דיעס בוך געהערט צו מיכל זינגלער
זינגלער אין פילטען 1878

דיזס פאר שיינט ער, צו מיין
טייכן מייער הירשע זינגלער

ספר

Sefer Hovot

חובות הלבבות

חלק ראשון

מהרב הגדול החסיד רבינו בחיי הדיין הספרדי בר"י זצ"ל · חברו בלשון ערבי והעתיקו ללשון הקודש החכם הכולל רבי יהודה ן' תבון זצ"ל ·

ועם פירוש מספיק הנקרא בשם מרפא לנפש · גם נתוסף בו כמה הגהות מספרים הקודמים · וכעת נעתק ללשון אשכנז בכתב עברי הנקרא עברי טייטש הנהוג בזמנינו · כדי שיהא יד הכל ממשמשין בו · כאשר יחזו עיני הקורא :·

ווילנא

בדפוס ר' יוסף ראובן בר' מנחם מן ראם

בשנת תרכ"א לפ"ק

ХОВОТЪ ГАЛЕВАВОТЪ,

т. е.

Обязаности сердецъ.

Часть I.

ВИЛЬНО.

въ Типографіи Р. М. Ромма.

1860.

Печатать позволяется съ тѣмъ чтобы по напечатаніи представлено было въ Ценсурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ.— Вильно, 30 Іюня 1860 года.

Ценсоръ, *П. Кукольникъ.*

ישמחו **ה**נפשות **י**גילו **ה**לבבות · בס' הקדוש ספר חובות הלבבות · יקרה היא מפנינים בית והון נחלת אבות· חכמה לפונה ויראת ה' נחלבת · אשר אזן וחקר חד מדרי קדמאי מיישרי הלבבות ה"ה החסיד מורינו ורבינו בחיי הדיין הספרדי מנוחתו כבוד בגנזי ערבות · אמרותיו טהורות עינים מאירות ולבבות ערבות · כאשר הפליגו הקדמונים מחיבור הקדוש והנורא הזה שכל ההוגה בו מחזה שדי יחזה ויאמר הנה אלהינו זה · ומבואר בספר מ"מ בפרשה בהר ובמקומות זולתם שא' המגיד להרב ב"י שילמוד בכל יום קריאה אחת מספר חובות הלבבות להכניע היצה"ר ולהשפילו מתוקפו כי היצר מכנים מחשבות והרהורים בלבך לאבדך להוממך להשמידך ואתה עמוד כנגדו ובטל אותם מלבך כו' ע"ש באורך: והחסיד בעל ר"ח לא זזה ידו ממנו בכל ספר וכן בספר היושר לר"ת ובשל"ה וזולתם זכרונם לחיי העוה"ב : וז"ל צוואת הרב ר' יונה סימן ל"ג וצריך האדם להתדבק מאוד בספר חובות הלבבות אשר משם יקח פנימיות המדות המובחרים לעבודת השם ב"ה וב"ש וצריך להעמיק בו יותר ממה שיעמיק האדם בלימוד נגעים ואהלות ושיטות העמוקים לגודל פנימיותם ודקותם ודי בדברים האלה בענין זה עכ"ל :

האמנם בדור יתום הזה בעו"ה כל ספרי המוסר בקרן מונחות ובפרט מספר הקדוש הזה ידיהן משוכות כי יהיה להם כדברי הספר החתום והוא מסיבת קושי ההעתקה שנתחבר בלשון ערבי כדי שיהיה יד הכל ממשמשין בו והועתק אל לשון הקודש בל' צח וקצרה · וכמעט דלת הבנתו סגורה · ורבים וכן שלמים חרדים לדבר ה' נכספה וגם כלתה נפשם · להנות מזיו אורו הבהירה באספקלריא המאירה · ואם אמנם נמצא עליו פירושים שונים · כבר נודע בשערים שאינם יוצאים ידי חובת ביאור מכמה פנים · ואף גם קיצרו במקום שאמרו להאריך · וכתב בס"ח סי' תתקפ"ד וז"ל שבזמן הזה שאין חכמה יתירה צריך לרב לפ' הכל וגם אם יכתוב פי' יפרש הכל שלא יהיה יגע לחשוב ויבטל משאר ד"ת ע"ש · ואני בעניי הכנותי את לבבי מעודי על דברי הספר הקדוש הזה בדבקים ובחשוקים וחפילה יתירה · כי הבינותי כי לו משפט הבכורה · מכל ספרי מוסר ויראה · אי בעית אימא קראי · ואבע"א סברא · ואתנה את לבי אל דברי הספר הזה וארא כי יש בו כמה דברים סתומים באין פירוש ויגעתי ביגיעה רבה ומצאתי כמה פירושים נכונים · והגהות צודקות כיד ה' הטובה עלי מפי סופרים וספרים · ושבעתיים מבוררים · ורבים וכן שלמים אנשי השם מביני מדע כאשר ראו דבריהם כי נעמו העירותי והרהיבוני וזרזוני לאמר כלה מעשיך ומלאכת שמים ומצוה שאין לה דוגמין יקרה היא וחביבה בעיני אלהים ואדם לאור באור החיים · ואם אמנם ידעתי קוצר כחי וידיעתי ומיעוט השגתי · אך תמכתי יתדותי מה שמצאתי ראיתי בס"ח סימן תק"ל וז"ל כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם וגו' כל מי שגלה לו הקב"ה דבר ואינה כותבה ויכול לכתוב הרי גוזל מי שגילה לו כי לא גילה לו אלא לכתוב דכתיב סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם וכתיב יפוצו מעינותיך חוצה וזהו שכתיב יביא במשפט על כל נעלם שגורם שנענש אם טוב שגלה לו ואם רע שאינה כותבה עכ"ל וכ"כ החסיד המחבר בסוף פ"ט משער התשובה ע"ש · מצורף לזה מעלת המזכה את הרבים שהפליגו בו חז"ל במשנה ובגמרא והמחבר בפ"ו משער האהבה האריך מאד במעלתו ושם העתקתי ג"כ דברי הזוהר מפרשה תרומה ע"ש · פל כל הדברים והאמת האלו אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי ולעשות רצונך אלהי חפצתי ואליו בטחתי · ובזכות החסיד בעהמ"ח נשענתי · ואנכי נערתי ומתני שנסתי · ושניים ושלישים במועצות ודעת כתבתי · ואלה הדברים שעשיתים ולא עזבתים · ואלו התועליות הנמשכים מיגיעתי וממלאכתי בפירושי זה אשר טפחתי ורביתי · ראשונה ראיתי כי טובה להרחיב קצת הפי' והביאור למען ירוץ כל קורא בו יבין וישכיל באר היטב דברי המחבר את כל ונוכחת בשובה ונחת · כמ"ש בס"ח כנז"ל למען ידעו ויבינו גדולים וקטנים להבין ולהשכיל בדברי המחבר · ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות בפירושו ובביאורו רק בדרך פשוט וישר · ובל' צח וברור וליטנה קלילא כאשר עיני כל יראה הטוב והישר :

והשנית אמרתי אלקטה נא גם בין האמרים חקרי לב מספרים קדמונים שאין יד הכל ממשמשין בהם כמעט שנשתכחו והבאתי דבריהם דברי אלהים חיים כל א' על דגלו ומקומו דבר דבור על אופנו והם ס' האמונות לרבינו סעדיה גאון ז"ל · ומס' הכוזרי העתקתי ממש רוב דבריו הנחמדים ומספר מורה הנבוכים · ומר"ח ושע"ק ושל"ה וא"צ וי"כ וקנ"ח · וזולתם הרבה תראנו בישע אלהים איש על מקומו ויחדיו יהיו תמים על שפתיך כדבש לפיך · וכענקים לגרגרותיך :

והשלישית גם לזאת פקחתי עיני שרוב הפסוקים שהביא המחבר בספר הזה אינם מושלמים וקצר חליים מגודל בקיאותו וסמך על המעיין לגומרם וידוע שעל הרוב עיקר דבריו נלקחים מסוף המקרא ולפעמים מכל הענין לכך ראיתי כי טוב להעתיק כל הפסוקים בשלימות עד גמירא · וירוץ בו כל קורא · ואף גם פירשתי כל הפסוקים הקשים ע"פ גדולי המפרשים רש"י ורד"ק לידע ולהודיע כוונת המחבר על נכון · לשום שכל במקרא :

והרביעית יצאתי להשכיל בינה להבין ולהורות · כל המלות הזרות · שהביא המחבר מספר ההגיון כמו העשרה סוגים וחומר וצורה וזולתם · דרשתי וחקרתי אותם היטב במקומות מושבותיהם ופרשתי אותם בדרך קצרה · בשפה ברורה · אחת מהנה לא נעדרה · שלא יהיה דרכם נסתרה · וגם סקלתי כל המשבושים והטעות שנפלו בראשונים מפי סופרים וספרים · ומפירושים הנדפסים העתקת דבריהם הישרים :

וגם

וגם העתקתי כל ההגהות ופירושים שמצאתי ביד המופלג המפורסם מו' נפתלי בהרב מו' לוי זלה"ה מברא"ד מה שכתב בגליון ספר ח"ה והבאתים כל א' על מקומו משמו וקראתי לפירושי זה **מרפא לנפש** כי ממנו נקח מרפא לנפשנו · וארוכה לנשמתנו · מי האיש החפץ חיים נצחיים · יקח מפריו ויהיה לו למשיב נפש ושם חיים ולכל בשרו מרפא לשון עץ חיים · ולאור באור החיים · ואף גם שמי בקרבו · אולי אבנה גם אנכי ממנו ואזכה להיות ממצדיקי רבים לעולם ועד · והנני מפיל תחנתי לפני כל גמיר וסביר לבל יעל על לבם הטהור לחשוב ולדבר שיצאתי להשכיל בינה לאנשים חכמים ונבונים המלאים בכל חכמה ומדע כלכל ודרדע · רק לאנשים כערכי וכגילי ולפחותים ממני יאמרו לי לי · ומי מעכב ביד הרוצה לפ' פי' זולת פירושנו כפי יד שכלו מגעת · הרי הספר עצמו לפניו בלי תוספת ומגרעת · וישוטטו רבים ותרבה הדעת · ואפשר שיהיו דברינו נכחים למבינים וישרים למוצאי דעת · וה' ינחני במעגלי צדק למען שמו שלא יהיה בדברי טעות ומגרעת ועוד אני מתודה ומתנצל על כל שגיאות מי יבין ומנסתרות ינקני · ולכף זכות ידינני · וכבר התנצל החסיד המחבר בהקדמתו ואמר כי כח הבשרי קצר מהשיג וטבע האנושי חסר מהשלים ע"ש באורך · ואם כן אנן מה נענה בתריה · ובכן אשא עיני אל ה' ואליו אקרא להוציא הספר הקדוש הזה לאורה · להגדיל תורה ולהאדירה · ויזכו לראות בביאת הגואל במהרה ובבנין בית הבחירה · במהרה בימינו אמן : כ"ד המפרש מתאבק ומתדבק בעפר רגלי שלמים יראי ה' וחושבי שמו · הק' רפאל בהרב המנוח החסיד מוהר"ר זכריה מענדיל זצ"ל · שהיה דיין בק"ק פפד"א · מק"ק יאמפלא ולע"ע מתגורר בק"ק שדה לבן יצ"ו :

אמר המתרגם

יהי שם אלהינו מבורך מעתה ועד עולם אשר המציא יש מאין בחכמתו · ויצר הכל בגבורתו · ובהר באדם להיות תרומת נבראיו · וסגולת נמצאיו · ויאצל עליו מרוח תבונתו · והאיר עיניו בנר נשמתו · כדכתיב אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם · וכתיב נר אלהים נשמת אדם והבדילו בחכמה ובדעת מכל יצירותיו · והמשילו בכל בריאותיו כדכתיב מלפנו מבהמות ארץ ומעוף השמים תחכמנו וכתיב תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו · וכל חכם לב יודע כי האדם מתחלת יצירתו · וראשית יסודתו · נוצר על החכמה והוטבע עליה כדכתיב וייצר י"י אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה: אך מפני שיסודות תולדתו שונים זה מזה · וגוברים זע"ז הם מתגרים בו תמיד להטות אותו מדרך החכמה והאמת על דרך התאוה והשקר ולפי גבורתם על שכלו תקצר ידו להחזיק בחכמה והיה כאשר ירים השכל ידו וגברה החכמה וכאשר יניח ידו וגברה התאוה ובענין הזה נבדלים בני אדם איש מרעהו בחכמה ובסכלות ובכל דור ודור אנחנו רואים סגולת בני האדם אשר הלכו לאור החכמה וסרו ממחשבי התאוה המה היו הקרובים הקרבים אל יוצרם והנקראים אנשי אלהים ואוהביו · כדכתיב ויתהלך חנוך את האלהים · וכתיב את האלהים התהלך נח׳ ובמעלות החכמה נבדל אברהם אבינו מאנשי דורו ונקרא אוהבו של בוראו כדכתיב זרע אברהם אוהבי · ובה הגיע אל המעלה הגדולה אשר היא הכרת הבורא ויחודו ועבודתו אשר בעבורה נברא האדם כדכתיב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו ובה נבדל יצחק בנו משאר בניו ויעקב אבינו מאחיו ותהי מורשה לזרעו אחריו כדכתיב תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב · ובעבורה נקראו עם ה' ובחיריו ובניו ובכוריו והשוקיו ואוהביו וידועיו ומקוראיו וסגולתו והלקו וחבל נחלתו כדכתיב באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו · וכתיב זרע ישראל עבדו בני יעקב בחיריו וכתיב בנים אתם לה' אלהיכם וכתיב בני בכורי ישראל וכתיב לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם · וכתיב אהבתי אתכם אמר ה' וכתיב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה וכתיב שמע אלי יעקב וישראל מקוראי וכתיב כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו וכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ובעבורה נקבעה השכינה בתוכנו · והיה הנבואה בקרבנו · ורוח הקודש שורה עלינו · ואחר שגרמו עונותינו בנטותנו מדרך התורה והחכמה ונסתלקה השכינה ונפסקה הנבואה ורוח הקודש מבינינו לא כלו רחמי אלהינו והותיר לנו שריד והשאיר בכרמו עוללות ב' ג' גרגרים בכל דור ודור להאיר עיני הנשארים הנמצאים באור החכמה לתת ליעף כח ולאין אונים עצמה · וחקרו על צפוני החכמות · והוציאו לאור תעלומות · ובארו

טעמי ·

טעמי התורה במשנה ובתלמוד ויסדו יסודות והעמידו עמודים לחזק בדק תורת אלהינו אשר
בית ישראל נכון עליהם וגם בדרך ארץ ובשערי המוסר ובתקון המדות חברו אמרים אשר לא
יערכם זהב וזכוכית מהם מחוברים במסכתות מיוחדות להם כמס' אבות והלכות דרך ארץ
ומהם מפוזרים בסדרי המשנה והתלמוד בכמה מקומות ואחריהם היו רוב הגאונים בגלות
מלכות ישמעאל בבבל ובארץ ישראל ובפרס ומדברים בל' ערבית וכל קהלות ישראל אשר
היו במקומות ההם מדברים בל' ההוא פירשו רוב מה שפירשו מספרי המקרא וסדרי המשנה
והתלמוד בל' ערבית וגם ברוב חבוריהם אשר חברו ותשובת השאלות הנשאלות מהם עשו
כן מפני שכל העם היו מבינים בל' ההוא ועוד כי הוא ל' רחבה וממולאה בכל ענין וכפי כל
הצורך לכל מדבר ומחבר והמליצה בה מיושרת ומבוארת ומגעת לתכלית כל ענין יותר ממה
שיתכן בל' העברית מפני של' העברית אין ממנו נמצא בידינו כ"א מה שמצאנו בספרי המקרא
ואינו מספיק לכל צורך כל מדבר וגם כונתם היתה להועיל מחבריהם לעמי הארץ שאינם בקיאים
בלה"ק ע"כ היו רוב חבוריהם בל' ערב בכל הענינים אשר חברו בין בחכמות התורה בין
בחכמות אחרות · וגם בארצות אדום היתה פלטה לשאר עם נו היו בהם חכמים גדולים בחכמות
התורה והתלמוד מימים קדמונים אך לא היו מתעסקים בחכמות אחרות מפני שהיתה תורתם
אומנתם ומפני שלא היו ספרי חכמות אחרות נמצאים אצלם עד שנקבעה בתוכם המנורה
הטהורה · נר מצוה ותורה · הרב הגדול החסיד הקדוש רבנא משולם נר"ו בן החכם הישיש
רבי יעקב ז"ל אשר שמן תבונתו זך כתית להעלות נר החכמה תמיד והדבק נפשו בתורת
אלהיו וביראתו ושם החכמה כוסו ומנתו ויכסוף לספרי החכמות אשר חברו הגאונים וכפי
יכלתו קבץ ורבץ והעתיק בין מחכמות התורה והחכמת הל' והכמת האמונה וספרי המליצות
וחבורי המוסר ומשלי החכמים ותמצא כקן ידו לכל המודותיהם ובגבורת שכלו ועוצם כחו הבין
דבר מתוך דבר והוציא ענין מענין והוא גם הוא הוליד ילדים במשלי החכמות ועניני המדות
ופתח שערים בדרכי ה' ויראה והמוסר הגיה בהם השכנו ויישר מעקשות דרכנו ועוד יד גבורתו
נטויה לקבץ ולרבץ וכשמעו עתה כי לא' מחכמי ספרד הוא רבי' בחיי הדיין ברבי יוסף ז"ל חבור
בתורת הו"ה יסדוהו על ענין היחוד כלתה נפשו לראותו · ובהגיע לידו צווני לתרגם לו ענינו
בל' עברית וכאשר שמע את דבריו ואת שיחו לא רפתה רוחו עד אשר צוה להעתיקו ואותי
צוה לתרגם לו ממנו השער הראשון שהוא שער היחוד ואע"פ שיקרה בעיני מצותו ראיתי
שהכניסני בענין שלא היה רצוני להכנס בו ובכל עת הייתי נשמר ממנו · וכמה פעמים פייסו
אותי קצת הנדיבים אוהבינו מחכמי המקומות האלה להעתיק קצת מדברי הגאונים אשר בל'
ערב אל לשון הקודש ולא נתפייסתי להם מפני כמה פנים שצריך האדם להזהר בהם בענין
הזה · ואני מספר מקצתם ואומר כי כל אשר ראיתי מן הספרים אשר העתיקו מן ל' הערב
אל לשון העברית לא נמלט מהם א' שלא השחיתו הודו המעתיקים ושנו את עניניו · והפסידו
את טעמיו וההפסד הזה מג' פנים · הא' מפני שיש מהם שאינם בקיאים וצחים בלשון
הערבית אשר יעתיקו ממנו · והב' שאם היו בקיאים וצחים בל' ערבית שמא לא היו בקיאים
בל' העברית אשר הם מעתיקים אליה · והג' שאם היו בקיאים בשתי הלשונות שמא לא יבינו
דברי המחבר כאשר היה עם לבבו והם מעתיקים כפי הבנתם ודעתם על דרך אחר שלא
כדעת המחבר ואפשר שיעתיק מי שנתקבצו כל המדות האלה בו. וידוע לכל מבין כי כל א'
מאלה הפנים משנה הענינים והופך אותו לענינים אחרים · אך הכת השלישית מתחלקת
לשני חלקים החלק הא' מי שאינו מאנשי החכמה ההיא ואינו מבין עניניה ודרכיה רק משים
מגמתו להעתיק הל' כפי הבנתו והנראה אליו · והחלק השני מי שהוא מאנשי החכמה ההיא
ומבין עניניה ודרכיה ומפני שהספר ההוא לא קבל אותו ממחברו ולא ממי שקבלו ממנו אפשר
שיבין ענינים רבים מדבריו על דרך אחרת וכאשר דעתו נוטה ויעתק דברי המחבר על דרך
ההוא ושמא בעבור זה יבא להקשות מדבריו על דבריו וימצא מקצתם סותרים את מקצתם
וזה יקרה מפני הסדרת הקריאה שלא כסדרה והוא מענין הסמוך והנפרד הקרוב והרחוק
והפרט שבא עם הכלל למנותו או למנות ע"ה והדומה לזה וכבר ראיתי קצת גדולי החכמים
נכשלו בדבר הזה ועוד כי לא נוכל להוציא כל מחשבות לבנו במליצה שמגעת לתכלית הענין
על דרך קצרה ובל' נאה בל' העברית כאשר נוכל בל' ערבית כי ל' הערבית רחבה וצחה
מאוד ומזומנת ליודעיה בכל ענין כחפצם וכלבבם ול' העברית כאשר אמרנו אין בידינו

ממנה

ממנה כדי הצורך לכל דברינו · ע"כ צריך שיהיה כל מעתיק מלשון אל ל' אחרת בקי ומלומד בשתי הלשונות בכל עניני דקדוקיהם· ומניני מיני שרשיהם והשתנות ענייניהם לפי מקומותיהם· ותוכן שמוש תיבות טעמיהם ורגיל לדבר בהם על אופניהם· ולהניחם בכל מקום על מכוניהם · איש למשפחותיו · לבית אבותיו · כי כמה מלות יש בל' הערב שכל אחת מהן מתחלקת לכמה ענינים יורה עליהם מקומם או חלוף תיבות שמושם או השתנות בנינם כמו מלת פקד אצלנו שמתחלקת לענינים רבים והרבה נמצא כמוה במקרא איני מאריך בזכרם · ועם כל זה צריך לדעת ולהבין ענין הספר אשר יעתיק דעת ברורה והבנה נכונה כדי שלא ישנה מדעת בעליו ויפסיד הכמת הספר ההוא ונמצא אשם את בעליו ואת כל המעיינים בו מפני שהוא מכשיל אותם בדברי טעות כי זה המעתיק נעשה עתה בספר הזה כאב וכרב ואם היה יכול המעתיק שתמצא ידו להעתיק מלה במלה מבלי תוס' ומגרעת היה ניצול מהמכשול הזה והאשמה הזאת· אע"פ שההעתקה על הדרך הזה תהיה קשה להבין אלא להכמים הגדולים המבינים דרכי לה"ק והלשון לא ערב ומקובל כל כך ושמא עם קושי הלשון יקשה הענין להבין · ומכל אלה הפנים אנחנו רואים כי המעתיק צריך שיזהר בכל הדברים האלה ואם ידע בעצמו כי הוא ממולא מכל הענינים אשר במלאתם יהיה ראוי להעתיק יעתיק · ואם לא יחדל כי לא יוכל המעתיק לתקן את לשון העתקתו עד שיקדים ויאחר ויוסף ויגרע ופעמים שהוא צריך לתרגם ענין המלה בענין שהוא דומה לו וקרוב אליו בלשון שהוא מעתיק אליה או להחליף המשל והמליצה אשר אינם נוהגים בלשון ההוא במשל ומליצה שדומים להם ונוהגים בה וכללו של דבר שיהיה מבין דרכי הלשון אשר יעתיק ממנה ואשר יעתיק אליה ועניני החבור אשר יעתיק על אופניהם כדי שיהיו מיושבים בלבו ונכונים בדעתו ואח"כ יש לו להעתיק אותם על איזה דרך שירצה ובמלות אשר יבחר ובלבד שיהיו דבריו קרובים להבין ולא ישנה מדעת הבעלים וכן מצאנו המעתיקים הקדמונים אשר העתיקו ספר התורה והמקרא ר"ל בעלי התרגום אשר נהגו להחליף המשל והמליצה כמו שת"א יוצאים ביד רמה בריש גלי כי כן היה מנהג הל' להביא על מי שאינו בורח והנה אנחנו רואים כי כמה מפרשים ומעתיקים פרשו והעתיקו ספרי המקרא וסדרי המשנה והתלמוד בלשונות אחרות וכמה דעות נשתנו בהם אחד מחבריתה זה אומר ככה וזה אומר ככה · ומפני שהספרים ההם על מתכונתם בידינו ובפני עצמם מבלי תוס' ומגרעת והפרושים בפני עצמם וההעתקות גם כן בפני עצמן הועיל הענין ולא הזיק כלום וישוטטו רבים ותרבה הדעת וכן מי שיחבר חבור מעצמו אם יטעה בענין או יכשל בדבר או קצר בו נאמר כי הוא אשר השיגה ידו ודעתו ועד פה הגיעה חכמתו אך האשם הגדול מי שמעתיק ספר או חבור שייגע בו מחברו ונשמר ונזהר עניניו ותקן שעריו ותקן מחלקותיו ואזן וחקר דבריו ויבא הוא להבל ולשנות ויאמר כי זה הוא ומעיינים בו יתלו כל הטעות במחבר ויש לנו ללמוד מבעל החבור הזה הרב רבי' בחיי ב"ר יוסף ז"ל כי אע"פ שחבר מעצמו ובענין שתלה בדעתו ולא היה מעתיק חבור אחרים רצה לחזור ולהמנע מחבר מפני שהיה בעיניו כמקצר בהבנת צחות ל' הערבי אע"פ שנראה מחבורו כי חכם היה בלשון וכ"ש שהיה לאיש כמוני להזהר מן העתקה מכל אלה הענינים אשר זכרתי ועוד כי מנהג רוב בני אדם בזמן הזה להתעולל ולהתגולל על מי שמחדש דבר מבני דורם בין בהעתקה בין בחבור בין בפייט בין בשאר הענינים הדומים לאלה והמשכיל יזהר מהכנס במשעול הזה ויותר בזולתו וימלט נפשו מלשונות בני אדם ומעלילותם והגדתי כל זה להודיע לכל בני העולם בהערת השער הזה כי לא מלבי ולא ברצוני נכנסתי בענין זה וכי לא נסתר מנגד עיני כל אשר זכרתי אבל מפני שאני חייב לבטל רצוני מפני רצון המצוה אותי ולמחול כבודי מפני כבודו שמעתי למצותיו ואצתי לעשות כהפצו ותאוותו ואשים נפשי בכפי ולא שמתי יד לפי והצבתי עצמי כמטרה לח צי המורים וגווי נתתי למכים ונזהרתי כפי יכלתי מהטות דברי המחבר מדרכיהם וכל אשר מצאה ידי להעתיק מלה במלה אע"פ שלא היה הלשון נאה בהפצי עשיתי כן ואשר לא יכולתי להעתיק על הדרך הזה הייתי משתכל ומתבונן עד שאבינהו ואח"כ העתקתיו כפי יכלתי ומה שהיה מסתפק לי הייתי מעיין עליו בספרי ההכמה ההיא אשר הביא העניין ההוא ממנה ולאחר שהייתי מבין אותו הבנה ברורה הייתי מעתיק וראיתי כי המחבר הזה ז"ל הניח דבר א' שהיה צריך להקדימו בתהלת ספרו לבאר אותו במקומו והוא שיפרש ענין המלות והשמות אשר הביא מספרי החכמות

החיצונות לצורך דבריו ועל מה הם אומרים בחכמות ההן כי כן מנהגי החכמים בכל חבור החכמות מפני שהם שמות ומלות שאין המון בני אדם רגילים ואינם מבינים בהם ומשתמשים במקצתם בדרך אחרת ומפילים ומפרשים אותם על ענינים אחרים שמא עשה זה מפני שאמר כי חברו לזכרון לעצמו ולחבריו אבל מפני שאמר אחר"כ כן כי גם רצונו היה להועיל בו לשאר בני אדם היה לו להרגיש למה שאמרתי ועל כן מי שאינו בקי במלות ובשמות ההם ואיננו רגיל בחכמות ההן צריך לשאול עליהם · ואל יאשימני המעיין בהעתקה הזאת מפני שבניתי במקצת המקומות בקצת הפעלים והשמות בנינים שאינם נמצאים בלשון העברית כי דוחק הענין עם קוצר הלשון כאשר אמרתי הביאוני לידי כך וגם כן נהגו הכמי ההעתקה אשר היו לפנינו כי נהגו בבנינים ההם מנהג מבני לשון הערבי שהיא קרובה ללשוננו ברוב בניניה ואל יחטיאנו מפני שערבתי לשון המקרא ולשון רבותינו במקומות ושהבאתי לשון רבותינו במקום שהייתי מוצא לשון המקרא כי אחזתי בלשון הקרוב וכפי שנזדמן לי בשעת ההעתקה והמתקן אח"כ במקום שצריך משובה כי המעיין יכול להשתכל יותר מן המעתיק והשומע יותר מן המדבר והחכמים המעיינים בו בכל עת יתחזקו לברר מלותיו ולתקן שגיותיו כיד חסדם הטובה והכמתם הרחבה וכאשר נשאל מאלהינו להצילנו מכל מכשול ואשמה בכל מעשינו כן נשאל ממנו להצילנו ממכשול דברינו וחטאת פינו וכמו ששאל ממנו משיחו שיתה ה' שמרה לפי נצרה על דל שפתי וזה ההלי לתרגם דברי המחבר ובאלהים ה' אעזר אמן :

הקדמה

מרפא לנפש

אמר המחבר ברוך ה' אלהי ישראל אשר לו יאות ענין האחד האמתי הקדמון במציאותו המתמיד טובתו . אשר ברא כל הנמצאות לאות על אחדותו · ויצר יצירות לעד על גבורתו . והחל חדשות להעיד

אמר המחבר ברוך ה' אלהי ישראל אשר לו יאות ענין הא' האמתי · יאות לשון ראוי ונכון כמו כי לך יאתה כן בני יוסף דוברים מתרגמינן יאות ור"ל על ה' אלהינו לבדו נכון לומר שהוא אחד מפני שהוא לבדו אחד אמתי ואין עוד אחדות כאחדותו כי כל הנבראים מאתו יתברך הנקראים גם כן אחד הוא רק בדרך שאלה והעברה כי הם יותר מאחד כמו שמבואר בשער היחוד בטוב טעם : הקדמון במציאותו · ר"ל שמציאותו יתברך הוא מעולם ועד עולם אם כן הוא קדמון לכל דבר ועי"כ הוא גם כן אחד אמת כי כל אחד מהמדות האלו מחייב את שלפתן כמו שיתבאר שם בפ' יו"ד ע"ש והבין : אשר ברא כו' · שכל הנבראים הם עדות וראיה שהבורא אותם הוא אחד אמת שהרי כולם בכלל הם כאיש אחד וכבית אחד שכל חלק ממנו צריך זה לזה ואם היה יותר מהבורא אחד היה ראוי שיהיה שום שינוי ופירוד בברואים ולא היה זה צריך לזה כמו שיתבאר

אמר המחבר האט גיזאגט דער מחבר פון דעם ספר ברוך ה' גילויבט איז גאט אלהי ישראל דר גאט פון דיא ישראל אשר לו יאות ענין האחד האמיתי וואש אויף אים אליין איז רעכט צו זאגין אז ער איז דער אחד אמת אבער אז מען זאגט אויף אנאנדער זאך דאש איז איינש איז דאש ניט אמת נאר גאט ב"ה איז באמת נאר איינר הקדמון במציאותו וואש ער איז ערשט אין זיין מציאות כלומר גאט ב"ה איז פריער פון דר וועלט אונ פון אלע זאכין וואש איז בשאפין גיווארין המתמיד בטובתו דאש זיינע טובות זיינען אלע צייט אשר ברא כל הנמצאות וואש ער האט בשאפין אלע זאכין וואש ווערין גיפונען אויף דער וועלט לאות על אחדותו צו איין צייכין אויף זיין איינקייט כלומר פון דיא זאכין וואש גאט האט בשאפין קאן מען זיך איין ראיה ברייננן אז גאט ב"ה איז נאר איינר ויצר אונ האט גיפורמט יצירות פארמים דאש הייסט דאש גישטאלט פון אלע זאכין לעד על גבורתו צו איין עדות אויף זיין שטארקייט והחל חדשות אונ האט אן גיהויבין נייאש כלומר אונ האט בנייאט דיא וועלט מיט אלע בשעפעניש להעיד על חכמתו צוא בציינין

להעיד על הכמתו. וגודל טובו. כדכתיב (תהלים קמה) דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו. וכתיב (שם) יודוך ה' כל מעשיך וחסידיך יברכוכה. כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו. להודיע לבני האדם גבורותיו כו' והגדולה שבטובות אשר הטיב בהם הבורא לעבדיו המדברים אחרי המציאו אותם. על תבונת הכרתם בהן גמורה והבנתם שלמה היא החכמה אשר היא היי רוחם ונר שכלם. והמביאה אותם אל רצון האלהים והמצלת אותם מקצפו בעוה"ז ובעוה"ב כאשר אמר הכתוב (משלי ב) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. ואמר אליהוא (איוב לב) אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם.

כמבואר בס פ"ז : והאל · והאה"ל : וגודל טובו · כטיב לברואיו כמ"ש זכר רב טובך יביעו וגו' : והגדולה שבטובות כו' לעבדיו המדברים · שעיקר הטובות הם לבני אדם מפני שהם עיקר היצורים והגדולה מכל הטובות והאהבה שבכולם הוא זה : אחרי המציאו אותם כו' · על אשר המציא הש"י את האדם על תבונה וצורה כזאת שהכרתן שבהן גמורה והבנתם שלמה · ואחרי הוא מל' אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת : היא החכמה · שנתן הש"י באדם חכמה ותבונה : אשר היא היי רוחם · שע"י החכמה תחיה רוחו של אדם ובאור השכל יאיר לו והכסיל בחשך הולך ובחובות הלבבות פירש בענין אחר ע"ש והבוחר יבחר : והמביאה אותם אל רצון כו' · כי זה כל האדם בכל עבודת הש"י שיעשה רק רצונו של מקום יתברך והאדם עושה נגד רצונו יהיה עליו קצף מאתו וזאת היא תכלית הטובה והרעה בין בעוה"ז ובעוה"ב כמו שנתבאר בסוף הקדמה זו ע"ש ובכמה מקומות · וכל זה הוא ע"י השכל והכרה שנתן הש"י באדם דאל"כ יהיה כסוס כפרד אין הבין · אכן רוח היא באנוש וגו' : וריבא דקרא אמרתי ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה אכן וכו' וזה הכל ראיה כי ממנו יתברך החכמה והתבונה · והחכמה

בצייגין אויף זיין קלוגהייט וגודל טובו אונ זיין גרויש גוטש כלומר כדי ער זאל באווייזין זיין גוטש צו זיינע באשעפעניש כדכתיב אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) דור לדור ישבח מעשיך איין גבירט וועט לויבין דיינע מעשים צום אנדרין גבירט וגבורותיך יגידו אונ דיין שטארקייט וועלין זייא זאגין וכתיב אונ ווייטר שטייט יודוך ה' כל מעשיך אלע דיינע ווערקין וועלין דיך גאט לויבין וחסידיך יברכוכה אונ דיינע פרומע וועלין דיך בענטשין כבוד מלכותך יאמרו דעם כבוד פון דיינע קיניגרייך וועלין זייא זאגין וגבורתך ידברו אונ דיין שטארקייט וועלין זייא ריידין להודיע לבני האדם גבורותיו צו מודיע זיין צו דיא מענטשינס קינדער זיין שטארקייט וכו' והגדולה שבטובות אונ דאש גרעסטע פון די גוטש איז אשר הטיב בהם הבורא לעבדיו וואש דר בשעפר האט מיט זייא בגיטיגט צו זיינע קנעכט המדברים וואש ריידין דאש זיינען די מענטשין אחרי המציאו אותם על תבונת ווייל ער האט זייא גישטעלט אויף אזו איין גרונד אונ אצורה הכרתם בהן גמורה והבנתם שלימה אז דאש דר קענונג וואש איז אין זייא איז רעכט אונ זייער פאר שטאנד איז אין גאנצין כלומר ווארום אבהמה דער קאנט אויך איר בעל הבית אונ האט אויך פאר שטאנד נאר איר דער קענונג איז אבער ניט רעכט אונ איר פאר שטאנד איז ניט אין גאנצין אבער דאש דער קענונג אונ פאר שטאנד פון איין מענטשין איז רעכט אונ אין גאנצין אונ מיט וואש האט ער זייא גישטעלט אז זיי זאלין האבין אזו איין גוט פר שטאנד הוא החכמה דאש איז וואש גאט ב"ה האט גיגעבין דיא חכמה אין די מענטשין אשר היא היי רוחם וואש דיא חכמה איז דאש לעבין פון זייער אטום ונר שכלם אונ דאש ליכט פון זייער שכל והמביאה אותם אונ דאש ברייננט דיא לייט אל רצון אלהים צו דעם ווילין פון גאט דען גאר דיא דינשט וואש מען בדארף דינען גאט ב"ה איז נאר מען זאל טאן זיין ווילין והמצלת אותו מקצפו אונ די חכמה איז אים מציל פון זיין צארין בעוה"ז ובעוה"ב אויף דר וועלט אונ אויף יענער וועלט אזו וויא דר פסוק האט גיזאגט אין (משלי) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה דען גאט גיט חכמה אויש זיין מויל וויסין שאפט אונ פר שטאנד ואמר אונ אליהוא דר חבר פון איוב האט גיזאגט אכן רוח היא באנוש פאר וואר עש איז איין רוח אין דיא מענטשין ונשמת שדי תבינם אונ די נשמה וואש דר אלמאכטיגר גאט האט

תבינם • ודניאל אמר (דניאל ב) יהב חכמתא לחכימין וגו׳ • ואמר הכתוב (ישעיה מח) אני ה׳ אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך :

והחכמה מתחלקת לשלשה חלקים החלק הראשון חכמת היצירות שקורין לה בלשון ערב אלעל"ם אלט"בעי והיא חכמת טבעי הגופות ומקריהן • והחלק השני היא חכמת השמוש שקורין לה בלשון ערבי אלע"לם רי"צי • ויש מי שקראה חכמת המוסר והיא חכמת המנין והשעורים והכמת הכוכבים והחכמת הנגון הנקראת מוזיק"א • והחלק השלישי קורין לה בלשון ערבי אלעל"ם אל"די והיא הכמת האלהות והוא דעת האל יתברך ודעת תורתו ושאר המושכלות • כנפש וכשכל

והחכמה מתחלקת לג׳ חלקים • ר"ל שהחכמה הנזכרת שהטיב הש"י לאדם בדרך כלל • ובפרטן מתחלקת לשלשה חלקים והאחרונים חלקום לשבע חכמות שהם בזכר המחבר • והשביעית היא חכמת ההגיון והל׳ אפשר שהוא נכלל באלהות כי אין מקום להגיע אל חכמת התורה על בוריה בלי ידיעת רוב חכמת הדקדוק כמו שידוע למביני מדע: היצירות והיא הכמת שטבע לידע טבע כל דבר שנתן הש"י בכל דבר מתחלת יצירתו כחו וטבעו המיוחד לו זה טבעו קר וזה טבעו חם וכדומה כמו שהאריכו הטבעיים בזה הרבה: ומקריהן • לידע באיזה מקרה שיקרה לו שיוכל להשתנות מטבעו ובאיזה דבר שיוכל להשיבו אל כחו וטבעו כידוע בחכמת הרפואות : חכמת השימוש • או חכמת המוסר לפי שבני אדם משתמשין בחכמות ההם למלאכתן ולכל צרכיהם כמו שהולכי ימים צריכים לחכמת המנין והתשבורת ולתכונה כידוע ונקראת חכמת המוסר שצריך האדם לייסר עצמו בהרגל כמה זמנים במכה ההרגל והשקידה רבה והחקירות נפתהו בכל דור התחבולות הדבות בחכמות ההם אבל לא שערום הראשונים וכמ׳ הכוזרי קורא אותה חכמת ההרגליות והכמת הניגון יש בו צורך לנ"א להרחיב לב האדם מעצבותו כמ"ש ועתה קחו לי מנגן וגו׳ : חכמת האלהות • והיא לדעת תורתו כו׳ ולידע מה היא הנפש והשכל והאיכים

האט זייא גיגעבן דאש מאכט זייא פאר שטיין אונ דניאל האט גיזאגט יהב חכמתא ער גיט קלוגשאפט לחכימין צוא דיא קלוגע אין (ישעיה) שטייט אני ה׳ מלמדך להועיל איך בין דיין גאט וואש לערינט דיך צוא העלפין דיר מדריכך בדרך תלך וואש מאכט דיך טרעטין אין דעם וועג וואש דוא זאלשט גיין :

והחכמה מתחלקת לשלשה חלקים אונ דיא חכמה ווערט גיטיילט אין דרייא טייל החלק הראשון דיא ערשטע טייל איז חכמת היצירות דיא חכמה פון דיא בשעפעניש שקורין לה בלשון ערבי וואש מען רופט זיא אויף ערבי לשון אלעל"ם אלט"בעי והוא חכמת טבעי הגופות אונ דיא חכמה איז מען זאל וויסן די טבע וואש איז איין גיפאסט אין דיא גופים פון דעם אן הייב אז זייא זיינען בשאפין גיווארין למשל עש איז פאר האנדין איין מענטש וואש ער איז היציג בטבע ומקריהן אונ זייער טרעפונג ער זאל וויסין וואש עש קאן זיך אים טרעפין אז זיין טבע זאל פאר ענדערט ווערין אונ מיט וואש ארפואה מען קאן אים ווידער קערין צו זיין טבע והחלק השני אונ דיא אנדערע טייל היא חכמת השמוש איז דיא חכמה וואש מענטשין קאנען דער פון זיך בדינען ויש מי שקראה אונ עש איז פאר האנדין זעלכע וואש רופט דיא חכמה חכמת המוסר ווייל דער מענטש בדארף זיך אין דער חכמה גוואונן פיל צייטן ווייל דיא חכמה מוז זיין איבר גיענטפערט צוא איין מענטש פון דעם אנדרין וואש איז גיוועזן פאר אים ווארום דיא חכמה איז ניט מיגליך אין גאנצין צו דער קלערין אין איין צייט פון איין דור נאר אין פיל דורות מחמת מען קלערט זיא תמיד קומט ארויש אין איטליכן דור נייע תחבולות אונ דיא חכמות וואש יענע דורות האבן עש ניט גיוואושט ענטפרין זייא דאש איבר צו דעם אנדרין דור והוא חכמת המנין אונ דאש איז די חכמה פון ציילין אונ רעכנן והשעורים אונ משער צוא זיין זיך זאבין אין דיא חכמה פון צוא זעהן אויף דיא שטערין והכמת הניגון אונ דיא חכמה פון גיזאנג הנקראת וואש זיא ווערט אן גירופין מוזיקא והחלק השלישי אונ דיא דריטע טייל הוא חכמת האלהות איז דיא געטליכע חכמה והוא אונ דאש איז דעת האל יתברך לדעת תורתו וויא מען זאל וויסן גאט יתברך אונ זיין תורה ושאר

וכשכל . וכאישים הרוחניים · וכל חלקי החכמה לפי מחלוקת ענינה המה שערים פתחם הבורא יתברך למדברים להשיג בהם התורה והעולם · אלא שמקצת החכמות הצורך אליהם יותר לענין התורה ומקצתם הצורך אליהם יותר לתועלת העולם ואשר הצורך אליהם יותר לענין העולם היא החכמה התחתונה אשר היא חכמת טבעי הגופות ומקריהן והחכמה התיכונה שהיא חכמת השמוש ושתי החכמות האלה מורות על כל סודות העולם הזה ותועלותיו והנאותיו ממנו · ומורות על כל ענייני המלאכות ומיני התחבולות הצריכות לגופות ולענייני קנייני העולם · אך החכמה שהצורך אליה יותר אל התורה היא החכמה העליונה והיא החכמה האלהית ואנחנו חייבין ללמוד אותה כדי להבין ולהגיע אל תורתנו אך ללמוד אותה כדי להגיע אל הנאות עולם אסור לנו ואמרו

והאישים הרוחנים הם מלאכי עליון וזה הכל נדרש בשכל האדם : וכל חלקי החכמה כו׳ · להשיג בהם התורה והעולם כי זה כל האדם ולא נברא האדם אלא או שיעמול להשיג ידיעת התורה ועבודת הש״י על נכון או שיעמול ליִשובו של עולם וגם זה הוא שיהיה הכל מוכן ומזומן לעובד ה׳ כי מתי יעשה האדם עבודת ה׳ אם יהיה מוכרח לעשות בעצמו כל מלאכות הצריכים לו והרמב״ם האריך בזה בהקדמתו לסדר זרעים ע״ש כמ״ש חז״ל לא נברא העולם אלא בשביל זה או לצוות לזה ואמרו במשנה כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב: ואמרו חז״ל תניא כו׳ · נדרים פ״ח דס״ב: אלא למוד מאהבה · לאהבת ה׳ לבדו אבל שאר הכוונות שיכוון האדם בעבודתו הן לשכר עוה״ז או אפילו לעוה״ב לא נרצון יהיה לו כי הוא עובד להנאת עצמו ולא את

המושכלות אונ מֶען זָאל ווִישְׂן דִיא אִיבֶּערִיגֶע פַאר שְׂטַאנְדִיגֶע זַאכִין כנפש גְלַייךְ אַז דִיא נְשָׁמָה וכשכל אונ ווִיא דֶער שֵׂכֶל וכאישים הרוחנים אונ אַזוֹא ווִיא דִיא זֵייל אונ דִיא מַלְאָכִים כְּלוֹמֶר מֶען זָאל פַאר שְׂטֵיין וָואשׂ דִיא נְשָׁמָה אִיז אונ וָואשׂ דֶער שֵׂכֶל אִיז אונ וָואשׂ דִיא מַלְאָכִים זַיינֶען וכל חלקי החכמה אונ אַלֶע דִי חֲלָקִים פוּן דֶר חָכְמָה לפי מחלוקת ענינה וֶועדְלִיג אִיר עִנְיָן וֶוערְט גְטֵיילְט אַזוֹ ווִיא פְרִיעֶר אִיז גְשְׁטַאנֶן אַז דִיא חָכְמָה וֶוערְט גִיטֵיילְט אוֹיף דְרַייא טֵייל המה שערים דִי אַלֶע טֵיילְן פוּן דֶער חָכְמָה זַיינֶען טוֹיעֶרִין פתחם הבורא הָאט זֵייא דֶר בַּשֶׁעפֶר יִתְבָּרֵךְ גִיעֶפְנְט למדברים צוּ דִיא מֶענְטְשְׁן להשיג בהם צוּ גְרֵייכְן דוּרְךְ זֵייא התורה והעולם דִי תּוֹרָה אונ דִיא וֶועלְט אלא שמקצת החכמות נָאר אַטֵייל פוּן דִיא חָכְמוֹת הצורך אליהם יותר לענין התורה בַּדַארְף מֶען זֵייא מֶער נֵייטִיגֶער צוּ דֶער תּוֹרָה ומקצתם אונ אַטֵייל פוּן זֵייא הצורך אליהם יותר לתועלת העולם בַּדַארְף מֶען זֵייא נֵייטִיגֶר צוּא דֶעם הֶעלְפוּנְג פוּן דֶעם עוֹלָם וֶועגִין כְּלוֹמֶר אַטֵייל חָכְמוֹת בַּדַארְף מֶען דֶער עִיקָר קֶענִן פוּן דֶער תּוֹרָה וֶועגְן אונ אַטֵייל אִיז דֶער עִיקָר פוּן דֶעם עוֹלָם וֶועגִין אַזוֹ ווִיא דֶער מְחַבֵּר וֶועט וַוייטֶער מְפוֹרָשׁ זַיין ואשר הצורך אליהם יותר לענין העולם אונ דִיא חָכְמוֹת וָואשׂ מֶען בַּדַארְף זֵייא צוּם מֵיינְשְׂטְן פוּן דֶער וֶועלְט וֶועגְן הוא ההכמה התחתונה דָאשׂ אִיז דִי אוּנְטֶרְשְׁטֶע חָכְמָה אשר היא חכמת טבעי הגופות ומקריהן וָואשׂ זִיא אִיז מֶען זָאל קָאנֶען פַאר שְׂטֵיין דִיא טֶבַע פוּן דִיא גוּפִים אונ זֵייעֶר טְרֶעפוּנְג וָואשׂ קָאן זִיךְ זֵייא טְרֶעפִן והחכמה התיכונה אונ דִיא מִיטְלְשְׁטֶע חָכְמָה שהיא חכמת השמוש וָואשׂ זִיא וֶוערְט אָן גִירוּפִן חָכְמַת הַשִּׁמּוּשׁ ושתי החכמות האלה אונ דִי דָאזִיגֶע צְווֵייא חָכְמוֹת מורות על כל כודות העולם הזה וַוייזִן אוֹיף אַלֶע דִיא זַאכִן פוּן דֶעם עוֹלָם ותועלותיו והנאותיו ממנו אונ אוֹיף זַיינֶע הִילְף אונ זַיינֶע הַנָאוֹת וָואשׂ דֶער פוּן אִיז ומורות על כל עניני המלאכות אונ וַוייזִן אוֹיף אַלֶע עִנְיָנִים פוּן דִי מְלָאכוֹת ומיני התחבולות הצריכות לגופות אונ אוֹיף אַלֶרְלֵייא תַּחְבּוּלוֹת אָדֶר בַּטְרַאכְטוּנְג וָואשׂ בַּדַארְפִן זֵייא צוּ דִיא לַייבֶּער ולעניני קניני העולם אונ צוּא דִיא עִנְיָנִים פוּן דֶעם גוּטְשׁ פוּן דֶער וֶועלְט אך החכמה שהצורך אליה יותר אל התורה נַייאֶרְט דִיא חָכְמָה וָואשׂ מֶען בַּדַארְף צוּם מֵיינְשְׂטְן צוּ דֶער תּוֹרָה היא החכמה העליונה דָאשׂ אִיז דִיא אֵייבֶּרְשְׁטֶע חָכְמָה והיא החכמה האלהית אונ דָאשׂ אִיז דִי גֶעטְלִיכֶע חָכְמָה ואנחנו חייבין ללמוד אותה אונ מִיר זַיינֶען חַיָיב זִיא צוּ לֶערְנֶן כדי להבין ולהגיע אל תורתנו כְּדֵי מִיר זָאלְן פַאר שְׂטֵיין אונ גְרֵייכְן צוּ אוּנְזֶר תּוֹרָה אך ללמוד אותה

ואמרו רבותינו תניא (דברים ל) לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו שלא יאמר אדם אקרא כדי שיקראוני חכם אשנה כדי שיקראוני רבי אשנה כדי שאהיה זקן ואשב בישיבה אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא · ואמרו עשה דברים לפעלם ודבר בהן לשמן · ואל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום להתוך בהם · ואמרו (תהלים קיב) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד אמר רבי אלעזר במצותיו ולא בשכר מצותיו · כדתנן אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא ע"מ לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם :

והשערים שפתחם הבורא לדעת תורתו ודתו הם שלשה · האחד מהם השכל הניצל מכל פגע

את הש"י ויתעלה כמו שיתבאר בספר הזה : וסוף הכבוד לבא כי הש"י טוב ומטיב לכל ואיך יקפח שכר שום בריה וכמו שראינו באבות העולם על כל הטובות שהטיב עמהם ולבניהם אחריהם כי מלא את לבבם נאמן לפניו וכמו שמצינו שלא קפח אפי' שכר שיחה נאה ושכר איזה פסיעות ובלבד שתהיה לשם ה' לבדו כמו שיתבאר : עשה דברים לפעלם · פירש הר"ן לפעלם לשם ה' שפעלם וצוה עליהם : ויהי מורא שמים עליכם · ויהיה עליכם אותו מורא כמו צבא השמים שאין כוונתם לשכר :

והשערים האחד מהם השכל הניצל מכל פגע · שחנן ה' יתברך לאדם דעה ובינה לדעת ולהבין תורתו ולעשות רצונו ובתנאי אם השכל ניצל מכל פגע רע שלא נשתבש או נטרף דעתו

אותה אָבֶר צוּ לֶערְנֶן זַיא כדי להגיע אל הנאות העולם כְּדֵי צוּ גְרֵייכִין דוּרְךְ דֶעם דִי הֲנָאוֹת פוּן דֶעם עוֹלָם אסור לנו דָאשׁ אִיז אָסוּר צוּ אוּנְז ואמרו רבותינו אוּנ אוּנְזֶרע חֲכָמִים הָאבִּין גֵיזָאגְט תניא. מִיר הָאבִּין גְלֶערְנְט עֶשׁ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק לאהבה את יי אלהיך צוּ לִיבּ הָאבִּן גָאט דַיין גָאט לשמוע בקולו צוּ הֶערִין אִין זַיין קוֹל ולדבקה בו אוּנ צוּא בַּהֶעפְטִין זִיךְ אִין אִים שלא יאמר אדם אַמֶענְטְשׁ זָאל נִיט זָאגִין אקרא אִיךְ וֶועל לֶערְנֶן כדי שיקראוני חכם כְּדֵי מֶען זָאל מִיךְ רוּפִין חָכָם אשנה כדי שיקראוני רבי אִיךְ וֶועל לֶערְנֶען דְרוּם כְּדֵי מֶען זָאל מִיךְ רוּפִין רַבִּי אשנה כדי שאהיה זקן ואשב בישיבה אִיךְ וֶועל דְרוּם לֶערְנֶען כְּדֵי אִיךְ זָאל זַיין אַיין זָקֵן אוּנ זָאל זִיצִין אִין דֶר יְשִׁיבָה זָאל עֶר דָאשׁ אַלְץ נִיט זָאגְן אלא למוד מאהבה נָאר לֶערִן פוּן וֶועגִין דֶעם לִיבְּשַׁאפְט פוּן גָאט וסוף הכבוד לבא אוּנ דֶער כָּבוֹד וֶועט צוּם סוֹף דִיר מִמֵילָא קוּמֶען ואמרו אוּנ נָאךְ הָאבִּן זֵיי גֵזָאגְט עשה דברים טוּא זַאכְן דָאשׁ הֵיישְׁט מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים לפעלם פוּן גָאטְשׁ וֶועגְן וָואשׁ עֶר הָאט זֵייא גִיוֶועדְקְט אוּנ הָאט גִיבָּאטִין מֶען זָאל טָאן זֵיי ודבר בהם לשמן אוּנ רֵייד אִין זֵיי לְשֵׁם מִצְוָה ואל תעשם עטרה אוּנ זָאלְשְׁט זֵייא נִיט מַאכְן וִויא אַיין קְרוֹין להתגדל בהם צוּ גְרוֹישׁ וֶוערְן דוּרְךְ זֵיי ולא קרדום לחתוך בהם אוּנ נִיט וִויא אַיין הַאק צוּ הַאקִין מִיט זֵייא כְּלוֹמַר עֶר זָאל נִיט טָאן דְרוּם דִי מִצְוֹת כְּדֵי לַייט זָאלְן זָאגְן עֶר אִיז פְרוּם וֶועלִין זֵיי אִים גֶעבְּן גֶעלְט אוּנ אִין (תהלים) שְׁטֵייט אשרי האיש ירא את ה' ווּאוֹל דֶעם מֶענְטְשְׁן וָואשׁ עֶר פָארְכְט זִיךְ פַר גָאט במצותיו חפץ מאוד אִין זַיינֶע מִצְוֹת בַּגֶערְט עֶר זֵייעֶר הָאט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר גְזָאגְט אַזוֹ מֵיינְט דֶר פָּסוּק במצותיו אִין זַיינֶע מִצְוֹת זָאל מֶען בַּאגֶערְן ולא בשכר מצותיו אָבֶּר נִיט אִין דֶעם שְׂכַר פוּן דִי מִצְוֹת כְּלוֹמַר מֶען זָאל זֵייא נִיט טָאן פוּן זֵייעֶר שְׂכַר וֶועגְן כדתנן אַזוֹ וִויא מִיר הָאבִּן גְלֶערְנְט אִין אַמִשְׁנָה אל תהיו כעבדים אִיר זָאלְט נִיט זַיין אַזוֹ וִוי דִי קְנֶעכְט המשמשים את הרב וָואשׁ זֵייא דִינֶען דֶעם הַאר על מנת לקבל פרס אוֹיף דֶעם תְּנַאי צוּ נֶעמֶן דֶער פַר שְׂכַר אלא הוו כעבדים נָאר זַייט אַזוֹ וִויא דִי קְנֶעכְט המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס וָואשׁ זֵיי דִינֶן דֶעם הַאר נִיט אוֹיף דֶעם תְּנַאי צוּ נֶעמֶן דֶער פַר גְצָאלְט נָאר מֵהֲמַת לִיבְּשַׁאפְט אָדֶער פַּאר דִי טוֹבוֹת וָואשׁ עֶר הָאט אַייךְ גְטָאן ויהי מורא שמים עליכם אוּנ עֶשׁ זָאל אוֹיף אַייךְ זַיין דִי מוֹרָא וָואשׁ דִי מַלְאָכִים פוּן דֶעם הִימְל הָאבִּן פַר הש"י וָואשׁ זֵייעֶר כַּוָונָה אִיז נִיט פוּן שְׂכַר וֶועגְן :

והשערים שפתחם הבורא אוּנ דִי טוֹיעֶרִין וָואשׁ דֶער בַּשֶׁעפֶער הָאט זֵיי גֶעפְנְט לדעת תורתו. ודתו צוּ וִוישִׁין זַיין תּוֹרָה אוּנ זַיין דַת הם שלשה דִיא זַיינֶען דְרַייא האחד מהם דָאשׁ אֵיינְשׁ

פוּן

פגע : והב' ספר תורתו הנתונה למשה נביאו (ס"א והב' מה שהוא מוחש) והג' הקבלות שקבלנו מקדמונינו שקבלו מן הנביאים עליהם השלום וכבר הקדים לבארם הרב הגדול רבינו סעדיה ז"ל במה שיש בו די · אך חכמת התורה מתחלקת לשני חלקים האחד מהם לדעת חובות האברים והיא החכמה הנראית · והשני לדעת חובות הלבבות והם המצפונים והיא החכמה הצפונה · חובות האברים יחלקו לשני חלקים · האחד מהם מצות שמחייב בהם השכל אפי' אם לא חייבה בהן התורה · והחלק

דעתו ר"ל מחמת פגע שאירע במותו שאז הוא גרוע מהבהמה וכ"כ בשער הבחינה במעלות השכל ובפתיחת שער ע"ה ע"ש בלשון הזה : (והב' ספר תורתו הנתונה למשה נביאו) · הדבר הזה ביארו המחבר ספר הכוזרי ברוב הספר הנחמד בדברים ישרים ורצויים ותוכן דבריו הוא שאין האדם מגיע אל רצון אלהים ולהתקרב אליו רק במצות ה' עצמם (הם המצות שציוונו הוא יתברך על ידי משה נביאו במעמד ס' רבוא גברים לבד מטף ויתר העם) בעבור שהוא יתברך יודע שיעורם ומשקלם וזמנם ומקומותם של כל מצוה ולכן אם אנחנו עושים אותם כאשר צוה ה' את משה תורה הבנינים במעשה ידינו כמו שצ"ה במעשה משכן והקרבנות אף שאין דעתנו משגת טעמם וסיבתם ואף אם הם רחוקים מסברתנו · וזה א כי כמו שאין אנו יודעים מאיזה כח יהיה זה צומח וזה חי וזה מדבר רק ה' הוא יודע כן הדבר בעצמו בתורתו הקדושה שצריכים לשמוע ממנו יתברך אותו הערך והשיעור איך וכמה שיבין רצונו יתברך והוא תורתו ודתו דאל"כ כל העובדי גלולים שבעולם מתגדלים איש כפי עבודתו להתקרב אל האלהים ולא הגיעו כי מעולם לא נראה בהם לא נב"א ולא חזיון ולא רוח הקודש כאשר הוא בבני ישראל כשהם הולכים בדרך התורה והמצות כידוע ואל יתהלל האדם נגד דבר ה' כמ"ש אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה' עכ"ל · זה תוכן דבריו וע"ש באורך ועיין בהבבון הרביעי שכתב המחבר כעין דברים אלה ע"כ · והשלישי הקבלות שקבלנו כו' · עד משה רבינו ע"ה כמו שארז"ל משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' כל מצוה ומצוה שנתן הב"ה למשה בפירושה וביאורה נאמרה לו בעל פה וזהו תורה שבעל פה וכן מסר משה ליהושע ויהושע וכו' פירוש כל מצוה כי בלא פירוש לא היינו יודעים אפילו מצוה אחת בפרטות לעשותה בשלימות כמו ציצית ותפילין וכן כולם אם כל אחד יפרש המצות שבתורה לפי דעתו ושכלו והיה לכל אחד תורה אחרת ודתים שונים ולכן תורתנו קצורה בפירוש ההלכה למשה מסיני עד המקום אשר יבחר ה' כי שם נמצאו המקובלים האמתיים הם סנהדרי גדולה והכהנים ולכך כתיב ועשית על פי התורה אשר יורוך וגו' והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע וגו' ומת האיש ההוא · כי איך יעלה על הדעת בדור דעה כדור המדבר לא ישאל את פי משה רבינו לפרש להם כל פרטי המצות שלמד עמהם והוא עמם והשכינה לא זזה מהם כל הארבעים שנה אלא בודאי שאמר להם כל מה ששמע מפי הגבורה כל הפרושים וכל החכמות שנכללו בתורה שהרי אמר להם משה כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ומה חכמה ובינה בפשט התורה לעיני העמים ואין זה אלא בפירושי התורה שהרי נכללו במשנה ובגמרא חכמות כידוע וההכמה שבחכמות במשנה והתלמוד ראוי להם להתפאר (וגם קבלו מפי משה רבינו ע"ה כל הסודות הגדולות הידועים להמקובלים

פון זייא איז השכל דר שכל וואש גאט האט געגעבין דעם מענטשן ובתנאי הניצל מכל פגע אז ער איז בשירמט פון אלע שלעכטע בגעגעניש פלומר אויב דער שכל איז ניט פר גרייזט אונ פאר צוקט גיווארן חס ושלום מחמת אשלעכט בגעגעניש וואש האט זיך גטראפן אין זיין מוח והב' אונ דאש אנדערע איז ספר תורתו הנתונה למשה נביאו זיין ספר תורה וואש זיא איז געגעבן גיווארן צו זיין נביא משה רבינו ע"ה והג' אונ דאש דריטע איז הקבלות שקבלנו מקדמונינו דיא קבלות וואש מיר האבין מקבל גיוועזן פון אונזערע ערשטע חכמים שקבלו מן הנביאים ע"ה וואש זייא האבין מקבל גיוועזן פון דיא נביאים וכבר הקדים לבארם הרב הגדול רבינו סעדיה במה שיש בו די אונ דער גרוישער רב רבינו סעדיה ז"ל האט שוין גינוג בשייד אך חכמת התורה מתחלקת לשני חלקים נאר די חכמה פון דר תורה ווערט גיטיילט אויף צוויא טייל האחד מהם דאש איינע פון זייא איז לדעת חובות האיברים צו ווישן די מצות וואש דר מענטש איז זייא חייב צו טאן מיט זיינע גלידר והיא ההכמה הנראית אונ דאש איז די חכמה וואש ווערט גזעהן ווייל זיא ווערט גטאן מיט די אויש וויינגשטע אברים והשני אונ דאש אנדערע איז לדעת חובות הלבבות צו ווישן דאש שולדיקייט פון די הערצר והם המצפונים אונ דאש זיינן די פר בארגנע מצות והיא החכמה הצפונה אונ דאש איז די פר בארגנע חכמה וחובות האברים אונ דאש שולדיקייט פון די גלידר יחלקו לשני חלקים ווערן גטיילט אין צוויי חלקים הא' מהם דאש איינע פון זיי איז מצות שמחייב בהם השכל זעלבע מצות וואש דר שכל איז זיי מחייב ואפילו אם לא חייבה בהן התורה ווען דיא תורה זאל זייא אפילו ניט מחייב זיין והחלק הב'

מצות

הקדמה

והחלק הב' מצות השמע שאין השכל מחייב בהם ולא דוחה אותם כאיסור בשר בחלב ושעטנז וכלאים והדומה להם ממה שנעלמה ממנו עילת איסורם ועילת חיוב ממה שנתחייבנו מהן אך חובות הלבבות כל שרשיהן הן מן השכל כאשר אבאר בעזרת השם · וכל המצות הם נחלקות למ"ע ולמצות לא תעשה · ואין אנו צריכין לבאר את זה במצות האברים מפני שהם ידועות לכל · אבל אני זוכר ממצות עשה ומצות לא תעשה שבחובות הלבבות מה שיזדמן לי כדי שיהיה דמיון למה שלא אזכור מהם בע"ה · וממצות עשה שבחובות הלבבות · שנאמין כי יש לעולם בורא ובראו מאין · ושאין כמוהו · ושנקבל עלינו יחודו ושנעבדהו בלבנו ושנתבונן בפלאי יצירותיו
כדי

להמקובלים האמתים והרמזים הנפלאים שהכל נרמז בתורה שהתורה נדרשת בפרד"ס כמו שמבואר בזוהר וברמב"ן ובאלשיך) כל הנ"ל הבנתין ג"כ בספר הכוזרי והוא יסוד ספרו הנחמד · והמחבר קיצר בזה שסמך על ספרי רבינו סעדיה גאון ז"ל ואינם בידינו והדברים האלה דברי טעם הם וראוי להאריך בהם קצת ועיין לקמן בשער יחוד המעשה בטענות נגד היצר קצת דברים כאלה ע"ש : מצות השמע . המצות האלו הם לא שמענו לא היו ידועים מפני שאין השכל מחייב אותם לעשותם וכן אין השכל דוחה אותם שלא נוכל לקיימם כמ"ש דרכיה דרכי נועם וגו' : עילת · סיבות וטעם לא נדע הטעם למה אלו אסורים ואלו אנחנו חייבים : בעה"י ·
קאי

מצות השמע און דער אנדרער חלק איז זעלבע מצות וואש מען מוז זיי טאן ווייל מיר האבין זייא
גיהערט פון גאט שאין השכל מחייב בהם וואש דער שכל איז זייא ניט מחייב מען זאל זיי יוא
טאן ולא דוחה אותם און איז זיי ניט מדחה אז מען גיהער זייא ניט צווא טאן כאיסור בשר בחלב
ושעטנז וכלאים גלייך ווי דר איסור פון פלייש מיט מילך און שעטנז און כלאים והדומה להם ממה
שנעלמה ממנו עילת איסורם און נאך אזעלכע גלייכין וואש עש איז פון אונז פר הוילן דער טעם
פאר וואש זיי זיינן אסור ועילת חיוב ממה שנתחייבנו מהן און דער טעם פאר וואש מיר זיינן חייב
גיווארין זייא צו האלטין איז דאש אלץ פון אונז פאר הוילן אך חובות הלבבות נאר דיא מצות
וואש מיר זיינן זיי חייב צו טאן מיט די הערצר כל שרשיהן הן מן השכל איז אלע זייערע שרשים
פון דעם שכל כלומר אלע די מצות וואש מען דארף טאן מיט דיא הערצר און מחשבות
בריינגט דאש אלץ דער שכל מיט כאשר אבאר בע"ה אזו וויא איך וועל בשיידין מיט גאטש
הילף וכל המצות און אלע מצות הם נחלקות למצות עשה ולמצות לא תעשה ווערין גיטיילט אין
אזעלכע מצות וואש מיר זיינען גיבאטין צו טאן און אזעלכע זאכן וואש מיר זיינן פאר באטין
מיר זאלין עש ניט טאן ואין אנו צריכין לבאר את זה במצות האברים און אין דיא מצות וואש מען
טוט מיט די גלידר בדארפין מיר ניט בשיידין וועלכע מיר זיינן שולדיג צו טאן און וועלכע עש
איז פון אונז פאר באטין מפני שהם ידועות לכל ווייל דאש ווייש איטליכר אבל אני זוכר נאר איך
וועל דער מאנן ממצות עשה ומצות לא תעשה פון אזעלכע מצות וואש מען מוז טאן און פון אזעלכע
וואש מען טאר ניט טאן שבחובות הלבבות וואש זיי זיינען פון דיא מצות וואש גישעהן מיט די
הערצר וועל איך דר פון בשיידין מה שיזדמן לי וואש עש וועט מיר אן גיגרייט זיין פון גאט ב"ה
כדי שיהיה דמיון למה שלא אזכור מהם כדי מען זאל קענן פון די זעלביגע איין גלייכניש נעמן אויף
אנדרע זאכן וואש איך וועל ניט דער מאנען און דאש וועל איך אלץ בשיידין בע"ה מיט די
הילף פון גאט · זאגט דער מחבר וממצות עשה שבחובות הלבבות און פון די מצות וואש מיר זיינן
חייב צו טאן מיט דיא הערצר זיינן שנאמין כי יש לעולם בורא ובראו מאין אז מיר זאלין גלייבין אז
צו דר וועלט איז פאר האנדן איין בשעפר וואש האט זיא בשאפין אויש נישט ושאין כמוהו און
עש איז ניט פאר האנדין זיין גלייכין ושנקבל עלינו יחודו און מיר זאלין אויף אונז מקבל זיין זיין
איינציקייט ושנעבדהו בלבנו און מיר זאלין אים דינן מיט אונזרע הערצר ושנתבונן בפלאי יצירותיו און
מיר זאלין פר שטיין און אכטונג געבן אויף די וואונדער פון זיינע בשעפניש כדי שיהיה לנו לאות
עליו

כדי שיהיה לנו לאות עליו · ושנבטח בו ושנכנע מפניו ושניראה אותו ונפחד ונבוש בהשקיפו על נגלותינו ונסתרותינו ושנכסף לרצונו וניחד מעשינו לשמו ושנאהב אותו ואת אוהביו כדי להתקרב אליו ונשנא את שונאיו והדומה לזה ממה שאינו נראה מן האיברים :

אך הלאוין שבחובת הלבבות הפך כל אלו וגם מהם שלא נחמוד ולא נקום ולא נטור כדכתיב (ויקרא ט) לא תקום ולא תטור ומהם שלא נהרהר בעבירות ולא נתאוום ולא נסכים לעשותם ומה שדומה לזה במה שהוא במצפון האדם ולא ישקיף עליו זולתי הבורא כדכתיב (ירמיה יז) אני ה׳ חוקר לב בוחן כליות וכתיב (משלי כ) נר אלהים

קאי על מה שיזדמן לו : בהשקיפו · מאחר שהוא משקיף עלינו תמיד : ושנכסף לרצונו · שנתאוה תמיד לעשות רצונו יתברך ועיין בשער הבטחון בפ׳ הל״ה ה׳ ותבין ג״כ הכפל לשון שלפנינו לא נתאוה ולא נסכים לעשותם : נר אלהים נשמת אדם וגו׳ · הנשמה שבאדם הוא נרו של הקב״ה שנפח באפיו נשמת רוח חיים וכו הוא חופש כל חדרי מצפונינו וז״ל המורה בפ׳ נ״ב ח״ג והנה באורתי לך שזה השכל אשר שפע עלינו מהשי״ת הוא הדבוק אשר בינינו ובינו והרשות נתונה לך אם תרצה לחזק זה הדבוק תעשה ואם תרצה להחלישו מעט מעט עד שתפסיקהו תעשה ולא יתחזק זה הדבוק רק בהשתמשך בו באהבת השי״ו ושתהיה כוונתך אליו כמ״ש והוצאתו תהיה במוחך מתשבתך בדבר זולתו · עוד שם וכמו שאמרנו שבגוונו באור הוא (בשכל) אשר השפיע עלינו באמ״י באורך נראה אור כן באור ההוא בעצמו הוא משקיף עלינו ובעבורו הוא תמיד עמנו משקיף ורואה אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה׳ והבן זה מאוד עכ״ל מ״נ :

ומספי

עליו כדי זייא זאלין צו אונז זיין אצייכין אויף אים כלומר דורך זייא וועלין מיר פאר שטיין אז ער איז נאר איין גאט אונ וואש פאר אשטארקר אפארכטיגער גאט ער איז ושנבטח בו אונ מיר זאלין זיך פאר זיכערן אין אים ושנכנע מפניו אונ מיר זאלין זיך מכניע זיין פון פר אים ונפחד ונבוש אונ מיר זאלן זיך פארכטן אונ שעמן בהשקיפו על נגלותנו ונסתרותינו ווייל ער לוגט אויף אונזערע אנפלעקטע אונ פאר בארגנע זאכן ושנכסוף לרצונו אונ מיר זאלין גילוסטן צו טאן זיין ווילן וניחד מעשינו לשמו אונ מיר זאלין אונזערע מעשים טאן נאר פון זיין נאמן וועגין אליין ושנאהב אותו ואת אוהביו אונ מיר זאלין אים ליב האבין אונ זיינע ליב האבר כדי להתקרב אונ מיר זאלין זיך צו אים גנעהען ונשנא את שונאיו אונ מיר זאלין פיינד האבין זיינע פיינד והדומה לזה אונ נאך אזו אגלייכין ממה שאינו נראה מן האברים פון אזעלכע זאכין וואש ווערן גיט גיזעהן פון די גלידער כלומר וואש מען קאן זייא ניט טאן מיט דיא גלידער נאר מיט דיא הערצר :

אך הלאוין שבחובת הלבבות נאר די זאכן פון דיא הערצר וואש זיינען פאר באטין אז מען זאל זיי ניט טאן הפך כל אלו דאש זיינן דר היפך פון דעם אלעם וואש פריער איז גשטאנן למשל פריער איז גישטאנן וואש מען זאל גלייבין אז עש איז פר האנדין צו דר וועלט איין בשעפר אבער דעם היפך דער פון טאר מען ניט טראבטן אונ אזו איז בייא די אלע זאכין וואש פריער איז גשטאנן טאר מען אלין ניט ברייננגן דעם היפך דר פון אויף אונזר מחשבה וגם מהם אונ אויך איז פאר האנדין פון די לאווין שלא נחמוד מיר זאלין ניט גילוסטן צו דער זאך וואש זיין חבר האט ולא נקום ולא נטור אונ מיר זאלן ניט נוקם ונוטר שנאה זיין צו דעם חבר ומהם אונ פון דיא לאווין איז נאך פאר האנדין שלא נהרהר בעבירות מיר זאלן ניט מהרהר זיין אין עבירות ולא נתאווים אונ מיר זאלן זייא ניט גילוסטן ולא נסכים לעשותם אונ מיר זאלין ניט מסכים זיין דאש זעלביגע צו טאן ומה שדומה לזה במה שהוא במצפון האדם אונ נאך אזעלכע גלייכן וואש זיינן אין דעם פאר בארגנקייט פון דעם מענטשן ולא ישקיף עלו אונ קיינר קאן אויף דעם ניט לוגן דאש היישט קיינר קאן עש ניט ווישין זולתי הבורא נאר דער בשעפר אזו ווי עש שטייט אין (ירמ ה) אני ה׳ חוקר לב איך גאט פארשט דאש הארץ בוחן כליות אונ פרוב דיא נירין אונ אין (משלי)

שטייט

אלהים נשמת אדם חופש כל חדרי בטן :

ומפני שחכמת המצות שבתורה על שני עניינים האחד מהם גלוי והשני נסתר עיינתי בספרי הקדמונים שהיו אחרי אנשי התלמוד אשר חברו בענייני המצות חבורים רבים לעמוד מהם על חכמת הענין הנסתר וראיתי כי כל מה שכוונו לפרש ולבאר איננו יוצא מא' משלשה ענינים · האחד מהם לפרש ספר התורה והנביאים וזה על שני דרכים · או לבאר פירוש המלות והענינים כמו שעשה רבינו סעדיה ז"ל ברוב ספרי המקרא · או לבאר עניני הלשון והדקדוק והשמוש לכל עבריו וצדדיו ולתקן מלותיו כספרי בן גאנה ובעלי המסורת ומי שנהג מנהגם והענין השני לחבר עניני המצות על דרך קצרה כספר רב חפץ בן יצליח ז"ל או מה שאנו חייבים בהן בזמן

ומפני שחכמת המצות כו' גלוי ונסתר הוא ענין בפני עצמו ור"ל והדבר זה ידוע הוא שלא נכתב הכל בתורה מפורש רק יש בה דברים נגלים ונסתרים מה שצריך פירוש וביאור וטרחו הקדמונים לפרש ולבאר הענין הנסתר שבתורה כו' אבל לא ביארו חובות הלבבות שהוא ג"כ קצת נסתר כמו שמסיי' בסוף הענין : הלכות

שְׁטֵייט נר אלהים נשמת אדם גָאטְשׁ לִיכְט אִיז דִיא נְשָׁמָה פוּן דֶעם מֶענְטְשְׁן חופש כל חדרי בטן עֶר זוּכְט אַלֶע חֲדָרִים פוּן דֶעם בּוֹיךְ :

ומפני שחכמת המצות שבתורה על שני ענינים אוּנ וַוייל דָאשׁ פַאר שְׁטַאנְד פוּן דִיא מִצְוֹת וָואשׁ שְׁטֵייעֶן אִין דֶער תּוֹרָה זֵיינֶען אוֹיף צְווֵייא עֶרְלֵייא עִנְיָנִים האחד מהם גלוי דָאשׁ אֵיינֶע פוּן זֵייא אִיז אַנְפְּלֶעקְט והשני נסתר אוּנ דָאשׁ אַנְדֶערֶע אִיז פַאר בָּארְגְן עיינתי בספרי הקדמונים הָאבּ אִיךְ נָאךְ גְזוּכְט אִין דִי סְפָרִים פוּן דִיא עֶרְשְׁטֶע חֲכָמִים שהיו אחרי אנשי התלמוד וָואשׁ זֵייא זֵיינֶן גִיוֶועְן נָאךְ דִי רַבָּנָן וָואשׁ הָאבִּן גִימַאכְט דִיא גְמָרָא אשר חברו בענייני המצות חבורים רבים וָואשׁ דִיא חֲכָמִים וָואשׁ זֵיינֶן גִיוֶועְן נָאךְ דִי אַנְשֵׁי הַתַּלְמוּד הָאבִּן מְחַבֵּר גִיוֶועְן פִיל סְפָרִים פוּן דִי עִנְיָנִים פוּן דִיא מִצְוֹת הָאבּ אִיךְ נָאךְ גִיזוּכְט אִין דִי סְפָרִים לעמוד מהם על חכמת הענין הנסתר צוּ פַאר שְׁטֵיין אוֹיז זֵייא דִי פַאר שְׁטַאנְד פוּן דִיא פַאר בָּארְגֶענֶע זַאכִין וראיתי כי כל מה שכוונו לפרש הָאבּ אִיךְ גִיזֶעהֶן אַז דָאשׁ אַלְץ וָואשׁ זֵייא הָאבִּין זִיךְ מְכַוֵּין גִיוֶועְן מְפוֹרָשׁ צוּא זַיין איננו יוצא מאחד משלשה ענינים גֵייט עֶשׁ נִיט אַרוֹישׁ כְּלוֹמַר קֶען עֶשׁ נִיט פֶעלִין פוּן אֵיינְשׁ פוּן דִיא דְרַייא עֶרְלֵיי זַאכִין האחד מהם דָאשׁ אֵיינֶע פוּן זֵייא אִיז לפרש ספר התורה והנביאים צוּ בַּשֵׁיידְן דִיא תּוֹרָה אוּנ דִיא נְבִיאִים וזה על שני דרכים אוּנ דָאשׁ אִיז אוֹיף צְווֵייא עֶרְלֵייא אוֹפַנִּים או לבאר פירוש המלות והענינים אֶדֶר צוּא בַּשֵׁיידִין דֶער פֵּירוּשׁ פוּן דִיא וֶוערְטֶר אוּנ דֶעם הֶמְשֵׁךְ פוּן דִיא זַאכִין כמו שעשה אַזוֹ וְוִיא רַבֵּינוּ סַעֲדְיָה ז"ל הָאט גִיטָאן אִין רוֹב סְפָרִים פוּן תנ"ך או לבאר עניני הלשון אֶדֶר צוּא בַּשֵׁיידִין דִיא עִנְיָנִים פוּן דֶעם לָשׁוֹן דְהַיְינוּ עֶשׁ אִיז אַמָאל פַאר הַאנְדִין פִּיל וֶוערְטֶר וָואשׁ הָאבִּין אֵיין טַייטְשׁ דהיינו אמר דבר הגיד אוּנ נָאךְ אַזוֹ אַיין גְלַייכְן והדקדוק אוּנ דֶעם דִקְדוּק והשמוש אוּנ דָאשׁ בַּדִינוּנְג כְּלוֹמַר צוּ וִוישִׁין וֶועלְכֶע אוֹתִיּוֹת פוּן דֶעם וָוארְט זֵיינֶען שָׁרָשִׁים אוּנ וֶועלְכֶע אוֹתִיּוֹת קוּמֶען צוּ בַּדִינֶען דָאשׁ וָוארְט לְמָשָׁל אמר אִיז טַייטְשׁ עֶר הָאט גִיזָאגְט אוּנ אַז מֶען בַּדַארְף שְׁטֶעלִין אוֹיף לָשׁוֹן הַקוֹדֶשׁ זַיי הָאבִּן גִיזָאגְט מוּז מֶען שְׁטֶעלִין אמרו אִיז אמר דֶער שׁוֹרֶשׁ פוּן דֶעם וָוארְט אוּנ דֶר (ו) בַּדִינְט דָאשׁ וָוארְט כְּדֵי עֶשׁ זָאל זַיין לָשׁוֹן רַבִּים ולתקן מלותיו אוּנ צוּ מְתַקֵּן זַיין זַיינֶע וֶוערְטֶר דָאשׁ הֵיישְׁט צוּ בַּשֵׁיידִין צִי בַּדַארְף דָאשׁ וָוארְט זַיין מָלֵא אָדֶר חָסֵר אוּנ אוֹיף אַלָשׁוֹן עָבַר מוּז מֶען אַיין מָאל זָאגִין אַז עֶשׁ אִיז אַלָשׁוֹן עָתִיד אוּנ נָאךְ פִּיל אַזֶעלְכֶע גְלַייכִן אַזוֹ וְוִיא דִיא סְפָרִים וָואשׁ אֵיינֶר בֶּן גַאנָה הָאט גִימַאכְט אוּנ אַזוֹ וְוִיא דִיא בַּעֲלֵי הַמְסוֹרוֹת אוּנ אַלֶע וָואשׁ זֵיינֶען זִיךְ נוֹהֵג וְוִיא זֵייעֶר מִנְהַג והענין השני אוּנ דֶר אַנְדֶרֶר עִנְיָן אִיז לחבר עניני המצות בדרך קצרה דָאשׁ בַּטַייטוּנְג פוּן דִיא מִצְוֹת צוּ שְׁטֶעלִין מִיט אַיין קוּרְצְן דֶערֶךְ כספר אַזוֹ וְוִיא דֶער סֵפֶר וָואשׁ רַב חֵפֶץ בֶּן יַצְלִיחַ ז"ל הָאט גִימַאכְט או מה שאנו חייבים בהן בזמן הזה אָדֶר צוּא

שטעלין

הקדמה

(הלכות גדולות) · ספר הלכות גדולות הידוע: (ולא חברוה בס׳) · ר״ל בפני עצמו באף שנמצא קצת הענין זה מפוזרים בדברים אבל אינו ס׳ מיוחד שיהיה כולל כו׳ כדי שיהיה לכל אדם ס׳ זכרון לפניו להוכיח ולייסר עצמו ממנו תמיד כי כן ראוי ונכון לכל הירא את דבר ה׳ וכמו שמבייה המחבר בהקדמה הזאת וכ״כ כל המחברים הראשונים והאחרונים וכבאתי קצתם בס״ז פלי ע״ש: (וכמוהו כמו התוס׳

בזמן הזה כהלכות פסוקות וגדולות והדומה להם או חלק מחלקיהן כספרי קצת הגאונים בתשובת שאלות במצות הגוף ופסקי דינין · והענין הג׳ לישב עניני התורה בלבבנו בדרכי הראיות ותשובת האפקורסים כספר האמונות ספר שרשי הדת וספר המקמץ והדומה להם וחקרתי עליהם ולא מצאתי בהם ספר מיוחד בחכמת המצפון · וראיתי החכמה הזאת שהיא חכמת חובות הלבבות שהניחוה ולא חברוה בספר שיהיה כולל שרשיה ופרקיה ותמהתי על זה תימה גדולה עד שאמרתי בלבי שמא המין הזה מן המצות אין אנחנו חייבין בו מן התורה אלא שחיובו מדרך המוסר להורות הדרך הנכונה והישרה וכמוהו כמו התוספות שהם רשות שאין אנחנו נתבעין בהם

שטעלן דיא מצות וואש מיר זיינן זייא איצונד הייב כהלכות פסוקות וגדולות אזו וויא דער ספר הלכות פסוקות אונ דער ספר הלכות גדולות והדומה להן אונ זייער גלייכין או חלק מחלקיהן אדר איין חלק פון זייא כספרי קצת הגאונים אזו וויא דיא ספרים וואש אטייל גאונים האבין גימאכט בתשובת שאלות במצות הגוף אין דיא שאלות תשובות פון דיא מצות וואש איטליכער איז שולדיג צוא טאן ופסקי דינין אונ וויא אזו מען זאל די דינים פסקנען והשלישי אונ דאש דריטע איז לישב עניני התורה בלבבנו מען זאל וואול בטראכטין מיט אונזרע הערצער דיא זאכין פון דער תורה בדרכי הראיות מיט דרכים פון ראיות כלומר מיט רעכטע ראיות והתשובות אונ וויא אזו מען זאל ענטפערין דיא אפקורסים אז זייא פרעגין כספר אמונות אזוא וויא דר ספר האמונות אונ דער ספר שרשי הדת אונ דער ספר המקמץ אונ נאך אזעלכע גלייכנעש וחקרתי עליהם אונ איך האב נאך גפארשט נאך זייא ולא מצאתי בהם ספר מיוחד בחכמת המצפון אונ האב ניט גיפונען צווישין זייא קיין בזונדר ספר דאש ער זאל שרייבין פון דער פאר בארגינער חכמה דאש הייסט וויא מען זאל גאט דינן מיט דעם הארץ אונ מיט דער מחשבה וראיתי החכמה הזאת אונ איך האב גיזעהען דאש דיא דאזיגע חכמה שהיא חכמת חובות הלבבות וואש דיא חכמה איז וואש מען איז הייב צוא דינען גאט מיט דיא הערצר האב איך גיזעהען שהניחוה אז די אלע חכמים וואש האבין גימאכט ספרים האבן זייא גלאזין שטיין ולא חברוהו בספר אונ האבן זייא ניט גישטעלט אין איין ספר שיהיה כולל שרשיה ופרקיה אז ער זאל כולל זיין אירע שרשים אונ אירע פרקים כלומר ווארום אז איינר מאכט איין ספר שרייבט ער וויא פיל שרשים איז פאר האנדן אין דעם ספר אונ וויא פיל פרקים אונ זייא האבן גאר ניט גישריבין קיין בזונדרין ספר אויף דער חכמה פון חובות הלבבות ותמהתי על זה תימה גדולה האב איך מיך דרויף זייער פאר וואונדרט עד שאמרתי בלבי ביז איך האב מיר גיטראכט אין מיין הארצין שמא המין הזה מן המצות מאמר די מצות פון חובות הלבבות אין אנחנו חייבים בו מן התורה זיינען מיר מן התורה ניט הייב דאש צוא האלטין אלא שחיובו מדרך המוסר נאר זיין חיוב איז פון דעם דרך המוסר כלומר נאר דער שכל ברייננט עש מיט אז מען גיהער גאט צוא דינן מיט דער מחשבה אונ מיט דעם הארץ ולהורות הדרך הנכונה והישרה אונ צוא ווייזין דעם רעכטין אונ גלייכין וועג אבער מיט דעם דין תורה זיינן מיר עש גאר ניט הייב וכמוהו כמו התוספות אונ דיא מצות זיינען גלייך אזוא וויא מוסיף צוא זיין אויף שבת אונ יו״ט כלומר מען זאל שבת אונ יו״ט אן נעמען פריא שהם רשות וואש זייא זיינען איין רשות שאין אנחנו נתבעים בהם וואש מיר ווערין ניט גימאנט אין זייא זיינען אויף אונז קיין חיוב ניט ולא נענשים אונ

מיר

בהם ולא נענשים אם נתעלם מהם ועל כן הניחו הקדמונים לחברו בספר עד שחפשתי על חובות הלבבות מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה אם אנחנו חייבים בהם אם לאו ומצאתים שהם יסודי כל המצות ואם יארע בהם שום הפסד לא תתכן לנו מצוה ממצות האיברים :

מן השכל שאמרתי כי כבר נתברר לנו כי האדם מחובר מנפש וגוף ושניהם מטובות הבורא עלינו. האחד נראה. והשני אינו נראה. ואנחנו חייבים לעבוד אותו בעבור זה עבודה גלויה ועבודה צפונה. הגלויה חובות האיברים כמו התפלה והצום והצדקה ולמוד התורה ולמדה ולעשות סוכה ולולב וציצית ומזוזה ומעקה והדומה להם ממה שיגמר מעשהו על ידי חושי האדם הנראים. אך העבודה הצפונה היא חובת הלבבות והוא

כתום') ר"ל והם דומים לתיב' שהם רשות מלשון כמוני כמוך כלומר מי שרוצה להחמיר יחמיר אבל לא נענש עליהם אם נתעלם מהם מאחר שאין אנו נתבעים לעשותם בחיוב .

מן השכל שאמרתי כו' ושניהם מטובות הבורא עלינו כי מלבד מה שגנז הש"י רב טוב הצפון לצדיקים לעוה"ב א"כ בודאי יצירתו לעוה"ז הוא לטוב לנו אלא אפילו בעוה"ז נראה גדולות האדם שמושל על הכל וכולם נבראו לשמשו כמו שנראה בפרטות שבכלם אלהים עשה את האדם ובחכמה נפלאה וכן שאר כל הטובות למקום עלינו וכמו שיתבאר בספר הבחינה באריך ומצאתי ששאלו לרבינו סעדיה גאון ז"ל למה ניתן הנפש הנכבד בגוף השפל הזה לרעה לה . והשיב

מיר ווערין ניט גישטראפט אם נתעלם מהם אז מיר פאר הוילין זיך פון זייא כלומר אז מיר טוען זייא נעמען מיר דער פאר שכר אבער אז מיר האלטין זייא ניט שטראפט מען אונז דער פאר ניט ועל כן הניחו הקדמונים לחברו בספר אונ דריבער האבין עש דיא פריערדיגע חכמים גילאזט שטיין פון צוא שטעלין עש אין ספר דאש הייסט דריבר האבין דיא חכמים ניט גימאכט קיין בזונדרין ספר אויף דיא מצות וואש היינגען אן אין דעם הארץ ווייל זייא זיינען ניט קיין חיוב אויף אונז אזו האב איך מיר גיטראכט עד שחפשתי על חובות הלבבות ביז איך האב נאך גזוכט אויף די שולדיקייט פון די הערצר מן השכל אויש דעם פאר שטאנד ומן הכתוב אונ אויש די פסוקים ומן הקבלה אונ אויש דיא קבלה וואש מיר האבין מקבל גיוועזן פון אונזרע חכמים האב איך אויש דעם אלעם נאך גיזוכט אם אנחנו חייבים בהם אויב מיר זיינען חייב אין זייא אם לאו אויב ניט ומצאתים האב איך דיא חובות הלבבות גיפונען שהם יסודי כל מצות אז זייא זיינן דיא גרונדן פון אלע מצות ואם יארע בהם שום הפסד אונ אויב עש זאל זיך טרעפין אין זייא וואש עש איז שאדין לא תתכן לנו מצוה ממצות האברים וואלטין מיר ניט גקאנט רעכט טאן קיין שום מצוה פון דיא מצות וואש מען איז חייב צו טאן מיט דיא גלידער :

מן השכל. אויש דעם שכל קען מען עש בווייזין כי כבר נתברר לנו ווארום דאש איז ביא אונז שוין לאנג אויש גיקלערט גיווארין כי האדם מחובר מנפש וגוף אז דער מענטש איז צו אנאנדר גישטעלט פון איין נשמה מיט איין גוף ושניהם מטובות הבורא עלינו אונ דיא ביידע דאש וואש גאט האט זייא ביידע צו אנאנדר גישטעלט דאש איז פון די טובות פון דעם בשעפר אויף אונז האחד דאש איינע דאש איז דער גוף נראה ווערט גיזעהן והשני אונ דאש אנדערע דאש איז דיא נשמה אינו נראה ווערט ניט גיזעהן ואנחנו חייבים לעבוד אותו בעבור זה אונ מחמת דעם זיין מיר חייב אים צו דינען עבודה גלויה איין אנטפלעקטע דינשט ועבודה צפונה אונ איין פאר בארגענע דינשט הגלויה דיא אנטפלעקטע דינשט איז חובות האברים דיא שולדיקייט פון דיא גלידער כמו התפלה והצום והצדקה גלייך וויא תפלה טאן אונ פאסטין אונ צדקה געבן ולמוד התורה אונ לערנן די תורה ולמדה אונ זאל זיא מאכן לערנן צו אנדרע ועשות סוכה אונ צו מאכן איין סוכה אונ אלולב אונ ציצית אונ מזוזה ומעקה אונ איין גלענדר ארום דעם דאך והדומה להם אונ נאך זעלכע גלייכן ממה שיגמר מעשהו על ידי חושי האדם פון זעלכש וואש זיין מעשה מוז נגמר ווערן דורך די חושים פון דעם מענטשין דאש איז דיא אנטפלעקטע דינשט אך העבודה הצפונה אבער די פאר בארגענע

והוא שנייחד האל בלבותינו ושנאמין בו ובתורתו · ושנקבל עבודתו ונירא אותו ונכנע מפניו ונבוש ממנו · ונאהב אותו ונבטח בו ונמסור נפשותינו אליו . ושנפרוש מאשר ישנא ושנייחד מעשינו לשמו ושנתבונן בטובותיו והדומה לזה ממה שיוגמר במחשבת הלב ומצפונו מבלי אברי הגוף הנראים ממנו :

וידעתי דעת ברורה כי חובות האיברים לא תשלמנה כי אם ברצון הלב וחפץ הנפש לעשות' ותאות לבנו לפעול אותם . ואם יעלה במחשבותינו שאין לבותינו חייבין לבחור בעבודת השם ולחפוץ בה יסתלק מעל איברינו חיוב המצות שאנו חייבין בהם מפני שאין מעשה נשלם מבלי חפץ הנפש בו וכיון שנתברר כי הבורא חייב את

והשיב הגאון כל מי שעושה עול הוא מחמת שלשה סבות · או שיירא ממנו · או שיחמוד איזה דבר ממנו · או שהוא סכל ואינו יודע לעשות הטוב ולכן עושה רע ושלשתן מרוחקות מן הבורא יתברך בלי ספק ואיך יעלה בדעת שעושה הוא יתברך ח"ו עול וע"כ ברא את האדם לטוב לו בעוה"ז ובעוה"ב וכן נמצא במורה ג"כ תשובה לאפיקורים על זאת הקושיא עיין לקמן : ולמוד תורה ולמדה · וללמוד תורה בעצמו וללמדה לאחרים : ונמסור נפשותינו אליו · שנפקיד נפשנו וכל אשר לנו אליו ונאמין כי הוא ית' יעשה הטוב לנו בעוה"ז ובעוה"ב ע"ד השלך על ה' יהבך וגו' : ושנייחד מעשינו לשמו · שכל מעשינו יהיו לש"ש לבד ולא לכוונה

דינשט היא חובות הלבבות איז דיא שולדיקייט פון דיא הערצר והוא אונ דאש איז שנייחד האל בלבותינו אז מיר זאלן איינינן גאט אין אונזרע הערצר כלומר מיר זאלן גלייבן אין הארץ אז גאט ב"ה איז נאר איין גאט ושנאמין בו ובתורתו אונ מען זאל גלייבן אין אים אונ אין זיין תורה ושנקבל עבודתו אונ מיר זאלין אן נעמען זיין דינשט ונירא אתו אונ מיר זאלין זיך פארכטן פאר אים ונכנע מפניו אונ זאלן זיך מכניע זיין פאר אים ונבוש מפניו אונ זיך שעמען פאר אים ונאהב אותו אונ מיר זאלין אים ליב האבין ונבטח בו אונ מיר זאלן זיך פר זיכרין אין אים ונמסור נפשותינו אליו אונ מיר זאלן איבר ענטפערן אונזרע לייבר פון זיינט וועגן ושנפרוש מאשר ישנא אונ מיר זאלן זיך אפ שיידן פון דעם וואש ער האט פיינט ושניחד מעשינו לשמו אונ מיר זאלן אונזרע ווערק טאן נאר פון זיין נאמען וועגן אליין ושנתבונן בטובותיו אונ מיר זאלן פאר שטיין אין זיינע טובות וואש ער טוט אונז והדומה לזה אונ נאך זעלכע זאכן ממה שיוגמר במחשבת הלב פון זעלכש וואש קאן נגמר ווערן דורך די גידאנקען פון דעם הארץ ומצפונו אונ זיין פאר באהגינהייט קאן דאש אלץ נגמר ווערן מבלי אברי הגוף הנראים ממנו אן די אברים פון דעם גוף וואש ווערין געזעהן פון אים ווערט דאש אלץ אן גירופין די פאר בארגנע דינשט :

וידעתי דעת ברורה אונ איך ווייש אקלאר ווישין שאפט כי חובות הלבבות אז די מצות וואש מען איז זייא חייב צו טאן מיט די גלידר לא תשלמנה כי אם ברצון הלב קאנן זייא ניט רעכט נגמר ווערן נאר סייהן מיט דעם ווילן פון דעם הארץ וחפץ הנפש לעשותם אונ מיט דעם ווילן פון דעם נפש צו טאן זייא ותאות לבנו לפעול אותם אונ מיט דעם גילוסטיקייט פון אונזער הארץ צו ווערקן זיי כלומר פריער בדארף זיך דער מענטש אויש מאלן אין זיין מחשבה אונ טראכטן אין זיין הארץ אז מען בדארף טאן די מצוה אונ דער נאך בדארף ער גלוסטן צו טאן זיא אונ אויב ער קאן זיא ניט טאן מחמת איין שום אונס בדארף ער גלוסטן אין הארץ ווען וועט דיא מצוה קומען צו מיר איך זאל זיא קאנן טאן ואם יעלה במחשבותינו אונ אויב עש זאל אויף גיין אויף אונזער מחשבה שאין לבותינו חייבים לבחור בעבודת השם אז אונזרע הערצר זיינען ניט חייב אויש צו דר ווילן אין גאטש דינשט ולחפוץ בה אונ צו בגערן אין איר יסתלק מעל אברינו אזו וואלט זיך פון אונזרע גלידר אויך אפ גטאן חיוב המצות שאנו חייבין בהם די שולדיקייט פון די מצות וואש מיר זיינען שולדיג צו טאן מיט זייא מפני שאין מעשה נשלם מבלי חפץ הנפש בו ווייל עש קאן ניט נגמר ווערן קיין ווערק ווען דער נפש האט ניט קיין לושט דער צו וכיון שנתברר אונ ווייל עש איז אויש נקלערט

את אברינו במצותיו. לא היה נכון להניח נפשנו ולבנו שהם מבחר חלקי עצמנו שלא יחייבם בעבודתו כפי יכלתם מפני שבהם גמר העבודה ועל כן נתחייבנו בחובו' גלויינו ומצפונינו. כדי שתהיה עבודתנו שלמה וגמורה וכוללת מצפונינו וגלויינו לבורא יתברך :

לכוונה אחרת כמו שיתבאר בשער י"ה בעזה"י: לא תשלמנה · אינם יכולים להשלים ולגמור עד שבתחלה יצייר האדם בדעתו ויחשב בלבו שראוי לעשות אותה שמצוה ואיך יעשה ואח"כ יגמור אותה במעשיו כי סוף המעשה במחשבה תחלה אבל אם מלא בדעת שאין האדם מצווה לגמור ולהשכים בדעתו לעבודת ה' יתברך לא

וכאשר התברר לי היובם מדרך השכל אמרתי בלבי שמא הענין הזה איננו כתוב בספר תורתנו ועל"כ הניחו להברו בספר שיורנו אותו ויראנו עניניו עד אשר בקשתיו בספר התורה ומצאתיו שנזכר בו פעמים רבות כמו שאמר (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ואמר (שם ל) לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו ואמר (שם יא) לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ואמר (שם יג) אחרי ה' אלהיכם תלכו ואותו

גיקלערט גיוואָרן כי הבורא חייב את אברינו במצותיו אַז דֶר בַּשֶׁעפֶר הָאט אונזֶרֶע גְלִידֶער יוֹא מְחַיֵּיב גיוועזן צוא זַיינֶע מִצְוֹת לא היה נכון להניח נפשנו ולבנו וואָלְט נִיט רֶעכְט גיוועזן עֶר זָאל לָאזְן שְׁטֵיין אונזֶר ווילן אונ אונזֶרֶע הֶערְצֶר שהם מבחר חלקי עצמנו וואָשׁ זֵייא זַיינֶען דִי בֶּעשְׁטֶע פוּן אונזֶר טֵייל וואָלְט דָאשׁ נִיט רֶעכְט גיוועזן שלא יחייבם בעבודתו כפי יכולתם אַז עֶר זָאל זֵיי נִיט מְחַיֵּיב זיין אין זַיין דִינְשְׁט וויא ווַייט זֵייעֶר יְכוֹלֶת גְרֵייכְט מפני שבהם גמר העבודה ווַייל דוּרְךְ זֵיי איז דָאשׁ רֶעכְטֶע שְׁלֵימוּת אונ גְמַר פוּן דֶעם דִינְשְׁט ועל כן נתחייבנו אונ דְרוּם גִיט מִיט דֶער שֵׂכֶל אַז מִיר זַיינֶען בְּוַודַאי חַיָּיב גיוואָרין בחובות גלויינו אין דֶעם חִיוּב פוּן אונזֶרֶע אַנְטְפְּלֶעקְטֶע ווֶערְקִין דָאשׁ זַיינֶען זֶעלְכֶע מִצְוֹת וואָשׁ מֶען דַארְף זֵייא טָאן מִיט דִי אוֹישׁ ווֵיינִיגְשְׁטֶע גְלִידֶר ומצפונינו אונ אין אונזֶר פַאר בָּארְגִינְקַייט דָאשׁ זַיינֶען דִיא מִצְוֹת וואָשׁ גִישֶׁעהֶן מִיט דִי הֶערְצֶר כדי שתהיה עבודתנו שלמה וגמורה כְּדֵי אונזֶער דִינְשְׁט זָאל גַאנְץ אונ רֶעכְט זַיין וכוללת מצפונינו וגלוינו אונ זָאל כּוֹלֵל זַיין אונזֶרֶע פַאר בָּארְגִינֶע אונ אַנְטְפְּלֶעקְטֶע ווֶערְק לבוראנו יתברך צוּ אונזֶר בַּשֶׁעפֶר :

וכאשר התברר לי חיובם מדרך השכל אונ אַז עֶשׁ אִיז מִיר אוֹישׁ גִיקְלֶערְט גיוואָרן מִיט שֵׂכֶל אַז מֶען אִיז חַיָּיב צוּ דִינֶן גָאט מִיט דֶעם הַארְצִין אוֹיךְ אמרתי בלבי הָאבּ אִיךְ מִיר גִיטְרַאכְט אִין מַיין הַארְץ שמא הענין הזה איננו כתוב בתורה טָאמֶער שְׁטֵייט דֶער פוּן נִיט אִין דֶער תּוֹרָה ועל כן הניחו לחברו בספר אונ דְרִיבֶּער הָאבִּין דִיא עֶרְשְׁטֶע חֲכָמִים דֶער פוּן נִיט גִישְׁרִיבְּן אִין אַיין סֵפֶר שיורנו אותו ויראנו עניניו אַז דֶער סֵפֶר זָאל אונז לֶערְנֶען אונ זָאל אונז ווַייזְן זַיין עִנְיָן כְּלוֹמַר דְרוּם הָאבִּין זֵייא עֶשׁ נִיט מְחַבֵּר גיוועזן אִין קַיין סֵפֶר ווַייל עֶשׁ שְׁטֵייט דֶער פוּן נִיט גְרַאבְט אִין דֶער תּוֹרָה עד אשר בקשתיו בספר התורה בִּיז אִיךְ הָאבּ דָאשׁ נָאךְ גִיזוּכְט אִין דֶער תּוֹרָה ומצאתיו שנזכר בו פעמים רבות אונ הָאבּ עֶשׁ גִפוּנֶן אַז עֶשׁ אִיז גִידַאכְט גִיוואָרְן פִיל מָאל אִין דֶר תּוֹרָה אַזוֹ וויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (דברים) ואהבת את ה' אלהיך אונ דוּא זָאלְשְׁט לִיבּ הָאבְּן צוּ גָאט דַיין גָאט בכל לבבך וכו' ובכל מאודך מִיט דַיין גַאנְצִין הַארְצִין אונ מִיט דַיין גַאנְצֶע זֵייל אונ מִיט אַלֶע דַיין גוּטְשׁ והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום אונ דִי דָאזִיגֶע זַאכְן וואָשׁ אִיךְ גִבִּיט דִיר הַיינְט זָאל זַיין על לבבך אוֹיף דַיין הַארְץ אונ נָאךְ שְׁטֵייט דָארְט לאהבה את ה' אלהיך צוּ לִיבּ הָאבְּן גָאט דַיין גָאט לשמוע בקולו ולדבקה בו צוּ פַאר נֶעמֶען זַיין קוֹל אונ צוּ בַּהֶעפְטְן זִיךְ אִין אִים אונ נָאךְ שְׁטֵייט לאהבה את ה' אלהיכם צוּא לִיבּ הָאבִּין גָאט אַייעֶר גָאט ולעבדו בכל לבבכם אונ צוּא דִינֶען אִים מִיט גָאר אַייעֶרֶע הֶערְצֶר אונ נָאךְ שְׁטֵייט אחרי ה' אלהיכם נָאךְ דֶעם גִיבָּאט פוּן גָאט אַייעֶר גָאט זָאלְט אִיר

גיין

ואותו תיראו ואמר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך ואמר (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה ואמר (שם) ואהבתם את הגר וגו' והיראה והאהבה מחובות הלבבות ואמר בלאוין שבהן (שם ה) לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה וגו' (ויקרא יט) לא תקום ולא תטור (שם) לא תשנא את אחיך בלבבך וגומר (במדבר טו) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם (דברים טו) ולא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך ורבים כאלה ואח"כ השיב את כל העבודה אל הלב ואל הלשון כמו שנאמר (שם ל) כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום וגו' לא בשמים היא וגו' ולא מעבר לים היא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו ובשאר ספרי הנביאים האריכו בענין והשיבו אותו

לא יבלימו המצות לעולם: לא תחמוד אשת רעך ולא תתאוה. מה שהביא לא תחמוד מדברות שניות ולא מראשונות אפשר שכוונתו למ"ש הר"א אבן עזרא בזה וז"ל בעבור שיש ב' פירושים על מלת חמד האחד גזל ועושק ולקחת של אחרים בחזקה והאחרים כמו לא יחמוד איש את ארצך שפירושו שלא יקחנו איש דאל"כ הנה היא רעה והב' לא תתאוה בלב ולא הגיע לפועל ולא תחמוד הנאמר כאן פי' תאוה והעד שאמר משה במשנה תורה תחת לא תחמוד אמר לא תתאוה ורבים אמרו כי אין עון במחשבת הלב ואין עליהם שכר ועונש ויש ראיות רבות להשיב עליהם ולא אאריך רק אכלה לשם לב חורש מחשבות און העיבות כי היה עם לבבך ולישרים בלבותם ומשה אמר בסוף בפיך ובלבבך לעשותו ועיקר כל המצות ליישר הלב ורובם זכר (ר"ל רוב המצות הם זכר ליציאת מצרים וזכר למעשה בראשית) והמזיד והשוגג יוכיחו עכ"ל וכמו שמסיים המחבר: ואח"כ השיב כו'. ואחר בחזר משה ושנה כל התורה והמצות במשנה תורה השיב ל' תורה חזר ואמר בכל התורה איננה רחוקה מאתנו רק בפיך שהלמוד לשמה ובלבבך לעשותו ר"ל ביראה בלבך השמחה לעשות ומה שיביא לידי גמר ע"י סיוע הש"י והפלו סרי טוב ואם לאו

גיין ואותו תיראו אונ פאר אים זאלט איר זיך פארכטין אונ אין (ויקרא) שטייט ואהבת לרעך כמוך אונ דוא זאלשט ליב האבין דיין חבר גלייך אזו דיך זעלבשט אונ אין (דברים) שטייט ועתה ישראל מה ה אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה אונ איצונד דו ישראל וואש בגערט דען גאט פון דיר מער אז דוא זאלשט זיך פארכטן פאר אים אונ נאך שטייט דארט ואהבתם את הגר אונ איר זאלט ליב האבין איין גר והיראה ואהבה אונ דיא פארכט אונ דיא ליבשאפט איז דאך מחובות הלבבות פון דיא שולדיקייט פון דיא הערצער ואמר בלאוין שבהן אונ אין זייא זאבין פון דיא הערצער וואש זיינען פאר באטין מען זאל זייא ניט אויף בריינגן אויף דעם הארץ זאגט ער אין (דברים) לא תחמוד אשת רעך דוא זאלשט ניט גילוסטין דאש ווייב פון דיין חבר אונ גילוסטין איז דאך מיט דיין הארץ לא תקום ולא תטור דוא זאלשט זיך ניט נוקם זיין אונ קיין פיינד שאפט היטן ניט פיינט האבין אין דיין הארץ ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם איר זאלט ניט אויש שפעהן נאך אייערע הערצר אונ נאך אייערע אויגן כלומר איר זאלט ניט נאך גיין נאך די תאות פון אייער הארץ אונ די אויגין לא תאמץ את לבבך דוא זאלשט דיין הארץ ניט פאר שטארקין פון איין עני כלומר דוא זאלשט ניט שטארקין דיין הארץ אויף ניט צו געבן אים ורבים כאלה אונ פיל פסוקים איז נאך פאר האנדין וואש זייא שמועסין פון אזוא אגלייכן ואח"כ אונ דער נאך אז משה רבינו ע"ה האט אין משנה תורה איבער גיחזרת נאר דיא תורה אונ דיא מצות השיב את כל העבודה האט ער ווידער גיקערט נאר דיא דינשט צום הארצין אונ צו דער צוא כלומר ער האט גיזאגט אז נאר דיא תורה איז ניט ווייט פון אונזער נאר זיא ווענט זיך אן דער צונג אז ער זאל מסכים זיין אונ גילוסטין דיא מצות צו טאן אונ חאטשע מען קאן זייא ניט טאן דורך איין שום אונס וועט גאט דער פאר בצאלן שכר אזו וויא עש שטייט אין (דברים) כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום דען דיא מצוה וואש איך גיביט דיר היינט לא בשמים היא די איז ניט אין הימל ולא מעבר לים אונ ניט פון יענער זייט ים כי קרוב אליך הדבר נאר דיא זאך איז דיר זייער נאהנט בפיך ובלבבך לעשותו מיט דיין מויל אונ מיט דיין הארצין צו טאן ובשאר ספרי הנביאים אונ אין די אנדערע ספרים פון דיא נביאים האריכו בענין האבן זיי אויך פיל גשריבין

פון

אותו בכמה מקומות ואינני צריך להביאם מפני שהם רבים וידועים :

וכאשר התברר לי חיוב מצות הלבבות מן התורה כאשר התברר מן השכל חפשתי עליו בדברי רז"ל ומצאתיו יותר מפורש בדבריהם ממה שהוא מפורש בספרים ומן השכל קצתו בכלל כמו שאמרו רחמנא לבא בעי ואמרו לבא ועינא תרי סרסורי דחטאה נינהו · וקצתו בפרט במסכת אבות שאין צריך להאריך בזכרו · ומצאתי הרבה ממנו במדותיהם ובמנהגיהם המקובלים מהם כשהיו נשאלים על עניניהם כמו שאמרו רז"ל במה הארכת ימים וראיתי מצד הכתוב עוד במכה נפש בשגגה שאינו חייב מיתה ומי שהוא שוגג במצות אשר לא תעשינה שהיו חייבים עליהם במזיד אחת מד' מיתות ב"ד או

אלא לא קיפח שכר בחירתו הטובה ויתבאר זה היטיב בס' הזה בכמה מקומות וכן דרשו חז"ל על לעשות הרע בעלמא שבקש לעשות ולא עשה : כשהיו נשאלין כו' · והיתה תשובתם על הרוב בקיומו מצות הלבבות ומדות הנפשות · לא נתכבדתי בקלון חבירי ולא עמדתי על מדותי ולא הקפדתי בתוך ביתי והרבה כיוצא מדות ישרות כמו שנזכר במס' מגילה פ"ד וסוטה פ"ד ע"ב : שאינו חייב עליהם אם שהן בשוגג אינו חייב רק חטאת או אשם : וכיון בקוטב המעשה כו' · קוטב שם מושאל

פון דעם ענין והשיבו אותו בכמה מקומות אונ האבן עש אויף פיל ערטער איבר גיחזרת ואינני צריך להביאם אונ איך בדארף זייא דא ניט ברייננען מפני שהם רבים וידועים ווייל זייא זיינען פיל אונ בקענט איטליכר ווייסט זייא :

וכאש התברר לי חיוב מצות הלבבות מן התורה אונ ווייל דער חיוב פון די מצות הלבבות זיינן מיר אויש גיקלערט גיווארין פון דר תורה כאשר התברר לי מן השכל אזו וויא עש איז מיר אויש גיקלערט גיווארין אויש דעם שכל חפשתי עליו בדברי חז"ל האב איך דרויף גיזוכט אין דיא רייד פון אונזערע חכמים ז"ל ומצאתיו יותר מפורש בדבריהם אונ איך האב עש גיפונן אז אין זייערי רייד איז נאך בשיידליכער ממה שהוא מפורש בספרים ומן השכל פון דעם איידער עש איז בשייד אין די ספרי תנ"ך אונ אויש דעם שכל קצתו בכלל איין טייל זאבין האבן זיי בשייד אין איין כלל כמו שאמרו רחמנא לבא בעי גלייך וויא זייא האבין גיזאגט גאט וויל נאר איין גוט הארץ איז דאש אכלל אין אלע מצות אז זיי מוזין זיין מיט דעם הארץ ואמרו אונ נאך האבן זייא גזאגט לבא ועינא דאש הארץ אונ דאש אויג תרי כרסורי דחטאה נינהו זיינען צווייא מעקלערס פון די זינד וקצתו אונ איין טייל זאכין האבן זייא בשייד בפרט אין בזונדערע זאכן במסכת אבות אונ דאש איז וואש שטייט אין דער מסכת אבות שאין צריך להאריך בזכרו וואש איך בדארף דאש ניט צו מעלדן ומצאתי הרבה ממנו אונ פיל דר פון האב איך גיפונן במדותיהם אין זייערע מדות ובמנהגיהם המקובלים מהם אונ אין דיא מנהגים וואש זיינען מקובל פון זייא כשהיו נשאלים על עניניהם אז זייא זיינען גיפרעגט גיווארן אויף זייערע זאכן אזו וויא אונזערע חכמים האבן גיזאגט אז מען פלעגט איינם פון די חכמים פרעגן במה הארכת ימים מיט וואש כלומר וואש האשטו פר אגוטש גיטאן אז דו לעבשט אזו לאנג ווייש מען פון זייער ענטפער וואש פר אגיטע מנהגים זיי האבן זיך נוהג גיוועזן אונ דאש רוב דער פון איז אלין פון די זאכין וואש היינגן אן אין דר מחשבה אונ אין דעם הארץ וראיתי מצד הכתוב עוד אונ איך האב נאך גיזעהען פון דער תורה כלומר אונ נאך מער האב איך מיר גידרונגען פון דער תורה אז דער עיקר איז דיא מחשבה מיט דעם הארץ במכה נפש בשגגה פון דעם וואש די תורה שרייבט ביי איינעם וואש ער הרגת איין מענטשין אום גערין שאינו חייב מיתה איז ער ניט חייב קיין מיתה ומי שהוא שוגג במצות אשר לא תעשינה אבער דער וואש איז איין שוגג אין אזעלכע זאכין וואש מען טאר זייא ניט טאן שחייבין עליהן במזיד וואש אז מען טוט זייא במזיד פלעגט מען דרויף חייב זיין אחד מד' מיתות בית דין איינע פון די פיר מיתות בית

דין

או כרת שאינו חייב אלא חטאת או אשם וכל זה ראיה כי העיקר בחיוב העונש אינו אלא עד שיהיו הלב והגוף משתתפין במעשה הלב בכונתו והגוף בתנועתו וכן אמרו במי שעשה מצוה ולא נתכוין לעשותה לשם שמים שאינו מקבל עליה שכר וכיון שקוטב המעשה ועמודו בנוים על כוונת הלב ומצפונו ראויה שתה' חכמת מצות הלב קודמת בטבע לחכמת מצות האיברים :

ובאשר נתברר לי חיוב החכמה הצפונה מן השכל והכתוב והקבלה אמרתי שמא המין הזה מן המצות שאין אנו חייבין בו בכל עת ובכל מקום כשמטה וכיובל

מופלא מחכמי תכונה שקורין ססני נקודות שהגלגל סובב עליהם ונקראן עליהם בשני קצותיו והם עומדים לעולם קוטב צפוני וקוטב דרומי : מ"ס קודמת בטבע · מבואר בספר רוח חן פ"ח וז"ל קודם בטבע הוא הדבר שחבירו צריך לטבעו ואין הוא צריך לטבע חבירו ואע"פ שלא יקדים לו בזמן נקרא קודם לו בטבע כאשר תאמר שהאילן קודם בטבע לבעלי חיים מפני שבע"ח צריך לטבע האילן להסיס לו כח צומח ג"כ אבל האילן אין צריך לטבע הב"ח וכן הב"ח קודם בטבע לאדם והחומר קודם לצורה בטבע וכן אחד קודם לשנים בטבע שלא יתכן מציאות השנים אם לא ימצא האחד והאחד יוכל להיות זולת השנים עכ"ל בקיצור ודעתו כן הדבר במצות הלבבות שהם קודמין בטבע למצות האברים בעבור שמצות האברים

דין אדער ער איז חייב כרת אבער אז ער טוט דיא זעלביגע עבירה בשוגג שאינו חייב עליהם אלא חטאת או אשם איז ער ניט מער חייב אויף זייא נאר צו ברייננגען איין קרבן חטאת אדער איין קרבן אשם וכל זה ראיה אונ דאש אלץ איז איין ראיה כי העיקר בחיוב העונש אינו אז דער עיקר אין דעם חיוב פון דעם עונש איז אנדערש ניט אלא עד שיהיו הלב והגוף משתתפין במעשה נאר אז דאש הארץ מיט דעם גוף זאלן חברותה זיין אינזעדער עבירה כלומר פון דאנעט איז גידרונגען אז קיינר איז ניט שולדיג איין עונש צו ליידן נאר סיידן אז ער טוט דיא עבירה מיט דעם הארץ אויך דאש הייסט אז ער איז זיך מכוין די עבירה צו טאן וכן אמרו אונ אזו האבין זייא גיזאגט במי שעשה מצוה פון ווענן וואש ער טוט איין מצוה ולא נתכוין לעשותה לשם שמים אונ האט זיך ניט מתכוין גיוועזן צו טאן זיא פון גאטש וועגן האבן די חכמים גיזאגט שאינו מקבל עליה שכר אז ער נעמט ניט קיין שכר אויף דער מצוה וכיון שקוטב המעשה אונ ווייל דער עיקר אונ דער שורש פון די ווערק ועמודו אונ זיינע זיילין בנוים על כוונת הלב זיינן גיבויט אויף די כונה פון דעם הארץ ומצפונו אונ אויף זיינע פאר בארגענע גראנקען ראויה שתהיה חכמת מצות הלב דרום איז ראוי אז די חכמה פון די מצות וואש גיהערין צום הארץ קודמת בטבע לחכמת מצות האברים זאל פריער זיין אין דער טבע פון די חכמה פון דיא מצות פון דיא גלידער קודם בטבע הייסט דיא זאך וואש בדארף ניט צו דער אנדערר אונ יענע זאך בדארף צו דער זאך יוא למשל איינש איז פריער בטבע פון די צאל פון צווייא ווארום עש קאן ניט זיין קיין צווייא אז עש וואלט ניט גיוועזן קיין איינש אבער איינש קאן זיין אן צווייא אונ איין בוים איז פריער בטבע פון אלעבעדיגע זאך ווארום די לעבעדיגע זאך מוז אין זיך האבין דעם כח פון שפראצונג אויך אונ דער בוים בדארף ניט צו די טבע פון איין לעבעדיגע זאך אונ הוא הדין דא אויך אזו די מצות פון דעם הארצן בדארפין ניט אז מען זאל זיי טאן מיט די גלידר אונ די מצות פון דיא גלידער בדארפן יוא צו דער מחשבה אונ צום הארץ אזו וויא פריער איז גישטאנען דרום זיינן די מצות הלבבות פריער בטבע פון די מצות פון די גלידר :

ובאשר נתברר לי אונ אז עש איז מיר אויש גיקלערט גיווארן חיוב החכמה הצפונה דר חיוב פון די פאר בארגענע חכמה מן השכל והכתוב והקבלה אויש דעם שכל אין פסוקים אונ אויש דער קבלה פון די חכמים ז"ל אמרתי האב איך מיר גיטראכט שמא המין הזה מן המצות שאין אנו חייבים בו טאמער זיינן מיר די מצות הלבבות ניט חייב בכל עת ובכל מקום אין אלע צייט אונ אין אלע ערטער בשמיטה גלייך וויא שמיטה איז מער ניט נוהג נאר אז דאש בית המקדש שטייט אונ •

וכיובל וכקרבנות · וכאשר עיינתי מצאתי שאנו חייבין בו תמיד כל ימינו בלי הפסק ושאין לנו שום טענ׳ בהנחתו כמו יחוד אלהינו בלבבנו ועבדו במצפונינו וליראה ולאהבה אותו ושנכסוף לעשות המצות שאנחנו חייבין בהן כמו שאמר הכתוב (תהלים קיט) אחלי יכונו דרכי לשמור חקיך · ושנבטח בו ושנמסר אליו כמו שנאמר (שם סב) בטחו בו בכל עת עם שפכו לפניו לבבכם וגו׳ . ולהסיר השנאה והקנאה מלבבנו ושנפרוש ממותרי עניני העולם שטורדין אותנו מעבודת השם כי כל זה אנו חייבין בו תמיד בכל עת ובכל מקום ובכל שעה ובכל רגע ועל כל ענין בעוד שכלנו ונשמתנו בנו והדומה לזה עבד שצוהו רבו לעשות שתי מלאכות האחת בביתו והשנית בשדה כמו עבודת האדמה ולעיין בה בעתים ידועות ובשדות ידועות אם יעברו העתים ההם או אם לא ימצא לעשות מפני דבר שימנענו יסתלק מעליו היוב המעשה

שהאיברים צריכין עכ"פ למחשבת הלב בתחלת המעשה אבל מצות שהלבבות אינן צריכין למעשה מן האיברים : ושאין לנו שום טענה בהנחתו · כלומר שאין לנו שום תירוץ ואמתלא אם לא נקיים המצות שבלבבות תמיד כמו שיש טענת על מצות האברים שאינן מצויים לנו ובפרט שאינם נוהגין תמיד : ושנכסוף לעשות המצות · כמ"ש לעיל וכתב בשער חשבון הנפש פ"ב ועל המאמין להשוב כו׳ ומה שיגיע אליו במעשה ישתדל בו ויטרח ומה שלא יוכל להשיגו במעשה ישיגהו בידיעה ויתאוהו כמ"ש דוד : אחלי · מלשון תוחלת שיכונו דרכי לשמור חקיך ועיין מש"ש : ושנמסר אליו · ר"ל להיות בטחונינו בו בכל ענינינו

אונ נָאר דָאשׁ זִיבֶּטֶע יָאר וכיובל אונ אַזוֹ וִויא יוֹבֵל אִיז דָאשׁ פוּפְצִיגְטֶע יָאר אונ אַזוֹ וִויא קָרְבָּנוֹת הָאבִּין אַיין אָפּ גִיזֶעצְטָע צַייט וכאשר עיינתי אונ אַז אִיךְ הָאבּ רֶעכְט מְעַיֵּין גִוֶועזְן מצאתי הָאבּ אִיךְ גִיפוּנֶן שאנו חייבים בו אַז מִיר זַיינֶן דְרִינֶן חַיָּיב תמיד כל ימינו בלי הפסק אַלֶע צַייט פוּן אַלֶע אוּנְזֶערֶע טֶעג אָן אַיין שׁוּם הֶפְסֵק ושאין לנו שום טענה בהנחתו אונ עֶשׁ אִיז נִיט פַאר הַאנְדִין צוּ אוּנְז קַיין שׁוּם פַר עֶנְטְפֶערוּנְג מִיר זָאלְן דָאשׁ שְׁטֵיין לָאזְן כמו יחוד אלהינו בלבבינו גְלַייךְ אַז צוּ אֵיינְצִיגְן אוּנְזֶער גָאט אִין אוּנְזֶער הַארְצִין ועבדו במצפונינו אונ צוּ דִינֶן אִים מִיט אוּנְזֶערֶע גִידַאנְקֶן וליראה ולאהבה אותו אונ צוּ פָארְכְטְן זִיךְ פַר אִים אונ לִיבּ צוּ הָאבְּן אִים ושנכסוף לעשות המצות אונ מִיר זָאלִין גְלוּסְטְן צוּ טָאן דִי מִצְוֹת שאנחנו חייבין בהן וָואשׁ מִיר זַיינֶן זֵייא שׁוּלְדִיג צוּ טָאן אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (תהלים) אחלי יכונו דרכי לשמור חקיך מַיין גִבֶּעט וָואשׁ אִיךְ בֶּעט אִיז נָאר מַיינֶע וֶועגִין זָאלִין אָן גְרִיכְט וֶוערְן צוּ הִיטִין דַיין גִיזֶעץ ושנבטח בו אונ דָאשׁ מִיר זָאלְן אַבְּטָחוֹן אוֹיף אִים הָאבְּן ושנמסר אליו אונ מִיר זָאלִין זִיךְ מוֹסֵר נֶפֶשׁ זַיין פוּן זַיינְט וֶועגְן אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (תהלים) בטחו בו בכל עת פַאר זִיכֶערְט זִיךְ אִין אִים אַלֶע צַייט עם שפכו לפניו לבבכם. אִיר פָאלְק יִשְׂרָאֵל גִיסְט אוֹישׁ אַייעֶרֶע הֶערְצֶר פַר אִים מִיט תְּפִלָּה ולהסיר השנאה והקנאה מלבבנו אונ אָפּ צוּ טָאן דִי פַיינְט שַׁאפְט אונ דִיא קִנְאָה פוּן אוּנְזֶערֶע הֶערְצֶר ושנפרש ממותרי עניני העולם אונ דָאשׁ מִיר זָאלִין זִיךְ אָפּ שֵׁיידְן פוּן דִי אִיבֶּרִיגֶע אוּם נוּצְלִיכֶע זַאכְן פוּן דֶר וֶועלְט שטורדין אותנו מעבודת השם וָואשׁ זֵיי פַר הִינְדֶערְן אוּנְז פוּן גָאטְשׁ דִינְסְט כי כל זה דֶען דִי אַלֶע זַאכִין וָואשׁ מִיר הָאבִּין דָא גִישְׁרִיבְּן אנחנו חייבים בו תמיד זַיינֶען מִיר שׁוּלְדִיג צוּ טָאן זֵייא תָּמִיד בכל עת אִין אַלֶע צַייט ובכל מקום אונ אִין אַלֶע עֶרְטֶער אִין אִיטְלִיכֶר שָׁעָה אונ אִין אִיטְלִיכֶער רֶגַע ועל כל ענין אונ אוֹיף דִי אַלֶע זַאכִין זַיינֶען מִיר דָאשׁ שׁוּלְדִיג צוּ טָאן בעוד שכלנו ונשמתנו בנו כָּל זְמַן אוּנְזֶער שֵׂכֶל אונ אוּנְזֶער נְשָׁמָה אִיז נָאךְ אִין אוּנְז והדומה לזה אונ דָאשׁ גְלַייכְנֶשׁ דֶר צוּ אִיז עבד שצוהו רבו לעשות שתי מלאכות אַיין קְנֶעכְט וָואשׁ זַיין הַאר הָאט אִים גִיבָּאטְן צוּ טָאן צְוֵוייא מְלָאכוֹת האחת בביתו והשנית בשדה דִי אֵיינֶע אִין זַיין הויז אונ דִי אַנְדֶערֶע אוֹיף דֶעם פֶעלְד כמו עבודת האדמה דְהַיְינוּ צוּ אוֹישׁ אַרְבֶּעטִין דִי עֶרְד ולעיין בה בעתים ידועות אונ אַכְטוּנְג צוּ נֶעבְּן דְרוֹיף אִין גִיוִוישֶׂע צַייטְן ובשדות ידועות אונ אִין גִוִוישֶׂע פֶעלְדֶר כְּלוֹמַר עֶר הָאט אִים גִיזָאגְט אִין דֶר אונ דֶער צַייט זָאלְשְׁטוּ אַכְטוּנְג גֶעבְּן אוֹיף דִי אונ דִי פֶעלְדֶר אם יעברו העתים ההם אַז דִי צַייטְן וֶועלְן אִיבֶּר גֵיין או אם לא ימצא לעשות מפני דבר שימנענו אָדֶר אַז עֶר וֶועט

המעשה חוץ לביתו אבל המעשה שצוהו לעשות בביתו אינו מסתלק מעליו כל ימי עמדו בו *ועבדו את אדוניו כשלא ימנענו מונע ולא יטרדהו טורד וחיוב המעשה תמיד עליו כשיפנה וכן מצות הלב שאנו חייבין בהן אין לנו טענה בהן ולא טורד מהן אלא אהבת העולם ושאין אנחנו מביני' ענין בוראנו כמו שנאמר (ישעיה ה) והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו:

ואמרתי שמא המין הזה מן המצות אינו מתילד למצות רבות ועל כן הניחו אותם ולא חברו בהם ספר מיוחד וכאשר חקרתי על מספרם ופרקיהם מצאתים

עייננו אלא אהבת העולם וכו' · בדברים אלו הם גרם בנזקין שתמיד מהרהר האדם איך יגיעם לתאות העוה"ז ואלו היינו יודעים ענין בוראנו שמשגיח עלינו ויודע מה שטוב לנו ומטיב תמיד עמנו היינו מתאבים תמיד באהבת בוראנו במקום מתאבות תוך : ומעשה ידיו לא ראו · לא רצו לראות :

ואמרתי אינו מתילד כו' כשתולדם · לשון תולדות כלומר שמאיש א' יוצאים תולדות הרבה כמו כן במצות הלבבות

*(הג"ה ועבדו את אדוניו) מוסב על כל ימי פירוש כל זמן שהוא חייב בעבודתו · כשלא ימנעהו מונע פירוש מצד אדם המונעו אף שהוא פנוי או מצד שהוא טרוד בעסקים אחרים ואיננו פנוי לעבודת מלכו והבן · ע"כ :

עס נים קאנען טאן פון וועגן איין זאך וואש וועט אים פר מיידן כלומר אז ער וועט האבן איין שום אונס וואש ער וועט נים קאנן אויש ארבטין די פעלדר אדר אכטונג געבן אויף זיי דהיינו ווען וואשער האט פאר פלייצט די פעלדער יסתלק מעליו חיוב המעשה חוץ לביתו ווערט אפ גיטאן פון אים דר חיוב וואש דר האר האט אים גיהייסן טאן אין פעלד אבל המעשה שצוהו לעשות בביתו אבער די ווערק וואש דער האר האט אים גיהייסן טאן אין זיין הויז אינו מסתלק מעליו ווערט פון אים נים אפ גיטאן כל ימי עמדו בו אלע טעג וואש ער וואונט דרינען ועבדו את אדוניו אונ אלע צייט וואש ער בדארף דינען זיין הארן כשלא ימנענו מונע אז קיין מענטש פר מייד אים נים דר פון ולא יטרדהו טורד אונ אז קיין טירדא מאכט אים נים טרוד (עיין בהגה"ה) וחיוב המעשה תמיד עליו כשיפנה אונ אז ער טוט נאר האבן איין לייריגע צייט איז אלץ אויף אים דער חיוב פון די ווערק וכן מצות הלב שאנו חייבין בהם אונ אזו איז אויך מיט די מצות וואש מיר זיינן שולדיג צו טאן מיט דעם הארץ אין לנו טענה בהן האבין מיר קיין שום טענה נים וויא ארום זיך צו פטרן פון זייא ולא טרד מהן אונ קיין שום זאך קאן אונז פון זייא נים הינדערין אלא אהבת העולם נאר די ליבשאפט פון דער וועלט דאש הייסט אז איינער וויל גיין נאך תענוגים ושאין אנחנו מבינים ענין בוראנו אונ וואש מיר פאר שטייען נים דעם ענין פון אונזר בשעפר אז ער גיט אכטונג אויף אונז אונ ווייש וואש צו אונז גוט איז אונ טוט אונז תמיד גוטש דאש טוט אונז אויך פר הינדערין פון די מצות וואש מיר בדארפין טאן מיט דעם הארץ אזו וויא עש שטייט אין (ישעיה) והיה כנור ונבל ותוף וחליל ויין משתיהם אונ עש וואר זיין איין הארף אונ איין פידיל פוק אונ איין שאלמיא אונ וויין זייער גיטראנק ואת פועל ה' לא יביטו אונ אויף די ווערק פון גאט האבין זיי נים גילוגט ומעשה ידיו לא ראו אונ די ווערק פון זיינע הענט האבין זייא נים גיוואלט זעהן :

ואמרתי האב איך מיר גיטראכט שמא המין הזה מן המצות טאמר דער מין פון די מצות וואש מען בדארף טאן מיט דעם הארץ אינו מתילד למצות רבות קאן נים שפראצן אויף פיל מצות כלומר ווארום אזו וויא פון איין מענטשין קומען ארויש פיל קינדער אזו פון איין מצוה שפראצט ארויש נאך פיל מצות דרום זאגט דר מחבר איך האב מיר גיטראכט אז פון די מצוה פון דעם הארץ שפראצט נים ארויש קיין פיל מצות ועל כן הניחו אותם אונ דרום האבין זייא די ערשטע חכמים גילאזט שטיין ולא חברו בהם ספר מיוחד אונ האבין פון זייא נים גימאכט קיין בזונדערין ספר ווייל עש איז נים פר האנדין דער פון אזו פיל צו שרייבן מען זאל קאנן מאכן אבאזונדערין

מצאתים לרוב מאד בהתילדם עד שחשבתי כי מה שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט) לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד אמרו על מצות הלבבות כי מצות האיברים יש להם מספר ידוע כמו תרי"ג מצות אך מצות הלבבות רבות מאד עד כי אין לתולדותיהן מספר ואמרתי עוד שמא הם כל כך מבוארות וידועות לכל וכל בני אדם דבקים בהם עד שלא נצטרכו לחבר בספר ועיינתי מנהגי בני אדם ברוב הדורות הנזכרים בספרים ומצאתים רחוקים מן המין הזה מן המצות אלא הזריזים הפרושים בהם כפי הנזכר עליהם אף השאר כמה היו צריכין להעיר ולהורות אותם וכל שכן רוב אנשי זמננו זה אשר זלזלו בחכמת מצות האיברים כל שכן במצות הלבבות ואשר ידבנו לבו מהם

הלבבות יולאין מאחת כמה תולדות וענפים לרוב מאוד למי שמדקדק בכן: לכל תכלה ראיתי קץ · כל מה שברא הקב"ה בעולמו בודאי יש להם קץ ותכלה כיון שיש להם התחלה · אבל רחבה מצותך מאוד הטעם כתב בפ"ג מבעל ע"ה על פסוק זה וז"ל ר"ל כי כל מה שאנו חייבים מעבודתך על התמדת טובותיך אין קץ לו מפני שאין קץ לאלפי טובותיך עלי ע"ש כל הענין: ואשר ידבנו לבו כו' הוא במתכוון כו' · וכבר ציוהו חסידי קדמאי

אבזונדרין ספר דער פון דרום איז גינוג אז זייא האבין אמאל גיבראבט פון די מצות אין דעם ספר אונ אמאל אין אנאנדער ספר (כאשר חקרתי על מספרם ופרקיהם אונ אז איך האב נאך גיפארשט אויף זייער צאל אונ זייערע פרקים מצאתים לרוב מאד בהתילדם האב איך זייא גיפונן אז דרוייש שפראצין ארויש זייער פיל זאכין עד שחשבתי ביז איך האב גיטראכט כי מה שאמר דוד ע"ה אז דאש וואש דוד המלך ע"ה האט גיזאגט לכל תכלה ראיתי קץ צו אלע זאכין האב איך גיפונען איין ענד רחבה מצותך מאד אבער דיינע מצות זיינן זייער ברייט אמרו האט ער דאש גיזאגט על מצות הלבבות אויף די מצות פון די הערצר כי מצות האברים יש להם מספר ידוע ווארום די מצות פון די גלידר האבין איין גיווישע צאל כמו תרי"ג מצות אזו וויא מיר ווייסן זייער צאל אז זייא זיינן זעקס הונדערט אונ דרייצעהען מצות אך מצות הלבבות נאר די מצות פון די הערצר רבות מאוד זיינן זייער פיל עד כי אין ביז עש איז ניט פאר האנדן לתולדותיהן צו זייערע תולדות דאש הייסט די גוטע זאכין וואש ווערט גילייגט אויש די מצות איז ניט פאר האנדן מספר קיין צאל צו זייא אמרתי עוד האב איך מיר נאך גטראכט שמא הם כל כך מבוארות וידועות לכל טאמער זיינען די מצות הלבבות אזו ווייט בשייד אונ בקענט צו איטליכין וכל בני אדם דבקים בהם אונ אלע מענטשין זיינן אין זיי אזו בהעפט עד שלא נצטרכו לחברם בספר ביז זיי זיינן ניט בדארפט גווארן מען זאל מחבר זיין אין איין ספר כלומר דר מחבר זאגט איך האב מיר נאך גיטראכט אז דרום האבין די ערשטע חכמים ניט בדארפט שרייבין קיין בזונדרן ספר פון די מצות הלבבות וייל די מצות זיינן זייער בשייד אונ בקענט אונ איטליכר מענטש איז בהעפט אין זיי ועיינתי מנהגי בני אדם אבער אז איך האב מעיין גוועזן די מנהגים פון מענטשן וואש זיינן גיוועזן ברוב הדורות הנזכרים בספרים אין דיא פיל דורות וואש זיינען ווארן דער מאנט אין די ספרים ומצאתים רחוקים מן המין הזה אונ איך האב זיי גפונען אז זיי זיינן וייט גיוועזן פון די מצות הלבבות אלא הזריזים הפרושים בהם נאר דיא פרומסטע לייט וואש איז גיוועזן צווישן זייא די האבין מקיים גיוועזן די מצות הלבבות כפי הנזכר עליהם אזו ווי אויף זייא איז גוואהין דר מאנט אין ספרים וויא אזו זיי האבן זיך נוהג גיוועזן אך השאר אבער די איבריגע לייט כמה היו צריכין להעיר ולהורות אותם וויא פיל האט מען בדארפט צו דר וועקין אונ צו לערנן זיי אז זיי זאלין האלטין די מצות הלבבות וכל שכן רוב אנשי זמננו זה מכל שכן דאש רוב לייט וואש זיינן אין אונזערע צייטין אשר זלזלו בחכמת מצות האברים וואש זייא זיינען מזלזל די מצות וואש מען בדארף טאן מיט די גלידר איז שוין

מהם לעיין בחכמת התורה הוא מתכוין לדבר שיקרא בו חכם אצל עמי הארץ ושיעשה לו שם אצל הגדולים ויטה מדרך התורה אל מה שלא יקנהו מעלה יתירה ולא ינקהו ממכשול בנפשו ושאם לא היה יודעו לא היה נענש עליו והניח לעיין בשרשי דת ויסודי תורתו אשר לא היה לו להתעלם מהם ולהניחם ושלא יוכל לקיים מצות אם לא ידעם ויעשם כמו אמונת היחוד אם אנחנו חייבים לעיין בו מצד שכלנו או אם יספיק לנו אם נדעהו מצד הקבלה שנאמר שאלהינו אחד כאשר יאמרו הפתאים מבלי אות ומופת או אם אנחנו חייבים לחקור על ענין האחד האמת והאחד העובר להבדיל הענין אצלנו משאר

קדמאי. ובארתי ג"כ על העדר לימוד ס' מוסר ויראה וביותר לומדי תורה שעל ידי זה אינם לומדים לשמה וכן שאר מדות רעות הכל באים מזה כי כל הגדול מחבירו כו' והבאתי דברי קצתם בספר זכירות ע"ש. ואמרו בגמרא דיומא ד' ע"ב מאי דכתיב למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין אוי להם לשונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה ואין בהם יראת שמים מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא (חצר) ותרעא לדרתיה עביד (פי' רש"י שהתורה אינה אלא שער ליכנס בה ליראת שמים לכך צריך שתקדם לו יראת שמים) אמר להו רבא לרבנן במטותא מינייכו לא תירתון תרתי גיהנם להיות יגיעים ועמלים בתורה בעוה"ז ולא תקיימוה ותרשו גיהנם במותכם ובחייכם לא נהניתם בעולמכם וע"ש עוד מזה ובכמה מקומות בגמרא ובזוהר ועיין בשער ע"ה פ"ד במעלה השמינית של לומדי תורה בדברים האלה. כמו אמונת היחוד אם אנחנו כו' או אם יספיקנו אם נדעהו מצד הקבלה. נראה שדעת המחבר כדעת רבינו סעדיה גאון ז"ל שהקבלה יהיה עיקר ואם בעל נפש הוא שיוכל לחקור בשכלו ג"כ כדי שיהיה האמונה תקועה בלבו מהקבלה ומראיות השכל ג"כ ויהדיו יהיו תמים בלבו ובמצפונו

אַיין כָּל שֶׁכֵּן אִין דִיא מִצְוֹת וָואשׁ מֶען דַארְף טָאן מִיט דִי הֶערְצֶר ואשר ידבנו לבו לעיין בחכמת התורה אונ דֶעם וָואשׁ זַיין הַאַרְץ טוּט אִים בַּווילִיגֶן מְעַייֵן צוּ זַיין אִין דֶר תּוֹרָה הוא מתכוין לדבר אִיז עֶר זִיךְ מִתְכַּוֵין מְעַייֵן צוּ זַיין אִין אַזוֹ אַזַאךְ שיקרא בו חכם אצל עמי הארץ אַז עֶר זָאל דוּרְךְ דֶעם בַּייא דֶעם פְּרָאסְטִין עוֹלָם גִירוּפִין וֶוערִין פַאר אַחָכָם ושיעשה לו שם אצל הגדולים אונ עֶר זָאל זִיךְ מַאכִין אַיין שֵׁם בַּייא דִי גְרוֹישֶׁע לַייט ויטה מדרך התורה אונ דֶר נֵייגְט אַוֶועק פוּן דֶעם רֶעכְטִין וֶועג פוּן דֶר תּוֹרָה אל מה שלא יקנהו מעלה יתירה צוּ זֶעלְכֶע זַאכִין וָואשׁ עֶר וֶועט דוּרְךְ זֵייא קֵיין גְרוֹישֶׁע מַעֲלָה נִיט קְרִיגְן ולא ינקהו ממכשול בנפשו אונ עֶשׁ וֶועט אִים אוֹיךְ נִיט לֵיידִיגְן פוּן אַיין שְׁטְרוֹיכְלוּנְג אִין זַיין לַייב כְּלוֹמַר דֶר מִיט וָואשׁ עֶר לֶערִינְט פוּן כָּבוֹד וֶועגִן וֶוערְט עֶר נָאךְ עֶרְגֶער גִישְׁטְרוֹיכִילְט אֵיידֶר עֶר וָואלְט גָאר נִיט גִילֶערִינְט וָוארוּם דוּרְךְ דֶעם ווֵייסׁ עֶר דָאךְ וָואשׁ מֶען טָאר נִיט טָאן אוּנ עֶר טוּט עֶשׁ אָבֶּר יוֹא וֶוערְט עֶר דְרוֹיף גִישְׁטְרָאפְט ושאם לא היה יודעו אוּנ וֶוען עֶר וָואלְט עֶשׁ אָבֶּר נִיט גִוואוּסְט לא היה נענש עליו וָואלְט עֶר דְרוֹיף נִיט גְשְׁטְרָאפְט גִיוָוארִן והניח לעיין בשרשי דת אוּנ הָאט גִילָאזְן שְׁטֵיין צוּ טְרַאכְטִין אוֹיף דִיא שָׁרָשִׁים פוּן דֶעם דַת ויסודי תורתו אוּנ דִי יְסוֹדוֹת פוּן זַיין תּוֹרָה אשר לא היה לו להתעלם מהם ולהניחם וָואשׁ עֶר וָואלְט זִיךְ נִיט גִיקָענְט פַאר הוֹילִן פוּן זֵייא אוּנ זֵייא שְׁטֵיין צוּא לָאזְן ושלא יוכל לקיים מצות אם לא ידעם אוּנ דָאשׁ עֶר קָען נִיט מְקַיֵים זַיין קֵיין שׁוּם מִצְוָה אַז עֶר ווֵייסְט נִיט דִי שָׁרָשִׁים פוּן דֶעם דַת כְּלוֹמַר אַז עֶר טוּט אֲפִילוּ דִי מִצְוָה הֵייסְט זִיא נִיט קֵיין רֶעכְטֶע מִצְוָה אַז עֶר ווֵייסְט נִיט דִי שָׁרָשִׁים פוּן דֶעם דַת כמו אמונת היחוד גְלַייךְ אַז דָאשׁ גְלֵייבִּין פוּן דֶעם אֵיינִיקַייט פוּן גָאט מוּז מֶען בַּטְרַאכְטִין אם אנחנו חייבים לעיין בו מצד שכלנו אוֹיבּ מִיר זַיינֶען חַיָיב דְרוֹיף מְעַייֵן זַיין דוּרְךְ אוּנְזֶר שֵׂכֶל אוּנ קְלֶערִין עֶשׁ או אם יספיק לנו אם נדעהו מצד הקבלה אָדֶר אוֹיבּ עֶשׁ זָאל פַאר אוּנְז גִינוּג זַיין אַז מִיר זָאלִין דָאשׁ וִוישִׁין ווַייל מִיר הָאבִּין אַזוֹ מְקַבֵּל גִוֶועזִן פוּן אוּנְזֶערֶע עֶלְטְרִין שנאמר אַז מִיר זָאלִין זָאגִין שאלהינו אחד אַז אוּנְזֶער גָאט אִיז אֵיין גָאט כאשר יאמרו הפתאים אַזוֹ וִויא דִיא אוּם פַר שְׁטַאנְדִיגֶע לַייט זָאגִין גָאט אִיז אֵיינֶר מבלי אות ומופת אוּנ ווֵיישְׁן דְרוֹיף קֵיין בַּווַייזוּנְג אוּנ קֵיין צֵייכִין נִיט או אם אנחנו חייבים לחקור על ענין האחד האמת והאחד העובר אָדֶר אוֹיבּ מִיר זַיינֶען חַיָיב צוּ פַארְשְׁטִין וֶועלְכֶעם הֵיישְׁט

משאר עניני האחדים הנמצאים אם לאו והענין הזה אין המאמין רשאי שלא ידענו שהתורה הזהירה עליו דכתיב (דברים ד) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' וכן שאר מצות הלבבות שזכרנו ושאנו עתידים לזכור אשר לא תגמר אמונת המאמין אם לא ידעם ויעשם והיא החכמה הצפונה אשר היא אור הלבבות ונוגה הנפשות ועליה אמר הכתוב (תהלים נא) הן אמת חפצת בטוחות ובסתום חכמה תודיעני ואמרו על אחד מהחכמים כי היה יושב עם בני אדם עד חצי היום וכשהיה מתיחד עם איבריו היה אומר הבו האור הצפון והיה אומר על מצות הלבבות · ונשאל

ובמלפינו אזי ילך לבטח כמו שיתבאר בשער היחוד ובשער הבחינה בעזה"ית והם מושכלים לכל מביני מדע · וז"ל הס"ג ז"ל בהקדמת ספר האמונות אף שמנעו אותנו הז"ל מהעיון הזה ואמרו כל המסתכל בד' דברים כו' כוונתם אם נעזוב ספרי הנביאים לצד ונסמוך על מה שיעלה לכל אחד ואחד בדעת עצמו בהעלותו על דעתו התחלת הזמן והמקום כי כל המעיין מן הצד הזה אפשר שימצא ואפשר שיטעה ועד שימצא יהיה בלא דת ואם ימצא הדת ויחזיק בה לא יבטח בהעתקתו ממנה בספק שיעמוד לפניו ויפסיד עליו אמונתו ואנחנו כלנו מסכימים בהשובה זה חוטא אם הוא בעל עיון אבל אנחנו קהל בני ישראל חוקרים ומעיינים מה שקבלנו מן הנביאים שהתאמתה נבואתם באותות ובמופתים כדי שיתברר לנו בפועל (ר"ל מאותות פעולותיו) מה שקבלנו מהם במדע : והשני שנשיב על כל מי שטוען עלינו בדבר מדברי תורתנו ע"ד ודע מה שתשיב לאפיקורוס כו' עכ"ל ע"ש באורך · וע' מה שאכתוב עוד מזה לפנינו אי"ה : האחד האמת והא' השובר · שבמה ב"א יודעים במופת השכ"י מחויב המציאות ושהוא יחיד אבל אין יודעים החילוק שבין אחדותו יתברך לכל שאר האחדים שבעולם שהם נקראים אחד על דרך העברה ושאלה לא ע"ד האמת כמו שיתבאר · אין המאמין רשאי שלא ידענו ר"ל אין רשאי לפטור מזה שלא ידע אותו שהרי התורה הזהירה עליו דכתיב וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד · וז"ל האבן עזרא (שם) והנה בעבור האותות שעשה השם במצרים אמר משה אתה הראת לדעת שהשכל ראו זה חכמים ושאינם חכמים גדולים וקטנים גם הוסיף עוד בדבר מעמד הר סיני ששמעו קול השם ע"כ אמר אחריו מן השמים השמיעך וגו' ואמר באחרונה כי הדעת הגמורה שישיב

הײשט באמת אײנציג אונ װעלכעס עס הײסט אײנציג אונ בלײבט ניט אלע צײט אײניג להבדיל הענין אצלנו משאר עניני האחדים הנמצאים כדי איך זאל װיסן אצװישן שייד צװישן דיא רעכטע אײניקײט פון גאט אונ צװישן אנדרע אײנציגע זאכן װאש זײנן בשאפן גװארן אם לאו אונ אויב מיר זײנן דאש ניט היּיב נאך צו פארשטן זאגט דער מחבר והענין הזה אונ צום אמת דעם ענין צו װיסן דעם חילוק צװישן אחד האמת אונ צװישן אחד העובר אין המאמין רשאי שלא ידענו דער װאש גלײבט אין גאט טאר זיך ניט פטרן דר פון אז ער זאל עש ניט װיסן שהתורה הזהירה עליו װײל די תורה האט אויף דעם מזהיר גיװעזן װארום עש שטײט אין פסוק וידעת היום והשבות אל לבבך אונ דוא זאלסט הײנט װיסן אונ זאלסט װידר קערין צו דײן הארץ אז גאט איז דר רעכטער גאט וכן שאר מצות הלבבות אונ אזו איז די איבריגע מצות הלבבות שזכרנו װאש מיר האבן דער מאנט ושאנו עתידים לזכור אונ װאש מיר װעלן נאך דר מאנן װײטר אין דעם ספר אשר לא תגמר אמונת המאמין װאש עש קאן ניט רעכט אינ גאנץ זײן די אמונה פון דעם װאש גלײבט אין גאט אם לא ידעם ויעשם ביז ער זאל זײא ניט פריער װישן אונ דער נאך טאן והיא החכמה הצפונה אונ דאש איז דיא פאר בארגינע חכמה אשר היא אור הלבבות װאש זיא איז די ליכט פון די הערצר ונוגה הנפשות אונ דאש לױטרקײט פון דיא נשמות ועליה אמר הכתוב אונ אויף איר האט גיזאגט דר פסוק הן אמת חפצת בטוחות פאר װאר דו האסט בגערט די װארהײט אין דיא נירן ובסתום אונ אין דעם פאר שלאפן הארץ חכמה תודיעני זײ מיר מודיע חכמה ואמרו אונ זײ האבן גזאגט על אחד מהחכמים אויף אײנם פון די חכמים כי היה יושב עם בני אדם אז ער פלעגט זיצן מיט לײט עד חצי היום ביז האלבן טאג וכשהיה מתיחד עם אבריו אונ אז ער פלעגט זיך מיחד זײן מיט זײנע גלידר בלוזר אונ דער נאך אז ער פלעגט זײן גאר אלײן אן מענטשן היה אומר פלעגט ער זאגן הבו האור הצפון ניט ארױס אדר גרײט אן דאש פאר בארגינע ליכט והיה אומר אונ דאש האט ער

גזאגט

ונשאל אחד מן החכמים על שאלה נכרית מענין דין הגרושין והשיב את שואלו אתה האיש השואל על מה שלא יזיקנו אם לא ידענו הידעת כל מה שאתה חייב לדעתו מן המצות אשר אינך רשאי להתעלם מהם ואין ראוי לך לפשוע בהם עד שנפנית לחשוב בשאלות נכריות אשר לא תקנה בהם מעלה יתירה בתורתך ואמונתך ולא תתקן בהם מעוות במדות נפשך והנה אני נשבע כי מחמש ושלשים שנה אני מתעסק במה שצריך לי ממצות תורתי ואתה יודע רוב טרחי בעיון ורב הספרים אצלי ולא פניתי לבי למה שפנית לבך לשאול עליו והאריך להוכיחו ולביישו על זה · והחכם אחר אמר למדתי

שישיב האדם אל לבו עד שיתברר לו בראיות כי השם הוא לבדו ע"כ אמר וידעת היום והשבות אל לבבך ואמר דוד ועתה שלמה בני דע וגו' והדעת הוא בלב לא בהודאת הפה עכ"ל : שנו האור הצפון · מל' שנו לס' או שהוא ל' כזמנה כמו הנו דלא נוסיף עליה בגמ"ס : נשאל כו' שאלה נכרית מענין דין הגירושין נראה מלשונו שהיה גם בני דברים שהיתה השאלה בעצמה נכרית שאינו מצוי שיארע כדבר ההוא ולא שאל זה השואל אלא כדי להראות חכמתו ופלפולו ועוד שהשואל לאו בר הכי הוא לעסוק בשיב גיטין וקדושין ע"כ היטב אמר דבר בו שצריך לקשט עצמו תחלה במדות ישרות ובהורתו ובאמונתו מה שצריך לו ואח"כ ילמוד לקשט אחרים ג"כ אבל שאדם המספק הקערה כמו הלומדים הוטן שמשפט וי"ד ובמצות הנוהגים בגופו בכל יום אינו יודע בין ימינו לשמאלו ואורח חיים פן תפלס וכן בלמוד הנערים שלומדים גמרא קודם שהימש וסיף נבאר קרח מכאן ומכאן כמו שהאריך בזה בס' קנ"ת בשם מהר"ל מפ"ג ז"ל אמר שהראשונים שהיה למודם בסדר נכון לפי הזמן ולפי טבע הנער כמ"ש במשנה בן חמש למקרא כו' ולמדו לשמה ולכן תורתם נתקיימה בידם ועתה בעו"ה דור תהפוכות המה בכל סדר הלימודים כו' ע"ש נאריכות גדול מזה · למדתי כו' כ"ה שנים · ר"ל כ"ה שנים למדתי להגיע למדה

גְזָאגְט אוֹיף דִיא מִצְוֹת פוּן דִיא הֶערְצֶר ונשאל אחד מן החכמים אוּנ אֵיינֶער פוּן דִיא חֲכָמִים אִיז גִיפְרֶעגְט גִיוָוארְן על שאלה נכרית אוֹיף אַיין פְרֶעמְדֶע שַׁאֲלָה דָאשׁ הַייסְט וָואשׁ אִיז נִיט שְׁכִיח אַז דִיא שַׁאֲלָה זָאל זִיךְ טְרֶעפְן מענין דין הגירושין פוּן דֶעם עִנְיָן פוּן גִירוּשִׁין והשיב את שואלו הָאט דֶר חָכָם גְעֶנְטְפֶערְט דֶעם וָואשׁ הָאט אִים גְפְרֶעגְט אתה האיש השואל על מה שלא יזיקנו אם לא ידענו דוּ בִּיסְט דֶער מֶענְטְשׁ וָואשׁ דוּא פְרֶעגְסְט אוֹיף אַזוֹ אַזַאךְ וָואשׁ אַז מִיר זָאלְן עֶשׁ נִיט וִויסִין טוּט עֶשׁ אוּנְז נִיט שָׁארְן הידעת כל מה שאתה חייב לדעתו וֵוייסְטוּ דֶען אַלְץ וָואשׁ דוּא בִּיסְט שׁוּלְדִיג צוּ וִויסִין מן המצות פוּן דִיא מִצְוֹת אשר אינך רשאי להתעלם מהם וָואשׁ דוּא טָארְסְט זִיךְ נִיט פַאר הוֹילְן פוּן זֵייא ואין ראוי לך לפשוע בהם אוּנ דוּא גִיהֶערְסְט דְרִינֶן נִיט פּוֹשֵׁעַ צוּא זַיין וֵוייסְטוּ דֶען דָאשׁ שׁוֹין אַזוֹ גוּט עד שנפנית לחשוב בשאלות נכריות בִּיז דוּא קֶערְסְט זִיךְ שׁוֹין צוּ טְרַאכְטְן אוֹיף פְרֶעמְדֶע שַׁאֲלוֹת אשר לא תקנה בהם מעלה יתירה בתורתך ואמונתך וָואשׁ דוּא וֶועסְט דוּרְךְ דֶעם קַיין גְרוֹיסֶע מַעֲלָה נִיט קְרִיגֶן אִין דַיין תּוֹרָה אוּנ אִין דַיין אֱמוּנָה ולא תתקן בהם מעוות במדות נפשך אוּנ דוּא וֶועסְט דוּרְךְ זֵייא נִיט פַאר רִיכְטְן דִיא שְׁלֶעכְטֶע מִדּוֹת וָואשׁ דוּ הָאסְט אִין דִיר והנה אוּנ נוּן אני נשבע כי מחמש ושלשים שנה אַז זִינְד אִיךְ שְׁוֶוער אִיךְ בִּין אַלְט גְוָוארְן פִינְף אוּנ דְרַייסִיג יָאר אני מתעסק במה שצריך לי כמצות תורתי בִּין אִיךְ מִיךְ אַלְץ מִתְעַסֵּק נָאר מִיט אַזֶעלְכֶע זַאכְן וָואשׁ אִיךְ בַּדַארְף נֵייטִיג צוּ דִי מִצְוֹת פוּן דֶער תּוֹרָה ואתה יודע רוב טרחי בעיון אוּנ דוּא וֵוייסְט דָאךְ ווָאל מַיין פִיל מִיא וָואשׁ אִיךְ הָאבּ גִיטָאן אַלְץ ווָאל צוּ בַּטְרַאכְטְן ורב הספרים אצלי אוּנ דוּ וֵוייסְט דָאךְ דִיא פִיל סְפָרִים וָואשׁ בַּייא מִיר זַיינֶען כְּלוֹמֶר אוּנ דוּא וֵוייסְט דָאךְ וִויא פִיל סְפָרִים אִיךְ הָאבּ דֶר צוּ גִיבְּרוֹיכְט ולא פניתי לבי למה שפנית לבך לשאול עליו אוּנ הָאבּ דָאךְ נִיט גִיקֶערְט מַיין הַארְץ צוּ גִידֵיינְקֶען אַזֶעלְכֶע זַאכְן וָואשׁ דוּ הָאסְט גִיקֶערְט דַיין הַארְץ צוּ פְרֶעגְן דְרוֹיף כְּלוֹמֶר אוּנ הָאבּ פָּארְט נִיט בַּגֶערְט צוּ גִידֵיינְקֶען אוֹיף אַזֶעלְכֶע זַאכְן וָואשׁ דוּ הָאסְט גִיפְרֶעגְט והאריך להוכיחו ולביישו על זה אוּנ דֶער חָכָם הָאט וַוייטֶער נָאךְ גִימֶערְט אִים צוּ שְׁטְרָאפְן אוּנ צוּ מְבַייֵשׁ זַיין אוֹיף דֶעם והחכם אחר אמר אוּנ אַנְדֶערֶער חָכָם הָאט גְזָאגְט למדתי לברר מעשי כ"ה שנה

למדתי לברר מעשי חמשה ועשרים שנה · ואמר חכם אחר יש מן החכמה מה שהוא צפון בלבות החכמים כמטמון הנסתר אשר אם יסתירוהו לא ישיגנו אדם וכאשר יגלוהו לא יעלם מאדם יושר אמריהם בו וזה כמו שאמר הכתוב (משלי כ) מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה רצה לומר כי החכמה תקועה בתולדות האדם וטבעו ובכח הכרתו כמים הטמונים בלב הארץ · והנבון המשכיל ישתדל להקור על מה שיש בכחו ובמצפוניו מן החכמה לגלותו ולהראותו וישאבנה מלבו כאשר יחקר על המים אשר בעמקי הארץ ואני שאלתי אחד מהנחשבים מחכמי התורה במקצת מה שזכרתי לך בחכמות המצפון והשיב אותי

למדה זו לברר מעשי לש' לבדו בלא שום פניות וזה הוא עיקר למודי וטרחי : ואמר חכם אחר יש מן החכמה כו' · כלו' לא רחוקה היא אלא היא בתולדות האדם ובכח רק שיחקר עליה ויגלנה אל הפועל כמו שצריכים לחקור אחר המים שבארץ ואף שישנו שם בודאי ובלא חפירה לא יעלו המים מעצמם : ורוחק הבנתו ר"ל ודיוק הבנתו : וזה הדבר דומה כו' · רצה מלבון הסור להראות מצות כנגד כ"ה להראות אם אין המטבע מזויף והכסף סיגים

שנה איך הָאבּ פִינְף אוּנ צְוַואנְצִיג יָאר גִילֶערְנְט אִיךְ זָאל קוּמֶן צוּ דֶר מִדָּה אִיךְ זָאל לָאזִין מַיינֶע וֶוערְק אוֹישׁ קְלֶערִין כְּלוֹמַר אַז אִיךְ זָאל מַיינֶע מַעֲשִׂים טָאן נָאר פוּן גָאטְשׁ וֶועגִין אַלֵיין אָן אַיין שׁוּם אַנְדֶרֶע מַחֲשָׁבָה ואמר חכם אחר אוּנ אַנְדֶערֶר חָכָם הָאט גִזָאגְט יש מן החכמה מה שהוא צפון בלבות החכמים עֶשׁ אִיז פַאר הַאנְדְן פוּן דִיא חָכְמָה וָואשׁ זִיא אִיז פַאר בָּארְגְן אִין דִיא הֶערְצֶער פוּן דִי חֲכָמִים כמטמון הנסתר גְלַייךְ וִויא אַיין אוֹצָר וָואשׁ אִיז פַר בָּארְגְן אשר אם יסתירוהו וָואשׁ אַז מֶען הַאלְט זֵיי פַר בָּארְגְן לא ישיגנו אדם קָאן זֵיי דֶר מֶענְטְשׁ זֶעלְבְּסְט נִיט פַאר שְׁטֵיין כְּלוֹמַר אַזוֹ וִויא אַיין אוֹצָר אָדֶר אַקְוָואל וַואשֶׂער וָואשׁ אִיז אִין דֶער עֶרְד הָאטְשֶׁע עֶר אִיז דָאךְ דָארְטְן בְּוַדַאי דָא פוּן דֶעסְט וֶועגִין וֶוערְט עֶר פוּן זִיךְ זֶעלְבֶּרְט נִיט אַנְפְּלֶעקְט סַיידְן מֶען גְרָאבְּט דֶער נָאךְ אַזוֹא אִיז אוֹיךְ דִיא חָכְמָה פַאר בָּארְגִין אִין דֶעם מֶענְטְשִׁינְס הַארְץ אוּנ אַז עֶר פָארְשְׁט נָאךְ אִיר נִיט נָאךְ קָאן זִיא דֶער מֶענְטְשׁ זֶעלְבְּסְט נִיט קְרִיגְן וכאשר יגלוהו אוּנ אַז מֶען אַנְפְּלֶעקְט זִיא דָאשׁ הֵייסְט עֶר פְלַייסְט זִיךְ זִיא נָאךְ צוּ פָארְשְׁן אוּנ צִיהְט זִיא אוֹישׁ מִכֹּחַ אֶל הַפּוֹעַל לא נעלם מאדם יושר אמריהם בו וֶוערְט נִיט פַאר הוֹילְן פוּן דֶעם מֶענְטְשִׁין דִיא רֶעכְט פַארְטִיגֶע זַאכְן וָואשׁ דְרִינֶן אִיז כְּלוֹמַר זֶעהְט דֶער מֶענְטְשׁ וָואשׁ פַר אַגוּטְקַייט זִיא אִיז אוּנ וִויא זִיא קָאן אִים פִירְן אִין דֶעם רֶעכְט פַארְטִיגְן וֶועג וזה כמו שאמר הכתוב אוּנ דָאשׁ אִיז אַזוֹ וִויא דֶער פָּסוּק זָאגְט אִין (משלי) מים עמוקים עצה בלב איש אַזוֹ וִויא טִיפֶע וַואסֶער אַזוֹ אִיז דִיא רָאט אִין דֶעם מֶענְטְשִׁינְס הַארְץ ואיש תבונה ידלנה אוּנ אַיין מַאן וָואשׁ הָאט פַאר שְׁטַאנְד וֶועט זִיא אוֹישׁ שֶׁעפִּן ר"ל אַזוֹ מֵיינְט דֶר פָּסוּק כי חכמה תקועה בתולדות האדם וטבעו דִיא חָכְמָה אִיז אַיין גִישְׁטֶעקְט אִין דֶר תּוֹלָדָה פוּן דֶעם מֶענְטְשִׁין אוּנ אִין זַיין טֶבַע ובכח הכרתו אוּנ אִין דֶעם קְרַאפְט פוּן זַיין פַאר שְׁטַאנְד כמים הטמונים בלב הארץ אַזוֹ וִויא דִי וַואסֶער זַיינֶן פַר בָּארְגְן אִין מִיטְן דֶר עֶרְד והנבון המשכיל אוּנ דֶר פַר שְׁטַאנְדִיגֶער מַאן ישתדל לחקור על מה שיש בכחו ובמצפוניו מן החכמה טוּט זִיךְ פְלַייסִין נָאךְ צוּ פָארְשְׁן אוֹיף דֶר חָכְמָה וָואשׁ אִיז פַאר הַאנְדְן אוּנ אִין זַיין קְרַאפְט אוּנ אִין זַיין פַאר בָּארְגִינְקַייט לגלותו ולהראותו כְּדֵי דָאשׁ זֶעלְבִּיגֶע צוּ אַנְפְּלֶעקְן אוּנ צוּ וַוייזְן וישאבנה מלבו אוּנ טוּט זִיא שֶׁעפִּן אוֹישׁ זַיין הַארְץ כאשר יחקר על המים אשר במעמקי הארץ אַזוֹ וִוי אֵיינֶר פָארְשְׁט נָאךְ אוֹיף דִי וַואסֶר וָואשׁ זִיא אִיז אִין דִי טִיפֶעשׁ פוּן דֶער עֶרְד : זָאגְט דֶער מְחַבֵּר ואני שאלתי אחד מהנחשבים מחכמי התורה אוּנ אִיךְ הָאבּ גִיפְרֶעגְט אֵיינֶם וָואשׁ עֶר אִיז גִיוֶועזְן גִירֶעכִינְט פוּן דִי חַכְמֵי תּוֹרָה הָאבּ אִיךְ אִים גִיפְרֶעגְט במקצת מה שזכרתי לך בחכמות המצפון אַיין טֵייל פוּן דִיא זַאכְן וָואשׁ אִיךְ הָאבּ דִיר דֶער מָאנְט פוּן דֶר פַר בָּארְגִינֶר חָכְמָה והשיב אותי אוּנ עֶר הָאט מִיר גִיעֶנְטְפֶערְט כי הקבלה תעמוד במקום

אותי כי הקבלה תעמוד במקום העיון בזה ובמה שדומה לו אמרתי לו אין זה ראוי אלא למי שאין בו יכולת לעיין מפני מעוט הכרתו ורוחק הכנתו כנשים וכקטנים וחסרי הדעת מן האנשים אך מי שבכח שכלו והכרתו לעמוד על ברור מה שקבל ועכבוהו מלעיין בו בשכלו העצלות והקלות במצות האל ובתורתו הוא נענש על זה ואשם על אשר התעלם ממנו · וזה הדבר דומה לעבד שצוהו המלך לקבל ממון מעבדי מלכותו ושימנה המעות וישקלם ויריצם והיה העבד פקח בכל אשר צוהו המלך ויתחכמו לו עבדי המלכות לפייסו בדברים עד אשר האמין בהם והביאו הממון אליו ואמרו לו כי הוא שלם במנינו ובמשקלו ובמרצה והאמין להם והתעצל לעמוד על ברור דבריהם והקל במצות המלך וכאשר הגיע הדבר אל המלך צוה להביא הממון לפניו וכאשר שאל אותו על משקלו ומנינו לא יכול להשיב על הדבר וחייבו המלך על

העיון בזה ובמה שדומה לו אַז אִין דִי זַאכְן אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע גְלַייכֶע זַאכִין דָאשׁ וָואשׁ מִיר ווייסְן עֶשׁ אֵיינֶר פוּן דֶעם אַנְדֶערִין אָדֶר פוּן אוּנזֶרֶע עֶלְטֶערְן אִיז שׁוֹין גִינוּג אוּנ מֶען בַּדַארְף אַלֵיין דְרוּיף נִיט מְעַיֵין זַיין אמרתי לו הָאבּ אִיךְ צוּ אִים גִיזָאגְט אין זה ראוי צוּ סוֹמֵךְ זַיין אוֹיף דֶעם וָואשׁ עֶר הָאט מְקַבֵּל גִיוֶוען אִיז דָאשׁ מֶער נִיט רָאוּי אלא למי שאין בו יכולת לעיין נָאר צוּ אַזֶעלְכִין וָואשׁ הָאט קֵיין מַאכְט נִיט מְעַיֵין צוּ זַיין דְרִינֶען מפני מיעוט הכרתו פוּ׳ וֶועגְן זַיין וֵוייניג ווִיסְן שַׁאפְט ור חק הכנתו אוּנ זַיין פַר שְׁטַאנְד אִיז וַוייט אָדֶר אֵיינְג פוּן אַזֶעלְכֶע זַאכְן צוּ טְרַאכְטְן כנשים וקטנים וחסרי הדעת מן האנשים גְלַייךְ אַז ווַייבֶּר אוּנ קִינְדֶר אָדֶר מַאנְזְבִּילְן וָואשׁ הָאבְּן וֵוייניג שֵׂכֶל אך מי שבכח שכלו והכרתו לעמוד על ברור מה שקבל אָבֶּר דֶר וָואשׁ אִיז פַר הַאנְדְן אִין דֶר מַאכְט פוּן זַיין שֵׂכֶל אוּנ זַיין ווִיסְן שַׁאפְט צוּ פַר שְׁטֵיין אוּנ צוּ קְלֶערִין אוֹיף דֶעם וָואשׁ עֶר הָאט מְקַבֵּל גִיוֶוען ועכבוהו מלעיין בו בשכלו העצלות והקלות במצות האל ובתורתו אוּנ דָאשׁ פוֹילְקַייט אָדֶר דָאשׁ וָואשׁ עֶר הַאלְט פַר גְרִינְג דִי מִצְוֹת פוּן גָאט אוּנ זַיין תּוֹרָה דָאשׁ הַאלְט אִים אַיין פוּן מְעַיֵין צוּ זַיין דְרִינֶען אוּנ דְרִיבֶּר פַר לָאזְט עֶר זִיךְ אוֹיף דֶעם וָואשׁ עֶר הָאט מְקַבֵּל גִיוֶוען הוא נענש על זה וֶוערְט עֶר אוֹיף דֶעם גְשְׁטְרָאפְט ואשם על אשר התעלם ממנו אוּנ אִיז שׁוּלְדִיג אוֹיף דֶעם וָואשׁ עֶר הָאט זִיךְ דֶר פוּן פַר הוֹילְן וזה הדבר דומה אוּנ דִי זַאךְ אִיז גְלַייךְ לעבד שצוהו המלך לקבל ממון מעבדי מלכותו צוּ אַיין קְנֶעכְט וָואשׁ דֶר מֶלֶךְ הָאט אִים גִיבָּאטְן עֶר זָאל נֶעמֶן גֶעלְט פוּן דִי קְנֶעכְט פוּן זַיין קִינִיגְרַייךְ ושימנה המעות אוּנ עֶר זָאל דָאשׁ גֶעלְט אִיבֶּר צֵיילְן וישקלם אוּנ זָאל אִיבֶּר וֶועגִין ויריצם אוּנ זָאל עֶשׁ פַאר בַּייטְן בַּייא אַיין חַלְפַן והיה העבד פקח בכל אשר צוה המלך אוּנ דֶר קְנֶעכְט אִיז גִיוֶוען קְלוּג אוּנ אוֹיף רִיכְטִיג אִין אַלֶע זַאכְן וָואשׁ דֶר מֶלֶךְ הָאט אִים גִיבָּאטְן ויתחכמו לו עבדי המלכות לפייסו בדברים אוּנ דִי קְנֶעכְט פוּן דֶעם מֶלֶךְ הָאבְּן גְקְלִיגְט צוּ אִים אִיבֶּר צוּ רֵיידְן אִים מִיט רֵייד כְּלוֹמַר זֵיי זַיינֶען אִים פַר גַאנְגֶען מִיט קְלוּגְשַׁאפְט אוּנ הָאבְּן מִיט אִים אַלְץ גִירֶעט מִיט גוּטֶע רֵייד עד אשר האמין בהם בִּיז עֶר הָאט גְגְלֵייבְּט אִין זֵייא אַז זֵיי זַיינֶען עֶרְלִיכֶע לַייט והביאו הממון אליו אוּנ זֵייא הָאבְּן גִיבְּרַאכְט צוּ אִים דָאשׁ גֶעלְט ואמרו לו אוּנ הָאבְּן גִיזָאגְט צוּ אִים כי הוא שלם במנינו ובמשקלו ובמרצה אַז דָאשׁ גֶעלְט אִיז גַאנְץ אִין זַיין צָאל אוּנ אִין זַיין גִיוִויכְט אוּנ הַאלְט זַיין פְּרוּב כְּלוֹמַר דוּ בַּדַארְפְסְט נִיט צֵיילְן אוּנ וֶועגְן וָוארוּם עֶשׁ אִיז וואוֹל גִיצֵיילְט אוּנ גְווִיכְטִיג אוּנ זֵייעֶר אַגוּטֶע מַטְבֵּעַ אוּנ זֵייעֶר פַיין זִילְבֶּר והאמין להם אוּנ דֶר קְנֶעכְט הָאט זֵיי גִיגְלֵייבְּט והתעצל לעמוד על ברור דבריהם אוּנ הָאט זִיךְ גִיפוֹילְט נָאךְ צוּ זֶעהֶן אוֹיבּ עֶשׁ אִיז אַזוֹ קְלָאר ווִי זֵיי הָאבְּן גִיזָאגְט והקל במצות המלך אוּנ הָאט דָאשׁ גִיבָּאט פוּן דֶעם מֶלֶךְ גִיהַאלְטְן פַר גְרִינְג וכאשר הגיע הדבר אל המלך אוּנ אַז דִי זַאךְ אִיז אָן גְקוּמֶען פַר דֶעם מֶלֶךְ צוה להביא הממון לפניו הָאט עֶר גְבָּאטְן דֶעם קְנֶעכְט עֶר

זאל

על אשר הקל במצותו וסמך על דברי עבדיו בדבר שהיה
יכול לעמוד עליו אפילו אם ימצא הממון כדבריהם ואילו
לא היה בקי בענין לא היה מתחייב על אשר סמך עליהם

פירוש: כמו עילות מצות השמע · פירוש וטעם כל החקים שאין טעמם ידוע לנו : וכשלתה

וכן אתה אם לא היית יכול להגיע על ענין זה מדרך שכלך כמו עילות מצות השמע היה
נראית טענתך טענה בעמדך מחקור עליו וכן אם היתה דעתך קצרה והכרתך חלושה מהשיג
אליו לא היית נענש על פשיעתך ותהיה כנשים וכקטנים אשר הוא בידיהם דרך קבלה ׃
אבל אם אתה איש דעת ותבונה שתוכל לעמוד בהם על ברור מה שקבלת מהחכמים בשם
הנביאים משרשי הדת וקוטבי המעשים את המצווה להשתמש בהם עד שתעמוד על הענין
ויתברר

זאל ברייגגן דאש געלט פר אים וכאשר שאל אותו על משקלו ומנינו אונ אז ער האט אים גפרעגט
אויף זיין גוויכט אונ אויף זיין צאל דאש הייסט וויפל עש וועגט אונ די צאל דר פון לא יכול
להשיב על הדבר האט ער ניט גיקאנט ענטפרן אויף דר זאך כלומר האט ער ניט גיוואוסט וואש
צו ענטפרין וחייבו המלך האט אים דר מלך שולדיג גימאכט על אשר הקל במצותיו אויף דעם וואש
ער האט פר גרינג גיהאלטן אין זיין גיבאט וסמך על דברי עבדיו אונ האט זיך סומך גיוועזן אויף
דיא רייד פון זיינע קנעכט בדבר שהיה יכול לעמוד עליו אין אזו איין זאך וואש ער וואלט עש
גיקאנט אויש קלערין אויב די קנעכט זאגין אמת אויב ניין אפילו אם ימצא הממון כדבריהם ווען
אפילו ע״ך ווערט גיפונען אז דאש געלט איז אין דר צאל אונ אין דעם גיוויכט אזו ווי זיי האבן
גיזאגט פון דעשט וועגן מאכט אים פארט דער מלך שולדיג דר פר וואש ער האט אליין ניט
אויש גיקלערט אונ האט זיין גיבאט גיהאלטן פר גרינג ואילו לא היה בקי בענין אבער ווען דער
קנעכט וואלט ניט בקי גיוועזן אין דעם ענין פון צו ציילן אונ וועגן געלט לא היה מתחייב על אשר
סמך עליהם וואלט ער ניט שולדיג גיוועזן אויף דעם וואש ער האט זיך אויף זייא סומך גיוועזן
וכן אתה אונ אזו דו אויך אם לא היית יכול להגיע אל ענין זה מדרך שכלך ווען דו וואלסט ניט גיקאנט
גרייכן צו פר שטיין די זאך דורך דיין שכל כמו עילות מצות אזו וויא דר טעם פון די מצות השמע
וואש מיר מוזן זיי דרום טאן ווייל מיר האבן זיי אזו גהערט אונ מקבל גוועזן אויף דעם בארג
סיני אבר מיט דעם שכל קאן קיינר ניט פר שטיין פר וואש מיר בדארפן זיי טאן היתה נראית
טענתך טענה בעמדך מחקור עליו וואלט דיין טענה גוועזן אגוטע טענה אויף דעם וואש דו בגערסט
ניט צו פארשטן נאך זייא ווארום ווייל מען קאן זייא ניט דר פארשטן וכן אם היתה דעתך קצרה
אונ אזו אויך ווען דיין וויסן שאפט זאל זיין קורץ והכרתך חלושה אונ דיין פר שטאנד זאל זיין
שלאף מהשיג אליו פון צו גרייכין דער צו כלומר אונ ווען דוא וואלסט האבין ווייניג שכל אונ
וואלסט ניט קאנן פר שטיין קיין שום זאך וואש מען בדארף עש קלערין מיט דעם שכל לא
היית נענש על פשיעותך וואלסטו ניט גישטראפט גיווארין ווייל דו ווילסט ניט קלערין קיין שום
זאך אונ פר לאזט זיך אויף דעם וואש דו האסט אזו מקבל גוועזן ותהיה כנשים וקטנים אשר הוא
בידיהם דרך קבלה אונ וואלסט גיוועזן אזו גוט וויא ווייבער אונ קליינע קינדער וואש זיי טוען די
מצות נאר ווייל זיי האבין עש אזו גילערינט אבל אם אתה איש דעת ותבונה אבר אויב דו ביסט
איין מאן פון וויסין שאפט אונ פאר שטאנד שתוכל לעמוד בהם על ברור מה שקבלת מן החכמים בשם
הנביאים וואש דו וואלסט גיקאנט דרינן קומען אויף דעם קלארקייט פון וואש דו האסט מקבל
גיוועזן פון די חכמים וואש דיא חכמים האבן דאש גיזאגט פון דיא נביאים וועגן כלומר דוא
וואלסט עש גקאנט גאנץ קלאר פאר שטיין אז דאש וואש דוא האסט מקבל גיוועזן משרשי הדת
פון דיא שרשים פון דר תורה וקוטבי המעשים אונ דיא יסודות פון דיא ווערקן איז דאש גיוויס
אמת

וכשאתה משתכל במה שכולל הפסוק הראשון כו׳ · ר״ל שפסוק זה מזכיר ג׳ דברים

ויתברר לך מדרך הקבלה והשכל יחד ואם תתעלם ותפשע בדבר תהיה כמקצר במה שאתה חייב לבוראך יתברך וזה יתבאר משני פנים:

האחד מהם ממה שאמר הכתוב (דברים יז) כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין וגומר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך וגומר וכשאתה משתכל במה שכולל הפסוק הראשון מעניני הדינין תמצאם דברים שצריכים לפרוט אותם ולחלק ולדקדק בהם בדרך הקבלה לא בדרך אותות השכל הלא תראה שלא הזכיר בכללם ענין מן הענינים אשר יושגו מצד השכל כי לא אמר כשתסתפק בענין היחוד איך הוא בשמות הבורא ובמדותיו ובשרש משרשי הדת בעבודת המקום ובטוח עליו והכנע לפניו ויחוד המעשה לשמו ולברר המעשים הטובים

אמת אתה מצווה להשתמש בהם ביסטו געבאטן דיך צו באדינען מיט דיין וויסן שאפט אונ פאר שטאנד עד שתעמוד על הענין ביז דוא וועסט קומען אויף דעם גרונד פון דר זאך ותברר לך מדרך הקבלה והשכל יחד אונ וועסט דאש קלאר קאנען פר שטיין אויש די קבלה אונ אויש דעם שכל בנאנד ואם תתעלם ותפשע בדבר אונ אויב דוא וועסט זיך פאר הוילן אונ וועסט פושע זיין אין דער זאך תהיה כמקצר במה שאתה חייב לבוראך יתברך וועסטו גיאכט זיין גלייך וויא דו טוסט צו ווייניג פון דעם וואש דוא ביסט שולדיג צו טאן צו דיין בשעפר יתברך וזה יתבאר משני אופנים אונ דאש וועט אויש גיקלערט ווערן דורך צוויא אופנים:

האחד מהם דאש איינע פון זיי איז ממה שאמר הכתוב פון דעם וואש דר פסוק האט גזאגט כי יפלא ממך דבר למשפט ווען עש וועט ווערין פאר הוילן פון דיר איין זאך דוא וועסט ניט וויסן וויא אזו עש צו משפטין דהיינו בין דם לדם דוא וועסט ניט וויסן וועלכס דם טמא איז אונ וועלכס דם טהור אדר בין דין לדין צווישן איין דין פון דעם אנדערן כלומר דוא וועסט ניט וויסן דיא דינים רעכט שטייט ווייטער אין דעם אנדרין פסוק ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך זאלסטו טאן דורך די רייד וויא די חכמים וועלן דיר זאגן וכשאתה משתכל אונ אז דו וועסט קוקין מיט פאר שטאנד במה שכולל פסוק ראשון מעניני הדינים אין די ענינים פון די דינים וואש דער ערשטר פסוק וואש רעט פון דינים איז זייא כולל כלומר אונ אז דו וועסט אכטונג געבן אויף דעם פריערדיגין פסוק וואש שמועסט פון דינים אונ וועסט זעהען די דינים וואש דער פסוק שמועסט פון זיי תמצאם דברים וועסטו זייא גיפינען אז דארטין זיינן אזעלכע זאכן שצריכים לפרוט אותם וואש מען בדארף זייא ארויס ריידן ולחלקם אונ מאכין חילוקים אין זייא ולדקדק בהם אונ מדקדק צו זיין אין זייא בדרך הקבלה אזו וויא מען האט מקבל גוועזן איינער פון דעם אנדערן אדר פון זיינע עלטרין לא בדרך אותות השכל אונ ניט מיט דעם דרך מען זאל עש קאנן אויש צו קלערן מיט דעם שכל אונ דרויף אצייכן נאך צו געבן הלא תראה פאר וואר דו קאנסט זעהן שלא הזכיר בכללם אז ער האט ניט דר מאנט אין זייער כלל כלומר אין אלע דינים וואש ער ברייננט אין פסוק דר מאנט ער ניט ענין מן הענינים אשר יושגו מצד שכל קיין שום זאך פון אזעלכע זאכן וואש זייא קאנן גיגרייכט ווערן דורך דעם שכל כי לא אמר ווארום דר פסוק זאגט ניט כשתסתפק בענין היחוד איך הוא אז דו וועסט מסופק זיין וויא אזו מען מוז פאר שטיין דעם יחוד זאל מען דרינען גלייבין וויא דיא חכמים וועלן דיר זאגן או בשמות הבורא ובמדותיו אדער פון די נעמן פון דעם בשעפר אונ זיינע מדות ובשרש משרשי הדת אדר אין איין שורש פון די שרשים פון דר תורה בעבודת המקום אין גאטש דינשט ובטוח עליו אונ וויא אזו מען זאל זיך אויף אים פר זיכרן והכנע לפניו אונ אונטער טעניג פאר אים זיין ויחוד המעשה לשמו אונ מען זאל אלע ווערקן טאן נאר פון

זיין

הטובים מפגעי ההפסד ועניני התשובה מן העבירות ולירא ממנו ולאהבה אותו ולהתבושש מפניו ולהשוב עם הנפש בעבור שמו והדומה לזה ממה שיגיע אליו האדם בדרך השכל וההכרה שתאמין בהם על ידי חכמי התורה והסמך ותסמוך על דברי קבלתם בלבד אבל אמר שתשוב על דעתך ותשמש בשכלך במה שדומה לזה אחר שתעמוד עליו מצד הקבלה שהיא כוללת כל מצות התורה ושרשיהן ופרקיהם ותחקור עליו בשכלך ותבונתך ושקול דעתך עד שיתברר לך האמת וידחה השקר כדכתי' (פס) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' וכן אמר במה שנוכל

דברים בין דם לדם בין דין לדין בין נגע לנגע שהם דברים שלא נודע פירושם רק ע"י חכמי התורה שקבלו פירושם מסיני כנ"ל לכך פרט את אלו אבל אם היה כל התורה בכלל זה למה פרט אלו להזהיר שהם אלו יפרשו מצות השכליות גם כן שתאמין בהם ע"י אנשי הקבלה שהם החכמים שקבלו תורה שבע"פ איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה : וכן אמר במה שנוכל · וכן אני אומר על כל מה שנוכל לחקור בשכלנו שחייבים אנחנו לחקור עליו כמו שצוה הש"י שיש לחקור על ענין היחוד אף שהוא מקובל בידינו ומפורש

זיין נאמען וועגין ולברר המעשים הטובים מפגעי ההפסד אונ וויא מען זאל די מעשים טובים אויש קלערין פון דיא פגעים וואש פר דארבין זיי למשל ווען איינר גיט צדקה צו איין ארומאן אז איטליכער זעהט אונ דער ארומאן ווערט מבויש דורך דעם וואש אלע זעהן וויא ער גיט אים דיא צדקה ווערט די צדקה ניט אן גינומען בייא גאט ועניני התשובה מן העבירות אונ די ענינים וויא אזו תשובה צו טאן אויף די עבירות ולירא ממנו אונ צו פארכטין זיך פר גאט ולאהבה אותו אונ אים ליב צו האבין ולהתבושש מפניו אונ צו שעמען זיך פר אים ולחשוב עם הנפש בעבור שמו אונ חשבון צו האבן מיט זיין נשמה פון גאטש וועגן והדומה לזה ממה שיגיע אליו האדם בדרך השכל וההכרה אונ נאך זאכן אזעלכע גלייכין וואש דר מענטש קאן דער צו קומן דורך דעם שכל אונ פר שטאנד זאגט גאר דר פסוק דרויף ניט שתאמין בהם על ידי חכמי התורה אז דו זאלשט דריגען גלויבן דורך דעם לערנן וויא די חכמי התורה וועלן דיך לערנן והסמך אונ זיך סומך צו זיין אויף זעלבע לייט וואש עש איז ראוי דוא זאלשט זיך אויף זייא סומך זיין אזער אויף זייער קבלה וואש איטליכר פון זיי האט מקבל גיוועזן פון זיין רבי אונ איז זיך סומך אויף אים אונ ער איז ראוי מען זאל זיך אויף אים סומך זיין ותסמוך על דברי קבלתם בלבד אונ זאלשט זיך נאר סומך זיין אויף זייער קבלה אליין אבל אמר נייערט דר פסוק זאגט שתשוב אל דעתך ותשמש בשכלך דו זאלשט דיר אין זין נעמן אונ זאלשט ניצן מיט דיין שכל כלומר דו זאלשט גוט קלערין מיט דיין שכל במה שדומה לזה מיט אזעלכע זאכין וואש עש איז גלייך דער צו דאש הייסט דו זאלשט גלייכין איין זאך צו דער אנדרער ביז דו זאלשט פר שטיין דעם יחוד הבורא מיט דיין שכל אחר שתעמוד עליו מצד הקבלה נאך דעם אז דוא ווייסט עש שוין אויש דעם וויא דו האשט מקבל גיוועזן פון דיין רבי אדר פון דיינע עלטערין שהיא כוללת כל מצות התורה ווארום דאש יחוד הבורא איז כולל אלע מצות פון דר תורה מיט זייערע שרשים אונ זייערע פרקים כלומר אז מען וייש קלאר דעם יחוד הבורא וועט מען שוין דר נאך טאן אלע מצות פון זיין נאמן וועגן אונ מען האט פר אים מורא אונ מען פר זיכערט זיך אין אים ותחקור עליו בשכלך ותבונתך אונ זאלשט פארשטין דרויף מיט דיין שכל אונ דיין פר שטאנד ושקול דעתך אונ וועג איבר דיין שכל דו זאלשט ח"ו קיין טעות ניט האבן אונ דאש זאלשטו טאן עד שיתברר לך האמת ביז עש וועט דיר אויש גקלערט ווערין דער אמת וידחה השקר אונ דער שקר וועט אוועק גישטויסין ווערין אזו וויא עש שטייט אין (דברים) וידעת היום והשבות אל לבבך אונ דו זאלשט היינט ווישין אונ דיר צום הארצין נעמן כי ה' הוא האלהים אז גאט איז דר רעכטער גאט : זאגט דער מחבר וכן אמר במה שנוכל לעמוד על ברורו מדרך השכל אונ אזו אויך זאג איך אויף אלע זאכן וואש מיר קאנן קומן אויף זיין קלארקייט

 דורך

שנוכל לעמוד על ברורו מדרך השכל כמו שארז"ל כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא מפני שדעת ענין היחוד כענף מן הדברים שיובנו בדרך השכל וכיון שיתחייב בו יתחייב בכלם :

והשני ממה שאמר הכתוב (ישעיה מ) הלא ידעת אם לא שמעת וגו' אמר הלא ידעת על הידיעה שהוא מצד הראיה ואמר הלא שמעת על דרך הקבלה והסמך וכן אמר (שם) הלא תדעו הלא תשמעו הלא הוגד מראש לכם הקדים הידיעה מצד הראיה על הידיעה מצד הקבלה וההגדה וכן אמר משה רבינו (דברים לב) הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם וגו' זכור ימות עולם בינו שנות

ומפורש בתורה: הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו וסוף הענין שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא מרוב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר וגו': הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם. ואמר אח"כ הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך מזה ראיה שיש להתבונן מיצירת הבורא ובפרט מיצירת האדם עצמו כמ"ש חז"ל ויכוננך מלמד שברא הקב"ה כונניות באדם וכמו שהאריך המחבר בספר הבחינה ואח"כ אומר זכור ימות עולם וכל הענין שזכר הטובות שעשה הקב"ה עם ישראל מתחילה ועד סוף כמו שפירש רש"י וזכר את זה אחר פסוק הוא עשך ויכוננך

דורך דעם שכל אזו וואול וויא עש שטייט אין פסוק אז מען זאל פארשטין אויף דעם יחוד הבורא אזו אויך אויף אלע מצות וואש מען קאן דר קלערין זייער שורש אונ זייער טעם מוז מען אלין קלערין אזו וויא אונזרע חכמים האבין גזאגט כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל איטליכע זאך וואש איז גיוועזן אין כלל מיט פיל אנדערע זאבין אונ איז דער נאך ארויש גיגאנגען פון דעם כלל דאש הייסט אונ דיא תורה האט דיא זאך נאך אמאל גישריבין ללמד צו מאכין עפיס לערנען לא ללמד על עצמו יצא איז דיא זאך ניט ארויש גיגאנגען פון דעם כלל ברי עפיס צו לערנן אויף זיך אלא ללמד על הכלל כלו יצא נאר דרום איז די זאך ארויש גיגאנגען צו מאכין לערנען אויף אלע זאבין פון דעם כלל מפני שדעת ענין היחוד דען וייל צו פר שטיין דעם ענין פון יחוד כענף מן הדברים שיובנו בדרך השכל איז גלייך וויא איין צווייג פון די אנדערע זאבין וואש קאנען פר שטאנדיג ווערין מיטין שכל וכיון שיתחייב בו אונ וייל ער איז חייב צו קלערן אונ צו פר שטיין אין דעם ענין פון יחוד הבורא יתחייב בכלם איז ער חייב צו קלערין אונ צו פאר שטיין אלע מצות וואש קאן פאר שטאנדיג ווערין אויש דעם שכל :

והשני אונ צום אנדערין איז צו בווייזין אז מען איז חייב צו בטראכטין מיט דעם שכל אויף דעם יחוד ממה שאמר הכתוב פון דעם וואש דר פסוק האט גיזאגט אין (ישעיה) הלא ידעת אם לא שמעת פר וואר דו ווייסט אדר האסטו דען ניט גיהערט אז אלהי עולם ה' גאט איז דר האר פון דער וועלט אמר הלא ידעת דר נביא האט גיזאגט פר וואר ווייסטו דען ניט על הידיעה שהוא מצד הראיה דאש מיינט ער פון דיא וויסין שאפט וואש מען קאן בווייזין מיט דעם שכל ואמר אונ דאש וואש ער האט גיזאגט אם לא שמעת האסטו דען ניט גיהערט על דרך הקבלה דאש איז וואש מען איז זיך סומך אויף דעם וואש מען איז עש מקבל פון די עלטערן וכן אמר אונ אזו אויך זאגט ער אין (ישעיה) הלא תדעו פר וואר איר ווייסט דאך דורך דעם שכל הלא תשמעו פר וואר איר האט דאך גיהערט פון אייערע לערנר הלא הוגד מראש לכם פר וואר עש איז דאך אייך גיזאגט גיוואריו פון די מענטשין וואש זיינן גיוועזן אין די ערשטע צייטין אז גאט האט גיגרונד פעסט די וועלט הקדים הידיעה מצד הראיה האט דער נביא דאש ווישין שאפט וואש איינר קאן בווייזין מיט זיין שכל פריער גישטעלט על הידיעה מצד הקבלה פון דעם ווישן שאפט וואש איינר ווייסט וייל ער האט מקבל גוועזן פון זיין רבי וההגדה אדר וואש זיינע עלטרן האבין אים גזאגט וכן אמר אזו אויך האט משה רבינו גיזאגט הלה' תגמלו זאת זאלט איר דאש דען בצאלין צו גאט עם נבל ולא חכם איר שאלקהאפטיג אונ אום פר שטאנדיג פאלק זכור ימות עולם גידיינקט דיא ערשטע

שנות דור ודור שאל אביך ויגדך וגו' וזה ראיה על מה שזכרנו כי הקבלה ואם היא קודמת בטבע מפני צורך הלומדים אליה תחלה אין מן הזריזות שיסמוך עליה לבדה מי שיוכל לדעת ברורה בדרך הראיו' ומן הדין לעיין במה שיושג מדרך השכל ולהביא עליו ראיות במופת ששקול הדעת עוזרו למי שיש לו יכולת לעשות כן :

אמר המחבר וכיון שעמדתי על חיוב מצות הלבבות ושאנחנו חייבים בהם ממה שזכרנו וראיתי שהונחו

ויבוננו וזה ראיה כו' : כי הקבלה ואם היא קודמת בטבע · עיין לעיל מ"ש פי' קודם בטבע והיינו בבחינת הלימוד שהטבע והסדר בלימוד הוא כן ללמוד ולקבל כל היסודות והעיקרים מרבו תחלה כדי שלא יבלבל האדם עד שישכיל בלא דת כנ"ל אבל אחר שישכיל ראוי לו לעיין ולהבין היטיב על כל דבר שלמד בילדותו ואז טוב לו כמו שיתבאר בתשובין כ"ד ע"ש : מי שיוכל לדעת ברורה · ר"ל בירור של הקבלה

ערשטע טעג בינו שנות דור ודור פאר שטייט די יארין פון איטליכין גיבירד שאל אביך ויגדך פרעג דיין פאטר אונ לאז ער דיר זאגין וזה ראיה אונ דאש איז איין ראיה על מה שזכרנו אויף דעם וואש מיר האבין דר מאנט כי הקבלה אז די קבלה אויף דעם יחוד פון דעם בשעפר ואם היא קודמת בטבע חאטשע זיא איז פריער אין דר טבע פון דעם וואש מען זאל קלערן מיט דעם שכל מפני צורך הלומדים אליה תחלה ווייל צום אן הייב אין דער יוגענט איידער זיין שכל איז נאך שטארק אליין צו קלערן בדארף ער זיך פריער לערנן אונ מקבל זיין פון זיין רבי אלע יסודות אונ אלע שרשים פון דר אמונה ווארום זיין שכל איז נאך ניט אזו שטארק ער זאל קאנן אליין קלערין וועט ער דאך דער ווייל הלילה זיין אן איין אמונה דריבע מוז ער פריער מקבל זיין פון זיין רבי די יסודות אונ די שרשים פון דער אמונה איז דאך די קבלה פריער אין דער טבע פון דעם וואש מען בדארף עש קלערן מיט דעם שכל פון דעסט וועגן אין מן הזריזות שיסמוך עליה לבדה איז דאש ניט קיין זריזות אז ער זאל זיך אויף דער קבלה אליין סומך זיין ומי שיוכל לדעת ברורה בדרך הראיות אונ דר וואש קאן דר נאך אז ער ווערט גרויש וויסין איר קלארקייט מיט ראיות כלומר אז ער קאן אויש קלערין מיט ראיות דאש וואש ער האט מקבל גיוועזן אין דעם יחוד איז דאש ניט קיין זריזות אז ער זאל זיך נאר סומך זיין אויף דער קבלה ומן הדין לעיין אונ דער דין גיט מיט אז ער זאל נאך טראכטין במה שיושג מדרך השכל אין דעם וואש ער וועט קאנן גרייכין דורך דעם שכל ולהביא עליו ראיות במופת אונ צו ברייננן דרויף ראיות מיט צייכן ששקול הדעת עוזרו וואש דער שכל העלפט דער צו כלומר חאטשע ער קאן די ראיות ניט בווייזן מיט איין מופת היתך איטליכער זאל עש זעהן דר קענן פר שטייט מען מיט דעם שכל אז עש מוז אזו זיין למשל ווען מיר זעהן פר אונז אזאך וואש איז גישריבן גיווארין מיט איין שיין לשון אונ איין שיין כתב פר שטייט מען דאש מיט דעם שכל אז דאש האט בוודאי אמענטש נישריבן אונ אז איינער וועט אבר זאגין דאש איז כהכמת עש האט זיך אויש גיגאסין טינט אויף דעם פאפיר איז אליין גיווארן אזו אכתב אונ אזו אלשון קאנן מיר אים עש ניט אפ לייקענן אונ בווייזן מיט אמופת חותך אז עש האט גימוזט אמענטש שרייבין ווייל עש איז ניט גימאלט אז עש זאל אליין ווערן אזו מהמת טינט האט זיך פר גאסין דרויף וועט ער זאגין עש איז יוא גימאלט נאר מיט דעם שכל פר שטייט מען פארט אז אמענטש האט עש גימוזט שרייבין למי שיש לו יכולת לעשות כן צו דעם וואש האט יכולת אזו צו טאן צו קלערין דעם יחוד אונ צו בווייזן עש מיט ראיות דר בדארף עש בוודאי טאן :

אמר המחבר וכיון שעמדתי על חיוב מצות הלבבות אונ ווייל איך האב פאר שטאנען אויף דיא שולדיקייט פון דיא הערצער ושאנחנו חייבים בהם אונ אז מיר זיינען חייב זייא צו טאן ממה שזכרנו האב איך עש פאר שטאנן אונ גידרונגן פון די ראיות וואש מיר האבין אויבין דר מאנט

וראיתי

שהונהו ולא חובר בהם ספר מיוחד והתבוננתי מה שהם בו אנשי דורנו מקוצר דעתם להבין כל שכן לעשותם ולהתעסק בהם והיה מחסד האלהים עלי שהעירני לחקו' על חכמת המצפון וראיתי במעשי קדמונינו ז"ל ובמה שקבלנו מדבריהם כי יותר היו זריזים ומשתדלים בחובת עצמם ממה שהיו משתדלים בתולדות הדינים והשאלות הנכריות המסופקות ושהשתדלותם היתה בכללי הדינים ולברר ענין איסור והיתר ואחר כך היו מתעסקים ומשתדלים לברר מעשיהם וחובות לבותם וכשהיתה באה לידם שאלה נכרית מתולדות הדינים היו מעיינים בה בעת ההיא בדרך הסברא ומוציאים את דינה מן העיקר שהיה בידם ולא היו מטרידים דעתם עליה קודם לכן

הקבלה בדרך הראיות : בחובת עצמם · מה שהם חייבין לעצמם לעשות ולקיים בעבודת השי"ת אבל לא השתדלו לקבץ דינים חדשים במה יבחינו איזה דין חדש וכיוצא בו דבר זה אין לו קץ ותכלית זמן ועוד במה יש בזה במין מן הגאוה והתפארות רק קביעו עצמך תחלה ואחר כך תוכל לקבץ גם את אחרים אם בעל נפש אתה מפני שהיה עניני העולם נקלים בעיניהם · לעשות להם שם כשם הגדולים אשר בארץ כמ"ש לעיל ואשר ידבנו לבו לעיין בחכמת התורה הוא מתכוון לדבר שיקרא בו חכם אלא עמי הארץ ושיעשה לו שם כו' וחכמים הראשונים היו משתדלים תחלה לתיקון עצמם ואחר כך היו משתדלים ג"כ בכללי הדינין העיקרים וזה

וראיתי שהונהו אונ איך האב גיזעהן אז מען האט זיי שטיין גילאזן ולא חובר בהם ספר מיוחד אונ עס איז ניט גימאכט גיווארין פון זיי קיין בזונדר ספר והתבוננתי מה שהם בו אנשי דורנו אונ האב פר שטאנען וואש דריגען זיינען די לייט פון אונזר דור מקוצר דעתם להבין וויא זייער שכל איז קורץ פון צו פר שטיין זיי פון זיך זעלברט כל שכן לעשותם ולהתעסק בהם מכל שכן צו טאן זיי אונ זיך מתעסק זיין מיט זייא והיה מחסד אלהים עלי איז גיוועזן פון דעם חסד פון גאט אויף מיר שהעירני לחקור על חכמת המצפון וואש ער האט מיך דער וועקט נאך צו פארשטין אויף דר פר בארגענר חכמה וראיתי במעשה קדמונינו ז"ל אונ איך האב גיזעהן אין די מעשים פון אונזרע ערשטע חכמים ובמה שקבלנו מדבריהם אונ פון דעם וואש מיר האבן פון זיי מקבל גוועזן כי יותר היו זריזים ומשתדלים אז זיי זיינען מער גיווארינט גיוועזן אונ האבן זיך גיפלייסט בחובת עצמם מיט זייערע אייגענע שולדיגע זאכין כלומר מיט די זאכין וואש זיי בדארפין צו טאן פון זייערט וועגין אליין אונ מקיים צו זיין אונ אין גאטש דינשט האבין זיי זיך דרינען מער גיפלייסט ממה שהיו משתדלים פון דעם פלייסונג וואש זיי האבין זיך גיפלייסט מתולדות הדינים אין דיא דינים וואש ווערין גילערינט איין דין פון דעם אנדערן והשאלות הנכריות המסופקות אונ אין פרעמדע שאלות וואש איז ניט שכיח אז אזו א שאלה זאל זיך טרעפין אונ וואש איז פאר האנדן אין זייא ספיקות דאש איז זעלבע נייע דינים וואש שטייען ניט גישריבן אונ האבין עש ניט מקבל גיוועזן פון די ערשטע חכמים ושהשתדלותם היתה אונ דאש זייער טראכטין אונ מיא איז נאר גיוועזן בכללי הדינים אין די דיני ממונות וואש זיי האבין גיוואוסט דורך די כללים דהיינו המוציא מחבירו עליו הראיה אונ די כללים פון דיני מגו אונ נאך זעלבע גלייכין ולברר ענין איסור והיתר אונ אויש צו קלערין די דינים פון איסור והיתר וואש מען בדארף זיי נייטיג אונ ווייטער ניט ממציא זיין קיין נייע שאלות ואחר כך היו מתעסקים ומשתדלים אונ דער נאך האבין זיי זיך מתעסק גיוועזן אונ גיטראכט לברר מעשיהם צו אויש קלערין זייערע מעשים אז זיי זאלין ניט גיטאן ווערין נאר פון גאטש וועגן אליין אן אנאנדר מחשבה וחובות לבותם אונ צו פר שטיין די שולדיקייט פון זייערע הערצער וכשהיתה באה לידם שאלה נכרית אונ אז עס איז אמאל צו זיי גיקומן איין פרעמדע שאלה מתולדת הדינים וואש זיא בדארף אפ גילערינט ווערן אויש אנדערע דינים היו מעיינים בה בעת ההיא בדרך הסברא האבין זיי ערשט דעמאלט דרינן גיטראכט אויש דר סברא ומוציאים את דינה מן העיקר שהיה בידם אונ האבין דעם דין גיפסקנט נאך דעם כלל אונ שורש וואש זיי האבין פר שטאנען בשעת מעשה ולא היו מטרידים דעתם עליה קודם לכן אונ האבין ניט טרוד גימאכט זייער דעה אויף איר

פריער

לכן מפני שהיה עניני העולם נקלים בעיניהם וכשהיו צריכין לפסוק את הדין בעניני ההוא אם היה הדין ברור להם מן היסודות שקבלו משם הנביאים ע"ה היו פוסקים אותו על הדרך ההוא ואם תהיה השאלה מן התולדות שמוציאים דינם מן היסודות ההם היו מעיינים בה דרך סברתם ואם יסכימו כלם לדעת אחת היו פוסקים ואם היו חולקים בדין היו פוסקים כדעת הרוב כמו שאמרו על הסנהדרין נשאלה שאלה לפניהם אם שמעו אמרו להם ואם לאו עומדים למנין רבו המטהרין טהרו רבו המטמאים טמאו מעיקר שבידם יחיד ורבים הלכה כרבים וחברו במסכת

וזה וזה נתקיימו בידם וסוף הכבוד לנה ועיין בשער הג' פ"ד במדריגת לומדי תורה ותבין סדר תלמוד היטב : כמו שאמרו על הסנהדרין · סנהדרין פ"י : נשני

פריער איידר די שאלה איז גקומן פר זיי כלומר זיי האבין ניט גיטראכט אויב עש וועט קומען פר אונז אזו אשאלה וויא אזו וועלין מיר זיא פסקנן נאר בשעת אז די שאלה איז גיקומען פר זיי האבין זיי זיא דענמאלט גיקלערט מפני שהיה עניני העולם נקלים בעיניהם ווארום ווייל די זאכין פון דעם עולם איז גיוועזן גרינג אונ מבוזה אין זייערע אויגן כלומר אזו ווי דר מחבר האט אויבן גיזאגט אז עס איז פר האנדן זעלבע מענטשן וואש זייער עיקר לערנען איז נאר פון וועגן צוא קריגן איין שם אז זייא זיינען גרויסע לומדים דרום קלערין זיי נאך זעלבע שאלות וואש איז גאר ניט שכיח זיי זאלן זיך טרעפין אבר די ערשטע חכמים איז בייא זיי מבוזה גיוועזן דר כבוד פון דער וועלט דרום האבין זיי ניט גיקלערט פריער דיא שאלה איידער זיא האט זיך גיטראפין וכשהיו צריכים לפסוק את הדין בעניני ההוא אונ אז זייא האבין בדארפט פסקנן איין דין פון דיא זעלביגע ענינים כלומר אונ אז מען האט גיפרעגט זייא איין דין אם היה הדין ברור להם אויב דער דין איז בייא זייא קלאר גיוועזן מן היסודות שקבלו משם הנביאים ע"ה פון דיא שרשים וואש זיי האבין מקבל גיוועזן פון דיא נביאים היו פוסקים אותו על הדרך ההוא האבין זייא אים אין דעם דרך גיפסקנת ואם תהיה השאלה אונ ווען דיא שאלה איז אבער ניט בקענט גיוועזן דאש איז זיא איז ניט גיוועזן בשיידליך גישריבין אונ האבין זיא גיט גיהאט בקבלה נאר זיא איז גיוועזן מן התולדות שמוציאים דינם מן היסודות פון זעלבע דינים וואש זיי בדארפין ערשט גילערינט ווערין פון די יסודות אונ שרשים וואש זייא האבין מקבל גיוועזן היו מעיינים בה דרך סברתם פלעגין זיי דרינען צו טראכטין נאך זייער סברא נאך ואם יסכימו כלם לדעת אחת אונ ווען זיי האבין אלע מסכים גיוועזן צו איין דעה כלומר אינ ווען זיי פלעגין אלע צו טרעפין אויף איין פסק היו פוסקים פלעגין זיי דעם דין אזו צו פסקנן ואם היו חולקים בדין אונ ווען זיי זיינן מחולק גיוועזן אין דעם דין היו פוסקים כדעת הרוב פלעגין זייא צו פסקנן אזוא וויא דאש רוב פון זיי האבן גיזאגט כמו שאמרו על הסנהדרין גלייך וויא זיי האבין גיזאגט פון דיא סנהדרין נשאלה שאלה לפניהם אז איין שאלה איז גיפרעגט גיווארין פר זיי אם שמעו אויב זיי האבין די שאלה גיהערט כלומר אויב זייא האבין זיא גיהאט בקבלה פון זייער רבי אמרו להם האבין זייא זיא גיפסקנת צו דיא וואש האבין זיי גיפרעגט ואם לאו אונ אויב ניט אונ זיינן דרינן מחולק גיוועזן עומדים למנין האבין זיי זיך גישטעלט צו ציילין כלומר האבין זיי גיציילט די דעות רבו המטהרים ווען די וואש האבן גיזאגט טהור זיינען גיוועזן איין רוב טהרו האבין זיי עש מטהר גיוועזן רבו הטמאים אונ ווען די וואש האבן גיזאגט טמא זיינן גיוועזן איין רוב טמאו האבן זיי עש מטמא גיוועזן מעיקר שבידם אונ דאש האבין זיי גיטאן מחמת דעם כלל וואש זיי האבין מקבל גיוועזן פון זייערע רביים יחיד ורבים הלכה כרבים אז איינר קריגט קעגן פיל מוז מען פסקנן נאך די פיל וחברו במסכת אבות אונ

אין

במסכת אבות מוסרם ויושר מדותם המוקבלות מהם כל איש בזמנו ובמקומו ואנשי התלמוד אמרו על רבותיהם מה שיורה על עומק חכמתם ורב השתדלם לברר את מעשיהם והוא מה שאמרו בשני דרב יהודה כוליה תנויי בנזיקין הוה ואנן קא מתנינן טובא ואילו רב יהודה כד הוה שליף מסאניה הוה אתי מטרא ואנן אילו מענינן ואזלינן ומענינן וליכא דמשגח בן אמרי ליה קמאי הוו מסרו נפשייהו על קדושת השם אנן לא מסרינן נפשין על קדושת השם ואמרו אמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה שנא' (ד"ה ב טו) וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת. אלא בתורה ובגמילות חסדים. והתברר לי כי כל שרשי המעשים שמתכונים בהם

בשני דרב יהודה כו' ברכות פ"ג מע"ית פ"ג: מה שיורה על עומק חכמתם והשתכלותם היה רק להעמיק לברר מעשיהם שיהיו כל מעשיהם לש"ש: קמאי הוו מסרו נפשייהו כו'. ר"ל שהיו מוסרים גופם ונפשם כדי לחזר ולקיים מצות ה"י ולמחות בעוברי עבירה אפילו במקום סכנה כמו שסיימו שם בברכות ד"כ כי הא דרב אדא בר אהבה חזיה להההיא איתתא א"י דהוה לבישה כרבלתא בשוקא (פירש רש"י לבוש חשוב משמעו סבר דבת ישראל היא קם קרעיה מנה איגליא מלתא דאינה יהודית היתה כיימוהי לקונסו) ד' מאה זוזי ע"כ הרי ששבחו רבותינו בזה ולא שבחום בתלמודם אלא במעשיהם הטובים לכך עשה ה' להם נסים ונפלאות ולהמטיר מטר על פני הארץ בזכותם אף שהאחרונים למדו יותר לא נענו: ואמרו במסכת ע"ז דף יז אמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה. (פירש רש"י להגין עליו). כמו שאמרו שם כשנתפסו ר"א בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון אמר ר"ח לר"א אשריך שנתפסת ואתה ניצול שעסקת בתורה ובג"ח ואני איני ניצול שלא עסקתי אלא בתורה בלבד כדרב הונא דאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד כו': בגמ' וימים

אין מסכת אבות האבין זיי גישטעלט מוסרם ויושר מדותם המקובלות מהם זייער הנהגה אונ די גוטע מדות וואש איז גיוועזן מקובל צו זיי פון די חכמים כל איש בזמנו ובמקומו פון איטליכן מענטשין וואש ער איז גיוועזן אין זיין צייט אונ אין זיין ארט ואנשי התלמוד אונ די חכמים פון דר גמרא אמרו על רבותיהם האבן גיזאגט אויף זייערע רביים אזעלכע זאכן מה שיורה על עומק חכמתם וואש ווייזט אויף זייערע טיפע חכמות ורב השתדלם לברר את מעשיהם אונ אויף זייער גרויש מיא וואש זיי האבן זיך גיפלייסט אויש צו קלערן זייערע מעשים זיי זאלין נאר זיין פון נאטש וועגן והוא אונ דאש איז מה שאמרו וואש זיי האבן גיזאגט כלומר וואש רב פפא האט גיפרעגט בשני דרב יהודה כוליה תנויי בנזיקין הוה אין די יארין פון רב יהודה איז נאר זייער לערנן גיוועזן אין סדר נזיקין ואנן קא מתנינן טובא אונ מיר לערנן פיל מער ואילו רב יהודה כד הוה שליף מסאניה הוה אתי מיטרא אונ וויא קומט דאש אז ווען רב יהודה האט אפ גיצויגין זיין שוך אונ האט תפלה גיטאן פון רעגין וועגן פלעגט תיכף גיין רעגין ואנן אילו מענינן ואזלינן ומענינן אונ מיר ווען מיר זאלן שרייען איין מאל אונ צוויי מאל וליכא דמשגח בן וויל מען גאר אויף אונז ניט פרעגן כלומר הערט מען נאר ניט צו אונזר גיבעט אמרו ליה האבן זיי גיענטפערט צו רב פפא קמאי הוו מסרי נפשיהו על קדושת השם די ערשטע האבן איבר געגעבן זייערע גופים אונ זייערע נשמות כדי מקיים צו זיין די מצות פון גאט אונ צו ווערן די וואש טוען איין עבירה אפילו אין איין מקום סכנה דרום איז זייער תפלה צו גיהערט גיווארין אנן לא מסרינן נפשין על קדושת השם אבר מיר זיינן זיך ניט מוסר נפש פון קדושת השם דרום ווערט אונזער תפלה ניט אזו צו גיהערט ואמרו אונ נאך האבן זיי גיזאגט רב הונא האט גיזאגט כל העוסק בתורה בלבד דער וואש לערינט נאר תורה אונ טוט ניט קיין גמילות חסדים דומה כמי שאין לו אלוה איז ער גלייך ווי ער האט ניט קיין גאט ער זאל אויף אים מגין זיין פון יסורים שנאמר וואָרום עש שטייט אין פסוק וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת אונ עש זיינן גיוועזן פיל טעג דאש די ישראל האבן ניט גיוואוסט פון דעם וואר האפטיגין גאט (עיין מרפא לנפש) אלא בתורה ובגמילות חסדים נאר מען מוז תורה לערנן אונ מען מוז נאך גמילות חסדים אויף טאן והתברר לי אונ עש איז מיר אויש גיקלערט גיווארין כי כל שרשי המעשים

בהם לשמו יתברך הם מיופדים על בר הלב וזך המצפון ואם יארע על הכוונה הפסד לא יהיו המעשים מקובלים ואם ירבו ויתמידו כמו שאמר הכתוב (ישעיה א) גם כי תרבו תפלה וגו' רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם וגו' ואומר (דברים ל) כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו ואמר (משלי כג) תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה ואמרו קדמונינו ז"ל בזה אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת דילי ואמר הכתוב (במדבר טו) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו'. ואמר (מיכה ו) במה אקדם ה' אכף לאלהי מרו' האקדמנו בעולו' וגו' והיתה התשוב' הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך וגו' ואמר (ירמי' ט) כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' וגו' ופירוש ענין התשובה הזאת שצריך המתהלל להתהלל בהבנת דרכי והכרת חסדי להתבונן

וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וללא כהן מורה וללא תורה כו' וכתבו התוספות מוכיח מדכתיב ללא אלהי אמת והדר כתיב ללא תורה משמע דבהיא קאמר אע"פ שיש בו תורה הוא כמי שאין לו אלוה עכ"ל תוס': ואם ירבו ויתמידו. אע"פ שלומד ועושה הרבה ומתמיד בהם אינו מקובל לפניו יתברך כיון שאינו לש"ש. כמ"ש גם כי תרבו תפלה אינני שומע וגו' רחצו הזכו וגו': (ואמרו קדמונינו ז"ל)· ירושלמי דברכות פ"ט: אכף· ובמה אכוף כפוף: ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם ה' אלהיך: השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה

אַז אַלֶע שָׁרָשִׁים פוּן דִי מַעֲשִׂים שמתכוונים בהם לשמו יתברך וָואשׁ מֶען אִיז זִיךְ מְכַוֵין אִין זֵיי פוּן וֶועגְן דֶעם נָאמֶן פוּן גָאט יִתְבָּרַךְ הם מיוסדים על בר הלב וזך המצפון זַיינֶען זֵיי גְּרוּנְד פֶּעסְטִיגְט אוֹיף אַיין לוֹיטֶר הַאַרְץ אוּנ אַיין רֵיינֶע מַחֲשָׁבָה כְּלוֹמַר אִיז דֶער עִיקָר אִין זֵיי אַז מֶען טוּט זֵיי מִיט אַלוֹיטֶר הַאַרְץ אוּנ אַרֵיינֶע מַחֲשָׁבָה ואם יארע על הכוונה הפסד אוּנ וִוי בַּאלְד עֶשׁ טְרֶעפְט זִיךְ אַיין שָׁאדִין אִין דֶער כַּוָונָה לא יהיו המעשים מקובלים וֶועלְן דִיא מַעֲשִׂים נִיט אָן גִינוּמֶען וֶוערְן ואם ירבו אֲפִילוּ זֵיי זָאלִין זַיין פִיל אִין דֶר צָאל ויתמידו אוּנ זָאלְן זֵיי תָּמִיד טָאן כְּלוֹמַר חָאטְשֶׁע עֶר לֶערִינְט פִיל אוּנ טוּט פִיל מַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ טוּט זֵיי אַלֶע צַייט וֶוערִין זֵיי נִיט אָן גִינוּמֶן בַּיי גָאט אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (ישעיה) גם כי תרבו תפלה וגו' וֶוען אִיר זָאלְט פִיל תְּפִלָה טָאן וֶועל אִיךְ זִיא נִיט פַר נֶעמֶן רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם וַואשְׁט אַייךְ אָפּ פוּן אַייעֶרֶע עֲבֵירוֹת רֵיינִיגְט אַייךְ טוּט אָפּ אַייעֶרֶע בֵּייזֶע וֶוערְקְן אוּנ אִין (דברים) שְׁטֵייט כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו דֶען דִי זַאךְ אִיז זֵייעֶר נָאהֶענְט צוּ טָאן מִיט דַיין מוֹיל אוּנ מִיט דַיין הַאַרְץ אוּנ אִין (משלי) שְׁטֵייט תנה בני לבך לי גִיבּ מַיין זוּן צוּ מִיר דַיין הַאַרְץ ועיניך דרכי תצרנה אוּנ דַיינֶע אוֹיגִין זָאלִין מַיינֶע וֶועגִין הִיטִין ואמרו קדמונינו ז"ל אוּנ אוּנְזֶערֶע עֶרְשְׁטֶע חֲכָמִים הָאבִּין גִזָאגְט אי יהבת לי לבך ועיניך וֶוען דוּא גִישְׁט מִיר דַיין הַאַרְץ אוּנ דַיינֶע אוֹיגִין אנא ידע דאת דילי דֶען וֵוייש אִיךְ אַז דוּ בִּישְׁט מַיין אוּנ אִין (במדבר) שְׁטֵייט ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אוּנ אִיר זָאלְט נִיט אוֹישׁ שְׁפֶּעהֶן דָאשׁ הֵייסְט אִיר זָאלְט אַייךְ נִיט לָאזִין פַאר פִירִין נָאךְ אַייעֶרֶע הֶערְצֶר אוּנ אַייעֶרֶע אוֹיגִין אוּנ אִין (מיכה) שְׁטֵייט במה אקדם ה' אכף לאלהי מרום מִיט וָואשׁ זָאל אִיךְ פֶּערֶרִין צוּ גָאט אוּנ מִיט וָואשׁ זָאל אִיךְ זַיין אוּנְטֶר טֶענִיג צוּ דֶעם הוֹיכִין גָאט האקדמנו בעולות זָאל אִיךְ אִים פֶערֶרִין מִיט קָרְבָּן עוֹלוֹת והיתה התשובה על זה אִיז דְרוֹיף גִיוֶוען דֶר עֶנְטְפֶר הגיד לך אדם מה טוב מֶען הָאט דָאךְ דִיר מֶענְטְשׁ שׁוֹין גְזָאגְט וָואשׁ גוּט אִיז ומה ה' דורש ממך אוּנ וָואשׁ גָאט פָארְשְׁט פוּן דִיר דוּ זָאלְשְׁט טָאן מִשְׁפָּט אוּנ לִיבּ הָאבִּין חֶסֶד וכו' אוּנ יִרְמְיָה הָאט גִיזָאגְט כי אם בזאת יתהלל המתהלל נָאר דֶער מִיט מֶעג עֶר זִיךְ בַּארִימֶן דֶער וָואשׁ וִויל זִיךְ בַּארִימֶן השכל וידוע אותי צוּ פַר שְׁטֵיין אוּנ צוּ קֶענֶן מִיךְ כי אני ה' וכו' דֶען אִיךְ גָאט טוּא מִשְׁפָּט אוּנ חֶסֶד אוּנ צְדָקָה אוֹיף דִי מֶענְטְשֶׁן פוּן דֶער עֶרְד ופירוש ענין התשובה הזאת אוּנ דֶער פֵּירוּשׁ פוּן דֶעם דָאזִיגִין עֶנְטְפֶער אִיז שצריך המתהלל להתהלל בהבנת דרכי אַז דֶער וָואשׁ בַּארִימְט זִיךְ מוּז זִיךְ בַּארִימֶן מִיט דֶעם וָואשׁ עֶר פַר שְׁטֵייט

באלה תפלתי גה״ס ס׳ : להתבונן בבריאתי כו׳ · דאל״כ איך נוכל לידע אותו רק בהבנת דרכיו וחסדיו שעושה עם בריותיו נוכל

להתבונן בבריותי ולהכיר גבורתי וחכמתי מתוך מעשי וכל מה שהבאתי מן הפסוקים הם ראיות על חיוב מצות הלבבות ומוסר הנפשות וצריך שתדע כי הכונה והתועלת במצות הלבבו׳ הם שיהיה גלויינו וצפונינו שוים ושקולים בעבודת השם עד שתהיה עדות הלב והלשון והאברים שוה ויצדיק כל אחד מהם את חבירו ויעיד לו ולא יחלוק עליו ולא יסתור דבריו והוא אשר יקראהו הכתו׳ תמים באמרו (דברים יח) תמים תהיה עם ה׳ אלהיך ואמר (בראשית ו) תמים היה בדורותיו ואמר (תהלים טו) הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו ואמר (שם קא) אשכילה בדרך תמים מתי תבא אלי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי ואמר במי שאין תוכו כברו (מלכים א יא) ולא היה לבבו שלם עם ה׳ אלהיו ואמר (תהלים עח) ויפתוהו בפיהם ובלשונם

מַיין וֶועג והכרת חסדי אונ מִיט דֶער קֶענוּנג פוּן מַיין גְנָאד להתבונן בבריותי צוּ פַאר שְׁטֵיין אִין מַיינֶע בַּשֶׁעפֶּנֶעשׁ ולהכיר גבורתי והחכמתי אונ צוּ דֶער קָאנֶן מַיין שְׁטַארְקַייט אונ מַיין קְלוּג שַׁאפְט מתוך מעשי פוּן מַיינֶע מַעֲשִׂים · זָאגְט דֶער מְחַבֵּר וכל מה שהבאתי מן הפסוקים אונ אַלֶע דִי רַאְיוֹת וָואשׁ אִיךְ הָאבּ גִיבְּרַאכְט פוּן דִי פְּסוּקִים הם ראיות על חיוב מצות הלבבות דִי זַיינֶען אַלֶץ רַאְיוֹת אוֹיף דִי שׁוּלְדִיקַייט פוּן דִי מִצְוֹת פוּן דִי הֶערְצֶר ומוסר הנפשות אונ צוּ בַּשְׁטְרָאפְן דִי לַייבֶּר זֵיי זָאלְן פַר שְׁטֵיין וִוי זִיךְ צוּ פִירִין אִין דֶעם רֶעכְטִין וֶועג וצריך שתדע אונ דוּ מוּזְט וִויסְן כי הכוונה והתועלת במצות הלבבות אַז דִי כַּוָּונָה אונ דָאשׁ הֶעלְפוּנְג אִין דִיא מִצְוֹת פוּן דִי הֶערְצֶער הם שיהיו גלויינו וצפונינו שוים זַיינֶען אַזוֹ אַז אוּנְזֶערֶע אַנְטְפְּלֶעקְטֶע אונ פַר בָּארְגִינֶע זַאכְן זָאלִין זַיין גְלַייךְ ושקולים בעבודת השם אונ גִיוואוֹגִין אִין גָאטְשׁ דִינְשְׁט עד שתהיה עדות הלב והלשון והאברים שוה בִּיז דָאשׁ בַּצֵייגִינֶעשׁ פוּן דֶעם הַארְץ אונ דֶעם צוּנְג אונ דִי גְלִידֶר זָאל גְלַייךְ זַיין כְּלוֹמַר אַז עֶר טוּט עֶפִּים אַמִצְוָה מִיט דִי גְלִידֶר אָדֶר עֶר טוּט תְּפִלָּה מִיט דֶעם מוֹיל זָאל דָאשׁ הַארְץ אוֹיךְ דֶער בַּיי זַיין אונ נִיט מִיטְן מוֹיל זָאל עֶר רֵיידְן צוּ גָאט אונ מִיט דֶעם הַארְץ זָאל עֶר מֵיינֶען פוּן לַייטִינְשׁ וֶועגְן ויצדיק כל אחד מהם את חבירו ויעיד לו אונ אֵיינְשׁ זָאל עֶשׁ אַנְדֶרֶע גִירֶעכְט מַאכְן דָאשׁ אִיז בְּשַׁעַת אַז עֶר טוּט נִיט קַיין עֲבֵירָה מִיט דֶעם מוֹיל אָדֶר מִיט דִי גְלִידֶער זָאל עֶר אִין זַיין הַארְץ אוֹיךְ נִיט טְרַאכְטִין אוֹיף קַיין שׁוּם עֲבֵירָה אונ זָאל דְרוֹיף בַּצַייגְן בְּשַׁעַת אַז עֶר טוּט מַעֲשִׂים טוֹבִים זָאל דָאשׁ הַארְץ מִיט דֶעם מוֹיל אָדֶר מִיט דִי גְלִידֶר מֵיינֶען אֵיינְשׁ ולא יחלוק עליו אונ דָאשׁ הַארְץ זָאל נִיט קְרִיגְן אוֹיף אִים ולא יסתור דבריו אונ זָאל נִיט סוֹתֵר זַיין זַיינֶע רֵייד וָוארוּם אַז עֶר זָאגְט מִיט דֶעם מוֹיל צוּ גָאט אונ אִין הַארְץ הָאט עֶר אִין זִין פוּן לַייטִינְשׁ וֶועגִין הֵיישְׁט גְלַייךְ וִויא דָאשׁ הַארְץ קְרִיגְט מִיט דֶעם מוֹיל אונ אִיז סוֹתֵר זַיינֶע רֵייד והוא אונ דֶר וָואשׁ מַאכְט גְלַייךְ דָאשׁ הַארְץ אונ דָאשׁ מוֹיל אשר יקראהו הכתוב דֶער אִיז וָואשׁ דֶער פָּסוּק רוּפְט אִים אָן תמים אַיין גַאנְצֶער גְלַייךְ וִוי עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (דברים) תמים תהיה עם ה׳ אלהיך דוּ זָאלְשְׁט זַיין גַאנְץ מִיט גָאט דַיין גָאט אונ בַּיי נֹחַ שְׁטֵייט תמים היה בדורותיו עֶר אִיז גִיוֶועזְן גַאנְץ אִין זַיין גִיבֵּירְד אִין (תהלים) שְׁטֵייט הולך תמים דֶר וָואשׁ גֵייט מִיט גַאנְצְקַייט ופועל צדק ודובר אמת בלבבו אונ דֶר וָואשׁ וֶוערְקְט גְרֶעכְטִיקַייט אונ רֶעט אֱמֶת אִין זַיין הַארְץ ואמר במי שאין תוכו כברו אונ פוּן אַזֶעלְכְן וָואשׁ עֶר אִיז אִינֶעוֵוינִיג אִין זַיין הַארְץ נִיט אַזוֹ וִויא עֶר וַוייזְט אוֹישׁ אוֹישׁ וֶוייניג אוֹיף דֶעם זָאגְט דֶר פָּסוּק ולא היה לבבו שלם עם ה׳ אלהיו אונ זַיין הַארְץ אִיז נִיט גִיוֶועזְן גַאנְץ מִיט גָאט זַיין גָאט אונ אִין (תהלים) שְׁטֵייט ויפתוהו בפיהם אונ זֵיי הָאבְן אִים אִיבֶּר גִירֶעט מִיט זֵייעֶרֶע מַיילֶער ובלשונם

ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו וגומר · ומן הידוע שכל מי שחולק קצתו על קצתו ומכזיב קצתו את קצתו בדבור או במעשה אין מאמינים בצדקו ואין הנפשות מתישבות על אמתו וכן אם יחלוק גלויינו על נסתרנו וכוונת לבבנו על דבורנו ותנועת אברינו על מצפונינו לא תהיה עבודתנו לאלהינו שלמה מפני שאינו מקבל עבודה מזוייפת כמו שנאמר (ישעיה א) לא אוכל און ועצרה ואמר (שם סא) כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה ואומר (מלאכי א) וכי תגישון עור לזבוח אין רע וגו'

יכול להשכיל אותו יתברך : ומן הידוע שכל כו' · דבר זה נוהג ג"כ בבני אדם שאם אומר כך לחבירו ועושה להיפך או פעם כך ופעם עושה כך אין מאמינים בצדקו ובדבורו כיון שהוא סותר א"ע וכ"ש שאין הקב"ה מקבל עבודה מזוייפת דהיינו אם עושה מצות וכוונתו להנאת עצמו או לשום דבר אחר כיון שהכל גלוי לפניו : לא אוכל און ועצרה · לא אוכל לראות שאון ועמל בלבבכם ואתם מתאספים ונעצרים בבית מקדשי : שונא גזל בעולה · אפי' לאחר יאוש (ר"נ) : וכי תגישון עור וגו' · ר"ל עור היינו בדוקין שבעין שאינו ניכר לכל והוא עורת שבהורה שנקרא (שטאר בלינד) שהוא פסול לגבי מזבח וכן אמרו במשנה ב' פ"ט דב"ק במי שפוסל בהמת חבירו מע"ג מזבח דפטור

ובלשונם יכזבו לו אונ מיט זייערע צינגער האבין זייא ליגין פאר אים גיזאגט כלומר דאש וואש זיי האבן גיזאגט מיט זייער מויל אז זייא וועלין שוין תשובה טאן איז דאש גיוועזן ליגן ווארום ולבם לא נכון עמו אונ זייער הארץ איז ניט גיוועזן אן גיברייט מיט אים : זאגט דער מחבר ומן הידוע אונ דאש ווייש איטליכער שכל מי שחולק קצתו על קצתו אז ווען אטייל פון דער זאך קריגט אויף דאש אנדערע טייל ומכזיב קצתו את קצתו אונ דאש איינע טייל לייקינט דאש אנדערע טייל בדבור או במעשה סייא מיט ריידן אדער מיט ווערקין כלומר דאש איז נוהג בייא מענטשין אויך אז דיא רייד וואש מען הערט פון אים אין איין צייט איז סותר דיא רייד וואש מען הערט פון אים אין אנדערע צייט אדער ער זאגט צו זיין חבר אזו אונ אזו וועל איך טאן אונ טוט פאר קערט אדער אמאל טוט ער אזו אונ אמאל אנדערש אין מאמינים בצדקו גלייבט מען ניט אין זיינע מעשים אדר אין זיין דיבור אפילו ווען ער זאגט שוין אמת ואין הנפשות מתישבות על אמיתו אונ דיא לייבער זיינען ניט ברועט אויף זיין ווארהייט כלומר. אונ מענטשין קאנען זיך ניט פאר לאזן דאש וואש ער זאגט איצונד איז שוין בוודאי אמת ווארום זייא האבין אלץ מורא טאמער איז דאש פארט ליגין ווייל ער האט דאך שוין גיזאגט עטליכע מאל ליגין וכן אם יחלוק גלויינו על נסתרנו אונ אזו אויך אז אונזערע אנטפלעקטע זאכן וועלין קריגין אויף אונזערע פאר בארגענע זאכין דאש הייסט אז איטליכער זעהט וועלין מיר טאן גוטש אונ אז קיינער זעהט ניט וועלין מיר טאן אנדערש וכוונת לבבנו אונ דיא כוונה פון אונזערע הערצר וועלין קריגן על דבורנו אויף אונזער דבור דאש הייסט מיטין מויל וועלין מיר תפלה טאן אונ דאש הארץ וועט ניט זיין דער בייא ותנועת אברינו אונ דיא ווערקין פון אונזערע גלידר וועלין קריגן על מצפונינו אויף די פאר בארגינקייט פון אונזערע גידאנקען דאש הייסט מיט די גלידער וועלין מיר טאן מעשים טובים צוא גאט אונ די מחשבה וועט זיין פון לייטינש וועגין לא תהיה עבודתנו שלימה לאלהים וועט ניט גאנץ זיין אונזער דינשט צו אונזער גאט מפני שאינו מקבל עבודה מזוייפת ווייל ער נעמט ניט אן קיין פאלש דינשט אזו וויא עש שטייט אין (ישעיה) לא אוכל און ועצרה איך קאן ניט ליידין וואש איר האט אום רעכט אין הארצין אונ איר זאמילט זיך נאך איין פר מיר תפלה צו טאן אונ נאך שטייט אין (ישעיה) כי אני ה' אוהב משפט דען איך גאט האב ליב דאש משפט שונא גזל בעולה אונ האב פיינט גזילה פר איין קרבן עולה אונ מלאכי האט גיזאגט וכי תגישון עור לזבוח אין רע אונ ווען איר גינעהנט פאר מיר איין בלינדן כהן צו שעכטן קרבנות אדר איין בלינדן קרבן מען זאל אים שעכטן איז דאש דען ניט איין שלעכטע זאך אונ שמואל הנביא האט גיזאגט הנה שמוע מזבח

וגו׳ ואומר (שמואל א טו) הנה שמוע מזבח טוב גו׳ ומפני זה תהיה מצוה אחת שקולה כמצות רבות כפי הלב והכוונה ועבירה אחת שקולה כעבירות רבות ואפשר שתהיה המחשבה במצוה והכוסף לעשותה מיראת אלהי׳ שוקלת מצות רבות מזולתה כאשר אמר ה׳ לדוד (ד״ה ב ו) יען אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי וגו׳ ואמר (מלאכי ג) אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב ה׳ וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה׳ ולחושבי שמו ואמרו ז״ל בפירושם מאי ולחושבי שמו אפי׳ חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה :

דפטור היינו בדוקין בכעין דהוה היזק שאינו ניכר ע״י (ור״כ כתב במלא בזוהר פ׳ אמור שהכהן הוא עור) : ואמר הנה שמוע מזבח טוב · טוב לשמוע למצות ה׳ מלהקריב זבחים ולמרות פי ה׳ כמ״ש שם : שוקלת מצות רבות מזולתה · ר״ל בזולת יראת ה׳ : כמ״ש ה׳ לדוד יען אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי הטיבות כי היה עם לבבך · (ואמרו הז״ל גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה) : ועמסתי עליה · על הנפש מלבי ומעצמי בלא ספר זכרון לפני מלבון בזאת תדעון כי

וכאשר עמדתי על מה שהזהיר עליו השכל והכתוב והקבלה ממצות הלבבות החילותי להרגיל את נפשי בהם ועמסתי עליה משא ידיעתם ועשייתם וכל אשר

טוב נון דָאשׁ פַר נֶעמֶען גָאטְשׁ גִיבָאט אִיז בֶּעסֶר אַז אַיין קָרְבָּן · זָאגְט דֶער מְחַבֵּר ומפני זה אוּנ פוּן וֶועגְן דֶעם תהיה מצוה אחת שקולה כמצות רבות טוּט אָפְּט אַיין מִצְוָה וֶועגְין אַזוֹ וִויא פִיל מִצְוֹת . כפי הלב והכוונה נָאךְ דֶעם הַארְץ אוּנ דִי כַּוָּונָה נָאךְ כְּלוֹמַר וַוייל דִי אֵיין מִצְוָה הָאט עֶר גִיטָאן מִיט אַגוּט הַארְץ אוּנ אַגוּטֶע כַּוָּונָה צוּ גָאט אִיז זִיא גִיגְלִיכְין צוּא פִיל מִצְוֹת וָואשׁ אֵיינֶער טוּט נִיט מִיט אַזוֹ אַגוּט הַארְץ אוּנ כַּוָּונָה ועבירה אחת שקולה כעבירות רבות אוּנ אֵיין עֲבֵירָה וֶועגְט אָפְּט מָאל וִויא פִיל עֲבֵירוֹת ואפשר אוּנ עֶשׁ אִיז נָאךְ מִיגְלִיךְ שתהיה המחשבה כמצוה אַז אַיין גוּטֶע מַחֲשָׁבָה וָואשׁ אֵיינֶר הָאט צוּ אַיין מִצְוָה והכוסף לעשותה מיראת אלהים אוּנ דֶעם לוּסְט וָואשׁ עֶר הָאט צוּ טָאן זִיא פוּן וֶועגִין גָאטְשׁ פָארְכְט שוקלות מצות רבות דִי וֶועגְט אִיבֶּר פִיל מִצְוֹת מזולתה וָואשׁ זַיינֶען גִיטָאן גִיוָוארִין אָן אַרֶעכְטֶע מַחֲשָׁבָה אוּנ אָן גָאטְשׁ פָארְכְט אַזוֹא וִויא גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ דָוִד הַמֶּלֶךְ יען אשר היה עם לבבך לבנות בית לשמי דְרוּם וַוייל דוּא הָאשְׁט אִין זִין גִיהַאט אִין דַיין הַארְץ צוּ בּוֹיעֶן אַיין הוֹיז פוּן מַיין נָאמֶען וֶועגִין שְׁטֵייט וַוייטֶער הטיבות כי היה עם לבבך הָאשְׁטוּ דֶער מִיט גוּט גִימַאכְט וָואשׁ עֶשׁ גִיהַאט דוּא הָאשְׁט אִין דַיין הַארְץ אוּנ מַלְאָכִי הָאט גִיזָאגְט אז נדברו יראי ה׳ איש אל רעהו דָאשׁ זֶעלְבִּיגֶע מָאל וֶועלִין דִיא גָאטְשׁ פָארְכְטִיגֶע רֵיידְן אֵיינֶער צוּם אַנְדֶערִין ויקשב ה׳ וישמע אוּנ גָאט וֶועט עֶשׁ פַאר נֶעמֶען אוּנ צוּא הֶערִין ויכתב ספר זכרון לפניו אוּנ עֶשׁ וָועט פַאר אִים פַר שְׁרִיבִּין וֶוערִין אַיין סֵפֶר זִכָּרוֹן ליראי ה׳ ולחושבי שמו צוּ דִי וָואשׁ פָארְכְטִין זִיךְ פַאר גָאט אוּנ דִיא וָואשׁ טְרַאכְטִין אִין זַיין נָאמֶען ואמרו ז״ל בפירושם הָאבְּן דִי חֲכָמִים ז״ל גִיזָאגְט אִין דֶעם פֵּירוּשׁ פוּן דֶעם פָּסוּק מאי ולחושבי שמו וָואשׁ מֵיינְט דֶער פָּסוּק וּלְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ אפילו חשב לעשות מצוה הָאבִין זֵייא גִיזָאגְט אַזוֹ מֵיינְט דֶער פָּסוּק אֲפִילוּ עֶר הָאט נָאר אַיין מַחֲשָׁבָה גִיהַאט צוּ טָאן אַיין מִצְוָה ונאנס ולא עשאה אוּנ עֶשׁ הָאט זִיךְ אִים אַיין אוֹנֶס גִיטְרָאפִין אוּנ הָאט נִיט גִיקָאנְט טָאן מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה רֶעכִינְט אִים דֶער פָּסוּק כְּלוֹמַר נֶעמְט עֶר שָׂכָר אוֹיף אִיר גְלַייךְ וִויא עֶר הָאט זִיא גִיטָאן :

וכאשר עמדתי על מה שהזהיר עליו השכל והכתוב והקבלה ממצות הלבבות אוּנ נָאךְ דֶעם אַז אִיךְ הָאב שׁוֹין פַר שְׁטַאנֶען אוֹיף דֶעם וָואשׁ דֶער שֵׂכֶל אוּנ דִיא פְּסוּקִים אוּנ דִי קַבָּלָה הָאט מַזְהִיר גִיוֶועזְן פוּן דִיא מִצְוֹת פוּן דִיא הֶערְצֶער החילותי להרגיל את נפשי בהם הָאב אִיךְ אָן גִיהֵייבִּין מַיין לַייבּ דְרִינְגֶען צוּ גִיוואוֹינִין אִין זֵייא ועמסתי עליה אוּנ הָאב גִילָאדִין אוֹיף אִיר משא ידיעתם ועשייתם דֶעם לַאסְט אַז זִיא זָאל זֵיי ווִישְׁן אוּנ זֵייא צוּ טָאן וכל אשר נגלה אלי מהם ענין אוּנ וִויא בַּאלְד אַז

עש

אשר נגלה אלי מהם ענין גלה לי את הסמוך לו והסמוך לו את הסמוך לו עד אשר רחב הענין והיה לי קשה לזכור אותו תמיד מלבי ויראתי השכחה על מה שעלה במחשבתי מהם והתכת מה שקפא ברעיוני מעניניהם עם מעוט העוזרים מאנשי דורנו עליהם והסכמתי לכתבם על ספר ושאחברם בחבור שיהיה כולל שרשיהם וסובב פרקיהם והרבה מתולדותיהם כדי שאבקש את נפשי תמיד לדעתם ואחייבנה לעשותם ובמה שיהיה מהם פעלי שוה עם דבורי אודה לאל העוזר אותי עליו והמורה לי את שביליו ובמה שיהיה מהם חולק עליו ומקצר מהגיע

כי מלבי: והתכת מה שקפא ברעיוני. מה שנקפא ונקרש ברעיוני שלא יתיך וילך להיכוד ע"י שכחה מל' קפאו תהומות: והטעון עליה ממנו. והיה טוען ומתרעם על נפשי מתוך הספר והחיבור שאחבר עד שיתבאר לה. לנפש: עולה. שאדם עושה עול וקה"י עושה עמו צדקה: ונטותה

עס איז מיר פון זיי אנפלעקט גיווארין איין זאך גלה לי את הסמוך לו האט מיר די זאך אנפלעקט איין אנדרע זאך וואש דר בייא גיהער והסמוך לו את הסמוך לו אונ די זאך וואש האט גיהערט צו דער ערשטער זאך האט מיר אנטפלעקט איין אנדרע זאך וואש גיהער צו דער אנדרער זאך כלומר איך האב אלץ פון איין זאך פר שטאנן אונ גיווארן גיווארין די אנדרע זאך עד אשר רחב הענין ביז די זאך איז גאנץ ברייט גיווארין כלומר ביז איך בין גיווארר גיווארין זייער פיל זאכן פון די מצות הלבבות והיה לי קשה לזכור אותו תמיד אונ עס איז מיר שווער גיוועזן אלע צייט דאש צו גידיינקען מלבי פון זיך זעלבערט ווייל עס איז ניט גיוועזן אויף גשריבין אויף איין ספר האב איך עס אליין גימוזט גידיינקען מיט דער מחשבה איז דאש פר מיר צו שווער גיוועזן ויראתי השכחה אונ האב זיך גיפארכטין אז עס זאל ניט גיוועלטיגין אין מיר די שכחה על מה שעלה במחשבתי מהם אויף דעם וואש עס איז שוין אויף גיגאנגן פון זייא אויף מיין מחשבה דאש הייסט איך האב מורא גהאט אז דאש וואש איך האב שוין באטראכט מיט מיין מחשבה פון דיא מצות הלבבות זאל איך דאש ניט ווידר פר געסן והתכת מה שקפא ברעיוני מהם אונ דאש וואש איז פאר גליווערט אונ פר זאמילט דער פון אין מיינע גדאנקען האב איך מורא גהאט אז עס זאל ניט צו שמאלצין ווערן אונ פאר לארן ווערן דורך דער שכחה עם מיעוט העוזרים מאנשי דורנו עליהם ווייל עס זיינען פאר האנדן ווייניג לייט אין אונזער דור וואש זייא זאלן מיר קאנען אין דיא זאכן העלפן כלומר ווייל דיא לייט פון אונזער דור זיינען ניט עוסק אין דיא מצות הלבבות היינט אז איך וועל עפיס דער פון פאר געסן איז ניט פאר האנדן אזעלכער זאל מיך דאש דר מאנען והסכמתי לכתבם על ספר דרום איז בייא מיר גיבליבן איך זאל זייא אויף שרייבן אין איין ספר ושאחברם בחבור אונ זאל זייא מחבר זיין מיט אזו איין חיבור שיהיה כולל שרשיהם אז ער זאל כולל זיין זייערע שרשים כלומר איך זאל זייא מסדר זיין אויף שערים פון דעם יחוד אבזונדערן שער אונ פון דיא בחינה אבזונדרן שער אונ אזו אויך אלע שערים אונ אן רופן איטליכן שער אבזונדרן נאמן דהיינו שער היחוד שער הבחינה שער עבודת האלהים אונ אלע די איבעריגע שערים וסובב פרקיהם אונ זאל מסבב זיין זייערע פרקים דאש הייסט איטליכער שער זאל זיין גיטיילט אויף עטליכע פרקים והרבה מתולדותיהם אונ זאל נאך אויף שרייבן פיל זאכין וואש דרוויש קאן גילערינט ווערין אונ דרום וועל איך עס אזו טאן כדי שאבקש את נפשי תמיד כדי איך זאל בגערין אלע צייט פון מיין זייל לדעתם זיא זאל זייא וויסן ואחייבנה לעשותם אונ וועל זיא מחייב זיין דיא זעלביגע צו טאן ובמה שיהיה מהם פעלי שוה עם דבורי אונ אין וועלכע זאכן פון זייא איך וועל פאר שטיין אז מיינע ווערקין זיינען דרינען גלייך מיט מיין דיבור אודה לאל העוזר אותי עליו וועל איך לויבן צו גאט וואש ער האט מיר דרויף גיהאלפין והמורה לי את שביליו אונ וואש ער האט מיר גיוויזן זיין וועג ובמה

שיהיה

מהגיע אליו אאשים את נפשי ואוכיחנה ואטעון עליה ממנו עד שיתבאר לה עוולה מצדקו ונטותה מיושר ועותה מתקונו וקוצר מעשיה מתמותו וראיתי לשומו דבר קיים ומטמון צפון ונר שיאיר לבני אדם ויורה להם הדרך אשר ילכו בה וקויתי שתהיה תועלת זולתי בו מתועלתי והוראת בלעדי מהשלמת חפצי ואמרתי בלבי שאחבר בענין הזה ספר שיהיה מתחלק על שרשי חובות הלבבות ומצות המצפונות ולשומו מאסף לכל ושיהיה מספיק

ונטותה · והוא נוטה ממנו והוא יתברך עושה עמו טוב ויותר והוא מעוות דרכו והוא מתקן לאדם והאדם מקלקל במעשיו וסה"י תמיד במעשיו וכאבר הוי יתן אל לבו כל זה תמיד לא יכרת ממנו יתברך : וקויתי שתהיה תועלת זולתי · אם יהיה ג"כ תועלת לב"א בחבור זה יהיה זה גם לי לתועלת בגלגלין זכות ע"י זכאי וכתיב ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד : והוראת בלעדי · ואם יורו ממני ב"א יהיה זה השלמת חפצי כי זה מגמתי ורצוני

שיהיה מהם חולק עליו אונ אין וועלכע זאכין פון זייא וואש איך וועל אין מיר פר שטיין אז מיינע ווערקין קריגן אויף דעם דיבור דהיינו מיט דעם מויל זאג איך אז איך וועל טאן תשובה אונ טוא ניט אדר נאך זעלכע גלייכין ומקצר מהגיע אליו אדר מיין ווערק קירצט אונ פעלט זיך צו גרייכן צו דער מעלה וואש דער דיבור איז מיך מחייב אאשים את נפשי וועל איך דרויף שולדיג מאכין מיין זייל ואוכיחנה אונ וועל זיא שטראפין ואטעון עליה אונ וועל טענן אונ מתרעם זיין אויף איר דאש הייסט אויף מיר זעלבסט ממנו פון דעם ספר וואש איך וועל מחבר זיין פון דיא מצות הלבבות עד שיתבאר לה ביז עש וועט איר אויש גיקלערט ווערן עוולה איר פאר קרימונג אונ איר אויש ווייכן מצדקו פון זיין גרעכטיקייט כלומר פון דעם גרעכטיקייט פון דעם בשעפר ונטותה מיושרו אונ איר אוועק נייגן פון זיין רעכט פארטיקייט ועוותה מתקונו אונ איר פר קרימונג פון זיין פאר בעסערונג וקוצר מעשיה אונ וויא אירע מעשים זיינען פאר קירצט מתמותו פון זיין גאנצקייט וראיתי לשומו דבר קיום אונ איך האב גיזעהן צו מאכן דעם ספר פר איין בשטאנדיגע זאך ומטמון צפון אונ איין פאר בארגענם אוצר פון מיינט וועגין ונר שיאיר לבני אדם אונ איין ליכט עש זאל לייכטן צו מענטשן כלומר פאר מיר וואש איך וויים שוין פון די מצות הלבבות נאר איך האב מורא טאמער וועל איך עש פאר געסין דרום וועט דר ספר זיין פאר מיר גלייך וויא איין בשטאנדיגע זאך אונ איין בהאלטענר אוצר דאש הייסט וואש ביא מיר איז בהאלטין אין דער מחשבה וועט אקיום האבין איך זאל עש ניט פאר געסן אבר פאר לייט וואש זייא ווייסן נאך גאר ניט פון דיא מצות הלבבות וועט זיין דער ספר וויא איין ליכט וואש לייכט ויורה להם הדרך אשר ילכו בה אונ וועט זייא ווייזן דעם וועג וואש זייא זאלן דרינען גיין וקויתי אונ איך טוא האפין שתהיה תועלת זולתי בו אז מיט דעם ספר וועט זיין איין העלפונג צו אנדרע וועט דאש זיין מתועלתי פון מיין העלפונג אויך כלומר וועל איך אויך האבן שכר דער פאר אדר אזו איז דער פשט וקויתי שתהיה תועלת זולתי בו מתועלתי אונ איך האף אז דורך מיין העלפונג וועט זיין צו אנאנדערן אויך איין העלפונג כלומר דורך דעם וואש איך בין מחבר דעם ספר פון מיין הילף וועגן וועלן אנדרע אויך גיהאלפן ווערין ווייל זייא וועלין דאך זעהן דעם ספר וועלן זייא אויך וויסן די מצות הלבבות והוראת בלעדי אונ אז עש וועלן זיך אנדרע לייט אפ לערנען גוטע מדות פון דעם ספר וועט דאש זיין מהשלמת חפצי אויש דעם גאנצין מיין בגער ווארום דאש איז מיין בגער אונ מיין ווילן אז מען זאל זיך אפ לערנען גוטע מדות אויש דעם ספר ואמרתי בלבי אונ איך האב גיטראכט אין מיין הארץ שאחבר בענין הזה איך זאל פון דער זאך דאש הייסט פון דיא מצות הלבבות מחבר זיין ספר שיהיה מתחלק איין ספר אז ער זאל גטיילט ווערין אויף די שרשים פון די שולדיקייט פון די הערצר ומצות המצפונות אונ די מצות פון דיא פאר בארגענע מחשבות ולשומו מאסף לכל אונ צוא מאכין אים איין זאמלער צו אלע מצות הלבבות ושיהיה מספיק

בענין

מספיק בענין ומורה הדרך הטובה והישרה ומנהיג במנהגי הקדמונים ומוסר החסידים ומעיר משינת הפתיות ומעמיק בדקדוקי החכמה הזאת ומזכיר דעת האלהים ותורותיו וגורם להצלת הנפש ומזרז העושה ומעורר המתעלם ומישר המקדים ומרגיל המתאחר ומאשר המתחילים ומראה הדרך לנבוכים:

וכאשר זממתי לעשות מה שהסכמתי עליו מהבור הספר הזה ראיתי כי אין איש כמוני ראוי לחבר חבור כמוהו ושערתי בנפשי כי כחי קצר מחלק מחלקותיו כפי הצריך לו מפני כובד הדבר בעיני וקוצר דעתי וחלישות שכלי מהשיג הענינים ושאינני בקי בצחות ל' הערבי אשר בה חברתי אותו מפני שהיא קרובה להבין לרוב אנשי דורנו ויראתי שאטרח בדבר שיראה בו

ורלוני: ומוזרז העושה · בשעת עשיה לריך זרוז בלא ירפנו היצר: ומיישר המקדים · כמ"ש בסוף הספר והתנהל לאט ובמתון בקלת המדות הטובות ר"ל לסייביר מי שמקדים לדבר שעדיין אין הזמן גורם לעשותו שיעשנה בזמנו ובמקומו כפי המדרגה: ומרגיל המתאחר · וכן להפך שלא לאחר דבר מלוה הראוי לעשות תיכף: ומאשר המתחילים · לחזק ולאשר ידי המתחילים במלות שיגמרנו בכי טוב: מחלק מחלקותיו · אפילו חלק א' מחלקי זה הספר לא אוכל לדבר בו כל לרכי כי כחי קלר וכו' (וי"מ כמו מלהלק

בענין אונ איטליכן ענין גינוג צו בשיידן ומורה הדרך הטובה והישרה אונ זאל ווייזין דעם גוטין אונ רעכט פארטיגן וועג ומנהיג במנהגי הקדמונים אונ זאל פירן דעם מענטשין אין דיא מנהגים פון דיא ערשטע חכמים ומוסר החסידים אונ די שטראף פון חסידים ומעיר משינת הפתיות אונ די נארין אדר דיא וואש זיינען איבר גרעט דורך דעם יצר הרע צו דער וועקן זייא פון דעם שלאף ומעמיק בדקדוקי החכמה הזאת אונ טיף טראכטין אויף דיא דקדוקים פון דער חכמה דאש מיינט מען די חכמת המצפון ומזכיר דעת האלהים ותורותיו אונ וועט דער מאנען דאש וויסן שאפט פון גאט אונ זיין תורה וגורם להצלת הנפש אונ וועט גורם זיין צוא דעם בשירמונג פון דער נשמה ומזרז העושה אונ וועט מזרז זיין דעם וואש טוט מעשים טובים אז דער יצר הרע זאל זייא ניט שלאף מאכן דער פין ומעורר המתעלם אונ וועט דער וועקין דעם וואש פאר הוילט זיך ומישר המקדים אונ וועט פירן אין גלייכין וועג דעם וואש פעדערט זיך אונ וואלט גערין גוטע מעשים צוא טאן ומרגיל המתאחר אונ וועט גיוואוענן צו גוטין דעם וואס זאמט זיך כלומר אז עש קומט א מצוה אים צו האנדן לייגט ער זיא אפ אויף שפעטר וועט עש אים גיוואוענען ער זאל עש שוין ניט אפ לייגין ומאשר המתחילים אונ וועט שטארקן דיא וואש הייבן ערשט אן גוטס צו טאן ומראה הדרך לנבוכים אונ וועט ווייזין דעם גוטין וועג צוא דיא פאר אירטע:

וכאשר זממתי לעשות אונ אז איך האב גיטראכט צוא טאן מה שהסכמתי עליו דאש זעלביגע וואש איך האב מיר פאר גנומן פון דעם חבור פון דעם ספר ראיתי האב איך גיזעהן כי אין איש כמוני ראוי לחבר חבור כמוהו אז ניט אזו א מענטש וויא איך בין איז ראוי צו מחבר זיין אזו איין ספר ושערתי בנפשי אונ איך האב מיר אין זיך אליין משער גוועזן כי כחי קצר מחלק מחלקותיו כפי הצריך לו אז מיין כח איז קורץ פון רעכט צו קאנן פר טיילן זיין טייל וועדליג מען בדארף צו אזו איין ספר אונ דרום האב איך גיטראכט אז מיין כח איז דרויף קורץ מפני כובד הדבר בעיני ווייל מיר האט זיך גידאכט אז דיא זאך איז צו שווער פאר מיר וקוצר דעתי וחלישות שכלי מהשיג הענינים אונ מחמת מיין וויסן שאפט איז קורץ אונ מיין שכל איז שלאף פון צו גרייכין דיא זאכין ושאינני בקי בצחות לשון הערבי אונ ווייל איך בין ניט בקי אין דעם קלארקייט פון דעם ערבי לשון אשר בה חברתי אותו וואש מיט דעם לשון האב איך מחבר גיוועזן דעם ספר אונ פר וואש האב איך דעם ספר מחבר גיוועזן אויף ערבי לשון מפני שהיא קרובה להבין לרוב אנשי דורנו ווייל דאש לשון איז גרינג צוא פאר שטיין פון דעם רוב פון דיא לייט פון אונזער דור ויראתי שאטרח

בדבר

בו קוצר כחי ושאעבור בו את המדה הנכונה עד שאמרתי בנפשי לשוב ממחשבתי ולהשיבה ממה שהסכימה עליו:
וכאשר זמותי להסיר משא הטורח הזה מעלי ולהניח לו מחברו שבתי והשדתי את נפשי על בחרה במנוחה ולשכון במעון העצלה בהשקט ובבטחה ויראתי שיהיה רצון התאוה להניח המחשבה הזאת ושהוא הטני אל דרך המנוחה והשלוה ולהסכים על ההנחה ולשבת במושב העצלות וידעתי כי כמה שכלים (ס"א שכורים) אבדו בעבור המורא וכמה חסרונים גרם אותם הפחד וזכרתי דברי האומר מן הזהירות שלא תרבה להזהר ואמרתי שאם היה כל מתעסק בענין מעניני הטובה או להורות הדרך הישרה הנכונה שותק ועומד עד אשר יגמר

מלהלך מחלקותיו): ויראתי · שיהיה רצון התאוה הוא היצה"ר שבאדם: ושהוא הטני · הוא הטה אותי: כמה שכלים · אפילו חכמים ומשכילים אם מורא יעלה על ראשם שלא יוכלו לגמור כל הפליהם ועי"ז לא התחילו מה שבידם לעשות ונאבדו הם וחכמתם וי"ג שכורים (והם שכורים ביין הבלי עוה"ז) ושבים במרולת תוחלת נכזבה וישיב תמיד במחשבה זו להון להשיג תוחלתו ותקותו אבל באמת נכזבה תוחלתו כי לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה כו'

בדבר אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיר גִיפָּארְכְטִין אַז אִיךְ וֶועל מִיךְ מִיאָן מִיט אַזוֹא אַזאַךְ שיראה בו קוצר כחי וָואשׁ דְרִינֶען וֶועט גִיזֶעהֶן וֶוערִין דָאשׁ קוּרְצְקַייט פוּן מַיין כֹּחַ ושאעבור בו את המדה הנכונה אוּנ אִיךְ זָאל דְרִינֶען אִיבֶּר גֵיין דֶעם רֶעכְטִין וֶועג דֶען דֶער רֶעכְטֶער דֶרֶךְ אִיז אַזוֹ אַזאַךְ וָואשׁ אֶמֶענְטְשׁ פַּאר שְׁטֵייט זִיא נִיט אִין גַאנְצִין בַּדַארְף עֶר זִיא נִיט זָאגְן פַר לַייט מִכָּל שֶׁכֵּן אַיין סֵפֶר דֶר פוּן מְחַבֵּר זַיין וָוארוּם דָאשׁ וֶוערְט אָן גִיזֶעהֶן אַז עֶר טוּט עֶשׁ מֵחֲמַת גַאֲוָה עד שאמרתי בנפשי בִּיז אִיךְ הָאבּ מִיךְ בַּייא זִיךְ גִיטְרַאכְט לשוב ממחשבתי צוּ ווִידֶר קֶערִין פוּן מַיין מַחֲשָׁבָה ולהשיבה ממה שהסכימה עליו אוּנ זָאל זִיא וִוידֶר קֶערִין פוּן דֶעם וָואשׁ זִיא הָאט מַסְכִּים גִוֶועזְן דְרוּיף כְּלוֹמַר אִיךְ הָאבּ בַּייא מִיר גִיטְרַאכְט אַז אִיךְ זָאל שׁוֹין דֶעם סֵפֶר נִיט מְחַבֵּר זַיין:

וכאשר זמותי להסיר משא הטורח הזה מעלי אוּנ אַז אִיךְ הָאבּ גִיטְרַאכְט צוּ אָפּ טָאן פוּן מִיר דֶעם דָאזִיגְן שְׁוֶועריְן לַאסְט ולהניח לו מחברו אוּנ מִיר שְׁטֵיין צוּ לָאזִין אָדֶר צוּ זִיצִין בִּמְנוּחָה אוּנ צוּ פַּאר לָאזִין פוּן מְחַבֵּר צוּ זַיין דֶעם סֵפֶר שבתי הָאבּ אִיךְ ווִידֶר גִיקֶערְט והשדתי את נפשי אוּנ הָאבּ הוֹשֵׁד גִיוֶועזְן מַיין נְשָׁמָה אוּנ מַיין מַחֲשָׁבָה אַז דְרוּם ווִיל זִיא נִיט דֶעם סֵפֶר מְחַבֵּר זַיין על בחרה במנוחה וַוייל זִיא דֶער וֵוייְלְט זִיךְ אוּישׁ צוּ לֶעבִּין אִין רוּא ולשכון במעון העצלה אוּנ צוּ רוּעֶן אִין דֶעם וואוֹנוּנְג פוּן פוֹילְקַייט בהשקט ובבטחה מִיט שְׁטִילְקַייט אוּנ מִיט רוּא ויראתי אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיךְ גִיפָּארְכְטִין שיהיה רצון התאוה אַז טָאמֶער אִיז דָאשׁ דֶער ווִילִן פוּן דֶעם יֵצֶר הָרָע וָואשׁ עֶר רֶעט מִיךְ אָן דֶער צוּ להניח המחשבה הזאת צוּא אַוֶועק לָאזִין דִי דָאזִיגֶע גוּטֶע מַחֲשָׁבָה פוּן מְחַבֵּר צוּ זַיין דֶעם סֵפֶר ושהוא הטני אוּנ עֶר טוּט מִיךְ אַוֶועק נֵייגִין אל דרך המנוחה והשלוה צוּ דֶעם דֶרֶךְ צוּ לֶעבִּין מִיט רוּא אוּנ שַׁלְוָה ולהסכים על ההנחה אוּנ צוּ מַסְכִּים זַיין אוּיף שְׁטֵיין צוּ לָאזְן דִי גוּטֶע מַחֲשָׁבָה ולשבת במושב העצלות אוּנ צוּ זִיצְן אִין דֶעם זִיצוּנְג פוּן פוֹילְקַייט וידעתי כי כמה שכלים אוּנ אִיךְ ווֵייס אַז פִיל פַּאר שְׁטַאנְדִיגֶע חֲכָמִים אבדו בעבור המורא זַיינֶען פַר לָארִין גִיוָוארִין פוּן וֶועגִין זֵייא הָאבִּן מוֹרָא גִיהַאט אַז זֵייא וֶועלִין דִיא זַאךְ נִיט רֶעכְט קָאנֶען פַּאר שְׁטֵיין ווִיא עֶשׁ גִיהֶער צוּ זַיין דְרוּם הָאבִּין זֵייא עֶשׁ גָאר נִיט גִילֶערְנְט וכמה חסרונים גרם אותם הפחד אוּנ דִי פָּארְכְט הָאט זֵייא גוֹרֵם גִיוֶועזְן פִיל חֶסְרוֹנוֹת וזכרתי דברי האומר אוּנ אִיךְ הָאבּ גִידֵיינְקְט דִי רֵייד פוּן אַיין חָכָם וָואשׁ עֶר הָאט גִיזָאגְט מן הזהירות פוּן דִיא זַאכִין וָואשׁ גִיהֶער צוּא זְהִירוּת אִיז שלא תרבה להזהר דוּא זָאלְסְט גִיוָוארִינְט זַיין נִיט צוּ פִיל אִיבֶּער טְרַאכְטִין ואמרתי אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיר גִיטְרַאכְט שאם היה כל מתעסק בענין מעניני הטובה אַז אִיטְלִיכֶער וָואשׁ אִיז זִיךְ מִתְעַסֵק מִיט אַיין זַאךְ פוּן דִי גוּטֶע זַאכִין או להורות דרך הישרה והנכונה אָדֶר צוּ ווַייזְן דֶעם רֶעכְט פַארְטִיגִין וֶועג שותק ועומד עד אשר

יגמר לו כל רצונו לא היה אדם מדבר דבר אחרי הנביאים ע"ה אשר בחרם השם לשליחותו ואמצם בעזרתו ואילו היה כל מי שרוצה למלאות לו כל מדות הטוב ולא יכול להשיגם מניח מה שיזדמן לו מהן היו כל ב"א ריקים מן הטובות וחסרים מן החמודות ושבים במריצות תוהלת נכזבה והיו שבילי הטוב שוממי' *ומעונות החסד נעזבים והבינותי כי הנפשות תאותם רבה להשיג תכלית הרע ומתרשלות לעסוק בדרכי החסד ומתעצלות להקדים אל הטובות והולכות תמיד בדרכי השחוק והשמחה ואם נראה אליהן מראה תאוה שיקרא אתהן בודות דברי שקר לנטות אליו וסומכות את טענותיו

*הג"ה ומעונות החסד נעזבים פירוש שעל פי סברא זו יעזבו ב"א גם כן עשות חסד עם רעהו ולהטיב להם כפי יכולתם כי יאמרו בלבם אחר שאין לאל ידי כעת לעשות לו חסד רחב כפי תשוקתו ל"ל לעשות עמו חסד מעט :

כו' : בודות · לשון בדאי ר"ל בודים דברי שקר שראוי לנטות לדרך הרע : ולחזק אודותיו · לתקן לחזק כל צרכיו : וכל אדם אויבו בין צלעיו · הוא היצה"ר שבקרב האדם שהוא אויב ושונא הגדול לאדם יותר מכל שונאיו כמו שהאריך בזה בשער יחוד המעשה פ"ה וז"ל בן אדם ראוי לך לדעת כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמשך בכחות נפשך כו'

אשר יגמר לו כל רצונו ווען דער זאל וועלין דרינגן אזו לאנג שווייגן אונ שטיל שטיין ביז עש זאל אים נגמר ווערין גאר זיין ווילין דענמאלט זאל ער ערשט עוסק זיין אין דער גוטער זאך אדר ווייזין דעם רעכטין וועג לא היה אדם מדבר דבר אחרי הנביאים ע"ה וואלט קיין שום מענטש ניט גירעט קיין שום גוטע זאך נאך דיא נביאים ע"ה אשר בחרם השם לשליחותו וואש גאט האט זייא אויש דר ווילט צו זיין שליחות ואמצם בעזרתו אונ האט זייא דער צו גישטארקט מיט זיין הילף כלומר קיין שום מענטש וואש ער איז גיוועזן שוין נאך דיא נביאים וואלט ניט גישטראפט די לייט אונ וואלט ניט מחבר גיוועזן קיין שום חיבור ווייל ער וואלט אלץ מורא גיהאט ער האט ווייניג פאר שטאנד צו מחבר זיין אזו איין חיבור אונ איז ניט רעכט קלאר אין קיין שיין לשון דר מיט דעם חיבור מחבר צו זיין אזו וויא דער מחבר האט אויבן גיזאגט אויף זיך ואילו היה כל מי שרוצה למלאות לו כל מדות הטוב אונ ווען איטליכער וואש וואלט גערן צוא קריגן אלע גוטע מדות ולא יכול להשיגן אונ קען זייא ניט קריגן מניח מה שיזדמן לו מהן ווען ער וואלט שטיין גילאזן די גוטע מדות וואש טרעפין זיך אים פון זייא כלומר ווען ער זאל ניט וועלין טאן אפילו די גוטע מדות וואש ער קען זייא יוא קריגן ווייל ער קען ניט קריגן אלע גוטע מדות וויא זיין ווילין איז היו כל בני אדם ריקים מן הטובות וואלטין אלע מענטשין לעהר גיוועזן פון אלע דאש גוטס והסרים מן החמודות אונ וואלטין הסר גיוועזן פון די גילוסטיגע מדות ושבים במריצות תוחלת אונ וואלטין זיך אלע ווידר גיקערט מיט דער דאזיגער מחשבה אז זייא זאלן קריגן זייער האפונג כלומר זייא וואלטין אלץ נאר גטראכט אונ גהאפט וויא ארום צו קריגן אלע גוטע מדות אתר צום אמת תוחלת נכזבה וואלט דאש האפונג פאר לאזין גוועזן אדר עש וואלט ליגין גוועזן ווארום דאש איז ניט גימאלט אלע גוטע מדות מיט אמאל צו קריגן והיו שבילי הטוב שוממים אונ דיא גוטע שטעגין וואלטין גבליבן וויסט ומעונות החסד נעזבים אונ דיא וואונונג פון חסד וואלט גוועזן פאר לאזט (עיין בהג"ה) והבינותי אונ איך האב פר שטאנדן כי הנפשות תאותן רבה להשיג תכלית הרע אז די לייבר האבן פיל גילוסטיקייט צו גרייכן די שלעכטע זאכין ומתרשלות לעסוק בדרכי החסד אונ האלטין זיך שלאף אונ פוילן זיך מתעסק צו זיין אין דיא דרכים פון חסד ומתעצלות להקדים אל הטובות' אונ זיינן פויל צו פעדערין זיך צו דעם גוטס והולכת תמיד בדרכי השחוק והשמחה אונ גייען תמיד אין דיא וועגין פון לאכין אונ פרייען זיך ואם נראה אליהן מראה תאוה שיקרא אתהן אונ אז עש קומט זייא צוא האנדין איין גילוסטיגע זאך וואש טוט זייא רופין כלומר דיא זאך וואש דער וועקט זייער חשק דער צו איז דאש גלייך וויא דיא זאך רופט זייא זאלין גיין צו איר בודות דברי שקר לנטות אליו טראכטין

זייא

טענותיו להעמיד נטיותו ולחזק אודותיו ולחבר פרידותו ואם יאיר להם נר האמת לקרוא אותן בודות דברים בטלים להמנע מנטות אליו וטוענות עליו ומחטיאות את שביליו וסותרות את עניניו להפריד חבורו ולהפרד ממנו וכל אדם אויבו בין צלעיו אלא אם יהיה לו עזר מאלהיו ומוכיח מזומן לנפשו ושלטון גובר אשר יקשור אותה בחבק העבודה ויבלמנה ברסן הצדק ויכנה בשוט המוסר וכאשר יחשוב לעשות טובה אל יאחר ואם ישיאהו לבו לדרך אחרת יגער בו ויתגבר עליו על כן ראיתי להכריח את נפשי לסבול טורח חבור הספר הזה ולבאר עניניו בכל לשון שאוכל ובכל מליצים שתזדמן

כו' ע"ש דברים נמרצים : אלא אם יהיה לו עזר מאלהיו · ר"ל רק אם יהיה כו' כמ"ש חז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו היה נופל בידו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו וגו' : ומוכיח מזומן לנפשו או מוכיח שיוכיח אותו תמיד : ושלטון גובר · שישלוט על יצרו ויתגבר עליו כמחז"ל איזהו גבור הכובש את יצרו וכו' : אשר יקשור אותה · את הנפש : בחבק העבודה · בקשר העבודה חבק הוא החגור שחוגרין בו הסוס או החמור וקושרין בו האוכף או המשא והוא ע"ד שאחז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבה"מ וכו' : ויבלמנה · ענין סגירה מלשון במתג ורסן עדיו לבלום (רסן בל"א צוי"ם) : ויכנה · ויכה אותה: וכאשר יחשוב לעשות טובה אל יאחר · לומר כשאפנה אשנה שמא לא תפנה ודאי לא תפנה : והר"מ אלשיך האריך בזה במשלי ו'

זייא אויש רייד פון ליגן צו נייגין צו דר זאך וסומכות את טענותיו להעמיד נטייתו אונ בריינגן ראיות צו פעסטיגין דיא זאך אז מען גיהער זיך דער צו נייגין ולהזק אודותיו אונ צו שטארקין זיינע זאכין ולחבר פרידתו אונ צו בהעפטין זיינע צו שיידענע זאכין כלומר דער דרך פון דעם שקר איז צו בהעפטין אזעלכע זאכין וואש האבין גאר קיין קשר ניט דורך דעם ווארהאפטיגין שכל ואם יאיר להם נר האמת לקרוא אותן אונ ווען עש טוט זייא לייכטן די ווארהייט לייכט צו רופין זיי כלומר אונ ווען דער שכל ווייזט זייא אז זייא האבין ניט רעכט גיטאן בודות דברים בטלים להמנע מנטות אליו טראכטן זייא אויש אזעלכע לערע רייד כדי צו פר מיידין זיך פון צו נייגין צו דער עצה פון דעם שכל וטוענות עליו אונ טענן אויף אים אזעלכע פאלשע טענות אז דאש וואש דער שכל זאגט איז ניט אמת ומחטיאות את שביליו אונ מאכין זינדיגין זיינע שטעגין זייא זאגין זיינע וועגין זיינען שלעכט אונ דער וואש גייט אין זייא דער זינדיגט וסותרות את עניניו אונ זיינען סותר זיינע זאכין להפריד חבורו צווישן שיידן זיין בהעפטונג ולהפרד ממנו אונ מען זאל זיך אפ שיידן פון דעם גוטין וועג נאך צו גיין זיינע תאוות וכל אדם אויבו בין צלעיו אונ איטליכער מענטש האט זיין פיינד צווישין זיינע ריפין דאש איז דער יצה"ר פון דעם מענטשין וואש רעט אים אן צו בייזין אונ ער קאן פון אים ניט ניצול ווערין אלא אם היה לו עזר מאלהיו נאר סיידין אז דיא הילף פון גאט טוט בייא אים זיין ומוכיח מזומן לנפשו אדר ער האט זיך אן גיגרייט איין מענטשין אז ער זאל אים תמיד שטראפין ושלטון גובר אונ דער גיוועלטיגר יצר טוב איז גובר דעם יצה"ר אשר יקשור אותה בחבק העבודה וואש פאר קניפט דיא זייל מיט דעם גארטיל פון גאטש דינשט ויבלימנה ברסן הצדק אונ פאר שליסט זיא מיט דער צאם פון גירעכטיקייט ויכנה בשוט המוסר אונ שלאגט זיא מיט דר רוט פון בשטראפונג קען ער דענמאלט ערשט ניצול ווערין פון דעם יצה"ר וכאשר יחשוב לעשות טובה אונ אז ער טראכט צו טאן עפיס גוטס לא יאחר זאל ער ניט זאמען צו זאגין איך וועל עש טאן מארגין נאר ער זאל עש תיכף טאן ואם ישיאהו לבו לדרך אחרת אונ ווען זיין הארץ וועט אים אן ריידין צוא אנאנדרין וועג נאך צו גיין דיא תאוה יגער בו ויתגבר עליו זאל ער אן שרייען אן אים אונ זיך דרויף שטארקין זאגט דער מחבר על כן ראיתי להכריח את נפשי דרום אזו האב איך גזעהן צו בצווינגן מיין לייב לסבול טורח חבור הספר הזה צו ליידין די טירחא פון מחבר צו זיין דאש ספר ולבאר עניניו בכל לשון שאוכל אונ זיינע זאכין צו בשיידין אין וואש פר איין לשון איך וועל קענען ובכל

שתזדמן לי שיובן הענין מהם ואזכור מתולדות חובות הלבבות מה שיבא לידי ולא אטרח להביאם כלם כדי שלא יארך הספר אך אזכיר מן הדברים הצריכים לכל שרש משרשיו בשער שלו מה שראוי לו ובאלהים האחד האמת אעזר ועליו אבטח וממנו אשאל להורות אותי בו את הדרך הישרה אשר הוא רוצה בה ושהיא מקובלת בעיניו בדבור ובמעשה בסתר ובגלוי :

וכאשר נגמר עצתי והסכמתי לחברו תקנתי אשיותיו והצעתי מכונותיו ובניתי אותו על עשרה שרשים מקבצים כל חובות הלבבות וחלקתי אותו לעשרה שערים כל שער מהם מיוחד לשרש אחד משרשיו כולל את גבוליו ומחלקותיו הענינים התלוים בו והפנים המפסידים אותו ואני אוחז בו הדרך הקרובה להעיר להורות

ו' על פסוק עד מתי עצל תשכב וגו' ולא אמר עד מתי תישן והאריך הם בדברים נמרצים ותוכן דבריו הוא כי אין לך אדם מהמאמינים בה' שלא יעלה על לבו בימי הבלו אחת או שתים לקום משינת שטותו ויקבל על עצמו לפרוש מיום הזה ומעלה מהבלי עולם ותאוותיו ויעמוס עליו עול תורה ומצות לילה ויום והנה עודנו בתמימות לבו לעשות כמעט רגע והנה לקראתו יצר הרע באמור אליו טוב הדבר היטבת לראות אך מה זה מכרת בני פן נבול תבול כי מתי תעשה לביתך ועסקיך והמה מרובים הה יעצתי אני כי תעשה כפלים ימים או עשור בעסקיך והדר מכל מוצא שפתיך לנדריך ואז כשתפנה מעסקיך תשמור כל מוצא שפתיך לנדריך והן זאת עצת זקן וכסיל הוא יצה"ר כי ינודנו למדחפות לבל יאחז צדיק דרכו עד עבור בעת תימוס ותתקרר דעתו לבלתי עשות מה שנדר לה' עד יסירם מלבנו והיו כלא היו והם מעשהו כל הימים כאשר יתעורר לשוב יאחר הדבר מיום ליום ולכן אמר עד מתי תשכב כי כבר נתעורר משינתו כו' אך החרד לדבר ה' לא ישמע לקול מלחשים ויתחזק בעבודת ה' תיכף לא ירפה ויהיה גבור כארי לעשות רצון אביו שבשמים ויעשה ויצליח בעסקיו ג"כ כי הניחם כא' טובים וע"ז היה שם הכתיב טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח ידך דהיינו מעט שנות וגו' וע"ש באורך ומעתה תבין דברי המחבר : אשיותיו · יסודותיו כמו ואשיא יתיעו : מכונותיו · מל' כיור וכנו : חכמת הדבור · חכמת ההגיון כי ההגיון

ובכל מליצה שתזדמן לי אונ מיט אזעלכע משלים אונ מליצות וואש וועט מיר זיין אן גיבריית אין דער צייט שיובן הענין מהם אז דער ענין זאל קענן פאר שטאנדין ווערן דורך זייא ואזכור מתולדות חובות הלבבות אונ וואש עש קאן גילערינט ווערן פון דיא שולדיקייט פון די הערצר וועל איך דער פון מעלדין מה שיבא לידי וואש וועט מיר קומן צו האנדן ולא אטרח להביאם כלם אונ איך וועל מיך ניט מטריח זיין זייא אלע צו ברייננגן כדי שלא יארך הספר פון וועגן דער ספר זאל ניט צו גרויש זיין אך אזכיר מן הדברים הצריכים לכל שורש משרשיו בשער שלו נאר פון די זאכן וואש זיינען נייטיג צו איטליכן שורש פון זיינע שרשים וועל איך מעלדן איטליכש אין זיין שער מה שראוי לו וואש עש גיהער צו דעם שער. ובאלהים האחד האמת אעזר אונ איך וועל מיך בהעלפן אין דעם גאט וואש ער איז באמת נאר איינר ועליו אבטח אונ אויף אים וועל איך מיך פאר זיכערן וממנו אשאל אונ פון אים וועל איך בעטן להורות אותי בו את הדרך הישרה ער זאל מיר דרינען ווייזין דעם רעכט פארטיגין וועג אשר הוא רוצה בה וואש ער וויל דרינען ושהיא מקובלת בעיניו אונ וואש דאש גיפעלט אין זיינע אויגן בדבור ובמעשה מיט ריידן אונ מיט טאן בסתר ובגלוי מיט פאר בארגין אונ אנפלעקט :

וכאשר נגמר עצתי אונ אז עש איז שוין נגמר גיווארן מיין עצה והסכמתי לחברו אונ האב שוין בסכים גיוועז צו מחבר זיין דעם ספר תקנתי אשיותיו האב איך אן גיברייט זיינע גרונדן והצעתי מכונותיו אונ האב אויש גישפרייט זיינע אונטערשטע יסודות וואש דער בנין זאל דרויף שטיין ובניתי אותו אונ האב עש גיבויט על עשרה שרשים אויף צעהן שרשים מקבצים כל חובות הלבבות וואש זייא זאמלן איין אלע שולדיקייט פון די הערצר וחלקתי אותו לעשרה שערים אונ האב עש צו טיילט אויף צעהן שערים כל שער מהם מיוחד לשרש אחד משרשיו איטליכר שער פון זייא איז גישטעלט אויף איין שורש פון זיינע שרשים כולל את גבוליו ומחלקותיו והענינים התלוים בו ער בגרייפט זיינע גימארקן אונ זיינע חלקים אונ דיא זאכן וואש היינגט דרינן והפנים המספידים אותו

להורות ולהשכיל בלשון המבואר הקרוב והנוהג כדי שיהיה מה שאני רוצה לבארו קרוב להבין ואניח הלשון העמוק והמלות הנכריות והמופתים ההולכים על דרך מלאכת הנצוח שקורין אותה אנשי החכמה הדבר בלשון ערבי אלגד"אל והמחקרים הרחוקים אשר לא יתכן להתישב עליהם בספר הזה מפני שלא הבאתי בו אלא הראיות המספיקות אשר התיישב הדעת עליהן על משפטי החכמה האלהית וכמו שאמר הפילוסוף אין ראוי שנבקש בהשגת כל מחקר המצאה שהיא על דרך המופת כי אין כל מחקר שכלי נמצא במופת ולא שנבקש בחכמת השמוש הדבר המספיק ולא בחכמת האלהיות להרגיש ולהמשיל ולא בתחלת החכמה היצורית (ס"א הטבעיית) מופת

הניון והדבור ענין אחד הוא · לבון מנות הלבבות וע"ש באורך : אין ראוי כו' · ר"ל אין ראוי שנבקש מופת חותך שאין עליו סותר על דברים שעיקר חקירתם היא מדרך השכל : כי אין כו' · כי דבר הנחקר רק בשכלו לא נוכל למצוא עליו מופת חותך שאין בו סתירה שהיא כמו מדות [נחודש וכמו מופתי התשבון והתשבורת ודי לנו שנביא ראיה עליו מצד השכל מאחר שאין על הראיה סתירה · וזהו

אונ אויך די אופנים וויא ארום איטליכר שער קען פר דארבין ווערין ואני אוחז בו הדרך הקרובה אונ טוא דרינן בגרייפין דעם נאהנסטן וועג להעיר להורות ולהשכיל צו דער וועקין אונ צו לערנען אונ צו פאר שטיין געבין בלשון המבואר והקריב והנוהג מיט איין בשיידליך לשון אונ בקענט אונ וואש איז נוהג כלומר מיט אזו איין לשון וואש מען רעט איצונד דער מיט כדי שיהיה מה שאני רוצה לבארו קרוב להבין פון וועגין מען זאל קאנן גרינג פאר שטיין וואש איך וויל בשיידין ואניח הלשון העמוק אונ איך וועל שטיין לאזין דיא טיפע לשונות והמלות הנכריות אונ דיא פרעמדע ווערטר והמופתים ההולכים על דרך מלאכת הנצוח אונ דיא צייכן וואש ווייזן אויף דר קונץ פון וואול ריידין והמחקרים אונ דיא ווייטע נאך פארשטונג אשר לא יתכן להתיישב בהם וואש דיא דעה פון דעם מענטשין וועט ניט קאנן רוען אין זיי דורך דעם וואש איך וועל זייא ברייננן בספר הזה אין דעם דאזיגן ספר ווארום אז איך זאל אפילו בריינגן אין דעם ספר פון דיא זאכי וואלט איך דאך זייא גיבראכט נאר בקיצור וואלט מען זייא דער פון גאר ניט פאר שטאנדן ווארום אין די זאכין טוז מען פיל מאריך זיין מען זאל זייא פר שטיין מפני שלא הבאתי בו אונ ווייל איך האב דרינן ניט מער גיבראכט אלא הראיות המספיקות אשר התישב הדעת עליהן על משפט החכמה האלהית נאר זעלכע ראיות וואש קענען גינוג בווייזין אויף דעם סדר פון דער געטליכר חכמה וואש מען קען עש וואול פאר שטיין מיט דעם שכל וכמו שאמר הפילוסוף אונ אזו וויא איין פילוסוף האט גיזאגט אין ראוי שנבקש בהשגת כל מחקר המצאה שהיא על דרך המופת אין דר זאך וואש ווערט נאר אויש גיפארשט דורך דעם שכל גיהער מען ניט פרעגין דרויף מען זאל עש בווייזין מיט א מופת חותך אז מען זאל עש ניט קענען אפ לייקנן כי אין כל מחקר שכלי נמצא במופת ווארום מען קאן ניט גיפינען קיין מופת חותך אויף זעלכע זאכין וואש ווערין נאר אויש גיפארשט מיט דעם שכל אונ עש איז גינוג אז מען קאן דער צו בריינגן איין ראיה אויש דעם שכל ולא שנבקש בחכמת השמוש הדבר המספיק אונ אויך אין דער חכמה וואש מענטשין ברימן זיך מיט איר צוא זייער בדערפעניש דהיינו דיא חכמה פון צו רעכנען אונ אנדרע חכמות אונ מלאכות גיהער מען דרינען ניט צו בגערין מען זאל דרינן זאגין אזו אכלל וואש דער מיט זאל זיין דר ענד פון דר חכמה זיא זאל שוין ניט קענן מער זיין ווארום אין איטליכן דור טראכט מען דרינן אויש נייאש ולא בחכמת האלהיות להרגיש אונ אויך טאר מען ניט גידיינקן אז עש איז פר האנדן אין די געטליכע חכמה קיינרלייא זאך וואש מען קען פילן מיט דיא חושים הגשמיים ווארום דאש שיקט זיך נאר בייא דיא זאכין וואש זיינן גיווארין בשאפין וואש זייא האבן לייבר ולהמשיל אויך קען מען צוא גאט גיט גלייכין קיין שום זאך ולא בתחלת החכמה היצורית מופת אונ אויך גיהער מען ניט צו

פ־עג:

מופת ולא בראשית המופת מופת כי כאשר נשמר מן הדברים האלה יקל עלינו להגיע אל בקשתנו ואם לא נעשה כן נטעה מדרך ענינו ויקשה עלינו למצוא מה שהיתה כונתנו אליו ומפני שהיה ספרי זה מן החכמה האלהית נשמרתי בו מן הראיות שהן הולכות על דרך חכמת הדבור וחכמת השמוש אלא בשער הראשון ממנו כי אי אפשר שידחקנו הצורך אליהן מפני דקות מחקרנו בו ושמתי רוב ראיותי מן הדברים המושכלים וקרבתי בדמיונים הקרובים אשר אין בהם ספק וסמכתי להם מה שמצאתי כתוב בספרי הנביאים ואחר כך סמכתי להם דברי הקבלות שקבלנו מרבותינו ז"ל ומן החסידים והחכמים

וזהו ההפרש שבין מופת לראיה כי המופת אין בו הסתירה לעולם כנ"ל והראיה היא בדרך אומדנא לפעמים נמצא עליו סתירה אבל כל זמן שאין בה סתירה היא בהחזקה כך מצאתי: חכמת השמוש · כבר נתבאר לעיל מה היא חכמת השמוש שנכלל בזה כל החכמות שמשתמשין בו ב"א לצרכיהן ומבואר הוא שבכל דור נשתנו החכמות ההם ע"י התחבולות חדשים לא שערום הראשונים ולכן אין לה תכלית עד שיספיק לומר עליה די ועד פה תבא כמו שהראה במ"ש התוי"ט בענין עמוד השחר דעת הרמב"ם כמה הוא ובעל ס' האלים עשה מופת שלא כדברי הרמב"ם והרא"ב"ע כתב שלא כדברי שניהם וכיוצא בזה תמצא בכל החכמות החיצוניות למי שמעמיק בהן: ולא בחכמות האלהית: להרגיש והמשכיל · ר"ל שאין להעלות על לב שיש באלהות דבר מורגש בחושים הגשמיים ח"ו ולכן אין להמשיל ולדמות שום דבר אליו יתברך ויתעלה כי אל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו כמו שיתבאר לקמן: ולא בתחלת החכמה היצורית מופת · שאין לשאול מפני מה טבע של דבר זה כך כי כך עלה ברצונו יתברך ומי יבא אחר המלך את אשר כבר עשהו: ולא בראשית המופת מופת · שלא יבקש על מופת זה מופת אחר אם המופת הראשון מושכל ונתקבל בדעת

פרעגין קיין צייכין אונ קיין טעם געבין וויא מתחלה איז צוא זאגין איין טעם פאר וואש דיא זאך האט אזוא אטבע אונ דיא זאך אנאנדערע טבע דען גאט ב"ה האט אזו געוואלט ולא בראשית המופת מופת אונ אויך אז מען האט איין צייכין אונ איין באווייז אויף איין זאך קען מען אויף דעם צייכין גופא ניט פרעגין איין צייכין אונ איין באווייז נאר אז דער ערשטער צייכין איז פאר שטאנדיג איז שוין גינוג ווארום זונסט וועט עש קיין סוף ניט האבין דען אויף איטליכין צייכין וועט מען וועלין ווייטער אצייכין כי כאשר נשמר מן הדברים האלה דען אז מיר וועלין זיך היטן פון זעלכע זאכין נאך צוא פארשטין יקל עלינו להגיע אל בקשתנו וועט אונז גרינג זיין קומען צוא אונזערע זאכין וואש מיר בגערין ואם לא נעשה כן אונ אז מיר וועלין ניט אזוא טאן נייערט מיר וועלין טראכטין אויף זעלכע זאכין וואש מען קאן זייא ניט גרייכין מיט דעם שכל נטעה מדרך עניננו וועלין מיר פאר אירט ווערין פון דעם וועג פון אונזער ענין ויקשה עלינו למצוא מה שהיתה כוונתנו עליו אונ עש וועט אונז צוא שווער זיין פון צוא גרייכין וואש אונזר כוונה איז דרויף ומפני שהיה ספרי זה מן החכמה האלהית אונ ווייל אין דעם ספר ווערט גישריבן פון דיא געטליכע חכמה נשמרתי בו מן הראיות שהן הולכות האב איך מיך דרינן גיהיט פון צו ברייננן זעלכע ראיות וואש זיי גייען על דרך חכמת הדבור וחכמת השמוש אויף דעם דרך פון אנדערע חכמות גלייך אז די חכמה פון וואול צו קענן ריידין אונ אנדערע וועלטליכע חכמות וואש מענטשין בדינן זיך מיט זיי אלא בשער הראשון ממנו נאר אין ערשטין שער פון דעם ספר וועל איך דער פון ריידן כי אפשר שידחקנו הצורך אליהן מפני דקות מהקרנו בו דען וויל מיר וועלן דארט האבן גיפארשט איידלע זאכן קען זיין אז מיר וועלן בדארפין ברייננן דרינן עפיס פון די חכמות ושמתי רוב ראיותי מן הדברים המושכלים אונ דאש רוב פון מיינע ראיות האב איך גיבראכט פון זעלכע זאכין וואש קענן פאר שטאנדן ווערן וקרבתי בדמיונים הקרובים אשר אין בהם ספק אונ האב זיי מקרב גוועזן מיט זעלכע נאהנטע פר גלייכניש וואש אין זייא איז ניט פאר האנדין קיין שום ספק וסמכתי עליהם מה שמצאתי כתוב בספרי הנביאים אונ האב דער בייא גישטעלט וואש איך האב גיפונדן שטיין גשריבן אין דיא ספרים פון דיא נביאים ואחר כך סמכתי להם דברי הקבלות שקבלנו מרבותינו ז"ל אונ דער נאך האב איך דער בייא

נשטעלט

והחכמים שבכל אומה שהגיעו דבריהם אלינו מפני שקויתי שיהיו הלבבות נוטים אליהם ומקשיבים אל הכמתם כמו דברי הפילוסופים ומוסרי הפרושים ומנהגיהם המשובחים וכבר אמרו רבותינו ז"ל כתוב אחד אומר (יחזקאל יא) וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם וכתוב אחד אומר (שם ה) לא עשיתם הא כיצד כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם עשיתם ואמרו האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם נקרא חכם ואמרו בהבאת המשלים לקרב הענינים הקשים בהם אגמרה בסימנין ואסברה בדדמי לה והחכם אמר (משלי א) להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם:

כדעת אל יתעקש לומר שמה אינו כן שהיה דרך עקש ופתלתול: וכבר אמרו חז"ל כתוב כו'. סנהדרין פ"ד: כל האומר דבר חכמה. מגילה פ"ק: אגמרה בסימנין. עירובין פ"ה: גמור את התורה בסימנים שלכה זו מתחלת כך וזו כך שלא תבכהם כמ"ש מסורת סייג לתורה: ואסברה בדדמי לה. ותסבור לך כל דבר הקשה במשל הדומה לזה הענין וה"כ לא יהיו דברי הפילוסופים אלא כמשל בעלמא: להבין משל ומליצה. הניסה לריכים לימוד המשל והנמשל שתהיינה כוללות את זולתן כו'

אמר המחבר כאשר הסכמתי להבר בספר הזה חלקי חובות הלבבות כוונתי את מהשבתי לבחור אותן שתהיינה כוללות את זולתן וסובבות את שאריתן ושמתי שרשן

גישטעלט דיא זאבין וואש מיר האבן מקבל גיוועזן פון אונזערע חכמים ז"ל ומן החסידים והחכמים שבכל אומה אונ אויך פון דיא חסידים אונ חכמים פון אנדערע אומות שהגיע דבריהם אלינו וואש מיר האבן זייערע רייד גקריגן אונ שיקין זיך בייא אונזער ענין מפני שקויתי שיהיו הלבבות נוטות אליהם ווייל איך האב גיהאפט אז די הערצר וועלין זיך נייגין צו דיא רייד וואש איך ברייננ פון זייערט וועגין ומקשיבים אל הכמתם אונ וועלין פר נעמן צו זייערע חכמות כמו דברי הפילוסופים גלייך וויא די זאבין פון די פילוסופים ומוסרי הפרושים ומנהגיהם המשובחים אונ דיא שטראף רייד פון די פרושים אונ זייערע גוטע מנהגים וכבר אמרו רבותינו ז"ל אונ אונזערע חכמים האבין שוין גזאגט כתוב אחד אומר אין איין פסוק שטייט וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם אונ איר האט גטאן אזו וויא דיא משפטים פון די פעלקר וואש זיינן ארום אייך וכתוב אחד אומר לא עשיתם אונ אין איין פסוק שטייט איר האט זיי ניט גיטאן זיינן דאך דיא צוויי פסוקים ווידר אננדר האבין זיי עש אזו פר ענטפערט כמתוקנים שבהם לא עשיתם אזו וויא די גוטע זאבין פון די פעלקר האט איר ניט גיטאן כמקולקלים שבהם עשיתם נאר וויא זייערע שלעכטע זאכין האט איר גיטאן איז גדרונגן אז מען גיהער יוא צו טאן ווי זייערע גוטע מנהגים דרום האב איך גבראכט אין דעם ספר די גוטע מנהגים פון זיי ואמרו אונ נאך האבין די חכמים גיזאגט כל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם איטליכר וואש זאגט איין חכמה ווען ער איז אפילו פון דיא אומות העולם נקרא חכם ווערט ער אן גרופן חכם דרום האב איך גבראכט אין דעם ספר אמאל די זאבין פון דיא פלוסופים ואמרו בהבאת המשלים לקרב הענינים אונ פון צו ברייננ משלים צו פאר שטיין דורך זייא דיא שווערע זאבין האבן דא חכמים דרויף גיזאגט אגמרה בסמנין לערין די תורה מיט סימנים כלומר מאך דיר סימנים ווי איטליכע הלכה הייבט זיך אן ואסברה בדדמי לה אונ גיב זיא צו פר שטיין דורך אנדערע זאבן וואש זיינן גלייך דר צו אונ דר חכם שלמה המלך האט גיזאגט להבין משל ומליצה צו פאר שטיין דיא משלים אונ מליצות דאש הייסט דעם נמשל דער פון דברי חכמים וחידותם דיא רייד פון דיא חכמים אונ זייער רעטניש:

אמר המחבר האט גיזאגט דער מחבר כאשר הסכמתי להבר בספר הזה חלקי חובות הלבבות נאך דעם אז איך האב מסכים גיוועזן צו שטעלין אין דעם ספר דיא חלקים פון די מצות הלבבות כוונתי את מחשבתי לבחור אותן האב איך גיפלייסט מיין מחשבה אויש צו דר ווייליין זעלכע מצות הלבבות שתהיינה כוללות את זולתן וואש זאלן כולל זיין די איבריגע מצות הלבבות וסובבות את שאריתן

שרשן העליון ויסודן הגדול יחוד האל בלב שלם ואח"כ עיינתי במה שאנו חייבין לחבר אל יהודו מהחובות הנזכרות הראויות לו ממנו וידעתי דעת ברורה כי הבורא יתברך מפני שהוא אחד אמת ולא ישיגהו שום עצם ולא מקרה ואין מהשבתנו משגת דבר שאינו עצם ולא מקרה נמנעה ממנו השגתו מצד עצם כבודו יתברך והוצרכנו לדעתו ולהשיג מציאותו מצד בריותיו וזה הוא שער הבחינה בברואים שמתי הבחינה שרש שני לכלל מחובות הלבבות והתבוננתי במה שראוי לאחד האמת מן

כו' שאכתוב רק הכללים והשרשים בכלל נתוכם כמה פרטים שלא תזכרם וכן סיבבות את שאריתן כפי דבריו. במלות שונות להזק הענין : מהחובות הנזכרות· ר"ל חובות הלבבות ומוסר הנפשות שנזכר לעיל : הראויות לו ממנו · מאתנו : עצם ומקרה · יתבאר בשער היחוד באר היטב בע"ה

שאריתן אונ זאלין ארום ריגלן דיא איבריגע בלומר איך וועל מער ניט שרייבן נאר דיא כללים אונ דיא שרשים פון זייא אונ דרינען וועט נכלל ווערין דיא איבעריגע מצות הלבבות וואש איך וועל זייא ניט שרייבין ושמתי שרשן העליון ויסודן הגדול אונ זייער רעכטין שורש אונ זייער גרעסטין יסוד האב איך גימאכט יחוד האל בלב שלם דעם יחוד פון גאט מיט דעם גאנצין הארץ בלומר איך האב גישטעלט צום ערשטין דעם שער היחוד ואח"כ עיינתי במה שאנו חייבין לחבר אל יחודו אונ דער נאך האב איך גיטראכט וואש מיר באדארפין צו שטעלין בייא דעם יחוד מהחובות הנזכרים פון דיא חובות הלבבות וואש זיינען אויבין גימעלדעט גיוועזן הראויות לו ממנו וואש זייא גיהערין צוא דעם יחוד וידעתי דעת ברורה דען איך ווייש מיט איין קלאר ווישין שאפט כי הבורא יתברך מפני שהוא אחד אמת אז דער באשעפער יתברך ווייל ער איז ווארהאפטיג איינציג ולא ישיגוהו שום עצם אונ עש קען פון אים ניט פאר שטאנדין ווערין ניט קיין שום עצמי זאך בלומר מען קען אויף אים ניט זאגין אז ער איז איין עצמי חס ושלום ולא מקרה אונ אויך ניט קיין זאך וואש איז אמקרה וואש דרינן איז גיקומען איין פאר ענדרונג דאש אלץ איז בייא הש"י ניט שייך : עצם מיינט מען די זאך וואש ווערט בשאפין אונ איז ניט פר ענדרט פון זיין גישטאלט · אונ מקרה הייסט אזו אזאך וואש איז ווארין פאר ענדערט פון דעם גישטאלט וויא עש איז בשאפין גיווארין למשל דאש פייער איז איין עצם ווייל עש איז אזו בשאפין גיווארין אונ דאש רויטקייט דער פון הייסט איין צורה עצמיות ווייל זיין טבע זעלבשט בריינגט מיט דאש רויטקייט אונ אזאך וואש האט ניט די צורה וויא עש איז ווארין בשאפין גלייך וויא מען פארבט אפ איין זאך הייסט דאש גישטאלט דער פון איין מקרה דאש איז טייטש מרעפונג בלומר עש האט זיך איצונד גטראפין אז די זאך האט דאש גשטאלט אבער פריער האט עש גיהאט אנגדר גישטאלט אונ בייא הש"י איז דאש אלץ ניט שייך ואין מחשבתנו משגת דבר שאינו עצם ולא מקרה אונ אזו אזאך וואש איז ניט קיין עצם אונ קיין מקרה קאנן מיר ניט משיג זיין מיט אונזר מחשבה נמנעה ממנו השגתו מצד עצם כבודו יתברך דרום איז פון אונז פר מיטין אים משיג צו זיין זיין כבוד זעלבשט גילויבט איז ער והוצרכנו לדעתו ולהשיג מציאותו מצד בריאותיו אונ דרום בדארפין מיר אים עפיס צו פאר שטיין אונ זיין מציאות משיג צו זיין דורך זיינע בשעפניש והוא שער הבחינה בברואים אונ דאש איז דר שער ווי מען זאל פרובין אונ אכטונג געבין אויף דיא בשעפניש מען זאל דרויש עפעש פאר שטיין וואש גאט איז שמתי הבחינה שורש שני דרום האב איך דעם שער הבחינה גישטעלט צום אנדרן שורש נאך שער היחוד לכלל מחובות הלבבות צו דעם כלל פון די שולדיקייט פון די הערצר והתבוננתי במה שראוי לאחד האמת מן הארנות אונ איך האב ווייטר פאר שטאנן וואש פאר איין הערשאפט עש קומט צו גאט וואש ער איז

ווארהאפטיג

מן האדנות · ומה שחייבים בריותיו בו מעבודתו שמתי קבלת עבודת האלהים שרש שלישי לכלל מהובות הלבבות ואחר כך נתבאר לי מה שראוי לאחד האמת מהתיחדו בהנהגת הכל ושהתועלת והנזק אינם כי אם "ממנו וברשותו לבדו התחייבנו לבטוח עליו ולהמסר אליו · שמתי הבטחון שרש רביעי לכלל מהובות הלבבות. ואחר כך השבתי בענין האחד האמת מהתיהדו בכבודו ושאינו משתתף עם דבר ואינו דומה לדבר הוצרכנו לחבר אל זה שנעבדהו לבדו ונייחד כל המעשים לשמו כי איננו מקבל המעשה המשתתף בו זולתו עמו . שמתי המעשה המיוחד לשם האל שרש חמישי לכלל מהובות הלבבות וכאשר שוטטו רעיוני לחשוב במה שאנו חייבים לאחד האמת מספר רוממותו וגדלו מפני שאין כמוהו הוצרכנו לחבר אל זה שנכנע לו כפי יכלתנו · שמתי את הכניעה שרש ששי לכלל מהובות הלבבות וכאשר הבינותי מה שהוא עובר על בני אדם שהם

בע"ה: מהתיהדו בהנהגת הכל · שהוא לבדו יתברך מנהיג את כל העולמות ואין שני עמו: מהתיחדו בכבודו · שהוא יחיד בכבודו: כי איננו מקבל כו' · כי אין הקב"ה מקבל עבודה אם כוונתו לדבר אחר ג"כ בשיתוף עמו: מספר רוממותו · שאנו חייבים לספר רוממותו ית' וגדולתו ואין

"(הג"ה ממנו וכו' על התועלת אמר ממנו שהטובה באה ממנו יתברך ומידו ועל הנזק אמר וברשותו לפי שאין הטוב' הרע מתייחסת ה"ו אליו ואין צודק לומר רק בהיא באה ברשותו בלא עיכב ע"י פ"ל)

ווארהאפטיג איינציג ומה שחייבים בריותיו בו מעבודתו אונ וואש פאר אדינשט זיינע בשעפעניש זיינן שולדיג צוא אים שמתי קבלת עבודת האלהים שרש שלישי לכלל מחובות הלבבות האב איך גישטעלט ווי מזאל גאטש דינשט אויף זיך מקבל זיין צום דריטן שורש פון דיא שולדיקייט פון די הערצר ואח"כ נתבאר לי מה שראוי לאחד האמת אונ דר נאך איז מיר אויש גקלערט גיווארן וואש איז ראוי צו איין גאט וואש ער איז באמת נאר איינר מהתיחדו בהנהגת הכל דאש ער איז גיאייניגט אין דעם פירונג פון אלע זאכן כלומר מען גיהער צו גידיינקן אז ער אליין פירט אליך אונ קיינר ניט מיט אים שהתועלת והנזק אונ אז די העלפונג אדר שאדן אינם כי אם ממנו וברשותו לבדו דאש אליך איז נאר פון אים אונ מיט זיין רשות אליין התחייבנו לבטוח עליו דרום זיינן מיר חייב אויף אים אבטחון צו האבן ולהמסר אליו אונ איבר צו ענטפערן זיך צו אים שמתי הבטחון שורש רביעי לכלל מחובות הלבבות דרום האב איך דעם שער הבטחון גישטעלט צום פערטן שורש פון דיא שולדיקייט פון די הערצר ואח"כ השבתי בענין האחד האמת אונ דער נאך האב איך גיטראכט וויא מען מוז פאר שטיין וויא גאט איז איין אהד אמת מהתייחדו בכבודו דאש ער איז גיאייניגט מיט זיין כבוד ושאינו משתתף עם דבר אונ ער איז ניט בהעפט מיט קיין שום זאך ואיננו דומה לדבר אונ איז ניט גלייך צו קיין שום זאך הוצרכנו לחבר אל זה דרום מזן מיר דר בייא שטעלן שנעבדהו לבדו אז מיר זיינן שולדיג צו דינען גאט אליין וניחד כל המעשים לשמו אונ אלע אונזרע ווערק זאלן מיר נאר טאן פון זיינט וועגן אליין אבר ניט מיט קיין שום אנדרע מחשבה כי איננו מקבל המעשה המשתתף בו זולתו עמו ווארום ער נעמט ניט אן אזו איין ווערק וואש אנדרר הוין איז האט דרינן איין חלק כלומר ווען דער מענטש טוט אמצוה אדער תפלה אונ דאב אין דער מחשבה אז ער טוט דאש פון גאטש וועגן אונ פון לייטנש וועגן אויך דאש נעמט גאט ניט אן שמתי המעשה המיוחד לשם האל שרש המישי דרום האב איך גישטעלט צום פינפטן שורש אז מען זאל די ווערק טאן נאר פון גאטש וועגן אליין וכאשר שוטטו רעיוני אונ אז מיינע גידאנקן האבן גישוועבט לחשוב במה שאנו חייבין לאחד האמת צוא בראכטין אין דעם וואש מיר זיינע שולדיג צוא דעם ווארהאפטיגן איינציגן גאט מספר רוממותו וגדלו פון צוא דער ציילן זיין הויכקייט אונ זיין אבפרקייט מפני שאין כמוהו ווייל עש איז ניט פאר האנדין זיין גלייכין הוצרכנו לחבר אל זה האבן מיר גימוזט דער בייא שטעלן שנכנע לו כפי יכלתנו אז מיר זאלין פר אים אונטר טעניג זיין ווי

ווייט

שהם מתעלמים ומקצרים במה שהם חייבים בו מעבודת האל יתברך והדרך שיכולין לתקן בה מעוותם וקיצורם היא התשובה ובקשת הכפרה שמתי התשובה שרש שביעי לכלל מחובות הלבבות.וכאשר הפשתי להשיג אמתת מה שאנו חייבין לה' יתברך מן החובות הנגלות והנסתרות וידעתי כי לא יתכן לקיים אותן עד שנחשוב עם נפשותינו בעבורן לאל יתברך ושנדקדק עליהם שמתי החשבון עם הנפש שרש שמיני לכלל מחובות הלבבות׃וכאשר השיבותי אל מחשבתי בענין האחד האמת כי יחודו בלב שלם לא יתקיים בנפש המאמין כשלבו שכור ביין אהבת עולם ונוטה לתאותיו הבהמיות ואם ישתדל לפנות את לבבו ולסלק את מצפונו ממותרי העולם ולפרוש ממעדניו יתקיים היחוד השלם בלבו ויעלה אל מעלתו שמתי הפרישות שרש תשיעי לכלל מחובות

ואין זה כ"א כהנהגה לפניו : מה שהוא עובר כו' · ר"ל בכן דרך כ"א שהם מתעלמים כו' : בנחשב עם נפשותינו · עם

ווייט אינזר מאכט גרייכט שמתי את הכניעה שרש ששי לכלל מחובות הלבבות דרום האבין מיר דעם שער הכניעה גישטעלט צום זעקסטן שורש פון דיא שולדיקייט פון די הערצר וכאשר הבינותי מה שהוא עובר על בני אדם אונ אז איך האב פאר שטאנן וואש עש גייט איבר אויף דיא מענטשין שהם מתעלמים רען זייא פאר הוילין זיך כלומר דער שטייגר פון מענטשן איז אז זייא פאר הוילן זיך ומקצרים במה שהם חייבים בו מעבודת האל יתברך אונ קירצין פון דער דינשט וואש זייא זיינן שולדיג צו גאט יתברך והדרך שיכולים לתקן בה מעוותם וקיצורם אונ אין וואש פאר איין דרך זייא קענן דרינן פר בעסרין זייער פר קרימונג אונ זייער קירצן וואש זייא האבין גקירצט אין גאטש דינשט היא התשובה ובקשת הכפרה דאש איז זייא זאלין טאן תשובה אונ צו בעטן גאט ער זאל זייא דיא זינד פאר געבן שמתי התשובה שרש שביעי לכלל מחובות הלבבות דרום האב איך דעם שער התשובה גישטעלט צום זיבטן שורש פון דיא שולדיקייט פון דיא הערצר וכאשר הפשתי להשיג אמתת מה שאנו חייבים לה' אונ אז איך האב נאך גזוכט רעכט צו פר שטיין וואש מיר זיינן שולדיג צו גאט יתברך מן החיבות הנגלות והנכתרות פון דיא אנטפלעקטע אונ פאר בארגנע מצות וואש מיר זיינן הייב צו טאן וידעתי כי לא יתכן לנו לקיים אותן אונ איך ווייש אז מיר ווערין זייא ניט קענן רעכט מקיים זיין עד שנחשוב עם נפשותינו בעבורן לאל יתברך ביז מיר זאלין זיך מיט זיך זעלבשט אפ רעכנן פון גאטש וועגין ושנדקדק עליהם אונ דרויף גוט מדקדק זיין וועלן מיר ערשט פאר שטיין זיינע טובות אונ וויא מיר בדארפן זיי טאן פון זיין נאמן וועגן שמתי החשבון עם הנפש שורש שמיני לכלל מחובות הלבבות דרום האב איך דעם שער השבון הנפש גישטעלט צום אכטין שורש פון די שולדיקייט פון די הערצר וכאשר השיבותי אל מחשבתי בענין האחד האמת אונ אז איך האב ווידר גיקערט צו מיין מחשבה אונ האב ווידר גטראכט אין דעם ענין פון אחד האמת ראיתי כי יחודו בלב שלם האב איך פאר שטאנדן אז צו גלייבין מיט דעם גאנצן הארצן אין דעם יחוד פון גאט לא יתקיים בנפש המאמין דאש קען בייא דעם מענטשין וואש גלייבט קיין קיום ניט האבן כשלבו שכור ביין אהבת העולם אז זיין הארץ איז אן גיטרונקן אין דעם וויין פון דיא ליבשאפט פון דער וועלט כלומר ווען אפילו איינר גלייבט שון מיט דעם גאנצן הארץ אז גאט ב"ה איז נאר איין גאט קען עש אבר ביי אים קיין קיום ניט האבן אז ער איז אן גיזעט פון די תענוגים פון דעם עולם ונוטה אל תאוותיו הבהמיות אונ נייגט צו זיינע לייבליכע גילוסטיקייט דאש הייסט ער גייט נאך דיא תאוות פון דעם גוף ואם ישתדל לפנות את לבבו אונ ווען ער זאל זיך אבר פלייסין זיין הארץ אפ צו ווענדין ולסלק את מצפינו אונ זיינע מחשבות אפ צו טאן ממותרי העולם צו טראכטן אויף די איבריגע אום נוצליכע זאכין פון דר וועלט ולפרוש ממעדניו אונ אפ צו שיידן זיך

מחובות הלבבות . ואחר כך חקרתי על מה שאנו חייבים לבורא יתברך אשר הוא תכלית כל תאוה וקץ כל תקוה כי ממנו התחלה ואליו התכלה ומה שראוי לו ממנו מאהבת רצונו ויראת חרונו אשר המה תכלית הטובה "והרעה כמו שאמר הכתוב (תהלים ל) כי רגע באפו חיים ברצונו וגו' · שמתי אהבת האל יתברך שרש עשירי לכלל מחובות הלבבות :

הג"ה ("ועיין כל זה בפ"ל ובס' תמא מרגוע לנפשך)

וכאשר עלו בידי מדרך הסברא חקרתי עליהם מן הכתוב אצלנו והמקובל בידינו ומצאתים בהם במקומות רבים ואני עתיד לבאר כל דבר מהם בשער המיוחד

עם עצמנו · ואח"כ חקרתי מה שאנו חייבין · מה הוא עיקר החיוב מכל עבודת הבורא יתברך : אשר הוא תכלית כל תאוה · שאוהב האדם הכל להגיע אליה : וקץ כל תקוה · והוא סוף כל דבר מה שיקוה האדם מתי יגיע למדרגה ברמה היא שאין למעלה ממנו : כי ממנו התחלה · בזאת הכוונה יתחיל כל עבודת הבורא : ואליו התכלה · והכוונה זו היא תכלית ועיקרן וסוף כל הכוונות כי סוף המעשה היא במחשבה תחלה : ומה שראוי לו ממנו · מאתנו : מאהבת רצונו · ומה הוא הדבר שראוי לו יתברך מאתנו הוא לאהוב לעשות רצון בוראנו שאמר והגינו נעשה רצונו זהו הכוונה הישרה בכל עבודת הבורא ולא לשום קיבול שכר בין בעוה"ז ובין בעוה"ב וכן שלא לשמרתו יהיה רק מחמת יראת חרונו שלא יחרה אפו ח"ו עלינו : אשר המה תכלית הטובה והרעה · רצונו ואהבתו לאדם אין לך טובה ממנו וכן אפו וחרונו היא רעה גדולה מזו והמה בעולם הזה ובעולם הבא וז"ל אורחות צדיקים בשער הרצון ראה מה שהגיע למרדכי בברכה בו אחשורוש מה הגיע ליוסף בברכה בו פרעה ואם כך הגיע למי שהרצון בו בני אדם כל שכן מי שהרצון בו הקדוש ברוך הוא שיגיעהו לכמה מעלות טובות לכן יטריח אדם עצמו

זיך פון זיינע תענוגים יתקיים היחוד השלם בלבו דען ווערט ערשט דר רעכטר יהוד איין קיום האבן אין זיין הארץ ויעלה אל מעלתו אונ ווערט קומן צו זיין רעכטר מעלה שמתי הפרישות שורש תשיעי לכלל מחובות הלבבות דרום האב איך דעם שער הפרישות גישטעלט צום ניינטין שורש פון דיא שולדיקייט פון דיא הערצר ואח"כ הקרתי על מה שאנו חייבים לבורא יתברך אונ דר נאך האב איך נאך גיפארשט נאך די זאכן וואש מיר זיינן שולדיג צום בשעפר יתברך אשר הוא תכלית כל תאוה וואש דאש איז דר עיקר דר וואש פרומר מאן גלוסט דער צוא וקץ כל תקוה אונד דער סוף פון אלע האפונג דר וואש מענטש האפט אליך ווען ווערט ער קומן צו דער הויכר מעלה כי ממנו התחלה דען פון דעם איז דער אן הייב ואליו התכלה אונ דער בייא איז דער עק פון אלע זאכן כלומר מיט דער כוונה גיהער מען אן צו הייבן דינן גאט אז מען זאל קומען צוא דער מעלה פון אהבת השם אונ דיא מעלה איז דער עיקר אונ דער סוף פון אלע דינשט דאש הייסט אמענטש קען שון מיט קיין העכערע דינשט ניט דינען דעם בשעפר ומה שראוי לו ממנו אונ וואש איז דיא זאך וואש איז ראוי צוא גאט יתברך פון אונז מאהבת רצונו דאש איז מען זאל ליב האבן צו טאן זיין ווילן כלומר מען זאל ניט דינען אים פון קיין שכר וועגין ניט אויף שכר עולם הזה אונ ניט אויף שכר עולם הבא נאר כדי צו טאן זיין ווילן ויראת חרונו אונ צוא פארכטין זיך פאר זיין צארין דאש הייסט מען זאל ניט טאן קיין עבירה מחמת ער זאל אויף אונז ניט ברוגז זיין ח"ו אבר ניט מחמת דעם פארכט פאר איין עונש אשר חמה תכלית הטובה והרעה וואש דאש איז דער שורש פון גוטש אונ בייז כלומר עש איז ניט פאר האנדין קיין בעשערש דער פון אז גאט ב"ה וויל דעם מענטשין אונ האט אים ליב אונ עש איז ניט פאר האנדן קיין ערגערש אז גאט איז הס ושלום ברוגז אויף דעם מענטשן שמתי אהבת האל יתברך שרש עשירי לכלל מחובות הלבבות דרום האב איך גישטעלט דעם שער אהבת האל צום צעהנטין שורש פון דיא שולדיקייט פון דיא הערצר :

וכאשר עלו בידי מדרך הסברא אונ נאך דעם אז איך האב דיא אלע זאכן שון בטראכט מיט דעם פאר שטאנד חקרתי עליהם מן הכתוב אצלינו האב איך אויף זייא נאך גיפארשט

אויש

המיוחד לו בעזרו יתברך וקראתי לספרי זה שם מענין כוונתי בו והוא ספר תורת חובת הלבבות :

וכוונתי בו להתחכם ולהעיר הפתאים והמקצרים מאנשי תורתנו ונוחלי חוקי דתנו במה שיספיק להם מן הראיות אשר יעיד השכל בברורן ואמתתן ולא יכחיש בהן כי אם אנשי החונף והשקר מפני שהאמת כבד עליהם ושהם מבקשים להקל על עצמם ולא אטרח להשיב עליהם מפני שלא היתה כוונתי בזה הספר להשיב על החולקים על עיקר תורתנו אך כוונתי לגלות מה שהוא תקוע בשכל הצלול משרשי דתנו וטמון בנפשותינו מקטבי תורתנו וכאשר נעורר מחשבותינו לחשוב בהם תתברר אמתתם במצפונינו ויראו מאוריהם על אברינו וזה דומה לאחד מהחכמי החוזים שנכנס

עצמו לעשות המצות ואז ירצה בו הקדוש ברוך הוא עכ"ל ועיין עוד מ"ש מזה בשער ע"ה פ"ג מספר היכל הב"ת וכפי פירושו זה כתב המחבר בפתיחת שער האהבה ע"ש ובכמה מקומות וכמ"ש כ' בע"א ע"ש ולא ידעתי לכוון פירושו : אנשי החונף · הם הגנועים והרמאים המראים עצמם חסידים וצדיקים בנגלה ורעה

אויש די פסוקים והמקובל בידינו אונ אויש דעם וואש מיר האבין בקבלה פון אונזערע חכמים ז"ל ומצאתים בהם במקומות רבים האב איך דער פון גיפונען אויף פיל ערטער ואני עתיד לבאר כל דבר מהם בשער המיוחד לו בעזה"י אונ איך וועל איטליכע זאך פון זייא בשיידין מיט די הילף פון גאט אין דעם שער וואש איז מיוחד צו דער זאך וקראתי לספרי זה שם אונ איך האב דעם ספר איין נאמען גיגעבין מענין כוונתי בו וואש ער בטייט אויף די זאכין וואש איך האב מיך מכוין גיוועזן אין דעם ספר צוא שטעלין והוא ספר תורת חובת הלבבות אונ זיין נאמען איז דער ספר וואש לערינט די חובות הלבבות :

וכוונתי בו להתחכם ולהעיר הפתאים אונ מיין כוונה איז מיט דעם ספר קלוג צוא מאכין אונ אויף וועקין דיא אום פאר שטאנדיגע והמקצרים אונ דיא וואש קירצין אין גאטש דינשט וואש זייא ווערין גירעכינט מאנשי תורתנו פון דיא לייט וואש האלטין אונזער תורה ונוחלי חוקי דתנו אונ ארבין די גיזעץ פון אונזער תורה אונ וועל זייא דאש ווייזין במה שיספיק להם מן הראיות מיט גינוג ראיות אשר יעיד השכל בבירורן ואמתתן וואש דער שכל וועט עדות זאגין אויף זייער קלארקייט אונ אויף זייער אמת ולא יכחש בהן אונ אין דיא ראיות וועט קיינר ניט לייקענען כי אם אנשי החונף נאר סיידין דיא פאלשע לייט וואש פאר לייט ווייזין זיי זיך פאר פרום אונ אין זייער הארץ האבין זייא אלץ דאש בייז אונ דרום וועלין זייא דאש אפ לייקענען מפני שהאמת כבד עליהם ווייל דיא ווארהייט איז בייא זייא צו שווער ושהם מבקשים להקל על עצמם אונ זייא זוכין נאר איין גרינג לעבין צו האבין ולא אטרח להשיב עליהם אונ איך וועל מיך ניט במיען זעלכע צו ענטפערין מפני שלא היתה כוונתי בזה הספר להשיב על החולקים על עיקר תורתנו ווארום ווייל מיין כוונה איז ניט גיוועזן אין דעם ספר צוא ענטפערין זעלכע וואש קריגין אויף דעם שורש פון אונזער תורה אך כוונתי נאר מיין כוונה איז לגלות מה שהוא תקוע בשכל הצלול משרשי דתנו צוא אנטפלעקין די שרשים פון אונזער אמונה וואש שטעקט פר בארגין אין דעם שכל וואש זיצט טיף אין די גידאנקן אדער שכל צלול איז טייטש דער קלארער שכל וטמון בנפשותינו מקטבי תורתנו אונ וואש עש איז בהאלטין אין אונזרע זיילין פון דיא יסודות אין אונזר תורה וכאשר נעורר מחשבותינו להשוב בהם אונ אז מיר וועלן דער וועקין אונזערע מחשבות צו טראכטין אין זיי דאש מיינט מען אין די שרשים פון דער אמונה אונ אין דיא יסודות פון אונזער תורה תתברר אמתתם במצפונינו וועט אויש גיקלערט ווערין אין אונזערע גידאנקן זייער ווארהייט ויראו מאוריהם על אברינו אונ זייער ליכט וועט שיינן אויף אונזרע גלידר וזה דומה לאחד מהכמי החוזים אונ דאש איז גלייך צו איינעם פון דיא חכמים פון די שטערין זעהער אונ קענען

שנכנס בחצר אחד מאוהביו והרגיש שיש בה מטמון חקר עליו וימצאהו כסף שחור נשתנית צורתו מן החלודה שעלתה עליו לקח ממנו מעט ומרקו במלח ובחומץ ושטפהו וייפהו עד ששב הכסף אל צורתו הנאה ואל הדרו וזיוו ואחר כך צוה בעל הבית לעשות בשאר המטמון כן ואני כוונתי לעשות כן במטמוני הלבבות לגלות אותם ולהראות פני זוהר מעלותם כדי שיעשה כן מי שרוצה להתקרב אל האלהים ולהדבק בו וכאשר תקרא אחי את ספרי זה ותעמוד על עניניו קחהו אליך לזכרון ודון על נפשך דין אמת והפך בו וילדהו והדבק אותו על לבך ומצפונך ואם תראה בו שום טעות תקנהו או חסרון השלימהו וכוון בו כוונת המעשה במה שיורה עליו וינהיג אליו ואל תכוין לקנות השם ולהתפאר בחכמתו ודונני לזכות במה שתשקיף עליו מטעות או משגיאה ובמה שיראה מקוצר ידי בעניניו ובמליו מפני שמהרתי

ורעה בלבבם ומרמאים ב"א : דין אמת · שלא תונה אותם באמתלאות שקרים : והפך בה · מלשון רז"ל הפך בה והפך בה כי באמת כולה ביה ומנה לא תזוע כל ימי חייך : וילדהו הוליד ממנו תולדות והבין דבר מתוך דבר ממה שכתבתי לך : וכוון בו כוונת המעשה שתהא נאה דורש ונאה מקיים · וכמש"ה אך הבל בני אדם וגו' · פירש רש"י אם באו לעלות במאזנים הם והבליהם שוים : לעמוד על עניניו · על עניני הספר :

ויעיין

אויך דער פילין אוצרות שנכנס בחצר אחד מאוהביו וואש ער איז ארײן גיגאנגן אין איין הויף פון איינעם פון זיינע ליב האבר והרגיש שיש בה מטמון אונ האט דער פילט אז אין דעם הויף איז פר האנדן איין אוצר חקר עליו האט ער נאך גיפארשט נאך דעם אוצר וימצאהו כסף שחור נשתנית צורתו מן החלודה שעליו אונ האט גיפונען אז דארטן איז גיוועזן שווארץ זילבר זיין צורה איז גיווארן פר ענדערט פון וועגין די ראסט וואש איז גיוועזן דרויף לקח ממנו מעט האט ער דער פון גינומען אביסל ומרקו במלח ובחומץ אונ האט עש גיריבן אין זאלץ אונ אין עסיק ושטפהו וייפהו אונ האט עש גישווייבקט אונ שיין גימאכט עד ששב הכסף אל צורתו הנאה ביז דאש זילבר האט זיך ווידר גיקערט צו זיין שיין גישטאלט דאש מיינט מען ביז דאש זילבר האט גיקריגן אזו איין גישטאלט וויא עש האט גיהאט פריער איידער עש איז גיווארין פר ראסט ואל הדרו וזיוו אונ צו זיין שיינקייט אונ זיין גלאנעץ ואח"כ צוה בעה"ב לעשות בשאר המטמון כן אונ דער נאך האט דר בעל הבית גיהייסן אז מען זאל אזו טאן מיט דעם איבעריגן אוצר ואני כוונתי לעשות כן במטמוני הלבבות אונ אזו אויך איז מיין כוונה גיוועזן צו טאן מיט די פר בארגענע שולדיקייט פון די הערצער לגלות אותם צוא אנטפלעקן זיי ולהראות פני זוהר מעלתם אונ צו ווייזן זייער הויכין גלאנעץ כדי שיעשה כן מי שרוצה להתקרב אל האלהים להדבק בו פון וועגן דר וואש וויל זיך גינעהענען צו גאט אונ צו בהעפטן זיך אין אים זאל אזו טאן מיט די איבעריגע מצות הלבבות וכאשר תקרא אחי את ספרי זה אונ מיין ברודר אז דו וועשט לערנן דעם ספר ותעמוד על עניניו אונ וועשט פר שטיין זיינע ענינים קחהו אליך לזכרון נעם דיר אים פר איין גידעכעניש ודון על נפשך דין אמת אונ משפט דיך מיט אדין פון אמת דו זאלשט זיך אליין ניט נארין והפך בו אונ קער דיך דרינען כלומר אונ לערין אים אלע צייט וילדהו אונ זאיי נאך ממציא דרויש מער אנדרע זאכן והדבק אותו אל לבך ומצפונך אונ בהעפט אים צו דיין הארצן אונ דיינע מחשבות ואם תראה בו שום טעות אונ אז דו וועשט זעהן דרינן עפיס איין טעות תקנהו פר ריכט עש או חסרון אדר ווען עש פעלט עפיס דרינען השלימהו פר פיל עש אונ מאך עש גאנץ וכוין בו כוונת המעשה במה שיורה עליו אונ זאיי דיך מכוין צו טאן דיא ווערקין וואש דער ספר לערינט דיך וינהיג אליו אונ די ווערקן וואש דער ספר וועט פירן דיך דער צו ואל תכוין לקנות השם אונ זאיי זיך ניט מכוין צו טאן עש פון וועגין איין שם צו קריגין ולהתפאר בחכמתו אונ צו ברימען זיך מיט זיין חכמה ודונני לזכות במה שתשקיף עליו מטעות אונ זאלשט מיך דן זיין לכף זכות ווען דו וועשט ערגיץ גיפינען אין דעם ספר איין טעות או משגיאה אדר איין שוגג

ובמה

שמהרתי לחברו ולא התמהמהתי כי יראתי שימהרני המות וימנעני ממה שקויתי בו ותדע כי הכח הבשריי קצר מהשיג והטבע האנושי חסר מהשלים כמו שאמר הכתוב (תהלים סב) אך הבל בני אדם כזב בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד וכבר הקדמתי להתודות על קוצר כחי במה שיש בו כופר לטעות ולשגיאה שתהיינה בו וראוי שתדע כי כל חובות הלבבות ומוסרי הנפשות נכנסים תחת אלה העשרה שרשים אשר חברתי בספר הזה צווייהם ולאווייהם בהכנסת הרבה מן המצות תחת (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך ותחת דברי הכתוב (תהלים טו) לא עשה לרעהו רעה ותחת מה שנאמר (שם לד) סור מרע ועשה טוב הדבק אותם אל מחשבותיך והשיבם אל רעיוניך תמיד ויראו לך תולדותיהם בע"ה כשיראה מלבך שאתה חפץ בהם ונוטה אליהם כמו שכתוב (שם כה) מי זה האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר נפשו בטוב תלין וזרעו

ובמה שיראה מקוצר ידי בעניניו ובמליו אדר וואש ווערט גיזעהן וואש מיינע הענט האבין גיקירצט אין זיינע זאכן אונ אין זיינע ווערטער כלומר וואש איך האב איין זאך וויינג גישריבן אדר איך האב אין איר וויניג ווערטער גישריבן איז זיי דרום שווער צו פר שטיין זאלשטו מיך אין דעם אלעמען הן זיין לכף זכות מפני שמהרתי לחברו וויל איך האב מיך גיאיילט צו מחבר זיין דעם ספר ולא התמהמהתי אונ איך האב מיך ניט גיזאמט כי יראתי שימהרני המות ווארום איך האב מיך גיפארכטן דר טויט זאל מיך ניט איילן כלומר איך האב מורא גיהאט טאמער ועל איך דר וויל שטארבן וימנעני ממה שקויתי בו אונ וועט מיך פר מיידן פון דעם וואש איך האב גיהאפט דער צו ותדע אונ זאלשט ווישן כי הכח הבשרי קצר מהשיג אז דער קראפט פון אמענטשן איז שלאף פון רעכט צו פר שטיין איין זאך והטבע האנושי חסר מהשלים אונ די מענטשליכע טבע קען ניט משיג זיין איין זאך בשלימות אזוא וויא עש שטייט אין (תהלים) אך הבל בני אדם כזב בני איש נאר נארהייט זיינען די מענטשין וכו' וכבר הקדמתי להתודות על קוצר כחי אונ איך האב שוין פריער בקענט אויף דעם וואש מיין כח איז צו שלאף במה שיש בו כופר לטעות ולשגיאה וואש דרום גיהער מען מיר צו פר געבין אויב עש וועט זיין אין דעם ספר ערגיץ איין טעות אדר איין שוגג וראוי שתדע אונ דו בדארפשט ווישן כי כל חובות הלבבות ומוסרי הנפשות אז אלע שולדיקייט פון דיא הערצער אונ בשטראפונג פון די לייבר נכנסים תחת אלה העשרה שרשים די גייען איין כלומר די זיינען איין גישטעלט אין דיא צעהן שרשים אשר חברתי בספר הזה וואש איך האב מחבר גיוועזן אין דעם ספר צווייהם אירע גיבאט דאש איז וואש מען איז שולדיג צו טאן ולאווייהם אונ זייערע לאווים דאש איז וואש מען טאר ניט טאן בהכנסת הרבה מן המצות אזו וויא פיל מצות זיינען איין גישטעלט אין דעם פסוק ואהבת לרעך כמוך דאש איז טייטש אונ דו זאלשט דיין חבר ליב האבן אזוא וויא דיך זעלבסט ותחת דברי הפסוק אונ אויך איז איין גישטעלט פיל מצות אין דעם פסוק וואש שטייט אין (תהלים) לא עשה לרעהו רעה ער האט ניט גיטאן צו זיין גיזעלין קיין בייז ותחת מה שנאמר סור מרע ועשה טוב אונ אין דעם פסוק וואש שטייט אין (תהלים) קער אפ פון בייז אונ טוא גוטש איז דרינען אויך איין גישטעלט פיל מצות הדבק אותם אל מחשבותיך בהעפט זייא אין דיינע מחשבות והשיבם אל רעיונך תמיד אונ קער זיי ווידער אלע צייט אין דיינע גידאנקען ויראו לך תולדותיהם בעז"ה דען וועשטו זעהן מיט גאטש הילף וואש פר זאכין דו וועשט דרויש קענן לערנן כשיראה מלבך שאתה חפץ בהם אז עש וועט נאר גיזעהן ווערן פון דיין הארץ אז דוווילשט אין זיי ונוטה אליהם אונ נייגשט צו זיי אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) מי זה האיש ירא ה' ווער איז דער מאן וואש פארכט זיך פאר גאט יורנו בדרך יבחר דעם וועט גאט לערנען דעם וועג וואש

וזרעו יירש ארץ סוד יי ליראיו ובריתו להודיעם וראיתי לחתום פתיחת הספר הזה במשל נאה יזרז אותך לעמוד על עניניו ויעירך לדעת מעלת המין הזה מן המצות משאריתן ומעלת שאר החכמות הטבעיות והמוסריות והדבריות "מחכמות התורה והבינהו בקראך אותו והשיבהו ברעיונך תמצא מה שאתה חפץ בעזרת השם והוא שאחד מן המלכים חלק אל עבדיו לוזי המשי לבחון בהם את דעתם הזריז מהם והנלבב שבהם בחר מחלקו הטוב שהיה בו ומן השאר גם כן בחר הטוב שבו ועשה מחלקו שלשה מינים טוב ובינוני ופחות ועשה מכל מין לבדו הטוב במה שראוי לעשות ממנו ועשה ממנו

("הג"ה ופ"ל פירש שתיבה אך בהם גרועי' מחכמת התורה ונכון הוא)

ויעירך לדעת מעלת המין הזה כו' · ר"ל לדעת שיש יתרון ומעלה למין הזה מן המצות דהיינו החובות שבלבבות · ומוסרי הנפשות שהם העיקר שה' שואל מאתנו והוא מפני שהם נוהגים תמיד ושאר המצות אינם נוהגים רק כל אחד בזמנו כמו שמסיים בנמשל וכ"כ בחשבון כ"א וז"ל וראוי לך אחי שתבין כי רוב המנין המכוון במצות שהם בגופים ובאברים הוא להעיר על המצות אשר תהיינה בלבבות ובמצפונים מפני שעליהם משען העבודה והם שורש התורה כמ"ש מה ה' וגו' ע"ש וכ"כ בש"ה המורה כמש"ש ע"ש : ומעלת שאר החכמות כו' · מחכמות התורה · ותדע ותשכיל איך כל החכמות יוצאין מחכמות התורה כי כל החכמות נכללים בתורתנו ואפשר שט"ס הוא וצ"ל לחכמות התורה ור"ל שיש מעלה ג"כ לשאר החכמות שע"י כ"כ להבין חכמות התורה בכמה מקומות כמו שמבואר במשנה ובגמרא ובתוספת י"ט העיר עליה כידוע וכן סיים בסוף הענין שמהם תהיינה הקדמה לחכמות האלהית וקמ"ל בראוי ללמוד אותם ג"כ מאחר שצריכין לתורתנו וכלשון הזה כתב בספר הכוזרי סוף מאמר הרביעי ע"ש : לוזי המשי · הם הרכים עגולים שעושין מן המשי בארץ ישמעאל כ"כ במ"ה ור"ל שמעורב בו הכל ועדיין הוא מוכן לעשות ממנו מה שירצה וצריך אומן וחכם לברר הטוב מן הפחות ולעשות

וואש ער זאל זיך אויש דער ווייל נפשו בטוב תלין זיין זייל וועט איבער נעכטיגן אין גוטין וזרעו יירש ארץ אונ זיינע קינדער וועלין ירשנן דאש לאנד וראיתי לחתום פתיחת הספר במשל נאה אונ איך האב גיזעהען אויש צו לאזין דיא הקדמה פון דעם ספר מיט איין שיינעם משל יזרז אותך לעמוד על עניניו דאש וועט דיך מזרז זיין רעכט צוא פר שטיין זיינע זאכין דאש מיינט מען דיא זאכין פון דעם ספר ויעירך לדעת מעלת המין הזה מן המצות אונ וועט דיך דער וועקין צו ווישין אז דיא מצות הלבבות האבין מער מעלה משאריתם פון דיא איבעריגע מצות דאש איז די מצות פון דיא גלידער ומעלות שאר החכמות הטבעיות אונ דיא מעלות פון דיא נאטורליכע חכמות והמוסריות והדבריות אונ דיא חכמה פון אונטער ריכטונג אונ דיא חכמה פון וואול צוא קענען ריידין וועשטו ווישין וויא דיא אלע חכמות זיינען ערגער מחכמת התורה פון דער חכמה פון דער תורה דרום וועשטו בעסער לערנען תורה (עיין בהג"ה) הבינהו בקראך אותו פאר שטייא אים ווען דוא לערינשט דעם ספר והשיבהו ברעיונך אונ חזר אים איבער אין דיינע גידאנקען תמצא מה שאתה חפץ בעז"ה וועשטו מיט גאטש הילף גיפינען דרינען וואש דוא בגערשט והוא אונ דאש איז דער משל וואש איך וועל מיט אים אויש לאזין דיא הקדמה שאחד מן המלכים חלק אל עבדיו איין מלך האט גיטיילט צוא זיינע קנעכט לוזי המשי קיילעכדיגע קנייליכער פון זייד וואש דרינען איז פאר האנדין דרייא ערלייא מינים דהיינו גאנץ גוטע אונ גימיינערע אונ גאר גימיינערע לבחון את דעתם כדי אויש צוא פרובין זייער פאר שטאנד הזריז מהם דער גרעשטער זריז פון זייא והנלבב שבהם אונ דער פון צווישין זייא וואש האט גיהאט מער קלוג הארץ פון די איבעריגע בחר מחלקו דער האט אויש דער ווילט פון זיין חלק וואש מען האט אים גיגעבין הטוב שהיה בו דאש בעשטע וואש דרינען איז גיוועזן ומן השאר גם כן בחר הטוב שבו אונ פון דעם איבעריגן האט ער ווידער אויש גיקליבין דאש בעשטע ועשה מחלקו שלשה מינים אונ האט גימאכט דרייא ערלייא מינים פון זיין חלק טוב ובינוני ופחות גוטע אונ מיטיל מעסיגע אונ גאר גימיינע ועשה מן כל מין לבדו אונ פון איטליכן מין בזונדער האט ער גימאכט הטוב במה שראוי לעשות ממנו די בעשטע זאך וואש מען קאן דרויש מאכן ועשה ממנו אצל האומנים הבקיאים

ממנו אצל האומנים הבקיאים בגדי *חופש מעינינים שונים זה מזה וצבעונים שאינם דומים זה לזה וילבשם לפני המלך בכל זמן ובכל מקום כראוי לו מהם והכסיל מעבדי המלך עשה מכל חלקו מן חמשי מה שעשה הזריז מהמין הפחות שבו ומכרו במה שנזדמן לו מן הדמים וימהר ליהנות בו במאכל טוב ובמשתה טוב וכדומה לו וכשהגיע הדבר אל המלך רצה את מעשה הזריז הנלבב והקריבו אליו והעלהו אל מעלת אנשי סגולתו וירע בעיניו מעשה הכסיל ויגרשהו והרחיקו אל שוממות ארצותיו והשכינו עם אנשי קצפו וכן האלהים ית' נתן ספר תורתו האמת לעבדיו לבחון אותם והמשכיל הפקח כשהוא קורא אותו ויבינהו הבנה ברורה יחלקהו לג' חלקים האחד מהם לדעת הענינים הדקים הרוחניים אשר הם מחכמת המצפון כחובת הלבבות ומוסרי הנפשות ויחייב את נפשו לעשותם תדיר ואחרי כן יברור

*) הג"ה פי' בגדים הראויה לבני חורין כמ"ש בגדי חופש לרכבה (יחזקאל כז)

ולעשות מכל חלק מה שראוי לעשות ממנו וכן הוא במעלות תורתנו הקדושה שלא כל אדם מבין הרמזים והסודות שבתורה שהתורה נדרשת בפרד"ס כידוע ולכך כל האותיות והתיבות שבתורה שוים ותמנע היתה פלגש וגו' כמו שמע ישראל והחכם המשכיל בורר לו מן התורה הפשט והרמז והסוד לכל אחד זמנו ומקומו והעיקר הכל ליראה ולאהבה את השם יתברך והם חכמת המצפון ות"ה ומוסרי הנפשות שיתבאר בספר הזה ומהם ועל ידם עושה האדם בגדי חופש ולבושי יקר שמלבשים בהם את הנשמה בג"ע כמו שהאריך בזה בזוהר פרשת ויחי דף רכ"ד וראוי להעתיקו וז"ל בקיצור תניא זכאין אינון צדיקיא דיומיהון זכאין אתתקנו לעלמא דאתי

הבקיאים אונ האט דער פון גימאכט ביי פר שטאנדיגע מיינסטרש בגדי חופש מעינינים שונים זה מזה שיינע קליידר פון אלערליי גישטאלט וצבעונים שאינם דומים זה לזה אונ מיט אזעלכע פארבן וואש זיינען ניט גלייך איינש צו דעם אנדערן בלומר מיט פיל ערלייא פארבין וילבשם לפני המלך אונ האט זייא אן גיקליידט פר דעם מלך בכל זמן ובכל מקום כראוי לו מהם איטליכר נאך זיין צייט אונ נאך זיין ארט אלץ וויא עש האט זיך גישיקט והכסיל מעבדי המלך אונ דער נאר פון די קנעכט פון דעם מלך עשה מכל חלקו מן חמשי האט גימאכט אויש זיין בעשטין חלק זייד מה שעשה הזריז מהמין הפחות שבו וואש דער קלוגר האט גימאכט אויש זיין גימיינסטן מין ומכרו במה שנזדמן לו מן הדמים אונ האט עש פר קויפט פר וויפיל געלט ער האט דער פר גיקענט קריגן וימהר ליהנות בו במאכל טוב ובמשתה טוב והדומה לו אונ האט זיך גישווינד גימאכט לוסטיג דער פון מיט גוט עסן אונ טרינקן אונ מיט נאך אזעלכע גלייכן וכשהגיע הדבר אל המלך אונ אז די זאך איז אן גיקומן פאר דעם מלך רצה את מעשה הזריז הנלבב והקריבו אליו האט ער בוויליגט דאש הייסט עש איז אים וואול גיפעלן די ווערק וואש דער זריז האט גיטאן אונ האט אים גינומן צוא זיך והעלהו אל מעלת אנשי סגולתו אונ האט אים אויף גיבראכט צו דער מעלה פון זיינע גליבטע לייט וירע בעיניו מעשה הכסיל אונ די ווערק פון דעם נאר איז בייא אים איבעל גיפעלן ויגרשהו והרחיקו אל שוממות ארצותיו אונ האט אים פאר טריבין אונ האט אים דער ווייטערט צו דיא וויסטע ערטער וואש גיפינען זיך אין זיינע לענדער והשכינו עם אנשי קצפו אונ האט אים גימאכט רוען בייא אזעלכע לייט וואש ער איז אויף זייא צארענדיג וכן אונ אזוא אויך האלהים יתברך נתן ספר תורתו האמת לעבדיו לבחון אותם גאט יתברך האט גיגעבין זיין ווארהאפטיגע תורה צוא זיינע קנעכט צוא פרובין זייא והמשכיל כשהוא קורא אונ דער פאר שטאנדיגער אז ער לערינט זיא ויבינהו הבנה ברורה אונ פאר שטייט זיא גאנץ קלאר יחלקהו לשלשה חלקים דער צוא טיילט ער אין דרייא טייל האחד מהם דאש איינע פון זייא איז לדעת הענינים הדקים הרוחניים אשר הם מחכמת המצפון צו ווישין דיא איידעלע פר שטאנדיגע זאכין וואש מוז בטראכט ווערין מיט דעם שכל כחובות הלבבות גלייך וויא דיא שולדיקייט פון דיא הערצער ומוסרי הנפשות אונ דיא בשטראפונג פון דיא זיילין ויחייב את נפשו לעשותם תדיר אונ מאכט זיך שולדיג דיא זעלביגע צו טאן אלע צייט

ואח"כ

יברור ממנו חלק שני והיא חכמת חובות האיברים בזמנם ובמקומם ואח"כ ישמש בחלק הג' בעניני דברי הימים לדעת כתות ב"א ותולדותם על סדר הדורות שעברו ומה שאירע מן הדברים והחידות בימים קדמונים וישמש בכל ענין ממנו בזמנו ובמקומו וכראוי לו כפי הצורך אליו ויעזור על השתמשו בכל א' מהם בחכמת השמוש ובחכמת המופת אשר בחכמת הדבור שמהם תהיינה ההקדמות לחכמת האלהות כי מי שאינו בקי בהם אינו מכיר סימני חכמת הבורא בבריאותיו ולא ידע ענייני גופו כל שכן זולתו כאשר זימן העבד הזריז בלי בעלי המלאכות להשלים מה שכוון לעשותו מן המשי של המלך והפתי הנמהר בעמדו על ספר האלהים הוא משמש בו לדעת חידות הראשונים ודברי הקדמונים וימהר

דאתי זכאין וכד נפקין מתהדרין כלהו ואתעבידו לבושי יקר לאתלבשא ביה ובהאי לבושא זכאין לאתענגא מענוגא דעלמא דאתי ובהאי לבושין זמינין לאהייא ולמיקם הקב"ה ויתילבו כמו לבוש ווי לאינון חייבי עלמא דיומיהון חסרון בחוביהון ולא אשתאר מנייהון במה דאתכסיין וכד יפקון מעלמא ווי להאי דגרע יומא לעילא דכד בעי לאתלבשא בהו אינון יומין דפגם הוא בחובוי חסרין מהאי לבושי כדין ווי ליה ונפשיה דדיינין ליה בגיהנם על אינון יומין על חד תרין כו' ותלתא אינון לבושא חד דמתלבשא ביה נפשא ואזלא ושאטא בעלמא כו' וחד דמתלבשא ביה רוחא בג"ע התתון וחד דמתלבשא ביה נשמתא בגו צרורא דחיי כולא ופירשו המפרשים שהמלבושים האלו הם מתרי"ג מצות שהם כנגד כל תרי"ג אברינו וגו' והם

ואח"כ יברור ממנו חלק שני דער נאך טוט ער דער פון אויש דער ווילין דאש אנדערע חלק והוא חכמת חובות האיברים אונ דאש איז דיא חכמה פון דיא שולדיקייט פון דיא גלידער בזמנם ובמקומם איטליכש אין זיין צייט אונ זיין ארט ואח"כ ישמש בהלק השלישי אונ דער נאך טוט ער זיך ברינגען מיט דעם דריטין חלק בעניני דברי הימים גלייך וויא דאש בשרייבונג פון אלע דורות לדעת כיתות בני אדם ותולדותם על סדר הדורות שעברו צוא ווישין פון אלערלייא כיתות פון מענטשין אונ דעם סדר פון דיא דורות וויא איינס פון דעם אנדערין זיינען גיקומען ביז אהער ומה שאירע מן הדברים והחידות בימים קדמונים אונ דיא הירושים וואש האט זיך גיטראפין אין דיא ערשטע צייטין וישמש בכל ענין ממנו בזמנו ובמקומו וכראוי לו אונ טוט זיך ברינגען מיט איטליכר זאך דער פון אין זיין צייט אונ אין זיין ארט אונ וויא עש גיהער צוא זיין כפי הצורך אליו וועדליג ער בדארף ויעזור על השתמשו מכל אחד מ"ם אונ אז ער טוט זיך ברינגען מיט דיא וועלטליכע חכמות ווערט ער דרינען אויך גיהאלפין שמהם תהיינה הקדמות לחכמות האלקות ווארום פון זייא וועט ער האבין הקדמות וויא ער זאל פאר שטיין דיא געטליכע חכמה כלומר פון דיא וועלטליכע חכמות וועט ער קאנען פאר שטיין וויא ארום צוא קלערין דיא געטליכע חכמה אונ צוא פאר שטיין זיא כי מי שאינו בקי בהם ווארום דער וואש איז ניט בקי אין דיא חכמות אינו מכיר סימני חכמת הבורא בבריאותיו דער קען ניט דער קענען דיא סימנים פון דער חכמה פון דעם בשעפער דורך זיינע בשעפעניש ולא ידע עניני גופו אונ ער פאר שטייט ניט דיא זאכין פון זיין אייגענעם גוף כל שכן זולתו מכל שכן פון אנאנדערין אונ דיא אלע חכמות נוצין דעם קלוגין מאן כאשר זימן העבד הזריז אזוא וויא דער קלוגער קנעכט האט אן גיברייט כלי בעלי המלאכות דאש גיצייג וואש די בעלי מלאכות האבין בדארפט צוא די קליידר להשלים מה שכיון לעשותו מן המשי של המלך כדי ער זאל קענען גומר זיין דאש וואש ער האט בריעה גיהאט צו מאכין אויש דעם זייד פון דעם מלך אזוא אויך דער קלוגער דורך דיא וועלטליכע חכמות קען ער זיין כוונה גומר זיין רעכט צו פאר שטיין דיא חכמה פון דער תורה והפתי הנמהר אונ דער נאר וואש ער איז זיך ניט מיישב אויף דעם וואש ער טוט בעמדו על ספר האלהים ווען ער פר שטייט שוין יוא דיא ספר תורה פון גאט הוא משמש בו לדעת חידות הראשונים ניצט ער עש נאר צוא ווישין דיא רעטעניש פון דיא ערשטע ודברי הקדמונים אונ דיא רייד אדר די זאבין פון די ערשטע צייטין וימהר ל הנות בו בעניני העולם אונ טוט זיך איילן הנאה צוא האבין

וימהר ליהנות בו בעניני העולם ויביא ראיה ממנו לרדוף אחרי התאוה ולהניח דרך הפרישות ולעשות כרצון איש ואיש וללכת אחר רצון כל מין ומין מבני האדם בדעתם ובחפצם והוא כמו שאמר הכתוב (משלי ה) הוא ימות באין מוסר וברוב אולתו ישגה בחון אחי המשל הזה והשיבהו אל מחשבתך והתבונן מספר תורת אלהיך מה שהעירותיך עליו והעזר להשיג אותו בקריאת ספרי הגאון רבינו סעדיה ז"ל שהמה מאירים השכל ומחדדים הבינה ומורים הפתי ומזרזים העצל והאלהים יורנו דרך עבודתו כאשר שאל ממנו משיחו (תהלים טז) תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח :

והם ג' כנגד מעשה ודבור ומחשבה שהם הכוונות למצות לעשותם לשמה כל איש כפי ידיעתו מגעת ע"ש אתה הראית לדעת מזה המשל הנמרץ בדברי הזוהר כי מי שעושה כל שלשה מיני בגדים מהתורה שנתן הש"י לנו במעשה ובדבור ובמחשבה הכל לשמו יתברך זה יוכל ליכנס בם לחצר הפנימית וילבשם לפני המלך בכל זמן ובכל מקום כראוי לו מהם והכסיל עושה להפך שלוקח התורה רק לצרכי גופו ועושה הכל להנאותיו א"כ אינו יכול ליכנס אפילו לג"ע התחתון שהוא כמו חצר המלך ונענש ג"כ כמ"ש וירע בעיניו מעשה הכסיל כו' ועליו אמר הכתוב צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם והורה לנו במשל הזה שהספר הקדוש הזה נתחבר שיהיה לנו לעינים דרכי הברור כילד נברר דברים הדקים מן התורה ולא לסור ימין ושמאל מספרי היראה ומיכר וע"י נעשה הבגדי חופש הנ"ל כמו ספרי רס"ג ז"ל וכיוצא בהם ספרי ישרים מהקדמונים כי הם מאירים השכל כו' : והאלהים יורנו דרך עבודתו כאשר שאל ממנו משיחו דוד עבדו תודיעני אורח חיים ונזכה שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח אמן ואמן סלה :

האבין פון דיא וועלטליכע זאבין וואש דרינען שטייט ויביא ראיה ממנו לרדוף אחר התאוה אונ פון דעם ספר וואש ער לערינט ברייננט ער זייא נאך ראיות מען זאל נאך גיין נאך אזעלכע זאבין וואש דער מענטש גילוסט ולהנ"ח דרך הפרישות אונ שטיין צוא לאזין דעם וועג פון אפשיידונג פון תאוות לבו ולעשות כרצון איש ואיש אונ צוא טאן דעם ווילן פון איטליכין מענטשין וללכת אחרי רצון כל מין ומין מבני האדם בדעתם ובחפצם אונ נאך צו גיין נאך דעם ווילן אונ בגער פון אלערלייא מענטשין והוא כמו שאמר אונ דאש איז אזוא וויא דער פסוק זאגט אין (משלי) הוא ימות באין מוסר ער וועט שטארבין ווייל ער האט ניט אן גינומען קיין שטראף וברוב אולתו ישגה אונ פון וועגין זיין פיל נארישקייט טוט ער זינדיגין בחון אחי המשל הזה פרוב אונ פאר שטייא מיין ברודער דעם דאזיגין משל והשיבהו אל תוך מחשבתך אונ קער אים ווידער צוא דיין מחשבה כלומר נעם דיר אים גוט אין זינען אריין והתבונן מספר תורת אלהיך אונ בטראכט עש אויש דעם ספר תורה פון דיין גאט וועשטו גיפינען דאש זעלביגע מה שהעירותיך עליו וואש איך האב דיך דרויף דער וועקט והעזר להשיג אותו אונ צוא פאר שטיין רעכטו דאש וואש איך האב דיר דא גישריבין קענשטו דיר העלפין בקריאת ספרי הגאון רבינו סעדיה ז"ל דורך דעם וואש דו וועשט לערנן אין די ספרים פון רבינו סעדיה ז"ל שהמה מאירים השכל דען זייא דער לייכטין דעם שכל ומחדדים הבינה אונ שארפן דאש פר שטאנד ומורים הפתי אונ דעם אום פר שטאנדיגין ווייזין זייא דעם גוטין וועג ומזרזים העצל אונ דעם פוילין מאן זיינן זיי מזרז צו גאטש דינשט : איצונד טוט דער מחבר בעטין והאלהים יורנו דרך עבודתו אונ גאט זאל אונז ווייזין דעם רעכטין וועג פון זיין דינשט כאשר שאל משיחו אזוא וויא זיין גיזאלבטער דוד המלך האט גיבעטין אין (תהלים) תודיעני אורח חיים לאז מיך ווייזין דעם וועג פון לעבין שובע שמחות דיא זעטיקייט מיט פרייד את פניך נעימות בימינך נצח צוא זיצין פאר דיין שכינה מיט זיסקייט אין דיין רעכטע זייט אויף אייביג אמן :

השער הראשון

בביאור אופני חיוב יחוד האל יתברך בלב שלם

וזה פתח השער

אמר המחבר כאשר חקרנו על מה שהצורך אליו יותר מפנות דתנו ושרשיה מצאנו יחוד האלהים בלב שלם שרשה ויסודה שהוא השער הראשון משערי התורה וביחוד יפרד המאמין מן הכופר והוא ראש אמתת הדת ומי שנטה ממנו לא יתכן לו מעשה ולא תתקיים לו אמונה ומפני זה היה תחלת דברי האלהים אלינו על הר סיני (שמות כ) אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' והזהירנו אחר כן על ידי נביאו באמרו (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד וצריך שתבין הפרק הזה של שמע ישראל עד סופו ותראה היאך נעתקו בו דבריו מענין לענין וכלל עשרה ענינים כנגד עשרת הדברות והוא שצונו להאמין בבורא יתברך באמרו שמע ישראל ה' ולא התכוון בכאן באמרו שמע לשמע האזן אך התכוון לאמונת הלב כמו שאמר הכתוב (שמות כד) נעשה ונשמע (דברים ו) ושמעת ישראל ושמרת לעשות וגו' וכל מה שבא על הדרך הזה בלשון שמיעה לא התכוון בו כי אם להאמין ולקבל ואחרי אשר חייבנו להאמין באמתת מציאותו חייבנו להאמין שהוא אלהינו כמו שאמר אלהינו ואחר כן חייבנו להאמין כי הוא אחד

אמת

אמר המחבר כאשר חקרנו כו' · ר"ל חקרנו מה הוא הדבר שהוא יסוד ועיקר ושורש של התורה והדת: פנה · הוא ל' יסוד כמו היתה לראש פנה : מצאנו שהיחוד כו' · מי שמאמין ביחודו של עולם בלב שלם זהו שורש ויסוד האמונה והתורה : ומי שנטה · מהאמונה הזאת : לא יתכן לו · עבודת ה' מאחר שאינו מאמין בו יתברך שהוא ברא את העולם והוא יחיד בעולמו וראוי לעבדו א"כ אין לו אדון שיעבוד אותו ואין לך כופר יותר מזה : ומפני זה היה תחלת כו' אנכי לא יהיה לך · ואמרו במכילתא משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור עלינו גזירות אמר להם לאו כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות שאם מלכותי אינכם מקבלים גזירותי היאך אתם מקיימים כך אמר המקום לישראל אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו' לא יהיה לך אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם במצרים כי שם ראו בעיניהם יכולת הבורא יתברך כי לו לבדו הכח כו' אמרו לו הן אמר להם כשקבלתם מלכותי מעתה קבלו גזירותי וכו' עיין ברמב"ן שלכך נקרא מצוה זו קבלת עול מלכות שמים ע"ש : והוא שצונו להאמין כו' באומרו שמע : שהוא

לשון

אמת כמו שאמר ה' אחד ואחר שחייבנו להאמין ולקבל שלשה הענינים האלה אשר זכרנו נעתק מהם אל מה שאנו חייבין לחבר אליהם והוא אהבת האל בלב שלם בסתר ובגלוי בנפשנו ובמאדנו כמו שאמר (שם) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ואני עתיד לבאר הענין הזה בשער אהבת האל בעזר הצור ואחר כן נעתק מהם להזהיר על חובות הלבבות באמרו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך רוצה לומר שתדביקם אל לבך ותאמן בם במצפונך ואחר כן נעתק מהם אל מצות האברים שהם כוללים הידיעה והעשייה כמו שאמר ושננתם לבניך ודברת בם שאם לא יהיה לך בן אל תשים הבן עילת קריאתך אותם ואחר כן אמר בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך שאין נמנע מן הלב ומן הלשון מה שהם חייבין בו כמו שאפשר לימנע משאר האיברים כאשר הקדמנו מחיוב מצות הלבבות תדיר בפתיחת הספר הזה וכל זה להזהיר על מה שהקדים במאמר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך שתהיה רגילות לשונו בהם תמיד מביאה לידי זכרון הלב ולא יפנה לבבו מזכור האלהים תמיד וזה דומה למה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים יז) שויתי ה' לנגדי תמיד ואמר הכתוב (דברים ל) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו ואחר כן נעתק מחובות האיברים אל מה שיש בו מעשה בלבד ושמהו ג' חלקים באומרו וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך והם תפלה של יד ותפלה של ראש והמזוזה וכלם גורמים לזכור את הבורא ולאהבו בלב שלם ולכסוף לו וכמו שאמר הכתוב בחקי זכרון אהבת האוהבים (שיר השירים ח) שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך וגו' ואמר (שם א) צרור המור דודי לי בין שדי ילין ושם אותם שלשה כדי שיהיו חזקים וקיימים יותר כאשר אמר החכם (קהלת ד) והחוט המשולש לא במהרה ינתק והפרק הזה כולל עשרה עניינים חמשה מהם רוחנים וחמשה מהם גשמיים והרוחניים תחלתם שהבורא נמצא והב' שהוא אלהינו והג' שהוא אחד והד' שנאהבהו והחמישי שנאהב אותו בלב שלם והחמשה הגשמיים

תחלתם

לבון הכנה וקבלת דברים בלב כאילו אמר קבל והאמן בלבבך שיש אלוה מצוי ושמו ה' כי זה שמו לעולם וגו' (והוא שם העצם שבו נגלה לנביאים שמורה עליו ית' שהיה והוה ויהיה ומהוה כל הויות ומחויב המציאות) : נעשה ונשמע ר"ל לקבל להבא לכן אמרוהו אחר נעשה וכן ת"א : שהוא אלהינו · ר"ל כי זה המצוי שהוא אלהי כל העולמות כמו שיורה השם הויה יתברך עם כל זה הוא אלהינו בפרט שבחר בנו בשעת מתן תורה לעם סגולה מכל העמים וקרבנו לעבודתו ואנחנו קבלנו מלכותו עלינו: ואח"כ חייבנו להאמין כי הוא אחד אמת כמ"ש ה' אחד · מדכפל השם ולא אמר ה' אלהינו אחד רצה להורות ולדייק ש' הוא האחד אמת אבל זולתו אינו אחד אמת בשום פנים אפי' אם נאמר על שום דבר אחד אינו אחד באמת רק דרך העברה כי הוא יותר מאחד כמו שיתבאר : אהבת האל בלב שלם כו' · הוא המדריגה השייכה ליחוד האל יתברך כמ"ש לעיל בסוף ההקדמה ומבואר בפי' בפתיחת שער אהבת ה' ע"ש : שהם כוללים הידיעה והעשיה · רצה לומר בלמוד התורה הרמוז בושננתם ודברת בם יש בו ידיעה לידע מדע החכמה שבתורה והמצות ויש בו ג"כ מעשה שעקימת שפתיו בלמוד נחשב הוא מעשה ומצוה בפני עצמו להוציא שאר מצות האברים שאין בהם אלא מעשה בלבד כמ"ש בסמוך : שאם לא יהיה לך בן כו' · ר"ל לכך מחלקם לשני מצות כלו' אם יהיה לך בן תלמדם לבנך ואם לאו ודברת אתה בם שלא יהיה הבן סבה ועילה לקריאתך התורה אלא אתה חייב לדבר בם אפילו כשלא יהיה לך בן : שאין נמנע מן הלב ומן הלשון מה שהם כו' · ולכך אמר מצוה זו של ודברת בם בשבתך וגו' כאן אחר מצות הלבבות והלימוד כי בהם אין שום מונע מלדבר בם ולזכור אותם תמיד בשבתך בביתך וגומר א"ל בשאר מצות האיברים אינו יכול לקיים אותם תמיד ועיקר הלימוד יהיה בשביל שתהיה רגילות לשונו בהם תמיד מביאה לידי זכרון הלב ולא יפנה וכו' · שויתי ה' לנגדי תמיד · כי זאת היא תכלית כל המדרגות במעלות הצדיקים והחסידים שלא יפנה לבבו מזכור האלהים תמיד כי אין ישיבת האדם ותנועותיו כו' כמו שהביא הרמ"א בש"ע א"ח והם דברי המורה וע"ש בהאריך וע"ע לקמן וכ"כ בספר חסידים סימן ל"ה : ואח"כ נעתק כו' · כמש"ה בחקי זכרון אהבת האוהבים ר"ל במנהגי אהבת האוהבים נותנים זה לזה לזכור עם בשמים טובים אי אותם על זרועו שירחנה תמיד ולא יתבטל האהבה שביניהם כמו שאמרו כנסת ישראל להקב"ה שימני כחותם על לבך הדביקני על לבך וזכרני בה ו היינו אותם על האצבע ועל הזרוע שלא תבטל אהבה שביננו : ואמר צרור המור וגו' · כלומר אהבת דודי לי תמיד כצרור המור הלן תמיד בין שדי שלא תבטל אהבתו לעולם כן ה' אלהינו נתן לנו מצות תפילין על הזרוע ועל הראש ומזוזה על הפתח שלא נשכח אותו בשום זמן ולזכור אותו ולאהבהו בלב שלם בכל עת ובכל שעה : והחמישי שנאהב אותו בו · י"ג שנעבדוה

בלב

תחלתם ושננתם והשני ודברת בם והשלישי וקשרתם לאות וגומר והרביעי והיו לטוטפות וגומר והחמישי וכתבתם על מזוזות וגו' וארז"ל למה קדמה שמע לוהיה אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות על כן ראיתי להקדים שער היחוד על שאר שערי הספר הזה וצריך שאבאר עתה מענין היחוד בלב שלם עשרה ענינים הראשון מה גדר היחוד בלב שלם והשני על כמה הלקים מתחלק ענין היחוד והשלישי אם נתחייב לחקור עליו בדרך העיון אם לא והרביעי איך דרך מחקרו ומה אנו צריכין לדעת תחלה קודם שנחקור על היחוד והחמישי לברר ההקדמות אשר יתברר מהן כי יש לעולם בורא בראו מאין והששי היאך נביאם לקיים מציאות הבורא והשביעי להביא ראיות שהוא אחד והשמיני לבאר עניני האחד העובר והאחד האמת והתשיעי שהאל יתברך אחד אמת ואין אחד אמת זולתו והעשירי במדות האלהיית המושכלות והכתובות והפנים אשר יתבאר מהם לקיימם לו ולהרחיקם ממנו :

פרק א **אמר** המחבר שגדר יחוד האלהים בלב שלם הוא שיהיו הלב והלשון שוים ביחוד הבורא ית' אחר אשר יבין בדרכי הראיות בירור מציאותו ואמתת אחדותו מדרך העיון מפני שיחוד האלהים מתחלק במדברים כפי התחלקות הכרתם והבנתם מהם מי שמיחד אותו בלשונו בלבד והוא שישמע ב"א אומרים דבר והוא נמשך אחריהם מבלי דעת ענין מה שהוא אומר ומהם מי שיחדהו בלבו ולשונו ויבין ענין מה שהוא אומר מדרך הקבלה שקבל מאבותיו ואיננו יודע בירור מה שקבל מהענין ההוא ומהם מי שמיחדהו אחר שיבין מדרך הראיות אמתת הענין אך יחשבנו במחשבתו כשאר האחדים הנמצאים ויבא להגשים הבורא ולהמשילהו בצורה בדמות מפני שאיננו יודע אמתת יחודו וענין מציאותו ומהם מי שמיחדהו בלבו ולשונו אחר שיבין ענין האחד האמת והאחד העובר ויביא ראיות על בירור מציאותו ואמתת יחודו וזה החלק השלם בענין היחוד על כן אמרתי בגדר היחוד השלם שהוא השוואת הלב והלשון ביחוד הבורא אחר שידע להביא ראיה עליו ולדעת אופני אמתת אחדותו מדרך העיון :

פרק ב **אמר** המחבר אך על כמה פנים מתחלק יחוד הבורא אומר מפני שפשטה מלת יחוד בדברי אנשי יחוד הרגילו בה הרבה בלשונם ובמלותם תמיד עד אשר שבה אצלם ממלות התימה על הטוב ועל הרע והם משתמשים בה בהחרדתם לצרה גדולה להגדילה ולהפליא ענינה ואינם מעלים על מחשבתם להבין אמתת ענין מה שיעבירו על לשונם מן הסבלות והעצלות והם חושבים כי ענין היחוד נגמר להם כאשר נגמרה מלתו ולא

בלב שלם: עשרה ענינים · והם העשרה פרקים שבשער הזה:

אמר המחבר שגדר יחוד כו' · פירוש מלת גדר הוא הוראה גמורה על הדבר שרוצים לידע מהותו על נכון צריך לקרותו בשם המיוחד לו לעצמו שלא נטעה שכוונתך היה לדבר אחר כמו שעושין גדר סביב שלא יתערב וישתוה לדברים שחוץ לגדר למשל אם נאמר על האדם שגדרו הוא שהוא מדבר הוא הוראה גמורה על האדם באין ספק אבל אם תאמר עליו שהוא חי אין זה גדרו השלם ויש ספק בדבריך שהבעלי חיים גם כן נקראים חי וכן כל כיוצא בזה ודעהו כן הדבר ביחוד הבורא ית' כשיהיה הלב והלשון שוין ויודע דרכי הראיות מה שאמר על ה' שהוא אחד כיצד הוא אחד אזי אחדותו בלבו הוראה גמורה עליו ית' אבל אם אינו יודע להבין ראיות מדרך העיון ואומר על ה' שהוא אחד אין זה הוראה גמורה על ה' יתברך ויש ספק בדבריו כי כמה דברים יש בעולם שנקראים ג"כ אחד אעפ"י שאינם אחד אמת שהרי הם יותר מאחד כמו שיתבאר לפנינו ובזה תבין כל הפרק הזה ואחריו: ומהם מי שמיחדהו אחר שיבין כו' · רצה לומר שידע להביא ראיות שהבורא ית' נמצא ומחויב המציאות ואין אלהים זולתו אבל לא חקר מה בין הא' האמת שהוא הש"י ושאר האחדים שהם אחד עובר וע"י זה יבא להגשים הבורא כו':

אמר המחבר אך על כמה פנים מתחלק יחוד הבורא · ועתה הוא מפרש מאין יצאו חילוקי דעות ביחוד הבורא כמ"ש בפרק א' ואמר בעבור שנתפשט מלה זאת כל יחוד שמשתמשים במלה זו תמיד והרגילו בה הרבה בשאר דבריהם וצרכיהם: אנשי היחוד · המאמינים ביחודו של עולם: עד אשר שב אצלם כו' · הרגל נעשה טבע אצלם עד אשר שבה ונהיה המלה כזו בפיהם: ממלות התימה · כשהם תמהים ע' שום דבר הן דבר טוב מאוד או רע מאוד אומרים עליו בזה הדבר

ולא ירגישו כי לבותם ריקם מאמתתו ומצפוניהם נעורים מעניינו מפני שמיחדים אותו בלשונ׳ ובמליהם ויחשבוהו בלבבם יותר מאחד וידמוהו במצפונים בדמות שאר האחדים הנמצאים ויספרו אותו במדות לא תאותנה לאחד האמת בעבור שאינם יודעים ענין האחד האמת וענין האחד העובר אלא הסגולה מאנשי היחוד שהעמיקו בהכמה והבינו ענין הבורא והנברא וחוקי האחד האמת ומה שהוא מתבודד בו ואמת אמר הפילוסוף באמרו לא יוכל לעבוד עילת העילות ותחלת ההתחלות אלא נביא הדור בטבעו או הפילוסוף המובהק במה שקנהו מן החכמה אבל זולתם עובדים זולתו מפני שאינם מבינים נמצא אלא מורכב ובעבור זה מתחלק היחוד כפי התחלקות דעות בני אדם ויתרון הכרתם על ארבעה חלקים · תחלתם יחוד האל בלשון בלבד והמעלה הזאת היא המעלה אשר יגיע אליה הקטן והפתי אשר איננו יודע ענין האמונה ואין אמתתה קבוע בלבו והחלק השני הוא יחוד האל בלב ובלשון ע״י הקבלה מפני שהוא מאמין כמו שקבל מהם ואיננו יודע אמתת הענין מצד שכלו ותבונתו והוא כעור הנמשך אחרי פקח ואפשר שיקבל ממקבל כמותו והוא כחברת עורים שם כל אחד מהם ידו על שכם חבירו עד שהגיעו אל הפקח אשר בראש החבורה שמנהיגם שאם יפשע הפקח הזה בהם ויתעלם מהם ולא יזהר בשמירתם או אם יכשל אחד מהם או יקרהו מקרה יקרה לכל המקרה ההוא ויתעו מני דרך ואפשר שיפלו בבור או בגימץ או שיכשלו בדבר שימנעם מלכת וכן המיחד מצד הקבלה אין בוטחין בו שלא יבא לידי שיתוף שאם ישמע דברי המשנים וטענותם אפשר שתשתנה דעתו ויטעה ולא יכיר ומפני זה אמרו רז״ל הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס והחלק הג׳ מחלקי היחוד הוא יחוד הבורא בלב ובלשון אחר שיוכל להביא עליו ראיות על אמתת מציאותו בדרך העיון מבלי דעת ענין האחד האמת והאחד העובר וזה דומה לפקח שהוא הולך בדרך והוא רוצה ללכת אל ארץ רחוקה והדרך מתחלקת לדרכים רבים

כדברי יחיד בטובו שאין כמוהו בעולם וכן בגרה גדולה נועקים שאין כמוהו ואין אחדות כמוהו ולא כן קוראין אותו בשם אחדות גמורה אבל לא כדת שברי אין אחדות אמתי בעולם בלתי הבורא יתברך לבדו וגרם להם זה סכלותם שלא הבינו באמת מן השקר ר״ל לפרש והר״ן מפרש שכוונת המחבר כאן כמ״ש בשער אהבת ה׳ פ״ו שכתב על אותן שמזכירין ש״ש לבטלה בגדופיהם והם מכוונים בזה להפליא ולהפליג בגדופיהם כו׳ ע״ש וכן אמר כאן שבכל דבר בין טוב או רע מזכירין יחוד הא־ל ושמו יתברך לבטלה ואינם יודעים מה הם אומרים מפני הסכלות והעצלות כו׳ ע״ש והשותר יבאר : ויספרו אותו במדות אשר לא תאותנה · אשר לא יאותו לשבר ולתאר את הבורא באותן מדות שהם מספרים אותו כאן הוא לשון ראוי ונכון כמו בזאת נאות לכם : והבינו ענין הבורא והנברא · שהבינו שע״כ יש הפרש והבדל בין הבורא ובין הנברא שאם הבורא יסופר באחדות האמתי נמנע הוא שהנברא ממנו יהיה גם כן א׳ כמותו וכן להפך שהנבראים מהם רב בעצמם כמו שנראה שהם מחוברים משני דברים ע״כ הבורא אינו רב כמותן כמו שיתבאר לפנינו : ומה שהוא מתבודד בו · ומה שראוי להיות בו לבדו שאין לשום ד״א מדה זו מה שיש בו יתברך: נביא הדור בטבעו · דבר מבואר הוא שהנביאים רואים ושומעים ומשיגים דברים נפלאים בעיניהם הרוחניים כאלו ראו ושמעו אותן באזניהם הגשמיים מה שהפילוסופים והחכמים מבלים רוב ימיהם לבא על תכונתם ואפשר שלא ישיגוהו לעולם כמו שהאריך בזה בעל ספר הכוזרי ע״ש וראוי שתדע שאנחנו המאמינים באלקי אברהם יצחק ויעקב ומשה דור אחר דור שהם ראו הכל ושמעו דבריו בסיני הוא כאלו אנחנו ראינו ג״כ בעינינו כי בוודאי לא נחלו לנו אבותינו דבר שקר ואין בו מועיל כמ״ש וכ״כ הכוזרי מ״ד סימן כ״ד שהקבלה הנמשכת הוא כראות העין ע״ש : או הפילוסוף המובהק · ר״ל חכם מובהק אף שלא נחל התורה מאבותיו שבלשון יון ולשון ערבי קוראים לחכמים פילוסופים כך מצאתי · ובעבור זה מתחלק היחוד כו׳ · ר״ל מפני שהרגילו האנשים הסכלים לזכור בכל עניניהם מלת יחוד והאחדות לכך יוצאים מזה כמה חילוקי דעות כמו שמפרש וכמ״ש בפ״א בקיצור : והחלק השני כו׳ על ידי הקבלה מפני שהוא מאמין כו׳ · כי יודע כל אדם שלא נחלו לו אבותיו ורבותיו דברי שקר שאין בו מועיל ובוודאי הגמיר לאדוהו ומסרו לו מבחינת הדברים האמתיים אך לפעמים שלא פירשו לו רבותיו כל הצריך לו לאמונתו אפשר שיטעה ולא יכירו ואפשר שרבו גם כן לא ידע דרכיו הראיות וטועה ג״כ בקצת דברים וזה נמשך אחריו כעור אחר עור כמ״ש הראב״ד בהשגותיו שהיו כמה גדולים מאנשי אמונתנו שהאמינו שיש ח״ו באלקות דברים גשמיים שפשט הכתובים הטעו אותם ואף שהוא עון פלילי ולהרמב״ם בכלל אפיקורסים יחשב : בגומץ · פירש הרד״ק פחת גדול לשון גומא : דברי המשנים · פירוש המשנים דברי אלהים חיים ובש״א דברי האפיקורסים וטעותם·· לשון מנות הלבנות : והחלק השלישי כו׳ · עיין בש״א :

וידעת

רבים מסופקים ואיננו יודע ומכיר הדרך הנכונה אל העיר אשר שם מגמתו אליה אע"פ שהוא יודע אותו הצד ואותה הפאה והוא יגע למאד ואיננו מגיע אל חפצו מפני שאינו יודע הדרך כמו שאמר הכתוב (קהלת י) עמל הכסילים תיגענו כי לא ידע ללכת אל עיר והחלק הרביעי הוא יחוד האלהים בלב ובלשון אחר אשר ידע להביא הראיות עליו ולעמוד על אמתת אחדותו מדרך העיון והסברות הנכונות השכליות וזהו החלק השלם והחשוב שבהם והמעלה הזאת היא אשר הזהיר עליה הנביא באמרו (דברים ד) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגומר :

פרק ג **אך** לדעת אם אנו חייבין לחקור על היחוד בדרך העיון אם לא אומר כי כל מי שיוכל לחקור על הענין הזה והדומה לו מן הענינים המושכלים בדרך הסברא השכלית חייב לחקור עליו כפי השגתו וכח הכרתו וכבר הקדמתי בתחלת הספר הזה מן הדברים המראים חיוב הענין מה שיש בו די והמתעלם מהקור הרי זה מגונה ונחשב מן המקצרים בחכמה ובמעשה והוא דומה לחולה שהוא בקי בחליו ובדרך רפואתו סמך על רופא שמרפא אותו בכמה מיני רפואות והוא מתעצל לעיין בחכמתו וסברתו ברפואות הרופא לדעת אם הוא מתעסק בענינו על דרך נכונה אם לא והיה יכול לעמוד על זה מבלי דבר שימנעהו וכבר חייבתנו התורה בזה כמו שכתוב (שם) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' והראיה שהמחשבה אל הלב הוא עיון השכל הוא מה שאמר הכתוב (ישעיה מד) ולא ישיב אל לבו לא דעת ולא תבונה וגו' ואמר דוד המלך עליו השלום (ד"ה א כח) ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וגו' ואמר (תהלים ק) דעו כי ה' הוא האלהים וגו' ואמר (שם צא) אשגבהו כי ידע שמי ואמר (ירמיה ט) כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי ואמרו רבותינו ז"ל הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ואמרה תורה (דברים ד) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וגו' ואי אפשר שיהדו לנו במעלות החכמה והבינה עד שיעידו לנו הראיות והמופתים ועדי השכל על אמתת תורתנו ואומן אמונתנו וכבר הבטיחנו יוצרנו שיראה כבודו הבהיר לאות לנו על אמתת תורתנו כאשר אמר (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך וגו' ואומר (שם ב) והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' וגו' וכבר התבאר מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה שאנו חייבין לעיין במה שנוכל להשיג בירורו בדעתנו :

פרק ד **אך** איך דרך המחקר על אמתת היחוד ומה שאנו צריכין לדעתו קודם שנחקור על היחוד אומר כי כל דבר שמבקשים לדעת אותו כשמסתפקים במציאותו צריך לשאול עליו תחלה אם הוא נמצא אם לא וכשתתברר אמתת מציאותו צריך לחקור עליו מהו ואיך הוא ולמה הוא אך הבורא יתעלה אין אדם רשאי לשאול עליו אלא באם הוא בלבד וכשתתברר מציאותו בדרך העיון נחקור עליו אם הוא אחד או יותר מאחד וכאשר יתברר לנו שהוא אחד נחקור על ענין האחד ועל כמה פנים יאמר אחד בזה יתקיים לנו היחוד השלם כמו שאמר הכתוב (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד

וידעת היום והשבות וגומר · פירשתי לעיל ע"ש :

פרק ג והוא דומה לחולה כו' לדעת אם מתעסק כו' · ר"ל שיעיין בשכלו גם כן אם פירש' לו רבו כל הצריך לאמונתו שלא יטעה ח"ו כמ"ש לעיל בשער הטורים ע"ש : ואומן אמונתנו · לשון אמן כלומר ואמת אמונתנו :

פרק ד אך איך דרך המחקר כו' · הנה לחקור כיצד יחקור על אמתת יחודו כו': כשמסתפקים במציאותו · אם הוא מסופק אם דבר זה נמצא או לא צריך לשאול כו' : צריך לחקור עליו מהו ואיך הוא כו' · כן הוא מנהג החוקרים בכל החקירות שחקרו על כל דבר בשאלות בד' חקירות האלה · מהו מה חומרו · וממה מאיזה דבר בא · ומי פעלו · ואיך הוא · מה צורתו : ולמה הוא · מה תכליתו · והם החומר והצורה והפועל והתכלית הנזכר במורה כמה פעמים ובשאר ספרים ואמר שאף שכן מנהג החוקרים לחקור ד' סבות האלה בכל שאר החקירות אבל על הבורא יתברך אין אדם רשאי לשאול עליו אלא כו' :

אך

אחד על כן אנחנו חייבין לחקור תחלה היש לעוה"ז בורא אם לא וכאשר יתברר לנו שיש לעולם בורא בראו והדשו נחקור עליו אם הוא אחד או יותר מאחד וכשיתבר' כי הוא אחד נחקור על ענין האחד העובר והאחד האמת ומה שצריך לספר בו על הבורא מענינו ובו ישלם ענין היחוד בלבנו ויגמר במחשבתנו בעז"ה :

פרק ה **אך** ההקדמות אשר יתברר מהן כי לעוה"ז בורא בראו מאין הן שלש הקדמות. אחת מהנה כי הדבר אינו עושה את עצמו . והשני כי ההתחלות יש תכלית למספרן וכיון שיש תכלית למספרן יש להן ראשון שאין ראשון לפניו . והשלישי כי כל מחובר מחודש וכאשר תתקיימנה אלה השלש הקדמות תהיה התולדה מהן למי שידע להשתמש בהן ולחברן כי יש לעולם בורא בראו מאין כמו שיתב' ממה שאנו עתידין לבארו בע"ה והראיה על בירור אלה הג' הקדמות הוא מה שאספר · והוא שנאמר כי כל נמצא אחר שלא היה איננו נמלט מאחד משני דברים אם שהמציא הוא את עצמו או שהמציא אותו זולתו וכל מה שנחשוב עליו שהוא עשה א"ע לא ימלט ג"כ מא' משני דברים אם שעשה א"ע קודם הויתו או אחר הויתו ושניהם אי אפשר כי אם נאמר שעשה א"ע אחר הויתו לא עשה כלום שלא היה צריך לעשות עצמו מפני הקדמת הויתו למעשהו א"כ לא עשה כלום · ואם נאמר שעשה את עצמו קודם הויתו בעת ההיא היה אפס ואופס והאפס לא יהיה ממנו מעשה ולא הנחה כי האפס לא יעשה דבר ונמנע שיהיה הדבר עושה את עצמו בשום פנים · והתבררה הקדמה הראשונה אשר הקדמנו :

ובירור ההקדמה השנית הוא על הדרך הזה שכל מה שיש לו תכלה יש לו תחלה כי כבר נתברר שכל מה שאין לו תחלה אין לו תכלה מפני שאי אפשר להגיע בדבר שאין לו תחלה אלא גבול שיעמוד האדם אצלו ומה שנמצא אחרית נדע כי היה לו ראשון אין ראשון לפניו ותחלה שאין לו תחלה וכל אשר נעמוד על תכלית מההתחלות הנמצאות בעולם נדע כי היה להם ראשון

פרק ה אך מה הן הקדמות שצריך לידע תחלה : אשר יתברר מהן כי לעולם כו' הן ג' הקדמות : אחת מהן · שהדבר הנמצא כל מה שראינו והשגנו בחושינו לא עשה את עצמו : והשנית כי ההתחלות יש תכלית וסוף וקץ למספרם · ר"ל שאינן הולכין עד אין תכלית ומזה מוכח שג"כ יש להן ראשון שאין ראשון לפניו כמו שיתבאר : והשלישי כו' וכאשר תתקיימנה בראיות ברורות הג' הקדמות האלה תהיה התולדה מהם כו' · וכל שישה הקדמות האלה צריכות לברר מהן מציאות הבורא ית' כמו שהראה בפ' השני והתשיעי ע"ש מה שפירשתי שם בעזה"י : והוא שנאמר כי כל נמצא כו' · ומצאתי בספר האמונות לרבינו סעדיה גאון ז"ל · ברור הקדמה הזו בביאור יותר ע"כ ראוי להעתיקו פה וז"ל במ"א וכאשר שהברר לי ברור גמור כי הדברים כולם מחודשים עיינתי אחר כן היתכן שיעשו את עצמם או לא יתכן שיעשה אותם כי אם זולתם ובטל אצלי שיהיו הם עושים את עצמם מפנים אני זוכר מהם שלשה · הפנים הראשונים הם שכל גשם שנכוין אליו מן הנמצאות ותחשבנו שהוא יעשה את עצמו אנחנו יודעים שאחר הויתו יהיה יותר חזק ואמיץ על עשות כמוהו ואם עשה את עצמו והוא חלש (ר"ל ומה אם עשה א"ע קודם הויתו שהיה אז חלש ק"ו שיעשה כמוהו לאחר הויתו כשהוא חזק) יעשה כמוהו והוא חזק וכאשר נלאה לעשות כמוהו והוא חזק כבר נלאה (ר"ל פשיטא שנלאה) לעשות כמוהו והוא חלש · והפנים השניים כי כאשר נעלה במחשבותינו שיעשה הדבר א"ע זה שקר משני חלקי הזמן · כי אם נשתדל להודות בעשותו עצמו קודם שהיה · יודעים אנחנו כי אז היה נעדר והנעדר לא יעשה דבר ואם נאמר כי אחרי שהיה עשה א"ע כיון שקדמה הויתו איננו צריך לעשות א"ע ואין שכאן חלק שלישי כי אם עתה אשר איננו סובלת מעשה כו' עכ"ל וע"ש עוד בארוך ומדבריו תבין דברי המחבר : אפס ואופס · ר"ל נעדר ואין :

ובירור ההקדמה השנית הוא על כו' · שכל מה שיש לו תכלה · ר"ל סוף וקץ · יש לו תחלה · ע"כ יש לו גם כן תחלה ר"ל התחלה : כי כבר נתברר · דבר זה הוא ברור ומושכל : שכל מה שאין לו תחלה · שאם יש דבר שאין לו תחלה והתחלה רק היה קדמון מעולם בלי התחלה אין לו תכלה בוודאי אין לו ג"כ תכלית וקץ וסוף כי כמו שאין לצייר בו התחלה כן אין לצייר בו תכלה וסוף · מפני שאי אפשר להגיע בדבר שאין לו תחלה · אם יש דבר שאין לו תחלה לא נוכל גם כן להגיע לקצו וסופו : אלא גבול שיעמיד האדם אצלו · שיגיע האדם אל גבולו וסופו של דבר שלא היה לו תחלה זו אי אפשר כי כאשר היה לו כח והממשלה שהיה מעולם בלי התחלה מי יוכל להכרית אותו להפסיקו ולכלותו בשום זמן שיהיה לו אחרית וסוף ותכלה כי כחו אז מעולם כן כחו עד עולם ועד : ומה שנמצא לו אחרית · והדבר שנמצא לו אחרית וסוף מזה נדע כי היה לו ראשון אין ראשון לפניו ותחלה שאין לה תחלה אע"פ שלא ראינו שהתחלתו אך מסופו ותכליתו נוכל לצייר שע"כ היה לו ג"כ התחלה בשום זמן וגם שהיה לו מתחיל וראשון שהוא התחיל שכל בו יפסיקו כל התחלות אותן שיש להם

ראשון אין ראשון לפניו ותחלה שאין לה תחלה כי אין התחלות מבלי תכלית לתחלתם ועוד מן הידוע כי כל מה שיש לו חלק יש לו כל כי אין הכל כי אם כלל חלקיו ולא יתכן להיות חלק למה שאין לו תכלית כי גדר החלק אינו כי אם שיעור נפרד משיעור כי השיעור הקטן סופר את הגדול כאשר זכר אקליד"ס בתחלת המאמר החמישי מספר השיעור ואם נעלה במחשבתנו דבר שאין לו תכלית בפועל ונפריש ממנו קצתו יהיה הנשאר פחות ממה שהיה קודם מבלי ספק ואם יהיה השאר מאין תכלית יהיה דבר שאין לו תכלית גדול מדבר שאין לו תכלית והוא מה שאי אפשר ואם יהיה לשאר תכלית אם נוסיף עליו החלק המופרש ממנו והוא יש לו תכלית יהיה הכל דבר שיש לו תכלית וכבר היה דברינו מאין תכלית וא"כ יהיה בתכלית ומאין תכלית וזה הפך שאי אפשר להיות ולא יתכן להפריש ממה שאין לו תכלית חלק כי כל מה שיש לו חלק יש לו תכלית מבלי ספק וכשנחלק ממה שיצא אל גדר ההויה בעולם מן האישים מימי נח עד ימי משה ע"ה במחשבתנו יהיה חלק מכל אישי העולם והוא מגיע עד תכלית א"כ הוא מגיע אל תכלית מספר · וכיון שכל העה"ז מגיע עד תכלית צריך שיהיו תחלותיו מגיעות עד תכלית מספר והדין נותן שיהיה לעולם הזה ראשון

להם הפסק ותכלה : כי אין התחלות מבלי תכלית לתחלתם · כי בוודאי יש שם הפסק וסוף בתחלתם ומגיעים עד תכלית בתחלתם אינם הולכים כן בלא הפסק בתחלתם רק הש"י הוא התחיל אותם וממנו התחלתם כמו שמסיים בסוף הקדמה זו : וכיון שכל העוה"ז מגיע עד תכלית כו' · ומוסב לכאן גם כן כי בכל דור ודור נוכל לצייר שכאן יש הפסק ותכלית מכל מה שהיה לפנינו שהרי אין איש מכל אישי העולם דבק בחבירו לא לפניו ולא לאחריו כמו שמבואר ונראה ויתבאר לפנינו : ועוד מן הידוע כו' · הוא דרך שני וראיה אחרת לברר מזה שכל העוה"ז מגיע עד תכלית וא"כ ע"כ יש להם ראשית וכ"כ בסוף ספר הכוזרי שהוא דרך שני ע"ש כי כל מה שיש לו חלק אם נוכל להפריש חלק מדבר על כרחך · יש לו כל · יש בו הגדר של כל · ר"ל דבר שלם ויש לו גבול סביב : כי אין הכל כי אם כלל חלקיו · כי לא נמצא דבר שלם רק אם יצטרפו ויתדבקו כמה חלקים זה לזה עד שנשלם ונתחבר מהם דבר אחד גדול ושלם : ולא יתכן להיות חלק למה שאין לו תכלית · ר"ל לא נוכל להפריש ולהבדיל קצת וחלק מן דבר שאין לצייר בו תכלית וסוף : כי גדר החלק שפירושו של לשון חלק אינו כי אם שיעור בפ"ד משיעור שנפרד ונחלק חלק וקצת מן הדבר השלם כי השיעור הקטן סופר את הגדול · כי ע"י שיעורים קטנים המחוברים יחד נוכל לידע ולספר כמה חלקים יש בדבר הגדול אף שעתה המה יחדיו בדבר הגדול השלם : ואם נעלה במחשבתנו דבר שאין לו תכלית בפועל ר"ל שיהיה הדבר שאין לו תכלית יצא אל הפועל כמו שמסיים וכשנחלק ממה שיצא אל גדר ההויה בעולם כו' אבל מדבר שלא יצא אל הפועל רק לצייר במחשבה דבר שאין לו תכלית מזה אין ליקח ראיה כי כח המדמה כוזב ויוכל לדמות ולחשוב בדמיונו דברים נמנעים ג"כ וז"ל הכוזרי כי בכח השכל למנות אלפים ואלפי אלפים כפולים עד אין תכלית וזה בכח אבל שיוציאהו אל גבול הפועל לא ע"ש : ונפריש ממנו קצתו · מן דבר שאין לו תכלית : יהיה הנשאר פחות ממה שהיה קודם מבלי ספק · שהרי הפרשנו והסרנו ממנו קצת וחלק : ואם יהיה הנשאר מאין תכלית · וא"ת שהשאר אחר שהפרשת החלק ממנו עדיין הוא הנשאר מאין תכלית נמצא שיש דבר שאין לו תכלית קטן מעט מדבר אחר שהוא ג"כ מאין תכלית שהוא גדול מזה שהפרשנו ממנו החלק שהוא בלי ספק קטן ממנו מאחר שהפרשנו ממנו החלק : והיא מה שאי אפשר לצייר בשכל האנושי : ואם יהיה לשאר תכלית · וא"ת שהנשאר יש לו תכלית מאחר שהפרשת ממנו חלק וקצת : אם נוסיף עליו החלק המופרש ממנו · ואף אם נוסיף עליו כו' · והוא יש לו תכלית כי הנשאר יש לו תכלית כמו שאמרנו וגם החלק המופרש ממני פשיטא שיש לו תכלית : יהיה הכל דבר שיש לו תכלית · אם התחברם זה לזה יהיה ג"כ דבר שיש לו תכלית כיון ששניהם הם דבר שיש להם תכלית : וכבר היה בתחלת דברינו מאין תכלית · כי כן העלינו על מחשבתנו דבר שאין לו תכלית בפועל כנ"ל : וא"כ יהיה בתכלית ומאין תכלית · אם היינו יכולין להפריש חלק מדבר שאין לו תכלית ע"כ היה צריך להיות מבני הפכים מתכלית ומאין תכלית וזהו דבר שאי אפשר להיות וא"כ ע"כ לא יתכן להפריש חלק מדבר שאין לו תכלית כי כל מה שיש לו חלק בלי ספק שיש לו תכלית כנ"ל : וכשנחלק ממה שיצא אל גדר ההויה בעולם מן האישים · כל פרט ופרט מן הנבראים כל אחד לבדו נקרא איש כמו ראובן ושמעון וכן שיה וגמל ופרד ודג וכו' וכשנפריש חלק וקצת מן האישים מה שנבראו מעולם ועד עולם קצת חלק מהם : למשל מימי נח עד ימי משה ע"ה במחשבותינו : כי הם יצאו אל גדר ההויה והיו נמצאים בעולם זה אחר זה ובוודאי נוכל להפריש אותן הדורות מכל שאר הדורות שהיו לפניהם ולאחריהם כי אין איש דבק באיש רק כל איש נמצא לבדו בפני עצמו וכמו שנוכל להפריש מגל אגוזים חלק א' מהכל מאה או עשרה כן נוכל להפריש מכל האישים שבעולם חלק וקצת וא"כ כיון שהחלק מגיע עד תכלית ע"כ כולם בכלל מגיעים עד תכלית וסוף כמו שנתבאר לעיל : והדין נותן ומוכרח שיהיה לעולם הזה ראשון אין ראשון לפניו וצריך בעבור זה · מפני ההוכחות אלו מוכרח ומבואר שיגיעו התחלות למקור התחלתם הוא הבורא יתברך כמו שמבאר ומפרש לפנינו בפ"ז בטוב טעם וכבר העתקתי בקו' דברי רס"ג ומספר הכוזרי בהקדמות אלו ונחמתים מלהביאם כי כולם לדבר א' נתכוונו ואין להאריך בענינים אלו ביותר כמ"ש הסמ"ג והביאו בשל"ה דף מ' וז"ל ורב סעדיה כתב כו' הבאתיו לקמן סוף פ"ז וסיים ועוד האריך מאוד בענין היחוד וא"צ בכל כך להאריך כי כל ישראל תקועים באמונה חזקה כי יוצר הכל הוא אחד יחיד ומיוחד כמ"ש ה' אחד ונאמר אתה הראית לדעת וגו' ונאמר וידעת היום והשבות ונאמר אני אני הוא ואין אלהים עמדי עכ"ל הסמ"ג · והרמב"ם

בעצמו

ראשון אין ראשון לפניו וצריך בעבור זה להגיע התחלות בראשיתם כאשר הקדמנו :

ובירור ההקדמה השלישית שנאמר כי כל מחובר מורכב מבלי ספק מדברים יותר מאחד והדברים ההם אשר חובר מהם הם קודמים לו הקדמה טבעית וכן צריך שיהיה מחברו קודם לו הקדמה זמנית וטבעית והקדמון הוא שאין לו עילה ומה שאין לו עילה אין לו תחלה ומה שאין לו תחלה אין לו תכלה ומה שיש לו תחלה איננו קדמון וכל מה שאינו קדמון הוא מחודש מפני שאין בין הקדמון והמחודש אמצעי שיהיה לא קדמון ולא מחודש א"כ כל מחובר איננו קדמון ועל כל פנים הוא מחודש וכיון שנתבררה ההקדמה השלישית אשר זכרנו נתקיימו הג' הקדמות :

פרק ו **אך** על איזה פנים נשתמש בהקדמות אשר זכרנו בברור מציאות הבורא יתעלה הוא כאשר נשתכל בעולם הזה נמצאהו מחובר ומורכב אין חלק מחלקיו מבלי חבור וסדור כי אנחנו רואים אותו בהרגשותינו ושכלנו כבית הבנוי אשר זומן בו כל הצריך לו · השמים ממעל כתקרה והארץ מתחת (ס"א מתוחה) כמצע והכבבים מסודרים כנרות וכל הגופות צבורות בו כמכמנים כל דבר למה שצריך לו והאדם כבעל הבית המשתמש בכל אשר בו מיני הצמחים מזומנים לתועלתו ומיני החיות משתמשים להנאתו כמו שאמר דוד עליו השלום (תהלים ח) תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו צונה ואלפים כלם וגם בהמות שדי צפור שמים ודגי הים עובר ארחות ימים . וסדר זריחת השמש ובואה להעמיד עתי היום והליל' ועלייתה וירידת' להמציא הקור והחום והקיץ והחורף מעניני הזמנים ותועלותיהם ושנותם תמיד על סדור אחד מבלי הפסק כדכתיב

בעצמו כתב כן במ"נ פי"ו מח"א ובס"פ ע"כ ע"ש והעתיקוה לפנינו א"ס ומה שכתבתי בזה די למביני מדע :

ובירור ההקדמה השלישית כי כל מחובר כו' והדברים ההם אשר חובר מהם הם קודמים לו הקדמה טבעית · כי הנה כחומר ביד היוצר ברצותו לעשות כלי יצטרך לחמר ולמים והם ע"כ החמר והמים קודמים לטבע להכלי הנעשית מהם כי הכלי צריך להחמר ולמים אבל הם אינם צריכין להכלי כמו שבארתי לעיל ענין קודם בטבע ע"ש : וכן צריך שיהיה מחברו כו' · כי בוודאי היוצר קודם בזמן ובטבע להכלי שהוא עושה והוא מבואר כו' : והקדמון הוא שאין לו עילה · זהו ההפך שכל מחובר מחודש ע"כ יש לו מחבר והוא עילתו וסיבתו אבל הקדמון הוא שאיננו מחובר א"כ אין לו עילה וסיבה כיון שהוא כן מעולם עד אין תחלה וסוף : מה שאין לו תחלה אין לו תכלה · לא יכלה ג"כ לעולם ולא יהיה לו שום סוף ותכלה לא בתחלתו ולא בסופו כמו שנתבאר : ומה שיש לו תחלה איננו קדמון · כיון שיש לו תחלה ע"כ היה לו עילה אשר התחילו א"כ איננו קדמון : וכל מה שאינו קדמון הוא מחודש · ע"י אחר שהיה קודם לו והוא היה עילתו וסיבתו : מפני שאין בין הקדמון והמחודש אמצעי כו' · שלא נוכל לצייר דבר ממוצע בין שתי אלו שיהיה דבר שלא יהיה קדמון ולא מחודש רק לא ימלט מאחת משתי אלו או קדמון או מחודש · ומעתה נתבררו ונתבארו כל השלשה הקדמות ונעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך להודיעך קשט אמרי אמת ונומר בפ"ק בא"ו :

פרק ו אך על איזה פנים כו' · פירוש הקדמנו ויעדנו שעל ידי הג' הקדמות יתברר מציאות הבורא יתעלה :

הוא על דרך זה כי כאשר נשתכל כו' נמצאהו מחובר ומורכב · החילוק שבין מחובר ומורכב נראה שמחובר הוא דבר שנתחבר מב' דברים שונים ונראה חבורם כמו העצמות באברי החי שנדבקים זה לזה א"כ האבר מחובר מעצם ובשר ומורכב הוא דבר המעורב משני דברים שאינן נכרים כמו המים בתוך העיסה או מתיכה א' שיש בו כמה חלקים · ואפשר לפרש איפכא ועיין ברו"ח פ"ט והיא היא : מבלי חבור וסדור · שהכל מחובר משני דברים וסדור ומסודר זה אצל זה כל דבר אל מה שצריך אליו במקומו הראוי לו : השמים כתקרה והארץ כמצע · כמטה מוצעת לשכוב ולהשתמש האדם עליו : וכל הגופות צבורות בו כמכמנים · כמו שאוצר דברים הרבה באוצר שלו שיהיו מוכנים לו כל א' במקומו ובזמנו כל דבר למה שצריך כי אין שום דבר א' בעולם שלא יהיה צורך לעולם בו וכולם צורך לאדם כמ"ש לקמן וכ"כ הרמב"ם בהקדמת סדר זרעים וכתב הכוזרי ז"ל אע"פ שאין אנו יודעים מה התועלת ברוב הברואים כאשר לא נדע כלי הספינה ונחשבת ללא צורך ויודע בעל הספינה ועושיה וכאשר לא נדע תועלת הרבה מאברינו ועצמינו לו היו מפורדים לפנינו לא היינו יודעים תועלת כל עצם ועצם וכל אבר ואבר אעפ"י שאנחנו משתמשין בהם וברור לנו כי אם היינו חסרים אחד מהן יהיה מעשינו חסרים ונצטרך אליו וכן כל חלקי העולם ידועים וספורים אצל בוראם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע עכ"ל ע"ש : ועלייתה וירידתה בקיץ היא הולכת ברום הגלגל נוכח ראשינו ומזה נתהוה החום בקיץ · וירידתה בחורף היא הולכת בשפל הרקיע ולכן הקור שולט בעולם והכל הוא לתועלת גדול לבני אדם כמו שיתבאר בארוך בשער הבחינה וכאן הזכירם בדרך כלל : ושנותם תמיד כו' · לשון חוזר פעם אחר פעם כמו ועל השנות החלום פעמים : על סדור אחד מבלי הפסק · זה יורה שיש להם מכריח ואין להם יכולת לשנות תפקידם כמ"ש בשער הבחינה פ"א וז"ל והעולה בזה שהסדר שהוא עושה מעשה אחד תדיר

מורה

כדכתיב (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום וכתיב (תהלים קד) תשת חשך ויהי לילה וגו' וסבוב הגלגלים אשר תנועותם מתחלפות והכוכבים והמזלות על הנהגה משוערת ומשכל מכוון לא יזח ולא ישתנה והכוונה בכל דבר ממנו כוונת תועלת ותקנה למדברים כמו שאמר שלמה ע"ה (קהלת ג) את הכל עשה יפה בעתו גם את העולם נתן בלבם וגומר ואמר לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים וכל זה חבורו והרכבתו נראים בכלו. ובמקצתו וכשנעיין בצמחים ובבעלי חיים נמצאם מחוברים מהיסודות הארבעה והם האש והרוח והמים והעפר והמה נחלקים ונפרדים ואין בנו יכולת לחברם החבור הטבעי מפני שמקצתם משתנה אל קצתם וקצתם כנגד קצתם ואם נחבר דבר מהם הם ממהרים להשתנות ולהתחלף אך החבור שחברה אותו התולדה הוא חבור מתוקן וקיים עד עת קץ וכבר חשבו קצת הפילוסופים כי הגלגלים והכוכבים והאישים העליונים הם מתולדות האש ודומה לזה מה שאמר דוד ע"ה (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט ובזה ראיה על המחשבה הזאת ואיננה תולדה חמישית כאשר חשב ארסט"ו וכיון שהנמצאות הוות מן היסודות מחוברות מהם וידענו כי לא נמזגו מאליהן ולא נתחברו בטבען מפני המחלוקות שביניהם עלה בדעתנו ויתברר בנפשותינו כי מחברם זולתם קושרם בלעדיהם ומרכיבם כנגד טבעם על כרחם הוא בוראם ית' אשר תקן קשורם ותכן חבורם וכאשר נחקור על היסודות הארבעה נמצאם מחוברים מחומר וצורה

מורה שמעשהו אינו ברצונו כו' : ויש לו מכריח כו' ע"ש כל לשונו : כדכתיב האומר לחרס . לשמש . ולא יזרח . בלילה : ובעד כוכבים יחתום . חותם וסותם בעדם שלא יאירו ביום וזה ראיה שהכל מאתו ית' הן מה שיאירו והן מה שלא יאירו : ומצאתי בס' הכוזרי שכתב על פסוק זה תשת חשך ויהי לילה וז"ל וזכר תועלת הלילה ושהוא בכוונה מאצלו לא במקרה ולא תהו במעשהו ולא במקרים הנלוים במעשהו כי הלילה הוא זמן העדר השמש אבל עם זה מכוון לתועלת כמ"ש תשת חשך ויהי לילה ופירש המפרש שם אף שנראה שהחשך הוא העדר ואינו נברא בכוונה מפני שאין בו תפיסת יד הפועל לכך אמר תשת חשך לומר שהוא בכוונה מאתו יתברך והחושך הוא בריאה כשאר כל הברואים ולהוציא אותנו מידי אמונה כוזבת שהביא המורה בשלישי פרק יו"ד ע"ש עכ"ל ובזה נתבאר כוונת המחבר שהביא פסוקים אלו הנה ולא הביא מפסוקי התורה במעשה בראשית והיא בחכמה נפלאה ולכך תקנו לומר בכל יום יוצר אור ובורא חושך ששניהם מאתו יתברך . וסיבוב הגלגלים אשר תנועתם מתחלפות . שכל הגלגלים השמש והירח והמזלות הולכים בגלגליהם ממערב למזרח . יש מהם שסובבים בחודש ויש בתקופה א' ויש מהם בשנה א' או בכמה שנים רק בגלגל העליון הנקרא גלגל היומי שבתוכו כלול שאר הגלגלים כמו גלדי הבצלים שמהלכו הוא ממזרח למערב והוא מכריח ומגלגל עמו כל הגלגלים שבתוכם ממזרח למערב בכ"ד שעות שבכל יום כידוע לחכמי התכונה : לא יזח ולא ישתנה . מטעם הנ"ל להורות שהם מוכרחים : וכל זה חבורו . ר"ל וכל מה שנראה בעולם אין לך דבר שלא יהיה מחובר ומורכב משני דברים : והמה נחלקים ונפרדים זה מזה . ר"ל הד' יסודות הם חלוקים ונפרדים זה מזה מפני שמקצתם משתנה אל קצתם העפר הקרוב למים משתנה העפר למים או המים לעפר . וכן אש עם אויר . או אויר הקרוב להמים משתנה ומתלבש צורת השני לגמרי כמו שזכר הרמב"ם בהלכות יסודי התורה ע"ש אבל שיהיה לנו יכולת לקרב ולחבר שני יסודות לאחד לעשות מהם דבר שלישי לא . שהרי הם זה כנגד זה כו' : וכבר חשבו כו' הם מתולדות האש כלו' שאפילו הנבראים העליונים והמלאכים שנקראים אישים העליונים הם ג"כ מחוברים משני דברים שהרי האש מחובר מחומר וצורה כמו שמסיים . וכיון כו' כי לא נמזגו . לא נתערבו : ולא נתחברו בטבען . לחבור ולומר כמו שטבע האש לשרוף כך טבעם להתחבר יחדיו שהרי נראה שהטבע הוא להפך : מפני המחלוקת שביניהם וכיון שהוא כן : עלה בדעתנו כו' . שע"כ יש דבר אחר זולתם והוא מחברם וקושר אותם ומרכיבם אף שהוא כנגד טבעם והוא הבורא אותם : והוא אשר תכן חבורם . שכל על מזג שוה כפי מה שרצה . לכל אחד מהם לא פחות וגם יותר ישתנה כמו יתברך לעד : וכאשר נחקור על היסודות הארבעה . ממה הם מחוברים : נמצאם מחוברים מחומר וצורה כבר האריכו החכמים הקדמונים הפילוסופים ובעלי הקבלה האמתים בענין חומר וצורה כמו שתראה בספר המורה ובס' הכוזרי ובהקדמת הראב"ד לס' יצירה והרמב"ן על פסוק והארץ היתה תוהו ובוהו ועיין בהם וקוצר הדברים העולה מדברי כלם הוא זה שכשעלה ברצונו הפשוט יתברך לברוא את העולם ברא תחלה חומר אחד שלא היה לו שום צורה כמשל החומר שביד היוצר וכברזל שעושה ממנו הנפח כמה מיני כלים שונים : צורת זה אינו בצורת זה והחומר שלהם שוה מכלם כן הדבר בד' יסודות שקודם שקיבלו כל אחד צורתו הנראה לנו ה"ה בתחלה חומר ראשון ונקרא אצל היוונים היולי ובספר המקובלים נקרא נפש היסודות כי הצורה צריך להיות בחומר הנושא דאל"כ אין לצורה תפיסה בלא דבר הנושא והחומר הוא עצם הדבר והצורה הוא מקרה כי לפעמים לובש צורה זו ופעמים לובש צורה אחרת והחומר והצורה של הד' יסודות לא היו מעולם זה בלא זה כי הם ראשונים מכל הבריאות ומהם נתמזגו כל הנבראים . והרמב"ם בריש הלכות יסודי התורה קורא אותם גולם וצורה וסיים שם לעולם אין אתה רואה גולם בלא צורה או צורה בלא גולם אלא לב האדם הוא שמחלק גוף הנמצא בדעתו ויודע שהוא מחובר מגולם וצורה כו' עכ"ל ומעתה בין תבין את אשר לפניך דברי המחבר :

והחומר

וצורה והמה העצם והמקרה והחומר שלהם הוא החומר הראשון אשר הוא שורש היסודות הארבעה והחומר וההיולי שלהם והצורה היא הצורה הראשונה הכללית אשר היא שורש כל צורה עצמית וכל צורה מקרית כחום וכקור וכלחות וכיובש והכובד והקלות והתנועה והמנוחה והדומה להם וההרכבה והחבור נראים בכל העולם ובכל חלקיו בשרשיו ובענפיו בפשוטו ובמורכבו בעליונו ובתחתונו וצריך ממה שהקדמנו שיהיה כולו מחודש כאשר התברר לנו כי כל מחובר מחודש והדין חייב שנאמין כי העולם מחודש וכיון שכן הוא ונמנע שיהיה הדבר עושה את עצמו צריך שיהיה לעולם עושה שהתחילו וחדשו ומפני שהתברר כי ההתחלות אי אפשר שיהיו מאין תכלית לתחלתם מן הדין שיהיה לעולם תחלה אין תחלה לפניו וראשון שאין לו ראשון והוא אשר יצרו וחדשו מאין דבר לא בדבר ולא על דבר וכמ"ש הכ' בענין הזה (ישעיה מד) אנכי ה' עושה כל נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי ואמר (איוב כו) נוטה צפון על תהו תולה ארץ על בלימה והוא הבורא יתעלה אשר אותו דרשנו ולמצאו כוונו במחשבותינו ושכלנו הוא הקדמון הראשון אשר אין ראשית לראשיתו ואין תכלית לקדמותו כמו שאמר הכתוב (ישעיה מ״) אני ראשון ואני אחרון ואמר (שם מא) אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא ויש בני אדם שאמרו שהעולם נהיה במקרה מבלי בורא שהתחילו ויוצר שיצרו ומן התימה בעיני איך תעלה בדעת מדבר בעודנו בבריאתו במחשבה הזאת ואילו היה בעל המאמר הזה שומע אדם שיאמר במאמרו בגלגל אחד של מים שהוא מתגלגל להשקות חלקה אחת של שדה או גנה וחושב כי זה נתקן מבלי כוונת אומן שטרח בחבורו והרכבתו ושם כל כלי מכליו לעומת התועלת היה לו להפליא ולהגדיל הרבה עליו ולחשוב אותו

והחומר שלהם · ר"ל החומר של הד' יסודות: הוא החומר הראשון · שאין חומר לפניו כי שאר הנבראים החומר שלהם כבר הוא מורכב מכל ד' יסודות אבל החומר של ד' יסודות הוא חומר ראשון אשר הוא שורש היסודות הארבעה והוא פשוט בלא הרכבה: והחומר וההיולי שלהם · ר"ל שהוא שורש היסודות שהוא החומר שלהם או ההיולי קרא אותו כמה שהרגלה והכל א' כנ"ל: והצורה · ר"ל וכן הצורה של הד' יסודות: היא הצורה הראשונה הכללית · שאין לפניה צורה ובצורה זו נכללים כל הצורות שבעולם הן צורה עצמית הן צורה מקרית למשל החום באש הוא עצמי ובשאר דברים הוא מקרי וכן הקור והלחות והכובד יש בהן צורה שבהן עצמי ויש שהם בו מקרי אבל כל הצורות שבעולם מקורן ושרשן מצורות הד' יסודות שצורתן היא הצורה הראשונה כמו החומר הראשון הנ"ל: וההרכבה והחבור נראים בכל העולם · ר"ל ובעבור שנראה בכל תולדות העולם שהם מורכבים ומחוברים ע"כ מוכח שיהיה כלו מחודש כי כבר התברר כי כל מחובר מחודש כמו שמסיים: בפשוטו ובמורכבו · ר"ל אפילו הפשוטים שבהם והם הד' יסודות שהם פשוטים בערך שאר הנמצאים שהם אינם מחוברים רק משני דברים היינו מחומר וצורה ועוד שהחומר שלהם אינו מורגש רק מושכל כנ"ל וכ"ש הדומם · והמתכות הוא מורכב יותר מהיסודות והוא פשוט לערך הצומח שהוא מורכב יותר · והצומח פשוט יותר מן החי · והחי מן המדבר כי יש במדבר כל בחינותיהם כמו שהאריך הרמב"ם ש"ם ודעהו: בעליונו ובתחתונו · אפילו העליונים גם הם מחוברים מד' יסודות רוחניים והם מד' אותיות השוי"ה יתברך שמהם נתהוו הד' יסודות רוחניים וגשמיים ואין לך שום דבר בעולמות העליונים והתחתונים שאין בו מד' אותיות השוי"ה ואין סוף מתלבש בהם כמ"ש בס' שערי קדושה ובאלשיך פ' בראשית ע"ש:

וכיון שכן הוא · שהעולם כלו מחובר ומחודש וזה ג"כ נמנע שהדברים עשו את עצמה כמו שנתבאר בהקדמה ראשונה וא"כ ע"כ צריך שיהיה לעולם עושה שהתחילו וחדשו רק שעדיין יש לבעל דין לומר שמא העולם אין לו תכלית והתחלה רק מחובר ממחובר והולך כן עד לאין סוף ולזה אמר שכבר התברר בהקדמה שנייה כי ההתחלות אי אפשר שיהיו מאין תכלית להתחלתם כמו שמבואר שם באר היטב · ועתה בין תבין את אשר לפניך · שכל הג' הקדמות שבפ"ה כלם צריכים לדעת את ה' נידע ולהודיע שהוא אל והוא היוצר והבורא יתברך והוא הראשון של הכל ואין ראשון לפניו כמו שנתבאר: מאין דבר · מאין ומאפס המוחלט ברא יש: לא בדבר · לא בעזר שום דבר אחר כי האומן לא יוכל לעשות מלאכתו מבלי כלים לסייעו אבל הוא ית' אינו כן: ולא על דבר · לא בשביל דבר · שלא היה לו שום מכריח שיהיה מוכרח לברוא את העולם או להנאתו ח"ו אלא ברא את הכל להטיב לזולתו כטבע הטוב להטיב שהרי ראינו שכל מה שברא לא ברא אלא מה שהוצרך אל האדם ולא יותר ולפי יכולתו וגבורתו שאין לו קץ ותכלית לא נחשב זה העולם למאומה רק שהוא מטיב לכל דבר כפי מה שיוכל לקבל כמו שהביא במשל המינקת שבסוף שער הבחינה בילד היולד בבור מאשר המלך ע"ש והדברים ברורים: ויש בני אדם שאמרו שהעולם נהיה במקרה · שאומרים שהעולם קדמון ואין לו עילה וסיבה ויוצר שיצרו ח"ו: בדעת מדבר בעודנו בבריאתו כו' · איך יאמר כזאת אדם שהוא בריא בעוד שאיננו חולה או משוגע ממרה"ש עינו או חסר דעה שיחשוב כזאת: ושם כל כלי מכליו לעומת התועלת אפי' הכלים בעשה לזה בוודאי היה מצייר בדעתו תחלה שהוא צריך אליהם לבנין הגלגל והגלגל צריך להשקות השדה שיצמיח לצורך האדם: להפליא ולהגדיל · ר"ל להגדיל התימה עליו · שידמה המאמר הזה כו' איך יתיר לעצמו לחשוב כו'

אותו בתכלית הסכלות וימהר להכזיבו ולדחות מאמרו וכיון שידחה המאמר הזה בגלגל קטן ופחות ונבזה שנעשה בתחבולה קטנה לתקנת הלקה קטנה מהארץ איך יתיר לעצמו לחשוב במחשבה הזאת בגלגל הגדול הסובב את כל הארץ וכל אשר עליה מן הברואים והוא בחכמה תקצרנה דעות כל בשר ושכלי המדברים להשיג הויתה והוא מוכן לתועלת כל הארץ וכל אשר עליה ואיך יוכל לומר שיהיה מבלי כונת מכוין ומחשבת חכם בעל יכולת . ומן הידוע אצלנו כי הדברים אשר הם מבלי כוונת מכוין לא ימצא במאומה מהם סימן להכמה וליכולת והלא תראה אם ישפך לאדם דיו פתאום על נייר חלק שאי אפשר שיצטייר ממנו עליו כתב מסודר ושיטות נקראות כמו שיהיה בקולמוס . ואילו הביא אדם לפנינו כתב מסודר ממה שאי אפשר להיות מבלי מצוע קולמוס ואומר כי נשפך הדיו על הנייר ונעשתה צורת הכתב עליו מעצמה היינו ממהרים להכזיבו על פניו שאיננו נמלט מכוונת מכוין וכיון שזה בעינינו דבר שאי אפשר להיות בצורות רשומות בהסכמת דעתנו איך יוכל לומר בדבר שמלאכתו יותר דקה ותקונו יותר רחוק ועמוק בענינו עד אין תכלית שיהיה מבלי כוונת מכוין וחכמת חכם ויכולת יכול וכל מה שהביאונו להאמין מציאות הבורא יתעלה מצד מעשיו די למי שיבין ויודה על האמת ומספיק בתשובת אנשי הקדמות שאומרים כי העולם קדמון ודחיית דבריהם ואתה דע לך :

פרק ז **אך** הראיה שהבורא יתברך הוא אח׳ היא מפני שנתברר

כו׳ והוא מוכן כו׳ · ובמורה חלק שלישי פרק י״ג כתב גם כן כדברים האלה וז״ל ואומר כל פועל שיעשה בכוונה אי אפשר לדבר ההוא אשר עשה מבלתי תכלית אחת אשר בגללו עשה אותו כו׳ וכן הוא מבואר גם כן שהדבר אשר נעשה בכוונה הוא מחודש אחר שלא היה כו׳ וכבר ביאר אריסט״ו שהצמחים נבראו בעבור הבע״ח וכן שאר הנמצאים זה מפני זה וכל שכן באברי ב״ח ודע שמציאת זאת התכלית בענינים הטבעים הביא הפילוסופים בהכרח להאמין התחלה אחת זולת הטבע כו׳ ודע כי מן הגדולה שבראיות על חידוש העולם למי שמודה על האמת הוא מה שיעמוד עליו המופת בנמצאות טבעיות כי לכל דבר מהם תכלית אחד ושזה מפני זה והיא ראיה על כוונת מכוין ולא יצויר כוונה רק עם התחדשות מחדש עכ״ל וכתבתי זאת שאף שהרמב״ם הרבה לפלפל ולהשיב על כל המופתים הן על הקדמות הן על החידוש כמו שתראה בכל הס׳ ההוא וזאת אשר ישר בעיניו מכל המופתים והציגו בסוף כל דבריו והוא באמת יסוד ושורש ולכך גם המחבר הזה ג״כ כל בנינו עליו כי הם דברים מושכלים אבל להעמיק יותר בענינים האלו הוא מסוכן ביותר כמ״ש הרמב״ם במורה חלק א׳ פרק ע״ז וז״ל וכאשר התבאר לי זה ר״ל שיש להשיב על כל המופתים והיתה זאת השאלה ר״ל קדמות העולם או חדושו אפשריות היתה אצלי מקובלת מצד הנבואה אשר תבאר ענינים אין בכח העיון להגיע אליהם כו׳ ע״ש · ובס״פ ע״ב כתב וכבר הלאו התחבולות קצתם עד באמרו שהיחוד מקובל מן הדת וגנו המדברים זה ר״ל החוקרים וכתבו האומר זה · אמנם אני רואה שאמר זה מהם איש חזק הדעת מאוד רחוק לקבל הטעם שהוא כאשר לא ישמע מדבריהם דבר הוא מופת באמת ולא תנוח נפשו שלא תנוח למה שחשב שהוא מופת אמר שזה לקח בקבלה מן הדת כו׳ ע״ש ובפ״ק י״ז מח״ב המשיל משל נמרץ מאוד נגד האפיקורסים מאמיני הקדמות ואמר שכל ראיותיהם ומופתיהם הם רק מטבע הנמצאים בעולם לאחר שחידשם הבורא ית׳ בכל אופן השלם כאשר המה עתה ואיך נוכל ליקח ראיה ומופת מזה איך היה קודם שנברא ונתהוה מאין ומהשעדר מה היה אז והמשל בזה לילד הנולד באיי הים ומתה אמו והיתום הזה לא ראה מעולם שום נקבה וכאשר נתגדל אצל אביו עד שהגיע לשכלו השלם שאל לאביו איך היתה יצירת האדם והשיב אביו שכל איש מאתנו נתהוה ונוצר בבטן נקבה ממיננו כמותנו בצורה כך וכך והאדם שם בבטנה קטן והגוף סגור ויתגדל שם מעט מעט בהדשים הידועים עד העת שמוכרחת ליצאת מבטנה בפתח הנפתח בגללו ואח״כ יתגדל עד היותו גדול באבריו וכחותיו ובשכלו כמו שתראנו עתה והיתום ההוא יתחיל להכחיש כל זה ויעמיד המופת על כל הענינים האמתים האלו לאמר שהם נמנעים ובקר כי איך יצוייר שהאדם ההי יוכל לנשום באפיו בתוך כיס סתום בכל צד ונראה בזה נמנע שיחיה אפי׳ שעה א׳ בלי נשימה או אם אינו מוציא מה שאוכל ימות בכאב גדול ואיך יהיה פיו סתום וטבורו פתוח ועיניו סתומים ואיבריו כפותים יחדיו זה זמן ארוך וכאשר יצא משם יהיה כל אבריו ועיניו ופיו הכל בשלימות וזה הכל מבואר לו במופת שלא יוכל להיות יצירת האדם כך ואף שכן היא באמת כו׳ ומסיים והתבונן זה המשל ובחנהו אתה המעיין המצא זה ענינו עם הפוקר בזה בזה שאנחנו עדת הרודפים אחר משה רבינו ע״ה ואברהם אבינו ע״ה נאמין שהעולם נתהוה על צורה כך וכך והיה כך וכך ונברא כך ואחר כך יבוא ארסט״ו לסתור דברינו ויביא עלינו ראיות מטבע המציאות הזה השלם ההוה בפועל אשר לא ידמה ממה שהיה עליו בעת ההויה שהוא נמצא אחר ההעדר הגמור כו׳ ושיים וצריך שהזהר בזה הענין שהוא חומה גדולה בניתיה סביב התורה מקפת בה מונעת אבן כל משליך אליה עכ״ל דפח״ח ושפתים יושק ועיין מה שכתוב בהקדמה מספר האמונות ואתה דע לך : בצורות רשומות בהסכמת דעתנו · הם צורת הכתב והמכתב כפי הנראה כל הכתבים מסלבונות הם בהסכמה שיכתבו כך או כך ואיננו דבר אלקי העפ״כ אנו גוזרים ואומרים שלא נקיה במקרה רק בכונה ומכל שכן איך יוכל כו׳ :

אך הראיה שהבורא יתברך אחד הוא כו׳ · כלו׳ שזה מה שנבאר אח״כ מטבע שנים אלא שמקדים לומר מפני שיתברר כו׳ להצעה

שנתברר לנו בדרך הראיות כי יש לעולם בורא התחייבנו לחקור עליו אם הוא אחד או יותר מאחד וצריך שנבאר אמתת אחדותו משבעה פנים :

האחד מהם מצד בחינתנו לעילות הנמצאות כי כאשר נתבונן מהן נמצא מספרן פחות מעלוליהן וכל אשר נחקור על עילות העילות ההן למעלה נמצא מספרן פחות מהן וכל אשר תעלינה יתמעט מספרן עד שיגיע אל עילה אחת והוא עילת העילו' ובאור זה כי אישי הנמצאים אין תכלית למספרם וכאשר נתבונן במיניהם הכוללים אותם יהיו מספרם פחות מן האישים אשר תחתיהם כי כל מין מן המינים כולל אישים רבים והמינים יש תכלית למספרם וכאשר נערוך המינים אל סוגיהם הכוללים אותם יהיה מספר הסוגים פחות ממספרם כי תחת כל סוג מהסוגים מינים רבים וכל אשר יעלו ירדו מספר הסוגים פחות עד אשר יגיעו אל סוגי הסוגים וכבר אמר הפילוסוף כי סוגי הסוגים הם עשרה והם עצם וכמה ואיך ומצטרף ואנה ומתי ומצב וקנין ופועל ונפעל וכאשר נחקור על עילות אישי מיני עשרת הסוגים האלה נמצאם חמש התנועה והיסודות הארבעה שהם האש והרוח והמים והעפר וכאשר נחקור על עילות היסודו' הארבעה נמצאם החומר

להמצא והתחלת דבר כמ"ש לעיל בפ"ד שכך ראוי לחקור על הבורא ית' :

האחד מצד בחינתנו לעילות הנמצאות. כשנבחין ונתבונן לעילות ר"ל לסיבות של כל דבר נמצא כי לכל הנמצאות יש סיבה ועילה ולסיבה ההיא סיבה עד שמגיע לעילת כל העילות וסיבת כל הסיבו' הוא הבורא יתברך ומזה נדע כי הבורא יתברך אחד : כי כאשר נתבונן ונסתכל בהן · רצה לומר בעילות : נמצא מספרם של העילות והסיבות של כל דבר פחות מעלוליהן · ר"ל מהדברים היוצאים מהן כמשל האב שהוא סיבה ועילה לבניו והמצא שהאבות לעולם פחותים מהבנים וכן הוא בכל הדברים שהעילה פחותה מעלולין : וביאור זה כי אישי הנמצאים כו' · אישים כל פרט ופרט וכל בריה בפני עצמה נקרא איש ומי יוכל לספור ולמנות כל הבריאות שבעולם כל אחד לבדו : וכאשר נתבונן במיניהם הכוללים כו' · כי תחת כל מין יש כמה אישים פרטים למשל שתאמר מין אילן יש בכללו תומר ותאנה וגפן ורמון · ועשב הארץ יש במינו כמה מיני עשבים ומין האדם יש בכללו ראובן ושמעון כו' וכן כל המינים : והמינים יש תכלית למספרם· שתוכל לספור מין האדם מין בהמה מין דגים וכו' : וכאשר נעריך המינים אל סוגיהם כו' · כי הסוג כולל מינים רבים כי הוא כלל גבוה יותר למשל שתאמר סוג בעלי חיים יש בכללו מין האדם ומין הבהמה ודגים ועופות וכן הצומח הוא סוג לכמה מיני צמחים לאילנות ולעשבים וכו' וא"כ יהיה מספר הסוגים פחות ממספר המינים : עד אשר יגיעו אל סוגי הסוגים · ר"ל הכולל של כל הכללים וכל הפרטים הם תחת סוג הסוגים כמו שמבאר : כי סוגי הסוגים הם עשרה כו' · כדי להבין הדברים האלה צריך שתדע שכל הפילוסופים הסכימו שכל הנמצאים שבעולם יש בהן עצם ומקרה העצם הוא עצמות הדבר שלא ישתנה לעולם כל זמן שהדבר קיים ובו נדע מהות הדבר ועצמותו והמקרה הוא מה שיוכל לקרות ולהתהוות על העצם פעם כך ופעם כך והעצם הוא לעולם דבר א' והמקרה חלקוהו לתשעה חלקים לא פחות ובהם נכללו כל המקרים והם סוגים עליונים יקראו אותם בשם עשרה מאמרות והעצם מאמר אחד והתשעה אחרים מקרים והם כמה כו' · וכתב הגאון ר' יעקב בן הגאון מ"ל ז"ל שהם כנגד עשרה מאמרות וכנגד עשר ספירות ופי' אותם אחת לאחת ע"ש ואולי שמצאו כן בספרים מחכמים מקדמונינו וגנבו וגם כתבו ושמו בכליהם כמו שעשו בשאר החכמות שגנבו מהן וקראו בשמותם עלי אדמות כמ"ש בס' הכוזרי ע"ש : כמה · הוא כשתאמר הדבר בשיעורו ר"ל כשתרצה לתת סימן בדבר ע"י שיעורו ותקרא אותו הארוך או הקצר הגבוה או הנמוך וזה כמות המתדבק · וכמות המתפרד · היא שתאמר האחד או השנים או שלשה : ואיך · הוא כשתאמר ותסמן הדבר בא' מתכונותיו הגופנים או הנפשיים שתאמר עליו הלבן או השחור הרופא או הנגר : ומצטרף · הוא שתאמר ותסמן הגוף הזה לגוף אחר ובתואר הזה נשמע שניהם כמו שתאמר זהו אב או אדון נדע מתואר זה שיש לו בוודאי בן או עבד שאין אב בלא בן ולא אדון בלא עבד וכן להפך כשתאמר זה עבד יש לו אדון אע"פ שלא זכרת אלא א' מהן : ואנה · הוא שתאמר ותתן סימן לדבר במקומו שתאמר פלוני השוכן בבית פלוני או בעיר פלוני : מתי · הוא כשתאמר ותסמן הגוף בזמן הידוע באמרך פלוני שנולד בזמן פ' בשנת פ' : ומצב · הוא כשתאמר הגוף על ידי מצבו ותאמר עליו היושב או שוכב או נופל על פניו : וקנין כשתאמר הגוף בקנינו שקנה לגופו שתאמר עליו זהו שהוא מלובש במלבוש פ' או בעל שער פ' כל זמן שאינו נפרד ממנו מתארים אותו בו : ופועל ונפעל · ובכל ספרי הגיון נמצא להפך וקורין אותם מאמר שיתפעל ומאמר שיפעל מאמר שיתפעל או נפעל הוא שתאמר העצם בא' משנוייו אשר בו או שיפשוט צורה וילבש צורה אחרת כמו העפר שנשתנה לעשב או ע"י מקרי שנשתנה שיעורו שהיה קטן והגדיל או גדול והקטין או שהיה לבן והשחיר : ופועל · והוא מאמר שיפעל כשתאמר עצם הפועל על ידי השנויים הבאים על הדבר המתפעל כי כל מתפעל יש לו פועל זולתו שגורם לו אותו השינוי למשל שתאמר מעצן שתפעל כשאת אחד ממילא הגיע השינוי והפעלות לעצם העץ והאומן הגורם ההתפעלות ההיא הוא הפועל אותו וכן דבר שהיה בו בכח ויצא אל הפועל ובהכנה מכח אל הפועל ע"כ היה לו פועל מבחוץ מי שהוציא הכח הזה אל הפועל ע"כ · ויתר פרטיהם והילוקיהם ופרוטיהם עיין בספרי הגיון שהרבו לדבר בזה ומבהילים השומע באותו לשונם במליצות הקודמים כמו שהראה במורם וברות הן פ"י ובאשר ספריהם והעולה מכל דבריהם הוא זה כמו שכתבתי ודי בזה להבין דברי המחבר ודבריהם : וכאשר נחקור כו' · ר"ל מה הוא הבורא והסיבה של עשרה סוגים האלה שהם כמו אישים ופרטים לנגד הסיבה והעילה שלהם : נמצאם חמש · שהם התנועה וד' יסודות · שבלא התנועה לא יוכל שום דבר להתהוות ולהשתנות כי כל דבר שבעולם נתמזג מד' יסודות ומחמת תנועות הגלגלים

החומר והצורה והם שנים וכאשר נחקור על עילתם יהיה מספרם פחות מהם והוא רצון הבורא יתברך ואין מספר פחות משנים אלא אחד א"כ הבורא יתברך אחד על כל פנים וכן אמר דוד עליו השלום (ד"ה א כט) לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש וגו' רוצה לומר כי הוא רם על כל רמים ועליון על כל העליונים וראש כל תחלה ועילת כל עילה ועלול:

והשני מצד סימני החכמה הנראים בכל העולם הזה עליונו ותחתונו קפאיו וצמחיו ובעלי חיים אשר בו וכאשר נסתכל בו יורנו כי כלו מחשבת חושב אחד ומלאכת בורא אחד והוא שאנו מוצאים אותו על מחלקותיו בשרשיו ויסודותיו מתדמה בתולדותיו וישוה בחלקיו ואותות חכמת הבורא יתעלה נראות בקטני היצירות וגדוליהן מעידות כי הם לבורא אחד חכם ואילו היה לעולם יותר מבורא א' היתה צורת החכמה מתחלפת בחלקי העולם ומשתנת בכלליו ובחלקיו ועוד כי אנחנו מוצאים אותו כי הוא צריך בקיומו ותקונו קצתו אל קצתו ואין חלק ממנו נגמר אלא בחלק אחר כצורך קשקשי השריון והלקי המטה ואברי גוף האדם ושאר המחוברים קצתם אל קצתם בתקונם והשלמתם הלא תראה צורך הירח והכוכבים אל אור השמש וצורך הארץ אל השמים ואל המים וצורך בעלי חיים קצתם אל קצתם כי מקצת מיניהם אוכל מקצתם כדורס מן העופות והדגים והיות השדה וצורך האדם אל הכל ותקנת הכל באדם וצורך הארצות והפלכים והחכמות והמלאכות קצתם אל קצתם והחכמה נראית בקטני היצירות וגדוליהם כי כח החכמה הנראית ביצירות הפיל לפי גודל גופו איננו יותר נפלא מכח החכמה הנראית ביצירת הנמלה לפי קטנותה אך כל אשר תקטן היצירה יהיה כח החכמה והיכולת נראה בה יותר ותקון הבורא יותר נפלא ונראה ממנה וזה יורה כי כולם מחשבת חושב אחד ובורא אחד מפני שהם מתדמים ושוים ונכונים להשלמת סדר העולם והעמדתו כלו בכל הלקיו ואילו היה לו יותר מבורא אחד היתה צורת החכמה מתחלפת בקצת הלקיו ולא היה צריך קצתו אל קצתו ומפני שהוא הלוק בשרשיו ויסודותיו שוה בתולדותיו ומחברותיו תראה כי מחדשו ומחברו ומנהיגו וחושבו אחד ואמר הפילוסוף אין במה שברא האלהים יותר

הגלגלים מתקרבים זה אל זה ונתהוה מזה כל הבריאות שבעולם בכח האין סוף ית' כמו שכתבו כל המחקרים וכמ"ש הרמב"ם בריש ה' יסודי התורה: החומר והצורה · דבר נאמרים לעיל ע"ש:

והשני מצד סימני החכמה הנראים כו' · כי נראה לעין שיש בכל דבר שבעולם מקטן ועד גדול חכמה נפלאה: וזה יורנו · יורה לנו שכולם בכלל מחשבת חושב אחד וכו': קפאיו · לשון קפאו התהומות שהוא הארץ והדומם והמתכות והדומה לזה: והוא שאנו מוצאים אותו כו' · ר"ל שאנו רואים שהשרשים והם היסודות הד' הם מחולקים ונפרדים זה מזה וזה כנגד זה כנ"ל וכידוע: מתדמה בתולדותיו · ועם כל זה תולדותיהם היוצאים מהם דומים ושוים כמעט זה לזה ברוב טבעיהם ומדותם כמו שנראה האדם והבהמה שבשניהם נפש החיונית והאברים כפי צרכיהם ושאר מדות שהם כמעט שוים וכן הצומח ובעלי חיים שבשניהם כח הצמיחה וכן כולם וכ"פ בת"ה עיין שם ואפשר לפרש מתדמה בתולדותיו ר"ל אע"פ שהשרשים שהם היסודות אינם נוטים זה לזה ומחולקים זה כנגד זה כנ"ל אע"פ כן כשחברם הבורא זה לזה ועשה מהם תולדות העולם הם נוטים זה לזה ונתחברו היטב בגוף אחד שצריך זה לזה ומזה נראה שהלב אחד לכלם ואל אחד בראם וכ"כ בסוף הענין ומפני כו' שוה בתולדותיו ומחברותיו כו': ואילו היה לעולם יותר מבורא אחד · היה חילוק ושנוי בחלקי העולם בתולדותיו כמו שיש חילוק בשרשיו דמשל אילו היה מיסוד האש לבד נבראים ומיסוד המים לבד ברואים אחרים וכן כולם והיה חילוק מבואר בין בכלל ובין בפרט אפשר לומר שכל בורא אינו צריך ליסוד האחר ועשה את ברואיו מיסוד שלו: היתה צורת החכמה מתחלפת כו' · ר"ל שכל בורא היה לו להראות בריות אחרות שאינם דומים כלל לברואי האחד וכל אחד היה לו להראות חכמתו בפני עצמו כדי שהכל יכירו וידעו שהוא מבורא אחר אבל עתה ראינו שכולם דומים זה לזה ע"כ חכם אחד עשה את כולם כמו שמסיים: ועוד כי אנחנו מוצאים אותו כו' · שכל נברא שבעולם צריך לדבר אחר להשלמתו ולתקונו · הצומח וכל היוצא מן האדמה צריך למים ובעלי חיים צריך לצמחים והאדם צריך לכולם וכן נשלם הכל וכמו שהתבאר: כצורך קשקשי השריון כו' · ואילו חסר מהשריון טבעת אחת יוכל החץ ליכנס דרך שם כן לא יוכל העולם להתקיים אם יחסר אחד מהברואים כמו שנראה באברי האדם כמו שכתבתי דברי הכוזרי נמשל כלי הספינה לעיל ע"ש: וצורך הארצות והפלכים כו' · פירש מחוזות כי כל מדינה יש בו הכמות ובגבולות אחרות מה שאין באחרת וצריכות זו לזו להביא מזו לזו: והחכמה נראית בקטני היצירות וגדוליהן כו' · ומזה נדע שכולם צריכין לתקנת העולם אפי' הנמלה הקטנה דאל"כ איך יעשה חכם כמהו דבר נפלא כזה לבטלה ולא צורך: וזה יורה כי כולם כו' · מפני שהם מתדמים וצריכים

יותר נפלא ממה שברא ורצה לומר כי החכמה בקטן ובגדול מחלקי העולם מתדמה ושוה כמו שאמר דוד עליו השלום בספרו מיני עניני העולם ותכונת ישובו (תהלים קד) מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך ואמר (שם צב) מה גדלו מעשיך ה' מאוד עמקו מחשבותיך :

והשלישי מפני החדוש הכולל את כל העולם כי הראיו' למדו על חדושו והצורך בעבור זה שהיה לו מחדש מפני המנע הוית הדבר מאליו וכשאנו מוצאים הויה ויתברר לנו כי היה אחר שלא היה נדע בעדות השכל השלם שזולתו בראו והמציא הויתו ויצר אותו וכיון שהתקיים כי לעולם בורא שבראו והדשו אין ראוי להעלות על דעתנו שהוא יותר או פחות מאחד שאי אפשר למציאות העולם מבלי בורא אחד ואילו היה אפשר שיעלה בדעתנו שיתקיים העולם בפחות מבורא אחד היינו מעלים על דעתנו כן אך מפני שלא יכולנו להשכיל דבר שיוכל לעשות את זולתו פחות מאחד ידענו ידיעה שאי אפשר לדהותה כי הוא א' כי הדברים אשר יתבררו מצד הבאת הראיה עליהם ותהיה מציאתם מציאה שאי אפשר לדהותה אין אנו צריכין להעלות על דעתנו שהם יותר ממה שהצורך מביא אליו בהשלמות הדבר שהוא לראיה עליהם והדמיון כי בעת שנראה כתב שוה בחבורו וצורות המכתב אשר נכתב בו צורה אחת יעלה בדעתנו מיד כי כותב אחד כתבו וחברו כי הכתב לא יתכן בפחות מכותב אחד ואילו היה יכול להכתב בפחות מכותב א' היינו חושבים כן ואע"פ שאפשר שיכתבנו יותר מאחד אין ראוי להעלות על דעתנו כן אלא בראיה שתעיד על ברור הדבר מהתחלף צורת המכתב במקצת והדומה לזה ואם היה הדבר כן אין אנו צריכין לדעתו פנים בפנים אם אי אפשר לעמוד עליו מן הצד הזה ועמדו לנו הראיות עליו ממעשהו בסדור כתיבתו במקום ראותנו אותו וידענו ידיעה ברורה כי כותב אחד נמצא יודע מכתב ויכול לכתוב כתבו ולא השתתף בו עמו זולתו מפני סדר חבורו והשואתו מפני שמעשה שני עושים מתחלף ואיננו שוה ומסודר על ערך אחד ומשתנה בתקונו ותכונתו וכן נאמר בבורא יתעלה כי מפני שהיו אותות החכמה בבריאותיו מתדמות ושוות הוצרכנו להאמין כי בורא אחד בראם שאי אפשר למציאות המהודשים מבלעדיו ושאיננו דבר נראה בעצם ובמקרה ומפני שאיננו נראה אי אפשר למצאו ולדעתו אלא בדרכי הראיות והבחינות המורות עליו מצד בריאותיו אז תעמיד לנו אמונתנו שהוא נמצא ושהוא אחד קדמון היה ויהיה ראשון ואחרון גבור חכם חי ועמדו לנו הראיות עליו במקום עמדנו עליו וראותנו אותו יתעלה מפני שאיננו מענינים הנראים על כן הוצרכנו להעלות על דעתנו שבורא אחד בראם כי אי אפשר בלעדיו במציאות המהודשים אך יותר מאחד אפשר בלעדיו ואין צורך אליו על כן מי שיטעון שהוא יותר מאחד לא יתקיימו דבריו אלא בראיה זולת הראיה שהבאנו ואי אפשר להעמידה מפני שהראיות שהן מדרך השכל אינן מכחישות זו את זו אך כל הראיות מעידים אחדותו ומרחיקות ממנו ענין הרבוי והשתוף והדמיון כאשר אמר ה' יתברך

היש

וצריכים כולם בכלל ובפרט לסדר העולם והעמדתו כו' כנ"ל :

והשלישי מפני החדוש הכולל את כל העולם ר"ל לומר ממה שנתבאר שכלל העולם מחודש וע"כ יש לו מחדש מזה נדע שהמחדשו הוא ע"כ אחד שאם היה יותר מאחד היה צריך להביא ראיה על כל אחד מהם ואין לנו ראיה רק על אחד ומי שיאמר שיש יותר מאחד עליו להביא ראיה ולא ימצא שום ראיה כי כל הראיות שהם ע"ד השכל מעידים שהוא רק אחד : מהתחלף צורת המכתב במקצתו - ר"ל אם תראה שהתחלף צורת הכתב כאלו שנים כתבוהו אזי תוכל לומר שאפשר ששנים כתביהו מפני השנוי והחלוף שבכתב אבל כל זמן - לא תראה שום שינוי וחלוף מי מכריחך לומר ששנים כתבוהו אלא אדרבה תוכיח שבוודאי סופר אחד כתב את הכל : ומפני שאיננו כו' . ר"ל אם היה הבורא דבר שנוכל לראות ולהשיגו בחושינו ממילא לא היינו צריכין אל ראיות השכל אך מאחר שאין הבורא יתברך דבר נראה בעצם ובמקרה כמו שיתבאר לקמן בפרק י"ד במופת וא"כ אין להשיגו רק בדרך ראיות השכל וכל הראיות מעידות רק על בורא אחד א"כ ע"כ הבורא יתברך אחד יחיד ומיוחד כמ"ש היש אלוה מבלעדי וגו' :

והרביעי

(ישעיה מד) היש אלוה מבלעדי ואין צור בל ידעתי ואמר (שם) אני ראשון ואני אחרון ואמר (שם מח) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני אליהם יעמדו יחדיו ואמר (שם מה) צדיק ומושיע אין זולתי:

והרביעי שנאמר למי שהוא חושב כי הבורא יותר מאחד לא ימלט שיהיה עצם הכל עצם אחד או שלא יהיה אחד ואם יאמר כי העצם אחד אם כן הענין אחד והבורא איננו יותר מאחד ואם יאמר כי לכל אחד מהם עצם איננו מעצם אחד נצטרך עכ"פ שיהיה ביניהם הפרש מפני מחלקותם והשתנותם וכל נפרש מוגבל וכל מוגבל יש לו תכלית וכל אשר יש לו תכלית מחובר וכל מחובר מחודש וכל מחודש יש לו מחדש ומי שחושב כי הבורא יותר מאחד מצריך שיהיה מחודש וכבר הקדמנו כי בורא העולם קדמון והוא עלת העלות ותחלת התחלות והוא על כל פנים אחד והוא כמ"ש הכתוב (נחמיה ט) אתה הוא ה' לבדך:

והחמישי מצד ענין הרבוי והאחדות והוא שאקלי"דס גדר האחדות בספרו ואמר כי האחדות היא אשר בה יאמר לכל דבר אחד ר"ל כי האחדות קודמת לאחד בטבעה כאשר נאמר כי החום קודם לכל דבר חם ולולי האחדות לא היה נאמר על דבר מן הדברים אחד והענין אשר אנחנו צריכין להעלות על דעתנו מן האחדות הוא יחידות גמורה ובדידות שאין עמה חבור ולא דמיון בשום ענין ולא רבוי ולא מספר בשום פנים ולא התחבר אל דבר ולא התפרד מדבר וענין הרבוי הוא כלל אחרים ולא יתכן שיקדים הרבוי לאחדות אשר ממנה נתרבה ואם נמצא בשכלנו או בהרגשותינו שום רבוי נדע ידיעה ברורה כי האחדות קדמתו בקדימת האחד המניני לשאר המנין ומי שיחשוב כי הבורא יותר מאחד יש לו לומר על כל פנים כי האחד קודם לכלם מפני הקדמת האחד למנין ואחדות לרב אם כן הבורא אחד על כל פנים קדמון אין קדמון זולתו כמו שנאמר (ישעיה מג) לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה:

והששי

והרביעי שנאמר למי כו'. ור"ל שנוכל לומר למי שחושב שהבורא יותר מאחד: לא ימלט. ע"כ לא ימלט שלא יהיה אחד מפני אלו או שהם עצם אחד כלומר דבר אחד שאינו מפורד כאלו תאמר חתיכה אחת וענין אחד נצטרך עכ"פ שיהיה ביניהם הפרש ע"כ יש ביניהם הפרש והבדל המבדיל ביניהם: מפני מחלוקתם והשתנותם. כיון שהם חלוקים ומשונים זה מזה שהרי תאמר שהם שנים או יותר ובמה יודע איפוא שהם הרבה ולא אחד אם לא שהם חלוקים ונפרדים זה מזה ולא קרב זה אל זה וע"כ יש הפרש ביניהם: וכל נפרש מוגבל. כי דבר שיש לו הפרש והבדל מחבירו ע"כ יש לו גבול סביב לאמר עד פה תבא ולא תוסיף וזהו מוגבל: וכל גבול יש לו תכלית וסוף. כלות הדבר ותוכל להגבילו בגדר סביב כי הדבר שהוא מאין תכלית אין ספק שלא נוכל לצייר לו גבול וקצה שהרי אין לו סוף וגבול וקצה: וכל אשר יש לו תכלית מחובר. מפני דברים שאחד הוא עצמותו והשנית הכח ההוא שיש בו מה שאין בגבולו שהרי ע"כ יש בו דבר מה שאין בגבולו לידע בזה שיש הפרש בינו לבין גבולו ותכליתו כמ"ש המורה בפ"א ח"ב עיין במ"ה לשונו. וז"ל הרמב"ם בריש הלכות יסודי התורה אלוה זה אחד הוא ואינו שנים ולא יותר על שנים אלא אחד כו' אילו היו אלוהות הרבה היו גופין וגויות מפני שאין הנמנים השוין במציאותן נפרדין זה מזה אלא במאורעין שיארעו בגופות והגויות ואילו היה היוצר גוף וגויה היה לו קץ ותכלית שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ וכל שיש לגופו קץ ותכלית יש לכחו קץ וסוף ואלהינו ברוך שמו הואיל וכחו אין לו קץ ואינו פוסק שהרי הגלגל סובב תמיד אין כחו כח גוף והואיל ואינו גוף לא יארעו לו מאורעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר ה' אלהינו ה' אחד עכ"ל:

והחמישי והראיה החמישית שהבורא יתברך אחד אמת הוא: מצד ענין הרבוי והאחדות. כשנתבונן מהיכן נובע הריבוי ומה הוא ענין האחדות: גדר. עיין לעיל בריש השער הזה פירושו וענין קודם בטבע פרשתי לעיל בהקדמה ע"ש ור"ל אם נראה דבר מתאחד ואנו קורין אותו אחד ע"כ יש דבר בעולם שהאחדות בו אמתי וממנו נאצל שם הזה לדבר הזה ג"כ לקרותו בשם אחד כמו שנאמר על דבר שהוא תם שתם ע"כ שיש דבר תם בעצמו שממנו קבל התמימות וקורין אותו ג"כ תם כמו שביאר כל זה לקמן בפ"ט ע"ש: ובדידות שאין עמו חבור. שלא נוכל לחבר שום דבר אל זה האחדות: ולא דמיון. שאין שום דבר דומה לו: ולא מספר. ולא נכנס תחת סוג המספר שהרי היא יחידית גמורה שאין אחריה כלום ואם נאמר עליו אחד נעמוד אצלו כי אין עוד מלבדו כי אם יש דברים רבים כאלה נוכל לספור אותם אבל האחד האמת אין לו מספר. וענין הרבוי הוא להפך כל זה א"כ ע"כ יש אחדות אמתי שהוא קודם הרב כמו שהאחד קודם לשנים במנין והוא הבורא יתברך כמו שנתברר: לפני לא נוצר אל וגו'. פירש רד"ק ז"ל ר"ל לפני יצרתי היצירות לא יצר אל זולתי שום יצירה ואמר זה על האלילים ואחרי שיצרתי גם כן לא יצר אל זולתי שום יצירה.

והשני

והששי מצד המקרים הדבקים אל כל מתרבה והוא שהרבוי והכלל מקרה נכנס על העצם והוא הכמות והוא יתברך הבורא העצם והמקרה לא השיגנו מדה ממדותם בעצם כבודו וכאשר התברר כי הבורא התעלה מכל דמיון וערך אל דבר מבריאותיו מן השכל ומן הכתוב והיה הרבוי הנכנס על עצם המתרבה מקרה לא יאות שתשיג עצם כבוד הבורא מדה ממדות הרבוי ואם לא יסופר ברוב הוא אחד על כל פנים מפני שאין בין הרב והאחדות אמצעי א"כ אין הבורא יותר מא' והוא אחד עכ"פ כמו שאמרה חנה (שמואל א' ב) אין קדוש כה' כי אין בלתך וגו' :

והשביעי כי הבורא אם הוא יותר מאחד יהיה כל אחד מהם יכול לברוא העולם או לא יכול אלא בעזר חברו ואם כל אחד מהם יכול הבורא האחר נוסף מפני שהאחד יכול ואינו צריך לזולתו ואם לא ישלם הדבר כי אם בהתחברם אין לאחד מהם יכולת שלימה ולא כח גמור מפני שכל אחד מהם נלאה ומקצר וכל אחד מהם חלש וכל חלש יש תכלית לכחו ולעצמו . וכל אשר לו תכלית יש לו גבול וכל אשר יש לו גבול מחובר וכל מחובר מחודש וכל מחודש יש לו מחדש א"כ החלש אי אפשר שיהיה קדמון מפני שהקדמון לא תקצר ידו מדבר ולא יצטרך לעזר זולתו א"כ אין הבור' יותר מאחד ואילו היה אפשר להיות יות' מאחד היה אפשר שתהיה ביניהם מחלוקת בבריאת הברואי' ולא היתה נגמרת מהם יצירת הברואים ומצאנו כל העולם הזה על סדר אחד ותנועה אחת נמצאת בכל חלק מחלקיו לא נשתנה עם הדורות נדע שיוצרו ומנהיגו אחד לא ישנה מעשהו ולא יחלוף הנהגתו זולתו כמו שאמר (ישעיה מד) ומי כמוני יקרא ויגידה ויערכה לי וגו' ואמר דוד (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד ומה שאנו רואים הנהגת הבורא השלמה בברואים כי ההנהגה לא תהיה שלמה מתמדת על ענין אחד אלא בהתיחד אחד בעצה ובהנהגה כמלך במדינה והנפש בגוף ואמר ארסט"ו בספרו בענין היחוד אין טוב ברבות הראשים אך הראש האחד ואמר שלמה (משלי כח) בפשע ארץ רבים שריה וגו' ובמה שהבאנו בענין הזה די למבין ומספיק בתשובה על הנחת הרבוי כי בהעמידנו האחדות לבורא העולם תדחה טענת כל מי שיאמר שהוא יותר מאחד ואתה דע לך :

פרק ח **אך** באור אופני האחד האמתי והאחד העובר הוא שהאחד שם נגזר מן האחדות והוא נאמר

והששי מצד המקרים כו' · נוכל ג"כ להביא ראיה על היחוד שהרי דבר המתרבה הוא מקרי ואיננו בעצם רב כי לפעמים הוא רב ולפעמים איננו רב או עוד הרבה יותר א"כ הרב הוא מקרה נכנס ושורה על העצם כי העצם יש לו קיום והעמדה בלא המקרה אבל המקרה צריך לחול על דבר עצמי : והוא הכמות · ר"ל והמתרבה הוא ממאמר הכמות מהתשעה מאמרים והם כולם מקרים כמ"ש לעיל ע"ש : והוא ית' הבורא העצם והמקרה · וע"כ לא תשיגנו שום מדה ממדות נבראיו שיהיה הוא ח"ו ג"כ רב וא"כ הוא מעצם ומקרה וזה איננו שהרי נתברר כי הבורא התעלה מכל דמיון כו': מן השכל · כי איך יעלה על דעת שיהיה הבורא שוה לנבראיו שיהיה לו מדה ממדותם כמו שיבאר לקמן באורך בפ' א' ט' ע"ש : ומן הכתוב ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו וכתיב אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך · וכן כמה פסוקים כדלקמן :

והשביעי כי הבורא אם הוא יותר מאחד · אם נוכל לומר שהבורא יותר מאחד יש לשאול · האם יוכל כל א' לבדו לברוא העולם · או אם צריך כל א' לעזר של חבירו אם כל אחד מהם יכול לברוא את העולם א"כ לא היה צריך לעזר חבירו והבורא השני נוסף שלא ברא כלום ויהיה בטל וא"כ אין צריכין לעבדו כי אם את זה שברא אותנו ואת כל העולם לכבודו : וכל אשר יש לו גבול מחובר כמו שנתבאר לעיל בראיה רביעית ע"ש ובפ"ה : ולא יחליף הנהגתו זולתו · זולתו לא יוכל להחליף ולשנות הנהגתו ומעשיו: ואילו היה אפשר כו' יהיה מחלוקת בבריאת הברואים רצה לומר שהיה ביניהם מחלוקת שזה יאמר בכה וזה בכה ולא היתה נגמרת מהן יצירת הברואים כו' וז"ל השל"ה ד"מ שהעתיק לשון הסמ"ג וז"ל ורב סעדיה כ' להשיב להכופרים שאומרים שהם שנים אם לא יוכל האחד לעשות מעשה אלא בעזר חבירו הרי שניהם חלשים ואם הא' מהם יכול להכרית את חבירו הרי שניהם מוכרחים ואם שניהם רשאים לעשות כל אחד מה שירצה ובקש אחד להחיות האדם והאחד בקש להמיתו ראוי שיהיה האיש ההוא מת חי חי מת לאלתר כהרף עין ואם יוכל אחד להסתיר דבר מחבירו הרי שניהם אינם חכמים ואם לא יוכל להסתיר הרי שניהם נלאים כו' ע"ש ועוד האריך מאוד בענין היחוד וא"צ כל כך להאריך כי כל ישראל תקועים באמונה חזקה כי יוצר הכל הוא אחד מיוחד כמ"ש ה' אחד כו' וכמ"ש לעיל דף כ"ז ע"ש עכ"ל הסמ"ג :

אך באור אופני כו' · מהו החילוק שבין האחד

נאמר על שני ענינים האחד מהם מקרי והוא העובר השני עצמי קיים והוא האמתי והאחד המקרי גם כן הוא על שני ענינים האחד מהם נראה בו הרבוי והכלל והקבוץ כסוג האחד אשר הוא כולל מינים רבים וכמין האחד הכולל אישים רבים וכאיש א׳ המחובר מחלקים רבים וכצבא האחד הכולל אנשים רבים וכאמרנו כור אחד והין אחד ורובע אחד וליטרא אחת וכל אחד מהם כולל דברים רבים יאמר על כל אחד מהם אחד וכל אחד ממה שהזכרנו נקרא אחד על דרך העברה והוא מפני שהדברים ההם אשר יקבץ אותם השם ההוא שוים בענין א׳ ונקרא רב מפני שכולל דברים רבים וכאשר יתפרדו הדברים ההם ויתבודדו יאמר על כל אחד מהם אחד והאחד בבמו הענינים האלו אשר זכרנו מקרה והוא אחד מצד ורב מצד והענין השני מאחד המקרי הוא האחד הנאמר על האיש הא׳ לא מתרבה לא כולל דברים רבים כנראה ממנו אך הוא רב בעצמו מצד חבורו מחומר וצורה ועצם ומקרה והוא מקבל ההויה והפסד והחלוק והחבור והפריד׳ והשנוי והחלוף והשתוף אם כן הרבוי ישיג הדבר הנאמר עליו אחד מכל מה שספרנו מפני שהם כנגד האחדות כי האחד הנאמר על הדבר אשר ישיגנו בעצמו ענין מעניני הרבוי והשנוי הוא מקרה מבלי ספק והוא א׳ על דרך העברה לא ע״ד האמת שים לבך להבין :

אך האחד האמת יאמר ג״כ על שני פנים האחד מהם במחשבה והשני בפעל והמחשבה הוא האחד המניני אשר הוא שרש כל מנין ותחלתו וטעם האחד המניני שהוא אות וסימן לתחלה שאין תחלה לפניה כי כל תחלה אמתית תקרא אחד כמו שאמר (בראשית א׳) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד במקום יום ראשון הוציאו בלשון אחד מפני שהאח׳ שם לתחלה שאין לפניה תחל׳ וכשהוא שונה יקרא שני וכשהוא משולש יקרא שלישי וכן עד עשרה ואחר כן ישוב אל האחד ואחר כן ישוב אל מאה ואל אלף אין תכלית למנין ועל כן היה גדר המנין כלל מורכב מן האחדי׳ והטע׳ שקראתיו מחשבי מפני שהמנין אינו נכנס תחת החושים הגשמיים אבל מושג במחשבה אך המנוי הוא מורגש בחושי הגשמיים החמשה או במקצתם והענין השני אשר הוא אחד אמתי נמצא בפעל הוא ענין אשר לא יתרבה ולא ישתנה ולא יתחלף ולא יספר במדה במדות הגשמיים ולא תשיגהו לא הויה ולא הפסד ולא תכלה ולא יעתק ולא ינוע ולא ידמה אל דבר ולא ידמה אליו דבר ולא ישתתף עם דבר כי הוא עכ״פ אחד אמת והוא שרש לכל מתרבה כאשר עבר מדברינו

האחד האמתי והאחד העובר · ר״ל בשם הזה של אחד עובר מעליו כי לא לעולם יקרא בשם הזה שהרי אם יתפרדו חלקיו שמחובר מהם כי כל דבר שהוא מחובר אזי לא נוכל עוד לקרותו בשם אחד כיון שעתה הוא הרבה א״כ מה שהיו קורין אותו אחד אינו אמת אלא בדרך העברה ושם מושאל בעלמא כמו שמבאר והולך : האחד מהם נראה בו הריבוי · ר״ל שנראה בחוש יש בו הרבה חלקים ואע״פ כן אנו קוראין אותו אחד כסוג האחד כו׳ כמ״ש לעיל פירושו : והענין השני כו׳ הנאמר על האיש האחד לא מתרבה כו׳ · אין זה האיש א׳ האמור לעיל שנראה בו הריבוי שהוא מחובר מאברים ומעצמות ומגידים וכאן מיירי באיש א׳ ר״ל פרט אחד כמו חתיכה א׳ או אבן אחת שלפי הנראה הוא דבר אחד באמת אבל מ״מ הוא רב בעצמו מפני שהוא מחובר כו׳ : והוא מקבל ההויה וההפסד · ע״כ יש בו שני כחות כח ההויה וכח ההפסד : והחילוק והחיבור והפרידה כו׳ · ע׳ למ״ה מש״כ בזה החילוק שיש בין שמות האלו ואפשר שהם שמות נרדפים כמו משפטי ודיני עיין שם באורך : א״כ הריבוי ישיג כו׳ מפני כו׳ נראה שצריך לגרוס כך א״כ הרבוי כו׳ מכל מה שספרנו · א״כ הוא ג״כ מקרה מפני שהם כנגד האחדות ור״ל אם כ״כ רבוי יוכל להשיג לדבר הזה שקראת בשם א׳ דהיינו ההויה וההפסד כו׳ א״כ כ״כ הא׳ שנאמר עליו הוא ג״כ מקרה כמו הראשון שנזכר מפני שכל ענינים האלה מהריבויים הם כנגד האחדות כי האחד הנאמר כו׳ דאם לא נגרוס כן עירוב דברים יש כאן אבל עכ״פ כך פירושו :

אך האחד האמת כו׳ · והשני בפעל נמצא במציאות : טעם האחד המניני ר״ל ופירוש האחד המניני כמו טעמו וראו : וכן עד עשרה ואח״כ ישוב אל האחד ר״ל נעשה מהעשרה אחד כמו עשרים אחד ומאה אחד ואלף אחד כי הם תחלת המנין למה שלאחריהם מן העשירית כו׳ : אך המנוי הוא מורגש · רצה לומר הדברים הנמנים הם מורגשים בחושים והאדם המונה אותם יוכל למנותם במחשבתו ואינו מוציא אל הפועל : והענין השני אשר הוא אחד אמתי כו׳ קאי אדלעיל על מה שכתב שהאחד האמת יאמר על שני פנים כו׳ · הוא אחד אמתי נמצא בפעל · והוא הבורא יתברך שהוא אחד אמת והוא ית׳ נמצא בפעל כי ההעדר לא יעשה דבר כמו שיתבאר לפנינו : אשר לא יתרבה כאחד המניני · שאעפ״י שהוא במחשבה ג״כ אחד אמת אבל יוכל להתרבות ולהשתנות ולהתחלף אבל הבורא ית׳ לא יתרבה

מדברינו כי האחדות עילת הרבוי ואין לאחד האמתי תחלה ולא תכלית כי כל מה שיש לו תחלה ותכלה מן הדין שתכנס ההויה והפסד עליו וכל מה שתכנס ההויה וההפסד עליו משתנה והשנוי כנגד האחדות א"כ יהיה יותר מאחד כי הוא קודם ההתחלה לזולתו אחריה וזה מחייב לו הרבוי וכן הדמות במתדמי מקרה וכל אשר ישיגנו מקרה מתרבה ואחד האמת לא ישיגהו שום מקרה בעצם כבודו בשום פנים ואם יאמר אומר שהאחדות באחד האמת מקרה נאמר כי ענין האחדות באחד האמת הוא הרחקת הרבוי והרב ממנו וכאשר נספר האחד לא נספרהו כי אם בענין אפיסת הרבוי והרב והאחד האמת לא יספר במדה שמחייבת לעצם כבודו רבוי לא שנוי ולא חלוף בשום פנים ובזה נשלמו כל' דברינו באחד העובר והאחד האמת ואתה דע לך :

פרק ט **אך** הראיה שהבורא יתברך אחד אמת אין אחד אמת זולתו נאמר כי מפני שכל מחובר לא תגמור הויתו אלא בהשתתף חלקיו אשר חובר מהם והוא התאחד קצתם עם קצתם ועיקר השיתוף האחדות וכן לא יתכן מציאות המחובר אלא בהתחלק חלקיו אשר מהם חובר כי החבור לא יהיה כי אם מדברים שהם יותר מא' ועיקר המחלוקת הרב וכיון שהיה סימן החבור וההרכבה והסדור נמצא בעוה"ז בכלליו בפרטיו והלקיו ושרשיו וענפיו צריך שימצא בכלם ענין השתוף והמחלוק' ועיקרם האחדות והרב ומפני שהאחדות קודמת לרב בטבע בקדימת האחד לשאר המנין מן הדין שתהיה עילת כל מתרבה בלתי מתרבה בראש התחלות מפני הקדמת ענין האחדות לכל מתרבה וכיון שהיו העילות מגיעות בתחלתן ונמנע שיפעל הפועל' בעצמו לא היה אפשר שתהיה עילת האחדות והרב כמותן רב ואחדות וכיון שאין עילת ההויות הרב בלבד ולא רב ואחדות מן הדין שיהיה עילת ההויה אחד אמת וכבר הקדמנו בדברינו כי העילות כל אשר תעלנה למעלה תתמעטנה בתחלתן עד אשר תהיינה מגיעות אל שרש המנין והוא אחד האמת והוא הבורא יתב' ומן הידוע עוד כי כל מה שימצא בשום דבר מקרה

אי

יתרבה כו' כמו שיתבאר בפ' שאחר זה : ואין לאחד האמתי תחלה ולא תכלית · ר"ל זה מוכרח שע"כ אין לאחד האמתי תחלה ותכלית כי כל מה כו' משתנה א"כ יהיה יותר מאחד מאחר שיש בו שני כחות: כי הוא קודם ההתחלה לזולתו אחריה · ר"ל שקודם שנשתנה היה כך ואח"כ נשתנה לזולתו אחריה לדבר אחר אם כן על כרחך יש בו שני כחות וי"מ כי הוא קודם ר"ל השינוי שזכר יש בתוכו הכח הזה של השינוי קודם שיתחיל להשתנות לצורה אחרת שאחריה למה שהוא משתנה אח"כ וא"כ ע"כ יש בו שני הכחות מה שהוא עתה והכח למה שיוכל להשתנות עכ"ל וכמ"ש פירש בענין אחר ע"ש : ואם יאמר אומר שהאחדות בא' האמת גם כן מקרה · מאחר שהוא בעל תואר ומדה · נאמר לו כי ענין האחדות הרחקת הרבוי ממנו וכו' · כמו שיתבאר זה היטב לקמן בפרק עשירי רצה לומר שתבין מזה ריחוק שכנגדם ממנו וכל המדות שיתואר בהם הבורא יתברך הוא הכל בדרך שלילה כמו שיתבאר שם :

אך הראיה שהבורא יתברך כו' אלא בהשתתף חלקיו · כאשר ישתתפו ויתחברו כמה חלקים יחדיו אזי הוא נגמר : והוא התאחד קצתם עם קצתם · שכאשר יתאחדו ויתחברו קצתם זה לזה נעשה אחד : ועיקר השיתוף האחדות · לא יצוייר שום שיתוף שלא היה קודם לכן כל חלק לבדו ביחידות : וכיון שהיה סי' החיבור כו' · כמו שנתבאר לעיל בפרק ו' ע"ש בכלליו שכל העולם בכלל היא כבית אחד הצריך לכל מה שבתוכו וכאיש אחד הצריך לכל אבריו ואם יחסר דבר אחד לא יוגמר מעשיו כמו שיתבאר לעיל שם : מן הדין שתהיה עילת כל מתרבה שתהיה הסיבה והעילה ר"ל מי שעשה וברא כל הברואים שהם מתרבים והוא היה ראש וראשון של כל התחלות ע"כ העילה ההוא אינו מתרבה כמותם מפני הקדמת ענין האחדות לכל מתרבה : וכיון שהיו העילות מגיעות בתחלתן · שלא תאמר שמא העילות אין להם תחלה שזה עילה לזה וזה לזה עד אין סוף לזה אמר שדבר זה כבר מבורר בראיה ברורה בפרק ה' בהקדמה השנית שהעילות מגיעות בתחלתן ושם תעמוד והוא ראש לכל העילות וראשון שאין ראשון לפניו. ונמנע ג"כ שיפעל הפועל בעצמו שיהיה דבר בעולם שעשה את עצמו כמו שנתבאר ונתברר שם בהקדמה הראשונה א"כ ע"כ היה להם בורא ויוצר : והיאך יעלה על הדעת שתהיה עילת · ר"ל סיבת של האחדות והרב שהוא הבורא ית' שהוא עילת וסיבה לנבראים והם כלם אחדות ורב כיון שכלם מחוברים והיאך ג"כ יהיה הבורא כמותן ג"כ רב ואחדות ויהיה הבורא שוה לנבראיו בוודאי נמנע במושכל וכיון שאין עילות ההויות רב בלבד שלא יתכן שיהיה המתחיל רב שהרי האחדות קודם לרב כקדימת הא' לשאר המנין ולא יתכן ג"כ שיהיה מבניהם מרב ואחדות דא"כ הוא מחובר כמו כל מחובר הוא רב וא"כ נתאחד וכל מחובר מחודש ואין זה הבורא הראשון וא"כ מאחר שלא יתכן להיות אחת משתי אלו ע"כ עילת כל העילות וסיבה של כל הסיבות שהיא הבורא ית' הוא אחד האמת אשר אין כמותו · וממוצא הדברים האלה תבין ותשכיל ג"כ שכל השלש הקדמות שזכר הרב בפ"ה צריכין זה לזה וכבר הקדמנו בפ"ז בראיה הראשונה ע"ש : ומן הידוע עוד · הוא דרך שני וראיה אחרת על שהבורא ית' אחד אמת כנ"ל :

אין

אי אפשר שלא ימצא בדבר אחר עצמית אמתי אין לו העתק ממנו כי אם בהפסדו כחום במים החמים שהוא מקרה במים והוא באש עצמי קיים ומן הידוע עוד כי כל מה שנמצא בשום דבר מקרה אין הדבר ההוא· אשר יקרה בו המקרה מקבל אותו המקרה אלא מן הדבר אשר הוא בו עצמי כמו שאנחנו רואים בחום המים שהוא מקרה בהם נאצל עליהם מן האש שחומה עצמי בה וכאשר אנחנו רואים מלחות הדברים הלחים במקרה שנאצל עליהם מן המים שהלחות בהם עצמית וכן שאר כל ההויות כאשר נסתכל בעניניהם ועל ההקשה הזאת ננהיג דברינו בענין האחדות כי כיון שהיתה בכל אחד מהברואים מקרית כאשר הקדמנו מן הדין הוא שתהיה בעילת הברואים עצמית קיימת אמתית וממנה קבלו כל ההויות ענין אחדות בדרך המקרה כאשר בארנו וכאשר חקרנו על ענין האחדות האמתית בברואים לא מצאנוה לאחד מהם קיימת אמתית ואם יאמר (על כל אחד מן הסוגים והמינים והאישים והעצמים והמקרים והגרמים העליונים והגופים הרוחניים וכל מנין ומנוי וכל אשר לו תכלה וגבול) אחד ומיחסים אליו ענין האחדות לא יאמר לו אחד אלא על דרך העברה מפני שהוא כולל דברים שנקראו אחד מדרך הדמותם והתחברותם בענין אחד והוא רב בעצמו מפני שמקבל הרבוי והשנוי והחלוק והמחלוקת והחבור והפרידה והתוספת והחסרון והתנוע' והמנוחה והדמיון והצורה ושאר המקרים המיוחדים והכוללים לכל אחד מהברואי' והאחדות האמתית איננה נמצאת ולא נאמרת באמת על דבר מן היצירות ומפני שהיה האחד נמצא בברואים בדרך המקרה והורה האות והמופת כי הבורא אחד ידענו דעת ברורה כי האחדות אשר אמרנו על כל אחד מהברואים על דרך העברה נאצלת מענין האחדות האמת והאחדות האמתית היא הנאמרת על בורא הכל יתעלה והוא האחד האמת ואין אחד אמת זולתו כמו שהקדמנו וכל חקי האחד האמת אשר זכרנו לא יאותו כי אם לו לבדו וכן כל עניני הרבוי והמקרים והשנוים והתנועות והדמיונים וכל מה שלא יאות לאחד האמת רחוקים ממנו יתברך כמ"ש דוד ע"ה (תהלים מ) רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך וגו' ואמר הכתוב (ישעיה מ) ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו ונאמר (תהלים פו) אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך ונאמר (ירמיה י) מאין כמוך ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה וגו' וכבר התבאר והתברר כי בורא העולם יתברך אחד אמת ושאין אחד אמת זולתו כי כל מה שיפול עליו שם האחד זולתי הבורא אם הוא אחד מצד אחד הוא רב מצד אחד כאשר זכרנו אך הבורא א' מכל פנים כמו שבארנו ומה שהבאנו בענין הזה די למבין:

פרק י **אך** באור המדות האלהיות המושכל והכתובות המסופר בהן הבורא יתברך הכוונות בהם רבות מאוד כפי רוב הברואים והטובות הכוללות אותן והן מתחלקות

אין לו העתק ממנו כ"א בהפסדו · ר"ל שלא יעתק החום מהאש רק אם יופסד ויתבטל האש לגמרי אזי אין אש ואין חום מפני שהוא בעצם הם אבל המים החמים אף שיעתק החמימות מהם בשביל זאת המים קיימים והוא מפני שהחמימות שבמים הוא בו במקרה : ועל ההקשה הזאת כו' · ר"ל ועל דרך זה והיקש זו נוכל להטעים ולברר דברינו בענין האחדות : כי כיון שהיתה בכל אחד כו' · ר"ל השם הזה של אחדות היתה בכל אחד מהברואים ואנחנו נדע באמת שהאחדות הנאמ' עליהם הוא במקרה שהרי כאשר יתפרדו חלקיו שמחובר מהם אזי לא יקרא עוד בשם הזה של אחדות ומהיכן בא להם שם הזה אם לא שע"כ נמצא האחדות בדבר א' דהיינו בה' ית' שהוא עילת כל הברואים בעצם קיים אמתי וממנו קבלו כל הברואים שם הזה של אחדות במקרה כמו שמסיים : ואם יאמר · אף אם יאמר על סוג או על מין או על אישים כו' והעצמים והמקרים הם העצם והמקרה שהם העברה סוגים ומאמרות שפרשתי לעיל : והגרמים העליונים · הם הגלגלים וצבא השמים : והגופים הרוחניים · הם המלאכים : וכן כל הדברים שהאדם יוכל לצייר שיוכל למנות ולספר : וכל אשר יש לו תכלה וגבול · אם יאמר האומר על אחד מכל אלו שזכר שהוא אחד ואף שמיחסים אליו ענין הא' הוא הכל ע"ד העברה בעצמה ואינו אמתי בעצם והוא רב בעצמו מפני שמקבל הרבוי והשנוי כו' : ושאר המקרים המיוחדים · שיש לכל א' לבדו מה שאין בחבירו : והכוללים · שיש לכלם המקרים הזה : והורה האות והמופת כי הבורא אחד כמו שנתבאר מטבע ראיות ברורות אמתיות בפ"ז ע"ש :

אך ביאור כו' איך נבאר המדות הנאמרים

מתחלקות לשני חלקים עצמיות ופעליות וטעם אמרנו עצמיות שהן מדות קיימות לאל יתעלה קודם הבוראים ואחריהם תאותנה לו ולעצם כבודו והן שלש מדות והן שהוא נמצא ושהוא אחד ושהוא קדמון אין לו ראשית והטעם שאנו מספרים אותו באלה המדות להורות על ענינו ואמתת מציאותו ובהעיד על כבודו ולהבין המדברים כי יש להם בורא שחייבין בעבודתו והוצרכו לספר אותו בנמצא מפני שהראיות הורו על מציאותו בעדות סימני מעשיו בעולם כמו שנאמר (ישעיה מ) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר ע"כ נתחייבנו לספר אותו בנמצא מפני שהתקיי' בשכלנו כי הנעדר לא יהיה ממנו פעל ולא שום מעשה וכיון שהתבררו מעשיו ובריאותיו התברר בדעתנו מציאותו אך מה שאנו מספרים אותו בו מן הקדמות מפני שהראיו' הורו כי לעולם הוא ראשון אין ראשון לפניו ותחלה שאין תחלה לפניה והתברר כי התחלות אי אפשר שתהיין מאין תכלית מנין בתחלתן והדין נותן על כל פנים שהבורא יתעלה ראשון אין ראשון לפניו וזהו ענין הקדמות כמו שנא' (תהלים צ) ומעולם עד עולם אתה אל ונאמר (ישעיה מג) לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה אך מה שנספר עליו שהוא אחד כבר בארנו זה באר היטב בראיות ידועות והתקיים ובעדיות ברורות כי הענין האחדות האמתי דבר אל עצם כבודו וענין האחד ריחוק הרבוי מעצם כבודו והמנע השנוי והחלוף והמקרה וההויה וההפסד והחבור והפרידה והדמיון והשתוף מאמתת עצם כבודו ושאר גדרי הרב :

וצריך שתבין מן המדות האלה שהן לא תחייבנה לעצם כבוד הבורא שנוי וחלוף אך ענינם להרחיק זולתם ממנו יתעלה והעולה על דעתנו ושכלנו מענינים כי בורא העולם יתעלה לא מתרבה ולא נעדר ולא מחודש וכן צריך שתדע כי כל אחת מאלה המדות השלש אשר זכרנו מחייבת שאריתם כאשר נתבונן בעניניהם ובאור זה כי האחד האמת כשהוא דבק וקיים בשום דבר צריך על כל פנים שיהיה נמצא קדמון מפני שהתברר כי הנעדר לא יסופר בא' ולא ברב ובשיאות לשום דבר ענין האחד אמת ויתקיים לו דין הוא שיאות לו שם המציאות וענינה וכן ענין הקדמות דבק לו מפני שאחד האמת לא יהווה ולא יפסיק ולא ישתנה ולא יתחלף א"כ הוא קדמון כיון שאין לו תחלה ומי שהתקים לו ענין האחדות האמתית כבר התקים (ס"א התברר) לו ענין המציאות והקדמות וכן נאמר כי מדת המציאות התמידה כשהיא נאותה לדבר תאות לו עמה מדת הא' האמת ומדת הקדמות אך מה שראוי לו ממדת הא' מפני שהנמצא תדיר לא יתכן שיהיה נמצא אחד אפס ולא ישתנה מענין המציאה אל אפס מציאה ולא מאפס מציאה אל מציאה ומה שהוא במדה הזאת איננו רב מפני שהרב לא ימצא מציאה תדירה מפני הקדמת האחד לו וכל הנמצא תדיר איננו רב

שנאמרים ומה שמספרים בו להבורא ית' המושכלות שיש מדות שהשכל מחייב שיהיה בבורא ר"ל שהוא נמצא ושהוא אחד וקדמון וכמו שיתבאר : עצמיות · יש שהם בו יתברך בעצם אף אם לא ברא את העולם כמו שיתבאר : והפעליות · הם המדות שאנו קורין אותו על שם פעולותיו כמו שיתבאר לקמן : תאותנה · שהם נאותים לו :

וצריך שתבין מן המדות האלה · שלא תאמר מאחר שהוא בעל מדות האלה א"כ אפשר שיש ח"ו שינוי בעצם כבודו כמו באדם אם תתאר אותו שהוא חכם נשתנה מסכלות להתחכמה וכן שאר מדותיו של אדם הם שינוי בו אבל בבורא יתברך לא יתחייבו המדות האלו שום שינוי בו יתברך וכו' : אך ענינם להרחיק זולתם ממנו · רצה לומר להרחיק ההיפוך ממנו יתברך כמו שמפרש : והעולה של דעתינו כו' מעניניהם · רצה לומר מהשלשה מדות האלה : כי בורא עולם יתברך לא מתרבה · לכך קורין אותו אחד כאלו האמר לא מתרבה : ולא נעדר הוא פי' של נמצא : ולא מחודש · הוא פי' של קדמון ורצוננו להורות שהוא יתברך איננו מחודש כי הקדמון איננו מחודש והמחודש איננו קדמון : וכן צריך שתדע כו' · מחייבת שאריתם רצה לומר אם אנו קורין להבורא יתברך אחת משלש המדות האלה יש בכלל מדה אחת מהן השנים הנותרים ג"כ אף שלא זכרנו אותם כולם בפירוש כמו שמבאר והולך : וכן נאמר כי מדת המציאות התמידה כשהוא נאותה לדבר · אם יש דבר שראוי ונכון לומר עליו שהוא נמצא

רב א"כ הוא אחד וכן ראויה לו עוד מדת הקדמות כי הנמצא תדיר אין לו תחלה ולא תכלה א"כ ענין הקדמות דבק לו עב"פ וכן נאמר כי מדת הקדמות מחייבת למי שהיא ראויה לו מדת האחד האמת ומדת המציאות התדירה ומה שראוי' לו ממדת הא' האמת מפני שהנמצא תדיר הוא שאין לו תחלה ומה שאין לו תחלה איננו מתרבה שכל מתרבה יש לו תחלה והוא האחד אם כן אין המתרבה קדמון והקדמון לא יתכן שיהיה אלא אחד והתחייבה מדת האחד בחיוב הקדמות וכן צריך שתתחייב מדת המציאות כהתחייב מדת הקדמות כי האפס לא יסופר לא בקדמון ולא בחדש . וכבר התבאר כי המדות האלה השלש ענינם אחד והנראה מהן אחד ושאינן מחייבות שנוי לעצם כבוד הבורא יתעלה ולא הכנסת המקרים עליו ולא הרבוי על ענינו מפני שהענין אשר נבין מהם הוא שהבורא יתעלה איננו נעדר ולא חדש ולא מתרבה ואילו היינו יכולין להליץ על ענינו במלה א' הכוללת אלו המדות בבת א' כמו שכולל אותם השכל כדי שיעלו אלה השלש' עניני' בדעתנו בה כאשר הם עולים בשלש אשר זכרנו היינו מליצים בה עליו וכיון שלא מצאנו במה שאנו מדברים בו מן הלשונות מלה שתורה על אמתת ענין הבורא ית' הוצאנו הענין ביותר ממלה אחת והרבוי הנמצא במדות הבורא יתעלה איננו מצד עצם כבודו רק מצד קוצר כח מליצת המספר מהשיג ענינו במלה א' שתורה עליו וצריך שתבין מענין הבורא שאין כמוהו דבר וכל אשר תספר אותו בו המדות צריך שתבין מהם ריחוק שכנגדם ממנו כאשר אמר אריסט"ו השוללות במדות הבורא ית' אמתיות מן המחייבות מפני שכל מה שמחייבין לעצם כבודו מן המדות איננו נמלט ממדות העצם או ממדות המקרה ובור' העצם והמקרה לא תשיגהו ממדותם בעצם כבודו וכל המרוחקות ממנו מן המדות הן האמיתות בלי ספק והנה נאותות לו כי הוא נעלה מכל מדה ותאר ומרומם מכל דמות ודמיון וע"כ אתה צריך שתבין מן המדות האלה השלש אשר זכרנו הרחקת שכנגדם מעל הבורא יתברך :

אך המדות האלהיות ההפעליות הם המדות אשר יסופר בהן הבור' יתברך מצד פעולותיו ואפשר שישתתף בספורם עם קצת ברואיו והותרנו לספר אותו בהם מפני הדחק המצריך אותנו להודיענו ולעמוד על מציאתו כדי שנקבל עבודתו וכבר מצאנו שמשתמשין במין הזה ממדות הבורא בספר התורה ובספרי הנביאים הרבה מאד ובתשבחות הנביאים החסידים והם על שני דרכים הדרך האחד מדות שהן מורות על דמות וצורה גשמית כמו שאמר הכתוב (בראשית א) ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו (שם ט) כי בצלם אלהים עשה את האדם (במדבר ט) על פי ה' (ישעיה מה) אני ידי נטו שמים (במדבר יא) באזני ה' (שמות כד) ותחת רגליו

זרוע

נמלא תמיד על כן הוא גם כן אחד אמת קדמון וקדמון לכל דבר כיון שלא היה הספק במציאתו מעולם ועד עולם ולא היה שום זמן שלא היה נמלא : כאשר אמר אריסט"ו השוללות כו' · הוא לשון שולל שלל שמסיר ומרחיק דבר מבעליו ור"ל שטוב יותר לשלול ולהרחיק מהבורא ית' המדות שהם חסרון אללו למשל שיותר נכון לומר על הבורא יתברך שאינו מתרבה ולא נעדר ולא מחודש שהם ההיפוך והשלילה והם אמת יותר מהאמר עליו ותקרא אותו בדרך חיוב שהוא אחד ונמלא וקדמון כי אין אנחנו מבינים אחדות רק כאשר יהובר כמה חלקים יחדיו ואיננו נמנע או שיהיה ממדת העלם מקרה שהם העשרה הסוגים הנ"ל ואין ספק שהבורא העלם והמקרה לא תשיג אותו שום מדה ממדות ברואיו : כי הוא נעלה · ענין עליה והשיבות מלהיות בו עניני שפלות וחסרון : דמות ודמיון · דמות הוא לשון לורה ודמיון שיהיה דומה לדבר אחר ומ"ה פי' דמות יאמר על תבנית גשמיים בפועל · ודמיון יאמר על המחשבה מכח המדמה עכ"ל :

אך המדות האלהיות ההפעליות · שזכר לעיל ועתה מפרש אותם ואמר בהם נאמרים מלד פעולותיו : והותרנו לספר אותו כו' · והותר לנו לספר אותו במלות הגשמיות אף שלפי האמת היה שלא כדת אך הלחץ והדחק מלריך אותנו לזה כדי שנוכל לדבר בו ית' ונדע שיש לנו בורא ושאנו חייבים לעבדו ושיים לקמן ואלו היה מספרים אותו במלות דקות וענינם רוחניים לא היינו מבינים לא המלות ולא הענינים ולא היה אפשר שנעבוד דבר שלא נדע כו' ע"ש : והם על שני דרכים כו' · וז"ל הכוזרי במאמר השני שהמדות מבתנות זולתי השם המפורש יתברך לשלשה חלקים שתהיינה מעשיות או טפליות או שולליות והמעשיות נלקחים

(ישעיה נא) זרוע ה' (תהלים כד) אשר לא נשא לשוא נפשי (בראשית ו) בעיני ה' (שם ח) ויאמר ה' אל לבו והדומה לזה מן האברים הגופיים והשני מדות שהן מורות על תנועות ומעשים גשמיים כמו שנאמר (שם) וירח ה' (שם ו) וירא (שם) וינחם (שם) ויתעצב אל לבו (שם יא) וירד ה' (שם ח) ויזכור אלהים (במדבר יא) וישמע ה' (תהלים עח) ויקץ כישן ה' ורבים כאלה ממעשי המדברים אלא שקדמונינו ז"ל בפרשם כתבי הקדש תרגמו לנו המין הזה מן המדות ודקדקו בו כפי יכלתם להבינם דרך כבוד ויחסו הכל אל כבוד הבורא יתברך כאשר תרגמו (בראשית כח) והנה ה' נצב עליו והא יקרא דה' מעתד עלוהי (שם ו) וירא ה' וגלי קדם ה' (במדבר יב) וירד ה' ואתגלי יקרא דה' (שם לה) ויעל מעליו אלהים ואסתלק מעלוהי יקרא דה' הוציאו את הכל דרך כבוד והרחיקו אותם מהבורא יתברך כדי שלא ישיגהו שום הגשמה ולא שום מקרה וכבר האריך בבאור הענין הזה הגאון הגדול רבינו סעדי' ז"ל בספר האמונות ובפירוש סדר בראשית ובפירוש סדר וארא ובספר יצירה מה שיש בו די ושלא נצטרך עמו לפרשם ולבארם בספר הזה ואשר נסכים עליו כלנו כי הדחק הביאנו להגשים הבורא ית' לספר אותו במדות הברואים כדי לשער ענין שיקיים מציאות הבורא ית' בנפשות

נלקחים מהמעשים הבאים ממנו באמצעות טבעיים כמו מורים משפיל אף מרומם רחום וחנון קנא ונוקם גבור נדיב והדומה להם · ושפלות כמו ברוך ומבורך מהולל קדוש רם נשא נלקחות מרוממות המדברים לו · ואלה אם הם רבות אינם מחייבות לו רבוי ולא מוציאות אותו מן האחדות · אבל השוללות כמו חי ואחד וראשון ואחרון סופר עליו באלה כדי לשלול ממנו הפכם לא לקיים לו אלה על הדרך שאנחנו מבינים מהם כי אין אנחנו מבינים חיים רק בהרגשה ותנועה וכבר התבאר מהם כו' עיין שם באורך ובריש מאמר ד' ועיין במורה שהאריך בזה מאוד בכל חלק הראשון על פי פשטן בדברים המתיישבים על הלב בהתבוננות גדול ונפלא עיין שם · אמנם עדיין צריכין אנו למודעי ולזכור ולידע שיש פנימית ותוך וסודות גדולות בעניני מדות והאברים הנזכרים בתורה כידוע לחכמי האמת ולי"ת אשרי הזוכה לעמוד בסוד ה' ליראיו ולחזות בנועם ה' וז"ל שערי אורה בהקדמה כלל גדול דע כי אמת עצם הבורא ית' איננו מושג לזולתו ואין בכל המוני מעלה יודע מקומו כ"ש עצם אמתתו הלא תראה מלאכי מעלה מה הם אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו כל מקום שהוא ואם עליונים כך תחתונים עאכ"ו ע"כ כל אותן הענינים שאנו קורין בתורה כגון יד ורגל אוזן ועין כו' מה הוא דע והאמן שאין כו' אבל הוא ענינים פנימים ופנימית לפנימית באמיתת מציאותו ית' אבל מהם המקור והשפע יוצא לכל הנמצאים בגזרת הש"י כו' ע"ש באורך וכתב עוד בשע"א שבכל שם ושם תלויין כמה כנויין ובכל כנוי תלוין כמה כנויים אחרים והם שאר כל מלות התורה עד שנמצא כל התורה כלה נארגת על הכנויין והכנויין על השמות והשמות הקדושים כולם תלויים על שם הוי"ה וכלם מתאחדים בו נמצאת כל התורה כולה נארגת על שם ההוי"ה ולפיכך נקראת תורת ה' תמימה עכ"ל וע"ש באורך ורוחב ספרו מן הקצה אל הקצה כל מדה ומדה יתואר איך ומה הם רומזים · ובס' שומר אמונים האריך בזה ג"כ והוא כמעט יסוד הספר ותוכן מדבריו הנחמדים מה שנוכל להבינו הוא שהמדות האלו הם ספירותיו הקדושים והם עילות האמצעיות והשתלשלות מהא"ס יתברך והן הם מדותיו והן הם שמותיו הקדושים שהא"ס ית' מתלבש בהן ובהם ועל ידיהם הוא שינוי הנהגה שבעולמות כמו שינוי הפעולות באדם הוא ע"י אבריו והנשמה שבאדם אחת היא כן השינויים שבספירות הקדושים אינו מצד הנשמה שבהם שהוא הא"ס יתברך אלא מצד הספירות שהם כלים ועדיין השינוי שבהם הוא דק מן הדק עד שיתלבשו בעולם הבריאה והבריאה ביצירה והיצירה בעשיה אז נתגלו השינויים ע"ש באורך :

וע' בשל"ה דף י"ג דברים נחמדים בענין הזה וקוצר דבריו הם שבדרך הזה שהמדות והתוארים הנאמרים בתורה במלות גשמיות כגון יד ורגל עין וכיוצא בהם השלם הוא ובמעלות העליונות ובמדות הרוחניות שם נקראים כך בעצם ואנחנו קוראין אברינו ומדותינו בדרך השאלה מהשמות הנ"ל ולכך נקרא לשוננו לשון הקודש שמקורה ממקור קדוש שכל השמות והמלות שבה באו ממקור קדוש וטהור אבל בודאי אין כדמות של יד זה שוה לזה שנקרא שם בשם יד הרחק מאוד מה שאין להעלות על דעתינו כי אין בנו יכולת להבין את זה כל עוד שאנחנו מלובשים בחומר הזה ע"ש דברים נחמדים מזהב וגו' ואני לקצר באתי כדי שיהיה רק לזכרון בין עינינו דברים עקריים בדרך כלל ומה שהבאתי בענינים האלו די למבינים :

בדרך הא' כו' כמש"ה ויברא אלהים את האדם בצלמו כו' · עיין במורה פ"א שכתב דברים יקרים על מלת צלם והפרש בין צלם ותמונה וז"ל והאומר כי הצורה המפורסמת אצל ההמון אשר הוא תמונת הדבר ותארו שמה המיוחד לו בלשון עברי תואר אמר יפה תואר ויפה מראה מה תארו כתואר בני המלך ויאמר בצורות המלאכיים (ר"ל העשוי במלאכה) יתארהו בשרד ובמחוגה יתארהו וזהו שם שלא יפול על הש"י כלל חלילה ואם אמנם צלם הוא נופל על הצורה הטבעית ר"ל על הענין אשר בו נתעצם הדבר והיה מה שהוא והוא אמתתו מאשר הוא הנמצא ההוא כמו שבארתי במלת גדר לעיל בריש השער הזה אשר הענין ההוא באדם היא אשר בעבורו תהיה השגה האנושית · ומפני ההשגה הזאת השכלית נאמר בצלם אלהים ברא אותו ולכן נאמר צלמם תבזה כי הבזיון דבק בנפש אשר הוא הצורה המינית לא לתכונת האברים ותארם כו' :

אלא שקדמונינו ז"ל כו' תרגמו לנו · ומצאתי בספר האמונות דברים כאלה וסיים ובעל התרגום רצה לומר אונקלוס וחבריו הם היו תלמידי נביאים ויודעים יותר דברי הנביאים ואלו היה אצלם שפירוש שאלה המלות בגשמותם הי' מתרגמים

בנפשות והוציאו אותו ספרי הנביאים לב"א במלות גשמיות שהם קרובות לשכלם ולהבנתם ואילו היו מספרים אותו בענין שראוי לו מן המלות הרוחניות והענינים הרוחניים לא היינו מבינים לא המלות ולא הענין ולא היה אפשר שנעבוד דבר שלא נדע כי לא יתכן עבודת דבר שאינו נודע ע"כ היה צריך שתהיינה המלות והעניינים כפי כח בינת השומע כדי שיפול הענין על לבו ע"ד הגשמיות המובן מן המלות הגשמיות בתחלה ואחר כן נתחכם לו ולדקדק להבינו ולהודיעו שכל זה ע"ד הקרבה ומליצת הספר ושהענין האמתי הוא יותר דק ומעולה ומרומם ורחוק מאשר נוכל להבין אותו על תכונת דקות עניינו והמשכיל הנלבב ישתדל להפשיט קליפות המלות וגשמותם מעל הענין ויעלהו במחשבתו ממדרגה אל מדרגה עד שיגיע מאמתת הענין הנדרש אל מה שיש בכח יכלתו והשגתו והכסיל הפתי יחשוב הבורא ית' על דרך הנראה ממליצת הספר וכשהוא מקבל על עצמו עבודת אלהיו והוא משתדל לעשות לכבודו יש לו טענה גדולה מצד פתיותו ומעוט הבנתו מפני שאין האדם נתבע אלא כפי יכלתו והשגתו בשכלו והבנתו וכחו וממונו אלא שהכסיל כשאפשר לו ללמוד החכמה ומתעלם ממנה הוא נתבע עליה ונענש על אשר קצר ועמד מלמוד ואלו היה נוהג הספר כשמתרגם הענין הזה המנהג הראוי באמתו אשר לא יוכל להבינו כי אם המשכיל הנלבב לבד היו נשארים רוב המדברים בלי דת ובלי תורה מפני קוצר שכלם וחלישות הכרתם בענינים הרוחניים כי הדבר שיובן ממנו ענין גשמי לא יזיק המשכיל מפני שהוא מכיר בו ומועיל הכסיל כדי להתיש' בלבו ובדעתו כי יש לו בורא שהוא חייב בעבודתו :

וזה דומה לאדם שבא אל אחד מאוהביו מן העשירים והיה

מתרגמים אותם לנו כאשר הם כפשוטם אך כתברר להם מהנביאים תוך ממה שיש בשכלם כי אלה המלות המיגשמיות רצה בהם ענינים גדולים ויקרים · ולכך תרגומו כאשר התברר להם ולכך תרגומו כו' כנ"ל וכתב עוד על כבוד הבורא יתברך וז"ל ונאמר כי זאת הצורה מה שראו הנביאים מראה כבוד ה' ודמות אדם ברואה ר"ל נברא לשעתה וכן הכסא והרקיע ונושאיו כלם מחודשים הדשם שבורא (מאור) לאמת אצל נביאיו כי הוא שלא דבריו אליו והיא צורה יקרה מן המלאכים עצומה בבריאתה בעלת הוד ואור והיא נקראת כבוד ה' ועליה ספרו קצת הנביאים הזה הוית עד די כורסון רמיו ועליה אמרו חכמים שכינה ויש שתהיה אור בלא צורת איש והצורה הגדיל כיאלו שהשמיעו הנבואה מצורה ברואה מאור נקראת כבוד ה' כאשר בארנו וממה שמורה למה שאמרנו וזה שאמר הנביא על זאת הצורה בן אדם עמוד על רגליך ואדבר אותך ולא יתכן שיהיה זה המדבר הוא אדון העולמים כי התורה אמרה ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים אבל שאר הנביאים המלאכים דברו עמם כו' ע"ש באורך : ע"כ היה צריך שתהיינה המלות כו' · רצה לומר בשביל זה כדי שידעו ויבינו הכל עניני הש"י כל מי שישמע דברי אלהים בין חכם בין טפש ואח"כ נתחכם לו ונדקדק לפרש אותם ולהבין לכל א' וא' שאין הדברים כפשוטם רק הוא על דרך המליצי והקירוב : והמשכיל הנלבב · ר"ל בעל לב נבון ישמע לעצת החכם ישתדל בעצמו להפשיט' קליפות המלות ויסיר המלבוש הגשמי שהוא המלה הגשמית הלובש הענין הרוחני והדק וידע שיש בתוכו דבר רוחני מאוד : והכסיל הפתי כו' · אע"פ שלא יבין את זאת מחמת שאין בינתו משיג את זאת וחושב שכל הדברים הם כך כגשמותם כמו שנכתבו

ובשביל זאת לא סר מכל מצות ה' ועובד את ה' בהמינות ובלב שלם לפי תומו לזה יש טענה גדולה ותירוץ למה לא חקר ודרש כל דבר על מכונו מאחר שבשכלו אינו מגיע לזה : מפני שאין האדם נתבע · לתת דין והשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה אלא כפי יכולתו והשגתו בשכלו כפי יכלתו להשיג בשכלו והשגתו כי לא כל אדם זוכה ללמוד כל החכמות ולא כל שרוצה ליטול את השם כו' עד שיהיה ראוי לה ג"כ ע"י מעשיו הטובים הזכים בלי סיג וכפי מה שנחלק לו בסיני וכן אמרו בזוהר כמה פעמים לאו כל מוחא סביל דא עיין בספר שומר אמונים בהקדמה שנייה : וכחו וממונו · כי מי שהוא חולה וחלש לא יוכל לעבוד עבודת ה' הכבדים או להתענות הרבה וכיוצא וכן העני לא יוכל לעשות צדקות וג"ח כמו העשיר ואיש כמתנת ידו כוף דבר אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו · אלא שהכסיל כשאפשר לו ללמוד כו' · כי הלמוד הוא יותר שהכל תלוי בו ומצלא למד לא עשה וסוף שיוצא לתרבות רעה ר"ל כמ"ש רש"י בתוכחה על פסוק והיה אם לא תשמעו לי ולא תעשו וגו' ומונה שבע תועבת העבירים מביטול תורה ולהפך אמרו ות"ת כנגד כלם שהתלמוד מביא לידי מעשה ולא ע"ה חסיד והתלת דינו של אדם על התורה שלא למד וכו' וכתב בש' קנ"ת שראוי לאדם שישים אל לבו מה שמוציא מפיו בכל יום כמה פעמים בתפלתו שיסייעו לו מן השמים בלימוד התורה שאומר והערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו וכו' ותן בלבנו להבין ולהשכיל כו' : והאר עינינו בתורתך · השיבנו אבינו לתורתך ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו וכו' הוא יפתח לבנו בתורתו וכו' ואם לבו רחק ממנה כל היום הולך השכים ואין נוגע לו מלכנות בדברי תורה כ"א לפי מדרגתו כנ"ל הלא יכלה ויבוש על חלומותיו ועל דבריו האל הטוב יכפר בעדם :

וזה דומה כו' באהבתו · במזונותיו ולכבדו בכל הטוב כמו עוב אוחזת ירק וגו' וכן הרחיבה לשון הקודש כו' בדברים

והיה חייב בארוחתו והיו לו בהמות שחייב לתת להם מספוא ושלח אליו הרבה מן השעורים לבהמותיו ושלח מן המאכל הראוי לו מעט כפי הצורך והמספיק למזונו בלבד וכן הרחיבה לשון הקודש וכל ספרי הנביאים ודברי החסידים במדות הבורא יתב' במליצות הגשמיות אשר זכרנו כפי הבנת ההמון ובלשון שמדברים בו בני אדם איש אל רעהו ועל כן אמרו רז"ל בדומה לענין הזה דברה תורה בלשון ב"א ורמזו הספרים במעט מן הענינים הרוחניים אשר יבינום אנשי השכל והלבבות להיות הכל שוים בדעת מציאות הבורא יתעלה ואם התחלק אמתת עצם כבודו בדעתם וכן נאמר בכל ענין דק שיש בספר תורת האלהים כמו גמול העולם הבא וענשו: וכן נאמר בבאור החכמה הצפונה אשר כוונו לבארה בספר הזה כי התורה קצרה בבאור ענינה מפני שסמכה בו על השכל ורמזה ממנה ברמזים להעיר עליהם כבר זכרנום בתחלת הספר הזה להתעורר אליה כל מי שיוכל לחקור עליה ולדרוש אותה כדי שיגיע אליה ויבינה כמ"ש (משלי כח) ומבקשי ה' יבינו כל וכבר הזהירנו הנביא שנשמר מחשוב שיש לה' צורה או דמיון כמ"ש (דברים ד) ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ואמר (שם) ותמונה אינכם רואים זולתי קול ר"ל הזהרו במחשבותיכם ורעיוניכם שלא תמשילו לבורא יתע' תבנית ולא תדמוהו בדמות ולא דמיון מפני שלא נפלו עיניכם על דמות ולא צורה בעת שדבר עמכם ואמר (ישעיה מ) ואל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו ואמר (שם) ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש ונאמר (תהלים פט) כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים ואמר (שם פו) אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך והרבה בזה ומפני שנמנע לדמותו בשכל ולהמשילו ברעיון מצאנו בספר הזה שהוא מיחס רוב שבחיו ותהלותיו אל שם הבורא כמ"ש (נחמיה ט) ויברכו שם כבודך (דברים כח) ליראה את השם הנכבד והנורא (תהלים לט) יודו שמך גדול ונורא ואמר (מלאכי ב) ומפני שמי נחת הוא (שם ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וגו' (תהלים סח) שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו וכל זה לגדל ולרומ' עצם כבודו ית' מפני שאין מתברר במחשבותנו מענינו אחר מציאותו זולתי שמו הגדול בלבד אבל עצם כבודו ואמתת עניינו אין לו דמות ותמונה במחשבתנו ועל כן שנה במקומות רבים בספר התורה שמו וכן בספרי הנביאים

כדברים רבים במלות גשמיות וכפי הבנת ההמון הטעם כי לולי שהיו מבארים להם כל הצורך כפי הבנתם לא ידעו ולא יבינו כלום: ורמזו הספרים כו' בענינים הדקים והרוחניים לא הוצרכו להאריך כל כך רק ברמז מעט כי הם נאמרו לחכמים ולמשכילים ודי לחכימא ברמיזא: להיות הכל שוים כו'. ר"ל כדי שעכ"פ יהיה ידוע לכל שהש"י הוא מצוי אם כן כשיש מצוי ואדון הכל ראוי לעבדו: ואם התחלק כו'. ואע"פ שדיעותם חלוקות זה יודע מעט וזה יותר אבל עכ"פ הכל שוים בדעה זו שהש"י ב"ה הוא אדון הכל: וכן נאמר בכל ענין דק כו'. ר"ל וכן נוכל לתרץ על כמה דברים שהם תמוהים בעינינו למה לא הזכירה תורה באר היטב גמול ועונש העולם הבא רק ברמז כמ"ש בשער הבטחון בפירוש חלק הששי ע"ש באורך: וכן נאמר בביאור החכמה הצפונה. רצה לומר החובות מה שחייב האדם לה' בלבו ובמצפונו שלא ביארה אותם התורה בדרך ארוכה רק בקיצור וברמז כאשר זכר בתחלת הספר והוא גם כן מפני שסמכה התורה על המשכיל שיבין מתוך הקיצור והרמז ויתעורר אליהם לדרוש ולחקור עליהם כי הם דברים המסורים אל המשכילים והנבונים כמ"ש ומבקשי ה' יבינו כל: וכבר הזהירנו הנביא שנשמר וכו'. שלא תאמר פן ואולי כל השמות והתוארים הם כפשוטן כי אין המקרא יוצא מידי פשוטו בכ"מ לכך אמר שדבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ומושכל בשכל שאיסור גמור הוא לחשוב שיש לה' צורה או דמיון כמו שכתוב ונשמרתם מאוד וגומר: אחר מציאתו. אחר שנתברר לנו מציאותו לא ידענו יותר. רק שמו הגדול והוא שם המפורש שמו העצם וזה שמי לעלם כתיב כי שם זה לא נדע אלא שגלה אותו לנביאים וכל שאר השמות הם נלקחים מרוממות המדברים לו ויש לכלם פירוש וביאור כמו אדני כמו אדני יוסף והאלקים נקראים השופטים וכן רחום וחנון משא"כ בשם המפורש כמה שהאריך בזה בעל ספר הכוזרי ז"ל והיה השם הזה מיוחד בנו שאין אחר יודע אותו אמתת ידיעה זולתינו והוא שם נודע כמו שאתה אומר פלוני בשם נודע כראובן ושמעון אשר לא יובן ממלת ראובן ושמעון אמתת עצמותם ולא יסבול זה השם ה"א הידיעה כאשר היא נוספת אל אלקים כמו ויאמר האלקים וגו' והשם הזה מכלל המעלות הטובות אשר יחדנו בשם יסודו נסתר עכ"ל:

וע"כ שנה במקומות רבים בס"ת שמו. כפל ושנה כמה פעמים בתורה שמו המיוחד לבד כמו וידבר ה' ויאמר ה' כי לא נכין ממנו

הנביאים כי לא נבין ממנו בלתי שמו ומציאותו וכבר צרפו שם כבודו אל השמים ואל הארץ ואל הרוחות כמו שאמר אברהם (בראשית כד) ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ ואמר יונה (בסימן א) את ה' אלהי השמים אני ירא ואמר משה רבינו ע"ה (במדבר כז) יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר ואמר הכתוב (ירמיה לב) אני ה' אלהי כל בשר והעולה בזה כי הוא נודע אלינו מן הצד אשר ממנו ידענוהו והשכלנו ענייננו ומציאותו ונודע אלינו הרבה מצד אבותינו כמ"ש (שמות ג) ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעולם והעילה בזה שנודע אלינו מן הצד שעמדנו עליו והוא קבלת אבותינו אשר ירשנו מהם דרכיו כמ"ש (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט ואפשר שנודע אליהם בעבור התיחדם בעבודתו בדורם מפני שהיו אנשי דורם עובדים לאלהים אחרים וכן נאמר בהקראו (שמות ג) אלהי העברים (בראשית לג) אלהי ישראל כמ"ש הכתוב (ירמיה י) לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא ואמר דוד (תהלים טז) ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי ואילו היינו יכולים להשיג אמתת ענייננו לא היה נודע אלינו בזולתה וכיון שנמנעה משכלנו השגת אמתת ענייננו ספר עצם כבודו שהוא אלהי מבחר יצוריו מדברים ושאינם מדברים ועל כן אמר למשה רבינו ע"ה בעת ששאלו (שמות ג) ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם וכיון שידע שהשם הזה לא יבין העם ממנו אמתת ענייננו הוסיף באור ואמר כה תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעלם וזה זכרי לדור דור והיה רצונו בזה אם לא יבין העם המלות האלו וענינם בדרך שכלם אמור להם שאני הוא הידוע אצלם מצד הקבלה שקבלו מאבותם מפני שלא שם הבורא דרך לדעתו זולתי אלה השני דרכים האחד מה שהשכל מראה מדרך אותות פעולותיו הנראות בבריאותיו והשני מצד הקבלה מן האבות כמו שאמר הכתוב ((איוב טו) אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם:

ומפני

ממנו בלתי שמו ומציאותו: וכבר צרפו שם כבודו אל השמים וכו' והוא מטעם והעילה כי הוא נודע אלינו מן הצד זה שממנו ידענוהו כו' ר"ל על ידי השמים והארץ והרוחות ידענוהו והשכלנו ענייננו ומציאותו כמ"ש שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה: והעילה בזה כי הוא כו' עד שמי לעולם כל זה אינו בס"א שכ"ל מ"ה: ונודע אינו הרבה מצד אבותינו כנ"ל לגרוס ונודע בוי"ו וקאי אדלמטה וי"ג ומציאותו נודע אלינו וקאי ומציאותו אלמטה ודחוק ור"ל שהרבה עניני אלהינו יתברך מה שלא היה נודע בעולם יש לנו קבלה מאבותינו לפי שנגלה להם והודיע להם כל סודו ודרכיו מה שלא ידעו זולתינו ולכך אמר לישראל ה' אלהי אבותיכם וגומר אע"כ שעדיין לא ידעו ישראל ממנו דבר והיה ראוי שיאמר להם אלהי השמים והארץ וכדומה כמ"ש שאו מרום עיניכם וכו': אך העילה בזה · והטעם שצירף שמו לאבות שנודע אלינו שהוא מודיע אלהותו אלינו או פי' שנודע אלינו שאנחנו יודעים אלהותו מאמת אבותינו שירשנו מהם דרכיו והיו כל בני ישראל יודעים שאלהי אבותם הוא אלהי אמת מפני שהיה ענינם מפורסם מאוד שהאלהים היה דבוק בהם כמו שהאריך בס' הכוזרי ע"ש: ואפשר שנודע אליהם ר"ל ולכך זכו אבותינו לזה שנגלה עליהם ה' והיו יודעים אלהותו יותר מכל בני אדם מפני שהם קבלו עבודתו ומצותיו ושאר בני אדם עובדי עבודת גלולים היו כאשר הוא ידוע ומפורסם בתורה: וכן נאמר בהקראו · וכן נוכל לומר על מה שיקרא אלהי העברים או אלהי ישראל הוא גם כן מטעם זה שישראל קבלו עבודתו לכך ראוי לקרותו יתברך אלהי ישראל וחלק יעקב ר"ל אלהי יעקב כי הוא חלקם שלקחו ישראל ובחרו את ה' לחלק ולנחלה לעבוד אותו וחלק ה' עמו וכן מה שאמר דוד ה' מנת חלקי עד"ז ג"כ · וכיון שנמנעה משכלנו כו' · ספר עצם כבודו · כשבא לספר להודיע אותנו את עצם כבודו ית' הודיע אותנו שהוא אלהי יצוריו שכל רואיהם יכירו וידעו בין מדברים הם האבות שהכל ידעו שהיו סגולה וטובים מכל בני האדם וכן השמים והארץ והרוחות שהם מבחר יצירות מכל הנבראים שאינם מדברים ולכך צירף שמו אל השמים והארץ ואל האבות שהם מבחר יצירותיו: וע"כ אמר למשה כו' וכיון שידע שהשם הזה לא יבין העם כו' נראה מלשונו שהשם הזה הוא ג"כ שם עצם כמו שם הויה ית' ואין לו פי' וביאור וכן דעת הראב"ע בפרשת שמות ובס' הכוזרי כתב וז"ל אבל אהיה אשר שיהיה מן השם הזה ר"ל כשם הויה שזכר ואפשר שהוא נגזר מהיה ורצה בו למנוע מהתבונן באמתת השם אשר ידיעתו נמנעת כו' אך אמור להם אהיה ופירושו אשר אהיה והטעם הנמצא אשר אמצא להם בעת שיבקשוני ואל יבקשו ראיה גדולה מהמצאי עמהם כו' וסמוך לו מה שדומה לזה באמרו אלהי אבותיכם שלחני אליכם וגו' המפורסמים בהמצא ענין האלהי עמם תמיד עכ"ל וכ"כ המורה שהשם הזה נגזר מן היה ע"ש בפ' ס"ג מח"א:
מפני שלא שם הבורא כו' · שלא עשה הבורא כו':

ומפני

ומפני שהיתה השגתנו לכל נמצא על אחד משלשה צדדים · האחד מהם הרגשותינו הגשמיים כראות וכשמע וכטעם וכריח וכמשוש והשני בדרך שכלנו והוא שער הראיה על הדבר הנמצא מסימניו ומעשיו עד שתתקיים לנו אמתת מציאותו וענינו ממנו בקיום השגתנו בהרגשותינו והוא הנקרא בספר דעת ומוסר השכל · והשלישי ההגדה האמתית והקבלה הנאמנת ומפני שנמנעה השגת הבורא מצד הרגשותינו לא יכולנו להשיגו אלא מצד ההגדה האמתית ומצד הראיה עליו מאותות מעשיו בלבד וכיון שעמדו לנו הראיות מצד אותות פעולותיו בברואים ורבו מספריהם רבו ספורי מדותיו יתעלה בעבורם וספרוהו הנביאים והחסידים בספורים שאין דומים זה לזה: אמר משה רבינו עליו השלום (דברים לב) הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט ואמר עוד (שם י) הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים האל הגדול הגבור והנורא וגומר ואמר (שם) עושה משפט יתום ואלמנה וגומר ואמר הוא יתעלה בספור מדותיו (שמות לד) ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים וגומר וכל אלה המדות הראיה עליהם מסימני מעשיו בבריאותיו והחכמה והיכולת הנראות במעשיו אם נחקר על הענין הזה בשכלנו והכרתנו נלאה מהשיג הקטן שבקטנים מחלקי מדותיו ושבחיו כמו שאמר דוד עליו השלום (תהלים מ) רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וגומר · ואמר (שם קו) מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו ואמר (נחמיה ט) ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה וכבר אמרו ז"ל ההוא שלוחא דצבורא דנחית קמיה דרבי חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא העזוז החזק והאמיץ אמר ליה סיימתינהו לכלהו שבחי דמרך ומה האל הגדול הגבור והנורא אי לאו דמשה אמרינהו ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה לא הוה אמרינן להו ואת שבחתיה כולי האי משל למלך שהיה לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסים אותו בשל כסף והלא גנאי הוא

ומפני שהיתה השגתנו לכל נמצא · ר"ל בשלשה דרכים שאלה דרך להשיג כל דבר הנמצא בעולם או בהרגשה דהיינו בחושים בראיה או בשמיעה כו': והשני בדרך שכלנו והוא שער הראיה · כשמביאים ראיה ברורה על הדבר שבודאי נמצא כמ"ש לעיל שפ"ו כשנמצא כתב מסודר ע"כ יש אדם היודע לכתוב שכתב כתב הזה אע"פ שלא ראינוהו א"כ הכתב ראיה עליו כאלו שהגנוהו בהרגשתנו וכן כל כיוצא בזה: והוא הנקרא בספר · אפשר שר"ל בס' משלי: דעת או מוסר או השכל · כי מי שאין בו דעת או מוסר והשכל לא ידע לשית הראיות והמופתים השכליים אף שיוכל לידע בחושיו וכן צריך לייסר עצמו עד שירגיל במושכלות וכיוצא לכך נקרא מוסר השכל כ"כ במ"ה: והשלישי ההגדה האמתית כו' · וז"ל הכוזרי וכל קהל עדת ישראל חייבין להאמין בכל מה שכתוב בתורה אשר התברר אצלם המעמד ההוא בראות עיניהם ואחר כך הקבלה הנמשכת שהיא כמראה העין עכ"ל וכ' הרד"ק ויתאמת אצלנו מפי הספרים אשר הם ירושה מאבות דור אחר דור לכך היתה הקבלה הזאת נכונה אצלנו ונתקעה בלבותינו כאלו ראו עינינו ושמעו אזנינו ויודה עלינו שכלנו · ויותר כתב הרמב"ן בזה כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בו מועיל ויאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו וכ"מ שספרנו להם אמת כו' עיין לשונו באורך בספר הזכירות שלו בזכירת מ"ת · עוד כתבו הנה יגידו המגידים כי יש עיר ששמה קוסטנטינא בעולם והוא לא הלך שם ולא ראה אותה אבל לפי שכל אשר היו שם מגידים עניינה ואין מכחיש ביניהם יתברר אצלו שהוא כן וכן הקבלה אשר היא ירושה מאבות דור אחר דור לא נמצא בה מכחיש בכל האבות גם כל הספרים שנכתבו בה ממזרח שמש עד מבואו לא יכחיש אחד את חבירו לפיכך יתברר אצלנו שהוא אמת ויציב ונכון כו': וכיון שעמדו כו' ורבו כו' · כי מי יוכל לספר כל פעולותיו וחכמתו בברואיו לכך רבו ספורי מדותיו כי כל אחד יוכל לספר גבורות ה' מפעולה וחכמה אחרת מה שלא ספר אחר ולכך

אם נחקור על הענין הזה · רצה לומר להבין אפי' שבח אחת ממדותיו למשל שאנו מכנין אותו יתברך בשופט צדק רחום וחנון מי יוכל לידע ולהודיע איך הוא שופט צדק כי פעם הוא גוזר על זה האדם ריש ועוני ויסורין ומכאובים והכל במשפט ופעם לא יחסר ממנו כל טוב וכן רחום וחנון וכיוצא ולכך כל מה שאנו משבחים אותו עפ"י סימני מעשיו וחכמתו היא אינו אפי' כערך טפה מן הים כפי מה שראוי לו כמו שאמר דוד רבות עשית וגו' הרבה דברים עשית בעולמך נפלאותיך ומחשבותיך שעשית בעולם הוא אלינו רצה לומר לטוב לנו והכל לצרכנו אבל לא לצרכו ח"ו או פי' אלינו כלו' בעינינו הוא הכל נפלאות גדולות ורבות אבל אין ערוך אליך כי לפי גדלך וערכך אינם כלום כמ"ש בסוף שער הבחינה ע"ש ולכך אם אגידה ואדברה עצמו מספר כי אין מספר לנפלאותיך: משל למלך וכתב במ"כ ס' כ"ט מה"א וז"ל לא אמר ר"ח משל למלך שהיה לו אלף אלפים דינרין ומקלסין אותו במאה דכסף שהיה מורה זה המשל

הוא לו ואמר (תהלים סה) לך דומיה תהלה אלהים בציון ואמרו קדמונינו ז"ל סמא דכולא משתוקא משל למרגניתא דלית בה טימי כל כמה דאת משבח לה את מגנה לה על כן אתה צריך להטריח נפשך עד שתדע את בוראך יתעלה מצד סימני מעשיו ולא מצד עצם כבודו כי הוא קרוב מכל קרוב מצד פעולותיו ורחוק מכל רחוק מצד דמות עצם כבודו והמשלו כי לא נוכל למצאו במחשבתנו מן הצד הזה אשר הקדמנו וכשתניח להוציאו ממחשבותיך והרגשותיך מפני שאיננו נמצא ומצאת אותו מצד סימני פעולותיו כאלו אינו נפרד ממך זאת היא תכלית ידיעתו אשר הזהיר הנביא עליה באמרו (דברים ד) וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגומר ואמר אחד מן החכמים היודע את הבורא דעת יתירה הוא נבהל בענינו יותר ואמר אחד החכם שבבני אדם בדעת הבורא הוא יותר סכל באמתת עצם כבודו ומי שאינו יודע אותו הוא סבור שיודע עצם כבודו :

ונשאל קצת החכמים על הבורא מהו ואמר אלוה אחד אמר לו השואל ואיך הוא אמר לו מלך גדול אמר לו אנה הוא אמר לו בצפיה אמר לו השואל לא שאלתיך על זה אמר לו שאלתני במלות האלה שמורות על המדות הראויות לנברא ולא על בורא · אך המדות שצריך להבין מבוראנו יתעלה מה שאמרתי לך מפני שאי אפשר לנו זולת זה ונאמר על קצת מן החכמים שהיה אומר בתפלתו אלהי אנה אמצאך אך אנה לא אמצאך נסתרת ולא תראה והכל ממך מלא דומה למה שאמר יתברך (ירמיה כג) את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' ותכלית דעתך אותו שתודה ותאמין שאתה בתכלית הסכלות באמתת עצם כבודו וכשתדמה לו צורה במחשבתך או המשל ברעיונך השתדל לחקור על ענינו אז תתברר לך מציאותו ותדחה ממחשבתך דמותו עד שלא תמצאהו אלא בדרך הראיות בלבד והדמיון בזה על דרך הקירוב מצאנו אמתת הנפש מבלי שנשיג ממנה צורה ולא דמות ולא מראה ולא ריח אף על פי שפעולותיה נראות ומעשיה ניכרים בנו וכן השכל שפעולותיו וסימניו נכרים ונראים לא נשיג ממנו דמות ולא צורה ולא נמשלהו ברעיוננו כל

המשל שגלימותו יתברך יותר שלימות מאלו השלימות אשר יחשו לו רק הם ממינם ואין הענין כן כמו שביארנו אבל הכמת זו המשל הוא אמרו דנרי זהב ומקלסין אותו בשל כסף להורות שאלו אשר הם אצלנו שלימיות אין אצלו יתב' ממינם דבר אלא כולם חסרון בחוקו · כמו שמבואר ואמר בזה המשל והלא גנאי הוא לו עכ"ל : טימי · לשון ערך ודמים כלומר אין לו ערך : כי לא נוכל למצאו במחשבתנו מן הצד הזה כאשר הקדמנו · כנ"ל לגרוס כאשר הקדמנו לעיל שאין לבורא יתברך דמות ודמיון או פי' כי לא נוכל כו' מן הצד הזה אשר הקדמנו לעיל מצד דמות עצם כבודו והוא בהרגשת הגשמי וזה נמנע כמו שמבואר : מפני שאינו נמצא · ר"ל על דרך זה אינו נמצא דהיינו בהרגשה ובחושים כי כל מה שנמצא בהרגשה ובחושים אין זה בורא עולם כי בורא עולם אין ספק שלא יושג בחושים כמו שיתבאר בהורך ואיננו נמצא רק ע"י סימני פעולותיו ומעשיו וזאת היא תכלית ידיעתו : כמ"ש וידעת היום וגו' · מצאתי שכתבו וידעת היום ר"ל מגלגל היום תוכל לידע כי ה' הוא וגו' כמ"ש לעיל בפ' ו' עיין שם :

ונשאל קצת מהחכמים כו' · היא שאלה שאינו יודע לשאול על הבורא יתברך כראוי כמ"ש לעיל בפרק ד' שעל הבורא יתברך אין אדם רשאי לשאול עליו אלא באם הוא בלבד כו' ע"ש וזה השואל שאל שלא כהוגן כמו שושאלין ודורשין בכל החקירות מהו ואיך הוא ואנה הוא כנ"ל והחכם הנשאל השיב לו כפי שאלתו לפרש לו המלות ולשלול כוונתו: אמר לו בצפיה · ר"ל בהסתר בסתר הוא נמצא בשכל אף שאינו נראה בחוש : אמר לו שאלתני במלות כו' לנברא · מפני שמהות ואיכות ואנה הם מע' מאמרים והם כלם מקרים כמ"ש לעיל בפ"ו והבורא יתברך בודאי שלא ישיגוהו מקרי בעצם כבודו כנ"ל : אך המדות כו' · הוא סיום תשובת החכם אליו לאמר שאותן מדות שאמר אלוה · א' ומלך גדול ושהוא שוכן בסתר ובשכל אין ראוי לומר עליו ג"כ בהיוב רק שאי אפשר להבינו זולת שאמרנו אלה הדברים עליו : או המשל ברעיונך · או שבא ברעיונך להמשיל לשום דבר : השתדל לחקור על ענינו · ר"ל כשיעלה במחשבתך לחמשילו כו' תרחה להוציא הדמיונות ממחשבתך על ידי שתשתדל לחקור על ענינו ר"ל עניני הש"י שאין לו שום דמות או צורה עד שיתברר לך שלא נדע ממנו רק מציאותו לא מהותו וכנ"ל : והדמיון בזה כו' · מצאנו אמתת הנפש כו' · שהרי הדבר ידוע ומבורר שיש בכל אדם נפש המתאווה לאכול ולשתות ולכל הנאותיו ולא יכולנו להשיג מה היא : וכן השכל · שבו אנו משכילים ומבינים כל דבר ולא

כל שכן יוצר הכל אשר אין כמוהו ית' ואמר הפילוסוף אם הדברים יגיעים בענין הנפש ק"ו בענין הבורא יתעלה וכיון שהגענו עד הנה מדברינו אין צורך לבאר הענין הזה יותר מפני שאנו חייבין לדחות ולירא ולהזהר ממנו כמו שאמרו קצת החכמים במופלא ממך לא תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשת התבונן ואין לך עסק בנסתרות ואמרו רז"ל כל מי שלא חס על כבוד קונו ראוי לו כאילו לא בא לעולם ואמר (איוב לו) היסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבולע אם בא אדם לספר גבורתו של מקום מתבלע מן העולם ואמר הכתוב (שמואל א ו) ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה' ואמר (משלי כה) כבוד אלהים הסתר דבר רוצה לומר להסתיר סודו מבני אדם שאינם חכמים ואמר (תהלים כה) סוד ה' ליראיו וממה שצריך שתדע ויתבאר אצלך מענין החושים הגשמיים והחושים הנפשיים אשר זכרנו והחושים הנפשיים אשר הם הזכרון והמחשבה והרעיון והזמם וההכרה שכולם מגיעים עד ענין אחד והוא השכל הנותן להם כח להשגת הענינים ולכל חוש מהם ענין מיוחד להשיג מוחשו לא יושג בזולתו כמראים והצורות אשר לא נשיגם כי אם בחוש הראות בלבד וכהקולות והנגונים אשר לא נשיגם כי אם בחוש השמע בלבד וכן הריח ומיני המורחים בחוש האף וכן מיני המטעמים בחוש הטעם בלבד והחום והקור והרבה מעניני האיכות בחוש המשוש ולכל חוש מהם כח להשיג מוחשו עד גבול ידוע מגיע אצלו ואחר יעמוד בתכלית הגבול ההוא כראות שהוא משיג הדבר הנראה מקרוב וכל אשר ירחק ממנו תחלש השגתו אותו עד שתעמוד ולא ישיגהו וכן חוש השמע וכן שאר החושים ואי אפשר להשיג מוחש מבלעדי חושו המוכן לו ומי שיטריח להשיגהו בזולתו לא יגיע אל חפצו כמו מי שיטריח להשיג הנגון בחוש ראותו והמראים בחוש שמעו והטעמים בחוש משושו לא יוכל למצאם ולהשיגם ואם הם נמצאים מפני שמבקשים בבלעדי האברים אשר בהם יושגו וכן נאמר בחושים הנפשיים אשר זכרנו שיש לכל חוש מהם כח מיוחד להשיג מוחש מיוחד לא יושג בזולתו והגבול אשר יגיע ההוש

ולא נבין מהותו וכח' בכוזרי שהרי אנחנו ג"כ אין מבינין מלכותא דארעא רק דבריו ושמו ופעמים רואין לגופו והיכלו שהם עפולים למלך אבל נפשו ושכלו מה שמנהיג בו את המדינה לא ראה אדם ולא השיג מהותו כן כביכול ראו אבותינו והנביאים לגופו ית' שהם האש והענן כנ"ל עכ"ל וכן עתה עכ"פ אנו רואין העולמות וגדולתו בברואים שהם כולם לבושים של הבורא ית' שאין דבר שבעולם שאין בו כח מהא"ס יתברך שבו הוא חי וקיים עד עת קץ כמ"ש ואתה מחיה את כולם והדברים עתיקין כמו שהאריך בזה בס' שערי קדושה ע"ש : וכיון שהגענו עד הנה כו' אין צורך לבאר הענין יותר כו' · וכ"כ בספר הכוזרי כמה פעמים שהראיות והמופתים הרחוקים מתעים לאדם ומביא לידי אפיקורסות והאריך בזה בכל ספרו הישר ודעתו הוא בכל הספר שיהיה האדם תמים עם ה' אלהיו בלי חקירות ומופתים ע"ש : וכתב הרמב"ם בהלכות ע"א פ"ב וז"ל מצוה שלא לתור אחר הרהור הלב וז"ל עקר הצווי כו' אלא כל מחשבה שהוא גורם לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה מוזהרין אנו שלא להעלותם על לבנו ולא נסיח דעתנו לכך ונחשב ונמשך אחרי הרהורי הלב מפני שדעתו של אדם קצרה ולא כל הדעות יכולים להשיג האמת על בוריו ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו נמצא מחריב את העולם לפי קוצר דעתו כיצד פעמים יתורו אחר ע"א ופעמים יחשבו ביחוד הבורא שמא הוא שמא אינו · מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור · ופעמים בנבואה שמא היא אמת שמא היא אינה · ופעמים בתורה שמא היא מן השמים שמא אינה · ופעמים בקבלה שהיא תורה שבעל פה שמא היא אמת שמא אינה ואינו יודע המדות שידון בהן עד שידע האמת על בוריו ונמצא יוצא לידי אפיקורסות על ענין זה הזהירה תורה ונאמר בה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים כלו' לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה וידמה שמחשבתו משגת האמת כך אמרו חכמים אחרי לבבכם זו אפיקורסות ואחרי עיניכם זו זנות · ולאו זה אעפ"י שהוא גורם לאדם לטרדו מן העוה"ב אין בו מלקות מפני שהוא לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו עכ"ל רבינו משה מיימון ז"ל : וממה שצריך שתדע כו' · אשר זכרנו ר"ל מהחושים הגשמיים והנפשיים שהם הזכרון כו' נתברר אצלך את אשר זכרנו שאין להשיג הש"י מצד עצם דמותו רק מצד סימני מעשיו בברואים כמו שנבאר והולך שכל חוש בין הגשמיי ובין הנפשיי יש לכל אחד כח מיוחד ולא ישנו את תפקידם. כי כל אחד משיג מה שניתן לו בטבעו להשיג ומה שאין בטבעו להשיג ע"כ שם יעמוד ולא יוכל לעבור גבולו ותפקידו : והזמם · ענין עצה או רצון · ומי שיטרח כו' לא יוכל למצאם ולהשיגם : ואם הם נמצאים · ר"ל אע"פ שהם נמצאים בודאי וכן נאמר בחושים הנפשיים אשר זכרנו לעיל שהם הזכרון והמחשבה כו' שמהותם ג"כ כמו החושים הגשמיים לכל אחד כח מיוחד

כאשר

החוש אליו יעמוד אצלו כמו שזכרנו בחושים הגשמיים וכן נאמר בשכל שהוא משיג הדברים המושכלים בעצמו ובדרך הראיות מה שהוא קרוב אליו ישיגהו באמתת עצמו ומה שהוא רחוק ונעלם ממנו ישיגהו מדרך הראיות המורות עליו וכיון שהבורא יתברך נעלם מכל נעלם ורחוק מכל רחוק מצד עצם כבודו אצלנו לא תשיג השכל זולתי ענין מציאותו בלבד ואם ישתדל להשיג אמתת עצם כבודו או לדמותו תהיה מציאותו נעדרת ממנו אחר המצאו מפני שהשתדל בדבר שאיננו ביכלתו כמו שספרנו מהעדר המוחש הגשמי כשמבקשים אותו בבלתי החוש המוכן לו ועל כן אנחנו צריכין לבקש מציאות הבורא יתברך מצד סימני מעשיו בברואים ויהיו לנו לראיות עליו וכשתתקיים לנו מציאותו מן הדרך הזה אנחנו צריכין שנעמוד ולא נבקש במחשבותינו לדמותו ולא ברעיוננו לשום לו תבנית ולהמשילו להשיג הוית עצם כבודו ואם נעשה כן אנו חושבים להקריבו אל בינתנו אז תעדר ממנו מציאותו כי כל המתדמה במחשבותינו הוא ענין זולתו ואמר הכתוב (משלי כה) דבש מצאת אכול דיך פן תשבענו והקאותו :

וראיתי לקרב לך הענין הזה בשני דמיונים קרובים האחד מהם יורך כי כל חוש משיג מוחשו ואחר יעמוד ויתחיל חוש אחר סמוך לו ואחר יעמוד גם הוא וכן שאר החושים וכשיעמדו יתחיל השכל להשיג מה שיש בכחו להשיג וכל זה בענין אחד בעצמו והוא שתחשוב באבן מושלכת מרחוק עשתה צליל והכתה אדם אחד השיג בחוש ראותו מראה האבן ודמותה והשיג בחוש שמעו צליל אבן והשיג בחוש משושו קרירותה וקשויה ואחר עמדו החושים הגשמיים ולא השיגו מענין האבן יותר מזה ואחר כך השיג השכל כי לאבן משליך השליכה מפני שהתברר כי האבן לא נדה ממקומה מאליה כי מה שדרכו שיושג בחושים הגשמיים ימנע מהשכל להשיגו בבלעדיהם כ"ש שימנע מהחושים הגשמיים מה שדרכו שיושג בשכל בלבד וכיון שנמנע משכלנו להשיג הוית עצם כבוד הבורא יתברך איך יהיה לנו רשות להמשילו או להגבילו ולדמותו לשום דבר ממושגי חושינו הגשמים וזה דבר נמנע והדמיון השני יורך כי העניינים הרוחניים כאשר נעמוד על ברור מציאותם אין מן הזריזות לדקדק בהם ולחקור על גופם כי זה מפסיד את שכלנו וזה כמו שטרח להשיג השמש מצד אורה וניצוצה וזריחתה ורוחק האפל ממנה יעמוד על מציאותה ונהנה ממנה ומשתמש לאורה ומגיע אל הענין המבוקש ומי שיטרח למצאה מצד עגולה וכוון בעיניו להביט אל עין השמש תכהינה עיניו ויעדר אורם ולא יהנה מהשמש וכן יקרנו כשנשיג מציאות הבורא יתעלה מצד אותותיו וחכמתו בהם ויכלתו בכל ברואיו נשכיל ונבין

כאשר זכרנו בהם כן בחושים הנפשיים יש לכל חוש גבול : ואם ישתדל להשיג כו' תהיה מציאותו נעדרת ממנו אחר שמצאו אע"פ שהש"י נמצא בוודאי אבל כאשר שהוא רוצה לדמותו לשום דבר בעולם ולגזור אומר שיש לו צורה זאת או תמונה זו לא ידע מענין הבורא כלום ועובד למי שאינו בורא עולם והוא אפיקורוס לדברי הרמב"ם כי בוודאי אין זה אלהים מה שהוא גזר ואמר עליו והטעם כתבתי בס' הזכירות שלי כי כל מה שהאדם מעלה על לבו מהדמיונות או תמונות וצורות הם בלי ספק נלקחים ונתפסים בכח דמיונו מדבר הנברא גשמי שראה כדבר הזה והוא הכל גשמיות ואין ספק שהבורא יתברך מרוחק מכל זה מאחר שהוא ברא את הכל ואיך יהיה הבורא שוה להנבראו מאתו יתברך שמו לעד :

וראיתי לקרב לך הענין כו' עשתה צליל · לפי הענין הוא לשון השמעת קול מל' צליל לחם שעורים או בצלצלי שמע : השיג בחוש ראותו · ר"ל אותו האדם שהוכה מאבן הוא השיג כו' : כי לאבן משליך השליכה · ר"ל שע"כ האבן הזה שהכה אותו היה ע"י אדם אחד שזרק עליו האבן כי בודאי לא תוכל האבן לזוז ממקומה : כי מה שדרכו שיושג כו' · נותן טעם למה לא השיג השכל מתחלה ועד סוף ואמר כי נמנע מהשכל להשיג הדבר שיושג בחושים כמו הצליל והמכה אלולי ראה את האבן ולא שמע האוזן ואלו לא הרגיש ההכאה לא ידע השכל אם היה שום אבן משמיע קול או הכאה או לא וכן כיוצא בזה ומעתה נדון ק"ו אם השכל לא יוכל להשיג את שדרכו להשיג בחושים הגשמיים כ"ש שנמנע להשיג בחושים הגשמיים את שדרכו להשיג בשכל בלבד : כי זה מפסיד שכלנו כו' · נפקד שכלנו כמו

ונבין ענינו אז יאיר שכלנו בידיעתו ונשיג כל מה שיש בכח שכלנו להשיגו כמ"ש (ישעיה מח) אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך ואם נטריח שכלנו להשיג ענין עצם כבודו ולדמותו ולהמשילהו במחשבותינו נפקד שכלנו והכרתנו ולא נשיג בהם שום דבר מן הידוע לנו כמו שיקרה עינינו בהביטנו אל עין השמש וצריכים אנו להזהר בענין הזה ולזכרו בחקרנו על ענין מציאות הבורא יתברך וכן אנו צריכים שנזהר במדותיו אשר ספר בהם עצם כבודו ואשר ספרוהו בהם נביאיו שלא לחשוב אותם כנראה מהמלות ומה שיורה עליהם פירושם הגשמי אך צריך שנדע ידיעה ברורה כי הם על דרך העברות ומליצות כפי כח הכרתנו ויכולת תבונתנו ושכלנו מפני דוחק צרכנו לדעתו ולרוממו והוא יתברך גדול ומרומם מכל זה עד אין תכלית וכמו שאמר הכתוב (נחמיה ט) ומרומם על כל ברכה ותהלה ואמר אחד מן הפילוסופים מי שקצר שכלו להבין ענין הפשיטות החזיק בשמות אשר דברו בהם הספרים הנתונים מאת הבורא ולא ידע כי המליצה בספרי התורות לא תהיה אלא כפי בינת מי שנתנו להם לא כפי מה שמליצין בו על המדבר אליהם אך הם כמו השריקה לבהמה בעת שתות המים שמביאתה לשתות יותר ממה שהיה עושה הדבור הצח והנכון · וכאשר תעמיד על המעלה הזאת מן היחוד בשכלך ותבונתך יחד נפשך לבורא יתעלה והשתדל להשיג מציאותו מצד חכמתו וגבורתו והנותו ורחמנותו ורוב השגחתו על ברואיו והתרצה אליו בעשות רצונו אז תהיה ממבקשי ה' ואז תשיג ממנו העזר והאומץ להבינו ולדעת אמתת ענינו כמה שאמר דוד עליו השלום (תהלים כה) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם ואני עתיד לבאר לך דמיונות בשער השני מן הספר הזה כשתתנהג בהם ותלך בנתיבהם יקל עליך הדבר בעזרת האל יתברך · אך מפסידות היחוד בלב שלם הרבה מהם לשתף הבורא והוא על כמה פנים מהם

כמו יפקד לשון עתיד כלומר יחסר : ולא נשיג בהם שום דבר מן הידוע לנו וכו' · כמו שנמצא בספרים שרוב פלוסופים הקדמונים יצאו מדעתם וכן ראינו בדורנו אותן הכתות שהלכו אחר דעתם וחקירותם או שיצאו מדעתם או שיצאו לתרבות רעה ר"ל· והפשר זהו מה שאמרו בן זומא הציץ ונפגע ואחר יצא לתרבות רעה ועיין מ"ש לעיל דעת בע"ס הכוזרי : וצריכים אנו להזהר בענין הזה · ר"ל להזהר ולהשמר שלא נמשיל להש"י שום דמות או צורה ח"ו : ולזכרו בחקרנו כו' · ר"ל ולהזכירו בתוך מתקרנו שאנו חוקרין בשער הזה ענין מציאות הבורא יתברך מחוייבין אנו ג"כ להזהיר שלא לדמותו ולתת לו צורה גשמית ח"ו וכ"כ המורה פנ"ה מח"א וז"ל כמו שצריך שיתפשט בהמון ויתחנכו הנערים על שהשם יתעלה אחד ואין צריך שיעבוד זולתו כן צריך שימסר להם על דרך הקבלה שהשם אינו גוף ואין דמיון בינו ובין ברואיו כלל בשום דבר מן הדברים ושיים בסוף אף על פי שאינו יודע טעמן של דברים ולידע המופת ע"ז עד שיתישב דעתו עליו כמו שאין אתה מחוייב להעמיד לו במופת שיש אלוה נמצא רק יקבל הכל בדרך קבלה ואח"כ כשיגדלו יפורש להם הענין ראשון ראשון לפי שכלם כו' ע"ש באורך : ענין הפשיטות כו' · ר"ל שאינו יודע להפשיט המלות הגשמיות מהענין הרוחני והדק מהומריותם כמ"ש לעיל והמשכיל הנלבב ישתדל להפשיט קליפות המלות בגשמותם מעל הענין כו' ע"ש · או פי' שאינו יודע שהש"י פשוט לתכלית הפשיטות בלי שום תואר ומדה כו' : החזיק בשמות כו' · ר"ל הוא מחזיק ואוחז בפשוטתן של השמות כפי גשמיות לא כפי מה שמליצים בו על המדבר עליהם ר"ל לא כפי מה שראוי להמליץ על הש"י המדבר אליהם : אך הם השמות והמלות הגשמיות כמו השריקה לבהמה · אף שאין זה לשון של בני אדם אך מאחר שהבהמה מבין השריקה ועל ידי השריקה היא שותה יותר מאם דבר אליה בלשון של בני אדם כך דברה תורה כלשון בני אדם ולא בלשון הראוי לדבר ברוחניים ועמש"ל דעת החסיד בכל"ה דף י"ג :

וכאשר תעמוד על המעלה הזאת וכו'· שתאמין באמת שהבורא ית' רחוק מכל רחוק מצד עצם דמות כבודו והוא קרוב מכל קרוב מצד פעולותיו כנ"ל : יחד נפשך לבורא ית'· ר"ל המסר והפקד נפשך לבורא יתברך לבד· ולא תשתתף דבר אחר עמו · ר"ל בלי שום פניה : והתרצה אליו בעשות רצונו · ותראה שתהיה מרוצה לפניו ית' והוא שתעשה רצונו ולעבדו בלבב שלם כל מצותיו אשר צונו ואז תהיה ממבקשי ה' וכתיב ומבקשי ה' יבינו כל : ואני עתיד לבאר כו' · רצה לומר כיצד הוא הבחינה בברואים וכשהבחינה היא תמיד לנגד עיני האדם בודאי יוכל לעלות לכל המדרגות הרמות ולאהבה אותו בכל לבבו ונפשו ומאודו ובזה יוכל לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד כמו שיתבאר בש' הזה בעזה"י : אך מפסידות היחוד בלב שלם · ר"ל באיזה דברים יוכל האדם לבוא לידי הפסד וקלקול באמונתו שאינו מיחד האלהים בלב שלם כראוי כ' לקמן בשער יחוד המעשה כי אין ענין מעניני הטובה שלא יהיה לו פגע שיפסיד אותו ומי שעמד על אופני הפגעים המפסידים את המעשים יוכל לדעת להזהר מהם ומי שלא ידע כי אם טוב לבדו לא ימלט שלא יבוא לידי מכשול לרוב הפגעים המשיגים את המעשים כו' ע"ש

מהם הנחת הרבוי ומהם עבודת האלילים ועבודת השמש הירח והמזלות ומהם השתוף הנעלם והוא החונף בעניני הדת לבני אדם והוא על כמה ענינים אני עתיד לבאר אותם בשער החמישי מן הספר הזה בע״ה ומהם הנטיה אל תאוות הגופות המגונות כי הוא שתוף נעלם מפני שמשתף האדם עם עבודת אלהיו עבודת תאותו והכתוב אומר (תה פא) לא יהיה בך אל זר ואמרו ז״ל אי זהו אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע ושמא הכסיל הפתי כשיקרא הספר הזה ויעמוד על מה שזכרנו בשער הזה יאמר בלבו היעלם ענין היחוד ממי שלמד דף אחד מן התורה עד שיעור אותנו המחבר הזה עליו ויורנו אותו · אומר בתשובתו כמו שצוה החכם (משלי כו) ענה כסיל כאולתו וגומר כי האומר זה הכרתו חלושה להבין כלל הענינים הנאמרים על מינים נחלקים וקבולם מתחלק ברב ובמעט ובחזק ובחלש והדומה לזה תועלת אור השמש שכוללת כל בני האדם ומצאנו אותה מתחלקת לשלשה חלקים האחד מהם למי שעיניהם מאירות ונצלות מכל חלי שהם נהנים מן השמש ומשתמשים לאורה ומגיעים לכל הנאתם ממנה · והחלק השני העורים אשר נעדר אור עיניהם לגמרי אין השמש מועילה אותם ולא מזקת אותם אבל תועלתם ממנה תהיה על ידי שליח · והחלק הג׳ בני אדם שנחלשו עיניהם מהשתמש בהם כנגד השמש והשמש מזקת אותם אם לא יסתירום מאורה שאם ימהרו לרפא עיניהם בכחלים וברטיות ובתקון מאכלים עם שמירת עיניהם מהשתמש בהם לאור השמש אפשר שיגיעו אל הבריאות ויהנו בשמש שהיתה מזקת אליהם ואם יתעכבו לרפא עיניהם יגיעו אל כת העורים במהרה ויעדר מאור עינם לגמרי ועל הדמיון הזה יתחלק ענין היחוד הנכתב בספר התורה לקהילת המדברים אחר שכלל אותם ככלול אור השמש לכל בעלי העינים כאשר זכרנו ומתחלקת הבנתם לשלשה חלקים האחד מהם אנשי השכל הצלול והתבונות הזכות והחלק השני בני אדם ששכלם חלש מהבין מה שיש בספר התורה לגמרי · והחלק השלישי בני אדם שקצר שכלם מהשיג כמו הכת הראשונה אך יש בהם כח להכיר הענינים הקרובים הקלים · והכת הראשונה שהם אנשי השכל השלם הנמלט מכל פגע כשהם משימים אל לבם להבין מה שהגיע אליהם בספרי התורה יבינו אותם ויכנס ענינו בלבם בכח הבנתם וזכות שכלם ואלה הם שאינם צריכים אל הספר הזה אלא להזכירם דבר שהתעלמו ממנו · אך הכת השניה אינה יודעת ספר תורת אלהים כל שכן היחוד אשר בו והם שומעים את שמעו ואינם מבינים

ע״ש ומזה תבין ותדע שלכך כ׳ המחבר בסוף כל שער מה הן הדברים המפסידים אותו לידע אותם כדי שלא יתערב בו שום סיג וזיוף מעשיו אך יהיו כשמן זית זך כתית למאור וגו׳: מהם לשתף הבורא · במשתף ד״א אל הבורא: מהם בהנחת הרבוי · שאומרים שיש שני אלהים כמו הפרסיים: ומהם ע״א וכו׳ · שאומרים אמת שהשם ית׳ הוא הסבה הראשונה. רק שהשמש או הירח והמזלות הם אמצעים בינם ובין אלוה שעושין עלמשאות בדמות האמצעי שעובדין כ״כ המורה פל״ו מח״א: מהם השיתוף הנעלם · ר״ל הנעלם שאין ב״א יודעים כוונתו הוא משתף עם השם יתברך ד״א דהיינו שעובד עבודת ה׳ עם כוונה מזויפת ובנגלה נראה כאילו עובד את ה׳ לבדו: והוא על כמה ענינים · כי יש שעושין כן להרע לזולתו ולקנטר · וכתב לקמן שהם הכתות הרעות שבכל הכתות והם גרועים יותר מעובדי אלילים מד׳ פנים ויש שעושין להנאתן ולטובתן בין בעולם הזה או בעולם הבא ע״ש בשער החמישי: ומהם הנטיה אל תאוות הגופות המגונות · כי כשאדם נוטה אחריהם לא ינוח ולא ישבות יומם ולילה וכל מגמתו למלאות תאותו וכל מעשיו אינם לשם שמים כי יביט תמיד אם יגיע לו הנאה ממנו יעשה ואם לאו יניח הכל כמ״ש שם ובהרבה מקומות בזה הספר: היעלם · האם נעלם: כי האומר זה הכרתו חלושה כו׳ · ר״ל שהרבה דברים נאמרו בתורה בדרך כלל ובפרטן אתם מוצא כמה מינים מחולקים שצריך לחלקם ולפרטם והתורה לא פרטה אותם שסמכה על המבין ולאו כל אדם מבין מדרך הכלל וקבולם מהלך השינוי והחילוק הוא במקבלים כי יש ב״א שצריך להבינו ברב בהרבה דברים, וראיות ומשלים ואינו מבין ברמז מעט ויש שמבין במעט אף בדרך כלל וברמז מעט ויש שהכרתם חזקה ויש שהכרתם חלושה ואינו מבין אפילו בהרבה דברים ובאריכות כמו שמבאר במשל השמש: אם לא יסתירום מאורה · ר״ל אם לא יסתירו עיניהם מאור השמש מזיק להם השמש והאור · אלא להזכיר דבר שהתעלמו ממנו · ר״ל בודאי הם אינם צריכין להעמיק ולהביא ראיות על יחוד הבורא יתברך כי לא נעלם מהם כל אלה מצד שכלם ובינתם ע״כ

מבינים ענינו אין להם תועלת בספרי זה כלל • והכת השלישי שמבינים היחוד אשר בספר תורת אלהים קצת הבנה ואין בכח הכרתם להבין ענינו ולעמוד על אמתתו אם יורם אותו מורה ויבינם ענינו על דרך המופתים האמתיים והראיות והשכליות יתברר להם ענינו ויגלה להם סודו ויגיעו בכת הראשונה ואם יתעלמו מחקור ויתרשלו מעיון במה שיחזיק הכרתם וילטוש שכלם ירדו אל מדרגת הפתאים וספרי זה מועיל לכת הזאת תועלת גדולה וכוללת מפני שיכולים לחקור ויהיה להם הספר הזה ככחלים המועילים לבעלי העינים החלושות שמקוים הארוכה ברפאם אותם וכבר המשיל הספר האדם הכסיל בעור והחכמה באור והסכלות בחשך באמרו (קהלת ב) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך ואמר (שם) החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך ואמר (ישעיה מב) החרשים שמעו והעורים הביטו לראות והמשיל החכמה והמוסר בעץ החיים ככתוב (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה וגומר ואמר (שם ד) כי חיים הם למוצאיהם ואלהים יורנו דרך ידיעתו ויישירנו לעבודתו ויפיק לנו רצונו ברחמיו ובחמלתו אמן :

נשלם שער היחוד בעזרת האל האחד הקדמון :

ג"כ רק זאת צריך כל אדם ובפרט לומדי התורה שיהיה לפניהם ספר זכרון מיראה ומוסר ובפרט ספר הזה כדי שיוכיח וייסר את נפשו תמיד מתוך הספר פן אולי יצא מגדר עבודת ה' ולא ידע ולכך צריך לחשוב ולפשפש במעשיו תמיד כי היצר סמוך ואינו מניח לאדם לעשות שום דבר טוב עד שלא יסיתנו מעליו כמו שהאריך המחבר בשער יחוד המעשה ובהקדמה ע"ש וכן אמר המגיד להרב ב"י כמ"ש בהקדמתו ע"ש וגם' הזכירות שלי האריכתי קצת גם מאמר ספרים קדמונים מגודל החיוב על כל אדם מישראל לעסוק תמיד בספרי היראה והמוסר ובפרט לת"ת כי כל הגדול מחבירו יצרו גדול ולזאת חברתי הספר הקטן הזה להיות לזכרון לבני ישראל דבר יום ביומו : וילטוש • לשון חדוד : הארוכה • רפואה : ואמר החכם עיניו בראשו • כלומר הוא הפך העור שאין לו עינים שמדמה הסכל לעור והחכם לפקח : והמשיל החכמה והמוסר בעץ החיים כו' • מביא ראיה למה שכתב שהספר הזה ממה שיש בו מן החכמה והמוסר לו מועיל ככחלים והמים המועילים לבעלי העינים החלושות ולזה הטעם המשילה התורה החכמה והמוסר לעץ החיים כלומר סם חיים ולעשבים ומיני עלים ולמתים המרפאים ומועילים לחיי הגוף והנפש והאלהים יורנו דרך ידיעתו כו' אמן :

אמר המתרגם מן הידוע אשר השכל מעיד עליו כי כל מלאכה צריכה ידיעה וכל מעשה צריך למחשבה ואם ישאל שואל מה היא הידיעה נאמר כי הידיעה היא ההבארות הדבר והתבוננותו כאשר הוא · ואם נאמר המדה אשר תודענה בה הידיעות יהיה גם כן נכון · וכן אם ישאל מה הוא המחשבה נאמר כי המחשבה היא כח שכלי ישוטט בדברים והוא כח מכחות הנפש המדברת ועל כן כל מחשב מדבר. והן מן הידוע שהמחשבה היא קודמת למעשה כאשר אמרו החכמים תחלת המעשה הוא סוף המחשבה ואף על פי מה שאמרנו והוא תקוע בשכל ונמצא בדברי החכמים והתורה גם כן מעידה עליו במה שאמרה במלאכת המשכן מלא אותם חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש וחושב · ואמרה ולחשוב מחשבות לעשות בזהב ובכסף ובנחושת ואחרי אשר הקדמנו זה הכלעד נאמר כי כל מעשה שיהיה לצורך בני אדם צריך שיעשהו עושהו באמונה ובזהירות אחר שיחשוב עליו ויתבאר לו כי ידיעתו מגעת לעשותו על אופניו כ"ש מעשה שהוא לצורך הורהם ואמונתם שהיא מלאכת שמים ומלאכת ה' · ובס' מבחר הפנינים כתוב אין דבר שמועיל לאדם כדעת מעלתו והגעת שכלו וחכמתו וידבר כפיהם : ויש בו כתוב מי שמתחכם מבלי חכמה הוא כחמור הריחים סובב סובב ואינו זז ממקומו · ויש בו כתוב אל תאמר במה שלא תדע אדע פן תחשד במה שתדע · ואמרו החכמים מי שסכל וחשב שידע סכלותו כפולה · והבאתי הדברים האלה בעבור מה שאירע לנו בהעתקת הספר הזה והוא שהרב החכם רבנא משולם בר"י ז"ל שאל ממני להעתיק לו ממנו השער הראשון שהוא שער היחוד : והעתקתיו לו אף על פי שהיה קשה בעיני שהכניסני בזה מפני הענינים אשר זכרתי בפתיחה אשר כתבתי לו על השער ההוא אך בטלתי רצוני מפני רצונו · ובא אחר כן רבי יוסף קמחי הספרדי להעתיק לו שאר הספר והעתיק מן השער השני והלאה · ועתה שאל ממני החכם הגדול הרב רבי אברהם ברבי דוד זכר צדיק לברכה להשלים לו כל הספר מהעתקתי ויהי גם כן קשה בעיני בעבור שקדם זולתי להעתיקו שלא יחשוב אותי כמתכבד בקלונו · ופייסתי אותו להניח לי שלא יביאני אל הדבר הזה וגליתי את אזנו שבעבור כבוד רבי יוסף שקדם להעתיקו אני מושה · ולא שוה לי עמו וכאשר ראיתי הסכמתי · התחייבתי לבטל דעתי מפני דעתו כדי להפיק רצונו ותאותו · ונצטרכתי לזכור את זה בתחלת הספר הזה שלא יחשוב אדם עלי כי מרצוני באתי בעקבי שהעתקה כהיא · ויודע מחשבות אדם ידע כי לא לאחד מאלה נכנסתי בדבר וכי לא לרצוני התילותי אותו · אך הגברתי רצון מי שנתחייבתי לעשות רצונו על רצוני · והוא עדי ושהדי על זה ודי בזה ננקות את עצמי ואחרי אשר התילותי להעתיק לא יכולתי לשקר באמונתי ולנטות מדרך האמת והנכונה ולעשות מלאכת ה' ברמיה · ואחזיק עצמי כשתי ושכל בעבור כבוד אחיים · והעתקתי כאשר נראה לי וכפי הבנתי · ומפני שהספר הזה עתה בשתי העתקות ועל ג' ענינים · אני מפייס כל מי שיבא לכתוב מאיזו מהם שירצה ומשביעו באלהים שיכתוב שם המתרגם תחלה על הספר כדי שלא תושם עלינו חטאת באשר לא נואלנו ולא חטאנו · ודי לנו בשגיאותינו מעמוס עלינו משא אחרים ומהוסיף על חטאתינו פשעי זולתנו ורבותינו ז"ל הזהירו על זה ואמרו כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם · ומה שאמרתי כי הספר הזה בשתי העתקות ועל שלשה ענינים · מפני שיש ממנו ביד קצת בני אדם ספרים שהשער הראשון בהם מהעתקתי בלבד ואחר כך העתיק רבי יוסף גם הוא השער הראשון והשלים הספר משלו וישנו ביד אחרים כלו מהעתקתו · וגם אני השלמתיו כולו בהעתקתי כאשר שאל ממני הרב החכם הנזכר נר"ו · ומי שמתקן שגיאותי במקום הראוי לתקן וידינני לזכות במה שקצרתי יזכהו יוצרו לראות בטובו . וזה החלי בדברי המחבר בשם האל האחד :

השער השני בבאור אופני הבחינה ורב טוב האלהים עליהם:

וזה פתח השער

אמר המחבר מפני שהקדמנו בשער הראשון אופני יחוד האלהים בלב שלם והיתה הבחינה בחכמה הנראית בבריאת הבורא יתעלה הדרך הקרובה אל בירור מציאותו והנתיב הסלול לדעת אמתתו התחייבנו להדביקו אליו כדי לסמוך כל שער אל מה שהוא דומה לו מן השערים ולהביא אחר כל ענין מה שיאות לו מן הענינים אשר בהם נתחייב בעבודת האל יתעלה אשר בראנו לה כמ"ש החכם (קהלת ג) והאלהים עשה שייראו מלפניו ונאמר תחלה כי טובות האל יתעלה על ברואיו ואם הן כוללות את כלם כמ"ש הכתוב (תהלים קמה) טוב ה' לכל רובם כעורים מהכירם ומהבין גודל מעלותם ואינם משכילים

אמר המחבר והיתה הבחינה כו'. ר"ל על ידי שנבחין ונתבונן בחכמת הבורא יתברך בבריותיו נוכל לברר מציאותו יתברך כי זולת זה אין דרך לדעת אותו כמ"ש בשער היחוד: והנתיב הוא דרך הכבושה והסלולה: התחייבנו להדביקו אליו. ר"ל לכך ראוי ונכון להבר שער הבחינה אחר שער היחוד כדי לסמוך כו' אשר בהם (נתחייב בעבודת האל יתברך): אחר שנתברר לנו שני השערים הקודמים דהיינו יחוד האל בלב שלם והבחינה בברואיו אזי אנחנו חייבים לעבדו יתב' על כל הטובות שמטיב עמנו כמו שיתבאר בשער השלישי: אשר בראנו לה. בשביל זאת ברא את האדם ואת כל העולם לשמשו להכיר גדולתו ורוממותו ליראה אותו ולרוץ למצותיו ולעבוד אותו: ונאמר תחלה ונקדים תחלה להבין את זאת מאחר שהש"י טוב ומטיב לכל אחד ואחד מבני אדם ואם כן כולם מחוייבים לעבדו ולרוץ למצותיו ומפני מה רוב העולם כעורים רצה לומר כסומים שאינם מכירים הטובות הגדולות ואינם מבינים גודל מעלת הטובה ואינם משכילים פניני עצמם איך הש"י מתנהג עמהם ולתת שבח והודאה

אמר המחבר האט געזאגט דער מחבר מפני שהקדמנו בשער הראשון ווייל מיר האבן פריער אין דעם ערשטן שער געשטעלט אופני יחוד אלהים בלב שלם דיא אופנים וויא מען זאל פאר שטיין מיט דעם גאנצין הארצין דעם יחוד פון גאט והיתה הבחינה בחכמה הנראית בבריאת הבורא יתעלה אונ דארטן איז געשטאנען אז דאש פרובונג אונ אכטונג געבונג אויף דיא חכמה וואש ווערט געזעהען אין דיא בשעפעניש פון דעם בשעפר הדרך הקריבה אל בירור מציאותו איז דער נאהענטשטער וועג צו ווישן קלאר זיין מציאות והנתיב הסלול אונ דיא איין געטראטענע וועג לדעת אמתתו צו געוואר ווערין זיין ווארהייט כלומר דורך דעם קאן מען קלאר ווישן אז גאט ב"ה איז איין אחד אמת התחייבנו להדביקו אליו דרום בדארפן מיר דעם שער הבחינה שטעלן בייא דעם שער היחוד כדי לסמוך כל שער אל מה שהוא דומה לו מן השערים כדי צו שטעלין בייא איטליכן שער אזו איין שער וואש איז גלייך צו דעם פריערדיגן שער ולהביא אחר כל ענין אונ נאך איטליכן ענין צו ברייגגען מה שיאות לו מן הענינים פון זעלבע ענינים וואש שיקט זיך צו דעם פריערדיגן ענין אשר בהם וואש דורך דעם דורך די צווייא שערים שער היחוד אונ שער הבחינה ווערן אונז אויש געקלערט נתחייב בעבודת האל וועלן מיר ווישן אז מיר זיינען חייב אין דעם דינשט פון גאט יתעלה אשר בראנו לה וואש ער האט אונז דער צו בשאפין אז מיר זאלן אים דינען אונ זאלן דער קענען זיין גרוישקייט אזו וויא דער חכם שלמה המלך האט געזאגט והאלהים עשה שייראו מלפניו אונ גאט האט עש דרום געמאן מיר זאלן זיך פארכטין פאר אים ונאמר תחלה אונ מיר וועלן זאגן צום ערשטין כי טובות האל יתעלה על ברואיו אז די טובות פון גאט וואש ער טוט מיט זיינע בשעפינעש ואם הן כוללות את כולם אונ כאטשע זייא גייען אן אלע מיט אנאנדר אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) טוב ה' לכל גאט איז גוט צו אלע וואלטין דאך אלע בדארפט צו לויבן גאט ב"ה אויף דיא טובות רובם כעורים מהכירם פון דעסט וועגין זיינן פיל פון זייא וויא בלינד צוא דער קענן דיא טובות ומהבין גודל מעלתם אונ פון צוא

משכילים ענינם מפני שלשה דברים · אחד מהם רוב התעסקם בענין העולם ותענוגיו והתאוותם מה שלא יגיעו ממנו והתעלמם מהביט אל טובות הבורא אליהם מפני שלבם תלוי בעוצם מה שהם מקוים ממלאת תאותם והשלמת משאלותם כי כל אשר יגיעו ממנו אל מעלה מבקשים מה שהוא למעלה ממנו ודורשים מה שאחריה ותמעטנה בעיניהם הטובות הרבות ותקטנינה אצלם המתנות הגדולות עד שהם חושבים כל טובה שיש לזולתם כאילו נשללה מהם ומה שהגיע אליהם ממנה רעות מוצאות אותם ולא יבינו אל פעולות ה' המטיב בהם אליהם כמ"ש הכתוב (תה י) רשע כגובה אפו בל ידרוש אין

והודאה להש"י עליהם ואמר שהמניעה היא מפני ג' דברים : אחד מהם הוא מפני שרוב עסקיהם ומעשיהם הוא רק בעניני העוה"ז ותענוגיו והתאוו תאוה לדברים שלא יוכלו להגיעם ולהשיגם ולכך התעלמו מלהביט לתת שבח והודאה על הטובות שיש בידם ושעשה עמהם כי כל זה איננו שוה להם ונבזה אצלם מפני שרוצים תמיד יותר ויותר ממה שבידם : עד שהם חושבים · שאחרים שיש להם הרבה מהם יותר : נשללה · נגזלה מהם כי ראוי להיות להם מה שיש לחבירו ומה שיש אצלם היא רעה שמצא אותם כי הכל מעט בעיניהם ולכך לא הבינו אל פעולת ה' מה שמטיב עם האדם תמיד אם מעט אם הרבה הכל הוא טובתו ואין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו : כמש"ה רשע מפני גובה אפו וגובה לבו בל ידרוש · מי נתן לו אילו כמו שזכר שם כי הלל רשע על תאות נפשו ואמר שם יחילו דרכיו בכל עת

פַאר שְׁטֵיין זֵייעֶרֶע גְרוֹיסֶע מַעֲלוֹת ואינם משכילים ענינם אוּנ זֵייא פַאר שְׁטֵייעֶן נִיט זֵייעֶרֶע זַאכִין וְוִיא אַזוֹ גָאט אִיז זִיךְ נוֹהֵג מִיט זֵייא אוּנ צוּא גֶעבִּין אַיין לוֹיבּ דֶער פַאר צוּא הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אוּנ דָאשׁ אִיז מפני שלשה דברים פוּן דְרַייא זַאכִין וֶועגִין אחד מהם אֵיין זַאךְ פוּן זֵייא אִיז רוב התעסקם בענין העולם ותענוגיו וַוייל דָאשׁ רוֹב פוּן זֵייעֶרֶע עֲסָקִים אִיז נָאר אִין דִיא זַאכִין פוּן דֶעם עוֹלָם אוּנ אִין זַיינֶע תַּעֲנוּגִים והתאוותם מה שלא יגיעו ממנו אוּנ זֵייא גִילוּסְטִין זָעלְכֶעשׁ וָואשׁ זֵיי קֶענִין דֶער צוּ נִיט גְרֵייכִין והתעלמם מהביט אל טובות הבורא אליהם אוּנ דְרוּם פַאר הוֹילִין זֵייא זִיךְ צוּא לוּגִין אוֹיף דִיא טוֹבוֹת וָואשׁ דֶער בַּשֶׁעפֶער טוּט מִיט זֵייא אוּנ צוּא גֶעבִּין אִים דְרוֹיף אַיין שֶׁבַח מפני שלבם תלוי בעוצם מה שהם מקוים וַוייל זֵייעֶר הַארְץ הֵיינְגְט אָן דֶער זַאךְ זָעלְבְּשְׁט וָואשׁ זֵיי הָאפִין דוּרְךְ דֶעם ממלאות תאותם צוּא דֶער פִילִן זֵייעֶר תַּאֲוָה והשלמת משאלותם אוּנ גוֹמֵר צוּא זַיין זֵייעֶר בַּגֶער כי כל אשר יגיעו ממנו אל מעלה וָוארוּם וָואשׁ פַר אַיין מַעֲלָה זֵייא גְרֵייכִין פוּן תַּאֲוֹות הָעוֹלָם הַזֶה מבקשים מה שלמעלה ממנו ווִילִין זֵייא נָאךְ קוּמֶן צוּא אַיין הֶעכֶערֶע מַעֲלָה דֶער פוּן ודורשים מה שאחריה אוּנ פָארְשְׁטִין נָאךְ דֶעם וָואשׁ צוּא דֶער מַעֲלָה גִיהֶער לְמָשָׁל כָּבוֹד צִיהְט זִיךְ נָאךְ עֲשִׁירוּת נָאךְ מִיטִין דֶרֶךְ הַטֶבַע פוּן דֶער וֶועלְט נִמְצָא אַז אֵיינֶר קְרִיגְט עֲשִׁירוּת פָארְשְׁט עֶר נָאךְ צוּא גְרֵייכִין כָּבוֹד ותמעטנה בעיניהם הטובות הרבות אוּנ אִין זֵייעֶרֶע אוֹיגִין טוּעֶן ווֵיינִיג זַיין דִיא פִיל טוֹבוֹת וָואשׁ גָאט הָאט זֵייא גִיטָאן ותקטנינה אצלם המתנות הגדולות אוּנ דִיא גְרוֹיסֶע מַתָּנוֹת טוּט זַיין בַּייא זֵייא גָאר קְלֵיין עד שהם חושבים בִּיז זֵייא טְרַאכְטִין כל טובה שיש לזולתם אַז דָאשׁ אַלְץ גוּט וָואשׁ אַנְדֶרֶע הָאבִּין כאילו נשללה מהם טְרַאכְטִין זֵייא גְלַייךְ ווִיא דָאשׁ אִיז בַּייא זֵייא אַוֶועק גִירוֹיבְּט וָוארוּם זֵייא בַּדַארְפִין דָאשׁ צוּ הָאבִּין אוּנ עֶשׁ אִיז זֵייעֶרְשׁ ומה שהגיע אליהם ממנה אוּנ דָאשׁ וָואשׁ הָאט זֵייא גִיגְרֵייכְט דֶער פוּן כְּלוֹמַר אוּנ דָאשׁ גוּטְשׁ וָואשׁ זֵייא הָאבִּין רֶעכֶענֶען זֵייא עֶשׁ רעות מוצאות אותם ווִיא בֵּייז הָאט זֵייא גִיגְרֵייכְט וַוייל אַנְדֶערֶע הָאבִּין דָאךְ מֶער גוּטְשׁ פוּן זֵייא ולא יבינו אל פעולת ה' אוּנ זֵייא ווִילִן נִיט פַאר שְׁטֵיין צוּ דִיא וֶועג פוּן גָאט המטיב בהם אליהם וָואשׁ עֶר הָאט צוּ זֵייא בַּגִיטִיגְט מִיט דִיא טוֹבוֹת דְרוּם וָואלְטִין זֵייא נִיט גִיקֶערְט יֶיעֶנֶם מְקַנֵא זַיין אַזוֹא ווִיא דֶער פָּסוּק זָאגְט אִין (תהלים) רשע כגובה אפו בל ידרוש דֶער רָשָׁע מַחֲמַת זַיין הוֹיךְ פָּנִים דָאשׁ הֵיישְׁט אִיבֶּר זַיין גְרוֹישׁ גַאֲוָה ווִיל עֶר נִיט פָארְשְׁטִין גָאט וואש

אין אלהים כל מזמותיו · והשני צאתם אל העולם הזה והם נמשלים כבהמות סכלות וכעיר כמ"ש הכתוב (איוב יא) ועיר פרא אדם יולד והתגדלם בטובות האלהים העודפות והתגלגלם בהם עד ששבו אצלם רגילות וידועות כאילו הם עצמיות להם בלתי סורות מאתם ולא נפרדות מהם כל ימיהם וכאשר ישכילו ותתחזק הכרתם יסכלו טובות הבורא עליהם ואינם משימים על לבם חיוב ההודאה עליה מפני שאינם יודעים מעלת הטובה והמטיב בה" עליהם ומשלם בזה לתינוק שמצאו איש אחד מאנשי החסד במדבר וחמל עליו ויאספהו אל ביתו ויגדלהו ויאכילהו וילבישהו ויתנדב עליו בכל הטוב לו עד שהשכיל והבין אופני דרכי טובתו ואחר כן שמע האיש

עת וגו' ולכך אין אלהים כל מזימותיו כל מחשבותיו ומזימותיו שאין אלהים נותן לו כח לעשות חיל ולכך אינו מחייב א"ע לעבוד את ה' על כל הטובות שקבל מאתו ית' עד הנה: והשני צאתם אל העוה"ז · ר"ל שהאדם נולד יוצא לעולם הזה בלי שום שכל והוא נמשל כבהמות וכעיר הוא חמור קטן ואינו מבחין בין טוב לרע : והתגדלם כו' · ונתגדלו מקטנותם ואילך בטובות גדולות ומרובות : עד ששבו אצלם רגילות · ונהיו אצלם מורגלים והרגל נעשה טבע אצלם וסוברים שכך ראוי שיהיה להם לעולם : וכאשר ישכילו · ואף לאחר שיבינו וישכילו גם אינם משימים על לבם חיוב כו' : יסכלו · ל' סכלות ופתיות : ("מוסב על העת): ומשלם בזה · והם נמשלים בזה : ואח"כ שמע האיש · מאנשי החסד הנזכר על איש אחד שנשבה ונאסר במאסר ביד שונאו

וואש האט אים גיגעבין זיין גוטש אין אלהים כל מזמותיו ער האט אין אלע זיינע מחשבות אז עש איז ניט פאר האנדין קיין גאט נאר אמענטש נעמט זיך אליין אלץ דינג והשני און דאש אנדערע איז צאתם אל העולם הזה והם נמשלים כבהמות סכלות ווייל אז בשעת זייא גייען ארויש אויש דער מוטערש לייב זיינען זייא גלייך צוא פאר אום שטאנדיגע בהמות וכעיר און וויא איין יונג אייזיל און פאר שטייען ניט צווישין גוטש אדער בייז והתגדלם בטובות האלהים העודפות און ווערין אויף גיצויגין אין דיא טובות פון גאט וואש זייא זיינען זייער פיל והתגלגלם בהם און ווערין איין גיווארצילט אין זייא עד ששבו אצלם רגילות וידועות ביז זייא ווערין דרינען אזוא גיוואינט און בקענט כאילו הם עצמיות להם גלייך וויא עש איז בייא זייא איין עצמי זאך כלומר גלייך וויא דאש גהער צוא זייער בשעפינעש און אן דעם האבין זייא ניט גיקאנט בשאפין ווערין אדער עצמיות איז טייטש פאר פאלין כלומר זייא מיינען אז דאש גוטש וועט שוין בייא זייא פאר פאלין ווערין אויף אייביג בלתי סורות מאתם עש קאן זיך ניט אפ קערין פון זייא ולא נפרדות מהם כל ימיהם און עש וועט זיך פון זייא ניט אפ שיידין וכאשר ישכילו ותתחזק הכרתם און אפילו אז זייא ווערין שוין קלוג און זייער פאר שטאנד ווערט שטארקר יסכלו טובות הבורא עליהם ווילין זייא ניט פאר שטיין אז דער בשעפער האט זייא דיא טובות גיטאן און בלייבין דרינען נארעש ואינם משימים על לבם חיוב ההודאה עליה און מוען ניט אויף זייער הארצין אז זייא זיינען היב צוא לויבן גאט פאר דיא טובות מפני שאינם יודעים מעלת הטובה ווייל זייא פאר שטייען ניט דיא מעלה פון דער טובה והמטיב בה אליהם און וועד דאש גוטש האט זיי גיטאן ומשלם בזה און זייער משל איז דרינען לתינוק שמצאו איש אחד מאנשי החסד במדבר צוא איין קינד וואש איין פרומער מאן האט אים גיפונען אין דער מדבר וחמל עליו און האט זיך דער בארימט איבער אים ויאספהו אל ביתו און האט אים אריין גינומן אין זיין הויז ויגדלהו ויאכילהו וילבישהו און האט אים מגדל גיוועזן און האט אים גיגעבין עסין און טרינקן און האט אים גיקלייד ויתנדב עליו בכל הטוב לו און האט אים גיוויזין זיין מילדיקייט אין אלע זאכין וואש צוא דעם קינד איז גיוועזן גוט עד שהשכיל והבין אופני דרכי טובתו און האט זיך מיט אים אזו נוהג גיוועזן ביז דאש קינד האט שכל גיקריגן און האט פאר שטאנן דאש גוטש וואש דער פרומער

מאן

האיש ההוא על אסיר שנפל ביד שונאו והגיעו אל תכלית הצער והרעב והעירום ימים רבים ונכמרו רחמיו על צערו ופייס לשונאו עד שהתירו ומחל לו את דמיו ויאספהו האיש אל ביתו והטיב לו במקצת הטוב אשר היטיב בו לתינוק והיה האסיר מכיר בטובות האיש עליו ומודה עליה יותר מן התינוק שגדל בה מפני שיצא מענין העוני והצער אל ענין הטובה והשלוה בעת שהכרתו בה גמורה על כן הכיר טובת האיש החסיד וחסדו מאד והתינוק לא הבין מעלת הטובה עליו אע"פ שהתחזקה הכרתו והתישב דעתו מפני שהיה רגיל בה מימי נערותו ואין איש מאנשי השכל מסתפק שחסדו וטובו אל התינוק כוללים ונראים יותר ושהוא

שונאו : וסגיעו · והכיאו : ואין איש מאנשי השכל מסתפק · אין ספק אצלו שהטובות שעשה אחת מהן לתינוק כוללים יותר מכל הטובות שעשה לאסיר שהרי אם לא אסף אותו הביתה היה מת שם וכן אח"כ מבא"כ לאסיר שאפשר שיכול היה להציל נפשו מאונאו בתחבולה אחרת וכיוצא וא"כ מהראוי היה לתינוק להודות ולשבח האיש ההוא יותר מהאסיר ואינו עושה כן והוא מפני שהוא רגיל בטובותיו מקטנותו ונסובר שכך היא המדה וראוי לו וכן הדבר ברוב ב"א שנוהגין כתינוק הזה

מַאן הָאט מִיט אִים גִיטָאן ואחר כן שמע האיש ההוא אוּנ דֶער נָאךְ הָאט דֶער זֶעלְבִּיגֶר פְרוּמֶר מַאן גִיהֶערְט על אסיר שנפל ביד שונאו פוּן אַיין גִיפַאנְגֶענֶם וָואשׁ עֶר אִיז גִיפַאלִין אִין דִי הֶענְט פוּן זַיין פַיינְד והגיעו אל תכלית הצער והרעב והעירום ימים רבים אוּנ דֶער פַיינְד הָאט אִים גִיבְּרַאכְט צוּ גְרוֹיסְשׁ צַעַר דָאשׁ הֵיישְׂט עֶר הָאט אִים גִישְׁלָאגִין אוּנ הָאט אִים גִילָאזְט לַיידִין הוּנְגֶער אוּנ נַאקֶעט גֵיין אַיין לַאנְגֶע צַייט ונכמרו רחמיו על צערו הָאט זִיךְ דֶער פְרוּמֶר מַאן זֵייעֶר דֶר בַּארִימְט אוֹיף זַיין צַעַר ופייס לשונאו עד שהתירו אוּנ הָאט אַזוֹ לַאנְג גִיבֶּעטִין צוּ זַיין פַיינְד בִּיז עֶר הָאט אִים פְרַייא גִילָאזִין ומחל לו את דמיו אוּנ הָאט אִים מוֹחֵל גִיוֶוען דָאשׁ גֶעלְט וָואשׁ אִים קוּמְט אָדֶר דמיו אִיז טַייטְשׁ זַיין בְּלוּט כְּלוֹמַר אוּנ הָאט אִים גִישֵׁיינְקְט זַיין לֶעבִּין ויאספהו האיש אל ביתו אוּנ דֶער פְרוּמֶר מַאן הָאט אִים גִינוּמֶען אִין זַיין הוֹיז אַרַיין והטיב לו במקצת הטוב אשר היטיב בו לתינוק אוּנ הָאט אִים בַּגִיטִיגְט מִיט אַטֵייל פוּן דֶעם גוּטְשׁ וָואשׁ עֶר הָאט גִיטָאן צוּ דֶעם קִינְד כְּלוֹמַר אוּנ הָאט אִים פִיל וֵוייניגֶער גוּטְשׁ גִיטָאן פוּן דֶעם גוּטְשׁ וָואשׁ עֶר הָאט גִיטָאן דֶעם קִינְד והיה האסיר מכיר בטובת האיש עליו הָאט דֶער גִיפַאנְגֶענֶער דֶער קֶענְט אִין דִיא טוֹבוֹת וָואשׁ דֶער מֶענְטְשׁ הָאט מִיט אִים גִיטָאן ומודה עליה יותר מן התינוק שגדל בה אוּנ הָאט אִים דְרוֹיף גִידַאנְקְט מֶער אֵיידֶער דָאשׁ קִינְד וָואשׁ אִיז מִיט דִיא טוֹבוֹת אוֹיף גִיוַואקְסִין גִיוָוארִין מפני שיצא מענין העוני והצער וַוייל דֶער גִיפַאנְגִינֶער אִיז אוֹישׁ גִיגַאנְגֶען פוּן דֶעם פַּיין אוּנ צַעַר וָואשׁ עֶר הָאט גִיהַאט אל ענין הטובה והשלוה צוּ גוּטְשׁ אוּנ צוּ שַׁלְוָה בעת שהכרתו בה גמורה אִין אַזוֹ אַצַייט וָואשׁ עֶר הָאט שׁוֹין דֶערְנֶסְט מָאל גִיהַאט רֶעכְט פַר שְׁטַאנְד על כן הכיר טובת האיש החסיד וחסדו מאוד דְרוּם הָאט עֶר דָאשׁ גוּטְשׁ אוּנ דֶעם חֶסֶד פוּן דֶעם פְרוּמֶן מַאן גוּט דֶער קֶענְט והתינוק לא הבין מעלת הטובה עליו אָבֶּר דָאשׁ קִינְד הָאט דָאךְ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה נִיט פַאר שְׁטַאנֶען דִי מַעֲלָה פוּן דֶער טוֹבָה וָואשׁ דֶער פְרוּמֶער מַאן הָאט אִים גִיטָאן וָוארוּם עֶר הָאט דֶערְנֶסְט מָאל קַיין שֵׂכֶל נִיט גִיהַאט אע"פ שהתחזקה הכרתו והתיישב בדעתו אוּנ וֶוען הָאטְשֶׁע דֶער נָאךְ הָאט זִיךְ גִישְׁטַארְקְט זַיין פַאר שְׁטַאנְד אוּנ זַיין דֵיעָה הָאט שׁוֹין גִירוּעֶט אִין אִים כְּלוֹמַר הָאטְשֶׁע עֶר קוּמְט שׁוֹין צוּ זַיין רֶעכְטִן שֵׂכֶל פַאר שְׁטֵייט עֶר פָארְט נִיט רֶעכְט דִיא טוֹבָה וָואשׁ דֶער פְרוּמֶר הָאט אִים גִיטָאן מפני שהיה רגיל בה מימי נערותו וַוייל עֶר אִיז גִיוואוֹנְט מִיט דֶעם גוּטְשׁ פוּן זַיין יוּגִינְט אָן וֵוייש עֶר גָאר נִיט אוֹיבּ עֶשׁ אִיז אִים אַמָאל שְׁלֶעכְט גִיוֶוען ואין איש מאנשי השכל מסתפק אוּנ צוּם אֶמֶת דֶער מֶענְטְשׁ וָואשׁ הָאט נָאר שֵׂכֶל אִיז דָאךְ בַּייא אִים קַיין סָפֵק נִיט שחסדו וטובו על התינוק כוללים ונראים יותר אַז זַיין חֶסֶד אוּנ זַיין גוּטְשְׁקַייט וָואשׁ עֶר הָאט גִיטָאן צוּ דֶעם קִינְד בַּטְרֶעפִין מֶער אוּנ וֶוערִין מֶער גִיזֶעהֶן

פוּן

ושהוא חייב בהתמדת ההודאה והשבח עליהם יותר וזה דומה למה שאמר הכתוב (הושע יא) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו ולא ידעו כי רפאתים · והשלישי מפני מה שמוצא אותם בעולם ממיני הפגעים ומה שמגיע אליהם מעניני ההפסד בגופם ובממונם ולא הבינו סיבות אופני טובתם בהם ותועלת הנסיון והמוסר להם כדברי הכתוב (תהלים נד) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו ושבחו כי הם וכל אשר להם טובות שהטיב להם הבורא נדבה וחסד וגזר בהם בצדק כפי מה שחייבה חכמתו וקצו בהראות צדקו בהם ולא שבחוהו בהגלות חסדו עליהם והביאה אותם סבלותם לכפור בטובה ובמטיב בה להם ואפשר שתביא הסבלות רבים מהם להתחכם

בזה: כמ"ש ואנכי תרגלתי · הולכתי ממצרים כאשר ישא האומן את היונק: ולא ידעו ולא רצו לידע כי אני ה' רפאתים: והשלישי כו' ולא הבינו סיבה אופני טובתם בהם· לחשוב תמיד שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד וכל הרעות המה טובה לאדם או שהם לתועלת הנסיון שמנסה הש"י לצדיקים להרבות שכרם והם יסורין של אהבה: והמוסר להם או בהם על דרך העונש. ומוחלין בו את העונות כמ"ש בחשבון כ"ז ע"ב: וקצו בהראות צדקו בהם · לבוקלתי בחיי ר"ל כשבאים עליהם יסורין על עונותם אין מקבלים אותם באהבה לומר שצדקה עשה הקב"ה עמהם: ולא שבחוהו בהגלות חסדו עליהם · או שמא הם יסורים של אהבה והם חסד אל כל היום כמ"ש כל ארחות ה' חסד ואמת או חסד או אמת כמ"ש בזה בחשבון פ"ז ע"ב

פון דיא טובות וואש ער האט גיטאן צוא דעם גיפאנגענעם ושהוא חייב בהתמדת ההודאה והשבח עליהם יותר אונ ער איז בוודאי מחוייב אים צו לויבן אונ דאנקען אויף די טובות מער אז דער גיפאנגינער נאר ווייל ער איז אבער גיוואר גיוואונט מיט די טובות פון קליין וויישׁ אן מיינט ער אז דיא טובות גיהערין אים אזו צו זיין ודומה לו אונ דאש איז גלייך צו דעם וואש דער פסוק האט גיזאגט ואנכי תרגלתי לאפרים אונ איך האב גיוואונט אונ גיפירט צו אפרים אונ האב פאר זייא גישיקט משה רבינו קחם על זרועותיו וואש ער האט זייא גינומען אויף זיינע ארום ולא ידעו כי רפאתים אונ זייא האבין ניט גיוואלט ווישן אז איך גאט האב זייא גיהיילט והשלישי אונ דאש דריטע איז מפני מה שמוצא אותם בעולם ממיני הפגעים פון וועגין וואש זייא בעגעינט אין עולם פון אלערלייא בגעגינש ומה שהגיע עליהם מעניני ההפסד אונ וואש זייא גרייכט פון די ענינים פון שאדין בגופם ובממונם אין זייער גוף אדר אין זייער געלט ולא הבינו סבות אופני טובתם מהם אונ זייא פאר שטייען ניט אין וואש פאר איין אופן דאש בייזע בגעגינש איז דיא סיבה פון זייער טובה כלומר זיי פר שטייען ניט אז כל השלעכץ איז אלץ איין טובה צום מענטשן אפילו אויף עוה"ז ותועלת הנסיון אדר זייא זיינען פון וועגין פרובונג דען הש"י פרובט דיא צדיקים אויף דר וועלט כדי ער זאל מערין זייער שכר אויף עולם הבא אונ דאש הייסט יסורים של אהבה והמוסר להם אדער דאש איז שטראפונג צו זייא כדי זייא זאלין אפ קומען פאר די עבירות אויף דער וועלט אזו ווי עש שטייט אין (תהלים) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה וואול דעם מענטשן וואש גאט שטראפט אים ושבחו כי הם וכל אשר להם אונ זייא פאר געסין אז די אלע טרעפונג אונ אלע זאכין וואש גייט איבער אויף זייא איז דאש אלץ טובות שהטיב להם הבורא טובות וואש דר בשעפר האט זיי בגיטיגט נדבה וחסד מחמת זיין בווילונג אונ זיין חסד וגזר בהם בצדק כפי מה שחייבה חכמתו אונ ער האט די יסורים גוזר גיוועזן אויף זייא מיט גירעכטיקייט אזו וויא זיין חכמה איז מחייב. וקצו בהראות צדקו בהם אונ זייא האבין פאר שמעהט אז ער האט גיוויזן זיין גירעכטיקייט אין זייא ולא שבחוהו בהגלות חסדו עליהם אונ זייא האבן אים ניט גילויבט אז ער האט אנטפלעקט זיין חסד אויף זייא והביאה אותם סבלותם אונ זייער נארישקייט האט זייא גיבראכט לכפור בטובה צו לייקנען אן דעם גוטש ובמטיב בה להם אונ אין דעם וואש האט זייא גיטאן די טובות ואפשר שתביא הסבלות

רבים

להתחכם עליו במעשהו ובמיני הבריאות אשר בראם לתקנתם ומה נדמו בזה אל אנשים עורים הובאו אל בית מוכן להם בכל תועלותיהם והושם כל דבר בו על מכונתו הטובה והותקן על התקון הנאה והנאות לתועלותם וכונת תקנותם וזומן להם בו עם כל זה כחלים מועילים ורופא חכם לרפאם בהם כדי שיטיב ראותם והם התעלמו מעסוק ברפואות עיניהם ולא שמעו אל הרופא אשר היה מתעסק ברפואתם והיו הולכים בבית בענין רע מעורונם וכל אשר הלכו בבית נכשלו בדברים המוכנים לתועלתם

ע"ב: להתחכם עליו במעשהו למ"ה. כי רבים מן הסכלים יחשבו שהם יותר חכמים מהש"י ובאים לגנות מעשה הש"י ומחרפים ומגדפים ברואיהם רעתם המגיע להם ממעשה הש"י ולא יחשבו כי הם עצמם שגרמו להם זה. וזה ע"ד אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו עכ"ל והוא כמ"ש במ"נ פרק י"ב מח"ג על הלונות פילוסוף א' שהרעות בעולם יותר מן הטובות וכו' והשיב הרמב"ם שם באורך וכלל דברו שנראה שרוב רעות האדם בעבור רוע בחירות האדם עצמו מהם מחמת רוע סדר הנהגת האדם במאכלו ובמשתהו ובמשגל או שהוא רודף אחר דברים שאינם הכרחים לו ועי"ז נופל בצרות ומאורעות ומתרעם על מדותיו יתברך ואילו היה מסתפק בהכרחי לבד לא יבא לכל הצרות כי ההכרחי הוא נמצא בקלות ומובטח לכל אדם ע"ש באורך ועיין בתשבון כ"ב גם כן כדברים האלה ויש לפרש עוד להתחכם עליו במעשהו הוא ממרה את האלהים ועושה גבן רע כמה שכתוב בש"ג פ"ו מהם שלא יבים הטובה סיבה להמרות הבורא וכ"כ בתשבון השבי ע"ש: ומה נדמו בזה. למה הם דומים בזה: וזומן להם בו. ושם בבית הסוא היה ג"כ מוכן ומזומן רופא חכם ורפואות שמועיל לעינים כדי שיתרפאו מעורונם והם לא די שלא שמעו אל הרופא ולא עסקו ברפואות לטוב להם אלא הלכו בבית אנה ואנה ללא צורך ועי"ז הכיאו עליהם מכות ופצעים ולא עוד אלא אף גם התרעמו על בעל

רב ם מהם להתחכם עליו במעשהו אונ עֶשׂ אִיז נָאךְ גִימָאלְט אַז דָאשׂ נַארִישְׁקַייט זָאל בְּרֵיינְגֶען צוּ פִיל פוּן זַייא אַז זַייא זָאלִין קְלִיגִין אוֹיף אִים מִיט זַיינֶע כַּעֲשִׂים ובמיני הבריאות אשר בראם לתקנתם אוּנ אִין אַלֶערְלֵייא בַּשֶׁעפֶּענִישׁ וָואשׂ עֶר הָאט זֵיי בַּשַׁאפִין פוּן זֵייעֶר תַּקָּנָה וֶועגִין כְּלוֹמַר עֶשׂ אִיז פַאר הַאנְדִין פִיל נַארִישֶׁע לַייט וָואשׂ טְרַאכְטִין אַז זַייא זַיינֶען קְלִיגֶער פוּן הש"י אוּנ זַיינֶען מְבַזֶּה דִי מַעֲשִׂים פוּן הש"י אוּנ אִין דִי בַּשֶׁעפֶּענִישׁ וָואשׂ עֶר הָאט בַּשַׁאפִין פוּן זֵייעֶר טוֹבָה וֶועגִין אוּנ זַיינֶען מְחָרֵף וּמְגַדֵּף אַז זַייא זֶעהֶען דָאשׂ בֵּייז וָואשׂ קוּמְט זֵיי פוּן גָאט אוּנ טְרַאכְטִין נִיט אַז זַייא אַלֵיין הָאבִּין זִיךְ דָאשׂ גוֹרֵם גִיוֶועזְן ומה נדמו בזה אוּנ צוּ וָואשׂ זַיינֶען זֵיי דֶר מִיט גְלַייךְ אל אנשים עורים צוּ בְּלִינְדֶע מֶענְטְשִׁין הובאו אל בית מוכן להם בכל תועלותיהם וָואשׂ זֵיי זַיינֶען אַרַיין גִיבְּרַאכְט גִיוָוארְן אִין אַיין הוֹיז וָואשׂ אִיז אָן גִיגְרֵייט גִיוֶועזְן צוּ זֵיי מִיט אַלֶע זֵייעֶר הֶעלְפוּנְג והושם כל דבר בו על מכונתו הטובה אוּנ אִיטְלִיכֶע זַאךְ אִיז דְרִינֶען גִישְׁטֶעלְט גִיוֶועזְן אוֹיף זַיין רֶעכְטִין אָרְט וָואשׂ גִיהֶער דֶער צוּ והותקן על התיקון הנאה אוּנ עֶשׂ אִיז גִיוֶועזְן אָן גִיבְּרֵייט אוֹיף אַיין שֵׁיין אָן בְּרֵייטוּנְג והנאות לתועלתם אוּנ וָואשׂ אִיז שֵׁיין אוּנ גוּט צוּא זֵייעֶר הֶעלְפוּנְג וכונת תקנותם אוּנ דָאשׂ אַלְץ הָאט מֶען זִיךְ מְכַוֵּין גִיוֶועזְן פוּן זֵייעֶר תַּקָּנָה וֶועגִין וזומן להם בו עם כל זה אוּנ מִיט דֶעם אַלִימָן אִיז זַייא גִיוֶועזְן אָן גִיבְּרֵייט כחלים מועילים פַארְבִּין אוּנ רְפוּאוֹת וָואשׂ קָאנֶען הֶעלְפִין צוּ זֵייעֶר בְּלִינְדְקַייט ורופא הכם לרפאם בהם אוּנ אַיין קְלוּגֶער דָאקְטֶער עֶר זָאל זַייא הֵיילִין מִיט דִי רְפוּאוֹת כדי שייטיב ראותם כְּדֵי זֵייעֶר רְאִיָּה זָאל פַר בֶּעסֶערְט וֶוערִין והם התעלמו מעסוק ברפואות עיניהם אוּנ זֵייא הָאבִּין זִיךְ פַאר הוֹילְן פוּן צוּ עוֹסֵק זַיין אִין דִיא רְפוּאוֹת פוּן זֵייעֶרֶע אוֹיגִין ולא שמעו אל הרופא אשר היה מתעסק ברפואתם אוּנ זֵיי הָאבִּן נִיט גִיוָואלְט פָאלְגִין צוּ דֶעם דָאקְטֶער וָואשׂ עֶר הָאט זִיךְ מִתְעַסֵּק גִיוֶועזְן מִיט זֵייעֶרֶע רְפוּאוֹת והיו הולכים בבית בענין רע אוּנ זַיינֶען שְׁלֶעכְט אוּנ בַּטְרִיבְּט אַרוּם גִיגַאנְגֶען אִין שְׁטוּבּ מעורונם מַחֲמַת זֵייעֶר בְּלִינְדְקַייט וכל אשר הלכו בבית אוּנ אִיבֶּער אַלֶעמֶען וָואשׂ זֵייא זַיינֶען גִיגַאנְגֶען אִין הוֹיז נכשלו בדברים המוכנים לתועלותם זַיינֶען זֵייא גִישְׁטְרוֹיכְלְט גִיוָוארִין אוּנ זִיךְ אָפּ גִישְׁלָאגִין אִין דִיא זַאכִין וָואשׂ זַיינֶען גִיוֶועזְן אָן

לתועלותם ונפלו על פניהם והיה מהם מי שנפצע ומי שנשבר ורב צערם ונכפלה רעתם והיו מתרעמים על בע"ה והבונה אותו וגנו את מעשהו והיה בעיניהם כמקצר וכמנהיג רע וחשבו כי לא כוון בהם כוונת טובה וחסד כ"א כונת הצער והנזק וגרם להם זה לכפור בטובת בע"ה וחסדו כמו שאמר החכם (קהלת י) וגם בדרך כשסכל הולך לבו חסר ואמר לכל סכל הוא. וכיון שהוא כן התחייבו אנשי החכמה והמדע להעיר מי שלא הבין טובות הבורא ולהורות בני אדם לדעת יתרונם בדרך שכלם 'כי כמה טובות מנע בעליהם ליהנות מהם וערבב שמחתו בהם חסרון הכרתו אותם וידיעת מעלותם וכשמעירים את בעלי הטובות להכיר אופני יתרונם ומגלים להם שנעלם מדעתם מהם יגדל שבחם ותרבה הודאתם

בעל הבית כו':ואמר לכל סכל הוא · שהכל מעשה סכלות מאחר שלפי דעתו איננו כרצונו · (כי מקודם היה לכם מום אחד עירון ועכשיו היה לכם עוד צער הפצעים וצער השברים) : התחייבו אנשי החכמה והמדע כו' · ולכך מחוייבים החכמים הנבונים שבכל דור להעיר וללמד את בני האדם ולהורותם שידעו ויכירו את גודל הטובה שבטובהם"יעמהם כאותן הרופאים בנותנין רפואות שייטיב ראותם ולא יהיו סומים לעולם ואז יגדל שבחם ותרבה הודאתם כו' ומי שלא שמע אל הרופא איהו דאפסיד

אן גיגרייט צו זייער הילף ונפלו על פניהם אונ זיינען איבער די"זאכין גיפאלין אויף זייער פנים והיה מהם מי שנפצע ומי שנשבר אונ עש איז גיוועזין צווישן זייא אזעלכר וואש איז ווארין גיוואונדט מיט וואונדן אונ זעלכער וואש האט זיך אויש גיבראכין איין פוס אדער איין האנט אדר דעם רוקין ורב צערם ונכפלה רעתם אונ זייער צער איז גיוועזין זייער פיל אונ זייער בייז איז נאך גטאפילט גיווארין דען פריער האבין זיי גיהאט נאר איין צער פון זייער בלינדקייט אונ היינט איז זייא צו גיקומן נאך אצער פון די וואונדין אדר צו בראכינע אברים והיו מתרעמים על בעל הבית והבונה אותו אונ האבין כתרעם גיוויזן אויף דעם בעל הבית אונ אויף דעם וואש האט דאש הויז גיבויט וגנו את מעשהו אונ האבין גישענט זיין ווערק והיה בעיניהם כמקצר וכמנהיג רע אונ ער איז גיוועזן אין זייערע אויגין גלייך וויא ער האט דרינן גיקירצט אונ האט עש ניט גיטאן בשלימות אונ גלייך ווי איין שלעכטר פירער וחשבו כי לא כוון בהם כוונת טובה וחסד אונ האבין גיטראכט אז ער האט זיך ניט מתכוין גיוועזן צו טאן מיט זייא גוטץ אונ חסד כי אם כוונת הצער והנזק נאר ער האט זיך מתכוון גיוועזן זיי מצער צו זיין אונ שאדין טאן וגרם להם זה לכפור בטובות בעה"ב וחסדו אונ דאש האט זייא גורם גיוועזן צו לייקענן אין דעם גוטץ פון דעם בעל הבית אונ זיין חסד וואש ער האט זייא גיטאן וכיון שהוא כן אונ ווייל דאש איז אזו התחייבו אנשי החכמה והמדע זיינען דיא פאר שטאנדיגע לייט מחויב להעיר צו דער וועקין מי שלא הבין טובות הבורא דעם וואש ער פאר שטייט ניט דיא טובות פון דעם בשעפער ולהורות בני אדם לדעת יתרונם בדרך שכלם אונ צו לערנן דיא מענטשין זייא זאלין ווישין אונ פאר שטיין מיט זייער שכל די מעלות פון דיא טובות כי כמה טובות מנע בעליהם ליהנות דען מיר גיפינען בייא פיל טובות האט פאר מיטין זייערע בעלים הנאה צו האבין פון זייא וערבב שמחתו בהם אונ עש איז ווארין צו מישט זייער שמחה פון זיי חסרון הכרתו אותם נאר דורך דעם ווייל זייא האבין דיא טובות ניט פאר שטאנן וידיעת מעלותם אונ האבין ניט פאר שטאנן זייערע מעלות נאר עש האט זיך זייא גידאכט דאש איז נאר קיין טובה ניט דרום האבין זייא פון דיא טובות קיין הנאה ניט גיהאט אונ האבין זיך מיט זייא ניט משמח גיוועזן וכשמעירים את בעלי הטובות אבער ווען די זעלבינע וואש גאט האט זייא גיטאן טובות דער וועקט מען אונ מען גיט זיי צו פאר שטיין להכיר אופני יתרונם זיי זאלין דער קאנן דיא גרוישע מעלות פון זייא ומגלים להם מה שנעלם מדעתם אונ מען אנטפלעקט זיי וואש זייא פאר שטייען ניט דער פון יגדל שבחם ותרבה הודאתם

הודאתם למטיב להם וישיגו בזה אל התענוג וההנאה בהם בעוה"ז ולשכר טוב לעוה"ב וכבר אמר החכם בענין הזה (שם יב) דברי חכמים כדרבונות וכמשמרות נטועים בעלי אסופות דמה החכם דברי החכמים לדרבונות בענין ההערה ודמה אותם למסמרות נטועים בעלי אסופות בעבור קיום עניניהם בלבבות וקיום אופני החכמה בהם וכבר פירשו בבעלי אסופות בעלי החבורים בהסתרת דברי אשר בתחלת הפסוק והטעם וכמסמרות קבועים דברי בעלי

דההפסד אנשים ונופל בגזרות ובנזקין כמו אלו בעורים וכמו שכתוב בשם המורה כנ"ל: דמה החכם דברי חכמים לדרבונות· הוא מקל שמחרישה ונקרא גם כן מלמד הבקר או מרדע ז"ל הרב מברטנורא במשנ' דכלים פ"ט מ"ו על משנה מלמד שבלע את הדרבן · מלמד מקל ארוך ובראשו כעין מסמר דק מדריכים בו הפרה לתלמיה לכך הוא קרוי מלמד והמסמר שבראשו קרוי דרבן כמו דברי חכמים כדרבונות עכ"ל וכתוב בערוך מלמד · שמלמד הפרה לתלמיה לחרישה ליתן חיים לבעלים · מרדע מורה דעה לפרה · דרבן שמוריד בינה לפרה ולכן דמה החכם דברי חכמים לדרבונות לפי כל הפלגה שמות כנ"ל : ודמה אותם כו' · כלומר דמה את בעלי אסופות שהם בעלי המחברים ספרים ישרים למסמרות נטועים קבועים בכותל לא ימוטו לעולם כן ספריהם הנעימים יש להם קיום לעולם ודבריהם נכנסים בלב הלומדים אותם כיתד הקבוע בכותל : וכבר פירשו המפרשים בהסתרת דברי אשר בתחלת הפסוק · ר"ל שמלת דברי שבתחלת הפסוק ד"ח וגו' הוא נסתר כאן וקאי גם כן על בעלי אסופות וכאילו כתוב דברי חכמים וגו' וכמסמרות נטועים דברי בעלי אסופות : והטעם ר"ל ופירוש הפסוק כך הוא וכמסמרות קבועים דברי בעלי אסופות והקדים הקדמה זו לומר אף שאין חכמים מעירים את האדם לטובתו הרי יש ספרים וחבורים מחוכמים ונכונים וכל הרוצה ללמוד ולהשכיל א"ע יבא וילמוד דהא לא כן אין אדם יוצא ידי חובתו אם אינו עוסק בספרי המוסר :
שהם

הודאתם למטיב להם וועלין זיי אגרוישן שבח געבין אונ זייער דאנקין צו דעם וואש האט זיי דאש גוטיץ גיטאן והשיגו בזה אל התענוג והנאה בהם בעוה"ז אונ זייא וועלין דורך דעם גרייכין צו הנאה אונ תענוג אויף דעם עולם ולשכר טובלעוה"ב אונ צו גוטין שכר אויף עולם הבא וכבר אמר החכם בענין הזה אונ דער חכם שלמה המלך האט שוין גיזאגט פון דעם ענין דברי חכמים כדרבונות די רייד פון די חכמים זיינען אזו וויא די אקיר אייזין וואש מען שטויסט דער מיט נאך די בהמה אז זיא אקערט וכמסמרות נטועים בעלי אסופות אונ די מאנען וואש זאמלען איין פיל תורה זיינען אזו וויא די נעגיל וואש זיינען איין גיפלאנצט דמה החכם דברי חכמים לדרבונות האט גגליכן דער חכם די רייד פון דיא חכמים צו אקיר אייזין בענין ההערה אין דעם ענין פון דער וועקונג אזו וויא איין אקער אייזין פירט דיא בהמה אין רעכטין וועג צוא איר אקער אזו אויך דיא רייד פון דיא חכמים דער וועקין אונ לערנען לייט דעם רעכטין וועג פון גאט ודמה אותם למסמרות נטועים בעלי אסופות אונ דיא לייט וואש זאמלן איין פיל תורה אונ זיינן מחבר ספרים האט ער גיגליכין צו דיא איין גיפלאנצטע נעגיל בעבור קיום עניניהם בלבבות פון וועגין ווייל דיא תורה איז איין גיפאסט אין זייערע הערצער אונ דיא זאכין וואש זייא לערנען צום פראסטין עולם בלייבט בייא זייא אין הארצין ווייל זייא גיבין דאש זייער גוט צוא פאר שטיין וקיום אופני החכמה בהם אונ אלערלייא אופנים פון דער חכמה האט אקיום דורך זיי כלומר דורך זייערע ספרים וואש זייא זיינן מחבר האט דיא חכמה איין קיום אויף דער וועלט וכבר פירשו בבעלי אסופות אונ די חכמים האבין שוין לאנג מפורש גיוועזן אז בעלי אסופות מיינט מען בעלי החבורים די וואש זיינען מחבר ספרים בהסתרת דברי אשר בתחלת הפסוק אין דאש ווארט דברי וואש שטייט אין אן הייב פסוק איז דאש פאר בארגין בייא דעם סוף פסוק כלומר גלייך וויא עש וואלט גישטאנן בייא דעם סוף פסוק אויך דאש ווארט דברי וכמסמרות נטועים דברי בעלי אסופות והטעם אונ דר פשט איז אזו אין פסוק וכמסמרות נטועים דברי בעלי אסופות אזו ווי די נעגיל וואש זיינן שטארק איין גישלאגין אין דער וואנט האבין זייא דאך אגרויש קיום אזוא זיינן אויך די רייד פון דיא וואש פאר זאמלן פיל זאכין באנאנדר אונ שרייבין עש אין דיא
ספרים

בעלי אסופות כי הספרים המחוברים במיני החכמה קיימים עומדים אין תועלותם נפסקת ועל כן דמה אותם למסמרות נטועים וצריך שנבאר עתה מענין הבחינה ששה ענינים · הראשון מהם מהות הבחינה ואמתתה . והשני אם אנחנו חייבין לבחון בברואים אם לא · . והשלישי איך אופני הבחינה בברואים · והרביעי כמה מיני סימני החכמה בברואים אשר נוכל לבחון מהם · והחמישי איזה מהם קרוב אלינו ואנחנו חייבין לבחון יותר משאריתם · והששי במפסידי הבחינה והדברים התלוים בה :

פרק א **אמר** המחבר אך מהות הבחינה היא התבונן בסימני חכמת הבורא בברואים וישערם בנפש כפי כח הכרת המבחין כי החכמה ואם סימניה נחלקים

ששה ענינים · הם ששה פרקים שבשער הזה :

אך מהות הבחינה · מה היא הבחינה ואמר שהוא שיתבונן האדם בסימני חכמת הבורא בברואים וישערם בנפשו כפי כחו ושכלו כו' עד מקום שיד שכלו מגעת שלא יאמר האדם מאחר שלא ידעתי חכמת התכונה והגלגלים וחכמת יורדי הים באניות וכיוצא מכמה אלפי אלפים סימני החכמה שברא הקב"ה בעולמו שאין יד הכל מגעת את כולם וא"כ ישיב ידו מלבחון מה שידוע לו ויהיה סכל כל ימיו ולכך אמר שכל אדם יוכל לבחון כפי שכלו וימצא כמה סימנים מחכמתו יתברך כמו שיתבאר : כי החכמה ואם סימניה כו' · ר"ל אעפ"י שסימניה נחלקים בכל בריה בפני עצמו יש בו חכמה אחרת מ"מ כולם יוצאים מחכם יכול אחד ומיוחד והוא לא ישתנה ח"ו מעולם ועד עולם רק כל דבר ודבר שבעולם קבל תכונתו ומתכונתו כפי הראוי לו לצורך העולם ולכך בכל דבר שבעולם הן קטן או גדול מכלם יכול

ספרים כי הספרים המחוברים במיני החכמה ווארום די ספרים וואש דרינגן שטייט פיל מיני חכמות קיימים עומדים די בלייבין שטיין זייא האבין אקיום אלע צייט אין תועלתם נפסקת אונ דיא הילף וואש מען קאן דער פון האבין ווערט ניט נפסק קיין מאל ועל כן דמה אותם למסמרות נטועים אונ דרום האט ער זייא גיגליכין צו איין גיפלאנצטע נעגיל וצריך שנבאר עתה מענין הבחינה ששה ענינים אונ מיר בדארפין איצונד בשיידין פון דעם ענין פון בחינה זעקס זאכין הראשון מהם מהות הבחינה ואמתתה דאש ערשטע פון זייא איז וואש דיא בחינה אונ איר רעכטין שורש איז מען זאל פאר שטיין דעם אמת פון איר ענין והשני אם אנחנו חייבים לבחון בברואים אם לא אונ דאש אנדערע איז אויב מיר זיינען חייב צו פרובין אונ אכטונג געבין אין גאטש בשעפענעש מיר זאלין דער פון ווישן דאש איינקייט פון גאט אונ אויב ניין והשלישי איך אופני הבחינה בברואים אונ דאש דריטע איז אין וואש פאר איין אופן מען זאל פרובין אונ פר שטיין אין די בשעפענש דעם יחוד הבורא והרביעי כמה מיני סימני החכמה בברואים אונ דאש פערטע איז וויפיל ערלייא סימנים פון חכמה זיינען אין די בשעפענעש מען זאל דורך דעם פאר שטיין דעם יחוד והחמישי איזה מהם קרוב אלינו אונ דאש פינפטע איז וועלכע פון דיא זעלבינגע איז בייא אונז נעהנטער אונ מער באקאנט ואנחנו חייבים לבחון בו יותר משאריתם אונ דאש זיינען מיר שולדיג דרויף מער אכטונג געבין איידער אויף דיא איבעריגע והששי במפסידי הבחינה אונ דאש זעקסטע איז וויא דורך דיא בחינה קאן פאר דארבין ווערין והדברים התלוים כה אונ דיא זאכין וואש היינגען אין דער בחינה :

אמר המחבר אך מהות הבחינה היא נאר דיא זאך פון דער בחינה איז התבונן בסימני חכמת הבורא בברואים אז מען זאל פרובין אונ אכטונג געבין אויף דיא סימנים פון די חכמה פון דעם בשעפער וואש ער האט גיוויזין אין זיינע בשעפענש וישערם בנפש אונ זאל זייא משער זיין אונ וואול בטראכטין בייא זיך זעלבסט כפי כח הכרת המבחין וועדליג דעם פאר שטאנד פון דעם זעלבינין וואש גיט אכטונג דרויף אונ פרובט עש כלומר איטליכער נאך זיין פאר שטאנד נאך

נחלקים בברואים היא ביסודה ועיקרה אחת כשמש אשר היא אחת בעיקרה ובעצמה ומתחלקות מראות נצוציה בשמשות הנעשות מן הזכוכית הלבן והשחור והאדום והירוק ומשתנה אורה כפי השתנות צבעי הזכוכית וכמים שמשקין מהם הפרדס שפרחיו שונים זה מזה במראה שהם נראים עליהם במראיהם על כן התבונן בבריאות הבורא מקטנם ועד גדולם והתישב בנעלם ממך מהם תמצא כאשר ספרתי לך בע"ה ומפני שהם מתחלקים בברואים התחייבנו להתבונן ולחשוב בהם עד שיתיישב ענינה בנפשותינו ויניח ברעיונינו ואילו היה סימניה על דרך אחת בברואים כלם לא היה ענינה מסתפקת על אחד מהם

יכול להבחין יכולת הבורא יתברך וחכמתו כמו שנתבאר בשער היחוד כשמש אשר היא בעקרה אחת כו׳ · ונשתנה אור השמש בשמשות · בחלונות הנעשים מכמה מיני זכוכית הלבן והשחור כו׳ · והרואה בחלונו׳ סובר שיש כמה גוונים בהשמש אבל באמת השמש בעקרה אחת רק המקבלים דהיינו הזכוכית נשתנה לבעה וכן המים שהם במראה אחד וכשנופלים על הפרחים המשונים במראיהן נשתנה גם מראה המים שעליהם ואם הדבר הזה נראה לעינינו בדברים גשמיים כ"ש וק"ו שנוכל לצייר את זה בחכמת הבורא ית׳ שהוא וחכמתו אחד והמקבלים קיבלו כל אחד תכונתו וצורתו כפי הראוי לו : ע"כ התבונן כו׳ · והתישב בנעלם ממך ואם יש דבר שלא תדע תועלתו וחכמתו רק כאשר תתישב והסתכל היטיב בכל הדברים תמצא שכלם בחכמה עשה ואין לך דבר שאיננו לצורך ולתועלת ויש בו חכמה נפלאה : כאשר ספרתי לך · לעיל בשער הייחוד ויהיה פירושו תמצאם בע"ה כאשר ספרתי לך : ואלו היו סימניה כו׳ · לא היינו צריכין להתיישב על זוה דברים נסתרים כי כל החכמות היו נגלים ומפורסמים : והעילה בזה

כי החכמה ואם סימניה נחלקים בברואים ווארום האטשי דיא סימנים פון דר חכמה זיינען צו טיילט אין דיא בשעפענש כלומר ווען די חכמה איז ניט גלייך ביא אלע מענטשין היא ביסודה ועיקרה אחת אבר אין איר יסוד אונ איר שורש איז זיא דאך נאר איין חכמה כשמש אשר היא אחת בעיקרה בעצמה אזו וויא דיא זון וואש אין זיך זעלבסט אונ איר שורש איז זיא נאר איינס ומתחלקות מראות ניצוציה אונ דיא ליכטיקייט פון איר שיינען ווערט צו טיילט אין פיל ערלייא פארבין בשמשות אין די שויבן פון די פענצטר אדער אין די ברילין הנעשות מן הזכוכית הלבן והשחור וואש ווערט גימאכט פון ווייס גלאז אונ שווארץ אונ גרין אונ רויט גלאז ומשתנה אורה כפי השתנות צבעי הזכוכית אונ איר ליכט ווערט פאר ענדערט נאך די פאר ענדערונג פון דיא פארבין פון דעם גלאז וכמים שמשקים מהם הפרדס אונ גלייך וויא וואסער וואש מען בגיסט דער מיט איין וויין גארטין שפרחיו שונים זה מזה במראה וואש זיין בליאונג זיינען פאר ענדערט איינס פון דעם אנדערין אין זייער גישטאלט שהם נראים עליהם במראיהם דען קריגין דיא וואסער דיא זעלביגע גישטאלט וואש דאש בליאונג האט האטשי דיא וואסער אליין האבין נאר איין פארב אזו איז דיא חכמה אויך על כן התבונן בבריאות הבורא דרום זאלסטו פאר שטיין אונ אבטונג געבין אויף די בשעפעניש פון דעם בשעפר מקטנם ועד גדולם פון קליין ביז גרויש והתישב בנעלם ממך מהם אונ אז עש איז פאר האנדין זעלכע זאכין וואש זיינען פון דיר פאר הוילין אונ קאנסט זייא ניט פאר שטיין רעכט זאיי זיך דרינן מישב תמצא כאשר ספרתי לך בע"ה וועסטו מיט גאטש הילף זיי גיפינען אזו וויא איך האב אויבין גיזאגט ומפני שהם מתחלקות בברואים אונ וויל די חכמות זיינען צו טיילט אין דיא בשעפעניש כלומר וויל די חכמה איז ניט גלייך ביא אלע בשעפעניש התחייבנו התבונן ולחשוב בהם זיינן מיר שולדיג צו פר שטיין אונ צו טראכטין דרינען עד שתתיישב ענינה בנפשותינו ביז איר ענין ווערט רעכט איין גיפאסט זיין אין אונזער לייב ותנוח ברעיונינו אונ זיי זאלין רוהן אין אונזערע גידאנקען ואילו היה כימניה על דרך אחת אונ ווען דיא סימנים פון דער חכמה זאל ווערין גיזעהן אין אלע בשעפעניש אויף איינערלייא דרך כלומר ווען די חכמה זאל זיין ביא איטליכין גלייך לא היה ענינה מסתפקת על אחד מהם וואלט קיין מענטש ניט מסופק גיוועזן אין דיא פאר בארגענע זאכין ווארום אלע חכמות וואלט גיוועזן אנפלעקט
והיה

מהם והיה המשכיל והכסיל שוה בהכרתם והעילה בזה שהדבר שהוא עושה מעשה אחד תדיר מורה שמעשהו אינו לרצונו אך הוא עושה בטבע שהוטבע עליו בלבד ויש לו מבריח שמכריחו על המעשה ההוא ואין יכולת לשנות ממנו כאש אשר כהה השרפה בלבד וכמים אשר הם מקררים *בטבעם בלבד ואשר הוא עושה בחפצו יראו ממנו מעשים משתנים בעתים משונים ומפני שהבורא יתברך חפץ במעשהו ואיננו מוכרח ולא צריך ולא מוטבע עשה הדברים משתנים זה מזה כפי שמחייבת חכמתו בכל עת כדי שיורה השתנותם על אחדותו ועל חפצו בפעלו כמ"ש (תהלים קלה) כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ והאלהים יודע אם בעבורה לא היו כל הבריות

בזה · והטעם בזה למה באמת אין כל הבריות שוות הוא מפני שהדבר שהוא עושה מעשה אחד תדיר היא מוכרח מדבר אחר שלא יוכל לשנות את תפקידו : כמו האש כו'· וכן נראה בשמש וירח כל הגלגלים שהם מוכרחים מהמבריא יתברך וזרח השמש ובא השמש ואילו היו ברשות עצמם היו יכולין לשנות את מהלכם ותפקידם ומזה נראה בחוש שיש יוצר ובורא וכלם עומדים על משמרתם כאשר העמידם הבורא יתברך שמו : ומפני שהבורא יתברך חפץ במעשהו · רצה לומר שעושה הכל כחפצו ורצונו הטוב ואיננו מוכרח מצד דבר אחר : ולא צריך ר"ל לא נצרך וחסר לדבר זה שברא וכן איננו פועל בטבע כמו שאר הטבעיים שעושין כפי טבעם בהכרח : עשה הדברים משתנים · ולכן עשה בעולמו דברים משונים זה מזה כפי רצונו והכמתו : כדי שיורה השתנותם על אחדותו והוא ראיה ברורה ועדות מבואר שהשם יתברך יחיד בעולמו כי מי יאמר לו מה תעשה ואין מי שיוכל לשנות מעשהו מן העולם ועד עולם בכל הנבראים בכללן ובפרטן כולם עומדים על משמרתם אין זה אלא שיש להם מבריא וכלם ביד רשותו וכחו : והאלהים יודע אם כו' · רצה לומר אפשר שכוונתו אל האמת בטעם זה שכתבנו למה לא היו כל הבריות נדמות אחת : והדין ניתן בעבור

והיה המשכיל והכסיל שוה בהכרתם אונ דער חכם מיט דעם נאר וואלטין גלייך גיוועזן אין זייער פאר שטאנד אונ וואלטין אלע גיקאנט פאר שטיין דיא חכמה פון דעם בשעפער אונ זיינע בשעפניש והעילה בזה אונ דער טעם איז דרינן פאר וואש דיא חכמה איז ניט גלייך בייא אלע מענטשין שהדבר שעושה מעשה אחד תדיר ווארום דיא זאך וואש טוט תמיד איינערלייא ווערק מורה ווייזט דאש שמעשהו אינו לרצונו אז ער טוט דאש ניט מיט זיין ווילן אך הוא עושה בטבעו שהוטבע עליו בלבד נאר ער טוט דאש מחמת עש איז אין אים גיגעבין גיווארן אזו איין טבע ויש לו מבריח שמכריחו על המעשה ההוא אונ ער האט איין צווינגער וואש נייט אים אויף דער ווערק ואין לו יכולת לשנות ממנו אונ האט ניט קיין מאכט צו פאר ענדערין דער פון דרום מוז ער עש תמיד טאן כאש אשר כחה השריפה בלבד גלייך וויא פייער וואש איר מאכט איז נאר אויף צוא ברענען וכמים אשר הם מקררים בטבעם בלבד אונ גלייך וויא וואסער וואש זייער טבע איז נאר צו קילין ואשר הוא עושה בחפצו אבער דער וואש טוט וויא זיין ווילין איז יראו ממנו מעשים משתנים ווערט מען פון אים זעהן אז ער טוט פאר ענדערטע ווערקין בעתים משונים אין פאר ענדערטע צייטין כלומר טוט ער ניט תמיד אלץ איינערלייא מעשים נאר אמאל טוט ער זעלבע ווערקין אונ אמאל אנדערע ווערליג דיא צייט ברייננט מיט ומפני שהבורא יתברך חפץ במעשהו אונ ווייל דער בשעפער יתברך טוט וואש ער וויל ואיננו מוכרח אונ איז ניט גיצוואונגען ולא צריך אונ ער בדארף קיין שום זאך ניט ולא מוטבע אונ עש איז בייא אים ניט פאר האנדין קיין טבע עשה הדברים משתנים זה מזה האט ער גימאכט זעלבע זאכין וואש זיינען פאר ענדערט איינס פון דעם אנדערן כפי שמחייבת חכמתו בכל עת אלץ אין זיין צייט אזו וויא זיין חכמה האט מחייב גיוועזן כדי שיורה השתנותם על אחדותו כדי דאש פאר ענדערונג זאל ווייזין אויף זיין איינקייט כלומר מען זאל זיך דער פון דרינגען אז ער איז נאר איין גאט ועל חפצו בפעלו אונ האט גימאכט זיין ווערק אזו וויא זיין בגער איז וויא דוד המלך האט גיזאגט כל אשר חפץ יי עשה אלץ וואש גאט האט גיוואלט האט ער גיטאן אין הימל אונ אויף דער ערד זאגט דער מחבר והאלהים יודע אם

בעבורה

הבריות בדמות אחד ותמונה אחת והדין נותן בעבור זה השתנות סימני החכמה בברואים וחכמתו יתברך נעלמה מהשיג אך זכרנו אחד מהרבה פנים שלא הגענו עליהם ולו יתעלה "החכמה המגעת ואין אלוה מבלעדו :

(החכמה המגעת כלומר · המגעת כל דבר על אמתתו פי' המגעת המשגת פ"ל) :

פרק ב **אך** אם אנו חייבין לבחון בברואים אם לא נאמר כי הבחינה בברואים והבאת ראיה מהם לחכמת הבורא ית' שאנו חייבין בה מן המושכל ומן הכתוב ומן הקבלה · מן המושכל כי השכל מעיד שיתרון המדבר על שאינו מדבר הוא בעבור יתרון הכרתו והבנתו וקבולו דעת סודי החכמה המקויימים בכל העולם כמו שאמר הכתוב (איוב לה) מלפנו מבהמות הארץ ומעוף השמים יחכמנו וכשהאדם

בעבור זה· ר"ל בעבור הטעם הנזכר כו' : וחכמתו ית' נעלמה · חכמת הש"י נעלם ומרומם לידע טעמו ונימוקו למה עשה כך או כך כי מי בא בסוד ה' רק זכרנו אחת מהרבה טעמים שהיה לו להקדוש ב"ה ואפשר שנ"ל והדין נותן כו' קודם והאלהים ידע כו' ויהיה דבר דבור על אופניו דוק ותשכח :

אך וקבולו · שהוא מקבל ויודע סודות החכמה המקויימים · העומדין בעולם: כמ"ה מלפנו · הש"י מאלפנו ומלמדנו חכמה יותר מבהמות : ויחכמנו · יותר מעוף

בעכורה לא היו כל הבריות בדמות אחת ותמונה אחת אונ גָאט וֵויים אויב פון דֶעסְט וֶועגִין וָואשׁ מִיר הָאבִּן דָא גִיזָאגְט זַיינֶען נִיט אִין אֵיין גְלַייכֶענֶעשׁ אונ אִין אֵיין גִישְׁטַאלְט כְּלוֹמַר דֶער מְחַבֵּר זָאגְט אִיךְ שְׁרַייבּ דָא אַיין טַעַם דְרוּיף גָאט וֵויים צִיא הָאב אִיךְ גִיטְרָאפִין דֶעם אֱמֶת דְרִינֶען והדין נותן בעבור זה אונ וַוייל דִי בַּשֶׁעפֶּענֶעשׁ זַיינֶען פַאר עֶנְדֶערְט כְּדֵי דוּרְךְ דֶעם צוּ וִוישְׁן זַיין אֵיינִיקַייט בְּרֵיינְגְט דְרוּם דֶער שֵׂכֶל מִיט השתנות סימני החכמה בברואים אַז דִיא סִימָנִים פוּן דֶער חָכְמָה זָאלְן אויךְ זַיין פַאר עֶנְדֶערְט אִין דִי בַּשֶׁעפֶּענֶעשׁ · זָאגְט דֶער מְחַבֵּר וחכמתו יתברך נעלמה מהשיג אונ זַיין חָכְמָה יִתְבָּרַךְ אִיז צוּ הוֹיךְ פוּן צוּ גְרֵייכִין אונ פַאר שְׁטֵיין אך זכרנו אחד מהרבה פנים שלא הגענו אליה נָאר מִיר הָאבִּין דָא גִידַאכְט אֵיין טַעַם פוּן דִיא פִיל עֶרְלֵייא טְעָמִים וָואשׁ דְרוּיף אִיז פַאר הַאנְדִין וָואשׁ מִיר קָאנֶען דְרוּיף נִיט קוּמֶען דוּרְךְ אוּנְזֶער פַאר שְׁטַאנְד ולו יתעלה החכמה המגעת אונ צוּ גָאט אַלֵיין אִיז דִיא חָכְמָה וָואשׁ גְרֵייכְט אִיטְלִיכָע זַאךְ צוּא זַיין אֱמֶת ואין אלוה מבלדו אונ עֶשׁ אִיז נִיט פַאר הַאנְדִין קַיין גָאט הוּץ אִים דְרוּם קָאן עֶשׁ קֵיינֶער נִיט גְרֵייכִין נָאר עֶר יִתְבָּרַךְ :

אך אם אנו חייבים לבחון בברואים אם לא נָאר אויבּ מִיר זַיינֶען הַייבּ אַכְטוּנְג צוּ גֶעבִּין אויף דִיא בַּשֶׁעפֶּענֶעשׁ אויבּ נִיט נאמר וֶועלִין מִיר דָאשׁ זָאגִין כי הבחינה בברואים אַז דָאשׁ וָואשׁ מֶען גִיהֶער אַכְטוּנְג צוּ גֶעבִּין אויף דִיא בַּשֶׁעפֶּענֶעשׁ והבאת ראיה מהם לחכמת הבורא אונ אַיין רְאָיָה דֶער פוּן צוּ בְּרֵיינְגֶען אויף דֶער חָכְמָה פוּן דֶעם בַּשֶׁעפֶּער אנו חייבים בה זַיינֶען מִיר דְרִינֶען הַייבּ מן המושכל ומן הכתוב ומן הקבלה מֶען קָאן דָאשׁ בַּאוַוייזִין מִיט דֶעם שֵׂכֶל אונ פוּן פְּסוּקִים אונ פוּן דֶעם וָואשׁ מִיר הָאבִּין מְקַבֵּל גִיוֶועֶן פוּן אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים מן המושכל פוּן דֶעם שֵׂכֶל קָאן מֶען עֶשׁ בַּאוַוייזִין כי השכל מעיד וָוארוּם דֶר שֵׂכֶל אִיז מֵעִיד שיתרון המדבר על שאינו מדבר אַז דִי מַעֲלָה וָואשׁ אַמֶענְטְשׁ הָאט מֶער פוּן אַבְּהֵמָה היא אִיז נָאר בעבור יתרון הכרתו והבנתו פוּן וֶועגִן וַוייל עֶר הָאט מֶער קֶענְט שַׂאפְט אונ פַאר שְׁטַאנְד צוּ פַאר שְׁטֵיין דִיא סוֹדוֹת פוּן דֶער חָכְמָה וקבולו דעת סודי החכמה אונ וָואשׁ עֶר אִיז מְקַבֵּל דָאשׁ וִויסִין שַׂאפְט פוּן דִי סוֹדוֹת פוּן דֶער חָכְמָה המקויימים בכל העולם וָואשׁ זַיינֶען גִיזֶעצְט גִיוָוארִין אִין דֶער וֶועלְט אַזוֹ וִויא דֶער פָּסוּק זָאגְט אִין (איוב) מלפנו מבהמות הארץ גָאט הָאט אוּנְז גִימַאכְט לֶערְנֶען מֶער חָכְמָה פוּן דִיא בְּהֵמוֹת פוּן דֶער עֶרְד ומעוף השמים יחכמנו אונ מֶער אַז דִיא פֵייגְלִיךְ וָואשׁ פְלִיהֶען אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל הָאט

עֶר

וכשהאדם חושב ומתבונן ביסודי החכמה ובוחן סימניה יהיה יתרונו על הבהמה כפי הבנתו ואם יתעלם מהם לא יהיה דומה לבהמה אך יותר גרוע ממנה כמ"ש הכתוב (ישעיה א) ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע וגו' ומן הכתוב מה שאמר (שם מ) שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה ואמר (תהלים ח) כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה ואמר הכתוב (ישעיה מ) הלא תדעו הלא תשמעו הלא הוגד מראש לכם וכו' ואמר (שם מג) החרשים שמעו והעורים הביטו לראות ואמר (קהלת ז) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו ואמר (שם ב) החכם עיניו בראשו והכסיל בחשך הולך ואמר (משלי ד) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום דרך רשעים באפלה לא ידעו במה יכשלו · ומן המקובל מה שאמרו ז"ל כל היודע לחשוב בתקופות ומזלות ואינו מחשב עליו הכתוב אומר (ישעיה ה) והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו
ואמרו

מעוף הכמ"ס : הלא הוגד מראש לכם הלא הבינותם מוסדות הארץ : והחי יתן אל לבו · מי בלבו הי כמ"ש לקמן : כל היודע

עֶר אוּנְז קְלוּג גִימַאכְט וכשהאדם חושב ומתבונן ביסודי החכמה אוּנ אַז דֶער מֶענְטְשׁ טְרַאכְט אוּנ פַר שְׁטֵייט אִין דִי סוֹדוֹת פוּן דֶער חָכְמָה ובוחן סימניה אוּנ פְּרוּבְט אִירֶע סִימָנִים יהיה יתרונו על הבהמה כפי הבנתו וֶועט עֶר הָאבְּן אַיין גְרֶעסֶערֶע מַעֲלָה פוּן אַבְּהֵמָה פוּן וֶועגְן זַיין פַר שְׁטַאנְד ואם יתעלם מהם אוּנ אָבֶּער אַז עֶר פַאר הוילְט זִיךְ פוּן אַכְטוּנְג צוּ גֶעבִּין דְרוֹיף לא יהיה דומה לבהמה וֶועט נִיט זַיין דָאשׁ אַלֵיין וָואשׁ עֶר וֶועט נִיט גְלַייךְ זַיין צוּ אַבְּהֵמָה אך יותר גרוע ממנה נָאר עֶר וֶועט נָאךְ עֶרְגֶער פוּן אִיר זַיין אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (ישעיה) ידע שור קונהו דֶער אָקְס קֶען זַיין הַאר וָואשׁ הָאט אִים גִיקוֹיפְט וחמור אבוס בעליו אוּנ דֶער אֵייזִיל קֶען דֶעם קָארְבּ פוּן זַיין הֶערִין וָואשׁ עֶר גִיט אִים דְרִינֶען עֶסִין אוּנ אִין יְשַׁעְיָה שְׁטֵייט שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה הֵייבְּט אוֹיף אַייעֶרֶע אוֹיגִין צוּ דֶעם הִימְל אוּנ זֶעהְט וֶוער עֶשׁ הָאט בַּשַׁאפִין דִי זַאכִין אוּנ עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (תהלים) כי אראה שמיך מעשי אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת דִי לְבָנָה אוּנ שְׁטֶערִין וָואשׁ דוּא הָאשְׁט אָן גִבְּרֵייט וכו' אוּנ עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (קהלת) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה עֶשׁ אִיז בֶּעסֶר צוּ גֵיין אִין אַיין טְרוֹיעֶרְדִיגֶע הוֹיז אֵיידֶער אִין אַיין טְרִינְק הוֹיז באשר הוא סוף כל האדם וַוייל דִי טְרוֹיעֶרְקֵייט אִיז דֶער סוֹף פוּן אַלֶע מֶענְטְשִׁין והחי יתן אל לבו אוּנ דֶער לֶעבֶּעדִיגֶר מֶענְטְשׁ-זָאל זִיךְ דָאשׁ צוּם הַארְצִין נֶעמֶען אוּנ נָאךְ שְׁטֵייט דָארְטְן החכם עיניו בראשו דֶער חָכָם בְּשַׁעַת אַז עֶר טוּט אַיין זַאךְ קְלֶערְט עֶר וָואשׁ דֶער סוֹף דֶער פוּן וֶועט זַיין והכסיל בחושך הולך אוּנ דֶער נַאר אִיז גְלַייךְ וִויא עֶר גֵייט אִין דֶער פִינְצְטֶער אוּנ עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (משלי) ואורח צדיקים כאור נוגה אוּנ דִי וֶועג פוּן דִיא צַדִיקִים אִיז אַזוֹ וִויא אַיין לִיכְטִיגֶער שְׁטֶערִין הולך ואור עד נכון היום וָואשׁ עֶר גֵייט אוּנ לַייכְט בִּיז אוֹיף דֶעם הֶעלִן טָאג דרך רשעים כאפלה אָבֶּר דִי וֶועג פוּן דִי רְשָׁעִים אִיז וִויא אַיין נֶעפִּיל לא ידעו במה יכשלו זֵייא וֵוייסִין נִיט וִויא אַרוּם זֵייא וֶועלִין גִישְׁטְרוֹיכִילְט וֶוערִין ומן המקובל אוּנ פִין דִי חֲכָמִים הָאבִּין מִיר דָאשׁ אוֹיךְ גִילֶערִינְט מה שאמרו ז"ל כל היודע להשוב בתקופות ומזלות וָואשׁ זֵייא הָאבִּין גִיזָאגְט דֶר וָואשׁ קָאן רֶעכֶענֶען דִי תְּקוּפוֹת אוּנ מַזָלוֹת ואינו מחשב אוּנ רֶעכִינְט זֵייא נִיט עליו הכתוב אומר אוֹיף דֶעם זָאגְט דֶער פָּסוּק והיה כנור ונבל תוף והליל ויין משתיהם אוּנ עֶשׁ וָואר אַיין הַארְף אוּנ אַיין פִידִיל אוּנ אַיין פּוֹיק אוּנ שַׁלְמַייא אוּנ וַויין אִיז זֵייעֶר גִיטְרַאנְק ואת פעל יי לא יביטו אוּנ דִיא וֶוערְק פוּן גָאט הָאבִּין זֵייא נִיט גִילוּגְט ומעשה ידיו לא ראו אוּנ דִיא וֶוערְק פוּן זַיינֶע הֶענְט הָאבִּין זֵייא נִיט בַּגֶערְט צוּ זֶעהֶן
ואמרו

ואמרו מנין שחייב אדם לחשוב בתקופות ומזלות שנאמר (דברים ד) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון וגו׳ איזה היא חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חשבון תקופות ומזלות ואמרו הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה ואמרו אלמלא נתנה תורה לישראל למדנו צניעות מחתול ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול וגזל מנמלה וכבר התבאר חיוב הבחינה בברואים והבאת הראיות מסימני החכמה ואתה דע לך :

פרק ג **אך** איך אופני הבחינה בברואים נאמר כי הבחינה בברואים היא העיון בפנות העולם ותולדותיהם המחוברות מהם ובתכונת חלקי כל

היודע לחשוב תקופות · שבת פ״ז : ואמרו הוי מחשב כו׳ · וזה ראיה שלא יהיה האדם כסוס כפרד אין הבין רק שצריך לחשב ולהתבונן תמיד בכל מעשיו : ואמרו אלמלא נתנה תורה · עירובין פ״י : צניעות מחתול · שאינה מטלת רעי אלא בסתר והיונה אינה מזדווגת אלא לבן זוגה והתרנגול מפייס ונמלה לא תגזול מחברתה מה שהכינה לעצמה :

אך היא העיון בפנות העולם ביסודות והשרשים של כל העולם שהם אש רוח מים עפר וכ״כ בשער היחוד פ״א · בפנות יסודות ושרשים כמו היסוד לראש פנה : ותולדותיהם המה בריות מהם · ולעיין בכל התולדות היינו כל הבריות שנתחברו מד׳ יסודות : בתכונת חלקי כל מורכב : בכל

ואמרו אונ נָאךְ הָאבִּין דִיא חֲכָמִים גִיזָאגְט מנין שחייב אדם לחשוב בתקופות ומזלות פוּן וַואנֶען לֶערְנֶען מִיר אָפּ אַז אַיין מֶענְטְשׁ אִיז מְחוּיָב צוּ רֶעכְנֶען דִי תְקוּפוֹת אוּנ מַזָלוֹת שנאמר וָוארוּם עֶשׁ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק ושמרתם ועשיתם אוּנ אִיר זָאלְט הִיטְן אוּנ טָאן דָאשׁ כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וַוייל דָאשׁ אִיז אַייעֶר חָכְמָה אוּנ אַייעֶר פַאר שְׁטַאנְד פַאר דִיא אוֹיגִין פוּן דִיא פֶעלְקֶער דַרְשֶׁת דִי גְמָרָא איזו היא חכמה ובינה שהוא לעיני העמים וֶועלְכֶעס אִיז אַיין קְלוּגְהַייט אוּנ פַאר שְׁטַאנְד וָואשׁ מֶען קָאן וַוייזִין פַאר דִיא פֶעלְקֶער הוי אומר זה חשבון תקופות ומזלות כּוּז מֶען זָאגִין דָאשׁ אִיז דָאשׁ רֶעכֶענוּנְג פוּן תְקוּפוֹת אוּנ מַזָלוֹת ואמרו אוּנ נָאךְ הָאבִּין זֵייא גְזָאגְט הוי מחשב הפסד מצוה דוּא זָאלְסְט רֶעכֶענֶן דֶעם שָׁאדִין וָואשׁ דוּ הָאסְט אוֹיף דֶעם עוֹלָם פוּן דֶר מִצְוָה כנגד שכרה קֶעגִין דֶעם שְׂכַר וָואשׁ דוּ וֶועסְט פַר אִים הָאבִּין אוֹיף עוֹלָם הַבָּא ושכר עבירה אוּנ דֶעם רֶוַוח וָואשׁ דוּא הָאסְט פוּן דֶער עֲבֵירָה אוֹיף דֶעם עוֹלָם זָאלְסְטוּ רֶעכֶענֶן כנגד הפסדה קֶעגִין דֶעם שָׁאדִין וָואשׁ דוּא וֶועסְט פוּן אִיר הָאבִּין אוֹיף עוֹלָם הַבָּא ואמרו אוּנ נָאךְ הָאבִּין זֵיי גִיזָאגְט אלמלא נתנה תורה לישראל וֶוען דִי תּוֹרָה וָואלְט אֲפִילוּ נִיט גִיגֶעבִּין וֶוערִין צוּ דִי יִשְׂרָאֵל למדנו צניעות מחתול וָואלְטִין מִיר זִיךְ גִיקָאנְט אַיין רַאֲיָה נֶעמֶען פוּן אַיין קַאץ אַז מֶען זָאל זִיךְ בִּצְנִיעוּת הַאלְטִין דֶען דִי קַאץ טוּט אִיר צוֹרֶךְ בִּצְנִיעוּת ועריות מיונה אוּנ פוּן אַטוּיבּ וָואלְטִין מִיר זִיךְ גִיקָאנְט אַיין רַאֲיָה נֶעמֶען אַז מֶען זָאל נִיט נָאךְ גֵיין נָאךְ זְנוּת · אוּנ דֶרֶךְ אֶרֶץ וָואלְטִין מִיר זִיךְ אָפּ גִילֶערִינְט פוּן אַיין הָאן אוּנ מֶען זָאל נִיט גַזְלֶנֶן וָואלְטִין מִיר אָפּ גִילֶערִינְט פוּן אַיין מִילְבּ וכבר התבאר חיוב הבחינה בברואים אוּנ דֶער מִיט אִיז עֶשׁ שׁוֹין אוֹיס גִיקְלֶערְט גִיוָוארִין אַז מֶען אִיז חַייָב צוּ פְּרוּבִין אוּנ אַכְטוּנְג צוּ גֶעבִּין אִין דִיא בַּשֶׁעפֶענִישׁ והבאת הראיות מסימני החכמה אוּנ מֶען גִיהֶער צוּא בְּרֵיינְגֶען רַאֲיוֹת פוּן דִיא סִימָנִים פוּן גָאטְשׁ חָכְמָה וָואשׁ וֶוערְט גִיזֶעהֶן אִין דִיא בַּשֶׁעפֶענִישׁ ואתה דע לך אוּנ זָאלְכְט דָאשׁ וִויסִין כְּלוֹמֶר אוּנ נֶעם דִיר דָאשׁ אִין זִין אַרַיין :

אך איך אופנים הבחינה בברואים נָאר אִין וָואשׁ פַאר אַיין אוֹפָן זָאל מֶען אַכְטוּנְג גֶעבִּין אוֹיף דִי בַּשֶׁעפֶענִישׁ נאמר וֶועלִין מִיר זָאגִן כי הבחינה בברואים הוא אַז דָאשׁ פְּרוּבוּנְג אוּנ אַכְטוּנְג גֶעבוּנְג אוֹיף דִיא בַּשֶׁעפֶענִישׁ אִיז העיון בפנות העולם מֶען זָאל טְרַאכְטִין אוֹיף דִיא פִיר יְסוֹדוֹת פוּן דֶער וֶועלְט ותולדותיהם המחוברות מהם אוּנ אוֹיף אַלֶע בַּשֶׁעפֶענִישׁ וָואשׁ זַייֶנֶען בַּהֶעפְט גִוָוארִן פוּן דִי פִיר

כל מורכב ואופני תועלתו וסימני החכמה בבריאתו ובמתכונתו ודמותו ועילתו המשלימה אשר לה נברא והדרת רוחניות העולם הזה ועלוליו ומעולליו ותקנתו התמימה שנברא בעבורה ולדעת רוחניות העולם הזה וגשמותו ומדברו ודוממו ונחו ונעו וקפאיו וצמחיו ועליונו

שכל המורכבים לאחד שנתמזגו ונתחברו מהד׳ יסודות יש להם תכונה וצורה אחרת ואין מראיהן כאשר בתחלה · ואופני תועלתו · וכל דבר נברא לתועלת שנוכל להשתמש בו ואין דבר בעולם שלא יהיה בו תועלת לאדם ולצרכו ובכל זה יש בו חכמה רבה ונפלאה בכל בריה ובריה כנ״ל : ובמתכונתו · ובמספרו : ודמותו · צורתו או שבניהם לבון צורה ודמות :

ועילתו המשלימה אשר לה נברא · ר״ל לדעת ולהבין הסיבה והעילה שיש לכל דבר שעל ידי הסיבה ההוא נשלם ונתקיים שאם לא יהיה לו הסיבה ההוא לא היה נשלם כמו שתראה שהצ״ה צריך לצמח והצמח למים ולארץ א״כ הצמח הוא עילה וסיבה לבעלי חיים שיהיה נשלם וקיים בעולם וכן הוא בכל הנבראים שבעולם שיש לכלם עילה וסיבה המשלימה כמו שכתב בשער היחוד פ״ו מ״כ ע״ש והדרת רוחניות העוה״ז לשון הוד והדר לעולם הזה שיש בכולם קצת רוחניות שבזה יש להם קיום שהרי אפי׳ בדומם יש בו כח היוני ורוחניות שמעמיד הצומח ומצמיח מכח הרוחניות שבו כמו שמסיים שתדע כו׳ : ועלוליו · שמכל דבר יוכל לצאת דבר אחר כיוצא בו : ומעולליו · ומזה יוצא עוד אחר וכן זה מזה כמו מאב בן ומבן בן וכן לעולם וכ״כ בסוף שער הבטחון והבורא יתברך אשר הוא תכלית העילה ברחוק מן המעוללים ראוי לבטוח בו כו׳ ע״ש : ותקנתו התמימה שנברא בעבורה · ר״ל להבין ולהשכיל הסוף וקץ של כל שנבראים למה נבראו כולם ומהו תקנתו התמימה וכאשר ישתכל המשכיל יראה ויבחין שהכל נברא בעבור האדם וכו תקנת כל העולם כמ״ש בשער היחוד פ״ו מ״ב וז״ל וצורך האדם על הכל ותקנת הכל באדם וכ״כ לקמן בשער זה והרמב״ם בהקדמת כדר זרעים האריך מאוד בענין זה וכתב שם וכאשר חקרו הפילוסופים שהכל הוא בעבור האדם צריך לדעת מהו תכלית האדם בכל פעולותיו עם כל מחשביו ומצאו כי תכליתו הוא פועל אחד לבד והוא לצייר בנפשו המושכלות והכמות האמתיות ולעבוד את ה׳ בכל פעולותיו כי הדעת נותן שהוא ושקר להיות תכלית האדם לאכילה ולשתיה או לבנות קיר או להיות עשיר גדול כי כל אלה הם מקריים מתחדשים עליו ועוד שהוא משתתף בזה עם רוב הברואים כו׳ וכל העולם עם כל העוזרים ובעלי מלאכות לא נבראו אלא בשביל זה או לצוות לזה כמו שאחז״ל כו׳ ע״ש באורך ומעתה נדע ונתבונן מהו תקנתו התמימה של כל העולם וכל אשר בו ומה נברא : וכמ״ה פירש בעניין אחר ולפי דבריו הענין כאן כפול ומכופל דו״ק : ולדעת רוחניות העוה״ז · שיש דברים שנוטים יותר לרוחניות כמו השמש והירח והרקיע וכן האש והרוח נוטים יותר לרוחניות מבא״כ בב״ח והצומח והארץ שנוטים לגשמיות יותר : ומדברו · הם ב״א : ודוממו · כמו הארץ וכיוצא בו : ונחו · הדברים הנחים כאבן ומתכות : ונעו · שמתנועע כמו המים ובעלי הי : וקפאיו · מה שנקפא כמו האדמה כמו קפאו תהומות ועליונו

פיר יסודות ובתכונת חלקי כל מורכב אונ אויף דעם אן ריכטונג פון איטליכן חלק בזונדער פון זעלבע זאכין וואש זיינען צו אנאנד גישטעלט פון פיל חלקים למשל איין בוים איז איין מורכב דען אין אים איז פאר האנדין איין ווארציל אונ צווייגן אונ בלעטר אונ פירות בדארף מען פר שטיין אין איטליכם חלק בזונדער וואש פאר איין כח עש האט ואופני תועלתו אונ מען מוז פאר שטיין אין וואש פאר איין אופן וואש דאש אלץ קאן העלפין דעם מענטשין וסימני החכמה אונ אויך דיא סימנים פון דער חכמה וואש מען קאן זעהן בבריאתו אין זיינע בשעפעניש ובמתכונתו אונ אין זיין גרונד פעסטונג פון דעם עולם ודמותו אונ זיין גישטאלט ועילתו המשלמת אשר לה נברא אונ צו וויסין אונ פאר שטיין דיא לעצטע סיבה וואש איז פאר האנדין צוא איטליכער זאך וויא דורך דער סיבה ווערט דיא זאך גאנץ וואש צו דער סיבה איז דיא זאך בשאפין גיווארין והדרת רוחניות העולם הזה אונ דאש שיינקייט פון דעם רוחניות וואש איז פאר האנדין צו אלע זאכין וואש זיינען אויף דער וועלט דאש הייסט דער כח וואש איז דיא זאך מחיה ועילוליו אונ דיא זאכין וואש ווערין גיווערקט ומעולליו אונ ווידער דיא ווערקער פון דער זאך ותכונתו התמימה שנברא בעבורה אונ וואש זיין רעכטע תקנה איז וואש ער איז בשאפין גיווארן פון וועגין איר ולדעת רוחניות העוה״ז אונ צוא וויסין די זאכין פון דעם עולם וואש זיי נייגין מער צו רוחניות דהיינו די זון אונ דיא לבנה אונ די הימל אונ נאך זעלבע גלייכין וגשמותו אונ די זאכין וואש נייגין מער צוא גשמיות דהיינו בעלי חיים אונ צומח אונ נאך זעלבע גלייכין ומדברו אונ דיא וואש קאנען ריידין דאש איז מענטשין ודוממו אונ זיינע שטיל שווייגענדיגע זאכן ונחו ונעו אונ זיינע רוענדיגע זאכין אונ זיינע זאכין וואש וואגלען וקפאיו אונ זיינע פאר גליווערטע זאכין גליך אז דיא ערד אדער זיינע הארטע זאכין דהיינו אייזין אונ קופער וצמחיו אונ זיינע·

ועליונו ותחתונו ושהבורא יתעלה הרכיבו הרכבה נכונה וסדרו סדור מתוקן וחלק אותו חלק מבואר ושמהו רומז עליו ומורה עליו כאשר תורה המלאכה על עושה והבניי׳ על בונה (ס״א והבית על בונהו) וראוי שתדע כי כל העולם מחובר מגשמיות ורוחניות נמזגו ונתערבו עד ששב קצתם מעמיד את קצתם בנפש והגוף בחיים וסימני החכמה בכל זה על שלשה ענינים האחד מהם סימנים מבוארים וגלויים אינם נעלמים מן הכסילים כ״ש מן המשכילים כתנועת גלגל השמש ממעל לארץ ביום להאיר פאת הישוב ויהנו בה הברואים כמ״ש הכתוב תורה

ועליונו מה שטבעו לעלות למעלה כמו האש והאויר : ותחתונו · כמו הארץ והמים שטבעם לרדת למטה: הרכבה נכונה · בכל המחוברים במזג השוה שלא יגביר יסוד אחד על חבירו : וסדרו סדר מתוקן · כל אחד על מקומו הראוי לו כפי צורך העולם וחלק את העולם כל חלק למקום שצריך קצת במדינה זו וקצתם באחרת והוא מבואר שהכל הוא לכוונת תועלת ובחלק זה צריך לחלק האחר : ושמהו רומז עליו · והשם יתברך שם את העולם באופן שכל רואיו יכירו וידעו שהשם גבור ויכול שאין כמוהו ברא אותם כמו שמורה הבנין על הבונה אותו שנדע ממנו עד היכן הגיע חכמתו וגבורתו כן נוכל לשפוט מן העולם וכל אשר בו על הש״י שברא את הכל אף שלא נוכל להשיג עצמותו יתברך וכמו שנתבאר בשער היחוד : מגשמיות ורוחניות · אע״פ שהם שני הפכים מעמיד אחד את חבירו : כנפש והגוף בחיים · שלא תמצא נפש בלא גוף ולא גוף בלא נפש : נמזגו ונתערבו · הם במות נרדפים

זיינע זאבין וואש שפראצין אויש דער ערד ועליונו ותחתונו אונ זעלבע זאבין וואש זייער טבע איז ארויף צוא גיין דהיינו פייער אונ דעסט גלייבין אונ זעלבע זאבין וואש זייער טבע איז אראפ צוא גיין דהיינו וואשער אונ דעסט גלייבין ושהבורא יתברך הרכיבו הרכבה נכונה אונ אז דער באשעפער יתברך האט דיא אלע זאבין גאנץ רעכט צוא אנאנד גישטעלט אז איין יסוד זאל זיך ניט שטארקין אויף דעם אנדערין וסדרו סדר מתוקן אונ האט זייא אויף ארעכטין סדר מסדר גיוועזן וחלק אותו חלק מבואר אונ האט זייא צוא טיילט איין באשיידליך צוא טיילונג אז עש זאל זיין גוט צוא דעם ישוב פון דער וועלט למשל אין איין ארט האט ער גיגעבין פיל עסין ווארג אונ דעם אנדערין ארט פיל געלט כדי דיא וועלט זאל אקיום האבין ושמהו רומז אליו ומורה עליו אונ השם יתברך האט גימאכט די וועלט אויף אזו איין אופן אז זיא זאל ווייזין אונ לערנן וואש גאט איז כאשר תורה המלאכה על עושה אזו וויא איין ווערק ווייזט אויף זיין ווערקער והבנייה על בונה אונ איין גיבייא אויף איר בויער כלומר פון דעם גיבייא קאן מען זיך משער זיין וואש פאר איין חכם דער מייסטער דר פון איז אזו קאן מען פאר שטיין פון דער וועלט די חכמה אונ די גבורה פון גאט ב״ה וראוי שתדע אונ דו מוזט וויסין כי כל העולם מחובר מגשמיות ורוחניות אז גאר די וועלט איז בהעפט אונ צו אנאנד גישטעלט פון רוחניות אונ גשמיות נמזגו ונתערבו זייא זיינען אזו צו מישט עד ששב קצתם מעמיד קצתם ביז איין חלק מאכט בשטיין דאש אנדערע בנפש והגוף בחיים גליך וויא ביי לעבעדיגע זאכין איז די נשמה מיט דעם גוף וואש דוא זעהסט ניט אז איין גוף זאל לעבין אן איין נשמה אונ אז דר מענטש גיט ניט דעם גוף דיא זאכין וואש צו אים גיהער קאן ער אויך ניט לעבין דורך דער נשמה אליין וסימני החכמה בכל זה על ג׳ ענינים אונ די סימנים פון דער חכמה ווערין דרינען גיזעהן אין דרייא ערלייא זאכין האחד מהם דאש איינע פון זייא איז סימנים מבוארים וגלויים דיא סימנים וואש זיינען בשייד אונ אנפלעקט צוא איטליכין אינם נעלמים מן הכסילים זייא זיינען ניט פאר הוילן אפילו פון דיא נארין אונ מכל שכן מן המשכילים פון די קלוגע כתנועת גלגל השמש ממעל לארץ ביום גליך אז דאש וואגלען פון דעם גלגל פון דר זון וואש זיא דרייעט זיך ביי טאג איבער דער ערד להאיר פאת הישוב צו לייכטין די זייט פון דעם ישוב ויהנו בה הברואים אונ די בשעפעניש זאלין דר פון הנאה האבין אזו וויא עש שטייט

(תהלים קד) תזרח השמש יאספון וגו׳ יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב מה רבו מעשיך ה׳ כלם בחכמה עשית וגו׳ והשני סימנים נעלמים מן הברואים אשר לא ידע קשרם כי אם המשכיל המבין כמות (יושרם) הכולל כל בשר ובו תקנות העולם כמ״ש ז״ל (בראשית א) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד והנה טוב מות ואמר החכם (קהלת ד) ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה · והשלישי סימני החכמה שהם נראים מצד א׳ ונעלמים מצד א׳ ולא יכירם מי שבינתו מעוטה אלא לאחר שהתיישב בזה וידקדק עליהם בהשתנות עניני השנה בארבע תקופותיהם והדומה לזה והחכם המבין יברור לו מן העולם דעת רוחניותיו

נרדפים ופירושם אחד : והשני סימנים נעלמים · כמעט מכל בני אדם : אשר לא ידע קשרם · למה קשר אותם הקב״ה באופן זה אלא המשכיל והמה מועטים והוא מבני עליה : המבין יושרם שיבין יושר וטובה הגדולה שבו : כמות הכולל כל בשר · כן נ״ל לגרוס ר״ל המיתה הוא נוהג בכל בשר נפש חי הכל שב אל העפר ולפי הנראה הוא דבר רע מאוד : ובו תקנת העולם · ובאמת אם לא יהיה המיתה לא היה לעולם תקנה מכמה טעמים גלוים ונסתרים כי מה בלא שיעמוד האדם תחת השמש לעולם ומתי יטול שכרו כי כל טובות העולם הזה אינם טובות כלל מכל שכן הרעות · והרשע לא יפחד מהמית ויעמוד לעולם ברשעתו והצדיק יטול שכרו שם כפי פעולתו וכן הארץ הוא ככור שמזיק הזוהמא מהנחש שנדבק באדם מחטא אדם הראשון ובעת שתחייה יעמוד בגוף נקי מוכן לקבל נפש הטהורה כמו שהיה באדה״ר קודם החטא כ״כ הר״מ אלשיך בפ׳ אמור וכן יש עוד כמה סיבות בענין המות מה שלא נוכל להשיג ויהיה הגרסא והשני סימנים נעלמים כו׳ כי אם המשכיל המבין יושרם כמות הכולל כל בשר כו׳ ואין צורך לדחוקים של במ״ש ע״ש וכל המבינים הסכימו לגרסתי : בהשתנות עניני השנה קיץ וחורף קור וחום כל אחד משמש רביעית השנה שהם ד׳ תקופות השנה וכשמדקדק האדם יוכל להבין למה נשתנו והוא מפני עליית החמה וירידתה : והחכם המבין כו׳ דעת רוחניותו ודקותו כו׳ · ר״ל לא יבינו על גשמיות של הדברים לבד אלא יאמר האדם שלא נבראו רק לצורך גשמיות לעשות בהם כל צרכי גופו לאכילתו ולשאר צרכיו דא״כ לא היה צריך להיות בכל נברא קצת רוחניות ודקות אלא שרוחניות שבכל דבר הוא ראיה גמורה על הבורא יתברך כמו שהוא מבואר למי שידקדק בזה וכמו שיתבאר וכאשר ירגיל האדם בזה בכל דבר שיסתכל ובכל בריה שבעולם יוכל לראות בו את מעשה ה׳ כי נורא הוא ובזה יוכל לקיים שויתי ה׳ לנגדי

אין (תהלים) תזרח השמש יאספון אז די זון טוט שיינען גייען אלע חיות ווידר אין זייער וואונונג יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב דער מענטש גייט צו זיין ווערק אונ צו זיין ארבעט ביז צו אבינט מה רבו מעשיך ה׳ כולם בחכמה עשית וויא גרויש זיינן דיינע ווערקן דו גאט האסט זיי אלע מיט חכמה בשאפן והשני סימנים נעלמים מן הבריאים אונ דאש אנדערע איז זעלבע סימנים וואש זיינן פר הוילין פון די מענטשן אשר לא ידע קשרם וואש זייער פאר בינדינגעש אונ שורש קען ניט פר שטיין כי אם המשכיל המבין יושרם נייערט איין קלוגר וואש ער פאר שטייט דאש רעכט פארטיקייט אונ די טובה דר פון כמות הכולל כל בשר גלייך אז דר טויט וואש גייט אן בייא אלע לעבדיגע בשעפעניש אונ ווערליג עש דאכט זיך איז דאש זייער אשלעכטע זאך ובו תקנות העולם אבר צום אמת איז דורך אים די תקנה פון דער גאנצער וועלט אזו וויא די חכמים ז״ל האבן גיזאגט עש שטייט אין (בראשית) וירא אלהים את כל אשר עשה, והנה טוב מאוד אונ גאט האט גיזעהן אלץ וואש ער האט בשאפן אז עש איז זייער גוט דרשנן די חכמים והנה טוב מות דאש גוטע איז דער טויט דען ווען דער מענטש גידיינקט אין דעם טויט איז ער חוזר בתשובה אונ איז זוכה צו עולם הבא והשלישי סימני החכמה שהם נראים מצד אחד אונ דאש דריטע אין זעלבע סימנים פון דער חכמה וואש איין טייל דער פון ווערין גיזעהן ונעלמים מצד אחד אונ איין טייל דער פון זיינען פר הוילין ולא יכירם מי שבינתו מעוטה אונ דער וואש האט ווייניג פאר שטאנד קען דאש ניט פאר שטיין אלא לאחר שהתישב בהם נאר נאך דעם אז ער זאל זיך דרינען גוט בטראכטין וידקדק עליהם אונ זאל דרויף מדקדק זיין בהשתנות עניני השנה בארבע תקופותיהם גלייך וויא דאש פירונג פון דעם יאר ווערט פר ענדערט אין אירע פיר תקופות והדומה לזה אונ נאך זעלבע גלייכן והחכם המבין אונ דר קלוגר וואש פר שטייט דאש יברור לו מן העולם דעת רוחניותיו

רוחניותיו ודקותו וישימם כסולם להבאת הראיות על בורא הכל יתברך וידבק בעבודתו כפי גדלו ורוממותו בלבו וכפי הכרתו סימני טובותיו והנותו על כל מעשיו ואת אשר חננו מרוב הטובות ואת אשר נשאו מבלי מעשה שקדם לו ולא מדה יתרה התחיל בה המחייב לו בעבורם הגמול הטוב מאת אלהים ואחר כך יברור לו מגשמי העולם מה שיש בו הנאת גופו ותקון ענינו בעולם כפי הצורך והספוק בלבד ויעזוב שאר מותרי העולם ומשכיותיו המטרידים את הלבבות מן האלהים וישתדל לעשות לאחריתו ולאשר הוא הולך אליו לאחר מותו ויחשוב העולם וקנינו צידה מגעת ליום מועדו ולאחריתו

ויקח

לעדי תמיד: וידבק בעבודתו כו': וכאשר יתנהג כך יכנס אימתו ופחדו יתברך בלבו וידבק בעבודת השם יתברך כו': ואת אשר חננו מרוב הטובות כו' · פירוש השם יתברך חנן את האדם בהרבה טובות ונשאו והגדילו על הכל והכל בחסדו ובטובו הגדול: מבלי מעשה שקדם לו · כי עדיין לא עשה שום מעשה טוב לפני הקב"ה: ולא מדה יתירה התחיל בה · וגם לא היה בו עדיין שום מדה טובה ויתירה: המחייב לו בעבורם הגמול הטוב · שיתחייב להאדם בשבילם הגמול הגדול הזה שעשה השם יתברך עמו אלא הכל חסד ונדבה והנות מאתו יתברך כמ"ש ז"ל מי הקדימני ואשלם מי עשה ציצית בבגדו אם לא נתתי לו בגד תלה וכן מזוזה ושאר כל המצות כי ממך הכל ומידך נתנו לך: ואח"כ יברור לו כו' כי לא לתוהו בראה לשבת יצרה והכל הוא לצורך האדם להנות ממנו ביסים לקיום בעולם אך רק לפי צרכו והספוקו בלבד והמותר יתרה: ומשכיותיו · לשון ראיה והמדה בלב כמו משכיות לבב: ויחשוב העולם וקנינו לדם לעולם הבא·שהעוה"ז וכל קנינו הוא

ודקותו דֶער זָאל זִיךְ אויש קְלֶערִין פוּן דֶער װֶעלְט זַיין רוּחְנִיוּת אוּנ זַיין אֵיידֶעלְקַייט כְּלוֹמַר עֶר זָאל נִיט זָאגִין אַז זֵייא זַיינֶען נָאר בַּשַׁאפִין גִיוָוארִין פוּן גַשְׁמִיוּת װֶעגִין מֶען זָאל דוּרְךְ דִיא זַאכִן קְרִיגִין דָאשׁ בַּדֶערְפֶענֶעשׁ פוּן זַיין גוּף לְמָשָׁל דְרוּם גֵייט נָאר רֶעגִין כְּדֵי עֶשׁ זָאל זַיין פַר דִיא בַּשֶׁעפֶענֶעשׁ עֶסִין נָאר עֶר זָאל קוּקִין אִין דֶעם רוּחְנִיוּת פוּן אִיטְלִיכֶער זַאךְ וישימם כסולם אוּנ זָאל זֵיי טָאן װִי אַיין לֵייטֶר אַלֶע צַייט צוּ מְרַאכְטִן הֶעכֶר אוּנ װַייטֶר והבאת הראיות על בורא הכל יתברך דָאשׁ עֶר זָאל דְרוּישׁ קֶענֶן בְּרֵיינְגֶן רַאֲיוֹת אוֹיף דֶעם בַּשֶׁעפֶר יִתְבָּרַךְ װָאשׁ עֶר הָאט אַלֶץ בַּשַׁאפִין וידבק בעבודתו אוּנ זָאל זִיךְ בַּהֶעפְטִין אִין זַיין דִינְשְׁט כפי גדלו ורוממותו בלבו אַזוֹ װִיא עֶר פַר שְׁטֵייט אִין הַארְץ זַיין גְרוּישְׁקַייט אוּנ זַיין אַבְּפֶערְקַייט וכפי הכרת סימני טובותיו אוּנ װֶעדְלִיג עֶר דֶר קֶענְט דִי סִימָנִים פוּן זַיינֶע טוֹבוֹת וחנותו על כל מעשיו אוּנ זַיין לַייט זֶעלִיקַייט אִיבֶּר אַלֶע זַיינֶע מַעֲשִׂים ואת אשר חננו מרוב הטובות אוּנ װָאשׁ גָאט הָאט אִים גִילַייט זֶעלִיגְט פוּן פִיל גוּטְשׁ ואת אשר נשאו אוּנ װָאשׁ עֶר הָאט אִים דֶער הוֹיבִּין מבלי מעשה שקדם לו װָאשׁ דֶר מֶענְטְשׁ הָאט נִיט גִיפֶעדֶערְט קַיין גוּטֶע מַעֲשֶׂה ולא מדה יתירה התחיל בה אוּנ הָאט נִיט אָן גִיהוֹיבְּן קַיין גוּטֶע מִדָּה צוּא טָאן פוּן גָאטְשׁ דִינְשְׁט המחייב לו בעבורם הגמול הטוב מאת האלהים אַז עֶשׁ זָאל אִים בַּדַארְפִן קוּמֶן אַיין גוּטִין שָׂכָר פוּן גָאט דֶער פַר נָאר הַשׁ"י הָאט גִיטָאן דֶעם מֶענְטְשִׁין טוֹבוֹת אֵיידֶר דֶר מֶענְטְשׁ הָאט נָאךְ גָאר אָן גִיהוֹיבְּן גוּטְשׁ צוּ טָאן ואחר כך יברור לו מגשמי העולם אוּנ דֶער נָאךְ זָאל זִיךְ דֶער מֶענְטְשׁ אוישׁ דֶער װֵיילִין פוּן זֶעלְכֶע זַאכִין װָאשׁ עֶר בַּדַארְף הָאבִּין צוּ דֶעם עוֹלָם מה שיש בו הנאת גופו װָאשׁ דְרִינֶן אִיז פַר הַאנְדְן װָאשׁ עֶר בַּדַארְף נֵייטִינֶער צוּ דֶער הֲנָאָה פוּן זַיין גוּף ותיקון ענינו בעולם אוּנ װָאשׁ עֶר פַר רִיכְט זַיין פִירוּנְג אִין דֶעם עוֹלָם זָאל עֶר דֶער פוּן אוישׁ דֶער װֵיילִין כפי הצורך והספוק בלבד נָאר װָאשׁ עֶר בַּדַארְף נֵייטִיג ויעזוב שאר מותרי העולם אוּנ זָאל פַר לָאזִין דִי אִיבֶּעריגֶע אוּם נוּצְלִיכֶע זַאכִין פוּן דֶעם עוֹלָם ומשכיותיו אוּנ זַיינֶע גִילוּסְטִיקַייט המטרידים את הלבבות מן האלהים װָאשׁ זֵיי מַאכִין טְרוּד דִיא הֶערְצֶער פוּן גָאטְשׁ דִינְשְׁט וישתדל לעשות לאחרותו אוּנ זָאל זִיךְ פְלַייסִן צוּ טָאן זֶעלְכֶע זַאכִין װָאשׁ װֶעלִין אִים צוּא נִיץ קוּמֶען צוּ זַיין לֶעצְטֶע צַייט ולאשר הוא הולך אליו לאחר מותו אוּנ צוּא דֶעם עוֹלָם װָאשׁ עֶר װֶעט אַהִין גֵיין נָאךְ זַיין טוֹיט ויחשוב העולם וקנינו צידה מגעת ליום מועדו ולאחריתו אוּנ זָאל מְרַאכְטִן

אז

ויקח ממנו מה שילך עמו בנסיעתו בלבד וחסכל בדרכי העולם ובסמני החכמה בו יחשבהו בית עולמים ומכון שבתו ומשתדל בו בכל יכולתו וישים כל לבבו אליו וכל עמלו והוא סובר כי הוא רץ לתקנת נפשו ואיננו שוער כי עמלו ומותר קבוצו יהיה לזולתו בחייו ואחרי מותו והתעלם מענין אחריתו ומה נדמו בזה לשני אחים ירשו מאביהם אדמה שצריכה לעבדה וחלקו אותה לשנים ולא היה להם דבר זולתה והיה האחד מהם דעתן וזריז והשני הפכו · הדעתן ראה כי עסקו באדמתו בלבד ימנע אותו מעסוק בפרנסתו ומהגיע אל טרפו והשתכר לעבוד באדמת אחרים כדי שיהיה משכר עמלו יום יום וכשהיה נפטר מן העבודה לערב היה עושה באדמתו שעה אחת בהשתדלותו

הוא נברא רק שיבין האדם כי לידתו לעולם הבא כי שם ביתו ודירתו האמתי ושם הוא האורח נטה ללון והעולם הזה דומה לפרוזדור לפני העוה"ב כו' והיום לעשותם ומחר לקבל שכרם ולכך לא יקח מן העוה"ז רק מה שטוב לו בעולם הבא ולא יותר אבל הסכל שאין מבין מה ה' שואל מעמו ולמה בא אל העולם הזה ובגוף הזה וחושב שכאן הוא ביתו ודירתו ולעולם יהיה כאן ולכך משתדל בענייני העוה"ז לבד ובוכה קילו מכל וכל : והוא סובר כי הוא רץ לתקנת נפשו · ר"ל שהוא סובר בכל מה שעמל תחת השמש יהיה לו לעצמו ולנפשו לבד : ואיננו שוער · ואינו משער בדעתו שכל מותר עמלו הוא הכל הבל ויעזבנו לאחרים או בחייו או עכ"פ לאחר מותו והוא גלגל החוזר בעולם וכמו שנראה בכל דור ודור האמונים עלי תולע חבקו אשפתות אם כן מותר קיבוצו למה הוא לו את שיש לו אינו שלו קנין שאינו שלו למה הוא לו : ומה נדמו בזה · רצה לומר ולמה הם דומים החכם והסכל בדרכי העולם הנ"ל : דעתן · בעל דעה יתרה :. וסמני הפכו · הפך החכם אלא כסיל ובער

אַז דִי וֶועלְט מִיט נָאר זַיין גוּטְשׁ וָואשׁ דְרִינֶן אִיז דָאשׁ אִיז נָאר אֵיין שְׁפַּייז עֶר זָאל מִיט דֶעם קָאנֶען גְרֵייכִין צוּ זַיין גִיזֶועצְטִין אוּנ:לֶעצְטִין טָאג ויקח ממנו מה שילך עמו בנסיעתו בלבד אוּנ זָאל דֶער פוּן מֶער נִיט נֶעמֶן נָאר זֶעלְכֶעס וָואשׁ קָאן מִיט אִים גֵיין אַז עֶר וֶועט אַוֶועק צִיהֶן והסכל בדרכי העולם אוּנ דֶער וָואשׁ אִיז נַארֶעשׁ אִין דִי דְרָכִים פוּן דֶעם עוֹלָם ובסימני החכמה בו אוּנ אִין דִי סִימָנִים פוּן דֶער חָכְמָה וָואשׁ דְרִינֶען זַיינֶען יחשבהו בית עולמים דֶער מוּט רֶעכֶנֶען דִיא וֶועלְט פַר אֵיין אֵייבִּיגֶע וֶועלְט ומשתדל בו בכל יכלתו אוּנ בַּמִיהָט זִיךְ אִין דֶר וֶועלְט מִיט גָאר זַיין מַאכְט וישים כל לבבו אליו וכל עמלו אוּנ שְׁטֶעלְט אַלֶע זַיינֶע מַחֲשָׁבוֹת אוּנ גָאר זַיין מִידִיקַייט צוּא דֶעם עוֹלָם והוא סובר כי הוא רץ להתקנת נפשו אוּנ עֶר מֵיינְט אַז עֶר לוֹיפְט אוּנ בַּמִיהָט זִיךְ זַיין נְשָׁמָה צוּ הֶעלְפִן אָדֶער עֶר מֵיינְט אַז עֶר מִיהְט זִיךְ אַלֶץ פוּן זַיינְט וֶועגִין אַלֵיין ואיננו שוער כי עמלו ומותר קבוצו אוּנ עֶר אִיז זִיךְ נִיט מְשַׁעֵר אַז זַיין מִידִיקַייט אוּנ וָואשׁ עֶר הָאט אֵיין גִיזַאמִילְט יהיה לזולתו קָאן דָאשׁ זַיין צוּ אַנְאנְדֶערְן בחייו נָאךְ בַּייא זַיין לֶעבִן ואחרי מותו אָדֶער נָאךְ זַיין טוֹיט והתעלם מענין אחריתו אוּנ פַר הוֹילְט זִיךְ פוּן צוּ טְרַאכְטִן אוֹיף דִי זַאכִן וָואשׁ עֶר בַּדַארְף צוּ זַיין לֶעצְט ומה נדמו בזה אוּנ צוּ וָואשׁ זַיינֶן זֵיי דְרִינֶען גְלַייךְ לשני אחים ירשו מאביהם אדמה צוּ צְוֵוייא בְּרִידֶער וָואשׁ הָאבִּין גִירֶשְׁת פוּן זֵייעֶר פָאטֶער אֵיין שְׁטִיקִיל עֶרְד שצריכה לעבדה וָואשׁ מֶען בַּדַארְף זִיא אוֹישׁ אַרְבֶּעטִין וחלקו אותן לשנים אוּנ זֵייא הָאבִּין עֶשׁ צוּ טֵיילְט אוֹיף צְוֵוייא טֵייל ולא היה להם דבר זולתה אוּנ זֵיי הָאבִּן נִיט גִיהַאט קֵיין שׁוּם זַאךְ נָאר דָאשׁ שְׁטִיקִיל עֶרְד והיה אחד מהן דעתן אוּנ אֵיינֶר פוּן זֵייא אִיז גִיוֶוען אֵיין פַר שְׁטַאנְדִיגֶר אוּנ אֵיין פְלַייסִיגֶער והשני הפכו אוּנ דֶר אַנְדֶערֶר אִיז גִיוֶוען פַר קֶערְט פוּן יֶענֶעם הדעתן ראה דֶער פַאר שְׁטַאנְדִיגֶער הָאט גִיזֶעהֶן כי עסקו באדמתו בלבד אַז עֶר וֶועט נָאר עוֹסֵק זַיין מִיט זַיין שְׁטִיקִיל עֶרְד ימנע אותו מעסוק בפרנסתו וֶועט עֶשׁ אִים פַר מַיידְן פוּן זַיין.פַּרְנָסָה נָאךְ צוּא גֵיין ומהגיע אל טרפו אוּנ פוּן צוּ גְרֵייכִין צוּזַיין שְׁפַּייז והשתכר לעבוד באדמת אחרים הָאט עֶר זִיךְ פַאר דוּנְגֶען בַּייא אַנְדֶערֶע צוּ אַרְבֶּעטִין אִין זֵייעֶר עֶרְד כדי שיהיה משכר עמלו יום יום כְּדֵי עֶר זָאל אִיטְלִיכִין טָאג קֶענֶען לֶעבִּין פוּן זַיין פַאר דִינְשְׁט וכשהיה נפטר מן העבודה לערב אוּנ אוֹיף דֶר נַאכְט אַז עֶר אִיז אַוֶועק גִינַאנְגֶן פוּן דִי פְרֶעמְדֶע אַרְבֶּט היה עושה

ובשלו : ולא סר לעשות כן · לא הניח ידו מלעסוק כן לעבוד אדמתו מעט עד שנגמרה עבודת כל אדמתו כהוגן : והותירה לו · והיה לו מותר מן שדהו כ"כ עד שקנה והוסיף עוד שדה על שדהו · והנמשל הוא ע"ד מ"ש חז"ל מצוה גוררת מצוה או שהוא ע"ד מ"ש הז"ל זכה נוטל חלקו

בהשתדלות והריצות וכשהיה נותר לו משכירות ימים כדי מזון יום אחד על מזונותיו או יותר היה מניח לעשות בשל אחרים בעת ההוא ועושה בשלו בתכלית השתדלותו וחריצותו ולא סר לעשות כן עד שנגמרה עבודת אדמתו כהוגן ובהגיע עת פירותיה וזמן תבואתה קבצם ואספם והתפרנס מהם בשנה השנית והיה עובד אדמתו כרצונו והולך ומוסיף בה אילנות עד שהיתה תבואתה מספקת לפרנסתו והותירה לו מה שהוסיף בו אדמה על אדמתו והאח הכסיל כיון שידע שעבודתו באדמתו תמנעהו מהתעסק בענין מזונותיו עזבה לגמרי והיה משתכר לבני אדם בעבודת האדמה ולוקח שכרו ומתפרנס ממנו ולא היה מותיר כלום וכשהיה נשאר בידו מזון יום א' היה משים אותו יום מנוחה ובטלה ושעשוע ולא היה חושב בענין אדמתו והעתות אשר היה נפטר מן העבודה בימי עבודתו היה הולך מהם אל המרחץ ונשארה אדמתו שממה לא

עושה באדמתו שעה אחת בהשתדלות וחריצות האט ער איין שעה געארבעט אין זיין אייגין שטיקיל ערד מיט פלייסקייט אונ גישווינדקייט וכשהיה נותר לו משכירות ימים אונ ווען פון די שכירות פון עטליכע טעג איז אים איבר גיבליבן כדי מזון יום אחד על מזונותיו שפייז אויף איין טאג אדר מער פון זיינע פריערדיגע שפייז כלומר אויב ער האט אין עטליכע טעג אזו פיל פאר דינט אז ער האט גיהאט אויף צו עסין אונ עש איז אים נאך איבר גיבליבן שפייז אויף איין טאג אדר מער היה מניח לעשות בשל אחרים בעת ההיא האט ער די צייט נט געארבעט ביי אנדערע ועושה בשלו אונ האט גיארבעט אין זיין פעלד בתכלית השתדלותו וחריצותו מיט זיין גרויש פלייסונג אונ גישווינדיקייט ולא סר לעשות כן אונ האט ניט אפ גיטאן פון צו טאן אזו עד שנגמרה עבודת אדמתי כהוגן ביז דיא ארבעט פון זיין פעלד איז נגמר גיווארין אזו וויא רעכט איז ובהגיע עת פירותיה וזמן תבואתה אונ אז עש האט גיגרייכט די צייט וואש די פירות אונ דיא תבואה איז פארטיג גיווארין קבצם ואספם והתפרנס מהם בשנה השנית האט ער זייא איין גיזאמילט אונ האט זיך דער פון מפרנס גיוועזן אין דעם אנדערין יאר והיה עובד אדמתו כרצונו אונ האט גיארבעט זיין פעלד נאך זיין ווילין נאך והולך ומוסיף בה אילנות אונ האט גימערט דרינען בוימער עד שהיתה תבואתו מספקת לפרנסתו ביז זיין תבואה פון זיין פעלד איז אים שוין גינוג גיוועזן צו זיין פרנסה והותירה לו מה שהוסיף בו אדמה על אדמתו אונ עש איז אים נאך גיבליבן פון זיין פעלד דאש ער האט נאך גיקויפט איין פעלד צו זיין פעלד והאח הכסיל אונ דר נארעשער ברודער כיון שידע שעבודתו באדמתו תמנעהו מהתעסק בענין מזונותיו ווייל ער האט גיוואוסט אז ער וועט ארבעטין אין זיין אייגענע פעלד וועט עש אים פר מיידין פון זיין פרנסה נאך צו גיין עזבה לגמרי האט ער דאש פעלד אין גאנצין פר לאזן והיה משתכר לבני אדם בעבודת האדמה אונ האט זיך פר דונגען לייטן צוא ארבעטין אין זייער פעלד ולוקח שכרו ומתפרנס ממנו אונ האט גינומען זיין שכר אונ האט זיך דר פון מפרנס גיוועזן ולא היה מותיר כלום אונ האט גאר ניט איבר גילאזט פון זיין שכירות אויף ווייטר וכשהיה נשאר בידו מזון יום אחד אונ אז עש איז אים אמאל יוא איבר גיבליבן אויף איין טאג שפייז היה משים אותו יום מנוחה האט ער דעם טאג גימאכט פר איין רוא טאג ובטלה ושעשוע אונ איז אום גיגאנגען ליידיג אונ לוסטיג ולא היה חושב בענין אדמתו אונ ער האט ניט גיטראכט אין דיא ענינים פון זיין פעלד והעתות אשר היה נפטר מן העבודה בימי עבודתו אונ אין די צייטין וואש ער איז פרייא גיוועזן פון דער ארבעט אין די טעג פון זיין ארבעט היה הולך בהם

אל

לא הצמיחה דבר ותעל כלה קמשונים ונהרס גדרה ונשאו השטפון את אילניה כמ"ש החכם (משלי כד) על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כלו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה והמשכיל כאשר יעיין במשל הזה יתבונן ממנו ענייני אחריתו אשר הוא ביתו באמת ויעשה לה בכל יכלתו וכשהוא עושה לעולמו יעשה לו כמו שעושה בשל אחרים כדי הצורך והספוק בלבד והכסיל עושה בשני דברים בהפך משתדל בעניני עולמו ומתעלם בעניני אחריתו כמ"ש החכם בבחינתו בכסיל (שם) ואחזה אנכי אשית לבי ראיתי לקחתי מוסר :

אך

חלקו וחלק חבירו בג"ע : והמשכיל כאשר יעיין כו' · כי הוא ביתו של אדם וכאן הוא כאורח נטה ללון רק הצורך למחיה ולפרנסה ומוכרח הוא להכין פרנסתו אך לא יעזוב אדמתו שיש לו בעולם הבא בלא יבנית עליה לגמרי פן תהיה שממה ומאומה לא ימצא שם וגם פה לא עשה לנפשו מאומה רק לגופו ונמצא קרח מכאן ומכאן · כמו שאמר החכם שלמה בבחינתו בכסיל · שהתנהג כאת הכסיל הנ"ל מה שבלתה לו ואמר · ואחזה אנכי ראיתי על דרכי הכסיל כמ"ש בריבא דקרא על שדה איש עצל עברתי וגו' ראיתי לקחתי מוסר שאין זה הדרך כישר ביעזוב שדה עצמו לגמרי ומתי אעשה גם אני לביתי · רק פן יאמר האדם שאין לי שום פנאי לעסוק בעסקי העולם הבא כי טרוד אני על המחיה ועל הכלכלה תמיד לא יתכן ולזה מסיים הכתוב מעט שינות מעט תנומות ר"ל אל תתנהג בדרכי נוסף תמיד יומם ולילה לא ישבותו רק אחוז בזה וגם מזה אל תנח ידך ובניהם יקיימו בידיך : ובא כמהלך ריבך יבא לך מה שאתה רב ממנו שיינו חלקך בעולם הבא כמי שהולך מהרה · ומחסורך כאיש מגן יבא לך כל מחסורך שבעולם הזה כאיש הבא למגן לך ר"ל שתוכל לזכות לשני שולחנות ועיין לקמן בתבנון כ"כ כדברים אלו :

נאמר

אל המרחץ איז ער דענעשט מאל גיגאנגען אין מרחץ ארין ונשארה אדמתו שממה אונ זיין פעלד איז איבער גיבליבען וויסט לא הצמיחה דבר זיא האט נים גישפראצט קיין שום זאך ותעל כלה קמשונים אונ זיא איז אין גאנצין אויף גיגאנגען מיט דערנער ונהרס גדרה אונ איר צוים פון שטיינער איז צו פירט גיוואהן ונשאו השטפון את אילניה אונ דאש וואשר האט אוועק גיטראגין אירע בוימער אזו וויא דער חכם שלמה המלך האט גיזאגט על שדה איש עצל עברתי איך בין איבער גיפאהן בייא איין פעלד פון איין פוילן מאן ועל כרם אדם חסר לב אונ בייא איין ווייןגארטן פון איינעם וואש האט ניט קיין פר שטאנד והנה עלה כלו קמשונים האב איך גיזעהן אז נאר דאש פעלד איז אויף גינאנגען מיט דערנער כסו פניו חרולים פון אויבין איז עש בדעקט מיט שארפע דערנער וגדר אבניו נהרסה אונ דער צאם פון שטיינר איז ווארין צו פירט והמשכיל כאשר יעיין במשל הזה אונ ווען איין פר שטאנדיגער מאן וועט אכטונג געבין אויף דעם משל יתבונן ממנו עניני אחריתו וועט ער דער פון פאר שטיין וויא מען גיהער צו גידיינקען אויף דיא זאכין וואש גיהערין צו זיין לעצט אשר הוא ביתו באמת וואש דאש איז באמת זיין רעכט הויז ויעשה לה בכל יכולתו אונ וועט מיט גאר זיין מאכט דרויף ארבעטין וכשהוא עושה לעולמו אונ אז ער וועט עפיס טאן פון דעם עולם הזה וועגין יעשה לו כמי שעושה בשל אהרים וועט ער דרויף נאר ארבעטין אזו וויא איינער ארבעט בייא פרעמדע כדי הצורך והספוק בלבד וואש ער ארבט נאר ער זאל האבין דאש שפייז וואש זייער נייטיג איז אזו אויך טוט ער נאר אין דיא זאכין פון עולם הזה אויף זעלבע וואש ער בדארף גאנץ נייטיג והכסיל עושה בשני דברים בהפך אבער דער נאר טוט אין ביידע זאכין פר קערט משתדל בעניני עולמו ער פלייסט אונ במיהט זיך אין די זאכין פון עולם הזה ומתעלם בעניני אחריתו אונ פר הוילט זיך פון דיא זאכין פון זיין לעצטין עולם אזו וויא שלמה המלך האט גיזאגט בבחינתו בכסיל אין זיין טאן פרובין אונ אכטונג געבין אויף די זאכין פון איין נאר האט ער גיזאגט ואחזה אנכי אשית לבי איך האב גיזעהען אונ האב מיין הארץ דרינען גיטאן רעכט צו זעהען זיינע מעשים ראיתי לקחתי מוסר האב איך עש גיזעהן אונ האב דער פון מיר גינומען איין מוסר :

אך

פרק ד **אף** כמה סימני חכמה בברואים אשר נוכל לבחון בהם נאמר כי פנות החכמה המקויימ' בברואים לרוב מיניהם ואישיהם שבע אחת מהנה סימן החכמה הנראה בשרשי העולם ויסודותיו בראותנו עמידת הארץ באמצע והמים סמוכים לה למעלה ממנה והאויר סמוך להם והאש למעלה מכולם על משקל ושעור לא ישתנה ממנה דבר כל אחד מהם שוקד על מקומו המתיחד בו והמוגבל לו הים עומד והמים אסורים בתוכו לא יעבור את גבולו ואם יהמו גליו ויסתערו רוחותיו כמ"ש (איוב לח) ואשבור עליו חקי ואשים בריח ודלתים ואומר עד פה תבא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליך ואמר בעמידת השמים והארץ (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב

נאמר כי פנות החכמה · ר"ל שרשי החכמה ויסודותיה נוכל לחלקם לשבעה חלקים : המקויימת · העומדין ויהנם בברואים לרוב מיניהם אף על פי שיש הרבה מינים בעולם כמו מין אדם מין חיה מין בהמה כו' ואישיהם כל אחד בפני עצמו נקרא איש אם כן החכמה שבכולן לרוב מאוד אבל בכללן נוכל לחלקן על שבעה חלקים : אחת מהנה · שרשי העולם הם הד' יסודות כמו שמפרש והולך בראותינו עמידת הארץ באמצע כנקודה באמצע המרכז כך הארץ תולה על בלי מה שהרי נראה לעינים שכל מקום שהאדם עומד בכל העולם הוא רואה חצי כיפת הרקיע מזה נראה שהארץ באמצע העולם כנקודה בתוך העיגול : והמים סמוכים · להארץ כי כל יסוד הכבד נופל למטה ולכך טבע האש למעלה מכלם ואחר כך האויר ואח"כ המים ולמטה מכלם העפר שהיא כבדה מכלם : על משקל ושיעור · להיות שוקדים ועומדים כל אחד על מקומו ובלא יתגבר יסוד על חבירו ויתחרב העולם : והים עומד · הבור העמוק נקרא ים כמה שכתוב ירעם הים ומלואו וכמו ים של שלמה : ואם יהמו גליו · אף שגלי ים הומים ומגביהים עד מאד עד שכל אחד יוכל לשטוף כמה מדינות הסמוכים ממנו אע"פ כן לא יוכלו לעבור את חקם הוא החול אשר הוא גבולם שלא יעברו חולה ומזה נראה שהכל עבדיו ולא ישנו את תפקידם וכפנה

אך כמה סימני חכמה בברואים נאר וויפיל זיינען די סימנים פון דער חכמה אין די בשעפעניש אשר נוכל לבחון בהם וואש מיר זאלין קענען דרויף אכטונג געבין נאמר וועלין מיר זאגין כי פנות החכמה המקויימת בברואים אז די שרשים אונ די יסודות פון דער חכמה וואש זיא איז איין גיזעצט אין די בשעפעניש לרוב מיניהם צו דאש מיינסטע פון די בשעפעניש ואישיהם אונ אין איטליכע בריאה בזונדער שבע די זיינען זיבין ואחת מהנה איינע פון זיי איז סימן החכמה הנראה בשרשי העולם ויסודותיו דער סימן פון דער חכמה וואש ווערט גיזעהן אין די שרשים אונ אין די פיר יסודות פון דער וועלט בראותינו עמידת הארץ באמצע אז מיר זעהען אז די ערד שטייט אין מיטין פון דעם הימעל והמים סמוכים לה למעלה ממנה אונ דיא וואשר זיינען ארום דער ערד אונ העכער פון דער ערד והאויר סמוך להם אונ דער לופט איז נאהינט צו דעם וואשר אונ צו דר ערד והאש למעל מכלם אונ דאש פייער איז העכער פון אלע על משקל ושיעור אונ אלץ איז גישעפעלט אויף איין וואג אונ אויף איין מאס לא ישתנה ממנו דבר עש ווערט דר פון ניט פר ענדערט קיין שום זאך כל אחד מהם שוקד על מקומו המתייחד בו איטליכער פון זייא איילט זיך אונ פלייסט זיך צו שטיין אויף זיין ארט וואש איז צו אים גיאיינגט והמוגבל לו אונ וואש פאר אים איז אפ גיזעצט והים עומד והמים אסורים בתוכו אונ די גרוב פון דעם ים שטייט אונ די וואשר זיינען דרינען פר בונדין ולא יעבור את גבולו ער טאר ניט איבער גיין זיין גבול דאש איז דיא זאמד ואם יהמו גליו ויסתערו רוחותיו אונ ווען אפילו זיינע אינדין ברומען אונ הויבין זיך אויף גאנץ הויך אונ זיינע ווינטין שטורעמן פון דעשט וועגין טאר ער פארט פון דעם גבול ניט ארויש גיין אזו וויא עש שטייט אין (איוב) ואשבור עליו חקי אונ איך האב צו בראכין איבער אים מיין גיזעץ ואשים בריח ודלתים אונ איך האב אים גימאכט איין ריגיל אונ טירין ואומר עד פה תבא אונ איך האב גיזאגט ביז אהער מעגשטו קומען אונ ניט ווייטער ופה ישית בגאון גליך אונ דא אין ים זאל ווערין גימאן דיא הערשארפט פון דיינע אינדין ואמר בעמידת השמים והארץ אונ פון די בשטאנד פון די הימעל אונ ערד האט גיזאגט דוד המלך לעולם ה' דברך נצב בשמים

נאט

נצב בשמים לדור ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך וכמו שזכר דוד ע"ה מהענין הזה במזמור ברכי נפשי את ה' · והפנה השנית סימן החכמה הנראה במין האדם אשר הוא העולם הקטן אשר בו השלמת סדרי העולם ויופיו וזיונו ותמימותיו ואליו רמז דוד ע"ה באמרו (תה ח) ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ · והשלישית סימן החכמה הנראה בהרכבת האדם · וחבור גופו וכחות נפשו ואור השכל שייחד אותו בו הבורא ושם לו בו יתרון על שאר החיים שאינם מדברים והוא דומה לעולם הגדול ונמשל אליו בשרשיו ויסודותיו ואליו רמז איוב באמרו (איוב י) הלא כחלב

והפנה השנית כו' אשר הוא העולם הקטן. ר"ל מין האדם בכלל הוא עולם הקטן בפני עצמו כמו שכל העולם הזה שצריך זה לזה וזה לזה כן הוא האדם בפרט השלמת כל סדרי בראשית · ובשלישי אמר באבריו וגופו ונשמתו של אדם הוא דומה לעולם הגדול שהוא שיעור קומה בדמות אדם ולכך קרא הרמב"ם במורה פ' ע"ב מה"א לכל העולם בכלל שיעור הקומה ע"ש: אשר בו השלמת סדרי העולם · האדם נשלם ונגמר כל מה שברא הקב"ה בעולמו כי הכל לתועלת האדם ולשמשו והאדם הוא כבעל הבית בעולם: והוא יפיו · כי בלא אדם היה העולם כמדבר שממה: וזיונו · מל' כלי זיין או ל' זן ומתפרנס או ל' זיו קלסתר פנים: ותמימותו · כי בלא האדם היה העולם עדיין חסר והוא מתמם ומשלים הכל כמו שנבאר לעיל פ"ג ע"ש: ואליו רמז דוד עליו השלום ה' אדונינו וגו' · ואמר תמשילהו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו וגו': והשלישית בהרכבת האדם · גוף האדם עצמו מורכב מכל הד' יסודות ומנפש ושכל ובנפש יש כמה כחות כמו שיתבאר: והוא דומה לעולם הגדול · דבר זה ידוע ומבואר בכל ספרי החכמים הקדמונים שהאדם הוא עולם ומלואו מכל הבחינות והכחות שיש בכל העולם הגדול שכל יש באדם דוגמתו ודבר זה מבואר באורך בספר המורה פ' ע"ב שכל העולם בכלל הוא דוגמת אדם אחד ע"ש באורך ועיין בס"ם א"ל ובריש ספר שבט מוסר ע"ש ועיין לקמן בפ"ה ובשער ע"ה פ"ע שביארו המחבר ג"כ ע"ש: כמ"ש איוב הלא כחלב תתיכני · תחלת בריאת האדם הוא כחלב הנתך ונשפך ואח"כ נקפא ונקרש

גאט צוא אייביג בלייבין דיינע רייד באשטיין אין הימל לדור ודור אמונתך צו אלע גיבירד איז דיין ווארהייט כוננת ארץ ותעמוד דוא האשט אן גיברייט דיא ערד אונ זיא איז גיבליבן שטיין וכמו שזכר דוד ע"ה מהענין הזה במזמור (ברכי נפשי) אונ אזוא וויא דוד המלך עליו השלום האט דער מאנט פון דעם ענין אין דעם מזמור ברכי נפשי והפנה השנית אונ דער אנדרער יסוד איז סימן החכמה. הנראה במין האדם דער סימן פון דיא חכמה וואש ווערט גיזעהען אין דעם מין פון מענטשין אשר הוא העולם הקטן וואש דר מין איז גירעכנט וויא איין קליינע וועלט אשר בו השלמת סדרי העולם וואש דורך אים איז דאש גאנצקייט פון דעם סדר פון דער וועלט ויופיו וזיונו אונ זיין שיינקייט אונ זיין לויטערקייט ותמימותיו אונ זיין גאנצקייט ואליו רמז דוד ע"ה אונ אויף דעם האט דוד גימיינט באמרו מיט דעם וואש ער האט גיזאגט ה' אדונינו גאט אונזער האר מה אדיר שמך בכל הארץ וויא שטארק איז דיין נאמן אויף דער גאנצר ערד דאש האט דוד גימיינט אויף דעם וואש ער האט בשאפין דעם מענטשין וואש דורך אים איז דער רעכטר סדר פון דער וועלט אונ אויף אים ווערט גירופין דיין הארינשאפט והשלישית סימן החכמה הנראית אונ דאש דריטע איז דער סימן פון דער חכמה וואש ווערט גיזעהן בהרכבת האדם אין דעם צוא אנאנדער שטעלונג פון דעם מענטשין דעם גוף מיט דער נשמה וחבור גופו אונ אין דעם בהעפטונג פון זיין גוף איין אבר צום אנדערין וכוחות נפשו אונ דיא קראפטין פון זיין לייב ואור השכל שייחד אותו בו הבורא אונ דאש ליכט פון דעם שכל וואש דר בשעפער האט אים מיט דעם גיאייניגט ושם לו בו יתרון על שאר החיים שאינם מדברים אונ האט אים דורך דעם שכל גיגעבין איין גרעשרע מעלה פון אנדערע לעבעדיגע בשעפנעש וואש קענען ניט ריידין והוא דומה לעולם הגדול אונ ער איז גלייך צוא דעם גרוישן עולם ונמשל אליו בשרשיו ויסודותיו אונ ווערט גיגליכן צו דעם עולם מיט זיינע שרשים אונ מיט זיינע יסודות דען פון אלע כוחות אונ זאכן וואש איז פאר האנדין אין דעם עולם איז פר האנדין דער פון אזוא אגלייכעניש בייא דעם מענטשין ואליו רמז איוב

אונ

כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני חיים והסד עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי · והרביעית סימן החכמה הנראה במיני שאר החיים מקטנם ועד גדולם מהם המעופף והשוחה והזוחל וההולך על ארבע לפי התחלקות צורותם ומדותם ושמושם והנאותם ותועלותם בעולם כמו שנזכר במענה שהוכיח בו הבורא את איוב כדי להעיר אותו (שם לח) מי יכין לעורב צידו וגו' ואשר מה שספר בו ממיני החיות המדבריות והימיות · והחמישית סימן החכמה הנראה בצמחים ובמוצאים המוכנים לתקנת האדם ואופני תועלותיו בהם על התחלקות טבעיהם ומזגיהם וכחתם

ונקרש במעי אמו כגבינה ואח"כ מלבישו בעור ובשר על העצמות וגידין שהוא מסיכך בהן ועושה עמו חסד שנותן בו חיים ממעי אמו ובפקודת השם יתברך נשמר רוח' בקרבו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי כמו שיתבאר לקמן : והד' מהם המעופף · ר"ל העופות שמעופפים באויר : והשוחה · שהולכים שהות כבהמה ודומה להם · ובמ"ה פי' והשוחה במים מלשון כאשר יפרש השוחה לשחות והוא הדג ופי' בנ"ת השטים במים : והזוחל · מל' זוחלי עפר ופירש רב"י שהולכים על גחונם ועל בטניהם כנחש : ומדותם · כל בריה יש לו מדה בפני עצמו יש מהם שבונים וקוננים ואורגים : כמו שנזכר במענה כו' · וכתב ר"ת בס' היסר שער י"ג שראוי לומר תמיד המענה הזאת של איוב כנזכר הלאה : והימיות · הבריות שיש במים ובימים : וה חמישית ובמוצאים · הם מיני מתכות ודומיהן שמוציאים מן האדמה

אונ דרויף האט איוב מרמז גיוועזן באמרו דער מיט וואש ער האט גיזאגט אין (איוב) הלא כחלב תתיכני פאר וואר אזוא וויא מילך האשטו מיך גימאכט צוא גיין אין דעם אן הייב פון מיין בשאפין אונ דער נאך וכגבינה תקפיאני אזוא וויא קעז האשטו מיך גימאכט גליווערין עור ובשר תלבישני מיט הויט אונ פלייש האשטו מיך גימאגט בקליידן ובעצמות וגידים תסוככני אונ מיט ביינער אונ אדרין האשטו מיך בדעקט חיים וחסד עשית עמדי לעבין אונ גינאד האשטו מיט מיר גיטאן ופקודתך שמרה רוחי אונ דורך דיין באפעל ווערט גיהיט מיין אטום והד' סימן החכמה הנראה במיני שאר החיים אונ דאש פערטע איז דע' סימן פון דר חכמה וואש ווערט גיזעהן אין דיא איבריגע לעבדיגע בשעפניש מקטנם ועד גדולם פון די קלענסטע ביז די גרעסטע מהם פון זייא זיינן המעופף די פייגל וואש פליהט והשוחה אונ דיא וואש שווימן אין וואשר והזוחל אונ דיא וואש קריכן אויף דער ערד וההולך על ארבע אונ דיא וואש גייען אויף פיר פיס קאן מען דרינן אכטונג געבן גאטש חכמה לפי התחלקות צורותם נאך דעם צו טיילונג פון זייער גישטאלט ומדותם ושמושם אונ זייערי מדות אדר מאס אונ זייערי באדינונג והנאותם אונ זייערע הנאות ותועלותם בעולם אונ זייער הילף וואש זייא ברייננן דעם מענטשין אויף דער וועלט כמו שנזכר במענה שהוכיח בו הבורא את איוב כדי להעיר אותו אזוא וויא עש שטייט אין איוב אין דער מענה וואש גאט האט גישטראפט צו איוב צו דער וועקין אים ער זאל גידיינקין אין דיא גבורות פון דעם בשעפער שטייט דארטן מי יכין לעורב צידו ווער האט דעם ראב אן גבריית זיין שפייז ושאר מה שספר בו ממיני החיות המדבריות אונ וויא ווייטר האט ער דר ציילט פון אלירלייא ווילדע חיות וואש זיינן אין דר מדבר והימיות אונ די בשעפניש וואש זיינען אין דיא ימים והחמישית סימן החכמה הנראה בצמחים אונ דאש פינפטע איז דער סימן פון דר חכמה וואש ווערט גיזעהן אין די זאכין וואש שפראצין אויש דר ערד אונ די מיני מתכות וואש מען ציהט אויש דער ערד המוכנים לתקנות האדם וואש זיינן אן גיברייט פון דעם מענטשינש תקנה וועגן ואופני תועלותיו בהם אונ די אופנים פון זיינע העלפונג דורך זייא זאל ער אכטונג געבין על התחלקות טבעיהם אויף דעם צו טיילונג פון זייערע טבעות ומזגיהם אונ זייערע צו מישונג דען עש איז פאר האנדין זעלבע זאכין וואש דער יסוד אש איז דרינען גובר אונ אטייל וואש דר יסוד פון מים איז גובר דרינן וכחותם אונ

זייער

וכחותם וכבר הזכירו הקדמונים בספריהם מן הענין כפי השגתם וכמ"ש (מלכים א ה) וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר וגו' · והששית סימן החכמה הנראה בחכמות ובמלאכות ובפעולות אשר הכינם הבורא יתברך לאדם להשלמת תקנתו וסיבת טרף חקו ושאר תועלותיו הכוללות והמתבודדות ועל זה רמז הכתוב באמרו (איוב לח) מי שת בטחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה ואמר (משלי ב) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה · השביעית סימן החכמה הנראה בקביעות התורה והחוקים לעבוד בהם הבורא יתעלה להגיע בהם השוקד עליהם להנאות העולם הזה מיד

שלמה : וידבר על העצים וגו' · שלמה ידע טבע של כל אחד מהן ומה תועלתו כך פירש רש"י · והששי בחכמות · כמה מיני חכמות שיש בעולם שבני אדם מתחכמין בהם כידוע · ובמלאכות · הם מלאכות הכבדים כמו חרישה וזריעה וכיוצא : ובפעולות · הם מלאכות קלות כתפירות וכיוצא : ושאר תועלותיו הכוללות · שכל ב"א צריכין למלאכה הזאת כמו לחרישה ולזריעה והדומה לזה ויש מלאכות שמתבודדים בו קצת ב"א כמו עיקור מרגליות וכיוצא שאין הכל צריכין לזה : מי שת בטוחות חכמה · מי עשה זאת שנתן לאדם חכמה ובינה בקרב לבו לחשוב מחשבות ולעשות כל המלאכות ופעולות שעושה : שכוי · מפרשים על לב שהוא הצופה הנולדות : והשביעית בקביעות התורה · שקבע השם יתברך בתוכנו תורתו ודתו כדי שנדע כדת מה לעשות

זייער קראפט וכבר הזכירו הקדמונים בספריהם מן הענין כפי השגתם אונ דיא ערשטע חכמים האבין שוין דר פון גדאכט אין זייערע ספרים נאך זייער פר שטאנד נאך אונ אזו וויא עש שטייט אין (מלכים) וידבר על העצים אונ שלמה המלך האט גירעט פון דיא בוימר כלומר שלמה האט גיוואוסט די טבעות פון דיא בוימר מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר פון דעם טענן בוים וואש איז אין וואלד ביז אויף דעם אזוב וואש גייט אויש דר וואנט והששית סימן החכמה הנראה אונ דאש זעקסטע איז דער סימן פון דער חכמה וואש ווערט גיזעהען בחכמות ובמלאכות ובפעולות אין די מיני חכמות וואש ווערט גיזעהן דא אויף דער וועלט אונ אין די שווערע אונ גרינגע מלאכות אשר הכינם הבורא יתברך לאדם וואש דר באשעפר האט זייא אן גיברייט צו דעם מענטשין להשלמת תקנתו צוא גאנצין מאכין זיין תקנה כלומר דורך דיא אלע זאכין ווערט אין גאנצין די תקנה פון דעם מענטשין וסיבת טרף חוקו אונ דאש איז אויך די זאכין וואש דורך דעם זאל ער זיך קאנן זיין שפייז קריגן ושאר תועלותיו אונ די איבריגע הילף וואש ער קאן דער פון האבין הכוללות והמתבודדות עש זיינען פאר האנדין זעלבע מלאכות וואש גייט אן אלע מיט אננדר דהיינו אקערין אונ זייען אונ נאך זעלבע גלייכן אונ עש זיינן פר האנדין זעלבע מלאכות וואש גייען נאר אן אין אטייל מענטשין דהיינו דיא מלאכה פון גאלד ארבטין אונ נאך זעלבע גלייכען וואש דאש בדארפין נאר דיא רייכע לייט ועל זה רמז הכתוב אונ אויף דעם האט דער פסוק מרמז גיוועזן אין (איוב) מי שת בטוחות הכמה ווער האט גיטאן אין דיא נירען חכמה או מי נתן לשכוי בינה אדר ווער האט גיגעבן צו דעם האן פאר שטאנדיקייט אדר לשכוי איז טייטש צום הארץ כלומר ווער האט גיגעבין צום הארץ פאר שטאנדיקייט ער זאל קוקין אונ פאר שטיין אין איין זאך וואש דער נאך קאן דער פון ארויש קומען אונ אין (משלי) שטייט כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה דען גאט גיט קלוגהייט אויש זיין מויל קומט דיא וויסן שאפט אונ פאר שטאנדיקייט: והשביעית סימן החכמה הנראה אונ דאש זיבעטע איז דער סימן פון דער חכמה וואש ווערט גיזעהן בקביעות התורה והחקים אין דעם וואש השי"ת האט אין אונז קובע גיוועזן דיא תורה אונ דיא גיזעץ מען זאל דורך איר ווישין וויא אזוא לעבוד בהם הבורא יתעלה צו דינן מיט זייא דעם באשעפר גילויבט איז ער להגיע בהם השוקד עליהם דאש דר וואש איילט אונ פלייסט זיך דרינען גרייכט ער דורך דעם להנאת העולם הזה צוא הנאות פון

מיד ולגמול העולם הבא באחרית כמו שאמר הכתוב (ישעיה נה) שמער שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם ואמר (שם) הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם וגו׳ ותלויים בזה עניני המנהגים אשר בהם סדר הנהגתם ותועלותם והם עומדים בעניני העולם וכבר נאמר כי מדרגת הטבע מן התורה כמדרגת העבד מאדוניו כי כחות הטבע הם נוהגים בהנהגת העולם כפי מה שיאות לתורה כמ״ש (שמות כג) ועבדתם את ה׳ אלהיכם וברך את להמך ואת מימיך והסירותי מחלה מקרבך

לעשות בעולם ואיכה ננהיג את עצמו וע״י התורה נדע במה עושין רצונו יתברך שמו ובלא תורה האדם ככסיל בחושך הולך כמו שהבאתי דברי ס׳ הכוזרי לעיל כמה פעמים ולא עוד שמגיעים על ידי התורה להנאות העולם הזה גם כן כמו שנתבאר בתורה אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכם וגו׳ וכמה פסוקים כאלה: ולגמול העוה״ב באחרית. כמ״ש אכלו טוב בעולם הזה ותתענג בדשן נפשכם בעוה״ב. והשכל מחייב גם כן גמול העולם הבא כי איך יצויר שמ״ך הגדול והנורא ממ״ה הקב״ה יקפח שכר העושים רצונו ומצותיו יתברך: ותלויים בזה עניני המנהגים כו׳. כמו שנראה סי׳ החכמה בתורה הקדושה כן נראה חכמת הבורא יתברך שנתן בעולם להנהיג את העולם בדרך ישר להעניש העושים עולה וישא וליתן באמונה ויושר הנימוסים דאם לא כן איש את רעהו חיים בלעו: בעניני העולם כנגד. ר״ל שיש הנאה ושכר על זה בעולם הזה. וז״ל בעל העקרים מאמר א׳ פ״ח הדת הנימוסיות תקצר מן האלהיות בפנים רבים. האחד כי הנימוסיות תתקן פעולתו קובץ המדינה אבל לא הספיק לתת שלימות בנפש לבוא על ידיהן למקורו וע״ז אמר המשורר תורת ה׳ תמימה משיבת נפש. הב׳ שהנימוסיות לא תוכל להפריד הנאה מן המגונה דרך אמתי כי כבר יכיר אצלנו נאה או מגונה ואין כן דרך אמת ואין כח אדם להשיגו וע״ז נאמר עדות ה׳ נאמנה מחכימת פתי כי היא מודעת הבדל נאה ממגונה באמת. הג׳ להיות העוסק בדת נימוסיות מסופק אם פעולותיו מוגבלים כראוי וכל אשר יסופק בו האדם לא ישמח בעשותו אבל קוטבי התורה הזקים ומשמחים וזהו פקודי ה׳ ישרים משמחי לב: הד׳ שהדת הנימוסיות לא תוכל להפריד פרטי פעולות מפני קוצר המשיג לרבות המקיפים והתורה חושבת כל הפרטים וז״ש מצות ה׳ ברה וגומר. הה׳ שהנימוסיות הדורה מבן אדם אי אפשר שתהיה נצחיית יען הנאה והמגונה ישתנה ברבות זמן אבל תורת אל היא נצחיית וז״ש יראת ה׳ טהורה עומדת לעד: הו׳ הדת הנימוסיות לא תצא ידי כל הדעות שאין הטבעים שוים משא״כ האלהית וז״ש משפטי ה׳ אמת צדקו יחדו ע״כ מתק לשונו ונוף דבש אמרותיו והעתקתי כל דבריו מפני כמה דברים נחמדים דאיכא למשמע מיניה בספר הזה: וכבר נאמר כי כו׳. ר״ל אף על פי שלפי הנראה לדעתנו העולם כמנהגו נוהג והכל כפי הטבע אבל באמת משועבד הטבע והמנהג לתורה רצה לומר למקיימי התורה לעשות כרצונם כעבד המשועבד לאדונו והדבר מבואר ואיננו חוץ לטבע שברי השם יתברך הבורא העולמות והטבע הוא בעצמו נתן לנו תורתו

דעם עוֹלָם ולגמול העוה״ב באחרית אונ צום סוֹף הָאט עֶר שְׂכַר אויף עוֹלָם הַבָּא אַזוֹא וויא עֶשׂ שְׁטֵייט אין (ישעיה) שמעו שמוע אלי ואכלו טוב פַאר נֶעמְט צוּא מַיינֶע רֵייד וֶועט איר עֶסין גוּטְשׁ ותתענג בדשן נפשכם אונ אַייעֶר לַייב וֶועט זיך זֶענָפְטִין מִיט פֶעטְקַייט אונ נָאך שְׁטֵייט דָארְט הטו אזנכם ולכו אלי נֵייגְט אַייעֶרֶע אוֹיעֶרין אונ גֵייט הֶערְט צוּא מַיין דִינְשְׁט שמעו ותחי נפשכם פַאר נֶעמְט דֶען וֶועלִין אַייעֶרֶע לַייבֶּער לֶעבִּין ותלוים בזה עניני המנהגים אין דֶעם סִימָן הַחָכְמָה הֵיינְגֶען אויך אַלֶערְלֵייא מִנְהָגִים אשר בהם סדר הנהגתם וָואשׂ מִיט זֵייא פִירְט זיך דִיא וֶועלְט כְּלוֹמַר אַזוֹא וויא עֶשׂ וֶוערְט גִיזָעהֶן דִי חָכְמָה פון גָאט דוּרךְ דֶער תּוֹרָה אַזוֹ אויך וֶוערְט גִיזֶעהֶן זַיין חָכְמָה וָואשׂ עֶר הָאט גִיגֶעבִּן צוּ פִירֶן דִי וֶועלְט מִיט גוּטֶע דְרָכִים צוּ שְׁטְרָאפִין דִי וָואשׂ גַנְבִינֶן אונ גַזְלִינֶן ותועלתם אונ דִי הִילְף וָואשׂ פון דִי מִנְהָגִים קוּמְט דָאשׂ דִי מִנְהָגִים זָאלִין נִיט זַיין וָואלְט אֵיינֶר גִיהַרְגִית דֶעם אַנְדֶערִין וכבר נאמר אונ עֶשׂ אִיז שׁוֹין לַאנְג גִיזָאגְט גִיוָוארִין כי מדרגת הטבע מן התורה אַז דִי טֶבַע אִיז אוּנְטֶר דִיא מַאכְט פון דִיא וָואשׂ זַיינֶן מְקַיֵּים דִיא תּוֹרָה כמדרגת העבד מאדוניו אַזוֹ וויא אֵיין קְנֶעכְט שְׁטֵייט אוּנְטֶר דִיא מַאכְט פון זַיין הֶער כי כחות הטבע הם נוהגים בהנהגת העולם דֶען דִי כּוֹחוֹת וָואשׂ דִי טֶבַע הָאט זַיינֶן זֵייא נוֹהֵג אִין דֶעם פִירוּנְג פון דֶער וֶועלְט כפי מה שיאות לתורה אַזוֹ וויא עֶשׂ גִיפֶעלְט צוּ דִיא וָואשׂ זַיינֶן מְקַיֵּים דִי תּוֹרָה אַזוֹ וויא עֶשׂ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק ועבדתם את ה׳ אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך אונ איר זָאלְט דִינֶן גָאט אַייעֶר גָאט דֶען וֶועט עֶר בֶּענְטְשִׁין דַיין בְּרוֹיט אונ דַיין וַואשֶׂר והסירותי מחלה מקרבך אונ איך וֶועל אָפּ טָאן קְרַאנְקְקַייט פון צווישין

מקרבך ואמר (שם טו) ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך ורבים כאלה ויש מי שסובר במאמר החכם (משלי ט) חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה שכוון אל אלה השבע פנות אשר זכרנו:

פרק ה **אך** איזה מין קרוב אלינו ואנו חייבין לבחון בו יותר נאמר כי הבחינה בכל אחד מהם ואם הצורך אליו גדול ואנו חייבין לבחון בו יותר הקרוב אלינו יותר והגלוי לנו הוא סימן החכמה הנראה במין האדם אשר הוא העולם הקטן והוא הסבה הקרובה להוית

תורתו ודתו וזאת אם על כל נבראיו שהיו משועבדים תחת יד מקיימי התורה ומי יעכב על ידו וכמו שמורים הפסוקים בתורה וכיוצא מהמבר. בתבנון השמי במשל נמרץ עיין שם והיה שם אלא אתה יודע כי הבורא יתברך התנה בתורתו הנאמנה שיהיה ברשותך ובהפלך כל מה שבעולם אם תעבדהו ושיעבור על רצונך כשתעבור על דבריו כמו שבאת מבואר בפ' אם בחקותי תלכו וזולת ע"כ ועיין בס"ז שלי מש"ש וכן דעת הז"ל בהרבה מקומות כידוע · ובגל"ה הביא ג"כ כמה דעות אם השכר טבעי או הסכמי ודעתו כדעת כל המקובלים שהשכר טבעי נמשך בעצם למקיימי התורה עיין שם באריכות :

אך איזה מין קרוב אלינו כו' נאמר · כי באמת הראוי לבחון יכולת הבורא בכל אחד משבעה דברים הנזכרים : ואם הצורך אליו גדול כו' · ופשוט הדבר שצריך לאדם יותר זה בכה וזה בכה אנו חייבין לבחון בדבר הזה שנצרך לנו ביותר שהרי האדם רואה שאין לו קיום והעמדה בלא דבר זה אך בזה אין הבחינות שוים ולפעמים צריך לדבר אחד ודבר זה רחוק ממנו ואינו יכול לבחון בו תמיד : הקרוב אלינו יותר · אך מה היא הדבר שקרוב אלינו תמיד ונגלה לנו חכמת יכולת ה' יותר מבאר דברים : הוא סימן החכמה הנראה במין האדם כו' · וכאשר נדקדק לבחון בו מתחלתו עד סופו יתבאר לנו מסוד העוה"ז הרבה והוא מפרש הכל כאורך לפנינו : אבר הוא העולם הקטן · האדם הוא עולם קטן כמו שפרשתי לעיל : והוא הסיבה הקרובה כו' · שקרוב הרבה להבין שהאדם הוא עיקר מכל הנבראים שהרי

צווישין דיר אונ נאך שטייט ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך אונ ער האט גיזאגט אז דוא וועשט פר נעמן אין דעם קול פון דיין גאט והישר בעיניו תעשה אונ דוא וועשט טאן וואש איז רעכט פארטיג אין זיינע אויגן והאזנת למצותיו אונ דוא וועשט פאר נעמן צו זיינע מצות ושמרת כל חקיו אונ דוא וועשט היטן אלע זיינע גיזעץ זאג איך דיר צו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך אלע קראנקהייט וואש איך האב גיטאן אין מצרים וועל איך אויף דיר ניט טאן ורבים כאלה אונ נאך פיל זעלבע פסוקים ויש מי שסובר אונ עש איז פאר האנדין אזעלכר וואש זאגט במאמר החכם אז דאש וואש שלמה המלך האט גיזאגט חכמות בנתה ביתה מיט קלוגשאפט האט זיא גיבויט איר הויז חצבה עמודיה שבעה זיא האט אויש גיהויערט אירע זיבין זיילין שכוון אל אלה השבע פנות אשר זכרנו אז זיין כוונה איז גיוועזן אויף די זיבין יסודות פון דער חכמה וואש מיר האבין פריער גיראכט :

אך איזה מין קרוב אלינו נאר וועלכע פון דיא זיבן סימנים יסודות פון דער חכמה איז נעהענטר בייא אונז אז מיר זאלין דרויף צום מיינשטן אכטונג געבין נאמר וועלין מיר זאגין כי הבחינה בכל א' מהם אז מען גיהערט אויף איטליכן פון די זיבין סימנים בזונדר אכטונג צו געבין דר פון צו ווישן די מאכט פון דעם בשעפר ואם הצורך אליו גדול ואנו חייבין לבחון בו יותר אונ דאש איז אפשיטא אז דיא זאך וואש דער מענטש בדארף עש צום נייטיגשטין בדארף ער דרינען מער אכטונג געבין די גבורה פון דעם בשעפר ווארום ער זעהט דאך אז אן דער זאך קאן ער קיין קיום ניט האבין אונ השי"ת שיקט אים דיא זאך ער זאל קאנען דורך איר איין קיום האבין הקרוב אלינו יותר נאר וואש ביי אונז איז נעהנטר והגלוי לנו אונ עש איז צו אונז מער אנטפלעקט דרינן די חכמה אונ די גבורה פון גאט ב"ה היא סימן החכמה הנראה במין האדם דאש איז דר סימן פון חכמה וואש ווערט גיזעהן אין דיא מענטשין אשר הוא העולם הקטן וואש ער איז גלייך וויא אקליינע וועלט והוא הסבה הקרובה להוית העולם הגדול הזה אונ ער איז די נאהינטסטע סיבה כלומר

עש

להוית העולם הגדול הזה וחייבין אנו לעיין בהתחלת האדם ומולדתו והבור חלקיו והרכבת אבריו ותועלתו בכל אחד מהם והצורך המביא לעשותו על הצלם אשר הוא ואחר כך נעיין בתועלותיו ובכל מדה ממדותיו וכחות נפשו ואור שכלו והדברים העצמיים והמקריים אשר בו ותאוותיו ותכלית ענינו ובעמדנו על מה שזכרנו מן האדם יתבאר לנו מסוד העולם הזה הרבה מפני שהוא דומה אליו וכבר אמרו קצת החכמים שהפילוסופיא היא ידיעת האדם את עצמו רצה לומר ידיעת מה שזכרנו מענין האדם כדי שיכיר הבורא יתעלה מסימן החכמה בו במה שכתוב (איוב יט) ומבשרי אחזה אלוה

שהרי הוא כבעל הבית המשתמש בכל אשר בו וכתב רבינו סעדיה גאון ז"ל כי המנהג והבונים משימים כל דבר נכבד באמצע הדברים אשר אינם נכבדים כמוהו כן האדם הושם באמצע העולם כו' ע"ש כמו שכתוב אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי עכ"ל : ואח"כ נעיין בתועלותיו · פי' כמה דברים שהם תועלת לאדם כמו שמספר לפנינו כמו מזונו משדי אמו והבכיה לקטנים מן החלאים ע"ש: ותכלית ענינו · ועוד באר דברים זולתם בסמוך לקמן : כל מה שנוכל לעמוד עליו · כלומר עד תכלית וסוף מעניניו שאין לדבר ממנו עוד כמו ותכל עבודת : שהפילוסופיא · רצה לומר שהחכמה בכלל כי כל החכמות וכל החקירות בכלל נקרא בלשונם פילוסופיא ואמר שהחכמה בכללה היא רק שידע האדם א"ע · כאשר זכר לפנינו קצת ממנו :

כמ"ש

עס איז גרינג צוא פאר שטיין אז פון זיינט וועגין איז באשאפין גיווארין דיא גרוישע וועלט וחייבין אנו לעיין בהתחלת האדם ומולדתו אונ מיר זיינען חייב אכטונג צוא געבין אין דעם אן הייב פון דעם מענטשין פון וואש דער מענטש קומט ארויש אונ וויא ער ווערט גיבארין וחבור חלקיו אונ וויא זיינע חלקים זיינען בהעפט גיווארין והרכבת איבריו אונ וויא זיינע איברים זיינען צוא אנאנד גיקניפט גיווארין ותועלתו בכל אחד מהם אונ מען זאל אכטונג געבין וויא זיין העלפונג איז אין איטליכע זאך באזונדער והצורך המביא לעשותו על הצלם ההוא אונ ציא איז דאש גיוועז נייטיג אז מען זאל אים מוזין באשאפין אויף דעם נישטאלט ואחר כך נעיין בתועלותיו אונ דער נאך זאלין מיר אכטונג געבין אין זיין העלפונג וואש איז פון איטליכער זאך באזונדער דהיינו וואש עס ווערט אים גיגעבין זיין שפייז פון זיין מוטערש ברושט אונ דאש וואש קינדער וויינען צוא צייטין איז דאש אויך אטובה ובכל מדה ממדותיו וכחות נפשו ואור שכלו אונ איטליכער מדה פון זיינע מדות אונ אויך דיא קראפטין פון זיין לייב אונ דאש ליכט פון זיין שכל והדברים העצמיים והמקרים אשר בו אונ זעלבע זאכין וואש זיינן אין זיין נאטור תמיד אונ זעלבע זאכין וואש זיינן ניט תמיד אין אים נאר זייא קענן פון אים פאר ענדערט ווערין דאש הייסט עס טרעפט זיך בייא אים אמאל דיא זאך אבער ער האט זיא ניט תמיד אין זיך ותאותיו אונ אויך זיין גילוסטיקייט ותכלית ענינו אונ דעם תכלית פון זיין פירונג אויף וואש ער איז בשאפן גיווארין אזו וויא דר מחבר וועט דאש אלץ ווייטער מפורש זיין ובעמדנו על מה שזכרנו מן האדם אונ אז מיר ווערין זעהן צוא פאר שטיין אלץ וואש מיר האבין פריער דער מאנט פון דעם מענטשין יתבאר לנו מסוד העולם הזה הרבה וועט צו אונז אויש גיקלערט ווערין פיל פון דעם סוד פון דעם עולם מפני שהוא דומה אליו ווייל דער מענטש איז גליך צו דעם עולם וכבר אמרו קצת החכמים אונ איין טייל פון דיא חכמים האבין שוין לאנג גיזאגט שהפילוסופיא הוא אז דיא רעכטע חכמה אונ חקירה איז ידיעת האדם את עצמו אז דער מענטש זאל זיך זעלבשט קענן רוצה לומר דאש מיינט מען ידיעת מה שזכרנו מענין האדם מען זאל אכטונג געבין אונ ווישין אין די אלע זאכין פון דעם מענטשן וואש מיר האבן פריער דער מאנט כדי שיכיר הבורא יתעלה מסימן החכמה בו כדי דורך דיא סימנים פון דער חכמה זאל

ער

אלוה וכיון שהוא כן ראוי לנו להזכיר מכל מה שזכרנו מענייני האדם מעט מזער מכל ענין להעיר המתעלם על מה שהוא חייב לזכרו תמיד ויביאהו לחקור על מה שלא זכרתי ואז יכנע לבורא על רוב חסדו וטובו עליו ותתגדל הודאתו לו כמ"ש דוד ע"ה (תהלים קלט) אודך על כי נוראות נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד לא נכחד עצמי ממך אשר עושיתי בסתר רקמתי בתחתיות ארץ גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים יוצרו ולו אחד בהם · ותחלת מה שראוי לך שתעלה במחשבתך אל תחלת האדם ואל ראשית הויתו ואז תראה כי חסד האלהים עליו המציאו אחר אפסו והוא צאתו

כמ"ש איוב ומבשרי · נפלאי ומבשרי אחזה ואבין את אלקי בהיות בורא הכל ויכול : כמ"ש אודך · אודה אותך על כי כו': לא נכחד לשון מניעה לא נמנע ממך מלדעת מספר עצמותי אף שעושיתי בסתר במעי אמי : רקמתי · בבשר וגידים : בתחתיות ארץ · במדור התחתון שבמעי אמי : גלמי · גופם שלי ראו הם עיניך : ועל ספרך כולם · כל איברי וגידי או כל הנבראים הם כתובים בספרך : ימים יוצרו · כל הימים הם גזורים וידועים לפניו ולא אחד בהם מכל הימים שלא נודע וגלוי לפניו יתברך בתחלה : אל תחלת האדם · מהו תחלתו של אדם ומאיזה דבר נתהוה ואז הראה איך נתהוה והמציאו מן האפס והאין שלא היה ונברא בדברים ההם שום צורה ודמות אדם

ער דער קענען דעם בשעפער יתעלה אזוא וויא איוב האט גיזאגט ומבשרי אחזה אלוה אונ פון מיין לייב טוא איך זעהן גאט כלומר אז איך קלער מיין באשעפעניש זעלבשט טוא איך זעהען אונ פאר שטיין דיא חכמה אונ דיא גבורה פון גאט וכיון שהוא כן אונ וויייל עש איז יוא אזוא ראוי לנו להזכיר גיהערין מיר צוא דער מאנען כלומר צוא שרייבין מכל מה שזכרנו מעניני האדם פון דעם אלעמען וואש מיר האבין פריער גידאכט פון דיא עניינים פון דעם מענטשין באדארפין מיר צוא שרייבין מעט מזעיר מכל ענין פון איטליכע זאך האטשע גאר ווייניג להעיר המתעלם צוא דער וועקין אזעלכין וואש פאר הויט זיך על מה שהוא חייב לזכרו תמיד פון דעם וואש ער באדארף עש גידיינקן ויביאהו לחקור על מה שלא זכרתי אונ אז ער וועט פארשטין נאך דעם וואש איך האב דער מאנט וועט עש אים ברייננגן צו פארשטין אויף זעלכע זאכין וואש איך האב ניט דער מאנט ואז יכנע לבורא על רוב חסדו אונ דענשטמאל וועט ער אונטר טעניג זיין פאר דעם בשעפר אויף זיין פיל גינאד ורוב טובו עליו אונ זיין פיל גוטש וואש ער האט אים גיטאן ותתגדל הודאתו לו אונ וועט אים דער פאר זייער דאנקין אזו וויא דוד המלך ע"ה האט גיזאגט אודך על כי נוראות נפליתי איך וועל דיך לויבין ווארום איך האב מיך פאר וואונדערט איבר דיינע פארכטיגע זאכין נפלאים מעשיך דיינע ווערקין זיינן וואונדרליך ונפשי יודעת מאוד אונ מיין לייב ווייש עש וואול לא נכחד עצמי ממך מיין שטארקייט איז ניט פר מיטן פון דיר אשר עושיתי בסתר דאש איך בין ווארין בשאפין אין פאר בארגענש רקמתי בתחתיות ארץ איך בין ווארין גיוועבט אין דעם אונטרשטין פון דר ערד דאש איז מיין מוטערש לייב גלמי ראו עיניך מיין גוף האבן דיינע אויגן גיזעהן ועל ספרך כולם יכתבו אונ אויף דיין בוך זיינן אלע מענטשין ווארין פר שריבין ותחלת מה שראוי לך אונ וואש דוא בדארפשט ווישן צום אלעם ערשטין שתעלה במחשבתך דוא זאלשט אין דיין מחשבה טראכטין אל תחלת האדם צו דעם אן הייב פון דעם מענטשין וואש דער אן הייב פון אים איז ואל ראשית הויתו אונ צו זיין אן הייב פון וואש ער איז גיקומן אויף דער וועלט ואז תראה כי חסד האלהים עליו אונ דענשטמאל וועשטו זעהן אז גאט האט מיט אים גיטאן חסד המציאו ער האט אים גימאכט גיפינן אויף דער וועלט אחר אפסו נאך דעם אז ער איז פריער גאר ניט געוועזן כלומר גאט האט אים גימאכט פון אזוא אזך וואש דרינן איז ניט געוועזן קיין שום צורה אונ געשטאלט פון אמענטשין והוא אונ דאש איז דער סדר וויא ער איז

בשאפן

צאתו מתכונת היסודות אל תכונת הצומח ואח"כ יעתק מתכונת הצומח אל תכונת המזון וממנו יעתק אל תכונת הזרע והדם וממנו יעתק אל תכונת החיים ואחר כן יעתק ממנה אל תכונת האדם והוא חי המדבר המת והוא הולך בשנוים וגלגולים וסבות מתחלפות ומצועים מתמידים מחוברים במחשבה נכונה וחבור מתוקן · וכאשר תתבונן בזה ותראה סימן הטובה והחכמה והיכולת בכלי השתכל וחשוב

ונראה מהם : והוא צאתו · פתחלת יציאתו והווייתו היא מהיסודות שהרי הוא נברא מזרע האיש ודם האשה והזרע והדם נתהוה מהמזון שניזון האדם ממנו והמזון הוא הצומח והצומח נתהוה מהד' יסודות שמכולם נתהווה הצומחת ואח"כ התחלה היה לו צורה ותכונה של ד' יסודות ומצורה זו נהפך לצורת הצומחת ומזון ואחר כך לצורת הזרע והדם ואח"כ לתכונת החי שניתן בו חיות התנועה שם במעי אמו ואחר כך ניתן לו צורת אדם והוא האדם שגדרו הוא חי מדבר מת שבגדר חי הוא נכלל מכל הברואים ובמיתה הוא נבדל מעליונים וזה ג"כ תקנתו בבחירה נוגע מהמיתה וכנ"ל דאדם לא היתה במיתה לא היתה הבחירה ונקיה כמלאכים שהם עומדים והאדם הוא מהלך ממדרגה למדרגה כידוע ועוד באין כוונת הבריאה היאך הכל כמלאכים ועיין במ"ה : והוא הולך · ר"ל והוא הולך ומתגדל : בשינוים · בכמה מיני שינוים בין בענין מחייתו ומזונו שפעם הוא כך ופעם הוא כך וכן בטבעו שפעם טבע האדם כך ופעם כך והם סיבותיו וגלגוליו והמה מתחלפות בין בבטן אמו ובין אח"כ : ומצועים מתמידים · ויש ב' דברים שהם ממוצעים לקשר הנשמה בגוף שהם שני הפכים והדברים ההם הממוצעים מתקשרים יחד ונתחברו והם רוח החיים והחום הטבעי והדם כמ"ש לפנינו. והמצועים האלו הם תמיד באדם כל זמן שהוא חי : מחוברים במחשבה נכונה וכו' · לפי גי יוכל לחבר הד' יסודות זה לזה או לקשר הנשמה עם הגוף ומזה תראה סימן הטובה והחכמה והיכולת מה שבראה הש"י באדם : השתכל והשוב בשתי תמורות וכו' · והם נפשו וגופו שהרי הדבר ידוע ונראה בהאדם מחובר מגוף ונפש וזה בלא זה אין לו קיום

בשאפין געווארין דען אלע בשעפינעש פון דער וועלט זיינען פון פיר יסודות דאש זיינען פייער וואשער לופט ערד האט דאך דער מענטש צום ערשטין גיהאט איין גישטאלט פון דיא פיר יסודות האט השם יתברך גימאכט צאתו מתכונת היסודות אל תכונת הצומח אז ער איז אויש גיגאנגען פון דעם גישטאלט פון דיא פיר יסודות צו איין גישטאלט פון אזו איין זאך וואש שפראצט פון דער ערד ואחר כן יעתק מתכונת הצומח אונ דער נאך האט דאש זיך אוועק גירוקט פון דעם גישטאלט פון שפראצונג אל תכונת המזון צוא איין העכירע מעלה דאש איז איין גישטאלט פון איין שפייז וממנו יעתק אונ פון דער מעלה האט עש זיך גירוקט אונ עש איז ווארין פאר ענדערט אל תכונת הדם צוא איין גישטאלט פון בלוט וממנו יעתק אונ פון דעם האט ער זיך ווייטער גירוקט צוא איין העכירע מעלה אל תכונת החיים צוא איין גישטאלט פון איין לעבריגע בשעפינש ואח"כ יעתק ממנה אונ דער נאך רוקט זיך עש נאך ווייטער צוא איין העכירע מעלה ביז עש קומט אל תכונת האדם צוא איין גישטאלט פון איין מענטשין והוא אונ ער ווערט אן גירופין ההי המדבר המת דאש ער לעבט אונ קאן ריידין אונ שטארבט והוא הולך בשנוים אונ ער גייט כלומר ער וואקשט אויף מיט פיל ערלייא פאר ענדרונג אין זיין טבע אמאל האט ער אזו א טבע אונ אמאל ווערט פאר ענדערט זיין טבע וגלגולים וסבות מתחלפות אונ מיט אלערלייא טרעפונג וואש טרעפין זיך אין זיין גיזונד אונ אין זיין שפייז וואש זייא ווערין פאר ביטין דען אמאל איז ער גיזונד אונ אמאל ניט אונ אמאל האט ער פרנסה ברוחה אונ אמאל בדוחק ומצועים אונ האט אין זיך מיטיל זאכין ווארום דיא נשמה איז דאך איטל רוחני אונ דער גוף איז נאר גשמי קאן זיך דאש איינש מיט דעם אנדערן ניט צו אנאנדר קומן האט השם יתברך בשאפין מיטל זאכין וואש זייא בהעפטין דיא נשמה צו דעם גוף אזו וויא דער מחבר שרייבט ווייטער מתמידים דיא זיינן תמיד בייא דעם מענטשין ווייל ער לעבט מחוברים במחשבה נכונת דיא זיינן בהעפט גיווארין מיט איין באטראכטע מחשבה וחבור מתוקן אונ מיט אזו צו אנאנדר שטעלונג וואש איז איין תקנה פאר דעם מענטשין וכאשר תתבונן בזה אונ אז דוא וועשט דרינען פאר שטיין ותראה סימן הטובת ותחכמה והיכולת בכל אונ דוא וועשט זעהן אין דיא אלע זאכין

דעם

וחשוב בשרשי חבורו הנראים רוצה לומר נפשו וגופו תראה גוף האדם מורכב ביסודות חלוקים וטבעים שאינם דומים חברם הבורא יתעלה בגבורתו וקשרם בחכמתו והתחבר מהם גוף עומד מתאחד במראיתו מתחלק בטבעיו וחבר אליו עצם רוחני אוירי דומה לרוחניות האישים העליונים וזה העצם הוא נפשו אשר קשרה בו באמצעיים ראויים לשתי הקצוות והם רוח החיים והחום הטבעי והדם והגידים והעצבים והעורקים

ושם

קיום בעולם · והגוף מורכב מהד' יסודות שהם אש רוח מים עפר שהם מובדלים זה מזה וטבעם שאינם שוים זה לזה והשם יתברך חבר אותם וקשרם קשר אמיץ בלא יתפרדו עד עת קץ : מתאחד במראיתו · לפי הנראה כאדם דבר אחד מתיכה אחת : ומתחלק בטבעיו · ויש בו כמה מיני טבעיות העין רואה והאוזן שומעת והפה מדבר והאברים הפנימיים יש לכל אחד טבע אחרת כמו שיתבאר לפנינו : וחבר אליו · אל הגוף : עצם אוירי · בריה שלימה ברמ"ח אברים ושס"ה גידים רוחניים כמו הגוף והיא בעצמה אוירי כאויר ורוח שאין נראה לעין כמו מלאכי מעלה שהם אישים רוחנים : וזה העצם הוא נפשו · כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים וגומר שיש בו חיות : אשר קשרה בו · בגוף שלא יכלו להתחבר ולהתקשר נפש בגוף שהם שני הפכים לכן צריך אמצעיים שהם ראוים לזה ולזה, כי יש בהם קצת רוחניות וגשמיות בזה נתקרבו ונתקשרו הקצוות זה לזה : והם רוח החיים · שהוא נושף ומנפח תמיד באפיו לתוך גופו וממנו נתהוה החום הטבעי שבאדם והחום הטבעי שוכן על הדם כי נראה כשהחום גובר גם הדם שבגידיו דופקים יותר מהרגל ואם כן הנפש שוכן על רוח החיים והחום הטבעי והדם שהם האמצעיים שבין הנפש והגוף : והגידים · שיש בהם דם : והעצמים · ונראה לגרוס העצבים כי כן נמצא ג"כ בספר הכוזרי ובמורה עיין שם וכ"כ לקמן בשער עבודת ה' העצבים והם גידים שיש בהם הליחה עבה ויש בו יותר גשמיות מהדם : והעורקים · ומצאתי בספר המורה ח"ג פ' ל"ב וז"ל העצבים הם כלי החוש והתנועה והעצבים נולדו מן המוח ומחוט השדרה וגם יוצאים בעצבים חוטין וימלאו החוטים בבשר ונעשה עורק אחר כך יצא העורק מקצה העצב ויתקבץ ויתערב עמו

מחבל

דעם סימן פון דעם גוטש אונ דיא חכמה אונ דיא מאכט פון גאט השתכל והשוב בשרשי חבורו הנראים אונ פאר שטייא אונ טראכט אין דיא שרשים וויא ארום דער מענטש איז צוא אנאנד גישטעלט גיווארין וואש מען קען עש זעהען רצה לומר דאש מיינט מען נפשו וגופו דוא זאלשט זעהן דיא גבורה אונ די חכמה פון גאט וואש ער האט צו אננד גיקניפט זיין נשמה אונ זיין גוף תראה גוף האדם מורכב מיסודות חלוקים ווערשטו זעהן וויא דער גוף פון דעם מענטשין איז צוא אנאנד גיקניפט פון פיר יסודות דאש זיינען פייער וואשער לופט ערד וואש איין יסוד פון דעם אנדערין איז אפ גישייד וטבעים שאינם דומים אונ זעלכע טבעים וואש זיינן ניט גלייך איינש צום אנדערין חברם הבורא יתעלה בגבורתו האט זייא דער בשעפער יתעלה בהעפט מיט זיין שטארקייט וקשרם בחכמתו אונ האט זייא צו אנאנד גיקניפט מיט זיין חכמה והתחבר מהם גוף עומד אונ האט דר פון בהעפט איין בשטענדיגן גוף מתאחד במראיתו וואש אין זיין גישטאלט ווערט ער אן גיזעהן גאר וויא איינש ומתחלק בטבעיו אונ אין זיינע טבעיות איז ער צו טיילט כלומר אין אים איז פאר האנדין פיל ערלייא טבעיות דען די חכמי הרפואה זאגין אז איטליכר אבר האט איין בזונדערע טבע וחבר אליו עצם רוחני אוירי אונ האט דער צו בהעפט איין רוחני זאך וואש מען זעהט עש ניט אונ מען קאן עש ניט בגרייפין אזו וויא מען קאן ניט זעהן אונ בגרייפין קיין אויר דומה לרוחניות האישים העליונים אונ עש איז גלייך צו דיא מלאכים פון דעם הימל וזה העצם הוא נפשו אונ דיא רוחני זאך מיינט מען דיא נשמה פון דעם מענטשין אשר קשרם בו וואש גאט האט זיא פאר קניפט מיט דעם גוף באמצעים ראוים לשתי הקצוות דורך מיטעלע זאכין וואש שיקין זיך צוא דיא ביידע עקין כלומר דער גוף מיט דער נשמה איז גלייך וויא צווייא זאכין וואש איטליכעש שטייט אין איין בזונדער עק אונ קענן זיך ניט צוא הויף קומן איינש מיט דעם אנדערין דרום האט השם יתברך אזעלכע מיטל מעסיגע זאכין צווישין זייא גיגעבין צו בהעפטן דורך זייא דיא ביידע והם רוח החיים אונ דאש זיינען דיא לעבדיגע אטומים והחום הטבעי אונ דיא אטורליכע היץ והדם והגידים והעצמים אונ דאש בלוט אונ דיא אדערין אונ דיא מארך ביינער

והעורקים

וישם להם סבות לשמרם ולהגן עליהם מהפגעים והם הבשר והעצמות והמיתרים והעור והשער והצפרנים וכלם מגינים ומכסים להגן עליהם מהפגעים ואחר כן חשוב בחנות הבורא יתעלה בהנהגתו את האדם אשר שם לו בטן אמו למצע בתחלת ענינו כדי שיהיה במקום שמור ומבצר נצור מקום שלא תשיגהו יד ולא יגיע אליו לא חום ולא קור עם המגן החזק והמחסה הנבצר ועם המזון המזומן והוא הולך וגדל עד שיחזיק על התנועה והתנודה עם הגעתו אל מזונו מבלי יגיעה וטורח הוכן לו במקום אשר לא יוכל אדם להגיע אליו בשום פנים וכל אשר יגדל גופו ירבה מזונו עד עת קצוב ואחר כן יצא

מ חבל התיכות קשות ונעשה ממנו מיתר וידבק המיתר בבשר ויחובר בו אז יוכל העצב להניע הבשר על זאת ההדרגה עכ"ל : ושם להם סיבות · להגידים והעצבים ולכל הנזכר : לשמרם ולהגן עליהם · כי אם יהיו הגידים כך מגולים בלא בשר ועור לא יוכלו להתקיים מקור וחום ומשאר פגעים · וז"ל הכוזרי במ"ב · והנפש לא תתחבר כי אם ברוח הם טבעי אי אפשר לו בלתי לב שיקשר בו הקשר הלהב בראש הפתילה דמיון הפתילה הוא הלב והלב צריך אל מזך דם והדם לא תתהוה כי אם בסיבות לכלי העכול ע"כ הוצרך אל האיסטומכא והכבד והמעים כו' ע"ש ור"ל כל הגוף הוא מגין ומשמש להנפש וכ"כ לקמן : ואח"כ חשוב · איך השם יתברך ברחמיו מתנהג עם האדם מהתחלת בריאתו בחסד וחנינה:אשר שם לו בטן אמו למצע · שהוכב בבטן אמו כבמטה מוצעת כדי שיהיה שם שמור מכל הפגעים וכמו שהוכן במבצר חזק שלא יוכל שום דבר להזיקו ויש לו שם מזונותיו מוכנים ממה שאמו אוכלת : והוא הולך וגדל · אח"כ נתגדל שם במעי אמו מעט מעט : עד שיחזק על התנועה והתנודה · שיוכל להתנענע שם לכאן נע ונד : עם הגעתו אל מזונו כו' · ע"ש שנתגדל שם כל יום מעט יותר וצריך שם למזון יותר ואין בריה שיוכל להמציא לו מזון ואעפ"כ כן הוכן לו שם כפי צרכו אם מעט מעט ואם הרבה הרבה: ואח"כ יצא כו' · שלא יוכל האדם לעשות שום דבר שמסייעו
כדי

והעורקים אונ דיא קלאפ אדערין דאש איז דער דפק וישם להם סבות אונ צוא דיא מיטלען האט גאט גימאכט זאכין לשמור ולהגן עליהם מהפגעים צוא היטין אונ צוא באווארינען זייא אונ איבער זייא צוא באשיצין פאר בייזע באגעגינעש אונ שארין והם הבשר והעצמות דאש זיינען דאש פלייש אונ דיא ליידינגע ביינער והמיתרים אונ דיא אדערין דיא ווייסע והעור והשער אונ דיא הויט אונ דיא האר והצפרנים אונ דיא נעגיל וכלם מגינים ומכסים אונ דיא אלע זאכין באשיצין אונ באדעקין דיא מיטלע זאכין להגן עליהם מהפגעים כדי מגין צו זיין אויף זייא פון בייזע בגעגינעש ואחר כן חשוב בחנות הבורא יתעלה אונ דער נאך טראכט אין דעם לייט זעליקייט פון דעם באשעפער בהנהגתו את האדם וויא ער פירט דעם מענטשין אשר שם לו בטן אמו למצע בתחלת ענינו וואש אין דעם אן הייב פון זיין באשאפינקייט האט ער אים גיטאן זיין מוטערש לייב צוא איין בעט אז ער זאל דארטין ליגין כדי שיהיה במקום שמור כדי ער זאל זיין אין איין בווארינטין ארט ומבצר נצור אונ איין שטארקין שלאס מקום שלא תשיגהו יד דאש איז אזו איין ארט וואו קיין האנט קאן דארטין ניט גרייכין ולא יגיע אליו לא חום ולא קור אונ עש קאן דער צו ניט גרייכין קיין היץ אדר קעלט עם המגן החזק אונ ליגט דארטין בווארינט וויא מיט איין שטארקין פאנציר והמחסה הנבצר אונ איין פעסט באשיצונג ועם המזון המזומן אונ מיט זיין גיברייטע שפייז דען דאש קינד עשט פון דעם וואש דיא מוטער עשט והוא הולך וגדל אונ ער ווערט אלע צייט גרעשער עד שיחזק על התנועה והתנודה ביז ער ווערט גישטארקט ער זאל קאנען זיך רירן אונ וואגלין עם הגעתו אל מזונו פון דעשט וועגין גרייכט ער זיין שפייז מבלי יגיעה וטורח אן מידיקייט אונ אן טירחא הוכן לו במקום אשר לא יוכל אדם להגיע אליו בשום פנים עש איז אים אן גיברייט גיווארין זיין שפייז אויף אזו איין ארט וואש קיין שום מענטש וואלט אים ניט גיקאנט גרייכין אהין קיין שפייז בשום אופן וכל אשר יגדל גופו ירבה מזונו אונ וואש זיין גוף ווערט גרעשר ווערט אים גימערט זיין שפייז עד עת קצו ביז זיין גיזעצטע צייט ואחרי כן יצא מבטן אמו דער נאך גייט ער
ארוויש

יצא מבטן אמו אל דרך צר מבלי תחבולה שיתחכם בה לצאתו ולא דבר שיעשה לסייע לו בו אלא ביכולת החכם הרחום והחנון המרחם על בריותיו כמ"ש לאיוב בסימן (לט) הידעת עת לדת יעלי סלע חולל אילות תשמור תספור ירחים תמלאנה וידעת עת לדתנה ואח"כ יוצא הולד אל העוה"ז והוא חלש בחושיו זולתי חוש המשוש והטעם ויזמין לו הבורא יתעלה מזונו משדי אמו ויהפך הדם אשר היה מזונו במעי אמו להלב בשדיה ניגר ערב ומתוק כמעיין הנובע בעת הצורך אליו איננו רב שיכבד על אמו משאו ויגר מבלי מיין ולא מעט שייגע הילד בהוציאו מן השד ומתנותו בזה ששם נקב השד כפי מחט לא רחב שיגר החלב מבלי מיין או שיחנק בו הילד בעת מצצו את

כדי שיוכל לצאת מרחם אמו : הידעת עת לדת יעלי סלע · פירש רש"י יעלי סלע אשטיינבו"ק ובולדה את וולדה ועולה לראש סלע גבוה כשכורעת לילד כדי שיפול לארץ וימות והקב"ה מזמין לה נשר ומקבלה בכנפיו : חולל אילות תשמור · א' היא כיולדה כאילו רחמה צר ואין הולד יכול לצאת · ובשעת לידתה הקב"ה מזמין לה דרקון ומכישה ברחמה ונפתח ואם מקדים ומאחר רגע מיד מתה ע"כ : חלש בחושיו · שאין לו חוש השמע וחוש הריח וחוש הראות אע"פ שיש לו עינים ואזנים וכו' רק חוש המשוש והטעם : ויהפך הדם אשר היה · כי מן הדם היה ניזון בה במעי אמו ועתה הדם נעכר ונעשה חלב : ניגר ערב · לשון מים הניגרים כלומר דבר הזב והוא מתוק ונובע כמעין הנובע : איננו רב כו' · ר"ל אין החלב הרבה יותר מדאי שלא יכבד משאו על אמו : ויגר מבלי מיין · שלא יזוב מעצמו בלא מציצת הילד ויפסק לאיבוד : ולא מעט · וגם אין החלב יותר מדאי שלא יהיה לילד יגיעה רבה כשירצה למציץ החלב משדי אמו : ומתנותו בזה · ועוד הראה רחמיו ותנותו יתברך בדבר הזה שהנקב הוא בדרך ממוצע כפי הצורך שאם היה הנקב רחב וגדול היה החלב זב מעצמו

ארויש פון זיין מוטרש לייב אל דרך צר דורך איין איינג ארט מבלי התחבולה שיתחכם בה לצאתו וואש איז גאר ניט פר האנדין קיין שום תחבולה ער זאל זיך קאנען איין עצה געבין ער זאל קאנן דארטין ארום ארויש ולא דבר שיעשה לסייע לו בו אונ האט נים קיין שום זאך צו טאן ער זאל זיך דער מיט העלפין אלא ביכולת החכם הרחום וחנון נאר דורך דער מאכט פון דעם בשעפר דער קלוגער דער דער בארעמיגער דער לייט זעליגער כמו שאמר לאיוב אזוא וויא גאט האט גיזאגט צו איוב הידעת עת לדת יעלי סלע וכו' ווייסטו דען די צייט ויאש דיא יעלי גיווינט ראש וולד ואח"כ יצא הולד אל העוה"ז אונ דער נאך גייט ארויש דאש קינד אויף דר וועלט והוא חלש בחושיו אונ ער איז שלאף אין זיינע הושים ער קאן נאך ניט הערין אונ זעהען זולתי חוש המשוש והטעם נאר דעם הוש פון טאפין אונ דעם חוש פון צוא פילין איין טעם אין די מילך פון דיא בריסט דאש ווייש ער ויזמין לו הבורא יתעלה מזונו משדה אמו אונ דער בשעפער טוט אים אן גרייטין זיין שפייז פון זיין מוטערש בריסט ויהפוך הדם אשר היה מזונו במעי אמו אונ דאש בלוט וואש איז גיוועזן זיין שפייז אין דעם לייב פון זיין מוטער ווערט עש פאר קערט לחלב בשדיה צו מילך אין אירע בריסט ניגר ערב ומתוק דיא מילך איז אזאך וואש עש רינט אונ איז זיס כמעין הנובע בעת הצורך אליו אזו וויא אקוואל וואש קוועלט אין דער צייט אז מען דארף אים ואיננו רב שיכבד על אמו משאו די מילך איז ניט צו פיל עש זאל שווער זיין אויף דער מוטער צוא טראגין זיא ויגר מבלי מיין אדער עש זאל אויש רינען דיא מילך האטשע דאש קינד זייגט נים איז דאש ניט אזו ולא מעט שיגע הולד בהוציא מן השד אונ אויך איז דיא מילך ניט צו ווייניג אז דאש קינד זאל מיא האבין איידער ער זאל קאנען אויש ציהען דיא מילך פון דער ברוסט ומתנותו בזה אונ נאך איז דרינן פון זיין לייט זעליקייט אונ גוטש וואש גאט האט גיטאן מיט דעם קינד ששם נקב השד כפי מחט וואש ער האט גימאכט דאש לעכיל פון דער ברוסט אזו קליין וויא איין שפיץ פון איין נאדיל לא רחב ניט ברייט שיגר החלב מבלי מיץ אז עש זאל אויש רינען דיא מילך אן זייגן או שיחנק בו הילד בעת מצצו את השד אדר דאש קינד זאל ווערין דר ווארגין בשעת

את השד ולא צר הרבה שיטרח בהוצאתו במיץ · אחר כן יחזק גופו לראות המראים ולשמוע הקולות ויתנהו האלהים לחן ולחסד ולרחמים בלב יולדיו כדי שלא יכבד עליהם גדולו וירגישו עליו יותר מעצמם במאכל ובמשתה ויקל בעיניהם כל טרחו ועמל גדולו מרחיצה וחתול וכיוצא בה ולנהלו לאט ולדחות מעליו כל נזק על כרחו ואח"כ יעתק מענין הילדות אל הנערות ולא יקוצו בו אבותיו ולא יתקצפו לרוב צרכיו ומיעוט הכרתו מה שהם סובלים מטרפו וספוקו ומשאו אך תגדל הדאגה לו מלבם עד שיגיע לימי הבחרות וכבר למד לדבר על סדר ודלוג ויחזקו

מעצמו בלא מציצה וגם אם היה הילד רוצה לינק היה נהפך הרבה בגרונו וה"ה תינק הולד וגם לא צר וקטן הרבה שלא יהיה טורח גדול להילד להוציא החלב ולהניק : אחר כן יחזק גופו · ויתנהו האלהים לחן וכו' · כך נתן ה' יתברך בטבע האדם שימצא הילד חן בעיניו דאם לא כן לא נתגדל שום אדם : מעצמם · יותר ממה שישגיחו על עצמם הם משגיחים על הולד (וחתול) בל"א (וויקלען) כמו וחתל לא חתלת (ולדחות מעליו כל נזק על כרחו) אעפ"י שהוא צועק ובוכה במה שרוחצין אותו וכיוצא בזה הם יודעים שיש בזה טובתו : ולא יתקצפו ברוב צרכיו ומעוט הכרתו כו' כלומר אעפ"י שצרכיו מרובין והוא ר"ל הילד אינו מכיר מה שהם סובלין כו' ואינו מחזיק להם טובה על כך : אך הגדל הדאגה לו מלבם כו' · למ"ס · מלבם מעצמם ואין מי שיכריחם לכך : וכבר למד לדבר על סדר ודלוג · קצת דברים יוכל לדבר כסדר כדרך

אז ער זייגט בלומר ווארום אז עש זאל זיין איין ברייטע לאך אין דער ברושט וואלט צוא צווייען שלעכט גיוועזן איין מאל דיא מילך וואלט אויש גירונען פון זיך זעלבשט אונ דאש אנדרע ווען דאש קינד וואלט גיוואלט זייגן וואלט זיך אריין ניגאסן אין זיין האלז פיל מילך וואלט ער דער שטיקט גיווארן ולא צר הרבה אונ האט ניט גמאכט דאש לעביל צו איינג שיטרח בהוצאתו במיץ אז ער זאל פיל טירחא האבן מיט זיין זייגן נאר ער האט עש נימאכט אין דר מאס אז עש זאל גוט זיין פאר דעם קינד ואחר כן יחזק גופו דר נאך ווערט גישטארקט זיין גוף לראות המראים צו קענין זעהן אלערלייא גישטאלטן ולשמוע הקולות אונ צוא הערין אז איינער רעט אדער אז מען רופט אים ויתנהו האלהים לחן ולחסד ולרחמים בלב יולדיו אונ גאט טוט אים געבין צו חן אונ חסד אונ דר בארימקייט אין דעם הארצן פון זיינע גווינער כדי שלא יכבד עליהם גידולו כדי זיין אויף ציהונג זאל אויף זייא ניט צוא שווער זיין וירגישו עליו יותר מעצמם במאכל ובמשתה אונ זאלין אויף אים אכטונג געבין מיט עשין אונ טרינקען מער איידער אויף זיך זעלבשט ויקל בעיניהם כל טרחו אונ עש זאל ביי זייא אין דיא אויגין גרינג זיין אלע טרחות וואש זייא האבין מיט אים ועמל גדולו אונ דיא מיא וואש זייא האבין מיט זיין אויף ציהן מרחיצה וואש מען דארף אים באדן וחתול אונ וויקלין וכיוצא בהם אונ נאך זעלבע גלייכן ולנהלו לאט אונ אים באמלך צו פירן ולרחות מעליו כל נזק על כרחו אונ צו אוועק שטויסן פון אים אלע שאדין האטשע דאש קינד וויל ניט אונ שרייאט אונ וויינט פון דעשט וועגין אז זייא ווייסן דאש איז צוא אים אטובה פרעגין זייא אויף אים ניט ואח"כ יעתק מענין הילדות אונ דער נאך ווערט ער אוועק גירוקט פון קינד שאפט אונ קומט אל הנערות צוא איין העכרע מעלה דאש ער ווערט שוין איין יונג ולא יקוצו בו אבותיו אונ זיינע עלטרין פר מיאוסין ניט אין אים ולא יתקצפו לרוב צרכיו אונ טוען ניט צארנין אויף דעם וואש דאש בדערפינעש פון דעם קינד איז פיל ומעוט הכרתו מה שהם סובלים מטרפו אונ וואש ער דר קענט וויניג אונ פאר שטייט ניט וואש זייא ליידין פון זיין מיא וסיפוקו אונ וואש זייא מוזין אים געבין וואש ער בדארף ומשאו אונ זיין לאסט וואש זייא ליידין פאר שטייט דאש קינד דאש אלין גאר וויניג פון דעשט וועגין זיינען זייא אויף אים ניט ברוגז דר פר אך תגדל הדאגה לו מלבם נייערט זייא זארגין נאך מער פאר אים אין זייער הארצין עד שיגיע לימי הבחרות ביז ער קומט צו דער צייט וואש ער ווערט איין בחור וכבר למד לדבר על סדר ודלוג אונ האט זיך

ויחזקו כחות חושיו וכחות נפשו ויקבל ההכמה והדעת ויכיר °קצת המוחשים מקצתם בחושיו הגשמיים °וקצת המושכלים בחושיו הרוחניים כמ"ש החכם (משלי ב) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ומרוב הטובה על האדם שאינו משכיל ולא מכיר הטוב והרע בעת ילדותו שאם היו שכלו והכרתו שלמים בעת גדולו ויכיר יתרון בני אדם עליו בהנהיגם עצמם ומהירות תנועתם ונקיותם ויראה עצמו בהיפך כל זה היה מת מן הדאגה והיגון ומן התימה בענין בכייתו כי

°הג"ה קצת המוחשים מקצתם פי' כי מקודם לא היה יודע בא זה חוש צריך לראות ובאיזו' היה לשמוע ובאיזו' הוא לטעום ועכשיו הוא מכיר שזה הדבר צריך להבינו בחוש הראות וזה בחוש השמע וכן בכלם. וקצת המושכלו' כו' כלו' גם במושכלות יכיר קצתם מקצת' דהך מבדיל איזו צריך להשתמש בכח הזוכר ואיזה בכח השומר והבן ע"ל) :

כדרך בה"א וקצת דברים הוא מדלג תיבות שאינו יכול לדבר בסידור הטוב: ומרוב הטובה על האדם שאינו משכיל כו'. שהיה הדין נותן לכאורה שראוי שישכיל האדם תיכף בעת ילדותו ולא יהיה נעדר השכל כל ימי ילדותו והאמר שגם זה הוא לטובה גדולה שלא יכיר ויבין חסרונותיו נגד נקיות הגדולים והילוכם והיה מת מחמת דאגה ויגון: ומן התימה בענין בכייתו. שלכאורה יחשב שהוא רע לו ובאמת יש לו תועלת בבכי להתיך הליחה במוחי הילדים כי כמה מאורעות רעות יוכלו

זיך שוין אויש גילערינט צו ריידן אמייל זאגן רעט ער וויא דער סדר איז אונ אמייל זאגן רעט ער ניט בסדר נאר ער היפט איבר אין מיטן עטליכע ווערטר אזו וויא דער שטייגר איז פון איין קינד ויחזקו כחות חושיו וכחות נפשו אונ עש ווערין שוין גישטארקט די קראפטין פון זיינע חושים אונ די קראפטין פון זיין לייב דען עש איז פר האנדין בייא אמענטשין חוש הראות דאש הייסט וואש ער זעהט אונ חוש השמע דאש הייסט וואש ער הערט אונ חוש הריח וואש ער שמעקט אונ חוש המשוש איז וואש ער טאפט אן מיט די הענט דאש זיינן חושים הגשמים אונ חושים המושכלים הייסין כח הזוכר אונ כח השומר אונ נאך וועלכע גלייכין ויקבל החכמה והדעת אונ קען מקבל זיין חכמה אונ וויסן שאפט ויכיר קצת המוחשים מקצתם אונ קען דר קענען אונ צווישין שיידין דיא איינע חושים פון דיא אנדערע בחושיו הגשמיים דורך זיינע לייבליכע חושים כלומר ווארום אז ער איז נאך קליין וייס ער דאך ניט מיט וועלכין חוש מען בדארף הערין אונ מיט וועלכין בדארף מע זעהען אונ מיט וועלכין שמעקין אונ אז ער ווערט גרעשער וייס ער שוין וועלכע זאך מען בדארף משיג זיין מיט דעם חוש הראיה אונ וועלכע זאך מיט דעם חוש השמע אונ וועלכע זאך מיט דעם חוש הריח וקצת המושכלים בחושיו הרוחניים אונ אויך דיא פאר שטאנדיגע זאכין קען ער צווישין שיידין דורך די חושים פון זיין זייל עיין בהג"ה אזוא וויא דער חכם שלמה המלך האט גיזאגט כי ה יתן חכמה מפיו דעת ותבונה דען גאט גיט חכמה אויש זיין מויל וויסין שאפט אונ פר שטאנד ומרוב הטובה על האדם אונ נאך איז פון דיא פיל טובות וואש גאט מוט דעם מענטשין שאיננו משכיל ולא מכיר הטוב והרע בעת ילדותו וואש ער איז אין זיין יוגינט ניט קלוג אונ פאר שטייט ניט צווישין גוטש אונ בייז שאם היו שכלו והכרתו שלמים בעת גדולו ווארום אז זיין שכל אונ זיין קענט שאפט וואלטן גיוועזן אין גאנצן אין דער צייט פון זיין אויף גיצויגינהייט ויכיר יתרון בני אדם עליו אונ זאל דר קענן וויא אנדערע לייט האבין אגרעסערע מעלה פון אים בהנהיגם עצמם ומהירות תנועתם עש זייא מיט דעם וויא זייא פירין זיך מיט זייער בדערפענעש אדער מיט זייערע גישווינדיקייט ונקיותם אונ זייער ריינקייט ויראה עצמו בהפך כל זה אונ ער זאל זיך זעהען אז בייא אים איז אלץ פר קערט פון דעם אלעמען היה מת מן הדאגה והיגון וואלט ער גשטארבין פר זארג אונ טרויערקייט ומן התימה בענין בכייתו אונ פון דעם ענין פון זיין וויינען איז דרינען פר האנדין אגרויש וואונדער וואש

מען

כי הילד יש לו תועלת בה כפי מה שאמרו חכמי הרופאים כי במוחי הילדים ליחה כשהיא נשארה על ענינה מחדשת עליהם חדושים רעים והבכי מתיך הליחה ההיא ממוחיהם וינצלו מרעת מאורעיה ומרוב חנות הבורא יתעלה על האדם שהוא מחליף את שיניו זו אחר זו שלא ימנע מאכל כל ימי צמיחות מה שנפלו מהם ואחר כן יעברו עליו חלאים ומקרים מכאובים כדי שיכיר העולם ולא יעלם ממנו ענינו שיבטח בו וימשלו בו תאוותיו ויהיה כבהמות ולא ישכיל ולא יבין כמ"ש (תהלים לב) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין ואחר כך ישיב אל לבו ויסתכל בתועלת

יוכלו לצאת מהליחה ההיא ובבכיים יוצא מהם : ומרוב חנות הבורא בזאת מחליף את שיניו זו אחר זו · כי כך הוא הטבע השיניים הצומחים בעת יניקת הילד הם נופלים וצומחים אחרים תחתיהם וכן אמרו חז"ל בקדושין בן דהלב אין עבד יוצא בו לחירות ע"ש : שלא ימנע מאכל כו' · שלא יהיה הילד נמנע מלאכול כמו כי בשתי מאכול לחמי ורצה לומר אם היו כולם נופלים בפעם אחת לא היו לו שיניים לאכול עד שיצמחו אחרים לכך מחליפים זו אחר זו בסירוגין : ואחר כך יעברו עליו תלאים כו' · כי אם היה לנ"א תמיד טובות בעוה"ז ישכח ולא יזכור עניני אחריתו ויבטח בעוה"ז וילך אחר שרירות לבו ותאוותיו כל הימים ולכך היה מחכמת הבורא יתברך לבא עליו לפרקים תלאים רעים ואפי' בקטנותו כדי שיכיר וידע שאין לך טובה גמורה בעוה"ז ואף בהיותו בטובה גדולה יוכלו התלאים רעים לערב שמחתו ולא יבטח בעוה"ז ובתאוותו שהם מוציאין את האדם כו' והטעם הזה הוא נכון מאוד לייבב בזה כמה דברים זרים כמו שמבואר : ואח"כ ישיב אל לבו כו' · איך כל אבר ואבר שבאדם הם לתקנתו ולתועלתו

מען קאן דרינען זעהן די גרוישע חכמה פון השם יתברך כי הילד יש לו תועלת בה דען דאש וויינען וואש איין קינד וויינט איז דרינען אויך פאר האנדין צו אים איין הילפונג כפי מה שאמרו חכמי הרופאים אזו וויא דיא דאקטורים זאגין כי במוחי הילדים ליחה אז אין דעם מוח פון דיא קינדער איז פאר האנדין אזו איין פייכטקייט כשהיא נשארה על ענינה אז דאש זאל בלייבין אויף איר שטאנד מחדשת עליהם חדושים רעים וואלט דרויש זיך באנייט אויף די קינדער בייזע זאכין והבכי מתיך הליחה ההיא ממוחיהם אונ דאש וויינען מאכט צו גיין דיא פייכטקיים פון זייער מוח וינצלו מרעת מאורעיה אונ זייא ווערין באשירמט פון דעם בייז וואש עש קאן זיך דער פון טרעפין ומרוב חנות הבורא יתעלה על האדם אונ נאך איז פון דעם פיל לייט זעליקייט פון דעם באשעפער יתעלה אויף דעם מענטשין שהוא מחליף את שיניו זו אחר זו וואש דיא ציין פון דעם קינד פאלין ניט ארויש אלע מיט אמאל נאר איינציג וויים שלא ימנע מאכל כל ימי צמיחות מה שנפלו מהם כדי עש זאל פון אים ניט פאר מיטן ווערין דאש עסין פון דיא אלע טעג וואש זייא בדארפין אויף וואקסין בלומר ווארום זונסט וואלט דאך דאש קינד דר וויל ניט גיקאנט עסין ביז עש זאלין ווידער אלע אויף וואקסין ואחרי כן יעברו עליו חלאים אונ דער נאך קומען אויף אים קראנקהייט ומקרים מכאובים אונ זעלבע טרעפונג וואש ער האט דער פון ווייטאג כדי שיכיר העולם דאש ער זאל דער קענען דיא מדות פון דעם עולם ולא יעלם ממנו ענינו אונ עש זאל פון אים ניט זיין פאר הולין זיין פירונג שיבטח בו ער זאל אין אים אבטחון האבין בלומר ווארום אמענטש זאל האבין תמיד גוטש אויף דער וועלט וואלט ער פאר געסין וואש זיין סוף וועט זיין אונ וואלט אבטחון גיהאט אויף דער וועלט וימשלו בו תאוותיו אונ זיינע תאוות וואלטין אין אים גיוועלטיגט ויהיה כבהמות לא ישכיל ולא יבין אונ וואלט גיוועזן אזוא וויא דיא בהמות ער וואלט ניט פאר שטאנען דרום גייט אויף אים איבר קראנקהייט אונ ווייטאג ער זאל אויף דר וועלט קיין בטחון ניט האבין אונ זאל זיך פר זיכערין אין השי"ת אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין איר זאלט ניט זיין וויא איין פערד ווי איין מויל אייזיל וואש ער פאר שטייט גאר ניט ואחר כן ישיב אל לבו אונ דר נאך זאל ער ווידער קערין צו זיין הארץ
ויסתכל

בתועלת איברי גופו ואופני תקנתו בכל אחד מהם הידים לקחת ולתת והרגלים ללכת והעינים לראות והאזנים לשמוע והאף להריח והלשון לדבר והפה לאכול והשיניים ללעוס והאצטומכא לבשל והכבד לזקק המזון והסמפונות להוציא המותרות והכיסים (ס״א והמעים) לסבלם והלב משכן החום הטבעי ומבוע החיים והמוח משכן הכחות הרוחניים ומבוע ההרגשה ושרש העצבים והרחם לקיים הזרע וכן שאר איברי הגוף ואשר יעלם ממנו מתועלותם יותר ממה שנראה לנו וכמו כן תראינה פעולות הטבע בתוך הגוף למתבונן בהם בהגיע המזון אליו בהלקו אותו על כל חלק מחלקי הגוף ויראה מסימני החכמה מה שיורז אותו להודות לבוראו ולשבחו עליהם כמ״ש דוד ע״ה

ולהועלתו ואם יחסר אחד מהם אינו מתוקן ושלם : והאצטומכא לבשל המאכל · וס״א הוואָגען גלבין אבכנו : והלב משכן חום הטבעי · שהלב יתקבץ הדם מכל הגוף ובו נקשר הנפש החיוני כמו האש בפתילה כמש״ל דברי הכוזרי עיין שם : והמוח · שם שוכן נפש השכלי · ושורש העצבים · עיין מה שכתבתי לעיל דברי המורה · (ועיין במגות) : ואשר יעלם ממנו כו׳ · ויותר נעלם מאתנו תועלת האברים ממה שאנו יודעין ונראה לנו : וכמו כן נראה פעולת הטבע בתוך הגוף כו׳ · והוא דבר נפלא מאוד שהאדם אינו יודע מאומה מכל המעשים אשר נעשו בתוך גופו כי המזון נעכל בתוך גופו וכל אבר נוטל חלקו ממנו להיות נזון

ויסתכל בתועלת איברי גופו און זאל קוקן אין דיא הילף פון די איברים פון זיין גוף ואופני תקנתו בכל אחד מהם און די אופנים וואש איטליכש בזונדר איז פון זיין תקנה ווענין הידים לקחת ולתת די הענט זיינן אויף צוא נעמן און צו געבין והרגלים ללכת און די פיס אויף צו גיין העינים לראות און די אויגן אויף צו זעהן והאזנים לשמוע און דיא אויערין אויף צוא הערין והאף להריח און די נאז אויף צו שמעקן והלשון לדבר און דיא צונג אויף צוא ריידן והפה לאכול און דאש מויל אויף צוא עשין והשנים ללעוס און דיא ציין אויף צו קייען והאסטומכא לבשל און דער מאגן אויף איבר צו קאכין דאש עשין והכבד לזקק המזון און דער לעבר אויף איבר צוא לייטרן דאש שפייז והסמפונות להוציא המותרות און דיא אדערין אויף דורך צוא טרייבין דאש איבריגע וואש אום נוצליך איז והכיסים לסבלם און דיא גידערים אויף צוא ליידין און צוא האלטין אין זיך דיא איבריגע אום נוצליכע פסולת בדי עש זאל אים נים טרייבין מיט אמאל והלב משכן החום הטבעי און אין דעם הארין רועט דיא נאטורליכע היץ דען אין הארץ זאמלט זיך איין דאש בלוט פון דעם גאנצן גוף ומבוע החיים און דער קוואל פון דעם לעבין והמוח משכן הכחות הרוחניים און אין דעם כוח רועט דיא קראפטין פון דעם נפש השכלית ומבוע ההרגשה און דער קוואל פון דער הרגשה ושרש העצבים און דער שורש פון דיא ברייטע אדרין וואש זייא האלטין אלי גלידר בייא אננד וואש מען רופט זייא בל״א האר וואקסט והרחם לקיים און דיא טראכט צוא בוווארענען וכן שאר איברי הגוף און אזו אויך דיא איבריגע איברים פון דעם גוף ואשר יעלם ממנו מתועלותם און דאש וואש עש איז פון אונז פרהוילין פון זייער הילף יותר ממה שנראה לנו איז דאש מער פון דעם וואש ווערט גיזעהן צו אונז וכמו כן תראינה פעולת הטבע בתוך הגוף און אזו אויך ווערט גיזעהן צוא דעם וואש פאר שטייט און גיט אבטונג דרינען וויא דיא טבע ווערקט אין דעם גוף בהגיע המזון אליו אז דיא שפייז קומט אין דעם גוף אריין קען מען זעהן דרינען דיא חכמות פון דעם בשעפר בחלקו אותו על כל חלק מחלקי הגוף וויא דיא שפייז ווערט צו טיילט אין איטליכען חלק בזונדר פון דיא חלקים וואש זיינען אין גוף און איטליכר אבר נעמט זיך זיין חלק ויראה סימני החכמה און אז ער ווערט אויף דער ארמען אבטונג געבין דען ווערט ער זעהן זעלבע סימנים פון חכמה מה שיורז אותו וואש עש ווערט אים מורז זיין להודות לבוראו צו דאנקען צו זיין בשעפר ולשבחו עליהם און צו לויבין אים אויף זייא אזו וויא דוד המלך האט גיזאגט כל עצמותי תאמרנה ה׳

ניזון ממנו בלי שום סיוע מהאדם רק מחכמת הבורא יתברך שנתן בטבע שיעזו ככל מעלתם בלא סיוע ועזר כמו במערם: העלה · לבון בריכה וסילון ישר: המרה האדומה · י"ג מרה ירוקה: והשלפוחית כוס

ע"ה (סס לב) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך והוא שהמאכל הולך אל הבטן אל תעלה מוכנת על קו ישר אין בה עקום ולא עוות והוא הושט אח"כ טוחן אותו הבטן יותר מן הטחינה שטחנו אותו השנים בתחלה ואח"כ ישלחנו אל הכבד בגידים דקים נוגעים בינתים הושמו כמסננת למזון שלא יגיע ממנו שום דבר עבה אל הכבד ויהפכו לדם ויחלקהו על הגוף וישלחהו אל כל חלקיו בתעלות מוכנות לזה כתעלות המוכנות למים וישלח מה שנשאר מן הפסולת אל תעלות הוכנו להם מה שהוא מן המרה האדומה הולך אל כיס המרה ומה שהוא מן המרה השחורה הולך אל הטחול ומה שהוא מן הליחה והרוטב הולך אל הריאה ומה שהוא מתמצית הדם ילך אל השלפוחית התבונן אחי בחכמת הבורא בהרכבת גופך ושומו אלה האברים בו במקומותם לסבול הפסולת ההם שלא תתפשטנה (ס"א תשתפכנה

ה' מי כמוך אלע מיינע ביינר וועלן דיך לויבן גאט אונ וועלן זאגן גאט ווער איז דיין גלייכען והוא שהמאכל הולך אל הבטן אונ דאש איז וויא דאש עשין שפייז גייט אין בויך אריין אל תעלה מוכנת על קו ישר דורך איין גראבין אדער איין רינע וואש איז אן גריכט אויף איין גלייכין שנור אין בה עקום ולא עוות עש איז דרינן ניט פאר האנדרין קיין קרומקייט אונ עש ווערט ניט פאר דרייט והוא הושט אונ דיא גלייכע שנור איז דער ווייט ואחר כן טוחן אותו הבטן דער נאך צוא מאלט דער בויך דאש שפייז יותר מן הטחינה שטחנו אותו השנים בתחילה מער איידער דיא ציין האבין עש פריער צוא מאלין ואחר כך ישלחנו אל הכבד אונ דער נאך שיקט דער בויך דאש שפייז צו דעם לעבר בגידים דקים נוגעים בינתים דורך דינע אדרין וואש רירין זיך אן צווישן אנאנד הושמו כמסננת למזון וואש זיינן גימאכט גיווארן אזו וויא איין זיפ צו דעם שפייז אזו וויא אין איין זיפ זיפט מען אויש דאש פסולת אונ דאש גוטע בלייבט בווארינט אזו ווערט אויך דאש שפייז גזיפט דורך דיא דינע אדרין שלא יגיע ממנו שום דבר עבה אל הכבד כדי קיין גראבע זאך זאל דער פון ניט קומען אין דער לעבר אריין ויהפכהו לדם אונ דער לעבר טוט פאר קערין דאש שפייז אויף בלוט ומחלקהו על הגוף אונ ער טוט עש צוא טיילין צו דיא איברים פון דעם גאנצין גוף וישלחהו אל כל חלקיו אונ טוט עש שיקין צו די אלע חלקים בתעלות מוכנות לזה דורך גריבר אונ רינעש וואש איז דער צו אן גיברייט כתעלות המוכנות למים אזו וויא די גריבער וואש זיינן אן גיברייט די וואשר זאל דורך זייא לויפין אין דיא פעלדער אריין וישלח מה שנשאר מן הפסולת אונ דאש פסולת וואש עש בלייבט דא איבער ווערט עש גשיקט אל תעלות הוכנו להם צוא דיא גריבר וואש איז דער צו אן גיברייט מה שהוא מן המרה האדומה הולך אל כיס המרה דאש שפייז וואש עש קומט פון דער רויטר גאל דאש גייט אין בייטל פון דר גאל אריין ומה שהוא מן המרה השחורה הולך אל הטחול אונ וואש עש קומט פון דער שווארצר גאל גיים צו דער מילץ ומה שהוא מן הליחה והרוטב אונ דאש וואש קומט פון דעם פייכטיקייט הילך אל הריאה דאש גייט אין דער לונג אריין ומה שהוא מתמצית הדם אונ וואש עש קומט פון דעם לעצטן טראפן בלוט ילך אל השלפוחית דאש גייט אין דעם בלאז וואש די השתנה איז דרינן התבונן אחי בחכמת הבורא פאר שטייא מיין ברודר אין דער חכמה פון דעם בשעפר בהרכבת גופך וויא ער האט צו אנאנד גשטעלט דיין גוף ושומו אלה האברים בו במקומותם אונ האט גיטאן די דאזיגע גלידר אין אים איטליכש אויף זייער ארט לסבול הפסולת ההם זייא זאלין לײדן אלע דיא פסולת שלא תתפשטנה בגוף זייא זאלין זיך ניט צו שפרייטין אין גוף

תשתפכנה בגוף ותהלינה אותו ואח"כ התבונן בתבונת כלי הקול ומוצאי הדבור הקנה נבוב (ס"א כאבוב) להוצאת הקול והלשון והשפתים והשנים לחתוך האותיות והטעמים ובאלה האברים תועלות אחרות האויר הולך אל הריאה בקנה והלשון לטעום בו המטעמים ויש בו עם זה עזר להעביר המאכל והמשתה והשנים ללעוס המאכל והשפתים לעכב המשתה כדי שיהא הנצוק ממנו בשעור ובכונה וכן בשאר האברים תועלת מקצתם ידועות ומקצתם אינם ידועות לנו ואחר כך התבונן אחי בכחות הארבעה שהמה בגוף ומעשיהם בו והכח המושך הוא המקבל המאכל והמגיעו אל האצטומכא והכח המחזיק הוא המעכב המאכל בו עד שיעשה בו הטבע מעשהו והכח המבשל הוא המבשל אותו מוציא הזך שבו ומפרידו מן הפסולת הבלתי נאות ומשלה

הוא כיס הבטן בל"א בלאז : ותהלינה אותו · אם יספק או יצא דבר מהמזון וממותריו שלא במקומו יחלה האדם : הקנה נבוב · חלול ופתוח נבוב לוחות מתרגמינן חליל לוחין : והטעמים · ר"ל הנקודות : הנצוק הנשפך בגרונו יהיה מעט מעט בעוד הסוגר בשפתיים דאל"כ היה מוכרח לשפוך הרבה בפעם אחת ויחנק בגרונו : הן המבשל · ובס"א הן הזן

גוף ותהלינה אותו אונ וואלטין אים קראנק גימאכט ואחר כך התבונן אונ דער נאך פאר שטייא אונ גיב אכטונג בתבונת כלי הקול ומוצאי הדבור אין דעם אן ריכטונג פון דיא כלים וואש דאש קול אונ דער דיבור קומט א־ויש דורך זייא הקנה נבוב להוצאת הקול דער גא־גיל איז הויל כדי דאש קול זאל קאנן א־ויש גיין פון אים והלשון והשפתים והשנים אונ די צונג אונ די לעפצין אונ דיא ציין זיינן לחתוך האותיות והטעמים צו אויש ריידין די אותיות אונ דיא נקודות אדר דיא נגונים ובאלה האברים תועלות אחרים אונ אין דיא זעלביגע אברים זיינן פאר האנדין נאך הילפונג האויר הולך אל הריאה בקנה דיא לופט גייט צו דער לונג דורך דעם קנה והלשון לטעום בו המטעמים אונ דיא צונג צו פאר זוכין מיט אים די זיסי שפייז ויש בו עם זה עזר להעביר המאכל והמשתה אונ דער צונג העלפט נאך דאש עשין אונ טרינקען צו ברייננן אין קעל אריין ושנים ללעוס המאכל אונ דיא ציין אויף צו קייען דאש עשין ווארג והשפתים לעכב המשתה אונ דיא לעפצין צו אויף האלטין דאש טרינקן כדי שיהיה הנצוק ממנו בשיעור ובכוונה כדי דאש טרינקן וואש ער טרינקט זאל זיין מיט איין מאס אונ מיט כוונה כלומר כדי בשעת אז ער וויל טרינקן זאל זיך ניט אריין גיסין פיל וואשר מיט אמאל אין האלז אריין וועט ער דער ווארגין ווערין וכן בשאר האברים תועלות אונ אזו איז אויך פר האנדין אין דיא איבריגע אברים העלפונג מקצתם ידועות לנו אטייל ווייסין מיר ומקצתם אינם ידועות לנו אונ אטייל ווייסין מיר ניט ואחר כן התבונן אחי אונ דער נאך פאר שטייא אונ גיב אכטונג מיין ברודער בכחות הארבעה שהמה בגוף אין דיא פיר ערלייא קראפטין וואש זיינען אין גוף ומעשיהם בו אונ וואש זייא ווערקן אין גוף הכח המושך דאש איינע ווערט אן גירופין דער קראפט וואש ציהט והוא המקבל המאכל והמגיעו אל האצטומכא אונ דאש מיינט מען וואש ער איז מקבל דאש שפייז אונ ברייננט אים אין מאגין אריין והכח המחזיק דאש אנדרי ווערט גירופין דער קראפט וואש האלט הוא המעכב המאכל בו דאש מיינט מען וואש ער האלט אין זיך דיא שפייז עד שיעשה בו הטבע מעשהו ביז דיא טבע זאל טאן אין דיא שפייז זיין ווערק כלומר ביז דאש שפייז ווערט אין מאגין איבר גיקאכט והכח המבשל אונ דאש דריטע ווערט גירופין דער קראפט וואש קאכט הוא המבשל אותו דאש מיינט מען וואש ער קאכט דאש עשין אין מאגין מוציא הזך שבו ער ציהט אויש דאש לויטרשטע אונ דאש בעשטע וואש דרינן איז ומפרידו מן הפסולת הבלתי נאות אונ שייד עש אפ פון דעם שלעכטין וואש ניט שיין איז אונ קומט ניט

צו

ומשלח אותו אל הגוף והכח הדוחה הוא הדוחה הפסולת הנותרות אחר שיקח הכח המבשל צרכו מן המזון ראה היאך הופקדו אלה הכחות על הגוף לשמש אותו במה שיש בו תקנתו והוא כחצר המלך שיש בו עבדים ונציבים פקידים על ביתו אחד מהם עומד לצרכי העבדים ולהגיעם אל גזבר המלך ופקיד שני לקבל מה שיביא הראשון ולאצור אותו בבית עד שיוכן ויתוקן ופקיד שלישי להכין מה שנאצר ולתקנו ולזמנו ולהלקו על העבדים ופקיד רביעי לכבד מה שיש בבית מן הזבל והלכלוך ולהוציאם ממנו :

אחד

זון : והוא כחצר המלך · הגוף הוא כחצר המלך שהמלך שוכן שם והוא השכל וכל האברים הם העבדים שבחצר ועליהם פקידים ונציבים לתת מזון להעבדים. כדי שיוכלו לשרת את המלך השכל ימצאה לא נפלאת היא ולא רחוקה למה האדם נקרא עולם קטן כי מתנהג בו השכל כעולם בכלל כנ"ל : אחד מהם עומד לצרכי העבדים · שהוא יודע מזונו של כל אחד מהם כן הוא כח המושך שמקבל המאכל כפי מזון של כל אבר ואבר והם העבדים : ולהגיעם אל גזבר המלך · והוא מוסר הכל אל גזבר המלך שהוא האצטומכא : ופקיד שני לקבל כו' · והוא כח המחזיק באוצר כל דבר המובא אליו שלא יצא שום דבר ממנו לאיבוד עד שיצטרך ליקח ממנו להכין ולתקן כל דבר · ופקיד שלישי להכין כו' · הוא כח המבשל שמבשל המאכל ומחלקו לכל הגוף לכל אחד חלקו · ופקיד רביעי לכבד כו' · הכח הדוחה הפסולת מהגוף שלא יתרבה הפסולת והזבלים בתוך הגוף :

אחר

צוא ניץ ומשלח אותו אל הגוף אונ שיקט דאש גוטע אין דעם גוף אריין והכח הדוחה אונ דאש פערטע ווערט גירופין דער קראפט וואש שטויסט הוא הדוחה הפסולת הנותרת דאש מיינט מען דער וואש טרייבט אפ די פסולת וואש זיינען איבר גבליבן אחר שיקח כח המבשל צרכו מן המזון נאך דעם אז דער כח המבשל האט גינומען זיין בדערפניש פון דעם שפייז טרייבט דער כח הדוחה אפ דאש פסולת ראה היאך הופקדו אלה הכחות על הגוף לשמש אותו זעה וויא דיא כוחות זיינען גישטעלט גוואררין אויף דעם גוף צוא בדינען אים במה שיש בו תקנתו אין זעלכע זאכין וואש דרינען אין זיין תקנה והוא אונ דער גוף איז גלייך אזו וויא איין הויף פון איין מלך שיש בו עבדים ונציבים פקידים על ביתו וואש דרינען איז פאר האנדין קנעכט אונ שררות וואש זיינען גישטעלט איבר זיין הויז דעם מלך מיינט מען דעם שכל דיא קנעכט מיינט מען דיא אברים אונ דיא שררות וואש זיינען גיזעצט איבר זיי מיינט מען די פיר כוחות אזו וויא מיר וועלין ווייטר מפורש זיין אחד מהם עומד לצרכי העבדים איינר פון זייא איז גישטעלט פון וועגן דעם שפייז פון דיא קנעכט ער נעמט דאש שפייז צו שפייזין די קנעכט ולהגיעם אל גזבר המלך אונ צוא גרייכן זייא צום גבאי פון דעם מלך דאש איז דער כח המושך וואש ער איז מקבל דאש שפייז וועדליג איטליכער אבר בדארף אונ ברייננגט עש אין מאגין אריין ופקיד שני לקבל מה שיביא הראשון אונ דער אנדרער איז גישטעלט צו מקבל זיין וואש דער ערשטר וועט ברייננגין ולאצור אותו בבית עד שיוכן ויתוקן אונ זאל עש בהאלטין אין הויז ביז עש וועט אלץ רעכט אונ אן גיברייט זיין דאש מיינט מען דעם כח המחזיק וואש ער זאמילט איין אלע שפייז אונ האלט עש ביז מען וועט עש בדארפין בייא אים צו נעמן צו טיילין עש אין אלע איברים ופקיד שלישי אונ דר דריטער איז גישטעלט להכין מה שנאצר צוא גרייט מאכין דאש אלץ וואש מען האט דא בווארינט ולתקנו ולזמנו ולחלקו על העבדים אונ צו רעכט מאכין עש אונ גרייט מאכין עש אונ עש צו טיילין צו די קנעכט דאש מיינט מען דעם כח המבשל וואש ער קאכט אפ דאש שפייז אונ צו טיילט עש צו דיא איברים ופקיד רביעי אונ דער פערטער איז גישטעלט לכבד מה שיש בבית מן הזבל והלכלוך אויש צו קערין דאש מיסט אונ דאש מיאוסקייט וואש עש איז פאר האנדן אין הויז ולהוציאם ממנו אונ אויש צו ציהען דאש אלץ פון דעם הויז דאש מיינט מען דעם כח הדוחה וואש ער טרייבט אפ דאש מיאוסקייט פון דעם גוף :

אחר

אח"כ חשוב בכחות הנפש ומקומותם מתועלת האדם
כמחשבה והזכרון והשכחה והבושת והשכל
והדבור תראה אם יחסר לאדם מאלה המדות הזכרון
לבד היאך יהיה ענינו וכמה הפסד יבא לו בכל עניניו
כשאיננו זוכר מה שיש לו ומה שיש עליו ומה שלקח ומה
שנתן ומה שראה ומה ששמע ומה שאמר ומה שנאמר
לו ולא יזכור מי שהטיב לו ומי שהרע לו ומי שהועילו
ומי שהזיקו ועוד שאיננו יודע הדרך אם דרך בה פעמים
רבות ולא יזכור חכמה אם יהגה בה כל ימיו ולא יועילנו
נסיון ולא ישקול דבר במה שעבר ועל מה שעתיד להיות
במה שיהיה אך הוא קרוב להתפשט מן האנושות
ומתועלות

אחר כך חשוב בכחות הנפש · שנתן השם יתברך בנפש כמה מיני כחות שכח זה אינו ככח זה וכלם הם באחדות וכל אחד מהם צורך לדבר אחד לתועלת האדם : מה שיש לו · מה שבכבר עצמו : ומה שיש עליו · לעשות עוד כן לאלהים או לב"א : ולא יועילנו נסיון ואם הקב"ה שולח עליו יסורין לנסותו שילך בתורתו אם לא והוא ישכח הכל ולא ידע להטיב דרכיו או אם הוא ינסה דבר לא ידע להשמר מזה פעם אחרת מאחר שישכח הכל : ולא ישקול דבר במה שעבר · למשל שהוא עושה עתה דבר לא ישקול בדעתו ליקח ראיה מדבר שעבר עליו כיוצא בזה : ועל מה שעתיד להיות · ר"ל מה שרגיל להיות מה שיולד מהדברים כיוצא בזה מה שהוא עושה עתה : במה שיהיה · במה שיוכל להיות ג"כ במעשה הזה הסוף והתכלית ולא יתן דעתו לכל זה מאחר שאינו זוכר מה שעבר אך הוא קרוב להתפשט מן האנושית · כי יהיה כבהמה

אחר כך חשוב בכוחות הנפש דער נאך טראכט אונ גיב אכטונג אויף דיא כוחות פון דעם
מענטשין ומקומותם אונ אויף דיא ערטער וואו דיא כוחות זיינען מתועלת האדם וואש
דאש איז אלץ פון דעם מענטשינש הילף כמחשבה והזכרון והשכחה גלייך אז דיא גידאנקען
אונ דער זכרון אונ דיא שכחה והבושת והשכל והדבור אונ וואש מען שעמט זיך אונ דער שכל
אונ דער דבור תראה אם יחסר לאדם מאלה המדות הזכרון לבד ווען עש זאל צום מענטשין פון דיא
אלע מדות מער ניט אפ גיין נאר דער זכרון אליין וואלשטו גיזעהן היאך יהיה ענינו וויא זיין
פירונג וואלט גיוועזן וכמה הפסד יבא לו בכל עניניו אונ וויפיל שאדין עש וואלט אים גיקומן אין
אלע זיין פירונג כשאינו זוכר מה שיש לו אז ער זאל ניט גידיינקען וואש ער האט זיין אייגינש
ומה שיש עליו אונ וואש אנדרע האבין בייא אים ומה שלקח ומה שנתן אונ ער זאל ניט גידיינקען
וואש ער האט גינומען אונ וואש ער האט גיגעבין ומה שראה ומה ששמע אונ וואש ער האט
גיזעהן אונ וואש ער האט גיהערט ומה שאמר ומה שנאמר לו אונ וואש ער האט גיזאגט אונ וואש
עש איז אים גיזאגט גיווארין ולא יזכור מי שהטיב לו ומי שהרע לו אונ וואלט ניט גידיינקן ווער עש
האט אים גיטאן גוטש אונ ווער עש האט אים גיטאן בייז ומי שהועילו ומי שהזיקו אונ ווער עש
האט אים גיהאלפין אונ ווער עש האט אים גיטאן שאדין ועוד שאיננו יודע הדרך אונ נאך ער
וואלט ניט גיוואושט קיין וועג אם דרך בה פעמים רבות ווען ער וואלט אפילו פיל מאל גיגאנגן
אויף דעם וועג לא יזכור חכמה אם יהגה בה כל ימיו אונ וואלט ניט גידיינקן קיין חכמה ווען ער
זאל אפילו דרינן זיך מידן אונ טראכטין ווייל ער וועט לעבין ולא יועילנו נסיון אונ קיין שום
פרוב וואלט אים ניט גיהאלפין כלומר ווען ער זאל פרובין איין זאך ציא איז דאש גוט ציא ניין
וואלט ער דער נאך פארט ניט גיוואושט ווארום ער וואלט דאך עש פאר געסין ולא ישקול דבר
אונ ער וואלט ניט גיקאנט איבר וועגין איין זאך אין זיין שכל זיך ארא‍יה צוא נעמען במה
שעבר פון אזו אגלייכין אזאך וואש איז שוין גיוועזן ועל מה שעתיד להיות במה שיהיה אונ אויך
אויף אזאך וואש וועט קומן וועט ער ניט קאנען פאר שטיין וואש פון דער זאך וועט קאנען
ארויש קומען אך הוא קרוב להתפשט מן האנושות נאר ער וואלט באלד ניט גיקאנט קומן צו ווערן

ומתועלת השכחה כי לולי השכחה לא היה נשאר האדם מבלי עצב ולא היה טורדו ממנו שום דבר משמחת עולם ולא היהנה' במה שמשמה אותו כשהוא זוכר פגעי העולם ולא היה מקוה מנוחה ממקוה ולא התעלם ממלוך הלא תראה איך הושם באדם הזכרון והשכחה והמה מתחלפים ושונים זה מזה והושם לו בכל אחד מהם מינים מן התועלות ואח"כ תשוב במדת הבושת אשר יחד בה האדם מה גדלה מעלתה ורבה תועלתה ותקותה ולולי היא לא היו מאכסנים. אכסנאי ולא מקיימים דבר ולא ממלאים משאל ולא גומלים חסד ומתחרטים מן הרע בשום דבר עד כי דברים רבים מדברי התורה עושים בעבור הבושת כי

כבהמה בלא זכרון: ולא היה טורדו ממנו שום דבר כו'. אפילו בשעת שמחה שדרך לבכות בעצב והוא לא יבכה ולא יסיחנו מדעתו לעולם: ולא היה מקוה מנוחה ממקום. ממה שרגיל להיות בו תקוה לנוח מעצבון: ולא התעלם ממלוך. לא היה מתעלם מלהיות נמלך תמיד ולהוועץ על כל מעשיו אם יעשה או לא וידאג תמיד שמא יהיה כך או כך ולא יסכים על דבר לעשותו: במדת הבושת כו'. וכן אמרו רז"ל בושת פנים לג"ע ואמרו כל אדם שיש לו בושת פנים לא במהרה הוא חוטא כדכתיב ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו ואמרו יה"ר שתהא מורא שמים עליכם כמורא ב"ו

אויש גיצויגין אונ אפ גישייד פון דעם מענטשליכן פר שטאנד ומתועלת השכחה אונ דאש וואש איין מענטש האט אין זיך שכחה דאש איז אויך איין העלפונג אונ עש קומט צוא ניץ כי לולא השכחה ווארום ווען די שכחה זאל ניט זיין לא היה נשאר האדם מבלי עצב וואלט דר מענטש קיין מאל ניט גיוועזן אן טרויערקייט ולא היה טורדו ממנו שום דבר משמחת עולם אונ קיין שום שמחה פון דער וועלט וואלט אים ניט גיקאנט פאר ענדערין פון די טרויערקייט ולא היה נהנה במה שמשמח אותו כשהוא זוכר פגעי עולם אונ ווען ער וואלט גידיינקן פון דיא בייזע בגעגינעש וואש איז אים איבר גיקומן וואלט ער קיין הנאה ניט גיהאט פון דעם וואש איז אים משמח ולא היה מקוה מנוחה אונ וואלט ניט גיהאפט קיין רוא ממקוה פון אזו אזאך וואש דרינען איז פאר האנדין איין האפונג ולא התעלם ממלוך אונ וואלט זיך ניט פאר הוילין פון צו בראטין זיך כלומר ער וואלט זיך אויף אלע זיינע זאכן תמיד בראטן אונ עצות גיהאלטן אונ וואלט זיך פארט גיזארגט ווער ווייש ציא איז דאש גוט ציא ניין הלא תראה פאר וואר דוא קאנשט זעהען איך הושם באדם הזכרון והשכחה וויא אין דעם מענטשין איז גיגעבין גיווארין דער זכרון אונ דיא שכחה והמה מתחלפים ושונים זה מזה אונ זייא זיינען פאר ענדרט איינש פון דעם אנדערין אונ שטרייטין איינש קעגין אנדערין והושם לו בכל אחד מהם מינים מן התועלות אונ האט אים גיטאן אין איטליכש פון זייא זעלכע זאכין וואש קומן צו ניץ דעם מענטשין ואחר כך חשוב אונ דער נאך טראכט אונ גידיינק במדת הבושת אשר ייחד בה האדם אין דער מדה פון בושה וואש גאט האט זיא נאר גיגעבין דעם מענטשין אליין אונ ניט דיא איבריגע בשעפינעש זאלשטו גידיינקען מה גדלה מעלתה וויא גרויש איר מעלה איז ורבה תועלתה ותקנתה אונ וויא גרויש זיא קאן העלפין אונ קומט צו ניץ דעם מענטשין ולולי היא אונ ווען דיא מדה פון בושה וואלט ניט זיין אונ מען וואלט זיך ניט שעמען פאר לייט לא היינו מאכסנים אכסנאי וואלט קיינער קיין אורח בייא זיך ניט צו גינומען ולא מקיימים דבר אונ מען וואלט קיין ווארט ניט גיהאלטין ולא ממלאים משאל אונ מען וואלט ניט גיטאן איינער דעם אנדערין וואש ער בגערט פון אים ולא גומלים חסדים ומתרחקים מן הרע בשום דבר אונ מען וואלט ניט גומל חסד גיוועזן אונ מען וואלט זיך ניט דער ווייטערט פון קיין שום בייז עד כי דברים רבים מדברי התורה אונ דיא בושה קומט אזו צוא ניץ ביז פיל זאכין פון דר תורה עושים בעבור הבושת טוט מען פון וועגין בושה וואש מען שעמט זיך

פאר

כי רוב מבני אדם לא היו מכבדים את אבותם לולי הבושת כ"ש זולתם ולא היו משיבין אבדה ולא נמנעין מעבירה כי כל אשר יעשה מכל אלה הדברים המגונים שזכרנו אינו עושה אותם אלא לאחר שיפשוט כסות הבושה מעליו כמ"ש הכתוב (ירמיה ו) גם בוש לא יבושו גם הכלם לא ידעו ואומר (צפניה ג) ולא יודע עול בושת ומן התימה הגדול שהוטבע האדם על הבושת מבני אדם בעבור מה שזכרנו מתועלותיו בה ויותר ממה שזכרנו ולא הוטבע על הבושת מבוראו המשקיף עליו תמיד כדי שלא יהיה מוכרח על עבודתו אותו ויחלש חיוב תגמולו עליה

ב"ו כו': ומן התימה הגדול. ויש לאדם לתמוה על זה מאוד ולשום על לבו הנה הבורא יתברך בענין הבושת שטבע האדם להתבייש בפני ב"א ולא נתן בו הטבע ג"כ שיתבייש לפני הבורא יתברך שהרי אין ספק שהבורא יתברך משקיף על האדם ורואה מעשיו כי מי שיוצר יחד לבם ע"כ מבין אל כל מעשיהם ואמר שהטעם הוא מפני שלא יהיה האדם מוכרח במעשיו כי לא יחטא לעולם אם יחשוב האדם שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא עומד עליו ורואה במעשיו כמו שכתוב בשולחן ערוך אורח חיים עיין שם ואם יהיה כן בטבע שיתבייש האדם בפני השם יתברך כמו לפני בני אדם יהיה מוכרח ולא יהיה ראוי לגמול מאת הבורא יתברך והאמת הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כדי שיהיה לו שכר ועונש על בחירתו:
אך

פאר לייט כי רוב מבני אדם לא היו מכבדים את אבותם לולי הבושת ווארום ווען קיין בושה זאל ניט זיין וואלטין דאש רוב לייט אפילו זייערע עלטרין ניט ערליך גיהאלטין כל שכן זולתם אונ מכל שכן איין אנדערין ולא היו משיבין אבידה אונ וואלטין ניט אום גיקערט קיין אבידה ולא נמנעין מעבירה אונ וואלטין זיך ניט פאר מיטן פון עבירות צוא טאן כי כל אשר יעשה ווארום דער וואש טוט עפים מכל אלה הדברים המגונים שזכרנו פון דיא שלעכטע זאכין וואש מיר האבין דא גידאכט אינו עושה אותם אלא לאחר שיפשוט כסות הבושה מעליו טוט ער עש אנדערש ניט סיידן נאך דעם אז ער ציהט פון זיך אפ דיא דעק פון דער בושה דאש הייסט אז ער שעמט זיך שון ניט פאר לייטין דענשטמאל טוט ער ערשט דיא עבירות אזו וויא עש שטייט אין (ירמיה) גם בוש לא יבושו גם הכלם לא ידעו אויך שעמען זייא זיך ניט אונ ווייסין ניט פון קיין שאנד אונ אין (צפניה) שטייט ולא יודע עול בושת אונ דער שאלק האפטיגער ווייסט ניט פון קיין שאנד ומן התימה הגדול אונ דער מענטש גיהער זיך דריבער זייער צוא פאר וואונדערין וויא דער בשעפער האט אלץ גיטאן מיט גרויש וואונדער אונ חכמה שהוטבע האדם על הבושה מבני אדם וואש אין דער טבע פון אמענטשין איז גיגעבין גיווארין אז ער זאל זיך שעמען פאר לייטין בעבור מה שזכרנו מתועלותיו בה פון וועגין דיא טעמים וואש מיר האבין דא גירעכינט וואש דיא בושה קאן העלפין דעם מענטשין ויותר ממה שזכרנו אונ אין דער בושה איז פאר האנדין נאך מער הילף פון דעם וואש מיר האבין גידאכט ולא הוטבע על הבושה מבוראו אונ ווארום ברענגט דאש דיא טבע פון דעם מענטשין ניט אז ער זאל זיך שעמען פאר זיין בשעפער המשקיף עליו תמיד וואש ער לוגט אונ גיט אכטונג תמיד אויף זיינע מעשים נאר דער תירוץ איז דרויף כדי שלא יהיה מוכרח על עבודתו אותו כדי דער מענטש זאל ניט זיין גיצוואונגען גאט צו דינען ויחלש חיוב תגמולו עליה אונ עש וועט זיין שלאף דער חיוב פון זיין שכר דרויף כלומר ווארום דער מענטש זאל האבין בטבע בושה פאר גאט אזו וויא פאר לייט וואלט ער קיין מאל ניט גיזינדיגט אונ וואלט גיוועזן גיצוואונגען אין זיין דינשט וואלט אים ניט גיקומען קיין שכר דרויף ווארום ער וואלט גיוועזן אין זיין דינשט וויא איין מלאך דרום האט גאט ניט גיגעבין אין זיין טבע אריין דיא בושה פאר אים כדי מיר זאלין זיך אליין אויש דער ווילין גאטש דינשט אבל אנחנו חייבין להתבושש מן

הבורא

עליה אבל אנחנו חייבין להתבושש מן הבורא מדרך הבחינה ובידיעת מה שאנו חייבין מעבודתו ודעתנו השקפתו על נגלותינו ונסתרותינו כמ"ש הכתוב (יחזקאל לו) בושו והכלמו מדרכיכם בית ישראל אך רב טוב האלהים עלינו בשכל ובהכרה אשר בהם יחדנו משאר בעלי חיים אין תועלתם לנו נעלמת ממנו בהנהגת גופנו והסדרת תנועותינו מבלעדי מי שפקדם ממנו לפגע שאירע את מוחו אך המדות אשר נגיע אליהן בשכל רבות מאוד מהן שבו נדע שיש לנו בורא חכם קיים אחד קדמון יכול לא יכילהו זמן ולא מקום נעלה ממדות הברואים.

אך אנחנו כו' מדרך הבחינה · שמי שיצר אותנו ונפח בנו נשמתנו הדין הוא שיודע כל מעשינו : ודעתנו ובאמתנו יודעים שהוא מקיף על הנגלה והנסתר מכל מעשינו : אך רב טוב האלהים עלינו בשכל והכרה · רצה לומר טובה הגדולה שעשה השם יתברך עם האדם מבלתי שאר בעלי חיים במה שחננו בשכל והכרה אין צריך לבאר תועלתו כי הוא מבואר : מבלעדי מי שפקדם ממנו · רק אם נמצא אדם שלא יוכל להנהיג א"ע בדרך טוב ויושר הוא מפני שפקד רצה לומר שנחסר השכל והכרה ממנו : לפגע כו' · והוא מחמת פגע רע רחמנא ליצלן שאירע במוחו כאותן השוטים והמשוגעים רחמנא ליצלן : אך המדות · הטובות שנוכל להגיע אליהן על ידי השכל הן הרבה מאוד : לא יכילהו זמן · אין השם יתברך תחת הזמן שהעבר והעתיד הכל לפניו כדבר ההווה עתה ברגע אחת כי הזמן נמשך אחר גלגל היומי שבו נדע אנחנו הימים והשנים וזה הכל נבראים מאתו יתברך ואיך יפול הוא תחת ובלום תחת הזמן והזמן נברא מאתו והוא היה והוה ויהיה קודם הזמן ואחריו ואף על פי שאין בנו כח להבין את זאת כבר אמר הכתוב כי גבהו שמים מארץ וגו' כמו שכתב הרמב"ם על המבנה וכולם נסקרים בסקירה אחת · עיין שם דברים נחמדים ובספר שומר אמונים האריך בזה : ולא מקום · שהשם יתברך הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו ומקיפו שהרי השם יתברך אין לו תכלית וגבול והמקום גם כן נברא מאתו יתברך : נעלה ממדות הברואים · שהוא נעלה ומרומם שיהיה לו שום מדה כמדת הברואים דאם לא כן יהיה שום הבורא לנברא כנכתב לעיל בשער היחוד וכן הוא מרומם שיהיה לו דבר כמחשבת הנמצאים כמה שכתוב כי לא מחשבותי מחשבותיכם :

וחיוב

הבורא יתברך נייערט מיר בדארפן זיך צוא שעמען פאר דעם בשעפער מדרך הבחינה דורך אונזער פרובונג אונ פאר שטאנד ובידיעת מה שאנו חייבין מעבודתו אונ דורך דעם וואש מיר ווייסן וואש מיר זיינען שולדיג אים צו דינען ודעתנו השקפתו על נגלותינו ונסתרותינו אונ מיר ווייסן אז ער לוגט אויף אונזערע אנטפלעקטע אונ פאר בארגענע זאכן אזו וויא עש שטייט אין (יחזקאל) בושו והכלמו מדרכיכם בית ישראל שעמט איך אונ זייט פאר שעמט איר הויז גזינד ישראל פון אייערע בייזע וועגן אך רב טוב האלהים עלינו בשכל והכרה נאר גאט האט אונז פיל גוטש געטאן מיט שכל אונ קאנהייט וואש ער האט אונז געגעבן אשר בהם יחדנו משאר בעלי חיים וואש מיט זייא זיינען מיר געאייניגט פון דיא איבעריגע לעבעדיגע בשעפינעש אין תועלתם לנו נעלמת ממנו אונ דיא הילף וואש מיר האבן דער פון דיא זיינען פון אונז ניט פאר הוילין בהנהגות גופנו דען מיר פאר שטייען וויא צו פירן זיך מיט אונזער גוף והסדרות תנועותינו אונ דעם סדר פון אונזערע תנועות מען זאל ווישן וואש צו טאן מיט איטליכן אבר מבלעדי מי שפקדם ממנו נאר חוץ דעם וואש דער שכל איז פון אים אוועק גינומען גיווארין כלומר נאר אז עש גיפינט זיך אמענטש וואש ער פירט זיך ניט אין גלייכן דרך איז דאש ווייל דער שכל איז פון אים אוועק גינומען לפגע שאירע את מוחו מחמת אבייז בגעגינעניש וואש האט זיך גיטראפן צו זיין מוח דאש ער איז רחמנא ליצלן משוגע אך המדות אשר נגיע אליהן בשכל נאר דיא מדות וואש מיר קענן צו זייא קומען דורך דעם שכל רבות מאוד דיא זיינען זייער פיל מהן פון דיא מדות זיינען שבו נדע שיש לנו בורא דאש דורך דעם שכל קענען מיר ווישן אז מיר האבן איין בשעפער חכם דער דא איז קלוג קיים ער לעבט אייביג אחד ער איז נאר איינער קדמון ער איז ערשט יכול ער האט מאכט איבער אלע לא יכילהו זמן קיין צייט טוט אים ניט פאר לענגרין (עיין בהג"ה) ולא מקום אונ ניט קיין ארט נעלה ממדת הברואים ער איז דער הויבן פון מדות

פון

הברואים והתרומם ממחשבות הנמצאים רחום וחנון ומטיב לא ידמה אל דבר ולא יתדמה אליו דבר וגם מהם שאנחנו מבינים בו החכמה והיכולת והרחמים המקוימים בעולם וחיוב עבודתו לאשר יאות לו ובעבור טובתו הכוללת והמיוחדת ובשכל יאמן אצלנו ספר תורת האלהים הנאמנה הנתונה למשה נביאו ע"ה ומפני שכל האדם והכרתו הוא בא לידי חשבון ומדקדק עליו בוראו יתעלה ומי שפקד שכלו מסתלקות מעליו המעלות האנושיות כלן והמצות והגמול והעונש וממעלות השכל שבו ישיג האדם כל מושגיו המוחשים והמושכלים ובו יראה מה שנעלם מחושיו הגשמים מן הנראות כנסיעת הצל

וחיוב עבודתו לאשר יאות לו · ר"ל ובשכל כשפוט שראוי ונכון לעבוד את השם יתברך בעבור שהוא ראוי לזה מחמת גדולתו ורוממותו : ובעבור טובתו שהוא מטיב עמנו תמיד לכל אחד בפרט ולכל בני העולם בכלל א"כ ראוי לעבדו יתברך : ובשכל יאמן אצלנו כו' · יאמת אצלנו שתורת משה אמת ואנחנו חייבים לקיים את התורה כמו שיאומת אצלנו מאבותינו ומשכלנו : ומפני שכל האדם · הוא בא לידי חשבון · בעבור השכל חייב האדם לתת דין וחשבון לפני ממ"ה הקב"ה : ומי שפקד שכלו · שחסר ממנו השכל הוא מסולק ונפטר מכל המעלות והמצות כולם ואין לו גמול ועונש : ובו יראה מה שנעלם מחושיו הגשמיים מן הנראות אף שאנו רואים כמה דברים בעינינו שלא נדע סיבתם רק על ידי השכל נוכל להבין מאין באו : כנסיעת הצל · על ידי הצל מהחמה נוכל לידע השעות ביום על הנכון ונקרא

פון דיא בשעפעניש דאש מען קאן אויף אים ניט זאגין זעלכע מדות וואש דיא בשעפעניש האבין אין זיך והתרומם ממחשבות הנמצאים אונ איז דער הייכט פון דיא גידאנקען פון אלע בשעפעניש וואש גיפינען זיך אין דער וועלט רחום וחנון ער איז דער בארעמיג אונ לייט זעליג ומטיב אונ בגיטיגט צו אלע לא ידמה אליו דבר ער איז ניט גלייך צוא קיינערלייא זאך ולא יתדמה אל דבר אונ קיין זאך קאן זיך ניט גלייכין צוא אים וגם מהם אונ אויך זיינען פון דיא זאכין וואש מיר קאנען קומען דורך דעם שכל שאנחנו מבינים בו החכמה והיכולת וואש מיר פאר שטייען דורך אים דיא חכמה אונ דיא מאכט פון גאט והרחמים המקויימים בעולם אונ דאש דער בארימקייט וואש האט איין קיום אויף דער וועלט וחיוב עבודתו לאשר יאות לו אונ אז מיר זיינען חייב אים צו דינען וייל צוא אים איז דיא דינשט ראוי פון וועגין זיין גרויסקייט ובעבור טובתו הכוללת והמיוחדת אונ פון וועגין זיין גוטש וואש טרעפט אלע גלייך אונ וואש גייט אן צו בזונדערע מענטשין ובשכל יאמן אצלנו אונ דורך דעם שכל ווערט בייא אונז גיגלייבט אדער ווארהאפטיג ספר תורת האלהים הנאמנה דיא ווארהאפטיגע ספר תורה פון גאט הנתונה למשה נביאו ע"ה וואש זיא איז גיגעבין גיווארין צוא זיין נביא משה רבינו עליו השלום ומפני שכל האדם והכרתו אונ פון וועגין דעם שכל אונ פאר שטאנד פון דעם מענטשין הוא בא לידי חשבון קומט ער אפ צוא געבין חשבון פאר השם יתברך ומדקדק עליו בורא יתעלה אונ זיין בשעפער יתעלה איז מיט אים מדקדק אויף זיינע מעשים ומי שפקד שכלו אונ דעם וואש עש גייט אים אפ דער שכל מסתלקות מעליו המעלות האנושיות כולן ווערין פון אים אוועק גינומען אלע מענטשליכע מעלות והמצות אונ אלע מצות והגמול והעונש אונ דער שכר אונ דער עונש כלומר דער האט קיין שכר אונ קיין עונש ניט אזו וויא א בהמה ומעלות השכל אונ נאך איז פאר האנדין פון דיא מעלות וואש דער שכל האט שבו ישיג האדם כל מושגיו דען דורך אים קען דער מענטש פאר שטיין אלין וואש אים גרייכט המוחשים והמושכלים זעלכע וואש קענען גיפילט ווערין זעלכע וואש מוזין פאר שטאנדין ווערין ובו יראה אונ דורך דעם שכל קאן גיזעהען ווערין מה שנעלם מחושיו הגשמים מן הנראות זעלכיש וואש פאר הולין פון דיא לייבליכע גפילין דיא וואש מען קאן ניט זעהן מיט דיא אויגין כנסיעת הצל גלייך אז וויא דער שאטין ציהט אוועק פון זיין ארט

הצל ומעשה הטפה האחת מן המים בצור החלמיש ובו יבדיל בין האמת והשקר ובין היתר והחסר והטוב והרע והמשובה והמגונה ובין הראויות והאפשר והנמנע ובו יעביד שאר מיני חיים בתועלותיו והנאותיו ויכיר מקומות הכוכבים ויעמוד על מרחקיהם ותנועות גלגליהם ויבין הערכים וההקשות שבחכמת השעור וצורת המופת אשר בחכמת הדבור ושאר החכמות והמלאכות שיארך זכרם וכן שאר כל מדות האדם כאשר תבחנם תמצאם בתכלית התקנה והתועלת לו כאשר זכרנו בשכל ואחר כך

ונקרא בל"א זונין ווייזיר : ומעשה טפה אחת בצור החלמיש · לפעמים נוטף טיף אחר טיף על צור החלמיש ונעשה ממנו רושם וגומא בצור והשכל גוזר שמחמת אורך הזמן יוכל טפה אחת מן המים לעשות רושם גדול וגומא אפילו בצור החלמיש ומזה יוכל האדם ליקח ראיה שההרגל בכל דבר שהאדם עוסק בו יעשה בו רושם באורך הזמן · ודברים האלה מצאתי בס' פרקי דר"א שע"י צור החלמיש כנ"ל בא רבי אליעזר בן הורקנוס לכל המעלות אשר שהיה מתייאש מהן ע"ש : ובו יעביד שאר מיני חיים בתועלותיו · והשכל ישתעבד עם בעלי חיים לצרכו הסוס לרכיב והחמור לשאת משאו והצאן והבקר למאכלו ומלבושו : ויכיר כו' · על מרחקיהם כמה רחוקים זה מזה וממרכז הארץ : ויבין הערכים כו' · ז"ל מ"ה הם היחסים שבחכמת המספר והשיעור כגון שנאמר ערך שנים בארבע כערך שלשה בששה כן היא בתשבורת והנדסה ערך קו ב' אמות בד' אמות כערך קו של שלש אמות כו' : בחכמת הדבור היא חכמת ההגיון : תמצאם בתכלית התקנה והתועלת לו כאשר זכרנו בשכל · ר"ל כל המדות שבאדם תמצא שהם הכל בתכלית התקנה והתועלת על ידי השכל ובלעדי השכל לא יתקן לו שום מדה ושום מעשה כאשר זכרנו מעט מהרבה ממעלת

אָרְט דָאשׁ קָאן מֶען נִיט זֶעהֶן מִיט דִיא אוֹיגִין אָבֶער מִיט דֶעם שֵׂכֶל קָאן מֶען עֶשׁ פַאר שְׁטֵיין ווַייל מֶען זֶעהְט אַז דֶער שָׁאטִין שְׁטֵייט נִיט אוֹיף דֶעם אָרְט וואוּ עֶר אִיז פְרִיעֶר גִישְׁטַאנֶן דְרוֹישׁ קָאן מֶען פַר שְׁטֵיין אַז עֶר הָאט אַוֶועק גִיצוֹיגִין פוּן זַיין אָרְט ומעשה הטפה האחת מן המים בצור החלמיש אוּנ וָואשׁ אֵיין טְרָאפִּין וַואשֶׁער קֶען אוֹישׁ ווֶעךְקִין אִין אַיין פֶעלְזִין דֶען אַמָאל טְרִיפְט אוֹיף אַיין פֶעלְזִין אַיין טְרָאפִּין נָאךְ אַטְרָאפִּין אַלַאנְגֶע צַייט אוּנ עֶשׁ ווֶערְט דֶר פוּן אַיין גְרוּבּ אוּנ אַיין צֵייכִין אִין פֶעלְזִין נִמְצָא וִויא עֶשׁ טְרִיפְט אַיינְטְרָאפִּין קָאן מֶען דָאשׁ גְרִיבְּל גִיט זֶעהֶן תֵּיכֶף נָאר דֶער נָאךְ אִין אַצַייט אַרוּם אִז דָאשׁ גְרִיבְּל ווֶערְט פַאר שְׁטֵייט מֶען מִיט דֶעם שֵׂכֶל אַז דָאשׁ גְרִיבִּיל אִיז גִיקוּמֶן מַחֲמַת עֶשׁ הָאט גִיטְרִיפְט אַלַאנְגֶע צַייט דְרוֹיף אוּנ דֶער פוּן קָאן זִיךְ אַמֶענְטְשׁ אַרַאֲיָה נֶעמֶן אַז מֶען גִיוואוֹינְט זִיךְ אַלַאנְגֶע צַייט מִיט אַזַאךְ ווֶערְט עֶשׁ בַּייא אִים אַיין טֶבַע ובו יבדיל בין האמת והשקר אוּנ דוּרְךְ דֶעם קָאן מֶען צְווִישְׁן שֵׁיידִין צְווִישְׁן אֱמֶת אוּנ לִיגְן ובין היתר והחסר אוּנ צְווִישְׁין פִיל אוּנ ווֵיינִיג והטוב והרע אוּנ צְווִישְׁין גוּטְשׁ אוּנ בֵייז והמשובח והמגונה אוּנ צְווִישְׁין דָאשׁ בֶּעשְׁטֶע אוּנ דָאשׁ עֶרְגְשְׁטֶע ובין הראוי והאפשר והנמנע אוּנ צְווִישְׁין אַיין זַאךְ וָואשׁ גִיהֶער צוּא זַיין אוּנ צְווִישְׁין אַזַאךְ וָואשׁ קֶען זַיין אוּנ צְווִישְׁין אַזַאךְ וָואשׁ אִיז פַאר מִיטְן עֶשׁ קֶען נִיט זַיין ובו יעביד שאר מיני חיים בתועלותיו והנאותיו אוּנ מִיט דֶעם שֵׂכֶל קָאן עֶר זִיךְ בַּדִינֶען צוּא זַיין הִילְף אוּנ צוּ זַיין הֲנָאָה מִיט דִיא אִיבֶּרִיגֶע לֶעבֶּדִיגֶע בַּשֶׁעפִּינֶעשׁ דָאשׁ זַיינֶען דִיא מִינֵי בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת ויכיר מקומות הכוכבים אוּנ קֶען דֶער קֶענֶן דִי עֶרְטֶער פוּן דִיא שְׁטֶערִין ויעמיד על מרחקיהם אוּנ קֶען פַאר שְׁטֵיין וִויא ווַייט אֵיינֶר אִיז פוּן דֶעם אַנְדֶערִין ותנועות גלגליהם אוּנ דִיא בַּוֶועגוּנְג אוּנ אוּם לוֹיף פוּן דִיא גַלְגַלִים ויבין הערכים והקשות שבחכמת השעור אוּנ וֶועט קֶענֶען פַאר שְׁטֵיין דִי שַׁאצוּנְג אוּנ דִיא פַאר גְלַייכֶנְשׁ וָואשׁ אִיז אִין דֶער חָכְמָה פוּן צָאל אוּנ רֶעכֶנֶן אוּנ מֶעשְׁט קוּנְסְט ושאר החכמות והמלאכות אוּנ דִי אִיבֶּרִיגֶע חָכְמוֹת אוּנ מְלָאכוֹת שיארך זכרם וָואשׁ אִיז צוּ פִיל צוּ מֶעלְדִין זֵייא אִין דֶעם סֵפֶר קֶען עֶר זֵייא אַלֶע פַאר שְׁטֵיין דוּרְךְ דֶעם שֵׂכֶל וכן שאר כל מדות האדם אוּנ אַזוֹ אוֹיךְ אַלֶע דִי אִיבֶּרִיגֶע מִדּוֹת פוּן דֶעם מֶענְטְשִׁין כאשר תבחנם אַז דוּ וֶועשְׁט זֵיי פְּרוּבִּין אוּנ וֶועשְׁט אוֹיף זֵיי אַכְטוּנְג גֶעבִּין תמצאם בתכלית התקנה והתועלת לו כאשר זכרנו בשכל וֶועשְׁטוּ זֵייא גִיפִינֶען

אז

כך חשוב במה שהיטיב בו האלהים לאדם בדבור והסדרת הדברים אשר יליץ בהן על מה שיש בנפשו ובמצפונו "ויבין בהן עניני זולתו והלשון קולמוס הלב ושליח המצפון ולולי הדבור לא היה לאדם צוות בחבירו והיה כבהמה ובדבור יראה היתרון בין ב"א ובו תהיה ברית כרותה ביניהם ובין האלהים ועבדיו ובדבור ישוב האדם ממעוותיו ויבקש כפרת עוונותיו והוא הראיה על חשיבות האדם וגריעותו וכבר נאמר כי האדם הלב והלשון ובו השלמת גדר האדם רצה לומר הדבור כי גדר האדם חי מדבר מת ובו נבדל מן הבהמות ואחר כך חשוב במעלות אותיות המכתב והכתיבה

(הג"ה) ויבין כלומר ששני תועלות תגיע לכל אדם מן הסדרת הדברים הא' שהוא יכול להמליץ כוונתו ורצונו לזולתו והב' הוא שיספק שזולתו יכול להמליץ לו כוונתו ויכול להבין כוונת זולתו בזה (פ"ל) :

ממעלת השכל : צוות בחבירו · הכורתה אם לא ידברו ביניהם מה תועלת בהכרתה כמו שאמרו רז"ל כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה שיהיו חברים לזה הצדיק : ובדבור יראה היתרון בין ב"א · מי הוא החכם יותר אבל בשתיקה גם אויל מחריש חכם יחשב אין יתרון לחכם על טפש ובדבורו של אדם ניכר אם הוא אדם הטוב או גרוע : כי האדם והלב והלשון כו'· כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה מתרגם לרוח ממללא : ואחר כך כו' המכתב

אַז דוּרְךְ דֶעם שֵׂכֶל זַיינֶן זַייא אַלֶע צוּ דֶעם מֶענְטְשִׁין גִיגֶעבִּין גִיוָוארִין מִיט גְרוֹיסְ תַּקָנָה אוּנ מִיט הִילְף אָבֶּר אָן דֶעם שֵׂכֶל שִׁיקְט זִיךְ בַּייא אִים קַיין שׁוּם מִדָה נִיט אַזוֹ וִויא מִיר הָאבִּין פְרִיעֶר גִידַאכְט פוּן דִיא מַעֲלוֹת פוּן דֶעם שֵׂכֶל ואח"כ חשוב במה שהיטיב בו האלהים לאדם אוּנ דֶער נָאךְ גִידֵיינְקְט אִין דֶעם וָואשׁ גָאט הָאט דֶער מִיט בַּגִיטִיגְט צוּ דֶעם מֶענְטְשִׁין בדבור מִיט דֶעם וָואשׁ עֶר הָאט אִים גִיגֶעבִּין דֶעם דִיבּוּר והסדרת הדברים אשר יליץ בהן על מה שיש בנפשו ובמצפונו אוּנ זָאל קֶענֶן מְסַדֵר זַיין דִי רֵייד וָואשׁ עֶר זָאל קֶענֶן דוּרְךְ זַייא אוֹישׁ רֵיידִין אוּנ צוּ דֶער קֶענִין גֶעבִּין אוֹיף דֶעם וָואשׁ עֶר הָאט פַאר בָּארְגִין אִין זַיינֶע גִידַאנְקֶן ויבין בהן עניני זולתו אוּנ זָאל דֶער מִיט קָאנֶן אוֹיךְ פַאר שְׁטֵיין דִיא זַאכִין פוּן דֶעם אַנְדֶערִין כְּלוֹמַר דֶער אַנְדֶערֶר קָאן וִוידֶער אִים אוֹישׁ רֵיידִין וָואשׁ עֶר הָאט אִין זַיינֶע גִידַאנְקֶן אוּנ עֶר וֶועט עֶשׁ אוֹיךְ פַאר שְׁטֵיין (עיין פ"ל בהג"ה) והלשון קולמוס הלב אוּנ דִיא צוּנְג אִיז דִיא פֶּען פוּן דֶעם הַארְץ ושליח המצפון אוּנ דֶער שְׁלִיחַ פוּן דֶעם פַר בָּארְגֶענְהַייט ולולי הדבור אוּנ וֶוען דֶר דִיבּוּר זָאל נִיט גִיוֶועזֶן זַיין לא היה לאדם צוות בחבירו וָואלְט קַיין מֶענְטְשׁ נִיט גִיהַאט קַיין גִיזֶעלִין שַׁאפְט מִיט זַיין חָבֵר והיה כבהמה אוּנ וָואלְט גִיוֶועזֶן וִויא אַיין בְּהֵמָה ובדבור יראה היתרון בבני אדם אוּנ דוּרְךְ דֶעם דִיבּוּר קֶען מֶען זֶעהֶן וִויא אַיין מֶענְטְשׁ הָאט אִין זִיךְ מֶער מַעֲלָה אַז דֶער אַנְדֶערֶר ובו תהיה ברית כרותה ביניהם אוּנ דוּרְךְ דֶעם דִיבּוּר טוּט זַיין אַבְּרִיתַת בְּרִית צְווִישְׁן מֶענְטְשִׁן מִיט אַנַנְדְ ובין האלהים ועבדיו אוּנ צְווִישְׁן גָאט מִיט זַיינֶע קְנֶעכְט ובדבור ישוב האדם ממעוותיו אוּנ מִיט דֶעם דִיבּוּר טוּט אַמֶענְטְשׁ וִוידֶר קֶערִין פוּן זַיין פַאר קְרִימוּנְג דָאשׁ הֵיישְׁט פוּן זַיינֶע עֲבֵירוֹת ויבקש כפרת עונותיו אוּנ טוּט בֶּעטִין גָאט עֶר זָאל אִים פַאר גֶעבִּין זַיינֶע עֲבֵירוֹת והיא הראיה על חשיבות האדם וגריעותיו אוּנ דֶער דִיבּוּר אִיז אַיין רַאָיָה אוֹיבּ עֶר אִיז אַיין אָדָם חָשׁוּב אוּנ אוֹיבּ עֶר אִיז אַשְׁלֶעכְטֶער מַאן וכבר נאמר אוּנ עֶשׁ אִיז שׁוֹין לַאנְג גִיזָאגְט גִיוָוארִין כי האדם הלב והלשון אַז דֶער מֶענְטְשׁ אִיז דָאשׁ הַארְץ אוּנ דִי צוּנְג ובו השלמת גדר האדם אוּנ דוּרְךְ דֶעם וֶוערְט גַאנְץ דִיא מַעֲלָה פוּן דֶעם מֶענְטְשִׁין רוצה לומר דָאשׁ מֵיינְט מֶען הדיבור דוּרְךְ דֶעם דִיבּוּר וֶוערְט גַאנְץ דִיא מַעֲלָה פוּן דֶעם מֶענְטְשִׁין כי גדר האדם וָוארוּם דֶער גֶדֶר אוּנ דֶער שׁוֹרֶשׁ פוּן דֶעם מֶענְטְשִׁין אִיז חי מדבר מת עֶר לֶעבְּט אוּנ קֶען רֵיידִין אוּנ שְׁטַארְבְּט אוּנ אַנְדֶערֶע לֶעבֶּדִיגֶע בַּשֶׁעפֶענִשׁ לֶעבִּין אוֹיךְ אוּנ שְׁטַארְבִּין אִיז עֶר דָאךְ אִין דִיא צְווֵייא זַאכִין גְלַייךְ צוּא אַבְּהֵמָה ובו נבדל מן הבהמות אוּנ מִיט דֶעם דִיבּוּר וֶוערְט עֶר אָפּ גִישֵׁייד פוּן דִיא בְּהֵמוֹת ואח"כ

חשוב

והכתיבה אשר בהמה מחברים מעשי העוברים הנמצאים ועניניהם לבאים אחריהם ומגיעים דבריהם אל מי שאינו נמצא עמהם ויודעים דברי הרחוקים מהם ועניני קרוביהם אשר בארץ אחרת שאפשר שבהגיעם אליהם חיי רוחם והצלתם מרעתם ושחיתותם ובו תתקיימנה החכמות בספרים ויתחברו הענינים המפוזרים בלבבות ובו כותבין מה שיש ביניהם מעניני משא ומתן וסחורה והלואה וקנין ונשואין וגרושין והענין רב מהשלים ומהשלמת הטובה על האדם שהוכן לו כף ואצבעות לתקן בהן "הרושם (*במלות רושם כוונתו על פתוחי חותם) והמכתב והרקמה וקדיחת האש ושאר המעשים

המכתב והכתיבה · המכתב הם האותיות והתיבות הנקראים · והכתיבה היאך כותבין אותן ובמה כמו הדיו והקולמס : שאפשר שבהגיע אליהם חיי רוחם כו' · שעל ידי אגרת וכתבים שיגיע לאדם מחברו שנאהב לו מאוד תחי רוחו כמו ותחי רוח יעקב : והצלתם מרעתם · ועל ידי אגרות יוכל להציל מכמה רעות וכיוצא: ויתחברו הענינים המפוזרים בלבבות · כי כמה דברי חכמות וחידושים המפוזרים בלבבות החכמים שלא יודעו ולא יצאו לאור אם לא היו יכולין לחבר אותן בספרים בכתיבה : והענין רב מהשלים · והענין הזה ר"ל לפרש ולבאר הצורך אל הכתיבה והמכתב רב מאוד לפרש הכל ולהשלים הביאור בו כי רב הוא ולקצר אנו צריכין : ומהשלמת הטובה על האדם שהוכן לו כף והאצבעות לתקן בהם הרושם כו' · ואף גם בזה נשלם טובה לאדם כו' : וקדיחת האש · רצה לומר שהכין לו כף והאצבעות שיוכל לתקן בהם האש והעצים לקדוח ולבער האש לצורך בישול הדיו והצבע לצורך

חשוב אונ דער נאך גידיינק במעלות אותיות אין דער מעלה פון די אותיות המכתב וואש ווערין גשריבן והכתיבה אונ וויא מען שרייבט זייא מיט איין פען אונ טינט אשר בהמה מחברים מעשה העוברים וואש מיט זיי קאן מען בהעפטין אונ אויף שרייבין די ווערק פון וועלכע מענטשין וואש זיינען גיוועזן פאר אונז והנמצאים אונ פון דיא וואש זיינן נאך דא איצונד ועניניהם אונ זייער פירונג קען מען עש אליץ אויף שרייבין אונ מודיע זיין דאש דורך דעם כתב לבאים אחריהם צו דיא דורות וואש קומן נאך זייא ומגיעים דבריהם אל מי שאינו נמצא עמהם אונ דורך דעם כתב קענין זייא מאכין גרייכין זייערע רייד צו זעלכע וואש איז ניט פאר האנדין בייא זיי ויודעים דברי הרחוקים מהם אונ דורך דעם כתב ווערין זיי גיוואר די זאכן פון די וואש זיינען ווייט פון זיי ועניני קרוביהם אשר בארץ אחרת אונ דיא זאכין פון זייערע קרובים וואש זיינען גאר אין אפרעמד לאנד שאפשר שבהגיעם עליהם חיי רוחם וואש עש איז גימאלט אז דורך דעם וואש זייא ווערין גיוואר פון זייערע זאכין דער קוויקט זיך זייער לעבין והצלתם מרעתם ושחיתותם אונ דורך בריב קאן מען זייא מציל זיין פון זייער בייז אונ פר דארבניש ובו תתקיימנה החכמות בספרים אונ דורך דעם שרייבין קענין די חכמות גישטעלט ווערין אין די ספרים אונ האבין דרום אקיום אבער זונשט וואלטין שוין כמה חכמות פאר געסין גיווארין ויתחברו הענינים המפוזרים בלבבות אונ עש קענען צו אנאנד בהעפט ווערין די זאכין וואש זיינען פאר שפרייט אין די גידאנקען ובו כותבין מה שיש ביניהם אונ מיט דעם כתב קאן מען אויף שרייבין וואש איינר מיט דעם אנדרין האט צו טאן מעניני משא ומתן וסחורה והלוואה דהיינו אין דיא זאכין פון משא ומתן אונ סחורות אונ לייען וקנין אונ קויפין ונשואין וגרושין שידוכים אונ גיטין והענין רב מהשלים אונ ווען מיר זאלין בשיידין אין גאנצין דעם ענין וואש דיא כתיבה נוצט איז דאש זייער פיל צו בשיידין ומהשלמת הטובה על האדם אונ נאך איז פון דיא זאכין וואש ווייזין אז הש"י וויל אז דיא טובה פון דעם מענטשין זאל זיין אין גאנצין אז עש זאל אים קיין שום זאך ניט אפ גיין שהוכן לו כף ואצבעות לתקן בהן וואש ער האט אים אן גיברייט דיא הענט אונ די פינגר ער זאל מיט זייא קענען פאר ריכטן הרושם דאש צייכונג, דאש הייסט אויש צו קריצן אותיות אויף שטיינר והמכתב אונ דאש גישריפץ והרקמה אונ דאש וועבין וקדיחת האש אונ זאל אן צינדין פייער פון קאבין וועגין ושאר המעשים

המעשים והמלאכות הדקות מבלעדי שאר מיני החיים מפני שאינם צריכין להם ואומר כי אין אבר שזכרתי תועלותיו שאין סימני החכמה נראים בהרכבתו ותכונתו וחבורו למי שמתבונן בהם ועדותם הזקה וראייתם גלויה על חמלת הבורא עלינו וכבר באר גלי"נוס בכמה ספרים תועלת האברים באר היטב ואילו היינו מכונים לבאר את זה באבר אחד לבדו היינו יוצאים בדברים מגבול הדרך הקצרה ובמה שהבאנו די להעיר מי שיורהו הבורא דרך הצלתו בעז"ה אך הבחינה בשאר מיני החיים והנהגתם ומהותם איננה נעלמת ממי שמסתכל בהן ומתבונן סימני החכמה מהם וע"כ שונים אותם הספרים בזכרם פליאות הבורא יתעלה כמ"ש לאיוב (סי' לח) מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו ואמר (תהלים קמז) נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו

לצורך הכתיבה ולפאר דבריו : אך הבחינה כו' וע"כ שונים אותם הספרים ר"ל וע"כ נמצא בספרי נביאים וכתובים המדברים

המעשים והמלאכות הדקות אונ נאך אנדרע מעשים אונ אלערלייא מלאכות מבלעדי שאר מיני החיים וואש אנדרע לעבדיגע בשעפעניש קענן דאש ניט מפני שאינם צריכים להם ווייל זיי בדארפין דאש ניט ואומר כי אין אבר שזכרתי תועלותיו שאין סימני החכמה נראים אונ איך זאג אז פון דיא אברים וואש איך האב פריער גידאכט זייער העלפונג צום מענטשין איז ניט פאר האנדין איין אבר פון זייא וואש מען זאל דער פון ניט זעהן די סימנים פון גאטש חכמה בהרכבתו מיט זיין צו אנאנדר שטעלונג פון פלייש אונ ביינר אונ אדערין ותכונתו אונ זיין גישטאלט וחבורו אונ זיין בהעפטונג ווי ער איז בהעפט צום אנדרין אבר קאן דר פון אלץ גיזעהן ווערין די חכמה פון דעם בשעפר למי שמתבונן בהם צו דעם וואש פאר שטייט אונ גיט אכטונג ועדותם חזקה אונ זייער עדות איז שטארק וראייתם גלויה אונ זייער ראיה איז אנטפלעקט על חמלת הבורא עלינו אויף דיא דער בארימקייט וואש דער בשעפער דער בארימט זיך איבער אונז וכבר ביאר גלינוס בכמה ספרים תועלת האברים באר היטב אונ דער גלינוס האט שוין גוט בשייד אין פיל ספרים דיא הילף פון דיא אברים וואש זייא העלפין אונ ניצען דעם מענטשין ואילו היינו מכוונים לבאר את זה באבר אחד לבדו אונ ווען מיר זאלין וועלין דאש בשיידין אפילו פון איין אבר אליין היינו יוצאים בדברים מגבול הדרך הקצרה וואלטין מיר מיט דיא רייד ארויש גיגאנגן פון דעם קורצין וועג כלומר וואלטין מיר גימוזט דרינן מאריך זיין אונ מיר ווילין אבער אין דעם ספר ניט מאריך זיין ובמה שהבאנו אונ מיט דעם וואש מיר האבין אויבין דער פון גיבראכט די להעיר מי שיורהו הבורא דרך הצלתו בעז"ה איז מיט גאטש הילף אויך גינוג צו דער וועקין צו דעם וואש דער בשעפר וועט אים ווייזין דעם גוטין וועג אך הבחינה בשאר מיני החיים נאר דאש פרובונג אונ אכטונג געבונג אויף דיא איבריגע לעבדיגע בשעפניש והנהגתם ומהותם אונ אויף זייער פירונג אונ וויא זייער שפייז קומט איננה נעלמת ממי שמסתכל בהן איז ניט פאר הוילן פון דעם וואש קוקט אונ גיט אכטונג דרויף ומתבונן סימני החכמה מהם אונ פרובט פון זייא דיא סימנים פון גאטש חכמה ועל כן שונים אותם הספרים אונ דרום האבין דיא ספרים פיל מאל גישריבין דער פון בזכרם פליאות הבורא יתעלה אז זייא האבין גידאכט דיא וואונדער פון דעם בשעפר גילויבט איז ער גלייך וויא גאט האט גיזאגט צו איוב מי יכין לעורב צידו ווער קען אן ברייטין דעם ראב זיין שפייז כי ילדיו אל אל ישועו ווארום זיינע קינדער שרייען צו גאט אונ אין (תהלים) שטייט נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו ער גיט צוא דער בהמה איר שפייז צוא

יקראו והרבה כאלה וכן כשהוא מעיין במרוצת הגלגלים והחלוקים בתנועות משתנות והמאורים החלוקים לסדר ענין הכל בהם יראה מסימני היכולת והחכמה מה שלא תכילהו מחשבת אדם וילאה לספרם בלשון כמ"ש דוד ע"ה (שם יט) השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע ושאר המזמור ואמר (שם ח) כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה ומן המופלא שבמה שנופלת עליו עין האדם מבריאות הבורא יתעלה הגדולות השמים כי בכ"מ שהוא עומד מן הארץ יראה חצי הגלגל הסובב את הארץ וכשמסתכל בו האדם ע"ד הבחינה יראה

כי

במדברים ומספרים מהם ברנה: הגלגלים בתנועות משתנות · עיין לעיל שער היחוד פ"ו ומה שכתבתי על זה ועיין בר"ס בתוי"ט בליור על זה: לסדר ענין הכל בהם · ובהם מסדר העולם לידע בהם יום ולילה וימים ושנים וקיץ וחורף וכן כל צרכי העולם הזה על ידו כמו בישול הפירות וכו ולא ובהסתכל האדם בכל זה יראה מסימני היכולת. ומן המופלא כו' השמים כי בכל מקום כו' יראה חצי הגלגל · ר"ל חצי הכיפה והיא גדולה עד מאוד והוא רק קצת הגלגל הסובב את כל כדור הארץ ויושביה: וכשמסתכל בו האדם על דרך הבחינה וכו' · לא ולמד מהשמש שכתב הרמב"ם שיש מופת חותך שכדור השמש לבדה היא גדולה מכדור הארץ מאה ושבעים פעם וכדור הארץ יש בהקיפו עשרים וארבעה אלף מיל ומעתה נוכל לצייר בדעתנו מגודל כדור השמים שהשמש קבוע ברקיע כקערה קטנה וכיתד הקבוע בבית גדול שאיננו נחשב נגד הבית לכלום כך השמש הוא נגד כל כיפת הרקיע ואם כן יראה וירעד יבא האדם כשמסתכל ברקיע השמים ויבין מי ברא אלה בחפצו שאין תכלית ליכולתו ותכמתו וגדלו ובזה לבד יוכל האדם לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד:

כי

דיא קינדער פון דער ראב וואש זייא רופין אים והרבה כאלה אונ נאך פיל פסוקים זעלבע גלייכין וכן כשהוא מעיין במרוצת הגלגלים אונ אזו אויך אז ער וועט אכטונג געבין אויף דיא אום לויף פון דיא גלגלים החלוקים בתנועות משתנות וואש זיינן צו שייד איינש פון דעם אנדרין מיט פאר ענדרטע בוועגונג איין גלגל גייט פון מזרח קיין מערב אונ דער אנדרער פון מערב קיין מזרח והמאורים החלוקים אונ דיא ליכט פון זייא איז אפ גיטיילט איינש פון דעם אנדרין לסדר ענין הכל בהם אונ דאש האט גאט גיטאן צו מסדר זיין דורך זייא דאש פירונג פון דער גאנצר וועלט ווארום דורך זייא ווייסט מען ווען טאג אונ נאכט איז אונ זומער אונ ווינטער אונ דער גלייכין: אדר והמאורים החלוקים מיינט מען דיא ליכטיגע שטערין וואש זיינען אפ גיטיילט איינש פון דעם אנדערין לסדר ענין הכל בהם צוא מסדר זיין מיט זייא דאש פירונג פון אלע מענטשין ויראה מסימני היכולת והחכמה אונ דער וואש וועט אויף דיא אלע זאכין אכטונג געבין וועט ער זעהן דרוישׁ די סימנים פון גאטש חכמה אונ זיין מאכט מה שלא תכילהו מחשבת אדם וואש קיין מענטשישׁ מחשבה קאן עש נית דער לייזין וילאה לספרם בלשון אונ וועט מיד ווערין צו דער ציילין עש מיט דער צונג אזו וויא דוד המלך ע"ה האט גיזאגט השמים מספרים כבוד אל דיא הימלן דער ציילין דעם כבוד פון גאט ומעשה ידיו מגיד הרקיע אונ די ווערק פון זיין האנט טוט זאגן דר הימל כלומר דורך דעם הימל פר שטייט מען דעם כבוד אונ די ווערק פון גאט אונ וויא ווייטער שטייט דארט ומן המופלא אונ וואש דאש גרעשטע וואונדער איז שנופלת עליו עין האדם מבריאות הבורא יתעלה הגדולות אין דעם וואש דער מענטש זעהט עש תמיד פאר זיך פון דיא גרוישע באשעפעניש פון דעם באשעפער יתעלה השמים דאש איז דער הימל כי בכל מקום שהוא עומד מן הארץ דען אין וואש פאר איין ארט פון דער ערד וואש דער מענטש שטייט יראה חצי הגלגל הסובב את הארץ וועט ער אליין זעהען דיא העלפט פון דעם גלגל וואש רינגילט ארום דיא גאנצע ערד איז דאך דער פון גידרונגען אז דיא ערד איז גאר נישט אנטקעגין דעם הימל וכשמסתכל בו האדם על דרך הבחינה אונ ווען דער מענטש וועט דרויף אכטונג געבין מיט פאר שטאנד יראה כי הבורא אותו בחפצו וועט ער

זעהן

כי הבורא אותו בחפצו אין תכלית ליכלתו וחכמתו וגדלו כי כאשר אנחנו רואים ממעשה בנין ב"א הקדמונים מאומה נתמה על יכלתם לעשות כמוהו ויורנו על חזקת גופם ויקרת נפשם לעשותם מבצר חזק לעצמם וכאשר יגדל בעינינו זה המעט המזעיר והמעשה הנבזה שאינו מוסיף על מעשינו אלא מעט כמה אנו חייבין שתגדל תמיהתנו על בורא שמים וארץ וכל אשר בהם מבלי יגיעה וטורח ולא ליאות ועמל מאין דבר "ולא על דבר אלא ברצונו וחפצו כמ"ש (סס לג) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם ומן הטובות על האדם כי כל אשר תסתכל בסימני החכמה בברואים תמצאם עם מה שהן מעידים בו לבורא מן

(ולא על דבר פירוש שום דבר לא סיה מכריחו על זה וזהו שסיים אלא בחפצו כו') :

פי הוא רוצה אותו תמיד: כי כאשר כו' : שהרי אנו מתמיהין אם אנו רואים דברים גדולים וחזקים ומבהרים ממעשי ב"א הקדמונים ומה נחשב זה שהרי גם אנחנו יכולין לעשות כמעט כאלה ואעפ"כ אנו תמהין מאוד על גודל גבורתם ואם כן כמה אנו חייבים שתגדל תמיהתנו על בורא שמים וארץ כו' : ומן הטובות על האדם כו' · תמצא בכל מה שברא הש"י בעולמו יש לאדם בו תקנה ותועלת כי השכן אף בלסי

זעהן אז דער וואש האט בשאפין נאך זיין ווילין נאך אין תכלית ליכלתו וחכמתו וגדלו איז ניט פאר האנדין קיין ענד צו זיין מאכט אונ זיין חכמה אונ זיין אבפרקייט כי כאשר אנחנו רואים ממעשי בנין בני האדם הקדמונים מאומה ווארום אז מיר זעהען עפיש פון דיא גיבייא וואש דיא ערשטע מענטשין האבין גיבויט נתמה על יכלתם לעשות כמוהו טוען מיר זיך פאר וואונדערין וואש זייא האבין גיהאט אזו איין מאכט צוא מאכין אזוא איין בנין ויורנו על חזקת גופם אונ דאש טוט אונז ווייזין אויף דעם שטארקייט פון זייער גוף כלומר מארקין מיר זיך וואש פאר אשטארקייט זייא זיינען גיוועזען ויקרת נפשם לעשותם מבצר חזק לעצמם אונ וויא ווערדיקייט איז גיוועזן זייער פאר שטאנד צו מאכין זיך אזו איין שטארקן פעסטונגן בנין וכאשר יגדל בעינינו זה המעט המזעיר אונ אז עש טוט גרויש זיין אין אונזערע אויגין דיא ווינציגע אונ קליינע זאך והמעשה הנבזה הזה אונ דיא מבוזה ווערק שאינו מוסיף על מעשינו אלא מעט וואש דאש איז נאר אביסיל מער אונ בעשער פון אונזערע ווערק כלומר מיר קענן דאך אויך מאכין בנינים נאר זייערע זיינן אביסיל שטארקר אונ בעשר פון אונזערע פר וואונדערן מיר זיך שוין אויף דעם כמה אנו חייבים שתגדל תמיהתנו על בורא שמים וארץ וויא פיל מער זיינען מיר זיך מחויב צו פאר וואונדערין איבר דעם וואש האט בשאפין הימל אונ ערד וכל אשר בהם אונ אלך וואש דרינן איז אונ האט עש בשאפין מבלי יגיעה וטורח אן מיא אונ אן ארבעט ולא ליאות ועמל אונ אן מדיקייט אונ אן איין ווערק נאר מיט זיין דיבור מאין דבר אונ ניט פון קיין זאך האט ער עש בשאפין נאר אויש נישט ולא על דבר אונ ניט אויף קיין זאך כלומר ווארום אז איינר בויעט אבנין מאכט ער פריער איין יסוד אונ שטעלט דעם בנין אויף דעם יסוד אבר גאט ב"ה האט די וועלט גישטעלט ניט אויף קיין שום יסוד אדר אזו איז דר פשט אונ ניט איבר אויף קיין זאך כלומר אונ קיין זאך האט אים ניט גיצוואונגן אז ער זאל מוזין דאש אלך בשאפן אלא ברצונו וחפצו נאר מיט זיין ווילין אונ זיין באגער אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) בדבר ה' שמים נעשו מיט דעם ווארט פון גאט זיינן די הימל בשאפן גיווארין וברוח פיו כל צבאם אונ מיט די רייד פון זיין מויל זיינן באשאפין גיווארן אלע זייערע היר שארין ומן הטובות על האדם אונ וואש נאך מער טובות זיינן וואש גאט האט גיטאן דעם מענטשין כי כל אשר תסתכל בסימני החכמה בברואים ווארום וואש אלך דוא וועשט קוקין אונ אכטונג געבין אין די סימנים פון גאטש חכמה אין די באשעפנעש תמצאם עם מה שהן מעידים בו לבורא מן האלהות ומן האחדות וועשטו זייא גיפינן אז חוץ דעם וואש זייא זיינן

עדות

מן האלהות ומן האחדות אינם נמלטים להיות בם לאדם אופני תועלת וכונת תקנה אלא שקצתם גלוים וקצתם נעלמים ומהם האור והחושך כי תועלות האור נגלות ונראות אינם נעלמות אך החושך תועלותיו נעלמות מפני שבני אדם משתוממים בו ונפסקים מעשיהם ותנועותיו בבואו ולולי חשכת הלילה היה גופי רוב בעלי חיים כלים בהתמדת יגיעתם ועמלתם ואורך תנועתם ובלילה יבדל קצת הזמן מקצתו ובו יודעים הזמנים שאינם ידועים ואורך ימי החיים וקצרותם ואילו היה הענין הולך תמיד על צורה אחת לא היתה מצוה תלויה בזמן כשבתות

שלפי הנראה אין בו תועלת באשר שב״א מוכרחים להשתמש בלילה לפסוק ממעשיה׳ עכ״ז הטוען כי באמת יראה שבלילה הוא תועלת גדול לב״א : ולולי חשכת הלילה כו׳ · והוא דבר מבואר להוציא מלבן של צדוקים שאומרים שהלילה הוא העדר כו׳ כמה שכתוב לעיל בשער היחוד פ״ו ע״ש : ומן

עדות אויף דעם געטליכקייט אונ איינקייט פון דעם בשעפר אינם נמלטים להיות בם לאדם אופני תועלת קענן זייא אויך ניט פעלין אז דורך זייא מוז זיין דעם מענטשינש הילף אדר אים מציל צו זיין פון שאדין וכונת תקנה אדר פון וועגין דער תקנה פון דעם מענטשין אז עש זאל אים זיין אטובה דער פון כלומר הוץ דעם וואש פון די אלע זאכין קען מען ווישין דאש איינקייט פון דעם בשעפר איז נאך אין זייא פאר האנדין דעם מענטשינש תקנה אויך אדר אים מציל צו זיין דורך דער זאך פון שאדין אדר עש זאל אים דר פון קומן אהילף על צד היותר טוב אלא שקצתם גלוים נאר אטייל זאכין זיינן אנטפלעקט איטליכער קען זעהען וויא דאש איז פון דעם מענטשינש טובה וועגין וקצתם נעלמים אונ אטייל פון זייא זיינען פאר הוילין ומהם האור והחושך אונ פון דיא זאכין זיינען דאש ליכטיקייט אונ דאש פינצטרניש כי תועלות האור נגלות ונראות דען דיא העלפונג פון ליכטיקייט איז אנטפלעקט אונ ווערט גיזעהן דיא טובות וואש דער מענטש האט דער פון אינם נעלמות די זיינן ניט פאר הוילן אך החשך תועלותיו נעלמות אבר דאש פינצטרניש וואש דאש קומט צו ניץ אונ העלפט איז פאר הוילן מפני שבני אדם משתוממים בו פון וועגין ווייל לייט ווערין פאר טומלט אונ פאר ווישט אין דר פינצטרניש ונפסקים מעשיהם ותנועתם בבאו אונ אז דאש פינצטרניש קומט ווערט נפסק זייערע ווערקין אונ זייערע בוועגונג דרום מיינן זייא אז דאש איז ניט קיין טובה אבר צום אמת איז דאש אויך אטובה ווארום ולולי חשכת הלילה ווען עש זאל ניט זיין די פינצטרניש פון דער נאכט נאר עש זאל זיין אלע צייט טאג היו גופי רוב בעלי חיים כלים וואלטין פאר לענד גיווארין דאש רוב פון דיא לעבדיגע בשעפניש בהתמדת יגיעתם ועמלם פון וועגין ווייל זייא וואלטין תמיד זיך גימיהט אונ גיארבעט ובלילה יבדל קצת הזמן מקצתו אונ דורך דר נאכט ווערט צו שייד איין טייל צייט פון דר אנדרר כלומר ווייסט מען וואש פאר איין צייט צו ארבעטין אונ וואש פאר אצייט אפ צו רוען זיך ובו יודעים הזמנים שאינם ידועים אונ דורך דער נאכט קאן מען גיוואר ווערין דיא צייטין וואש וואלטין גיט בקענט גיוועז ווען דיא נאכט וואלט ניט גיוועז למשל מען וואלט ניט גיוואושט וויפיל יאר עש איז פאר האנדין זינט דיא וועלט איז בשאפין גיווארין ווארום מען וואלט ניט גיוואושט וויפיל אטאג איז אונ וויפיל איאר איז ואורך ימי החיים וקצרותם אונ ווער עש לעבט לאנג אדר קורץ ואילו היה הענין הולך תמיד על צורה אחת אבר ווען עש וואלט אלע צייט צו גיגאנגן אויף איינרלייא גישטאלט דאש עש זאל זיין תמיד טאג לא היתה מצוה תלויה בזמן וואלט קיין מצוה ניט גיהאנגן אין אצייט כלומר מען וואלט אונז די מצות גאר ניט גיגעבין אדר אזו איז דר פשט מיר וואלטין ניט גיקאנט מקיים זיין די מצות וואש זיינן גישטעלט אין איין גיוועצטר

צייט

כשבתות וכמועדים וכצומות ולא היה בין בני אדם מועד לעת קצוב ולא היו יודעין רוב הידיעות התלויות בזמן ולא היה נגמר בשול המאכל "בבטן א' מבעלי חיים כראוי ומפני שהיה האדם צריך לאור בלילה לעשו' בו קצת מעשיו להיות בו צוות לחולה העמיד לו הבורא במקומו מאור האש להשתמש בו בלילה בכל עת שירצה ויכבהו בכל עת שירצה ומן התימה שיהיה מראה השמים מן המראים המחזקים את אור העינים שהוא נוטה אל השחור ומכחו המיוחד לו שהוא מקבץ אור העינים ומחזיקו ואם היה מראהו לבן היה מזיק לעיני בעלי החיים ומחלישם וכן שאר החכמה בשאר הבריות ומרב טוב האלהים על האדם ששם מוראו

(הג"ה נגמר כו' בבטן כו' כי חכמי הרופאים אמרו שעיקר בישול המאכל בבטן הוא בלילה בשינו' הידועות לנס (פ"ל) :

ומן התימה שיהיה מראה השמים כו' שהוא נוטה אל השחור כו' · ר"ל כמראה כחול (בל"א בלאָ) שהוא קרוב למראה שחור : ומכחו המיוחד לו · למראה השחור והדומה לו שיש לו כח זה : שהוא מקבץ אור העינים · אליו אל המראה השחורה שהרי כותבין שחור על לבן שיפול עין הקורא על השחור ולא על הלבן: ומחזיקו · שמראה השחור מחזק אור העינים שהרי תולין מסך שחורה על עינים חלושים ומתרפאים : וכן שאר החכמה בשאר הבריות · כי כל בריה יש לו אברים וכחות כפי טבעו וכפי צרכו : ומרב טוב כו' ומה שראוי לך להבין כו' והיא התנועה כו' · ר"ל שהרי אנו רואים שכל הבריות שבעולם יכולין להתנועע הנה והנה וממקום למקום ואין הגופים הגשמיים שבאדם

צייט כשבתות וכמועדים וכצומות גלייך אז שבת אונ יום טוב אונ תעניתים ווארום מיר וואלטין ניט גיוואוסט ווען דר זיבטר טאג איז מיר זאלין דענסט מאל רוען אונ אזו אויך ביי יום טוב אונ תעניתים ולא היה בין בני אדם מועד לעת קצוב אונ דיא לייט וואלטין ניט גיקאנט אפ שטעלין זיך צווישן אנאנד אצייט רענשטאלט צו טאן אדר אפ צו שמועסן איין עסק ולא היו יודעין רוב הידיעות התלויות בזמן אונ וואלטין ניט גיוואוסט דיא רוב ווישן שאפט אונ חכמות וואש זייא ווענדין זיך אין אצייט למשל זיי וואלטין ניט גיוואוסט ווען צו אקערין אונ זייען אונ פלאנצן בוימר ולא היה נגמר בשול המאכל בבטן אחד מבעלי חיים כראוי אונ קיין שום עסין ווארג וואלט ניט גיקאנט רעכט גיקאכט ווערין אין בויך פון איין לעבדיגע בשעפעניש (עיין בהג"ה) ומפני שהיה האדם צריך לאור בלילה אונ וייל דער מענטש בדארף ביי נאכט אויך צו ליכטיקייט לעשות בה קצת מעשיו ער זאל קענן דער ביי טאן אטייל פון זיינע ווערקין ולהיות בו צוות לחולה אונ עש זאל זיין דורך דעם זיין בהעפטונג צו איין קראנקן כלומר מענטשן זאלין קענען זיין ביי איין חולה אונ זאלין אים בדינן העמיד לו הבורא במקומו מאור האש האט אים דר בשעפר אויף דעם ארט פון דעם ליכטיקייט פון דעם טאג גיגעבן דאש ליכטיקייט פון פייער להשתמש בו בלילה בכל עת שירצה ער זאל זיך דער מיט בדינען בייא נאכט ווען ער ווער וועלין ויכבהו בכל עת שירצה אונ זאל עש פאר לעשין ווען ער וויל ומן התימה אונ עש איז נאך צוא פאר וואונדערין וויא גרויש דיא חכמה איז פון גאט שיהיה מראה השמים וואש דיא פארב פון דעם הימל טוט זיין מן המראים המחזיקים את אור העינים פון דיא פארבין וואש שטארקין דאש ליכטיקייט פון דיא אויגין שהוא נוטה אל השחור וואש דיא פארב פון דעם הימל איז ניט גאר וייש נאר עש איז בלא וואש איז נאהינט צוא שווארצקייט ומכחו המיוחד לו שהוא מקבץ אור העינים ומחזקו אונ דער כח וואש איז מיוחד צוא דיא פארב וואש איז נאהינט צוא שווארצקייט דאש עש זאמילט איין דיא ליכטיקייט פון די אויגין צו דר מראה אונ שטארקט זיי ואם היה מראהו לבן אונ ווען דיא פארב פון דעם הימל וואלט גיוועזן וייש היה מזיק לעיני בעלי החיים ומחלישם וואלט עש גישאט צוא דיא אויגין פון דיא מענטשין אונ וואלט זייא שלאף גימאכט וכן שאר החכמה בשאר הבריות אונ אזו אויך האט גאט דיא איבריגע בשעפניש אויך אלש מיט חכמה בשאפין ומרוב טוב האלהים על האדם אונ נאך איז פון דעם פיל גוטש וואש גאט האט גיטאן צו

דעם

מוראו על שאר החיים המזיקים כמו שנאמר (בראשית ט) ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וגו׳ כדי שיהיה התינוק בטוח מן החתול והעכבר והדומה לו וכשהאדם מת איננו בטוח בהן כמ״ש רז״ל תינוק בן יומו חי אינו צריך לשמרו מן העכברים עוג מלך הבשן מת צריך לשמרו מן העכברים שנאמר ומוראכם "וחתכם יהיה על כל חית וגו׳ וממה שראוי לך להבין מכל הבריאות העליונים והתחתונים מקטנם ועד גדולם הענין הנעלם אשר בו סדר הכל והשלמתו ואיננו מושג בחושים הגשמים והוא התנועה הדבקה לכל מחובר ואין חוש מהחושים הגשמיים משיג אותה אך השכל משיג אותה באמצעות הנע אשר ישיגהו החושים ❧

שנאדם משיגים הכח הזה שבו מתנענע לא בשמיעה ולא בראיה ולא במישוש ולא בריח רק אנחנו משיגים זה בשכל שיש ע״כ איזה כח ונפש שבו מתנענע והתנועה בעצמה אין משיגים בחושינו שהיא כתחלה כאן

(כנ״ה רז״ל דרשו מלת והתכם ותייתכם כלומר בעוד שתייתכם בכם יראה מוראכם וכו׳ (מנות)

דֶעם מֶענְטְשִׁין ששם מוראו על שאר החיים וָואשׁ עֶר הָאט גִּיטָאן זַיין פָּארְכְט אִיבֶּער דִיא אִיבֶּרִיגֶע לֶעבֶּדִיגֶע בַּשֶׁעפֶּנִישׁ וָואשׁ קֶענֶן מַזִיק זַיין אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין בְּרֵאשִׁית ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ אוּנ אַייעֶר פָּארְכְט אוּנ אַנְגְשְׁט זָאל זַיין אוֹיף אַלֶע לֶעבֶּדִיגֶע בַּשֶׁעפֶּנִישׁ פוּן דֶר עֶרְד כדי שיהיה התינוק בטוח מן החתול והעכבר והדומה לו דָאשׁ אִיז כְּדֵי אַקִינְד זָאל פַאר זִיכֶערְט זַיין אַז עֶר זָאל נִיט נִיזוֹק וֶוערִין פוּן אַיין קַאץ אָדֶער אַיין מױז אוּנ פוּן זֶעלְכֶע גְלַייכִין וכשהאדם מת אָבֶּער אַז דֶער מֶענְטְשׁ אִיז טױט איננו בטוח מהן אִיז עֶר נִיט פַאר זִיכֶערְט פוּן זֵייא כמו שאז״ל אַזוֹא וִויא אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים ז״ל הָאבִּין גִיזָאגְט תינוק בן יומו חי אַקִינְד וָואשׁ לֶעבְּט וֶוען עֶר אִיז נָאר אַלְט אֲפִילוּ אֵיין טָאג אינו צריך לשמרו מן העכברים בַּאדַארְף מֶען אִים נִיט הִיטִין פַאר עַכְבְּרִים אַז זֵייא זָאלִין אִים עֶפֶּעס נִיט טָאן עוג מלך הבשן מת אוּנ וֶוען אֵיינֶער אִיז אֲפִילוּ אַזוֹא גְרױשׁ וִויא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אוּנ אִיז טױט צריך לשמרו מן העכברים מוּז מֶען אִים הִיטִין פַאר דִיא עַכְבְּרִים שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וָוארוּם עֶשׁ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק אוּנ אַייעֶר פָּארְכְט אוּנ אַנְגְשְׁט זָאל זַיין אִיבֶּר דִי לֶעבֶּדִיגֶע בַּשֶׁעפִּינֶעשׁ פוּן דֶער עֶרְד מֵיינְט דֶער פָּסוּק כָּל זְמַן אַז אִיר לֶעבְּט וממה שראוי לך להבין אוּנ וָואשׁ דוּא גִיהֶערְשְׁט נָאךְ פַאר שְׁטֵיין מכל הבריות העליונים ותחתונים פוּן אַלֶע אױבֶּערְשְׁטֶע אוּנ אוּנְטֶערְשְׁטֶע בַּשֶׁעפִּינֶעשׁ מקטנם עד גדולם פוּן דִיא קְלֶענְסְטֶע בִּיז דִיא גְרֶעסְטֶע הענין הנעלם אשר בו סדר הכל דָאשׁ אִיז דִיא פַאר בָּארְגִינֶע זַאךְ וָואשׁ דוּרְךְ דֶעם אִיז דֶער רֶעכְטֶער סֵדֶר פוּן אַלֶע בַּשֶׁעפֶּענִישׁ והשלמתו אוּנ דְאשׁ גַאנְצְקַייט דֶער פוּן ואיננו מושג בחושים הגשמיים אוּנ מֶען קָאן עֶשׁ נִיט מַשִּׂיג זַיין דוּרְךְ דִיא לַייבְּלִיכֶע חוּשִׁים נָאר דוּרְךְ דֶעם שֵׂכֶל והוא התנועה הדבקה לכל מחובר אוּנ דִי פַאר בָּארְגִינֶע זַאךְ אִיז דָאשׁ רִירִין אוּנ וָואגְלִין וָואשׁ אִיז בַּהֶעפְטְ צוּ אִיטְלִיכֶע זַאךְ וָואשׁ אִיז בַּאהֶעפְטְ פוּן דִיא פִיר יְסוֹדוֹת כְּלוֹמַר וָואשׁ אִיטְלִיכֶע זַאךְ רִירְט זִיךְ אַוֶועק פוּן זַיין פְרִיעֶרְדִיגֶן אָרְט גְלַייךְ וִויא דֶער גַאנְג פוּן דֶער זוּן וָואשׁ זִיא רוּקְט זִיךְ אַלֶע מָאל וַוייטֶער אָדֶער אַלֶע זַאכִין וָואשׁ וַואקְסִין אױשׁ דֶער עֶרְד ואין חוש מהחושים הגשמיים משיג אותה אוּנ קַיין שׁוּם חוּשִׁים פוּן דִי לַייבְּלִיכֶע חוּשִׁים קֶען דָאשׁ נִיט מַשִּׂיג זַיין עֶר קָאן נִיט זֶעהֶן וִויא דִיא זוּן רוּקְט זִיךְ אַלֶע מָאל וַוייטֶער אָרְט וִויא דִיא אַלֶע זַאכִין וַואקְסִין אך השכל משיג אותה נָאר מִיט דֶעם שֵׂכֶל קָאן מֶען עֶשׁ פַר שְׁטֵיין באמצעות הנע אשר ישיגוהו החושים דוּרְךְ דֶעם וָואגְלִין וָואשׁ דִיא חוּשִׁים גְרֵייכִין כְּלוֹמַר דוּרְךְ דֶעם וָואשׁ אִין אַצַייט אַרוּם זֶעהְט מֶען מִיט דֶעם חוּשׁ הָרְאוּת אַז דִיא זוּן שְׁטֵייט נִיט אוֹיף דֶעם אָרְט וואו זִיא אִיז פְרִיעֶר גִישְׁטַאנֶען אָדֶער עֶר זֶעהְט אַז דִי זַאךְ אִיז גְרֶעשֶׂר אֵיידֶער זִיא אִיז פְרִיעֶר גִיוֶועזֶן פַאר שְׁטֵייט

מעו

החושים ולולי התנועה לא היתה נגמרת הוית שום דבר מן הנמצאות ולא הפסדם ואמר אחד מן הפלוסופים רוב הטבעים עם התנועה (הג"הה פ' כל זה כמנוח) "וכשתבין סוד התנועה ותשכיל ענין אמתתה ורוחניותיה ותדע כי היא מפלאי החכמה האלהית ותכיר רוב חמלת הבורא על ברואיו אז יתברר לך כי כל תנועותיך נקשרות בחפץ הבורא יתעלה והנהגתו ורצונו הקטנה והגדולה שבהם והנגלויה והנסתרת חוץ ממה ששם ברשותך מבחירת הטוב

כאן ואח"כ במקום אחר · ולולי התנועה לא היתה נגמרת כו' · כי אם היה הכל בלי תנועה כאבן דומם היאך היה נגמר מזה שום דבר ההריסה והזריעה ולא היה דבר בעולם: וכשתבין סוד התנועה · שאין לך דבר שאין בו כח להתנועע אפי' הדומם מצמיח הצומח בכח התנועה שבו וכן כולם: אז יתברר לך כי כל תנועותיך נקשרו' בחפץ הבורא כו' · שהכח הזה שיש באדם שבו מתנועע הוא כח רוחני והרוחני בוודאי דבוק ונקשר ברוחני שהוא חפץ הש"י ובתנועה הוא יתברך נוהג את האדם הכל אשר יחפוץ כרסן שבבהמה ביד המנהיג כן אנחנו בידו ית' בכל תנועותינו הקטנה והגדולה הגלויה והנסתרת הכל הוא בידו וברשותו ברצותו נוכל להניע היד והרגל וכל האברים וברצותו קושר אותם שלא נוכל להניע בהם כמו שמצינו בירבעם ותיבש ידו ולא יוכל להשיבה אליו וגו' וכן כל אדם הוא ביד הש"י ונקשר בו יתברך: חוץ ממה ששם ברשותך מבחירת הטוב והרע · שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כמ"ש ראה נתתי לפניך וגו' ובחרת בחיים ור"ל רק את זו לעשות טוב או רע אותו התנועה בידינו דאל"כ היה מוכרח ובטלה השכר

מען מיטין שכל אז דיא זון איז ניט שטיל גישטאנען נאר זיא האט גיוואגילט אונ אויך דיא אלע זאכין האבין גיוואגילט אונ האבין גיוואקסין ולולי התנועה אונ ווען דאש וואגלען וואלט ניט גיוועזן אין דיא בשעפינעש לא תהיה נגמרת הוית שום דבר מן הנמצאות וואלט ניט גיקאנט נגמר ווערין דיא באשטאנד פון איין שום זאך וואש גיפינען זיך אויף דער וועלט ולא הפסדם אונ ניט זייער שאדין כלומר קיין שום זאך וואלט קיין באשטאנד ניט גיהאט ווארום זייא וואלטין גיוועזן אזוא וויא איין אבן דומם אונ קיין שום זאך וואלט ווידער ניט גיקאנט פאר דארבין ווערין אבער אז דאש וואגלין איז יוא פאר האנדין ביי אלע באשעפעניש קען עש אלע מאל זיך רוקין אונ וואקסין אונ האט איין בשטאנד אונ אז דאש וואגלן פעלט פון דער זאך ווערט עש פאר דארבין ואמר אחד מן הפילוסופים אונ איינר פון דיא פילוסופים האט גיזאגט רוב הטבעים עם התנועה דאש רוב פון דיא נאטורליכע זאכין זיינען גיגעבין גיווארין מיט דעם וואגלן כלומר ווייניג זאכין זיינען פאר האנדין וואש זייא שטייען תמיד אויף איין מעמד אונ וואגלן ניט אבר דאש רוב זאכין שטייען ניט אויף איין מעמד נאר זייא וואגלין תמיד אונ וואקסין וכשתבין סוד התנועה אונ אז דוא וועשט פאר שטיין דעם סוד פון דער תנועה ותשכיל ענין אמתתה אונ וועשט פאר שטיין איר ווארהאפטיגן ענין ורוחניותה אונ אירע זאכין וואש קענען ניט גיזעהן ווערין נאר זיי מוזין במערקט ווערין מיט דעם פאר שטאנד ותדע כי הוא מפלאי החכמה האלהית אונ דוא וועשט וויסן אז דאש איז פון דיא וואונדערליכע חכמה פון גאט ותכיר רוב חמלת הבורא על ברואיו אונ וועסט דער קענען דאש פיל דער בארמיקייט וואש דער באשעפער דער בארימט זיך אויף זיינע בשעפינעש אז יתברר לך דענסטמאל וועט דיר אויש גיקלערט ווערין כי כל תנועותיך נקשרות בחפץ הבורא יתעלה אז אלע דיינע וואגלונג כלומר דער כח וואש איז אין דיר פאר האנדין וואש מיט אים רירסטו אונ וואגילסט איז דאש אלץ פאר קניפט אין דעם ווילין פון דעם בשעפער גילויבט איז ער והנהגתו ורצונו אונ אין זיין פירונג אונ אין זיין ווילין הקטנה והגדולה שבהם סייא דאש קלענשטע אדר דאש גרעשטע וואש צווישין זייא והגלויה והנסתרת אונ דיא אנטפלעקטע אונ פאר בארגינע קאן דאש אלץ ניט גישעהן אן גאטש ווילין חוץ ממה ששם ברשותך נאר חוץ דעם וואש גאט האט גיגעבין אין דיין רשות מבחירת הטוב והרע דאש איז פון

אויש

הטוב והרע וכאשר יתברר לך זה תפקוד עצמך בכל תנועה שתנוע וזכור הקשר אשר קשרך הבורא ב"ה והתבושש ממנו תמיד ותירא אותו (הג"ה מילת בו מוסב עליו יתברך) : ותמסר לדינו ורוצה בגזרותיו תגיע אל רצונו ותהיה אחריתך לטוב כמ"ש הכתוב (תהלים לב) והבוטח בה' חסד יסובבנו וממה שראוי לך לבחון בו מעניני העולם שתסתכל תמיד באחרית הדברים שהם מתקשים עלינו ומזדמנים לנו ותראה בהם פליאה גדולה כי הרבה דברים באים על כרחנו ושבח אחריתם ובהיפך וכבר נאמר כי חבורה אחת בעוברי דרכים לנה אצל כותל אחד ובא כלב והשתין על אחד מהם ונער וקם לרחוץ עצמו

הטוב והרע : וכאשר כו' · ולכך ראוי לך שבכל תנועה תזכור ותפקוד ותחשב עם עצמך מה תעשה בתנועה זאת שלא יהיה דבר שלא ברצון השי"ת שהרי אתה נקשר בו ובידו לשנותה ואם כן תעשה כל מעשיך ותנועתך לש"ש ותתבייש ממנו תמיד שהרי הוא תמיד עמך בכל מעשיך : ותמסר לדינו · ר"ל תבטח בו שכל מה דעבד לך הוא בוודאי לטוב : ורוצה בגזרותיו · שכל מה שגוזרין עליך תהיה מרוצה בו:ותגיע אל רצונו · אז תגיע אל רצון הבורא יתברך והוא ירצה שאין לך מדה טובה ממנה אם השי"ת מרוצה בנו ובמעשינו בזה תכלית האדם בעוה"ז ובעולם הבא כמ"ש לעיל בהקדמה ויתבאר עוד לפנינו בעז"ה · וכמ"ש פירש סוד התנועה בענין אחר ע"ש ולא ידעתי היאך הוא מפרש כל הענין של התנועה עד הנה והמבין יבין : וממה שראוי לך כו' באחרית הדברים כו' · שיש דברים הרבה שמזדמנים לנו ונראים קשים עלינו ושיגרים שהם לרעה ובאים על כרחנו ולבסוף נראה אחריתם משובח וטוב והוא אמרו : כי הרבה דברים באים על כרחנו ושבח · ר"ל וישבח אחריתם : ובהיפך · נמצא גם כן בתחלתם טובה ובסופם רעה ולכך ראוי להסתכל תמיד על סופן של דברים ותכליתן וכן כתב הרמב"ם במשנה חייב אדם לברך כו' לפי שיש דברים רבים נראים בתחלתם טובה ויהיה אחריתם רעה וכן להיפך ושיש על כן אין ראוי למשכיל להשתומם כשתבא עליו צרה גדולה מפני

אויש צוא דער ווייליל צוא טאן גוטש אדער חס ושלום בייז וכאשר יתברר לך זה אונ אז דאש וועט דיר אויש גיקלערט ווערין תפקוד עצמך בכל תנועה שתנוע גיהערשטו דיך צוא בדיינקען אין אלע תנועות וואש דוא וועשט וואגלין אונ רירן אויב דוא טושט ניט דער מיט חס ושלום דר ווידר דעם ווילן פון גאט וזכור הקשר אשר קשרך הבורא אונ גידיינק דעם בונד וואש גאט האט דיך פאר בונדין מיט אים כלומר מיט זיין ווילין אזו וויא פריער איז גישטאנען אונ ער קען דאש ווידער פאר ענדערין והתבושש ממנו תמיד אונ שעם דיך אלע צייט פאר אים ותירא אותו אונ פארכט זיך פאר אים ותמסר לדינו אונ ענטפער דיך איבער צו זיין דין ורוצה בגזרותיו אונ בוויליג דיך צו דעם וואש ער האט אויף דיר גוזר גיוועזן ותגיע אל רצונו דען וועשטו גרייכין צו זיין ווילין ותהיה אחריתך לטוב אונ דיין סוף וועט זיין צו גוטין אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) והבוטח בה' חסד יסובבנו אונ דער וואש פאר זיכערט זיך אין גאט דעם וועט גינאד ארום רינגלען וממה שראוי לך לבחון בו מעניני העולם אונ וואש נאך דוא גיהערשט צוא פרובין אונ אכטונג געבין פון דיא זאכין פון דער וועלט איז דאש שתסתכל תמיד באחרית הדברים שהם מתקשים עלינו דוא זאלשט אלע צייט לוגין אונ טראכטין אין דעם סוף פון דיא זאכין וואש אונז דאכט זיך זייא זיינן שווער אויף אונז ומזדמנים לנו אונ טרעפין זיך צו אונז כלומר עש איז פר האנדין פיל זאכין וואש זיינען זיך צו אונז מזדמן אונ אונז דאכט זיך דאש איז איין רעה אונ קומען אויף אונז מיט גוואלד ושבח אחריתם אונ זייער סוף איז גילויבט ובהיפך עש איז פאר האנדין ווידר פאר קערט זעלכע זאכין וואש צום אן הייב דאכט זיך אונז אז זייא זיינן זייער גוט אונ זייער סוף איז ניט גוט וכבר נאמר אונ עש איז לאנג גיזאגט גיווארין כי חבורה אחת מעוברי דרכים לנה אצל כותל אחד אז איין הברותה איז גיגאנגן אונטר וועגין אונ האט גינעכטיגט בייא איין וואנט ובא כלב והשתין על אחד מהם אונ איין כלב איז גיקומן אונ האט משתין גיוועזן אויף איינעם פון זייא ונער אונ דער מענטש האט זיך אויף גיהאפט פון דעם שלאף וקם לרחוץ עצמו

מן

עצמו מן השתן וכשהרחיק מחבריו נפל הכותל עליהם ומתו ונצול הוא והרבה פעמים יקרה כזה והפכו ומן הגדול שבדברים שראוי לך לבחון בהם כלילת מתנות האלהים לבעלי חיים וצמח האדמה בגשמים בעת הצורך אליהם וירידתם בעתם כמ"ש הכתוב (ירמיה יד) היש בהבלי הגוים מגשימים ואם השמים יתנו רביבים הלא אתה הוא ה' אלהינו ונקוה לך כי אתה עשית את כל אלה ואמר (שם ה) ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו שבועות חקות קציר ישמר לנו ותמצא הכתוב מגדיל ענינם מאד וכאמרו (איוב ה) עושה גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות לשום שפלים למרום וקודרים שגבו ישע ומן התימה בסבת המזונות מן הזרעים כי גרגיר אחד מוציא אלף ויותר כשינצל מן

מפני שאיני יודע סופה עכ"ל : כלילת · ל' כולל ור"ל שהגשמים הם מתנה טובה וכולל כל דבר ולמה שהאדמה שלא היה להם היות מבלי גשם והם יורדים בעת הצורך והאוי לבחון שהם טובות הבורא יתברך : לשום שפלים למרום · השפל היה לו תבואה הרבה יתרומם ויתעשר : וקודרים · ומי שהיה קודר ושחור בפניו מחמת הרעב : שגבו ישע · בתשועה : ומן התימה כו' שגרגיר אחד מוציא אלף גרגרים ויותר וכו' · וזהו פלא וטובה כפולה למקום אינו דאל"כ שלא יוציא כך רק כזה איך היו מתפרנסים בנ"א והיה כמלה

מן השתן אונ איז אויף גישׁפּאנען אפּ צו וואשין זיך פון דער השתנה וכשהרחיק מחביריו אונ אז ער האט זיך דער ווייטערט פון זיינע חברים נפל הכותל עליהם ומתו איז גיפאלין דיא וואנט אויף זיי אונ זיינען גישטארבין וניצול הוא אונ ער איז ניצול גיווארן נמצא דער מענטש האט דאך גימיינט אז דאש איז אים איין רעה וואש דער כלב האט אויף אים מטמא גיוועזן אונ לסוף איז דאש אים גיוועזן אגרויסע טובה והרבה פעמים יקרה כזה אונ פיל מאל טרעפין זיך זעלכע גלייכין והפכו אונ פאר קערט דאש מען מיינט אפט אז עש איז אטובה אונ צום סוף ווערט דער פון איין רעה ומן הגדול שבדברים אונ וואש דאש גרעסטע חידוש איז צווישין דיא זאכין שראוי לך לבחון בהם וואש דוא גיהערסט צוא פּרובין אונ אבטראכטן צוא געבין אויף זייא כלילת מתנת אלהים דאש זיינען די מתנות פון גאט וואש בטרעפין אלע מיט אנאנד לבעלי חיים וצמח האדמה צו אלע דיא לעבעדיגע בשעפענש אונ צו דעם שפּראצונג פון דער ערד בגשמים בעת הצורך אליהם וואש ער גיט זייא רעגין אין דער צייט וואש זייא בדארפין אים וירידתם בעתם אונ דיא רעגען נידערין אין דער צייט אזו וויא דער פסוק זאגט אין (ירמיה) היש בהבלי הגוים מגשימים איז דען פאר האנדין צווישין דיא נארעשע מענטשין זייא זאלין קענען מאכין רעגענען ואם השמים יתנו רביבים אונ טוען דען קענען דיא הימלען אליין געבין שפּרייא רעגין הלא אתה הוא ה' אלהינו פאר וואר דאש קען קיינער ניט טאן נאר דוא גאט אונזער גאט ונקוה לך כי אתה עשית את כל אלה אונ מיר וועלין האפין צו דיר ווארום דו האשט דאש אלין גיטאן אונ בשאפין ותמצא הכתוב מגדיל ענינם מאוד אונ דו וועשט גיפינען וויא דער פסוק מאכט זייער גרויש די זאך פון דעם רעגין ובאמרו דער מיט האט ער גיזאגט אין (איוב) עושה גדולות עד אין חקר ער טוט גרוישע זאכין וואש מען קאן זיי ניט פארשטין נפלאות עד אין מספר וואונדערליכע זאכין וואש זיי האבין קיין צאל ניט הנותן מטר על פני ארץ וואש ער גיט רעגין אויף דער ערד ושולח מים על פני הוצות אונ שיקט וואסער אויף די גאסין לשום שפלים למרום דאש די נידעריגע זאכין מאכט ער הויך וקודרים שגבו ישע אונ דיא וואש זיינען שווארץ פר הונגער-די ווערין גישטארקט מיט הילף ומן התימה בסיבת המזונות מן הזרעים אונ עש איז פאר האנדין גרויש וואונדער דרינען וויא דיא שפייז קומען אויש דיא זוימען כי גרגיר אחד מוציא אלף ויותר דען

מן הפגעים וכבר נאמר כי ימצא בגרגיר אחד של חטה שלש מאות שבלים ובכל שבולת יותר מעשרים גרגרים ונמצאו אילנות גדולים אשר יהיה שרשם גרגיר אחד וגדול אחד (מאד) על ההקשה אשר זכרתי (הג"ה עיין בפ"ל שמקיים הגירסא וגדול אחד ועיין במנוה שמפרש בענין אחר) מן הכפל ישתבח החכם החונן המסבב להויות הדברים הגדולים מן הקטנה והלושה שבסבות כאשר אמר הכתוב (שמואל א ב) ולו נתכנו עלילות אך הטרפים המיוחדים לאישי מיני החיים רבו מספר והחכם כאשר יתבונן בהם ויבין סבותם יכיר חכמת מחשבת הבורא יתעלה בהם ועליהם אמר דוד (תהלים קד) כלם אליך ישברון לתת אכלם "בעתו תתן להם ילקוטון תפתח ידך ישבעון טוב (ר"אמר בעתו שבכל מין יש עת מיוחדת למאכלו כאמרם · רז"ל שיש בריה שאוכלת ביום ויש שאוכלת בלילה) : ואמר

שמלם לריק : ונמצא אילנות גדולות כו' וגדול מאוד כ"ג במ"ה : על ההקשה אשר זכרתי מן הכפל · ר"ל בדבר זה שמגרגיר אחד יוצא ששה אלפים גרגרים הוא פלא גדול ויש דוגמתו בעולם מה שנמצא וכל אדם רואה אותו שאילנות הגדולים מאוד שרשם גרגיר אחד לבד ויש באילן כמה כפלי כפלים יותר משבלים ולפי ערך ודמיון אשר זכרתי בהשבלים והגרגרים שהוא דבר פלא ובאילנות הוא דבר גדול ונפלא יותר ויותר: אך הטרפים המיוחדים לאישי מיני החיים כו' · ר"ל כאשר יתבונן האדם איך ובמה ניזונים כל איש ואיש ר"ל הפרטית של כל מיני החיים שעל פני כל האדמה שזה פרנסתו מזה הדבר וזה מדבר אחר וכלם ישבעון טוב ואינם מתים ברעב והש"י מכין מזון לכלם ולפרש הדבר הזה אין לספר ואין להאריך בו כי מכל

איין קארן מאכט אויש וואקסין מער אז טויזנט כשינצל מן הפגעים אז ער ווערט נאר בשירמעט פון בייזע בגעגעניש כלומר אז עש קומט נאר דרויף ניט קיין האגיל אדער אנדערע שאדין וואקסט אויש פון איין קארין מער אז טויזנט וכבר נאמר אונ עש איז שוין לאנג גיזאגט גיווארין כי ימצא בגרגיר אחד של חטה שלש מאות שבלים אז פון איין קערענדיל פון ווייץ קען ארויש קומען דרייא הונדערט זאנגען ובכל שבולת יותר מעשרים גרגרים אונ אין איטליכער זאנג איז מער פון צוואנציג קערענדלאך פון ווייץ ונמצא אילנות גדולים אונ עש ווערט גיפונען גרוישע בוימער אשר יהיה שרשם גרגיר אחד וואש זייער ווארציל טוט נאר זיין פון איין קערענדיל וגדול מאוד על ההקשה אשר זכרתי מן הכפל אונ דער בוים איז זייער גרויש אז ביי אים איז פאר האנדרין פיל טאפיל מאל מער פון דעם פאר גלייכעניש וואש איך האב גיבראכט פון דעם ווייץ כלומר אונ די ווייץ וואש איך האב פריער גיבראכט איז דאך בוודאי אויך אגרויש וואונדער אז פון איין ווייץ זאל אויש וואקסין זעקס טויזנט ווייצין אבער אין דעם בוים איז נאך פאר האנדרין פיל מאל מער וואונדער ווארום דער בוים וואקסט דאך אויך אויש איין קערענדיל אונ אין דעם איז דאך בוודאי פאר האנדרין פיל מאל טאפיל וויא זעקס טויזנט ווייץ (עיין בהג"ה) ישתבח החכם גילויבט זאל זיין דער קלוגער גאט החונן דער לייט זעליגער המסבב להויות הדברים הגדולים וואש ער ברייננגט צוא וועגין צוא דיא גרוישע זאכין מן הקטנה והחלושה שבסיבות אויש די קלענשטע אונ שלאפשטע זאכין אזו וויא עש שטייט אין (שמואל) ולו נתכנו עלילות אונ ביי אים זיינען גיציילט אונ אן גיבריייט דיא ווערקין אך הטרפים המיוחדים לאישי מיני החיים נאר דיא שפייז וואש פאר איטליכין מין פון דיא לעבעדיגע בשעפעניש איז ניווארין אן גיברייט באזונדערע שפייז רבו מספר דיא זיינען פיל פון צוא דער ציילין זייא והחכם כאשר יתבונן בהם אונ דער קלוגער אז ער וועט פאר שטיין אין זייא ויבין סבותם אונ וועט פאר שטיין זייערע סיבות כלומר ער וועט פאר שטיין וואש פאר איין שפייז צוא איטליכין מין איז אן גיברייט יכיר מחשבת הבורא יתעלה וועט ער אין זייא דער קענען דיא חכמה פון דער מחשבה פון דעם בשעפער אונ אויף זייא האט דוד המלך גיזאגט כלם אליך ישברון זייא אלע טוען האפין צוא דיר לתת אכלם בעתו צוא געבין זייא זייער שפייז אין

ואמר (שם קמה) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון ואני עתיד לבאר ענין זה יותר בשער הבטחון בעז"ה :

והגדולה שבטובות שהיטיב בהם הבורא לאדם והראיה החזקה עליו התורה הנתונה למשה נביאו ע"ה והראות האותות על ידו ושנות המנהגים והטבעים והראות המופתים הנוראים כדי להאמין בבורא ית' ובנביא כמ"ש (שמות יד) וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו ואמר (דברים ד) אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו ואמר (שם) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש ואם יבקש אדם בזמן הזה לראות מה שהוא דומה לענינים ההם יביט בעין האמת

מכל אחד לבדו יש די לבחון בו יכולת הש"ית והכמתו וטובו יתברך ובפרט כל אדם יכול לבחון בפרנסת עצמו :

והגדולה שבטובות כו' והראיה החזקה עליו היא התורה הנתונה כו' . ר"ל מי שנותן לבו ודעתו בדבר הגדול הזה של מעמד הגדול על הר סיני ונתינת התורה ויציאת מצרים ומה שנלוה לזה שראו כלם עין בעין כי השם הוא האלהים ואין עוד מלבדו ואשר לו הכח לשנות המנהגים והטבעים בכל עת שירצה ואין מי שימחה בידו וכל זה היה במעמד כל ישראל שהיו יותר מת"ר אלף לבד נשים וטף וערב רב ואין מי שיוכל להכחיש את זאת מכל האומות בעבור פרסומו וא"כ אין לך ראיה גדולה וחזקה על בורא עולם ית' יותר מזו וכבר האריך בדבר הזה בספר הכוזרי בדברים רבים נכוחים וישרים למ"ד וזאת יסוד הספר מקבלה אל הקבלה וכמ"ש לעיל ע"ש : ואם יבקש האדם בזמן הזה כו' . ר"ל שכל זה והדומה לזה בעה"ה לאבותינו עושה ה' עמנו

אין זיין צייט (עיין בהג"ה) אונ נאך שטייט דארטין פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון דו עפינשט דיין האנט אונ מאכשט זעטין אלע לעבעדיגע בשעפענעש מיט דיין ווילין אדער רצון נאך זייער ווילן נאך ואני עתיד לבאר ענין זה יותר בשער הבטחון בע"ה אונ אין שער הבטחון וועל איך מיט גאטש הילף מער בשיידן פון דעם ענין :

והגדולה שבטובות שהיטיב בהם הבורא לאדם אונ די גרעשטע פון די טובות וואש דער בשעפר האט מיט זייא בגיטיגט צו דעם מענטשין והראיה החזקה עליו אונ די שטארקסטע ראיה וויא ארום מען קאן בווייזין וואש גאטש כח איז התורה הנתונה למשה נביאו ע"ה דאש איז דיא תורה וואש איז גיגעבין גיווארין צו זיין נביא משה רבינו עליו השלום והראות האותות על ידו אונ האט דורך אים גיוויזין וואונדער אונ צייכין ושנות המנהגים והטבעים אונ האט פאר ענדערט דיא מנהגים אונ טבעים פון דער וועלט והראות המופתים הנוראים אונ האט גיוויזין די פארכטיגע צייכן אונ וואונדער כדי להאמין בבורא יתברך דאש מען זאל גלויבין אין דעם בשעפר יתברך אזו וויא עש שטייט אין פסוק וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים אונ די ישראל האבין גיזעהען דיא גרוישע מאכט וואש גאט האט גיטאן אין מצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו אונ דאש פאלק האט זיך גיפארכטין פר גאט אונ האבין גיגלויבט אין גאט אונ אין זיין קנעכט משה אונ נאך שטייט אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו דו האשט דיך בוויזין דאש מען זאל ווישין אז גאט איז דער רעכטער גאט אונ עש איז ניט פר האנדין קיינער הוץ אים אונ נאך שטייט מן השמים השמיעך את קולו פון דעם הימעל האט ער דיך גימאכט הערין זיין קול ועל הארץ הראך את אשו הגדולה אונ אויף דער ערד האט ער דיר גיוויזין זיין גרויש פייער ודבריו שמעת מתוך האש אונ זיינע רייד האשטו גיהערט אויש דעם פייער ואם יבקש אדם בזמן הזה לראות אונ ווען איינער וועט וועלין אין די צייטין אויך צו זעהן זעלכע וואונדערליכע זאכין מה שהוא דומה לעניינים ההם וואש איז גלייך צו דיא וואונדער וואש איז דערנשט מאל גיוועזן יביט בעין האמת עמדנו בעולם מעת הגלות זאל ער נאר באמת בטראכטן מיט זיין

האמת עמדנו בעולם מעת הגלות וסדור ענינינו ואמר עזרא (נסימן י) כי עבדים אנחנו ובעבדותנו לא עזבנו אלהינו ונאמר (תהלים קכד) לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל וגו' בקום עלינו אדם ושאר המזמור ואני עתיד להרחיב בשער קבלת עבודת האלהים בזכרון רב טוב האלהים עלינו בתורתו אשר נתן לנו מה שיש בו די בע"ה וממה שראוי לתת אל לבך ולבחון בו הסכמת בני אדם והתחברות לבותם עם רב התחלקות מדותם למנות עליהם איש מהם ומקבלין עבודתו ושומעים בקולו במה שהוא מצוה ומזהיר אותם ויראים אותו והוא שומר אותם וחומל עליהם ודן בצדק ביניהם ומנהיגם על מה שיש בו תקנת כלם כדי שלא יתקלקלו עניניהם ולא יוכל האויב להם ואילו היה כל אחד מבני אדם חושש לעצמו ולדחות מעליו לא היו מסכימים על בנין מגדל ולא חומה והיו עניניהם מופקרים

עמנו : וסדור ענינינו · בהנחנו מקיימים סדר תורתנו ומנהגינו ביניהם : ואני עתיד להרחיב כו' · זה קאי על תחלת דבריו בזכר בדרך כלל מהטובות בעבה הבה יתברך עמנו בנתינת התורה : וממה שראוי לתת אל לבך ולבחון כו · רלה לומר חכמת הבורא יתברך ויתעלה איך נתן בלב כמה אלפי אלפים בני אדם להסכים לדעת אחד למנות עליהם איש אחד נמלך עליהם אע"פ בדעות בני אדם חלוקים זה בכה וזה בכה וזה הכל לטובתם כדי שלא יתקלקלו עניניהם כקדירה דבי שותפי וכשאין מלך אין

זיין שכל וואז מיר וואונען אין דער וועלט פון דער צייט אן אז מיר זיינען פר טריבן גיוואורן וסדור עניננו אונ מיר האלטין דעם סדר פון אונזער תורה אונ אונזערע מנהגים אונ עזרא האט גיזאגט כי עבדים אנחנו דען מיר זיינען קנעכט צו די היידין ובעבדותנו לא עזבנו אלהינו אונ אין אונזער דינשט האט אונז אונזער גאט ניט פר לאזין ואני עתיד להרחיב בשער קבלת ע"ה אונ אין דעם שער עבודת אלהים וועל איך פיל שרייבין בזכרון רב טוב האלהים לנו אין דעם וויא מען גיהער צו גידיינקן אין דעם פיל גוטש וואש גאט האט אונז גיטאן בתורתו אשר נתן לנו מיט זיין תורה וואש ער האט גיגעבין אונז מה שיש בו די בע"ה וועל איך מיט גאטש הילף דארטין גינוג שרייבין דער פון וממה שראוי לתת אל לבך אונ וואש נאך גיהערשט דיר צו נעמן צום הארצין ולבחון בו אונ דער מיט צו פרובין אונ פר שטיין די חכמה פון דעם באשעפער דאש איז הסכמת בני אדם והתחברות לבותם וויא אלע מענטשין מיט אנאנדר זיינן מסכים אויף איין זאך אונ זייערע הערצער ווערין בהעפט דרויף עם רוב התחלקות מדותם האטשע זיי זיינען זיך צו טיילט אין דאש רוב פון זייערע מדות זיינען זייא פארט מסכים אלע מיט אנאנדר למנות עליהם איש מהם אויף צו נעמען פר איין מלך איין מענטשין פון צווישין זיי ומקבלין עבודתו אונ נעמען אן זיין דינשט ושומעין בקולו אונ הערן צו זיין קול במה שהוא מצוה ומזהיר אותם אזו וויא ער גיביט זיי וועלכעס צו טאן אונ איז זייא מזהיר וועלכעם ניט צו טאן ויראים אותו אונ פארכטין זיך פר אים והוא שומר אותם אונ ער היט זייא זיי זאלין ניט קומען צו קיין שאדן וחומל עליהם אונ דער בארימט זיך איבער זיי ודן בצדק ביניהם אונ משפט צווישין זייא מיט גירעכטיקייט ומנהיגם על מה שיש בו תקנת כלם אונ פירט זייא אין זעלכע דרכים וואש דרינען איז פר האנדין דיא תקנה פר זייא אלע כדי שלא יתקלקלו עניניהם כדי זייערע זאכין אונ זייערע פירונג זאלין ניט פאר דארבין ווערין ולא יוכל האויב להם אונ דער פיינט זאל זייא ניט קאנען מאן ואילו היה כל אחד מבני אדם חושש לעצמו אונ אבער ווען איטליכער מענטש זאל נאר זארגין פאר זיך ולדחות מעליו אונ פון זיך אפ צו שטויסין דאש שלעכטש אונ וואלטין ניט אויף גינומען קיין מלך ער זאל זארגין פאר אלע אונ מען זאל מורא האבין פר אים לא היו מסכימים על בנין מגדל ולא חומה וואלטין זיי קיין מאל ניט מסכים גיוועזן צו בויען איין טורעם אונ ניט קיין מויער ארום דער שטאט והיו עניניהם מופקרים אונ זייערע זאכין וואלטין גיוועזן הפקר ווארום איטליכער וואלט גיטאן

מופקרים ועכ"ז שהמושל בהם שומר חקי התורות ומנהיגם במשפטים צדיקים ובדרכים טובים וישרים והוא משרת לתורה ושומר מנהג הצדק ובהם תכון ממשלתו ותתמיד ממלכתו כמ"ש (משלי כ) חסד ואמת יצרו מלך וגו' ואמרו רז"ל הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו ומה שצריך לך לבחון בו ולהבין סימני החכמה העליונה והיד הטובה ממנו הוא הסכמת בני אדם על המקח ועל הממכר בזהב ובכסף והשתדלם להרבות מהם בחמלת הבורא עליהם שיהיה בהם תקון ענינם ואם לא יעשה להם בהם חפץ בנפשם כי כל מי שימצאהו רעב או צמא מהסרון המזון והמים לא

איש הישר בעיניו יעשה : ועכ"ז שהמושל בהם שומר חקי התורות · ר"ל שהשי"ת נותן בלבו שינהג ממשלתו בצדק ובמשפט ולפעמים הרשעים ולבער הרעים ולהטיב לטובים כדי שתכין ממשלתו ועושה רצון הבורא יתברך: ומה שצריך לך לבחון בו כו' בזהב ובכסף · שהסכימו כל בני אדם לזה שיהיו לאוצר כסף וזהב שכל אשר יש תחת ידם ימכרו בעד הכסף והזהב אע"פ שמה שיש תחת ידם אפשר שהוא טוב וצריך יותר לבני אדם כמו המאכל והמשתה והמלבוש ומה יתרון יש לאדם בכסף ובזהב אבל חכמת האלהים היא שהסכימו לכך כדי שכל אדם יוכל לקנות מחבירו מה שצריך לו מה שאינו בידו וכיוצא לתקן עניניהם : ואם לא יעשה להם בהם חפץ בנפשם · ר"ל ואע"פ שהכסף והזהב בעצמן לא יוכל לעשות בהם הפלה לנפשם לעצמם לגופם בשרי מי שהוא רעב או צמא ואף שיש לו הרבה כסף וזהב ואין המזון מצוי לא

גיטאן וואש איהם גיפעלט אונ איין איינער וואלט אוועק גינומען בייא דעם אנדערן זיין גוטש דרום האט השם יתברך גיגעבין אין זייער הארץ זיי זאלין אלע מסכים זיין צו מאכין איבער זיך איין מלך כדי ער זאל זיי פירין וויא זייער תקנה איז וועט די וועלט קענען אקיום האבין ועם כל זה שהמושל בהם שומר חוקי התורות אונ מכל שכן אז דר יאש גיווערטיגט איבר זייא היט די גיזעץ פון דער תורה ומנהיגם במשפטים צדיקים אונ פירט זייא מיט גירעכטע משפטים ובדרכים טובים וישרים אונ מיט גוטע רעכט פארטיגע וועגן והוא משרת לתורה אונ ער איז איין באדינער צו דער תורה כלומר ער נייט לייט זאלין האלטין די תורה ושומר מנהג הצדק אונ היט דעם גירעכטין כנהג ובהם תכון ממשלתו ותתמיד ממלכתו אונ דורך דעם ווערט אן גיברייט זיין גיוועלטיקייט אונ עס גיווערט איין לאנגע צייט אזו וויא שלמה המלך האט גיזאגט חסד ואמת יצרו מלך דיא גינאד אונ דיא ווארהייט וואש דער מלך טוט דאש היטין אים אונ אונזערע חכמים ז"ל האבין גיזאגט הוי מתפלל בשלומה של מלכות דו זאלשט בעטין פאר דעם פריד פון דעם מלך שאלמלא מוראה ווארום ווען עש זאל ניט זיין קיין מורא מלכות איש את רעהו חיים בלעו ווארט איינר דעם אנדערין לעבעדיג איין גישלונגען ומה שצריך לבחון בו להבין סימני החכמה העליונה אונ וואש נאך דו בדארפשט אכטונג געבין אונ צוא פאר שטיין דיא סימנים פון דיא אייבערשטע חכמה והיד הטובה ממנו אונ דאש גוטש וואש פון אים קומט הוא דאש איז הסכמת בני אדם על המקח ועל הממכר בזהב ובכסף דאש וואש לייט זיינען מסכים צו קויפין אונ פר קויפין פר גאלד אדער זילבער והשתדלם להרבות מהם אונ וואש זייא פלייסין זיך דער פון צוא מערין אונ דאש איז אלין בחמלת הבורא עליהם דורך דעם דער בארימהקייט פון דעם באשעפר וואש ער האט אויף זיי שיהיה בהם תיקון ענינם האט ער גיגעבין אין זייער טבע ארין צו גילוסטין נאך גאלד אונ זילבער כדי דורך דעם זאל זיין די תקנה פון זייער פירונג ואם לא יעשה להם בהם חפץ בנפשם אונ האטשע דאש געלט ווט זייא ניט טאן זייער ווילין אין זייער לייב כלומר אונ איין ראיה איז דער צוא אז דאש האט גאט אזו גיגעבן אין דיא טבע פון דיא מענטשין פון זייער תקנה וועגין ווארום דאש געלט קען דאך זייא ניט טאן זייער ווילין אין זייער לייב כי כל מי שימצאהו רעב או צמא מחסרון המזון והמים ווארום אז ווען עש גרייכט הונגר אדר דארשט ווייל

ער

לא יועילהו רובם ולא ימלא מחסורו וכן אם ימצאהו באחד מאבריו כאב לא ירפא בזהב ובכסף והרבה משתמשים בשאר המוצאים במיני הרפואות ומעט שמשתמשים בזהב ובכסף ומפלאי סימני החכמה בהם שהם הרבה אצל קצת בני אדם מצד שאינם ריקים מהם והם מעט אצל רובם ואילו היה הרבה אצל כלם לא היו מגיעים בהם החפץ ומהם מעט מצד והרבה מצד וכן הם יקרים מצד ונמבזים מצד

לא ימלא מחסורו בכסף וזהב כמ"ש בספס בחולות יבליהו: והרבה משתמשים בשאר כו'. ר"ל אפילו ברפואות אע"פ שקנות משתמשים בכסף וזהב אין זה מצוי כ"כ כי הרבה יותר משתמשים כו' וא"כ הוא פלא מה שאוהבים את הכסף וזהב: ומפלאי סימני כו' שהם הרבה כו' ומהם מעט מצד והרבה מצד. ר"ל והם כלומר שיש בכסף וזהב בני הספקים שהם מעט מצד כלומר לערך אחד הם מועטים מפני שאינו נמצא לכל אדם כמו שאר דברים הנצרכים ומצד אחד ולערך עצמם הם הרבה מאד שהרי לא יחסרו לעולם כמו שאר דברים והם הרבה אצל המלכים והעשירים ולעולם הם בעין והאוצרים מהם לרוב מאד: וכן הם יקרים מצד. לערך זה שיכולין לקנות בהם כל מה שיחפץ א"כ הם יקרים מכל דבר שבעולם: ונמבזים מצד. ולערך זה מפני שלא יוכל לקנות בהם מעצמם הרי הם נבזים מצד זה והם

הג"ה מצד שאינם ריקים מהם פירוש כמה בני אדם בהם עשירים ויש להם הרבה כסף וזהב יותר מכדי צרכם ואינם ריקים מהם ואצל רוב העולם אין אתם רק מעט מזעיר כי אם היו הרבה אצל כלם לא היה נחשב למאומה רק היו כאבנים בעולם ולא יגיעו בו והאדם כי לא יתנו בהם כלום וגם לא היה שום אדם מתכבד לעבות בבל חברו והעניים והדלים הם תועלת גדולה כדי שיעזור האחד לחבירו במלאכה ועבודה בעד שכרו:

ער קאן ניט קריגן קיין ברויט אדר וואשער לא יועילהו רובם קען אים ניט העלפין דאש פיל געלט ולא ימלא מחסורו אונ קען דער מיט ניט דער פילין דאש וואש אים גייט אפ כלומר ער קאן דער מיט זיך ניט אן עסין וכן אם ימצאהו באחד מאבריו כאב אונ אזו אויך אז איינער זאל קריגן איין ווייטאג אין איינעם פון זיינע גלידער לא ירפא בכסף ובזהב קאן ער ניט פר היילין מיט זילבער אונ גאלד והרבה משתמשים בשאר המוצאים במיני הרפואות אונ פיל בדינען זיך מיט אנדערע ערלייא רפואות וואש מען קאן געפינען אונ קריגן ומעט שמשתמשים בזהב ובכסף אונ ווייניג זיינען דיא רפואות וואש מען ברויכט גאלד אונ זילבער נמצא איז דאך דאש אהירוש וואש לייט גילוסטין אזו נאך דעם גאלד אונ זילבער איז דער פון גידרונגען אז השם יתברך האט עש גיגעבין אזו אטבע אין די מענטשין פון זייער תקנה וועגין אונ כדי דיא וועלט זאל קענען אקיום האבין ומפלאי סימני החכמה בהם אונ נאך זיינען פר האנדין אין זייא די וואונדער פון דיא סימנים פון דער חכמה שהם הרבה אצל קצת בני אדם מצד שאינם ריקים מהם וואש בייא אטייל מענטשין איז דאש זילבער אונ גאלד פיל מער פון זייער בדערפעניש דאש זייא זיינען ניט ליידיג דער פון (עיין בהג"ה) והם מעט אצל רובם אונ בייא פיל מענטשין איז דאש ווייניג ואילו היה הרבה אצל כלם אונ ווען אלע וואלטין גיהאט פיל גאלד אונ זילבר לא היו מגיעים בהם אל החפץ וואלטין זייא דער מיט ניט גיקאנט גרייכין צו קיין שום בגער כלומר מען וואלט דר פאר גאר ניט גיקאנט קויפין ווארום דאש געלט וואלט גאר חשוב גיוועין וויא שטיינער ווייל איטליכער וואלט דאך עש גיהאט וואלט זיך קיינער ניט גיוואלט פר דינגן בייא דעם אנדערין אמלאכה צוא טאן אונ דער ישוב פון דער וועלט וואלט ניט גיקאנט האבין קיין קיום ומהם מעט מצד אונ דאש גאלד אונ זילבער קענין איין זאך איז דאש ווייניג והרבה מצד אונ קענין אנאנדר זאך איז דאש פיל כלומר קענין דעם איז דאש ווייניג ווייל עש איז ניט פאר האנדין בייא אלע מענטשין אונ קעגין דעם איז פיל ווייל בייא אנדערע זאכין קען אמאל זיין אצייט זיי זאלין גאר ניט זיין אויף דער וועלט אבער דאש געלט איז תמיד דא אויף דער וועלט וכן הם יקרים מצד ונמבזים מצד אונ אזו אויך איז דאש געלט קענין איין זאך חשוב אונ קעגין דר אנדערער זאך מבוזה · חשוב איז דאש ווייל מען קאן דער פאר קויפין וואש מען וויל אונ

מצד מפני שאין תועלת בעצמם וזה מן המחשבה המעולה אשר בחכמה העליונה ואח"כ עיין בדברים אשר בהם קיום הגופות והשארם על ענינם וגבולם עד קצם תמצאם ברב ובמעט כפי רוב הצורך אליהם וכל אשר יהיה הצורך אליו גדול יהיה מזומן ונמצא וכל מה שאפשר לעמוד בלעדו ולהתעכב זולתו תהי מציאותו יותר קשה והזדמנותו מעוטה והדמיון בזה האויר הנשאף מפני שאי אפשר לעמוד בלעדיו שעה אחת בשום פנים המציאו הבורא ית' בעולם והזמינו הזמנה שאינה נמנעת משום אדם באיזה מקום שיהיה ובכל עת (הג"ה עיין בס"ל פירושו ויונעם לך) וזמן ומפני שהצורך גם כן למים אלא שהם יכולים לעמוד בלעדיהם יותר ממה שיכולים לעמוד בלתי האויר שלחם הבורא על פני הארץ וקבצם במקום מיוחד

והם כמו האבנים והעפר שאין בעצמם צורך כל כך : ואח"כ עיין כו' · תמצאם ברב ובמעט כו' · מה שהצורך בו יותר לב"א הזמין מהם הקב"ה הרבה בעולם ומה שאין בו צורך כ"כ ויוכל האדם לעמוד ולחיות בלעדו כמו הבשר והיין הטוב או בגדי משי והאבנים הטובות אינן מצוים כ"כ והאויר והמים והמזון שאין האדם יוכל לחיות בלעדיהם הם מצוים יותר ויש מהן הרבה כמו שמפרש ואזיל : ומפני שהצורך גם כן אל המאכל אלא שאפשר לעמוד בזולתו כו' · ר"ל פ"ה דרך משל אם אין לו בשר יוכל לאכול לחם ואם אין לו לחם יוכל לאכול ירקות או שאר דברים משא"כ במים · וכ' המורה כי כשיבקש ולא יאכל יעמדו קצת בני אדם ד' או ה' ימים מבלתי מזון עד כאן ולכך המאכלים הם

מְבֻוָּזֶה אִיז דָאשׂ מפני שאין תועלת בעצמם וַוייל דְרִינֶען זֶעלְבְּסְט אִיז נִיט פַר הַאנְדְן קֵיין הֶעלְפוּנְג בְּלוֹמַר דָאשׂ גֶעלְט אַלֵיין קֶען מֶען דָאךְ נִיט עֶסִין אוּנ טְרִינְקְן וזה מן המחשבה המעולה אשר בחכמה העליונה אוּנ דָאשׂ אִיז פוּן דֶער גוּטֶער מַחֲשָׁבָה ווָאשׂ אִיז פוּן דֶער אוֹיבֶּערְשְׁטֶע חָכְמָה אַז מֶען זָאל דָאשׂ גֶעלְט בְּרוּיכִין צוּ דֶער הִילְף פוּן דֶעם מֶענְטְשִׁין אח"כ עיין בדברים אשר בהם קיום הגופות אוּנ דֶער נָאךְ גִיבּ אַכְטוּנְג אוֹיף דִי זַאכִין ווָאשׂ דוּרְךְ זֵיי קֶענֶען דִי גוּפִים אַקִיוּם הָאבִּין והשארם אוּנ קֶענֶען אִיבֶּר בְּלַייבִּין על ענינם וגבולם עד קצם אוֹיף זֵייעֶר שְׁטַאנְד אוּנ זֵייעֶר גְבוּל בִּיז צוּא זֵייעֶר עֶק אַז דוּ ווֶעשְׂט אוֹיף דֶעם אַכְטוּנְג גֶעבִּן תמצאם ברב ובמעט ווֶעשְׂטוּ זֵיי גִיפִינֶן אַז אַטֵייל זַאכִין זַיינֶען דָא פִיל אוֹיף דֶער ווֶעלְט אוּנ אַטֵייל זַאכִין זַיינֶען ווֵיינִיג כפי רוב הצורך אליהם ווֶעדְלִיג וויפִיל מֶען בַּדַארְף זֵייא וכל אשר יהיה הצורך אליו גדול אוּנ אַלֶץ ווָאשׂ מֶען בַּדַארְף עֶשׂ זֵייעֶר נֵייטִיג יהיה מזומן ונמצא טוּט דָאשׂ זַיין אָן גִיבְּרֵייט אוּנ מֶען קֶען עֶשׂ נָאךְ קְרִיגִין וכל מה שאפשר לעמוד בלעדו אוּנ אַלֶץ ווָאשׂ אִיז גִימָאלְט צוּ בַּשְׁטֵיין אוּנ צוּ זַיין אָן דֶעם ולהתעכב זולתו אוּנ ווֶען עֶר בַּדַארְף עֶשׂ אֲפִילוּ יוֹא נָאר עֶר קָאן זִיךְ פַר זַאמֶען אָן דֶעם כְּלוֹמַר עֶר בַּדַארְף עֶשׂ נִיט אַלֶע צַייט דְהַיינוּ פְלֵייש אוּנ גוּטֶע קְלֵיידֶער אוּנ דֶער גְלַייכִין תהיה מציאותו יותר קשה טוּט דָאשׂ שְׁווֶערֶר זַיין צוּא קְרִיגִין והזדמנותם מעוטה אוּנ זֵייעֶר אָן גְרֵייטוּנְג אִיז ווֵיינִיג עֶשׂ אִיז זִיךְ נִיט מְזוּמָן דֶעם מֶענְטְשִׁין נָאר צוּא צַייטִין אוּנ נִיט פִיל והדמיון בזה אוּנ דָאשׂ גְלַייכְנֶעשׂ דֶער פוּן אִיז האויר הנשאף דִי לוּפְט ווָאשׂ ווֶערְט גִישֶׁעפְּט צוּ דֶעם מֶענְטְשִׁין דוּרְךְ דֶעם מוֹיל אִין דֶר לוּנְג אַרַיין מפני שאי אפשר לעמוד בלעדו שעה אחת בשום פנים וַוייל עֶשׂ אִיז נִיט מִיגְלִיךְ בְּשׁוּם אוֹפָן אֵיין שָׁעָה דְרָאן צוּ זַיין המציאו הבורא יתברך בעולם הָאט אִים דֶער בַּשֶׁעפֶר גִיבְּרַאכְט אִין דֶעם עוֹלָם והזמינו הזמנה שאינה נמנעת משום אדם אוּנ הָאט אִים אָן גִיבְּרֵייט אַזוֹ אַיין אָן בְּרֵייטוּנְג אַז עֶשׂ זָאל נִיט פַר מִיטִין ווֶערְן פוּן קֵיין שׁוּם מֶענְטְשׁ באיזה מקום שיהיה ובכל עת וזמן אִין ווָאשׂ פַר אַיין אָרְט עֶשׂ ווֶעט זַיין אוּנ אִין ווָאשׂ פַר אַצַייט עֶשׂ ווֶעט זַיין ומפני שהצורך ג"כ למים אוּנ וַוייל מֶען בַּדַארְף דִי וַואשֶׂר אוֹיךְ נֵייטִיג אלא שהם יכולים לעמוד בלעדיהם נָאר מֶען קָאן אָן וַואשֶׂר זַיין יותר ממה שיכולים לעמוד בלתי האויר מֶער צַייט אֵיידֶער מֶען קָאן זַיין אָן לוּפְט ווָארִים אָן לוּפְט קֶען מֶען נִיט זַיין אֲפִילוּ אֵיין שָׁעָה אוּנ אָן וַואשֶׂער קֶען מֶען זִיךְ בַּגֵיין עֶטְלִיכֶע שָׁעָה שלחם הבורא

הם יקרים יותר וקשים יותר להשיג מן המים

מיוחד שהולכים בעלי חיים אליו איננו נמנע מהם אלא שאינם בכ"מ כאויר ומביאים אותם בדמים לקצת בני אדם מה שאין כן באויר והם מזומנים לקצת החיים יותר מקצתם והאויר שוה, במציאותו והשגתו לכלם תמיד על ענין אחד ומפני שהצורך ג"כ אל המאכל אלא שאפשר לעמוד בזולתו ולמצוא תמורתו יותר ממה שאפשר באויר ובמים הרבה היתה השגתו יותר קשה ומציאותו יותר יקרה מן המים אלא שהוא עם כל זה נמצא הרבה ואיננו נמנע כלל מבני אדם וכן אודות המלבושים מן העורות והצמר והצמחים יש מהם תמורה יותר מן המאכל והשגתם יותר מעוטה אלא לאחר זמן מפני שיוכל לאדם לעמוד זולתם ולהסתפק מהם במעט בזמן ארוך יותר ממה שיוכל במזון אבל האבנים היקרות והזהב והכסף ושאר מיני המוצאי'
מפני

הבורא על פני כל הארץ האט דער בשעפער פר שפרייט דאש וואשר אויף גאר דער ערד וקבצם במקום מיוחד אונ האט זיי איין גיזאמילט אין איין בזונדער ארט שהולכים בעלי חיים אליו אז די לעבעדיגע בשעפענעש זאלין דער צו גיין אן נעמען זיך וואשער איננו נמנע מהם די וואשער ווערט פון זיי ניט פר מיטין אלא שאינם בכל מקום כאויר נאר זיי זיינן ניט צו קריגן אויף איטליכן ארט אזו וויא דיא לופט מביאים אותם בדמים לקצת בני אדם אונ צו אטייל מענטשין וואש ווילין אליין ניט טראגן דאש וואשר ברייננגט מען זיי פר געלט מה שאין כן באויר אבר בייא דער לופט איז ניט אזו והם מזומנים לקצת החיים יותר מקצתם אונ דאש וואשער זיינען פר אטייל לעבעדיגע בשעפענעש מער אן גיברייט איידער צו דיא אנדערע והאויר שוה, במציאותו והשגתו לכלם אונ דיא לופט איז פר אלע גלייך מיט זיין מציאות אונ מיט זיין גרייכונג תמיד על ענין אחד אלע צייט אויף איין מאניר ומפני שהצורך גם כן אל המאכל אונ וויל מען דארף אויף נייטיג צו עסין שפייז אלא שאפשר לעמוד בזולתו נאר מען קאן אפט בשטיין אן דעם עסין ולמצא תמורתו אונ צו גיפינען זיין פאר וועקסלונג יותר ממה שאפשר באויר ובמים הרבה פיל מער איידער מען קאן זיך בגיין אן לופט אונ אן וואשער ווארום בייא עסין שפייז אז ער האט ניט קיין פלייש קען ער לעבן מיט ברויט אונ אז ער האט ניט קיין ברויט קען ער לעבין מיט ירקות אדער אנדערע זאכין היתה השגתו יותר קשה דרום איז דיא שפייז פיל שווערער צו קריגין. ומציאותו יותר יקרה אונ עש איז פיל טייערער פון וואשער אלא שהוא על כל זה נמצא הרבה אונ נאר פון דעשט וועגין איז דאש פארט פיל צו קריגין ואיננו נמנע כלל מבני אדם אונ דאש איז גאר ניט פאר מיטין פון דעם מענטשין וכן אודות המלבושים אונ אזו איז אויך וואש גייט אן די קליידער מן העורות והצמר והצמחים פון פעל אונ וואל אדער פלאקס יש מהם תמורה יותר.מן המאכל איז דרינן פאר האנדין מער פר וועקסלונג אונ פאר ענדערונג מער אז עסין שפייז כלומר וואש דער מענטש איז ארעמער קען ער אלץ גיין אין גימיינערע קליידער והשגתם יותר מעוטה אונ צוא קריגין דיא קליידער איז נאך וויניגער אלא לאחר זמן נאר נאך איין צייט כלומר עש איז פר האנדין זעלבע ערטער וואש מען קען זייא ניט קריגין אפילו פאר געלט נאר אין איין אפ גיזעצטע צייט דהיינו אין איריד אונ דער נלייכין מפני שיוכל אדם לעמוד זולתם אונ דאש איז וויל איין מענטש קאן האבין איין בשטאנד אן זייא ולהסתפק מהם במעט בזמן ארוך אונ מיט וויניג פון זייא קען ער גינוג האבין אויף אלאנגע צייט יותר ממה שיוכל במזון מער איידער ער קען טאן מיט דעם שפייז אבל האבנים היקרות אבר די טייערע שטיינער הזהב והכסף ושאר מיני המוצאים אונ זילבער אונ גאלד אונ אנדערע מיני מתכות וואש ווערין פון דער ערד
אויש

מפני שהיה הצורך אליהם בעצמם מעט ותועלתם יותר רחוקה אלא מצד ההסכמה עליהם לא נמצא מהם אצל המון ב"א מה שנמצא מן המאכל אצל אחד מהם וזה בעבור העילה אשר זכרנו שיוכל אדם לעמוד על זולתם ישתבח הבורא החכם החומל והמרחם על עבדיו אשר עינו עליהם לטובה בכל מה שיש בו תקנתם אין אלוה מבלעדו כמ"ש ליונה (בסימן ד) אתה חסת על הקיקיון אשר לא עמלת בו ולא גדלתו וגו' ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה וגו' ואמר דוד ע"ה (תהלים קמה) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו :

פרק ו **אך** מפסידי הבחינה והדברים התלוים בה אומר כי כל הדברים המפסידים את היחוד אשר הקדמנו

המים : אלא מצד ההסכמה עליהם. שהרי הם בעצמם כמו האבנים וכמה נחשב הזהב יותר מברזל ונחושת רק בהסכימו בני האדם להיות חשוב ויקר בעיניהם והוא כדי שיוכלו לקנות הכל בהם כנ"ל ולכן אינו בנמצא כ"כ כמו שאר דברים הנצרכים : וזה בעבור העילה. ומטעם שזכרנו שיוכל האדם לעמוד ולהתקיים זולתם :

אך מפסידי הבחינה. מה הם הדברים המפסידים את דעתו של אדם וע"י זה אינו מבחין בטובות הבורא בחכמתו ויכלתו כמו שנתבאר בשער הזה: והדברים התלויים בה. ר"ל שיש דברים התלוים ושייכים לבחינה וראוי ג"כ להזכירם כמו שמבאר לפנינו : אומר אני כי כל הדברים כו' מפסידים ג"כ הבחינה כי מי שאינו מאמין ביחודו של עולם שהוא לבדו ברא את כל אלה בוודאי איננו מבחין בטובות הבורא יתברך לתת הודאה עליהם כו' מאחר שאין דבר אצלו ראוי לעבוד אמר נבל בלבו אין אלהים ואם היה מבחין בעין פקיחא על גודל חכמת הבורא ויכולתו והנהגתו היה מאמין ביחודו של עולם ושע"כ הוא לבדו ברא את כל אלה כמו שנתבאר

אויש גיצויגין מפני שהיה הצורך אליהם בעצמם מעט ווייל זייא זיינען אין זיך זעלבשט ניט זייער נייטיג כלומר זייא אליין קען מען דאך ניט עסין אונ ניט טרינקען נאר אמאל קומן זייא צו ניץ אויף רפואות אזוא וויא פריער איז גישטאנען ותועלתם יותר רחוקה אונ זייער הילף איז גאנץ וייט אלא מצד ההסכמה עליהם דען דאש גאלד אונ זילבער זיינען דאך זעלבשט אזו וויא שטיינער אונ מיט וואש איז דען גאלד חשובר פון אייזין נאר פון וועגן ווייל לייט האבין דרויף מסכים גיוועז אז דאש זאל בייא זייא זיין חשוב אונ טייער לא נמצא מהם אצל המון בני אדם דרום ווערט בייא פיל לייט דער פון ניט אזוא פיל גיפונען מה שנמצא מן המאכל אצל אחד מהם וויא עש ווערט גיפונען פון עסין שפייז בייא איין מענטשין וזה בעבור העילה אשר זכרנו אונ דאש איז פון וועגן דעם טעם וואש מיר האבין גידאכט שיכול אדם לעמוד על זולתם ווייל דר מענטש קאן בשטיין אן זייא ישתבח הבורא החכם גילויבט איז דער בשעפער דער קלוגער החומל דער בארימהארציגער והמרחם על עבדיו אונ וואש ער דער בארעמט זיך אויף זיינע קנעכט אשר עינו עליהם לטובה וואש זיין אויג איז איבר זייא כלומר ער גיט אכטונג אויף זייא צו גוטין בכל מה שיש בו תקנתם אין אלע זאכין וואו עש איז דרינען פאר האנדין זייער תקנה אין אלוה מבלעדו עש איז ניט פר האנדין קיין גאט חוץ אים אזו וויא גאט האט גיזאגט צו יונה אתה חסת על הקיקיון דו האשט הס אויף דער בלאט אשר לא עמלת בו וואש דוא האשט דיך ניט במיעט איבער אים ולא גדלתו אונ דו האשט אים ניט גימאכט וואקסין ואני לא אחוס על נינוה הער הגדולה אונ וויא זאל איך ניט הס האבין איבער ננוה דיא גרושע שטאט אונ דוד ע"ה האט גיזאגט טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו גאט איז גוט צו אלע אונ זיין דער בארימקייט איז איבער אלע זיינע ווערקין :

אך מפסידי הבחינה נייערט וויא דורך דיא פרובונג אין גאטש ווערקין קאן פאר דארבין ווערין דאש היישט וואש זיינען דיא זאכין וואש פאר דארבין דיא דיעה פון דעם מענטשין אונ דורך דעם גיט ער ניט אכטונג אין די טובות פון דעם בשעפר והדברים התלוים בה אונ די זאכן וואש היינגן דרינען אומר וועל איך דאש זאגין כי כל הדברים המפסידים את היחוד אז די אלע זאכין

וואש

הקדמנו זכרם בשער הראשון כלם מפסידים הבחינה והשלשה פנים אשר הקדמנו זכרם בתחלת השער הזה גם הם מפסידים ומהם הגאות בטובות הבורא שיחשוב הכסיל הפתי כי הוא ראוי להם וליותר מהם ואיננו בוחן בטובות האלהים ולא יחייב את נפשו לשבח עליהם ולהודות לבורא ובכמוהו אמר החכם (משלי טז) תועבת ה' כל גבה לב אך הדברים התלוים בבחינה מהם שיבין האדם טובות האלהים עליו וכשיקבל עבודתו בעבורם ומהם שישיב אל לבו תמיד סימני חכמת הבורא ולא יעמוד מחשוב בהם ומחקור עליהם בכל אשר יגיע אליו מן המוחשים והמושכלים ואיננו פוסק מראות סימן חדש בכל יום כמ"ש דוד ע"ה (תהלים יט) יום ליום יביע אומר ומה שראוי לך לדעתו בעת קריאתך מה שהעירותיך עליו בשער הזה

שנתבאר א"כ הנה זה בזה : אך הדברים התלוים כו' ושיקבל עבודתו בעבורם · כי מה תועלת אם אדם בוחן ויודע גדולות וטובות הש"י ואין מקבל עבודתו עליו כמ"ש חז"ל תכלית חכמה תשובה ומע"ט כו': ולא יעמוד · ר"ל שלא יפסוק מהשגתו בכל עת ובכל רגע בכל דבר שרואה מבריאת הבורא יתברך בין גדול או קטן ובפרט בענין האדם בעצמו איך הש"י מתנהג עמו בכל הדברים ואם האדם יתן דעתו על כל זה שזכר לעיל ומה שלא זכר בוודאי לא יפסוק מלראות סימן חדש על הבורא יתברך בכל יום ובכל שעה ועיין בחשבון

וואש פאר דארבין דעם מענטשין פון דעם יחוד צו פר שטיין אשר הקדמנו זכרם בשער הראשון דאש זיינען דיא זאכין וואש מיר האבין זייא גידאכט אין דעם ערשטין שער דאש איז שער היחוד כלם מפסידים הבחינה די אלע זאכין פר דארבין דעם שכל פון דעם מענטשין פון אכטונג צו געבין אויף גאטש ווערקין והשלשה פנים אשר הקדמנו זכרם בתחלת השער הזה אונ דיא דרייא ערלייא זאכן וואש מיר האבן גימעלט אין דעם אן הייב פון דעם שער גם הם מפסידיה די טוגען אויך דאש פר דארבין אז דריבער טוט ער ניט אכטונג געבין אויף גאטש ווערק ומהם אונ עש איז נאך פר האנדרין פון די זאכין הגאות בטובות הבורא דער וואש האלט זיך בגאות מיט דעם וואש דער בשעפער טוט אים טובות שיחשוב הכסיל הפתי כי הוא ראוי להם דען דער נאר מיינט אז די טובות קומן אים וליותר מהם אונ ער גיהער נאך מער טובות צו האבין ואיננו בוחן בטובות האלהים אונ ער בגערט ניט צו פרובין אין די טובות פון גאט ולא יחייב את נפשו לשבח עליהם ולהודות לבורא אונ ער פאר שולדיגט זיך ניט ער זאל פאר די טובות לויבין אונ דאנקען דעם בשעפער ובכמוהו אמר החכם אונ פון אזו אגלייכין האט שלמה המלך גיזאגט תועבת ה' כל גבה לב די אום ווערדיקייט פון גאט איז צו איטליכין וואש האלט זיך בעל גאוה אך הדברים התלוים בבחינה נייערט די זאכין וואש הייננען נאך אן אונ גיהערין צו דער בחינה מהם פון זייא איז שיבין האדם טובות האלהים עליו אז דער מענטש זאל פר שטיין דיא טובות וואש גאט האט מיט אים גיטאן ושיקבל עבודתו בעבורם אונ זאל פון זייערט וועגין זיין דינסט אויף זיך מקבל זיין ומהם אונ פון די זאכין זיינען נאך שישיב אל לבו תמיד סימני חכמת הבורא ער זאל אלע צייט ווידר קערין צו זיין הארצין די סימנים פון דער חכמה פון דעם בשעפער ולא יעמוד מחשוב בהם אונ זאל ניט אויף הערין פון צו טראכטין אין זייא ומחקור עליהם אונ פון נאך צו פארשטין נאך זייא בכל אשר יגיע אליו מן המוחשים והמושכלים וויא וויט ער וועט קענען גרייכין דער פון דורך זיינע הושים אונ דורך זיין שכל ואיננו פוסק מראות סימן חדש בכל יום אונ אז ער וועט אזוא טאן וועט ער ניט אויף הערין פון צוא זעהען אלע טאג איין נייען סימן פון גאטש חכמה אזו וויא דוד המלך האט גיזאגט יום ליום יביע אומר איין טאג דער ציילט דעם אנדרן טאג וואש אין זיין טאג איז גישעהן ומה שראוי לך לדעת אונ וואש דו בדארפשט נאך ווישן בעת קריאתך מה שהעירותיך עליו בשער הזה אין דער צייט אז דו וועשט לערנן דאש וואש איך האב דיר דר וועקט אין דעם ראזיגין

הזה כי הוא מעט מהרבה ממה שתגיע אליו בבינתך מסודי החכמה שנגלו לך בבור לבבך וזכות נפשך וכאשר תגיע מזה עד התכלית אשר ביכלתך ראוי לך לדעת כי כל מה שעמדת עליו מהכמת הבורא ויכלתו בעוה"ז איננו נחשב למאומה לנגד יכולתו וחכמתו כי אין נראה אלא מה שהצורך אליו בעבור האדם בלבד לא כפי הגעת יכלתו כי אין לה קין וראוי שיהיה בלבך מיראתו וגודל יכלתו כפיהו לא כפי מה שתבין ממנו בלבד אך דמה עצמך בעולם אל ילד שנולד בבור מאסר המלך וחמל עליו המלך וצוה לו בכל הטוב לו וכל הצריך לתקנתו עד שגדל והשכיל ואיננו יודע מאומה חוץ מן הבור ומה שיש בו והיה שליח המלך בא אליו תדיר בכל מה שצריך לו מנר ומאכל ומשתה וכסות והודיעו כי הוא עבד המלך וכי הבור

נתבונן כ"ג: כי אין נראה כו' בעבור האדם כו'. והוא כמשל מלך חכם שבונה בית לבנו וישם לו שם כסא ומטה ושלחן ומנורה ויתר צרכי בנו. אבל בוודאי יש להאב הזה כמה בתים וסגולת מלכים מה שלא ראה הבן ויוכל לבנות בתים טובים מאלה כמו שמבואר במשל הנמרץ שלפנינו בענד הנולד בבור כו' ולכך ראוי לנו שתהיה יראתו בלבנו כפי גודל יכולתו וגדולתו שאין לו קץ ולא יספיק שנירא מלפניו רק כפי מה שאנו מבינים ממנו מבריותיו כי הוא רק מעט מהרבה: אך דמה עצמך כו'. והיה שליח המלך בא אליו כו'. כלומר שביא אליו תדיר מה שצריך ובנמשל הם החמה וכל צבא השמים: ומודיעו כי כו'. בנמשל הוא הנביא הר"ן

דאזיגין שער בדארפשטו דש ווישין כי הוא מעט מהרבה ממה שתגיע אליו בבינתך אז דאש וואש איך האב דא גישריבין איז גאר ווייניג פון פיל זאכין וואש דו קענשט גרייכין דער צו מיט דיין פר שטאנד מסודי החכמה שנגלו לך בבור לבבך פון דיא סודות פון חכמה וואש ווערין דיר אנטפלעקט ווען דיין הארץ וועט זיין קלאר וזכות נפשך אונ דיין פר שטאנד וועט זיין ריין וכאשר תגיע מזה אונ אז דו וועשט דר פון גרייכין עד התכלית אשר ביכלתך ביז צום ענד וואש איז אין דיין יכולת ראוי לך לדעת בדארפשטו צו ווישין כי כל מה שעמדת עליו מחכמת הבורא ויכלתו אז דאש אלץ וואש דו האשט פר שטאנדין פון דעם פון די חכמה פון דעם בשעפר אונ זיין יכולת אין דעם עולם איננו נחשב למאומה לנגד יכלתו והכמתו איז דאש גאר ניט גירעכינט קעגין זיין יכולת אונ זיין חכמה כי אין נראה דען עש ווערט ניט מער פון אים גיזעהן צוא אונז אלא מה שהצורך אליו בעבור האדם בלבד נאר דאש וואש דר מענטש בדארף עש נייטיג האבין לא כפי הגעת יכלתו אבר ניט אזו ווייט וויא זיין יכולת גרייכט כי אין לה קין ווארום די מאכט האט קיין ענד ניט וראוי שיהיה בלבך מיראתו וגודל יכלתו אונ דו גיהערשט אין דיין הארצין צו האבין צו פארכטין זיך פר אים אונ פר זיין גרוישע מאכט כפיהו אזו וויא ער איז וואש זיין מאכט האט קיין סוף ניט לא כפי מה שתבין ממנו בלבד אבער ניט נאר וויא דו פר שטיישט פון אים אך דמה עצמך בעולם נייערט גלייך זיך אין דער וועלט אל ילד שנולד בבור מאסר המלך צו איין קינד וואש איז גיבארן גיווארין אין איין תפיסה פון איין מלך וחמל עליו המלך אונ דער מלך האט זיך אויף אים דער בארימט וצוה לו בכל הטוב לו אונ האט גבאטין מען זאל אלץ טאן וויא אים איז גוט וכל הצריך לתקנתו אונ אלץ וואש ער בדארף צו זיין תקנה האט מען אים אזו גיטאן עד שגדל והשכיל ביז ער איז גרויש גווארין אונ האט גקריגן שכל ואיננו יודע מאומה חוץ מן הבור ומה שיש בו אונ דאש קינד האט קיין שום זאך ניט גיוואושט הויץ אז פון דעם גרוב אונ וואש דרינען איז והיה שליח המלך בא אליו תדיר אונ דער שליח פון דעם מלך פלעגט קומען תמיד צו אים בכל מה שצריך לו אונ האט אים גיבראכט אלץ וואש ער האט בדארפט נייטיג מנר ומאכל ומשתה וכסות פון ליכט אונ עסין אונ טרינקען אונ קליידער והודיעו כי הוא עבד המלך אונ האט אים מודיע גיוועזן אז ער איז איין קנעכט פון דעם מלך וכי הבור וכל אשר בו אונ אז דער גרוב מיט אלימען

כר"ן : ואמר אני משבח בעל הבור הזה · משמע שאין לו אלא הבור הזה וכן הכל ולכך אמר לו שהוא גנאי לומר כך כו' : כנלגל

הבור וכל אשר בו וכל אשר יביא אליו מן המזון של מלך הוא והייבו להודות לו ולשבחו ואמר אני משבח בעל הבור הזה אשר לקחני לעבד לו ויחדני בכל טובותיו ושם עינו ולבי עלי אמר לו השליח אל תאמר כן פן תחטא כי אין הבור הזה לבדו ממשלת המלך כי ברחבי ארצותיו מכפלי הבור הזה מה שלא יסופר מרוב וכן אין אתה לבדך עבדו כי עבדיו רבו מספר וכן מה שהגיע אליך מטובותיו וחסדיו אינם נחשבים למאומה לנגד טובותיו על זולתך וכן השגחתו עליך אינה נחשבת לנגד השגחתו על זולתך ואמר הנער אינני יודע מה שזכרת אך הבינותי מדבר המלך כפי מה שראיתי טובתו וממשלתו בלבד א"ל השליח אמור אני משבח המלך העליון אשר אין קץ למלכותו ולא תכלית לטובתו וחסדו ואני כלא חשוב בין רובי חייליו ועניני איננו כלום לפי גודל יכלתו והבין הנער מענין המלך מה שלא היה מבין

אַלִיםֶען וָואשׁ דְרִינֶן אִיז וכל אשר יביא אליו מן המזון אונ אַלֶע שְׁפַּייז וָואשׁ עֶר טוּט אִים בְּרֵיינְגֶען של מלך הוא אִיז דָאשׁ אַלְץ פוּן דֶעם מֶלֶךְ וחייבו להודות לו ולשבחו אונ הָאט מְחַייֵב גִיוֶועזְן דֶעם קִינְד עֶר זָאל לוֹיבְּן אונ דַאנְקֶען דֶעם מֶלֶךְ דֶער פַר ואמר אונ דָאשׁ קִינְד הָאט גִיזָאגְט אני משבח בעל הבור הזה אִיךְ לוֹיבּ דֶעם הֶער פוּן דֶר תְּפִיסָה אשר לקחני לעבד לו וָואשׁ עֶר הָאט מִיךְ גִינוּמֶען צוּ אִים פַר אַיין קְנֶעכְט ויחדני בכל טובותיו אונ הָאט מִיךְ גִיאֵיינִיגְט מִיט אַלֶע זַיינֶע טוֹבוֹת ושם עינו ולבו עלי אונ הָאט גִיטָאן זַיינֶע אוֹיגְן אונ זַיין הַארְץ אוֹיף מִיר אמר לו השליח הָאט דֶער שְׁלִיחַ צוּ אִים גִיזָאגְט אל תאמר כן דוּ זָאלְשְׁט נִיט זָאגְן אַזוֹ אִיךְ לוֹיבּ דֶעם הֶער פוּן דֶער תְּפִיסָה וכו' פן תחטא טָאמֶער וֶועשְׁטוּ דֶער מִיט זִינְדִיגְן כי אין הבור הזה לבדו ממשלת המלך וָוארוּם נִיט דֶער גְרוּבּ אַלֵיין אִיז דָאשׁ גִיוֶועלְטִיקַייט פוּן דֶעם מֶלֶךְ כי ברחבי ארצותיו מכפלי הבור הזה נָאר אִין זַיינֶע בְּרֵייטֶע לֶענְדֶער אִיז פַר הַאנְדִין וְויא פִיל מָאל טָאפִּיל אַז דִי תְּפִיסָה מה שלא יספר מרוב וָואשׁ מֶען קָאן עֶשׁ נִיט דֶער צֵיילִין מַחְמַת פִילְקַייט וכן אין אתה לבדך עבדו אונ אַזוֹ אוֹיךְ נִיט דוּ אַלֵיין בִּישְׁטוּ זַיין קְנֶעכְט כי עבדיו רבו מספר דֶען זַיינֶע קְנֶעכְט זַיינֶן פִיל פוּן אִיבֶּער צֵיילִין וכן מה שהגיע אליו מטובותיו וחסדיו אונ אַזוֹ אוֹיךְ וָואשׁ דִיר הָאט גִיגְרֵייכְט פוּן זַיין גוּטְשׁ אונ זַיין גְנָאד אינם נחשבים למאומה זַיינֶען זֵייא נִיט גִירֶעכִינְט פַאר עֶפִּישׁ אַזַאךְ לנגד טובותיו על זולתך צוּ אַנְטְקֶעגִין זַיינֶע טוֹבוֹת וָואשׁ עֶר טוּט מִיט אַנְדֶערֶע וכן השגחתו עליך אונ אַזוֹא אוֹיךְ זַיין הַשְׁגָחָה וָואשׁ עֶר הָאט אוֹיף דִיר איננה נחשבת לנגד השגחתו על זולתך אִיז גָאר נִיט גִירֶעכִינְט צוּ אַנְטְקֶעגְן זַיין הַשְׁגָחָה וָואשׁ עֶר הָאט אִיבֶּער אַנְדֶערֶע ואמר הנער הָאט דֶער יוּנְג גִיזָאגְט אינני יודע מה שזכרת אִיךְ וֵוייש נִיט פוּן דֶעם אַלִימֶען וָואשׁ דוּא הָאשְׁט מִיךְ דֶער מָאנְט אך הבינותי מדבר המלך כפי מה שראיתי טובותיו נָאר אִיךְ פַאר שְׁטֵייא פוּן דִיא זַאכִין פוּן דֶעם מֶלֶךְ נָאר וֶועדְלִיג אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהֶן זַיין גוּטְשׁ אונ זַיין גִיוֶועלְטִיקַייט אמר לו השליח הָאט דֶער שָׁלִיחַ צוּא אִים גִיזָאגְט אמור אני משבח המלך העליון זָאג אִיךְ לוֹיבּ דֶעם הוֹיכִין קִינִיג אשר אין קץ למלכותו וָואשׁ אִיז נִיט פַר הַאנְדִין קַיין סוֹף צוּ זַיין מְלוּכָה ולא תכלית לטובתו וחסדיו אונ צוּא זַיין גוּטְשׁ אונ זַיין גְנָאד אִיז קַיין עֶנְד נִיט ואני כלא חשוב בין רובי חייליו אונ אִיךְ בִּין גְרֶעכִינְט פַר נִישְׁט צְוִוישִׁין זַיין פִיל חַיִל ועניני איננו כלום לפי גודל יכולתו אונ מַיינֶע זַאכִין זַיינֶען גָאר נִיט וֶועדְלִיג זַיין גְרוֹיסֶע מַאכְט והבין הנער מענין המלך מה שלא היה מבין אונ דֶער יוּנְג הָאט עֶרְשְׁט פַאר שְׁטַאנֶען פוּן דִי זַאכִין פוּן דֶעם מֶלֶךְ אַזֶעלְכֶעשׁ וָואשׁ עֶר הָאט פְרִיעֶר נִיט פַאר שְׁטַאנֶען וגדלה מעלתו

מבין וגדלה מעלתו בנפשו ונכנסה אימתו בלבו ותגדל בעיניו טובתו ומה שהגיע אליו ממנו מפני גודל מעלתו ומיעוט חשיבות הנער במלכותו ויגדלו מתנותיו אצלו ואתה אחי שים לִבך אל הדמיון הזה כשתסתכל בגלגל הסובב את הארץ כי אין אנו מבינים מה שיש בבקעה קטנה מן הארץ כל שכן בכולה וכ"ש מה שיש אחורי הגלגל התבונן אחי המשל הזה ובחון אותו והבן מענין הבורא ית' כפיהו ויגדל בעיניך מַה שחננך מטובו וחסדו אשר שם עליך עינו לטובה בכלל בריותיו והבט אל ספרו ומצותיו וחקיו בעין הגדולה והעבר על מחשבתך רוב

בגלגל הסובב את הארץ · ר"ל ברקיע השמים שהוא למראה עינינו שהוא לפי ערך גדולתו יתברך כדור להתינוק הנולד בבור וכבר כתבנו לעיל לצייר גודל הכיפה משמש כמה היא גדולה והיא איננה רק כמשמר קטן בבית גדול שבמה נחשב הוא ובמה תאמר שאנחנו מבינים עכ"פ הגלגל הזה וכל אשר בתוכו רצה לומר כל העוה"ז ולכך אמר : כי אין אנו מבינים מה שיש בבקעה קטנה מן הארץ · שהרי על בקעה אחת צומחים כמה מיני דשאים וירקות ואילנות שהם משונים זה מזה במראיהן וסגולתם ונמצא בבקעה אחת כמה מיני אבנים ומתכות זהב וכסף ברזל ונחושת וכיוצא ואין אתנו יודע עד מה כמה מיני כחות שיש בה ומאיזה כח תצמיח כל אלה וכאשר תחפור תמצא מים מתחת לארץ ואם כך בבקעה אחת קטנה כל שכן כולם וכמ"ש יעלוז שדי וכל אשר בו וכו' : והבט אל ספרו ומצותיו וחקיו בעין הגדולה · בעין פקיחא שתבין כל דבר על בוריו כמ"ש בתשבון כ"ד ע"ב וכל זה הוא כדי שתוכל לידע איך לעשות רצון הבורא יתברך כי בלא התורה הנתונה מאתו יתברך איכה נוכל לידע במה עושין רצונו כי כל אחד יוכל לבנות במה לעצמו ולעשות תורה לעצמו ולכך העיקר הוא להביט אל ספרו ולעשות כפיהו : והעבר על מחשבתך כו' · ר"ל תשים אל לבך איך אתה מכניע את עצמך לפני עביר אחד שיש

מעלתו בנפשו און זַיין מַעֲלָה אִיז זֵייעֶר גְרוֹישׁ גִיוָוארִין בַּייא אִים ונכנסה אימתו בלבו אִין זַיין פָּארְכְט אִיז אַרַיין גִינַאנְגֶען אִין זַיין הַארְצִין ותגדל בעיניו טובתו און דָאשׁ גוּטְשׁ פוּן דֶעם מֶלֶךְ אִיז וָוארִין גְרוֹישׁ אִין זַיינֶע אוֹיגִין ומה שהגיע אליו ממנו און דָאשׁ גוּטְשׁ וָואשׁ הָאט גִיגְרֵייכְט צוּ דֶעם יוּנְג פוּן דֶעם מֶלֶךְ אִיז בַּייא אִים זֵייעֶר גְרוֹישׁ גִיוָועְן מפני גודל מעלתו ומיעוט חשיבות הנער במלכותו פוּן וָועגִין עֶר הָאט פַּר שְׁטַאנֶען דִי גְרוֹישֶׁע מַעֲלָה פוּן דֶעם מֶלֶךְ און וִויא דֶער יוּנְג אִיז גָאר וֵוייניג גִיאַכְט אִין זַיין קִינִיגְרֵייךְ ויגדלו מתנותיו אצלו און זַיינֶע מַתָּנוֹת זַיינֶען בַּייא אִים זֵייעֶר גְרוֹישׁ גִיוָועְן ואתה אחי שים לבך אל הדמיון הזה און דוּ מַיין בְּרוּדֶער נֵייג דַיין הַארְץ אוֹיף דֶעם גְלַייכֶענֶעשׁ כשתסתכל בגלגל הסובב את הארץ אַז דוּ וֶועשְׁט קוּקִין אִין דֶעם גַלְגַל וָואשׁ רִינְגִילְט אַרוּם דִי עֶרְד דָאשׁ מֵיינְט מֶען דֶעם הִימֶעל כי אין אנו מבינים מה שיש בבקעה קטנה מן הארץ דֶען מִיר קֶענֶען נִיט פַאר שְׁטֵיין וָואשׁ אִיז פַּר הַאנְדִין אִין דִיא קְלֶענְשְׁטֶע טָאל פוּן דֶער עֶרְד וכל שכן בכולה און מִכָּל שֶׁכֵּן אַז מִיר קֶענֶען נִיט פַּר שְׁטֵיין וָואשׁ אִין דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט אִיז וכ"ש מה שיש אחורי הגלגל און נָאךְ מֶער פְּשִׁיטָא וָואשׁ אוּנְטֶער דֶעם גַלְגַל און דֶער גַלְגַל אִיז דָאךְ קֶעגִין הַשֵׁם יִתְבָּרַךְ וִויא גָאר נִיט נָאךְ פִיל וֵוייניגֶער וִויא דִיא תְּפִיסָה קֶעגִין דֶעם גְרוֹישְׁקַייט פוּן דֶעם מֶלֶךְ דְרוּם קֶענֶען מִיר נִיט פַּר שְׁטֵיין דִיא גְדוּלָה און דִיא מַאכְט פוּן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נָאר וֶועדְלִיג עֶשׁ וֶוערְט פוּן אִים גִיזֶעהֶען וָואשׁ עֶר טוּט צוּ זַיינֶע בַּשֶׁעפֶענֶעשׁ אָבֶּער נִיט וֶועדְלִיג זַיין רֶעכְטֶע גְדוּלָה און זַיין מַאכְט אַזוֹא וִויא פְּרִיעֶר אִיז גִישְׁטַאנֶען התבונן אחי המשל הזה פַּר שְׁטֵייא מַיין בְּרוּדֶער דֶעם דָאזִיגִין מָשָׁל ובחון אותו און פְּרוּב און גִיבּ אַכְטוּנְג אוֹיף אִים והבן מענין הבורא יתברך כפיהו און פַּר שְׁטֵייא דִיא זַאכִין פוּן דֶעם בַּשֶׁעפֶער יִתְבָּרַךְ אַזוֹ וִויא עֶר אִיז ויגדל בעיניך מה שחננך און לָאז גְרוֹישׁ זַיין אִין דַיינֶע אוֹיגִן וָואשׁ עֶר הָאט דִיךְ גִילַייט זֶעלִיגְט מטובו וחסדו פוּן זַיין גוּטְקַייט און זַיין גִינָאד אשר שם עליך עינו לטובה בכלל בריותיו וָואשׁ עֶר הָאט זַיין הַשְׁגָחָה אוֹיף דִיר גִיגֶעבִּין צוּ גוּטִין אִין דֶעם כְּלַל פוּן אַלֶע זַיינֶע בַּשֶׁעפֶענֶעשׁ והבט אל ספרו ומצותיו וחקיו און לוּג אִין זַיין סֵפֶר תּוֹרָה און זַיין גִיבָּאט און זַיין גִיזֶעץ בעין הגדולה מִיט אַיין גְרוֹישׁ אוֹיג כְּלוֹמַר טוּא דֵיינֶע אוֹיגִין און דַיין שֵׂכֶל דְרִינֶען אַז דוּ זָאלְשְׁט אִיטְלִיכֶע

זאך

רוב המורא והגדולה אשר תמצא בלבך למי שתמצא ידו מן הטוב יותר ממך מבני אדם כי כפי יתרון מעלתו על מעלתך ומעוט צרכו אליך תהיה גדולת טובתו אצלך וכן תהיה למצותיו ואזהרותיו מעלה בלבך כפי זה והשתדלך וטרחך בעניניו בין והתבונן תמצא בע"ה והאלהים ישימנו מאנשי עבודתו המכירים עניני טובתו ברחמיו וחסדיו אמן :

נשלם השער השני · אל ה' אקרא ויענני :

השער השלישי

בביאור אופני חיוב קבלת עבודת האלהים יתברך :

וזה פתח השער

אמר המחבר מפני שבארנו במה שעבר חיוב יחוד האלהים בלב שלם ואופני בחינת טובותיו על האדם

היה לו יותר ממך ומכ"ש אם הוא מטיב עמך תגדל הטובה אצלך מאוד ותירא מפניו ויגדל בעיניך מאחר שהוא אינו צריך אליך ואתה נצרך אליו ומעלתו יתירה על מעלתך : וכן תהיה למצותיו כו' · וכן אתה רץ לעשות מצות העביר ההוא כפי מה שהוא חשוב בעיניך : והשתדלך וטרחך בעניניו · והשתדל וטרח א"ע לעשות עניניו ועסקיו בכל כחך : בין והתבונן · בכל זה : ותמצא בע"ה · איך תעבוד את ה' על כמה טובות שעושה המקום עלינו ואילו פינו כו' אין אנו מספיקים והוא אינו צריך לנו ואנחנו צריכין לו כו' · ובמ"ס פירש וז"ל וכן תהיה למצותיו כו' וכ"ש שכן תהיה למצותיו ואזהרותיו של השם יתברך מעלה בלבך כו' עכ"ל · והבוחר יבחר · והאלהים ישימנו מאנשי עבודתו המכירים עניני טובתו ברחמיו וחסדיו אמן :

אמר המחבר שהחייבנו לזכור מה שהאדם

זאך רעכט פאר שטיין והעבר על מחשבתך אונ נעם דיר אין דיינע גידאנקען רוב המורא והגדולה אשר תמצא בלבך דיא פיל פארכט אונ דיא גרויסע פארכט וואס עס וואלט ווארין גיפונען אין הארצין למי שתמצא ידו מן הטוב יותר ממך מבני אדם פר אזו איין מענטשין וואס האט מער גוטש פון דיר בלומר וואס ער איז רייכער פון דיר אונ דו בדארפשט האבין צו אים אונ ער טוט דיר גוטש כי כפי יתרון מעלתו על מעלתך דען ווערליג זיין מעלה איז גרעסער פון דיין מעלה ומעוט צרכו אליך אונ וויא זיין בדערפעניש איז וויניג צו דיר אונ דו בדארפשט צוא אים יוא תהיה גדולת טובתו אצלך ווערליג דעם טוט בייא דיר גיאכט זיין דאש גרויסקייט פון זיין גוטש וואש ער טוט דיר בלומר וויא מער עושר ער איז אונ בדארף צוא דיר ניט אונ וויא מער דוא בדארפשט זיינש יוא טוט אלץ בייא דיר גרעסער השוב זיין דאש גוטש וואש ער טוט דיר וכן תהיה למצותיו אונ כבל שכן אז אזו גיהערעטז צו די מצות פון השם יתברך וואש ער האט דיר גיהייסין יוא טאן ואזהרותיו אונ דאש וואש ער האט פאר באטין אז דוא זאלשט ניט טאן מעלה בלבך כפי זה זאלשטו אויף דיין הארץ אויף ברייגגען ווערליג דעם וויא דו וואלשט ניוועז צו איין מענטשין איין עושר והשתדלך וטרחך בעניניו אונ דיינע פלייסין אונ דיין טירחא זאל זיין אין גאטש זאבין בין והתבונן תמצא בעז"ה פאר שטייא אונ גיב וואול אבטונג אויף דעם וואש איך האב דיר גיזאגט וועשטו מיט גאטש הילף גיפינען אז עש איז אזו וויא איך האב דא גישריבין · זאגט דער מחבר איין גיבעט והאלהים ישימנו מאנשי עבודתו אונ גאט זאל אונז טאן פון דיא לייט וואש דינען אים המכירים עניני טובתו וואש זיי דער קאנען זיין גוטש אונ דאש זאל ער טאן ברחמיו והסדיו מיט זיין דער בארימקייט אונ זיין גינאד אמן :

אמר המחבר האט גיזאגט דער מחבר מפני שבארנו במה שעבר ווייל מיר האבין פריער בשייד חיוב יחוד האלהים בלב שלם וויא מען בדארף מיט דעם גאנצין הארצין גידיינקען אין דעם יחוד פון גאט דאש איז שער היחוד ואופני בחינת טובותיו על האדם אונ די אופנים וויא מען זאל פרובין אונ אבטונג געבין אויף די טובות וואש גאט האט גיטאן מיט דעם מענטשין דאש

איז

האדם התחייבנו לזכור אחר כך מה שהאדם חייב לנהוג בו כשיתברר אצלו והוא קבול עבודת האלהים כפי אשר יחייבהו השכל למטיב על מי שהטיב לו וראוי להקדים בפתיחת השער הזה ביאור אופני הטובות וחיובי ההודאה עליהם מבני אדם קצתם לקצתם ונעלה מזה אל מה שאנו חייבין בו לבורא יתעלה מן השבח וההודאה על רוב חסדו וגודל טובו עלינו ונאמר כי מן הידוע אצלנו כי כל מטיב אלינו אנו חייבין להודות לו כפי כונתו להועיל לנו ואם יקצר במעשהו לדבר שיקרהו ימנעהו מהטיב אלינו הודאתו חובה עלינו כיון שנתברר לנו כי דעתו עלינו לטוב וכי כונתו להועיל לנו

שהאדם חייב לנהוג בו כשיתברר אצלו · רצה לומר אחר שיתברר לאדם כי ה' אלהים בשמים ובארץ והוא לבדו ברא הכל ויתברר אצלו כמה טובה כפולה ומקום יתברך עלינו כמו שכתבנו בשני השערים הקודמים יהיה התולדה מזה שמחויב האדם לקבל עליו עול עבודת הבורא יתברך בעבור טובותיו : כפי אשר יחייבהו השכל למטיב על מי שהטיב לו · רצה לומר שדרך השכל מחייב להכניע ולעבוד למי שמטיב לנו כלומר מי שמטיבין לו חייב להכניע ולהת הודאה להמטיב על הטובה שמקבל כמו שיתבאר וכן כתב לקמן בסוף פתיחה זאת ובפרק ג' עיין שם : ונעלה מזה אל מה כו' · ונקח ראיה ללמוד מזה אם אדם לאדם מתוייב להודות על טובתו כמו שיתבאר אם כן כמה האדם חייב לבורא יתברך אשר אין קץ לחסדו ולטובו כמו שיתבאר : ונאמר כי מן הידוע כו' · השכל הולך אחר הכוונה אם הוא מטיב בלי שום פניה ואף בלפעמים יקצר וימנע מלהטיב מחמת שקרה לו מקרה ואונס שאינו יכול להטיב על כל זה : הודאתו חובה עלינו · חייבין אנחנו להודות לו על כוונתו הטובה ולבו הנאמן :
והרביעי

איז שער הבחינה התחייבנו לזכור אח"כ זיינען מיר שולדיג דער נאך צו גידיינקן מה שהאדם חייב לנהוג בו כשיתברר אצלו וואש דר מענטש גיהער צו טאן אז עס ווערט אים שוין אויס גיקלערט דאס אלץ וואס עס איז גישטאנען אין דיא ערשטע צווייא שערים והוא קבול עבודת האלהים אונ דאס איז ער זאל אויף זיך מקבל זיין די דינסט פון גאט כפי אשר יחייבהו השכל אזו איין דינסט וויא דער שכל איז מחייב צו דינען למטיב צו דינען צו דעם וואס טוט גוטס על מי שהטיב לו אונ די דינסט איז מוטל אויף דעם וואס האט דאס גוטס אנטפאנגען כלומר אזו איין דינסט ווא דער וואס האט גינומען דאס גוטס בדארף דינען צו דעם וואס האט גיטאן דאס גוטס אזו אדינסט מוז ער צום וויינינגסטין דינען צוא השם יתברך וראוי להקדים בפתיחת השער הזה באור אופני הטובות אונ איך בדארף אין דעם אן הייב שער פר ער צו בשיירין דיא אופנים פון די טובות וחיובי ההודאה עליהם מבני אדם קצתם לקצתם אונ וויא עס איז ביא דיא מענטשין אז איינער טוט דעם אנדערין אטובה וויא אזוא ער איז אים חייב צוא לויבין אונ דאנקען דער פר ונעלה מזה אונ פון דעם וועלין מיר אויף גיין אונ פר שטיין אל מה שאנו חייבים בו לבורא יתעלה וויא מיר זיינען שולדיג צו דעם בשעפער מן השבח וההודאה על רוב חסדו וגודל טובו עלינו פון דעם לויבין אונ דאנקן וואס מיר זיינען שולדיג צו דעם בשעפער יתברך אויף זיין פיל גינאד אונ גרויש גוטש וואש ער טוט מיט אונז ונאמר אונ מיר וועלין זאגין כי מן הידוע אצלנו דען דאש איז ביא אונז גיוויס כי כל מטיב אלינו אז איטליכער וואש טוט אונז גוטס אנו חייבין להודות לו כפי כוונתו להועיל לנו בדארפין מיר אים צו דאנקן וועדליג זיין כוונה איז גיוועזן צו העלפין אונז ואם יקצר במעשהו אונ אפילו ווען ער האט גיקירצט מיט זיין ווערק כלומר האטשע ער וועט אפילו ניט גומר זיין דיא טובה לדבר שיקרהו ימנעהו מהטיב אלינו מחמת עש האט זיך אים גיטראפין איין זאך וואש האט אים פר מיטין פון צו גומר זיין אונז דאש גוטש וואש ער האט אין זין גיהאט צו טאן אונז הודאתו חובה עלינו פון דעשט וועגין בדארפין מיר אים פארט דאנקען כיון שנתברר לנו כי דעתו עלינו לטובה וייל מיר ווייסין דאך גיוויש אז זיין דיעה איז גיוועזן אונז גוטש צו טאן וכי כונתו להועיל לנו אונ זיין כוונה איז גיוועזן צו העלפין אונז ;
נאר

לנו ואם תגיע לנו שום טובה על ידי מי שלא כיון בה אלינו יסתלקו מעלינו חיובי ההודאה לו ואין אנו חייבין בה וכאשר נתבונן בטובות בני אדם קצתם על קצתם אינן יוצאות מאחד מחמשה פנים (ס"א מינים) האחד טובת האב על הבן והשני טובת האדון על עבדו והשלישי טובת העשיר על הרש כדי לקבל שכר שמים והרביעי טובת בני אדם קצתם לקצתם לקנות השם והכבוד ולגמול העולם והחמישי טובת החזק על החלש בעבור חמלתו עליו ושהוא כואב על ענינו

והרביעי כו' ולגמול העולם · רצה לומר גמול העוה"ז במה יצטרך הוא לבריות ירחמו עליו גם כן כמו שמפרש לפנינו : ושהוא כואב על ענינו · ר"ל שהוא כואב ומצטער וחומל על דלותו ועניו : כי הבן נתח מהאב · עצם מעצמו ובשר מבשרו : עם עוצם תקותו או תשוקתו בו · שהרי האדם מתאוה שיהיה לו בנים ובוודאי כוונתו לטובת עצמו וי"מ שמקוה בו טובה לעת זקנתו או להביאו לחיי העולם הבא :
והלא

וצריך שנעיין עתה בכוונת כל אשר ספרנו אם אינה תלויה בדבר כי אם לתועלת מי שמטיבין אליהם אם לא ותחלתם טובות האב על בנו ומן הידוע כי הוא מכוין לתועלת עצמו בו כי הבן נתח מהאב עם עוצם תקותו (ס"א תשוקתו) בו
והלא

נָאר עֶר הָאט נִיט גִיקָאנְט גוֹמֵר זַיין דָאשׂ גוֹטְשׂ צוּא אוּנְז מַחֲמַת אַיין אוֹנֶס אִיז עֶר דָאךְ דְרִינֶען נִיט שׁוּלְדִיג ואם תגיע לנו שום טובה אוּנ וֶוען עֶשׂ גְרֵייכְט צוּא אוּנְז עֶפִּיס אַטוֹבָה על ידי מי שלא כיון בה אלינו דוּרְךְ אַזֶעלְכִין וָואשׂ עֶר הָאט זִיךְ גָאר נִיט מִתְכַּוֵין גִיוֶועְן אוּנְז דִיא טוֹבָה צוּא טָאן נָאר עֶשׂ אִיז מְמֵילָא אַזוֹא אוֹישׂ גִיקוּמֶען יסתלקו מעלינו חיובי ההודאה לו וֶוערְט פוּן אוּנְז אָפּ גִיטָאן פוּן צוּא בַּאדַארְפִין דַאנְקֶען אִים דֶער פַּאר ואין אנו חייבין בה אוּנ מִיר זַיינֶען נִיט חַייָב דְרִינֶען אִים צוּא לוֹיבִּין פַּאר דֶער טוֹבָה וכאשר נתבונן בטובת בני אדם קצתם על קצתם אוּנ אַז מִיר וֶועלִין פַּאר שְׁטֵיין אוֹיף דִיא טוֹבוֹת פוּן דִיא לַייט וָואשׂ אֵיינֶער טוּט דֶעם אַנְדֶערִין אינן יוצאות מאחד מחמשה פנים דִיא קֶענֶען נִיט אַרוֹישׂ גֵיין כְּלוֹמַר עֶשׂ קָאן נִיט פֶעלִין פוּן אֵיינְשׂ פוּן פִינְף עָ-לֵייא אוֹפַנִים האחד טובת האב על הבן דָאשׂ אֵיינֶע אִיז דִי טוֹבָה וָואשׂ אַיין פָאטֶר טוּט צוּ אַקִינְד והשני טובת האדון על עבדו אוּנ דָאשׂ אַנְדֶרֶע אִיז דִי טוֹבוֹת וָואשׂ אַיין הַאר טוּט צוּא זַיין קְנֶעכְט והשלישי טובת העשיר על הרש כדי לקבל שכר שמים אוּנ דָאשׂ דְרִיטֶע אִיז דִיא טוֹבוֹת וָואשׂ אַיין עוֹשֶׁר טוּט צוּא אַיין אָרוֹם מַאן כְּדֵי עֶר זָאל דְרוֹיף שְׂכַר נֶעמֶן פוּן גָאט והרביעי טובת בני אדם קצתם לקצתם אוּנ דָאשׂ פֶערְטֶע אִיז דִיא טוֹבוֹת וָואשׂ מֶענְטְשִׁין טוּעֶן אֵיינֶער צוּא דֶעם אַנְדֶערִין לקנותם השם והכבוד כְּדֵי צוּא קְרִיגִין דֶער מִיט אַיין שֵׁם אָדֶער כָּבוֹד ולגמול העולם אָדֶר עֶר וִויל דֶער פַאר הָאבִּין שְׂכַר אוֹיף דֶעם עוֹלָם והחמישי טובות החזק על החלש אוּנ דָאשׂ פִינְפְטֶע אִיז דִיא טוֹבוֹת וָואשׂ אַיין שְׁטַארְקֶער טוּט אַיין טוֹבָה צוּא אַיין שְׁלַאפִין בעבור חמלתו עליו פוּן וֶועגִין וַוייל עֶר דֶער בַּארִימְט זִיךְ אִיבֶּר אִים ושהוא כואב על ענינו אוּנ אִיז זִיךְ מְצַעֵר אוֹיף זַיין אָרוֹמְקַייט אוּנ זַיין פִירוּנְג וצריך שנעיין עתה בכוונת כל אשר ספרנו אוּנ אִיצוּנְד בַּדַארְפִין מִיר בְּטַראכְטִין אוֹיף דֶר כַּוָונָה פוּן דִיא אַלֶע וָואשׂ מִיר הָאבִּין דָא דֶער צֵיילְט אם אינה תלויה בדבר אוֹיבּ עֶשׂ הֵיינְגְט נִיט אָן אִין זֵייעֶר כַּוָונָה קֵיין שׁוּם זַאךְ כי אם לתועלת מי שמטיבין אליהם נָאר צוּא הֶעלְפִין דֶעם וָואשׂ זֵייא טוּעֶן דָאשׂ גוּטְשׂ אם לא אוּנ אוֹיבּ נִיט ותחלתם טובות האב על בנו אוּנ דָאשׂ עֶרְשְׁטֶע אִיז דִיא טוֹבוֹת וָואשׂ אַיין פָאטֶער טוּט צוּא זַיין קִינְד ומן הידוע כי הוא מכוין לתועלת עצמו בו אוּנ דָאשׂ אִיז גִיוִוישׂ אַז עֶר אִיז זִיךְ מְכַוִין מִיט דֶער טוֹבָה זִיךְ צוּא הֶעלְפִין כי הבן וָוארוּם דֶער זוּן נתח מהאב אִיז אַיין שְׁטִיק אָדֶער אַיין טֵייל פוּן זַיין פָאטֶר גִיהֶער עֶר אִים טָאן גְרוֹישֶׂע טוֹבוֹת עם עוצם תקותו בו אוּנ נָאךְ דֶער מִיט וָואשׂ דֶער פָאטֶר הָאט אַיין שְׁטַארְק הָאפוּנְג אִין אִים מִיט דֶער
טובה

והלא תראה כי הוא מרגיש עליו יותר מגופו במאכלו ובמשתהו ובכסותו ולדחות כל נזק מעליו ונקל בעיניו סבל הטורח והיגיעה בעד מנוחתו עם מה שהטבעו עליו האבות מן הרחמים וההמלה על בניהם ועם כל זה חייבה להם התורה והשכל על הבן העבודה והכבוד והיראה כמ״ש הכתוב (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו (משלי א) שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך ואמר (מלאכי א) בן יכבד אב ועבד אדוניו ואם האב מוכרח בזה בדרך הטבע והטובה לאל והוא שליח בה בלבד אבל טובת האדון על עבדו ידוע כי הוא מכוין לתקן ממונו בממונו עם צרכו לעבודתו והוא אינו מכוין בזה כי אם תועלת עצמו ועכ״ז כבר חייבו הבורא יתברך

והלא תראה כו׳. שהוא מרגיש על בניו יותר מעל גופו ומטריח את עצמו כדי שיהיה הבן ויתעדן: עם מה שהטבעו. שהרי הטבע הוא שירחמו האבות על בניהם כמו כל הבעלי חיים מרחמין על בניהם בטבע: ואם האב מוכרח בזה כו׳. ר״ל ואע״פ שהאב מוכרח לעשות זה בדרך הטבע ועוד שהטובה הוא מאתו ית׳ והאב הוא רק שליח להטיב בטובת האל לבניו ועם כל זה חייב הבן בכבוד האבות כנ״ל: אבל טובות האדון כו׳ לתקן ממונו בממונו. שאין יכול לעשות מלאכתו בעצמו

טוֹבָה וָואשׂ עֶר טוּט עֶר זָאל הָאבִּין דוּרְךְ אִים עוֹלָם הַבָּא והלא תראה כי הוא מרגיש עליו יותר מגופו אוּנ פַאר וָואר דוּא קֶענְשְׂט זֶעהֶן אַז דֶער פָאטֶער גִיט אוֹיף דֶעם קִינְד מֶער הַשְׁגָחָה אַז אוֹיף זִיךְ זֶעלְבְּשְׂט במאכלו ובמשתהו ובכסותו אִין זַיין עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען אוּנ זַיין קְלֵיירוּנְג ולדחות כל נזק מעליו אוּנ אַוֶועק צוּא שְׁטוֹיסִין פוּן אִים אַלִירְלֵייא שָׁאדִין ונקל בעיניו סבל הטורח והיגיעה בעד מנוחתו אוּנ עֶשׂ אִיז גְרִינְג אִין זַיינֶע אוֹיגִין צוּא לַיידִין טִירְחָא אוּנ מִידִיקַייט פוּן וֶועגִן דֶעם רוּא פוּן דֶעם קִינְד עם מה שהטבעו עליו האבות מן הרחמים וההמלה על בניהם אוּנ נָאךְ דֶער מִיט וָואשׂ מֶען הָאט זֵייא אַזוֹא אַטֶבַע אַרַיין גִיגֶעבִּין אַז אִיטְלִיכֶער פָאטֶר זָאל זִיךְ דֶער בַּארִימֶען אִיבֶּער זַיין קִינְד דְרוּם אִיז דָאשׂ קַיין גְרוֹיסֶע זַאךְ נִיט וָואשׂ עֶר דֶער בַּארְמְט זִיךְ אִיבֶּער דֶעם קִינְד ועם כל זה חייבה להם התורה והשכל על הבן העבודה אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגְן הָאט פָארְט דִיא תּוֹרָה אוּנ דֶער שֵׂכֶל מְחַיֵּיב גִיוֶועזְן דֶעם זוּן אַז עֶר זָאל זַיין פָאטֶר דִינֶען והכבוד והיראה אוּנ זָאל אִים מְכַבֵּד זַיין אוּנ מוֹרָא הָאבִּין פַאר אִים אַזוֹ וִויא עֶשׂ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק איש אמו ואביו תיראו אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ זָאל זִיךְ פָארְכְטִין פַאר זַיין פָאטֶר אוּנ מוּטֶר אוּנ אִין (משלי) שְׁטֵייט שמע בני מוסר אביך הֶער צוּא מַיין זוּן דִיא שְׁטְרָאף פוּן דַיין פָאטֶר ואל תטוש תורת אמך אוּנ פַאר לָאז נִיט דִי לֶערְנוּנְג פוּן דַיין מוּטֶר אוּנ מַלְאָכִי הָאט גִיזָאגְט בן יכבד אב ועבד אדוניו אַיין זוּן גִיהֶער זַיין פָאטֶער מְכַבֵּד צוּ זַיין אוּנ אַיין קְנֶעכְט צוּ זַיין הֶערִין: זָאגְט דֶער מְחַבֵּר ואם האב מוכרח בזה בדרך הטבע אוּנ הָאטְשֶׁע דֶער פָאטֶר אִיז גִיצְווָאוּנְגֶען דֶער צוּ עֶר זָאל דֶעם קִינְד גוּטְשׂ טָאן וַוייל גָאט הָאט אִין אִים אַזוֹ אַטֶבַע אַרַיין גִיגֶעבִּין והטובה לאל אוּנ אוֹיךְ זַיינֶען דָאךְ גָאר דִי טוֹבוֹת פוּן גָאט והוא שליח בה בלבד אוּנ דֶער פָאטֶער אִיז נָאר דְרִינֶען אַיין שְׁלִיחַ פוּן דֶעסְט וֶועגִן אִיז פָארְט דֶער זוּן חַיָּיב אִין דֶעם כָּבוֹד פוּן זַיין פָאטֶר אַזוֹ וִויא פְרִיעֶר אִיז גִישְׁטַאנֶען אבל טובת האדון על עבדו אָבֶּער דִיא טוֹבוֹת וָואשׂ אַיין הַאר טוּט צוּא זַיין קְנֶעכְט ידוע כי הוא מכוין דָאשׂ אִיז גִיוִוישׂ אַז זַיין כַּוָּונָה דֶער מִיט אִיז לתקן ממונו בממונו עֶר זָאל פַאר בֶּעסֶערִין זַיין גֶעלְט מִיט זַיין גֶעלְט עם צרכו לעבודתו וַוייל עֶר בַּדַארְף אִים צוּ זַיין דִינְשְׂט כְּלוֹמַר וַוייל עֶר קָאן אַלֵיין נִיט טָאן קַיין מְלָאכָה קוֹיפְט עֶר זִיךְ אַקְנֶעכְט פַאר גֶעלְט אוּנ טוּט אִים טוֹבוֹת אוּנ גִיט אִים עֶסִין אוּנ טְרִינְקֶען כְּדֵי דֶער קְנֶעכְט זָאל אִים גִיטְרַייא דִינֶען אוּנ זָאל אִים אַיין בְּרֵיינְגֶען גֶעלְט והוא אינו מכוין בזה כי אם תועלת עצמו אוּנ דֶער הֶער אִיז זִיךְ דֶר מִיט מֶער נִיט מְכַוֵּין נָאר פוּן זַיין הִילְפוּנְג וֶועגִן ועכ״ז כבר חייבו הבורא אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגִן הָאט פָארְט דֶער בַּשֶׁעפֶר דֶעם קְנֶעכְט מְחַיֵּיב

ית' בעבודתו והודאתו כמ"ש בן יכבד אב ועבד אדוניו
אבל טובת העשיר על הרש לקבל שכר שמים הוא
כסוחר שהוא קונה הנאה גדולה קיימת יגיע אליה אחר
זמן בטובה קטנה ואבודה ונבזית יתננה מיד ולא נתכוין
אלא לפאר נפשו באחריתו בטובה שהפקידה האלהים
בידו לתתה למי שיהיה ראוי לה ומן הידוע כי ראוי
להודות אותו ולשבחו אע"פ שהיתה כונתו לפאר את
נפשו באחריתו ועכ"ז נתחייבה לו ההודאה כמ"ש איוב
בסימן (כט) ברכת אובד עלי תבא ועוד אמר (כס לא) אם
לא

בעצמו לכן קונה עבד בממון ועושה עמו
טובה כדי שיתקן עבדו את שאר ממונו :
אבל טובות העשיר וכו' הוא כסוחר · ר"ל
אף אם כוונתו לשכר עוה"ב היא כסוחר
הקונה עתה הסחורה בדמים מועטים
וכוונתו שישתכר אחר כך בסחורה זו מעות
הרבה כן הדבר בנותן צדקה לקבל שכרו
בעולם הבא בתמורה המעוטה שנותן לעני
רוצה לקנות הנאה גדולה קיימת דהיינו
העולם הבא : בטובה שהפקידה האלהים
בידו כו' · שבוודאי הטובות היתרות שיש
בידי אדם יותר מצרכו הוא רק כפקדון
אצלו והוא כגזבר וגבאי עליו לתת להם
למי שיהיה ראוי לתת לו · וכ"מ אצלך
על פסוק וחי אחיך עמך רצה לומר חי של אחיך רצה לומר פרנסתו והיותו הוא עמך ואצלך כי השם יתברך רוצה לזכות לעשיר
במצות

גיוועזן בעבודתו וביראתו צו דינען אונ דאנקען דעם העד אזו וויא מלאכי האט גיזאגט בן יכבד אב
ועבד אדוניו איין זון זאל ערליך האלטין זיין פאטר אונ איין קנעכט זאל זיין הערין ערליך האלטין
אבל טובת העשיר על הרש לקבל שכר שמים דאש גוטש וואש אריבער טוט דעם ארומאן
כדי דער פאר צו נעמן שכר פון גאט הוא כסוחר דער איז גלייך וויא איין סוחר שהוא קונה הנאה
גדולה קיימת יגיע אליה אחר זמן וואש ער קויפט אזאך וואש ער וועט אין אצייט ארום פון איר
האבין אגרוישע אונ איין באשטאנדיגע הנאה קויפט ער זיא בטובה קטנה ואבודה ונבזית יתננה
מיד פאר אקליינע אונ פר לארינע אונ איין גרינגע טובה וואש ער גיט זיא תיכף כלומר אזו וויא
אסוחר וואש קויפט אזו אסחורה וואש איצונד וועט ער פון איר קיין הנאה ניט האבין נאר ער
ווייש אז אין אצייט ארום וועט ער מיט איר פיל געלט גיווינען קויפט ער זיא אצונד פאר ווייניג
געלט אונ זיין כוונה איז ער וועט אמאל מיט איר זייער פיל גיווינען אזו אויך דער עושר וואש
גיט צדקה דאש מיט דר קליינער מתנה וואש ער גיט אצונד דעם ארומאן וויל ער זיך קויפין
פיל שכר אויף עולם הבא ולא נתכוין אלא לפאר נפשו באחריתו אונ זיין כוונה איז נאר ער זאל זיך
ברימן צו זיין סוף דאש איז נאך דעם טויט בטובה שהפקידה האלהים בידו מיט דעם גוטש וואש גאט
האט אים גיגעבין צו בהאלטין לתתה למי שיהיה ראוי לה אז ער זאל דאש געבין צו דעם וואש
ער איז דאש ווערט כלומר ווארום דאש וואש דר עושר האט מער פון זיין בדערפינעש דאש
האט גאט אים גיגעבין צו בהאלטין דאש געלט פון דעם ארומאן אונ האט אים גימאכט וויא
איין גבאי דריבער ער זאל עש געבין צו דעם וואש ער איז ראוי דר צו דען השם יתברך האט
גיוואלט מזכה זיין דעם עושר מיט מצות צדקה דרום אז דער עושר גיט צדקה פון וועגין ער
זאל מקבל זיין שכר וויל ער זיך נאך דעם טויט בארימען אז דאש געלט וואש מען האט גגעבן
צוא מיר פאר אפקדון האב איך עש גיגעבין צו דעם וואש ער איז גיוועזן ראוי דר צו ומן הידוע
אונ דאש איז גיוויש כי ראוי להודות אותו ולשבחו אז דער ארומאן גיהער אים צו דאנקן אונ לויבן
דער פאר אע"פ שהיתה כונתו לפאר את נפשו באחריתו חאטשע זיין כוונה איז נאר גיוועזן ער זאל
זיך דער מיט ברימען נאך זיין טויט ועם כל זה נתחייבה לו ההודאה פון דעסט וועגין איז ער פארט
שולדיג גיווארין צו דאנקען אים אזו וויא איוב האט גיזאגט ברכת אובד עלי תבא דיא ברכה
פון איין פאר לארענעם מענטשין זאל אויף מיר קומען כלומר דער מענטש וואש ער האט קיין
שום העלפער ניט ניהאט אונ איך האב זיך איבר אים דער בארימט זאל אויף מיר קומען דיא
ברכה

לא ברכוני חלציו ומגז כבשי יתחמם אבל טובת בני אדם קצתם אל קצתם בעבור אהבת השבח והכבוד וגמול העולם הוא כמי שאוצר דבר אצל חברו או מפקיד אצלו ממון מפני יראתו שיצטרך לאחר זמן אף על פי שכונתו לתועלת עצמו בהטיבו לזולתו כמו שאמרנו חייב לו השבח וההודאה עליה כמו שאמר החכם (משלי יט) רבים יחלו פני נדיב וכל הרע לאיש מתן ואמר (שם יח) מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו אך טובות החומל על העני הכואב לו הוא מכוון בה לדחות צער מעל עצמו אשר מצאוהו מעגמת נפשו וכאבו למי שחמל עליו והוא כמי שמרפא כאב שמצאהו בטובת ה׳ עליו ואיננו נשאר מבלתי שבח כמו שאמר איוב בסימן

במלות צדקה ויתלו כעני בעיניו: אם לא ברכוני וגו׳: וריסא דקרא אם אראה אובד בלי לבוש ואין כסות לאביון אם לא ברכוני וכו׳ כדלקמן: כמש״ס רבים יחלו פני נדיב · ר״ל יבקשו ויתחננו פני נדיב: וכל הרע וגו׳ ר״ל ככל רעים והברים לאיש מתן

ברכה וואש ער האט מיך דער פאר געבענטשט אונ נאך האט איוב גיזאגט אם לא ברכוני חלציו האט מיך דען ניט גבענטשט זיינע לענדן אדר זיינע קינדר ומגז כבשי יתחמם דען פון די שערונג פון מיינע שאף האט ער זיך דער ווארימט כלומר איך האב אים פון דער וואל גמאכט קליידר האט ער מיך דער פאר גבענשט אבל טובות בני אדם קצתם אל קצתם אבר דיא טובות וואש מענטשן טוען זיך איינש עש אנדרע בעבור אהבת השבח והכבוד פון וועגן זיי האבן ליב מען זאל זיי לויבן אונ כבוד געבן וגמול העולם אונ זיי ווילן האבן דר פאר שכר אויף עולם הזה הוא כמו שאוצר דבר אצל חבירו איז דש גלייך וויא איינר זאמעלט אזאך בייא זיין חבר או מפקיד אצלו ממון אדר ער גיט אים בהאלטן געלט מפני יראתו שיצטרך לאחר זמן אונ ער טוט עש דרום ווייל ער פארכט זיך מאמ- וועט ער עש אין אצייט ארום בדארפן גייטיג אונ אז עש וועט ביי אים זיין וועט עש אוועק גיין דרום בהאלט ער עש בייא זיין חבר אזו אויך טוט ער דרום זיין חבר דיא טובה כדי גאט זאל אים דער נאך בצאלן שכר אויף דער וועלט אף על פי שכוונתו לתועלת עצמו בהטיבו לזולתו האטשע דער מיט וואש ער טוט דעם אנדע־ין איין טובה מיינט ער נאר פון זיין הילפונג וועגן כמו שאמרנו אזו וויא מיר האבן דא גיזאגט פון דעבט וועגן חייב לו השבח וההודאה עליה בדארף אים זיין חבר צו לויבן אונ דאנקן אויף דער טובה אזו וויא שלמה המלך האט גיזאגט רבים יחלו פני נדיב פיל לייט טוען בעטין דעם מילדין מאן וכל הרע לאיש מתן אונ איטליכער גיזעלינט זיך צו איטליכן וואש ער איז אבעל צדקה אונ נאך האט ער גיזאגט מתן אדם ירחיב לו דיא גאב פון אמענטשין טוט אים מאכין ברייט כלומר וויא מער צדקה ער גיט ווערט ער מער עושר ולפני גדולים ינחנו אונ פאר גרויסע לייט וועט מען אים פירין דאש הייסט ער ווערט איין גרויסר חשוב אך טובת החומל על העני הכואב לו אבער דער וואש דער בארעמט זיך איבער איין ארעמאן וואש ער האט צער פון זיין ארעמקייט אונ דרום טוט ער אים טובות הוא מכוין בה לדחות צער מעל עצמו דער איז זיך דרינען מכוין אוועק צו שטויסין פון זיך איין צער אשר מצאוהו מעגמת נפשו וכאבו למי שחמל עליו וואש האט אים גיגרייכט פון עגמת נפש אונ צער פון דעם ארעמאן וואש ער האט זיך איבער אים דער בארעמט כלומר מחמת ער האט גרויש עגמת נפש אונ צער פון דעם וואש עש גייט אזוא שלעכט דעם ארעמאן דרום גיט ער אים צדקה ער זאל פון זיך אוועק שטויסין דעם צער והוא כמי שמרפא כאב שמצאהו בטובת ה׳ עליו אונ עש איז גלייך וויא איינר וואש טוט מיט דעם גוטש וואש גאט האט אים גיגעבין היילט ער זיין וויטאג וואש האט אים גיגרייכט ואיננו נשאר מבלתי שבה

בסימן (לח) אם אראה אובד מבלי לבוש ואין כסות לאביון אם לא ברכוני חלציו ומגז כבשי יתחמם וכבר נראה ממה שהקדמנו כי כוונת כל מטיב לזולתו מב"א הוא לתועלת עצמו תחלה ולקנות קישוט נאה לעוה"ז או לעוה"ב או לדחות צער מעל נפשו או לתקנת ממונו ואין כל זה מונע משבחם והודאתם ומיראה ומאהבה אותם ומהשיב להם גמולם אע"פ שהטובה ההיא שאולה בידם והם מוכרחים להטיב בה כאשר זכרנו "וטובתם אינה תמידית ולא נדיבותם נמשכת והסידותם מעורבת עם כונת תועלת נפשם או לדחות ההיזק ממנה אם כן כמה האדם חייב מן העבודה והשבח וההודאה לבורא הטובה והמטיב

(כנ"ל וטובתם א' נה' תמידית ונדיבותם אינה נמשכת · פירוש שהם פהי תלוקות האמת באין פועל בטובות תמידית אלא כי לא בכל בעת ייטיב לו רק מזמן לזמן והסנית באין סגלת הפעולה שקנל נמשכת זמן רב וכבן · פ"ל) :

שבח אונ פון דעסט וועגין בדארף אים דער ארעמאן צו לויבין דער פאר אזו וויא איוב האט גיזאגט אם אראה אובד מבלי לבוש האב איך דען גיזעהן איין פאר לארענעם מענטשין וואש האט קיין שום העלפער ניט ואין כסות לאביון אדר אזו איין נויט בדערפטיגין וואש האט קיין קלייד ניט גיהאט וואש איך זאל אים ניט בקליידין אם לא ברכוני חלציו האבין מיך דען ניט גיבענשט זיינע לענדין ומגז כבשי יתחמם אונ פון די שערונג פון מיינע שאף האט ער זיך גטאן אן ווארמען כלומר איך האב אים פון מיין וואל בקליידט וכבר נראה ממה שהקדמנו אונ פון דעם וואש מיר האבין דא גיזאגט קען מען דאך זעהן כי כוונת כל מטיב לזולתו בבני אדם אז איטליכער וואש טוט דעם אנדערין גוטש איז זיין כוונה נאר לתועלת עצמו התחלה צום ערשטין פון זיין הילפונג וועגין ולקנות קישוט נאה לעה"ז או לעה"ב אונ צו קריגין דער פר איין שיין צירונג אויף דער וועלט אדר אויף יענער וועלט או לדחות צער מעל נפשו אדר וועגין אוועק צו שטויסין איין צער פון זיך או לתקנת ממונו אדער פון דער תקנה פון זיין געלט וועגן דש איז ביי די טובות פון איין הער צו זיין קנעכט אזו ווי פריער איז גישטאנן אין כל זה מונע משבחם והודאתם אונ פון דעסט וועגין פאר מייד דאש אלץ ניט פון צו לויבין אונ דאנקין זייא כלומר האטשע דיא אלע מענטשין טוען דאך דיא טובות נאר פון זייערט וועגין אזו וויא דער מחבר האט פריער אויש גירעכינט ביא איטליכין בזונדר וואלט דאך דער זון אדר דער קנעכט אדר דער ארום מאן ניט גיהערט בדארפין צו לויבין אונ דאנקען זייא דער פאר פון דעסט וועגין מוזין זייא פארט לויבין אונ דאנקען זייא ומיראה ומאהבה אותם ומהשב להם גמולם אונ פאר זייא זיך צוא פארכטין אונ ליב צו האבין זייא אונ זייא אפ צו טאן טובות דער פאר אף על פי שהטובה ההיא שאולה בידם האטשע די טובה איז דאך נאר גיליען ביא זייא וואורום גאר דאש געלט פון דיא ארעמע לייט איז דאך ביא זייא נאר גאט האט זייא גימאכט פאר גבאים דריבער זייא זאלין דאש אפ געבין צו וועמן מען דארף והם מוכרחים להטיב בה אונ זיי זיינן גיצוואונגן צו טאן דאש גוטש כאשר זכרנו אזו וויא מיר האבין גידאכט וטובתם אינה תמידית אונ זייער גוטש איז ניט אלע צייט ולא נדיבותם נמשכת אונ זייערע מילדיקייט גדויערט ניט לאנג והסידותם מעורבת עם כוונת תועלות נפשם אונ זייער פרומקייט איז צו מישט מיט איין כוונה אז עס זאל זייא דער פון קומען אהילפונג או לדחות ההיזק ממנה אדער זייא זאלין פון זיך אוועק שטויסין איין שאדין פון דעסט וועגין בדארפין זיי אים פארט לויבין אונ דאנקען אונ ליב האבין פאר דיא טובות וואש זייא טוען אם כן אז עש איז יוא אזוא כמה האדם חייב מן העבודה והשבח וההודאה וויא פיל איז דער מענטש שולדיג צוא

(הג"ה פירוש בזאת יתגלה כח כל הטובות וכל כ"א המטיבים בהם · פ"ל) :

"והמטיב בה אשר אין תכלית לטובתו אך היא מתמדת ונמשכת מבלתי כונת תועלת ולא דחיית נזק רק נדבה וחסד ממנו על כל המדברים :

וממה שראוי לעמוד עליו כי כל מטיב לזולתו מבני אדם מכל המינים אשר זכרנו אין לו יתרון על מי שמטיב לו אלא במקרה מן המקרים אבל באנושותם (ס"א ובישותם) ועצמם נמשלים וקרובים זה לזה בעצם ובדמות ובחבור ובצלמם וטבעיהם וברוב מקריהם ועכ"ז חייב מי שמטיבים לו מן העבודה למטיב מה שספרנו ואם היינו חושבים כי מי אשר מטיבין לו בתכלית החסרון והגריעות ובהרכבתו והבורו ודמותו היה חייב בעבודה יותר וכן כאשר נחשוב כי המטיב בטובה טוב ושלם מכל נמצא ומי שמטיבין

דינן אונ לויבין אונ דאנקען לבורא הטובה צו דעם וואש ער האט בשאפין דאש גוטש והמטיב בה אונ וואש ער בגיטיגט מיט דעם גוטש וואש ער האט בשאפן אדר אזו איז דר פשט והמטיב בה אונ האט בשאפן די מענטשין וואש טוען דאש גוטש אשר אין תכלית לטובתו וואש צו זיין גוטש איז ניט פאר האנדין איין עק אך היא מתמדת ונמשכת נאר זיא איז תמיד אונ גווערט לאנג מבלתי כוונת תועלת ולא דחיית נזק וואש ער בדארף זיך ניט מכוין זיין פון זיין הילפונג וועגין אונ ניט איזעק צוא שטויסין דורך דעם שאדין רק נדבה וחסד ממנו על כל המדברים נאר דאש איז פון אים איין מילדיקייט אונ גינאד צוא אלע מענטשן :

וממה שראוי לעמוד עליו אונ וואש מען גיהער נאך צו פאר שטיין כי כל מטיב לזולתו מבני אדם מכל המינים אשר זכרנו דאש איז אז איטליכער וואש טוט גוטש דעם אנדערין פון דיא אלערלייא אופנים וואש מיר האבין דא אויבין גיראכט אין לו יתרון על שמטיב לו דער האט קיין גרעסערע מעלה ניט פון דעם וואש ער טוט אים גוטש אלא במקרה מן המקרים נאר מיט איין טרעפונג פון אלערלייא טרעפונג כלומר עש האט זיך גיטראפין אז דר איז רייכער אדר מער בריה פון יענעם וואש דאש גוטש ווערט אים גיטאן אבל באנושותם ועצמם אבער מיט זייער מענטשישקייט אונ מיט זייער עצמיות הם נמשלים זיינן זיי גיגליכין כלומר אבר מיט זייער גוף אונ נפש זיינן זייא ביידע גלייך וקרובים זה לזה אונ זיינן נאהינט איינר צום אנדרין דאש הייסט זייא זיינען כמעט גלייך בעצם ובדמות אין דעם עצמיות אונ מיט דעם גישטאלט ובחבורם אונ מיט דעם בהעפטנג פון זייערע איברים ובצלמם אונ מיט זייער פורעם אונ מיט זייערע טבעיות וברוב מקריהם אונ מיט דעם מיינסטין פון זייער טרעפונג ועם כל זה חייב מי שמטיבים לו אונ פון דעסט וועגין דר וואש מען טוט אים דאש גוטש איז פארט שולדיג מן העבודה למטיב מה שספרנו צוא דינען צו דעם וואש האט אים גיטאן דאש גוטש זעלכע דינסט וואש מיר האבין פריער דער ציילט ואם היינו חושבים אונ ווען מיר וואלטין גידיינקען כי מי אשר מטיבין לו אז דר וואש מען האט אים דאש גוטש גיטאן בתכלית החסרון והגריעות איז גאנץ שלעכט אונ גרינג בהרכבתו וחבורו ודמותו אין זיין צו אנאנד שטעלונג פון דיא פיר יסודות אונ זיין בהעפטונג פון די איברים אונ אין זיין גישטאלט אז ער איז אין די אלע זאכין גאר שלעכט היה חייב בעבודה יותר וואלט ער געוויש חייב גיווען נאך מער דינשט צוא דעם וואש האט אים גיטאן דיא טובה וכן כאשר נחשוב אונ אזו אויך אז מיר זאלן בדיינקן כי המטיב בטובה אז דר וואש האט גיטאן דאש גוטש טוב ושלם מכל נמצא דער איז דער בעסטער אונ חשובר פון אלע זאכין וואש גיפינען זיך אין דעם עולם

ומי

שמטיבין לו גרוע מכל נמצא וחלוש מכל נברא השכל מחייב בתוספת העבודה למטיב עד אין תכלית וכאשר נבחין על ההקשה הזאת דבר הבורא יתברך ובני אדם בשכלנו נמצא הבורא יתברך נעלה ונשא ומרומם על כל נמצא וכל מושג בהרגשה ובשכל כפי אשר התבאר בשער הראשון מן הספר הזה וכן נמצא האדם בהקשתו אצל שאר מיני החיים שאינם מדברים חסר וחלש מכלם ויראה לך זה בג׳ ענינים אחד מהם בענין גדולו ועוללותו כי נמצא שאר מיני החיים חזקים ממנו ויכולים לסבול הצער יותר ולנשא את עצמם ואינם מטריחים אבותם בגדולם כאדם והענין השני כשנעיין במה שיש תוך גוף האדם מן הלכלוכים והטנופים ומה שנראה עליו מחוץ ממה שהוא קרוב מהם כשהוא נמנע מן הרחיצה

שנותן וגומל חסד : ויראה לך זה · רצה לומר יתבאר לך זה : אחד מהם בענין גדולו ועוללותו · איך הוא נתגדל מקטנותו ועולליותו מל׳ עולל ויונק : ומה שנראה עליו מחוץ ממה שהוא קרוב מהם · רצה לומר דומה להלכלוכים והטינופים שבתוך האדם אם אינו רוחץ זמן רב מהצרעת והכינים והדומה מזה כבעלי חיים אף על

ומי שמטיבין לו אונ דֶר וָואשׁ אַנְטְפַאנְגְט דָאשׁ גוּטְשׂ גרוע מכל נמצא אִיז עֶרְגֶער פוּן אַלֶע זַאכְן וָואשׁ גִיפִינֶען זִיךְ אִין דֶעם עוֹלָם וחלוש מכל נברא אוּנ דֶר שְׁלַאפְּסְטֶער פוּן אַלֶע בַּשֶׁעפֶענִישׂ וָואלְט דָאךְ יֶענֶער נָאךְ זִיךְ נִיט גִיקֶערְט צוּא קוּקְן אוֹיף אִים אוּנ עֶר הָאט אִים פָּארְט גוּטְשׂ גִיטָאן השכל מחייב בתוספות עבודה למטיב עד אין תכלית אַזוֹ בְּרֵיינְגְט דָאךְ דֶער שֵׂכֶל מִיט אַז עֶר אִיז מְחוּיָב צוּ דִינֶען צוּא דֶעם וָואשׁ הָאט אִים דָאשׁ גוּטְשׂ גִיטָאן אַזוֹ פִיל דִינְסְט וָואשׁ הָאט גָאר קֵיין עֶק נִיט וכאשר נבחין על ההקשה הזאת דבר הבורא יתברך ובני אדם בשכלנו אוּנ אַז מִיר וֶועלִין פַאר שְׁטֵיין מִיט אוּנְזֶער שֵׂכֶל אוֹיף דֶעם פַאר גְלַייכֶענִישׁ וִויא עֶשׁ גֵייט צוּא מִיט דֶעם בַּשֶׁעפֶער יִתְבָּרַךְ אוּנ מִיט דִי מֶענְטְשִׁין נמצא הבורא יתברך נעלה ונשא ומרומם על כל נמצא וֶוערְט גִיפוּנֶען אַז דֶר בַּשֶׁעפֶער יִתְבָּרַךְ אִיז הוֹיךְ אוּנ דֶר הוֹיבִּין אִיבֶּער אַלֶע זַאכְן וָואשׁ גִיפִינְט זִיךְ אִין דֶער וֶועלְט וכל מושג בהרגשה ובשכל אוּנ אִיבֶּר אַלֶעמֶען וָואשׁ מֶען קֶען מַשִׂיג זַיין מִיט דֶעם שֵׂכֶל אוּנ מִיט דִי הוּשִׁים כפי אשר נתבאר בשער הראשון מן הספר הזה אַזוֹ וִויא עֶשׁ אִיז אוֹישׁ גִיקְלֶערְט גִיוָוארִין אִין דֶעם עֶרְשְׁטִין שַׁעַר פוּן דֶעם סֵפֶר דָאשׁ אִיז שַׁעַר הַיִחוּד וכן נמצא האדם בהקשתו אצל שאר מיני החיים שאינם מדברים אוּנ אַזוֹ אוֹיךְ אַז אִיךְ וֶועל פַר־גְלַייכִין דֶעם מֶענְטְשִׁין מִיט אַנְדֶערֶע לֶעבֶּעדִיגֶע בַּשֶׁעפֶענִישׁ וָואשׁ קֶענֶן נִיט רֵיידִין וֶוערט גִיפוּנֶן אַז דֶר מֶענְטְשׁ אִיז חסר וחלש מכולם דֶער גְמֵיינְסְטֶער אוּנ דֶער שְׁלַאפְּסְטֶער פוּן אַלֶע ויראה לך זה בג׳ ענינים אוּנ דוּ קֶענְסְט דָאשׁ זֶעהֶן אִין דְרַייא זַאכְן אחד מהם בענין גדולו אֵיינְשׂ פוּן דִי דְרַייא אִיז אִין זַיין אוֹיף צִיהוּנְג ועוללותו אוּנ זַיי קְלֵיינְקַייט אָדֶער מִיט זַיינֶע וֶוערְקִין כי נמצא שאר מיני החיים חזקים ממנו דֶען עֶשׂ וֶוערְט גִיפוּנֶן אַז אַנְדֶערֶע לֶעבֶּדִיגֶע בַּשֶׁעפֶענִישׁ זַיינֶן שְׁטַארְקֶר פוּן אִים ויכולים לסבול הצער יותר אוּנ קֶענֶן מֶער צַעַר פוּן אִים לַיידִן ולנשא את עצמם אוּנ קֶענֶן זִיךְ זֶעלְבְּסְט טְרָאגִין וִויא עֶשׁ וֶוערְט גִיבַּארִין ואינם מטריחים אבותם כגדולם כאדם אוּנ זַיינֶן נִיט מַטְרִיחַ זֵייעֶרֶע עֶלְטֶערִין מִיט זֵייעֶר אוֹיף צִיהוּנְג וִויא דֶר מֶענְטְשׁ אִיז מַטְרִיחַ זַיין פָאטֶר אוּנ מוּטֶר והענין השני אוּנ דֶר אַנְדֶערֶער עִנְיָן אִיז כשנעיין ממה שיש תוך גוף האדם אַז מִיר זָאלִין אַכְטוּנְג גֶעבִּין וָואשׁ עֶשׁ אִיז פַאר הַאנְדִין אִין דֶעם גוּף פוּן דֶעם מֶענְטְשִׁין מן הלכלוכים והטנופים פוּן אוּם פְלֵייטִקַייט אוּנ מִיאוּסְקַייט ומה שנראה עליו מחוץ אוּנ וָואשׁ מֶען קָאן זֶעהֶן אוֹיף אִים פוּן אוֹישְׁן וֵויינִיג אוֹיךְ ממה שהוא קרוב מהם פוּן אַזוֹ אַיין אוּם פְלֵייט אוּנ מִיאוּסְקַייט וָואשׁ עֶשׁ אִיז כִּמְעַט אַזוֹ פִיל וִוי אִינְוֵוייניג אִין גוּף כשהוא נמנע מן הרחיצה והנקיות ימים רבים אַז עֶר וַואשְׁט זִיךְ אוּנ רֵיינִיגְט זִיךְ נִיט אַלַאנְגֶע צַייט זֶעהְט מֶען;

הרחיצה והנקיות ימים רבים וכן כאשר ימות כי זוהמתו יותר כבדה מכל זוהמת כל נבלות שאר ב"ח וצואתו יותר מסרחת מצואת שאר ב"ח וכן שאר טנופיו והענין השלישי מה שהוא נראה מחולשת תחבולותיו כשיחסר כח הדבור אשר נתן לו הבורא בו יתרון על שאר החיים שאינם מדברים למאורע שאירע במוחו כי בעת ההיא יהיה נעוה ונתעה משאר ב"ח ואפשר שישחית עצמו בשחיתות ובתמותות ונמצא רוב ב"ח שיש להם מן ההכרה בדרכי טובותם ותחבולה בהשגת מזונותם מה שמקצרים רבים מן המשכילים שבבני אדם מכמותה כ"ש מי שיפקד שכלו מהם וכאשר נעמוד במחשבותינו על גדולת הבורא יתעלה ועוצם יכולתו וחכמתו ועשרו ונסתכל בחלישות האדם וחסרונו ושאינו מגיע אל השלמות ורוב צרכו ורישו

על פי שאינם רואים: כשיחסר כח הדבור. ר"ל השכל שהוא כח הדבור ואם אין בו כח השכל : למאורע שאירע במוחו . לפגע שקרה לו במוחו ולכן הוא חסר דעה ואז הוא נעוה ונתעה כדרך המשוגעים ואז הוא גרוע מהבהמה כי הבהמה אף שאין בה שכל אינה עושה מעשה משוגע שלפעמים היא משחית את עצמו וממית את עצמו משא"כ בע"ח שמכירין טובתם ויכולין לעשות תחבולות להשיג מזונותם כמו שנראה בקורי עכבים או דבש דבורים וכיוצא מה שהרבה משכילים מב"א לא יוכלו לעשות כמותה כיוצא בהן : כ"ש מי שיפקד שכלו . מי שחסר השכל שלא יכול לעשות

מען פון אוישן ווייניג אויך זיין מיאוסקייט און זיין אום פלייט וכן כאשר ימות און אזו אויך אז ער שטארבט כי זוהמתו יותר כבדה מכל זוהמת כל נבילות שאר בע"ח איז אויך זיין מיאוסקייט גרעשר פון דעם מיאוסקייט פון אלע נבילות פון דיא איבריגע לעבדיגע בשעפינש וצואתו יותר מסרחת מצואת שאר בע"ח און זיין צואה שטינקט מער נאך איידער די צואה פון די איבריגע בשעפניש וכן שאר טינופו און אזו זיין איבריגע אום פלייט דהיינו די צואה פון דעם אויער און פון דר נאז דיא זיינן אלץ בייא דעם מענטשין מער מיאוס איידער פון אנדרע לעבדיגע בשעפניש והענין השלישי און דער דריטער ענין מה שהוא נראה מחולשת תחבולותיו וואש עש ווערין גיזעהן ווי זיינע גדאנקן זיינן שלאף כשיחסר כח הדבור אשר נתן לו הבורא בו יתרון על שאר החיים שאינם מדברים דען דיא זאך וואש דער בשעפר האט דורך דעם אים גיגעבין מער מעלות פון אלע לעבדיגע בשעפניש וואש קענן נים ריידין זאל אפ גיין כלומר אז דר שכל זאל אפ גיין פון אים למאורע שיארע במוחו מחמת עש האט זיך גיטראפין עפיש איין טרעפונג אין זיין מוח כי בעת ההיא יהיה נעוה דען אין דער זעלביגר צייט טוט ער זיין פאר וואגילט ונתעה און פאר אירט משאר ב"ח מער אז אנדרע לעבדיגע בשעפנש ואפשר שישחית עצמו און עש קען נאך זיין ער זאל זיך זעלבשט פאר דארבין בשחיתות מיט פאר דארבליכע זאכן ובתמותות און מיט זאכין וואש ער קען דער פון גיטייט ווערין ונמצא רוב בעלי חיים שיש להם מן ההכרה בדרכי טובותם און עש ווערט גפונן בייא פיל לעבדיגע בשעפניש פון בהמות און חיות וואש זייא האבין פאר שטאנד אין דיא זאכין וואש איז פאר זייא גוט ותחבולה בהשגת מזונותם און ווייסין צו טראכטין וויא זיי זאלין קריגן זייער שפייז מה שמקצרים רבים מן המשכילים שבבני אדם מכמותה וואש פיל פון די פר שטאנדיגע לייט וועלין אזו אגלייכין נים קענען טאן מכל שכן מי שיפקד שכלו מהם איז שוין אפשיטא פון זעלכע מענטשין וואש זייער שכל איז אוועק גינומן פון זייא ווערין בוודאי אזוא אגלייכין נים קענן טאן וכאשר נעמוד במחשבותינו על גדולת הבורא יתעלה און ווען מיר זאלין פאר שטיין מיט אונזר מחשבה אויף דעם אכפרקייט פון דעם בשעפר גילויבט איז ער ועוצם יכלתו און אויף זיין שטארקין מאכט וחכמתו ועשרו און זיין קלוגשאפט און זיין רייכקייט ונסתכל בחלישות האדם וחסרונו און מיר זאלין ווידער קוקן מיט שכל אויף דעם שלאפקייט פון דעם מענטשין און אויף זיין חסרון ושאינו מגיע אל השלימות און וואש ער קאן נים גרייכין צו זיין שלימות ורוב צרכו און צו

דיא

וירשו לדבר שימלא מחסורו ונבחן רוב טובות הבורא יתברך וחסדו עליו ושבראהו כמו שבראהו מן החסרון בעצמו והוא רש וצריך אל מה שיש בו תקנתו ולא יגיע אליו כי אם ביגיעת נפשו וזה מחמלת הבורא עליו כדי שיכיר את עצמו ויבחן בכל עניניו וידבק בעבודת האל עכ"פ ויקבל על זה גמול העו"הב "אשר לו נברא כמו שהקדמנו מן הדברים בשער השני מן הספר הזה כמה האדם חייב לו יתברך

(הג"ה אשר לו נברא קאי על וידבק בעבודת האל) :

לעבות שום דבר : וירשו לדבר שימלא מחסורו. שהוא רש וחסר לאותן דברים שהאדם צריך למלאות חסרונו כמו מזונותיו ובגדיו ומכולם הוא רש וחסר מהם : ושבראהו כמו שבראהו . רצה לומר שברא את האדם כמו שנראה לעין שבראהו מן החסרון בעצמו כלומר מן האין והאפס ליש אם כן תחלת בריאותו חסד וטובת האל יתברך: והוא רש כו'. אף לאחר שיצא לאויר העולם צריך לכל דבר והוא כצור וריק מהכל עד שייגע ויטרח ביגיעת אפו לתקנתו : וזה מחמלת הבורא עליו כו' . ר"ל שכל מה שעושה השם יתברך עם האדם הוא הכל לטובתו וחמלתו עליו בין מה שנולד חסר מכל ובין מה שמוכרח לעמל ויגיעה על כל דבר לצרכו ולהביא טרף : והוא כדי שיכיר א"ע . שידע שהוא בעצמו אין ראוי לשום דבר : ויבחון בכל עניניו . בכל מה שעושה הש"י עמו מקטן ועד גדול יוכל לבחון בו חסד האל ית' וידבק בעבודת האל על כל פנים מאחר שידע ויתברר אצלו שהכל באשר לכל מאת השם יתברך ואין לאדם שום תחבולה לגמור שום דבר בלי רצון הש"י אם כן יהיה בטחונו חזק בה' יתברך בין שמטיב עמו או שהרע עמו כמ"ש כל ארחות ה' חסד ואמת כמו שיתבאר לקמן בשער הבטחון בהקדמה השמינית ע"ש : אשר לו נברא . כי לכך נברא האדם שידבק בעבודת השם יתברך ויקבל שכרו משלם בעה"ב : כמה האדם חייב לו יתברך . קאי אדלעיל האשר יתבאר לאדם כל הנזכר מגדולות הבורא יתברך וטובותיו לאדם וחסרון האדם מכל והוא יתברך טוב ומטיב לכל אם כן כמה האדם חייב לו יתברך כו' מצורף לזה שהרי בני אדם חייבים להודות זה לזה בעד טובות שמקבל מזה ואע"פ שיש להם

דיא פיל זאבין וואש ער בדארף נייטיג וירשו לדבר שימלא מחסורו אונ וויא ער איז ארום צו דער זאך עש זאל אים זיין חסרון ממלא זיין כלומר ער קען ניט קומען צוא דיא זאבין וויא ארום ער זאל קענן דער פילין וואש אים גייט אפ דהיינו צו זיינע שפייז אונ זיינע קליידער האט ער קיין שום תחבולה ניט וויא ארום ער זאל עש האבין וויפיל ער בדארף ונבחן רוב טובות הבורא יתברך וחסדו עליו אונ מיר וועלין ווידר פר שטיין די פיל טובות אונ גינאד וואש דר בשעפר טוט מיט דעם מענטשין ושבראהו אונ וואש ער האט אים בשאפין כמו שבראהו מן החסרון בעצמו אזו וויא מען ווייסט אז ער האט אים בשאפין פון אזו אזאך וואש איז פריער גאר נישט גיוועז כלומר ער האט אים בשאפין אויש נישט והוא רש אפילו אז ער איז שוין ארויש גיגאנגען אויף דער וועלט איז ער ארום וצריך אל מה שיש בו תקנתו אונ בדארף האבין צו דער זאך וואש דרינן איז פאר האנדין זיין העלפונג ולא יגיע אליו כי אם ביגיעת נפשו אונ קען דער צו ניט קומן נאר סיידן מיט גרוישע מיא וזה מחמלת הבורא עליו אונ דאש איז אלץ פון וועגין דיא דער בארעמקייט וואש דער בשעפר האט איבר אים כדי שיכיר את עצמו דאש דער מענטש זאל זיך זעלבשט קענן ויבחן בכל עניניו אונ זאל פאר שטיין אונ אכטונג געבין אויף אלע זיינע זאבין כלומר ער זאל ווישן אז ער אליין קאן זיך גאר ניט העלפין אין קיין שום זאך אונ זאל דר קענן דיא טובות אונ דעם חסד וואש דר בשעפר טוט אים אין אלי צייט וידבק בעבודת האל על כל פנים אונ דורך דעם וועט ער זיך בהעפטין אין גאטש דינשט אין אלע מאנירין אונ אלע זאכין ויקבל על זה גמול העוה"ב אונ וועט דער פאר נעמן שכר אויף עולם הבא אשר לו נברא וואש פון דעשט וועגין איז ער בשאפין גיווארין אז ער זאל דינן גאט כמו שהקדמנו מן הדברים בשער השני מן הספר הזה אזו וויא מיר האבין אויבן גישריבן דער פון אין דעם אנדערין שער פון דעם ספר אז דער מענטש וועט אין דעם אלמין גידיינקן וואש איך האב דא גישריבן אונ וועט עש תמיד טראכטן וועט ער פאר שטיין כמה האדם חייב לו יתברך מן העבודה וויפל ער איז שולדיג צוא גאט יתברך

צוא

יתׄ מן העבודה והיראה והשבח וההודאה והתמדת התהלה עם ברור חיוב כל אשר הקדמנו מן שבח ב"א והודאתם קצתם לקצתם ואם יש איש סכל שחולק בחיוב כל זה לבורא יתברך על האדם כשהוא מבחין ומתבונן בענין הזה ומודה באמת על עצמו הלא יעור הישן ויקיץ המתעלם ויבחון הכסיל וישכיל המשכיל ברור חיוב קבלת עבודת האלהים עם ברור הראיות ופרסום העדים ואמתת המופתים וכמ"ש הנביא ע"ה למי שהתעלם מעיין בקבלת עבודת האלהים יתׄ (דברים לב) הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם א"כ כבר נתברר חיוב קבלת עבודת האלהים

לכם הנאה מזה כנ"ל: עם ברור הראיות כו' · ר"ל מלבד מה שהשכל מחייב כל זה יש לנו עוד ראיה ברורה מה שראינו בעינינו ביציאת מצרים והאותות ומופתים ופרסום העדים כי כל העם ראו בעיניהם את הקולות ואת הלפידים ואת ההר עשן והמן והשליו ושאר המופתים · הידועים והמפורסמים: וכמ"ש הנביא הלה' תגמלו זאת · וכי כך תגמלו לה' בעד כל טובותיו שהטיב עמכם וסיפא דקרא הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך והם הטובות הכוללות על בני אדם שבראם מאין ליש ועיין לעיל בהקדמה שם פירשתי פסוק זה ואחר כך זכר הטובות המיוחדות לנו והראיות הברורות והגלויות אמר זכור ימות עולם וגו' כי חלק ה' עמו וגו' ימצאהו בארץ מדבר וגו' וכל הענין מדבר בקבלת התורה ובטובות הש"י עמנו בפרט כמו שפירש רש"י שם

צו דינען והיראה והשבח וההודאה אונ פַר אים זיך צו פָארְכְטִין אונ אים צו לויבִין אונ דַאנְקֶען והתמדת התהלה אונ אַיין שְׁטֶעטִיגְלִיכֶע לויב עם ברור חיוב כל אשר הקדמנו מן שבח בני אדם קצתם לקצתם נָאךְ דֶעם אַז מִיר הָאבִּן פְרִיעֶר אויש גִיקְלֶערְט וִויא אַמֶענְטְשׁ איז חַיָיב צו לויבִּן דֶעם אַנְדֶערְן וָואשׁ עֶר הָאט אים אַטוֹבָה גִיטָאן איז דָאךְ שׁוין אַבָּל שֶׁבֵּן אַז מֶען גִיהֶער צו גָאט פִּיל טָאפִּיל מָאל מֶער צו לויבִּין פַאר דִי טוֹבוֹת וָואשׁ עֶר טוט אוּנְז אַלֶע צַייט ואם יש סכל שחולק אונ אויב עֶ"שׁ איז פַאר הַאנְדִין אַיין נַאר וָואשׁ עֶר קְרִיגְט בחיוב כל זה לבורא יתברך על האדם אִין דֶעם אַלֶעמֶען וָואשׁ אִיךְ הָאבּ דָא גִישְׁרִיבִּן אַז דֶער מֶענְטְשׁ איז חַיָיב צו לויבִּן דֶעם בַּשֶׁעפֶּר אונ עֶר זָאגְט אַז דֶער מֶענְטְשׁ איז דָאשׁ נִיט חַיָיב כשהוא מבחין ומתבונן בענין הזה אַז עֶר וֶועט אָבֶּר פְּרוּבִּין אונ פַאר שְׁטֵיין אִין דֶעם עִנְיָן ומודה באמת על עצמו אונ וֶועט אויף זִיךְ זֶעלְבְּשְׁט מוֹדֶה עַל הָאֱמֶת זַיין הלא יעור הישן פַאר וָואר וֶועט דֶער שְׁלָאפִינְדִיגֶר דֶער וֶועקְט וֶוערִן ויקיץ המתעלם אונ דֶר וָואשׁ פַאר הוילְט זִיךְ פוּן גָאטְשׁ דִינְשְׁט וֶועט אויף גִיוֶועקְט וֶוערִין ויבחון הכסיל אונ דֶער נַאר וֶועט פַאר שְׁטֵיין וישכיל המשכיל אונ דֶער קְלוּגֶר וֶועט נָאךְ מֶער קְלִיגֶן אונ פַאר שְׁטֵיין בירור חיוב קבלת עבודת האלהים דָאשׁ קְלָארְקֵייט וִויא אַמֶענְטְשׁ איז חַיָיב אויף זִיךְ מְקַבֵּל צו זַיין גָאטְשׁ דִינְשְׁט עם בירור הראיות אונ נָאךְ מִיט דֶעם וָואשׁ מִיר הָאבִּין קְלָארֶע רְאָיוֹת ופרסום העדים ואמתת המופתים אונ זֶעלְבֶּע עֵדוּת וָואשׁ זַיינֶען מְפוּרְסָם צו אִיטְלִיכִן אונ דִיא וָוארְהַאפְטִיגֶע צֵייכְן כְּלוֹמַר הַיְנוּ דֶעם וָואשׁ דֶר שֵׂכֶל בְּרֵיינְגְט מִיט אים צו דִינֶען הָאבִּן מִיר נָאךְ קְלָארֶע רְאָיוֹת אונ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים אַז מֶען בַּדַארְף אִים צו דִינֶען וָוארוּם מִיר הָאבִּין דָאךְ גִיזֶעהֶן דִי טוֹבוֹת וָואשׁ עֶר הָאט אוּנְז גִיטָאן מִיט יְצִיאַת מִצְרַיִם אונ מַתַּן תּוֹרָה אונ מִיט דֶעם מָן אונ דֶער שְׂלָו אונ מִיט דֶעם בְּאֵר אונ נָאךְ פִּיל זַאכִין דֶער גְלַייכִין אונ פוּן אַלִימֶן איז אויךְ גְרוֹיסֶע רְאָיוֹת אויף זַיין אֵיינִיקֵייט אונ אויף זַיין גְרוֹישׁ מַאכְט וכמו שאמר הנביא אונ אַזוֹ וִויא דֶער נָבִיא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט גִיזָאגְט למי שהתעלם מעיין בקבלת עבודת האלהים יתברך צו זֶעלְכִין וָואשׁ פַאר הוילְט זִיךְ פוּן צו טְרַאכְטִין אונ גִידֵיינְקֶען אויף זִיךְ צו נֶעמֶען דִי דִינְשְׁט פוּן גָאט יִתְבָּרַךְ הָאט עֶר גִיזָאגְט אִין הַאֲזִינוּ הלה' תגמלו זאת גִיהֶערְט אִיר דֶען דָאשׁ בַּצָאלִין צו גָאט וָואשׁ עֶר הָאט אַייךְ אַזוֹ פִּיל גוּטְשׁ גִיטָאן עם נבל ולא חכם אִיר שַׁאלְקְהַאפְטִיג פָאלְק אונ נִיט קַיין קְלוּגֶע אם כן כבר נתברר אַזוֹ איז שׁוין אויש גִיקְלֶערְט גִיוָוארִין חיוב קבלת עבודת האלהים על בני אדם וִויא דִיא מֶענְטְשִׁין זַיינֶען שׁוּלְדִיג

בם ע"ש : והשמיני בהכרת ובצדק · שיראה לפעמים שהאדם מוכרח במעשיו ובצדק ולפעמים יראה שאדם יש לו בבחירה א"כ הכל הולך ע"פ צדק ומשפט מה שיגמל ויענש : סוד יצירת המין האנושי · למה נברא האדם בעוה"ז : אמר

האלהים על בני אדם מצד התמדת טובותיו עליו וצריך שנבאר מענין השער הזה עשרה ענינים : אחד מהם ההערה על העבודה וחלקיה · והשני בצורך המביא אל כל חלק מחלקיה · והשלישי בגדר העבודה וחלקיה ומעלותיה · והרביעי בצורת ההערה התוריה וחלקיה ומעלות אנשים בידיעת ספר התורה והבנת ענייניו · והחמישי בצורת ההערה השכליות להורות עליה על דרך השאלה והתשובה · והששי במיני חיובי העבודה כפי מיני הטובות ומחלוקותיהם · והשביעי בבאור הפחות מה שחייב בו מי שמטיבין לו בטובה מן הטובות למטיב בה · והשמיני במחלוקת החכמים בהכרח ובצדק והדעת הקרובה אל האמת מן הדעות בזה · והתשיעי בספור סוד יצירת המין האנושי בְעולם הזה בדרך קצרה · והעשירי

גָאטְשׁ דִינְשְׂט אוֹיף זִיךְ צוּא נֶעמֶן מצד התמדת טובותיו עליו פוּן וֶועגִין וָואשׁ דֶער בַּשֶׁעפֶר טוּט אִים תָּמִיד גוּטְשׂ וצריך שנבאר מענין השער הזה אוּנ מִיר בַּאַרְפִין צוּ בַּשֵׁיידִין פוּן דֶער זַאךְ פוּן דֶעם שַׁעַר עשרה ענינים צֶעהֶן זַאכִין אחד מהם ההערה על העבודה אֵיינְשׁ פוּן זֵייא אִיז וִויא מֶען זָאל זִיךְ דֶער וֶועקִין צוּ גָאטְשׁ דִינְשְׂט וחלקיה אוּנ אִירֶע חֲלָקִים וָואשׁ גִיהֶערִין דֶער צוּ והשני אוּנ דָאשׁ אַנְדֶערֶע אִיז בצורך המביא אל כל חלק מחלקיה אִין דֶעם בַּדֶערְפֶנְשׁ וָואשׁ בְּרֵיינְגְט דֶער צוּ אַז אִיךְ זָאל כּוּזִין שְׁרַייבִּין אִיטְלִיכְן חֵלֶק פוּן אִירֶע חֲלָקִים כְּלוֹמַר וָוארוּם אִין דֶעם עֶרְשְׁטִין פֶּרֶק בְּרֵיינְגְט דֶער מְחַבֵּר אַלֶע דִיא חֲלָקִים פוּן דֶעם דֶער וֶועקוּנְג דְרוּם שְׁרַייבְּט דֶר מְחַבֵּר אִין דֶעם אַנְדֶרִין פֶּרֶק לְמַאי עֶר הָאט בַּדַארְפְט בְּרֵיינְגֶן אַלֶע חֲלָקִים פוּן דֶעם דֶר וֶועקוּנְג והשלישי בגדר העבודה אוּנ דָאשׁ דְרִיטֶע אִיז וִויא וַוייט דִיא דִינְשְׂט גְרֵייכְט וחלקיה ומעלותיה אוּנ אִירֶע חֲלָקִים אוּנ אִירֶע מַעֲלוֹת והרביעי בצורת ההערה התוריה אוּנ דָאשׁ פֶערְטֶע אִיז אִין וָואשׁ פַאר אַיין אוֹפֶן מֶען קָען דוּרְךְ דֶער תּוֹרָה דֶער וֶועקְט וֶוערִין צוּא גָאטְשׁ דִינְשְׂט וחלקיה אוּנ אִירֶע חֲלָקִים ומעלות אנשים בידיעת ספר התורה אוּנ דִיא מַעֲלוֹת וָואשׁ דִיא לַייט הָאבִּין דוּרְךְ דֶעם וִוישִׁין שַׁאפְט פוּן דֶער תּוֹרָה והבנת עניניו אוּנ צוּ רֶעכְט פַאר שְׁטֵיין זַיין עִנְיָן והחמישי בצורת ההערה השכליות אוּנ וָואשׁ פַאר אַיין גֶישְׁטַאלְט מֶען קֶען דֶער וֶועקְט וֶוערִין דוּרְךְ דֶעם שֵׂכֶל ולהורות עליה על דרך השאלה והתשובה אוּנ צוּ לֶערְנֶן אוּנ וַוייזִין דְרוֹיף אִין אַיין דֶרֶךְ פוּן פְּרֶעגִין אוּנ עֶנְטְפֶערִין והששי במיני חיובי העבודה אוּנ דָאשׁ זֶעקְסְטֶע אִיז אִין אַלֶערְלֵייא שׁוּלְדִיקַייט פוּן גָאטְשׁ דִינְשְׂט כפי מיני הטובות אַזוֹ וִויא עֶר טוּט אוּנְז אַלֶערְלֵייא טוֹבוֹת ומחלקותיהם אוּנ זֵייעֶר צוּ טֵיילוּנְג והשביעי אוּנ דָאשׁ זִיבֶּעטֶע אִיז בביאור הפחות מה שחייב בו מי שמטיבין לו בטובה מן הטובות פוּן בַּשֵׁיידִין דָאשׁ דֶר וָואשׁ מֶען טוּט אִים אַיין טוֹבָה וָואשׁ פַאר אַיין דִינְשְׂט אִיז עֶר שׁוּלְדִיג צוּם וֵוינִיגְסְטִין למטיב בה צוּ דֶעם וָואשׁ עֶר הָאט אִים גִיטָאן דִיא טוֹבָה והשמיני אוּנ דָאשׁ אַכְטֶע אִיז במחלוקת החכמים וִויא דִי חֲכָמִים קְרִיגִין בהכרח אוֹיבּ דֶער מֶענְטְשׁ אִיז גִיצְווּאוּנְגֶן גָאט צוּ דִינֶן אוּנ עֲבֵירוֹת צוּ טָאן אוּנ מֶען גִיהֶער אִים נִיט צוּ שְׁטְרָאפִין פַר דִי עֲבֵירוֹת ובצדק אָדֶער דָאשׁ אִיז יוֹא מִיט גִירֶעכְטִיקַייט וָוארוּם עֶר אִיז נִיט גִיצְווּאוּנְגֶן נִיט צוּ דִי עֲבֵירוֹת אוּנ נִיט צוּ גָאטְשׁ דִינְשְׂט והדעת הקרובה אל האמת בזה אוּנ אִיךְ וֶועל דָארְט בַּשֵׁיידִין וֶועלְכֶע דֵיעָה פוּן זֵייא אִיז נֶעהֶנְטֶער צוּם אֱמֶת והתשיעי אוּנ דָאשׁ נַיינְטֶע אִיז בסיפור סוד יצירת המין האנושי בעולם הזה וֶועט דֶער צֵיילְט וֶוערִין דֶער סוֹד פוּן דִיא מֶענְטְשְׁלִיכֶע בַּשֶׁעפֶנְשׁ אִין דֶעם עוֹלָם בדרך קצרה אוּנ דָאשׁ וֶועט בַּשֵׁייד וֶוערִין אִין אַיין קוּרְצִין וועג

והעשירי בספור דרך השמוש בכל מדה ממדותינו במקומה :

פרק א **אמר** המחבר אך הצורך אל ההערה על עבודת ה' וחלקיה הוא מפני שהאדם חייב בעבודת ה' יתברך מדרך השכל וההכרה ויש בין עת הראות הטובות על האדם ובין עת שישכיל ויכיר מה שהוא חייב עליהם מן העבודה זמן ארוך · היתה הערת האדם על מה שחייב בו מן המעשים ואמונת הלבבות אשר בהם תשלם לו העבודה לאל ית' חובה כדי שלא ישאר

אמר המחבר אך הצורך אל ההערה על עבודת ה' · לידע ולהודיע למה הוצרך האדם לזה להעיר אותו שיעבוד את ה' : וחלקיה · ועל כמה חלקים תתחלק ע"ה : מפני שהאדם חייב כו' · פירוש אין ספק שהאדם מחוייב לעבוד את ה' כי השכל מחייב זה כמו שנתבאר בפתיחה : ויש בין עת כו' · רק שיש זמן ארוך בין עת שמקבל הטובות שהוא מיום ברא אלהים את האדם ואז אינו יודע לתת הודאה עליהם עד עת שישכיל וידע מה שהוא חייב עליהם ובין כך וכך ילך בשרירות לבו : היתה הערת האדם כו' · טובה · ולכך היא חיוב וראוי להורות לו את הדרך אשר ילך בו ואת המעשה אשר יעשה להעיר אותו ולהעמידו על האמונה האמיתית מקטנותו כדי שלא ילך בלא דת ובלא מעשים טובים זה זמן רב ואפשר שיתקע כך ויהיה כסוס כפרד ומלת חובה קאי אדלעיל כלומר היתה חובה על המשכיל לעורר את האנשים משכילים עדיין כדי שלא ישאר בלא דת זמן רב עד שישכיל בעצמו : והערה על שני ענינים · עתה הוא מפרש חלקי ההערה

ווענ והעשירי בספור דרך השמוש בכל מדה ממדותינו און צום צעהנטין וועט דער ציילט ווערן וויא מען גיהער זיך צו בדינן מיט אלע מדות וואש דער מענטש האט אין זיך גיהער ער מיט זיי גאט צו דינען און דאש וועט בשייד ווערין במקומה איטליכע זאך אויף איר ארט :

אמר המחבר אך הצורך אל ההערה על עבודת ה' וחלקיה נאר ווארום בדארף זיך דער מענטש צו דער וועקין אדר ווארום בדארף אנדערע פאר שטאנדיגר אים צו דער וועקין צו גאטש דינשט מיט אירע חלקים הוא מפני שהאדם חייב בעבודת ה' יתברך מדרך השכל וההכרה דאש איז וייל דאש ווייזן מיר דאך אויש דעם שכל און פאר שטאנד אז דער מענטש איז חייב אין גאטש דינשט ויש בין עת הראות הטובות על האדם נאר צווישן דר צייט וואש די טובות פון גאט ווערין גיזעהן בייא דעם מענטשין ובין עת שישכיל ויכיר מה שהוא חייב עליה מן העבודה און צווישן דר צייט וואש דער מענטש זאל קליגן און פאר שטיין וואש פאר איין דינשט ער איז חייב צו טאן דר פאר צו גאט יתברך איז פאר האנדן זמן ארוך אלאנגע צייט ווארום וויא גאט בשאפט דעם מענטשין איז דער מענטש שוין מקבל די טובות פון אים און דערמאלט ווייסט ער נאך ניט צו לויבן און צו דינן דער פאר דעם בשעפר ביז וואנן ער ווערט גרויש און פאר שטייט וואש ער איז שולדיג פאר די טובות דרום זאגט דר מחבר עש איז אלאנגע צייט צווישן דעם וואש ער איז מקבל די טובות און צווישן דער צייט וואש ער פאר שטייט די דינשט וואש ער איז חייב צום בשעפר דער פאר היתה הערת האדם דרום איז דאש דער וועקונג וואש דער מענטש זאל זיך דער וועקין אדר אז ער האט נאך ניט קיין רעכטין שכל ער זאל אליין זיך קענען דער וועקין בדארף אים איין פר שטאנדיגר מאן צו דער וועקין על מה שחייב בו מן המעשים טובים אויף די מעשים טובים וואש ער איז חייב צו טאן פאר די טובות ואמונת הלבבות און די אמונה וואש ער מוז האבין אין הארצין אשר בהם תשלם לו העבודה וואש דורך זיי קען זיין רעכט און אין גאנצן זיין דינשט צו דעם בשעפר יתברך דאש איז אלץ חובה איין חיוב כדי שלא ישאר בלי דת עד שיגמר שכלו כדי ער זאל ניט בלייבן אן איין גלויבן ביז זיין שכל ווערט נגמר ווערן דרום אדר ער מוז אליין אזו לאנג נאך פארשטין און טראכטין ביז ער זאל פר שטיין וויא ער איז שולדיג גאט צו דינן אדר אנדרע זאלין אים דאש לערנן און פר שטיין געבין

אזו

ישאר בלי דת עד שיגמר שכלו וההערה על שני ענינים אחד מהם תקוע בשכל נטוע בהכרת האדם נוצר עליו בשרש בריאתו ותולדתו והשני קנוי בדרך השמע והיא התורה אשר יגיענה הנביא אל בני אדם להורותם דרך העבודה אשר הם חייבין בו לבורא יתברך :

פרק ב **אך** הצורך המביא אל כל חלק מחלקי ההערה הוא מפני שההערה התקועה בשכל נחלשת מג' פנים התחייבנו לחזקה בהערה התוריה והאחד מהג' פנים הוא מפני שנברא האדם מדברים שונים זה מזה וטבעים מתגברים זה על זה "ומעצמים זה הפך זה והם נפשו וגופו ונטע הבורא יתברך בנפשו מדות וכחות יכסוף בהם לדברים כאשר יתנהג בם האדם יגדל בהם גופו ויתחזק

(הג"ה וי"ג מתעלמים פי' בהם מתעלמים בדברים הפוכי' וזה הגירסא יותר נכון) :

ההערה : אחד מהם תקוע בשכל כו' . כן הוא בטבע כל אדם בעל שכל כמו שידע ויכיר בין טוב לרע כן ראוי להכניע למי שמטיב עמו : והשני קנוי בדרך השמע כו' . ויש עוד ההערה אל שהאדם מה ששמע ולמד מאחרים דהיינו מה ששמענו ממשה רבינו עליו השלום אדון הנביאים איכה נעבוד את ה' : אשר יגיענה . אשר יגיע אותה הנביא ר"ל התורה אל ב"א :

אך הצורך כו' מדברים שונים זה מזה . נפשו וגופו זה רוחני וזה גשמי והם רוצים להתגבר זה על זה ועצם של זה הפך זה : ונטע הבורא ית' בנפשו כו' . כאשר כתב הרמב"ם בשמונה פרקיו בחלקי הנפש אף שהנפש היא אחת יש בה כמה כחות והם חמשה הזן והוא הצומח . והמרגיש והמדמה ומתעורר והשכלי : והשכל הוא עיקר

אזו וויא דער מחבר איז ווייטר מפורש וההערה על שני ענינים אונ די דער וועקונג איז אויף צוויי ערלייא מאניר אחד מהם תקוע בשכל איינע פון די צווייא שטעקט אין שכל נטוע בהכרת האדם אונ איז איין גיפלאנצט אין מענטשינש פאר שטאנד נוצר עליו בשורש בריאתו ותולדותו ער איז מיט אים בשאפין גיווארין אין דעם שורש פון זיין בשעפעניש אונ זיין גיבארינקייט והשני אונ צום אנדרין קען ער דר וועקט ווערין בדרך השמע דורך דעם וואש ער הערט אונ לערינט פון אנדרע והיא התורה אשר יגיענה הנביא אל בני האדם אונ דאש איז די תורה וואש דער נביא משה רבינו האט זיא גיגרייכט צו די מענטשין להורותם דרך העבודה צו ווייזין זיי דורך דר תורה דעם וועג פון דער דינסט אשר הם חייבין בה לבורא יתברך וואש זייא זיינן דרינן הייב צו גאט יתברך :

אך הצורך המביא אל כל חלק מהלקי ההערה נאר וואש דארף מען נייטיג צו די צווייא ערלייא דר וועקונג איינע דורך דעם שכל אונ די אנדרע דורך דער תורה הוא מפני שההערה התקועה בשכל דאש איז ווייל דאש דער וועקונג וואש איז איין גישטעקט אין דעם שכל נחלשת דיא קען שלאף ווערין מג' פנים דורך דרייא ערלייא אופנים התחייבנו לחזקה בהערה התוריה דרום מוזין מיר זיא שטארקין דורך דיא דיזר וועקונג וואש קען גיוויזין ווערין פון דר תורה והאחד משלשה פנים הוא אונ דאש איינע פון די דרייא אופנים איז מפני שנברא האדם מדברים שונים זה מזה ווייל דער מענטש איז ווארין בשאפין פון זעלכע זאכין וואש זיינען פאר ענדערט איינש פון דעם אנדרן וטבעים מתגברים זה על זה אונ פון זעלכע נאטורין וואש איינע איבר דער אנדרער וויל זיך שטארקין ומעצמים זה הפך זה אונ פון זעלכע צוויי עצמי זאכן וואש איינש איז פר קערט פון דעם אנדערין (עיין בהג"ה) והם נפשו וגופו אונ דאש זיינען דער גוף מיט דער נשמה דער גוף איז איין גשמי אונ דיא נשמה איז אייטל רוחני אונ דיא טבע פון דעם גוף איז נאך צוא ציהן נאך גשמיות אונ די טבע פון דער נשמה איז נאך צו ציהן נאך רוחניות ונטע הבורא יתברך בנפשו אונ דער בשעפר יתברך האט איין גיפלאנצט אין זיין נשמה יכסוף בהם לדברים זעלכע מדות אונ כוחות ער זאל מיט זייא לוסט האבן צו זאכין כאשר יתנהג בם האדם דאש איז אז דער מענטש וועט זיך גיוואונן דרינען יגדל בהם גופו וועט זיין גוף דרינן קענן אויף גיצויגין ווערין

ויתחזק

ויתחזק על ישוב העולם הזה וישאר המין האנושי על ענינו ואם יפסדו אישיו והמדה הזאת היא התאוה להנאות הגופיות והיא כוללת כל מיני החי הגדל והרכיב הבורא יתעלה בנפש האדם עוד מדות וכחות יכסוף בהם כאשר ישתמש בהם למאוס בעמידתו בעולם הזה ויחפוץ להפריד ממנו והיא החכמה (ס"א ההכרה) השלמה ומפני שהיו ההנאות הגופיות קודמות אל נפש האדם מנעוריו וצוותו בהם מתחלת ענינו הזק וגדול ונחוץ בם יותר הגבירה מדת התאוה על שאר מדותיו עד שגברה על השכל שנוצר עליו האדם וטחה מראות עיניו ואבדו סימני

העיקר ושאר הכחות האלה נטע בם הבורא ית' כדי להנהיג את הגוף דאל"כ לא יהיה לגוף קיום והעמדה בעולם · ומסיים הרמב"ם גם ואם יתנהג האדם בכל כחותיו ולא ישתמש בהשכל הכל לבטלה אלא וזש"ה גם בלא דעת נפש לא טוב : וישאר המין האנושי על ענינו · כדי שישאר המין האדם על האדמה דאלא היה לו כח התאוה יפסיד ויתבטל מין האדם מן העולם לגמרי: ואם יפסדו אישיו · אע"פ שהאישים ר"ל הפרטים של מין האנושי מתים רק זה מת וזה נולד ואעפ"כ יש קיום וישוב העולם בזה מה שיש להם כח התאוות והכוסף להנאות הגופות אבל אם לא היה להם הכח הזה לא יפרה ולא ירבה כו' ולא ישאר אפילו המין האנושי בכלל ויהיו הכל נפסדים · הר"ל : והרכיב הבורא בנפש האדם מדות כו' · הוא השכל והכרה שעל ידו יכסוף לדברים עליונים ורוחניים ולא יחפוץ בגוף ובהנאותיו ורוצה להפרד ממנו מהגוף ומעוה"ז כי הוא כוסף לבורא שלו כטבע כל דבר הכוסף לשרשו : וצוותו בהם כו' · והאדם יש לו חברה וריעות עם תענוגי עוה"ז מקטנותו : הגבירה מדת התאוה לכך גברה מדת התאוה על השכל כי השכל הוא ילד מסכן והתאוה שהוא היצה"ר הוא זקן וכסיל מאחר שבא קודם ליצר

ויתחזק על ישוב העה"ז אונ ווערט גישטארקט אין זעלכע זאכין וואש בשטייט אין דעם ישוב פון דער וועלט דאש הייסט דורך זייא קען דער מענטש אקיום האבין אויף דער וועלט וישאר המין האנושי על ענינו אונ דיא מענטשין וועלין בלייבין שטיין אין זייער פירונג ואם יפסדו אישיו ווען אפילו ער זעהט אז מענטשין ווערין פאר דארבין פון דער וועלט אונ שטארבין פאר מיאוסט ער פארט ניט דעם ישוב פון דער וועלט אבר אז דיא נשמה זאל ניט האבין אין זיך דיא מדות אונ דעם כח פון גלוסטין צו זאכין וואלטין דיא מענטשין גאר קיין קיום ניט גיהאט אונ וואלטין גאר בטל גיווארין פון דער וועלט והמדה הזאת אונ דיא מדה וואש גאט האט איין גיפלאנצט אין דער נשמה אז זיא זאל גילוסטין צו זאכין היא התאוה להנאות הגופיות דאש איז זיא זאל גילוסטין צו דיא לייבליכע הנאות והיא כוללת כל אונ דאש בטרעפט אלערלייא לעבעדיגע בשעפעניש וואש וואקסין והרכיב הבורא יתעלה בנפש האדם אונ דער בשעפר האט איין גיפלאנצט אין דער נשמה פון דעם מענטשין עוד מדות וכוחות נאך מדות אונ כוחות יכסוף בהם כאשר ישתמש בהם דאש אז ער וועט ניצין מיט דיא מדות וועט ער גילוסטין למאוס בעמידתו בעולם הזה צו פר מיאוסן אין זיין בשטאנד אונ לעבין פון דער וועלט ויחפוץ להפריד ממנו אונ וואלט גערין זיך אפ שיידין פון דעם גוף והוא החכמה השלמה אונ דאש איז דיא רעכטע חכמה ומפני שהיו ההנאות הגופיות קודמות אל נפש האדם אונ ווייל די לייבליכע גלוסטיקייט זיינן פריער בייא דעם מענטשין פון דעם שכל פון מענטשין ווייל דיא גילוסטיקייט זיינן בייא אים מנעוריו פון זיין יוגינט אן וצוותו בהם מתחלת ענינו אונ זיין בהעפטונג אין זייא איז פון אן הייב אן וויא ער איז גיבארין גיווארין הזק וגדול איז שטארק אונ גרויש ווארום דענמאלט האט ער דאך קיין שכל ניט גייט ער נאר נאך זיינע תאוות ונחוץ בם יותר אונ ווערט נאך דרינן זייער גיאיילט אונ דרום הגבירה מדת התאוה על שאר מדותיו האט זיך דיא מדה פון גילוסטיקייט גישטארקט איבער אלע זיינע מדות עד שגברה על השכל ביז זיא האט זיך גישטארקט איבר דעם שכל שנוצר עליו האדם וואש דער מענטש איז פון זיינט ווענין בשאפין גיווארין וטחה מראות עיניו אונ דאש גילוסטיקייט פר קלעפט זיינע אויגין פון צו זעהן ואבדו סימני המודותיו אונ די גוטע סימנים פון זיין גילוסטיקייט

פון

סימני חמודותיו והוצרך האדם בעבור זה לדברים שהם חוץ לו לעמוד בהם כנגד מדתו המגונה והוא התאוה להנאות הבהמיות ולהחיות בהם סימני מדתו המשובחת והוא השכל והדברים ההם עניני התורה אשר הורה בהם האל ברואיו דרך עבודתו על ידי שלוחיו ונביאיו ע"ה · והשני שהשכל הוא עצם רוחני נגזר מן העולם העליון הרוחני והוא נכרי בעולם הגופים העבים והתאוה אשר באדם מחוברת מכחות הטבע ומזג היסודות והיא בעולם יסודה ומעון שרשה מושכים אליה המאכלים כח ומחזקים אותה ההנאות הגופניות והשכלי מפני שהוא נכרי אין לו מחזיק ולא חבר והכל כנגדו ומן הדין היה שיחלש ונצטרך לדבר שידחה בו מעליו

יצר טוב: לדברים שהם חוץ לו כו' · ר"ל ולכן צריך האדם לדבר אחר שאינגו דבק באדם להיות לו עזר וסיוע מחוץ: והיא התורה · שעל ידם יוכל להלחם מנצוריו עם התאוות ולהחיות את השכל שיהיו כל עניניו על דרך התורה והשכל וטובים השנים מן האחד · כמו שאמרו הז"ל בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין: והשני שהשכל הוא עצם רוחני כו' · כמו שאמר ויפח באפיו נשמת חיים והיא הנשמה שהיא מעילמות העליונים וכלולה מכל בחינת העולמות עליונים ויש בה רמ"ח אברים ושס"ה גידין רוחנים ולכן נבנה הגוף גם כן בציור הזה כאומן שעושה מלבוש כמדת האדם והגוף שהוא עפר מן האדמה נתמזג ונתחבר מכל הד' היסודות ומנפשם וזה נקרא נפש היסודות ועליה שוכן השכל או הנשמה והשכל אינו נהנה מהנאות הגופיות ולכן אין לנשמה מחזיק וחבר בעוה"ז וכל הנאות הם כנגדו והנפש הזו נקרא נפש הבהמיות הוא ממוצע בין הגוף והנש"מ כמו שנתבאר זה היטב בספר שערי קדושה ובספר ר"מ אלשיך עיין שם: ושיחזקהו עליה · ולהזק

פון דעם שכל ווערין פאר לארין והוצרך האדם בעבור זה אונ דרום בראך דער מענטש לדברים שהם חוץ לו צו זעלבע זאכין וואש זיינען ניט בהעפט אין דעם מענטשין דאש זיינען די גוטע מדות וואש ווערין גילערינט אויש דער תורה לעמוד בהם כנגד מדתו המגונה ער זאל קענן מיט זייא בשטיין קעגין זיין שלעכטע מדה והוא אונ די שלעכטע מדה איז התאווה להנאות הבהמיות וואש דער מענטש גילוסט צו די לייבליכע הנאות זאל ער קענן מאן וואש דר ווידר פון דיא גילוסטיקייט איז ולהחיות בהם סימני מדתו המשובחת אונ דורך דעם וועט ער לעבדיג מאכין אונ דר וועקין דיא סימנים פון זיינע גילויבטע מדות והוא השכל אונ דאש איז דער שכל והדברים ההם אונ די דאזיגע זאכין וואש ער וועט מיט זייא קענן שטרייטין קעגין זיינע שלעכטע מדות אונ דר מיט דר וועקין דעם שכל עניני התורה דאש זיינן דיא זאכין פון דר תורה אשר הורה בה האל ברואיו דרך עבודתו וואש גאט ב"ה האט דורך זייא צו זיינע בשעפניש גילערינט דעם וועג פון זיין דינשט על ידי שלוחיו ונביאיו דורך זיינע שלוחים אונ זיינע נביאים ע"ה והשני אונ דאש אנדרע איז שהשכל הוא עצם רוחני דען דר שכל איז נאר איין רוחני זאך נגזר מן העולם העליון הרוחני ער איז אפ גישניטן אונ גינומן גיווארין פון דעם אויבערשטן עולם וואש דארט איז אייטיל רוחני הוא נכרי בעולם הגופים העבים אונ דר שכל איז פרעמד אין דעם עולם וואו אייטיל גראבי לייט זיינען והתאוה אשר באדם אונ דיא גילוסטיקייט וואש זיינן אין דעם מענטשין מחוברות מכוחות הטבע ומזג היסודות די איז בהעפט פון די כוחות וואש זיינן אין דער טבע אונ דורך דיא פאר מישונג פון די פיר יסודות והיא בעולם יסודה ומעון שרשה אונ איר יסוד אונ איר איין גיווארצילט וואונוג איז אין דעם עולם מושכים אליה המאכלים כח דיר עסין שפייז וואש זיא עסט גיבין איר כח מחזקים אותה ההנאות הגופיות אונ די לייבליכע הנאות פר שטארקין אירע גילוסטיקייט אז זיא זאל נאך האבין גילוסטיקייט צו אלעמן והשכל מפני שהוא נכרי אבר דר שכל וייל ער איז פרעמד אין דעם עולם אין לו מחזיק ולא חבר האט ער ניט קיין העלפר ער זאל אים שטארקין אונ קיין חבר והכל כנגדו אונ אלץ איז אים דר ווידר ומן הדין היה שיחלש וואלט ער גיקאנט דאך גאר שלאף ווערן ונצטרך לדבר שידחה בו מעליו גובר התאוה דרום בדארף ער צו אזו איין זאך וואש זאל פון אים

אוועק

מעליו גובר התאוה ושיחזקהו עליה והיתה התורה רפואה לחולה כזה מחליי הנפשות ומדוי המדות ועל כן תמצא התורה מזהרת מהרבה מאכלים ולבושים וקנינים מעשים שהם מחזקים כח התאוה וכן היא מצווה במה שהוא עומד כנגדה מהדברים שהם הפכה והם התפלה והצום והצדקות וגמילות חסדים ולהחיות בהם סימני השכל ולהועיל האדם בם בעולם הזה ובעולם הבא כמ"ש דוד (תהלים קיט) נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי ואמר (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור ונאמר (קהלת ב) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך · והשלישי כי התאוה משתמשים בהם תדיר במזון הגוף ולא תרפה מהעבודה לילה ויום והשכל אין משתמשים בו אלא במה שהוא מפיק לתאוה

ולחזק השכל על התאוה : והיתה התורה רפואה כו' · להחליש התאוה ושלא תתגבר על השכל : ולכן תמצא בתורה שמזהרת מהרבה מאכלים את זה תאכל וזה לא תאכלו וכו' כדי שלא יחזק כח התאוה : וכן היא מצווה · וכן קודם היא מצוה שיתנהג בהיפך מה שהוא כנגד התאווה : נר לרגלי דבריך · כמו נר שהוא מראה הדרך ועל ידי זה יוכל לראות מה לעשות כך התורה היא מאירה לאדם ואז יוכל להשתמש בהשכל שלא יהיה טח מראות עיניו : והשלישי כי התאוה כו' לא תרפה · לא תפסוק עבודתה מלהשתמש תמיד בהנאות הגופניות : והשכל אין משתמשות בו אלא במה שהוא מפיק לתאוה · רצה לומר מה שהוא כנגד התאוה והפכה כלומר שאין משתמשין בשכל רק בלימוד התורה ותפלה וכיוצא בהם דברים שהם כנגד התאוה ודברים האלה בוודאי מועטים נגד מה שמשתמשין בתאוה תמיד : מפיק · מלשון מוציא כמו יפיק רצון מה'

אַוֶּועק שְׁטוֹיסֶין דִיא שְׁטַארְקֶע גִילוּסְטִיקַייט ושיחזקהו עליה אוּנ זָאל אִים שְׁטַארְקִין אִיבֶּר דֶער גִילוּסְטִיקַייט והיתה התורה רפואה לחלי כזה אוּנ דִיא תּוֹרָה אִיז אַיין רְפוּאָה צוּ אַזוֹ אַיין קְרַאנְקַייט מחליי הנפשות ומדוי המדות דָאשׁ אִיז פוּן דֶעם קְרַאנְקַייט פוּן דִיא לַייבֶּר אוּנ פוּן דִי וֶוייא טָאג פוּן דִיא שְׁלֶעכְטֶע מִדּוֹת ועל כן תמצא התורה מזהרת מהרבה מאכלים ולבושים אוּנ דְרוּם וֶועשְׁטוּ גִיפִינֶען אַז דִיא תּוֹרָה פַאר בָּאט פוּן פִיל עֶרְלֵייא עֶסִין שְׁפַּייז אוּנ קְלֵיידֶר פוּן שַׁעַטְנֵז וקנינים ומעשים שהם מחזקים כח התאווה אוּנ זֶעלְכֶע הַאנְדִיל אוּנ וֶוערְקִין וָואשׁ זֵייא שְׁטַארְקִין דֶעם כֹּחַ פוּן דֶעם גִילוּסְטִיקַייט וכן הוא מצווה במה שהוא עומד כנגדה מהדברים שהם הפכה אוּנ אוֹיךְ גִיבִּיט דִיא תּוֹרָה דֶעם מֶענְטְשׁ מֶען זָאל טָאן זֶעלְכֶ'ע זַאכִין וָואשׁ זַייֶנֶען קֶעגִין דֶעם גִילוּסְטִיקַייט אוּנ זַייֶנֶען פַאר קֶערְט דֶער פוּן והם התפלה והצום והצדקות וגמילות חסדים אוּנ דִיא זַאכִין זַייֶנֶען תְּפִלָּה צוּ טָאן אוּנ פַאסְטִין אוּנ צְדָקָה גֶעבִּין אוּנ גְמִילוּת חֲסָדִים טָאן ולהחיות מהם סימני השכל אוּנ דוּרְךְ דִיא זַאכִין וֶוערְט לֶעבֶּדִיג אוּנ דֶער וֶועקְט דִי גוּטֶע סִימָנִים פוּן דֶעם שֵׂכֶל ולהועיל האדם בם בעה"ז ובעה"ב אוּנ צוּא הֶעלְפִין דֶער מִיט דֶעם מֶענְטְשִׁין אוֹיף דֶעם עוֹלָם אוּנ אוֹיף עוֹלָם הַבָּא אַזוֹ וִויא דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גִיזָאגְט נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי דַיינֶע רֵייד זַייֶנֶען וִויא אַיין לִיכְט צוּ מַייֶנֶע פִיס וואוּ אִיךְ גֵייא אוּנ אַיין לִיכְט צוּא מַיין שְׁטֶעג אוּנ אִין מִשְׁלֵי שְׁטֵייט כי נר מצוה ותורה אור דֶען דִיא מִצְוָה אִיז וִויא אַיין לִיכְט אוּנ דִיא תּוֹרָה אִיז וִויא אַיין לִיכְט וָואשׁ לַייכְט תָּמִיד דָאשׁ אִיז אִיר זְכוּת בַּייא שְׁטֵייט אֵייבִּיג דֶעם מֶענְטְשִׁין אוּנ אִין קֹהֶלֶת שְׁטֵייט וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות אוּנ אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהֶן אַז דִיא חָכְמָה אִיז בֶּעשִׂיר פוּן נַארִישְׁקַייט כיתרון האור מן ההושך גְלַייךְ וִויא דִיא לִיכְטִיקַייט אִיז בֶּעשִׂיר פוּן דֶעם פִינְצְטֶערְנִישׁ והג' אוּנ דָאשׁ דְרִיטֶע אִיז כי התאוה משתמשים בהם תמיד במזון הגוף דֶען דִיא גִילוּסְטִיקַייט נִיצְן זֵייא אַלֶע צַייט אִין דֶעם עֶשִׂין שְׁפַּייז פוּן דֶעם גוּף לא תרפה מהעבודה יום ולילה אוּנ דִי עֲבוֹדָה וֶוערְט נִיט אוֹיף גִיהֶערְט טָאג אוּנ נַאכְט והשכל אין משתמשים בו אלא במה שהוא מפיק לתאוה אָבֶּר מִיט דֶעם שֵׂכֶל נִיצְט מֶען נִיט מֶער נָאר זֶעלְכֶע זַאכִין וָואשׁ צִיהְט אוֹישׁ פוּן דֶעם.

מה' ומן הידוע שהכלים כו' · על דרך הטבע דווקא הכלים הפועלים על דרך הטבע: מוסיף תקונם · כשמשים בהם תדיר אבל לא הכלים הנעשים בהם מלאכה כי הקרדום יתקלקל כשמשתמשין בו הרבה וזה שאמרו הרגל נעשה טבע עכ"ל מ"ס · לכן צריך האדם שימלא דבר שיהיה לעזר להשכל שאין משתמשין בדבר ההוא רק בשכל הנצל מגובר התאות והיא התורה שאין משתמשים בתורה רק כאשר יסלק מעליו כל גלולי תאות עולם הזה עכ"פ
בעת

לתאוה ומן הידוע שהכלים שמשתמשים בהם תמיד על דרך הטבע מוסיף תקונם ומתחזקים מעשיהם וכאשר ימעט שמושם יפסדו ויחלשו מעשיהם והדין נותן שתחזק התאוה מפני שמשתמשים בה תדיר ויחלש השכל מפני מעוט השמוש בו והנהגתו על מה שהוטבע עליו והצריך הדוחק למציאות ענין שאין משתמשים באמתתו מאברי האדם ותאותיו הבהמיות מאומה אבל משתמשים בה בשכל הניצל מגובר התאוה עליו היא התורה אשר בהשתמש השכל בה יחזיק ויזך ויזהיר וידחה מעל האדם הסכלות הגוברת על נפשו המונעת אותו מראות הדברים על אמתתם ומהניחם
על

דעם גילוסטיקייט כלומר וואש איז אנטקעגין אונ דר ווידר דאש גילוסטיקייט דאש איז תורה לערנן אונ תפלה טאן אונ נאך זעלבע גלייכן דרום איז דאש נוצין פון דעם שכל פיל ווייניגר פון דעם גוצין וואש ניצט מיט דער תאוה ומן הידוע אונ דאש איז גיוויש שהכלים שמשתמשים בהם תמיד על דרך הטבע אז די כלים וואש מען ניצט זייא אלע צייט וויא די טבע ברייננגט מיט מוסיף תיקונם ומתחזקים מעשיהם די ווערין אלע מאל בעשער אונ זייערע ווערק ווערין אלע מאל שטארקר וכאשר ימעט שמושם אונ אז מען ניצט מיט זייא ווייניג יפסדו ויחלשו מעשיהם ווערין זייא פאר דארבין אונ זייערע ווערק ווערן פר שוועכט והדין נותן שתחזק התאווה מפני שמשתמשים בה תדיר דרום בריינגט דער שכל מיט אז דיא תאוה זאל אלע מאל שטארקער ווערין ווייל מען ניצט זייא תמיד ויחלש השכל מפני מעוט השמוש בו אונ דער שכל זאל ווערין אלע מאל שלאפער ווייל מען ניצט מיט אים ווייניג אונ ווען אפילו מען ניצט דעם שכל צוא טראכטין אויף דעם לושט אונ ווילין פון זיין גוף איז דאש פאר אים קיין טובה ניט נאר ער ווערט נאך דער פון אויך גישוואכט ווארום והנהגתו על מה שהוטבע עליו זיין פירונג איז נאר אויף וואש זיין טבע בריינגט מיט דאש איז נאר אויף גוטש צו טאן והצריך הדוחק למציאות ענין דרום האט ער בדארפט נייטיג צו קריגן אזו איין זאך שאין משתמשים באמתתו וואש אז מען וויל דאש זעלביגע באמת ניצען בדארף מען דער צוא ניט מאברי אדם ותאוותיו הבהמיות מאומה פון דיא גלידער פון דעם מענטשין ניט פון זיינע גילוסטיקייט וואש אבהמה האט זייא אויך אבל משתמשין בה בשכל הניצל מגובר התאוות עליו נאר מען ניצט דרינען מיט דעם שכל וואש ער ווערט בשירמעט פון דעם שטארקייט וואש דיא תאוות שטארקין זיך איבער אים כלומר דרום בדארף דער מענטש קריגין אזו אזאך וואש זאל זיין אהילף צו דעם שכל וואש אז מען וויל באמת ניצין דיא זאך קען מען דער צו גיט ניצין קיין שום גילוסטיקייט פון דעם גוף אונ מען בדארף דער צוא אויך ניט האבין דיא אברים פון דעם מענטשין נאר מיט דעם שכל וואש ער איז בשירמעט פון דיא שטארקייט פון די תאוות הגופניות והיא התורה דאש איז די תורה אשר בהשתמש השכל בה וואש אז דער שכל ברויכט דרינען יחזק ווערט גישטארקט ויזך אונ ווערט לויטר ויזהיר אונ ווערט קלאר וידחה מעל האדם הסכלות הגוברות על נפשו אונ שטויסט אוועק פון דעם מענטשין דיא נארישקייט וואש האט זיך גישטארקט איבר זיין זייל והמונעות אותו מראות הדברים על אמיתתם אונ וואש פאר מיידין אים פון צו זעהן די גוטע זאכין אויף זייער אמת ומהניחם על מכוניהם אונ רעכט צו שטעלין זייא אויף זייער יסוד אונ דר שכל דורך דר תורה
שטויסט

על מכוניהם כמ"ש (תהלים יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' נאמנה מחכימת פתי פקודי ה' ישרים משמחי לב מצות ה' ברה מאירת עינים והתחייבה כאשר זכרנו הערת האדם בדרך התורה הכוללת המצות השכליות והשמעיות לעלות בהם אל העבודה אשר האדם חייב בה מדרך הראיה השכלית אשר היא תכלית הענין המכוון בו בבריאת המין האנושי בעוה"ז :

פרק ה **אך** גדר העבודה ובאור חלקיה ומעלות כל חלק מחלקיה הוא שגדר העבודה כניעת מי שמטיבין לו למטיב בטובה שיגמלהו על טובתו כפי יכלתו והכניעה נחלקת לשני הלקים האחד כניעת רהות ויהול

נפש השיב כמ"ש תורת ה' וגו' ועיין לעיל מה שכתבתי פירוש זה הפסוק מבעל העקרים : אשר הוא תכלית הענין המכוון כו'. כי רחמנא לבא בעי והעיקר מכל העבודות הוא כדי לאהבה וליראה אותו יתברך ולקיים שויתי ה' לנגדי תמיד כמו שיתבאר בשער האהבה באורך וע' בחשבון כ"א דברים אלו באורך ובביאור והבן וכן כתב במורה חלק שלישי פרק נ"ג עיין שם :

אך גדר העבודה (פי' שורש העבודה) מה היא העבודה הנכונה שאין בה פרץ כמ"ש בריש שער היחוד ע"ש: וביאור חלקיה. לבאר כל חלק מחלקי העבודה הנזכר : ומעלות כו'. כי כל חלק יש לה מעלה על האחרת כמו שיתבאר: הוא. ומפרש שגדר העבודה הוא כניעת מי שמטיבין לו שהיה נכנע מי שמקבל הטובה : למטיב בטובה-למי שהטיב עמו טובה : שיגמלהו . ובמה יכנע לו כלומר ובמה יראה לו הכנעה : שיגמלהו על טובתו . כל מה שביכולתו לגומלו : והכניעה היא על שני חלקים הם שני חלקי העבודה הנזכר : האחד כניעת רהות . לשון אימה ופחד כמו אל תפחדו ואל תרהו

(תהלים) תורת ה' תמימה משיבת נפש די תורה פון גאט איז גאנץ זיא דער קוויקט די נשמה עדות ה' נאמנה מחכימת פתי דיא גיצייגעניש פון גאט זיינן ווארהאפטיג זיא מאכט קלוג דעם נאר פקודי ה' ישרים משמחי לב דיא בפעל פון גאט זיינען רעכט פארטיג זייא דער פרייען דאש הארץ מצות ה' ברה מאירת עינים דיא גיבאט פון גאט זיינען לויטער זיא דער לייכט דיא אויגין והתחייבה כאשר זכרנו נמצא ווערט גילערינט פון דעם וואש מיר האבין דא גיזאגט אז עש מוז זיין הערת האדם בדרך התורה דאש דר וועקונג פון דעם מענטשין צו גאטש דינסט דורך די תורה הכללות המצות השכליות והשמעיות וואש זיא איז כולל סייא זעלכע מצות וואש דער שכל ברייננט זייא מיט אדער זעלכע וואש מען כוז זייא טאן ווייל מיר האבין זייא גיהערט אויף דעם בארג סיני אבר מען פאר שטייט זיי ניט מיט דעם שכל לעלות בהם אל העבודה כדי דורך דעם דער וועקונג זאל דער מענטש אלע מאל העכר קומען צו גאטש דינסט אשר האדם חייב בה וואש דער מענטש איז דריגען שולדיג מדרך הראיה השכלית וואש מען קען דאש באווייזין מיט דעם שכל אשר היא תכלית הענין המכוון בו בבריאת המין האנושי בעוה"ז וואש דאש איז דער תכלית אונ דער עיקר פון דיא כוונה פון השם יתברך וואש ער האט בשאפין דעם מענטשין אויף דעם עולם נאר כדי ער זאל אים דינען באמת אונ זאל אלע מאל העכר גיין אין זיין דינסט אונ זאל זיך פארכטין פר אים אונ אים ליב האבין :

אך גדר העבודה נאר וואש איז דער שורש פון דער רעכטר דינסט צוא גאט ברוך הוא ובאור חלקיה ומעלות כל חלק מחלקיה אונ דאש בשיידעניש פון אלע הלקים וואש גיהערן דער צו אונ די מעלות פון איטליכין חלק הוא איז דאש שגדר העבודה דען די רעכטע דינשט איז כניעת מי שמטיבין לו למטיב בטובה אז דער וואש מען טוט אים דאש גוטש מוז זיין אונטער טעניג צו דעם וואש האט אים בניטיגט מיט דער טובה שיגמלהו על טובתו כפי יכלתי אונ מיט וואש זאל ער אים ווייזין זיין אונטר טעניגקייט דאש איז ער זאל אים ווידר גוטש אפ טאן פר זיין טובה וויא ווייט ער וועט קענען והכניעה נחלקת לשני חלקים אונ די כניעה ווערט גיטיילט אויף צווייא טייל האחד כניעת רהות איינש איז עש אונטר טעניג מחמת פארכט ויחול אדר ווייל ער האפט

ויחול בהכרה והזקה והשני כניעת חובה ודין לגדל ולרומם למי שנכנעין לו אך החלק הראשון הוא הכניעה לאל שתהיה מצד ההערה הקנויה אשר זכרנו שחיובה מדרך הגמול והעונש בעוה"ז ובעוה"ב אבל החלק השני הוא הכניעה אשר תהיה מצד ההערה התקועה בשכל והנוצרת בטבע האדם בהקשר נפשו עם גופו ושתי הכניעות משובחות מביאות אל דרך ההצלה בעולם המנוחה אלא שאחת מהנה גורמת להברתה ומעלה שעולים ממנה אליה והיא הערת התורה והכניעה שתהיה מחמת

תרגו כלומר שנכנע מחמת יראה ועונש : ויחול · שהוא מיחל ומצפה לשכר טוב : בהכרה והזקה · שהוא מוכרח להכנע : והשני כניעת חובה ודין · שהוא חייב והדין נותן שראוי ונכון להכנע לזה המטיב אף בלי מורא והכרח : ההערה הקנויה · היא התורה כמש"ל פ"א : מדרך גמול ועונש · כי כל התורה בנויה על יסוד זה המענים לרשעים ונותן שכר טוב למקיימה : בהקשר נפשו עם גופו · בעוד שנפשו קשורה בגוף האדם ישכיל מעצמו שראוי להכנע למטיב כנ"ל : אלא שאחת מהנה · היא הערת התורה כמו שמסיים : גורמת · לעלות

פון אים צו נעמן גוטין שכר בהכרח והזקה אונ ער איז דער צו ניניים אונ גיצוואונגען והשני אונ דאש אנדערע איז כניעת חובה ודין דאש אונטר טעניגקייט וואש דיא שולדיקייט אונ דר דין ברייגנט מיט אז מען גיהער לגדל ולרומם למי שנכנעין צו דער הויבין אונ השוב צו האלטין צו וועמען ער דארף זיך מכניע זיין כלומר דער דין ברייגנט מיט אז מען גיהער זיך מכניע צוא זיין פר דעם וואש האט אים גיטאן אטובה אונ זאל אים דר הויבן אונ השוב צו האלטין אפילו ווען ער זאל זיך ניט פארכטין פאר אים אונ זאל ניט זיין גיצוואונגען דער צוא אך החלק הראשון נאר ווערליג דאש ערשטע טייל הוא הכניעה לאל שתהיה מצד ההערה הקנויה אשר זכרנו בדארף זיין דיא אונטר טעניגקייט דורך דעם דער וועקונג פון דער תורה וואש מיר האבין דער מאנט אין דעם אנדערין פרק שהיובה מדרך הגמול והעונש דאש ער מוז זיך דרום מכניע זיין פאר השם יתברך אדר כדי צו נעמן גוטין שכר ביא אים אדר מחמת ער פארכט זיך פר עונש אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט אבל החלק השני אבער דיא אונטער טעניגקייט פון דעם אנדרין טייל הוא הכניעה אשר תהיה מצד ההערה התקועה בשכל איז דיא אונטער טעניגקייט וואש קומט דורך דעם דער וועקונג וואש איז איין גישטעקט אין דעם שכל והנוצרת בטבע האדם אונ וואש זיא איז ווארין בשאפין אין דיא טבע פון דעם מענטשין בהקשר נפשו עם גופו בשעת אז זיין נשמה איז ווארין פאר קניפט מיט זיין גוף דען דער שכל ברייננט אזו מיט אז מען גיהער זיך מכניע צו זיין פאר דעם וואש טוט אים טובות ווען מען זאל אפילו פאר אים קיין מורא ניט האבין : זאגט דער מחבר ושתי הכניעות משובחות אונ די אינטר טעניגקייט זיינן ביידע גוט מביאות אל דרך ההצלה בעולם המנוחה זייא ברייננן דעם מענטשין צו דעם דרך פון זיין בשירמונג אויף יענר וועלט דאש איז עולם הבא אלא שאחת מהנה גורמת להברתה נאר איין כניעה פון זייא ברייננט צו דער אנדערע כלומר דורך איינר קען מען קומען צו דר אנדערר ומעלה אונ דיא כניעה איז וויא איין לייטער שעולים ממנה אליה וואש פון דער כניעה קען מען אויף גיין צו קומן צו דר אנדרר כניעה וואש זיא איז שוין איין העכערע מדריגה והיא אונ וועלכע כניעה בדארף דער מענטש פריער האבין וואש דורך איר קען מען קומען צו דער העכערער הערת התורה דאש איז דיא כניעה וואש אמענטש האט דורך דעם דער וועקונג פון דער תורה דאש ער איז זיך מכניע פר גאט ברוך הוא פון וועגין שכר ועונש אז ער האט שוין אין זיך דיא כניעה קען ער דר נאך קומן צו דר כניעה פון דעם שכל ער זאל זיך פאר גאט ברוך הוא מכניע זיין ניט פון וועגין שכר אונ עונש נאר פון וועגין זיין ליבשאפט אונ זיין אכפערקייט אונ פון וועגין די טובות

וואש

מחמת הערת השכל ודרך הראיה קרובה אל האלהים ורצויה יותר לשבעה פנים :

אחד מהם שהעבודה שתהיה מהערת התורה אפשר שיהיה האדם מכוין בה לש"ש ואפשר שתהיה כונתו להנופה ולשבח ב"א וכבודם בעבורה כי שרשה מוסד על התוחלת והרהות אך העבודה שהיא מצד הערת השכל לא תהיה כי אם מיוחדת לש"ש לא יתערב בה שום חונף ולא זיוף מצד שיתפאר בה כי אינה מיוסדת על תוחלת ועל הרהות אך היא מצד החכמה והידיעה במה שהנברא חייב לבורא מן העבודה :

והשני

לעלות אל הערת השכל כמו שיתבאר : **אחד** מהם שהעבודה כו' . אפשר שיהיה כו' ואפשר שתהיה כונתו להנופה כו' • ר"ל לא בודאי שיעבוד לעולם להנופה רק שנמצא כן ע"פ הרוב שהעובדים את ה' מחמת הערת התורה לבד כוונתם לתנופה ולשבחן של בני אדם מאחר שבורת התורה מיוסד על התוחלת כמה שכתוב כמה פעמים והיה אם שמוע תשמעו ונתתי מטר ארצכם וגומר וכתיב אם בחוקותי וגומר וכמה קללות ועונשים אם לא ישמעו וכה הכל דברים השייכים לגוף וכל עוד שלבו איננו שלם עם ה' אלהיו לעבוד מחמת עצמותו וגדולתו ועובד רק מחמת הלמוד בתורה לבד הוא עובד לפעמים לתנופה ולשבח בנ"א ג"כ באשר שעיקר כוונתו הוא לתועלת עצמו ויחשוב בלבו מה לי תועלת מהש"י או מבני אדם מאחר שלכבוד עצמו הוא דורש אבל אם האדם עובד ה' משכלו מה שהנברא חייב לבורא יתברך אם כן בוודאי אינו עובד מחמת שיש שכר ופרס מהנו אבל הטעם באמת למה מיוסד התורה על יסוד שכר ועונש הוא מבאר אותם לפנינו בהשער מעלות שיש לתורה יותר על השכל כמו שית' : מצד שיתפאר בה · שיתפאר האדם בעבודתו כי אינה כו' :

והשני

וואש ער האט אים גיטאן : זאגט דער מחבר והכניעה שתהיה מחמת הערת השכל ודרך הראיה אונ דיא כניעה וואש טוט זיין דורך דער וועקונג פון דעם שכל אונ דורך דעם וואש מען קען באווייזין מיט ראיות אז מען איז שולדיג פאר גאט אונטער טעניג זיין אפילו ווען מען זאל ניט האפין אויף שכר אונ ניט מורא האבין פאר עונש קרובה אל האלהים דיא כניעה איז נעהנטער צו גאט ורצויה יותר אונ איז בייא אים מער בוויליגט אונ אן גינומן אונ דאש קען ער באווייזין לשבעה פנים אין זיבין ערלייא אופנים :

אחד מהם איינש פון זייא איז שהעבודה שתהיה מהערת התורה ווארום דיא דינסט וואש קומט דורך דעם דער וועקונג פון דר תורה אפשר שיהיה האדם מכוין בה לשם שמים איז גימאלט אז דער מענטש זאל זיך דרינען מכוין זיין לשם שמים ואפשר שתהיה כונתו לחנופה אונ עש איז אויך גימאלט אז זיין כוונה זאל זיין פאלש אונ ער זאל עש טאן ולשבח בני אדם וכבודם בעבורה פון וועגין לייט זאלין אים לויבין אונ כבוד אן טאן דורך דר דינשט כי שרשה מוסד על התוחלת והרהות ווייל איר שרש איז דאך גיגרונד פעסט אויף דעם האפונג ער וויל דער פאר נעמען שכר אדער ער האט מורא פר איין עונש קאן ער זיך טראכטין איך דין דאך פון וועגין שכר וואש איז מיר דער הילוק איך זאל טאן פון גאטש וועגין אונ נעמען בייא אים שכר אדר איך זאל עש טאן פון לייטינס וועגין אונ נעמען בייא זייא דער פאר שכר אונ אזו קען ער זיך אויך טראכטין קעגין עונש אך העבודה שהיא מצד הערת השכל אבער די דינשט וואש קומט דורך דעם דער וועקונג פון דעם שכל לא תהיה היא קען אנדערש ניט זיין כי אם מיוחדת לשם שמים נאר פון גאט וועגין אליין לא יתערב בה שום חונף ולא זיוף דרינען קען זיך ניט צוא מישין קיין שום פאלשקייט אונ קיין שום הניפה מצד שיתפאר בה אז ער זאל עש טאן פון וועגין זיך צו ברימען מיט דער דינשט כי אינה מיוסדת ווארום זיא איז ניט גיגרונד פעסט גיווארין על תוחלת ועל הרהות אויף קיין האפונג אונ ניט אויף קיין פארכט אך היא מצד החכמה והידיעה נאר זיא קומט דורך די חכמה אונ וויסין שאפט במה שהנברא חייב לבורא מן העבודה דאש ער פאר שטייט וואש פאר איין דינשט איין בשעפעניש איז חייב צו טאן צו דעם בשעפר דר דינט בוודאי ניט מחמת קיין שום שכר אדר מחמת עונש דרום קען אין זיין דינשט ניט זיין קיין שום פאלשקייט :

והשני

והשני כי עבודה שהיא מהערת התורה לא תהיה אלא אחר היחול בגמול והרהות בעונש ואשר תהיה מהערת השכל לא תהיה כי אם לנדיבות הנפש ורצונה להשתדל בכל יכלתה בעבודת אלהים לשמו אחר ידיעה והבנה כי הנפש לא תתנדב במה שיש לה אלא אחר שיתברר לה שהתמורה עודפת עליו והוא רצות האל אותה :

והשלישי

והשני כי העבודה כו' . לא תהיה אלא אחר היחול כו' ר"ל אם לא למד התורה והשכר ועונש שבה לא היה האדם מתעורר מעצמו לעבוד ולעשות המצות הכתובים בתורה רק אחר שמיחל בגמול ויראה מעונש ואחר שנתעורר בתורה אינו עובד ע"מ לקבל פרס כמו שאמר בפנים הראשונים וזהו ההפרש שבין הראשון לפני שהשני הוא במדרגה ובמעלה יותר מהראשונה אבל אם עובד את ה' מחמת הערת השכל אינו צריך שיעוררהו השכר והעונש רק הוא מתנדב מעצמו ומרצונו להשתדל בכל יכולתו בעבודת ה' בהתלהבות גדול : וזהו אחר ידיעה . רצה לומר שידע את ה' וגדולתו ורוממותו : והבנה. ואף גם שהוא מבין ומכיר למי ראוי לעבוד וכי האדם חסר מכל והשם יתברך מושל בכל ובאר התעוררות לעבוד ה' יתברך כמו שזכר בשער ע"ה פ"ג ע"ש . אבל בלא ידיעה והבנה לא תבא הנפש לעולם למדרגה זו לעבוד את ה' באהבה ורצון טוב : כי הנפש לא תתנדב במה שיש לה . ר"ל לעבוד עבודה הרמה הזו : רק אחר שיתברר לה שהתמורה עודפת עליו . רצה לומר שתדע שתשיג תמורת עבודתה והשתדלותה דבר שהוא עודף וטוב לה יותר אלף פעמים מעבודתה : והוא רצות האל אותה . שתכיר בדעתה שבזה תשיג שהבורא יתברך רוצה בה ויאהב אותה כאב את בן ירצה כמ"ש בסוף הקדמה באהבת רצינו ויראת הרונו שמה תכלית הטוב והרעה וכ"כ עוד כמה פעמים עיין שם והוא עיקר הכל להשיג רצונו

והשני אונ דאש אנדערע איז כי העבודה שהיא מהערת התורה ווארום דיא דינשט וואש קומט דורך דעם דער וועקונג פון דער תורה לא תהיה אלא אחר היחול בגמול והרהות בעונש דאש טוט מער ניט זיין נאר ווייל ער לערינט דיא תורה אונ זעהט דרינען דעם שכר אז מען טוט גוטש אונ דעם עונש פון איין עבירה דער פון אז מען טוט עבירות דינט ער גאט פון וועגין דעם שכר אונ עונש נמצא ווען ער מיינט אפילו ניט פון לייטינס וועגין היישט דאש פארט קיין רעכטע דינשט ניט ווארום ער דינט דאך גאט פון זיך זעלבסט וועגין כדי עש זאל אים גוט זיין אונ כדי ער זאל ניט גישטראפט ווערין אונ ווען ער זאל ווישין אז אפילו ער וועט אים ניט דינען וועט ער אים פארט געבין שכר וואלט ער אים שוין ניט גידינט אונ אזוא אגלייכן בייא עונש ער זאל וויסין אז ער וועט מאן דיא עבירה וועט ער ניט האבין קיין עונש פאר איר וואלט ער זיא גיטאן ואשר תהיה מהערת השכל אבר די גאטיש דינשט וואש טוט זיין דורך דעם דער וועקונג פון דעם שכל לא תהיה דאש טוט אנדערש ניט זיין כי אם לנדיבות הנפש נאר סיידין מיט דעם גוטין ווילין פון זיין לייב כלומר אז זיין זייל באוויליגט זיך גאט צו דינן ורצונה להשתדל בכל יכלתה בעבודת אלהים אונ איר ווילין איז צו פלייסין זיך מיט גאר איר יכולות אין דעם דינשט פון גאט פון זיין נאמען וועגין אחר ידיעה והבנה אונ דאש איז נאך דעם אז ער וייס דיא אכפערקייט פון גאט אונ פאר שטייט אז נאר צוא גאט גיהער מען צו דינען כי הנפש לא תתנדב במה שיש לה ווארום דיא זייל וועט זיך ניט באוויליגין גאט צוא דינען אזו איין הויכע דינשט אלא אחר שיתברר לה נאר נאך דעם אז עש ווערט איר אויש ניקלערט אונ וייס פאר גיווים שהתמורה אז דאש פאר בייטונג עודפת עליו איז מער דער פון כלומר אז זיא וייס קלאר אז פאר איר דינסט וועט זיא גרייכין אזו אזאך וואש איז פיל מאל בעסער פון איר דינשט והוא רצות האל אותה אונ דאש איז אז זיא פאר שטייט אז דורך דער דינשט וועט גאט זיא באוויליגין אונ וועט זיא ליב האבין דענסטמאל וועט זיא אים דינען מיט איר גוטין ווילין אונ אז זיא פאר שטייט דאש וויל זיא שוין בוודאי ניט קיין שכר פאר איר דינשט נאר זיא וויל טאן דעם ווילין פון דעם באשעפער אונ דאש איז בייא איר בעסער פון אלערלייא שכר :

והשלישי

והשלישי כי העבודה שהיא מן התורה בלבד יהיה הנראה ממנה על האברים מן המעשים הטובים יותר ממה שהוא צפון בלב מעבודת האלהים והעבודה שתהיה מן השכל הצפון בלב כפלים ממה שנראה ממנה על האברים והם חובות הלבבות :

והרביעי כי העבודה שהיא מן התורה כמבוא אל העבודה אשר היא מן השכל והיא כגרגיר הזרוע והתורה לה כעבודה לאדמה והרישתה ונקיתה והעזר שהוא מן האלהים כמטר המשקה אותה ומה שהיא ממציאה

רצונו יתברך שאין כוונתו לקבל שום פרס רק לעשות רצונו ית' . להבין הדבר הזה על בוריה ראוי להעתיק דברי ר"ח בספר היושר שער ה' וז"ל ואחרי אשר הגענו עד התכלית אשר הוא כונת עבודת האוהב דהיינו השגת רצון האל יתברך ולהדבקו בו שזכר לפני זה נאמר כו'עד והנני מפרש לך כי אין תועלת גדולה כאהבת הבורא לאדם ובאהבת הבורא נכלל כל הגמול הטוב ואין לנו לחקור איך יהיה גמול הטוב אך על המשכיל מלה כוללת שיש גמול טוב לעולם הבא על מעשה טוב ועונש על הרשעים כו' עיין שם באורך דברים נמרצים :

והרביעי כי העבודה כו' . כמבוא אל העבודה כו' . בעל ידי לימוד התורה מביא את האדם שיעבוד את ה' ביראה ואהבה פנימית שהיא עבודה השכלית והתורה הוא הפתח שבו נכנסים לדירה שהיא עבודה השכלית שהוא עיקר כמה שאמרו חכמינו ז"ל חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד כמו שפירש רש"י ע"ש הרי שהמשילו התורה לפתח והיראה להדירה : והוא כגרגיר הזרוע . ר"ל שהעת השכל תקוע ומושרש בלב האדם בכח רק שצריך האדם לעבדה ולשמרה בתורה ובמצות ולהוציאו מכח אל הפועל כמו שצריך הגרגיר לעבודה ולנקותה שלא תצמיח קוץ ודרדר כן צריך השכל הטוב לעבודת התורה שיתנהג בדרך הישר דאל"כ יצמח השכל דעות רעות בלתי צודקות והנחות כוזבות כמו דעות הפילוסיפים וכיוצא כמו שהאריך בזה בספר הכוזרי והוא יסוד הספר הנחמד ע"ש . וכ"כ ר"ת בספר הישר כמה פעמים . והמחבר לקמן בשער יחוד במעשה פרק ה' וזה לשונו ונאמר כי החכמה כו' עיין שם : והעזר שהוא מן האלהים כו' . כי אע"פ שהאדם בוחר בטוב צריך לעזרת אלהים להוציא מחשבתו הטובה למעשה והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים והוא הבחירה שהוא ביד האדם ולא יותר וכ"כ לקמן כמה פעמים . ומה שהיא ממציאה ומצמחת כו' שהוא התכלית מכל עמלו מה שחרש וזרע כו'

והשלישי אונ דאש דריטע איז כי העבודה שהיא מן התורה בלבד דען אז ער דינט גאט נאר דורך דעם וייל עש שטייט אזו אין דער תורה יהיה הנראה ממנו על האברים מן המעשים הטובים וועלן די מעשים טובים וואש ער טוט מיט די גלידר גזעהן ווערן יותר ממה שהוא צפון בלב מעבודת האלהים מער פון דיא גאטש דינסט וואש איז בייא אים פאר בארגין אין הארצין והעבודה שתהיה מן השכל אבר די גאטש דינסט וואש קומט אויש דעם שכל הצפון בלב כפלים ממה/שנראה ממנה על האברים איז די דינסט וואש איז בייא אים פאר בארגין אין הארצין טאפיל אונ פיל מער פון דער דינסט וואש ווערט גזעהן פון אים אויף די גלידר והם חובות הלבבות אונ דאש זיינן די שולדיקייט פון די הערצר :

והרביעי אונ דאש פערטע איז כי העבודה שהיא מן התורה דען די דינסט וואש ווערט גלערינט אויש דער תורה כמבוא אל העבודה אשר היא מן השכל איז וויא איין טיר אדר איין וועג דורך איר קען מען קומן צו גאטש דינסט וואש קומט אויש דעם שכל והיא כגרגיר הזרוע אונ דיא דינסט אויש דעם שכלי איז גלייך וויא איין קארן וואש מען זייעט אין דר ערד והתורה לה אונ די תורה ווערט דר צו גברויכט כעבודה לאדמה והרישתה ונקותה אזו וויא מען ארבעט די ערד אונ מען אקערט אונ זייעט זיא כדי דאש קארין זאל אויש וואקסין אזו איז אויך דאש דר וועקונג פון דעם שכל איין גישטעקט אין דעם מוח אונ הארץ פון דעם מענטשין נאר דורך דער תורה ציהט ער דעם שכל אויש מכח אל הפועל אז ער זאל מיט אים דינען גאט אזו וויא דורך דעם אקערין אונ ריינגין וואקסט אויש דער קארין אבער אז מען זאל ניט ריינגין וואלט אויש גיוואקסין דערנער אויש דעם פעלד אזו אויך ער זאל ניט האבין דאש דר וועקונג פון דר תורה וואלט דער שכל גישפראצט שלעכטע דיעות אונ ליגין והעזר שהוא מן האלהים אונ דיא הילף פון גאט וואש קומט דעם מענטשין דער בייא איז גלייך כמטר המשקה אותה אזוא וויא רעגין

ממציאה ומצמחת במה שיתקיים בלבבות מעבודת האלהים לשמו לא ליחול ולא לרהות כמו שהזהירו חז"ל עליו אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו' ויהי מורא שמים עליכם :

והחמישי כי מצות התורה יש תכלית למספרן והן מגיעות עד סך ידוע והוא תרי"ג מצות אך מצות השכל כמעט שאין להם תכלית כי בכל יום יוסיף האדם דעת בהן וכל אשר תוסיף הכרתו ויבין טובות האלהים ועוצם יכלתו ומלכותו יוסיף להכנע לו ולהשפל לפניו ועל כן אתה רואה דוד ע"ה מתחנן אל האלהים להעיר אותו עליהן ולהסיר מסך הסכלות מעל עיניו כמ"ש (תהלים קיט) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך הורני ה' דרך חקיך וגו' הדריכני בנתיב מצותיך וגו' הט לבי אל עדותיך וגו' ואומר (שם) לכל תכלה ראיתי קץ רחבה

כו' כדי שתצמית הכוונה טובה מבוררת כן העיקר והתכלית מכל הלימוד והעבודה הוא שעושה לשמו יתברך לבדו לא לשום גמול ועונש אפילו בעולם הבא שהעבודה הזאת הוא עיקר הכל · כמאמז"ל אל תהיו כעבדים כו' · ויהי מורא שמים עליכם · ולא שום מורא אחרת פרשתי לעיל בהקדמה :

והחמישי כי מצות כו' לכל תכלה ראיתי קץ · פרשתי לעיל בהקדמה

רֶעגִין וָואשׂ עֶר טְרִינְקְט אָן דְשׂ פֶּעלְד ומה שהיא ממציאה אונ וָואשׂ זיא בְּרֵיינְגְט אַרוֹישׂ ומצמחת אונ מַאכְט שְׁפְּרָאצִין במה שיתקיים בלבבות אִין דֶעם דִינְסְט וָואשׂ בְּלַייבְּט בַּייא אִים אִין הַארְצִין מעבודת האלהים פוּן גָאטְשׂ דִינְשְׂט כְּלוֹמַר אִין דִיא דִינְשְׂט וָואשׂ דֶער שֵׂכֶל קְלֶערְט זִיךְ אָפּ אונ עֶשׂ בְּלַייבְּט בַּייא אִים אִין הַארְצִין פַאר גִיוִויס אַז עֶר זָאל עֶשׂ טָאן לשמו דָאשׂ אִיז פוּן גָאטְשׂ וֶועגִין לא ליחול נִיט וַוייל עֶר הָאפְט שָׂכָר צוּא קְרִיגִין דֶער פַאר ולא לרהות אונ נִיט וַוייל עֶר פָארְכְט זִיךְ פַאר אַיין עוֹנֶשׂ אַזוֹא וִויא אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים ז"ל הָאבִּין דְרוּף מַזְהִיר גִיוֶועןְ אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אִיר זָאלְט נִיט זַיין וִויא זֶעלְכֶע קְנֶעכְט וָואשׂ דִינֶען דֶעם הַאר פוּן וֶועגִין צוּא נֶעמֶען דֶר פַאר שְׂכַר ויהי מורא שמים עליכם אונ גָאטְשׂ פָארְכְט זָאל זַיין אוֹיף אַייךְ דָאשׂ הֵייסְט אִיר זָאלְט אִים דִינֶען מַחְמַת זַיין פָארְכְט אָבֶּר נִיט וַוייל אִיר פָארְכְט זִיךְ פַאר אַיין עוֹנֶשׂ :

והחמישי אונ דָאשׂ פִינְפְטֶע אִיז כי מצות התורה יש תכלית למספרן דֶען דִיא מִצְוֹת וָואשׂ שְׁטֵייעֶן אִין דֶער תּוֹרָה דִיא הָאבִּין אַיין עֶק צוּ זֵייעֶר צָאל והן מגיעות עד סך ידוע אונ זֵייא גְרֵייכִין בִּיז אַיין גִיוִוישֶׂע צָאל והוא תרי"ג מצות אונ דִיא צָאל פוּן זֵייא אִיז זֶעקְס הוּנְדֶערְט מִיט דְרַייצֶעהֶן מִצְוֹת אך מצות השכל אָבֶּער דִיא מִצְוֹת וָואשׂ גִישֶׂעהֶן דוּרְךְ דֶעם שֵׂכֶל כמעט שאין להם תכלית הָאבִּין כִּמְעַט קַיין עֶק נִיט כי בכל יום יוסיף האדם דעת בהן וָוארוּם אַלֶע טָאג קְרִיגְט דֶר מֶענְטְשׂ מֶער פַאר שְׁטַאנְד דְרִינֶען וכל אשר תוסיף הכרתו אונ וִויא מֶער פַאר שְׁטַאנְד עֶר קְרִיגְט ויבין טובות האלהים אונ פַאר שְׁטֵייט דִיא טוֹבוֹת פוּן גָאט ועוצם יכלתו ומלכותו אונ זַיין שְׁטַארְקֶע מַאכְט אונ זַיין קֶינִיגְרַייךְ יוסיף להכנע לו ולהשפיל לפניו אַזוֹ פִיל מֶער וֶועט עֶר זִיךְ אַלֵין מֶערִין אוּנְטֶער טֶענִיג אונ נִידְרִיג הַאלְטִין פַר אִים ועל כן אתה רואה דוד ע"ה מתחנן אל האלהים אונ דְרוּם אוֹיךְ זֶעהְשְׂטוּ וִויא דָוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָאט גִיבֶּעטִין צוּ גָאט להעיר אותו עליהן עֶר זָאל אִים דֶער וֶועקִין אוֹיף דִיא מִצְוֹת הַלְּבָבוֹת ולהסיר מסך הסכלות מעל עיניו אונ זָאל אָפּ טָאן דָאשׂ בַּדֶעקוּנְג פוּן דִי אוּם פַר שְׁטַאנְדִיקַייט פוּן זַיינֶע אוֹיגִין אַזוֹ וִויא עֶשׂ שְׁטֵייט אִין (תהלים) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך אַנְפְּלֶעק מַיינֶע אוֹיגִין אונ אִיךְ וֶועל לוּגִין דִי וואוּנְדֶער אוֹישׂ דַיין תּוֹרָה הורני ה' דרך חקיך וַוייז מִיר דוּ נָאט דֶעם וֶועג פוּן דַיין גִיזֶעץ הדריכני בנתיב מצותיך מַאךְ מִיךְ טְרֶעטִין אִין דֶעם שְׁטֶעג פוּן דַיין גִיבָּאט אונ נָאךְ שְׁטֵייט דָארְטִין לכל תכלה ראיתי קץ צוּ אַלֶע זאכן

רחבה מצותך מאוד ר"ל כל מה שאנו חייבין מעבודתך אל התמדת טובותיך אין קץ לו מפני שאין קץ לאופני טובותיך עלינו וכבר נאמר על קצת הפרושים שהיו כל ימיהם בתשובה מפני שהיו מחדשים בכל יום תשובה בעבור תוספת הכרתם בגדולת האלהים בכל יום וקצורם במה שהם חייבים לו מן העבודה בשעבר כמ"ש דוד ע"ה (שם יט) יום ליום יביע אומר וגו'. ואומר (שם קיט) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך:

והששי כי העבודה שהיא מן התורה היא ביכולת האדם כשהוא מבוין בה ומזדמן אליה איננה נמנעת ממבקשה אך העבודה שהיא מן השכל לא תגמר לאדם אלא בכח גדול ועזר מאת האלהים ית' כי יכולת האדם קצרה מהשיגה ועל כן אתה רואה דוד ע"ה משיב תמיד התחנה לאל לעזרו עליה באשרי תמימי דרך:

והשביעי

בהקדמה: וכבר נאמר כו' · ר"ל שעשו תשובה על מה שקצרו מהעבודה בשנים שעברו אע"פ שלא חטאו רק על מה שלא הוסיפו העבודה לשעבר כראוי:

והששי כי העבודה כו' לא תגמר לאדם אלא בכח גדול כו' · וכי העיקר מכל העבודה היא שיהיה האדם שלם ויושר עם ה' תמיד בנגלה ובנסתר בשבתו ובקומו ובכל מעשיו מה שעושה אפי' ענייני גופו ובכל דרכיו יהיה הכל לשם ה' יתברך כמ"ש דוד שויתי ה' לנגדי תמיד והדבר הזה אין בכח האדם עד שיעזרהו הבורא יתברך להשיגה והוא אחר שישתדל האדם לעשות מה שביכולתו לעשות וישתדל אח"כ להוסיף עליו בזריזות וזריזות יעזרהו הבורא יתברך מה שהוא למעלה מיכולתו כו' ועיין לקמן בחשבון כ"א כל הדברים האלה באר היטיב:

והשביעי

זאבין האב איך גיזעהן איין סוף אונ איין ענד רחבה מצותך מאוד אבר דיינע געבאט זיינען זייער ברייט ר"ל דר מיט מיינט ער אזו כי כל מה שאנו חייבים בעבודתך דען דאש אלץ וואש מיר זיינן הייב דיך צו דינן פר דיינע טובות וואש דו טוסט אונז אלע צייט אין קץ לו צו די דינשט איז ניט פר האנדין קיין עק מפני שאין קץ לאופני טובותיך עלינו וייל די אלערליי טובות וואש דו טוסט מיט אונז האבין קיין עק ניט דרום דיא דינשט וואש מיר זיינען הייב דר פר האט אויך קיין עק ניט וכבר נאמר על קצת הפרושים שהיו כל ימיהם בתשובה אונ עש איז שוין לאנג גיזאגט גיווארן פון אטייל פרומע לייט וואש זייא פלעגין תשובה טאן וייל זייא האבין גילעבט מפני שהיו מחדשים בכל יום תשובה וייל זיי פלעגין אלע טאג תשובה טאן איבר נייעש בעבור תוספות הכרתם בגדולת האלהים בכל יום פון וועגין זייא האבין אלע טאג מער דער קענט אונ פאר שטאנען אין די אכפערקייט פון גאט וקצורם במה שהם חייבים לו מן העבודה אונ האבין פאר שטאנן וויא זייא האבין פריער גיקירצט אין זיין דינשט וואש זייא זיינן הייב גיוועזן צו אים דאש היישט זייא האבין אים ניט גידינט וויא זייא האבין בדארפט דרום האבין זייא דרויף תשובה גיטאן אזוא וויא דוד המלך האט גיזאגט פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך בעך וואשער טוט רינן אויש מיינע אויגין וייל זייא האבין דיין תורה ניט גיהיט:

והששי אונ דאש זעקסטע איז כי העבודה שהיא מן התורה דען דיא דינשט וואש ווערט גילערנט אויש דר תורה היא ביכולת האדם די איז אין דעם מאכט פון דעם מענטשין כשהוא מכוין בה ומזדמן אליה אז ער איז זיך נאר מכוין דרויף אונ גרייט זיך אן דער צו איננה נמנעת ממבקשה ווערט זיא ניט פאר מיטין פון דעם וואש בגערט זיא אך העבודה שהיא מן השכל אבר די גאטש דינשט וואש קומט אויש דעם שכל לא תגמר לאדם אלא בכח גדול דיא קען ניט נגמר ווערין צוא דעם מענטשין נאר מיט גרויש קראפט ועזר מאת האלהים יתברך אונ דורך דיא הילף פון גאט יתברך כי יכולת האדם קצרה מהשיגה ווארום די מאכט פון דעם מענטשין איז קורץ פון צו גרייכין עש ביז גאט מוז אים דער צו העלפין (עיין מ"ל) וע"כ אתה רואה אונ דרום זעהשטו דוד המלך משיב תמיד התחנה לאל לעזרו עליה וויא דוד המלך האט אלע צייט גיבעטין צו גאט ער זאל אים דרויף העלפין אונ דאש וועשטו גיפינען אין דעם קאפיטיל (אשרי תמימי דרך):

והשביעי

והשביעי כי העבודה כשהיא מן התורה בלבד אין אדם בטוח בעצמו שלא יכשל בה כי כח התאות אורב לה ומצפה העתות שהוא מתעלם ממנה אבל העבודה שהיא מהערת השכל בטוח הוא מהכשל בה ומחטוא כי הנפש אינה נמשכת אליה אלא לאחר המית תאות הגופות והגברת השכל עליה ושמושו בה כחפצו ורצונו ועל כן היא עבודה מובחרת מהכשל בה ובעלה שמור מן החטא כמ״ש הכתוב (משלי יב) לא יאונה לצדיק כל און אך מעלות התורה צריך שאבאר מהם מה שיזדמן לי ואומר כי הענינים המצריכים להערת התורה גם כן הם שבעה :

אחר

והשביעי כי העבודה מן התורה בלבד כו׳ ומצפה העתות כו׳. ר״ל בעת שאינו לומד ואינו מתפלל אז כח התאוה מתגבר עליו כשהוא מתעסק בעסקי הגוף: אבל העבודה כו׳ בטוח הוא שלא יחטא : כי הנפש אינה נמשכת אליה. ר״ל לעבוד את ה׳ בעבודת השכל אלא לאחר שהמית התאוות הגופניות ואחר שכבר גבר השכל על גוף האדם ע״כ אין מקום ליצה״ר על המתגבר עליו והדברים ארוכים וכתב בספר הכוזרי בריש מאמר ג׳ שהוא כמושל במדינה מתנהג בחושיו וכוחותיו בצדק וכדרך סיפרה כמו שכתוב ומושל ברוחו מלוכד עיר ע״ש באורך ובשמנה פרקים להרמב״ם ובסוף ספר מורה נבוכים : אך מעלות התורה כו׳. שצריכים אל הערת התורה גם כן אף שהערת השכל הוא רצוי ביותר אל ה׳ אבל בלא תורה לא יגיע האדם לזה ויש לתורה גם כן שבעה מעלות : אחד

והשביעי אונ דאש זיבּעטע איז כי העבודה כשהיא מן התורה בלבד ווארום דיא גאטש דינשט וואש איינער דינט אים נאר דורך דער וועקונג פון דער תּוֹרה אין אדם בטוח בעצמו שלא יכשל בה איז דער מענטש ניט פאר זיכערט אין זיך זעלבּשט ער זאל ניט גישטרויכלט ווערין אונ עובר זיין אויף דער תּוֹרה כי כח התאוה ווארום דער כּח פון דער תּאוה דאש הייסט וואש דער מענטש גילוסט דיא תּאוות פון דעם עולם אורב לה ומצפה העתות שהוא מתעלם ממנה דער לויערט אונ האפט אויף דיא צייטין וואש דער מענטש פאר הוילט זיך פון דער תּוֹרה כּלוֹמר אין דער צייט וואש ער לערינט ניט אונ איז עוסק אין דיא וועלט זאכין דענסט מאל שטארקט זיך איבּער אים דיא גילוסטיקייט אונ רעט אים אן עובר צו זיין אויף דער תּוֹרה אבל העבודה שהיא מהערת השכל אבער דיא גאטש דינשט וואש איינר טוט דורך דיא דער וועקונג פון דעם שׂכל בטוח הוא מהכשל בה דער איז פאר זיכערט פון גישטרויכלט ווערין דרינען ומחטוא אונ פון צוא זינדיגין כּלוֹמר דער וועט שוין בּוודאי ניט גישטרויכלט ווערין אין דער דינשט אונ וועט שוין בּוודאי ניט זינדיגין כי הנפש אינה נמשכת אליה ווארום דיא נשמה ציהט זיך ניט נאך צו דער הויכער גאטש דינשט וואש קומט פון דעם שׂכל אלא לאחר המית תאות הגופות נאר נאך דעם אז ער האט גיטייט דיא לייבּליכע תּאוות והגברת השכל עליה אונ דער שׂכל האט איבּער גישטארקט זיינע גילוסטיקייט ושמושו בה כחפצו ורצונו אונ ער בּדינט זיך מיט איר דאש איז מיט דער זייל אונ מיטין גוף נאך זיין בּגער אונ זיין ווילין ועל כן היא עבודה מובטחת מהכשל בה אונ דרום איז דאש אזו איין דינשט וואש מען איז פאר זיכערט דרינען פון גישטרויכלט ווערין ובעלה שמור מן החטא אונ דער וואש טוט דיא דינשט איז פאר זיכערט פון זינד אזו וויא עש שטייט אין (משלי) לא יאונה לצדיק כל און עש וועט זיך ניט טרעפין דעם צדיק קיין שום אום רעכט אך מעלות התורה אבער דיא מעלות וואש דאש דער וועקונג פון דער תּוֹרה האט צריך שאבאר מהם מה שיזדמן לי בּדארף איך דר פון בּשיידין וואש עש וועט מיר אן גיגרייט זיין כּלוֹמר וויא פיל איך וועל קענען ואומר אונ איך וועל זאגין כי הענינים הצריכים להערת התורה אז דיא זאכין וואש בּדארפין זיין צו דעם דער וועקונג פון דער תּוֹרה ג״כ הם שבעה דיא זיינען אויך זיבּין :

אחר

אחד מהם כי האדם מחובר (ס"א מורכב) מנפש וגוף ובמדותיו מה שיביאהו להתחבר להנאות ולשקוע בתאוות הבהמיות ולנתק קשר השכל מעליו ויש בו מדות שיביאהו למאוס בעולם ולהניח ישובו מפני התהפכות עניניו בו והתמדת הפגעים והיגונות עליו ולנטות אל עולם השכל העליון ושתי העצות אינם משובחות מפני שהאחת מביאה להפסדת סדר העולם והשנית מביאה להפסדת עניני האדם בעוה"ז ובבא ומחמלת הבורא יתעלה ועוצם טובתו על האדם שחננו מה שיתקן בו עניניו ויכונו בו דרכיו בשני העולמים בסדר

אחד מהם כו'. הן הם המדריכים הנאמרים לעיל בתחלת פ"ב ע"ש: ובמדותיו כו'. יש בו בעל ידים יבא האדם להתחבר להיות נחבר ונחבר להנאות ולתאוות העוה"ז תמיד לא יחשב עד שיסכת וינתק מעליו קשר השכל לגמרי: ויש בו מדות כו'. כאשר יתישב האדם בשכלו באין העוה"ז דירת עולמים מפני התהפכות העניינים בעוה"ז באין יום שאין קללתו מרובה מחבירו: והתמדת היגונות על האדם. ועי"ז רוצה לנטות אל העו"הב ומואס בעוה"ז לגמרי רק שאין שני העצות טובות אם נוטה רק לעוה"ב בוא הפסדת עוה"ז, שלא לתוהו בראה אלא לשבת יצרה ואם נוטה רק לעוה"ז ובוכת עוה"ב לגמרי היא הפסד עוה"ז ועוה"ב כי מאחר שאינו מנהג עצמו בדרך הנכון בניהם נפסדים: ומחמלת הבורא כו'. ולכך נתן לנו תורתו וע"י התורה נותל שני העולמות שבעוה"ז נוהג עצמו בצדק ובמשפט בדרך הישר בדרך בינוני וכאשר יתנהג הכל ע"ש התורה נוחל ג"כ עוה"ב הסדר

אחד מהם איינש פון זייא איז כי האדם מחובר מנפש וגוף דש דר מענטש איז צו אנאנד גשטעלט פון איין נְשָׁמָה אונ איין גוף ובמדותיו מה שיביאהו אונ אין זיינע מדות זיינן פאר האנדן זעלבע וואש זיינן די מדות פון דעם וואש ברייננן אים להתחבר להנאות העולם צו איבר ענטפערן זיך צו די הנאות פון דעם עולם ולשקוע בתאוות הבהמיות אונ איין גזונקן אונ פר פאלן צו ווערן אין זעלבע גלוסטיקייט וואש בהמות האבן אויך ולנתק קשר השכל מעליו אונ אפ צו רייסן פון זיך דעם בונד פון דעם שכל ויש בו מדות אונ עש איז פר האנדן בייא אים זעלבע מדות דאש זיינן די מדות פון דר נשמה שיביאהו למאוס בעולם וואש זאלן אים ברייננן צו פר מיאוסין אין דר וועלט ולהניח ישובו אונ אוועק צו לאזן דעם ישוב פון דעם עולם מפני התהפכות עניניו בו ווייל ער פאר שטייט מיט דעם שכל אז ער וועט ניט זיין אין דר וועלט אייביג אונ זיינע זאכן ווערן פר ענדערט אין דר וועלט דען ער האט פיל צ-ות אויף דר וועלט אונ כמו פיל הארעווין אויף זיין פרנסה אונ דעסט גלייכן פגעים וואש אויף דעם מענטשן קומן והתמדת הפגעים והיגונות עליו אונ אלע צייט קומן איבר בייזע בגעגעניש אונ טרויערקייט דרום פר מיאוסט ער די וועלט אין גאנצן ולנטות אל עולם השכל העליון אונ וויל נייגן צוא דעם פאר שטאנדיגן אויבערשטן עולם דש איז עולם הבא: זאגט דר מחבר ושתי העצות אינם משובחות אונ די ביידע עצות זיינן ניט גוט מפני שהאחת ווייל די עצה פון דר נשמה מביאה להפסדת סדר העולם ברייננט די מענטשן צו פר דארבין דעם כרר פון דעם עולם והשנית אונ די אנדערע עצה דאש איז די עצה פון דעם גוף מביאה להפסדת עניני האדם בעוה"ז ובבא ברייננט זייא צו פר דארבין דאש פירונג אונ דיא זאכן פון דעם מענטשין אויף דער וועלט אונ אויף יענע וועלט ווארום דער גוף הייסט דאך נאר נאך גיין נאך תענוגים איז דער סוף אז ער האט ניט קיין עולם הזה אונ קיין עולם הבא ומחמלת הבורא יתעלה ועוצם טובתו על האדם אונ פון וועגן די דער בארימקייט פון דעם בשעפר יתעלה אונ זיין שטארקע גוטש וואש ער טוט מיט דעם מענטשין שחננו דאש איז וואש ער האט אים גילייט זעליגט אונ האט אים גיגעבין זעלבעש מה שיתקן בו עניניו וואש דורך דעם וועט ער קענען פארריכטן זיין פירונג אונ זיינע זאכן ויכונו בו דרכיו בשני העולמים אונ דורך דעם וועלין אים זיינע וועגין אן ניבערייט זיין ער זאל דורך דעם קענען האבין ביידע

בסדר אמצעי בין השכל והתאות והיא התורה הנאמנה השומרת הצדק בגלוי ובנסתר שמרחקת האדם מתאותיו בעוה"ז ושומרת לו גמולו באחריתו כמ"ש הכתוב (משלי כב) הט אזנך ושמע דברי חכמים וגו' כי נעים כי תשמרם בבטנך וגו' להיות בה' מבטחך הודעתיך וגו' הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת להודיעך קושט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך :

והשני כי הערת השכל איננה נוררת חיובי מעשה עבודת האלהים מתפלה וצום וצדקה ומעשר וג"ח ואין אדם מגיע בה לידיעת גבוליׁ. העונשין אשר יתחייב בהן המקצר בעבודה והוצרך למעמד וגבול בכל זה בדרך התורה והוראת הנבואה כדי שיסדר לנו הענין המכוון

בהרי עושה ומקיים מצות ה' · כמ"ש הלא כתבתי לך שלישים · תורה נביאים וכתובים :

והשני כי הערת השכל כו' · אפשר לומר שכוונתו שלפי השכל אינו גורר ומחייב את האדם לתפלה ולצום כו' כלל כמ"ש במ"ה ע"ש ולכן ביארה התורה כל זה ואפשר לפרש ג"כ שאף שהשכל מחייב ג"כ התפלה והצום להש"י וצדקה וג"ח רק שאין אדם יודע עד כמה תכבד העבודה וגבול של כל אלה כמו שמסיים ולכך הוצרך למעמד וגבול בכל זה בדרך התורה: וכן העונשין אשר יתחייב כו' · כדי שיסדר לנו כל התורה והמצות דהיינו כל התרי"ג מצות לאשר ולקיים כולם יחדיו כי כל התרי"ג מצות הם כמו קומה שלימה בכל אחד מישראל וכנגדם יש באדם תרי"ג אברים

װעלטין בסדר אמצעי בין השכל והתאוה אונ דאש איז מיט דעם מיטיל מעסיגין סדר װאש גאט האט אים גיגעבין װאש דאש איז צװישין דעם שכל אונ צװישין דעם גילוסטיקייט פון דער װעלט דאש הייסט דורך דעם װעט ער קענען ביידע גינוגין טאן והיא התורה הנאמנה אונ דער מיטיל מעסיגער סדר איז דיא װארהאפטיגע תורה װאש גאט האט אונז גגעבן השומרת בצדק בגלוי ובנסתר װאש זיא היט דאש גרעכטיקייט אין אנפלעקטע אונ אין פאר בארגנע זאכן שמרחקת האדם מתאותו דאש זיא דר װייטרט דעם מענטשן ער זאל ניט נאך גיין נאך זיינע גילוסטיקייט פון דער װעלט ושומרת לו גמולו באחריתו אונ היט אים זיין שכר אויף עולם הבא אזו װיא עש שטייט אין (משלי) הט אזנך ושמע דברי חכמים נייג דיינע אויערין אונ הער די רייד פון די קלוגע כי נעים כי תשמרם בבטנך אז דו װעשט זיי היטין אין דיין בויך להיות בה' מבטחך הודעתיך אז עש זאל זיין דיין פאר זיכערונג אין גאט האב איך דיר גילאזט װיסין הלא כתבתי לך שלישים איך האב דאך דיר גישריבין דרייא פאבעריג מיט עצות אונ מיט פר שטאנד דאש מיינט מען תורה נביאים כתובים להודיעך קשט אמרי אמת צו לאזין װיסן דיך אויף רעכטע װארהאפטיגע רייד להשיב אמרים אמת לשולחך דאש דוא זאלשט ענטפערין װארהאפטיגע רייד צו דעם װאש האט דיך גישיקט :

והשני אונ דאש אנדרע איז כי הערת השכל דען דאש דער װעקונג פון דעם שכל איננה גוררת חיובי מעשה עבודת האלהים דאש ברײנגט ניט מיט די שולדיקייט פון דיא װערקין פון גאטש דינשט מתפלה וצום וצדקה ומעשר וגמילות חסדים דאש איינר זאל מוזן תפלה טאן אונ פאסטין אונ צדקה געבין אונ מעשר אונ גמילות חסדים טאן כלומר דורך דעם שכל װאלט מען ניט גיװאוסט די צייט װען מען איז חייב תפלה צו טאן אונ װען צו פאסטין אונ װיפיל מעשר צו געבין אונ װיא אזו צדקה אונ גמילות חסדים צו טאן ואין אדם מגיע בה לידיעת גבולי העונשין אונ קיין מענטש װאלט דורך דעם שכל ניט גיװאוסט װיא װייט דאש שטראפונג איז פר די עבירות ואשר יתחייב בהן המקצר בעבודה װאש דער װאש קירצט אין דינשט װערט חייב אין זייא והוצרך למעמד וגבולובכל זה אונ דרום צו װישן װיא װייט די אלע זאכן גרייכן האט מען בדארפט װיסין בדרך התורה, והוראת הנבואה אין דעם דרך פון דער תורה אונ דאש לערנונג פון דיא נבואה

כדי

המכוון ממנו בהתקבצם והיא עבודת ה' יתעלה כמ"ש (קהלת ג) והאלהים עשה שייראו מלפניו :

והשלישי כי ההערה השכלית איננה כוללת כל המצווים מפני קוצר מחשבת קצתם ויתרון הכרת קצתם על קצתם והערה התוריה כוללת כל מי שהגיע לתנאי הצווי על דרך שוה ואם הם חלוקים בהבנתם אותה כמו שהקדמנו בסוף השער הראשון מן הספר הזה ויש שיהיה האדם מקצר קצת עניניו ומוסיף בקצתם ומתחלפת הערת השכל בו בהתחלף הכרתו וההערה

אברים וגידים ובהתקבצם כולם יחד אזי ישמש ה' במעשיו שלזאת הכוונה ברא את הכל כדי שיעבדו אותו בתרי"ג מצותיו :

והשלישי כי הערה השכלית כו'. כי מי שיש בו שכל מועט בודאי אינו עובד ה' כ"כ כמו מי שיש בו שכל הרבה אבל הערת התורה כולל כל בני ישראל מקבלי התורה כולם שוים בה כמו שהמשכיל מצווה ומחויב לעשות סוכה ולולב וציצית ותפילין כו' כמו כן חייב הכסיל והפתי: ואם הם חלוקים בהבנתם וכו'. ואע"פ שחלוקים בהבנת התורה שאחד מבין יותר מחברו אבל התורה היא שוה לכל כמ"ש לעיל שהתורה היא כשמש לאור העינים ע"ש : ויש שיהיה האדם מקצר וכו'. ר"ל ואף שנמצא בהערת התורה שזה עושה הרבה וזה עושה מעט בכמה מצות ה' אע"פ שנצטוו כולם בשוה הוא מחמת שזה שכלו חזק ועושה מצות ה' בזריזות ובשמחה בלי גרעון וזה שכלו חלש ואינו מבין איך עושין מצות ה' ועי"ז הוא עושה ברפיון ולפעמים גורע לגמרי וכל זה בא מחמת השכל אבל התורה בעצמה אינה מתחלפת רק היא מצוה כלם יחד לעשות מצות ה' וכל אחד עושה לפי שכלו והכרתו אבל בלא התורה רק ע"י הערת השכל היו נשארים רוב בנ"א כבסילים בלי עבודת ה' :

והרביעי

כדי שיסדר לנו הענין המכוון ממנו דאש פון וועגן עס זאל אונז רעכט מסדר זיין כלומר כדי מיר זאלין רעכט וויסין די זאכין וואש קומט ארויש דער פון בהתקבצם אז זיי זאמלען זיך איין בנאנד דאש דער וועקונג פון דר תורה אונ דאש דר וועקונג פון דעם שכל והוא אונ דאש איז עבודת יי יתעלה מען זאל דורך די ביידע רעכט וויסין די דינסט פון גאט יתעלה אין וואש פר אצייט מען בדארף טאן איטליכע מצוה אונ וויא אזו מען זאל אים דינן מיט איטליכר מצוה :

והשלישי אונ דאש דריטע איז כי ההערה השכלית דען די דער וועקונג פון דעם שכל איננה כוללת כל המצווים די טרעפין ניט אלע מענטשין מפני קוצר מחשבת קצתם ווייל דיא גידאנקן פון אטייל מענטשין זיינן קורץ אונ גרייכין ניט אזו ווייט אז זייא זאלין קענן גאט דינן דורך דעם דער וועקונג פון זייער שכל ויתרון הכרת קצתם על קצתם אונ אפילו די פר שטאנדיגע לייט זיינען אויך ניט גלייך ווארום אטייל האבין מער פר שטאנד פון די אנדרע והערה התוריה אבר דאש דר וועקונג וואש קומט אויש דר תורה כוללת כל מי שהגיע לתנאי הצווי דאש טרעפט איטליכין וואש ער גרייכט נאר אין דעם כלל אז ער איז שולדיג צו האלטין מטש גיבאט על דרך השוה אויף דעם גלייכין דרך כלומר די מוזן אלע טאן גלייך ואם הם חלוקים בהבנתם אותה אונ וועגן אפילו זייא זיינען צו טיילט אין דעם פר שטאנד פון דער תורה כלומר אפילו דער וואש איז גאר אין עם הארץ פון דעשט וועגין איז ער חייב מקיים צו זיין די מצות פון דער תורה גלייך וויא דער תלמיד חכם כמו שהקדמנו בסוף השער הראשון מן הספר הזה אזו וויא מיר האבין גישריבין אין דעם ענד פון דער שער היחוד פון דעם ספר ויש שיהיה האדם מקצר בקצת עניניו אונ וואש עס גיפינט זיך אין דעם דער וועקונג פון דער תורה אז איין מענטש טוט אין אטייל זאכין ווייניג ומוסיף בקצתם אונ אין אטייל זאכין מער כלומר אונ דאש וואש טרעפט זיך אז אטייל מצות איז דער מענטש ניט אזו מקיים אונ אטייל איז ער מער מקיים אדער אטייל מענטשין טוען פיל מצות אונ אטייל ווייניגער חאטשע זיי זיינן דאך גיבאטן גיווארין צוא טאן אלע מצות גלייך אונ אלע מענטשין זיינען גיבאטן גיווארין גלייך ומתחלפת הערת השכל בו דאש איז ווייל עס צו שייד זיך ביא אים דאש דר וועקונג פון שכל בהתחלף הכרתו נאך דעם וויא

זיין

והרביעי כי מן הידוע כו׳ עיין לקמן בפרק ו׳ מזה השער המאמר דברים הללו מבוארים באר היטב עיין שם: ויתהדנו

וההערה התוריה אינה מתחלפת בעצמה אבל צורתה צורה אחת לנער ולבחור ולישיש ולזקן ולמשכיל ולכסיל "ומתחלף המעשה שיהיה מחכמתו בכל אשר זכרנו (ס"א כאשר ספרנו) כמ"ש הספר (דברים לא) בכלילת ההערה התוריה לכל העם הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך וגו׳ ואמר שם תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם:

(בנ"ס ומבתווס כן הוא גירסת פ"ל וז"ל ומתחלף פשוט שהוא ט"ס וצ"ל ומשתווה או אולי מתחלף עכ"ל וע"פ גירסא זו כתבתי בהעתק ומשתווה):

והרביעי כי מן הידוע כי עבודות ב"א חייבין בהן כפי מעלות הטובות עליהם בכל דור ודור מתחדשות סיבות לעם זולתי עם אחר מביאות ליהדם בטובה מאת ה׳ יתעלה וצריך בעבורם שיתיחדו גם הם בתוספות עבודת הבורא מבלעדי שאר

זיין קען שאפט צו שייד זיך אין דיא זאכין כלומר אטייל מצות פאר שטייט ער בעסער טוט ער זייא בעסער אונ אטייל פאר שטייט ער ניט אזו טוט ער זיי ווייניגער אונ אזו אויך בייא איטליכין מענטשין דער וואש האט מער פאר שטאנד ווייזט ער וויא צו טאן דיא מצות פון גאט אונ טוט זיי מיט זריזות איז ער מקיים פיל מצות אונ דער אנדערר האט ווייניג פר שטאנד אונ פר שטייט ניט וויא אזו מען טוט גאטס מצות דרום טוט ער ניט די מצות מיט זריזות דרום טוט ער ווייניג מצות אדער גאר ניט וההערה התוריה אינה מתחלפת בעצמה אבר די דער וועקונג פון דער תורה איז אין זיך זעלבשט ניט צוא שייד זיא זאל גיביטין צוא איינעם מער אונ צו איינעם ווייניגער אבל צורתה צורה אחת לנער ולבחור נאר זיא איז אין איינערלייא גישטאלט אונ אירע גיבאט גייען אן ארע גלייך סייא צו איין קליינעם יונג אדער איין גרויסין ולישיש ולזקן אדער איינעם וואש איז אין מיטיל יארין אדר צו איין אלטין מאן ולמשכיל ולכסיל אונ צו איין קלוגין אונ צו איין נאר דיא אלע זיינען גלייך שולדיג צו האלטין דיא מצות פון דער תורה ומשתוה המעשה שיהיה מחכמתו בכל אשר זכרנו אונ די ווערק וואש קומט אויש דער תורה די זיינען גלייך בייא די אלע וואש מיר האבין דא דער מאנט (עיין בהג"ה) כמו שאמר הספר בכלילת ההערה התוריה לכל העם אזו וויא עש שטייט אין דער ספר תורה וויא ארום דאש גאנצע פאלק ישראל זאלין גלייך דער וועקט ווערין דיא תורה צו האלטין שטייט אי׳ (דברים) הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך מאך איין זאמלען דאש פאלק דיא מאנזבלין אונ די ווייבער אונ דאש קליין גיזינד אונ די גרים וואש זיינען אין דיינע שטעט אונ פריער שטייט תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם דו זאלשט לייענן די תורה פר כל ישראל אז זייא זאלין זיא הערין:

והרביעי אונ דאש פערטע איז כי מן הידוע דען דאש איז גיוויש כי עבודת בני אדם חייבין בהן אז די מענטשין זיינן חייב די דינשט כפי מעלות הטובות עליהם ווערדיג די מעלות פון דיא טובות וואש זיינען אויף זיי כלומר וויא מער טובות די מענטשין אנטפאנגען אזו פיל מער זיינען זייא שולדיג דער פאר צו דינען בכל דור ודור מתחדשות סיבות אונ אין איטליכין דור גישעהן נאייע זאכין לעם זולתי עם אחר צו איין פאלק יוא אונ צום אנדערין פאלק ניט אונ דיא זאכין מביאות ליהדם בטובה מאת ה׳ יתעלה ברייננן צו זיי בזונדערע טובות פון גאט יתעלה כלומר דורך דעם וואש דעם פאלק גישעהען נאייע זאכין האבן זייא דורך דעם מער טובות פון גאט יתברך אז דיא איבעריגע פעלקער וצריך בעבורם שיתיחדו גם הם בתוספת עבודת הבורא אונ דרום
בראפין

שאר העמים ואין דרך לדעת זה מצד השכל לבדו כאשר בחר בנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים ובקיעת ים סוף ומה שסמוך להם מן הטובות אשר אין צורך לזכרם בעבור שהן ידועות ומפורסמות ויחדנו הבורא יתעלה בעבודה חייבנו בה להודות לו ויעד אותנו על קבלתה בהגמול בעוה"ז ובבא מה שלא יסופר מרוב חסד וטובה ממנו ית' וכל זה לא יתברר כי אם בתורה כמ"ש הכתוב (שמות יט) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם

ויחדנו הבורא יתב' כו' · יותר מה שהשכל מחייב לעבוד את ה' בזה מחויבים כל בני אדם ותוס אבל בני ישראל על שהוציאנו ממצרים ושאר הטובות שעשה עמנו בפרט הטיל עלינו עבודות אחרות שהם החקים וגזרות התקים עלינו אף שאין השכל מחייב אותם כ"כ לקמן וכ"ל בזה מש"ה וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ושמרת ועשית את החקים האלה החוקים דייקא ופסוק זה נאמר בחג השבועות ועיין בפרק השני מש"ה : ויעד אותנו כו' · ר"ל ולא זו בלבד שעשה עמנו כמה טובות הגדולות א"כ אנחנו חייבין לקבל גזרותיו ותקיו להודות לו על"ז שהבטיח אותנו כשנקבל לקיים גזרותיו ותקיו לגמול אותנו בגמול טוב בעוה"ז ובעולם הבא מה שלא יסופר מרוב ובאמת הוא חסד וטובה ממנו יתברך כמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ר"ל כאשר אתה תשלם כ"כ לקמן כי בלא זה גם כן אנחנו חייבים לקיים כל דבריו כנ"ל : כמ"ש אתם ראיתם וגו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו' : הבי שהבטיח

בדארפין די זעלביגע אויך מער צו דינען דעם בשעפר מבלעדי שאר העמים חוץ דיא איבעריגע פעלקר דאש הייסט די דינשט וואש די איבעריגע פעלקר דינען מוזין זייא בוודאי דינען נאר חוץ דעם בדארפין זיי אים נאך מער דינען ווייל זיי האבין דאך מער טובות מקבל גיוועזן אז יענע ואין דרך להעת זה מצד השכל לבדו אונ מיט דעם שכל אליין קען מען דאש ניט וויסן אונ פר שטיין וואש פר טובות גאט יתברך האט מיט דיא ישראל פר צייטין מער גיטאן איידער מיט די איבעריגע פעלקר ווען מיר זאלין עש ניט לערנן אין דער תורה כאשר בחר בנו ית' ווי ער האט אונז אויש גיצויגין פון מצרים ובקיעת ים סוף אונ האט אונז גישפאלטין דעם ים ומה שסמוך להם מן הטובות אונ וואש נאך מער טובות וואש ער האט אונז גיטאן וואש שטייען אין דער תורה אשר אין צורך לזכרם וואש איך בדארף זייא ניט צו דער מאנען אין דעם ספר בעבור שהן ידועות ומפורסמות פון וועגין ווייל זייא זיינען בקענט אונ מפורסם איטליכר ווייסט זיי ויחדנו אז הבורא יתעלה בעבודה אונ דרום האט דער בשעפער יתברך אונז בזונדער פאר שולדיגט מער דינשט וחייבנו בה אונ ער האט אונז מחייב גיוועזן אין דער תורה להודות לו צוא לויבין אים מער איידר דער שכל איז מחייב ווארום דאש וואש דער שכל איז מחייב דאש בדארפין טאן אלע מענטשין אבער צו אונז בני ישראל וואש ער האט אונז גיטאן מער טובות אז אלע האט ער אויף אונז גיווארפין אפילו זעלכע מצות וואש דער שכל איז זייא ניט מחייב ויעד אותנו על קבלתה בהגמול בעוה"ז ובבא אונ האט אונז נאך צו גיזאגט אז ער וועט אונז דער פאר געבין שכר אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט מה שלא יסופר מרוב חסד וטובה ממנו יתברך וואש עש קען ניט אויש דער ציילט ווערין דיא פיל חסדים אונ די טובות פון גאט יתברך וואש ער טוט מיט אונז כלומר מיר וואלטין דאך בדארפט דינען אים אונ זיינע גזירות מקבל צו זיין פון וועגין דיא פיל טובות וואש ער האט אונז מער גיטאן אזוא וויא פריער איז גישטאנען וואלטין מיר דאך פאר אונזער דינשט ניט בדארפט נעמען קיין שכר נאר דיא חסדים אונ דאש גוטש פון דעם בשעפר איז זייער גרויש אונ פיל האט ער אונז דאך צו גיזאגט שכר צו געבין פר דער דינשט וכל זה לא יתברר כי אם בתורה אונ דאש אלץ אז ער האט אונז גיטאן מער טובות וואש מיר זיינען אים דרום מער שולדיג צו דינען אז אלע פעלקער קען מען ניט גיוואר ווערין נאר דורך דער תורה אזוא וויא עש שטייט אין

פסוק

אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וגו' :

והחמישי כי ההערה התוריה היא הקדמה ומבוא אל הערת השכל וראיה עליו בעבור צורך האדם בנערותו אל חנוך והנהגה ולמנוע תאותיו עד שיחזק ויכון שכלו וכן הנשים וקלי הדעת מן האנשים אינם נמשכים אחר הנהגת השכל מפני חלושות איסורו בהם וקשורו אותם הצריך הדוחק להנהגה בינונית שיסבלוה ולא יבצר מהם לעמוד בה וע"כ נוסדו התורות על קטבי היחול

שהכניסה להם גמול טוב כי אין לך גמול טוב יותר מזה :

והחמישי כי ההערה התוריה כו' עיין לעיל פרק א' : עד שיחזק ויכון שכלו · להכין הכנה כמו הכון לקראת אלהיך וגו' · ועל כן נוסדו התורות על קטבי היחול והרהות · ע"כ כל התורה והמצות מיוסדים על עמודי שכר ועונש והיה אם שמוע תשמעו וגו' · ונתתי מטר ארצכם וגו' השמרו לכם פן יפתה לבבכם וגו' וחרה אף ה' בכם וגו' והוא כדי שיקבל הקטן והמון העם את מצות ה' מחמת הגמול והעונש ולא יבצר מהם תורת ה' אבל אם יתעוררו ללמדם מחמת המעלות

פסוק אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים איר האט דאך גיזעהען וואש איך האב גיטאן צו מצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים אונ איך האב אייך גיטראגין אזוא וויא אויף דיא פליגיל פון איין אדלער ואביא אתכם אלי אונ האב אייך גיבראכט צו מיר ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי אונ אז איר וועט פאר נעמען אין מיין קול אונ וועט היטין מיין זיכערהייט וועט איר מיר זיין איין גיליבט פאלק ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אונ איר וועט מיר זיין איין היילוג פאלק :

והחמישי אונ דאש פינפטע איז כי ההערה התוריה דען דיא דער וועקונג פון דר תורה היא הקדמה ומבוא די איז איין אן הייב אונ איין וועג מען זאל דורך דעם קומען אל הערת השכל צו די דער וועקונג פון דעם שכל וראיה עליו אונ פון דער תורה זאל דער שכל זיך קענען ראיות ברייגען אדער אזו איז דער פשט אונ איין ראיה קען מען ברייגען דרויף אז די דער וועקונג פון דער תורה איז ווי איין וועג צוא דעם דער וועקונג פון דעם שכל בעבור צורך האדם בנערותו אל חנוך והנהגה ווארום אין דער יוגינט וואש ער האט נאך קיין שכל ניט מוז זיך דר מענטש גיוואוינען צו גוטין אונ מוז זיך פירין אין גוטע דרכים ולמנוע תאותיו אונ צו פר מיידן זיינע תאוות אונ דאש קען נאר זיין דורך דעם וואש מען לערינט מיט אים די תורה ווייסט ער וואש מען מוז יוא טאן אונ וואש מען טאר ניט טאן אונ דעם שכר אונ דעם עונש דער פאר קען ער זיך גיוואוינען צו גיין אין גוטן וועג עד שיחזק ויכון שכלו ביז זיין שכל ווערט גישטארקט אונ ברייט קען ער שוין דינען גאט דורך דעם דר וועקונג פון דעם שכל וכן הנשים וקלי הדעת מן האנשים אונ אזו אויך די ווייבר אדר מאנזבלין וואש האבין ווייניג פר שטאנד אינם נמשכים אחר הנהגת השכל די קענן זיך ניט נאך ציהען נאך דעם פירונג פון דעם שכל מפני חלישות אסורו בהם ווייל דער בונד פון דעם שכל איז ביי זיי שלאף אונ ניט וואול פר בונדן בלומר ווייל זיי האבן ווייניג שכל קען זייער ביסיל שכל ניט גובר זיין דיא תאוות הצריך הדוחק להנהגה בינונית דרום האבין זיי בדארפט נייטיג אז זיי זאלן זיך פירין אין איין מיטיל מעסיגין דרך שיסבלוה וואש זיי זאלין עש קענען דער ליידין ולא יבצר מהם לעמוד בה אונ עש זאל ניט פר מיטין ווערין פון זיי פון צו קענן בשטיין דרינען אין דעם מיטיל מעסיגין דרך דאש איז דער דרך פון דר תורה ועל כן נוסדו התורות אונ דרום זיינען די מצות וואש ווערין גילערינט אויש דער תורה גיגרונד פעסט גיווארין על קטבי היחול והרהות אויף זעלבע יסורות וואש מען זאל האפין איין גוטין שכר צו נעמען פר די מצות אונ מען מוז זיך פארכטין פר איין עונש פר די עבירות אונ דאש איז

דרום

היחול והרהות ומי שאינו מקצר בחיובי העבודה יהיה במדרגת החסידים הזכים ויהיה ראוי לגמול העוה"ז והבא ומי שעולה ממנה אל העבודה שהוא מדרך הערת השכל יגיע אל מדרגת הנביאים ובחירי עליון החסידים ויהי גמולו בעוה"ז השמחה במתיקות עבודת ה' כמ"ש הנביא (ירמיה טו) נמצאו דבריך ואוכלם ויהי דברך לי לששון ולשמחת לבבי כי נקרא שמך עלי ה' אלהי צבאות ואמר (תהלים סד) ישמח צדיק בה' וחסה בו ויתהללו כל ישרי לב ואמר (שם צז) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה וגמולו לעוה"ב להגיע אל האור העליון אשר לא נוכל לספרו ולא לדמותו כמ"ש (זכריה ג) אם בדרכי תלך ואם את משמרתי תשמור וגם אתה תדין את ביתי וגם תשמור את חצרי ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה ואמר

המעלות הטובות שיש לתורה לא יקבל התורה ומלות לעולם כמו שהאריך בזה בשער הבטחון פרק ד' בחלק השני עיין שם: ומי שאינו מקצר בחיובי העבודה כו'. ר"ל אם האדם מקיים כל התורה כראוי מחמת השכר והעונש שבתורה בשביל זה שכרו מרובה בעולם הזה ובעולם הבא אבל בוודאי מי שעולה מזה ומגיע למדרגה העליונה לעבוד את ה' בדרך השכל א"כ למעלה ממנה אין קץ לשכרו כמו שמסיים השמחה במתיקות עבודת ה' כו'. וכתב בשל"ה דף מ"ט שהאר"י ז"ל העיד על עצמו שלא זכה לכל המעלות הגדולות מה שזכה

דרום כדי דער פראסטער עולם וואש האבין קיין פאר שטאנד ניט צו דינן אים דורך דעם דר וועקונג פון דעם שכל וועלין זיי אים דינן פון וועגין שכר אונ אזו אויך וועלין זיי מורא האבין עבירות צוא טאן פון וועגין דעם עונש ומי שאינו מקצר בחיובי העבודה אונ דער וואש קירצט ניט אין די שולדיקייט פון גאטש דינשט האטשי ער דינט פון וועגן שכר אונ עונש יהיה במדרגת החסידים הזכים דער קומט צו דיא מדריגה פון דיא ריינע חסידים ויהיה ראוי לגמול העוה"ז ובבא אונ וועט ווערט זיין צו קריגין איין גוטין שכר אויף דר וועלט אונ אויף עולם הבא ומי שעולה ממנה אל העבודה אונ דר וואש גייט פון דר דינשט וואש איז פון וועגין שכר אונ עונש קומט ער צו דער הויכער דינשט שהיא מדרך הערת השכל וואש זיא איז דורך דעם דער וועקונג פון דעם שכל אונ דינט גאט ניט פון וועגן שכר אונ עונש יגיע אל מדרגת הנביאים ובחירי עליון החסידים דער וועט קומן צוא דיא מעלה פון נביאים וואש זיינן אויש דר וויילט פון גאט ויהיה גמולו בעוה"ז אונ זיין שכר וועט זיין אויף דעם עולם השמחה במתיקות עבודת השם דיא שמחה וואש ער וועט האבין מיט דיא זיסקייט פון גאט יתברך אזו וויא ירמיה הנביא האט גיזאגט נמצאו דב־יך ואוכלם וויא באלד דיינע רייד זיינען גיפונען גיווארין בייא מיר אזוא האב איך זייא גליידך וויא אויף גיגעסין פאר גרויש גלוסטיקייט ויהי דברך לי לששון ולשמחת לבבי אונ דיינע רייד זיינען צוא מיר צוא לוסט אונ פרייד פון מיין הארץ כי נקרא שמך עלי ה' צבאות ווייל דיין נאמען איז איבער מיר גירופען דוא גאט וואש דוא הערשט איבער אלע הערשאפט אונ אין תהלים שטייט ישמח צדיק בה' דער צדיק וועט זיך פרייען מיט גאט וחסה בו אונ וועט זיך בשיצין אין אים ויתהללו כל ישרי לב אונ וועלן זיך ברימען אלע רעכט פארטיגע הערצער וגמולו לעולם הבא להגיע אל האור העליון אונ אויף עולם הבא וועט זיין שכר זיין צו גרייכן צו דעם אויבערשטן ליכט אשר לא נוכל לספרו ולדמותו וואש מיר קענען עש ניט דר ציילן אונ ניט גלייכן צו קיין שום זאך אזו וויא גאט האט גזאגט צו יהושע בן יהוצדק כהן גדול אם בדרכי תלך אויב דוא וועסט גיין אין מיינע וועגן ואם את משמרתי תשמור אונ אויב דוא וועסט היטן מיין גיבאט וגם אתה הדין את ביתי אונ וועסט אויך משפטן מיין הויז וגם תשמור את חצרי אונ וועסט היטן מיין בית המקדש ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה אונ איך וועל דיך לאזין גיין צווישן דיא מלאכים וואש זייא שטייען תמיד אונ אין

תהלים

הם וצרות הקודש כמפורסם רק מהמה שהיה שמח מיד כשעשה שום מצוה ע"ש :

והשני כי התורה כללה כו' · שהתורה כללה בכל אחד מן מצות השמעיות ר"ל כהחקים כפרה אדומה ושעטנז ונזיר ודומיהן שאין השכל מחייב אותם כלל וכן ביארה התורה בכלל אחד כללים ושרשים ממצות שכליות כמו מציאות הבורא יתברך ואחדותו וקדמותו והשגחה ויראה אף על פי שישנו בדרך השכל לא הניחה התורה מלהזכירה כי מי שאין שכלו שלם מחמת גובר התאוות כמו שהיה בשעת מתן תורה לא ידרשם ולא יבקשם מפני שצריכין לכמה הקדמות ולכך כללם בכלל אחד : ושבו השכליות כו' · כדי להיות שוים מצות השכליות אצלם כמו החקים לקיימם במצות ה' ומי שיחננו ה' שכל ויבינם ויבין אותן מצות ע"פ שכל גם כן טוב לו שיקיימם :

לשני

ואמר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם ואמר (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו :

והששי כי התורה כללה ענינים לא יוכל השכל (ס"א הספר) לבאר אופני חיובם והם המצות השמעיות וכללים משרשי השכליות וזה היה בעבור שהיה העם שנתנה להם התורה בעת ההיא בענין גובר התאוות הבהמיות עליהם ונחלשות מדעתם והכרתם מהבין הרבה מן השכליות ונתנה בהם התורה בזה מנהג אחד ושבו השכליות והשמעיות אצלם שוים בהערה עליהם ומי ששכלו והכרתו חזקים יתעורר עליהם ויקבלם

על

(תהלים) שטייט מה רב טובך אשר צפנת ליריאך וויא גרויש איז דיין גוטש וואש דוא האשט בהאלטן צו דיינע פארכטער פעלת לחוסים בך נגד בני אדם וואש דו האשט גיווערקט פר די וואש בשיצין זיך אין דיר צו בצאלין קעגין די לייט אונ ישעיה האט גיזאגט עין לא ראתה וגו' קיין אויג האט עש ניט גיזעהן נאר דו גאט אליין דעם שכר וואש וועט גיטאן ווערין צו דיא וואש האפין צו גאט :

והששי אונ דאש זעקסטע איז כי התורה כללה ענינים דען דיא תורה האט גישטעלט זעלכע זאכין לא יוכל השכל לבאר אופני חיובם וואש מיט דעם שכל קען מען ניט בשיידין די אופנים פאר וואש איז מען חייב זיי צו טאן והם המצות השמעיות אונ דאש זיינען דיא מצות וואש מען מוז זייא דרום טאן ווייל מיר האבין זייא גיהערט אויף דעם בארג סיני אבר מיט דעם שכל פאר שטייט מען ניט דעם חיוב פון זייא דהיינו כלאים אונ שעטנז אונ נאך זעלכע גלייכין וכללים משרשי השכליות אונ אויך האט די תורה בשייר כללים אונ שרשים פון די מצות וואש מען קען זייא יוא פאר שטיין מיט דעם שכל נאר למאי האט ער זיי נאך גיבאטין די מצות השכליות מען וואלט דאך בלויז זייא מקיים גיוועזן דורך דעם שכל דרויף ענטפערט דר מחבר וזה היה אונ דאש איז דרום גיוועזן אזו בעבור שהיה העם שנתנה להם התורה בעת ההיא ווייל דאש פאלק וואש מען האט זייא גיגעבין דיא תורה זיינען דענמאלט גיוועזן בענין גובר התאוות הבהמיות עליהן אין אזו איין גישטאלט וואש דיא לייבליכע אונ וועלטליכי גלוסטיקייט האט זייא איבר גישטארקט ונחלשו מדעתם והכרתם אזו זיינען זייא שלאף גוועזן פון זייער שכל אונ זייער פאר שטאנד מהבין הרבה מן השכליות פון צוא פאר שטיין פיל פאר שטאנדיגע זאכין ונתנה בהם התורה בזה מנהג אחד אונ דרום האט זייא דיא תורה פיר גישטעלט איין מנהג כלומר דרום האט די תורה זייא אויך גיבאטין פיל מצות וואש ווערין פאר שטאנדין מיט דעם שכל ושבו השכליות והשמעיות אצלם שוים בהערה עליהן כדי די מצות השכליות אונ שמעיות זאל גלייך זיין בייא זייא אין דעם דער וועקונג. כלומר אפילו דיא מצות וואש ווערין פאר שטאנדין מיט דעם שכל זאלין זייא אויך דרום מקיים זיין ווייל דיא תורה האט זייא גיבאטין ומי ששכלו והכרתו חזקים אונ דר וואש זיין שכל אונ זיין פר שטאנד זיינען שטארק יתעורר עליהם ויקבלם על

עצמו

על עצמו לשני הפנים ומי שנהלש שכלו מדרך חיובם יקבלם מצד התורה בלבד וינהג בהם מנהג השמעיות והיתה בזאת תקנת הכל כמ"ש (משלי ג) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום :

והשביעי כי התורה נגיע אליה במציעות אדם שיראו על ידו אותות ומופתים כל ב"א שוים בהם מצד הרגשות לא יוכלו לדחותם ויתברר להם מה שהוא בא בו משם הבורא במופתים מורגשים ושכליים וזאת תוספות על מה שהוטבעו אליו בשרש הבריאה והיצירה מן

לשני הפנים · מצד השכל ומצד התורה :

והשביעי כי התורה נגיע אליה כו'. ר"ל מאחר שאנחנו קבלנו התורה על ידי מרע"ה שהיה אמצעי והסרסור והשם יתברך עשה על ידו אותות ומופתים גדולים ונוראים שהוא דבר הנראה לעינים שלא יוכל שום אדם להכחיש אותם מפני פרסומם וזה הדבר יותר מבואר מראיות השכל וכמו שהאריך בזה בס' הכוזרי מקצה אל הקצה והבאתי דבריו לעיל. לכך אנחנו חייבין, לעבדו ולהודות לו יותר משאר בני אדם במצות התורה השמעיות וכן כל שבט המיוחד בטובה יתירה מחוייב בעבודה יתירה כמו הכהנים והלוים וכן אדם אחד המיוחד בטובה מבזולתם כמו מלך או נביא או חכם בחכמתו מחויב לעבוד עבודה יתירה על העבודות הראשונות שמחויב בהם עם כל בני אדם ולא יעזוב בשביל זאת שאר העבודות ומכ"ש עבידתו שלא יפול מכל מדרגות עד שיהיה כבהמות נדמה ויהיה דינו כבהמה כו' · וכל הדברים האלה נתבארו באורך בס' כו' מוס

עצמו דער וועט זיך דר וועקן צו די מצות השכליות אונ וועט זייא אויף זיך מקבל זיין לשני הפנים דורך ביידע עריליא אופנים איין מאל ווייל דיא תורה האט זייא גיבאטין אונ דאש אנדרע ווייל דער שכל ברייננט זייא מיט ומי שנהלש שכלו מדרך חיובם אונ דער וואש זיין שכל איז שלאף פון צו פאר שטיין דעם טעם פאר וואש מען איז זייא חייב יקבלם מצד התורה בלבד וועט ער זיי מקבל זיין נאר דרום אליין ווייל די תורה האט זיי גיבאטין וינהג בהם מנהג השמעיות אונ וועט זיך אין זייא נוהג זיין אזו וויא דיא מצות השמעיות כלומר אזוא וויא ער טוט דיא מצות השמעיות ווייל דיא תורה האט זייא גיבאטין האטשע מען פאר שטייט זיי נים מיט דעם שכל אזו אויך וועט ער דיא מצות השכליות אויך מקיים זיין ווייל די תורה האט זייא גיבאטין והיתה בזאת תקנת הכל אונ דרום ווערין אלע גיהאלפין מיט דער תורה אזו וויא עש שטייט אין (משלי) דרכיה דרכי נו"ם אירע וועגין זיינן זיסע וועגין וכל נתיבותיה שלום אונ אלע אירע שטעגין זיינען פריד :

והשביעי אונ דאש זיבטע איז כי התורה נגיע אליה דען דיא תורה האבין מיר גינרייכט צו איר במציעות אדם שיראו על ידו אותות ומופתים דורך איין מענטש וואש דורך אים זיינען גיזעהן גיווארין וואונדער אונ צייכין כל בני אדם שוים בהם מצד הרגשותם זיינען אלע מענטשין דרינן גלייך דורך זייער הרגשה כלומר ווארום אזו אזוי וואש ווערט פר שטאנדין מיט דעם שכל קענן עש אטייל לייט ניט פאר שטיין אבר די וואונדער אונ צייכין האט מען דאך גיזעהן אונ גיפילט מיט דיא חושים דרינן זיינן גלייך אלע מענטשין לא יוכלו לדחותם זייא קענען עש ניט פאר שטויסין אונ לייקנן ויתברר להם מה שהוא בא בו משם הבורא במופתים מורגשים ושכליים אונ דורך דיא וואונדר אונ צייכין וואש זיינן ווארין גיפילט אונ גיזעהען אונ זיינען ווארין פאר שטאנדין מיט דעם שכל איז זייא אויש גיקלערט גיווארין אז דאש וואש ער איז דר מיט גיקומן אונ האט עש גיזאגט פון דעם בשעמ'ים וועגין איז דאש אלץ אמת כלומר דורך דיא וואונדער וואש ג"אט האט גיטאן דורך אים וואש אטייל וואונדער האט מען גיזעהן אונ אטייל האט מען גיפילט דורך זייערע חושים אונ אטייל האבין זייא פאר שטאנדין אויש דעם שכל איז בייא זייא אויש ניקלערט גיווארין אז די אלע מצות וואש ער האט גזאגט פון גאטש וועגין זיינן אמת וזאת תוספות על מה שהוטבעו אליו בשורש הבריאה והיצירה מן ההערה השכלית אונ דאש איז

מן ההערה השכלית ומי שיבחן טובות האלהים עליו אשר ישתווה בהן עם כל בני אדם יאמין בחיוב קבלת עבודת האלהים בכל מיני השכליות וכשיבחן טובות הבורא עליו אשר יחד בהן עמו משאר העמים יאמין בחיובו במצות השמעיות מבלעדי שאר האומות וכן כאשר יבחן טובות האלהים עליו אשר יחד בהן שבטו מבלעדי שבטי שאר עמו בכהונה ולויה יאמין בחיובו במצות אשר יחד בהן האלהים שבטו וע"כ תמצא תורת כהונה ארבעה ועשרים כנגד ארבעה ועשרים טובות שהטיב בהם הבורא לכהנים והם ארבעה ועשרים מתנות כהונה ועל ההקשה הזאת כל מי שיחד האלהים אותו בטובה מבלעדי שאר בני אדם צריך שיחייב את עצמו עבודה שיתיחד בה מבלעדיהם

מזה השער עיין שם : ועל כן תמצא תורת כהונה כ"ד · ואלו הן יציקות בלילות פתיתות מליחות התנופות הגשות הקמיצות והקטרות והמליקות הקבלות ההולכות עריפות והזאות והשקאת סוטה טהרת מצורע נשיאות כפים ותרומת הדשן וסידור המערכה ובני גזירי עצים ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה ולחם הפנים ובזיכי לבונה והערכת הנרות כך מצאתי : והאוי

בעשער פון דיא פאר שטאנדיגע דער ווערקונג וואש איז ווארין גיגעבין דעם מענטשין אין זיין טבע אין דעם שורש פון זיין בשעפניש ראש מיינט מען דיא זאכין וואס אמענטש זעהט אונ פילט זיינן בעסער קלאר אונ בשייד פון דיא זאכין וואס ער פאר שטייט זייא מיט דעם שכל וואש איז אים גיגעבין גיווארין אין דעם שורש פון זין בשעפניש ומי שיבחן טובות האלהים עליו אונ דער וואס פאר שטייט דיא טובות וואס גאט האט אים גיטאן אשר ישתווה בהן עם כל בני אדם וואס ער איז דרינען גלייך מיט אלע מענטשין יאמין בחיוב קבלת עבודת האלהים דער בדארף גלייבין אז ער איז שולדיג אויף זיך מקבל צו זיין גאטס דינסט בכל מיני השכליות אין אלערלייא דינסט וואס דער שכל ברייננגט מיט ובשיבחן טובות הבורא עליו אונ אז ער וועט פאר שטיין דיא טובות וואס דער באשעפער האט אים גיטאן אשר יחד בהן עמו משאר העמים וואס ער האט דרינען גיאייניגט זיין פאלק מער פון אנדערע פעלקער דאס הייסט דעם פאלק וואס ער קומט ארויס פון זייא האט ער מער טובות גיטאן איידער צווא אנדערע פעלקער יאמין בחיובו במצות השמעיות מבלעדי שאר האומות דער בדארף גלייבין אז דיא מצות השמעיות וואש דיא איבעריגע פעלקער בדארפין ניט טאן איז ער יוא חייב זייא צו טאן וכן כאשר יבחן טובות האלהים אונ אזו אויך אז ער וועט פאר שטיין די טובות וואש גאט האט אים גיטאן אשר יחד בהן שבטו וואש ער האט דרינען גיאייניגט זיין שבט דאש הייסט נאר זיין שבט האט ער די טובות גיטאן מבלעדי שבטי שאר עמו אונ דיא איבעריגע שבטים פון זיין פאלק האט ער די טובות ניט גיטאן בכהונה ולויה גלייך וויא ער האט גיאייניגט דאש שבט לוי אונ האט זייא גיגעבין דיא כהונה אונ לויה יאמין בחיובו במצות אשר יחד בהן האלהים שבטו בדארף ער גלייבין אז ער איז שולדיג צו האלטין דיא מצות וואש גאט האט זייא גיבאטין נאר צו זיין שבט ועל כן תמצא תורת כהונה ארבעה ועשרים אונ דרום וועשטו גיפינן אז דיא תורות אונ מצות וואש די כהנים זיינן גיבאטין גיווארין זיינן פיר אונ צוואנציג כנגד ארבעה ועשרים טובות קעגין דיא פיר אונ צוואנציג טובות שהטיב בם הבורא לכהנים וואש דער בשעפר האט מיט זייא בגיטיגט צו די כהנים והם כ"ד מתנות כהונה אונ דאש איז דיא פיר אונ צוואנציג מתנות וואש קומן צו דיא כהנים פון דיא ישראל ועל ההקשה הזאת אונ אויך דעם פר גלייכניש קען מען אפ לערנן אז כל מי שיחד האלהים אותו בטובה מבלעדי שאר בני אדם אז איטליכר מענטש וואש גאט האט אים גיגעבין מער גוטץ פון אנדערע מענטשין צריך שיתחייב את עצמו עבודה דר מוז זיך פר שולדיגין אזו איין דינסט שיתיחד בה וואש ער זאל זיין אין איר

מבלעדיהם עם השתדלו בעבודה הכוללת אותו עמהם כפי יכולתו והשגתו להודות לה' ית' על מה שיחדו בו מן הטוב ויהיה גורם התמדתו ולהוסיף לו עליה ולגמול על עבודתו בבא ולא יהיה כמו שאמר בו (הושע ב) וכסף הרבתי להם וזהב עשו לבעל ומי שמקצר בעבודה על מה שיוחד בו מן הטובה יגרום לו לקצר במה שיוחדה בו משפחתו ואחר כך במה שיוחד בו עמו ויניח את התורה וכיון שאינו מקבל את התורה אינו מקבל חיובי השכלות וכשאינו מקבל מה שמחייבו השכל עם המצאו לו והתעורר עליו יצא לו מתכונת החי המדבר ויהיו הבהמות מבינות דרך תקנתם יותר ממנו כמ"ש (ישעיה א) ידע שור קונהו והמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן ויהיה דרכו

איר גאיינינגט מבלעדיהם ׃ ואש זייא בדארפין עש ניט מאן נאר ער אליין בדארף עש טאן עם השתדלו בעבודה הכוללת אותו עמהם הוץ דעם וואש ער מוז זיך פלייסין אין דר דינסט וואש ער מוז מאן גלייך מיט זיי כלומר די דינסט וואש זיי זיינן הייב צו טאן מיז ער אויך טאן נאר ער בדארף נאך זעהן מער צו דינן גאט כפי יכולתו והשגתו להודות לה' יתברך על מה שיחדו בו מן הטוב וויא ווייט זיין יכולת אונ זיין פר שטאנד גרייכט צו דאנקן צו גאט יתברך פר דעם גוטש וואש ער האט אים בזונדר גטאן ויהיה גורם התמדתה אונ אז ער וועט אזו טאן וועט ער גורם זיין אז דש גוטש וועט בייא אים לאנג גווערן ולהוסיף לו עליה אונ וועט נאך גורם זיין אז גאט וועט אים נאך מערן אויף דעם גוטש ולגמול על עבודתו בבא אונ גאט וועט אים נאך געבן שכר פר זיין דינסט אויף עולם הבא ולא יהיה כמו שנאמר בו אונ ער זאל ניט זיין אזו וויא דר וואש איז אויף אים גזאגט גווארן אין (הושע) וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל אונ איך האב זיי גמערט גאלד אונ זילבר אונ זיי האבן עש גברויכט צו דר עבודת בעל ומי שמקצר בעבודה על מה שיוחד בו מן הטובה אונ דר וואש קירצט אין גאטש דינסט וואש ער איז שולדיג צו טאן פון וועגן די באזונדרע טובות וואש גאט האט אים גטאן יגרום לו לקצר במה שיוחדה בו משפחתו וועט דאש אים גורם זיין אז ער וועט קירצין אין דיא מצות וואש זיין משפחה האט מער אז אנדרע ואח"כ במה שיוחד בו עמו אונ דער נאך וועט ער ניט טאן די מצות וואש זיין פאלק האט מער אז אנדרע פעלקער ויניח את התורה אונ וועט שטיין לאזין דיא תורה דאש הייסט ער וועט ניט מקיים זיין די מצות וואש דרינן שטייט אונ די עבירות וועט ער יוא עובר זיין וכיון שאינו מקבל את התורה אונ וייל ער וועט די תורה ניט אן נעמן אינו מקבל חיובי השכליות וועט ער אויך ניט אן נעמן דיא שולדיקייט וואש דער שכל ברייננגט מיט וכשאינו מקבל מה שמחייבו השכל אונ אז ער וועט ניט אן נעמן וואש דער שכל איז אים מחייב עם המצאו לו האטשע ער האט גינוג שכל והתעורר עליו אונ האט זיך דרויף דער וועקט אונ בטראכט פון דעסט וועגין וועט ער פארט ניט וועלין אן נעמען די דינשט וואש דער שכל איז אים מחייב יצא לו מתכונת החי המדבר גייט ער ארויש פון דעם גישטאלט אונ פון דער מעלה ער זאל אן גירופין ווערין אז ער איז איין מענטש וואש קען ריידין כלומר איז ער גאר ניט אין דעם כלל פון מענטשן ויהיו הבהמות מבינות דרך תקנתם יותר ממנו אונ דיא בהמות וועלין זיך בעסער פאר שטיין דעם וועג פון זייער תקנה איידר ער אזו וויא עש שטייט אין (ישעיה) ידע שור קונהו דר אקס קען דעם בעה"ב וואש האט אים גיקויפט והמור אבוס בעליו אונ דאש איזיל קען דעם זלוב פון זיין הערין וואש ער גיט אים דרינן עסין ישראל לא ידע אבער דיא ישראל האט מיך ניט בגערט צו קענען עמי לא התבונן מיין פאלק האט ניט גיוואלט פאר שטיין ויהיה דרכו כדרך מי שנאמר עליו

דרכו כדרך מי שנאמר עליו (תהלים לז) כי רשעים יאבדו ואויבי ה׳ כיקר כרים כלו בעשן כלו :

פ׳ קד **וראוי** לנו לבאר צורת ההערה התוריה וחלקי התורה ומעלות אנשי החכמה ותכונתם ואמונתם בה וקבלתם אותה ואומר כי ההערה התוריה הוא חזון מאת האלהים על ידי איש מבני אדם במה שהוא טוב בעיניו מהם מעבודתו לגמלם על קבלתה גמול בעוה״ז ובעוה״ב חסד ונדבה וטובה והתורה חולקת מעשי בני אדם לג׳ חלקים צווי ואזהרה ומותר והצווי מתחלק לב׳ חלקים אחד מהם מצות הלבבות והם הדברים אשר

וראוי לנו לבאר צורת ההערה התוריה׃ כמו שמפורש לפנינו שההערה התוריה היא חזון ונבואה מאת ה׳ כו׳ : וחלקי התורה · ר״ל לפי סברא יש בתורה תרי״ג מצות וכן כמה מצות הלבבות אבל השכל יחלקם רק לשני חלקים טוב ורע והם מצות עשה ולא תעשה כמו שיתבאר בארוך לפנינו : ומעלות אנשי החכמה · וכמה מעלות יש בלומדי התורה כי יש עשר מדרגות בלומדי התורה כמו שיתבאר שזה לומד ומשתדל בתורה כך וזה לומד כך כמו שיתבאר : ואמונתם בה · בתורה : וקבלתם אותה · מאמת שזה מאמין בתורה כך וזה כך כי״ז תשובה קבלתם ר״ל קיום התורה שזה מקיים התורה יותר מזה כמו שיתבאר : במה שהיא טוב בעיניו מהם מעבודתו · מאמת עבודת ה׳ כגדולה שהיה באיש ההוא ע״כ שרה עליו רוח הקודש והנבואה · והר״ל מפרש במה שרוצה השם יתברך שהיא טוב בעיניו שיעבדוהו באותן מצות לגמלם על קבלתם גמול כו׳ : חסד ונדבה וטובה · כמו שכתב לעיל ברביעי כי לך ה׳ החסד כאשר הגמול לאיש כמעשהו מאחר שכבר קבל טובות גדולות : צווי · היא מצות עשה : ואזהרה · מצות לא תעשה : ומותר · מה שהוא מותר שאין בו מצוה ולא עבירה : הסר

עליו אונ זיין דרך וועט זיין אזו וויא דער דרך פון דעם וואש איז אויף אים גיזאגט גיווארין אין (תהלים) כי רשעים יאבדו דען דיא רשעים וועלין פא־לארין ווערין ואויבי ה׳ כיקר כרים אונ די פיינד פון גאט וועלין זיין אזו וויא דער וואלקין וואש איז אין דר פריא וואש ער ווערט גיזעהן אויף דעם גלייבין פעלד אונ גייט באלד ווידר אוועק אזוא וועלין דיא רשעים אויך גיך פאר לארין ווערין כלו בעשן כלו זייא וועלין פאר לענד ווערין אין דעם רויך פון דעם גיהנם :

וראוי לנו לבאר צורת ההערה התוריה אונ מיר בדארפין צו בשיידן דאש גישטאלט פון דעם דר וועקונג פון דער תורה כלומר אין וואש פאר איין אופן מען קען דר וועקט ווערין צו גאטש דינשט דורך דער תורה וחלקי התורה אונ וויפיל חלקים די תורה ווערט גיטיילט ומעלות אנשי החכמה אונ דיא מעלות וואש האבין דיא וואש לערנן די תורה ותכונתם ואמונתם בה אונ וויא זייער גישטאלט אונ זייער גלייבין איז אין דיא תורה וקבלתם בה אונ וויא אזוא זייא נעמען דיא תורה בלומר אונ וויא זייא זיינן זיא מקיים ואומר וועל איך זאגין כי ההערה התוריה אז דיא דר וועקונג פון דר תורה היא חזון מאת האלהים זיא איז איין נבואה פון גאט על ידי איש מבני אדם וואש ער האט זיא אונז גיגעבין דורך איינם פון די מענטשין דאש איז משה רבינו עליו השלום במה שהוא טוב מהם מעבודתו ווייל ער איז אים בעשר גיפעלין פון אלע מענטשין דורך זיין דינשט ולגמלם על קבלתה גמול בעוה״ז ובעוה״ב אונ האט די תורה זיי גגעבן פון וועגן צו געבן זיי שכר אויף דעם עולם אונ אויף עולם הבא אז זייא וועלין זיא אן נעמן אונ וועלן זיא מקיים זיין אונ דיש האט ער גטאן חסד נדבה וטובה מחמת זיין גרויסע גינאד אונ זיין מילדיקייט אונ זיין גוטש והתורה חולקת מעשי בני אדם לג׳ חלקים אונ די תורה צוא טיילט די ווערק פון דעם מענטשן אין דרייא טייל צווי איינש איז וואש זיא גביט דיא מענטשן וואש מען זאל יוא טאן ואזהרה אונ דאש אנדרע איז וואש זיא איז מזהיר וואש מען זאל ניט טאן ומותר אונ דאש דריטע איז וואש מען מעג טאן אונ קיין חיוב איז דאש ניט והצווי מתחלק לשני חלקים אונ וואש גיבאטין איז צו טאן דאש ווערט גיטיילט אין צווייא טייל אחד מהם מצות הלבבות איינש פון זייא איז די מצות וואש מען בדארף זייא טאן מיט דעם הארץ והם הדברים אשר יתכנו באמונת הלב אונ דאש

זיינען

אשר יתכנו באמונת הלב כיחוד האל והיות הלב שלם עמו ובטוח עליו והמסר אליו ורצות בגזרתו והאמן בנביאיו ובתורתו וירוא אותו ושמור מצותיו ובמחשבה בפליאותיו והבחינה בטובותיו והרבה כזה ממה שיארך ספורם ומהן מצות הלבבות והאברים יחדיו כיחוד הלשון עם הלב וקריאת ספר התורה ולמודו והתפלה והצום והצדקה והשביתה מן המעשים בשבתות ובמועדים ועשות סוכה ולולב וציצית והדומה לזה והאזהרה מתחלקת גם כן לשני חלקים אחד מהם חובות הלבבות והשני חובת האברים והאזהרה שבחובות הלבבות "כשתוף עם הבורא בסתר

אשר יתכנו באמונת הלב - אשר יתכן לקיים אותם בלבנו בלבד רק על ידי אמונת הלב: כיחוד האל כו' · ומהן מצות הלבבות והאברים כיחוד הלשון עם הלב כאשר מיחד את ה' יתברך ואומר שהוא אחד וגם הלב כמו יודע מה שהוא אומר שאין יחודו יתברך כאחד האחדים שנקראים גם כן אחד כמ"ש בשער היחוד עיין שם : וקריאת התורה כו' · כולם צריכים לכוונת הלב שיהיה לבו בהם וכ"ש : כשתוף עם הבורא בסתר · ר"ל שמשתף כוונה אחרת בשעת עבודתו לאלהים דהיינו בכוונתו לשכר עולם הזה או עולם הבא וזהו שיתוף בסתר שאין אדם יודע מזה ואינו מזיק לאחרים והמוסף הוא שיעשה עבודות כדי שישבחוהו

(הג"ה כשתוף וכו' ועי' פי' מ"ל קשה הא כמחבר בעצמו כתב כמה פעמים שרשאי לעבוד את ה' רק בשביל שכר עולם הבא או אפילו בשביל שכר עוה"ז רק שיהיה השכר מאתו יתברך ומזה יבא לעבודה שמלא שבלב וכן אמרו חז"ל כמה פעמים הריני נותן סלע וכו' ול"ע :

זיינען די זאכין וואש דער מענטש קען זייא מקיים זיין דורך דר גלייבונג פון דעם הארץ אן די גלידער כיחוד האל גלייך אז דער יחוד פון גאט והיות הלב שלם עמו אונ דאש הארץ זאל זיין גאנץ מיט אים בשעת אז ער טוט תפלה אדער ער לערינט ובטוח עליו אונ אבטחון צו האבין אויף אים והמסר אליו אונ זיך איבר צו ענטפערין צו אים ורצות בגזרתו אונ זיך צו בוויליגן מיט דעם וואש גאט איז גוזר והאמן בנביאיו ותורתו אונ צוא גלייבין אין זיינע נביאים אונ אין זיין תורה וירוא אותו ושמור מצותיו אונ פאר אים זיך צו פארכטין אונ צו היטין זיינע מצות ובמחשבה בפליאותיו אונ צו טראכטין אויף זיינע וואונדערליכע זאכין והבחינה בטובותיו אונ צו פאר שטיין אונ אכטונג געבין אויף זיינע טובות והרבה כזה ממה שיארך ספורם אונ נאך פיל זעלכע גלייכין וואש מען זאל זייא וועלין דר ציילין וואלט עש פיל גיוועזן ומהן מצות הלבבות והאברים אונ פון זייא איז אייך פאר האנדין כלומר אונ דיא אנדרע טייל איז דיא מצות וואש מען מוז זייא טאן מיט די הערצער אונ מיט דיא גלידער בנאנד דאש הייסט מען זאל זייא טאן מיט דיא גלידר אונ דאש הארץ זאל אויך זיין דער בייא דאש ער זאל זיי טאן נאר פון גאטש וועגין כיחוד הלשון עם הלב דהיינו ער זאל ניט אנדרש ריידין פון דעם וויא ער מיינט אין הארץ וקריאת ספר התורה ולמודו אונ לייענן די ספר תורה אונ לערנן זיא ותפלה והצום והצדקה אונ תפלה טאן אונ פאסטין אונ צדקה געבין והשביתה מן המעשים בשבתות ובמועדים אונ צו רוען פון אמלאכה אום שבת אונ יום טוב ועשות סוכה ולולב וציצית והדומה לזה אונ צו מאכין איין סוכה אונ אלולב אונ ציצית אונ נאך זעלכע גלייכן והאזהרה מתחלקת גם כן לשני חלקים אונ דאש וואש מען טאר ניט טאן ווערט אויך גיטיילט אין צוויי טייל אחד מהם חובות הלבבות איינש פון זיי איז די שולדיקייט פון די הערצר דאש הייסט די זאכין וואש מען טאר זיי ניט טראכטין אין הארץ והשני חובות האברים אונ דאש אנדערע איז דיא שולדיקייט פון דיא גלידער והאזהרה שבחובות הלבבות אונ דאש וואש מען טאר עש ניט טראכטין אין הארץ איז כשתוף עם הבורא בסתר דהיינו ער איז משתף איין אנדרע כוונה בשעת אז ער דינט צוא גאט דהיינו זיין כוונה איז ער זאל האבין שכר אויף דער וועלט אדר אויף עולם הבא אונ דאש איז שיתוף בסתר וואריום קיינר ווייש

בסתר ובחונף ואהבת עשות מה שהזהיר האל מלעשותו והגאוה והגובה והגאון ובזות בני אדם ולעוג לנביאים ולדברים הבאים מאלהים על לשונם ומאוס בטוב ואנשיו ומצוא קורת רוח במרעים והקנאה והחמדה ואהבת הרע לבני אדם והתקצף על גזרת הבורא והרבה בזה אך חובות האברים והמוזהר מהם השתוף עם הבורא בגלוי ושבועת שקר והכזב והרכילות ואכילת האסור ושפיכות דמים והרבה כזה והמותר מתחלק לג' חלקים די הספוק והרבוי והקצור ודי הספוק הוא מה שאי אפשר לאדם לעמוד בלעדיו בתקנת גופו והנהגת עניניו כמו המזון במאכל ובמשתה והמלבוש והמכסה והדבור מה שהוא צריך אליו בסדר עניניו וסחורותיו והשתמשו בכל מיני תנועותיו ושיקח

שישבחוהו ויגדלוהו במתנות ויוכל להזיק לבני אדם והוא כעובד ע"ג כמ"ש לקמן בשער יחוד המעשה עיין שם : ואהבת עשות כו' · רצה לומר שהוא מתאוה תמיד לעשות עבירות אע"פ שאינו עושה בפועל כמ"ש כמה פעמים : ולעוג לנביאים כו' · שהוא מלעיג על נביאי ה' או שהיא מלעיג על דבריהם שאמרו בשם ה': ומאוס בטוב ובאנשיו · שהוא את החכמים ואנשים טובים: ומצא קורת רוח במרעים · שמתאוה לישיבת כנסיות של ע"ה לבין רעי אויב או שהיא ל' אל תתחר במרעים ברשעים : ואהבת הרע לבני אדם · שמחת באידו של חבירו

דער פון ניט אונ איז ניט מזיק צוא איין אנדערין ובחונף ער זאל ניט דינן נאט מיט פאלשקייט דאש הייסט ער זאל ניט מיינען אין הארצין כדי לייט זאלן אים לויבין אונ זאלן אים געבין געלט ואהבת עשות מה שהזהיר האל מלעשותו אדער ער זאל קיין לושט ניט האבין צוא טאן דאש וואש גאט האט פאר באטין והגאוה והגובה והגאון אונ ער זאל קיין גאוה אונ קיין הויכקייט אונ הערשאפט האבין ובזות בני אדם אונ קיין מענטשין ניט מבזה צוא זיין ולעוג לנביאים אונ ניט צוא שפעטין אויש דיא נביאים ולדברים הבאים מהאלהים על לשונם אונ אויש דיא רייד וואש זייא זאגין פון גאטש וועגין ומאוס בטוב ואנשיו אויך ניט צוא פאר מיאוסין אין דעם גוטש אונ אין דיא גוטע מענטשין ומצוא קורת רוח במרעים אונ אויך ניט צוא האבין קיין נחת רוח אין דיא רשעים והקנאה והחמדה אונ ניט מקנא צוא זיין אונ ניט גילוסטין ואהבת הרע לבני אדם אונ ניט ליב צוא האבין בייז צוא טאן צוא די לייט והתקצף על גזירות הבורא אונ ניט צארינדיג זיין איבער דעם וואש דער באשעפער האט גוזר גיוועזן והרבה כזה אונ נאך פיל זעלכע גלייכין אך חובות האברים המוזהר מהם נאר דיא זאכין וואש איז פר באטין מיט די גלידר צו טאן זיי איז השתוף מן הבורא בגלוי ער זאל ניט דינן קיין גלולים ושבועת שקר והכזב והרכילות אונ זאל ניט פאלש שווערין אונ קיין ליגין ניט זאגן אונ קיין רכילות זאגין ואכילת האסור ושפיכות דמים אונ ניט עסין וואש אסור איז אונ קיין בלוט פר גיסין אונ נאך פיל זעלכע גלייכן והמותר מתחלק לג' חלקים אונ וואש מותר איז ווערט גיטיילט אין דרייא חלקים די הספוק וואש איינער לאזט זיך באנוגין מיט דעם וואש זייער נייטיג איז והרבוי אונ וואש איינר וויל צו פיל והקצור אונ וואש איינר וויל צו ווייניג ודי הספוק אונ דאש וואש מען זאל זיך בנוגין לאזין מיט דעם וואש איז זייער נייטיג הוא דאש איז מה שאי אפשר לאדם לעמוד בלעדיו זעלכע זאכין וואש אמענטש קען זיך אן דעם ניט בניין בתקנת גופו והנהגת עניניו אין דר תקנה פון זיין גוף אונ מיט דעם פירונג פון זיינע ענינים כמו המזון במאכל ובמשתה גלייך וויא זעלכע עשין אונ טרינקין וואש ער בדארף נייטיג והמלבוש והמכסה והדבור אונ זעלכע אונטרשטע מלבושים אונ אויבערשטע מלבושים אונ זעלכע רייד מה שהוא צריך אליו וואש ער בדארף נייטיג בסדר עניניו אין דעם סדר פון זיינע זאכין וסחורותיו אונ זיין האנדיל והשתמשו בכל מיני תנועותיו אונ וואש ער־

בדארף

ושיקח מהם כדי הספוק והנכונה אשר בהם יכון ענינו כמ"ש הכתוב. (תהלים קיב) טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט והחלק השני שהוא הרבוי והוא עבור גבול די הספוק אל התוס' אשר אין צורך בה לאדם כמו הרבוי מן המאכל והמשתה וכבר הזהיר ממנו החכם באמרו (משלי כג) אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו וכן שיפליג להתקשט במלבושים ומרחיב במשכנים ללא דוחק ומותרי הדברים אשר איננו בוטח שלא יכשל בהם כמ"ש החכם (שם י) ברוב דברים לא יחדל פשע וכן אמר (שם כט) ורועה זונות יאבד הון ואמר (שם לא) אל תתן לנשים חילך ואמר במלך (דברים טז) ולא ירבה לו נשים והשתדלות ברוב הקנין וקבוץ הממון ובה נאמר (משלי כג) אל תיגע להעשיר מבינתך חדל ואמר במלך (דברים יז) וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד כל מה שזכרנו בתקנת הגופות והנאותם מגונה באחרונה מפני שמביא האדם על מה שהזהיר

חביריו ובדעתם • יכלכל דבריו במשפט • ענייניו בצדק ובמשפט : וסהלך

בדארף זיך בדינן אין אלע זיינע תנועות ושיקח מהם כדי הספוק והנכונה אונ ער זאל פון די אלע זאכין ברויכין נאר וואש ער בדארף נייטיג אונ וואש רעכט איז אשר בהם יכון עניניו וואש דורך זייא ווערט אן גיריכט זיין פירונג אזו ווי עש שטייט אין (תהלים) טוב איש חונן ומלוה וואול איז דעם וואש לייט זעליגט אונ לייעט איינם וואש ער בדארף נייטיג יכלכל דבריו במשפט ער פאר זאגט זיינע זאכין מיט ריכט והחלק השני אונ די אנדרע טייל שהיא הרבוי וואש צו פיל איז והוא עבור גבול די הספוק אונ דאש וואש איינער גייט איבר דעם גבול פון צו בנוגין לאזין זיך מיט דעם וואש ער בדארף נייטיג אל התוספות צו בגערין זאכין וואש זיינן איבריג אשר אין צורך בהם לאדם וואש דר מענטש בדארף זיי גאר ניט וכמו הרבוי מן המאכל והמשתה גליך ווי איינר וויל צו פיל עשין אונ טרינקן וכבר הזהיר ממנו החכם אונ דער חכם שלמה המלך האט שוין מזהיר גיוועז דרויף אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו דוא זאלשט ניט זיין מיט דיא ווייך זויפערש מיט דיא פליישפרעסערם וכן שיפליג להתקשט במלבושים אונ אזו אויך ער וועט וועלין צו פיל צירין זיך מיט קליידר ומרחיב במשכנים ללא דוחק מהם אונ צו פאר לאנגען בריימע וואונונג כלומר פיל דירות צו בויען זיך האטשע ער בדארף זייא ניט נייטיג ומותר הדברים אשר איננו בטוח בהם שלא יכשל בהן אונ פון איבריג צו ריידין וואש ער איז דרינען ניט פר זיכערט ער זאל ניט גישטרויכילט ווערין דורך זייא אזוא וויא דער חכם שלמה המלך האט גיזאגט ברוב דברים לא יחדל פשע דורך פיל רייד ווערט ניט פאר מיטין קיין זינד וכן אמר אונ דער פון האט נאך שלמה המלך גיזאגט ורועה זונות יאבד הון אונ דער וואש גיזעלינט זיך מיט זונות דער מאכט פאר לירין דיא קראפט אונ נאך האט ער גיזאגט אל תתן לנשים חילך דוא זאלשט ניט געבין צו וייבר דיין קראפט אונ ביי א מלך שטייט אין דר תורה ולא ירבה לו נשים אונ ער זאל זיך ניט מערין צו נעמן פיל וייבר והשתדלות ברוב הקנין וקבוץ הממון אונ מען זאל זיך ניט פלייסין אונ מערין פיל גיטר אונ געלט איין צו זאמלן ובה נאמר אונ דער פון ווערט גיזאגט אין (משלי) אל תיגע להעשיר דו זאלשט זיך ניט מידין רייך צוא ווערין מבינתך חדל דורך דיין פאר שטאנד פאר מייד דאש ואמר במלך אונ ביא א מלך זאגט דיא תורה וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד אונ זילבער אונ גאלד זאל ער זיך ניט מערין צו פיל וכל מה שזכרנו בתקנת הגופות והנאותם אונ דאש אלץ וואש מיר האבין דא דר מאנט וואש לייט טוען עש פון וועגין זייער תקנה פון זייערע גופים אונ פון וועגין זייערע הנאות מגונה באחרונה דאש אלץ קומט אויש צום סוף שלעכט מפני שמביא האדם אל מה שהזהיר הבורא

ממנו

שהזהיר חבורא ממנו ואסר אותו והחלק השלישי מן מותר הוא הקצור והוא שלא יגיע האדם אל גדר די הספוק במאכל ובמשתה ובמלבוש ובדבור ובעסק בצרכי המזון והדומה לזה וזה יחלק לשני חלקים שיהיה חסידות או לענין העולם ומה שיש ממנו להסידות ולהתקרב בו אל ה׳ על דרך הפרישות הוא משובח ויש עליו גמול כמ״ש החכם (קהלת ז) לב חכמים בבית אבל ולב כסילים בבית שמחה ומה שיש ממנו לענין העולם הוא להותיר ממנו (ס״א ממונו או לשבח אותו שהוא פורש מן המותר ומסתפק מן העולם בפחות ממזונו זה מגונה מפני) שהוא יוצא מנתיב הבחינה והוא חומס את גופו וזה מפני רוב אהבתו בעולם ואמרו קצת

והחלק השלישי כו׳ · עיין בספר הפרישות ספ״ג דברים האלה מבוארים יותר ייע״ש: מפני שהוא יוצא מנתיב הבחינה כו׳ · שהקדוש ברוך הוא נותן לכל אדם צרכו ומזונתו כפי שמהי״ב הכמתו לבהן את דעתו כמו שיתבאר לפנינו ואם הוא מקמץ הוא חומס נפשו וגופו והוא קרא מכאן ומכאן מעוה״ז ומעולם הבא: ואם

ממנו ואסר אותו וייל דאש קען דעם מענטשין ברייננן אז ער זאל עובר זיין איף דעם וואש דער בשעפר האט פאר באטין אונ גיאסרת והחלק השלישי מן המותר אונ דאש דריטע חלק פון דעם וואש איז מותר הוא הקצור איז וואש איינער קירצט אונ האט צו וויניג הנאה פון דיא וועלטליכע זאכין והוא אונ דאש איז שלא יגיע האדם אל גדר די הספוק וואש דער מענטש גרייכט ניט צו דעם גדר ער זאל ברויכין פון די זאכין וואש ער בדארף נייטיג כלומר אפילו די זאכין וואש ער באדארף נייטיג קארגט ער אויך דרינען אונ וויל פון זייא קיין הנאה ניט האבין וויא פיל ער בדארף במאכל ובמשתה דהיינו ער עסט אונ טרינקט וויניגר איידער ער דארף נייטיג ובמלבוש ובדבור אונ קלייד זיך ניט וויפיל ער בדארף נייטיג אונ רעט ניט אפילו וואש ער דארף נייטיג ובעסק בצרכי המזון אונ איז זיך ניט מתעסק וויפיל ער דארף אין דעם בדערפיניש פון דעם שפייז אונ נאך פיל זאכין זעלבע גלייכין וזה יחלק לשני חלקים אונ דאש ווערט גיטיילט אין צווייא טייל שיהיה חסידות אדר דאש טוט זיין מהמת פרומקייט או לענין העולם אדר פון דעם עולם וועגין ומה שיש ממנו לחסידות ולהתקרב בו אל יי אונ דאש וואש ער טוט פון וועגין פרומקייט דאש ער וויל דרום פון דעם עולם ניט פיל הנאה האבין ווייל ער וויל זיך דורך דעם צו גאט גינעהנען על דרך הפרישות אויף דעם דרך ער וויל זיין פון דער וועלט אפ גישייד הוא משובח דער איז דר פאר גילויבט ויש עליו גמול אונ האט שכר דער פאר אזו וויא שלמה המלך האט גיזאגט לב חכמים בבית אבל דאש הארץ פון דיא חכמים איז אין איין טרויער הויז דאש הייסט זייא טראכטין אלץ זייא וועלין דאך מוזין שטארבין גרייטין זייא זיך אן פיל מעשים טובים ולב כסילים בבית שמחה אונ דאש הארץ פון דיא נארין איז אין איין פרייד הויז זייא טראכטין גאר ניט אויף דעם סוף ומה שיש ממנו לענין העולם אונ דער וואש טוט עש פון דעם עולם וועגין והוא להותיר ממונו אונ דאש איז ער וויל דריבר ניט פיל עשין אונ טרינקן מחמת קארגהייט ער וויל זיין געלט זאל אים איבר בלייבין דאש הייסט דאש געלט זאל ניט אוועק גיין אויף דעם עשין אונ טרינקן או לשבח אותו שהוא פורש מן המותר אדר ער טוט עש כדי מען זאל אים לויבין אז ער שייד זיך אפ פון דעם וואש מותר איז ומסתפק מן העולם בפחות ממזונו אונ לאזט זיך גינוגין פון דער וועלט מיט וויניגער שפייז איידר ער בדארף נייטיג אונ איז זייער פרום זה מגונה דער דאזיגר איז שלעכט מפני שהוא יוצא מנתיב הבחינה ווייל ער גייט ארויש פון דעם וועג פון צו פרובין אונ אכטונג געבין אז גאט קען אים געבין גינוג והוא חומס את גופו אונ דר ברויבט זיין לייב וזה מפני רוב אהבתו בעולם אונ דאש טוט ער ווייל ער האט די וועלט ליבר אז זיך

זעלבשט

קצת החכמים מי שפורש מן העולם לאהבת העולם כמו שמכבה האש בתבן אבל הדבור והשינה הקצור בהם משובח הדבור מפני שהשתיקה אחריתה יותר טובה כמ"ש החכם (קה ה) אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים אבל השינה כמ"ש (משלי ו) מעט שנות מעט תנומות מעט חבוק ידים לשכב :

וכבר התבאר במה שזכרנו שכל מעשי האדם אינם יוצאים מצווי ואזהרה ודי הספוק כי כל מה שיוצא מגדר די הספוק או אל התוספת או אל החסרון איננו נמלט מהשיג בצווי אם יהיה לשם שמים או באזהרה אם לא יהיה לש"ש וכאשר נחקור על די הספוק להגיע מן העולם אל המזון נמצאנו מצווה בו כמ"ש בראשית היצירה (בראשית א) ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה ואמר אח"כ

זעלביגט ואמרו קצת החכמים אונ אטייל פון דיא חכמים האבן גזאגט מי שפורש מן העולם לאהבת העולם דער וואש שיידט זיך אפ פון דר וועלט ווייל ער האט ליב די וועלט כמו שמכבה האש בתבן איז גלייך וויא איינער וויל פר לעשין דא פייער מיט שטרויא אבל הדבור והשינה הקצור בהם משובח אבר דאש ריידין אונ דר שלאפין איז גוט ווען דר מענטש האלט דער פון וויניג הדבור דאש ריידין איז ניט גוט מפני שהשתיקה אחריתה יותר טובה ווייל דער סוף פון דעם שווייגין איז בעסער פון דעם סוף פון ריידין אזו וויא דער חכם שלמה המלך האט גיזאגט אל תבהל על פיך זאיי ניט איילענדיג מיט דיין מויל צוא ריידין ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים אונ דיין הארץ זאל ניט איילין אויש צו ריידין איין ווארט פאר גאט וגו' על כן יהיו דבריך מעטים דרום זאלין דיינע רייד וויניג זיין אבל השינה אבער דער שלאף איז גוט וויניג כמו שאמר אזוא וויא שלמה המלך האט גיזאגט מעט שנות וויניג שלאפין מעט תנומות וויניג דרעמלען :

וכבר התבאר במה שזכרנו אונ עש איז שוין בשייד גיווארן פון דעם וואש מיר האבין פריער דער מאנט שכל מעשה האדם אינם יוצאים מצווי ואזהרה אז אלע ווערקין פון דעם מענטשין קענען ניט פעלין אנטפער זייא זיינען זעלבע זאכין וואש זיינען גיבאטין צו טאן אדער וואש איז פר באטין מען זאל זיי ניט טאן ודי הספוק אונ מען זאל זיך באנוגין לאזין מיט דעם וואש מען בדארף נייטיג כי כל מה שיוצא מגדר די הספוק ווארום וויא ער גייט ארויש פון דעם נדר זיך צו באנוגין לאזין מיט דעם וואש ער בדארף נייטיג או אל התוספות או אל החסרון סייא ער וויל מער איידער ער דארף נייטיגער אדער וויניגער דער פון איננו נמלט מהשיג בצווי אם יהיה לשם שמים דאש פעלט ניט אז עש זאל ווערין אן גירופין צווי אז ער טוט עש נאך פון גאטש וועגין או באזהרה אם לא יהיה לשם שמים אדר ווען ער טוט עש ניט פון גאטש וועגין ווערט עש אן גירופין אזהרה דרום איז אין אלע מעשים פון דעם מענטשין ניט פאר האנדין נאר דרייא טייל צווי אונ אזהרה אונ די הספוק וכאשר נחקור על די הספוק וגו' אונ אז מיר ווען נאך פארשטין אויב מען גיהער צו טראכטין וויא מען זאל קומען צו דעם שפייז וואש נייטיג איז נמצאנו מצווה בו ווערין מיר דאש גיפינען אז מיר זיינען גיבאטין, דרויף אויש דער תורה כאשר נאמר בראשית היצירה גלייך וויא עש איז גיזאגט גיווארין בייא דעם אן הייב פון די בשעפעניש דאש הייסט בייא אדם הראשון וואש ער איז גיוועזן דער ערשטער מענטש פון דער וועלט ויברך אותם אלהים אונ גאט האט זיי גיבענטשט ויאמר להם אלהים פרו ורבו אונ גאט האט צו זיי גיזאגט פרוכפערט אונ מערט אייך ומלאו את הארץ וכבשוה אונ דער פילט די ערד אונ בצווינגט

זיא

ואם יניח מעשותו ויש לאל ידו שהיה יכול לעשותו ואינו עושה הוא נענש: כשיניחנו בעבור יראת ה'. רצה לומר שהיה יכולת בידו לגמרי ולא עשה מחמת יראת ה' אבל אם יניח העבירה מחמת שלא מצא דרך לעשותו זה אינו ניצול מהעונש כנ"ל וכמ"ש באבימלך עם שרה ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי וכן אמרו חז"ל בספ"ק דקדושין ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה וכגון שבא דבר עבירה לידו וניצול ממנו וכמעשה שהיה כו' עיין שם כמו שיתבאר בשער הבטחון בפירוש חלק הד' ע"ש:

והנה

אח"כ הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע אשר על פני כל הארץ א"כ די הספוק במזון נכנס בשער הצווי וכיון שהוא כן כבר התברר כי כל מעשי בני אדם אינם יוצאים מן הצווי והאזהרה וביאור זה כי כל העושה מעשה אם הוא מן הצווים הוא מעשה טוב ואם יניח מעשותו והוא יכול לעמוד בחובתו הוא מקצר וכן מי שעושה דבר מן האזהרות הוא חוטא ואם יניח מעשותו הוא צדיק כשיניחנו בעבור יראת ה' כמ"ש הכתוב (תהלים קט) אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו ואם יעשה מן המעשים המותרים על דרך שוה ונכונה הוא צדיק כאשר אמר (שם קיב) טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט

זיא ואמר אחר כך אונ דער נאך האט גאט גיזאגט הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע אשר על פני כל הארץ נון איך האב איך גיגעבין אלע דאש גראז וואש מען זייעט דיא זוימען וואש אויף דער ערד · איז דאך פון דעם אלימען גידרונגען אז גאט האט אים מחייב גיוועזן ער זאל זיך בזמען אויך די זאכין וואש ער בדארף נייטיג אם כן די הספוק במזון נכנס בשער הצווי נמצא דאש וואש מען גיהער צו טראכטן אויף דעם וואש מען בדארף נייטיג גייט אויך אריין אין דעם כלל פון צווי ווארום ער איז דאך גיבאטין אויף דעם די הספוק וכיון שהוא כן אונ וייל עש איז יוא אזו כבר התברר כי כל מעשה בני אדם אינם יוצאים איז שון אויש גיקלערט גיווארין אז אלע ווערקין פון דעם מענטשין די קענען ניט פעלין מן צווי ואזהרה פון אן גירופין צוא ווערין צווי דאש הייסט וואש גאט האט גיבאטין מען זאל עש יוא טאן אדער ואזהרה דאש הייסט וואש גאט האט פר באטין מען טאר דאש ניט טאן וביאור זה אונ דאש בשיידינגעש דר פון איז אזו כי כל העושה מעשה ווארום איטליכער וואש טוט עפיש אוועק אם הוא מן הצווים איז דאש אנדערש פון די זאכין וואש די תורה האט גיבאטין צו טאן זיי הוא מעשה טוב האט ער גיטאן איין גוטע ווערק ואם יניח מעשותו אונ ווען ער לאזט עש אוועק פון צו טאן והוא יכול לעמוד בחובתו אונ ער וואלט גיקענט בשטיין אין זיין חיוב כלומר ווען ער וואלט דיא מצוה יוא גיקאנט טאן אונ טוט זיא ניט הוא מקצר דער קירצט אין די דינשט פון גאט אונ איז· עובר אויף דער תורה וכן מי שעושה דבר מן האזהרות אונ אזו אויך ווען איינער טוט איין זאך פון די זאכין וואש די תורה האט פר באטין מען זאל ניט טאן הוא חוטא דער זינדיגט ואם יניח מעשותו אונ ווען ער לאזט עש אוועק אונ טוט עש ניט הוא צדיק כשיניחנו בעבור יראת ה' אז ער לאזט עש אוועק פון וועגין די פארכט פון גאט כלומר אז ער האט גיהאט אין דיא הענט צו טאן דיא עבירה נאר מחמת ער האט מורא פר גאט דרום לאזט ער זיא אוועק אונ טוט זיא ניט דענטמאל ווערט ער אן גירופין צדיק אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) אף לא פעלו עולה אויך די דאזיגע וואש קומט זיי צו האנדין אום רעכט צו טאן אונ זיי טוען זיא ניט ווערט עש זיי גירעכינט בדרכיו הלכו גליך וויא זייא זיינען גיגאנגען אין די וועגין פון גאט ואם יעשה מן המעשים המותרים על דרך שוה ונכונה אונ ווען איינער טוט דיא זאכין וואש זיינען מותר אויף דעם גלייכין אונ רעכטין דרך הוא צדיק דער ווערט אויך אן גירופין צדיק אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) טוב איש חונן ומלוה וואול דעם מענטש וואש ער לייט זעליגט אונ לייעט דעם נויט בדערפטיגין

יכלכל

במשפט ואם יהיה מרבה ועובר די הספוק הוא מקצר מפני שהוא מביא למה שהזהיר ממנו האלהים ואם יקצר מדי הספוק עם יכלתו עליו ותהיה כונתו ליסר נפשו בעבודת ה' ולמשול בתאותיו כדי להתקרב אל האלהים או לפרוש מן העולם ולנטות אל העוה"ב הוא צדיק ומעשהו טוב ואם אינו לש"ש הוא מקצר ומעשהו מגונה :

והנה נחלקו מעשי בני אדם אל טוב ואל רע והמשכיל מי ששוקל את מעשיו קודם עשותם במשקל הזה ויבחן אותם במחשבתו הטובה וכח הכרתו ויבחר בטוב מהם ויעזוב זולתו כמה שאמר דוד עליו השלום (סס קיט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך והראיה על ברור מה

והנה נחלקו כו' והמשכיל מי ששוקל את מעשיו קודם עשותם כו' ר"ל מי נקרא משכיל וצדיק ישר בכל מעשיו מי שיעשה לו כרגל וטבע בדבר כזה שאינו עושה שום דבר בעולם הן בעניני עוה"ב או עוה"ז עד שיצייר בדעתו תחלה אם הוא טובה ואם יוצא ממנו דבר טוב עושה ואם לאו יניחנו וזה הדבר כולל כל עבודת ה' יתברך : וכן אמר דוד חשבתי דרכי . על ידי שחשבתי ונתתי לבי על כל דרכי אם יהיה תכליתם ע"ז ואשיבה רגלי

יכלכל דבריו במשפט אונ פירט זיינע זאכין מיט גירעכטיקייט ואם יהיה מרבה ועובר די הספוק אונ אז ער טוט מערין אונ גייט איבער פון דעם צוא וועלין נאר וואש אים איז גינוג כלומר אונ דער וואש וויל האבין מער אז ער בדארף הוא מקצר דער קירצט אין גאטש דינשט מפני שהוא מביא למה שהזהיר ממנו האלהים וויל דאש קאן אים ברייננגן אז ער זאל עובר זיין אויף דעם וואש גאט האט מזהיר גיוועזן מען זאל עש ניט טאן דען מחמת ער גילוסט נאך דיא וועלטליכע הנאות וועט ער עובר זיין אויף דיא זאכין וואש גאט האט פר באטין ואם יקצר מדי הספוק אונ ווען איינער קירצט פון דעם וואש ער בדארף נייטיג אונ בגייט זיך מיט ווייניגער פון זיין בדערפעניש עם יכולתו עליו האטשע ער האט יכולת בעסער צו לעבין דהיינו ער איז איין עושר וויל ער פארט זיך בגיין נאר מיט ווייניג ותהיה כוונתו ליסר את נפשו אונ זיין כוונה טוט זיין צו גיוואונען זיין לייב בעבודת ה' אין גאטש דינסט ולמשול בתאותיו אונ צו גיוועלטיגין אין זיינע גילוסטיקייט כדי להתקרב אל האלהים פון וועגין זיך צו גינעהנען צו גאט או לפרוש מן העולם ולנטות אל העולם הבא אדר ער שייד דרום זיך אפ פון דער וועלט ווייל ער וויל ליבער טראכטין אויף עולם הבא הוא צדיק ומעשהו טוב דער איז איין צדיק אונ זיינע מעשים זיינען גוט ואם אינו לשם שמים אונ אז ער טוט עש אבר ניט לשם שמים נאר מחמת ער איז זייער קארג האט ער מורא עש וועט בייא אים צו פיל געלט אוועק גיין דרום בגייט ער זיך מיט ווייניג הוא מקצר ומעשהו מגונה דער טוט ניט רעכט אונ זיינע מעשים זיינען שלעכט : זאגט דער מחבר :

והנה נחלקו מעשי בני אדם אל טוב ואל רע אונ נון ווערין די מעשים פון די מענטשין גיטיילט צו גוטס אונ שלעכטס והמשכיל אונ וועלכער הייסט איין פאר שטאנדיגער מי ששוקל את מעשיו קודם עשותם דער וואש וועגט איבער זיינע מעשים איידער ער טוט זייא במשקל הזה אין דער וואג וואס איך האב דא אויבין גישריבין ויבחן אותם במחשבתו הטובה אונ פרובט זייא מיט זיין גוטע מחשבה וכח הכרתו אונ מיט דער קראפט פון זיין פאר שטאנד דאס הייסט ער קלערט זיך פריער גיט איבר וואס ער טוט ויבחר בטוב ויעזוב זולתו אונ אין דעם גוטס דער פון דער ווילט ער אויס אונ טוט עס אונ וואס ניט גוט איז לאזט ער אוועק אזוא וויא דוד המלך עליו השלום האט גיזאגט חשבתי דרכי איך האב איבער גיטראכט אונ גירעכינט מיינע וועגין ואשיבה רגלי אל עדותיך אונ האב מיינע פיס ווידער גיקערט צוא דיין תורה חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך איך האב מיך גיאיילט אונ ניט גיזאמט צו דיין גיבאט והראיה על בירור מה שזכרנו

מה שזכרנו מהמעשים הטובים והרעים מה שאמר החכם (קהלת יב) כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע והנה הכנים המעשים כלם תחת טוב ורע והוא מה שזכרנו מענין המשובח והמגונה וכבר התבאר כי מעשי בני אדם יחלקו לב׳ חלקי התורה רצה לומר הצווים והאזהרות לבד ומפני שהיות התורה מלות וענינים נחלקו בני אדם בחכמת התורה על עשר מעלות תחלתם אנשים למדו החומש והמקרא והספיק להן בגירסת הפסוק מבלי הבנת ענין ואינם יודעים פירוש המלות ושמוש הלשון והם בתכונת חמור נושא ספרים והשנית אנשים בקשו לברר קריאתם ולשמור

רגלי אל עדותיך : ומפני שהיותה התורה כו׳ · קאי בתחלת הפרק שאמר שיש כמה מעלות בלומדי התורה ועתה מפרש שהם נחלקים לעשר מדיגות כדי שידע האדם באיזה מדריגה שהוא עומד בו ויתהדל לעלות ממדרגה למדרגה שאחריה כמו שמסיים בסוף פרק זה ואמר שחלוקת הדעות נוגעים מחמת היות התורה: מלות · תיבות לפי פשוטה : וענינים · ויש הרבה פרושים ותנינים שנאמרו למשה בתורה ולכך נחלקי בני אדם בלמוד התורה לעשרה מדרגות : תחלתם אנשים למדו החומש כו׳ בקטנותם ואף כי יזקינו לא סרו מהדרך הזה והספיק להם כך ולא ידעו ולא יבינו מה דהם אומרים כמו אנו בקריאת שנים מקרא ולא יבינו דבר וכן הוא התפלה : והשנית אנשים בקשו לברר קריאתם שלא יתפלו בלשונם שידברו לפי הקידה בניקוד ובטעמים כראוי אבל אינם מבינים הענין כאותן הקוראין בתורה ע״פ דקדוק ואינם יודעים

מהמעשים הטובים והרעים אונ איין ראיה וועל איך ברייננען אז דאס וואס מיר האבין דער מאנט פון דיא גוטע אונ שלעכטע מעשים דאס איז קלאר פון דעם וואס שלמה המלך האט גיזאגט כי את כל מעשה דען אויף אלע מעשים פון דעם מענטשין האלהים יביא במשפט וועט גאט ברייננען אין משפט על כל נעלם אויף אלע פר בארגענע זאכין אם טוב ואם רע סייא גוטש אדער בייז והנה הכנים המעשים כלם תחת טוב ורע. אונ נון האט ער אלע מעשים ארין גיבראכט אונטער גוטש אונ בייז דאש הייסט עש איז ניט פאר האנדין קיין שום זאך וואש זאל זיין ניט קיין מצוה אונ ניט קיין עבירה נאר עש איז אדער אמצוה דאש איז גוטש אדער איין עבירה דאש איז בייז והוא מה שזכרנו מענין המשובח והמגונה אונ דאש איז וואש מיר האבין פריער גיזאגט אז איין ווערק איז אדער גילויבט אדער גישענט דאש הייסט אדער אמצוה אדער איין עבירה וכבר התבאר כי מעשה בני אדם יחלקו לב׳ חלקי התורה נמצא איז שון בשייד גיווארין אז דיא מעשים פון דיא מענטשין ווערין גיטיילט אין צווייא חלקים פון דער תורה רצה לומר הצווים והאזהרה לבד דאש מיינט מען אין וועלכע זאכין וואש זיינען גיבאטין מען זאל זיי יוא טאן אונ וועלכע זאכין וואש זיינען פר באטין מען זאל זיי ניט טאן · זאגט דער מחבר ומפני שהיות התורה מלות אונ ווייל די תורה בשטייט אין ווערטער וענינים אונ עש זיינען פאר האנדין פיל ענינים אונ פירושים אויף איר וואש עש איז גיזאגט גיווארין צו משה רבינו עליו השלום אויף דעם בארג סיני נחלקו בני אדם בחכמת התורה על עשר מעלות דרום זיינן די מענטשין צוא טיילט אין דער חכמה פון דער תורה אויף צעהן מעלות דאש איינע איז בעשער פון דער אנדערער תחלתם אנשים למדו החומש והמקרא דיא ערשטע זיינען וועלכע מענטשין וואש האבין גילערינט הומש אונ פסוק והספיק להם בגרסת הפסוק מבלי הבנת ענין אונ לאזין זיך בנוגין מיט דעם וואש זייא לייענען דעם פסוק אונ פר שטייען ניט דעם ענין דער פון ואינם יודעים פירוש המלות ושמוש הלשון אונ פאר שטייען ניט דעם פירוש פון דיא ווערטער אונ וויא דאש לשון בדארף שטיין והם בתכונת חמור נושא ספרים אונ דיא זיינען אין דעם גישטאלט וויא איין אייזיל טראגט אויף זיך ספרים והשנית אונ דאש אנדערע איז אנשים בקשו לברר קריאתם זעלבע

ולשמור התנועות ושמו רוב השתדלותם בידיעת מקומות הנקוד והם בעלי הנקוד והמסורות והשלישית אנשים ראו החסרון מי שקדם זכרם והשתדלו לדעת עילות הנקוד והטעמים וחברו אליהם דעת שמוש הלשון ודקדוקו ודעת השמות והפעלים ותיבות הטעם והסמוך והנפרד וספור העבר בלשון עתיד והצווי בלשון המקור והשלם

יודעים מאומה : והג' אנשים כו' לדעת עילות הנקוד והטעמים · שביקשו לידע הטעם למה תנקד התיבה זו כך וזו כך כמו יראה בחירק יראה בצירי בפי' זה איש כזה וכן בטעמים תחתנה הפירוש והענין כמו באה בבה מלעיל או מלרע וכיוצא : וחברו אליהם דעת שמוש · לידע האותיות המשמשין את לה"ק : ודקדוקו · שיש אותיות שהן משמשין להתיבה כמו הכצעקתה ששורש התיבה הוא צעק והשאר שמוש : ודעת השמות והפעלים ותיבות הטעם · הם שלשה חלקי הלשון שכל לה"ק נכללים בהן והן שם פעל מלה : שם · הוא שם כל דבר כמו שמים וארץ ראובן שמעון · פעל הם התיבות המורים על הפעולה כמו הלך בנה אכל ושורש התיבה הוא לעולם שלש אותיות והוא בנין הקל ויש בפעלים שבעה בניינים בנין הקל הוא פעל נפעל פיעל פועל הפעיל הפעל והתפעל עי' במדקדקים פירושם : ותיבות הטעם · הוא הנקרא מלת הטעם שנותן טעם ונתינה להבין ולהכיר המקרא כמו גם למען בעבור אבר עם את · והסמיך · כמו זקן ביתו הוא דבוק לכך נקוד בוא כי זקן יצחק הוא נפרד לכך נקוד קמץ ודומיהן : וספור העבר בלשון העתיד · כמו על פי ה' יחנו חנו הל"ל ככה יעשה איוב עשה הל"ל בל' עבר רק מפני שהוא הווה ויכול לאמרו בל' עתיד וכיוצא : והצווי בל' מקור כמו זכור שבוא הוא צווי וזכור בקמץ הוא מקור ומצינו בתורה זכור את יום השבת שהוא צווי

קענטין וואש זאכין אויש צו קלערין זייער לייענען זיי זאלין זאגין די ווערטער גוט אונ ניט קיין גרייזין ולשמור התנועות אונ אפ צו היטין דיא נקודות ושמו רוב השתדלותם אונ דאש רוב פון זייער פלייסונג אין איר האבין זיי גיטאן בידיעת מקומות הנקוד צו ווישין די ערטער ווי דיא נקודות בדארפין שטיין והם בעלי הנקוד והמסורות אונ דיא זיינען זעלכע לייט וואש זיינען גילערינט אויף די נקודות אונ מסורות והג' אונ די דריטע איז אנשים ראו החסרון מי שקדם זכרם זעלכע מענטשן וואש האבין גיזעהען דעם חסרון פון די צווייא כיתות וואש מיר האבין דער מאנט והשתדלו לדעת עילות הנקוד והטעמים האבין זיי זיך גיפלייסט צו פר שטיין די טעמים פון די נקודות אונ פון דעם טראפ דען עש איז אמאל פאר האנדין צווייא גלייכע ווערטר אונ די נקודות מיט דעם טראפ זיינען ניט גלייך האבין זיי זיך ניפלייסט צו פר שטיין דעם טעם דער פון וחברו אליהם אונ האבין דער בייא זיך גימיעט דעת שמוש הלשון ודקדוקו צו ווישן די אותיות וואש בדינען דאש ווארט אונ זיין דקדוק דהיינו דאש ווארט הכצעקתה איז טייטש אזו וויא איר גישרייא איז דער שורש פון ווארט צעק איז טייטש גישרייא אונ דיא איבעריגע אותיות בדינען דאש ווארט כדי דיא טייטש זאל זיין אנדערש ודעת השמות אונ צוא ווישין ועלכעש ווארט עש איז איין שם דבר דהיינו דאש ווארט שמים איז טייטש הימעל הייסט עש איין שם דבר ווייל דאש האט קיין שום פעולה ניט והפעלים אונ די ווערטער וואש ווייזין אין זייא האבין עפעס גיווערקט דהיינו דאש ווארט הלך איז טייטש דאש ער איז גיגאנגען האט ער גיטאן איין ווערק וואש ער איז גיגאנגען אדער דאש ווארט אכל איז טייטש ער האט גיגעסין האט ער גיטאן איין ווערק וואש ער האט גיגעסין אונ נאך פיל זעלכע גלייכענש ותיבות הטעם אונ דיא ווערטער וואש גיבין איין טעם צום אנדערין ווארט אדער צום פסוק דהיינו דאש ווארט כי ידעתיו למען אשר יצוה איז טייטש איך האב אים ליב דרום ווייל ער וועט גיביטן גיט דער למען איין טעם צו דעם ווארט ידעתיו כלומר פאר וואש האב איך אים ליב ווייל ער וועט גיביטין וגו' והסמוך אונ וועלכע צווייא ווערטער מוזין באנאנד גילייענט ווערין והנפרד אונ וועלכע ווערטער מוזין זיין צו שייד וספור העבר בלשון עתיד אונ אזו אווארט וואש ווייזט אויף אלשון עתיד טייטשט מען עש אמאל פר אלשון עבר דהיינו על פי ה' יחנו דאש ווארט יחנו איז דאך אלשון עתיד דאש מיינט מען זייא וועלין רוען פון דעשט וועגין טייטשט מען דאש

פאר

והשלם והחסר והנח הכפול "והנראה "והנסתר והדומה לזה והרביעית אנשים שהוסיפו על מה שהקדמנו זכרם בפירוש המלות המסופקות בספרי הקודש והנראה מן הפשט וחקרו עם זה על ידיעת העובר והאמתי בלשון העברים והשמות

("הנ"ה יעויין כמנות מה שפירש על הנראה והנסתר וע"י פירושו כתבתי בסעתקה) :

צווי בל' מקור ומקור פירושו ענין הפעולה עצמו בל"א (רעכקען) : והשלם · הוא מלה שאינה חסרה שום אות לא בעבר ולא בעתיד כגון פקד, שהוא עבר ובעתיד יאמר יפקוד ויש בו בעתיד גם כן ג' אותיות השורש שהם פקד : והחסר · הוא מלה שחסר ממנה אות מן השורש בעתיד כמו נגש שבעתיד יאמר יגש והשרש הנון מן השורש ובא דגש בג' במקום הנון : והנח · היא מלה שאינה חסרה אות השורש בעתיד רק שאות אחת מן השורש היא נחה ואינה נקראת כגון אכל יאמר בעתיד יאכל שהאל"ף אינה נקראת אלא נחה : והכפול · שאות אחת כפולה בה כמו סבב ותחסר בי"ת אחת בעבר ובעתיד ובהוה לומר בעבר סבית ובעתיד יסוב תסוב וכו' : והנראה היא אות שבסוף המלה שאין תחתיה נקודה וה"א נקראת במבטא כגון אברהם המ"ם שבתיבה היא נח נראה · ונח נסתר הוא אות שאינה נקראת כגון קרא האל"ף היא נח נסתר : והרביעית אנשים שהוסיפו כו' · שלמדו גם כן דקדוק לשון הקודש כו' כמו אלו שזכר דכלא ידיעת לשון הקודש על בוריה לא יריה איש את ידו בכל התורה כולה כמו שהוא ידוע ומבואר רק שאין לאדם לבלות כל זמנו בעניינים האלו לבד וגם ילמד דברים אחרים שצריך לנשמתו וכבר האריכו בזה כמה מחברים · והאנשים האלה הוסיפו על הנ"ל לדקדק גם כן על פירוש המלות שבתנ"ך שיש בהם ספק שלא נודע פירושם : העובר והאמתי · היינו מלות ושמות בתורה שאין נקראים בעלם כך רק על דרך העברה ומשל כמו בלב ים ראש הסר בלורות בשמים ויש בהם על דרך

פר אלשון עבר דאש מיינט זיי האבין גירועט והצווי בלשון מקור אונ אזו איין ווארט וואש איז איין מקור דאש הייסט די טייטש פון דעם ווארט איז אן איין פעולה אזו וויא דאש ווארט זכור איז איין מקור דאש הייסט איין שם דבר איז די טייטש דער פון גדיינקען טייטשין מיר עש אמאל פאר אלשון צווי דאש הייסט גלייך וויא מען גיביט איינעם דו זאלשט גידיינקען והשלם אונ אזו אווארט וואש די שורש דר פון איז גאנץ האטטע עש ווערט פאר ענדערט אויף אלשון עבר אדער אויף אלשון עתיד פון דעשט ווענין איז אלין פר האנדין אין דעם ווארט דער גאנצער שורש דהיינו דאש ווארט פקד אז איך בדארף שטעלין אלשון עתיד שטעלט מען יפקוד איז דרינן אויך פאר האנדין דער גאנצער שורש דאש הייסט די דריי אותיות (פקד) והחסר אונ עש איז פר האנדין אזו אווארט וואש אז מען שטעלט עש אויף אלשון עתיד פאלט ארויש איין אות פון דעם שורש דהיינו דאש ווארט נגה ווערט גישטעלט אויף אלשון עתיד יגה פאלט שוין ארויש די נון פון דעם שורש והנח אונ זעלבע אותיות וואש רוען וואש מען קען ניט פילין זיי אין די רייד דהיינו · ברא · קרא · פילט מען די א ניט והכפול אונ דיא גיטאפעלטע אותיות אונ מען פילט ביידע אותיות אין דעם רייהן דהיינו סבב בלל ירקרק והנראה והנסתר אונ איין נראה דאש הייסט אזו איין שווא וואש שטייט אין אן הייב ווארט ווערט דר שווא גירירט דהיינו דאש ווארט שמור בראשית ווערט דער שווא אונטער דער ש אונ אונטער דער ב גירירט והנסתר אונ איין שווא נסתר דאש דער שווא בלייבט פר בארגין אונ ווערט אויש גיזאגט דהיינו דאש ווארט אברהם ישמור ווערט דער שווא אונטער דר ב אונ אונטר דר ש ניט גירירט עיין בהג"ה והדומה לזה אונ נאך זעלבע גלייכין והד' אנשים שהוסיפו על מה שהקדמנו זכרם אונ די פערטע זיינען זעלבע מענטשין וואש האבין נאך מוסיף גיוועזן אייף די וואש מיר האבין פריער דער מאנט אונ האבין נאך מדקדק גיוועזן בפירוש המלות המסופקות בספרי הקודש אין דעם פירוש פון דיא ווערטער וואש שטייען אין תורה נביאים כתובים וואש מען פאר שטייט זייא ניט רעכט והנראה מן הפשט אונ זאלין פאר שטיין דעם פשוטין פשט וחקרו עם זה אונ דער מיט פארשטין זייא אויך על ידיעת העובר אויך זעלבע ווערטער וואש ווערט גירעט נאר דרך משל דהיינו יד הנהר ווי שט מען דאך וואול אז איין טייך האט קיין האנט ניט נאר ווייל איין האנט איז נאהנט בייא דעם מענטשין דרום דאש וואש איז נאהנט בייא דעם טייך

והשמות הדומים ושאינם דומים והנגזרים ושאינם נגזרים והזרים וכן בתארים ובפעלים והדומה להם והה׳ אנשים שהוסיפו על מי שהקדמנו זכרם בדעת עניני ספרי הקדש ולהבין שרשיו ולחקור על העובר והאמיתי מעניניו כגשמות הנזכרת בו והם המפרשים ספרי אלהים כנראה ממנו ואין סומכין על הקבלה והששי אנשים סמכו על קבלת הקדמונים שהיא המשנה והגיעו לקצת חיובי

דרך האמת כך כמו שנתבאר בשער היחוד ע״ש: והנגזרים · כמו אדם מאדמה ואשה כי מאיש לקחה זאת :׳ והזרים · מלות ותיבות שאין להם דמיון במקרא · ותארים כמו תהו ובהו עביר : והה׳ אנשים כו׳ · בדעת עניני ספרי הקדש כו׳ · עד הנה דבר באנשים שהשתדלו לפרש התורה רק ע״פ דקדוק ·׳ והאנשים האלה מפרשים ע״פ הענין אך כפי דעתם ורצונם ואינם רוצים בפירושי חז״ל על פי הקבלה והם כת הצדוקים והקראים : כגשמות הנזכר · בתורה כמו יד ה׳ עיני ה׳ ודומיהן כל זה הם מפרשים לפי דעתם וכמו שנזכר בשער היחוד : והששי האנשים וכו׳ והגיעו לקצת חיובי התורה · כי הראשונים שאין סומכין על הקבלה לא יצאו שום מצוה בשלימות כי יוכל לפרש התורה כפי דעתו כמו

טייך ווערט גירופין יד בדרך משל אדער עש איז פאר האנדין זעלכע ווערטער וואש ווערין גירופין בדרך גוזמא דהיינו ערים גדולות ובצורות בשמים דש איז טייטש גרוישע שטעט אונ פעסטע אין היםעל ווייס מען דאך אז דיא שטעט זיינען ניט אין הימל נאר מחמת זייא זיינען זייער גרוישע אונ פעסטע שטעט גיוועזן רופט זייא דער פסוק בלשון גוזמא גלייך וויא זיי וואלטין גישטאנען אין הימ״ל והאמיתי אונ זעלכע ווערטר וואש זיינן גזאגט גווארן בדרך האמת והשמות הדומים אונ גלייכע ווערטר וואש האבן ניט איין טייטש דהיינו וישלח יעקב איז טייטש אונ יעקב האט גשיקט אונ וישלח משה את חותנו איז טייטש אונ משה האט אוועק גשיקט זיין שווער ושאינם דומים אונ עש איז פאר האנדין ניט גלייכע ווערטר אונ האבן איין טייטש דהיינו בגד שלמה איז אלץ דער טייטש איין קלייד והנגזרים אונ זעלכע נעמען וואש זיינן אפ גשניטין פון אנדערע ווערטער דהיינו דריבר האט גהייסן דער ערשטר מענטש אדם ווייל ער איז גנומען גיווארין פון דער ערד והזרים אונ זעלכע ווערטער וואש זיינן פרעםד וואש האבן קיין גלייכעניש ניט אין גאנץ תנ״ך וכן התארים אונ אזוא אויך אין דיא גישטאלטין וואש מען רופט איינעם נאך זיינע מעשים דהיינו וואש מען רופט איינעם חכם צדיק חסיד והדומה להם אונ נאך זעלכע גלייכין והה׳ אונ דיא פינפטע זיינען אנשים שהוסיפו על מי שהקדמנו זכרם וואש זיינן מוסיף אויף די וואש מיר האבן פריער גימעלט בדעת עניני ספרי הקודש אונ זייא פארשטין צו ווישין די ענינים דאש הייסט דעם פשט פון די תנ״ך ולהבין שרשיו אונ צו פר שטיין זיינע שרשים ולחקור על העובר והאמת מעניניו אונ צו פארשטין אונ צו קלערין אויף די ווערטר וואש ווערין גיזעט בדרך משל והעברה כגשמות הנזכרת בו גלייך וויא די גשמי ווערטר וואש שטייט אין דר תורה דהיינו יד ה׳ עיני ה׳ אונ דאש וייש מען דאך וואול אז בייא גאט קען ניט גיזאגט ווערין חס ושלום איין האנט אדר איין אויג איז דאך דאש בוודאי בדרך משל אונ עש איז פר האנרין אזעלכע ווערטער וואש זיינען בדרך אמת קלערין זייא דאש אלין והם המפרשים ספרי האלהים כנראה ממנו אונ די זיינען זעלבע וואש זיינען מפורש די ספרים פון גאט אזוא וויא זיי דאכט זיך דער פון כלומר נאך זייער שכל נאך ואין סומכין על הקבלה אונ ווילין זיך ניט סומך זיין אויף דעם וואש מיר האבן בקבלה פון אונזרע חכמים ז״ל והששי אנשים אונ דיא זעקסטע זיינען זעלבע מענטשין סמכו על קבלת הקדמונים וואש זיינען זיך יוא סומך אויף דעם וויא מיר האבן מקבל גיוועזן פון דיא ערשטע חכמים שהיא המשנה דאש איז וויא עש שטייט אין דעם משניות והגיעו לקצת היובי תורות והמצוה והדינין אונ האבן דרוויש פר שטאנן ·

חיובי התורות והמצות והדינין מבלי עין בתלמוד והז' אנשים שהוסיפו על כל מה שזכרנו בעיון התלמוד והשתדלו בגרסתו וקריאת הלכותיו מבלי פרוק קושיותיו ופתח סתומותיו והח' אנשים לא הספיק להם מהכמת התורה מה שהספיק למי שקדם עד שהטריחו את עצמם להבין דברי אנשי התלמוד ולהתיר ספקותיו ולפתוח סתומותיו לקנות בזה השם והתפארת והם מתעלמים מחובת הלבבות ואינם מתעוררים למפסידי המעשים כלו ימיהם בידיעת הענינים הנכרים מתולדות הדינין והזר הקשה מפסקי הדינין וזכרו מהלוקת בעלי התלמוד בחדושין הנופלים בדינין והתעלמו מעיין במה שאין להם רשות להתעלם ממנו מעניני נפשותם אשר הם

כמו היראה ולפטור עצמו מחובה כמו שהאריך בזה ספר הכוזרי ע"ש : והז' אנשים כו' בעיון התלמוד שמעיינים ג"כ בתלמוד רק שאינם נותנים לב לפרק ולתרץ קושיותיו ולפתוח הדברים הסתומים שבתלמוד : והח' אנשים לא הספיק להם כו' לקנות בזה השם והתפארת כו' . כי מאחר שהם מתעלמים מחובות הלבבות כו' וכלו ימיהם בדברים שאין בהם צורך לעצמם דהיינו לנשמתם ור"ל לומר שאינם לומדים גם כן דברי יראה ומוסר כיוצא בוודאי כל למודם אינו אלא להראות חריפות ובקיאות לעיני ע"ה לקנות בזה כו' דאם לא כן קשוט עצמך תחלה ואח"כ קשוט אחרים וכבר האריך בזה המחבר בהקדמתו גם כן בד"ה ואשר ידבנו לבו כו' ע"ש שהבאתי דברי רז"ל שאמרו ג"כ כדברים האלה ואמרו כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו כו' וכאלה הרבה ור"ל להודיענו בזה שאף שהשתדלו הכת הזאת בתורה כל מה שיוכל אדם להשתדל כמו שזכר עד הנה עדיין הם מבחוץ מאחר שאינם לומדים לש"ש רק לקנות כו' אבל על כל פנים הם קרובים להמדרגה הרמה הם

שטאנען איין טייל זאבין וויא מען איז חייב דיא תורה אונ מצות אונ דינים צוא האלטין מבלי עיון בתלמוד אונ לערנען ניט אין דער גמרא והז' אנשים שהוסיפו על כל מה שזכרנו אונ די זיבעטע זיינען זעלכע מענטשין וואש האבין נאך מוסיף גיוועזן אויף דעם וואש מיר האבן גימעלדעט בעיון התלמוד דאש זייא לערנן די גמרא והשתדלו בגרסתו וקריאת הלכותיו אונ מידין זיך צו לערנן דרינן אונ צוא לערנען דיא הלכות מבלי פרוק קושיותיו ופתח סתומותיו נאר זייא גיבין ניט זייער הארץ צו פאר ענטפערין זיינע קשיות אונ צו עפענן דיא זאכין וואש זיינען פאר שטעלט בלומר וואש מען פאר שטייט זייא ניט והח' אנשים אונ די אכטע זיינען זעלכע מענטשין וואש לאזין זיך ניט באנוגין מיט דעם וואש זייא פאר שטייען פון דער חכמה פון דער תורה מה שהספיק למי שקדם זכרו מיט דעם וואש איז גיוועזן גינוג צוא דיא וואש מיר האבן זייא פריער דער מאנט עד שטריחו את עצמם ביז זייא מידין זיך להבין דברי אנשי התלמוד צו פר שטיין וואש דיא חכמים פון דער גמרא זאגין ולהתיר ספקותיו אונ צוא פאר ענטפערין זיינע ספיקות ולפתוח סתומותיו אונ צו עפענען זיינע פאר שטעלטע זאכין וואש מען פאר שטייט זיא ניט אונ זייא טוען עש לקנות בזה השם והתפארת זייא זאלין דורך דעם קריגין איין שם אונ איין שיינקייט והם מתעלמים מחובות הלבבות אונ זייא פר הוילין זיך פון דיא שולדיקייט פון די הערצער ואינם מתעוררים למפסידי המעשים אונ דער וועקין זיך ניט צו גידיינקען אויף זייערע מעשים אויב זיי זיינען גוט אויב שלעכט כלו ימיהם בידיעת הענינים הנכרים מתולדות הדינין זייא פאר ברענגען זיך זייערע טעג מיט פרעמדע זאכין צוא פאר שטיין וואש קומען דער פון ארויש פרעמדע דינים דאש הייסט זעלכע דינים וואש איז גאר ניט שכיח זייא זאלין זיך טרעפין וזכרו מחלוקת בעלי התלמוד אונ דער מאנען די מחלוקת פון די תנאים פון דער גמרא בחידושין הנופלים בדינין אין דעם נייעש דאש וואש זייא קלערין אויש אין דיא דינים דהיינו זיי זאגין נאך דעם תנא איז אזו דער דין אונ נאך דעם אנדערין תנא איז אנדערש דער דין והתעלמו מעיין אונ פאר הוילין זיך פון צו טראכטין במה אין זעלכע זאכין שאין להם רשות להתעלם ממנו וואש זייא טארין זיך דער פון ניט פר הוילין מעניני נפשותם דאש זיינען פון דיא זאכין וואש גייט אין זייער נשמה

אשר

הם הייבין לחקור עליו מאמתת אותות הנביא עליו השלום והקבלה ותנאיה אשר בהם תתברר ומה שהייבנו בו הבורא מהבאת הראיות עליו בשכלנו ולעבדו בלב שלם והרבה כזה ממה שאני עתיד לבארו מאשר יושג בדרך השכל בשער הזה · והתשיעית אנשים שהגיעו נפשותם לדעת חובת הלבבות והאברים ומפסידי המעשה והבינו פשט דברי הקודש ובמצפוני ענינו ועמדו על אמתת הקבלה מן הכתוב והמושכל וסדרו הדינין והלקו חובת המעשים כפי הראוי לעניני כל זמן והתחלקות מדיני כ"מ אחר.

אם יסתת עיניו על דרכיו ומתוך שלא לשמה יבא לשמה והתי יתן אל לבו שלא ייראה הם ובאיום תרתי גיכנס כמ"ש חז"ל : והתשיעית אנשים כו' · המקיימים ראשית החכמה יראת ה' וכל שיראת חטאו קודמת כו' : ומפסידי המעשה · והמרו א"ע שלא יכנס הפסד וקלקול במעשיהם לא כמת שלפני זה : והבינו פשט כו' · למדו התורה תהלה לפי פשוטו ואח"כ הנסתר מענינו כי שבעים פנים לתורה והתורה נדרשת בפרד"ס : ועמדו על אמתת הקבלה כו' · מה שקבלנו מרבותינו מביא ראיות מן הכתוב ומן השכל על מה שדנים הטבעו ג והתחלקות מדיני כל מקום · ר"ל מ"ש ר"ל לפי המקום והמדינה שבמקום זה יש יותר חיוב מבמקום כגון בא"י במצות התלויות בארץ וכן במקומות המתחנים בגלות כפי מו"מ

אשר הם חייבים לחקור עליו וואש זייא זיינען חייב דריגען נאך צו פארשטין מאמתת אותות הנביא דורך דיא וואר־האפטיגע צייכין פון דעם נביא והקבלה אונ פון דעם וואש מיר האבין מקבל גיוועזן פון אונזערע חכמים ותנאיה אונ מיט אלע תנאים וואש דער צו גיהערין אשר בהם תתברר וואש דורך זייא קאן אלץ רעכט אויש גיקלערט ווערין אונ אויך בגערין זיי ניט צו טראכטין ומה שחייבנו בו הבורא אויף דעם וואש דער בשעפר האט אונז דרינגען מחייב גיוועזן מהבאת ראיה עליו בשכלנו דאש מיר זאלין דורך אונזער שכל ברייננגען איין ראיה אויף זיין איינקייט ולעבדו בלב שלם אונ צו דינען אים מיט דעם גאנצין הארצין והרבה כזה ממה שאני עתיד לבארו מאשר יושג בדרך השכל בשער הזה אונ נאך פיל זעלכע גלייכין וואש מען קאן זייא גרייכין מיט דעם שכל וואש איך וועל זיי בשיידין אין דעם שער : והתשיעית אנשים אונ די ניינטע זיינען זעלכע לייט שהגיעו נפשותם לדעת חובת הלבבות והאברים וואש האבין גימיעט זייערע לייבער צו וויסין דיא שולדיקייט פון דיא הערצער אונ פון דיא גלידער ומפסידי המעשה אונ וויא ארום דיא גוטע ווערק קענען פר דארבין ווערין אונ האבין זיך דרינגען גימיט והבינו פשט דברי הקודש ובמצפוני ענינו אונ האבין פר שטאנען דעם פשוטין פשט פון דיא הייליגע ספרי תנ"ך מיט דיא סודות וואש זיינען דרינען פאר באהגין ועמדו על אמתת הקבלה מן הכתוב והמושכל אונ דאש וואש זייא האבין מקבל גיוועזן פון די חכמים האבין זייא עש פאר שטאנען פון די פסוקים אונ אויש דעם שכל אז דאש איז אמת וסדרו הדינים אונ האבין דיא דינים גישטעלט אויף איין רעכטין סדר וחלקו חובת המעשים כפי הראוי לעניני כל זמן אונ די שולדיקייט פון די מעשים וואש איטליכער בדארף טאן האבין זיי צו טיילט ווערליג צו איטליכער צייט גיהער והתחלקות מדיני כל מקום אונ האבין אויך צו טיילט די דינים נאך די ערטער אונ די מדינות דהיינו אין ארץ ישראל איז פר האנדין זעלכע מצות וואש גייען ניט אן אין חוצה לארץ אונ אין תוץ לארץ גופא איז אויך פר האנדין זעלכע מדינות וואש די חכמים האבין אין אזאך מער גדר גימאכט איידר אויף דר אנדערר מדינה ווערליג זיי האבין גיזעהן וויא זייער משא ומתן אונ אויך איז פר האנדן זעלכע ערטער וואש מען בדארף זיך נוהג זיין וויא אנאנדער תנא אזו וויא די גמרא זאגט באתריה דרב יהודה דאש איז טייטש אין דעם ארט וואו רב יהודה איז גיוועזן איין ראש ישיבה האט מען גיפסקנט אזו וויא רב יהודה אונ אין דעם ארט וואו אנאנדער תנא איז גיוועזן איין ראש ישיבה האט מען אים נאך גיפסקנט אונ דאש האבין זייא גיטאן אחר שהבינו שרשי ספר התורה

אחר שהבינו שרשי ספר התורה ונזהרו בם הזהירו עליהם עם הפקת האמת בסתר ובגלוי ונטות עם האמת באשר הוא נוטה והן בעלי הגמרא והגאונים הנוהגים מנהגיהם אחריהם: והעשירית אנשים שירשו חכמת התורה מהנביאים בכל פירושיה ותולדות שרשיה והן אנשי כנסת הגדולה ומי שקבל מהם מן התנאים והן בעלי המשניות והברייתות כמו שנזכר במס' אבות משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה ואנשי כנסת הגדולה לשמעון הצדיק ושמעון הצדיק לאנטיגנוס ואנטיגנוס ליוסי בן יועזר וליוסי בן יוחנן איש ירושלים והם מסרוה ליהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי והם מסרוה ליהודה בן טבאי ולשמעון בן שטח והם מסרוה לשמעיה ואבטליון

מו"מ שלהם וכעין שאמרו רב בקצה מלא וגדרה וכל כיוצא בזה מן התנאים כו' עכ"ל: ונזהרו בם הם עצמם ואח"כ הזהירו עליהם את אחרים ע"י התקנות וקנסות כו'· ונטות עם האמת באשר הוא נוטה· ואינם מתעקשים לנטות לדרך עקלקלות ושקר: והעשירית אנשים שירשו חכמת התורה מהנביאים כו'· והנה הזאת הם במעלה העליונה שאין למעלה מהם מאחר שירשו כל התורה כולה עם כל הפירושים דהיינו תורה שבע"פ איש מפי איש ועדיין לא היה בימיהם שום מחלוקת לכך היה כח לימודם זך ונקי ושוב מאחר שלא הוצרכו לעיון ולפלפול בדברי הראשונים כמו האחרונים שאחר המשנה היה להם פנאי לעסוק בכל החכמות ובסודות האלהית עד שבאו ע"י משניהם וחסידותם למדרגה קרובה לנבואה לרוח הקודש ובת קול כמו שהוא מפורסם וכמ"ש על הלל ור"י בן זכאי שראוים היו שתשרה שכינה עליהם ובימיהם של אלו המנוין כאן היה בכל דור כמה אלפים חכמים שהיו תלמידים וחברים לאלו· כי בכל דורות ההם היו שבעים סנהדרי גדולה בבה"מ חוץ בסנהדרי קטנה של כ"ג בכל עיר ובודאי אין יכולין לברר שבעים זקנים אלא מכמה מאות ואלפים חכמים שלמטה מהם ואלו שנזכרו כאן בכל מקום מפני שהם היו עמידי המסורה שהאחד מכל זוג היה נשיא והשני אב"ד ומופלא שבסנהדרין כמו שכתבו במשנה ב' פ"ב דחגיגה ע"ב· כ"ז העתקתי מספר הכוזרי סוף מאמר השלישי ע"ש באורך דברים נמרצים:

אך

נאך דעם אז זייא האבין פאר שטאנען די שרשים פון דער תורה ונזהרו בם אונ זייגען אליין דרינען נזהר גיוועזן והזהירו עליהם אונ האבין אנדערע אויך מזהיר גיוועזן דרויף עם הפקת האמת נאך מיט דעם וואש זייא האבין אויש גיצויגין אונ נאך גיגאנגען דעם אמת בסתר ובגלוי אין פר בארגענע זאכין אונ אין אנטפלעקטע זאכין ונטות עם האמת כאשר הוא נוטה אונ האבין נאך גינייגט דעם אמת נאך וואו הין ער האט גינייגט. כלומר אז איינער האט דעם אנדערין אפ גיפרעגט האבין זייא נאך גינייגט דעם אמת אונ האבין מודה על האמת גיוועזן אדער אזו איז דער פשט זייא האבין נאך גינייגט דעם אמת וויא ווייט ער גרייכט דאש הייסט ביז וואנען זייער יכולת איז גיוועזן נאך צו נייגין דעם אמת האבין זייא גיטאן והן אונ דיא לייט זיינען די תנאים ואמוראים פון דער גמרא אונ דיא גאונים וואש מיר פאלגין נאך זייערע מנהגים: והעשירית אונ דיא צעהענטע זיינען אנשים שירשו חכמת התורה מהנביאים דיא לייט וואש האבין מקבל גיוועזן פון די נביאים די חכמה פון דער תורה מיט אירע אלע פירושים ותולדות שרשיה אונ מיט דעם וואש ווערט גילערינט אויש אירע שרשים והן אונ דאש זיינען דיא אנשי כנסת הגדולה ומי שקבל מהם מן התנאים אונ דיא תנאים וואש האבין פון זיי מקבל גיוועזן והן אונ דיא תנאים זיינען בעלי המשניות והברייתות די וואש האבין מחבר גיוועזן די משניות אונ די ברייתות כמו שנזכר במככת אבות אזוא וויא עש שטייט אין מסכת אבות משה קבל תורה מסיני משה האט מקבל גיוועזן די תורה פון גאט וואש ער האט זיך באוויזין צוא דיא ישראל אויף דעם בארג סיני ומסרה ליהושע אונ האט זיא איבר גיענטפערט צו יהושע אונ יהושע צו דיא זקנים אונ די זקנים צו די נביאים אונ די נביאים האבן זיא איבער גיענטפערט צו די אנשי כנסת הגדולה אונ דיא אנשי כנסת הגדולה האבין זיא איבער גיענטפערט צוא שמעון הצדיק אונ שמעון צוא אנטיגנוס אונ אזוא האבין זייא זיא איבער גיענטפערט איינער צוא דעם אנדערין

ביז

ואבטליון ומהם לשמאי והלל ומהם לרבן יוחנן בן זכאי ורבן יוחנן בן זכאי לר"א ור' יהושע ור"ג ור' אלעזר בן ערך ור' יוסי הכהן ור' שמעון בן נתנאל ומהם לר"ע ור' אלעזר בן עזריה ור"ט ורשב"ג ומהם לר"מ ור' יהודה ור' יוסי ור"ש ור' יהודה הנשיא והוא רבינו הקדוש אשר קבץ עניני המשנה וסדרם וחלקם לפרקים וחברם והוא עיקר כל הקבלה שסומכים עליו בתורתנו :

אך דעות אנשי התורה באמונתם וקבלת עבודת ה' ית' הם על עשר מדרגות תחלתם אנשים נשא אותם הסכלות גם גברו התאות עליהם למאוס בתורה וחשבו אותה כמנהגים (שמנהיגים בהם) וכחוקים שמנהיגים בהם הכסילים מפני גובר התאוה על שכלם ועובי טבעם ואינם נכנסים תחת עול התורה ולא נמשכים בעבותות השכל מפני שהם חפצים בהפקר ובכמותם אמר החכם (משלי כח) לא יחפוץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו :

אך דעות אנשי התורה כו' · ועתה הוא מפרש שיש כמה חלוקים באמונת התורה ועי"ז תשתנה קבלתם את עבודת ה' מחמת אמונתם : תחלתם אנשים כו' · ע"י הסכלותם ותאות עוה"ז שגברה עליהם ומלאו לבם אמתלאות שיפרקו מעליהם עול ת"ה וחשבו שהתורה היא דומה לנימוסים שאין בהם טעם רק האמינו בהם ומקיימין אותם ואומרים שאין בתורה שום שכר ועונש :

והמדרגה השנית כו' מחמת שידוע ומפורסם האותו' והמופתי' הגדולים שעשו הנביאים ובודאי האותות הם מאת ה' יתברך אבל על דבר הנבואה בעצמם יכחישו שידבר ה' עם האדם ההם יאמרו בעבור שהדבר גבוה והאלהים נעלה ומרומם ממדות הגשמיים כמו שנזכר בספר הכוזרי בדעה הזו ועיין לק' מה שהשיב עליהם ולכך הם אומרים שהתורה

והמדרגה השנית אנשים לא יכלו לדחות האותות ולהכחיש המופתים אשר נראו על

ביז רבי יהודה הנשיא והוא רבינו הקדוש אונ אים האט מען גירופן רבינו הקדוש אשר קבץ עניני המשנה וואש ער האט איין גיזאמילט דיא זאכן וואש שטייען שוין היינט אין דיא משניות וסדרם וחלקם לפרקים אונ האט זיי מסדר גיוועזן איטליכש אויף זיין סדר אונ האט זיי גיטיילט אויף פרקים וחברם אונ האט זייא צו אנאנדר גישטעלט והוא עיקר כל הקבלה שסומכים עליו בתורתנו אונ דאש איז דער עיקר פון דער תורה וואש מיר האבין מקבל גיוועזן וואש מיר זיינען זיך דרויף סומך :

אך דעות אנשי התורה באמונתם נאר דיא דעות פון דיא לייט וואש לערנען דיא תורה אין זייער אמונה וקבלת עבודת ה' אונ וויא אזו זייא נעמען אן גאטש דינשט הם על עשר מדרגות די ווערין גיטיילט אין צעהען מדרגות תחילתם אנשים דיא ערשטע זיינען זעלכע לייט נשא אותם הסכלות וואש זייערע נארעשקייט האט זייא אן גירעט צו פר מיאוסין די תורה גם גובר התאוות עליהם אונ אייך דאש וואש די תאוות האבין זיך גישטארקט אויף זיי האט זיי אויך אן גירעט למאוס בתורה צו פאר מיאוסין אין דער תורה וחשבו אותה כמנהגים אונ רעכענען זיא אזו וויא די מנהגים וכחוקים שמנהיגים בהם הכסילים אונ אזו וויא דיא גיזעץ וואש דיא קלוגע לערנן אונ פירין מיט זיי דיא נארין אונ זאגין אז עש איז גאר ניט פאר האנדין קיין שכר אונ קיין עונש אונ דאש קומט מפני גובר התאווה על שכלם ווייל די תאוה האט זיך גישטארקט איבר זייער שכל ואינם נכנסים תחת עול התורה אונ ווילין ניט אריין גיין אונטער די יאך פון דער תורה ולא נמשכים בעבותות השכל אונ לאזין זיך ניט ציהען דורך דיא שטריק פון דעם שכל מפני שהם חפצים בהפקר ווייל זייא ווילין בעסער פרייא לעבין ובכמותם אמר החכם אונ פון זעלכע גלייכן האט דער חכם שלמה המלך גיזאגט לא יחפוץ כסיל בתבונה דער נאר טוט ניט וועלין אין דעם פר שטאנד כי אם בהתגלות לבו נאר צו אנטפלעקין זיין הארץ איטליכער זאל זעהען וואש אין אים שטעקט :

והמדרגה השנית אונ די אנדרע מדריגה איז אנשים לא יוכלו לדחות האותות ולהכחיש המופתים זעלכע לייט

על ידי הנביאים מפני פרסומם אלא שנסתפקו באמתת התורה ואמרו דברים קרובים לדעת מי שהקדמנו זכרם שהאלהים רצה להורות את בריותיו דרך שיתקן בו ענינם בעולם הזה והעיר הנביא להנהיגם במה שצריך להם מן החוקים ונתן לו אותות ומופתים לשמוע דבריו ולקבל חקיו ואינם מאמינים בגמול ועונש ואני רואה לבאר מה שיש עליהם מן התשובות בקצרה על דרך המניעות וההסכמה · ע"ד המניעות כי הבורא נעלה ומרומם לשנות מנהג למי שמכזב עליו ויאמר בשמו מה שלא אמר ואם

שהתורה אינה מאתו יתברך רק שדעתו יתברך היה שינהיגו בני אדם בדרך הישר בעולם הזה שלא יהיה מניעה כהפסקי לכך העיר את הנביא להנהיגם בדרך הישר לפי רצונו והראה לפניהם אותות ומופתים בעזר האלהים כדי שישמעו דבריו ומצותיו וג"כ אינם מאמינים שיש גמול ועונש על התורה וכמו שאמרו הכת הא': ואני רואה לדבר כו' על דרך המניעות·שנמנע ובטלה דעתם מלהאמין כך כי יש לסתור ולהשיג על דעתם : וההסכמה · אפילו אם ת"ו מסכים לדעתם כנזכר אעפ"כ רא"י לאמר ולקיים כל התורה כלה וכודאי יש גמול ועונש מה' יתברך על מקיימי התורה : ע"ד המניעות כו' · שנמנע הוא שיעשה ה' אותות ומופתים למי שאמר על ה' כזב דהיינו שאמר בשם ה' שציוה לו כל התורה

ליט וואש קענען ניט אוועק שטויסין אונ לייקענען דיא צייכין אונ דיא וואונדער אשר נראו על ידי הנביאים וואש זיינען וואריין גיזעהען דורך די נביאים מפני פרסומם ווייל דיא מופתים זיינען מפורסם איטליכער האט זייא גיזעהען אונ איטליכר ווייש זייא אלא שנסתפקו באמתת התורה נאר זייא זיינען מסופק אין דעם אמת פון דער תורה כלומר זיי זאגין די תורה איז ניט גיגעבן גיווארין פון גאט ווארום עש איז ניט גמאלט אז גאט זאל ריידין מיט אמענטשין אונ דער מענטש זאל לעבן ואמרו דברים קרובים לדעת מי שהקדמנו זכרם אונ זאגין זעלבע רייד וואש זיינן שיר גלייך מיט די ערשטע כיתה וואש מיר האבין זייא פריער דער מאנט שהאלהים רצה להורות את בריותיו דאש גאט האט זיינע בשעפעניש גיוואלט ווייזין דרך שיתקן בו ענינם בעוה"ז איין וועג וויא ארום זייער פירונג זאל זיין גוט אויף דער וועלט והעיר הנביא האט ער דער וועקט דעם נביא להנהיגם במה שצריך להם מן החוקים ער זאל זייא פירין מיט זעלכע גיזעץ וואש זייא בדארפין פון זייער תקנה וועגין אונ דיא גיזעץ האט דער נביא גיזאגט נאך זיין ווילין אונ נאך זיין פר שטאנד נאך אבער גאט האט זייא דעם נביא גאר ניט גיזאגט ונתן לו אותות ומופתים אונ גאט האט אים דרום גיגעבין צייכין אונ וואונדער כלומר ער האט אים דרום גיהאלפין אויף די צייכן אונ וואונדער וואש דער נביא האט גיוויזין צו די ישראל לשמוע דבריו כדי דיא לייט זאלין צו הערין זיינע רייד ולקבל חוקיו אונ כדי זיי זאלין אן נעמן זיינע גיזעץ ואינם מאמינים בגמול ועונש אונ די כיתה גלויבין ניט אויב מען קריגט שכר פאר דיא מצות אונ עונש פאר דיא עבירות : זאגט דער מחבר ואני רואה לבאר מה שיש עליהם מן התשובות בקצרה אונ איך וועל באשיידין מיט איין קורצין דרך וואש מען קען זיי דרויף ענטפערין על דרך המניעות אויף דעם דרך וואש זייער דיעה זאל נאר פאר מיטין אונ בטל ווערין אז עש קען ניט זיין וויא זייא פאר שטייען דרום בדארף מען בוודאי מקיים זיין דיא תורה וההסכמה אדער ווען מען זאל חס ושלום אפילו מסכים זיין צו זייערע רייד בדארף מען אויך מקיים זיין די תורה איז דער מחבר מפורש על דרך המניעות אויף דעם דרך וויא זייערע רייד זאלין גאר פאר מיטין אונ בטל ווערין וועל איך זאגין כי הבורא נעלה ומרומם דען דער בשעפער איז הויך אונ דער הויבין לשנות מנהג למי שמכזב עליו אונ וועט ניט טאן אזו איין זאך צו פר ענדערין דעם מנהג אונ דיא טבע פון דר וועלט פון וועגין אזו אמענטשין וואש זאגט ליגין פון זיינט וועגין ויאמר בשמו מה שלא אמר אונ טוט זאגין פון זיינט וועגין זעלבעס וואש ער האט אים גאר ניט גיזאגט כלומר נאך זייער דיעה נאך האט

ואם הוא מישר (ס"א מיסר) אותם בכזבו על אלהים אל האלהים כי (ס"א כי אין) החזון הנראה אל הנביא יותר נפלא וקשה משנות המנהג לו · ועל דרך ההסכמה אילו היה מתברר בראיה ברורה שהוא כן היה מן הדין להמשך אחריו כי אין הבורא ית' משנה מנהג ולא מראה מופת ע"י

התורה כלה ולפי דבריהם נדה הנביא מלבו ומעצמו את כל דברי התורה ואיך ישנה ה' בשבילו מנהגו של עולם מאחר שהוא כוזב : ואם הוא מישר כו' · ואע"פ שהנביא מייסר את העם : בכזבו על אלהים · שאמר בשמו מה שלא נאמר לו אבל עכ"פ היא : אל אלהים · ר"ל הוא מייסר אותם איכה יעבדו את האלהים

ור"ל אם כן נוכל לומר שלכך משנה מנהג להנביא כדי שייסרם אל אלהים זה ג"כ נמנע דא"כ יקשה מאד למה לא יצוה ה' בעצמו כמה שיבין רצונו ויצוה בעצמו את כל דברי התורה : כי אין החזון הנראה כו' · כי בודאי אין חזון הנבואה הנראה אל הנביא לצוות אותו דברי התורה יותר נפלא וקשה לפניו יתברך משנות המנהג לו כי אם טוב לפניו לשנות מנהג בשבילו למה לא יצוה לו בעצמו דברי התורה וכי זו קשה מזו וכי יד ה' תקצר אע"כ שבאמת כי ה' נתן חכמת התורה מפיו אל הנביא וכתב בספר הכוזרי תשובה על הדעה הזאת וז"ל אמנם הדין עלינו שלא נדחה מה שקבלנו מן המעמד הר סיני ונאמר שאין אנחנו יודעים איך נגשם הענין האלהי יתברך עד שהיה דבור וקרע את אזנינו וגם לא נדע מה שברא לו יתברך ממה שלא היה נמצא מכל מה שהעביר לו מן הנמצאים כי לא יחסר לו יכולת כאשר נאמר כי הוא יתברך ברא את הלוחות וכתב אותם כתב הרות כאשר ברא את השמים במאמרו בלבד ורצה יתברך ונכנס על השיעור אשר חפץ כו' כאשר קרע את הים כו' וכן יצטייר האויר המגיע אל אוזן הנביא בצורות האותיות שהם מורות על הענינים שהוא חפץ להשמיעם אל הנביא או אל ההמון ע"כ עיין שם : ועל דרך ההסכמה כו' · אפילו אם היינו מסכימים לדעתם דהיינו אם היה זה מבורר בראיות ברורות שלא ידבר אלהים את האדם וחי והנביא בדה מעצמו כל התורה אעפ"י כן : היה מן הדין להמשך אחריו ולשמור מצותיו מאחר שהבורא יתברך משנה המנהג בשבילו שישמעו לדבריו בודאי יודע ה' שהנביא הזה יודע הדרך הטובה והישרה א"כ ראוי הוא שנאמין

האט דאך דער נביא די גאנצע תורה אויש גיטראכט אונ דאש וואש ער האט גיזאגט פון גאטש וועגן איז דאש אלץ ליגין וויא איז גימאלט אז גאט זאל פון אזו איין מענטשין וועגין משנה זיין די טבע פון דער וועלט צו ווייזין דורך אים צייכין אונ וואונדר דהיינו צו מאכן טרוקין דעם ים אדער צו געבין וואשער אויש איין שטארקין פעלזין אונ נאך פיל זעלכע גלייכין וויא גאט ברוך הוא האט משנה גיוועזן דיא טבע פון דער וועלט דורך משה רבינו אונ דורך אנדערע נביאים אמער דער נביא איז דאך איין ליגנער אונ גאט האט דאך בוודאי פיינט איין ליגנער ואם הוא מיישר אותם אל האלהים אונ אפילו ווען ער וויל דיא לייט פירין אין איין גיטין דרך צו גאטש דינשט פון דעשט וועגין וועט ער פארט ניט טאן קיין וואונדער אונ צייכין דורך אים בכזבו על אלהים ווייל ער זאגט ליגין פון גאטש וועגין ווארום ער זאגט דאך גאט האט אים דאש גיזאגט אונ דאש איז דאך ליגין אונ וואש די נארעשע כיתה זאגט אז עש קען ניט זיין אז גאט זאלריידין מיט איין מענטשין אונ ער זאל לעבין זאגט דרויף דער מחבר כי אין החזון הנראה אל הנביא יותר נפלא וקשה דען דיא נבואה וואש ווערט גיזעהן צו דעם נביא פון גאט אים צו זאגין דיא רייד פון דער תורה איז דאש גיוויש ניט מער וואונדער אונ ניט שווערער פאר גאט יתברך משנות המנהג לו פון צו פאר ענדערין דעם מנהג אונ דיא טבע פון דער וועלט פון וועגין דעם נביא אונ ווען דיא נארין גלויבין אז גאט האט פר ענדערט דיא טבע פון דער וועלט פון וועגין דעם נביא פאר וואש זאלין זייא ניט גלויבין אז גאט אליין האט אים גיזאגט גאר דיא תורה ועל דרך ההסכמה אונ מיר וועלין אויך ווייזין אז מיר זיינען מחויב דיא תורה מקיים צו זיין ווען מיר זאלין אפילו חס ושלום מסכים זיין מיט זייא אילו היה מתברר בראיה ברורה שהוא כן ווען עש זאל אפילו אויש גיקלערט ווערין מיט איין קלארע ראיה אז עש איז אזוא אז עש איז ניט ניכאלט אז גאט זאל ריידין מיט אמענטשין אונ זאל לעבין נאר דער נביא האט אליין אויש גיטראכט דיא גאנצע תורה היה מן הדין להמשך אחריו גיט אויך דער דין מיט · מיר זאלין אים פאלגין כי אין הבורא יתעלה משנה מנהג ולא מראה מופת ווארום דער בשעפער יתעלה וועט ניט פר ענדערין

ע"י מי שאינו יודע הדרך הטובה והישרה ומי שבהרהו הבורא יתעלה להורות לנו הדרך הטובה והישרה ולהנהיגנו אחרי שנראה האותות על ידו ראוי הוא שנסמוך עליו בהרכבתנו והנהגתנו ואנו חייבים בזה למלך או לשלטון כמ"ש (שם כד) ירא את ה' בני ומלך וגו' וכ"ש מי שנראה מופת על ידו ועל שני הפנים הם חייבים בקבלת התורה ובכמותם אמר החכם (שם ח) הבינו פתאים ערמה וכסילים הבינו לב :

שנסמוך על דבריו בהרכבתנו · כי הדברים שהאדם יש לו קיום והעמדה על ידם וכו' מורכב על ידם דהיינו במאכלו ומשקהו ומשגל ראוי לעשות הכל עפ"י צווי הנביא וכן אחר הנהגתינו וכ"כ לקמן בהשבון הנפשים : ואנו חייבים בזה למלך כו' · אם מלך או שלטון יציה עלינו לעשות מצותיו מצות ה' כוא לשמוע אליו : כמ"ש ירא את ה' בני ומלך · וגם את המלך תירא וכן מי שנראה מופת על ידו שנראה בחוש שהוא שליח מאתו יתברך כל שכן שחייבים לשמוע אל מצותיו : ועל שני הפנים · דרך המגיעה והדרך הכסנמס :

והמדרגה

קיין טבע פון דר וועלט אונ וועט ניט ווייזן קיין מופת על ידי מי שאינו יודע הדרך הטובה והישרה דורך אזו איין מענטש וואש ער ווייס ניט דעם גוטין אונ דעם רעכט פארטיגין וועג אלא אז גאט האט יוא משנה גיוועזן די טבע פון דער וועלט אונ האט יוא גיוויזין דורך אים וואונדר מן הסתם האט דער נביא גיוואוסט דעם גוטין אונ רעכט פארטיגין וועג צו גאט אונ האט אונז גוט גילערינט אונ גיוויזין ומי שבחירהו הבורא יתעלה להורות לנו הדרך הטובה והישרה אונ דעם וואש גאט האט אויש דער ווייילט אז ער זאל אונז ווייזן דעם גוטין אונ רעכט פארטיגן וועג ולהנהיגנו אונ זאל אינז פירין אחרי שנראה האותות על ידו ווייל דיא צייכין זיינען דאך וואריון גיוויזין דורך אים איז דאך דער פון נידרונגען אז גאט האט אים אויש דער ווייילט ראוי שנסמוך עליו גיהערין מיר דאך זיך בוודאי אויף אים סומך זיין בהרכבתנו סייא מיט דיא זאכין וואש אונזער צו אנאנד שטעלונג האט איין קיום דורך דעם דהיינו מיט אונזער עסין אונ טרינקען וואש דורך דעם האט איין קיום דאש וואש דער גוף מיט דיא נשמה איז צו אנאנד גישטעלט גיווארין בלושר ווארום אז איין מענטש זאל ניט עסין אדער טרינקען פיל צייט וואלט ער גישטארבין וואלט זיך צו שיידעט דיא נשמה פון דעם גוף אונ עש וואלט בטל גיווארין וואש זייא זיינען צו אנאנד גישטעלט גיווארין דרום האט אונזער צו אנאנד שטעלונג איין קיום דורך דעם עסין אונ טרינקען והנהגתנו אונ מיט אונזערע הנהגות ואנו חייבים בזה למלך או לשלטון אונ מיר בדארפין דאש טאן צוא איין מלך אדער צו איין שר וואש ער גיביט אונז מען זאל טאן אזאך ווען מיר האבין אפילו דורך אים ניט גיזעהען קיין וואונדר אונ צייכין בדארפין מיר זיין גיבאט פארט מקיים זיין אזוא וויא שלמה המלך עליו השלום האט גיזאגט ירא את ה' בני ומלך מיין זון פארכט דיך פאר גאט אונ פאר דעם מלך וכל שכן מי שנראה מופת על ידו איז שוין אפשיטא אז מיר בדארפין צו הערין צו אזעלכין וואש עש איז דורך אים גיוויזין גיווארין צייכין אונ וואונדער זעהט מען דאך בחוש אז ער איז איין שליח פון גאט יתברך אונ אים גיפעלין דיא זאכין וואש דער נביא גיבייט : זאגט דער מחבר ועל שני הפנים אונ אויף דיא צווייא ערלייא אופנים סייא איך וועל זייא אפ פרעגין זייערע נארישע דיעה אונ וועל באווייזין אז גאט אליין האט יוא גיזאגט צום נביא דיא גאנצע תורה אונ סייא איך זאל שוין הם ושלום זאגין אז דער נביא האט גיזאגט דיא תורה פון זיך זעלבערט הם חייבים בקבלת התורה בדארפין זייא אלץ דיא תורה אן נעמן אונ זיא מקיים זיין ובכמותם אמר החכם אונ פון זייער גלייכין האט גיזאגט שלמה המלך הבינו פתאים ערמה גיט צו פר שטיין צו די נארין דאש קלוג שאפט וכסילים הבינו לב אונ איר נארין לייגט אייער הארץ

צוא

והמדרגה השלישית אנשים שנתבררה אצלם אמתת התורה וחשבו כי הוא מחסד האלהים לישר בה בריותיו בעוה"ז ולהנהיג אותם בו בלבד לא לגמול בעוה"ב ולא לעונש והטעם בזה מה שהושב פעמים בספרי הנביאים מן הגמול והעונש בעוה"ז ולא בעוה"ב וכבר האריך רבינו סעדיה ז"ל בפרשת אם בחקותי מה שיתברר בו בטול דעות האנשים האלה ובספרי הנביאים סימנים חזקים מעניני השכר והעונש בעוה"ב מהם מה שאמר (קהלת יב) כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע ומהם מ"ש (מלאכי ג) ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם וגו' ואמר (שם) ושבתם

והמדרגה השלישית כו' והטעם בזה · למה מאמינים כזאת · ומ"ה פירש והטעם כמו והנהיג אותם : מה שהושב · מה שהוזכר בתורה והוא ל' תורה על הדבר כמה פעמים נזכר בתורה גמול עולם הזה ולא בעולם הבא : וכבר האריך כו' · עיין לקמן בשער הבטחון פ"ז בחלק השני דברים מספיקים על קושיא זו גם יכן ועיין בשל"ה דף י"ב שהאריך להביא כל דעות הראשונים בתירוץ קושיא זו ומה שתירץ הוא בעצמו מאחר שתורתנו הקדושה הוא ל' הקודש ור"ל שהלשון בא ממקום קדוש דהיינו מעולמות העליונים ואם כן כל הייעודים הנזכרים בתורה שאף לפי דעתנו הם גשמיים כמו ונתתי גשמיכם בעתם וזולתם הם בעולמות העליונות יעודים רוחניים שהם נקראים כך בעלה והשמות הם מושאלים כך בעולם הזה לדברים גשמיים ואם כן הקושיא מעיקרא ליתא קושיא היא עיין שם באורך דפח"ת ובזה הוא מתרץ המדות הגשמים הנזכרים בתורה והבאתי דבריו לעיל בשער היחוד ובזוהר ובתיקונים מתרץ שלא יעבוד האדם ע"מ לקבל פרס העולם הבא ומה שנזכר שכר עוה"ז בתורה הוא להודיע למקיימי התורה שלא יחסרו כל טוב ויהיה להם פנאי לעבודת ה' אבל אין זה שכר האמתי כי הוא רק לגוף עיין שם וכ"ה הרמב"ם :
ועסותם רשעים · לשון דחיקה ומיעוך :

והמדרגה

צו פאר שטיין דאש אונ דרום האט ער גיזאגט צווייא מאל הבינו כדי אפ צוא ווענדין זייער נארישקייט אין די צווייא אופנים וואש דער מחבר האט דא גישריבין : והמדריגה השלישית אונ די דריטע מדריגה איז אנשים שנתבררה אצלם אמתת התורה זעלבע לייט וואש איז זיי אויש גיקלערט גיווארין אז די תורה איז אמת וחשבו כי הוא מחסד האלהים נאר זיי מיינען אז זיא איז דרום גיגעבן גיווארין ווייל גאט האט איין חסד גיטאן לישר בה בריותיו בעולם הזה ער זאל דורך די תורה פירין זיינע בשעפעניש אין גלייכין וועג אויף דער וועלט ולהנהיג אותם בו בלבד אונ האט זיא גיגעבין פון דעשט וועגין אליין צו פירין זייא מיט דער תורה אין דעם גוטין וועג לא לגמול בעולם הבא ולא לעונש אבר ניט צו נעמען שכר אויף עולם הבא אז ער איז זיא מקיים אדער איין עונש צוא האבין אז ער וועט אויף איר עובר זיין והטעם בזה אונ זייער טעם איז דרינען פאר וואש זייא גלויבין ניט אין שכר אונ עונש פון עולם הבא מה שחושב פעמים בספרי הנביאים מן הגמול ועונש בעולם הזה ולא בעולם הבא ווייל אין תנ"ך איז וואריין פיל גישריבין פון דעם שכר אונ עונש פון דער וועלט אונ ניט פון יענער וועלט וכבר האריך רבינו סעדיה ז"ל בפרשת אם בחוקותי אונ רבינו סעדיה גאון האט שוין דער פון פיל גישריבין אין זיין פירוש פון דר פרשה אם בחוקותי מה שיתברר בו בטול דעות האנשים האלה וואש דארטין ווערט אויש גיקלערט וויא דיא דיעה פון זעלבע לייט ווערט בטל ובספרי הנביאים אונ אין די ספרים פון דיא נביאים איז פר האנדין זעלבע פסוקים וואש זיינען סימנים חזקים בעניני השכר והעונש שטארקע סימנים אויף דעם שכר אונ עונש אויף עולם הבא מהם פון דיא פסוקים וואש שלמה המלך האט גיזאגט אין (קהלת) כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט דען אלע ווערקין וועט גאט ברייננגען אין דעם משפט על כל נעלם אויף אלע פר הוילענע זאכין אם טוב אויב גוטש וועט ער משפטין צו געבין אים שכר דער פאר ואם רע אונ אויב בייז אים צו געבין עונש ומהם אונ פון דיא פסוקים זיינען אויך וואש מלאכי האט גיזאגט ועסותם רשעים לעתיד לבוא וועט איר דיא רשעים צו טרעטין כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם דען זיי וועלין זיין אש אונ שטויב אונטער

ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו ואמר (ישעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר ואמר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם ואמר (זכריה ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה ואמר (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו ואמר (דניאל יב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם ומהם מ"ש (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך כבוד ה׳ יאספך והרבה כאלה מה שיארך זכרם :

והמדרגה הד׳ כו׳ אלה שנשבעות מחמת גודל תאוותם בנעימות העוה"ז לקחו מעשה העבודה לאלוהות יעודו בהם העולם הזה שלא יכלו להניע לתאוותם. מחמת דלותם ועניותם ע"כ הם מראים עצמם לחסידים ופרושים ולובשים בגדי ת"ח כדי שיאמינו בהם ויתנו להם מתנות ויפקידו אצלם ממונם וגונבים דעת הבריות והמקום · ומש"ס בשער הפרישות פ"ד שהם רבת הרעה בכלל הכתות :

והמדרגה הרביעית האנשים התקיים בנפשותם בירור התורה ואמתת הגמול והעונש בעוה"ב אלא שנפשותם הטו אותם אל אהבת העולם ותאוותיו ולקחו מעשי

די פיס פון די צדיקים אונ פייער שטייט ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע אונ איר וועט ווידער קערין אונ וועט זעהען דעם חילוק וואש איז צווישין איין צדיק אונ צווישין איין רשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו צווישין דעם וואש דינט גאט אונ צווישין דעם וואש דינט אים ניט אונ אין (ישעיה) שטייט ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי לעתיד לבא וועלין די צדיקים אויש גיין אונ וועלין זעהען אין די טויטע לייבער פון דיא מענטשין וואש האבין גיזינדיגט קעגין מיר כי תולעתם לא תמות דען זייערע ווערים וואש עשין זייערע. פלייש וועלין ניט פיגערין ואשם לא תכבה אונ זייער פייער וואש ברענט זייא וועט ניט פאר לאשין ווערין והיו דראון לכל בשר אונ זייא וועלין זיין איין פאר שעמונג פר אלע מענטשין אונ אין (תהלים) שטייט מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וויא גרויש איז דיין גוטש וואש דו האשט בהאלטין פון וועגין דיא וואש פארכטין זיך פאר דיר אונ אין (זכריה) שטייט ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה אונ איך וועל דיר געבין איין גאנג צווישין דיא שטייענדיגע מלאכים אינ ישעיה האט גיזאגט עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו דאש שכר וואש גאט וועט טאן צו דיא וואש האפין צו אים דאש האט קיין אויג ניט גיזעהען נאר דוא גאט אליין אונ דניאל האט גיזאגט ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אונ פיל פון די מתים וועלין אויף וואכין דאש הייסט אז דיא גאולה וועט קומען וועלין פיל מתים לעבעדיג ווערין אלה לחיי עולם די צדיקים וועלין אויף שטיין צו אייביג לעבין ואלה לחרפות ולדראון עולם אונ דיא רשעים וועלין אויף שטיין אויף שאנד אונ אויף אייביגע פר שמעהונג ומהם אונ פון די פסוקים זיינען אויך וואש ישעיה האט גיזאגט והלך לפניך צדקך אז דו וועשט גיין אין גאטש וועג וועט נאך דיין טויט גיין פר דיר דיין גירעכטיקייט כבוד ה׳ יאספך אונ גאטש כבוד וועט דיך איין זאמלען והרבה כאלה מה שיארך זכרם אונ פיל זעלכע פסוקים זיינען פר האנדין וואש איז צוא פיל זייא אלע צוא מעלדין : והמדריגה הרביעית אונ די פערטע מדריגה איז האנשים התקיים בנפשותם בירור התורה וואש בייא זייא איז גיוויש אונ קלאר אז די תורה האט גאט גגעבין ואמתת הגמול והעונש בעוה"ב אונ אויך ווייסין זייא דעם אמת אז עש איז פר האנדין אויף עולם הבא שכר אונ עונש אלא שנפשותם הטו אותם אל אהבת העולם ותאוותיו נאר זייער ווילין נייגט זייא צוא דיא ליבשאפט פון דער וועלט מיט זיינע גילוסטיקייט ולקחו מעשה העבודה אונ דיא ווערק וואש מען גיהער מיט זייא גאט צוא דינען

מעשה העבודה למצודות יצודו בהם העולם וקבלו התורה בגלוים ולא במצפונם ובלשונם ולא בלבבם ובבמותם נאמר (ירמיה ט) בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו ונאמר (ישעיה כט) בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני :

והמדרגה החמישית אנשים יתברר להם כל מה שהקדמנו מענין התורה ואמתת הגמול והעונש בעוה"ב אלא שהטו אותם נפשותם לאהבת העולם וקבלו התורה וכוונו בקבלתה להגיע לגמול האלהים ולשבח ב"א וכבודם בעוה"ז עליה והוא שער משערי החונף והוא השתוף הנסתר :

והמדרגה הששית אנשים כוונו במעשיהם גמול הבורא

והמדרגה החמישית אנשים כו' • היודעים שיש גמול ועונש בעולם הבא אלא מחמת גודל אהבתם את עולם הזה לכך כוונתם בעבודת הש"י שייטיב להם השם יתברך תיכף בעוה"ז הטובה הגדולה וגם רוצים שישבחום בני אדם ויכבדום בעוה"ז על גודל עבודתם וחסידותם אע"פ שאינם רוצים להזיק לבני אדם כמו המדרגה הד' אע"פ כן הוא שער משער החונף והוא שיתוף הנסתר כי הוא משתף עבודת עצמו והנאתו עם עבודת ה' :

והמדרגה הששית אנשים הם עובדים רק לשם שמים רק שכוונתם לגמול העולם הזה בעבור שאינם מבינים גמול העוה"ב :

והמדרגה

דינָען הָאבִּין זֵייא עֶשׁ גִינוּמֶען למצודות פַאר נֶעצִין יצודו בהם העולם זֵייא זָאלִין דָער מִיט הַאפִּין דִיא תַּאֲוות פוּן דָער וֶועלְט כְּלוֹמַר אַזוֹ וִויא מֶען הַאפְּט מִיט אָנֶעץ חַיות אוּנ עוֹפוֹת אַזוֹ מַאבִין זֵייא דִיא גָאטְשׁ דִינְשְׁט פַאר אַנֶעץ צוּא הַאפִּין דָער מִיט דִיא תַּאֲוות פוּן דָער וֶועלְט וָוארוּם זֵייא מַאכִין זִיךְ פְרוּם פַאר לַייט כְּדֵי דָר עוֹלָם זָאל מֵיינֶן אַז זֵייא זַיינֶן זֵייעֶר פְרוּם אוּנ זָאלְן זֵייא גֶעבִין גֶעלְט אוּנ כָּבוֹד וקבלו התורה בגלוים אוּנ זֵייא נֶעמֶען אָן דִי תּוֹרָה אִין זֵייעֶרֶע אַנְטְפְּלֶעקְטֶע מַעֲשִׂים דָאשׁ אִיז פַאר לַייט ולא במצפונם אוּנ נִיט אִין זֵייעֶרֶע פַאר בָּארְגֶענֶע גִידַאנְקֶען ובלשונם ולא בלבבם אוּנ מִיט זֵייעֶר צוּנְג אוּנ נִיט מִיט זֵייעֶר הַארְץ ובבמותם נאמר אוּנ פוּן זֵייעֶר גְלַייכִין וֶוערְט גִיזָאגְט אִין (ירמיה) בפיו שלום את רעהו ידבר מִיט זַיין מוֹיל טוּט עֶר רֵיידִין פְרִיד מִיט זַיין חַבֵר ובקרבו ישים ארבו אוּנ אִין זַיינֶע גִידַאנְקֶען טוּט עֶר אוֹיף אִים לוֹיעֶרִין וִויא אַזוֹם עֶר זָאל אִים קֶענֶן בֵּייז טָאן אוּנ אִין (ישעיה) שְׁטֵייט בפיו ובשפתיו כבדוני מִיט זַיין מוֹיל אוּנ זַיינֶע לֶעפְּצִין הָאבִּין זֵייא מִיךְ עֶרְלִיךְ גִיהַאלְטִין ולבו רחק ממני אוּנ זַיין הַארְץ אִיז וַוייט פוּן מִיר : והמדריגה החמישית אוּנ דִיא פִינְפְטֶע מַדְרֵיגָה אִיז אנשים יתברר להם כל מה שהקדמנו מענין התורה זֶעלְכֶע מֶענְטְשִׁין וָואשׁ זֵיי וַוייסְן קְלָאר דָאשׁ אַלְץ וָואשׁ מִיר הָאבִּין פְרִיעֶר גִישְׁרִיבִּן פוּן דִיא עִנְיָנִים פוּן דָער תּוֹרָה ואמתת הגמול והעונש בעולם הבא אוּנ וַוייסְן אוֹיךְ דֶעם אֱמֶת אַז עֶשׁ אִיז פַאר הַאנְדִין שְׂכַר אוּנ עוֹנֶשׁ אוֹיף עוֹלָם הַבָּא אלא שהטו אותם נפשותם לאהבת העולם נָאר זֵייעֶר ווִילִין נֵייגְט זֵייא צוּא דֶעם לִיבְּשַׁאפְט פוּן דֶער וֶועלְט וקבלו התורה אוּנ זֵיי הָאבִּין דִי תּוֹרָה אָן גִינוּמֶן אוּנ זַיינֶן זִיא מְקַיֵים וכונו בקבלתה להגיע לגמול האלהים נָאר זֵייא זַיינֶען זִיךְ מְכַוֵין מִיט דֶעם וָואשׁ זֵייא נֶעמֶען אָן דִיא תּוֹרָה פוּן וֶועגִין צוּא גְרֵייכִין צוּא דֶעם שְׂכַר פוּן גָאט דָאשׁ הֵיישְׁט גָאט זָאל זֵייא גֶעבִּין דָער פַאר שְׂכַר אוֹיף עוֹלָם הַזֶה ולשבח בני אדם וכב דם בעולם הזה עליה אוּנ כְּדֵי לַייט זָאלִין דָער פַאר זֵייא לוֹיבִּין אוּנ זָאלִין זֵייא כָּבוֹד אָפּ גֶעבִּין אוֹיף דֶעם עוֹלָם והוא שער משערי החונף אוּנ דָאשׁ אִיז אַיין וֶועג פוּן אַיין פַאלְשִׁין מַאן והוא השתוף הנסתר אוּנ דָאשׁ הֵייסְט אַיין פַאר בָּארְגִינֶער שִׁיתּוּף דָאשׁ הֵיישְׁט עֶר דִינְט גָאט אוּנ זִיךְ זֶעלְבְּשְׁט אוּנ קֵיינֶער וַוייסְט דֶער פוּן נִיט וָוארוּם לַייט מֵיינֶן דָאךְ עֶר אִיז פְרוּם : והמדריגה הששית אוּנ דִיא זֶעקְסְטֶע מַדְרֵיגָה אִיז אנשים כוונו במעשיהם גמול הבורא בעוה"ז בלבד זֶעלְכֶע מֶענְטְשִׁן וָואשׁ זַיינֶען זִיךְ מְכַוֵין מִיט זֵייעֶרֶע מַעֲשִׂים נָאר כְּדֵי צוּא קְרִיגִין שְׂכַר דָר פַאר אוֹיף דָער וֶועלְט אוּנ זֵיי טוּעֶן עֶשׁ נִיט פוּן לַייטִינְשׁ

הבורא בעוה"ז בלבד מאהבתם אותו ובחרם בנעימותיו ואינם מבינים גמול העוה"ב ונעימותיו:

והמדרגה השביעית אנשים התברר להם כל מה שהקדמנו זכרו אלא שהיתה כונתם בעבודתם לאלהים תוחלת הגמול בעוה"ז ובעוה"ב לא ידעו אופני עבודת ה' לשמו לגדלו ולכבדו ולרוממו למה שיאות לו בלבד ועליהם אמרו רז"ל אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם:

והמדרגה השמינית אנשים התברר להם בנפשותם כל מה שקדם בזכרו אלא שהם מקבלים עבודת ה' מיראתם את ענשו בעוה"ז ובבא וכבר בארנו גנות שתי הדעות האלה במה שקדם לנו:

והמדרגה התשיעית אנשים האמינו בתורה ובגמול ובעונש

והמדרגה השביעית עדיין הם מכוונין בעבור שמקווים לשכר טוב על עבודתם ולולי שהיו מקווים לשכר לא היו עובדים עבודת ה' ובאמת ראוי לעבדו לשמו לגדלו ולכבדו כו' וסוף הכבוד לבא כי בודאי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה אפילו שכר שיחה נאה שהיא לשם שמים כמו שידענו חדשים גם ישנים כמו שאאריך בזה במקום אחר:

והמדרגה השמינית כו' שאינם חשים לגמול אך עובדים מחמת מורא ויראת עונש עולם הזה או עולם הבא ומתוך דברינו אלה יתבאר לך ההפרש שיש בין המדרגות שהם עולים מעט למעלה מהפחותה להעליונה כדי שידע האדם לעלות ממדרגה למדרגה כמו שמסיים בסוף הענין ועיין בשל"ה בדף כ"ב ע"ב ותבין כל המדרגות האלה:

והמדרגה התשיעית כו' . אלא שלא נגמרו ממחסידי העבודות

וָועגִין נָאר זַייא וִוילִין פוּן גָאט אַלֵיין דֶעם שְׂכַר דֶער פַאר אוֹיף דֶעם עוֹלָם מאהבתם אותו וַוייל זַייא הָאבִּין דִיא וֶועלְט זֵייעֶר לִיבּ ובחרם בנעימותיו אוּנ הָאבִּין אוֹישׂ דֶר וֵוייְלט אִין דֶעם זִיסְקֵייט פוּן דֶער וֶועלְט ואינם מבינים גמול העולם הבא ונעימותיו אוּנ זַייא פַאר שְׁטֵייעֶן נִיט דֶעם שְׂכַר פוּן עוֹלָם הַבָּא מִיט זַיין זִיסְקַייט: והמדריגה השביעית אוּנ דִי זִיבֶּעטֶע מַדְרֵיגָה אִיז אנשים התברר להם כל מה שהקדמנו זכרו זֶעלְבֶע מֶענְטְשִׁין וָואשׂ זַייא הָאבִּין פַאר שְׁטַאנֶן אַלֶץ וָואשׂ מִיר הָאבִּין דֶער מָאנְט פוּן דֶער תּוֹרָה אלא שהיתה כוונתם בעבודתם לאלהים נָאר דֶער מִיט וָואשׂ זֵייא דִינֶן גָאט אִיז זֵייעֶר כַּוָונָה תוחלת הגמול בעוה"ז ובעוה"ב וַוייל זֵיי הָאפִּין צוּא נֶעמֶען דֶער פַאר שְׂכַר אוֹיף דֶער וָועלְט אוּנ אוֹיף יֶיעֶנֶר וֶועלְט ולא ידעו אופני עבודת יי לשמו אוּנ זֵייא וֵוייסִׂין נִיט דִיא אוֹפַנִים וִויא מֶען גִיהֶער צוּ דִינֶן גָאט פוּן זַיין נָאמֶן וֶועגִין לגדלו ולכבדו ולרוממו צוּא אַכְפֶּעְרִין אִים אוּנ צוּא עֶרְלִיךְ הַאלְטִין אִים אוּנ צוּ דֶער הֵייכִין אִים למה שיאות לו בלבד וַוייל צוּ אִים אַלֵיין קוּמְט דָאשׂ אַלֶץ ועליהם אמרו רז"ל אוּנ אוֹיף זֶעלְבֶע הָאבִּין אוּנְזֶרֶע חֲכָמִים גִיזָאגְט אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אִיר זָאלְט נִיט זַיין אַזוֹ וִויא דִי קְנֶעכְט וָואשׂ דִינֶן דֶעם הַאר אוֹיף דֶעם תְּנַאי צוּ נֶעמֶן שְׂכַר פַאר דֶר דִינְשְׂט אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס נָאר זַייט פוּן דִי קְנֶעכְט וָואשׂ דִינֶן דֶעם הַאר נִיט אוֹיף דֶעם תְּנַאי צוּ נֶעמֶן שְׂכַר דֶער פַאר ויהי מורא שמים עליכם אוּנ נָאר גָאטְשׂ פָארְכְט זָאל זַיין אוֹיף אַייךְ כְּלוֹמַר אִיר זָאלְט אִים נִיט דִינֶען וַוייל אִיר הָאט מוֹרָא פַאר אַיין עוֹנֶשׁ נָאר פוּן וֶועגִין זַיין פָארְכְט: והמדריגה השמינית אוּנ דִיא אַכְטֶע מַדְרֵיגָה אִיז אנשים התברר להם בנפשותם כל מה שקדם זכרו זֶעלְבֶע מֶענְטְשִׁין וָואשׂ פַר שְׁטֵייעֶן גַאנְץ קְלָאר דָאשׂ וָואשׂ מִיר הָאבִּין אוֹיבִּין דֶר מָאנְט אלא שהם מקבלים עבודת יי נָאר זֵיי נֶעמֶן אָן גָאטְשׂ דִינְשְׂט מיראתם את עונשו בעוה"ז ובבא וַוייל זֵיי פָארְכְטֶן זִיךְ עֶר זָאל זֵייא נִיט שְׁטְרָאפִין אוֹיף דֶר וֶועלְט אוּנ אוֹיף יֶיעֶנֶער וֶועלְט: זָאנְט דֶר מְחַבֵּר וכבר ביארנו גנות שתי הדעות האלה במה שקדם לנו אוּנ מִיר הָאבִּן שׁוֹין אוֹיבִּן בַּאשַׁייד וִויא דִיא צְווֵייא דֵיעוֹת דִינֶן אִים אוֹיךְ נִיט רֶעכְט: והמדריגה התשיעית אוּנ דִי נַיינְטֶע מַדְרֵיגָה זֵיינֶען אנשים האמינו בתורה ובגמול ובעונש עליה זֶעלְבֶע מֶענְטְשִׁין

וואש

ובעונש עליה בשני העולמים וכוונו בעבודת ה' לשמו ולמה שיאות לו אלא שלא נשמרו ממפסידי העבודות ונכנס ההפסד עליהן ולא הכירו מאין דומה למה שנאמר (קהלת י) זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט ואמר (שם ט) וחוטא אחד יאבד טובה הרבה ואמר קצת החסידים לתלמידיו אילו לא היה לכם עונות הייתי מפחד עליכם ממה שהוא גדול מן העונות אמרו לו מה הוא גדול מן העונות אמר הגבהות (ס"א החונף) והגאוה כמ"ש הכתוב (משלי טז) תועבת ה' כל גבה לב :

והמדרגה העשירית אנשים התבררה אצלם אמיתת התורה וכל מה שהם חייבין מן הגמול והעונש

העבודות כו' כמ"ש לקמן בשער יחוד המעשה שאין ענין מעניני הטובה שלא יהיה לו פגעים המפסידים אותו והוא הרהורי היצה"ר הרוצה להאבידו מעוה"ז ומעוה"ב ע"ש לכך ילמוד האדם הפגעים המשיגים כל מדה טובה להבדל ממנו ואחר כך יוכל לעשות הטוב ע"ש באורך : יביע · מל' הבעבועות או נביעת מעיין בל"א (אשכין יערין) · מ"ה : וחוטא אחד לבון חטא · ר"ל אלו לא היה לכם שום עון הייתי מפחד עליכם שלא יכנס במעשיכם עון מה שהוא גדול מאחר העונות וזהו הגאוה והגבהות כי אילו לא למד ולא עשה מצות ומע"ט לא היה לו במה להתגאות וע"י מעשיו הוא בא לידי גאוה ועוד לעשות עבירה יתביים האדם וזה הולך ומתגבר בגאותו שסבר מצוה קפדיה ועוד שאל עבירה יתעורר לעשות תשובה וע"ז אינו כן ולכך הוא גדול מהעון וע"ש לקמן בשער התשובה דברים כאלה ג"כ :

והמדרגה העשירית כו' ונתעוררו מהתעלמות אם נתעלם מהם דבר טוב מלעשות או שלא לעשות תיכף נתעוררו ועמדו

וָואש גְלֵייבְּן אִין דֶער תּוֹרָה אוּנ גְלֵייבְּן אויךְ אַז מֶען קְרִיגְט שְׂכַר אויף בֵּיידֶע וֶועלְטִין אַז מֶען אִיז זִיא מְקַיֵּים אוּנ עוֹנֶשׁ אַז מֶען אִיז עוֹבֵר אויף אִיר וכוונו בעבודת ה' לשמו ולמה שיאות לו אוּנ אַז זֵייא דִינֶען גָאט אִיז זֵייעֶר כַּוָּונָה פוּן זַיין נָאמֶען וֶועגִין אוּנ וַוייל עֶשׂ קוּמְט צוּא אִים מֶען זָאל אִים דִינֶען אלא שלא נשמרו ממפסידי העבודות נָאר זֵייא הִיטִין זִיךְ נִיט פוּן צוּא טָאן זֶעלְבֶע זַאכִין וָואשׂ זֵייעֶר גָאטְשׂ דִינְשְׂט קֶען פַאר דַארְבִּין וֶוערִין ונכנס ההפסד עליהן ולא הכירו מאין אוּנ זֵייעֶרֶע גוּטֶע מַעֲשִׂים וֶוערִין פַאר דַארְבִּין אוּנ זֵייא וֵוייסִין נִיט פוּן וַואנֶען עֶשׂ קוּמְט דומה דָאשׂ אִיז גְלַייךְ צוּא דֶעם וָואשׂ שְׁטֵייט אִין (קהלת) זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח דִיא טוֹיטֶע פְלִיגִין מַאכִין שְׁטִינְקֶעדִיג אוּנ אויף בְּלָאזִין דֶעם גְיוִוירְצְטִין אֵייל יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט אַבִּיסִיל נַארִישְׁקַייט אִיז שְׁוֶוערֶר אַז דִי חָכְמָה אוּנ כָּבוֹד אוּנ נָאךְ שְׁטֵייט דָארְט וחוטא אחד יאבד טובה הרבה אוּנ אֵיין זִינְד מַאכְט פִיל גוּטְשׂ פַאר לִירִין ואמר קצת החסידים לתלמידיו אוּנ אֵיינֶער פוּן דִיא חֲסִידִים הָאט גִיזָאגְט צוּא זַיינֶע תַּלְמִידִים אילו לא היה לכם עונות וֶוען אִיר זָאלְט נִיט הָאבִּין קֵיין עֲבֵירוֹת הייתי מפחד עליכם ממה שהוא גדול מן העונות וָואלְט אִיךְ מִיךְ גִיפַארְכְטִין פוּן אַייעֶרְט וֶועגִין אוֹיבּ אִיר הָאט נִיט אִין זִיךְ אַזוֹ אַזַאךְ וָואשׂ אִיז נָאךְ עֶרְגֶער פוּן זִינְד אמרו לו הָאבִּין דִיא תַּלְמִידִים צוּ אִים גִיזָאגְט מה הוא גדול מן העונות וָואשׂ אִיז עֶרְגֶער פוּן זִינְד אמר הָאט דֶער חָסִיד צוּא זֵייא גִיזָאגְט הגברות והגאוה דָאשׂ אִיז וֶוען אֵיינֶער הַאלְט זִיךְ הוֹיךְ בַּעַל גַאֲוָה דָאשׂ אִיז עֶרְגֶר פוּן זִינְד אַזוֹ וִויא עֶשׂ שְׁטֵייט אִין (משלי) תועבת ה' כל גבה לב אִיטְלִיכֶר וָואשׂ הַאלְט זִיךְ בַּעַל גַאֲוָה פַאר אוּם ווירְדִיגְט אִים גָאט כְּלוֹמַר הָאט אִים גָאט פַיינְד אוּנ דְרוּם אִיז דָאשׂ עֶרְגֶר פוּן אַלֶע זִינְד וָוארוּם אויף אֵיין זִינְד קֶען עֶר אַמָאל תְּשׁוּבָה טָאן אָבֶּער אַז עֶר אִיז בַּייא זִיךְ גְרוֹישׂ דַאכְט זִיךְ אִים עֶר הָאט גָאר קֵיין שׁוּם עֲבֵירָה נִיט אוּנ הָאט פַיינְד דִי מֶענְטְשִׁין וַוייל זֵייא טוּעֶן אִים קֵיין כָּבוֹד נִיט וִויא אִים דַאכְט זִיךְ אוּנ קוּמְט דוּרךְ דֶעם צוּ כַּעַס אוּנ צוּא אַנְדֶרֶע עֲבֵירוֹת אוּנ אִים דַאכְט זִיךְ אַלְץ עֶר אִיז זֵייעֶר פְרוּם : והמדריגה העשירית אוּנ דִיא צֶעהֶנְטֶע מַדְרֵיגָה אִיז אנשים התבררה אצלם אמיתת התורה זֶעלְבֶע מֶענְטְשִׁין וָואשׂ אִיז בַּייא זֵייא אוֹישׂ גִיקְלֶערְט גִיוָוארִין אַז דִי

תורה

ועמדו על עצמם כנגד יצרם בלא יסיח ליצר הרך לחזק עליכם · וסחרו עמו · וכן כתוב לקמן בסיף שער הפרישות וסחרו עמו והרויחו עיין שם : והסכימו עליו ר"ל

והעונש עליה בשני העולמים ונתעוררו מהתעלמותם וראה לבם מה שחייבים בו לבורא לגודל טובו וחסדו עליהם ולא שמו לבם אל הגמול והעונש אך מהרו אל עבודת האלהים לשמו לגדל ולרומם בכוסף ובלבב שלם בעבור ידיעתם אותו והכרתם את ענינו וזאת המעלה הרמה שבמדרגת אנשי התורה וזאת מעלת הנביאים והחסידים אשר נמסרו אל האלהים וכרתו עמו ברית וסחרו עמו והסכימו עליו ונתנו לו נפשותם ובניהם וקנינם ועמדו באמונתם במה שקבלו על נפשותם ועליהם אה"כ (תהלים נ) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח וזאת צורת ההערה התוריה ומדרגות אנשי החכמה בספר התורה ותכונות ומעלות המאמינים בה ואפשר שימצא במדרגות

תורה איז אמת אונ אויך ווייסן זייא כל מה שהם חייבין מן הגמול והעונש עליה בשני העולמים אלץ וואש זייא זיינן שולדיג צו טאן וואש מען זאל דרויף קריגין אויףביידע וועלטין איין שכר אז מען טוט עש יוא אונ עונש אז מען פאר הוילט זיך דער פון ונתעוררו מהתעלמותם אונ זיי זיינן ווארין דער וועקט פון זייער פאר הוילונג וראה לבם מה שחייבים בו לבורא אונ זייער הארץ האט גיזעהן אונ פאר שטאנן וואש זייא זיינן שולדיג צו טאן דעם בשעפר לגודל טובו וחסדו עליהם פון וועגין זיין גרויש גוטש אונ זיין הסד וואש ער האט זיי גיטאן ולא שמו לבם אל הגמול והעונש אונ זייא האבין ניט גיטאן זייער האַרץ אונ די מחשבה צו דינן אים פון וועגין שכר אונ עונש אך מהרו אל עבודת האלהים לשמו נאר זייא האבין זיך גיאיילט צו גאטש דינשט פון זיין נאמן וועגין לגדל ולרומם צו אבפערין אונ צו דער הייבין אים בכוסף מיט גילוסטיקייט ובלבב שלם אונ מיט דעם גאנצין הארצין בעבור ידיעתם אותו ווייל זייא ווייסין אים והכרתם את ענינו אונ האבין דער קענט זיין פירונג וויא ער פירט מיט זיינע בשעפניש וזאת המעלה הרמה שבמדריגת אנשי התורה אונ דאש איז דיא העכסטע מעלה פון דיא מעלות פון דיא מענטשין וואש לערנן תורה וזאת מעלת הנביאים והחסידים אשר נמסרו אל האלהים אונ דאש איז דיא מדריגה פון דיא נביאים אונ חסידים וואש זיינען ווארין איבר גיענטפערט צו גאט ער זאל זייא פירן וויא זיין ווילן איז וכרתו עמו ברית אונ האבין מיט אים כורת ברית גיוועז וסחרו עמו אונ האבין מיט אים גיהאנדילט כלומר אזו וויא איינר האנדילט מיט דעם אנדרין גיט ער אים די זאך אונ יענער גיט דער פאר אנאנדערע זאך אדער ער גיט אים געלט אזוא זייא אויך פאר דיא טובות וואש גאט האט זייא גיטאן דינען זייא אים והסכימו עליו אונ האבין זיך סומך גיוועזן אויף אים אדער זייא האבין מסכים גיוועזן צו אנאנדר וואש ער ווילין אים דינען ונתנו לו נפשותם ובניהם וקנינם אונ זייא האבין אים איבר גיענטפערט זייערע לייבר אונ זייערע קינדר אונ זייער גוטש ועמדו באמונתם שקבלו על נפשותם אונ דאש וואש זיי האבין אויף זיך מקבל גיוועזן צו טאן זיינען זייא גישטאנן אין זייער גלויבן כלומר זייא האבין עש מקיים גיוועזן ועליהם אמר הכתוב אונ אויף זייא זאגט דער פסוק אין (תהלים) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח זאמילט זיך איין צו מיר מיינע חסידים וואש זיי האבן זיך גילאזט פון מיינט וועגין שעכטן : זאגט דער מחבר וזאת צורת ההערה התוריה אונ דאש וואש איך האב גישריבין אין דעם פרק איז ראש דר גישטאלט אונ דר רעכטר וועג וויא מען זאל דורך דר תורה זיך דער וועקין צו גאטש דינשט ומדריגות אנשי החכמה בספרי התורה אונ דיא מדריגות פון דיא לייט וואש מירין זיך אויף דער חכמה פון דיא ספרים וואש ווערין גילערנט אויש דער תורה ותכונות ומעלות המאמינים בה אונ דאש איז דיא יסודות אונ דיא מעלות פון דיא וואש גלייבין

במדרגות אנשי התבונות בתורה זולתי מה שספרנו אך זכרנו הנמצא עליו רוב המון האומה ובזכרנו אותו תועלתו מוכיח למבקש הדרך הישרה והוא כאשר תמצא בו מעלה שהוא קרוב עליה וידע מה שסמוכה לה מן התבונות והשתדל לעלות אליה ויתבאר לו מה בינו ובין התבונה העליונה מן התבונות וישתדל לעלות עליה מדריגה אחר מדריגה ויהיה יותר קל עליו :

ר"ל וסמכו עליו : ובזכרנו אותו תועלתו מוכיח כו' ר"ל תועלתו מבואר כמו לכו נא ונוכחה וגו' :
וראוי לנו עתה לבאר אופני ההערה השכלית כו' עד הנה היה מפרש הערת התורה ועתה הוא מפרש מה שלו

פרק ה **וראוי** לנו עתה לבאר אופני ההערה השכלית ע"ד השאלה והתשובה עד סוף השער

גלייבין אין דער תורה ואפשר שימצא במדריגת אנשי התבונות בתורה אונ עש קען אויך זיין אז צווישין דיא לייט וואש לערנן דיא תורה קאן זיך גיפינן נאך מדריגות זולתי מה שספרנו חוץ דיא מדריגות וואש מיר האבין דא גיזאגט אך זכרנו הנמצא עליו רוב המון האומה נאר איך האב דער מאנט דיא מדריגות וואש דאש רוב מענטשין פון די ישראל ווערין דרינן גיפונן כלומר דאש רוב מענטשן זיינען אונטער די צעהען מדריגות וואש דער מחבר האט פריער גישריבין אבער פון דעשט ווענין קענען זיך גיפינען ביא מענטשין נאך פיל מדריגות מער איידר דיא צעהען ובזכרנו אותו אונ דער מיט וואש מיר האבין דער מאנט דיא צעהען מדריגות תועלתו מוכיח למבקש הדרך הישרה זיין הילף איז קלאר אונ בשייד צוא דעם וואש בגערט דעם רעכט פארטיגין וועג כלומר דורך דיא צעהען מדריגות וואש מיר האבין פריער גידאכט דער וואש זוכט דעם רעכט פארטיגן וועג קען קומען צוא אים והוא אונ דאש איז כאשר תמצא בו מעלה שהוא קרוב אז ער ווערט אין זיך גיפינען איין מדריגה וואש ער איז נאהנט צו איר דאש הייסט ער ווערט פאר שטיין אז ער ווערט קענען קומען צו דער מדריגה וידע מה שסמוכה לה מן התבונות אונ ווערט ווישין דיא יסודות אונ דיא מדות וואש גיהערין צוא דער מדריגה וישתדל לעלות אליה דען ווערט ער טראכטין אונ זיך פלייסין ער זאל קומען צוא דער מעלה ויתבאר לו מה בינו ובין התבונה העליונה מן התבונות דער נאך אז ער ווערט שוין קומן צוא דער מדריגה ווערט ער גיוואר ווערין וואש דער הילוק איז צווישין דער מדריגה וואש ער איז איצונד אונ צווישין דיא העכשטע פון אלע מדריגות כלומר ער ווערט צווייא זאכין גיוואר ווערין איין מאל אז ער איז נאך אין איין קליינע מדריגה אונ דאש אנדערע ווערט ער גיוואר ווערין וויפיל מדריגות בדארף ער נאך איבער גיין ער זאל קענן קומען צוא דער העכסטער מדריגה וישתדל לעלות אליה דען ווערט ער טראכטין וויא ער זאל קענן קומן צוא איר אונ ווערט אויף גיין מדריגה אחר מדריגה איין מדריגה נאך דער אנדרר אונ ווערט זיך נישט אן חאפין מיט אמאל אין דער העכשטר מדריגה נאר ער ווערט גיין פון איין מדריגה נאך דער אנדרר ביז ער ווערט קומן צו דער העכשטר מדריגה ויהיה יותר קל עליו אונ דענשטמאל ווערט אויף אים גרינגר זיין צו קומן צו דעם רעכט פארטיגין וועג :

וראוי לנו עתה לבאר אופני ההערה השכלית אונ מיר גיהערן איצונד צו בשיידן די אופנים פון דעם דר וועקונג פון שכל על דרך השאלה והתשובה אינ מיר וועלין דאש שטעלין אין דרך פון פרעגן אונ ענטפערין גלייך וויא צווייא מענטשין זיינען זיך מווכח איבר אזאך איינר פרעגט אליך אונ דער אנדרר ענטפרט אים אויף זיינע שאלות אזו וועל איך עש שטעלין אין איין מליצה גלייך וויא דער נפש פרעגט אונ דער שכל ענטפערט אונ איך וועל עש אזו שטעלין עד סוף השער

השער בעבור מה שיש בזה מן הבאור והגלוי למחקרנו כי ההערה השכלית הוא הזכרת האלהים את האדם באמצעות שכלו לדעת אותו ולהכיר סימני חכמתו והיה זה מאת האלהים למי ששם התורה אור לנתיבתו כשהוא מגיע אל תכלית שכלו וברור הכרתו ויהיה נכסף להגיע לרצון האל ולעלות במעלות החסידים ופנה לבבו מדאגות עוה"ז וטרדותיו אך הדברים אשר יגיע בהם האדם לענין ההערה השכלית שיתברר אצלו מה שנטע הבורא בשכל בשבח האמת וגנות הכזב ובחור בצדק וסור מעול וגמול בעלי הטובה בטוב והודותם וגמול אנשי הרעה ברע וגנותם ולהשלים עם בני האדם ולהטיב עליהם

הערת השכל: בעבור מה שיש בזה כו'・ פי' יתבאר ויתגלה היטב מה שאנו רוצים לחקור ולפרש: ונאמר כי ההערה השכלית הוא כו'・ כשמזכיר אלהים את האד' ויעיר אותו שלא יפול ברשת השכחה ובטיט התאוות ומזכיר ע"י שכלו ונשמתו שנקרא יצר טוב: לדעת אותו・ שידע ויכיר את מי שאמר והיה העולם כי זאת המדרגה העליונה כמו שכתוב כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי・ וכמ"ש כי אני ה' עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ וזהו מ"ש・ ולהכיר סימני חכמתו・ והיה זה מאת האלהים למי ששם התורה אור לנתיבתו: ר"ל לומר אחר שמתנהג השכל על פי התורה ולא נטה על ימין או על שמאל כאשר צוה ה' את משה אז יוכל לעלות מעלה מעלה להערת השכל דאם לא כן בלא תורה הוא כסיל התועה הולך ומשוקע בתאוות הגופניות ובדעות מופסדות כמו שאמר כל זה לעיל פרק ב' עיין שם: וכאשר יגיע אל תכלית שכלו כו' ויהיה נכסף כו' ויפנה לבו מדאגות העולם כו' אז יוכל להגיע למדרגה הרמה להערת השכל כמה שיתבאר: אך הדברים מתי יגיע האדם להערה השכלית・ ואמר כאשר יתברר אצלו

השער ביז צום סוף פון דעם שער בעבור מה שיש בזה מן הבאור והגלוי למחקרנו ווייל אין דעם דרך פון פרעגין אונ ענטפערין קען רעכט בשייד אונ אנטפלעקט ווערין די זאך וואש מיר פארשטין כי ההערה השכלית אונ מיר וועלין זאגין אז די דער וועקונג וואש קומט פון דעם שכל הוא הזכרת האלהים את האדם איז אז גאט דער מאנט דעם מענטשין אונ דער וועקט אים באמצעות שכלו דורך זיין שכל לדעת אותו אז דער מענטש זאל אים קענען ולהכיר סימני חכמתו אונ זאל דער קענן די סימנים פון זיין חכמה והיה זה מאת האלהים למי ששם התורה אור לנתיבתו אונ דאש קומט פון גאט צוא אזעלכין וואש ער האט גימאכט דיא תורה פאר איין ליכט צוא זיין וועג דאש הייסט אז ער פירט זיך דורך דעם דרך וויא דיא תורה ווייזט אונ לערינט אים דענשטמאל דער וועקט אים דער בשעפער ער זאל קומען צוא דעם הערה השכלית כשהוא מגיע אל תכלית שכלו וברור הכרתו נאך דעם אז ער גרייכט צום תכלית פון זיין שכל אונ צו זיין קלארין פר שטאנד ויהיה נכסף להגיע אל רצון האל אונ ווערט גילוסטין צו גרייכין צו דעם ווילין פון גאט ולעלות במעלות החסידים אונ צו אויף גיין אין דיא מעלות פון דיא חסידים ופנה לבבו מדאגות עולם הזה וטרדותיו אונ קערט אפ זיין הארץ פון די דאגות פון דער וועלט אונ פון זיינע טירדות דענשטמאל וועט ער קענן קומן צוא דער הויכר מדריגה ער זאל דינען גאט דורך דעם דער וועקונג פון דעם שכל אך הדברים נאר די זאכין וואש דר מענטש מוז טאן אשר יגיע בהם האדם וואש דער מענטש זאל קענן דורך זייא גרייכין לענין ההערה השכלית צוא דיא פאר שטאנדיגע דר וועקונג דאש איז שיתברר אצלו מה שנטע הבורא בשכל אז עש זאל ביי אים אויש גקלערט זיין די זאכין וואש גאט האט איין גיפלאנצט אין דעם שכל דאש מיינט מען דיא זאכין וואש דער שכל איז זייא מחייב בשבח האמת דאש מען גיהער צוא לויבין דיא ווארהייט וגנות הכזב אונ צו שענדין דיא ליגין ובחור בצדק אונ אויש צוא־דער וויילי׳ אין דעם גירעכטיקייט וסור מעול אונ אפ צו קערין זיך פון אום רעכט וגמול בעלי הטובה בטוב והודותם אונ צוא בצאלין מיט גוטש אונ צוא לויבין צוא דיא מענטשין וואש האבין אים גיטאן גוטש וגמול אנשי הרעה אונ דיא וואש טוען ביז צוא בצאלין זייא ב״ע אויך מיט בייז וגנותם אונ זייערע מעשים צוא שענדין ולהשלים עם בני האדם אונ מיט דיא מענטשין צוא לעבין מיט שלום ולהטיב עליהם אונ

עליהם ולשקול הטובות והצדקות בגמול והרעות בעונש ויתרון גמול על גמול ועונש על עונש והמחילה לפושעים בשובם באמת וכאשר תתבררנה אלה הידיעות בנפש האדם בדרך שכלו והכרתו יהיה שכלו שלם והכרתו חזקה ואם יזכירהו האלהים דרך טובתו יעורר רעיוני נפשו ומהשבתו להבין טובתו עליו ויחזק הכרתו בהם וכאשר ישתדל לספרם ולעמוד עליהם בשכלו ולא ישיג

אלו הדעות הישרות והאמתיות שהשכל הישר מחייב אותם דהיינו שראוי לשבח האמת ולגנות הכזב כו' : ולשקול הטובות בשבח · כפי הטובה כן יהיה השבח : ויתרון גמול על גמול כו' כפי גודל הטובה יהיה הגמול יותר וכן בעונש · וכאשר תתבררנה כו' יהיה שכלו שלם כו' · כי יש כמה שכלים שאוהבים הרע ובוחרים העול והולכים דרך עקלקלות ותלופיהן בגולם : ואם יזכירהו האלהים דרך טובתו · רצה לומר שה' ית' מכניס בלבו הרהורים טובים ומעורר אותו שיכיר לעצמו דרך טובתו לטוב לו בעולם הזה ובעולם הבא: יעורר רעיוני כו' · יתחיל בזה להרהר ולחשוב בעצמו על כמה טובות כפולות למקום עליו : ויחזק הכרתו בהם · ירצה להכיר אותם הדק היטב ושלא ישכח אפילו אחד מהן ולהיות לטוטפות בין עיניו הטובות הגדולות אשר עשה ה' עמו בכל יום תמיד : בעבור כלולותם · פירוש כמה טובות שמקבלים אותם כל בני אדם וכוללים יחד באותן הטובות : ורובם · וגם הרבה מאוד : והתמדתם · שמתמידים תמיד ונמשכים זמן אחר זמן לכן אין לספרם ולעמוד על כל הטובות :

יתכע

זייא גוטש צוא טאן ולשקול הטובות בשבח אונ צוא איבער וועגין דיא טובות קעגין דעם שבח וואש ער גיט אים פאר זייא כלומר וועדליג די טובה וואש ער טוט אים אזוא אשבח זאל ער אים אפ געבין פר איר והצדקה בגמול אונ די גירעכטיקייט · וואש יענער האט מיט אים גיטאן זאל ער זייא איבער וועגין קעגין דעם בצאלין וואש ער בצאלט יענעם פאר זייא זאל ער פאר שטיין אויב ער בצאלט אים וועדליג ער האט מיט אים גיטאן אדר אזו איז דער פשט והצדקות בגמול אונ די מצות זאל ער איבר וועגין קעגין דעם שכר וואש מען האט פאר זייא כלומר ווען עש טרעפט זיך איינעם צו טאן אזו אמצוה וואש ער ווערט דורך איר שאדין האבן געלט זאל ער איבר וועגין וועלכש עש איז בעשר ציא דאש שכר וואש ער וועט האבין פר איר אויף עולם הזה אונ עולם הבא והרעות בעונש אונ דאש בייז זאל איבר וועגין קעגין דעם עונש וואש ער וועט האבין דער פאר אויף עולם הזה אונ עולם הבא ויתרון גמול על גמול אונ וועלכר שכר עש איז גרעשר פון דעם אנדרין כדי ער זאל ווישין אויף איין גרעשרער טובה איין גרעשערין שכר צו בצאלין אונ אויף אקלענרר טובה אקלענרין שכר צוא בצאלין ועונש על עונש אונ וועלכר עונש עש איז גרעשר פון דעם אנדרין והמחילה לפושעים בשובם באמת אונ מוהל צו זיין צוא די זינדיגר אז זייא קערין זיך אפ באמת פון דער זינד וכאשר תתבררנה אלה הידיעות בנפש האדם אונ אז די אלע זאכין וועלן אויש גיקלערט ווערין בייא דעם מענטשין בדרך שכלו והכרתו דורך זיין שכל אונ קענטשאפט יהיה שכלו שלם ווערט זיין שכל גאנץ זיין והכרתו חזקה אונ זיין קענטשאפט ווערט זיין שטארק ואם יזכירהו האלהים דרך טובתו אונ ווען גאט וועט אים דער מאנען דעם וועג פון זיין גוטש דאש הייש ער וועט אים ארין שיקין גוטע מחשבות אונ וועט אים דר וועקין ער זאל זיך אויש קלייבין דעם גוטין וועג אונ וועט אים צוא שיקין מצות ער זאל זייא טאן יעורר רעיוני נפשו ומחשבתו זאל ער דער וועקין זיינע גידאנקען אונ זאל זיינע מחשבות דרויף לייגין להבין טובותיו עליו צוא פאר שטיין דאש גוטש וואש גאט האט אים גיטאן ויחזק הכרתו בהם אונ זאל שטארקין זיין קענטשאפט דרינען וכאשר ישתדל לספרם ולעמוד עליהם בשכלו אונ אז ער וועט זיך פלייסין איבער צוא ציילין דיא טובות וואש גאט האט אים גיטאן אונ צוא קומען מיט זיין שכל אויף זייער צאל ולא ישיג את זה אונ וועט דאש ניט קענען גרייכין דאש הייסט ער וועט דיא טובות ניט קענען

איבער

ישיג את זה בעבור כלילותם ורובם והתמדתם ומשיכתם יתבע את נפשו במה שהתברר חיובו בשכלו מגמול בעלי הטובות בטוב ובחור בצדק ויבחר לגמול האלהים יתעלה על רוב טובותיו אצלו וכאשר יראה בעין לבבו שאין לו יכולת לזה עם שאין הבורא צריך לו יתחייב להכניע ולהיות שפל ונקל אצל עצמו ואחר כך יתבע את שכלו במעשים אשר בהם יתכן לגשת ולהתקרב אל האלהים כדי שיהיו תמורת גמולו ויעירהו שכלו על הדרך הישרה בזה :

ויאמר לנפש האם התברר אצלך והתקיים בדעתך שאת

יתבע את נפשו כו׳ · יתוכח עם עצמו שראוי היה לגמול את השם הנכבד בשביל טובות שהרי השכל מחייב לגמול בעל הטובות בטוב : וכאשר יראה בעין לבבו · ברעיוני לבבו · וי״ג בעין לבבו : שאין לו יכולת לזה · רצה לומר לגמול הש״י אפי׳ בעד טובה אחת קטנה כמ״ש לקמן בשער התשובה פ״ד בחלק כו׳ כי אם היה מעשה בני אדם כחול היה במספר לא היה שקול כטובה אחת מטובות הבורא עליו בעוה״ז כל שכן אם יהיה לו חטא ואם ידקדק הבורא עם האדם בתביעת הודאות הטובה היה כל מעשהו נכחד ונשקע בקטנה שבטובות הבורא יתברך עליו עכ״ל ע״ש : עם שאין הבורא צריך לו · אפילו היה יכולת בידו לשלם גמול ויבין וישכיל שאין הבורא צריך לו ולגמולו : יתחייב להכניע ולהיות שפל ונקלה אצל עצמו · לאמר מה אני ומה חיי כי הביאותני עד הלום והעניק העניק אותי בטובות הגדולות האלה ולא אוכל לעשות הטיבה מול הטיבה ולשלם אפילו המאה נימא כמ״ש המלך החסיד בד״ה א׳ י״ז ויבא המלך דוד וישב לפני ה׳ ויאמר ה׳ מי אני ומי ביתי כי הביאותני עד הלום וגומר ועיין שם כל הענין או יתלהב לבבך : ואחר כך · אחר שהוא כבר שפל רוח ונכנע לפני בוראו יתברך : יתבע את שכלו · יהיה שואל עצה בשכלו בדת מה לעשות ואיך יוכל להתקרב אל האלהים במעשים הצריכים לפניו : ויעירהו שכלו · לפי שאלתו כן יזכיר ויעירהו שכלו וידריכהו על דרך הישרה · באופן הזה כמו שמספר והולך :

ויאמר לנפש · ויאמר השכל אל הנפש · הנפש הוא נפש התאוני בעל ידה יש לגוף קיום והעמדה ובה נטע הבורא התאוה לכל

איבער ציילין בעבור כלילותם פון וועגין אין איין טובה איז פאר האנדין פיל טובות ורובם אונ דיא טובות זיינן זייער פיל והתמדתם אונ זיינען אלע צייט ומשיכתם אונ זייא ציהען זיך איין טובה נאך דער אנדערער דרום איז ניט מיגליך צו איבער ציילין דיא טובות וואש דער בשעפער האט אים גיטאן יתבע את נפשו וועט ער זיך זעלבשט מאנען ער זאל בצאלין צוא גאט יתברך פאר זיינע טובות במה שהתברר חיובו בשכלו דען עש איז דאך בייא אים אין שכל אויש גיקלערט גיווארין דער חיוב מגמול בעלי הטובות פון צוא בצאלין גוטש צוא דעם וואש האט אים גיטאן טובות ובחור בצדק אונ אז מען גיהער זיך אויש צו דר ווילין אין גירעכטיקייט ויבחר לגמול האלהים יתעלה על רוב טובותיו אצלו אונ דען וועט ער זיך אויש דער וויילין צוא בצאלין צוא גאט יתעלה אויף זיינע פיל טובות וואש ער האט אים גיטאן וכאשר יראה בעין לבבו אונ אז ער וועט אבער זעהען מיט זיין פאר שטאנד שאין לו יכולת לזה אז ער האט קיין יכולת ניט דער צוא צוא בצאלין גאט אפילו פאר דער קלענסטער טובה וואש ער האט אים גיטאן עם שאין הבורא צריך לו נאך מיט דעם וואש גאט בדארף ניט צוא זיין בצאלין יתחייב להכנע ולהיות שפל ונקל אצל עצמו וועט ער זיך פאר שולדיגין צוא מכניע זיין פאר גאט אונ נידעריג אונ גרינג בייא זיך זעלבשט צוא זיין ואח״כ יתבע את שכלו אונ דער נאך וועט ער מאנען צו זיין שכל אונ אים איין עצה פרעגין במעשים אשר בהם יתכן לגשת ולהתקרב אל האלהים אז ער זאל זאגין מיט וואש פר איין מעשים ער וועט קענן זיך גינעהן צו גאט כדי שיהיו תמורת גמולו פון וועגין דאש זאל זיין פאר דעם וואש ער בדארף אים בצאלין פאר זיינע טובות ויעירהו שכלו על הדרך הישרה בזה אונ דען וועט אים דער שכל דר וועקין אונ וועט אים וויזין דרינען דעם רעכט פארטיגן וועג :

ויאמר לנפש אונ וועט זאגין צוא דעם נפש הבהמיות וואש דרינען האט דער בשעפער איין גיפלאנצט דאש גילוסטיקייט צו די לייבליכע תאוות האם התברר אצלך והתקיים בדעתך

אויב

שאת חבולה בטובות בוראך וקנויה ברוב חסדיו ועוצם חנותיו · ותאמר כן · אמר לה השכל האם דעתך לפרוע קצת מה שאת חייבת לבורא אמרה הנפש כן · אמר לה השכל והיאך יתכן לך זה עם רפיון כוספך אליו ואיננו סובל מרירות הרפואה אלא מי שהוא נכסף לבריאות אבל מי שאינו נכסף לבריאות לא יסבול קושי הרפואה · אמרה הנפש כוספי חזק וצערי גדול לפרוע ממה שתשיג ידי ממה שיש לאלהי עלי ואתה זרז אותי עוד · אמר לה השכל אם תאמרי אמת. כאשר ספרת אפשר שתצליח בך הרפואה ואם איננו אמת כאשר אמרת למה תפתי נפשך

לגבי דבר גופני ונקראת נפש הבהמית שבבהמה ג"כ יש בה תאוות לקיום גופה אבל יתרון האדם הוא בבכל כוח המוכן על הגוף להתנהג בכל בדרך היושר ולהכוף לדברים רוחניים כמו שנתבאר כמה פעמים בספר הזה ועיין בשמונה פרקים להרמב"ם פ"א ועי' מה שכתבתי בהקדמה לספר שערי קדושה לקמן: שאת חבולה בטובות כו' · שאת ממושכן ובעל חוב לבוראך בשביל הטובות הגדולות שקבלת מאתו ית' מעניין אם השכל תחבלי · (עיין זה בש"ל) : אמר לה השכל · ואיך יתכן לך זה שתאמר בדעתך לפרוע כו' ואין אתה כוסף ומתאוה לזה בתשוקה נמרצה

אויב עש איז קלאר ביא דיר אונ עש האט איין קיום אין דיין דיעה דאש הייסט אויב דוא גידיינקשט עש אונ פאר געסט עש קיין מאל ניט שאת חבולה בטובות בוראך אז דוא בישט גימשכונת צו דיין בשעפער פר די טובות וואש ער האט דיר גיטאן וקנויה ברוב חסדיו ועוצם חנותיו אונ בישט אויך גיקויפט צו אים פר זיינע פיל גינאד אונ זיין שטארקע לייט זעליקייט וואש ער האט דיר גיטאן דאש איז ווארום דער שטייגער איז איין ארום מאן גיט במשכון צו דעם עושר איין כלי פאר וויינג געלט יוייל ער וויל זיא ניט פר קויפן אונ טראכט זיך ער וועט זיא אייש לייזן אונ דער נאך אז ער זעהעט ער בראך נאך געלט נעמט ער ווייטער אויף דער כלי ביז ער נעמט אזוא פיל אז וויא פיל דיא כלי איז ווערט בלייבט דיא כלי פר קויפט ביא דעם עושר אזו איז אויך דער מענטש אין תחלה איז ער אביסל שולדיג צוא דעם בשעפער איז זיין נפש גימשכונת ביא גאט אונ דער נאך ווערט דער חוב אלע מאל גרעשער ביז זיין נפש ווערט גיקויפט צו גאט ברוך הוא דרום זאגט דער שכל חבולה וקנויה ותאמר כן אונ זיא ענטפערט עש איז אזו איך וויים דאש אונ פר געס עש ניט אמר לה השכל זאגט דער שכל צוא איר האם דעתך לפרוע קצת מה שאת חייבת לבורא האשטו בדיעה האטשע אביסיל צוא בצאלין צוא דיין בשעפער פון דעם וואש דו בישט אים שולדיג אמרה הנפש כן זאגט דיא זייל יוא איך וויל בצאלין אמר לה השכל זאגט דער שכל צוא איר. והיאך יתכן לך זה עם רפיון כוספך אליו אונ וויא קען אמת זיין וואש דו זאגשט. דו ווילשט אים בצאלין אז דוא האשט ווייניג לוסט דער צוא ואיננו סובל מרירות הרפואה אונ קיינער וויל ניט ליידין דאש ביטערקייט פון דער רפואה אלא מי שהוא נכסף לבריאות נאר סיידין דער חולה וואש ער גילוסט זייער גיזונד צו ווערין אבל מי שאינו נכסף לבריאות לא יסבול קושי הרפואה אבער דער וואש גילוסט ניט גיזונד צוא ווערין דער וויל ניט ליידין דאש ביטערקייט פון דיא רפואה אמרה הנפש זאגט דר נפש כוספי חזק מיין גילוסטיקייט איז שטארק וצערי גדול לפרוע ממה שתשיג ידי אונ האב גרויש צער דאש איך וואלט גערין בצאלין אזו וייט וויא מיין יכולת גרייכט מה שיש לאלהי עלי פון דיא שולד וואש מיין גאט האט אויף מיר ואתה זרז אותי עוד אונ דוא זאיי מיך נאך מער מזרז אונ לערין מיר וויא אזו איך זאל אים בצאלין אמר לה השכל זאגט דער שכל צוא איר אם תאמרי אמת כאשר ספרת אויב דוא זאגשט אמת אזוא וויא דוא האשט דא דער ציילט אפשר שתצליח בך הרפואה איז מיגלאך אז די רפואה ווערט אין דיר בגליקן ואם איננו אמת כאשר אמרת אונ אויב עש איז ניט אמת וויא דוא האשט גיזאגט למה תפתי נפשך

נפשך כי החולה כשהוא מכזב לרופא איננו מונה כי אם עצמו ומפסיד הרופא טרחו ויכפיל על החולה חליו . אמרה הנפש והיאך יהיה ממני הכוסף לו או הרפיון בו אמר לה השכל אם יהיה כוספך לו אחר ידיעה ברורה בעוצם מה שאת חייבת לאלהים מן הגמול ומעוט מה שיש ביכלתך ממנו וכי בהתרפותך בו מפלתך ובהשתדלותך בו הצלתך והיותך כוספך אמת וחפצך נחוץ ואם לא הוא שקר · אמרה הנפש לא פסק הפצי מהיות רפה וכוספי כוזב מעת העירו אותי דברי הימים הקדמונים שחלפו עד אשר נתבאר לי בדרך החכמה אמתת מה שזכרתי ונתברר אצלי מדרך הערת התורה תחלה ואח"כ

נתרצה ותאמר הסיר ולכך אין עמך : כי החולה כשהוא מכזב כו'. ר"ל חולה שנקה לעשות לו רפואה והוא קץ בה ואינו עושה הרפואה מי נתאנה בזה הוא מונה את עצמי והרופא לא הפסיד רק טרחו : אמר לה השכל אם יהיה כוספך לו כו' : וכי בהתרפותך כו' . והדע והשכיל בכל זמן שתתרפה ותתעלם לכסוף לזה לאמר תמיד מתי יגיע העת שאוכל לעשות איזה דבר לעשית רצונו ובזה יהיה הצלתך בעוה"ז ותיותך לעוה"ב וכאשר תדע ותשכיל זאת תמיד : כוספך אמת · אזי תדע שזה הוא הכוסף האמתי ואם לאו עדיין אתה מבחוץ . אמרה הנפש לא פסק הפצי מהיות רפה כו' · ר"ל מן היום שקריתי ולמדתי דברי הימים הקדמונים מה שאירע להקדמונים הצוגם לרשעים כמו דור המבול והדור הפלגה ולמצרים ועדת קרח וזולתם ושכר טוב לצדיקים כאבותינו אברהם יצחק ויעקב ובניו ודור המדבר וזולתם : עד אשר נתבאר לי בדרך החכמה · ר"ל מדרך התורה נתבאר לי כל זה שהיא החכמה האמיתית

ווארום ווילשטו זיך זעלבעט פאר פירן כי החולה כשהוא מכזב לרופא ווארום דער חולה וואס זאגט ליגין דעם דאקטער איננו מונה כי אם עצמו רער נארט קיינעם ניט נאר זיך זעלבשט ומפסיד הרופא טרחו אונ דער דאקטער ווערט נאר אן זיין טירחא ויכפיל על ההולה חליו אונ אויף דעם חולה ווערט נאך ניטאפילט זיין קריינק אונ עש ווערט אים פיל ערגער איידער ער איז פריער גיוועזן ווארום דער דאקטער גיט דאך אים ניט די רפואות וואש ער בדארף צו זיין קראנקייט אמרה הנפש זאגט די זייל והיאך יהיה ממני הכוסף לו או הרפיון בו אונ וויא אזו קען איך וויסן אויב איך גילוסט באמת צו גאט אדער אויב איך בין דרינגען שלאף אמר זאגט דער שכל צו אים אם יהיה כוספך לו אז דיין גילוסטין ווערט צו אים זיין אחר ידיעה ברורה נאך דעם אז דוא האסט רעכט פר שטאנען בעוצם מה שאת חייבת לאלהים מן הגמול אין דעם שטארקין בצאלונג וואש דו בישט שולדיג צו גאט ומיעוט מה שיש ביכלתך ממנו אינ וויא ווייניג מאכט דו האשט אים צו בצאלין דער פון וכי בהתרפותך בו מפלתך אינ אז דו ווערשט זיך דרינגען פאר הוילין דאש איז דיין מפלה ובהשתדלותך בו הצלתך והיותך אונ אז דוא ווערשט זיך דרינגען פלייסין דאש איז דיין בשירמונג אונ דיין לעבין אז דו ווערשט דאש אלץ קלאר ווישין אונ ווערשט גילוסטין צו בצאלין גאט פר זיינע טובות וואש ער האט דיר גיטאן כוספך אמת דענשט מאל זאלשטו ווישן אז דיין גילוסטיקייט איז באמת וחפצך נחוץ אונ דיין בגער איז איילענדיג דאש היישט דוא ווערשט קענן קוים גיך צו דיין בגער ואם לא אונ ווען דיין גילוסטין איז ניט אין אזו אדרך הוא שקר איז דאש פאלש אמרה זאגט דיא זייל לא פסק חפצי מהיות רפה מיין בגער האט ניט אויף גיהערט אז זיא זאל זיין שלאף וכוספי כוזב אדער מיין גילוסטין זאל זיין ליגין מעת העירו אותי דברי הימים הקדמונים שחלפו פון דער צייט אן וואש האבין מיך דער וועקט אונ האב גילערינט וואש עש האט זיך גיטראפין אין די ערשטע צייטין וואש זיינען שוין אוועק גינאנגן דאש מען האט גינעבן צו די צדיקים שכר אינ צו די רשעים עונש פון דענשט מאל אן איז מיין בגער ניט שלאף עד אשר נתבאר לי בדרך החכמה אמתת מה שזוכרתי ביז דאש וואש דו האשט מיר פריער דר מאנט איז מיר אויש גיקלערט גיווארין דורך דר ווארהאפטיגער חכמה אז דאש איז אלץ אמת ונתברר אצלי מדרך הערת התורה תחלה אונ צום ערשטין בין איך עש גיווארן גיווארין דורך

דעם

ואחר כך בדרך הראיה השכלית עד ששב כוספי אמת וחפצי ברור : אמר לה השכל אם מה שזכרת אמת התאפקי על צער הרפואה וסבלי מרירות הסם ורוע טעמו אחר אשר תמנעי מן המאכל הרע שהיית רגילה בו אמרה הנפש ומה הוא המאכל הרע אשר הייתי רגילה בו ונוהגת אמר לה השכל היא המדה המגונה שגברה עליך מראשיתך וכחותיה המחזיקים אותה מתחלת גדולך אמרה הנפש ואיזו מדה היא המדה הזאת ומה הם הכחות המחזיקים אותה אמר השכל המדות המגונות שבך רבות אבל שרשם ועקרם שתים מדות אחת מהן אהבת ההנאות הגופיות מן המאכל והמשתה והמשגל ושאר צרכי גופך והמדה הזאת קנית אותה מן שכנך הרע והוא גופך והמדה השנית אהבת השררה והגדולה והגאות והגבהות והקנאה והיא מביאה אותך למעט

האמיתית ואח"כ נתבאר לי ג"כ כל זה בדרך השכל : עד ששב כוספי אמת · עד שהשכל והורגל אצלי אח"כ שכוסף להשי"ת באמת ותאבי לגלות כל מה שביכולתי ברור אצל קודם לזה היה תאבי וכוספי להשי"ת אינו וגלוי ורפיא בידי : התאפקי על צער הרפואה · אע"פ שיש קצת צער בלקיחת הרפואה דהיינו רפואות הנפש תסבול ותתאפק כי הוא לטובת בריאותך באחרונה ולטיב לך בעוה"ז ובעוה"ב כמו שיתבאר : אחר אשר תמנעי מן המאכל הרע אשר היית רגילה בו · כי הרופא אינו נותן הרפואה כל עוד שהחולה רגיל במאכלים הרעים שהיה רגיל בהם שעל ידם צומחין ומתהווים כל החלאים רעים ונאמנים וא"ל במאכלים הרעים לנפש הם המדות הרעות והם נכללים בשתים : הא' אהבת הנאות הגופיות כו' · והשנית אהבת השררה והגבהות והקנאה כו' · ואם תרצה להבין דבר זה · למה קרא למדות הרעות שנאמר בשם מאכלים רעים ולמה לא נכנסו אלו המדות בתוך הרפואה עצמה כמו שזכר לפנינו אבל כאשר תשכל ותבין דברי

דער וועקונג פון דער תורה ואחר כך בדרך הראיה השכלית און דער נאך דורך דיא ראיות פון דעם שכל און בין אזו ווייט גיקומען עד ששב כוספי אמת ביז מיין גילוסטין וואש איך גילוסט צו השם יתברך האט זיך ווידר גיקערט עש זאל זיין באמת וחפצי ברור און מיין בגער זאל זיין קלאר אמר האט דער שכל צו איר גיזאגט אם מה שזכרת אמת אויב וואש דו האשט גיזאגט איז אמת התאפקי על צער הרפואה שטארק דיך און האלט דיך אויף צו ליידין דעם צער פון דיא רפואה וסבלי מרירות הסם ורוע טעמו. און לייד דאש ביטערקייט פון די קרייטיכר און זיין שלעכטין טעם אחר אשר תמנעי מן המאכל הרע אשר היית רגילה בו נאך דעם אז דו וועשט זיך פאר מיידין פון דעם שלעכטין שפייז וואש דוא בישט מיט אים גיוואונט גיווארן אמרה זאגט די זייל ומה הוא המאכל הרע אשר הייתי רגילה בו און וואש איז דיא שלעכטע שפייז וואש איך בין דער מיט גיוואונט גיווארין אמר זאגט דער שכל צו איר היא המדה המגונה דאש איז דיא שלעכטע מדה שגברה עליך מראשיתך וואש האט זיך איבער דיר גישטארקט פון דיין אן הייב וויא דוא בישט בשאפין גיווארין וכחותיה המחזיקים אותה מתחלת גדולך און אירע כוחות וואש האבין גישטארקט זיא זינט דוא האשט אן גיהויבין אויף צוא וואקסין אמרה זאגט דיא זייל ואיזו מדה היא המדה הזאת און וועלכע מדה איז דאש דיא שלעכטע מדה ומה הם הכחות המחזיקים אותה און וואש זיינען דיא כוחות וואש שטארקין זיא אמר דאט דער שכל גיזאגט המדות המגונות שבך רבות דיא שלעכטע מדות וואש זיינען אין דיר דיא זיינען זייער פיל אבל שרשם ועיקרם שתים מדות אבער זייער שורש און זייער עיקר זיינען צווייא מדות אחת מהן איינש פון זיי איז אהבת ההנאות הגופיות דיא ליבשאפט פון דיא הנאות פון דעם גוף מהמאכל והמשתה והמשגל פון עסן שפייז און טרינקען און משגל ושאר צרכי גופך און דאש איבעריגע בדערפעניש פון דיין גוף והמדה הזאת קנית אותה מן שכנך הרע און דיא דאזיגע מדה האשטו גיקריגין פון דיין שלעכטין שכן והוא גופך און דאש איז דיין גוף והמדה השנית און דיא אנדערע מדה איז אהבת השררה והגדולה דיא ליבשאפט פון הערשאפט און חשיבות והגאות והגבהות והקנאה און דיא גאוה

און

למעט בשילום הגמול לבעל הטובה אצלך והמדה הזאת היא קנויה לך משכניך אשר התגדלת ביניהם והם אחיך וקרוביך אמרה הנפש ומה הן הכחות שאני צריכה למנעם ממני אמר השכל כחות המדה הראשונה הן מותרי המאכל והמשתה והמלבוש והתנומה והמנוחה והשלוה והדומה להן אבל כחות המדה השנית הם מותרי הדבור ורב חברת בני האדם והתנאות להם ואהבת המהלל והכבוד מהם והקנאה בהם בקנינים העולמים והכריחם באשר בידם ובזות אותם וזכור גנותם והדומה לזה ואם מה שזכרת מכוספך ורב חפצך לפרוע טובות האלהים עליך אמת הרחיקי מעליך מה שזכרתי לך מן הכחות והמדות

דברי קדוש אחד מדבר ה"ה כאלקי מוה' חיים וויטל בספר שערי קדושה גם כי אמר דבר זה באורך בשם רבו רבינו יצחק לוריא זצוק"ל בתיקן רוח הקודש שם ה בו וכבר העתקתי כל דבריו הנחמדים בספר הקטן שלי ספר הזכירות בזכירות מצוה עגל ע"ש · ותוכן דבריו שהמדות הטובות והרעות הם יסודים מנפש הבהמיות שבאדם והגוף מורכב מד' יסודות העולם ומנפשות שמקורן הוא החומר והצורה ולכן כל המדות הם שרש בהם אדרבה הגאוה היא מיסוד האש והדבור טוב או הרע נמשך מיסוד הרוח והתאוות התענוגים נמשך מיסוד המים בכן רמ"ס מאמיתין כל הגאות והעצבות והעצלות מיסוד העפר ולהפך מהם נובעים המדות הטובות שבאדם והתרי"ג מצות הם כנגד תרי"ג אברי הנשמה הרוחניות שמתלבשת בתוך נפש הבהמיות והם מתלבשים בתרי"ג אברי הגוף ולכן אין הגוף יכול לפעול ולקיים התרי"ג מצות אם הנפש חולה בחולי מדות רעות הנ"ל כמו שאם הגוף חולה ולכן לא באו המדות בכלל התרי"ג מצות ומבואר מזה שהמדות רעות הם המונעים מקיום המצות עצמם שכל גוף עם נפשו היסודית אינו יכול לקיים שום מצוה בשלימות ולכן המדות רעות הם כמו המונעים רעים לגוף החולי שכל צרי גלעד לא יועילוהו אם מחזיק במאכלים רעים כו' ע"ש באורך דברי פי חכם חן ותבין היטב: והכריחם באשר בידם · וז"ל מ"ה לומר והקנאה בהם בעבור שקנה קנינים העולמים והדברים המוכרחים להם לצרכי היותם אשר בידם או ירצה במרוב קנאה בא אליהם בהכרת וכחזקה לתקיף עליהם ולגזול מאשר בידם: ובזות אותם כו' · מרוב גיאותו וגאונו חפץ תמיד לבזות בני אדם ולזכור גנותם עכ"ל

און הויכקייט אונ קנאה והיא מביאה אותך למעט בשילום הגמול לבעל הטובה אצ"ך אז דאש ברייננט דיך צוא מינערין אין דעם בצאלין וואש דוא בדארפשט בצאלין צו דעם וואש האט דיר גיטאן דאש גוטש והמדה הזאת היא קנויה לך אונ דיא מדה איז צו דיר גיקומען משכניך אשר התגדלת ביניהם פון דיינע שכנים וואש דוא בישט אויף גיצויגי גיווארין צווישין זייא והם אחיך וקרוביך אונ דיא זיינען דיין ברודער אונ דיין פריינד אמרה זאגט דיא זייל ומה הן הכחות שאני צריכה למנעם ממני אונ וואש זיינען דיא כוחות וואש איך מוז זייא פאר מיידין פון מיר אמר השכל זאגט דער שכל כחות המדה הראשונה די כוחות פון דער ערשטער מדה הן מותרי המאכל והמשתה והמלבוש והתנומה דיא זיינען דיא איבעריגע אום נוצליכע עסין שפייז אונ טרינקן אונ קליידין אונ שלאפין והמנוחה אונ וואש דער גוף וויל רוען והשלוה אונ וואש דאש הארץ וויל זיצין בשלוה פון צוא טראכטין אין גאטש דינשט אונ נאך זעלכע גלייכין אבל כחות המדה השנית אבער די כוחות פון דער אנדערער מדה הן מותרי הדבור די זיינען דאש איבעריג ריידן ורב חברת בני האדם אונ פיל גיזעריזאפט מיט די מענטשין צו האלטין והתנאות להם אונ צו צירין זיך פר זייא ואהבת המהלל והכבוד מהן אונ ער האט ליב זייא זאלין אים לויבן אונ כבוד אן טאן והקנאה בהם בקנינים העולמים אונ מקנא צו זיין אין זייא וואש זייא האבין זייער אייגניש וועלטליכע גיטער בלוטר וואש זיי האבין זייער אייגניש פיל געלט אונ שיינע דירות והכריחם באשר בידם אונ מחמת קנאה קומט ער מיט תקיפות אונ מיט גוואלד אוועק צוא נעמען ביי זייא וואש זייא האבן ובזות אותם אונ מחמת זיין גרויש גאוה איז ער זייא מבזה וזכור גנותם אונ דער מאנט זייער שאנד והדומה לזה אונ נאך זעלכע גלייכין ואם מה שזכרת מכוספך אונ אויב וואש דוא האשט גיזאגט פון דיין גילוסטין אז דוא גילוסט זייער ורב חפצך אונ דיין בגער איז זייער פיל לפרוע טובות האלהים עליך צו בצאלין צו גאט דאש גוטש וואש ער האט דיר גיטאן אמת אויב דאש איז אמת אזו ווי דוא האשט גיזאגט הרחיקי מעליך מה שזכרתי לך מן הכחות והמדות

והמדות בכל יכלתך ואחר כך אעלה אותך אל שער אחד מן הרפואה אמרה הנפש זה יקשה עלי להפרד ממנו מפני אורך רגילותי בו לכן הורני באיזה פנים יקל עלי בחסדך אמר השכל הלא ידעת כי המשכיל יקל בעיניו לכרות נתח אחד מנתחיו ולהפקד אבר אחד מאבריו כשיארע לו בו חולי ומפחד מהתפשט בשאר אבריו כשהוא מבין מה שיש בין שני הענינים ומכיר מה שיש בין שתי הרעות וכן את אם תרצי שתקל בעיניך פרידת מה שפרידתו קשה שימי אל לבך השתמשי בבינתך בשקול מה שיש בין הטובה אשר תגיע אליך בהפרדך ממנו והרעה אשר תמצא אותך בהתמדך חברתו ואז יקל בעיניך פרידת מה שיקשה עליך ממדותיך המגונות אמרה הנפש ומה היא הטובה שתגיע אלי בפרידתו והרעה

עכ"ל : לכן הורני באיזה פנים יקל עלי בחסדך · ר"ל הורני בחסדך באיזה פנים יקל עלי : ולהפקוד אבר א' · ולחסר אבר א' : ומפחד מהתפשט · ויפחד שלא יתפשט החולי

והמדות בכל יכולתך דער ווייטער פון דיר מיט גאר דיין יכולת די אלע שלעכטע כוחות אונ מדות וואש איך האב דיר דא דער מאנט ואח"כ אעלה אותך אל שער אחד מן הרפואה אונ דר נאך וועל איך דיך ארין ברייננגען אין איין טויער פון רפואה אמרה זאגט דיא זייל זה יקשה אלי להפרד ממנו דאש ווערט מיר צו שווער זיין דער פון זיך אפ צו שיידין מפני אורך רגילותי בו ווייל איך בין שוין אלאנגע צייט דרינען גיוואונט גיווארין לכן הורני באיזה פנים יקל עלי בחסדך דרום טוא מיט מיר חסד אונ לערין מיך אין וואש פר איין אופן עש ווערט מיר גרינג זיין דער פון זיך אפ צו שיידין אמר זאגט דער שכל הלא ידעת פר וואר דו ווייסט דאך כי המשכיל יקל בעיניו אז איין פאר שטאנדיגער מאן איז בייא אים גרינג לכרות נתח אחד מנתחיו צו לאזין זיך אפ שניידן איין שטיק פון זיין לייב ולהפקד אבר אחד מאבריו אדער עש זאל אפילו אים אפ גיין איין אבר פון זיינע אברים כשיארע בו חולי ווען דרינן קומט איין קראנקהייט ומפחד מהתפשט בשאר אבריו אונ ער פארכט זיך אז דיא קראנקהייט זאל זיך ניט שפרייטין אין זיינע איבעריגע אברים לאזט ער זיך ליבער איין אבר אפ שניידין איידער דאש גאנצע לייב זאל פאר לארין ווערין כשהוא מבין מה שיש בין שני הענינים אז ער פר שטייט נאר וואש דער הילוק איז צווישין דיא צווייא זאכין ומכיר מה שיש בין שתי הרעות אונ דער קענט וואש דער חילוק איז צווישין די צווייא שלעכטיקייט כלומר ווען דאש איז בווראי שלעכט בייא אים צו לאזין זיך אפ שניידן איין אבר דער קענין ווייס ער אבר אז די קראנקהייט ווערט זיך צו שפרייטין אין די איבעריגע אברים איז נאך ערגער וכן את אונ אזו איז אויך מיט דיר אם תרצי שתיקל בעיניך פרידת אויב דו ווילעסט אז עש זאל בייא דיר גרינג זיין צו אפ שיידין זיך מה שפרידתו קשה פון אזו אזאך וואש עש איז שווער דער פון זיך אפ צוא שיידין שימי אל לבך נעם דיר צום הארצין והשתמש בבינתך אונ ברויך מיט דיין פאר שטאנד בשקול מה שיש בין הטובה אשר תגיע אליך בהפרדך ממנו דו זאלסט איבער וועגי דעם הילוק וואש איז פר האנדין צווישין דעם גוטש וואש וועט דיר גרייכין אז דוא וועסט זיך אפ שיידין פון די שלעכטע מדות אונ כוחות והרעה אשר תמצא אותך אונ צווישן דעם בייז וואש וועט דיך גרייכין בהתמדך חברתו אז דו וועסט זיך נאך לייננער דרינן בהעפטין ואז יקל בעיניך פרידת מה שיקשה עליך ממדותיך המגונות אונ אז דו וועסט דאש גידיינקן וועט דיר גרינג אן קומען אפ צו שיידין זיך פון דיא שלעכטע מדות וואש דו זאגשט עש איז בייא דיר צו שווער אמרה הנפש זאגט דיא זייל ומה היא הטובה שתגיע אלי בפרידתו אונ וואש איז דאש פר איין טובה וואש וועט מיר גרייכין אז איך וועל מיך אפ שיידין פון דיא שלעכטע מדות

והרעה אשר תמצא אותי בהתמדתו · אמר השכל הטובה שלות נפשך ומנוחתה ממאפל קדרות העולם שהנאותיו מעורבות בעצבים ותאותיו נפסקות והביאך להכיר באחרית חזקת הכרתך בבית מרגועך ושתשתדל לו ותחוש עליו והשער הזה משערי הטובות אשר הצלתך וחיותך בהם אך הרעה משיבת דאגתך והכפלת יגונך והתמדת אבלך בהעדר משאלותיך בעולם הזה אשר אם תגיעי אליהם תגיעי אל ההבל אשר אין לו קיום ולא התמדה כי הוא הולך אל זולתך בלי ספק ולא ישאר בידך העולם הזה ולא תגיעי אל הבא כל שכן שלא תגיעי בו אל משאלותיך עם אורך השתדלותך בהם · אמרה

התולי בשאר אבריו : ואמר השכל הטובה שלות נפשך כו' · הטובה היא כשתפרוש מהמדות הרעות ומכל דבר רע שאז תהיה נפשך בשלוה ובהשקט מתאות העולם הזה שהם אפיים ותכלה קודם שיגיע האדם להם והתמיד הוא בצער ודאגה ואף אם יגיע להם עוד מעט יפסקו והיו כלא היו : והביאך להכיר באחרית · ר"ל ודבר זה יביאך להכיר באחריתך ואפשר שטעות נפל ונ"ל באחריתך שסוף האדם למות : חזקת הכרתך בבית מרגועך · ר"ל ותוקף הכרתך יהיה רק בבית מרגועך דהיינו שעיקר מחשבתך לעולם הבא כי שם ביתך באמת ושם תנוח ותרגיע : והשער הזה כו' · ר"ל השער והפתח הזה שפתחתי לך שתמנע מכל המדות הרעות כנזכר וזהו טוב לך ולהצלתך ולטובתך בעולם הזה ובעוה"ב ע"כ אל יהיה דבר זה קל בעיניך · והרעה הוא להפך . משיבת · לשון התמידית הדאגה אחר הדאגה : כי הולך אל זולתך כו' כ"ש שלא תגיע בו כו' · כמ"ש חז"ל אין אדם מת וחצי תאותו בידו · וז"ל ר"ת בספר הישר ידוע כי רעות העוה"ז עצמו מספר ואין להם תכלה וכנגדם הם טובות העוה"ב כי אנו רואין העוה"ז אינו קיים וכל הונו יכלו ויאבדו וכל טובו לא יעמיד

מדות והרע אשר תמצא אותי בהתמדתו און וואש איז דאש בייז וואש וועט מיר גרייכן אז איך וועל בלייבן בייא זייא אמר השכל זאגט דער שכל הטובה דיא טובה איז שלות נפשך ומנוחתה ממאפל קדרות העולם דיין נשמה וועט פריי זיין און וועט האבן רוא פון דיא פינצטערניש און שווארצקייט פון דער וועלט שהנאותיו מעורבות בעצבים וואש זיינע הנאות זיינען צו מישט מיט טרויערקייט ותאוותיו נפסקות און זיינע תאוות ווערין נפסק והביאך להכיר באחרית און עש וועט דיך ברייננגען צוא דער קענען אין דיין סוף כלומר דוא וועשט גידיינקען אז דיין סוף איז צו שטארבין חזקת הכרתך בבית מרגועך און דיין שטארק דער קענונג וועט נאר זיין אויף דיא רוא הויז דאש הייסט דיין עיקר מחשבה וועט נאר זיין צוא טראכטין אויף עולם הבא ושתשתדל לו ותחוש עליו און וועשט זיך דרויף פלייסין און זארגין והשער הזה משערי הטובות אשר הצלתך וחיותך בהם און דאש איז איין טויער פון דיא טויערין פון דיא טובות וואש דו קענסט דיין בשירמונג און דיין לעבין דורך דעם קריגין אך הרעה משיבת דאגתך אבער דאש בייז ווערט דיר צו ברייננגן תמיד זארג והכפלת יגונך און פר טאפילט דיין טרויערקייט והתמדת אבלך און עש ברייננגט דיך תמיד טרויערקייט בהעדר משאלותיך בעולם הזה וויל עש גייט דיך תמיד אפ וואש דוא בגערשט אויף דער וועלט אשר אם תגיעי אליהם און דאש איז אזוי אזאך וואש דו זאלשט שוין אפילו גרייכין צו דעם עשירות וואש דו ווילשט אויף דער וועלט תגיעי אל ההבל וועשטו ערשט גרייכין צוא נארעשקייט אשר אין לו קיום וואש דאש האט קיין קיום ניט ולא התמדה און עש גיווערט ניט לאנג כי הוא הולך אל זולתך בלי ספק ווארום דאש איז גיוויש אז אנאנדרר וועט עש קריגן אין איין אצייט ארום ולא ישאר בידך העולם הזה און די וועלט וועט ביי דיר ניט בלייבן ולא תגיעי אל הבא און וועשט ניט גרייכין צו יענער וועלט דאש הייסט דו וועשט ניט האבין קיין עולם הזה און קיין עולם הבא דאש איז אלץ אפילו ווען דוא זאלשט קענען קריגין דאש עשירות און גוטש וואש דו בגערשט אויף דעם עולם כל שכן שלא תגיעי בו משאלותיך עם אורך השתדלותך בהם מכל שכן אז ווען דו זאלשט זיך וויא לאנג פלייסין און מידין וועשטו דאך ניט קענען קריגין וואש דיין בגער איז ווארום וואש דער מענטש האט מער וויל ער אלץ נאך מער

דרום

אמרה הנפש הבינותי מה שזכרת ואני מקוה שיקל בעיני בעבורו פרידת מה שהיה עלי קשה קודם לכן אך הוסיף לי שער שני מאופני הרפואה יורני מה שחפצתי בעבודת האלהים אמר השכל ממשלת הדבר וכללו של ענין הוא שתקבלי עליך ממי שלמעלה ממך מה שאתה רוצה שיקבל ממך עליו מי שהוא למטה ממך עם השתוות הערכים ומה שהוא טוב בעיניך ממנו וירע לך ממעשהו קבל ממי שלמעלה ממך כמוהו · אמרה הנפש הוסיפה לי פירוש ובאור אמר השכל העלי על דעתך טובות האלהים עליך במה שכולל עם זולתך ומה שאת מיוחדת בו ואחר כך העלי על מחשבתך שאת הטיבות בכמותם לעבדך מקנת כספך והפנים אשר יטיבו

יעמיד והעוה"ב קיים וטובו לא יכלו וטובו לא יחליף העוה"ז לא יבטח האדם בעוזו ובכבודו והעולם הבא יבטח האדם בטובתו כי לא תסור · העולם הזה מלא אנחות ופחד וצרות ותהפוכות ושמועות רעות וחליים משונים ועונות ואיבות ומלחמות וקלון ודבר ויגיעה ועבודה קשה והעוה"ב מלא שלוה והשקט ובטחה ושמחה וחיים נצחיים ובריאות ושלוה וכבוד ומנוחה כו' וע"ש עוד דברים ערבים : אמר השכל ממשלת הדבר כו' · כללו עיקרו של דבר וכללו של ענינך לך ראוי לעבוד את ה' קח ראיה מעצמך שהרי אם יש לך עבד מקנת כספך והעבד מקבל ממך טובות אתה רוצה שהעבד הזה יכבד אותך ויעבדך בכל מיני שירות כמו שמבאר לפנינו כמו כן ראוי לך לקבל מאתו ית' כל מיני עבדות ושירות שהרי הוא למעלה ממך ואדון הכל ואתה מקבל טובות ממנו ית' מה שאין לך לספר : עם השתוות הערכים · כלומר לא שיהיה בשוה ממש אלא אתה תשוה ותערוך טובות ה' מול טובות האדון לעבד ותראה שאין דמיון זה לזה שהרי הם כללים ומיוחדים כמו שמבאר בפ"ו מש"כ טובות האדון לעבדו : ואח"כ כו' שאת הטיבות בכמותם · אם עשית כמו אותן הטובות לעבדך כו' · ור"נ גרס שאת הטבת ל' נקיבה

דרום וועט דאש די נאר צו ברייננ' אלע מאל דאגות אמרה זאגט די זייל הבינותי מה שזכרת איך האב פר שטאנען וואש דו האשט גיזאגט ואני מקוה שיקל בעיני בעבורו אונ איך האף אז דורך דעם וועט מיר גרינג אן קומען פרידת מה שהיה עלי קשה קודם לכן צו אפ שיידין זיך פון די זאכין וואש איז בייא מיר פריער צו שווער גיוועזן אך הוסיף לי שער שני מאופני הרפואה נאר מער מיר נאך איין טויער פון די אופנים פון דיא רפואות יורני מה שחפצתי מעבודת האלהים וואש זאל מיר ווייזין פון גאטש דינשט וואש איך בגער אמר זאגט דר שכל ממשלת הדבר וכללו של ענין הוא דער שורש אונ דר כלל פון דר זאך איז שתקבלי עליך ממי שלמעלה ממך דוא זאלשט אויף דיר מקבל זיין די דינשט פון דעם וואש איז העכער פון דיר דאש איז גאט ברוך הוא מה שאתה רוצה אזו איין דינשט וואש דו ווילסט שיקבל ממך עליו מי שהוא למטה ממך אז דער וואש איז אונטער דיר דאש איז דיין קנעכט זאל אויף זיך מקבל זיין פון דיר עם השתוות הערכים נאר דו זאלשט פאר גלייכן דעם ערך דוא זאלשט דעם קנעכט זעלכע טובות טאן וויא גאט טוט דיר אונ די דינסט וואש דו האשט גיוואלט דער קנעכט זאל פון דיר אן נעמען סוזטו דיא אייגינע דינסט אן נעמען פון גאט ברוך הוא ומה שהוא טוב בעיניך ממנו אונ אלץ וואש וואול גיפעלט דיר אז דיין קנעכט זאל דיר יוא טאן וירע לך ממעשהו אונ דיר איז איביל גיפעלין פון זיינע מעשים דאש הייסט וואש דוא ווילשט דער קנעכט זאל ניט טאן קבל ממה שלמעלה ממך כמוהו דאש זעלביגע גלייכין זאיי אויף דיר מקבל פון דעם וואש איז העכער פון דיר דאש איז גאט ברוך הוא אמרה הנפש זאגט די זייל הוסיפה לי פירוש וביאור בשייד מיר דאש נאך בעסר אונ גיב מיר דאש מער צו פאר שטיין אמר זאגט דער שכל העלי על דעתך טובות האלהים עליך במה שכולל עם זולתך ברייננ אויף דיין דיעה כלומר קלער דיר איבר די טובות וואש גאט האט דיר גיטאן וואש זיי טרעפין איין אנדערין אויך ומה שאת מיוחדת בו אונ די טובות וואש נאר דו אליין האשט ואח"כ העלי על מחשבתך אונ דער נאך זאלשטו טראכטין שאת הטיבות בכמותם לעבדך מקנת כספך אז ווען דו וואלשט זעלבע טיבות טאן צו דיין קנעכט וואש דו האשט גיקויפט פאר

דיין

ר' נקיים ורצה לומר אם אתה כמידות כך לעבדך: אל תמרה את אדוניך והוא רואה אותך. לכך אמר ד"ה ע"פ שויתי ה' לנגדי תמיד שלא יחטא בפניו ושמ"ז שמצאתי אומרים פירוש א"מ חטאנו לפניך ר"ל שאף שאתה לפנינו ורואה את מעשינו אעפ"כ חטאנו

ייטבו בעיניך ממנו קבלי אותם עליך מבוראך ומה שהוא בעיניך רע ממנו ירע בעיניך גם כן ממך לבוראך · אמרה הנפש הבינותי מה שזכרת לי בכלל אך עשה עמי חסד ובאר אותו לי בפרט · אמר השכל הענינים שהם טובים מאחד מעבדי העולם שיתנהג בם לפני אדוניו כשיגמלהו מן הטוב קצת מה שגמלך בוראך מהם שיכבדהו (ס"א שיעבדהו) לבדו בדבור ובמעשה ושיהיה נאמן ומשתדל בעניניו בגלוי ובסתר ושיירא אותו ויפחד ממנו כ"ז שהוא עומד לפניו כמ"ש קצת החסידים אל תמרה את אדוניך והוא רואה אותך ומהם שישפיל ויכנע לאדוניו בנראה ממעשיו ובסתר מצפונו ושינהג בשפלות לפניו *במלבושו ובמדותיו ויכבדהו וירוממהו בלשונו ובלבבו ושישבח ויודה אותו ביומו ולילו ושיזכור טובותיו בסתר ובגלוי ·

(*כנ"ה במלבושו שאין לשנות להתלבש לפני אדוניו במלבוש כבוד כדקדקני תירין רק אם הוא לכבוד אדוניו):

דיין געלט והפנים אשר ייטבו בעיניך ממנו אונ די אופנים וואש וואלט דיר וואול געפעלין פון דעם קנעכט ער זאל דיר טאן קבלי אותם עליך מבוראך מוזט אויך דיר מקבל זיין פון דיין בשעפער כלומר די זעלביגע דינסט וואש דו וואלשט געוואלט דר קנעכט זאל פון דיר אן נעמן מוזטו אויך אן נעמען פון דיין בשעפער ומה שהוא בעיניך רע ממנו אונ וואש דיר איביל געפעלט דער קנעכט זאל עש דיר טאן ירע בעיניך גם כן ממך לבוראך דאש מוז דיר אויך איבעל געפעלין צו טאן צו דיין בשעפער אמרה זאגט די זייל הבינותי מה שזכרת לי בכלל איך האב פר שטאני וואש דו האשט מיר גיזאגט אין דעם כלל אך עשה עמי חסד נאר טוא מיט מיר חסד ובאר אותו לי בפרט אונ בשייד מיר עש אין פרט דאש הייסט זאג מיר ארויש וואש פאר איין דינשט איין קנעכט בדארף דינן צו זיין האר אמר זאגט דר שכל הענינים שהם טובים מאחד מעבדי העולם שיתנהג בם לפני אדוניו דאש זיינען די זאכין וואש זיינען גוט צו איין קנעכט ער זאל זיך דרינען נוהג זיין פר זיין הערין כשיגמלהו מן הטוב קצת מה שגמלך בוראך אז ער זאל אים אפילו נאר איין טייל טובות טאן פון דיא טובית וואש דיין בשעפער האט דיר גיטאן מהם פון די זאכין זיינן שיעבדהו לבדו בדבור ובמעשה ער זאל זיין הער אליין דינען מיט ריידין אונ מעשים ושיהיה נאמן ומשתדל בעניניו אונ זאל זיין גיטרייא אונ פלייסיג אין דיא זאכין פון זיין הער בגלוי ובנסתר סאיי אנטפלעקט אונ סאיי פאר בארגין ושירא אותו ויפחד ממנו אונ זאל זיך פר אים פארכטין אונ שרעקין כל זמן שהוא עומד לפניו אלע דיא צייט וואש ער שטייט פאר אים כמו שאמר קצת החסידים אזו וויא איינער פון די חסידים האט גיזאגט אל תמרה את אדוניך והוא רואה אותך דוא זאלשט ניט ווידער שפעניגן דיין הערין אז ער זעהט דיך דאש הייסט דו זאלשט אים אין די אויגן ניט זיין דער ווידער ומהם שישפיל ויכנע לאדוניו אונ פון די זאכין זיינען אויך ער זאל זיך נידעריג אונ אונטער טעניג האלטין פר זיין הער בנראה ממעשיו וואש עש זאל גיזעהן ווערין פון זיינע מעשים וויא ער האלט זיך נידעריג פר אים ובסתר מצפונו אונ אויך אין זיינע פאר בארגענע גידאנקן ושינהג בשפלות לפניו במלבושו ובמדותיו אונ ער זאל זיך נידעריג פר אים האלטין מיט זיין קליידין אונ זיינע מדות ויכבדהו וירוממהו בלשונו ובלבבו אונ זאל אים ערליך האלטין אונ דער הויבין מיט זיין מויל אונ מיט זיין הארץ ושישבח ויודה אותו ביומו ולילו אונ זאל אים לויבין אונ דאנקן ביא טאג אונ ביא נאכט ויזכור טובותיו בסתר ובגלוי אונ זאל גדיינקען זיינע

טובות

בנלוי ויספר מהלליו ושבחיו כפי שראוי לו וירוין לעבודתו בשמחה ובטוב לבב ומאהבתו שמצא חן בעיניו ויתקרב אל רצונו ויתחנן לו תמיד לרצות אותו ולכפר לו ויאהבהו ויפחד שיהיה מקצר במה שצוהו וישמור מצותיו ויתרחק ממה שהזהירו ממנו וישום אל לבו מה שחלף לו מן העונות וירבו בעיניו טובותיו ויגדלו ויבז מעשהו בצד מה שהוא חייב לו וימעט אצלו טרחו לנגד מה שראוי לו ויודה בקטנות מעלתו בעיניו אצל גדול אדוניו בנפשו וירבה להשתחוות לו ולכרוע לו כריעה וכניעה משפלות ושיבטח בו בכל צרכיו ושירצה בכל ענין שיעתיקנו אליו ואם ישביעהו יודה וישבח ואם ירעיבהו ירצה ויסבול לא יחשדנו בדינו ולא יעוולנו בגזרתו ויהיה די לו במה שחננו ויצדיקנו ביסרו אותו וממה שהוא טוב ממנו עוד להראות

הטאנו : ויפחד שיהיה מקצר כו' · כלא יהיה מקצר מצותיו וזהו לקיים מצות עשה : ויתרחק ממה שהזהירו ממנו · הם מצות לא תעשה אפילו כחוקים שאין טעמם ידוע : וממה שהוא טוב ממנו · רצה לומר מהפכד

טובות אין פר בארגעניש אונ אנפלעקט ויספר מהלליו, ושבחו כפי שראוי לו אונ זאל דער ציילין זיינע לויב וויא צוא אים קומט וירוץ לעבודתו בשמחה ובטוב לבב אונ זאל לויפין צוא זיין דינסט מיט פרייד אונ מיט איין גוט הארץ ומאהבתו אונ פון וועגין זיין ליבשאפט שימצא חן בעיניו דאש ער זאל גיפינן חן אין זיינע אויגין ויתקרב אל רצונו אונ זאל גינענהן צוא זיין ווילין ויתחנן לו תמיד לרצות אותו אונ זאל אים תמיד בעטין אז ער זאל אים בווילגן ולכפר לו אונ ער זאל אים פאר־געבין זיינע זינד ויאהבהו אונ זאל אים ליב האבן ויפחד שיהיה נוקצר במה שצוהו אונ זאל זיך פארכטן ער זאל ניט צו ווייניג טאן אין די מצות וואש ער האט אים גיבאטין צו טאן וישמור מצותיו אונ זאל היטין זיין גיבאט ויתרחק ממה שהזהירו ממנו אונ זאל זיך דער ווייטרין פון דעם וואש ער האט אים מזהיר גיוועזין ער זאל ניט טאן וישים על לבו מה שחלף לו מן העונות אונ זאל זיך נעמן צום הארצין די זינד וואש ער האט שוין גיטאן וירבו בעיניו טובותיו אונ ויינע טובות זאלן בייא דעם קענעכט פיל זיין ויגדלו אונ זאל אים אכפרין ויבז מעשהו בצד מה שחייב לו אונ זאל כבזה זיין זיינע מעשים טובים וואש ער האט גיטאן קעגין דעם וואש ער איז אים שולדיג וימעט אצלו טרחו לנגד מה שראוי לו אונ די טירחא וואש ער איז זיך מטריח פון זיין העד וועגין זאל בייא אים צו ווייניג זיין קעגין דעם וואש ער גיהער זיך מטריח זיין פון זיינט וועגן ויודה בקטנות מעלתו בעיניו אצל גדולת אדוניו בנפשו אונ זאל באקענין אז ער האלט זיך זעלבשט פאר גרינג קעגן דעם חשיבות פון זיין הערין וואש איז אין זיינע מחשבות וירבה להשתחות לו אונ זאל מערין צו בוקין זיך פר אים ולכרוע לו כריעה וכניעה ושפלות אונ זאל קניען צו אים מיט אונטר טעניקייט אונ נידריקייט ושיבטח בו בכל צרכיו אונ זאל זיך פאר זיכערין אויף אים אין אלע זיינע בדערפניש ושירצה בכל ענין שיעתיקנו אליו אונ ער זאל זיין באוויליגט מיט וואש פר איין זאך וואש גאט האט אים צו גירוקט דר צו כלומר וועגן ער איז איין מיוחס אדר איין למדן אונ גאט האט אים גיגעבין איין אפרנסה וואט איז אים שלא בכבוד זאל ער מיט דר פרנסה בווילגט זיין אם ישביעהו אונ וועגן ער מאכט אים זאט דאש הייסט ער גיט אים גינוג פרנסה יודה וישבח זאל ער אים דאנקן אונ לויבין ואם ירעיבהו אונ וועגן ער לאזט אים הונגר ליידין ירצה ויסבול זאל ער דר מיט צו פרידן זיין אונ זאל עש ליידן לא יחשדנו בדינו ער זאל אים ניט חושד זיין אין זיין דין ולא יעוולנו בגזירותיו אונ זאל ניט זאגין אויף אים אז ער טוט איין עולה מיט זיינע גזירות וואש ער איז גוזר אויף אים ויהיה די לו במה שחננו אונ זאלן זיך בנוגין לאזין דר מיט וואש ער האט אים גילייט זעליקט ויצדיקנו ביסרו אותו אונ זאל אים גרעכט מאכין וועגן ער שטראפט אים ומה

להראות סימני העבדות והמקנה עליו (ס"א שיהיה מקנה עליו) בכל תנועת אבריו ובמדותיו לא יהגה כי אם בזכרו ולא יביט כי אם אל דרכיו ולא ישמע כי אם אל דבריו ולא יאכל אלא מה שהטריפו ולא יחשוב אלא בגדולתו ולא ישמש אלא ברצותו אותו ולא ישמח כי אם בעבודתו ולא יבקש כי אם רצונו ולא ירוץ כי אם בשליחותו ולא יעמוד כי אם מהמרתו ולא ישב כי אם בביתו ולא יקום כי אם באמונתו ולא יקרא כי אם ספרו ולא ילבש כי אם סות יראתו ולא יישן כי אם על יצועי אהבתו ולא יתדמה לו כי אם תמונתו ולא ייעור אלא במתיקות זכרו ולא ימצא קורת רוח כי אם עמו ולא יברח כי אם בהמרותו ולא יאכל כי אם בעת כעסו ולא

מבעדר: להראות סימני העבדות והמקנה עליו כו'. ר"ל בכל תנועותיו וכל מדה ממדותיו יראה סימנים שהוא עבד לאדוניו ושנקנה לו והיינו שלא יהגה כי אם בזכרו ולא יביט כו' עד הסוף. ובמ"ה פירש והמקנה עליו כדרך העבד שנושא חותם של רבו להראות שהוא אדוניו ושהוא נקנה לאדוניו וזהו המקנה עליו כלומר הקנין שהוא עליו עכ"ל ולפי פירוש זה אפשר שבא לרמז בזה על מצות המילה שהוא חותם המלך שאנו נושאין לסימן שאנחנו עמו ועבדיו ולגיון המלך מלכו של עולם ובזה סרה קושית המורה פרק מ"ט מח"ג שאלו לו איך יהיה האדם חסר בטבעו וצריך להשלמה מחוץ אבל באמת אינו קושיא כי מי שקבל להיות מעבדי המלך יתברך ראוי שישא עליו חותמו לסימן וכן תקנו לומר וצאצאיו חתם באות ברית קודש: ולא ישמח כי אם בעבודתו ולא ישמח כי אם ברצותו אותו כן נראה לי לגרוס: ולא יעמוד כי אם מהמרתו. ולא יפסיק מעסקיו רק מדבר שהוא מרי כנגדו יתברך: סות יראתו. כמו כסות מלבוש וכדם ענבים סותו: ולא יתדמה לו כי אם תמונתו. לצייר לפניו תמיד שם הויה יתברך כמו שאמר שויתי ה' לנגדי תמיד: ולא יכעוס

שהוא טוב ממנו עוד אונ וואש נאך מער גוט איז להראות סימני העבודה ער זאל ווייזין די סימנים פון דינשט אז ער איז איין קנעכט והמקנה עליו אונ מוז אויף זיך טראגין דעם חותם פון זיין הער צו ווייזין אז ער איז צו אים גיקויפט אונ זאל דאש ווייזין בכל תנועת אבריו במדותיו אין אלע בוועגונג פון זיינע גלידער אונ אין זיינע מדות ולא יהגה כי אם בזכרו אונ זאל ניט ריידין אדער טראכטן נאר אין זיין דער מאנונג ולא יביט כי אם אל דרכיו אונ זאל ניט לוגין אויף קיין שום זאך נאר סיידין אויף זיינע וועגין ולא ישמע כי אם אל דבריו אונ זאל ניט צו הערין צו קיין שום רייד גאר צוא זיינע רייד ולא יאכל אלא מה שהטריפו אונ זאל ניט עשין קיין אנדערש נאר דאש וואש זיין הער שפייזט אים ולא יחשוב אלא בגדולתו אונ זאל ניט טראכטין אין קיין שום זאך נאר אין זיין חשיבות ולא ישמש אלא ברצות אותו אונ זאל קיין אנדערע דינשט ניט טאן נאר זעלבע דינשט וואש זיין הער איז צו פרידען דער מיט ולא ישמח כי אם בעבודתו אונ זאל זיך ניט פרייען נאר מיט זיין דינשט ולא יבקש כי אם רצונו אונ זאל ניט בגערין קיין שום באגער נאר זיין ווילין ולא ירוץ כי אם בשליחותו אונ זאל ניט לויפין נאר אין זיין שליחות ולא יעמוד אונ זאל ניט אויף הערין קיין שום משא ומתן כי אם מהמרותו נאר פון אזו אזאך וואש איז ווידער שפעניג קעגין אים ולא ישב כי אם בביתו אונ זאל אין ערגיץ ניט זיצין נאר אין זיין הויז ולא יקום כי אם באמונתו אונ זאל ניט שטיין בלייבין נאר אין זיין גיטרייא שאפט ולא יקרא כי אם ספרו אונ זאל אין ערגיץ ניט לערנען נאר זיין ספר ולא ילבש כי אם סות יראתו אונ זאל ניט אן קליידען גייערט דאש קלייד פון זיין פארכט ולא יישן כי אם על יצועי אהבתו אונ זאל ניט שלאפין גייערט אויף דעם בעט פון זיין ליבשאפט ולא יתדמה לו כי אם תמונתו אונ עש זאל אים אין דער מחשבה ניט רעכט אונ פיר גיין קיין שום גישטאלט נאר פון זיין הערין ולא ייעור אלא במתיקות זכרו אונ זאל ניט וואכין נאר אז ער דער מאנט זיך אין די זיסקייט פון זיין הער ולא ימצא קורת רוח כי אם עמו אונ זאל אין ערגיץ ניט גיפינען קיין קורת רוח נאר מיט אים ולא יברח כי אם מהמרותו אונ זאל פון קיין שום זאך ניט אוועק לויפין נאר פון אזו אזאך וואש ווידר שפעניגט אים ולא יאכל כי אם בעת כעסו אונ זאל ניט טרויעריג זיין נאר אין דר צייט

אז

ולא יפחד כי אם מפחדו עליו ולא יקוה כי אם חסדו ולא יכעוס כי אם במה שמחייב רצונו ולא ירצה אלא במי שעושה רצונו ולא יקח כי אם ברשותו ולא יתן אלא למי שצוה אותו לתת לו וכן בכל תנועותיו לא יעתיק רגל ולא יניע עפעף אלא אחר הפקת רצון אדוניו בהם אבל העניינים שהם רעים מן העבד הם הפך כל הטובים בעיני אדוניו ממנו ובהפכם יוכרו הדברים וכבר הכינותי וקבצתי לך מהם כלל שיש בו די יורה אותך על שאריתם ועל הפכם וכיון שהטוב מעבדי העולם בעיני אדוניהם כמו שספרנו וכבר ידעת קטנות מעלת טובותם עליהם כמה את חייבת לאלהים יתברך מכפלי מה שזכרנו כשתשלמי לו מה שיש לו עליך מרוב הטובות :

יכעוס כי אם במה שמחייב רצונו · דהיינו על עוברי רצונו יתברך כמ״ש ראיתי בוגדים ואתקוטטה וגומר וכתיב תכלית שנאה שנאתים : כשתשלמי לו · כאשר תגלה לו יתברך הטובות הגדולות שעשה עמך :

מדרך

אמרה

אז ער איז ברוגז ולא יפחד כי אם מפחדו עליו אונ זאל זיך ניט פארכטין נאר זיין פארכט זאל אויף אים זיין ולא יקוה כי אם חסדו אונ זאל ניט האפין צו קיין שום זאך נאר צו זיין גינאד ולא יכעוס כי אם במה שמחייב רצונו אונ זאל ניט צארינן נאר אויף אזאך וואש זיין הארינש ווילן איז אים מחייב ער זאל דריבר צארנן ולא ירצה אלא במי שעושה רצונו אונ זאל זיך ניט בווילגן נאר צוא דעם וואש טוט זיין ווילין ולא יקח כי אם ברשותו אונ זאל קיין שום זאך ניט נעמן נאר מיט זיין רשות ולא יתן אלא למי שצוה אותו לתת לו אונ זאל ניט געבין קיין שום זאך נאר צו וועמן ער הייסט אים געבין וכן בכל תנועותיו אונ אזו אויך מיט אלע זיינע תנועות לא יעתק רגל ער זאל ניט רוקין קיין פוס פון זיין ארט ולא יניע עפעף אונ זאל ניט וואגלין מיט קיין ברעם פון איין אויג אלא אחר הפקת רצון אדניו בהם נאר אז ער ווייסט אז ער וועט דער מיט אויש ציהן דעם ווילן פון זיין הערין אבל העניינים שהם רעים מן העבד אבר דיא זאכין וואש זיינן שלעכט פון דעם קנעכט כלומר וואש דער קנעכט גיהער זייא ניט צו טאן פאר זיין הערין הם הפך כל הטובים בעיני אדוניו ממנו דיא זיינען אז ער טוט אלץ פאר קערט פון דעם וואש דעם הארין גיפעלט ער זאל טאן זאגט דר שכל וכבר הכינותי וקבצתי לך מהם כלל שיש בו די איך האב דיר דאש שוין אן גיברייט אונ איין גיזאמלט אויש אלע דיא זאכין איין כלל וואש דרינען איז פר האנדין גינוג יורה אותך על שאריתם עש זאל דיך ווייטר לערנן אויף דיא איבריגע זאכין וואש איין קנעכט איז שולדיג צוא טאן צוא זיין הער ועל הפכם אונ אויף דעם היפוך דער פון וואש מען גיהער ניט טאן וכיון שהטוב מעבדי העולם בעיני אדוניהם אונ וייל דאש וואול גיפעלט אין דיא אויגן פון דיא הערין אז זייערע קנעכט זאלין זייא אזו טאן כמו שספרנו אזו וויא מיר האבין דא דר ציילט וכבר ידעת קטנות מעלת טובתם עליהם אונ דוא ווייסט דאך וואול אז דיא מעלות פון דיא טובות וואש דיא הערין טוען מיט זייערע קנעכט זיינן דאך גאר קליין אונ ווייניג פון דעשט וועגין בדארף דר קנעכט פארט אים טאן דאש אלץ וואש פריער איז גישטאנן כמה את חייבת לאלהים יתברך דרוויש קענשטו פאר שטיין וויפל בישטו שוין שולדיג צו גאט יתברך מכפלי מה שזכרנו פון פיל טאפיל מאל מער וואש מיר האבין דער מאנט דאש זאלשטו דיר אין זינן ארין נעמן כשתשלמי לו מה שיש לו עליך מרוב הטובות אז דוא ווילשט אים בצאלין פאר די פיל טובות וואש ער האט אויף דיר דאש הייסט פאר די פיל טובות וואש ער האט דיר גיטאן :

פ ק **אמרה** הנפש כבר הבינותי מה שזכרת ובמה שפרשת די אך באר לי עכ"פ כמה אני חייבת בתוספת העבודה לאלהים ית׳ . אמר השכל כי תוספת העבודה על אנשיה מתחלקת מדרך הכלל והפרט בטובה עליהם והטובה על המדברים על ארבעה ענינים · הראשון טובת הבורא הכוללת כל האדם והוא המציאם אחר שלא היו דבר נמצא והחיותם והטובה להם בכל אשר הקדמנו זכרו בשער השני מן הספר הזה וע"כ הם הייבים לבורא יתברך עבודה כוללת והם כל התורות השכליות אשר נהג בהם אדם והנוך ונח ובניו ואיוב וחבריו עד ימות משה רבינו ע"ה מי שדבק בהם כלם לעבודת האלהים ייטיב לו האלהים בטובה מיוחדת משאר בני אדם ויתן לו מעלה יתירה בעוה"ז והגמול הגדול בעוה"ב כמו אברהם שאמר

מדרך הכלל והפרט בטובה עליהם רצה לומר מן רבים ומן יחידים הכל לפי ערך הטובה במקבלים כן תהיה העבודה (סנ"ה ועיין בפ"ו) : והוא המציאם אחר שלא היו כו׳ · ר"ל והוא מה שהמציא מאין ליש : ומי שדבק בהם בתורות השכליות הנזכר בזכות זה יעלהו השם יתברך כו׳ · כמו אברהם שאמר לו אנכי

אמרה זאגט די זייל כבר הבינותי מה שזכרת איך האב שוין פר שטאנן וואש דו האשט גזאגט ובמה שפרשת די אונ מיט דעם וואש דו האשט בשייד איז גינוג אך באר לי נאר בשייד מיר על כל פנים כמה אני חייבת בתוספות העבודה לאלהים יתברך וויפל ערליי אופנים בין איך שולדיג צו דינען צוא גאט יתברך מער אז אנדערע מענטשין אמר זאגט דער שכל כי תוספת העבודה על אנשיה דען דאש וואש אטייל מענטשין זיינען שולדיג גאט צו דינען מער אז די אנדרע מתחלקת דאש ווערט גיטיילט וועדליג דיא טובה וואש קומט אויף זייא עש איז פאר האנדין אזו איין דינשט וואש קומט מדרך הכלל פון דעם דרך פון אזו אטובה וואש בטרעפט אלע מענטשין גלייך והפרט אונ אזו אדינשט וואש קומט פאר אזו איין טובה וואש בטרעפט נאר אטייל מענטשין בטובה עליהן בדארף די גאטש דינשט אלץ זיין וועדליג דיא טובות וואש קומט אויף זייא והטובה על המדברים אונ די טובות וואש קומן אויף די מענטשין על ארבעה ענינים די זיינן אין פיר ערלייא זאכין הראשון דאש ערשטע איז טובות הבורא כוללת כל האדם דאש גוטץ פון דעם בשעפער וואש בטרעפט אלע מענטשין והוא אונ דאש איז המציאם אחר שלא היו דבר נמצא וואש ער האט זיי גיבראכט אויף דר וועלט וואש זייא זיינען פריער גאר קיין זאך ניט גוועזן כלומר ניט זייא זיינען פריער גיוועזן עפיש אזוי האט ער זייא בשאפן אויש דער זאך נאר זייא זיינן פריער גאר נישט גיוועזן אונ ער האט זייא בשאפן אויש נישט והחיותם אונ דר נערט זייא והטובה להם בכל אשר הקדמנו זכרו בשער השני מן הספר הזה אונ האט זייא בגיטיגט מיט דעם אלעם וואש מיר האבין גישריבן אין שער הבהינה ועל כן הם חייבים לבורא יתברך עבודה כוללת אונ דרום זיינן זיי היב צום בשעפר יתברך צו דינן אזו איין דינשט וואש איטליכר בדארף טאן גלייך והם כל התורות השכליות אונ דאש זיינן זעלבי מצות וואש דר שכל ברייננט מיט מען זאל זיי טאן ווען מען זאל זיי אפילו ניט גיביטן אין דר תורה אשר נהג בהם אדם וחנוך וואש אדם הראשון אונ חנוך האט זיך מיט זייא נוהג גיוועזן אונ נח מיט זיינע קינדר ביז די צייט פון משה רבינו ע"ה ומי שדבק בהם כלם לעבודת האלהים אונ דר וואש בהעפט זיך אין אלע מצות צו גאטש דינשט ייטיב לו האלהים וועט אים גאט בגיטיגן בטובה מיוחדת משאר בני אדם מיט בזונדרע טובות מער אז אנדערע מענטשין וואש טוען דאש ניט ויתן לו מעלה יתירה בעולם הזה אונ וועט אים געבין אגרוישע מעלה אויף דר וועלט והגמול הגדול לעולם הבא אונ איין גרוישן שכר אויף עולם הבא כמו

שאמר לו האלהים (בראשית טו) אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאוד ומי שימרה האלהים בטובותיו יפול ממדרגת המדברים ומעלותם אל שפל מדרגת החי שאינו מדבר ויהיה דינו כדין הבהמות בעולם כמ"ש (תהלים לז) ואויבי ה' כיקר כרים וגו' ודינו בעה"ב הרע שאין למעלה ממנה כמ"ש (ישעיה לג) רוחכם אש תאכלכם והענין השני טובות הבורא על עם מן העמים ואומה מן האומות כמו שהטיב לבני ישראל בהוציאם מארץ מצרים והביאם אל ארץ כנען וחייבם בזה עבודה יתירה על העבודה הראשונה והיא התורות השמעיות אחר שהזהיר והעיר על התורות השכליות ומי שקבלה לכבוד האלהים יהדרהו

אנכי מגן לך · בעולם הזה : שכרך הרבה מאוד בעולם הבא · ואויבי ה' כיקר כרים וגו' כמו הבהמה שאין לה בוש בהנאות וטיב בעולם הזה ובעולם הבא : ודינו בעולם הבא הרע שאין למעלה ממנה · כי כמו שאנו יודעין בטובות עוה"ב אין לצייר ואין לדמות מרוב טובה כן נוכל לצייר ברעותיו אין למעלה ממנו שהרי אם בעוה"ז הרעות רבות וצרות צרורות ובאר' יסורין בשוטין ויכולין לעשות ומכל שכן מי שקצף עליו המלך הגדול ממה"מ הקב"ה כמה רעותיו רבות וגדולות שאין למעלה מהם : והיא התורות השמעיות · הם החקים שנודעים על ידי השמיעה וזש"ה וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ושמרת ועשית את כל החקים האלה

י פסוק זה נאמר בחג השבועות לסורות שלא נתחדש במ"ת רק החקים ורמז בזה הפסוק במ"ת היה בחג השבועות כן נ"ל : מי שקבלה לכבוד האלהים · רצה לומר כל התורות השמעיות והשכליות אם קבלה לשם ה' לבדו ולא לצורך עצמו וע"כ הוא מקיים

כמו אברהם שאמר לו האלהים אזו וויא אברהם וואש נאט האט אים גיזאגט אל תירא אברם דוא זאלשט דיך ניט פארכטן אברם אנכי מגן לך איך בין דיין בשיצר שכרך הרבה מאוד דיין שכר איז זייער פיל ומי שימרה האלהים בטובותיו אבער דער וואש האט ווידר גישפעניגט קעגין גאט מיט דעם גוטש וואש ער האט אים גיגעבין יפול ממדריגת המדברים ומעלותם דר וועט אראפ פאלן פון דער מעלה פון מענטשין כלומר דר גייט ארויש פון אן גרופין צוא ווערין אז ער איז אין דעם כלל פון מענטשין אל שפל מדריגת החי צו דר נידריגשטר מדריגה פון איין בהמה וואש קען ניט ריידן ויהיה דינו כדין הבהמות בעולם אונ זיין דין וועט זיין אזו וויא פון בהמות כלומר חאטשי מען זעהט ער האט הצלחה וועט זיין אזו וויא דיא הצלחה פון דיא בהמות וואש מען שטאפט זייא כדי מען זאל זיי קולן אזו גיט מען דעם אויך דיא הצלחה אויף דער וועלט כדי ער זאל ניט האבין קיין עולם הבא כמו שנאמר אזוא וויא אין (תהלים) שטייט ואויבי ה' כיקר כרים אונ גאפש פיינד וועלין זיין אזו וויא דיא פעטע שאף וואש מען שטאפט פון וועגין צו קוילן זיי אזוא אויך גיט גאט דעם רשע עוה"ז כדי ער זאל קיין עוה"ב ניט האבין ודינו בעולם הבא אונ אויף עולם הבא וועט מען אים משפטין הרעה שאין למעלה ממנו מיט אזעלכע יסורים וואש איז ניט פאר האנדין קיין גרעשערע דער פון אזו וויא עש שטייט אין (ישעיה) רוחכם אש תאכלכם אייער אטום וועט דאש פייער פר ברענן והענין השני אונ דער אנדרר ענין איז טובת הבורא על עם מן העמים דאש גיטש וואש דער בשעפר האט גיטאן מיט איין פאלק פון די פעלקר כמו שהטיב לבני ישראל אזו וויא ער האט בגיטיגט מיט דיא קינדר ישראל בהוציאם מארץ מצרים מיט דעם וואש ער האט זיי אויש גיצויגן פון מצרים אונ האט זייא גיבראכט קיין ארץ ישראל וחייבם בזה עבודה יתירה על העבודה הראשונה אונ דר מיט האט ער זייא מחייב גיוועזן נאך מער דינשט חוץ דער ערשטר דינשט והיא התורה השמעיות אונ דאש איז וואש ער האט זייא גיגעבין אין דר תורה זעלכע מצות וואש דער שכל וואלט זייא ניט מחייב גיוועזן אחר שהזהיר והעיר על התורה השכליות חוץ דעם וואש ער האט מזהיר גיוועזן אונ מתרה גיוועזן אויף דיא מצות וואש דער שכל איז זייא מחייב ווען זייא זאלן אפילו ניט שטיין אין דר תורה ומי שקבלה לכבוד האלהים אונ דער וואש האט דיא תורה אין גאנצין אן גינומן פון גאטש כבוד וועגין אזו וויא דער

שבט

יחדהו האל בטובה והייבו עליה עבודה זולתי עבודת אומתו ושאר שבטו כמו שמצאנו שבט לוי כשאמר משה (שמות לג) מי לה׳ אלי ויאספו אליו כל בני לוי הוסיף להם האל טובה יתירה ובחר מהם לשרת כבודו אהרן ובניו וצוה אותם בתורות יתירות משאר האומה ויעד אותם בגמול הגדול לעוה״ב ומי שימרה הבורא יתעלה מהם יפול משתי המעלות ויענש בשני העולמים כמו שאמר החכם (קהלת ח) וטוב לא יהיה לרשע ״ולא יאריך ימים והענין הג׳ טובות האלהים על משפחה ממשפחות האומה ככהונה ולויה וזרע המלוכה בבית דוד והייבם על זה עבודה יתירה ועבודת הכהונה והלויה ידועות ומבוארות בספר תורת האלהים אך תורת בית דוד כמו שכתוב (ירמיה כא) בית דוד כה אמר ה׳ דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק

מקיים בכל לבבו ונפשו כמו שעשו בני לוי שמסרו נפשם בסכנה לנקום מעוברי עבירה : וטוב לא יהיה לרשע · ר״ל אותו הטובה המיועד לו לא יתקיים לרשע : ולא יאריך ימים · ר״ל בעוה״ב כמאמרז״ל למען יאריכון ימיך בעולם שכלו ארוך כו׳

(״או י״ל לא יאריך ימים בעולם הזה ויהיה כרשים אל ויענש בב׳ העולמים והו״ק)

שֵׁבֶט לֵוִי הָאט זִיא אָן גִינוּמֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ מוֹסֵר נֶפֶשׁ גִיוֶוען צוּ נוֹקֵם זִיךְ זַיין אִין דִי וָואשׂ הָאבֶּן גִימַאכְט דָאשׂ עֵגֶל יחדהו האל בטובה דֶעם הָאט גָאט גִימַאן בַּזוּנְדֶרֶע טוֹבוֹת והייבו עליה אוּנ הָאט אִים דְרוּף מְחַייֵב גִיוֶוען עבודה זולתי עבודת אומתו צוּ טָאן זֶעלְכֵי דִינְשְׂט וָואשׂ זַיין אִיבְּרִיג פָאלְק זַיינֶען דָאשׂ נִיט חַייָב ושאר שבטו אוּנ אוֹיךְ זֶעלְכֶע דִינְשְׂט וָואשׂ דִי אִיבֶּרִיגֶע שְׁבָטִים זַיינֶען דָאשׂ נִיט חַייָב כמו שמצאנו שבט לוי אַזוֹ וִויא מִיר גִיפִינֶען בַּיי דֶעם שֵׁבֶט לֵוִי כשאמר משה מי לה׳ אלי אַז משֶׁה רַבֵּינוּ ע״ה הָאט גִיזָאגְט וֶוער עֶשׂ הַאלְט מִיט גָאט דֶער לָאז קוּמֶן צוּא מִיר שְׁטֵייט וַוייטֶער ויאספו אליו כל בני לוי הָאבִּין זִיךְ צוּ אִים אַיין גִיזַאמֶלְט דֶר גַאנְצֶער שֵׁבֶט לֵוִי הוסיף להם האל טובה יתירה הָאט זֵייא גָאט גִימֶערְט אַיין בַּזוּנְדֶרֶע גוּטְשׂ מֶער פוּן אַלֶע יִשְׂרָאֵל ובחר מהם לשרת כבודו אהרן ובניו אוּנ הָאט פוּן זֵייא אוֹישׂ דֶער וֶוייִלְט אַהֲרֹן מִיט דִי קִינְדֶער עֶר זָאל בְּדִינֶען זַיין כָּבוֹד וצוה אותם בתורות יתירות משאר האומה אוּנ הָאט זֵייא גִיבָּאטֶין מֶער מִצְוֹת אַז דִי אִיבֶּרִיגֶע יִשְׂרָאֵל ויעד אותם בגמול הגדול לעולם הבא אוּנ הָאט זֵיי צוּ גִיזָאגְט אַיין גְרוֹישֶׁן שָׂכָר צוּ גֶעבִּין אוֹיף עוֹלָם הַבָּא ומי שימרה הבורא יתעלה מהם אוּנ וֶוער פוּן דִי יִשְׂרָאֵל וָואשׂ וִוידֶער שְׁפֶּענִיגְט דֶעם בַּשֶׁעפֶר יפול משתי המעלות דֶער פַאלְט אַרָאפּ פוּן דִיא צְוֵייא מַעֲלוֹת ויענש בשני העולמים אוּנ וֶועט גִישְׁטְרָאפְט וֶוערִין אִין בֵּיידֶע וֶועלְטִין אַזוֹ וִויא דֶר חָכָם שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָאט גִיזָאגְט וטוב לא יהיה לרשע אוּנ דֶעם רָשָׁע וֶועט נִיט זַיין דָאשׁ גוּטְשׂ פוּן עוֹלָם הַבָּא ולא יאריך ימים אוּנ וֶועט נִיט לַאנְג לֶעבִּין והענין הג׳ אוּנ דֶר דְרִיטֶער עִנְיָן אִיז טובות הא־הים על משפחה ממשפחות האומה דָאשׂ גוּטְשׂ וָואשׂ גָאט טוּט צוּ אֵיין מִשְׁפָּחָה פוּן אַלֶע מִשְׁפָּחוֹת פוּן דֶעם פָאלְק ככהונה ולויה גְלַייךְ אַז דִי כְּהוּנָּה אוּנ לְוִיָה וָואשׂ קוּמְט אַרוֹישׂ פוּן לֵוִי וזרע המלוכה בבית דוד אוּנ דִי זֶרַע מְלוּכָה וָואשׂ קוּמְט אַרוֹישׂ פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ וחייבם על זה עבודות יתירות אוּנ דְרוּם הָאט זֵייא גָאט מְחַייֵב גִיוֶוען מֶער דִינְשְׂט אַז דִיא אִיבְּרִיגֶע יִשְׂרָאֵל ועבודת הכהונה והלויה אוּנ דִיא דִינְשְׂט אַז דִיא כְּהוּנָּה אוּנ לְוִיָה ידועות ומבוארות בספר תורת האלהים דִי זַיינֶען בַּקֶענְט אוּנ בַּשֵׁייד אִין דֶר תּוֹרָה פוּן גָאט אך תורת בית דוד נָאר דִיא תּוֹרָה וָואשׂ דִיא זֶרַע מְלוּכָה זַיינֶען חַייָב מֶער אַז אַלֶע יִשְׂרָאֵל אִיז אַזוֹ וִוי עֶשׂ שְׁטֵייט אִין (ירמיה) בית דוד כה אמר ה׳ אִיר הוֹיז גִיזִינְד פוּן דָוִד אַזוֹ הָאט גָאט גִיזָאגְט דינו לבקר משפט טוּט אַלֶע מָארְגִין פְּרִיא מִשְׁפָּט והצילו גזול מיד עושק זַייט מַצִיל דִי גְזֵילָה פוּן דֶעם וָואשׂ הָאט גִיגַזְלְתְּ ומי שהשלימם אוּנ דֶער וָואשׂ הַאלְט דִיא מִצְוֹת אִין גַאנְצִין לאהבת רצון האלהים וַוייל

עֶר

עשוק ומי שהשלימם לאהבת רצון האלהים ייחדהו האל בטוב בעולם הזה ובגמול הגדול לעוה"ב ויהיה נדיב נבחר או מורה צדק כמ"ש הכתוב על פינחס (תהלים קו) ויעמוד פינחס ויפלל ותעצר המגפה ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם ואמר (יחזקאל מד) והכהנים הלוים בני צדוק אשר שמרו משמרת מקדשי וגו' ומי שהמרה האלהים מהם נפל מכל המעלות העליונות בעוה"ז ויגיע לו צער גדול בעוה"ב כמו שידעת מדבר קרח ועדתו · והענין הרביעי טובת האלהים על איש מאישי בני אדם נתיחד בה משאר משפחתו ועמו ושאר המדברים כנביא מובחר או נגיד (ס"א נביא) מצווה להנהיג אומה או חכם העיר אלהים את רוחו בחכמה ותבונה ועצה והדומה לזה ועל כל טובה מהם יתחייב בעבודה יתירה לאלהים ומי שהשלימה מתמידות לו כל הטובות הכוללות והמיוחדות בעולם ויוסיף לו האלהים כח עליהם ודעת בהם

וגו' : ויעמד פינחס ויפלל וגו' · עשה משפט וקנאת ה' כמו ונתן בפלילים : והכהנים הלוים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני וגומר : ועל כל טובה מהם · רצה לומר ומי שמקבל טובה מהטובות הנזכרים הן כלם הן קצתם הן יתחי"ב

ער האט ליב צו טאן דעם ווילן פון גאט ייחדהו האל בטוב בעולם הזה דעם וועט גאט געבן אויף דר וועלט בזונדרע טובות ובגמול הגדול לעולם הבא או"נ נאך גרויש שכר אויף עולם הבא ויהיה נדיב נבחר אונ וועט אויש דר ווילט ווערן פר איין הער איבר דעם פאלק או מורה צדק אדער ער וועט זיין איין רב ער זאל די לייט לערנן דעם גרעכטן וועג אזו וויא עש שטייט גשריבן פון פנחס ויעמוד פינחס ויפלל ותעצר המגפה אונ פנחס איז אויף גשטאנן אונ האט גטאן משפט אונ קנאה פון גאטש וועגן איז אויף גהאלטן גווארן די מגפה ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם אונ דאש ווערט אים גרעכינט פר איין צדקה אין אלע גבירד ביז אייביג ומי שהמרה האלהים מהם אונ וועלכר פון זיי וואש ווידר שפעניגט קעגן גאט נופל מכל המעלות העליונות בעוה"ז דער פאלט אראפ אין דעם עולם פון דיא אלע הויכע מעלות ויגיע לו צער גדול לעולם הבא אונ אויף עולם הבא וועט אים גרייכן גרויס צער כמו שידעת מדבר קרח ועדתו אזו וויא דו ווייסט וויא עש איז גייען מיט קרח אונ זיין עדה והענין הרביעי אונ דר פערטער ענין איז טובת האלהים על איש מאישי בני אדם דאש גוטש פון גאט וואש קומט אויף איין מענטשן ונתיחד בה משאר משפחתו ועמו ושאר המדברים דש ער ווערט דרינן גיאיינגט פון זיין איבריגע משפחה אונ פון זיין פאלק אונ פון דיא איבריגע מענטשן כלומר קיין מענטש האט דיא טובה ניט אונ זיין גאנצע משפחה האט זיא אויך ניט נאר ער אליין כנביא מובחר גלייך וויא איין נביא וואש ער איז אויש דער ווילט פון אלע ישראל או נגיד מצווה להנהיג אומה אדר איין הער וואש האט צו גיביטן אונ צו רגירין אונ פירין איין פאלק או חכם העיר האלהים את רוחו בחכמה ובתבונה ועצה אדר איין חכם וואש גאט האט אים דער וועקט מיט חכמה אונ פאר שטאנד אונ מיט עצות והדומה לזה אונ נאך זעלכע גלייכן ועל כל טובה מהם אונ אויף איטליכער טובה פון דיא טובות וואש דא זיינן דער מאנט התחייב בעבודה יתירה לאלהים איז אלץ דער זעלביגר חייב מיט איין בזונדרי דינשט צו גאט ומי שהשלימה אונ דער וואש טוט אין גאנצן די דינשט וואש דר פר קומט מתמידות לו כל הטובות הכוללות והמיוחדות בעולם ביי דעם וועלן לאנג גיווערן אלע די טובות סייא זעלכע טובות וואש בטרעפין אלע גלייך אונ סייא די טובות וואש ער האט נאר אליין ויוסיף לו האלהים כח עליהם ודעת בהם אונ גאט וועט אים נאך דרינען געבין מער כח אונ ווישין

שאפט

בהם כמ"ש (תהלים קלב) נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אשית לכסא לך אם ישמרו בניך בריתי ועדותי זו אלמדם גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך והגמול לעוה"ב כמ"ש (שם כז) לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים ומי שימרה האלהים בטובה אשר ייחדהו בה יפול מכל המעלות היתירות וידקדק עליו הבורא בחשבון יותר בעוה"ז כמ"ש (ויקרא י) הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד וידם אהרן ואמר (עמוס ג) רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם ויהיה עוד עונשו בעוה"ב יותר קשה כמ"ש (ישעיה ל) כי ערוך מאתמול תפתה העמיק הרחיב וגומר ועל אלה ארבעה הענינים חייבים בני אדם בעבודת האלהים וכל אשר יוסיף הבורא טובה לאדם חייב עליה עבודה ומן הראיה על זה כי

ישתייב בעבודה יתירה: רק אתכם וגומר אפקוד עליכם: את כל עונותיכם. העמיק וגומר. שעל כו' העמיק והרחיב מדור הגיהנם יותר מעל שאר בני אדם: ומן הראיה על זה כי התבואות חייבות במעשר כו'. וכתב בעל"ה ובקנ"ה שלאו דוקא תבואות אלא כל מילי מיטב הוא חייב לעשרן ומכל ריוח שנתן ה' לאדם מתחייב לתת מהן מעשר לעניים שהרי אבות עולם נהגו בה מעולם כמה שכתוב ויתן לו מעשר מכל וכתיב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך וכתיב ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די ומאחר שמצוה זו רפויה ביותר במדינות הללו ראוי להזכיר ולהודיע מעלתה וגנותה וזה לשון ספר י"נ ובספר חסידים אוי להם למעכבים את מעשרותם כי לסוף לא ישאר בידם כי אם המעשר והוא דבר הנראה לעין שבמקומות שנהגו ונזהרים במעשרותיהן כראוי נתעשרו הרבה ועושרם שמור בידם ומנחילין אותו לבניהם

שאפט אזו וויא עס שטייט אין (תהלים) נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה גאט האט געשווארין מיט ווארהייט וואש ער וועט דר פון ניט ווידער קערין מפרי בטנך אשית לכסא לך אז פון דיינע קינדער וועל איך טאן איינעם פון זייא פאר איין מלך אם ישמרו בניך בריתי אויב דיינע קינדער וועלין היטין מיין ברית ועדותי זו אלמדם אונ די תורה וואש איך וועל זייא לערנן גם בניהם עדי עד ישבו לכסא לך וועלין אויך זייערע קינדער זיצן ביז אייביג אויף דער שטול פון מלוכה והגמול לעוה"ב אונ אויף עולם הבא וועט ער האבין גרויש שכר ומי שימרה האלהים בטובה אשר ייחדהו בה אונ אבער דר וואש דער צעריינט גאט מיט דר טובה וואש ער האט אים געגעבין מער אז אלע יפול מכל המעלות היתירות דר וועט אראפ פאלן פון די אלע בזונדרע מעלות וואש ער האט וידקדק עליו הבורא בחשבון יותר בעוה"ז אונ דר באשעפר וועט מיט אים אויף דר וועלט מער מדקדק זיין אין חשבון אזו וויא עס שטייט אין (ויקרא) הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש משה האט גזאגט צו אהרן אז נדב ואביהוא זיינן געשטארבן דאש איז וואש גאט האט גזאגט דורך מיינע נאהענטשטע וועל איך געהייליגט ווערין ועל פני כל העם אכבד אונ פאר גאר דעם פאלק וועל איך גיערט ווערין וידום אהרן אונ אהרן האט שטיל געשוויגין אונ אין (עמוס) שטייט רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה נאר אך האב איך ליבער פון אלע משפחות פון דער ערד על כן אפקוד עליכם עונותיכם דרום אזו וועל איך בפעלין איבער אייך אייערע זינד ויהיה עונשו בעוה"ב יותר קשה אונ אויף עולם הבא טוט זיין עונש נאך ערגער זיין אזו וויא עס שטייט אין (ישעיה) כי ערוך מאתמול תפתה דען עס איז שוין אן גיברייט פון פריער דר גיהנם ועל אלה וגו' אונ אויף די פיר ערלייא ענינים וואש מיר האבין דא אויש גירעכינט חייבים בני אדם בעבודת האלהים זיינן די מענטשין חייב אין גאטש דינשט איטליכר נאך זיין מעלה נאך וכל אשר יוסיף הבורא טובה לאדם אונ וויא מער גוטש דער באשעפער טוט צו דעם מענטש חייב עליה עבודה איז ער אלץ מער שולדיג גאט צו דינען דר פר ומן הראיה על זה אונ איין ראיה קען מען דרויף ברייגען כי התבואות

כי התבואות חייבות במעשר שנאמר (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך ומי שנתן לו האלהים מאה כור של תבואה חייב ממנה עשרה כורים לאלהים ומי שנתן לו האלהים עשרה כורים חייב לאלהים מהם כור אחד ואם יוציא האחד תשעה וחצי והשני אחד יהיה הראשון ענוש והשני מקבל שכר וכן אומר במי שלא היה לו בן בטלה ממנו חובת המילה ולימוד התורה ומי שהוא פיסח בטלה ממנו חובת החג ומי שהוא חולה בטלה ממנו מן המצות מה שאינו יכול לעשותן ועל ההקשה הזאת יתחייב מי שיחדהו הבורא יתעלה לטובה בתוספות עבודה עליה וע"כ היו החסידים הראשונים כשהיתה באה להם טובה מטובות העולם מתפחדים לה משני פנים אחד מהם שלא יקצרו מהשלמת העבודה עליה וההודאה בעבורה

לבניהם אחריהם ובמקום שאין נזהרין בזה יורדין מנכסיהן. ואבד העושר ההוא בענין רע והוליד בן ואין בידו מאומה ודע שסגולת זו המצוה ליתן דוקא להעשיר אחד מעשרה לא כמו כו' עיין שם ובספר קנ"ה באירך. ועיין בחתימת שער הבטחון מג"ש: וכן אומר במי כו'. רצה לומר כן אני אומר וליקח ראיה אם האדם חסר דבר שהוא חייב בה על כן פטור מחיובה שהאונס רחמנא פטריה וכן להפך מי שיחדהו הבורא יתברך בטובה גדולה מחויב בעבודה

התבואות חייבות במעשר דען פון די תבואות איז מען חייב צו געבין מעשר אזו וויא עש שטייט אין דר תורה עשר תעשר את כל תבואת זרעך דו זאלשט מעשר געבין פון אלע תבואות פון דיינע זוימין ומי שנתן לו האלהים מאה כור של תבואה אונ דעם וואש גאט האט גיגעבן הונדערט קערץ תבואה חייב ממנה עשרה כורים בדארף ער דר פון אוועק געבין מעשר צעהן קערץ ומי שנתן לו האלהים עשרה כורים אונ דעם וואש גאט האט אים גיגעבין צעהן קערץ תבואה חייב לאלהים מהם כור אחד דער בדארף דר פון נאר געבין איין קערץ מעשר ואם יוציא האחד תשעה וחצי אונ ווען דר ערשטר וואש האט הונדערט קערץ זאל אוועק געבין מעשר ניין קערץ מיט אהאלבין והשני אחד אונ דר אנדרר וואש האט צעהן קערץ זאל געבין איין קערץ יהיה הראשון ענוש וועט דער ערשטר גישטראפט ווערן והשני מקבל שכר אונ דר אנדרר וועט קריגן שכר האטשי דר ערשטר האט דאך מער גיגעבין אז דר אנדערער נאר ווייל דעם ערשטן האט גאט מער תבואה גיגעבין אונ גיט ניט וויא פון אים קומט דרום ווערט ער גישטראפט אונ דער אנדערר האט פון זיין ביסל יוא גיגעבין ווערדליג פון אים קומט דרום נעמט ער שכר איז גידרונגען אזוא וויא מען טובות גאט טוט איינם אזו פיל מער מוז ער אים דינען וכן אומר אונ אזו אויך זאג איך במי שלא היה לו בן פון איינעם וואש האט קיין זון ניט בטלה ממנו חובת המילה ווערט פון אים בטל דר חיוב וואש איין פאטר בדארף מל זיין א קינד ולימוד התורה אונ פון דעם חיוב וואש איינדר איז חייב זיין זון צו לאזין לערנן תורה ומי שהוא פיסח אונ דער וואש איז איין הינקדיגר בטלה ממנו חובת החג ווערט פון אים בטל דער חיוב פון עולה רגל זיין קיין ירושלים ומי שהוא חולה אונ דר וואש איז קראנק בטלה ממנו מן המצות מה שאינו יכול לעשותם ווערט פון אים בטל דר חיוב פון זעלכע מצות וואש ער קען ניט טאן מחמת זיין קרינק אונ די אלע ווערן פאר זייא ניט גישטראפט ועל ההקשה הזאת אונ אויף דעם פר גלייכינש קען מען אפ לערנן יתחייב מי שיחדהו הבורא יתעלה לטובה בתוספות עבודה עליה אז דר וואש גאט האט אים גיטאן זעלכע טובות וואש אנדערע האבין ניט דער ווערט מער חייב גאט צו דינן אז דיא איבריגע ועל כן היו החסידים הראשונים אונ דרום איז גיוועזן בייא די ערשטע חסידים כשהיתה באה להם טובה מטובות אז עש פלעגט זיי קומן עפעס איין טובה פון די טובות מתפחדים להזפלעגן זיי זיך דרויף שרעקין משני פנים פון צווייא טעמים וועגן אחד מהם איינש פון די טעמים איז שלא יקצרו מהשלמת העבודה עליה וההודאה בעבורה זיי זאלן ניט קירצין פון גינוג דער פר גאט צו דינן אונ לויבין

בעבודה ותשוב להם לרעה כמ"ש יעקב אבינו (בראשית לב) קטנתי מכל החסדים והשני שלא תהיה גמול הבורא על עבודתם ויגרע מגמולם לעולם הבא כמו שפירשו הקדמונים בענין (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו ודי לך בזה • אמרה הנפש כבר הבינותי מה שזכרת ואינני מוצאה את עצמי יכולה לשלם חובות הבורא על טובותי הכוללות המדברים כ"ש מה שיחד אותי בו מהם ואם חפצי ורצוני לשלם מה שאני חייבת עליהם מיד קודמת למחשבתי בהשלימי תוחלת טובה עתידה ממנו וכן בהודותי לאל כשאהודנו במלותי על גודל טובו עלי ומחשבתי וכונתי בהודאה לבקש על התמדת הטובה ולהוסיף עליה לא כונת הנואש מתוספת הטובה

בעבודה והירה: קטנתי מכל החסדים • פירש רש"י נתמעטו זכיותי ע"י החסדים והאמת שעשית עמי כו' ור"ל אפשר שלא נתתי שבח והודאה כראוי על כל החסדים ועי"ז קטונתי נתמעטו זכיותי ויגרום החטא כו': ומשלם לשונאיו וגומר • ומתרגמינן ומשלם לסנאוהי טבין דאינון עבדין קדמוהי בחייהון לאובדיהון לעולם הבא וגומר • אמרה הנפש מיד קודמת למחשבתי בהשלימי • כשאני משלים השום עבודה להשם יתברך תיכף עולה במחשבתי שראוי לתת לי טובה על עבודה זו וכן בשבחות והודאות של העבר כוונתי על התמדת הטובה ושיוסיף לי טובות רבות (ועיין כל זה בפ"ג): לא כיונת הנואש כו' • ומהראוי היה שכוונתי יהיה בעבודתו

ותשוב להם לרעה וועט דש גוטש זיך ווידר קערן צו זיי פאר בייז כלומר וועט מען מינערן זייערע זכיות פאר דעם גוטש אדער זייא וועלן דער פאר געשטראפט ווערן אזו וויא יעקב אבינו האט געזאגט קטנתי איך האב מורא טאמר זיינן מיינע זכיות גמינערט געווארן מכל החסדים פון וועגן דוא האשט מיט מיר פיל חסדים גטאן אונ איך האב אפשר דיך פר זייא ניט גלויבט אזו גרינט וויא מען בדארף דרום זיינן מיינע זכיות גמינערט געווארן והשני אונ דש אנדערע האבין זייא מורא גיהאט שלא תהיה גמול הבורא על עבודתם אויב גאט בצאלט זייא ניט מיט די טובות פאר זייער דינסט וואש זייא האבין אים גדינט ויגרע מגמולם לעוה"ב אונ עש וועט גימינערט זיין פון זייער שכר אויף עולם הבא כמו שפירשו הקדמונים אזו וויא די ערשטע חכמים האבין בשייד דעם פסוק ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו אונ אזו האבין זייא אים בשייד ער בצאלט צו זיינע פיינד אויף דעם עולם פאר זייערע מעשים טובים צו מאכן זייא פר לירן פון עוה"ב ודי לך בזה אונ דר מיט וואש איך האב דיר דא גיזאגט קענסטו גנוג גוטע זאכין אפ לערנן אמרה הנפש זאגט די זייל כבר הבינותי מה שזכרת איך האב שוין פאר שטאנען וואש דו האשט גיזאגט ואינני מוצאה את עצמי יכולה לשלם חובות הבורא אבער איך פיל מיך ניט אז איך זאל קענן בצאלן די שולדיקייט וואש איך בין שולדיג צו דעם בשעפר על טובותי הכוללות אפילו אויף דיא טובות וואש ער האט מיר גיטאן מיט אלע מענטשין גלייך כל שכן מה שיחד אותי הבורא מהם איז שוין אפשיטא פאר די טובות וואש דר בשעפער האט מיר אליין גיטאן ואם חפצי ורצוני לשלם מה שאני חייבת עליהם אונ אז איך וויל שוין גערין בצאלין וואש איך בין אים הייב פר די טובות מיד קודמות למחשבתי קומט מיר תיכף אין מיין מחשבה ארין בהשלימי אז איך וועל די זאך טאן בשלימות תוחלת טובה עתידה ממנו וועל איך גרייכן איין גוט האפונג וואש גאט וועט מיר געבין פאר דער דינשט וכן בהודותי לאל אונ אזוא אויך אין מיין לויבן צוא גאט כשאהודנו במלותי על גודל טובו עלי טוא איך אים לויבן מיט מיינע ווערטר אויף זיין גרויש גוטש וואש ער האט מיר גיטאן ומחשבתי וכונתי בהודאה אונ מיין מחשבה אונ מיין כוונה איז אין דעם לויבן לבקש על התמדת הטובה נאר צו בעטין אז די טובה וואש איך האב זאל לאנג גיווערין ולהוסיף עליה אונ ער זאל מיך נאך מער טובות טאן לא כונת הנואש אונ ניט מיט דער כוונה אז איך זאל מיך מיאש זיין פון צוא פאר לאנגען מער גוטש צוא וועלן אדר דאש גוטש זאל

הטובה והתמדתה וכשאני על הדרך הזה בעבודתי והודאתי לאלהי ממעוט הכונה הברורה לחובת טובתו איך אגיע לשלם שאר עבודתו על טובותיו המיוחדות ואני צריכה שתורני מה שאני חייבת בו עליהם מעבודת האלהים על המעוט שאהיה ראויה להתמדתם. אמר השכל מה שהתרעמת ממעוט כונתך בעבודתך והודאתך לאלהיך וכי דברי פיך דברי מודה וכונתך בהם כוונת מבקש ולבך להוסיף על הטובה ולשאול התמדתה · הוא מפני שלש מדות המדה האחת רוב אהבתך את נפשך וחפצך למשוך הנעימות אליה ולא תפסעי פסיעה לעבודת האל ולא לזולתה אלא שכונתך בה להתענג בהנאות

בעבודתי ובהודאתי לאלהים אף לפי מהטובות שעתידות אף שלא יתנו לי בעתיד כלום א"כ ע"פ כן חייב להודות על העבר כי כל עוד שכוונתי להוסיף טובות הרי הוא כעובד ע"מ לקבל שכר לכבוד עצמי אני עובד: ואני צריכה שתורני כו' · על המעוט ר"ל מה שאני חייב לכל הפחות והמעוט · מה שאין לפחות ממנה שכאשר אתנהג בזה אהיה ראוי להתמדת הטובה ממילא כי בוודאי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ובלבד שתהיה הכוונה רצויה וכמו שיתבאר בפ"ז (הג"ה על המעוט וכו' כי אם העמס עלי בהמות מרובה אולי יכבד עלי ולא יתקיים אצלי משא"כ בכמות מועט וכו' אהיה בטוח שאוכל להחזיק בו בהתמדה · ולז"א שאהיה ראוי להתמדתה פ"ל) : אמר השכל המדה האחת רוב אהבתך את נפשך את עצמך ר"ל לומר את גופך כלומר שאתה בעל הנאה ביותר ולהתענג בכל דבר ודבר ובין שאתה עושה לעולם הבא או לעוה"ז כוונתך שיהיה לך תיכף הנאה מזה ואינה לש"ש ובאמת ראוי להיות

זאל לאנג געוועזן אונ מיין כוונה איז ניט אזו האטטע ער וועט מיר ניט טאן מער קיין גוטש וועל איך אים פארט דינען וכשאני על הדרך הזה בעבודתי והודאתי לאלהים אונ אז איך בין אין אזו איין דרך מיט מיין דינשט אונ לויבין צו גאט ממעט הכוונה הברורה לחובת טובתו דאש איז איך האב וויינים פון דער רעכטער אונ קלארער כוונה וואש מען בדארף האבין אז מען וויל גאט דינען פאר זיינע טובות וואש ער האט גיטאן איך אגיע לשלם שאר עבודתו וויא אזו קען איך גרייכין צוא בצאלין דיא איבעריגע גאטש דינשט וואש איך בדארף אים דינען על טובותיו המיוחדות אויף דיא טובות וואש ער האט נאר מיר אליין גיטאן ואני צריכה שתורני אונ איך בדארף דו זאלשט מיך לערנען מה שאני חייבת בו עליהם מעבודת האלהים אל המעוט דיא גאטש דינשט וואש איך בין שולדיג צום וויינגשטין וואש וויניגער דער פון איז ניט פר האנדין שאהיה ראויה להתמדתה וואש אז איך וועל מיך דרינען גיוואונען וועל איך ראוי זיין אז דיא דינשט זאל בייא מיר לאנג גיווערין אבער אז דו וועשט אויף מיר שווער מאכין די גאטש דינסט וועט עש בייא מיר קיין קיום ניט האבין אמר השכל זאגט דער שכל מה שהתרעמת וואש דוא האסט זיך גיקלאגט ממעוט כונתך בעבודתך והודאתך לאלהים פון וועגין דיין שלעכטע כוונה וואש דו האסט אז דו דינשט אונ לויבשט גאט וכי דברי פיך דברי מודה אונ אז דיינע ווערטער וואש דו זאגסט מיט דיין מויל ווייזין אויש גלייך וויא דו לויבסט אונ דאנקסט גאט פר דיא טובות וואש ער האט דיר גיטאן וכונתך בה כוונת מבקש אונ דיין כוונה איז דרינען אויף איין גיבעט ולבך אונ דיין מחשבה אונ דיין הארץ איז צו בעטין להוסיף על הטובה אז ער זאל דיר נאך מער טובות טאן ולשאול התמדתה אונ צו בעטין אז דיא טובות זאלין בייא דיר גיווערין הוא מפני שלש מדות דאש קומט פון וועגין דרייא שלעכטע מדות וואש דוא האסט אין דיר המדה האחת דיא איינע מדה איז רוב אהבתך את נפשך דוא האשט זייער ליב דיין גוף וחפצך למשוך את הנעימות אליה אונ דיין בגער איז צו ציהען דאש זיסקייט צו זיך כלומר דו ווילסט נאר נאך גיין נאך תענוגים ולא תפסיעי פסיעה לעבודת האל אונ דו טוסט אנדערש ניט טרעטין קיין טריט צו גאטש דינשט ולא לזולתה אונ ניט צו אנאנדער זאך דהיינו איינעם איין טובה צו טאן טושט עש אנדערש ניט אלא שכונתך בה לתתענג בהנאות נאר אז דו האשט דרינען איין

כוונה

מהנאות וכבר הקדמתי לך בתחלת רפואתי שתשתדלי בכל יכולתך להרחיק המדה הזאת ממך ובזה אקוה לך הטוב. והמדה השנית מפני שאינך מבינה חסד הבורא עליך ויעלה במחשבתך שאינך מגעת אל הטובה אלא בבקשתך עליה וכבר הטיב לך במה שתדעי ובמה שאינך יודעת ואם לא תשכילי בבקשתך מי עשה לך כל זאת בתחלה אם היית מרחקת ממך המחשבה הזאת היתה עבודתך בכונה שלמה והודאתך לו במצפונך ומה שתקוי ממנו אז יהיה ראוי ומחויב לך יותר. והמדה השלישית שאינך מכרת את עצמך ולא ענין הנהגותך ואת רואה אותך

להיות כל מעשיך לש"ש: וכבר הקדמתי לך כו'. לעיל שהתאוה מוציאה את האדם מן העולם: והמדה השנית כו'. שאתה סובר אם תבקש על דבר אז נותנין לך ובאם לאו לאו ואין אתה נותן לב שכמה טובות עשה הש"י עמך מה שלא ידעת ולא הבנת עליו מעולם והנה היה האדם נותן לב על זה תמיד לא היה תולה מחשבתו בעבודתו ובתפלתו משום קבול שכר כי סוף הכבוד לבא בלי ספק וז"ל ר"ת בספר הישר החסיד אין אהבתו בא-ל יתברך תמים בדבר אז ע"מ לקבל פרס ובעבור שלא בקש אברהם שכר מעבודתו על כן אמר לו הא-ל יתברך שכרך הרבה מאוד כי כן מנהג הבורא עם חסידיו בעת יעבדוהו ע"מ שלא לקבל פרס יכפול להם השכר ויתן להם טובה כמו לה כאשר אמר לשלמה המע"ה יען אשר לא שאלת עושר וגומר וכתיב אחריו וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עושר גם כבוד ולב חכם ונבון וגומר עכ"ל: והמדה השלישית כו'. שאתה אינך נותן על לב מאין באת ומי אתה שאתה שפל בריה רמה ותולעה בחייך ובמותך ואתה צריך תמיד אל

כונה. דוא זאלשט דער פון האבין תענוגים אונ הנאות וכבר הקדמתי לך בתחלת רפואתי אונ אין דעם אן הייב פון מיין רפואה האב איך דאך דיר שוין גיזאגט שתשתדלי בכל יכולתך אז דו זאלשט זיך פלייסין מיט גאר דיין יכולת להרחיק המדה הזאת ממך צו דער ווייטערין דיא מדה פון דיר ובזה אקוה לך הטוב אונ דער מיט האף איך אז עש ווערט דיר גוט זיין והמדה השנית אונ דיא אנדערע מדה איז מפני שאינך מבינה חסד הבורא עליך ווייל דוא פר שטייאשט ניט דעם חסד וואש דער בשעפער האט מיט דיר גיטאן ויעלה במחשבתך אונ עש טוט אויף גיין אויף דיין מחשבה שאינך מגעת אל הטובה אז דו קענשט ניט גרייכין צו דאש גוטש אלא בבקשתך עליה נאר אז דו ווערשט אים בעטין דרויף כלומר דו מיינשט אז דו בעטשט אזאך גיט מען דיר אונ אז ניט גיט מען דיר ניט אונ דו ווייסט ניט וויא פיל חסדים גאט טוט דיר וואש דוא בעטשט גאר ניט אויף זיי וכבר הטיב לך במה שתדעי אונ ער האט דיר שוין גוטש גיטאן מיט דעם וואס דו ווייסט ובמה שאינך יודעת אונ מיט דעם וואש דו ווייסט ניט ואם לא תשכילי בבקשתך אונ בשעת אז דו בעטשט עפים פר שטייאשטו ניט אונ טראכטשט ניט מי עשה לך כל זאת בתחלה ווער האט דיר דאש אלץ גיטאן פון פריער איידער דו האשט אים גיבעטין דרויף אם היית מרחקת ממך המחשבה הזאת ווען דו וואלשט דער ווייטערין פון דיר דיא דאזיגע מחשבה היתה עבודתך בכוונה שלימה וואלט דיין דינשט גיוועזן מיט איין גאנצע כוונה והודאתך לו במצפונך אונ וואלשט גיקאנט אים רעכט לויבין אין דיינע גידאנקען ומה שתקוי ממנו אונ דאש גוטש וואש דו האפשט פון אים צו נעמען אז יהיה ראוי ומחויב לך יותר וואלט דערנשט מאל נאך מער ראוי אונ מחויב גיוועזן צו דיר כלומר אז דוא זאלשט אים ניט דינען פון וועגין ער זאל דיר גוטש טאן וואלשטו דערנשט מאל ערשט ווערט גיוועזן אז ער זאל דיר טאן מער גוטש והמדה השלישית אונ דיא דריטע מדה דיא שלעכטע איז שאינך מכרת את עצמך וואש דוא קענשט דיך אליין ניט כלומר דוא ווילשט ניט אכטונג געבין פון וואנען דוא קומשט ארויש אונ וואש דוא בישט דען דוא קומשט דאך ארויש פון איין טפה סרוחה אונ דו בישט בייא דיין לעבין אונ נאך דיין טויט אייטיל ווערים דרום איז פאר דיר גינוג אפילו דיא קלענשטע טובה וואש גאט טוט דיר ולא ענין הנהגתך אונ דוא פר שטייסט ניט דעם ענין פון דיין פירונג ואת רואה אותך ראויה לגדולה

שבכל

אותך ראויה לגדולה שבכל הטובות ואינך פוסקת מלבקש אותם וכל אשר תגיע מהם על דבר מהשבתך עולה למה שלמעלה ממנו ואינך רואה הבורא יתעלה ראוי לגדולה שבעבודות ממך וכשתהיה ממך עבודה תחשבה הסד ממך עליו עם ידיעתך מחסורך אליו ואינו צריך לך ואילו היית מגלה הסכלות הזה מאליך ותעייני בעין פקוחה והיית יודעת כי הבורא אשר בוראך הושב עליך ויודע בטוב לך ובמה שאינו טוב יותר ממך היית רוצה במה שיגיעך מהם ותגדל הודאתך לו עליהם בלב שלם ולא היית תולה תקותך במה שיטרידך מהכרת מה שהגיע אליך מהם לפרוע חובות האלה עליהם ומה שאתה ראוי לו אי אפשר שלא תגיעי אליו כשיתחייב לך

אל חסד הבורא יתברך והבורא יתברך א"צ לך ולא לעבודתך: ואלו היית מגלה הסכלות הזה מעליך. ר"ל תסיר ותדחה ל' ויגל את האבן ר"ל תדע ותבין את זאת באין אתה ראוי לכל הטובות והבורא יתברך ראוי לכל העבודות ממך על גודל טובותיו עליך: ותעייני בעין פקוחה כו'. וגם תשיב אל לבך כי הבורא חושב עליך זהו נגד המדה השניה כנ"ל: והיית רוצה במה שיגיעך מהם. הן טוב והן רע הן מעט והן הרבה על כולם תגדל הודאתך עליהם ולא תשים דעתך להנאתך ולטובתך בכל אשר אתה עושה וזה כנגד מדה הראשונה הנזכר: ולא היית תולה תקותך כו' ומחמת שאתה תולה דעתך ותקותך על כל כנ"ל אתה טרוד ותשכח מלהכיר הטובות הרבות שכבר קבלת והגעת אליהם ועי"ז אינך פורע מה שחייבת על הטובות הנזכר ואלו היית מסיר ומבדיל הג' מדות האלה מעליך בוודאי תגיעי לכל הטובות הראויים אליך מחמת עבודתך ולא תצטרך לתלות דעתך ותקותך אליו כנ"ל. בשם ר"ת:

ומה

שבכל הטובות אוּנ דוּ מֵיינְשְׁט אַז דוּ בִּישְׁט וֶוערְט צוּ הָאבִּין דָאשׁ גְרֶעשְׁטֶע פוּן אַלֶע טוֹבוֹת ואינך פוסקת מלבקש אותם אוּנ דוּ הֶערְשְׁט נִיט אוֹיף פוּן צוּ בֶּעטִין אוֹיף זֵיי וכל אשר תגיע מהם על דבר אוּנ וָואשׁ דוּא גֶעְרייכְשְׁט אוֹיף אֵיין זַאךְ פוּן דִי טוֹבוֹת מחשבתך עולה למה שלמעלה ממנו גֵייט דַיין מַחֲשָׁבָה אוֹיף צוּ טְרַאכְטִין אֵיין הֶעכֶערֶע מַעֲלָה צוּ הָאבִּין ואינך רואה אוּנ דוּ ווִילְשְׁט נִיט זֶעהֶן אוּנ פַר שְׁטֵיין אַז הבורא יתעלה ראוי לגדולה שבעבודות ממך דֶער בַּשֶׁעפֶר יִתְעַלֶּה אִיז וֶוערְט אַז דוּ זָאלְשְׁט אִים דִינֶען מִיט דֶער גְרֶעשְׁטֶע דִינְשְׁט וָואשׁ אִיז צְווִישִׁין אַלֶע דִינְשְׁט וכשתהיה ממך עבודה אוּנ אַז דוּא טוּשְׁט אִים אַיין דִינְשְׁט תחשבה חסד ממך עליו טוּשְׁטוּ טְרַאכְטִין אַז דָאשׁ הָאשְׁטוּ אִים גִיטָאן אַיין חֶסֶד עם ידיעתך מחסורך אליו חָאטְשֶׁע דוּ וֵוייסְט אַז דוּ בַּדַארְפְשְׁט צוּ אִים עֶר זָאל דִיר גֶעבִּין וָואשׁ דִיר גֵייט אָפּ ושאינו צריך לך אוּנ וֵוייסְט אוֹיךְ אַז עֶר בַּדַארְף דִיךְ נִיט אוּנ נִיט דַיין דִינְשְׁט פוּן דֶעשְׁט וֶועגִין דַאכְט זִיךְ דִיר פָארְט דָאשׁ אַלְץ וָואשׁ אִיךְ הָאבּ פְרִיעֶר גִיזָאגְט ואילו היית מגלה הסכלות הזה מעליך אוּנ וֶוען דוּ זָאלְשְׁט אָבֶּר אָפּ טָאן דִי נַארִישְׁקַייט פוּן אָפּ דִיר ותעייני בעין פקוחה אוּנ זָאלְשְׁט זֶעהֶן מִיט אֵיין אָפִין אוֹיג אוּנ טְרַאכְטִין מִיט אַיין קְלָאר פאר שְׁטַאנְד והיית יודעת אוּנ זָאלְשְׁט ווִישִׁין כי הבורא אשר בראך אַז דֶער בַּשֶׁעפֶר וָואשׁ הָאט דִיךְ בַּשַׁאפִין חושב עליך דֶער גִידֵיינְקְט אוֹיף דִיר יודע בטוב לך ובמה שאינו טוב יותר ממך אוּנ וֵוייסְט בֶּעסֶר פוּן דִיר וָואשׁ דִיר אִיז גוּט אָדֶר נִיט גוּט היית רוצה במה שיגיעך מהם רֶענְשְׁט מָאל וָואלְשְׁטוּ צוּ פְרִידִן גִיוֶועןְ מִיט וָואשׁ פַר אֵיין טוֹבָה עֶשׁ גְרֵייכְט דִיר פוּן דִיא טובות אוּנ וָואלְשְׁט נִיט גִיוָואלְט אַלֶע מָאל מֶער ותגדל הודאתך לו עליהם בלבב שלם אוּנ וָואלְשְׁט אִים דְרוֹיף זֵייעֶר גִידַאנְקְט אוּנ גִילוֹיבְּט מִיט דֶעם גַאנְצִן הַארְצִן ולא היית תולה תקותך אוּנ וָואלְשְׁט נִיט אָן גִיהַאנְגֶן דַיין הָאפְנוּנְג במה שיטרידך אִין זֶעלְכֶע זַאכִן וָואשׁ קֶען דִיךְ טְרוּד מַאכִין מהכרת מה שהגיע אליך מהם פוּן צוּ דֶער קֶענֶען דָאשׁ גוּטְשׁ וָואשׁ גָאט הָאט דִיר שׁוֹין גִיגֶעבִּין לפרוע חובות האלהים עליהם אוֹיךְ קֶען עֶשׁ טְרוּד מַאכִין פוּן צוּ בַּצָאלִין דָאשׁ וָואשׁ דוּ בִּישְׁט גָאט שׁוּלְדִיג צוּ דִינֶען אוּנ לוֹיבִּין פַר דִי טוֹבוֹת ומה שאתה ראוי לו אוּנ דִיא טוֹבוֹת וָואשׁ דוּ בִּישְׁט זֵייא וֶוערְט אי אפשר שלא תגיעי אליו אִיז נִיט מִיגְלִיךְ אַז דוּ זָאלְשְׁט דֶער צוּ נִיט גְרֵייכִין כשיתחייב לך בעבודתך אַז עֶשׁ וֶועט דִיר

נאר

לך בעבודתך לא שתקוה אותו בתלות דעתך בו :

פרק ז **ומה** ששאלת על המעוטה שבעבודות האלהים · שאין אדם יוצא ידי חובתו בפחות ממנה ותתחייב לו בה התמדת טובתו עליו הם י' ענינים מהם שלא ישימנה סבה להמרותו (ס"א שלא ישימה סיבה ועילה להטאתו ולהכעיס בוראו כי מרוב עסקיו ברבות הטובה לו יתרשל בשבח ובהודאה ובעבודה) ומהם שיזכיר טובות האלהים בלשונו תמיד וירבה להודות לו ולשבחו בלבו עליה ובנראה מדבריו ומהם שלא תהיה נמבזה ומעוטה בעיניו ומהם שלא יתלה בזולתו אם תהיה ע"י אמצעי שיודה האמצעי ויתעלם מהודות הבורא עליה

ומה ששאלת · אין להנהג בעבודת ה' לכל הפחות ואף שאינך יכול להרבות יותר על כל פנים המעט יהיה בכוונה ואמר השכל בהם מהרה ענינים שצריך לנהוג בהם וזהו הפחות שבעבודות ויוכל כל אדם לקיימם : הראשון מהם שלא ישימנו סיבה להמרותו : על ידי הטובה יבא להמרות הבורא כמ"ש וישמן ישורון ויבעט וגומר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל ופירש רש"י אתם הגרמת להם שהשפעת להם זהב וכו' וכן כל כיוצא בזה וה"ה טעות הוא כמו שיתבאר והשני שיזכיר תמיד בלשונו הטובות שעשה האלהים עמו : והג' שלא תהיה הטובה נבזה ומעט בעיניו רק גדולה ויקרה ותכובד : והד' שלא יתלה הטובה באחרים שמטיבים עמו ויודה לזה המטיב לבדו שהוא רק אמצעי בינו ובין ה' יתברך ועצמו שליח וראוי להודות לו על טוב לבו ובכבוד יתברך מגלגל זכות ע"י אבל העיקר

נאר קומען פר דיין דינשט וועט ער עש דיר בוודאי בצאלן לא שתקוה אותו בתלות דעתך בו אבר ניט דו זאלשט עש האפין דאש דו זאלשט דיין דיעה דראן אן היינגן בלומר אבר ניט דו זאלשט אים דינען פון וועגן ער זאל דיר טאן גוטש נאר דו מוזט אים דינען ווייל דו בישט אים שולדיג פר די טובות וואש ער האט דיר גיטאן אונ דיין שכר וועשטו ממילא קריגן :

ומה ששאלת אונ וואש דו האסט גיפרעגט על המעוטה שבעבודות האלהים וואש מען איז חייב צום וויניגסטן גאט צו דינען שאין אדם יוצא ידי חובתו בפחות ממנה וואש אמענטש איז ניט יוצא זיין חיוב מיט וויניגער דער פון ותתחייב לו התמדת טובתו עליו אונ דאש זאל אים צו וועגן ברייגגן אז זיין גוטש זאל לאנג גיווערין בלומר אונ דורך דעם וואש דו דינשט וועט אויף דיר ניט צו שווער זיין וועסטו אים קענן תמיד דינען אונ טאן מעשים טובים אונ ער וועט דיר תמיד גוטש טאן אזו וויא דר נפש האט פריער גיזאגט הם עשרה די זיינען צעהן זאכין וואש איטליכר קען זייא מקיים זיין אונ דאש איז דאש וויניגסטע פון אלע דינסט מהם דאש ערשטע פון זייא איז שלא ישימנה סיבה להמרותו ער זאל די טובה ניט מאכין פאר איין סיבה אז דורך איר זאל ער ערשט ווידר שפעניגין גאט למשל אז ער איז גיוועזן ארום האט ער ניט גיהאט קיין גאוה נאר ער איז איטליכין אנבנע גיוועזן אונ ווייל גאט האט אים גיטאן אטובה אונ האט אים גימאכט פר איין עושר האט ער גיקריגין גאוה אזעלכער דער צעיינט גאט דורך דער טובה וואש ער האט אים גיטאן ומהם אונ דאש אנדערע פון זיי איז שיזכיר טובות האלהים בלשונו תמיד ער זאל אלע צייט דער ציילין די טובות וואש גאט האט אים גיטאן וירבה להודות לו ולשבחו בלבו עליה אונ זאל מערין צו דאנקען אים אונ צו לויבין אים דרויף אין זיין הארץ ובנראה מדבריו אונ מיט דעם אויש ווייזונג פון זיינע רייד בלומר ער זאל אים לויבין מיטין מויל אונ דאש הארץ זאל אויך דר בייא זיין ומהם אונ דאש דריטע פון זייא איז שלא תהיה נמבזה ומעוטה בעיניו די טובה זאל בייא אים ניט זיין מבוזה אונ צו וויניג גיאכט ומהם אונ דאש פערטע פון זיי איז שלא יתלה בזולתו אם תהיה על ידי אמצעי אז גאט שיקט אים צו די טובה דורך איין מענטשן וואש ער הייסט דריגען אמיטיל ווייל גאט שיקט דורך אים די טובה זאל ער די טובה ניט אן איינגען אין דעם מענטשן צו זאגן אז ער האט עש אים גיטאן שיודה האמצעי דאש ער זאל לויבן דעם מענטשן ויתעלם מהודות הבורא

עליה ומהם שלא יתפאר בה ויעלה על דעתו כי בכחו לקחה ובחכמתו במה שהוא ראוי לה ומהם שלא יעלה במחשבתו שיתמידה בהשתדלותו בה ושתאבד ממנו אם יתעלם ממנה ומהם שלא יבזה מי שחסר הטובה ההיא ויראה את עצמו טוב ממנו לפני האלהים ושמא האלהים מנסה אותו בה להראות מה שנסתר בו מרוע המצפון ותשיאהו הטוב ויהיה כל הסר טוב טוב ממנו לפני האלהים ומהם שיהיה לבבו שלם עם האלהים בכונתו ובהכנעו ואם לא יוסיף במעשהו על מה שהיה בתחלה ולא הוסיף בהודאה

העיקר להודות לה' שהוא המטיב העיקר והטובה שלו לבדו כמו שיתבאר בשער הבטחון עיין שם : וה"ז שלא יתפאר בה ויאמר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה או שיאמר שהוא ראוי לזה מחמת מעשיו ובאמת כל הטובות הם חסד אל כל היום כי אין אדם ראוי לכל אלה כמו שיתבאר לקמן. והו' שלא יעלה במחשבתו שיתמיד הטובה אצלו כשישתדל בכל כחו להוסיף ולשמרה וכאשר יניח ידו יפסידה: והז' שלא יבזה את העני בעיניו ויחשב בעצמו שהוא טוב לפני האלהים ממנו מאחר שהוא מושפע בטובות אבל אין זה ראיה כי שמא היה לבבו רע לפניו יתברך ובני אדם לא ידעו מזה לכך נתן ה' לו טובה גדולה ויסיר הטובה לעשות רע בפני כל ויתגלה הדבר לכל מרוע לבבו וימצא בעל החוב מקום לגבות חובו בפני כל מה"כ קודם לזה יהיה הגלוי הזה ע"כ יהיה כל חסר טוב טוב ממך כו'· והח' שיהיה על כל פנים לבבו שלם בכל מה שהיה רגיל לעשות עד הנה אף שלא יוכל להרבות עכ"פ אותו המעט יתמיד בה ויהיה בכוונה כי זה הוא הפך ובלבבך לעשותו ואל תהיה הטובה גורמת לקצר במעשיו תח"ה ולהיות טרוד בכוונתו ע"ד שאחז"ל מרבה נכסים מרבה דאגה וכן אם היה רגיל בברכת הנהנין לברכה בלא כוונה וע"כ כשחננו ברבות הטובות על כל פנים ירגיל מעתה לברכה בכוונה שיהיו פיו ולבו שוים וכן בתפלתו ובתחנונים שיהיה על כל פנים פיו ולבו שלם כמו שיתבאר לפנינו ועכ"פ צריך לבטל איזה שעה על ענין התפלה טוב לו שיהיה בכוונה וירצה לו וכן בקיום מצות

בבה

הבורא עליה אונ זאל זיך פאר הוילן פון צו לויבן דעם בשעפר פאר דר טובה זאל ער דאש ניט טאן נאר ער זאל לויבן גאט פאר דער טובה ומהם אונ דאש פינפטע פון זייא איז שלא יתפאר בה ער זאל זיך ניט בארימעז מיט דעם גוטש וואש ער האט ויעלה על דעתו אונ זאל ניט אויף ברייגגן אויף זיין דיעה כי בכחו לקחה אז מיט זיין קראפט האט ער גיקריגין דאש גוטש ובחכמתו אונ מיט זיין חכמה במה שהוא ראוי לה אונ זאל אויך ניט זאגין דרום האט ער דאש גוטש וייל ער איז דאש ווערט מחמת זיינע מעשים טובים ומהם אונ דאש זעקסטע פון זייא איז שלא יעלה במחשבתו עש זאל ניט אויף גיין אויף זיין מחשבה שיתמידה בהשתדלותו בה אז דורך דעם וואש ער ועט זיך פלייסן דרינן וועט בייא אים דאש גוטש לאנג גיווערן ושתאבד ממנו אם יתעלם ממנה אונ אז ער וועט זיך פאר הוילן פון זיך צו פלייסן דרויף וועט דאש גוטש פון אים פאר לארן ווערן ומהם אונ די זיבטע פון זייא איז שלא יבזה מי שחסר הטובה ההיא ער זאל ניט מבזה זיין דעם וואש האט ניט דאש גוטש ויראה את עצמו טוב לפני האלהים ממנו אונ זאל זיך אן זעהן כלומר אונ זאל מיינען אז ער גיפעלט בעסער פאר גאט איידר יענר וואש האט דש גוטש ניט זאל ער אזו ניט טאן שמא האלהים מנסה אותו בה ווארום טאמר פרובט אים גאט מיט דעם וואש ער האט אים גגעבן דאש גוטש להראות מה שנסתר בו מרוע המצפון: צוא ווייזן וואש פאר בייזע מחשבות זיינן בייא אים פאר בארגן וואש לייט ווייסן דר פון ניט ותשיאהו הטובה אונ דאש גוטס וועט אים אן רייצן ער זאל ארוים ווייזן פאר אלע לייטן זיין בייז הארץ ויהיה כל חסר טוב אונ דרום דער וואש האט גאר קיין גוטס ניט טוט זיין טוב ממנו לפני האלהים בעסער פאר גאט פון אים ומהם אונ דאש אכטע פון זיי איז שיהיה לבבו שלם עם האלהים בכונתו אז זיין הארץ מיט זיין כוונה זאל זיין גאנץ מיט גאט כלומר אז ער טוט עפים פון גאטש וועגן זאל זיין כוונה זיין נאר פון גאטש וועגן אונ דאש הארץ זאל אויך אנדערש ניט מיינן ובהכנעו אונ אז ער איז זיך מכניע פר אים זאל עש זיין מיט דעם גאנצן הארצן ואם לא יוסיף במעשהו על מה שהיה בתחלה אונ ווען איצונד אז גאט האט אים גגעבן די טובות מערט ער ניט מער גוטי מעשים איידער ער האט פריער גיטאן ולא הוסיף בהודאה ובשבח אונ

מערט

בהודאה ובשבח יתמיד על מה שהיה בו וישתדל לכוין את לבו במעשהו לאלהים ואל תהיה הטובה גורמת לקצר ממעשהו הראשון ולטרוד אותו מהוסיף בכונתו לאלהים ומהם להיות עינו תמיד על מי שהוא למטה ממנו ברוב הטובות לא על מי שהוא למעלה ממנו וכן ראוי לו להיות עינו תמיד על מי שהוא מרבה בעבודת האלהים יותר ממנו כדי שישתדל לעלות אל מעלתו ואל יביט בה למי שהוא ממעט בה יותר ממנו ויתגאה במעשהו ויתעלם ממנו ומהם שלא ישיאהו אורך סתר הבורא יתעלה עליו ואורך אפיו לו כדי שיהיה בטוח מקצפו וימרה אותו כי כל מה שהגיעו דבריהם

(הג"ה ועיין כל זה בס"ל ויונעס לך)

שבת למה לו להלל שבת בדברים במה שהיה בו ושאר תלוים שנתבררו ונידו לקיימם בנקל ובנמצאות לדקה וג"ח וישראל מלאים מצות כרימון שיהיה הכל בתכלית הכוונה ובלב שלם ויקבל שכרו משלם ואם לאו יהיה עמלו לריק ומעשיו להבלה ומה היא כוונה בזה על כן כתיב יתן כ"ז אל לבו בכל מעשיו: והע' להיות לבו תמיד על מי שהוא למטה ממנו כו' ועד"ז שמעתי רמז נאה בשמים ממעל ועל הארץ מתחת רצה לומר בדברים שהם מגיעים לשמים יהיה עיניך ממעל מי שהוא למעלה ממך בעבודת ה' ובארץ בדברים שהם שייכים לארץ לגוף יהיה עיניך לתחת רצה לומר מי שהוא תחתיך וחסר ממך ואז יהיה טוב לך: ומהם והעיקרי שלא ישיאהו אורך סתר הבורא כו' שלא יחשוב בלבו לחטוא ויאמר שלום יהיה לי כמו שעשיתי כל הרעות וזה נענשתי כן אעשה ואוסיף חטוא אל יאמר כן כי הקב"ה מאריך אפו עמו ויסתר פניו מחטאיו לפי שעה אבל הכל כתוב והספר ונמנה לפניו ואין שכחה

מערט ניט צו דאנקין אונ לובן פון דעם וואש ער פלעגט אים לויבין יתמיד על מה שהיה בו זאל ער תאטשי בלייבין בייא די גוטי מעשים וויא ער איז פריער גיוועזן וישתדל לכוין את לבו במעשהו לאלהים אונ זאל זיך פלייסין אין אלע זיינע מעשים אז ער זאל זיך מכוין זיין זייא צו טאן פון גאטש וועגן ואל תהיה הטובה גורמת לקצר ממעשהו הראשון אונ די טובה זאל אים ניט גורם זיין אז ער זאל אצונד נאך וויינגר טאן אז ער האט פריער גטאן ולטרוד אותו מהוסיף בכונתו לאלהים אונ זאל אים אויך ניט מאכן טרוד פון צו מערן מיט זיין כוונה צו גאט כלומר פון צו האבין אצונד איין בעשערי כוונה צו גאט איידר פריער ומהם אונ דאש נייניטע פון זייא איז להיות עינו תמיד ער זאל תמיד אכטונג געבין על מי שהוא למטה ממנו ברוב הטובות אויף אזעלכין וואש האט וויניגער גוטש פון אים לא על מי שהוא למעלה ממנו ניט אויך אזעלכין וואש האט מער פון אים וכן ראוי לו להיות עינו תמיד אונ אויך גיהער ער תמיד קוקין על מי שהוא מרבה בעבודת האלהים יותר ממנו אויף אזעלכין וואש דינט מער גאט אז ער כדי שישתדל לעלות אל מעלתו פון וועגין ער זאל זיך פלייסין אויך צוא קומען צוא זיין מדריגה ואל יביט בה אונ זאל דריגען ניט קוקין למי שהוא ממעט בה יותר ממנו אויף אזעלכין וואש ער דינט וויניגער גאט אז ערי דען דער פון קען אים ארויש קומן צווייא ערלייא שלעכטי מדות איין מאל ויתגאה במעשהו ער וועט זיך בעל גאוה האלטין מיט זייני מעשים ווייל ער זעהט אז ער האט מער מעשים טובים אונ דינט מער גאט אז דר אנדערר אונ דאש אנדערע איז ויתעלם ממנו ער וועט זיך פרהו לין פון די גוטע מעשים צו טאן ווארום ער וועט זאגין אז יענר טוט ניט אזו פיל וועל איך אויך ניט טאן אונ וועל זיין גלייך מיט יענם דרום זאל ער ניט קוקין אויף אזעלכין וואש טוט וויינגער מעשים טובים פון אים נאר אויף אזעלכין וואש טוט מער פון אים ומהם אונ דאש צעהנטע פון זייא איז שלא ישיאהו אורך סתר הבורא יתעלה אז דאש וואש דער בשעפער פאר בארגט אזוא לאנג זיין עונש פון אים ואורך אפיו לו אונ דער לייגערט זיין צארין פון אים זאל אים דאש ניט אן ריידן כדי שיהיה בטוח מקצפו אז ער זאל דרום ניט מיינן אז ער איז שון פאר זיכערט פון זיין צארין וימרה אותו אונ וועט אים ווידער שפעניגן כלומר ער זאל זיך ניט טראכטן ווען איך בין ביז אהער שלעכט גיוועזן אונ גאט האט מיך ניט גישטראפט מעג איך ווייטער

אויך

דבריהם אלינו מן הקדמונים שעברו וראינו מן הנמצאים עמנו שהטיב להם האלהים במיני הטובות ונטו מעבודת האלהים אל המרותו לא נכשלו אלא במה שספרתי לך וזה גלוי ומפורסם בספרי הנביאים ע"ה בכל דור ודור הם כל מפסידי השער השלישי הזה אשר כוונתנו בו ביאור חיוב קבלת עבודת האלהים ומי שלא יכול להוסיף בעבודת האלהים ברבות טובותיו ויוכל לקבל מה שזכרתי לש"ש יהיה ראוי להתמדת הטובה לו המיוחדת לו ואם יסירנה ממנו יהיה לאחד משני דברים או למחות בזה עון מה שקדם לו או לשלם לו בעוה"ב תמורתה מה שהוא גדול ויקר ממנו. ועודף עליה הרבה :

פרק ח **אמרה** הנפש התעסקת ברפואתי והעלית ארוכתי

שבתה לפניו ואין מנוס מדינו או בעוה"ז או בעולם הבא והאומר הקב"ה וותרן הוא כו' : ומי שלא יוכל להוסיף כו' · כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו אבל עכ"פ יוכל לקבל העברה פנינים כאלה שזכר : והיה ראוי להתמדת הטוב : כאלו אמר שאני ערב בדבר שלא יבא לו שום היזק בנכסיו ויצליח בכל דרכיו : ואם יסירנה ממנו ר"ל וא"ף שיקרה לפעמים מי שעשה את כל אלה שזכר ואעפ"כ הסיר השם יתברך ממנו את הטובות ויהפכו עניו ויעני או שאר צרות באות עליו אל ינע לבנו כי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד או שימחה השם יתברך ע"ז עונותיו בעוה"ז שלא יהיו עונותיו חוזרין לעוה"ב והם בוודאי הדין קשה ביותר : או לשלם לו לעוה"ב תמורתה · כמ"ש חז"ל שהם יסורין של אהבה להרבות שכרו לעוה"ב שבוודאי יפה שעה של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז וכל תענוגיו א"כ בין כך ובין כך הוא לטוב לו וכמ"ש על פסוק כל ארחות ה' חסד ואמת או חסד שמכפר עונותיו בעולם הזה או אמת שיוכפל שכרו בעוה"ב : אמרה הנפש והעלית ארוכתי כוח
נס

אויך שלעכט זיין אונ ער וועט זיך ניט שטראפן כי כל מה שהגיעו דבריהם אלינו מן הקדמונים שעברו ווארום דש אלץ וואש מיר האבן גיוואר גיווארן פון די ערסטע וואש זיינן גיוועזן פאר אונז וראינו מן הנמצאים עמנו אונ מיר האבן אויך גיזעהן פון די וואש זיינן אין אונזר דור שהטיב להם האלהים במיני הטובות וואש גאט האט זיי בגיטיגט מיט פיל עריליא טובות ונטו מעבודת האלהים אל המרותו אונ האבן דער נאך אוועק גניגט פון גאטש דינסט צו ווידער שפעניגן אים לא נכשלו אלא במה שספרתי לך דיא זיינן מער ניט גשטרויכלט גווארן נאר דורך דיא זאכן וואש איך האב דיר דר ציילט וזה גלוי ומפורסם בספרי הנביאים ע"ה אונ דש איז אנפלעקט אונ מפורסם אין די ספרים פון די נביאים פון איטליכן דור והם כל מפסידי השער השלישי הזה אונ דאש זיינן די אלע זאכן וואש פר דארבן דעם דאזיגן דריטן שער אשר כוונתנו בו ביאור חיוב קבלת עבודת האלהים וואש אונזר כוונה איז אין דעם שער צו בשיידן דעם חיוב וויא מען דארף אויף זיך מקבל זיין גאטש דינסט ומי שלא יכול להוסיף בעבודת האלהים אונ דער וואש קען ניט מער טאן אין גאטש דינסט פון די צעהן זאכן וואש פריער זיינן גשטאנן ברבות טובותיו האטשע זיינע טובות זיינן פיל ויוכל לקבל מה שזכרתי לשם שמים אונ דען וועט ער קענן האטשע מקבל זיין פון גאטש וועגן די צעהן זאכן וואש איך האב דר מאנט יהיה ראוי להתמדת הטובה לו המיוחדת לו דער וועט אויך ווערט זיין אז די בזונדערע טובות וואש ער האט גהאט זאלן בייא אים לאנג גווערן ואם יסירנה ממנו אונ ווען גאט וועט דאש פארט אפ טאן פון אים יהיה לאחד משני דברים דש טוט זיין צו איינש פון די צווייא טעמים וועגן או למחות בזה עון שקדם לו אדר ער וויל דורך דעם אפ מעקין אים די זינד וואש ער האט פריער גיטאן או לשלם לו בעולם הבא תמורתה אדער ער וויל אים דר פאר בצאלן אויף עולם הבא מה שהוא גדול ויקר ממנו אזו איין שכר וואש איז גרעסר אונ ווערדיגער דער פון ועודף עליה הרבה אונ פיל מער דער פון :

אמרה זאגט די זייל התעסקת ברפואתי דוא האשט זיך מתעסק גיוועזן מיט מיין רפואה והעלית

ארוכתי והוכחתני והגדלת והשקפת באורך על רפואתי וגלית חשכת האולת מעלי אלא שנשאר עלי עדיין ממפסידי עבודת האלהים ענין אחד אם תרפאני ממדוהו ותסיר ממני דאגתו אנצל מן הגדול שבמדוים ואהיה קרובה לרפואה מכל נגעי · אמר השכל ומה הוא הענין שהוא אצלך כאשר זכרת אמרה הנפש מה שמצאתי בספרים מענין ההכרח והגזרה והממשלה והחפץ שהכל לאלהים בכל מה שברא מקופא וצומח וחי ומדבר כמ"ש (תהלים קלה) כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ ואמר (שמואל א ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם ואמר (איכה ג) מי זה אמר ותהי ה' לא צוה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב ואמר (ישעיה מה) יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע ואמר (תהלים קכז) אם ה' לא יבנה

גם כן לבון רפואה : וגלית חשכת האולת מעלי · רלה לומר הבירות ההובך כל האולת והכטית מעלי : אמרה הנפש מה שמלאתי בספרים מענין ההכרה והגזרה כו' הקושיא הזו קרא אותו בספר הזה לקמן כמה פעמים ההכרה והלדק ורלה לומר שיקשה שלפעמים נראה כן נמלא בפסוקים שהאדם מוכרח בכל מעשיו ונגזר עליו לעשות על כל מה שעושה והכל ביד ה' : מקופא הוא הדימם כמו קפאו תהומות · ורלה לומר שאין חילוק בין הדומה וצומח וחי ומדבר שכולם מוכרחים במעשיהם וכמו שהוא מבואר : מפי עליון וגו' · בתמה ר"ל : והרנה

ארוכתי אונ האסט אויף גיבראכט מיין היילונג והוכחתני אונ האסט מיך גישטראפט והשקפת באורך על רפואתי אונ האסט לאנג גלוגט איבר מיין רפואה וגלית חשכת האולת אונ האסט אפ גיטאן דיא פינסטערניש פון דיא נארישקייט פון אפ מיר אלא שנשאר עלי עדיין ממפסידי עבודת האלהים ענין אחד נאר עס איז מיר נאך איין זאך איבר גיבליבן וואס דאס קען פאר דארבין מיין גאטש דינשט אם תרפאני ממדוהו אז דו זאלשט מיך היילן פון זיין ווייא טאג ותסיר ממני דאגתו אונ זאלשט פון מיר אפ טאן זיין זארג אנצל מן הגדול שבמדוים דען וואלט איך בשירמט גיווארין פון דעם גרעסטין פון דיא ווייא טאג ואהיה קרובה לרפואה מכל נגעי אונ וועל גיך קענן גיהיילט ווערין פון אלע מיינע פלאג אמר זאגט דער שכל ומה הוא הענין שהוא אצלך כאשר זכרת אונ וואס איז דער ענין וואס ער איז בייא דיר גירעכינט פאר אנ־וויש ווייא טאג אזו וויא דו האסט דער מאנט אמרה זאגט דיא זייל מה שמצאתי בספרים וואש איך האב־גיפונן אין דיא ספרים מענין ההכרח פון דעם ענין אז דער מענטש איז ניט אין זיין ווילן נאר ער איז גיצוואונגן אונ גינייט פון גאט צו טאן וויא גאטש ווילן איז והגזירה והממשלה והחפץ שהכל לאלהים בכל מה שברא אונ דאש אלטש בשטייט אין די גזירה אונ גוועלטיקייט אונ אין דעם ווילין פון גאט אין אלמן וואש ער האט בשאפין מקופא פון הארטע זאכין דהיינו שטיינער אדר אייזן וצמח וחי ומדבר אונ זילבער אונ גאלד אונ זעלכע גלייכין וואש שפראצין אויש דר ערד אונ לעבדיגע בשעפניש אונ מענטשין די זיינן אלע אין דעם רשות פון גאט ב"ה אונ קענע ניט טאן קיין שום זאך אן זיין ווילן אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ אלץ וואש גאט האט גיוואלט האט ער בשאפן אויף די הימל אונ ערד אונ אין (שמואל) שטייט ה' ממית ומחיה גאט מאכט טויט אונ לעבדיג מוריד שאול ויעל ער נידערט זייא אין גרוב פון גיהנם אונ ברייננט אויף ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם גאט מאכט ארום אונ מאכט רייך ער מאכט נידריג אונ מאכט ווידער הויך אונ אין (איכה) שטייט מי זה אמר ותהי ווער איז דער וואש זאגט אונ עש זאל אזו זיין אדני לא צוה אז גאט זאל עש ניט גיביטן מפי עליון לא תצא הרעות והטוב גייט דען ניט ארויש פון דעם אויבערשטין דאש בייז אונ דאש גוטש אונ אין (ישעיה) שטייט יוצר אור ובורא חושך ער האט בשאפן ליכט אונ פינסטרנש עושה שלום ער מאכט פריד אונ אין

תהלים

יבנה בית שוא עמלו בוניו בו אם ה׳ לא ישמור עיר שוא שקד שומר ואמר (שם) שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא והרבה ממה שדומ׳ לזה מה שיורה כלו כי האדם ושאר החיים הכינם הבורא לזיון העולם הזה ואם יניעם ינועו ברשותו וכחו ויכלתו ואם יניחם ינוחו ממעשיהם כמ״ש (איוב לד) והוא ישקיט ומי ירשיע ואמר (תהלים קד) תסתיר פניך יבהלון תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון וכל דברי הראשונים בכל ספר מורים מכל הענין הזה מבלי מחלוק׳ בו ונמצ׳ בספר התורה מה שחולק עליו מה שמורה כי המעשים הנראים מן האדם נתונים ברשו׳ והוא בוחר בהם בחפצו והם הווים ברצונו ובחירתו וע״כ התחייב בגמול ובעונש על העבודה ועל העבירה

והוא

והרבה מה שדומה לזה · וכן שאר פסוקים הדומים לפסוקים האלו : ומה שיורה כו׳ · כי האדם ושאר החיים · ר״ל שהאדם שהוא לבאר בע״ח שאין צורך בהם יותר כיון שהם מוכרחים רק שהבינה שיהיו מוכנים לפרנס ולזיון העולם כדי שיהיה העולם מיושב כך עלה ברצונו יתברך בבריאת העולם ונמצא בספר התורה כו׳ · בהיפך ר״ל שהכל בצדק ובמשפט שהאדם יש לו בבחירה והחפץ וע״כ הוא נידון בגמול ובעונש

(תהלים) שטייט אם ה׳ לא יבנה בית ווען גאט זאל ניט בויען דאש בית המקדש שוא עמלו בוניו בו וואלטין זיך אום זיסט גימיעט דיא בויערש דרינען: אם ה׳ לא ישמר עיר ווען גאט זאל ניט היטן די שטאט שוא שקד שומר וואלט זיך אום זישט גיטאן איילן דער היטר אונ נאך שטייט דארט שוא לכם משכימי קום איר טוט דאש אום זישט וואש איר שטייט פריא אויף מאחרי שבת אונ לייגט זיך שפעט אוכלי לחם העצבים וואש איר עסט אייער ברויט מיט טרויערקייט כן יתן לידידו שנא אזו וועט גאט פרנסה געבין צוא דיא וואש פאר וואגלען זייער שלאף פון וועגין תורה אונ מצות והרבה ממה שדומה לזה אונ נאך פיל פסוקים פון זעלכע גלייכין מה שיורה כלו וואש דיא אלע פסוקים ווייזין כי האדם ושאר החיים אז דעם מענטשין מיט דיא איבעריגע לעבדיגע בשעפניש הכינם הבורא לזיון העוה״ז האט גאט זייא אן גיברייט דיא וועלט מיט זיי צו שפייזן כלומר כדי עש זאל זיין איין ישוב אויף דער וועלט ואם יניעם אונ אז ער מאכט זייא וואגלין דאש היישט אז ער וויל זייא זאלין עפיש טאן אדער ערגיץ גייען יניעו ברשותו וכחו ויכלתו דאש וואגלן זיא מיט דעם רשות אונ כח אונ יכולת פון גאט ואם יניחום אונ אויב ער מאכט זיי רוען כלומר אז ער וויל זייא זאלין רוען יניחו ממעשיהם מוזן זייא רוען פון זייערע ווערקין אזו וויא איוב האט גיזאגט והוא ישקיט אונ ווען גאט וויל דיא ארעמע לייט רוא געבין ומי ירשיע ווער קען זייא דען בייז טאן אונ אין (תהלים) שטייט תסתיר פניך יבהלון אז דוא פאר בארגשט דיין פנים פון זיי ווערין זייא דער שראקין תוסף רוחם יגועון אונ אז דוא מאכשט איין טאן זייער אטום מוזן זייא פאר גיין ואל עפרם ישובון אונ קערין ווידר צו זייער ערד וכל דברי הראשונים בכל ספר מורים מכל הענין הזה אונ אלע רייד פון דיא ערשטע חכמים אין אלע ספרים וואש זייא האבין גישריבין ווייזין זייא אויף אויף דער זאך אז אלץ איז אין דעם רשות אונ כח פון הקב״ה מבלי מחלוקת בו וואש דרינען איז גאר ניט פר האנדין קיין שום מחלוקת ונמצא בספר התורה מה שחולק עליו אונ אין דער תורה גיפינט זיך וואש עש קריגט דרויף מה שמורה כי המעשים הנראים מן האדם נתונים ברשותו דען דארט שטייט זעלכע פסוקים וואש עש ווייזט אז דיא ווערקין וואש דער מענטש טוט זיינן אין זיין איינענם רשות והוא בוחר בהם בחפצו אונ ער דער ווילט זיך אויש אין זייא מיט זיין ווילן והם הוזים ברצונו ובחירתו אונ זייא זיינן אין זיין ווילן אונ אין זיין אויש דער ווילונג ועל כן התחייב בגמול ובעונש על העבודה ועל העבירה אונ דרום קומט דעם מענטשין שכר פאר די מצות וואש ער

טוט

והוא מה שאמר הכתוב (דברים ל) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע ואמר (שם) ובחרת בחיים ואמר (מלאכי א) מידכם היתה זאת ואמר (איוב לד) כי פעל אדם ישלם לו ואמר (משלי יט) אולת אדם תסלף דרכו וכל מה שיש בספרנו מתורה ומצות ומוסר מורה על בירור הענין הזה וכן מה שיש בו מגמול העבודה ועונש העבירה הכל מורה כי מעשי האדם מונחים אליו וכי כבוד האלהים נקי מטובתו ורעתו וצדקותיו ומעוותיו והענין אצלי קשה והפיק בין שני הענינים קשה מאד ואם יש רפואה למדוה הזה ירפאני האל ממנו על ידך · אמר השכל במה שזוכרת מקושי ההפקה בין שני אלו הענינים הנמצאים בספרים גדול ממה שימצא ממני בפועל בדרך

ובעונש כפי עבירתו · והפיק בין שני הענינים קשה מאוד הוא לשון הוצאה כמו ויפק רצון מה' · ומפיקים מזן אל זן והכונה במשלי ז"ל להוציא לאור ולהעמיד לתרץ שני הענינים האלו הוא קשה מאוד כי איך יצוייר שהאדם הוא מוכרח בכל מעשיו ואם יעשה רע יהיה נענש ואם יעשה טוב יקבל גמול מאחר שהוא אינו ברשותו ובחירתו · אמר השכל אין במה שזוכרת כו' ר"ל אתה מתמה מה שנמצאו הפסוקים סותרים זה את זה בדבר הזה כנ"ל ואין אתה מתמה שנראה בשכל ובחוש בדרך הבחינה בשני הדברים האלו נראים סותרי' זה

טוט אונ ער איז חייב צו ליידן עונש פר די עבירות וואש ער טוט והיא אונ דאש איז גידרונגען פון דעם וואש דער פסוק זאגט ראה נתתי לפניך היום את החיים את הטוב זעה איך האב גישטעלט צו פאר דיר דאש לעבין אונ דאש גוטש ואת המות ואת הרע אונ דעם טויט אונ דאש בייז אונ ווייטער שטייט ובחרת בחיים אונ דוא זאלשט אויש דער וויילין איז דעם לעבין אונ מלאכי האט גיזאגט מידכם היתה זאת פון אייער האנט איז אייך דאש בייז גישעהען לומר איר האט אייך דאש אליין גורם גיוועזן דורך אייערע זינד אונ אין (איוב) שטייט כי פעל אדם ישלם לו דען די ווערק פון דעם מענטשין ווערט אים בצאלין כלומר זיינע זינד אליין שטראפט דעם מענטשין אונ אין (משלי) שטייט אולת אדם תסלף דרכו דאש נארישקייט פון אמענטשין מאכט פר קרימן זיין וועג וכל מה שיש בספרנו אונ אלץ וואש אין אונזר תורה שטייט מתורה ומצות ומוסר פון תורה אונ מצות אונ שטראף רייד הכל מורה דאש ווייזט אלץ כי מעשה האדם מונחים אליו אז די אלע ווערקין וואש דער מענטש טוט ליגין זייא פאר אים כלומר די זיינען אלץ גישטעלט אין זיין ווילן וכי כבוד האלהים נקי אונ אז דער כבוד פון גאט איז ריין מטובתו ורעתו פון צוא צווינגין אים אויף זיין גוטש אדר בייז וצדקותיו ומעוותיו אונ זיין גרעכטיקייט אדר זיין אום רעכט דאש מיינט מען אז ער איז ניט גינייט פון גאט צוא טאן גוטש אדער בייז אונ גירעכטיקייט אונ אום רעכט נאר ער טוט עש מיט זיין ווילן וואָרום גאט ב"ה האט עש גיגעבין אים אין זיין רשות ער זאל זיך אויש דער וויילין וויא ער וויל והענין אצלי קשה אונ דיא זאך איז מיר שווער צוא פאר שטיין והפיק בין שני הענינים אונ דאש אויש ציהונג פון דיא צווייא עניינים כלומר צו פאר ענטפערין דאש וואש דיא פסוקים זיינען ווידער אנאנדר אין אטייל פסוקים שטייט אז דער מענטש איז גיצוואונגן צו אלמן אונ אין אנדרע פסוקים שטייט אז דאש איז זיך גיגעבין גיווארן אין דעם מענטשינס רשות צוא טאן וויא ער וויל קשה מאוד דאש איז בייא מיר זייער שווער ואם יש רפואה למדוה הזה אונ אויב עש איז פאר האנדין איין רפואה צוא דעם ווייא טאג ירפאני האל על ידך לאז מיך גאט היילין דורך דיר דאש הייסט דוא זאלסט מיר עש פאר ענטפערין אמר זאגט דער שכל אין במה שזוכרת אין דעם וואש דו האשט דער מאנט מקושי ההפקה בין שני אלו הענינים הנמצאים בספרים פון וועגין דיא שווערע ווידר אנאנדר וואש איז צווישין דיא צווייא ערלייא פסוקים וואש שטייען אין דיא ספרים איז דאש ניט גדול ממה שימצא

בדרך הבחינה והוא מה שאנחנו רואים ממעשי האדם שיהיו כפי דעתו וחפצו בקצת העתים ויהיו שלא כרצונו וכונתו בקצתם והם יורוך כי יש לבורא יתעלה ממשלת עליו ושהוא תחת מאסרו יתיר לו מה שיחפוץ וימנעהו ממה שאינו חפץ ויראה לך ממנו גם זה בתנועות לשונו ושמעו וראותו ואני רואה אח"כ שהגמול והעונש עוברים עליו כפי מעשיו ותנועותיו לעבודת האלהים ולהמרותו וכבר ארכו מחלוקת החכמים באופני ההפקה בין ההכרח והצדק מהם מי שאמר כי כל המעשים האנושיים הולכים כחפץ

זה את זה. והוא שאנחנו רואים שבקצת העתים יוכל האדם לעשות כל מה שלבו חפץ ואין מוחה בידו : ויהיו שלא כרצונו בקצתם . ובקצת עניניו וקצת זמנים לא יוכל לגמור הדברים כפי מה שלבו חפץ וכמה פעמים יבאו כמה דברים על האדם שלא כרצונו והם יורוך : ומזה תראה ותבחין שהאדם הוא תחת מאסר הש"י ויש לו ממשלה עליו כחומר ביד היוצר אם ירצה הבורא יתברך יתיר לו הבחירה ולפעמים מונע ממנו הבחירה אם אינו חפץ שיעשה הדבר ההוא : ואני רואה אחר כך שהוא נענש ויגמול על כל מעשיו אם כן כדבר הזה נראה כמים בהוא סותר את זה ובוודאי הצור תמים פעלו וכל דרכיו משפט : וכבר ארכו מחלוקת כו' . ר"ל ליישב ולתרץ הקושיא הזה יש מחלוקת ודעות

שימצא ממנו בפ"על בדרך הבחינה שְׁוֶוערֶער אונ מֶער קַשְׁיָא פֿון דֶעם וָואשׁ מֶען גִיפִֿינְט אִין דִיא וֶוערְק פֿון דֶעם מֶענְטְשִׁין אַז מִיר זָאלִין דְרוִיף אַכְטוּנְג גֶעבִּין כְּלוֹמַר וָואשׁ פַֿאר וואונְדֶערְסְטוּ דִיךְ וָואשׁ דִיא פְּסוּקִים זַיינֶען ווִידֶר אַנַאנְד אונ פַֿאר וואונדֶערְסְט דִיךְ נִיט וָואשׁ אַז מֶען ווִיל נָאר אַכְטוּנְג גֶעבִּין אוֹיף דִיא וֶוערְקִין פֿון דִיא מֶענְטְשִׁין וֶועהְט מֶען דָאךְ בְּחוּשׁ אַז אַמָאל אִיז בַּייא אַמֶענְטְשִׁין אִין דִי הֶענְט צוּ טָאן נָאךְ זַיין ווִילְן נָאךְ אונ אַמָאל אִיז עֶר גִיצְוואוּנְגִין צוּ טָאן דִי זַאכִין הָאטְשִׁי עֶר ווִיל נִיט אַזוֹ ווִיא דֶער שֵׂכֶל אִיז וַוייטֶער מְפוֹרָשׁ והוא אונ דָאשׁ אִיז מה שאנחנו רואים ממעשי האדם. וָואשׁ מִיר זֶעהְן פֿון דִי וֶוערְקִין פֿון דִיא מֶענְטְשִׁין שיהיו כפי דעתו וחפצו בקצת העתים וָואשׁ טוּעֶן זַיין אִין אַטֵייל צַייטִין נָאךְ זַיין ווִילְן אונ בַּנֶער נָאךְ ויהיו שלא כרצונו וכונתו בקצתם אונ אַטֵייל זַאכִין טוּעֶן נִיט זַיין ווִיא זַיין ווִילְן אונ זַיין כַּוָּונָה אִיז והם יורוך אונ דִי זַאכִין וֶועלִין דִיר וַוייזִין כְּלוֹמַר דֶער פֿון קֶענְשְׁטוּ אָפּ לֶערְנֶן כי יש לבורא יתע"ה ממשלת עליו אַז דֶר בַּשֶׁעפֶֿער יִתְעַלֶה הָאט דָאשׁ גְוֶועלְטִיקַייט אִיבֶּר אִים ושהוא תחת מאסרו אונ עֶר אִיז אוּנְטֶר דִיא בּוּנְד פֿון דֶעם בַּשֶׁעפֶֿער יתיר לו מה שיחפוץ אַזֶעלְכֶשׁ וָואשׁ גָאט ב"ה ווִיל דָאשׁ אִיז עֶר אִים מַתִּיר עֶשׁ יוֹא צוּא טָאן וימנעהו ממה שאינו חפץ אונ פַֿר מַייד אִים פֿון צוּא טְאן זֶעלְכֶשׁ וָואשׁ עֶר ווִיל נִיט ויראה לך ממנו גם זה אונ דָאשׁ קֶענְשְׁטוּ אוֹיךְ זֶעהְן פֿון אִים בתנועת לשונו ושמעו וראותו מִיט זַיין רֵיידִין אונ הֶערִין אונ זֶעהֶן דֶען אִין דִיא אַלֶע זַאכִין אִיז פַֿאר הַאנְדִין דָאשׁ אֵייגֶענֶע אַמָאל גִיט אִים גָאט בָּ"ה דִי בְּחִירָה דְרִינֶן עֶר זָאל רֵיידִין אונ הֶערִין אונ זֶעהֶן וָואשׁ עֶר ווִיל אונ אַמָאל אַז גָאט בָּ"ה ווִיל נִיט עֶר זָאל דָאשׁ רֵיידִין אָדֶר זֶעהֶן אָדֶר הֶערִין פַֿר מַיידְט עֶר אִים דִי בְּחִירָה ואני רואה אח"כ אונ דֶער נָאךְ זֶעה אִיךְ שהגמול והעונש עוברים עליו כפי מעשיו ותנועותיו אַז דֶר שָׂכָר אונ דֶער עוֹנֶשׁ קוּמֶען אוֹיף דִיא מֶענְטְשִׁין נָאךְ זַיינֶע וֶוערְקִין אונ זַיינֶע תְּנוּעוֹת נָאךְ וָואשׁ עֶר טוּט לעבודת האלהים צוּ גָאטְשׁ דִינְשְׁט נֶעמְט עֶר דֶער פַֿאר שָׂכָר ולהמרותו אָדֶר צוּ ווִידֶר שְׁפֶּענִיגְן אִים נֶעמְט עֶר דֶר פַֿר עוֹנֶשׁ אִיז דָאשׁ סוֹתֵר אֵיינְשׁ עֶשׁ אַנְדֶרֶע וכבר ארכו מחלוקת החכמים אונ דִיא חֲכָמִים הָאבִּין שׁוֹין דְרִיבֶּער לַאנְג מַחֲלוֹקֶת גִיהַאט באופני ההפקה אִין דִיא אוֹפַנִים ווִיא אַרוּם צוּ פַֿאר עֶנְטְפֶֿערִין דֶעם חִילוּק בין ההכרח צוּ ווִישִׁין דִי זַאכִין וָואשׁ דֶר מֶענְטְשׁ אִיז דְרִינֶן גִיצְוואוּנְגֶן אונ גִינֵייט צוּ טָאן ווִיא גָאט בָּ"ה ווִיל והצדק אונ צְווִישִׁין דִיא זַאכִין וָואשׁ דֶער מֶענְטְשׁ הָאט דְרִינֶן דִיא בְּחִירָה צוּ טָאן ווִיא עֶר ווִיל אונ דֶר שָׂכָר אונ עוֹנֶשׁ אִיז מִיט גִירֶעכְטִיקַייט מהם פֿון זֵייא אִיז פַֿאר הַאנְדִין מי שאמר זֶעלְכֶר וָואשׁ זָאגְט כי כל המעשים האנושיים. אַז אַלֶע מַעֲשִׂים פֿון דִיא

מענטשין

כחפץ האדם בהם ויכלתו וכחו מסר אלהים בידו עניניה' והשליטו בהם וכי כבוד האלהים נקי מהם ועל כן התחיו' אליהם הגמול והעונש ומהם מי שמשיב המעשים האנושיים וזולתם אל הבורא יתברך ואמר כי כל תנועה המתהדש' בעולם ממדבר ודומם הוא ברשות הבורא ית' וגזרתו ודינו ותחת מאסרו אין נמלט מהם כשערה לא פחות ממנה ולא למעלה הימנה וכאשר הקשו עליהם בדרך הגמול והעונש אמרו ענין הגמול והעונש אין אנו יודעים צורתו ולא מהלכי דיניו והאלהים צדיק ולא יעול

ודעות שונות בין החכמים הראשונים מזמן ארוך או שהאריכו למצוינים בתירוץ זה אומר בכה וזה בכה : נחלשו דעותינו מהשיג·מלהשיג כח הוית חכמתו איך הוא מהוה ומנהיג העולם בחכמתו · דומה למ"ש חז"ל בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון אחד ואחד ומ"מ כולם נסקרין בסקירה אחת וכתב הרמב"ם בהלכה מזה כו' אבל הבורא קבה מאד בלי ספק כו' אבל כמו שא"א נהשיג מהותו יתברך

ונאמן במה שיעד מן הגמול והעונש ולא יעבור נחלשו דעותינו מהשיג כח הוית חכמתו וצדקו

מענטשין הולכים כחפץ האדם בהם דיא גייען וויא דעם מענטשינס ווילן איז אין זיי דאש הייסט דער מענטש איז דרינן ניט גיצוואונגען נאר ער האט די בחירה צו טאן אין זייא וויא ער וויל ויכלתו וכחו אונ וויא זיין יכולת אונ זיין קראפט איז מסר האלהים בידו עניניהם האט גאט איבער גיענטפערט אין דעם מענטשינס רשות זייערע זאכין והשליטו בהם אונ האט אים גימאכט גיוועלטיגן דרינן וכי כבוד האלהים נקי מהם אונ דער כבוד פון גאט איז ריין דער פון אונ צווינגט ניט דעם מענטשין וואש ער זאל טאן ועל כן התחייב אליהם הגמול והעונש אונ דרום וייל דער מענטש האט אלץ אין זיין רשות אונ אין זיין מאכט גיהער צו זיין אז דער וואש טוט גוטץ זאל נעמן שכר אונ דער וואש טוט שלעכץ זאל האבין עונש ומהם אונ פון זייא איז פאר האנדן מי שמשיב המעשים האנושיים וזולתם אל הבורא יתברך אזעלכר וואש קערט ווידער כלומר וואש זאגט אז אלע מענטשליכע ווערקין אונ די אלע אנדערע זאכין די זיינען אלץ אונטער דיא מאכט פון גאט ואמר אונ ער זאגט כי כל תנועות המתחדשות בעולם אז דיא אלע בוועגונג וואש ווערין בנייעט אין דער וועלט ממדבר ודומם סייא בייא דיא מענטשין אדר בייא דיא שטילע בשעפניש דהיינו שטיינר אדר אייזין אונ נאך זעלכע גלייכין הוא ברשות הבורא איז דאש אלץ אין דעם רשות פון דעם בשעפר וגזירתו ודינו אונ מיט זיין בפעל אונ זיין גריכט ותחת מאסרו אונ אונטר זיין בונד אין נמלט מהם כשערה דער פון קענן ניט פעלין אפילו אזו גרויש וויא איין האר לא פחות ממנה ולא למעלה ממנה ניט וויינינגער דער פון אונ ניט מער כלומר פון גרוישע זאכין ביז גאנץ קליינע זאכין מוזין אלץ גיטאן ווערין מיט דעם רשות אונ דיא גזירה פון גאט וכאשר הקשו עליהם בדרך הגמול והעונש אונ אז מען האט זייא ניפרעגט נאך אייערע רייד נאך וואש איר זאגט דער מענטש איז יוא גיצוואונגען פון גאט אויף אלע זאכין פאר וואש קומט אים שכר פאר מצות אונ עונש פר עבירות אמרו האבין זייא גזאגט ענין הגמול והעונש אין אנו יודעים צורתו דעם ענין פון גמול אונ עונש פאר שטייען מיר דיא זאך דער פון ניט וואש דאש זעלבשט איז ולא מהלכי דיניו אינ מיר פאר שטייען אויך ניט וויא זיינע דינים גייאן והאלהים צדיק אונ גאט איז גירעכט מיט זיינע משפטים ולא יעול אונ ער וועט ניט טאן קיין אום רעכט ונאמן במה שיעד מן הגמול והעונש אונ ער איז בגלייבט מיט דעם וואש ער האט צו גיזאגט צו בצאלן שכר פאר דיא מצות אונ עונש פאר דיא עבירות ולא יעבור אונ ער וועט עש גיוויס ניט עובר זיין נחלשו דעותנו מהשיג כח הווית חכמתו אבער אונזר חכמה איז שלאף פון צו פאר שטיין וויא ער

פירט

(הג"ה וצדקו כלומר בצדקו וחסדו גלויים ונראים יותר ממאן החשדים בזה ה"ו וגוזרין ובוטחים בהסד ומבטלים אותו מן הדעת ע"כ ע"ה) .

"וצדקו יותר גלוי "וחסדו נראה יותר ממה שנחשדהו בדיניו אין אלות מבלעדיו ומהם מי שראה להאמין בשתי הדעות ההכרח והצדק ואמרו כי המעמיק בהם אינו ניצול מחטא ומכשול על איזה דרך שיסבור אותם ואמרו הנכון שנעשה מעשה מי שיאמין כי המעשים מונחים לאדם יגמל ויענש עליהם ונשתדל בכל אשר יועילנו אצל הבורא בשני העולמים ונבטח באלהים בטחון מי שהתברר אצלו כי ממשלת כל המעשים והתנועות והתועלת והנזק בגזרת ה' ורשותו ובמאמרו וכי לאל ית' הטענה הנצחית על האדם ואין

יתברך וית' זכרו נלא כן אי אפשר להשיג השגתו והקירתו שאם היינו משיגים דרך השגתו ככר היינו משיגים דרך עצמותו וזה אי אפשר כמוס שנים עד כאן לשונו ועיין שם : ומהם מי שראה להאמין בשתי הדעות בהכרח · בזה אמת שהאדם מוכרח מאת ה' יתברך : והצדק · וזה גם כן אמת שה' צדיק בכל מעשיו רצה לומר שיש לו הבהירה לבעותו כא ר ירצה והיינו בעניני המצות ומע"ע הבחירה בידינו כמ"ש והכרת בחיים ובמעשה העולם יש לבטוח עליו בכל מעשה ידינו הוא הכל ברשותו ובמאמרו כמ"ש אחרי כנבר אשר יבטח בה' וגומר · כי דעתנו תלושה להשיג את זאת כי הרי אנו רואין צדקו והסדו וטובו בכל יום ואיך נתחדכו אם ישלוט בדיניו : ואמרו הנכון שנעשה כו' · רצה לומר שנכון להאמין בשני הדעות כי שניהם אמת כנ"ל ואין בהם מכשול : והדעת

פִירְט דִי וֶועלְט מִיט זַיין חָכְמָה וצדקו יותר גלוי אוּנ זַיין גְרֶעכְטִיקַייט אִיז מֶער אַנְפְּלֶעקְט וחסדו יותר נראה אוּנ זַיין גְנָאד וֶוערְט מֶער גְזֶעהְן ממה שנחשדהו בדיניו פוּן דֶעם אֵיידֶר מֶען זָאל אִים חוֹשֵׁד זַיין אִין זַיין דִין אַז עֶר טוּט חַס וְשָׁלוֹם אַיין עַוְלָה (עיין בהג"ה) ואין אלות מבלעדיו עֶשׁ אִיז נִיט פַר הַאנְדֶן קַיין גָאט הוּץ אִים ומהם אוּנ פוּן זֵיי אִיז פַאר הַאנְדֶן מי שראה להאמין בשתי הדעות אַזֶעלְכֶר וָואשׁ אִים גִיפֶעלְט צוּ גְלַייבְּן אִין בֵּיידֶע דֵיעוֹת ההכרח עֶשׁ אִיז פַאר הַאנְדֶן זֶעלְבֶע זַאכְן וָואשׁ דֶער מֶענְטְשׁ אִיז דְרִינֶען גִינֵייט צוּ טָאן וִויא גָאטְשׁ ווִילְן אִיז נִיט וִויא זַיין ווִילְן אִיז דָאשׁ אִיז אִין אַלֶע מַעֲשִׂים וָואשׁ גְהֶערְן צוּ דֶער וֶועלְט והצדק אוּנ עֶשׁ אִיז פַר הַאנְדֶן זֶעלְבֶע זַאכְן וָואשׁ דֶער מֶענְטְשׁ הָאט אִין זַיין רְשׁוּת צוּ טָאן וִויא עֶר ווִיל דָאשׁ אִיז דִיא מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ דֶער גְמוּל אוּנ עוֹנֶשׁ אִיז מִיט גְרֶעכְטִיקַייט ואמרו אוּנ זֵיי הָאבְּן גְזָאגְט המעמיק בהם דֶער וָואשׁ וִויל טִיף טְרַאכְטְן דְרִינֶען אינו ניצול מחטא ומכשול דֶער וֶוערְט נִיט בַּשִׁירְמְט פוּן קַיין זִינְד אוּנ שְׁטְרוֹיכְלוּנְג על איזה דרך שיסבור אותם אוֹיף וָואשׁ פַאר אַ דֶרֶךְ עֶר וֶועט עֶשׁ וֶועלְן פַאר שְׁטֵיין וֶועט עֶר אַלְץ קוּמֶן חַס וְשָׁלוֹם צוּ אַיין מִכְשׁוֹל ואמרו אוּנ זֵייא הָאבְּן נָאךְ גִיזָאגְט הנכון שנעשה מעשה דָאשׁ רֶעכְט אִיז אַז מִיר זָאלְן גְלַייבְּן אִין בֵּיירֶע דֵיעוֹת קֶענֶען דֶעם מִיר זָאלְן טָאן גוּטֶע מַעֲשִׂים זָאלְן מִיר הַאלְטְן מי שיאמין כי המעשים מונחים לאדם אַזוֹ וִויא דֶער וָואשׁ גְלַייבְּט אַז דִי וֶוערְקְן שְׁטֵייעֶן צוּם מֶענְטְשְׁן אִין זַיין מַאכְט יגמל ויענש עליהם וָואשׁ עֶר וֶועט נֶעמֶן שְׂכַר פַר דִי מַעֲשִׂים טוֹבִים אוּנ עוֹנֶשׁ פַר דִי עֲבֵירוֹת ונשתדל בכל אשר יועילנו אצל הבורא בשני העולמים אוּנ מִיר בַּדַארְפְן זִיךְ פְלַייסְן צוּ טָאן אַלֶע דִיא מַעֲשִׂים אוּנ דִינְסְטְן צוּ דֶעם בַּשֶׁעפֶער וָואשׁ קֶענֶען אוּנְז הֶעלְפְן אוֹיף בֵּיידֶע וֶועלְטְן ונבטח באלהים בטחון אוּנ אִין דִי זַאכְן וָואשׁ גִיהֶערְן צוּ עוֹלָם הַזֶה זָאלְן מִיר הָאבְּן אִין גָאט אַזוֹ אַיין בִּטָּחוֹן מי שהתברר אצלו כי ממשלת כל המעשים אַזוֹ וִויא דֶער וָואשׁ אִיז בַּייא אִים קְלָאר אַז דִי גְוֶועלְטִיקַייט פוּן אַלֶע מַעֲשִׂים והתועלת והנזק אוּנ הִילְף אוּנ שָׁאדְן קוּמְט אַלְץ בגזירת ה' ורשותו ובמאמרו דוּרְךְ דֶער גְזֵירָה פוּן גָאט אוּנ מִיט זַיין רְשׁוּת אוּנ דוּרְךְ זַיין זָאג אוּנ קֶענֶען דִיא מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים בַּדַארְפְן מִיר גְלַייבְּן כי לאל יתברך הטענה הנצחית על האדם אַז גָאט יִתְבָּרַךְ הָאט אַיין שְׁטַארְקֶע טַעֲנָה אוֹיף דֶעם מֶענְטְשְׁן וִויא עֶר הָאט דִי בְּחִירָה צוּ טָאן וִויא עֶר ווִיל פַאר וָואשׁ הָאט עֶר נִיט גְטָאן קַיין מַעֲשִׂים טוֹבִים ואין טענה לאדם על האלהים יתברך אָבֶּר דֶער

מענטש

ואין טענה לאדם על האלהים יתברך והדעת הזאת קרובה אל דרך ההצלה מכל אשר קדם זכרו כי מן האמת והנכונה שנודה בסבלות בדבר הזה מחכמת הבורא יתברך מפני חלישות דעתנו וממעוט הכרתנו ובסבלתנו בו פנים מאופני הטובה ולזה נעלם ממנו ואלו היתה לנו בעמדנו על הסוד הזה תקנה היה הבורא מגלה אותה לנו והדמיון הקרוב בזה מה שאנו רואים מענין חלש הראות שאין לו תועלת באור השמש עד שישים מסך דק בינו ובין עיניו וכל אשר יהיה החולי בעיניו יותר גדול תהיה תקנתו במסך יותר עבה וכל אשר יקל החולי מעיניו יהיה המסך הדק יותר ראוי לו ועוד כי אנו רואים ברוב המלאכות הגופניות פעולות אלו לא

והדעת הזאת קרובה כו'. ר"ל לומר קרובה להתקבל מאלה הדעות שזכר כן היא דעת הז"ל שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ופירש רש"י כל הבא על האדם ביד הקב"ה הוא כגון ארוך קצר עני עשיר חכם שוטה לבן שחור הכל בידי שמים הוא אבל צדיק ורשע אינו על ידי שמים ואת זו מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו יראת שמים ע"כ וכן אמרו הכל צפוי והרשות נתונה עיין שם פירושו ועיין בפיר' חלק הד' בבטחון והבין קצת דבר הזה: כי מן האמת כו'. ר"ל לומר שידע ידיעה ברורה שבוודאי יש בזה חכמת הבורא יתברך במה שאנו סובלים בדבר הזה שאין אנו מבינים הדבר הזה איך הוא ויש בסבלם דבר זה מאתנו טובה לנו ואילו היה תקנה לבני אדם כי"ז במדעו ויבינו דבר זה בודאי היה השם יתברך מגלה אותו סוד לנו כי השם יתברך טוב ומטיב לכל לא ימנע טוב וכמשל מסך הדק שתולין על עיני חולי העינים · שהוא לטוב לו יותר מאילו נתגלה עיניו לנגד השמש היו עיניו נתלבים יותר ונתעור: ועוד כי אנו רואין ברוב המלאכות · ר"ל וגם אל יפלא בעיניך מה שאין האדם יודע הסוד הזה ודין הבורא יתברך עם ברואיו בסתר

מענטש האט ניט קיין טענה קענן גאט יתברך זאגט דר שכל והדעת הזאת קרובה אל דרך ההצלה אונ די דיעה איז נעהנטר צו דעם רעכטן וועג מכל אשר קדם זכרו מער פון אלע דעות וואש איך האב פריער דר מאנט כי מן האמת והנכונה דען דש ווארהאפטיקייט אונ דש גרעכטיקייט גיט מיט שנודה אז מיר זאלן בקענן בסבלות בדבר הזה אז דאש וואש מיר זיינן נארעש אין דר זאך דאש הייסט וואש מיר פאר שטייען ניט רעכט ציא די בחירה איז ביי דעם מענטשן אויב ניין דש איז מחכמת הבורא יתברך פון וועגן דר חכמה פון דעם בשעפר מפני חלישות דעתנו ווייל ער ווייס אז אונזר שכל איז שלאף ומעוט הכרתנו אונ אונזר קענהייט איז ווייניג צו פר שטיין זעלבע זאכן דרום האט ער עש פר הוילן פון אונז ובסבלותנו בו אונ וואש מיר זיינן דרינן נארש אונ פר שטייען דש ניט פנים מאופני הטובה דש איז איין אופן פון די אופנים פון די טובות וואש גאט טוט אונז כלומר דאש איז פר אונז אזו א טובה וויא די איבריגע טובות וואש גאט טוט אונז ולזה נעלם ממנו אונ דריבר איז דש פר הוילן פון אונז ואילו היתה לנו בעמדנו על הסוד הזה תקנה אונ ווען עש וואלט אונז ארויס גקומן איין תקנה דר פון אז מיר זאלן דעם סוד פר שטיין היה הבורא מגלה לנו וואלט אונז דר בשעפר דאס בוודאי מגלה גיוען והדמיון הקרוב בזה אונ דרינען איז פר האנדן צו פר גלייכן מענין חלש הראות מיט איינם וואס ער האט שלאפע אויגן שאין לו תועלת באור השמש דאס ער האט ניט קיין הילפונג איז ליכטיקייט פון דר זון כלומר דער קען ניט אן זעהן דאס ליכטיקייט פון דער זון עד שישים מסך דק בינו ובין עיניו ביז ער מוז פאר היינגן איין דינע פיר האנג פר זיינע אויגן קען ער ויא זעהן דורך דעם פיר האנג וכל אשר יהיה החולי בעיניו יותר גדול אונ וויא גרעסער דאס שלאפקייט איז אין זיינע אויגן תהיה תקנתו במסך יותר עבה טוט זיין תקנה אליין זיין מיט איין גרעבערע פיר האנג פר די אויגן וכל אשר יקל החולי מעיניו אונ וואס דאס שלאפקייט ווערט גרינגר פון זיינע אויגן יהיה המסך הדק יותר ראוי לו קען ער אליין נעמען אדינערן פיר האנג פר די אויגן ועוד אונ נאך אגלייכנעש קען מען דער צוא ברייננען כי אנו רואים ברוב המלאכות הגופניות פעולות דען אין דיא

לייבליכע

לא היינו רואים אותם בעינינו והיה דברים מגיע אלינו היינו ממהרים להכזיב המגיד בו עליהם כמו האיסטרולב"יין שהוא מאזני החוזים שאילו לא השגנוהו בראותנו ויגיד לנו מגיד צורתו ודמותו ומה שיושג בו מתנועות הגלגלים ומקומות הכוכבים וכוון השעות של כל עת ועת מעתי השנה וידיעת מרחקי הדברים החלוקים והרבה מן הדברים שאינם ידועים לא נתבררה במחשבתנו ולא עלתה ברעיוננו צורתו וכן מה שהוא יותר קרוב אלינו מן הכלים שמשתמשים בהם המון ב"א. הפלס כי לולי השגת חוש ראותנו אותו לא היה מתקיים בנפשותינו שישקל שקל הצדק במאזנים שאחד מחלקיהם יותר ארוך מן השני ומן התימה

פסרי יש כמה מלאכות שב"א משתמשים בהם ולא יכלו לעמוד על סודם וטבעיהן מאיזה כח יוכלו לעשות כן ואילו לא ראינו בעצמנו יהיו מספרים לנו בסוד כן היינו ממהרים להכזיב להמגיד הסוד: כמו האסטרלובי"ו · והסבר שהוא הכדור שעושין בעלי הכוכבים ובלשון אשכנז וועלט קוגיל: הפלס · הוא הקאנטער או בעזמן: הנועה

לייבליכע מלאכות זעהן מיר זעלכע ווערקין אילו לא היינו רואים אותם בעינינו ווע מיר זאלן זייא נים זעהן מים אונזערע אויגין והיה דברים מגיעים אלינו אונ זייערע זאכין זאלין אן קומען צוא אונז דאש הייסט אז איינער זאל אונז דער ציילין דער פון אז עש איז פר האנדין אזו אזאך היינו ממהרים להכזיב המגיד בו עליהם וואלטין מיר גיאיילט צו לייקענען דעם וואש זאגט דאש אונ וואלטין גיזאגט אז ער זאגט ליגין אונ עש איז נים גימאלט אז אזו אזאך זאל קענען זיין אויף דער וועלט כמו האיסטרולב"יין שהוא מאזני החוזים גלייך וויא דיא וואג שאל וואש דיא שטערין זעהער ברויכין וואש זייא קענען דער מים גאנץ ווייט זעהען אונ קענען דורך דעם וויסין וויא ווייט איין שטערין פון דעם אנדערין איז אונ וויא ווייט איין מדינה איז פון דער אנדערער שאילו לא השגנוהו בראותנו דאש ווען מיר וואלטין דאש נים גיזעהען מים אונזערע אויגין ויגיד לנו מגיד אונ איינער זאל אונז זאגין צורתו ודמותו זיין גישטאלט ומה שיושג בו מתנועת הגלגלים אונ וויא מען קען דורך דעם גיוואר ווערין פון די בוועגונג פון די גלגלים אונ הימעל וועלכע שטערין עש גייט פון מזרח קיין מערב אונ וועלכר פר קערט ומקומות הכוכבים אונ די ערטער פון די שטערין וכוון השעות של כל עת ועת מעתי השנה אונ וויא מען קען דורך זייא טרעפין די אלע צייטין פון דעם יאר וידיעת מרחקי הדברים החלוקים אונ צו ווישין וויא ווייט איין שטערין פון דעם אנדערין איז אדער וויא פיל איין לאנד איז ווייט פון דעם אנדערין והרבה מן הדברים שאינם ידועים אונ נאך פיל אונ בקענטע זאכין אויף דעם אלימען מיר זאלין נים זעהן דיא כלי וואש זיי ברויכין דער צו לא נתבררה במחשבתנו דאש וואלטין מיר נים גיקענט אויש קלערין דורך אונזער פר שטאנד אויב עש איז אמת אז עש איז פר האנדין אזעלכעש אויף דער וועלט ולא עלתה ברעיונינו צורתו אונ וואלטין נים גקענט בטראכטין מים אונזערע גידאנקין וואש פר איין צורה די כלי מיז האבין וכן מה שהוא יותר קרוב אלינו אונ אויך זעלכע זאכן וואש איז נאך מער בקענט בייא אונז מן הכלים שמשתמשים בהם המון בני אדם דאש איז פון זעלכע כלים וואש מענטשין ניצין דער מים הפלס גלייך אז איין בעזמען איז אין איין זייט דאש גיוויכט אונ אין דעם לאנגין שטעקין וואש איז בייא דעם גיוויכט זיינן אן גיצייכינט די סימנים אונ אין דער אנדערער זייט היינגט מען אויף וואש מען וויל וועגין כי לולי השגת חוש ראותינו דען מיר זאלין דאש נים אליין זעהן מים אונזערע אויגין לא היה מתקיים בנפשותינו וואלט דאש נים גיהאט בייא אונז קיין קיום כלומר וואלטין מיר דאש נים גיהאלטין פר אגוויש שישקל שקל הצדק אז מען זאל קענען וועגין איין גירעכטע וואג במאזנים שאחד מחלקיהם יותר ארוך מן השני מים

התימה שישקול בו שקלים רבים נחלקים בחסר וביתר באבן אחת ומה שמשתמשים בו ב"א יותר תנועת האבן העליון מאבני הרחים בסבוב שוה באמצעים חלשים מניעים אותם המים וכשאנו משליכים אבן קטנה בשטף המים הנגרים לא היה מתעכב שעה עד שיהיה מגיע לתחתיתם וברחים ממשקל האבן כפלים רבים וכח האמצעים שינוע הרחים בעבורם פחות מכח השטף הרבה ואילו הגיד לנו מגיד ולא היינו רואים הדבר בעינינו היינו ממהרים להכחיש ולהשיב דבריו וזה מפני מעוט ידיעתנו ביסודי היצירה וחלישות הכרתנו בשרשי הנמצאים ותולדותיהם וטבעיהם וכחותם המתבודדים ומי שהוא בסכלות אשר ספרנו בדבר שהוא בין ידיו תדיר אין מן התימה שלא ידע מהלכי הגוזר והצדק ממשפטי הבורא יתע' אשר הם נעלמים ונעלם ממה שזכרנו עד אין קץ ובכמותו אמר דוד ע"ה (תהלים קל"א) ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני וגו' ואמר אחר זה מה שדומה לו מהמסר אל האלהים במאמרו אם לא שויתי ודוממתי

תנועת האבן העליון מאבני הרחיים כו' · באמצעיים החלשים · רצה לומר האבן כולה מתנועע על ידי גלגל קטן מחובר מעצים שהוא האמצע בין המים ובין האבן והאבן גדול כ"כ ושוקל כמה פעמים יותר מגלגל העצים ואילו יונח האבן הזה על הגלגל מהעצים האלה שמניעים האבן על שטף מים האלה בוודאי יוגללו תיכף מתוך המים ועתה הם מניעים אבן גדולה כזה שהוא פלא ועיין לעיל בשער היחוד מ"ש כיוצא בזה מל' המורה במשל הילד הנולד באיי הים שמסבר בזה כל מופתי הפילוסופים מאמיני הקדמות עיין שם דברים נחמדים: ובכמותו אמר דוד עליו השלום ה' לא גבה לבי וגומר ולא הלכתי בגדולות וגומר · רצה לומר לשאול ולחקור דברים שהם גבוהים ממני ונפלאים מעיני : אם לא שויתי ודוממתי נפשי· דמיתי את עצמי : כגמול

אזו אזוי אונ שאל וואש איין הלק איז גרעשער פון דעם אנדערין דען דער בעזמען וואש דאש שנירל ווערט ווייטער אייעק גירוקט ווענם עש אלץ מער ואילו הגיד לנו מגיד ולא היינו רואים אונ ווען איינער זאל אונז זאגין אז אזעלכעש איז פר האנדין אונ מיר זאלין ניט זעהען דיא זאך מיט אונזרע אויגין היינו ממהרים להכחיש וואלטין מיר זיך גיאיילט אים צו לייקענן ולהשיב על דבריו אונ אפ צו פרענין אויף זיינע רייד וזה אונ דאש קומט מפני מעוט ידיעתנו ביסודי היצירה ווייל אונזער פר שטאנד איז שלאף צו פר שטיין אין די שרשים פון די זאכין וואש גיפינען זיך אויף דער וועלט ותולדותיהם אונ אין די זאכין וואש קענן קומען אויש די שרשים וטבעיהם אונ זייערע טבעיות וואש איז אין איטליכער זאך ומי שהוא בסכלות אשר ספרנו אונ דער וואש קען זיך ניט פר שטיין אויף זעלכע זאכין וואש מיר האבין דער ציילט בדבר שהוא בין ידיו תמיד אין אזו איין זאך וואש איז ביא אים אלע צייט ביא דיא הענט אין מן התימה איז דאש שוין קיין וואונדער ניט שלא ידע מהלכי הגוזר וואש ער קען ניט ווישין די דרכים פון די זאכין וואש דער בשעפער איז זייא גוזר אז ער מוז זייא טאן אונ זיינען ניט אין דעם ווילין פון דעם מענטשין והצדק אונ דיא גירעכטיקייט דאש הייסט זעלכע זאכין וואש שטייען יוא אין דעם מענטשינש ווילין אונ דער עבר אונ עונש איז מיט גירעכטיקייט וואש דאש איז ממשפטי הבורא יתעלה פון די משפטים פון דעם בשעפער יתעלה אשר הם נעלמים ונעלם ממה שזכרנו וואש די סודות דער פון זיינען העכער אונ מער פר הוילין פון דעם וואש מיר האבין דער מאנט עד אין קץ ביז דרינען איז קיין עק ניט ובכמותו אונ פון דאש גלייכין האט דוד המלך עליו השלום גיזאגט אין (תהלים) ה' לא גבה לבי דו גאט מיין הארץ האט זיך ניט דער הויבין ולא רמו עיני אונ מיינע אויגין זיינען ניט צוא הויך צוא טראכטין אין זעלכע זאכין וואש זיינען פר בארגין אונ פר הוילין פון מיר ואמר אחר זה מה שדומה לו אונ דער נאך האט ער גיזאגט פון אזו איין גלייכין מהמסר אל האלהים וויא ער האט זיך איבער גיענטפערט צו גאט במאמרו אונ דאש ווייזין מיר פון דעם וואש ער האט גיזאגט אם לא שויתי ודוממתי נפשי האב איך מיך

ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי :

פרק ט **אמרה** הנפש כבר נחמתני במה שיאשתני מהשיג סוד הדבר הזה לדקותו ועומק ענינו אך גלה לי סוד עניני והכונה בהעמדתי בעולם הזה וקרב לי צורת ההכרה והצדק בכל יכולתך מן הדרך הקצרה ולא יהיה עניני כענין מי שלא הבין אופני טובתו מן הממונים כאשר הגיעני והוא שבקצת איי הודו עיר אחת הסכימו יושביה למנות עליהם איש נכרי בכל שנה וכאשר תשלם לו השנה יוציאוהו מביניהם ויחזור על הענין אשר היה עליו קודם שיתמנה עליהם והיה

כגמול עלי אמו. כתינוק הגומל על אמו : כגמול עלי נפשי. נפשי עלי לנגדך כתינוק היונק שדי אמו :

אמרה הנפש כבר נחמתני כו'. רק גלה לי סוד עניני ר"ל הודיעני מפני מה הביאני המלך הקב"ה לזה העולם הלא היה טוב לי אז מאתה ומה כוונתו שמעכבני בגוף הנגוף בעוה"ז ובודאי טעם יש בדבר לטוב לי ואנכי לא ידעתי ואני מחלה פניך שתודיעני סודי: וקרב לי צורת ההכרה והצדק כו'. ר"ל הבינני על דרך קצרה באיזה אברים ובאיזה דברים ומתי אני מוכרח במעשי ובאיזה מהם יהיה הצדק ר"ל הבחירה ממני ואיך יוכלו להיות שני ההפכים האלה בי כמו שיתבאר לפנינו : כאשר הגיעני. כמו שנאמר לי והגיעו

מיך דען ניט גיגליכין כגמול עלי אמו וויא איין קינד וואש פאר זיכערט זיך אויף דער ברוסט פון זיין מוטער כגמול עלי נפשי איך האב מיך זעלבשט גיהאלטין וויא איין קינד וואש זייגט דיא בריסט פון זיין מוטער פאר זיכערט ער זיך דאך אויף איר אזוא האב איך מיך אויך פאר זיכערט אויף דיר גאט :

אמרה הנפש זאגט די זייל כבר נחמתני דו האשט מיך שוין גיטרייסט במה שיאשתני דער מיט וואש דו האשט ארויש גישלאגין אויש מיין זין מהשיג סוד הדבר הזה פון צוא גרייכין דעם סוד פון דער זאך לדקותו ועומק ענינו פון וועגין וייל דער ענין איז זייער איידיל אונ טיף אך גלה לי סוד עניני נאר זאיי מיר מגלה דעם סוד פון מיין ענין כלומר זאיי מיר מודיע נאך וואש האט ער מיך גיבראכט אויף דער וועלט והכונה בהעמדתי בעולם הזה אונ וואש איז זיין כוונה וואש ער האלט מיך אדער ער זאמט מיך אויף דער וועלט אין דעם גוף וקרב לי צורת ההכרה והצדק אונ דאש גישטאלט פון די זאכין וואש איך בין דרינען גיצוואונגען אונ שטייען נים אין מיין ווילין אונ וועלכע זאכין עש שטייען יוא אין מיין ווילין ווען איך בין גיצוואונגען צו טאן נים וויא מיין ווילין איז אונ ווען איך בין ניט גיצוואונגען אונ וויא עש גישיקט זיך אז אין מיר זאלין זיין צווייא פר קערטע זאכין אמאל זאל איך זיין גיצוואונגען אונ אמאל ניט בכל יכולתך מן הדרך הקצרה מיט גאר דיין יכולת אויף איין קורצין דרך כלומר איך זאל האטשע עפיס דער פון פר שטיין ולא יהיה עניני אונ מיין פירונג זאל ניט זיין כענין מי שלא הבין אופני טובתו מן הממונים אזו וויא דאש פירונג פון דעם וואש האט נים פאר שטאנן די אופנים פון דיא טובות וואש דיא פערוואלטערין אנטפאנגען אין דער שטאט כאשר הגיעני אזו וויא ער איז ווייטער מפורש אזו וויא עש איז מיר דער ציילט גיווארין והוא אונ דאש איז שבקצת איי הודו דאש אין אמייל פון די אינזלען פון דעם לאנד הודו עיר אחת הסכימו יושביה איז פר האנדן איין שטאט וואש אירע וואונערש האבין אלע מיט אנאנדר מסכים גיוועזן למנות עליהם איש נכרי בכל שנה אז זיי זאלין אויף נעמען איבר זיך אפרעמדין פערוואלטער וואש ער איז ניט פון זייער שטאט אונ אלע יאר איין פערוואלטער וכאשר תשלם לו השנה אונ אז דאש יאר וועט אים אויש גיין יוציאוהו מביניהם זאלין זייא אים אפ שאפין פון צווישן זיי ויחזור על הענין אשר היה עליו קודם שיתמנה עליהם אונ זאל ווידער זיין אויף דעם ענין וויא ער איז גיוועזן פריער איידער ער איז ווארין אויף גינומען אויף זייא דאש מיינט מען נאך דעם יאר זאלין

והיה במתמנים עליהם איש אחד סבל לא ידע סודם בו וקבץ ממונות ובנה ארמונות וחזקם ולא הוציא מעירם דבר והשתדל להביא כל אשר היה לו חוץ לעיר ממון ואשה ובנים אליה וכאשר נשלמה לו השנה הוציאוהו אנשי העיר ההוא נעור וריק מן הכל והפרידו בינו ובין כל מה שבנה וקנה תחלה וסוף ולא מצא בצאתו מאומה מכל מה שהיה לו בעיר וחוצה לה והיה מתחרט ומתאבל על טרחו והשתדלותו במה שבנה וקבץ והיה לזולתו ואח"כ

והגיעו כדברים אלו : והיה במתמנים · ואירע שנה א' שהיה בתוך אותן המתמנים עליהם סכל שלא ידע סודם בו שלאחר שיכלה שנתו ישליכהו מארצם והוא סבר שלעולם ימשול ולא ילכד שקבץ ממון לבנות במדינתם אף גם מה שהיה לו חוץ למדינה הביא לכאן ואח"כ נשאר קרח מכאן ומכאן והוא משל נמרץ לאדם שהיוה כאן ומתר בקבר שלא לבד שאוסף ממון ובונה כאן כאילו לעולם יחיה אף גם מה שיש לו שם דהיינו תורה ומצות שיש לו לקבל שכרם גם בעוה"ב עושה אותם ע"מ לקבל פרס בעוה"ז ולכבודו ולהנאתו והוא מקבל שכרו עליהם בעוה"ז כמו שהיה חפץ וכאשר ישליכוהו לקברו נשאר קרח מכאן ומכאן ומאומה אין בידו גם ג"כ לא יועילו אח"כ התרטה אבל הנלבב בעל לב נבון וחכם כאשר ידע כאמת עשה לכסף כו' וכן הוא האדם החכם שכל מה שעושה בעו"הז אפילו הוא לגיפו ולהנאתו שהם דברים יקרים אבל ב"א הוא מניחם לשם דהיינו שעושה הכל לשם שמים וימלא שכרם בעולם הבא ושם יתענג בהם ונמלא הוא לעולם בשמחה בין בעו"הז ובעו"הב :

והם

זיי אים אפ ווארפין פון צו זיין איין פערוואלטער איבר זיי אונ זאל ווידער זיין אפראסטער וויא ער איז פריער גיוועזן והיה במתמנים עליהם איש אחד סכל אונ עש איז גיוועזן צווישין די א פערוואלטערש איינער איין נאר כלומר האט זיך גיטראפין איין יאר וואש דער פערוואלטער וואש זיי האבין אויף גינומען איז גיוועזן איין נאר לא ידע סודם בו ער האט נישט גיוואוסט פון זייער סוד דרינען דאש הייסט ער האט ניט גיוואוסט אז אלע יאר מאכין זייא אנאנדערין פערוואלטער נאר ער האט גימיינט אז ער וועט זיין איבער זיי אפערוואלטער אזו לאנג אז ער וועט לעבין וקבץ ממונות אונ האט איין גיזאמילט פיל געלט ובנה ארמונות אונ האט גיבויט פאלאצין וחזקם אונ האט דיא לייט גישטארקט פון דער שטאט מיט גרוישע חזקת ולא הוציא מעירם דבר אונ האט פון זייער שטאט קיין שום זאך ניט ארויש גיפירט והשתדל להביא כל אשר היה לו חוץ לעיר ממון ואשה ובנים אונ אלץ וואש ער האט גיהאט אין דער פרעמד געלט אונ ווייב אונ קינדר האט ער זיך גיפלייסט אויך צוא ברייננן אליה אין דער שטאט ארין וכאשר נשלמה לו השנה אונ אז דאש יאר האט זיך אים אויש גילאזט הוציאוהו אנשי העיר ההוא האבין אים דיא לייט פון דער שטאט אפ גישאפט אונ האבין אים גיהייסן גיין צו זיין היים איז ער גיוועזן נעור וריק מן הכל ליידיג אונ לעהער פון אלעמען אפילו זיינש וואש ער האט גיהאט האבין זיי אויך בייא אים אוועק גינומען והפרידו בינו ובין כל מה שבנה וקנה אונ האבין גימאכט איין צווישין שייד צווישין אים אונ צווישין דעם אלימען וואש ער האט גיקויפט פריער איידער ער איז גיווארין איין פערוואלטער בייא זייא אונ פון דעם וואש ער האט גיקויפט דער נאך אז ער איז שוין גיוועזן אפערוואלטער ולא מצא בצאתו מאומה אונ אז ער איז ארויש גיגאנגען פון דער שטאט האט ער ניט גיהאט קיין שום זאך מכל מה שהיה לו בעיר פון דיא אלע זאכן וואש ער האט גיהאט אין דער שטאט וואו ער איז גיוועזן איין פערוואלטער וחוצה לה אונ פון די זאכין וואש ער האט ארייין גיבראכט פון דער פרעמד דאש הייסט אונ פון דעם וואש ער האט גיהאט פריער זיין אייגינש והיה מתחרט ומתאבל על טרחו אונ ער האט חרטה גיהאט אונ האט גיקלאגט אויף זיין טירחא והשתדלותו אונ אויף זיין פלייסונג במה שבנה מיט דעם וואש ער האט גיבויט וקבץ אונ האט איין גיזאמילט פיר געלט והיה לזולתו אונ דער נאך איז דאש גיווארין צו אנאנדערין כלומר אונ דער נאך האט עש אנאנדערער

ואחר כך הסכימה דעתם למנות עליהם איש נכרי נלבב ונבון וכאשר נתמנה עליהם בחר מהם איש אחד והטיב אליו ושאל אותו על מנהגי האנשים ודתיהם עם מי שנתמנה עליהם קודם וגלה לו סודם ודעתם בו וכאשר ידע הדבר לא נתעסק במאומה ממה שנתעסק בו הראשון אשר זכרנו אך השתדל וטרח להוציא כל דבר יקר שהיה בעיר ההוא לעיר אחרת ושם כל מכמניו ומחמדיו בזולתם ולא בטח בגדולתם ובכבודם והיה בין האבל והשמחה כל ימי עמדו בעיר מתאבל "במהירות יציאתו מאתם "ועל שמעט בעיניו מה שמוציא מן החמודות כי אם היה עומד היה מוציא יותר והיה שמח בצאתו מהרה ממנה להתישב במקום אשר שם שם חמודותיו וישתמש בהם באופני תועלותיו ומיני הנאותיו בלב שלם ונפש בטוחה והתמדת

וסס כל מכמניו ׳ ויסס כל סמונותיו ואוצרותיו

(״סג״ס במסירות וכו׳ ועל שמעט וכו׳ פירוש סיס דואג מאמת סיליאתו ממסרת לזה לא יהיס יכולת בידו ללקיט אוצרותיו רק זמן מועט אבל לא כתאבל על מסירות יציאתו לבד)

אַנאַנדֶרעֶר צוא גִינוּמֶען ואח״כ הסכימה דעתם אוּנ דֶער נָאךְ אִיז בַּייא זַייא פַאר בְּלִיבִּין למנות עליהם איש נכרי נלבב ונבון צוא אוּיף נֶעמֶען אִיבֶּער זַייא פַאר אַיין פֶּערְוַואלְטֶער אַיין קְלוּגִין אוּנ אַפַּאר שְׁטַאנְדִיגְן מַאן וכאשר נתמנה עליהם אוּנ אַז עֶר אִיז ווארִין אוּיף גִינוּמֶען אִיבֶּער זַייא בחר מהם איש אחד הָאט עֶר אוּישׁ דֶער וֵויילְט פוּן זֵיי אַיין מֶענְטְשִׁין והטיב אליו אוּנ הָאט אִים טוֹבוֹת גִיטָאן ושאל אותו על מנהגי האנשים אוּנ הָאט אִים אוּישׁ גִיפְרֶעגְט אוּיף דִי מִנְהָגִים פוּן דִיא לַייט ודתיהם אוּנ אוּיף זֵייעֶר דַת עם מי שנתמנה עליהם קודם אוּנ וִויא זַייא הָאבִּין זִיךְ נוֹהֵג גִיוֶועֶן מִיט דֶעם פֶּערְוַואלְטֶער וָואשׁ אִיז פַר אִים גִיוֶועֶן וגלה לו סודם הָאט דֶער מֶענְטְשׁ אִים אַנְטְפְּלֶעקְט זֵייעֶר סוֹד ודעתם אוּנ זֵייעֶר דֵיעָה בו אִין דֶער שְׁטָאט אָדֶער וִויא זֵייעֶר דֵיעָה אִיז בּוּ מִיט אִים אַז זֵיי הָאבִּין אִים נָאר אוּיף גִינוּמֶען אוּיף אֵיין יָאר וכאשר ידע הדבר אוּנ וִויא דֶר פֶּערְוַואלְטֶער אִיז גִיוָואר גִיווארִין דִי זַאךְ לא נתעסק במאומה ממה שנתעסק בו הראשון הָאט עֶר נִיט עוֹסֵק גִיוֶועֶן אִין קֵיין שׁוּם זַאךְ פוּן דִיא זַאכִין וָואשׁ דֶער עֶרְשְׁטֶער הָאט גִיטָאן אך השתדל וטרח נָאר עֶר הָאט זִיךְ גִיפְלַייסְט אוּנ מַטְרִיחַ גִיוֶועֶן להוציא כל דבר יקר שהיה בעיר ההיא צוּ אוּישׁ צִיהֶען דִי אַלֶע טַייעֶרֶע זַאכִין וָואשׁ זַיינֶען גִיוֶועֶן אִין דֶער שְׁטָאט לעיר אחרת צוּ אַיין אַנְדֶערֶער שְׁטָאט ושם כל מכמניו ומחמדיו אוּנ אַלֶע זַיינֶע אוֹצְרוֹת אוּנ גָאר זַיין גִילוּסְטִיקַייט הָאט עֶר גִיטָאן בזולתם אִין אַיין אַנְדֶערֶער שְׁטָאט ולא בטח בגדולתם ובכבודם אוּנ הָאט זִיךְ נִיט פַאר לָאזִין אוּיף זֵייעֶר חֲשִׁיבוּת אוּנ כָּבוֹד והיה בין האבל והשמחה כל ימי עמדו בעיר אוּנ אַלֶע טֶעג וָואשׁ עֶר אִיז גִיוֶועֶן אִין דֶער שְׁטָאט אִיז עֶר גִיוֶועֶן צְווִישִׁין טְרוֹיעֶרְקַייט אוּנ פְרֵיילִיכְקַייט מתאבל טְרוֹיעֶרִיג אִיז עֶר גִיוֶועֶן במהירות יציאתו מאתם וַוייל עֶר הָאט גִיוואוּסְט עֶר וֶועט גִיךְ פוּן זַייא אַוֶועק גֵיין ועל שמעט בעיניו מה שמוציא מן החמודות אוּנ וַוייל דָאשׁ גִילוּסְטִיקַייט וָואשׁ עֶר הָאט אַרוּישׁ גִיפִירְט פוּן דֶער שְׁטָאט אִיז בַּייא״אִים אִין דִיא אוֹיגִין צוּא וֵויינִיג גִיוֶועֶן (עיין בהג״ה) כי אם היה עומד וָוארוּם עֶר זָאל זִיךְ לֵיינְגֶער פַאר זַאמֶען אִין דֶער שְׁטָאט היה מוציא יותר וָואלְט עֶר מֶער אַרוּישׁ גִיפִירְט והיה שמח בצאתו מהרה ממנה אוּנ הָאט זִיךְ ווִידֶער גִיפְרֵייט דֶער מִיט-וָואשׁ עֶר וֶועט פוּן זַייא גִיךְ אַוֶועק גֵיין להתישב צוּ בַּזֶעצִין זִיךְ במקום אשר שם שם חמודותיו אוּיף דֶער אָרְט וואוּ עֶר הָאט דָארְטִין גִיטָאן זַיין גִילוּסְטִיגֶע אוֹצְרוֹת וישתמש בהם באופני תועלותיו אוּנ וֶועט מִיט זֵיי נִיצִין אִין דִי אוֹפַנִים פוּן זַיין הִילְפוּנְג ומיני הנאותיו אוּנ מִיט פִיל הֲנָאוֹת צוּ הָאבִּין דֶער פוּן בלב שלם ונפש בטוחה אוּנ וֶועט זַייא נִיגִיסִין מִיט דֶעם פוּלִין הַארְצִין אוּנ מִיט פַר זִיכֶערְט לַייבּ דָאשׁ הֵייסְט עֶר וֶועט שׁוֹין דָארְטִין פַר קֵיין שׁוּם זַאךְ קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבִּין והתמדת ענין אוּנ דִיא זַאךְ וֶועט

בייא

והתמדת ענין וכשלמה שנתו לא דאג על צאתו מאתם אך מהר לדבר בשמחת לב ובסבר פנים משבת מעשהו והשתדלותו והלך לטובה רבה וכבוד גדול בשמחה מתמדת ושמח בשני הענינים והגיע אל תאותו בשני המקומות ואני יראה שיקרני מקרה הכסיל אשר יגע בשני הענינים והפסיד בשני המקומות וכיון שחנני האל אותך הורני והראני עניני ומה שעמדת עליו מסוד דברי ואופני תקנתי • אמר השכל כבר ספרת במשל שהבאת צורת עמדך בעולם וכי ענינך בו כענין הממונים אשר זכרת וכבר התברר אצלך גרותך ומהירות יציאתך ואת צריכה שתעשה מה שעשה הנלבב הנבון

ביא אים לאנג גידויערין וכשלמה שנתו אונ אז זיין יאר האט זיך אויש גילאזין לא דאג על צאתו מאתם האט ער זיך ניט גיזארגט וואש ער בדארף אוועק גיין פון זיי אך מהר לדבר בשמחת לב וסבר פנים נאר ער האט זיך נאך גיאיילט דער צו מיט אפרייליך הארץ אונ מיט איין וואול גימיט משבת מעשהו והשתדלותו האט ער גילויבט אליין זיין ווערק אונ זיין פלייסונג והלך לטובה רבה אונ איז גיגאנגען צוא פיל גוטש וכבוד גדול אונ צו גרויש כבוד בשמחה מתמרת מיט איין שמחה וואש גידויערט לאנג ושמח בשני הענינים אונ האט זיך גיפרייט אין ביידע ענינים איין מאל וואש ער האט ניט גיבראכט אין דער שטאט איין זיין גוטש וואש ער האט גיהאט זיין איינגנש איידער ער איז גיווארין איין פערוואלטער אונ דאש אנדערע וואש ער האט איבער גיפירט דיא אוצרות פון דער שטאט וואש ער איז גיוועזן דריגן איין פערוואלטער צו זיין היים והגיע אל תאוותו בשני המקומות אונ האט גיגרייכט צוא זיין גילוסטיקייט אין ביידע ערטער איין מאל אז ער איז גיוועזן איין פערוואלטער האט ער דאך בוודאי גיהאט וואש ער האט גיוואלט אונ אז ער איז אויש גיווארין איין פערוואלטער האט ער אויך גיהאט וואש ער האט גיוואלט ווייל ער האט זייער פיל אוצרות אן גיקליבן זאגט דער נפש ואני יראה אונ איך פארכט מיך שיקרני מקרה הכסיל עש זאל מיר זיך ניט טרעפין אזוא וויא דאש טרעפונג פון דעם פערוואלטער וואש ער איז גיוועזן איין נאר אשר יגע בשני הענינים וואש ער האט זיך גימיט אין דיא ביידע זאכין דאש היימש אין דער שטאט האט ער זייער פיל טרחות גיהאט אויף צוא בויען די בנינים אינ דאש וואש ער האט גיהאט פריער איידער ער איז אפערוואלטער גיוועזין האט ער אויך אהער גיבראכט והפסיד בשני המקומות אונ האט אויף ביידע ערטער אן גיווארין וויא באלד מען האט אים אפ גיווארפין פון דעם פערוואלטעראיי האט ער גיט גיהאט אפילו דאש פריערדיגע אויך וכיון שחנני האל אותך אונ ווייל גאט האט מיר די גינאד גינעבין אז דו בישט ביא מיר הורני לערין מיך והראני עניני אונ וויז מיר אין מיינע פירונג ומה שעמדת עליו מסוד דברי אונ וואש דוא האשט פאר שטאנען פון דעם סוד פון די זאכין וואש איך פאר שטייא ניט ואופני תקותי אונ אין וואש פאר איין אופן איך זאל קענען גיהאלפן ווערין אמר השכל זאגט דער שכל כבר ספרת במשל שהבאת אין דעם משל וואש דו האשט גיבראכט האשטו דאך שוין דער ציילט צורת עמדך בעולם אין וואש פאר איין גישטאלט דו בישט גישטעלט אין דער וועלט וכי ענינך בו כענין המלכים אשר זכרת אונ אז דיין פירונג איז אין דער וועלט אזו וויא דאש פירונג פון די פערוואלטערין פון דעם אינזיל וואש דו האשט דער ציילט וכבר התברר אצלך אונ עש איז דאך שוין אויש גיקלערט גיווארין ביא דיר גרותך דיין פרעמדיקייט וואש דו בישט אין דעם עולם ומהירות יציאתך אונ וויא דו מוזט גיך אוועק גיין פון דעם עולם ואת צריכה שתעשי אונ דו בדארפשט צו טאן מה שעשה הנלבב הנבון

וואש

הנבון שיהיה ענינך כענינו ואם תטה ממנו אין לך תועלת בדברי ולא הנאה במליצתי אמרה הנפש לולי חפצי בדבר לא הייתי חוקרת על מה שנעלם ממני מעניני . אמר השכל אבל סוד דבריך שהבורא בראך מלא דבר בכלל מה שברא מן הגרמים הרוחניים ורצה לנשאך ולהרים מעלתך עד מעלת סגולתו ובחיריו ובריו מן הקרובים אל אור כבודו לטוב לך ולחסד עמך ולא היית ראוי לזה אלא אחר שלשה דברים אחד מהם הסר מסך האולת מעליך והאיר לך בדעתו והב' נסותך ובחנך אם תבחרי בעבודתו או

ואולרותיו : אמר השכל אבל סוד דבריך · למה ועל מה באת לזה העולם כוא : שהבורא בראך מלא דבר ר"ל מאין ומאפס ליש: בכלל מה שברא כו' · ר"ל שהנשמה היא מעולם הרוחניים והיא קודש נואה לעו"כז כמו שאר מלאכי מעלה רק שהם מוכרחים במעשיהם והם עומדים במקום אחד שאין להם שכר ועונש : ורצה לנשאך כו' · ורוצה הש"י לנשא את הנשמה להעלותה למדרגה הפי' ממעלת המלאכים יז"ש מן הקרובים אל אור כבודו שנשמת הצדיקים הם ממש מרכבה וקרובים אל השכינה כמ"ש חז"ל האבות הן הן המרכבה וכל אדם יוכל להגיע למדרגתם כמעשיו

וכל זה הוא מוסכם בפי כל המקובלים שמדרגות הצדיקים הם למעלה מן המלאכים וכ"ה דעת המחבר הזה וכדעת רס"ג ודלא כדעת הפילוסופים שהביאם הראב"ע בפ' בראשית שמצעו מאוד את נשמת הצדיקים ועיין בס"ה פע"ק ובבל"ה : ולא היית ראוי לזה · בה בעולם הרוחניים להעלותך למדרגה הרמה הנ"ל מפני שהנשמה היא ערימה עדיין מן מלות ומע"ט והאוכלת שם נהמא דכסופא כמו שכתב בזוהר כמה פעמים : אלא אחר שלשה דברים · כאשר עשה השם יתברך עמך בעולם הזה שלשה דברים אז תוכל לעלות למדרגה הרמה הנ"ל והם הא' הסר מסך האולת מעליך שלא תהיה הכל כסוס כפרד אין הבין : והאיר לך בדעתו · שנתן לך דעה ובינה והשכל כי בלעדו לא ירים איש את ידו : נסותך כו' · שהשם יתברך מנסה אותך בעולם הזה שתוכל לבחור בעבודתו או להמרותו ויראה באיזה דרך תבחר : והשלישי

וואש דער קלוגער אונ פר שטאנדיגער פערוואלטער האט גיטאן שיהיה ענינך כענינו דאש דיין פירונג זאל זיין וויא זיין פירונג ואם תטה ממנו אונ אויב דו וועשט אוועק נייגן פון דעם דרך פון דעם פערוואלטער דר חכם אין לך תועלת בדברי וועט דיר קיין הילף ניט ארויש קומען מיט מיינע רייד ולא הנאה במליצתי אונ עש וועט דיר ניט ארויש קומען קיין הנאה פון מיינע מליצות : אמרה הנפש זאגט די זייל לולי חפצי בדבר ווען איך זאל ניט וועלין אין דער זאך לא הייתי חוקרת על מה שנעלם ממני מעניני וואלט איך ניט בגערט צוא פארשטין נאך זעלבע זאכין פון מיינע ענינים וואש זיינען פון מיר פר הוילין אמר השכל זאגט דער שכל אבל סוד דבריך אבער דר סוד פון דיין זאך נאך וואש דער בשעפער האט דיך גיבראכט אויף דער וועלט איז דאש שהבורא בראך מלא דבר דאש דער בשעפער האט דיך בשאפין אויש ניכט בכלל מה שברא אין דעם כלל וואש ער האט בשאפין מן הגרמים הרוחניים דאש זיינען די מלאכים כלומר די נשמה איז ארויש גינומען פון דעם עולם וואש דארטין זיינען אייטיל רוחניים אונ אײדער זיא איז גיקומען אויף דער וועלט איז זיא גיוועזן אזו וויא די מלאכים ורצה לנשאך אונ גאט ברוך הוא האט דיך גיוואלט דר הויבן ולהרים מעלתך אונ צו דער הויבין דיין מעלה אז דו זאלשט קומען עד מעלת סגולתו ביז צו דער מעלה פון זיינע גיליבטע ובחיריו אונ זיינע אויש דער וויילטע ובריו אונ זיינע ריינע מן הקרובים אל אור כבודו פון די וואש זיינען נאהענט צו דעם ליכט פון זיין כבוד דאש איז איין גרעשערע מעלה פון די מלאכים אונ דאש איז לטוב לך ולחסד עמך ווייל ער וויל מיט דיר טאן גוטש אונ חסד ולא היית ראוי לזה אבר דו בישט ניט ראוי צו קומען צו דר הויבער מעלה אלא אחר שלשה דברים נאר נאך דרייא זאכין כלומר סיידן אז גאט ברוך הוא טוט מיט דיר אויף דעם עולם דריי זאכין אחד מהם איינש פון זיי איז הסר מסך האולת מעליך דו זאלשט פון דיר אפ טאן די דעק פון נארישקייט דאש הייסט אז דו טושט אזאך זאלשטו זיא טאן מיט שכל אונ פר שטאנד והאיר לך בדעתו אונ דען וועט דיר גאט ברוך הוא לייכטן נאך זיין ווילן נאך והשני נסותך ובחנך אם תבחרי בעבודתו אונ דאש אנדרע איז ער טוט דיך פרובין אויב דו וועשט דיר

אויש

או בהמרותו והשלישי מיסרך בעולם הזה בסבלך עול עבודתו בו להעלותך אל מעלת העליונים הסובלים שנאמר בהם (תהלים קג) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו ולא יתכן לך זה ואת על ענינך הראשון ומחכמת הבורא יתעלה ברא לך העולם הזה בכל אשר בו מקופא וצומח והי על סדר מתוקן והנהגה נכונה והכל מתוקן לתועלתך ובחר לך מסגולת יסודותיו היכל מתוקן דומה לעולם בשרשיו ותולדותיו ותכונתו ופתח לך בו חמשה שערים אל העולם והפקיד עליהם חמשה שוערים מנאמניו והשערים הם כלי החושים העינים והאזנים והאף והלשון והידים והשוערים הם החושים החמשה המשתמשים בהם והם חוש הראות וחוש

והשלישי מיסרך בעוה"ז · פי' שולח יסורים או שאר נסיונות על האדם לראות אם תבעט ביסורין או אם תקבלם באהבה ותעבוד את ה' בכל מדה שהוא מודד לך וכמו שהאבות היו כל ימיהם בטלטול וביסורין וכן התמימים והישרים שבכל דור ודור שהמה ביסורין מטעם הזה כדי להעלותן במדרגה העליונה מאותה כמלאכים הנקראים גבורי כח וגו' דאל"כ היה לו רק טוב בעוה"ז במה יזכה לכל הגדולה ההוא : ולא יתכן לך זה בעוד היות הם בעולם הנשמות לעשות כל הג' דברים האלה : ומחכמת הבורא כו' מקופא · הוא הדומם נברא העולם הוא הכל בשביל האדם : ובחר לך מסגולת יסודותיו כו' · הוא הגוף שהנה ממבחר ומטוב

אויש דער ווייל אין זיין דינשט או בהמרותו אדר דו ועשט אים חס ושלום ווידער שפעניגען והשלישי אונ דאש דריטע איז מיסרך בעולם הזה וואש גאט שטראפט דיך אויף דער וועלט בסבלך עול עבודתו בו דאש דו זאלשט ליידין דעם יאך פון זיין דינשט דרינען כלומר ער שיקט דיר צו יסורים אונ דו זאלשט זיי מקבל זיין באהבה אונ זאלשט אים פארט דינן להעלותך אל מעלת העליונים אונ דרום טוט ער עש כדי ער וויל דיך אויף ברייגנען צו דער מעלה פון די מלאכים וואש ליידין גאטש דינשט וואש פון זיי ווערט גיזאגט אין (תהלים) ברכו ה' מלאכיו זיינע מלאכים טוען לויבן גאט גבורי כח עושי דברו וואש זיינען שטארק אין קראפט אונ טוען זיינע רייד ולא יתכן לך זה ואת על ענינך הראשון אונ ווען דו בישט ניוועזן אויף דיין ערשטין ענין כלומר אז דו בישט גיוועזן אין דעם אויבערשטן עולם וואלט זיך דאך ניט גישיקט צו טאן דיר די דריי זאכין דרום האט דיך גאט ברוך הוא גישטעלט אין דעם עולם ומחכמת הבורא יתעלה אונ דורך דער חכמה פון דעם בשעפר יתעלה ברא לך העולם הזה בכל אשר בו האט ער דיר בשאפין די וועלט מיט אלעם וואש דרינען איז מקופא פון הארטע זאכין וואש שפראצין ניט דהיינו אייזין אדער אזו אגלייכין וצומח אונ זעלכעש וואש שפראצט אויש דער ערד וחי אונ לעבעדיגע בשעפעניש אונ אלץ איז גישטעלט על סדר מתוקן אויף איין רעכטן סדר והנהגה נכונה אונ אויף איין רעכטן פירונג והכל מתוקן לתועלתך אונ אלץ איז אן גיברייט צו דיין הילף וואר־ום אלע זאכין זיינען בשאפן גיווארן פון דעם מענטשינס וועגין ובחר לך מסגולת יסודותיו אונ פון זיינע בעשטע יסודות האט ער דיר אויש דער ווייל היכל מתוקן איין וואול בערייטן פאלעש דאש איז דר גוף וואש ער איז איין היכל צו דער נשמה דומה לעולם וואש ער איז גלייך צו דר וועלט בשרשיו מיט זיינע שרשים ותולדותיו ותכונתו אונ מיט די זאכין וואש דרוישׂ וואקסט אונ מיט זיין גישטאלט ופתח לך בו חמשה שערים אל העולם אונ האט דיר גיעפינט אין דעם גוף פינף טויערין צו דער וועלט והפקיד עליהם חמשה שוערים מנאמניו אונ האט דריבער גישטעלט פינף גיטרייע היטער והשערים הם כלי החושים אונ דיא טויערין זיינען דיא כלים פון דיא חושים העינים והאזנים והאף והלשון והידים דיא אויגין אונ דיא אויערין אונ דיא נאז אונ דיא צונג אונ דיא הענט והשוערים אונ היטערש פון די טויערין הם החושים החמשה המשתמשים בהם דאש זיינען די פינף חושים אלץ וואש מען ניצט מיט זייא והם חוש הראות אונ דאש זיינען דער חוש וואש מען זעהט כלומר דאש אויג איז דיא כלי פון דעם חוש הראות אונ דאש וואש מען זעהט

דער

והוש השמע והריח והטעם והמשוש אשר בהם תגיעי אל כל תועלותיך בעולם הזה והכין לך בתוך ההיכל ארבע מעלות לארבעה נגידים להנהיגו והם המוח והלב והכבד והביצים ותקן בתוכו עוד ארבעה אוצרות לארבעה פקידים רצה לומר הכח המושך והכח המחזיק והכח המעכל והכח הדוחה ואוצרותם ומשכנותם הם שתי מרירות השחורה והאדומה והליחה הלבנה והדם לתקנת ההיכל ופזר העבדים מבית ומבחוץ לעבדו ולשמרו הפנימים המעיים והגידים והמיתרים והעצבים והעורקים והחיצונים הידים והרגלים והלשון והרחם והשינים והצפרנים והדומה להם והכין לך אחר כך קשרים ומצועים

ומהמזג שהד' יסודות שהם אפר מים רוח אש והגוף הזה שהוא ההיכל לנשמה דומה לכל העולם בכלל כן יש בגוף הכל בפרטות כמ"ש לעיל : והכין לך ד' מעלות כו' · שכל אחד מעלתו יותר מחבירו כי המוח בו שוכן השכל והזכרון והלב שוכן נפש החיוני והרצוני וכח המתעורר : והכבד משכן נפש הצומחת · והביצים שבהם כח הזריעה והמוליד בדומה ובד' כחות הללו מתנהג הגוף : הכח המושך והמחזיק כו' · הכחות הללו נתבארו היטב בשער הבחינה פ"ה ע"ש · ואוצרותיהם כו' הם ד' שהם שתי מרירות מרה השחורה היא הטחול מרה האדומה בכיס המרה · וי"נ מרה ירוקה

דר מיט דאש איז דר חוש אליין ווארום עש איז פר האנדין זעלבע מענטשין וואש האבן אויגין אונ זעהן פארט ניט האבין זייא נאר די כלי דהוש אבער דעם הוש הראות אליין האבין זייא ניט וחוש השמע אונ דר חוש וואש מען הערט די אויערין זיינען די כלי ההוש אונ דאש מען הערט איז דער הוש השמע אליין אונ אזו איז בייא אלע פינף הושים והריח אונ וואש מען שמעקט והטעם אונ וואש מען פילט איין טעם אין איין עסין דש איז הוש הלשון והמשוש אונ וואש מען פילט וואש מען טאפט אן מיט די הענט דאש איז הוש הידים אשר בהם תגיעי אל כל תועלותיך וואש דורך דיא פינף הושים קענסטו גרייכין צוא גאר דיין הילף אויף דר וועלט והכין לך בתוך ההיכל אונ אין דעם גוף האט ער דיר אן גיבריים ארבעה מעלות לארבעה נגידים פיר מעלות די זאלין זיין פיר הערין איבר דעם גאנצין גוף להנהיגו צוא פירין אים והם אונ דיא זיינען דר מוח אונ דאש הארץ אונ דר לעבער אונ די ביצים (עיין מ"ל) ותקן בתוכו עוד ארבעה אוצרות אונ האט דרינען אן גיברייט נאך פיר אוצרות לארבעה פקידים צו פיר אויף זעהערש"ל דאש מיינט מען הכח המושך דר כח וואש ציהט דאש עס'ן אין מאגין ארין והכח המחזיק אונ דער כח וואש האלט דאש עסין אין מאגין אז עש זאל זיך דארטין ניט איבר קאבין והכח המעכל אונ דער כח וואש קאכט עש איבר אונ צוא טיילט עש אין דיא אברים והכח הדוחה אונ דער כח וואש טרייבט אפ דאש פסולת ואוצרותם ומשכנותם אונ זייער אויף האלטין אונ זייער וואונונג איז הם שתי מרירות אין דיא צווייא גאלין השחורה והאדומה דיא שווארצע גאל אונ דיא רויטע גאל והליחה הלבנה והדם אונ דיא ווייסע ליחה אונ דאש בלוט וואש איז פאר האנדין אין דעם מענטשין לתקנת ההיכל צום באשטאנד פון דעם גוף ופזר העבדים מבית ומבחוץ אונ האט פאר שפרייט די קנעכט כלומר אונ האט גישטעלט פיל קנעכט פון אינווייניג אונ פון אויסן ווייניג דאש זיינן די איברים לעבדו ולשמרו פון וועגין דעם גוף צו בדינן אונ צו היטן אים הפנימים דיא אינווייניגשטע קנעכט זיינן המעים דיא גידערים והגידים אונ דיא אדערין והמיתרים אונ די ווייסע אדערין וואש אין זייא איז ניט פאר האנדין קיין הלל אונ קיין בלוט והעצבים אונ דאש האר פלאקס והעורקים אונ די קלאפ אדערין דאש איז דער דפק והחיצונים אונ די אויש ווייניגסטע קנעכט זיין הידים והרגלים והלשון דיא הענט אונ דיא פיס אונ דיא צונג והרחם אונ דער מראכט והשינים והצפרנים אונ דיא ציין אונ דיא נעגיל אונ נאך זעלבע גלייכין והכין לך אחר כן דער נאך האט ער דיר אן גיברייט קשרים זעלבע זאכין וואש קניפין צו אנאנד דיא נשמה מיט דעם גוף

ומצועים בין הרוחניות ובין הגשמיות והם הדם הנובע והחום הטבעי והרוח החיוני ואח"כ חברך אל ההיכל הזה חבור מתוקן וקשרך אליו קשר מסודר (הג"ה שסידר הג' מיצועים הנ"ל שיהיו אמצעי' זה בזה בכדי שעל ידם תתקשר הנפש בגוף) ביכלתו וחכמתו יתברך כדי שישלימו לך השלשה דברים אשר זכרתי לך והכין לך לצרכך שני יועצים והפקיד עליהם שני סופרים ונתן לך מן העבדים והשמשים בצרכך בעולם הזה והשני יועצים האחד מהם הוא השכל המורה אותך מה שיש ברצון האל והיועץ השני תאותך אשר תשיאך ותסיתך במה שתקצוף ה' אלהים (עיין נפ"ל החילוק שבין השאה להסתה בטוב טעם מאוד :) בוראך בו והשני סופרים אחד מהם כותב מעשיך הטובים בסתר ובגלוי ובמצפון ובנראה על ידי המשתמשים בו מכל מי שקדם זכרו מן

ירוקה והליחה הלבנה בריאה וי"א במות והדם בישולו בכבד ומשם מטהר הדם ללב והלב לשאר האברים והגידים כמו שמבואר בשער הב' עיין שם. וכן העצבים והעורקים וכל הענין ע"ש פירושה : והכין לך לצרכך שני יועצים הם השכל והתאוה ואני מכנה אותה בשמות יצר הטוב ויצר הרע והם לצרכך כדי שיהיה לך הבחירה לנטות אחר מי שתרצה : והשני סופרים אחד מהם כותב מעשיך כו'. כי כל מה שהאדם עושה הוא ע"פ רושם למעלה בין טוב בין רע והכל כותבם ממש וידוע שבורא במעשיו ובדבורו או קטיגור או סניגור והם עומדים ולא יתבטלו עד שיעשה תשובה וכן אמרו במשנה החנות פתוחה והחנוני מקיף הפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה כו'. ואמרו בגמרא בפרק קמא דתענית על פסוק צדיק וישר הוא אמרו בשעת פטירתו כל אדם לבית עולמו כל מעשיו נפרטים לפניו ואומרים לו כך וכך עשית במקום פלוני ביום פלוני והוא אומר הן אומרים לו חתום וחותם שנאמר וביד כל אדם יחתום ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר להם יפה דנתוני לקיים מה שנאמר למען תצדק

ומצועים בין הרוחניות ובין הגשמיות און זייא זיינען מיטלען צווישין דעם רוחניות פון דר נשמה און צווישין דעם גשמיות פון דעם גוף והם און די זיינן הדם הנובע דאש בלוט וואש קוועלט כלומר וואש קומט צו אלע מאל דעם מענטשין דורך דעם שפייז והחום הטבעי און די נאטירליכע היץ והרוח החיוני און דר לעבדיגר אטום ואחר כך חברך אל ההיכל הזה חבור מתוקן און דר נאך האט ער דיך בהעפט צו דעם גוף מיט אגוט בהעפטונג וקשרך אליו קשר מסודר און האט דיך וואול כסדר פר קניפט (עיין בהג"ה) און דאש איז אליץ ביכלתו וחכמתו יתברך מיט זיין יכולת און מיט זיין חכמה גילובט איז ער דאש האט ער אליץ גיטאן כדי שישלמו לך השלשה דברים פון וועגין עש זאלין קענן נגמר ווערין אין דיר די דרייא זאכין אשר זכרתי לך וואש איך האב דיר אויבין דר מאנט וואש פון דעסט וועגין ביסטו בשאפין גיווארין אויף דער וועלט והכין לך לצרכך און דר האט דיר אן גיברייט פון דיין בדערפעניש וועגין שני יועצים צווייא ראט געבר והפקיד עליהם שני סופרים און האט איבר זייא גישטעלט צווייא שרייבר ונתן לך מן העבדים והשמשים בצרכך בעולם הזה און האט דיר גיגעבין פון קנעכט און בדינערס וויפיל דוא בדארפסט אין דעם עולם איצונד דר עכל מפורש זיינע רייד והשני יועצים און דיא צווייא ראט געבערש וואש איך האב אויבין גיזאגט האחד מהם הוא השכל איינר פון זיי איז דער שכל המורה אותך מה שיש ברצון האל דאש ער לערינט דיך צו טאן וואש גאטש ווילין איז והיועץ השני תאותך און דער אנדערר ראט געבר איז דיין גילוסטיקייט אשר תשיאך ותסיתך וואש ער רעט דיך אן און פאר פירט דיך במה שתקציף ה' אלהים בוראך בו צו זעלכע זאכין וואש דוא זאלשט דער צארינען מיט זייא גאט דיין בשעפר והשני סופרים און די צווייא שרייבערש אחד מהם כותב מעשיך הטובים איינער פון זייא וואש שרייבט דיינע גוטע מעשים וואש דוא טוסט בסתר ובגלוי אין פר בארגנע ערטר און אנפלעקטע ערטר במצפון ובנראה און די מעשים טובים וואש דוא טוסט אין דיינע פאר בארגנע מחשבות און די מעשים טובים וואש ווערין פון דיר גיזעהן על ידי המשתמשים בו מכל מי שקדם זכרו וואש דו טוסט זייא דורך די איברים וואש בדינען דיך פון אלע וואש מיר האבין אויבין דער מאנט

מן

מן השוערים והנגידים והפקידים והעבדים והיועצים והמשרתים והשמשים והסופר השני הוא כותב המעשים הרעים על הדרך הנזכר במעשים הטובים (הג"ה מחברת נקרא מי שיכתוב לברת בקבע ושמש נקרא המשמש לפרקים :) "והמשרתים והשמשים הם המדות הנפשיו' כשמחה והדאגה והששון והיגון והזכרון והשכחה והחכמה והסכלות והגבורה והמורך והנדיבות והכילות והצדק והרשע והבושת והעזות והתקוה והיראה והאהבה והשנאה וההנאה והצער והגאוה והענוה והשררה והשפלות והרבה כאלו ממה שאת משתמש בהם במצפונך והבורא יתברך צוה השוערים והנגידים והפקידי' והעבדים והיועצים המשרתים והשמשים לשמוע לך ולעמוד למצותיך עד קץ ידוע אלא בענינים מיוחדים באדם להם בעת התחברותם אליך

תצדק בדברך וגו' עכ"ל הגמרא · כשמחה והדאגה להבא : והששון והיגון לעבר · הר"ן : והבורא יתברך צוה כו' רצה לומר צוה הגוף וכל המשמשין את הנשמה לשמוע לך בכל אשר תחפוץ ונתן לו זמן עד קץ ידוע עד יום המיתה כפי הנגזר עליו מתי ימות : אלא בענינים מיוחדים באדם · אלא הם ענינים מיוחדים באדם שהוא מוכרח בהם כמו אם חכם אם טפש עני או עשיר וכו' כנ"ל וכן הכחות שבאדם כמו הכח המושך והמחזיק והדוחה וכדומה הם גם כן מוכרחים במציאתם : בעת התחברותם אליך · ר"ל בהענינים כאלה בהם

מן השוערים פון דיא טויער היטערש והנגידים אונ פון דיא הערין וואש פירין דעם גוף והפקידים אונ פון די אויף זעהערס והעבדים והיועצים והמשרתים והשמשים אונ דיא קנעכט אונ ראט געבערש אונ בדינערס והסופר השני אונ דער אנדערער שרייבער הוא כותב המעשים הרעים איז וואש ער שרייבט די שלעכטע מעשים על דרך הנזכר במעשים הטובים אין דעם דרך וויא מיר האבין גיזאגט פון יענעם שרייבר וואש ער שרייבט דיא גוטע מעשים והמשרתים והשמשים אונ דיא קנעכט אונ דיא דינערס והם דאש זיינען המדות הנפשיות דיא מדות וואש זיינען אין דעם מענטשינס נאטור כשמחה והדאגה גלייך וויא דאש לוסטיקייט וואש איינער פרייט זיך אויף איין זאך וואש וועט קומן אדר ער זארגט זיך אויף איזאך וואש וועט קומן והששון והיגון אונ די פרייד אונ טרויערקייט וואש איינער האט אויף אזאך וואש איז שוין גיקומען והזכרון והשכחה אונ דאש גידיינקעניש אונ פר געסונג והחכמה והסכלות אין קלוגהייט אונ נארהייט והגבורה והמורך אונ וואש איינר האט אשטארק הארץ אדר איינך הארץ והנדיבות אונ גוט ווילקייט וואש איינר איז איין מילדר מאן והכילות אונ קארגהייט והצדק והרשע אונ דיא גירעכטיקייט אונ דיא בייזקייט והבושת והעזות אונ דיא בושה אונ דיא עזות והתקוה והיראה אונ דיא האפונג וואש האפט צוא איין גוטע זאך אונ דיא פארכט פאר אשלעכטע זאך והאהבה והשנאה אונ דיא ליבשאפט אונ פיינד שאפט וההנאה והצער אונ דיא הנאה אונ דער צער והגאוה והענוה אונ די האפערקייט אונ דעמוטיקייט והשררה והשפלות אונ דאש הערשאפט אונ דאש נידעריקייט והרבה כאלו אונ נאך פיל זאכין זעלבע גלייכן שאת משתמש בהם במצפונך וואש דו בדינסט זיך מיט זייא אין דיינע פאר בארגענע גידאנקען והבורא יתברך צוה אונ גאט יתברך האט גיבאטין השוערים והנגידים והפקידים די טויער היטערש אונ דיא הערין אונ דיא אויף זעהערס והעבדים והיועצים והמשרתים והשמשים אונ דיא קנעכט אונ דיא ראט געבערס אונ די בדינערס לשמוע לך זיי זאלין דיך צו הערין ולעמוד למצותיך אונ זאלין שטיין צו דיין בפעל דאש איז זייא זאלין טאן וואש דו ווילסט עד קץ ידוע ביז איין גוויסין ענד דאש הייסט ביז דעם טויט קענסטו ברויכין מיט דיא אלע זאכין נאך דיין ווילין נאך אלא בענינים מיוחדים באדם נאר עש איז פאר האנדין אטייל בזונדערע זאכין זיינען גיגעבין גיווארין אין דעם מענטשין וואש ער איז אין זייא גיגייט אונ זייגען ניט אין זיין ווילין אונ דיא זאכין זיינען דיר גיגעבין גיווארין בעת התחברותם אליך אין דר צייט אז זייא זיינען צו דיר בהעפט גיווארין

כלומר

אליך והם ענין ההכרח ומקום הגזרה והתיר לך להשתמש בכלם בתקנת גופך ובכל מה שהשליטך לעשותו בעוה"ז על פנים ידועים ובענינים מיוחדים והם כל המצות השכליות והשמעיות והמותרות ואמר לך כל אשר שמתיו בידך והשלטתים להשתמש בו בעוה"ז אל ישיאך כי לא יוסיף לך בעצמך מאומה ולא יגרע ולא תגיע אליך ממנו הנאה

שהם בשכרת האדם נתנו בו בשעת יצירת האדם שהוא עת התחברות הנשמה עם הגוף אז נגזר עליו כל מדותיו ההכרחים וכמ"ש חז"ל שקודם יצירת הולד בא מלאך לפני הקב"ה ואומר טפה זו מה תהא עליה חכם או טפש כו': והם ענין ההכרח ומקום הגזרה · והם הן הדברים שהאדם מוכרח בהם ואין לו יכולת לשנותם בהן הכל בידי שמים אבל בשאר כל הנהגותך עם הגוף הוא הכל בבחירתך ואת הכל נתן ברשותך לבחור טוב או רע כמו שאמר והתיר לך כו' עד וגם זה לדק מבוראך כו' ומעתה תבין ענין ההכרח והצדק ברוצה לבאר לנו: והתיר לך להשתמש בכלם ר"ל מה שזכר מהשעורים והנגידים כו' בתקנת גופך שיהיה קיום להגוף: ובכל מה שהשליטך לעשותו · וכן כל שאר דברים שיש לאדם הבחירה והשליטה מאתו ית' לעשותו בעוה"ז: על פנים ידועים כו' ר"ל כל זה שהתיר לו ונתן לו הבחירה לא התיר לו רק שיעשה הכל ע"פ התורה והמצוה כמ"ש ראה נתתי לפניך וגו' ובחרת בחיים והם כל המצות השכליות שהשכל מחייב אותם כמו יחוד האל ודומה לזה וכן גזל וכיוצא ודומה לזה: והשמעיות · הם החקים והמשפטים אשר צוה ה' ואם לא שמענו לא נודעו אלינו: והמותרות הם דברים המותרים לעשותם ואין בהם מצוה כמו כמ"ומ באמונה ואכילה כדי השיפוק ור"ל אע"פ שנתן לך הבחירה לעשות ככל אשר תחפוץ הודיע אותך בתורתו שלאמנה שתעשה הכל ע"פ התורה והמצוה ועי"ז יש לך שכר או עונש דאל"כ שיהיה הכל בהכרח א"כ לא יוכל לענשך ולגמול אותך לפי מעשיך מאחר שאתה מוכרח בכל אלה וכמו שמסיים: ואמר לך כל אשר שמתיו בידך כו' · ר"ל שהקב"ה הפרה לך בשעת יציאת האדם לעוה"ז וכן הפרה בנו ע"י תורתו הקדושה וכן אמרו חז"ל שמשביעין לנשמה קודם בואה לעולם הזה שיהיה צדיק ולא רשע וכו' ור"ל אע"פ שנתתי בידך כל הגוף וכל העולם אל ישיאך רק תדע שכל הדברים הנאות שתוכל להנות בעולם הזה הם רק להגוף: אבל לא יוסיף בעצמך מאומה · ר"ל להנשמה אין בכל תענוגי העולם הזה שום תענוג והנאה ולא צער בהעדרם

כלומר וויא באלד דוא ביסט בשאפין געווארין זיינען עטליכע זאכין אין דיר גיגעבין געווארן וואס דו האסט דריינען קיין מאכט ניט צו טאן וויא דוא ווילסט נאר זייא זיינען גיצוואונגען צו זיין אזו וויא גאט האט אויף זייא גוזר גיוועזן דהיינו די פיר כוחו"ת (כח המושך כח המחזיק וכו') וואס דער שכל האט אויבין זייא גירעכינט אדער צוא זיין רייך אדער ארום אדער קלוג אדער נארעש דש אלץ בשמיים אין דר גזירה פון גאט וואס ער איז גוזר אויף דעם מענטשין בשעת ער ווערט בשאפין והם ענין ההכרח ומקום הגזרה אונ דאס זיינען דיא זאכין וואס דער מענטש איז גיניים אין זייא אונ קען זייא ניט פאר ענדערין פון דער גזירה פון גאט והתיר לך להשתמש בכלם בתקנות גופך אונ האט דיר רשות גיגעבין דאס דוא מעגסט זיך פון דיא אלע זאכין וואס פריער איז גישטאנן פון די טויער היטערס אונ די איבערינע בדינר ניצין צום בשטאנד פון דיין גוף ובכל מה שהשליטך לעשות בעולם הזה אונ איבר אלעמען וואס ער האט דיך גימאכט גיוועלטיגן צו טאן עש אויף דער וועלט מעגסטו זיך אלץ בדינן מיט די זאכין על פנים ידועים נאר ער זאל זייא טאן אויף דיא גיוויסע אופנים ובענינים מיוחדים אונ אין בזונדערע זאכין והם אונ דיא אופנים אונ די ענינים זיינן כל המצות השכליות אלע מצות וואס דר שכל איז זיי מחייב והשמעיות אונ דיא מצות וואס זייא האבין גיהערט אויף דעם בארג סיני והמותרות אונ דיא זאכין וואס זיינן מותר דער צו מעגסטו ניצין מיט דיא אלע זאכין וואס אויבין איז גישטאנן אבער ניט צוא אזעלכע זאכין וואס זיינן אסור ואמר לך אונ גאט האט דיר גיזאגט בשעת אז ער האט דיר בשאפין כל אשר שמתיו בידך דש אלץ וואס איך האב גיטאן אין דיין רשות והשלטתיך להשתמש בו בעולם הזה אונ האב דיך גימאכט גיוועלטיגין דוא זאלסט דר מיט ניצין אויף דער וועלט אל ישיאך זאלשטו ניט לאזין דיך אן ריידין צו נאך גיין נאך תאוות העולם הזה כי לא יוסיף לך בעצמך מאומה ווארום דאס וועט דיר ניט מערין קיין שום זאך צו דיר זעלבסט כלומר צו דיין נשמה ולא יגרעם אונ אויך אז דו וועסט ניט האבן די תאוות העולם הזה וועט עס דיר ניט מינערין ולא תגיע אליך ממנו הנאה

ולא

הנאה ולא צער אך הם דברים מתחדשים על גופך מבית או מחוץ אין דבר מהם לצרכם והם ממך כשליא מן הולד וכקליפת הביצה מן האפרוח ואם תביני ותשכילי כונתי בך וטובתי עליך ותבחרי בעבודתי ותרחקי מהמרותי בהנהגת כל מה שהשלטתיך בו אעלך אל הגדולה שבמעלות בחירי סגולתי ואקרבך אל רחמי ואלבישך זיו כבודי ואם תבחרי בהמרותי אענשך עונש גדול ואענך ענוי ארוך ואם תסכלי אופני השמוש בהם באחד מן הדברים אשר חייבתיך בהם בעבודתי מפני

(הג"ה) מבית הם המדות הנפשיות הטובות והרעות. ומחוץ הם הקנינים הגשמיים ע"כ:

בהעדרה: ואם תביני ותשכילי כוונתי בך. מה שהשם יתברך רוצה ממך ומה כוון בך שהביאך הלום לעולם הזה: וטובתי עליך. שתבין ותשכיל שזה הוא לטובה לך כמ"ש לעיל להעלותך עי"ז למדרגה הרמה: ותבחרי בעבודתי כו'. שלא הבחר לעשות בעוה"ז רק מה שהוא עבודת ה'. ולכן הדע שבוודאי אעלך אל הגדולה שבמעלות כו' כמ"ש אם בדרכי תלך וגו' ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה: ואלבישך זיו כבודי. לדיקים יושבים ועטרותיהם בראשם ונהנים מזיו השכינה וכן הם חלוקא דרבנן המלבישים לנשמה כ"א לפי כבודו וכן להפך הם הבגדים הצואים שמלבישים את האדם על ידי עבירותיו וכן הם המקטריגים והם מעניפין אותו בגיהנם כמו שהאריכו בזוהר ובספרי קבלה מעונשים קשים ומרים שמעניפין לנשמה כידוע ועיין בספר חסד לאברהם

עין

ולא צער אונ עש וועט דיר ניט גרייכן קיין הנאה אז דוא וועכט זייא האבין אונ ניט קיין צער אז דוא וועסט זייא ניט האבין אך הם דברים מתחדשים על גופך נאר דאש זיינען זאכין וואש בגייען זיך אויף דיין גוף מבית או מחוץ פון אינווייניג אדער פון אוישין ווייניג (עיין בהג"ה) אין דבר מהם לצרכך אונ דער פון איז ניט פאר האנדין אפילו איין זאך צו דיין בדערפעניש דאש הייסט דוא זאלשט קענן איין רעכטע הנאה דער פון האבין ווארום אלע דיא הנאות פון דעם עולם זיינן קיין רעכטע הנאות ניט אונ דער צער איז קיין רעכטר צער ניט נאר דר עיקר הנאה אונ צער איז אויף עולם הבא והם ממך אונ דיא אלע זאכין זיינן פון דיר כלומר דוא בדארפשט זייא אפ שיידין פון דיר כשליא מן הולד אז וויא דאש הייטל וואש דאש קינד ווערט דרינען גיבארין גיהער דאך דאש ניט צום קינד נאר עש איז אזו וויא איין קלייד וואש דאש קינד ליגט דרינען וכקליפת הביצה מן האפרוח אונ אזו וויא שאליכץ פון איין איי וואש דיא הון ווערט דרינען גיבארין אזו אויך גיהערין דיא גילוסטיקייט צו דיר ניט נאר דו בדארפשט זיך אפ שיידין פון זייא ואם תביני אונ אויב דוא וועשט פאר שטיין ותשכילי אונ וועשט קליגין כוונתי בך וואש מיין כוונה איז אין דיר וואש איך האב דיך גיבראכט אויף דער וועלט וטובתי עליך אונ מיין גוטש וואש איך טוא דיר ותבחרי בעבודתי אונ דוא וועשט אויש דער וויילין אין מיין דינשט ותרחקי מהמרותי אונ וועסט זיך דר ווייטערין פון מיך צו דער צארינען בהנהגת כל מה שהשלטתיך בו מיט דעם פירונג וואש דוא וועסט זיך פירין מיט דעם אלץ וואש איך האב דיך גימאכט גיוועלטיגין דריבער אעלך אל הגדולה שבמעלות בחירי וסגולתי דען וועל איך דיך אויף ברייגגען צוא דער גרעסטער מעלה פון מיינע אויש דער ווילטע אונ מיינע גליבטע ואקרבך אל רחמי אונ איך וועל דיך גינעהענען צוא מיין דער בארעמקייט ואלבישך זיו כבודי אונ איך וועל דיך אן קליידין מיט דעם לויטערקייט פון מיין כבוד ואם תבחרי בהמרותי אונ אז דוא וועסט דיר אויש דער ווילין צוא טאן זעלבע זאכין וואש דער צארינען מיך אענשך עונש גדול וועל איך דיך שטראפין איין גרויסין עונש ואענך ענוי ארוך אונ וועל דיך פייניגין מיט איין לאנגע פיין ואם תסכלי אופני השמוש בהם אונ אויב דו וועסט ניט פאר שטיין דיא אופנים. וויא דוא זאלסט זיך בדינען מיט זייא באחד מן הדברים אשר חייבתיך בהם בעבודתי אין איין זאך פון דיא זאכין וואש איך האב דיך פאר שולדיגט אין מיין דינשט אונ

דאש

מפני טרדתך בגופך ועסקך אשר נסיתיך בהם הנה יחדתי לך יועץ חכם נאמן כשתשאלי עצתו יורה אותך ואם תתעלמי יעירך והוא השכל התיעצי עמו בכל דבריך כי הוא יצווך להשתמש בכל העומדי׳ לפניך באופני עבודתו ותשובבנה המדות המגונו׳ משובחות כאשר יעשה הרופא החכם שמשתמש בסמים שדרכם להזיק בתועלת הגופות כסמים הממיתים וזולתם ואם תהיה על הדעת הזאת ותגבירי שכלך ותשמעי לעצתו יכתוב סופר המעשים הטובים כל תנועותיך המותרות בכל המעשים הטובים ותהיינה נוספות עליהם ויהיו כל שמשיך עוזרים לך בעבודתי ואם תמרי את עצתו ותטי לדעת היועץ השני שהוא

עין משפט מענין שבעה דינים העוברים על האדם: הנה יחדתי לך יועץ חכם נאמן. הוא השכל התיעצי עמו בכל ענייניך ובכל מה שאתה עושה בעולם הזה והוא ילמדך איך תשמש בכל ענייניך הכל לשם שמים ולעבודת הבורא יתברך ביהיו אפילו המדות המגונות שבאדם גם כן לעבודת הבורא כמו שנזכר בפ"י באורך. ואם תהיה על הדעת הזאת שתעשה כל מעשיך לש"ש: יכתוב הסופר המעשים הטובים. יכתוב ג"כ תנועותיך המותרות שאין בהם מצוה כמו האכילה והשתיה ושו"מ וכן כל שאר צרכי גופך יהיו נכתבים בתוך מעשיך הטובים ותקבל עליהם שכר כמו על מצות ומע"ט מאחר שעשית לש"ש: ויהיו כל שמשיך עוזרים לך בעבודתי. כאשר תבחר לעשות הכל לש"ש גם כל האברים והחושים יעמדו למצותיך לגמור ע"ד הבא לטהר מסייעין לו וכן להפך פותחין לו: ואם תמרי כו׳. ואם תמרי את עצת השכל רק תטע לעצת התאוה היא הבטן הוא היצה"ר ההוא הכל כנגד השכל:

המוכנה

דאש וועט זיין מפני טרדתך בגופך פון וועגין דיין טירדא וואש דו האשט אין דיין גוף ועסקך אשר נסיתיך בהם אונ פון וועגין די עסקים וואש איך שיק דיר צו צו פרובין דיך מיט זייא אויב דו דינשט מיך הנה יחדתי לך יועץ חכם נאמן נון האב איך דיר גישטעלט איין קלוגין אונ איין גיטרייען ראט געבער כשתשאלי עצתו אז דוא וועשט פרעגין זיין עצה יורה אותך וועט ער דיך לערנען ואם תתעלמי אונ אויב דוא וועשט זיך פאר הוילין יעירך וועט ער דיך דער וועקין והוא השכל אונ דער ראט געבער איז דער שכל התיעצי עמו בכל דבריך בארעט זיך מיט אים מיט אלע דיינע זאכין כי הוא יצווך להשתמש דען ער וועט דיך גיביטן צו ניצין בכל העומדים לפניך מיט אלע זאכין וואש שטייען פאר דיר כלומר מיט די אלע זאכין וואש איך האב איבר גיענטפערט אין דיין רשות וועט ער דיר גיביטין צו ניצין מיט זייא באופני עבודתי אין דיא אופנים פון מיין דינשט ותשובבנה המדות המגונות משובחות אונ דען וועלין זיך ווידר קערין דיינע שלעכטע מדות צו גוטע כלומר פון דיינע שלעכטע מדות וועלין ווערין גוטע מדות כאשר יעשה הרופא החכם גלייך ווי א איין קלוגר דאקטר טוט שמשתמש בסמים שדרכם להזיק וואש מיט זעלכע קריימיכר וואש זייער שטייגער איז אויך מזיק צו זיין ניצט ער אפט בתועלת הגופות אויף דיא הילף פון דיא גופים כסמים הממיתים וזולתם גלייך אז סם המות אונ דער גלייכין ניצט ער אפט איינעם צו היילין דר מיט אזו וועלין אויך פון דיינע שלעכטע מדות ווערין גוטע ואם תהיה על הדעת הזאת אונ אויב דו וועסט בלייבין בייא דער דיעה ותגבירי שכלך אונ דו וועסט שטארקין דיין שכל ותשמעי לעצתו אונ וועסט צו הערין צו זיין עצה יכתוב סופר המעשים הטובים וועט דער וואש שרייבט דיא גוטע מעשים אויף שרייבין כל תנועותיך המותרות אלע דייגע תנועות וואש זיינען כותר דאש הייסט וואש איז ניט קיין מצוה אונ קיין עבירה וועט ער עש אויך שרייבין בכלל כל מעשיך הטובים אין דעם כלל פון אלע דיינע גוטע מעשים ותהיינה נוספות עליהם אונ זייא וועלין מערין אויף זיין כלומר אונ דורך דעם וועלין דיר דיינע מעשים טובים גימערט ווערין ויהיו כל שמשיך עוזרים לך בעבודתי אונ אלע דיינע בדינערש וועלין דיר העלפין צו מיין דינשט ואם תמרה את עצתו אונ אויב דו וועסט ווידער שפעניגין זיין עצה דאש הייסט אז דו וועסט דעם שכל ניט פאלגין ותטי לדעת היועץ השני אונ דו וועסט נייגין צו דר דיעה פון דעם אנדרין ראט געבער דאש איז דיא תאווה

שהיא

שהוא כנגדו בכל עניניו ותשתמשי בהם כאשר יועצך תשובנה מדותיך המשובחות מגונות כרופא הכסיל אשר ימית בסמים המועילים מפני סכלותו באופני שמושם ויכתוב סופר הרעות כל תנועותיך המותרות בכלל רעותיך ותהיינה נוספות עליהם ותמצאי עוזריך ושמשיך ומשרתיך וכל מי שתפגעי בו מסכימים על רצונך ומפיקים הפצך תוסיפי בהם שמחה וששון וכל זה צדק מבוראך על בחרך המרותו מעבודתו או עבודתו מהמרותו במצפונך ובכונתך בסתרך כי הנגלה והנסתר ממך שוים אצלו

(הג"ה) ותמצאי ס"א ואם תמצאי עוזריך בו ומפיקים הפצך לעבודת ה' תוסיפי בהם כו' והיא גירסא נכונה עכ"ל מ"ה ואף לפי הגירסא ותמצאי הוא גם כן דבר בפני עצמו) :

תשובנה מדותיך המשובחות · כמו השמחה והבושה והכניעה כמו שיתבאר בפ"י מתוך ביאור בלא לש"ם רק להנאתך ולטובתך ישובו למדות מגונות : ויכתוב סופר הרעות כו' כל תנועותיך · מותרות כאכילה ושתיה כו' · בכלל רעותיך · לעבירות יחשבו · ויהיו נוספות על חטאתיך שהרי לא התיר לאכול ולשתות ולעשות כל צרכי גופך רק שתהיה בריא וחזק לעשות רצון ה' יתברך אבל אם תעשה להנאתך ולטובתך ואין אתה עובד עבודת ה' יתברך הרי כל צרכי גופך לבטלה ובכלל עון ובכלל חטאת יחשב וכמו שאמר הכתוב בכל דרכיך דעהו ואמרו חז"ל כל מעשיך יהיו לשם שמים ועיין בפ"ה מח"ב להרמב"ם : וכל זה צדק מבוראך על בחרך כו' רצה לומר השם יתברך עשה עמך בזה בצדקה וחסד וטובה גדולה במה שנתן לך רשות לבחור בין טוב בין רע והיינו במצפונך ובלבך

שהוא כנגדו בכל עניניו וואש ער איז קעגין אונ דער ווידער דעם ערשטין יועץ אין אלע זיינע זאכין ותשתמשי בהם כאשר יועצך אונ מיט דיא זאכין וואש איך האב דיר גיגעבין דריבער הערשאפט וועסטו ניצין אזו וויא דער אנדערר יועץ וועט דיך ראטין תשובנה המדות המשובחות מגונות וועלין זיך ווידער קערין דיינע גוטע מדות צו ווערין שלעכטע כרופא הכסיל אזו וויא איין נארישער דאקטר אשר ימית בסמים המועילים וואש ער טייט מענטשין מיט זעלבע קרייטיכר וואש קענן העלפין מפני סכלותו באופני שמושם פון וועגין ער פאר שטייט ניט ווי אזו צו ברויכן מיט זייא ויכתוב סופר הרעות כל תנועות המותרות אונ אלע דיינע תנועות אונ מעשים וואש זיינען דיר מותר וועט דער שרייבער פון דיא שלעכטע מעשים זייא אויף שרייבין בכלל רעותיך אין דעם כלל פון דיינע שלעכטע מעשים ותהיינה נוספות עליהם אונ וועלין מערין אויף זייא כלומר וועלין דיינע שלעכטע מעשים נאך מער ווערין דרום זאלסטו דיר בעסר אויש דער וויילין אין מיין דינסט ותמצאי עוזריך ושמשיך ומשרתיך אונ דוא וועסט גיפינען דיינע העלפערס אונ דיינע קנעכט אונ דיינע בדינערש וכל מי שתפגעי בו אונ אלע וואש דוא וועסט בגעגנן וועסטו זייא גיפינען מסכימים אל רצונך אז זייא זיינן מסכים מיט דיין ווילין גאט צוא דינען ומפיקים חפצך אונ ציהן אויש דיין ווילין כלומר אונ העלפין דיר צו טאן מעשים טובים ותוסיפי בהם ששון ושמחה דען זאלסטו נאך מערין דיר לוסט אונ פרייד אונ זאלסט ניט טראכטין אז איך אליין וועל נאר פרום זיין אונ דיא איבעריגע אלע ניט וועל איך האבין מער שכר נאר דוא זאלסט זיך נאר פרייען וואש נאך מענטשין ווילין דינען גאט זאגט דער שכל וכל זה צדק מבוראך אונ דאש אלץ ברייגנט דיא גירעכטיקייט פון דיין בשעפער על בחרך וואש ער האט דיר גיגעבין רשות אויש צו דר וויילין אדר אזו איז דר פשט וכל זה צדק מבורא אונ דאש אלץ וואש איך האב דיר דער ציילט פון (והכין לך לצרכך שני יועצים) ביז אהער · דרינען אלץ האט דיר גאט גיגעבין די בחירה על בחרך אויף דעם אז דוא זאלסט דיר אויש דער וויילין וואש דו ווילסט המרותו מעבודתו אדער אים ליבר צו ווידר שפעניגין איידר צו דינן או עבודתו מהמרותו אדר ליבר צו דינן אים איידער צו דער צארינען במצפונך ובכונתך בסתרך סאיי וואש דוא טוסט מיט דיינע מחשבות אונ דיין כוונה אדער וואש דו טוסט מיט דיינע גלידער נאר קיינר זעהט ניט כי הנגלה והנסתר ממך שוים אצלו ווארום

אצלו והוא יגמלך על מה שהשקיף עליו ממך מכל זה ואם נעלם מב"א הלא תראה כי הדיין הוא דן כפי מה שנתקיים אצלו אם בעדים או בחושיו ואם היה מתקיים אצלו מה שיש במצפונים היה דן עליו והבורא ית' שידיעתו בכל שוה מן הדין הוא שישפוט כפי ידיעתו כמ"ש הכתוב (דברים כט) הנסתרות לה' אלהינו וגו' וכשירצה הבורא להעיר

ובלבך ובמחשבתך יש לך הבחירה אבל לגמור הדבר היא ביד ה' אם ירצה יגמור מחשבתך ואם לאו לא כמו שיתבאר : והוא יגמלך על מה שהשקיף · השם יתברך עמך ממחשבתך כפי מחשבתך והסכמתך לעשות כן יגמלך אע"פ שלא נגמר הדבר : ואם נעלם מבני אדם · שאע"פ שנעלם מב"א מה שחשב לעשות אע"פ כן יש שכר ועונש כפי מחשבתו מאחר שהנגלה והנסתר הוא אל השם יתברך : כי הדיין · מה שהוא יודע ונתבאר אצלו הוא דן עליו ולא תהיה שמיעת העדים גדולה מראייה והבורא יתברך חוקר לב ובוחן כליות איך לא ישפוט כפי ידיעתו · ואם יקשה השואל שהדברים האלה להחזיר הם קצת נגד דעת חז"ל שבפי' אמרו שמחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה רק בעבודת גלולים וכן אמרו שאין אדם ניצול בכל יום מהרהור עבירה והאמת דברי המחבר הם דברי טעם ומושכלים ואיך יהיו דברי חז"ל הם ובלום נגד השכל אבל האמת הגמור הוא כפי מה שכתב המחבר בשער הבטחון בפי' ת"ד שאין האדם יוכל לעשות שום דבר רק בשלשה דברים האחד הבחירה בלבו ובמצפונו שהוא מהרהר לדבר · והשני הכונה והסכמה לעשות מה שבחר בלבו דהיינו שהבר הולך ומתעסק ומסכים לעשות מה שבחר · והשלישי שגומר המעשה באבריו הנראים ויוציאהו אל גדר המעשה ותוכן דבריו שבשני דברים הראשונים דהיינו הבחירה והסכמה הם ביד האדם וברשותו וע"ז יענש ויגמל אבל גמר מעשה אינו ביד האדם רק כאשר ירצה הבורא יתברך נעשה ונגמר ע"כ הם אם כן נוכל לומר במה שאמרו שאין עונשין על המחשבה הרעה היינו ההרהור ומחשבה בלבו בלבד אבל אופן השני דהיינו הכוונה והסכמה לעשות ע"ז נענש בוודאי אע"פ שלא נגמרה כי מן השמים עכבוהו וזה מה שירצה המחבר שעונשין עליו וז"ל ר"ת פי"א משפה"ק אף שאמרו חז"ל אם חשב לעשות עבירה אינה נחשבת לו כאלו עשאה היינו כשלא הוציא את"כ בשפתיו והיינו דכתיב און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' הא אם דברתי בשפתי ישמע ה' ולפיכך אמרו שבשבת הרהור מותר דבור אסור מפני שהקול מיד עולה למעלה ועושה רושם עד כאן לשון ר"ת ומכל שכן אם כבר התחיל להתעסק בעבירה אף שלא יוכל לגמרה נענש לפי דעת המחבר בכל הספר וכ"נ דעת חז"ל בכמה מקומות ואין להאריך : וכשירצה הבורא להעיר אותך כו' רצה לומר להעיר אותך לתשובה ולהוכיחך על עונותיך · ועתה נותן טוב טעם למה נוטל השם יתברך לפעמים הבחירה מן האדם ובולה עליו יסורין השם מדה כנגד מדה הוא הכל לטובתו כדי שיקיץ מבינת האולת ויפשפש במעשיו ולשוב מעבירות

ווארום ביא גאט ב"ה איז גלייך וואש דוא טוסט אנפלעקט אלע זאלין זעהן אדר וואש דוא טוסט פר בארגין והוא יגמלך אונ ער ווערט דיר בצאלין על מה שהשקיף עליו ממך איבר אלם וואש ער וויסט פון דיר אויף גוטע מחשבות ווערט ער דיר בצאלין שכר אונ אויף שלעכטע מחשבות ווערט ער דיר געבין עונש ואם נעלם מבני אדם אונ האטשע דיא זאך איז פר הוילין פון מענטשין ווייל דו האסט דאש ניט גיטאן מיט דיינע גלידער אונ דוא האסט דיא זאך נאר אין זין גיהאט צו טאן אונ האסט נאר מסכים גיוועזן דוא זאלסט עש טאן אונ האסט עש ניט גומר גיוועזן ווערט ער דיר פארט בצאלין דער פאר ווייל ביא אים איז גלייך דיא פאר בארגענע מחשבות מיט די אנפלעקטע ווערקין הלא תראה פר וואר דוא קענסט זעהן כי הדיין הוא דן כפי מה שנתקיים אצלו אז דער דיין משפט דעם דין וועדליג ער וויים גיוויס אונ עש ווערט ביא אים אויש גיקלערט ווער עש איז גירעכט אם בעדים או בחושיו אדר דורך עדות אדר דורך דעם וואש ער זעהט זעלבשט ואם היה מתקיים אצלו מה שיש במצפונים אונ ווען ער זאל קענן וויסן פאר גיוויס וואש זייא האבין אין זייערע גידאנקען ה"ה דן עליו וואלט ער גיוויס גמשפט וועדליג דעם והבורא יתברך שידיעתו בכל שוה אונ דר בשעפר יתברך וואש זיין דיעה איז גלייך אין אלעמן כלומר וואש ביא אים איז גלייך דאש וואש איינער האט אין זין מיט דעם וואש איינער טוט אנפלעקט ווייש ער פון אלעמען מן הדין הוא שישפוט כפי ידיעתו גיט דער דין מיט אז ער זאל משפטין נאך זיין וויסין שאפט נאך אזו וויא עש שטייט אין (נצבים) הנסתרות לה' אלהינו דיא פאר בארגענע זאכין דיא גיהערין צו גאט אונזער גאט דאש הייסט אויף דיא שטראפט גאט והנגלות לנו אונ אויף די אנפלעקטע זאכין בדארף שטראפין דאש בית דין של מטה וכשירצה הבורא להעיר אותך ולהוכיחך

להעיר אותך ולהוכיחך יצוה אחד מן המשרתים להסתלק מעבודתך ויחלה האבר ההוא מגופך או שנים או כולם ויחלה וידוה עד עת ידוע ואם תקיצי ותשובי אליו יצוהו לשוב לעבודתך וירפא גופך וישוב לענינו הראשון כמ"ש הכתוב (תהלים קז) אוילים מדרך פשעם וגומר כל אוכל תתעב נפשם וגו' ויזעקו אל ה' וגומר ישלח דברו וירפאם וגומר וכאשר ישלמו ימי נסיונך בעו"הז יצוה הבורא יתעלה כל מי שזכרנו מן השערים והשוערים והעבדים המשרתים לשוב מעליך וינתקו הקשרים והמצועים אשר בינך ובין גופך ותשובי אל ענינך הראשון וישאר גופך אין תנועה לו ולא הרגשה וישוב גם הוא לענינו הראשון כמה שאמר החכם (קהלת יב) וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח

מעבירות בידו : וכאשר ישלמו ימי נסיונך כו' · רצה לומר שיגיע קיצך לפטור מעולם הזה שכבר שלמו ימיך ואז יצוה הבורא יתברך להגוף עם כל המשמשין את הנפש שישובו מעליך ויסורו מהנפש שלא ישמשוהו עוד : וינתקו הקשרים והמצועים · הם הרות החיים והחום הטבעי שהם האמצעים והדם המקשרים את הנפש להגוף ועתה הם מסתלקים

ולהוכיחך אונ אז דער בשעפער וועט וועלין צוא דער וועקין דיך אז דוא זאלשט תשובה טאן אונ צוא שטראפין דיך איבער דיינע עבירות יצוה אחד מן המשרתים וועט ער גיביטין איינעם פון דיינע דינער דאש זיינען דיינע אברים להסתלק מעבודתך אז ער זאל זיך אפ טאן פון דיין דינשט כלומר אז ער זאל דיך ניט פאלגן ויחלה האבר ההוא מגופך אונ דער זעלביגער אבר פון דיין גוף וועט קראנק ווערין או שנים אדער צווייא אברים וועלין קראנק ווערין או כלם אדער אלע אברים וועלין קראנק ווערין ויחלה וידוה עד עת ידוע אונ וועלין קראנק זיין אונ ווייא טאן ביז איין גיוויסער צייט ואם תקיצי ותשובי אליו אונ ווען דוא וועשט אויף וואכין אונ וועשט תשובה טאן צוא אים יצוהו לשוב לעבודתך וועט ער גיביטין דעם אבר ער זאל ווידער קערין צוא דיין דינשט וירפא גופך אונ דיין גוף וועט גיהיילט ווערין וישוב לענינו הראשון אונ וועט ווידער קערין צו זיין ערשטין שטאנד אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) אוילים מדרך פשעם דיא נארעשע פון וועגן זייער זינדיגן וועג כל אוכל תתעב נפשם די ווערין שלאף אונ פר אום ווירדיגין אלע עסין שפייז מחמת שלאפקייט ויזעקו אל ה' אונ זיי שרייען צוא גאט אונ טוען תשובה ישלח דברו וירפאם טוט ער שיקין זיין בפעל אונ טוט זיי היילין וכאשר ישלימו ימי נסיונך בעולם הזה אונ אז די טעג פון דיין פרובונג וואש ער פרובט דיך אויף דער וועלט וועלין זיך אויש לאזין כלומר אונ אז עש וועט קומן דיין צייט צו שטארבן יצוה הבורא יתעלה וועט דער בשעפר יתעלה גיביטן כל מי שזכרנו אלע די וואש מיר האבין דער מאנט מן השערים והשוערים והעבדים והמשרתים פון דיא טויערין אונ די טויער היטערש אונ די קנעכט אונ די בדינערש לשוב מעליך אז זיי זאלין ווידער קערין פון דיר אונ זאלין דיך שוין ניט פאלגן וינתקו הקשרים והמצועים אשר בינך ובין גופך אונ דען וועלין צוא ריסין ווערין דיא פאר קניפונג אונ דיא מיטלען וואש זיינען צווישין דיר אונ צווישין דיין גוף ותשובי אל ענינך הראשון אונ דו וועשט ווידער קערין צוא דיין ערשטין בשטאנד דאש הייסט אונ דו וועשט גיין אין אויבערשטן עולם אריין וישאר גופך אין תנועה לו אונ דיין גוף וועט איבער בלייבן אונ וועט ניט האבין קיין בוועגונג ולא הרגשה אונ וועט ניט פילין קיין שום זאך פון דיא זאכין פון עולם הזה נאר ער וועט זיין וויא אשטיק פלייש וישוב גם הוא לענינו הראשון אונ דער גוף וועט אויך ווידער קערן צוא זיין ערשטין בשטאנד דען ער איז בשאפין גיווארין אויש ערד אונ וועט ווידער ווערין ערד אזו וויא שלמה המלך עליו השלום האט גיזאגט וישוב העפר על הארץ כשהיה אונ דער גוף וועט ווידער קערן צו ווערן ערד אזו וויא ער איז גיוועזן ערד

והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה ויראה לך פנקסי מעשיך ומחשבותיך וחפציך ומה שבחרת והטרדת נפשך בו בעולמך ויהיה הגמול כפיהו וכבר הזהירך על זה והתרה בך על ידי שלוחיו ונביאיו ותורתו הנאמנה כמ"ש החכם (משלי כב) הט אזנך ושמע דברי חכמים כי נעים כי תשמרם בבטנך וגו' הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת להודיעך קשט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך :

פרק י **אמרה** הנפש כבר הבינותי מאמרך והקשבתי לכל מה שזכרת ואני מתחננת אל כבודך שתבאר לי המקומות אשר אשתמש בהם במשובח ובמגונה במדותי אשר בהשתמשי בהם "שם ישבחוני עליהם

מסתלקים ונתפרדה החבילה : ויראה לך פנקסי כו' · כמו שהבאתי דברי חז"ל לעיל ע"ש : וכבר הזהירך · השם ב"ה על כל מה שאמרתי שלא תאמר לא ידעתי ולא שמעתי איכה נעבוד את ה' שהרי התורה לפניך ומכרזת ואומרת לכו בנים שמעו לי ולא בשמים היא וכל הרוצה ללמוד יבא וילמוד כמו שנאמר הט אזנך ושמע דברי חכמים הם דברי קבלה שקבלו ממשה עד דור אחרון : הלא כתבתי לך שלישים · תורה נביאים וכתובים : להודיעך קושט אמרי אמת · איך תתנהג בעולם הזה לקשט עצמך באמרי אמת ונכונים : להשיב אמרים אמת לשולחך · כי כאשר תקשט עצמך בעולם הזה באמרי אמת כפי מה שהוריתיך בתורה אז תוכל להשיב דברים נכונים להש"י בעולם הבא ולומר עשיתי שליחותך על מה ששלחת אותי לעולם הזה דאל"כ מה ישיב אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה כי ערום יצא מבטן אמו וערום ישוב שמה כנ"ל פי' פסוק זה לפי כוונת המחבר :

אמרה הנפש כבר כו' במשובח ובמגונה במדותי · ר"ל באיזה מקומות אוכל להשתמש אפילו במדות מגונות ואעפ"כ ישבחו אותי

איידער ער איז בשאפין גיווארין והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה אונ דיא נשמה וועט ווידער קערן צו גאט דער דא האט זיא גיגעבין ויראה לך פנקסי אונ מען וועט דיר ווייזין די ביכער וואש דארטין זיינן פר שריבין מעשיך ומחשבותיך וחפציך דיינע מעשים אונ דיינע מחשבות אונ וואש דו האשט בגערט ומה שבחרת והטרדת נפשך בו בעולמך אונ וואש דו האשט אויש דר ווילט אונ האשט טרוד גימאכט דיין לייב דרויף אין דיין עולם ויהיה הגמול כפיהו אונ נאך דעם וויא דארטין שטייט פאר שריבין דיינע זאכין וועט מען דיר בצאלין וכבר הזהירך על זה אונ גאט האט דיר שוין לאנג מזהיר גיוועזן דרויף והתרה בך על ידי שלוחיו ונביאיו אונ האט דיר מתרה גיוועזן דורך זיינע שלוחים אונ זיינע נביאים ותורתו הנאמנה אונ דורך זיין ווארהאפטיגע תורה וועשטו ניט קענען גענטפערין איך האב ניט גיוואוסט אונ ניט גיהערט וויא אזוא מען בדארף דינען גאט אזו וויא דער חכם שלמה המלך עליו השלום האט גיזאגט הט אזנך ושמע דברי חכמים נייג דיינע אויערין אונ הער צו די רייד פון די חכמים כי נעים כי תשמרם בבטנך דען זיי וועלין דיר זיין זיס אז דו וועסט זיי היטין הלא כתבתי לך שלישים פאר וואר איך האב דיר גישריבין דרייא פאכענדיג דאש איז תורה נביאים כתובים במועצות ודעת מיט עצות אונ פאר שטאנד להודיעך קשט אמרי אמת צוא לאזין ווישין דיך וויא דו זאלשט זיך צירין מיט די ווארהאפטיגע רייד להשיב אמרים אמת לשולחך דאש דו זאלשט קענען ענטפערין ווארהאפטיגע רייד צו דעם וואש האט דיך גישיקט אויף דער וועלט :

אמרה הנפש זאגט די נשמה כבר הבינותי מאמרך איך האב שוין לאנג פאר שטאנען דיינע רייד והקשבתי לכל מה שזכרת אונ האב פר נומען צו אלץ וואש דוא האשט דער מאנט ואני מתחננת אל כבודך אונ איך בעט צו דיין כבוד שתבאר לי דו זאלשט מיר בשיידין המקומות אשר אשתמש בהם די ערטער וואש איך מעג ניצין במשובח ובמגונה במדותי מיט די בעשטע אונ דיא ערגשטע פון מיינע מדות אשר בהשתמשי בהם וואש אז איך וועל ניצין מיט זיי שם ישבחוני עליהם זאל מען מיך דארטין אויף עולם הבא לויבין דרויף כלומר די זייל זאגט צום שכל בשייד מיר

אין

עליהם ויודו שמושי בהם. אמר השכל מדותיך רבות אזכיר לך מהם מה שנזדמן לי בקצרה והוא שבמדותיך שתי מדות הם השמחה והאבל והם זה כנגד זה ואופני השמוש בשמחה כשתבטחי בהנאה קיימת תמיד ולא תתערב בהם תוגה ולא יארע לך פגע התירי המדה הזאת אבל מקום השמוש באבל כי יפגשך דבר מצער קיים תמיד ואין בך יכולת לדחותו ולא פנים להתפרד ממנו התירי ג"כ מדת האבל והשתמשי בה ובכלל מדותיך שתי מדו' והם המורא והתקוה ומקו' המור' שתהי' בענין שמבי' (הג"ה ועיין פ"ל שכתב שאין ספק שהוא ט"ס וצ"ל שמצטרך והוא נכון מאד): אל הענין "שיצטרך ולא תהיה לך אחריתו טובה

אותי עליהם: (ש"ס פי' בעוה"ז) ואופני השמוש בשמחה כשתבטחי בהנאה קיימת תמיד כו' וכ"ל לפרש שכוונתו אם תעשה דבר מצוה שהבטחון ממנה להגיע על ידה להנאה קיימת ור"ל לגמול לעוה"ב התיר מדה זאת דהיינו לעשותה בשמחה רבה כמ"ש לעיל פ"ג דאל"כ לשמחה מה זו עושה' ולהפך מקום השמוש באבל ר"ל בעצבות אם יפגשך דבר שמוכרח אתה לעבור עבירה שעי"ז יגיע לך צער קיים בגיהנם מותר להשתמש במדות העצבות וכן במיתת קרובים וצדיקים מותר להתאבל בעצבות אבל בלאו הכי העצבות מד' גרועה מאוד כמ"ש בספר שערי קדושה וכמש"ל עי"ש: ומקום המורא שתהיה בענין כו' ר"ל שעתה אתה עוסק באיזה ענין וזה הענין מבוא אל אחר שיצטרך שמוכרח להיות וזה הדבר לא יהיה אחרית טוב שאין לך יכולת לדחות מעליך אזי התירי מדת המורא הא בלאו הכי

אִין װעלְכֶע עֶרְטֶר אִיךְ זָאל קֶענֶען נִיצִין אֲפִילוּ מִיט מַיינֶע שְׁלֶעכְטֶע מִדּוֹת אוּנ מֶען זָאל מִיךְ פָּארְט לױבִּין דְּרוּיף דָאשׁ הֵייסְט אוּנ עֶשׁ זָאל פָּארְט זַיין אַמִּצְוָה ויודו שמושי בהם אוּנ זָאלִין בַּקֶענֶען אַז אִיךְ הָאבּ רֶעכְט גִיטָאן װָאשׁ אִיךְ הָאבּ מִיט זֵיי גִינִיצְט אמר השכל זָאגְט דֶער שֵׂכֶל מדותיך רבות דַיינֶע מִדּוֹת זַיינֶן פִּיל אזכיר לך מה שנזדמן לי בקצרה נָאר אִיךְ װֶעל דִיר דֶער מָאנֶען אַטֵייל פוּן זֵייא מִיט אַיין קוּרְצִין דֶרֶךְ װָאשׁ עֶשׁ אִיז מִיר אָן גִיבְּרֵייט דָאשׁ הֵייסְט דִי מִדּוֹת װָאשׁ אִיךְ װֵייסׁ זֵייא אִיצוּנְד והוא אוּנ דָאשׁ אִיז שבמדותיך דֶען צְווִישִׁין דַיינֶע מִדּוֹת זַיינֶען פַאר הַאנְדִין צְװֵייא מִדּוֹת הם דָאשׁ זַיינֶען השמחה והאבל דִי פְרֵייד אוּנ דִי טְרױעֶרְקַייט והם זה כנגד זה אוּנ דִי צְװֵייא זַיינֶען דֶער װִידֶער אֵיינְשׁ דָאשׁ אַנְדֶערֶע ואופני השמוש בשמחה אוּנ דִיא אוֹפַנִים װֶען דוּא זָאלְשְׁט נִיצִין מִיט דֶער מִדָּה פוּן שִׂמְחָה כשתבטחי בהנאה קיימת תמיד דָאשׁ אִיז בְּשַׁעַת דוּא טוּשְׁט אַמִּצְוָה װָאשׁ דֶער בִּטָחוֹן דֶער פוּן אִיז צוּ גְרֵייכִין דוּרְךְ דֶעם צוּ אַזוֹ אַתַּעֲנוּג װָאשׁ הָאט תָּמִיד אַקִיּוּם דָאשׁ אִיז שָׂכָר פוּן עוֹלָם הַבָּא ולא תתערב בהם תוגה אוּנ קַיין טְרױעֶרְקַייט װֶעט נִיט צוּ מִישְׁט װֶערִין מִיט דֶעם תַּעֲנוּג ולא יארע לך פגע אוּנ קַיין שׁוּם בֵּייזֶע בַּגֶעגֶענֶעשׁ װֶעט זִיךְ דָארְפִין נִיט טְרֶעפִין התירי המדה הזאת דֶען בִּינְד אוֹיף דִי מִדָּה פוּן שִׂמְחָה כְּלוֹמַר דֶענְשְׁט מָאל זָאלְשְׁטוּ הָאבִּין שִׂמְחָה כְּדֵי צוּא טָאן דִי מִצְוָה מִיט גְרוֹישׁ שִׂמְחָה אבל מקום השמוש באבל אָבֶער װאוּ דוּא בַּדַארְפְשְׁט נִיצִין דָאשׁ טְרױעֶרְקַייט כי יפגשך דבר מצער קיים תמיד דָאשׁ אִיז אַז עֶשׁ װֶעט דִיךְ בַּגֶעגֶענֶען אַזוֹא אַזַאךְ אַז דוּ מוּזְט חַס וְשָׁלוֹם עוֹבֵר זַיין אַיין עֲבֵירָה װָאשׁ דוּרְךְ דֶעם װֶעט דִיר גְרֵייכִין אַזוֹ אַיין צַעַר װָאשׁ הָאט אַיין קִיּוּם תָּמִיד דָאשׁ הֵייסְט דוּא װֶעשְׁט הָאבִּין חַס וְשָׁלוֹם גֵיהִנָּם דֶרִיבֶּער ואין בך יכולת לדחותו אוּנ דוּ הָאשְׁט קַיין יְכוֹלֶת נִיט אַװֶעק צוּ שְׁטוֹיסִין דֶעם צַעַר ולא פנים להתפרד ממנו אוּנ הָאשְׁט קַיין אוֹפָן נִיט װִיא דוּ זָאלְשְׁט קֶענֶען זִיךְ אָפּ שֵׁייךְ פוּן דֶעם צַעַר התירי גם כן מדת האבל דֶענְשְׁט מָאל בִּינְד אוֹיף דִיא מִדָּה פוּן טְרױעֶרְקַייט אוֹיךְ והשתמשי בה אוּנ נִיץ מִיט דֶער מִדָּה װֶעשְׁטוּ אֶפְשַׁר דוּרְךְ דֶעם קֶענֶען נִיצוֹל װֶערִין פוּן דֶער עֲבֵירָה ובכלל מדותיך שתי מדות אוּנ אִין דֶעם כְּלַל פוּן דַיינֶע מִדּוֹת זַיינֶען פַאר הַאנְדִין צְװֵייא מִדּוֹת והם המורא והתקוה אוּנ דָאשׁ זַיינֶען דִיא פָארְכְט אוּנ דִי הָאפוּנְג ומקום המורא אוּנ דָאשׁ אָרְט פוּן דִי פָארְכְט שתהיה בענין דָאשׁ שִׁיקְט זִיךְ צוּ זַיין אִין אַיין זַאךְ װָאשׁ דוּ װִילְשְׁט טָאן שמביא אל הענין שיצטרך װָאשׁ דִי זַאךְ װֶעט בְּרֵיינְגֶען צוּא אַנַאנְדֶער זַאךְ װָאשׁ װֶעט דִיךְ מְצַעֵר זַיין ולא תהיה

טובה ואין בך כח ויכלת לדחותו מעליך אך מקום התקוה שתשתדלי בהקדמות המביאות הטובה אליך ומחייבות לך הנעימות מבלי מונע שימנע מהם ולא דבר שיבדיל בינך וביניהם בעשות המצוה שצוה האל לעשותו מפני טוב אהריתו ובכלל מדותיך שתי מדות הגבורה והמורך ומקום השמוש בגבורה בפגוע באויבי ה׳ להלחם בם וסבול כל עצב וכל נסיון ברצון הבורא יתע׳ ורצון חסידיו במ״ש (תהלים מד) כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה ואמר (שם קמא) יהלמני צדיק חסד ויוכיחני אך מקום המורך בפגוע באוהבי ה׳ שלא להלחם בם ובאנשי עבודתו

הכי אל תירא ואל תחת ובטח עליו והוא עושה הטוב לך כמ״ש קוה אל ה׳ חזק יגו׳: ומקום התקוה שתשתדלי כו׳ בעשית המצוה כו׳ · ר״ל שתשתדל תמיד באותן דברים שיהיה האחרית מהם טוב כמו עשות המצות כשתשתדל בהם אז בוודאי יהיה האחרית מהם טוב וכן כל כיוצא בזה למשל שתעסוק במו״מ באמונה ויהיה בטחונך בה׳ שיהיה האחרית מעסק זה טוב בזה ובבא · וסבול כל עצב וכל נסיון ברצון השם יתברך · להיות גבור כארי שלא לעבור על רצון ה׳ יתברך אפילו לסבול כמה נסיונות ועצבון וכלימה או לקיים מצות ה׳ ומצות חסידיו אף שיש כמה מונעים לנגדך אל תחוש וסבול כלימתם: כמ״ש יהלמני צדיק וגומר · פירש רש״י טוב לי שיוכיחני וייסרני נביא אמת וצדק בכל מהלומיו

תהיה לו אחריתו טובה און דער סוף פון וועט פאר דיר ניט גוט זיין ואין בך כח ויכולת לדחותו מעליך און דוא וועסט ניט האבין קיין מאכט און קיין יכולת צוא אוועק שטויסין פון דיר דעם צער וואש דוא וועסט האבין מוזטו פריער מורא האבין פון צו טאן דיא ערשטע זאך דאש מיינט מען דוא זאלסט זיך פארכטין צוא טאן איין עבירה ווייל דאש וועט דיך ברייננען צום סוף צוא גרויש צער פון גיהנם וואש דוא וועסט דאש ניט קאנען אוועק שטויסין פון זיך אך מקום התקוה נאר דאש ארט פון דעם האפונג שתשתדלי בהקדמות המביאות הטובה אליך דאש איז דוא זאלסט זיך פלייסין צו טאן זעלכע זאכין וואש וועלין דיר ברייננען דאש גוטש ומחייבות לך הנעימות און וועלין דיך מאכין גיניסין די זיסקייט מבלי מונע שימנע מהם וואש קיין שום פאר מיידונג וועט ניט קענען דיך פאר מיידין דער פון ולא דבר שיבדיל בינך וביניהם און קיין שום זאך וועט ניט זיין עש זאל קענען צווישין שיידין צווישין דיר און צווישן דעם גוטש בעשות המצות דאש איז דוא זאלסט טאן דיא מצות שצוה האל לעשותו וואש גאט האט גיבאטין צו טאן זיי מפני טוב אחריתו ווייל דער סוף פון וועט גוט זיין ובכלל מדותיך שתי מדות און אין דעם כלל פון דיינע מדות זיינען נאך פר האנדין צווייא מדות הגבורה והמורך דיא שטארקייט און וייכקייט ומקום השמוש בגבורה און דאש ארט וואו דוא גיהערשט ניצין מיט דער מדה פון שטארקייט בפגוע באויבי ה׳ להלחם בם דאש איז אז דוא בגעגינשט דיא פיינט פון גאט בדארפשטו צוא שטרייטין מיט זייא פון גאטש וועגן וסבול כל עצב וכל נסיון און צוא ליידין אלערלייא שמארצין און פרובונג וואש קומען אויף דיר ברצון הבורא יתעלה מיט דעם ווילין פון דעם באשעפער יתעלה ורצון חסידיו אדער דורך דעם ווילין פון זיינע חסידים כלומר ווען דיא פרומע לייט שטראפין אים און זיינען אים מבייש זאל ער עש ליידין אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) כי עליך הורגנו כל היום דען פון דיינט וועגין זיינען מיר דער שלאגין גיווארין אלע טאג מיר זיינען גירעכינט גיוועזן וויא שאף וואש גייען צוא דעם שעכטונג און אין (תהלים קמ״א) שטייט יהלמני צדיק חסד ויוכיחני לאז מיך שלאגין דער צדיק און זאל מיך שטראפין פאר וואש איך דין ניט רעכט גאט ווארום אלע זיינע שלעק און זיין שטראפונג איז אייטיל חסד אך מקום המורך אבער דאש ארט ווען דו גיהערשט צוא ברויכין דאש וייכקייט בפגוע באוהבי ה׳ דאש איז אז דו בגעגינשט די ליב האבער פון גאט שלא להלחם בם ובאנשי עבודתו וואש קענן זיי און די אלע לייט וואש דינען גאט זאלשטו ניט שטרייטין

ושתתאחרי

עבודתו ושתתאחרי מעמוד כנגד מוכיחך במה שיש בו טובתך כמ"ש (מלכים ב כב) יען רך לבבך ותכנע מפני ה' ובבלל מדותיך שתי מדות הבשת והעזות ומקום הבשת בהמרות המטיב לך בטובתו על פניו ובין ידיו ובהוכיחו אותך בעדיו הטובים והרעים ופגיעת נביאיו כמ"ש (יחזקאל מג) בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו ·

מגלומיו והוכחות חסד עכ"ל: ושתתאחרי מעמוד כנגד מוכיחך · ר"ל אף שאינו גדול ממך מ"מ תכניע לבבך לדבריו מאחר שהוא מוכיחך בדבר שיש בו טובתך ואל תעמוד כנגד · כמ"ש יען רך לבבך וגו' · ביאשיהו כתיב שבלח אל חולדה הנביאה ע"ד הספר הנמצא בבית ה' והשיבה יען רך לבבך ותכנע מפני ה' לכן אוסיפך אל אבותיך ונאספת אל קברותך בשלום וגו' · ומקום הבושת בהמרות המטיב לך כו' ·

ר"ל או תתבייש ותכלם כשהשי"ת מסלק ממך הטובות שעשה עמך עד הנה: על פניו ובין ידיו · ר"ל אעפ"י שהמטיב לך חי וקיים וכן הטובות ישנם בין ידיו לעשותם לך כמאז גם עתה ואף על פי כן יסלקם ממך ואינו רוצה להטיב לך עוד אז יש לך לבוש מפניו לאמר על מה עשה ה' ככה אין זה כ"א חטאתי לו ותתחרט ותבוש בהבושה שלימה · ועל פניו מלבין לא יהיה לך הלבים האחרים על פני: בהוכיחו אותך בעדיו הטובים · וגם תבוש כאשר הש"י מוכיח אותך בעדים טובים הם המוכיחים בדברים טובים ורכים: והרעים · הם היסורין שבולת הקב"ה עליו ועל הרוב הם מדה כנגד מדה או במגרה הרשעים עליו שמייסרין אותו · ופגיעת נביאיו · אם הוא בזמן הנבואה וכן כאשר הגיע דבריהם אליו שלומד בהם ורואה שאינו עושה כדבריהם יבוש ויכלם כמ"ש הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם וגומר הודיעם איך יהיה הבית האחרון מפואר ורחב מאוד ומסיים שם בפסוק שלפני זה את מקום כסאי ואת מקום כפות רגלי אשר אשכון שם בתוך בני ישראל לעולם ולא

ו שתתאחרי מעמוד כנגד מוכיחך אונ זאלשט זיך זאמען אונ מיישב זיין פון אויף צו שטיין קעגין דיינע שטראפערש כלומר ווען איינער שטראפט דיך אונ עש טוט דיך פאר דריסין זאלשטו זייא ניט אנטקעגין ריידן מחמת כעס נאר דוא זאלשט זיך איין ביסיל פאר זאמען אז דיין כעס זאל גישטילט ווערין אונ זיך מיישב זיין ווערשטו פאר שטיין אז זייא שטראפין דיך במה שיש בו טובתך אין זעלבע זאכין וואש דריגען איז פאר האנדין דיין טובה אזוא וויא חולדה הנביאה האט גיזאגט פון גאטש וועגין צוא יאשיה יען רך לבבך וויל דיין הארץ איז וויך אונ רעטשטו ניט אנטקעגין דיא וואש שטראפין דיך וכו' ובכלל מדותיך שתי מדות אונ אין דעם כלל פון דיינע מדות זיינען נאך פר האנדין צווייא מדות הבשת והעזות דאש שעמונג אונ דאש עזות מקום הבושת די בושה מוזטו ברויכין בהמרות המטיב לך בטובתו דאש דו זאלשט זיך שעמן פון צו ווידער שפעניגין גאט מיט זיין גוטש וואש ער טוט דיר על פניו פר אים דאש הייסט אונ ער זעהעט דאש כלומר צו דער צערענען גאט מיט דער טובה אליין וואש גאט האט דיר גיטאן אונ ער זעהט דאך עש דאש בדארפשטו זיך צו שעמען ובין ידיו אונ דאש איז דאך צווישין זיינע הענט כלומר אונ ער האט דאך אין די הענט די טיבות ווידער אוועק צו נעמען בייא דיר אדער אזו איז דער פשט בהמרות המטיב לך בטובתו אז גאט וואש האט דיר גיטאן ביז אהער טובות נעמט איצונד אוועק די טובות פון דיר על פניו חאטשע גאט לעבט דאך אייביג ובין ידיו אונ האט דאך אין דיא הענט היינט אויך די טובות דיר צו טאן אונ וויל פארט די טובות ניט טאן דענשט מאר גיהערשטו זיך צוא שעמען פר אים צו זאגין ווארום האט גאט מיר אזוא גיטאן דאש איז נאר מיינע עבירות האבין מיר דאש גורם גיוועז ובהוכיחו אותך בעדיו הטובים אונ אויך גיהערשטו זיך צוא שעמען פאר אים אז ער שטראפט דיך מיט זיינע גוטע בצייגענעש דאש הייסט אז ער שיקט מענטשין אין זין אריין זיי זאלין דיך שטראפין מיט גוטע רייד והרעים אדער אז ער שטראפט דיך דורך די שלעכטע לייט וואש ער רייצט אן אויף דיר דיא רשעים זיי זאלין דיר יסורים אן טאן ופגיעת נביאיו אדער די בגעגענעש זיינע נביאים כלומר אדער ווען דו לערינשט די ספרי נביאים אונ זעהעשט אז דו טושט ניט וויא דארטין שטייט כמו שכתוב אזוא וויא עש שטייט אין (יחזקאל) דוא בן אדם הגד את בית ישראל את הבית

זאג

ויכלמו מעונותיהם וגו' ואמר (עזרא ט) אלהי בושתי ונכלמתי וגו' ומקום מדת העזות בפניעות הרשעים ואנשי העבירות והחולקים על האמת ולצוות בחסד ולהזהיר מן הגנות ולהוביש החוטאים ולהוכיח הקטנים והגדולים כמ"ש (ישעיה נ) שמתי פני כחלמיש וגו' וכן שתי מדות הכעס והרצון ומקום הכעס בנטות מדרך האמת ומדין הצדק והגברת השקר על האמת ואנשיו ומקום הרצון בהפיל כל הדברים על אופניהם ובהניחם על מכוניהם ובלכת בדרכי האמת בהם וכן שתי מדות הרחמים והאבזריות מקום הרחמים על הדלים והעניים והחולים והפורשים

ולא יטמאו עוד בית ישראל שם קדשי וגו' ושכנתי בתוכם לעולם ואחר כך אמר לו הגד את בית וגומר כי אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה כשאנו רואין ושומעין איך יהיה בנין הבית האחרון מפואר ורחב מאוד וגדולה מזו שהבטיחנו שישכון בתוכנו לעולם ועדיין לא נתקיים ובעונותינו ירושלים ועמו לחרפה וכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו נחרב בימיו והן לא קצרה יד ה' מפדות אם כן אין לך בושה וכלימה גדולה מזו כנ"ל לפרש הפסוקים האלו : ואמר עזרא אלהי בושתי ונכלמתי וגומר · כי עונותינו רבו למעלה ראש ואשמתינו גדלה עד לשמים שעיקר הבושה הוא שיבוש האדם על עונותיו מעצמו : ומקום מדות העזות וכו' להוכיח החוטאים כו' · אע"פ שכתב בשער י"ה שהוא מפתוי היצר להכלים בני אדם ושהוא דרך גאות עיין שם באורך צריך לומר דכאן איירי ברשעים גמורים שידוע ומפורסם רשעתם וכן אם הוא בר הכי שראוי להוכיח ודבריו נשמעים אבל שם איירי בעושה דרך גאות וגם לא ידע בבירור רשעתם כן משמע מלשונו כאן ושם ושאר מקומות וכן כתב הר"נ : ומקום הכעס בנטות מדרך האמת · כאשר ינטו בני אדם מדרך האמת וכאשר יגבור השקר על האמת : ואנשיו · וכן מותר לכעוס על אנשי השקר : ומקום הרצון בהפיל כל הדברים על אופניהם · כאשר יתנהגו כל הדברים בדרך טוב וישר ואיש איש על אופניו

זאג צו די ישראל וויא שיין דאש בית המקדש וועט גיבויט ווערין ויכלמו מעונותיהם אונ לאזין זייא פאר שעמט ווערין פון וועגין זייערע זינד ווייל זייא זיינען ניט זוכה אז עש זאל תיכף גיבויט ווערין אונ עזרא האט גיזאגט אלהי בושתי ונכלמתי מיין גאט איך טוא מיך שעמען אויף צוא הויבין מיין פנים קעגין דיר ומקום מדת העזות אונ דאש ארט וואו דוא זאלשט ניצין די מדה פון עזות בתוכחת הרשעים ואנשי העבירות דאש איז צוא שטראפין די רשעים אונ זעלבע לייט וואש טוען עבירות והחולקים על האמת אונ די וואש קריגין אויף די ווארהייט ולצוות בחסד אונ צו גיביטין די לייט אז זייא זאלין טאן גוטיש ולהזהיר מן הגנות אונ זייא מזהיר זיין פון צוא טאן שענדליכע זאכין ולהוביש החוטאים אונ פאר שעמען די זינדיגע ולהוכיח הקטנים והגדולים אונ צוא שטראפין קליינע אונ גרוישע אויף די אלע זאכין זאלשטו ברויכין די מדה פון עזות אזוא וויא ישעיה הנביא האט גיזאגט שמתי פני כחלמיש איך האב גימאכט מיין פנים וויא איין שטארקער פעלזין וכן שתי מדות אונ אויך האשטו צווייא מדות הכעס והרצון דעם צארין אונ דאש ווילין ומקום הכעס בנטות מדרך האמת די מדה פון כעס גיהערשטו צוא ניצין אז דוא זעהעשט זעלבע לייט וואש גייען אוועק פון דעם וועג פון אמת ומדין הצדק אונ פון דעם גירעכטין דין והגברת השקר על האמת אונ אז דוא זעהעשט די פאלשקייט שטארקט איבער דעם אמת ואנשיו אונ די פאלשע לייט ומקום הרצון אונ דעם ווילין גיהער מען צוא ניצין בהפיל כל הדברים על אופניהם אז איטליכע זאך טוט זיין אויף זיין אופן ובהניחם על מכוניהם אונ אלע זאכין ליגין אויף זייער סדר כלומר אז ער זעהעט די מענטשין זיינען זיך נוהג וויא עש גיהער צו זיין אונ טוען איטליכע זאך וויא מען גיהער זיא צוא טאן ובלכת בדרכי האמת בהם אונ זייא גייען דרינען אין די דרכים פון אמת דרינען זאל זיין דיין ווילין וכן שתי מדות אונ אויך האשטו אין דיר צווייא מדות הרחמים והאכזריות דער בארעמקייט אונ אום דער בארעמקייט מקום הרחמים על הדלים והעניים דער בארעמקייט גיהערשטו צוא האבין אויף ארומע לייט והחולים והפרושים מן העולם אונ איבער די קראנקע אונ אויך איבער די פרומע לייט

והפורשים מן העולם ומי שאינו מבין אופני טובותיו ומי שאינו יודע להנהיג עצמו והאסור ביד אויבו ומי שפקד טובה רבה והמתחרט על עונותיו והבוכה על מה שעבר מחטאיו מיראתו את עונש האלהים ומקום האכזריות בהפרע מן הרשעים והנקם מן המשחיתים בארץ כמ"ש הכתוב (דברים יט) לא תחוס עינך עליו וגו׳ וכן שתי מדות הגאוה והענוה מקום הגאוה והגבה כשתפגעי בכופרים באלהים ובנוטים מעליו אל תשפלי ואל תכנעי להם שלא תראי כמצדקת אותם ונוטה אחר דעותם המשחיתות אך התירי מדת הגאוה והגבוה המורה על הפך דעתם ומעוט רצונך בהם כאשר ידעת מענין מרדכי והמן ומקום השמוש בענוה בפגיעתך אדם חסיד ונבר וירא אלהים וחכם בתורתו ומתעסק

אופניו ועל מקומו יבא בשלום זה יהיה רצונך ומגמתך: ומי שאינו מכיר אופני טובותיו · ואתה תוכל להטותו לדרך הטובה להביאו אלה טובה לטוב לו ותרחם עליו: ומי נפקד .טובה רבה · ומי נחסר ממנו טוב הרבה כגון שהיה עשיר ונעשה עני והוא אביון האמור בתורה התאב לכל דבר ועליו אמרו חז"ל די מחסורו אפילו סוס לרכוב

לייט וואש שיידין זיך אפ פון תאוות עולם הזה ומי שאינו מבין אופני טובותיו אונ איבער דעם וואש ווייסט ניט דיא אופנים וויא ארום ער קען האבין איין טובה למשל ווען אייניר האט אסחורה צו פר קויפן אונ דער אנדערער ווייש דאש ארט וואו ער קען עש פר קויפן בדארף ער זאגין אים דאש ארט ומי שאינו יודע להנהיג עצמו אונ איבער דעם וואש ווייסט ניט וויא רעכט צו פירין זיך מיט זיינע זאכין והאסור ביד אויבו אונ איבר דעם׃וואש איז גיפאנגען אין דיא הענט פון זיין פיינט ומי שפקד טובה רבה אונ איבער דעם וואש האט אן גיווארין פיל גוטש דהיינו ער איז גיוועז איין עושר אונ איז גיווארין ארום והמתחרט על עונית׳ו. אונ איבער דעם וואש האט חרטה אויף זיינע עבירות והבוכה על מה שעבר מחטאיו אונ וויינט אויף די זינד וואש ער האט פריער גיטאן מיראתו את עונש האלהים מחמת ער פארכט זיך פאר דעם עונש פון גאט ומקום האכזריות בהפרע מן הרשעים אונ די אום דער בארימקייט גיהערשטו צו ברויכן אויף צו שטראפין די רשעים והנקם מן המשחיתים בארץ אונ זיך נוקם זיין פון דיא רשעים וואש מאכין פאר דארבין דאש הייסט וואש מאכין אנדרע זינדיגין אויף דער וועלט אויף דעם זאלשטו קיין רחמנות ניט האבין וכן שתי מדות אונ אויך האשטו צווייא מדות די גאוה אונ דיא ענוה מקום הגאוה והגובה אונ דאש ארט וואו דוא גיהערשט צו ברויכן דיא גאוה אונ דאש הויכקייט כשתפגעי בכופרים באלהים אז דו וועשט בגעגענען אין די וואש לייקענען אין גאט ובנוטים מעליו אונ אין דיא וואש גייען אוועק פון אים אל תשפלי ואל תכנעי להם זאלשטו זיך ניט נידעריג האלטין אונ זאלשט זיך ניט מכניע זיין פאר זייא שלא תראי כמצדקת אותם פון וועגין עש זאל ניט אן גיזעהען ווערין וויא דוא מאכשט זייא גירעכט ונוטה אחר דעותם המשחיתות אונ נייגסט נאך זייער פאר דארבענע דיעות אך התירי מדת הגאיה נאר בינד אויף דיא מדה פון גאוה והגובה אונ דאש הויכקייט צוא האלטין זיך אנטקעגין זייא גרויש המורה על היפך דעתם וואש דאש ווייזט אז דוא האלשט פאר קערט פון זייער דיעה ומעוט רצונך בהם אונ דיין ווילין איז ווייניג מיט זייא דאש הייסט דוא בישט ניט צו פרידין מיט זייא כאשר ידעת מענין מרדכי והמן אזוא וויא דוא ווייסט וויא מרדכי האט זיך ניט גיוואלט מכניע זיין פאר המן ומקום השמוש בענוה אונ דאש ארט ווען דו זאלשט ניצין מיט דער מדה פון ענוה דאש איז בפגיעתך אדם חסיד אז דוא בגעגינשט איין פרומען מאן ונבר אונ איין לויטערין מאן וירא אלהים אונ זעלבער וואש פארכט זיך פאר גאט וחכם בתורתו

ומתעסק בעבודתו ומי שיש לו עליך טובה וחסד ואת חייבת לגומלו עליה כל שכן מי שגדלו ועצמו טובותיו מגמולך עליהם וכן שתקחי הדין לאלהים מעצמך כמ"ש (ויקרא כו) או אז יכנע לבבם הערל וגו' וכן שתי מדות האהבה והשנאה מקום האהבה למי שמסכים עמך על עבודת האלהים ועל מי שישמחך באחרית ענינך ומקום השנאה למי שעובר על רצון האלהים ועמד כנגד אנשי האמת והביאך אל מה שמקציף בוראך כמ"ש (משלי כח) עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם וכן שתי מדות הנדיבות והכילות ומקום הנדיבות לשום

כל

לרכוב ועבד לרוץ לפניו : ומי שיש לו כו' כל שכן מי שגדלו ועצמו טובותיו מגמולך · שאין אתה תוכל לגמול לו כפי טובותיו שטובותיו וחסדיו הם גדולים ביותר פשיטא שאתה מחויב להיות עניו ושפל לפניו ומזה תקח ראיה ולדון קל וחומר בעצמך כמה אתה מחויב להיות עניו ושפל לפני הבורא יתברך שטובותיו רבים ומתמידים שאין אתה יכול לגמול עליהם אפילו כמלא נימא כנ"ל : כמ"ש או אז יכנע לבבם הערל וגו' · כשילכו בגלל ומוכרחים להכניע לכל מי שעושה עמהם טובה אז ידעו ויכירו ויצדקו הדין למה לא נכנעו לפני הבורא יתברך כמו שכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' וגו' באחרית ענינך : שישמחך בדבר שתהיה

הועלתך

אונ זעלבער וואש איז איין תלמיד חכם ומתעסק בעבודתו אונ איז עוסק אין גאטש דינשט ומי שיש לו עליך טובה וחסד אונ דר וואש האט דיר איין טובה אונ איין חסד גטאן את חייבת לגומלו עליה בישטו שולדיג אים אפ צו טאן דער פר אטובה אונ קעגין אים צו ניצין מיט דער מדה פון ענוה כל שכן מי שגדלו ועצמו טובותיו מגמולך עליהם מכל שכן גאט ברוך הוא וואש זיינע טובות וואש ער האט דיר גיטאן זיינען פיל גרעשער אונ שטארקער פון דיין פר געלטעניש אויף זיי כלומר וואש דוא קענשט אים ניט בצאלין גינוג פאר זיינע טובות וואש ער האט דיר גיטאן איז שוין איין פשיטא אז דוא גיהערשט פאר אים ניצין די מדה פון ענוה וכן שתקחי הדין לאלהים מעצמך אונ אויך גיהערשטו זיך באיוויליגין צו אן נעמען דיא גזירה פון גאט זיך זעלבשט דאש הייסט דו גיהערשט צוא בקענן אז די גזירה פון גאט איז דיר גיטאן גווארין מיט גירעכטיקייט אזוא וויא עש שטייט אין (בחוקתי) או אז יכנע לבבם הערל דאמער דענשט מאל וועט אונטער טעניג ווערין זייער פר שטאפט הארץ כלומר אז זייא וועלין פר טריבין ווערין דענשט מאל וועלין זיי שוין פר שטיין אונ גירעכט מאכין די גזירה פון גאט וואש איז אויף זיי ווייל זיי האבין זיך ניט מכניע גיוועזן פאר השם יתברך וכן שתי מדות אונ אויך האשטו אין דיר צווייא מדות דאש זיינען האהבה והשנאה דיא ליבשאפט אונ פיינטשאפט מקום האהבה דאש ארט וואו דו זאלשט ניצין דאש ליבשאפט דאש איז למי שמסכים עמך לעבודת האלהים צו דעם וואש איז מסכים מיט דיר אויף צוא דינען גאט ואל מי שישמחך באחרית ענינך אונ צווא דעם וואש רעט דיך אן אויף זעלבע זאכין צוא טאן וואש וועט דיך משמח זיין אויף עולם הבא ומקום השנאה אונ פיינטשאפט זאלשטו בווייזן למי שעובר על רצון האלהים צוא אזעלכין וואש איז עובר אויף דעם ווילין פון גאט ועומד כנגד אנשי האמת אונ שטעלט זיך קעגין די לייט וואש גייען מיט אמת אונ איז זייא דער ווידער והביאך אל מה שמקציף בוראך אונ וויל דיך ברייגגען צו טאן זעלבע זאכן וואש דר צערינט גאט זעלבע לייט זאלשטו פיינט האבין אזו וויא עש שטייט אין (משלי) עוזבי תורה יהללו רשע די וואש פר לאזין די תורה די לויבן דעם רשע ושומרי תורה יתגרו בם אונ דיא וואש היטין די תורה דיא רייצין זיך מיט דיא רשעים וכן שתי מדות אונ אויך האשטו אין דיר צווייא מדות הנדיבות והכילות דאש מילדיקייט אונ דאש קארגהייט ומקום הנדיבות אונ די

מילדיקייט

כל דבר במקומו ולתת לכל בעל מדה חמודה מן המזון והחכמה כפי מה שראוי לו כמ"ש (שם ג) אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידיך לעשות ואמר (שם ה) יפוצו מעינותיך חוצה ומקום הכילות על האכזרים והפתאים ומי שאינם מכירים את עצמם ולא ערך הטובה עליהם כמ"ש (שם ט) יוסר לץ לוקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו ואמרו ז"ל כל העושה טוב למי שאינו מכירו כאילו זרק אבן למרקולים וכן שתי מדות העצלה וההריצות מקום השמוש בעצלה בתאוות הבהמיות אשר הנאותיהם חולפות מן האדם וישאר עליו חרפתם בעוה"ז ועונשם לעוה"ב. ומקום חחריצות בהנאות הרוחניות ובמעשים שמתכונים

תועלתך לעולם הבא: ומקום הכילות על האכזרים כו'. אע"פ שהכילות והקמצנות היא מדה גרועה כנ"ל. וכ' רבינו תם בספר הישר וז"ל הכילות או הדומה לו מרוע הנפש כו' כי המדה הזאת תשחית העבודה כי כל מי שיהיה כילי לא יעשה צדקה בעתה ולא יעזור אביון כי אם בעל כרחו וכל מצוה אשר יכיר בה תועלת יעשנה כמשפט ואם יכיר בה אפילו הפסד מועט מהונו יקל בה ויביא ראיות עליה עד שיתירנה ויעשה בה תרעה ופשרה כגון כו'. וע"כ אי אפשר לכילי להיות עובד אלהים בשביל רוע לבבו ועיניו אשר בשביל פרוטה יתיר כל איסור וכל שכן בינו לבין עצמו כי לא יאמור לא איסיר ולא היתר כלל אם לא בדבר תועלת וע"כ צריך לעובד אלהים לבל ילכוד במוקשי הכילות כי ירמה אלהיו בחלק שפתיו ויראה לו תכלית החסידות וכשיזדמן לו שום תועלת או ריוח על מנת שיתיר איסור או יאסור היתר יעשה וכו'. עיין שם שהאריך בדברים נמרצים: ומי שאינם מכירים את עצמם כו'. כמ"ש לעיל והמדה השלישית שאינך מכיר את עצמך כו' עיין שם פירושו: ואמרו חז"ל. חולין דף קל"ג: כל העושה טובה למי שאינה מכירה. שאינו מחשבה לכלום וכן הלומד תורה לתלמיד שאינו הגון: כזורק אבן למרקוליס. כי זה היה עבודתה ואם אדם זורק אבן למרקוליס לבזותה ולהכעיס לה והכל במזיד קעביד אעפ"כ הוא חייב מאחר שעבודתה בכך והכומרים עובדים עי"ז עבודתם כמו שאמרו בגמרא

פרק

מילדיקייט בדארפשטו צוא ברויכן לשום כל דבר במקומו צוא באוויליגן זיך צו טאן זיין הארץ אין דעם פירונג פון זיינע חברים אז איטליכע זאך זאל זיין אויף זיין ארט וויא עש גיהער צו זיין ולתת לכל בעל מדה חמודה אונ צוא איטליכן פרומען מאן וואש האט אין זיך גוטע אונ גלוסטיגע מדות זאל ער אים געבין מן המזון והחכמה געלט אונ אים חכמה לערנן כפי מה שראוי לו ווערליג עש איז ראוי צו אים אזו וויא עש שטייט אין (משלי) אל תמנע טוב מבעליו דוא זאלשט ניט פאר מיידין דאש גוטש פון זיין הערין בהיות לאל ידך לעשות אז דוא האשט מאכט אים צו טאן גוטש אדער חכמה לערנן זאלשטו עש אים טאן אדער לערנן ומקום הכילות על האכזרים והפתאים אונ דיא מדה פון קארגהייט זאלשטו ניצן אויף דיא אום דער בארמיגע אונ די נארישע ומי שאינם מכירים את עצמם אונ דיא וואש קאנען זיך זעלבשט ניט ולא ערך הטובה אונ ניט דעם ערך פון דעם גוטש וואש קומט עליהם אויף זייא אזו וויא עש שטייט אין (משלי) יוסר לץ דער וואש שטראפט דעם שפעטר לוקח לו קלון דער קויפט זיך איין שאנד ומוכיח לרשע מומו אונ דער וואש שטראפט דעם רשע דער מאכט זיך איין מום ואמרו אונ דיא חכמים ז"ל האבין גיזאגט כל העושה טוב למי שאינו מכירו דר וואש טוט גוטש צו אזעלכן וואש ער דר קענט די טובה ניט כאילו זורק אבן למרקולים איז גלייך וויא ער ווארפט אשטיין צודער עבודת גילולים וואש הייסט מרקולים וכן שתי מדות אונ אויך האשטו צווייא מדות העצלה והחריצות דאש פוילקייט אונ דאש פלייסקייט ומקום השמוש בעצלה אונ אויף דעם ארט וואו דוא זאלשט ניצין מיט דער מדה פון פוילקייט בתאוות הבהמיות דאש איז אין די וועלטליכע גילוסטקייט וואש גיהערן צו דעם גוף אשר הנאותיהם חולפות מן האדם וואש זייערע הנאות גייען גיך אוועק פון דעם מענטשין וישאו עליו חרפתם בעולם הזה אונ זייער שאנד בלייבט אים איבער אין דעם עולם ועונשם לעולם הבא אונ זייער עונש אויף עולם הבא ומקום החריצות אונ דאש ארט וואו דוא זאלשט ניצין דאש פלייסקייט איז בהנאות הרוחניות אין זעלכע מעשים וואש דורך דעם קען מען קומן צו דיא הנאות פון עולם הבא ובמעשים שמתכוונים

שמתכוונים בהם להגיע אל רצון האלהים ית׳ כמ״ש דוד ע״ה (תהלים קט) חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך ומה שזכרתי בשער הזה די לבוחר בדרך הישרה ומבקש האמת לעצמו וחפץ בחכמה למענה והאל יפק אותנו אל דרכי עבודתו ברחמיו אמן :

נשלם השער השלישי בעזרת השם

השער הרביעי
בבטחון על האלהים יתברך
וזה פתח השער

אמר המחבר מפני שקדם מאמרנו בחיוב קבלת עבודת האלהים ראיתי להביא אחריו מה שהוא צריך יותר מכל הדברים לעובד האלהים ית׳ והוא הבטחון עליו בכל דבריו בעבור מה שיש בו מן התועליות הגדולות בענין התורה ובענין העולם ותועלותיו בו בתורתו מהם מנוחת

פרק ארבע מיתות בענין סוער לפטור עיין גם כן הוא בענין המלמד תורה לתלמיד שאינו הגון שלא לבד שאינו עושה בזה מלוה כשאר ת״ת אלא אף גם נענש ע״י לימודו אותו כי הוא יקח דברי תורה ועושה בהם כל דבר רע וכאותן שאפיקורסים וכמו שאמרו שנה ופירש יותר מכולם והדומה להם : ומה שזכרתי בשער הזה כו׳ ומבקש האמת לעצמו · על דרך אם אין אני לי מי לי ולמה יונה האדם את עצמו כי כל מה שיעשה האדם עושה רק לעצמו בין לרע או לטוב : וחפץ בחכמה למענה · כלומר לשמה למען החכמה עצמה ולא לשום כוונה אחרת : והאל יפק אותנו· ויוציאנו אל אור האמת דהיינו אל דרכי עבודתו ברחמיו אמן :

אמר המחבר מפני כו׳ · והוא הבטחון עליו ית׳ בכל דבריו · בכל עניניו : בעבור מה שיש בו · ר״ל בבטחון בה׳ ית׳ יש תועלת גדולות הן בענין התורה רצה לומר אם רוצה האדם להתנהג ולילך בדרך התורה ולהתנהג בחסידות יהיה נקל לו מאמת

בהם להגיע אל רצון האלהים ית׳ אונ אין זעלכי מעשים וואש מען איז זיך מכוין צו גרייכן צוא דעם ווילן פון גאט דורך זייא אזו וויא דוד המלך עליו השלום האט גיזאגט חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך איך האב מיך גיאיילט אונ ניט גיזאמט צוא היטן דיין גיבאט זאגט דער מחבר ומה שזכרתי בשער הזה אונ דאש וואש איך האב דר מאנט אין דעם דאזיגן שער די לבוחר בדרך הישרה איז גנוג צו דעם וואש דר ווילט אויש צו גיין אין דעם רעכט פארטיגן וועג ומבקש האמת לעצמו אונ זוכט זיך דם אמת דאש הייסט ער נארט זיך זעלבשט ניט נאר ער ברעכינט זיך גוט ציא ער דינט רעכט גאט ציא ניין וחפץ בחכמה אונ בגערט אין דיא חכמה פון דער תורה למענה פון אירט וועגין כלומר ער טוט עש ניט מיט קיין שום אנדרע כוונה נאר פון וועגין דעם ער וויל דיא תורה פאר שטיין: האט דער מחבר גיבעטין והאל יפק אותנו אונ גאט זאל אונז אויש ציהן צו דעם ליכט פון איין אמת דאש איז אל דרכי עבודתו ער זאל אונז פירן אין די וועגין פון זיין דינשט אונ דאש זאל ער טאן ברחמיו מיט זיין דער בארימקייט אמן :

אמר המחבר האט גיזאגט דער וואש האט מחבר גיוועזן דעם ספר חובות הלבבות מפני שקדם מאמרינו ווייל מיר האבין דער פאר גיזאגט בחיוב קבלת עבודת האלהים פון דעם חיוב וואש איטליכר מענטש איז מחויב מקבל זיין גאטש דינשט ראיתי להביא אחריו האב איך גיזעהען אונ פאר שטאנן צו ברייננען נאך דעם מה שהוא צריך יותר מכל הדברים לעובד אלהים יתברך אזו אזאך וואש דער וואש דינט גאט יתברך בדארף דאש האבין נייטיגר פון אלי זאכין והוא הבטחון עליו בכל דבריו אונ דאש איז דיא זאך ער זאל האבין אבטחון אויף גאט ברוך הוא אין אלע זייני זאכן בעבור מה שיש בו מן התועלות הגדוליות ווייל עש איז פאר האנדין אין בטחון גרויש הילף בענין התורה סייא אז אמענטש וויל גיין אין דעם וועג פון דער תורה ובענין העולם סייא אז אמענטש וויל נאך גיין נאך עולם הזה איז אים אלץ דער בטחון אגרויש הילף היינט איז ער מפורש ותועלותיו בו בתורתו אונ דיא הילפונג וואש אין דעם בטחון פון גאט איז פאר האנדין צוא

דעם

מנוחת נפשו ובטחונו על אלהיו ית' כמו שהעבד חייב לבטוח על אדוניו מפני שאם איננו בוטח באלהים בוטח בזולתו ומי שבוטח בזולת ה' מסיר האלהים השגחתו מעליו ומניח אותו ביד מי שבטח עליו ויהיה כמו שנאמר בו (ירמיה ב) כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים להצוב להם בורות בורות נשברים וגו' ואמר (תהלים קו) וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב ואמר הכתוב (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו ואמר (תהלים מ) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב ואמר (ירמיה יז) ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו ואם יבטח על חכמתו ותחבולותיו וכח גופו והשתדלותו :

מחמת בטחונו ית' וכן מי שרודף אחר הבצע ורוצה ליהנות מעוה"ז גם כן יהיה קל לו להשיגו מחמת בטחונו הטוב כמו שמפרש : כי שתים רעות וגו' · פי' רש"י אם המירו יראתם בגלולים גם יש כאן רעה ועכשיו שאותי עזבו שאני מקור מים חיים ללכת אחרי עבודת גילולים שהיא כבורות של מים מכונסים ונשברים ונסדקים ומימיהם נבלעים בסדקיהן הרי ב' רעות עכ"ל וסוף הענין תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחך ודעי וראי כי רע ומר עזבך את ה' וזה רמז המחבר מסיר השגחתו ממנו ומניח אותו ביד כו' : וימירו את כבודם וגומר · ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו' · ולא פנה אל רהבים · לפי ענין לשון המחבר בזה הספר משמע שפירושו לפי פשוטו שכל ענייני קנייני העוה"ז ותאוותיו נקראים רהבים שכ"כ בשער הפרישות פ"ב והבלי התורות המשמחות לערוב לבותם בתולדות רהביו · ובשער א"ה פ"ז והדלו מכסוף לעולם ולרהביו וכ"נ שכך פירוש הפסוקים כמו ורהבם עמל ואון וכן לך התרפס ורהב רעך וזולתם והדרשה תדרש : ובשר בשר זרועו · ופירש רש"י כמו עזרו ות"י

דעם וואש וויל גיין אין דעם וועג פון דער תורה מהם מנוחת נפשו אטייל פון דיא הילפונג איז זיין לייב וועט לעבין ברוועט וועט ער קאנען דינען גאט ובטחונו על אלהיו יתברך אונ וועט זיין בטחון שטעלין אויף זיין גאט יתברך כמו שהעבד חייב לבטוח על אדוניו אזו וויא אקנעכט איז מחויב צו פאר זיכרן זיך אויף זיין הארין מפני שאם איננו בוטח באלהים ווארום אז ער האט ניט קיין בטחון אויף גאט ב"ה בוטח בזולתו האט ער דאך אבטחון אויף אנדערין ומי שבוטח בזולת ה' אונ דער וואש פאר לאזט זיך אויף אנדערין חוץ גאט מסיר האלהים השגחתו מעליו טוט גאט אפ זיין השגחה פון אים אונ העלפט אים שוין ניט ומניח אותו ביד מי שבטח עליו אונ ער לאזט אים אין דער האנט פון דעם מענטשין וואש ער האט אויף אים אבטחון ויהיה אונ ער וועט זיין כמו שנאמר בו אזו וויא דער מענטש וואש עש ווערט גיזאגט אויף אים אין (ירמיה) כי שתים רעות עשה עמי צוויא ערלייא בייז האבין מיין פאלק גיטאן איין בייז איז אותי עזבו מקור מים חיים מיך גאט האבין זייא פאר לאזין וואש איך בין אקוואל פון לעבעדיגע וואשער לחצוב להם בורות בורות נשברים אונ דאש אנדרי בייז איז צו גראבן זיך צו בראכני ברונימער וואש די ערד איז אין זייא צו שפאלטין גייט דיא וואשר ארין אין דיא שפאלטין דרום איז אין זייא ניט פאר האנדין קיין וואשר ואמר אונ דוד המלך האט גזאגט אין (תהלים) וימירו את כבודם אונ זייא האבין פאר ביטין זייער כבוד בתבנית שור אוכל עשב מיט איין גישטאלט פון איין אקס וואש ער עשט גראז ואמר הכתוב אונ אין (ירמיה) שטייט ברוך הגבר אשר יבטח בה' גיבענשט איז דער מענטש וואש ער האט אבטחון אויף גאט והיה ה' מבטחו וועט גאט זיין פאר זיכערונג זיין ואמר אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו וואול דעם מענטשין וואש ער טוט גאט פאר זיין פאר זיכערונג ולא פנה אל רהבים אונ קערט זיך ניט צו דיא האפרדיגי לייט ושטי כזב אונ צוא דיא וואש זייא טוען זיך אפ קערין צוא פאלשע זאכן ואמר אונ (ירמיה) זאגט ארור הגבר אשר יבטח באדם פר פלוכט זאל ווערן דער מענטש וואש האט אבטחון אויף איין מענטשן ושם בשר זרועו אונ טוט זיין הילף אויף איין פליישליך בשעפניש ומן ה' יסור לבו אונ פון גאט טוט ער אפ קערין זיין הארץ ואם יבטח על חכמתו ותחבולותיו אונ ווען ער וועט האבן אבטחון אויף זיין חכמה אונ אויף זייני בטראכטונג וכח גופו אונ אויף

דעם

והשתדלותו ייגע לריק ויחלש כחו ותקצר תחבולתו מהשיג חפצו כמ"ש הכתוב (איוב ה) לוכד חכמים בערמם ואמר (קהלת ט) שבתי וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגו' ואמר (תהלים לד) כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב ואם יבטח ברוב עושרו יוסר ממנו וישאר לזולתו כמ"ש הכתוב (איוב כז) עשיר ישכב ולא יאסף עיניו פקח ואיננו ואמר (משלי כג) אל תיגע להעשיר מבינתך חדל ואמר (שם) התעיף עיניך בו ואיננו וגו' ואמר (ירמיה יז) בחצי ימיו יעזבנו וגו' או תמנע ממנו הנאתו בו כאשר אמר החכם (קהלת ו) ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו וגו' ויהיה אצלו פקדון ששומר אותו מן הפגעים עד שישיב למי שהוא ראוי לו כמ"ש (שם ח) ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב

ות"י רוהצניס : ואמר קהלת שבתי וגו' ולא לגבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא נבונים עושר : וישאר לזולתו · וישאר הממון לזולתו וי"ג יישאר זולתו ר"ל וישאר הוא זולת הממון : אל תיגע להעשיר וגו' : וכתב הר"מ אלשיך מדלא כתיב להתעשר לעצמו אבל להעשיר משמע לאחרים

דעם כח פון זיין גוף והשתדלותו און אויף זיין פלייסקייט ייגע לריק וועט ער זיך אום זיסט מידן ויחלש כוחו און זיין כח פון אים וועט שלאף ווערין ותקצר תחבולתו מהשיג חפצו און זיין באטראכטונג וועט זיין קורץ פון צוא גרייכין זיין באגער כלומר מיט זיינע תחבולות וועט ער ניט קענען גרייכין וואש ער וויל כמו שאמר הכתוב אזוא וויא דער פסוק זאגט אין (איוב) לוכד חכמים בעמרם ער באצווינגט דיא חכמים אין זייער קלוגשאפט ואמר און נאך איין פסוק שטייט אין קהלת שבתי וראה תחת השמש איך האב מיך ווידער גיקערט און האב גיזעהען אונטער דער זון כי לא לקלים המרוץ אז ניט דיא גרינגע קאנען גישווינד לויפין ולא לגבורים המלחמה און ניט צוא דיא גבורים כלומר ווייל זייא זיינען שטארק זאלין זייא איין נעמען דיא מלחמה איז ניט אזוא און נאך שטייט אין (תהלים) כפירים רשו ורעבו דיא לעמפערטין מיינט מען די רשעים זיינען פאר ארימט און זיין הונגעריג ודורשי ה' אבער דיא וואש פארשטין צוא גאט כלומר וואש האבין אבטחון אויף גאט לא יחסרו כל טוב גייט זייא ניט אפ קיין גוטש ואם יבטח ברוב עשרו און אז דער מענטש וועט האבין איין בטחון אויף זיין פיל עשירות יוסר ממנו וועט דאש עשירות פון אים אפ גטאן ווערין וישאר לזולתו און עש וועט בלייבין צוא איין אנדרין כמו שאמר הכתוב אזוא וויא דר פסוק זאגט אין (איוב) עשיר ישכב ולא יאסף דר עושר וועט שטארבין און וועט ניט בגראבין ווערין און אין (משלי) שטייט אל תיגע להעשיר דו זאלשט זיך ניט מידן רייך ווערין מבינתך חדל דורך דיין פר שטאנד זאלשטו עש פאר מיידין ואמר און נאך שטייט אין (משלי) התעיף עיניך בו ואיננו אזוא באלד וויא דוא פאר שליסט דיינע אויגין פון דעם וועט דאש שוין ניט זיין כלומר אין איין אויגין בליק פאר גייט דאש עשירות און אין (ירמיה) שטייט בחצי ימיו יעזבנו דר וואש זאמילט איין עשירות אן משפט טוט אים עש פאר לאזין אין האלבע זיינע טעג או תמנע ממנו הנאתו בו אדר עש וועט פאר מיטען ווערין אים די הנאה פון דעם כלומר ער וועט קיין הנאה ניט האבין פון זיין עשירות כאשר אמר החכם אזוא וויא דער חכם שלמה המלך האט גיזאגט אין (קהלת) ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו און גאט האט אים ניט גימאכט גיוועלטיגין אז ער זאל עסין דער פון ויהיה אצלו פקדון און דאש עשירות וועט נאר זיין ביי אים איין פקדון ששומר איתו מן הפגעים ער זאל היטין דאש עשירות אז קיין שאדין זאל דראן ניט זיין עד שישיב למי שהוא ראוי לו ביז וואנן ער וועט עש אום קערין צו וועמן דאש עשירות איז ראוי כמו שכתוב אזו וויא עש איז גישריבען אין (קה"ת) ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס און צום רשע האט גאט גילאזט איין גאנג אז ער זאל איין זאמלען דאש עשירות לתת

און

לטוב לפני האלהים ואמר (איוב כז) יכין וצדיק ילבש וכסף נקי יחלוק ואפשר שיהיה הממון סיבת רעתו ואבדן נפשו כמ"ש (קהלת ה) יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עושר שמור לבעליו לרעתו ומהם שהבוטח באלהים יביאנו הבטחתו עליו שלא יעבוד זולתו ושלא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם ולא יעבדם להתרצות אליהם ולא יחניף להם ולא יסכים עמהם בבלתי עבודת האלהים ולא יפחידהו ענינם ולא יירא ממחלקותם אבל יתפשט מבגדי טובותם וטורח הודאתם וחובת תגמולם ואם יוכיח

לאחרים היורשים אותו ע"כ · יכין וצדיק ילבש : יכין רשע וצדיק ילבש והנקיים יחלקו בכספו : ולא יסכים עמהם בבלתי ע"ה · בדברים שהם בלתי עבודת ה' לא יסכים עמהם : ולא יפחידהו ענינם · כלו' מחמת ענינם אם הם עשירים או קרובים לשררה לא יפחד מפניהם : ולא יירא ממחלקותם · אף אם יחלקו וירחיקו אותו לא יירא או פירוש אף אם הם יחלקו עליו מחלוקות וקטטות לא יירא מהם מאחר שנכון לבו בטוח בה' ומה יעשה לו אדם : אבל יתפשט מבגדי טובותם כו' · ר"ל הוא רואה ועושה כל הפעולות שלא יצטרך לבריות ושלא ילבוש עצמו מטובות אחרים

ויהיה מחויב להטריח להודותם ולגמול אותם כמו שראוי ומחוייב לגמול לעושה טוב בטוב כנ"ל בשער הג' אבל הוא רוצה שהש"י ייטיב עמו ויודה לו לבדו : ואם יוכיח אותם כו' · כיון שאינו נהנה מהם אינו מחניף אותם כמו שארז"ל כתובות

דף

אונ זָאל דָאשׁ דֶער נָאךְ אָפּ גֶעבִּין לטוב לפני האלהים צוּ דֶעם וָואשׁ עֶר אִיז גוּט פַאר גָאט כְּלוֹמַר צוּם צַדִיק וָואשׁ עֶר אִיז דָאשׁ וֶוערְט ואמר אוּנ אִיוֹב הָאט גִיזָאגְט יכין דֶער רָשָׁע טוּט אָן בְּרֵייטְן דָאשׁ קְלֵייד וצדיק ילבש אוּנ דֶר צַדִיק וֶועט עֶשׁ אָן קְלֵיידִין וכסף אוּנ דָאשׁ גֶעלְט פוּן דֶעם רָשָׁע נקי יחלוק וֶועלִין דִיא רֵיינֶע צַדִיקִים זִיךְ צוּ טֵיילִין ואפשר שיהיה הממון סיבת רעתו אוּנ עֶשׁ אִיז נָאךְ מִיגְלִיךְ אַז דָאשׁ גֶעלְט וָואשׁ עֶר הָאט אִיז דָאשׁ דִיא סִיבָּה פוּן זַיין בֵּייז ואבדן נפשו אוּנ דָאשׁ פַאר לִירוּנְג אוּנ פַאר דַארְבּוּנְג פוּן זַיין לַייבּ כְּלוֹמַר אַמָאל אִיז גִימָאלְט אַז אִיבֶּר דֶעם עֲשִׁירוּת וָואשׁ עֶר הָאט וֶוערְט פַאר לָארִין זַיין לַייבּ דְהַיְינוּ עֶר וֶוערְט גִיהַרְגֶתְ אָדֶער קְרַאנְק פוּן דַאגוֹת כמו שכתוב אַזוּ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט גִישְׁרִיבְּן אִין (קהלת) יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עֶשׁ אִיז פַאר הַאנְדִין אַיין שְׁלֶעכְטֶע קְרַאנְקְהֵייט הָאבּ אִיךְ גִיזֶעהֶן אוּנְטֶר דֶעם הִימֶל וָואשׁ אִיז דָאשׁ עושר שמור לבעליו עֶשׁ וֶוערְט אַמָאל גִיהִיט דָאשׁ עֲשִׁירוּת צוּ זַיין בַּעַל הַבַּיִת וָואשׁ עֶר הָאט דָאשׁ לרעתו פוּן זַיין בֵּייז וֶועגִין כְּדֵי דוּרְךְ דֶעם עֲשִׁירוּת זָאל אִים זַיין שְׁלֶעכְט אַזוֹא וִויא אוֹיבִּין אִיז גִישְׁטַאנֶען ומהם אוּנ נָאךְ טוֹבוֹת אִיז פַאר הַאנְדִין צוּם בַּעַל בִּטָחוֹן שהבוטח באלהים וָוארוּם דֶר וָואשׁ הָאט אַבִּטָחוֹן אוֹיף גָאט יביאנו הבטחתו עליו שלא יעבוד זולתו וֶועט אִים בְּרֵיינְגִין זַיין בִּטָחוֹן וָואשׁ עֶר הָאט אוֹיף גָאט אַז עֶר זָאל נִיט דִינֶען קֵיין אַנְדֶערִין ושלא יקוה לאיש אוּנ עֶר זָאל נִיט הָאפִין צוּ קֵיין מֶענְטְשִׁין ולא ייחל לבני אדם אוּנ וֶועט נִיט וַוארְטֶען צוּ דִי הִילְף פוּן מֶענְטְשִׁין ולא יעבדם להתרצות אליהם אוּנ עֶר וֶוערְט זֵיי נִיט דִינֶען כְּדֵי עֶר זָאל זִיךְ בַּוִוילִיגְען צוּ זֵיי ולא יחניף להם אוּנ עֶר וֶועט זֵיי נִיט חַנְפֶען ולא יסכים עמהם בבלתי עבודת אלהים אוּנ עֶר וֶועט מִיט זֵייא נִיט מַסְכִּים זַיין אוֹיף אַזוֹא אַזַאךְ וָואשׁ אִיז נִיט גָאטִישׁ דִינְשְׁט ולא יפחידהו ענינם אוּנ עֶשׁ וֶועלִין אִים נִיט דֶער שְׁרֶעקִין זֵייעֶרֶע זַאכִין כְּלוֹמַר וֶוען זֵייא זַיינֶען אֲפִילוּ קְרוֹבִים צוּא אַשַׂר וֶועט עֶר פַאר זֵייא קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבִּין ולא יירא ממחלוקותם אוּנ עֶר וֶועט קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבִּין פַאר זֵייעֶרֶע מַחֲלוֹקֶת וָואשׁ זֵייא וֶועלִין מִיט אִים קְרִיגִין אבל יתפשט מבגדי טובותם נַייעֶרְט עֶר וֶועט זִיךְ אוֹישׁ טָאן פוּן דִיא קְלֵיידֶער פוּן זֵייעֶר גוּטְץ וטורח הודאתם וחובת גמולם עֶר זָאל מוּזִין זֵייא לוֹיבִּין אוּנ אָפּ דַאנְקִין אוּנ בַּצָאלִין דֶער פַאר · וֶועט עֶר עֶשׁ נִיט טָאן כְּלוֹמַר וֶועט עֶר טָאן כָּל הִתְפַּעֲלוּת עֶר זָאל פוּן זֵייא קֵיין הֲנָאָה נִיט הָאבִּין וָוארוּם אַז עֶר וֶועט יוֹא הֲנָאָה הָאבִּין פוּן זֵייא וֶועט עֶר דָאךְ מוּזִין זֵייא לוֹיבִּין אוּנ אָפּ דַאנְקְעֶן פַאר דֶעם דְרוּם וֶועט עֶר נִיט וֶועלִין קֵיין הֲנָאָה פוּן זֵייא הָאבִּין נָאר עֶר

פאר

יוכיח אותם לא יזהר בכבודם ואם יכלימם לא יבוש מהם ולא ייפה להם השקר כמ"ש הנביא (ישעיה נ) וה' אלהים יעזר לי על כן לא נכלמתי על כן שמתי פני כחלמיש ואדע כי לא אבוש ואמר (יחזקאל ב) אל תירא מהם ומדבריהם אל תירא ואמר (שם) מדבריהם אל תירא ומפניהם אל תחת ואמר (ירמיה א) אל תירא מפניהם ואמר (שם) אל תחת מפניהם ואמר (יחזקאל ג) כשמיר חזק מצור נתתי מצחך וגו' ומהם שהבוטח באלהים יביאהו בטחונו לפנות את לבו מעניני העולם וליחד לבבו לעניני העבודה ויהיה דומה במנוחת נפשו ורוחב לבו ומעוט דאגתו לעניני עולמו לבעל האלכימיא"ה והוא היודע להפך הכסף לזהב והנחשת והבדיל לכסף על ידי חכמה ומעשה ועוד כי הבוטח באלהים יש

דף ק"ס מאי דכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן שמחזיר על הגרנות יהרסנה ע"כ: ואם יכלימם כו' · עיין מ"ש בסוף השער השלישי מתי יוכל להכלים בני אדם: ומהם כו' · ומעוט דאגתו לעניני עולמו כי עיקר בלבול דעת האדם מלמוד התורה והעבודה הוא שדואג תמיד על המחיה ועל הכלכלה היאך יבא לו וע"י מה אבל מי שבטוח בה' ימעטו דאגתו בזה וירב דאגתו בעבודתו יתברך והוא במנוחת לבו כמו בעל האלכמיא"ה ועוד כו':

תחלתם

פאר זיבערט זיך אין גאט ואם יוכיח אותם אונ אז ער וועט זייא שטראפין לא יזהר בכבודם וועט ער ניט זיין גיווארינט אין זייער כבוד ואם יכלימם אינ אז ער וועט זייא פאר שעמען ווייל זייא טוען עבירות לא יבוש מהם וועט ער זיך ניט שעמען פאר זייא ולא ייפה להם השקר אונ ער וועט זייא ניט שיין אונ גירעכט מאבין קיין פאלשקייט כמו שאמר אזוא וויא דער נביא (ישעיה) האט גיזאגט וה אלהים יעזר לי ווייל איך פאר זיכער מיך אז גאט דער האר וועט מיר העלפין על כן לא נכלמתי דרום בין איך ניט פאר שעמט גיווארין פון זייא על כן שמתי פני כחלמיש דרום האב איך גיטאן מיין פנים אזוא וויא אשטארקער פעלזין ואדע כי לא אבוש ווייל איך האב גיוואושט אז איך וועל ניט פאר שעמט ווערין ואמר אונ גאט האט גיזאגט צו יחזקאל אל תירא מהם דו זאלשט זיך ניט פארכטין פאר זייא ומדבריהם אל תירא אונ פאר זייערע רייד זאלשטו ניט מורא האבין ואמר מדבריהם אל תירא פאר זייערע רייד זאלשטו ניט מורא האבין ומפניהם אל תחת אונ פאר זיי זאלשטו זיך ניט אנגסטין ואמר אונ גאט האט גיזאגט צו (ירמיה) אל תירא מפניהם דוא זאלשט זיך ניט פארכטן פר זיי ואמר שם אל תחת מפניהם דו זאלשט זיך ניט אנגסטין פאר זייא ואמר אונ גאט האט גיזאגט צו יחזקאל כשמיר אזוא וויא דער ווארים וואש הייסט שמיר חזק מצור וואש ער איז שטארקער אז דעם פעלזין נתתי מצחך אזו שטארק האב איך גיגעבין דיין שטערין ומהם אונ נאך טובות איז פר האנדין צו דעם בעל בטחון שהבוטח באלהים דער וואש האט אבטחון אויף גאט יביאנו בטחונו לפנות את לבו מעניני העולם וועט אים זיין בטחון דר צו ברייגגן אז ער וועט זיין הארץ אפ קערן פון וועלטליכי זאכין וליחד לבבו לעניני העבודה אונ ער וועט מייחד זיין זיין הארץ צו גאטש דינשט ויהיה דומה אינ ער וועט זיין גליך במנוחת נפשו אז זיין לייב וועט גרועט זיין פון צו מידן זיך אויף עולם הזה ורחב לבו אונ זיין הארץ וועט זיין דער ברייטערט אונ צוא פרידן ומעוט דאגתו לעניני עולמו אונ וועט זיך ווינציג זארגין פאר דיא וועלטליכע זאכין וועט ער זיין גליך צום בעל האלכימיא"ה והוא אונ וואש איז דער בעל האלכימיאה היודע להפך הכסף לזהב וואש ער ווייסט צוא פאר ענדרין דאש זילבר אויף גאלד והנחשת והבדיל לכסף אונ אויש קופער אונ צין קאן ער מאבין זילבר על ידי חכמה ומעשה דורך איין חכמה וואש ער ווייסט אונ דורך דער מעשה וואש ער טוט דער צוא ועוד אונ נאך כלומר ניט אליין וואש ער וועט צוא אים גליך זיין כי הבוטח באלהים נייערט דער וואש

יש לו עליו יתרון בעשרה דברים :

תחלתם שבעל הכימי"את צריך לדברים מיוחדים למלאכה לא יוגמר לו דבר זולתם ולא ימצאם בכל עת ובכל מקום והבוטח באלהים טרפו מובטח לו מכל סיבה מסיבות העולם כמ"ש הכתוב (דברים ח) למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם וגו׳ כי הסיבו׳ אינן נבצרות ממנו בכל עת ובכל מקום כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים ועם האשה האלמנה ועוגת רצפים וצפחת המים ודבר עובדיהו עם הנביאים שאמר (מלכים א׳ יח) ואהביא מנביאי ה׳ מאה איש חמשים המשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים ואמר (תהלים לד) כפירים רשו ורעבו ודרשי ה׳ לא יחסרו כל טוב ואמר (שם) יראו את ה׳ קדושיו כי אין מחסור ליראיו. והשני כי בעל הכימיא"ה צריך למעשים ולמלאכות לא ישלם לו חפצו זולתם ואפשר שימיתהו ריחם ועשנם עם

תחלתם צריך לדברים מיוחדים דהיינו עפריות ומטעריוס וכלים הצריכים לו למלאכתו ואם אינם בידו לא

וואש האט אבטחון גאט יש לו עליו יתרון בעשרה דברים דר ווערט אין צעהן זאבין נאך מער אונ בעסער זיין פון דעם בעל אלכימיאה :

תחלתם זייער אן הויב פלומר דאש ערשטע פון די צעהן זאבן איז שבעל הכימיאה צריך לדברים מיוחדים למלאכה דער כמיאה מיינסטר בדארף האבין צו דיא זאכין וואש גיהער צוא דר מלאכה פלומר ער בדארף האבין אזעלכע מטערייעס וואש גיהער צו דער מלאכה לא יגמור לו דבר זולתם עש קאן אים ניט נגמר ווערין קיין שום זאך אן דיא זאבין ולא ימצאם בכל עת ובכל מקום אונ ער קאן זיי אבער ניט קריגין אין אלע צייט אונ אין אלע ערטר והבוטח באלהים אבר דער וואש האט אבטחון אויף גאט טרפו מובטח לו מכל סיבה מסיבת העולם אין זיין שפייז פאר זיכערט צו אים ער זאל עש האבן אויף אלירלייא זאכין וואש איז דא אויף דער וועלט כמו שאמר הכתוב אזוא וויא דער פסוק זאגט אין (דברים) למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם ער זאל דיר לאזין ווישען אז ניט דורך ברויט אליין לעבט דער מענטש וגו׳ כי הסבות אינן נבצרות ממנו בכל עת ובכל מקום ווארום די סיבה וויא ארום דער מענטש זאל גישפייזט ווערין דיא זיינען פון גאט ניט פאר מיטען אין קיינערלייא צייט אונ אין קיינערלייא ארט כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים אזוא וויא דוא ווייסט פון דער זאך פון אליהו וואש ער איז גישפייזט גיווארין דורך די ראבין ועם האשה האלמנה ועוגת רצפים וצפחת השמן אונ וואש עש איז גיוועזן מיט דער אלמנה מיט דעם קוכין אונ מיט דעם לאגיל בוים אייל וואש האבין דער פון גיגעסין אונ גיטרונקין אליהו אונ דיא אלמנה אונ איר זון אונ עש איז נאך איבר גיבליבין ודבר עובדיה עם הנביאים אין דיא זאך פון עובדיה וואש ער האט גיטאן מיט דיא נביאים שאמר וואש עובדיה האט גיזאגט אין (מלכים) ואחביא מנביאי ה׳ מאה איש אונ איך האב בהאלטין פון גאטש נביאים הונדערט מאן חמשים חמשים איש במערה צוא פופציג מענטשין אין איין מערה ואכלכלם לחם ומים אונ איך האב זיי גישפייזט מיט ברויט אונ מיט וואשר אונ אין (תהלים) שטייט כפירים וגו׳ ואמר אונ אויך שטייט דארטין יראו את ה׳ קדושיו פארכט זיך פאר גאט זיינע הייליגע כי אין מחסור ליראיו ווארום עש גייט ניט אפ קיין שום זאך צוא דיא וואש פארכטין זיך פאר אים והשני אונ דאש אנדרע איז כי ווארום דער כמיאה מיינשטר צריך למעשים ולמלאכות בדארף צו זיין מלאכה פיל ארבעטין אונ צו פיל מלאכות לא ישלם לו חפצו זולתם ער וועט ניט משלים זיין זיין ווילין פלומר ער וועט ניט גומר זיין די מלאכה אן זיי ואפשר שימיתיהו ריחם ועשנם אונ עש איז גימאלט

אז

(התמדת ע כידה שעוסק בהם תמיד ויגע בהם זמן ארוך יום ולילה ימות ע"י ריחם ועשנם:

"עם התמדת העבודה ואורך היגיעה בהם לילה ויומם והבוטח באל בבטחה מהפגעי' ולבו בטוח ממצוא הרעות וכל אשר יבואנו מאת האלהים יהיה לו לששון ולשמחה וטרפו בא אליו במנוחה והשקט ושלוה כמ"ש (תס כג) בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני והשלישי כי בעל הכימי"אה אינו מאמין על סודו זולתו מיראתו על נפשו והבוטח באלהים איננו ירא משום אדם בבטחונו אבל הוא מתפאר בו כמ"ש דוד המע"ה (תס נו) באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי והרביעי כי בעל הכימי"אה אינו נמלט מהזמין מהזהב והכסף הרבה לעת צרכו או שלא יזמין מהם כלום אלא כפי שיספיק לזמן מועט ואם יזמין ממנו הרבה יהיה כל ימיו מפחד על נפשו שלא יאבד ממנו בעניני סיבות האבדה ולא ישקוט לבו ולא

לא יוכל לעשות שום דבר · והשלישי אינו מאמין על סודו זולתו רצה לומר אינו מאמין לגלות סוד מלאכתו לזולתו אחרים מחמת יראתו כלומר אינו מאמין זולתו על סודו: והרביעי כו' אינו נמלט כו' ר"ל לא ימלט מאחת משתי אלה או שיזמין הרבה לזמן מרובה או לא ובין כך ובין כך הוא דואג תמיד אבל הבוטח כו'. והחמישי

אַז זֵייעֶר רֵיחַ זָאל אִים טֵייטְן כְּלוֹמַר עֶר זָאל שְׁטַארְבִּין פוּן זֵייעֶר מִיאוּסִין רֵיחַ אוּנ פוּן זֵייעֶר רוֹיךְ עם התמדת העבודה דוּרְךְ דֶעם וָואשׁ עֶר אַרְבִּיט תָּמִיד דִיא מְלָאכָה ואורך היגיעה בהם יומם ולילה אוּנ מִיר זִיךְ דְרִינָען אַלַאנְגֶע צַייט טָאג אוּנ נַאכְט קָאן זַיין אַז עֶר זָאל שְׁטַארְבִּין פוּן דֶעם מִיאוּסִין רֵיחַ אָדֶער דוּרְךְ דֶעם רוֹיךְ והבוטח באל אָבֶּער דֶער וָואשׁ פַאר זִיכֶערְט זִיךְ אוֹיף גָאט בבטחה מהפגעים אִיז עֶר פַאר זִיכֶערְט פַאר בֵּייזֶע בַּאגֶעגְנֶעשׁ ולבו בטוח ממצוא הרעות אוּנ זַיין הַארְץ אִיז פַאר זִיכֶערְט פוּן צוּא גְרֵייכִין דָאשׁ שְׁלֶעכְטִיקַייט וכל אשר יבואנו מאת האלהים אוּנ אַלְץ וָואשׁ עֶשׁ וֶועט אִים קוּמֶען פוּן גָאט יהי לו לששון ולשמחה דָאשׁ וֶועט צוּא אִים זַיין צוּא פְרֵייד אוּנ צוּא לוּסְטִיקַייט וטרפו בא אליו במנוחה אוּנ זַיין שְׁפַייז קוּמְט צוּא אִים מִיט רוּאוּנְג והשקט אוּנ מִיט שְׁטִילְקַייט ושלוה אוּנ מִיט פְרִיד אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (תהלים) בנאות דשא אִין אַיין וואנוּנְג פוּן גְרָאז טוּט עֶר מִיךְ מַאכִין הוֹיעֶרִין: והשלישי אוּנ דָאשׁ דְרִיטֶע אִיז כי וָוארוּם דֶער כִּמִיאָה מַיינְשְׁטֶער אינו מאמין על סודו זולתו גְלֵייבְּט נִיט צוּא פַאר טְרוֹיעֶרִין זַיין סוֹד פוּן זַיין מְלָאכָה צוּא אַנְדֶערֶע מיראתו על נפשו מַחֲמַת עֶר הָאט מוֹרָא פַאר זַיין לֶעבִּין כְּלוֹמַר עֶר הָאט מוֹרָא מֶען וֶועט אִים אוֹישׁ בְּרֵיינְגֶען זַיין פַּרְנָסָה וֶועט עֶר נִיט הָאבִּין פוּן וַואנֶען צוּא לֶעבִּין והבוטח באלהים אָבֶּער דֶער וָואשׁ הָאט אַבְטָחוֹן אוֹיף גָאט איננו ירא משום אדם בבטחונו הָאט נִיט קֵיין מוֹרָא פַאר קֵיין שׁוּם מֶענְטְשִׁין מִיט זַיין בִּטָחוֹן אבל הוא מתפאר בו נָאר עֶר טוּט זִיךְ נָאךְ בַּארִימָן מִיט זַיין בִּטָחוֹן כמו שאמר אַזוֹא וִויא עֶר הָאט גִיזָאגְט דָוִד הַמֶלֶךְ עָלָיו הַשָׁלוֹם באלהים בטחתי לא אירא וַוייל אִיךְ הָאבּ מִיךְ פַאר זִיכֶערְט אִין גָאט דְרוּם פָארְכְט אִיךְ מִיךְ נִיט מה יעשה אדם לי וָוארוּם וָואשׁ קָאן מִיר אַמֶענְטְשׁ טָאן והרביעי אוּנ דָאשׁ פֶערְטֶע אִיז כי וָוארוּם דֶר כִּמִיאָה מַיינְשְׁטֶער אינו נמלט קָאן נִיט אַנְטְרוּנֶען וֶוערִין פוּן דִי צְווייא זַאכִין מהזמין מהכסף והזהב הרבה לעת צרכו אָדֶר עֶר זָאל זִיךְ אָן גְרֵייטִין פִיל זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד כְּדֵי עֶר זָאל הָאבִּין וֶוען עֶר וֶועט עֶשׁ בַּדַארְפִין או שלא יזמין מהם כלום אלא כפי שיספיק לזמן מועט אָדֶר עֶר זָאל מֶער נִיט אָן גְרֵייטִין נָאר עֶר זָאל גִינִיג הָאבִּין אוֹיף אַקְלֵיינֶע צַייט הַיינְט אִיז עֶר מְפוֹרָשׁ סַייא עֶר גְרֵייט אָן פִיל סַייא וֵוייְנִיג זָארְגְט עֶר תָּמִיד ואם יזמין ממנו הרבה וֶועט עֶר דֶר פוּן אָן גְרֵייטִין פִיל יהיה כל ימיו מפחד על נפשו וֶועט עֶר תָּמִיד לֶעבִּן אִין פָארְכְט שלא יאבד ממנו עֶשׁ זָאל פוּן אִים נִיט פַר לָארִין וֶוערִין בעניני סיבות האבדה גְלַייךְ וִויא עֶשׁ קָאן זִיךְ טְרֶעפִין בַּייא אַלֶע זַאכִין סִיבּוֹת זַייא וֶוערִין אַמָאל פַאר לָארִין ולא ישקוט לבו אוּנ עֶשׁ

ווערט

ולא תנוה נפשו מפחדו עליו מהמלך והעם ואם לא יזמין מהם אלא למלאות מחסורו זמן מועט אפשר שיבצר ממנו המעשה בעת הצורך הגדול אליו מפני המנע סיבות מסיבותיו ממנו והבוטח באלהים בטחונו חזק באלהיו שיטריף אותו כרצונו בעת שירצה ובמקום שירצה כאשר יטריף העובר ברחם אמו והאפרוח בתוך הביצה אשר אין בה מקום מפולש להכנס אליו ממנו דבר מחוצה והעוף באויר והדגים במים והנמלה הקטנה עם חלישותה ויבצר הטרף מהארי עם תקפו בקצת הימים כמ״ש (תהלים לד) כפירים רשו ורעבו וגומר ואמר (משלי י) לא ירעיב ה׳ נפש צדיק וגו׳ ואמר (תהלים לז) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. והחמישי שבעל הכימיא״ה תחת יראה ופחד על מלאכתו מן הגדול ועד הקטן שבעם והבוטח באלהים ייראהו הגדולים ונכבדי בני אדם אף

והחמישי תחת יראה ופחד כמו אל תירא ואל תחת רלה לומר שהוא מפחד תמיד מ״מת מלאכתו שלא יתגלה למושלים וכבשי

ווערט קיין מאל ניט נישטילט זיין לייב ולא תנוה נפשו אונ עש טוט ניט רוען זיין לייב מפחדו עליו מחמת ער פארכט זיך מען זאל עש ביא אים ניט אוועק נעמען ואם לא יזמין מהם אונ אז ער וועט מער ניט אן גרייטין פון די זאכין וואש ער בדארף צוא זיין מלאכה אלא למלאות מחסורו זמן מועט נאר ער זאל האבן אויף אקליינר צייט כלומר ער וועט זיך מער ניט אן גרייטין קיין מאטערייס נאר אביסיל אונ עש וועט מער ניט זיין נאר אויף איין קליינע צייט אפשר שיבצר ממנו בעת הצורך הגדול אליו איז גימאלט ווען ער וועט עש בדארפין צום נייטיגסטין וועט עש פון אים אפ גיין כלומר ער וועט עש דרוקא ניט האבין וועט ער ניט קאנען מאכין זיין מלאכה מפני המנע סיבות מסיבותיו ממנו מחמת עש וועט פאר מיטין ווערין איין זאך פון זיינע זאכן וואש ער בדארף כלומר ער וועט עש ניט קאנען קריגן והבוטח באלהים אבר דער וואש האט אבטחון אויף גאט בטחונו חזק באלהיו איז זיין בטחון שטארק אין גאט שיטריף אותו כרצונו בעת שירצה אז גאט וועט אים שפייזין אזוא וויא זיין ווילן איז אין דר צייט וואש ער וועט וועלן ובמקום שירצה אונ אויף וואש פאר איין ארט ער וועט וועלן כאשר יטריף העובר ברחם אמו אזו וויא ער שפייזט איין קינד אין זיין מוטרש לייב והאפרוח בתוך הביצה אונ איין יונגן הינדיל אין דער איי אשר אין בה מקום מפולש וואש אין דער איי איז ניט דא קיין אפין ארט להכנס אליו ממנו דבר מחוצה מען זאל קאנען איין ברייגען צוא דעם הינדיל עפיש איין שפייז פון אוישין ווייניג פון דעם איי והעוף באויר אונ דיא פויגיל שפייזט ער אין דער לופט והדגים במים אונ די פיש אין וואשער והנמלה הקטנה עם חלישותה אונ איין קליינע מילב האטשע זיא איז גאנץ שלאף ויבצר הטרף מהארי עם תקפו בקצת הימים אונ אפט מאל ווערט פר מיטין דאש שפייז פון אלייב האטשע ער איז גאנץ שטארק כמו שנאמר אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) כפירים רשו ורעבו די לעמפערטין זיינען פר ארומט גיווארין אונ זיינען הונגעריג ואמר אונ שלמה המלך האט גיזאגט אין (משלי) לא ירעיב ה׳ נפש צדיק גאט לאזט דעם צדיק קיין הונגר ניטליידן ואמר אונ אין (תהלים, שטייט נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב ואיך בין יונג גיוועזן אונ בין אויך אלט גיווארן אונ האב ניט גיזעהן קיין צדיק זאל פאר לאזט ווערין וזרעו מבקש לחם אונ זיין קינד זאל בעטן ברויט והחמישי אונ די פינפטע זאך איז כי ווארום דער כימיאה מיינשטר תחת יראה ופחד ער אנגשט אונ פארכט זיך אונ שרעקט זיך על מלאכתו אויף זיין מלאכה מן הגדול והקטן שבעם פר דעם גרעשטן ביז דעם קלענשטן פון דעם פאלק האט ער אלץ מורא מען זאל ניט מגלה זיין ובוטח באלהים אבער דער וואש האט אבטחון אויף גאט ייראהו הגדולים ונכבדי בני אדם

אף החיות והאבנים מבקשים רצונו כמ״ש במזמור יושב בסתר עליון (שם נא) עד אחריתו ואומר (איוב ה) בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע ברעב פדך ממות עד סוף הענין . והששי שבעל הכימיא״ה אינו בטוח מהחליים והמדוים שמערבבין עליו שמחתו בעשרו ואינם מניחין אותו ליהנות ממה שיש לו ולא להתענג במה שהשיגה ידו והבוטח בה׳ בטוח מן המדוים והחליים אלא על דרך הכפרה או על דרך התמורה כמה שאמר (ישעיה מ) וייעפו נערים וייגעו ובחורים כשול יכשלו ואמר (שם) וקוי ה׳ יחליפו כח וגומר ואמר (תהלים לז) כי זרועות רשעים תשברנה וגומר . והשביעי שבעל הכימיא״ה אפשר שלא יגיע אל מזונו במה שיש אצלו מן הזהב והכסף מפני שלא יהיה האוכל נמצא בעירו בקצת העתים כמה שנאמר (יחזקאל ז) כספם בחוצות ישליכו ואמר (צפניה א) גם כספם גם

והשני כו׳ אלא ע״ד הכפרה או שיתכפרו עונותיו במדוים הבאים עליו · או ע״ד התמורה כן יסורין של אהבה כדי להטיבו באחריתו יותר כמו שיתבאר בחשבון כ״ז ס״ס

וועלין זיך פאר אים פארכטין דיא חשובים פון מענטשין אף החיות והאבנים מבקשים רצונו אונ אויך די שענדליכע בשעפענעש מיינט מען אזוא אמין חיה וואש האט איין צורה וויא איין מענטש בגערין זיי אויך צו טאן אים זיין ווילין אזו וויא עש שטייט אין דעם קאפיטיל (יושב בסתר) ביז אין סוף קאפיטיל ואומר אין (איוב) שטייט בשש צרות יצילך פון זעקס צרות וועט ער דיך מציל זיין ובשבע אונ אז דיא זיבעטע צרה וועט קומען לא יגע בך רע וועט דיך דאש בייז ניט אן רירין ברעב פדך ממות אין הונגער וועט ער דיך אויש לייזין פון דעם טויט אונ אזוא וויא עש שטייט ווייטער ביז אין סוף קאפיטיל והששי אונ דאש זעקסטע איז ווארום דער כימאה מיינשטער אינו בטוח מהחליים והמדוים איז ניט פאר זיכערט פאר קראנקהייט אונ וויא טאג שמערבבין עליו שמחתו בעשרו וואש זיי צו מישין כלומר זיי פר שטערין זיין שמחה וואש ער וואלט גיהאט פון זיין עשירות ואינם מניחין אותו ליהנות ממה שיש לו אונ זיי לאזין אים ניט קיין הנאה האבין פון דעם עשירות וואש ער האט ולא להתענג במה שהשיגה ידו אונ קאן זיך קיין תענוג ניט אן טאן פון דעם גוטש וואש זיין האנט האט גיגרייכט והבוטח בה׳ אבער דער וואש האט אבטחון אויף גאט בטוח מן המדוים והחליים איז ער פר זיכערט פון ווייטאג אונ פאר קראנקייט אלא על דרך הכפרה נאר צוא צייטין אז ער איז יוא אמאל קראנק איז דאש נאר עש זאל אים פאר געבין ווערין דורך דעם זיין זינד או על דרך התמורה אדער אויף דעם גאנג עש זאל אים פאר בייטין כלומר דורך די יסורים וואש ער האט אויף דער וועלט וועט ער דער פר האבין בעשערש דאש איז עולם הבא כמו שכתוב אזוא וויא עש שטייט אין (ישעיה) ויעפו נערים ויגעו די וואש זיינען אויש גילערנט פון מצות וועלין מיד ווערין ובחורים כשול יכשלו אונ דיא יונגע שטארקע לייט וועלין גישטרויכילט ווערין וקוי ה׳ יחליפו כח אבער דיא וואש האפין אויף גאט וועלין פאר בייטין צוא קריגין נייעש איין שטארקין כח אונ אין (תהלים) שטייט כי זרועות רשעים תשברנה דען די מאכט פון דיא רשעים וועט צוא בראכין ווערין והשביעי אונ דאש זיבעטע איז ווארין דער כימאה מיינשטער אפשר שלא יגיע אל מזונו איז גימאלט ער זאל ניט גרייכין צו זיין שפייז במה שיש אצלו מן הכסף והזהב מיט דעם וואש ער האט ביי זיך פון גאלד אונ זילבער מפני שלא יהית האוכל נמצא בעירו בקצת העתים ווייל אין אטייל צייטין איז גימאלט אז עש איז קיין שפייז אין זיין שטאט ניט צו קריגן קען אים ניט העלפן זיין גאלד אונ זילבער אזוי וויא עש שטייט אין (יחזקאל) כספם בחוצות ישליכו זייער זילבער וועלין זיי אויף דיא גאסין ווארפין ווייל זיי וועלין ניט קריגין קיין עסין צו קויפין דער פאר ואמר אונ צפניה האט גיזאגט גם כספם

גם

גם זהבם לא יוכל להצילם והבוטח בה׳ לא יבצר ממנו ע״ז · והעשירי אם יודע ענינו ר״ל אם נתגלה
מזונו בכל עת ובכל מקום עד סוף ימיו כמ״ש (איוב ה)
ברעב פדך ממות וגו׳ ואמר (תהלים כג) ה׳ רועי לא אחסר וגו׳ ואמר (שם לז) לא יבשו
בעת רעה ובימי רעבון ישבעו. והשמיני שבעל הכימיא״ה אינו מתעכב בשום מקום
מיראתו שמא יתגלה סודו והבוטח באלהים בבטחה בארצו ובמנוחת נפש במקומו
כמ״ש (שם) בטח בה׳ ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה ואמר (שם) צדיקים יירשו ארץ
וישכנו לעד עליה. והתשיעי שבעל הכימיא״ה לא תלוונו הרמיה (ס״א הכימיא״ה) שלו
(פירש דלות פלא) באחריתו ולא ישיג בה זולת הבטחון מן ״הריש והצורך לבני אדם והבוטח
(יצטרך להריש) בה׳ ילוונו גמול בטחונו בעוה״ז ולעוה״ב כמ״ש (שם לב) והבוטח בה׳ החסד
יסובבנו ואמר (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו׳ . והעשירי שבעל הכימיא״ה
אם

גם זהבם לא יוכל להצילם אויך זייער זילבער אונ אויך זייער גאלד ווערט ניט קאנען זיי מציל זיין
והבוטח בה׳ אבער דער וואש פאר זיכערט זיך אין גאט לא יבצר ממנו מזונו ווערט פון אים ניט פר
מיטין ווערין שפייז אין אלע צייט אונ אויף איטליכן ארט עד סוף ימיו ביז וואנען ער ווערט לעבן
אזו וויא (איוב) האט גיזאגט ברעב פדך ממות אין דער צייט פון הונגר טוט דיך דאש פר זיכרונג
אין גאטש אויש לייזין פון דעם טויט ואמר אונ דוד המלך האט גזאגט אין (תהלים) ה׳ רועי לא אחסר
גאט איז מיין שפייזער דרום טוט מיר גאר קיין שום זאך ניט אפ גיין ואמר אונ נאך האט דוד
המלך גיזאגט אין (תהלים) לא יבושו בעת רעה זיי ווערין ניט פר שעמט ווערן ווען דיא צייט פון
בייז ווערט קומען ובימי רעבון ישבעו אונ אין דער צייט פון הונגער ווערין זיי זאט זיין והשמיני אונ
דאש אכטע איז ווארום דער כימאה מיינשטער איננו מתעכב בשום מקום ווערט זיך קיין מאל ניט
פאר זאמן אויף איין ארט מיראתו שמא יתגלה סודו ווארום ער פארכט זיך טאמר ווערט אנטפלעקט
ווערין זיין סוד כלומר טאמער ווערט מען גיוואר ווערין וויא אזוא ער מאכט זיין מלאכה והבוטח
באלהים אבר דער וואש פר זיכערט זיך אויף גאט בבטחה בארצו זיצט ער פר זיכערט אין זיין לאנד
ובמנוחת נפש במקומו אונ מיט זיין בארוט לייב זיצט ער אויף זיין ארט אזו וויא עש שטייט אין
(תהלים) בטח בה׳ ועשה טוב פר זיכר זיך אין גאט אונ טוא גוטש שכן ארץ ורעה אמונה דען וועשטו
רואן אין לאנד אונ וועשט גישפייזט ווערין פון וועגין דער אמונה ווייל דוא האשט אין גאט
גיגלויבט אונ האשט זיך פר זיכערט אויף אים ואמר אונ נאך האט ער גיזאגט אין (תהלים) צדיקים
יירשו ארץ וישכנו לעד עליה די צדיקים ווערין ארבן דאש לאנד אונ ווערין רוען אויף אייביג אויף
איר כלומר זיי ווערין דרינען תמיד וואנען והתשיעי אונ דאש ניינטע איז ווארום דער כימאה
מיינשטער לא תלוגו הכימאה שלו באחריתו ווערט אים זיין כימאה ניט בלייטן צו זיין סוף צו עולם
הבא ולא ישיג בה זולת הבטחון מן הריש אונ ער ווערט ניט מער גרייכין אין איר כלומר אין דער
כימאה נאר וואש ער איז פאר זיכערט פון ארומקייט והצורך לבני אדם אונ ער זאל ניט בדארפין
צו מענטשין והבוטח בה׳ אבר דער וואש פר זיכערט זיך אויף גאט ילוונו גמול בטחונו ווערט אים
בלייטין דער שכר פון זיין בטחון אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט אזו וויא ע״ש שטייט
אין (תהלים) והבוטח בה׳ חסד יסובבנו דר וואש פר זיכערט זיך אין גאט ווערט אים ארום רינגלען
גינאד ואמר אונ נאך האט דוד המלך גיזאגט אין (תהלים) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וויא
גרויש איז דיין גוטש וואש דוא האשט פר באהגין צו די וואש פארכטין זיך פר דיר והעשירי
אונ דאש צעהנטע איז וואש דער בעל בטחון איז בעסער פון דעם כימאה מיינשטער שבעל
הכימאה

אם יודע ענינו תהיה סיבת מותו מפני שטה שהוא משתדל וטורח בו הפך הנהגת העולם ומנהיג הכל ישליט עליו מי שימיתהו כשאינו יודע להעלים את סודו והבוטח בה' כאשר יודע בטחונו יגדל בעיני הבריות ויכבדוהו ב"א ויתברכו בקרבתו ובראייתו ויהיה גורם לתקנת עירו ולדחות הפגעים מעל אנשי מקומו כמ"ש (משלי י) וצדיק יסוד עולם וכענין לוט בצוער ומתועלת הבטחון בה' בענין התורה כי הבוטח בה' אם הוא בעל ממון ימהר להוציא חובות האלהים וחובות בני אדם ממנו בנפש חפצה ורוח נדיבה

(הא ר"ל שיתפארו וישבחו גם שמקרבין את עצמו אליו ורואים פניו)

נתגלה ענינו כו' : ומנהיג כו' כשאינו יודע להעלים את סודו הוא ע"ד מה שאמרו חז"ל ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם כו' הרי לפניך אם אינו עומד במקום סכנה יוכל להנצל כי עדיין לא הגיע זמנו להפרע מעונו אבל אם מתראה לפני המשחית יאסוף גם חטאים כן הוא בעושה רמיה כ"ז שיוכל להעלים את סודו עדיין לא הגיע זמנו ואפשר שינצל עוד ויאריך ברמייתו כמו כל עושה עולה אבל כשאינו יודע להעלים את סודו אז ימצא בעל חוב מקום לגבות חובו כך שמעתי מפרש"י ועיין בס"ס שומר אמונים כדברים הא לה · ואני פרשתי שמנהיג הכל כו' רצה לומר השם יתברך שהוא מנהיג הכל משליט עליו שלא יוכל להעלים את סודו כדי שימיתוהו כי בא קצו וה' חפץ במיתתו אבל כל זמן שאין ה' חפץ במיתתו עדיין יוכל להעלים מן הבריות סודו וכן פי' הר"ג ועוד שמעתי שמנהיג הכל קאי על שליט המדינה שהוא ישליט עליו כו' והבוחר יבחר : והבוטח בה' כאשר יתגלה בטחונו כו' ויתברכו בקרבתו ובראייתו כל מי שרואה הצדיק ויתקרב אצלו מתברך כמו שנודע מענין חיוב קבלת פני רבו ברגל ובשבת ועיין בספר חסד לאברהם כמה שאמר וצדיק יסוד עולם ואמרו חז"ל כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וכיוצא בזה נמצא בגמרא הרבה : ואם איננו בעל ממון יראה כו' רצה לומר יראה

הבימאה ווארום דער בימאה מיינשטער אם יודע ענינו אז זיין זאך ווערט אנטפלעקט ווערין תהיה סיבת מיתתו וועט דאש זיין דיא סיבה פון זיין טויט בלומר וועט ער דורך דעם גיטייט ווערין מפני שמה שהוא משתדל וטורח בו ווייל די ווערק וואש ער פלייסט זיך אונ מיד זיך דרינן הפך הנהגת העולם איז דאך פאר קערט פון דעם סדר פון דער וועלט ווארום זיין מלאכה איז מיט רמאות ער מאכט פון קופר זילבר ומנהיג הכל ישליט עליו מי שימיתוהו אונ דער גאט וואש רעגירט אלץ וועט אויף אים מאכין גיוועלטיגין אזעלכין וואש ער זאל אים טייטין כשאינו יודע להעלים את סודו אז ער וועט ניט ווישין צוא פאר בארגין זיין סוד כלומר גאט ברוך הוא וועט אזו פירין ער זאל ניט קאנען פאר בארגין זיין סוד כדי מען זאל אים טייטין והבוטח בה' אבער דער וואש פאר זיכערט זיך אויף גאט כאשר יודע בטחונו אז מען וועט גיוואר ווערין אז ער שטעלט זיין פאר זיכערונג אויף גאט יגדל בעיני הבריות וועט ער נאך גרויש אונ חשוב ווערין בייא לייט ויכבדוהו בני אדם אונ לייט וועלין אים כבוד אן טאן ויתברכו בקרבתו ובראייתו אונ זיי וועלין גיבענטשט ווערין אדער זייא וועלין זיך בארימען אז זייא וועלין זיך מקרב זיין צוא אים אונ אז זייא וועלין אים זעהען ויהיה גורם לתקנת עירו אונ ער וועט גורם זיין אז דורך אים זאל זיין שטאט פאר בעסערט ווערין ולדחות הפגעים מעל אנשי מקומו אונ אויך וועט ער גורם זיין אוועק צו שטויסין דיא בייזע בגעגענעש פון זיינע שטאט לייט אזוא וויא עש שטייט אין (משלי) וצדיק יסוד עולם אונ דער צדיק איז דער גרונד פון דער וועלט וכענין לוט בצוער אונ אזוא וויא עש איז גיגאנגען צוא לוט אין דער שטאט צוער פון זיין זכות וועגין איז ניצול גיווארין דיא גאנצע שטאט ומתועלת הבטחון בה' אונ נאך טוט העלפין דעם וואש פר זיכערט זיך אויף גאט בענין התורה אין דעם ענין פון דער תורה כלומר דורך דעם בטחון וועט ער קאנען דיא תורה רעכט האלטין כי הבוטח בה' ווארום דער וואש האט איין בטחון אויף גאט אם הוא בעל ממון אויב ער האט אנדערש זיין אייגינעש געלט ימהר להוציא חובת האלהים וחובת בני אדם ממנו בנפש חפצה ורוח נדיבה וועט ער מיט איין גוטין ווילין אונ מיט איין פריילוך גימיט אליין דער מיט בצאלין וואש ער איז שולדיג גאט אונ לייט כלומר ער וועט

אם

נדיבה ואם איננו בעל ממון יראה כי חסרון הממון טובה מטובות המקום עליו מפני שנסתלקו מעליו החובות שהוא חייב בהם לאלהים ולבני אדם בעבורו ומיעוט טרדת לבו בשמירתו והנהגתו כמו שנא' על אחד מן החסידים שהיה אומר המקום יצילני מפזור הנפש אמרו לו מה הוא פזור הנפש אמר שיהיה לי ממון בראש כל נהר ובראש כל קריה והוא מה שאמרו ז"ל מרבה נכסים מרבה דאגה ואמרו איזהו עשיר השמח בחלקו ומהם כי הבוטח בה' לא ימנענו רב הממון מבטוח בה' מפני שאיננו סומך על הממון והוא בעיניו כפקדון צוה להשתמש בו על פנים מיוחדים ובענינים מיוחדים "לזמן קצוב ואם יתמיד קיומו אצלו לא יבעט בעבורו ולא:

(ר"ל זמן קצוב כי סוף גלגל. סחוזר בעולם)

יראה ויבוש אל לבו כי כו': מפזור הנפש בהתפזר הממון בראש כל נהר וכל קריה תתפזר מחשבות הנפש לדאוג תמיד על כל המקומות האלה והדאגות מוציאין את האדם מעוה"ז ומעולם הבא: ומהם כי הבוטח בה' כו' מבטוח בה' · כי אין בטחונו על הממון כיון שאין לו רק עיקר בטחונו על ה': לזמן להשתמש בו ר"ל כמי שהוא מלווה ועושה כפקדון אחרים שישתמש בו רק וכן: לא יבעט בעבורו · ע"ד ויבמן

אפ דינען גאט מיט אפרייליך הארץ פר דעם אונ וועט געבין צדקה ואם איננו בעל ממון אונ ווען ער האט אנדערש קיין געלט ניט יראה כי חסרון הממון טובה מטובות המקום עליו וועט ער פר שטיין דאש וואש ער האט ניט קיין געלט איז דאש צוא אים איין טובה פון גאטש טובות מפני שנסתלקו מעליו החובות ווייל עש ווערין פון אים אפ גיטאן די שולד שהוא חייב בהם לאלהים ואדם בעבורו וואש ער וואלט חייב גיוועזין צו גאט אונ צוא לייטין ווען ער וואלט גיהאט געלט ומיעוט טרדות לבו בשמירתו אונ אויך האט ער ווייניג זארג וויא ער זאל היטן אונ בווארינן דאש געלט והנהגתו אונ וויא ער זאל זיך דער מיט נוהג זיין כמו שנאמר אזוא וויא עש איז גיזאגט גיווארין על אחד מן החסידים אויף איינעם פון די חסידים שהיה אומר המקום יצילני מפזור הנפש וואש ער האט גיזאגט גאט זאל מיך מציל זיין פון דיא פר שפרייטע מחשבות אמרו לו מה הוא פזור הנפש האבין זיי צוא אים גיזאגט וואש זיינען דיא פר שפרייטע מחשבות אמר שיהיה לי ממון בראש כל נהר ובראש כל קריה האט דער חכם גיזאגט דאש איז ווען איך זאל געלט האבן אויף אלע טייכין כלומר מיין סחורה זאל גיין אויף דיא וואשערין אונ אין אלע שטעט דאש הייסט פר שפרייטע מחשבות ווארום די מחשבות טראכטין אויף אלעמען וויא עש פירט זיך דארטין והוא מה שאמרו ז"ל אונ דאש מיינט מען וואש אונזרע חכמים ז"ל האבין גזאגט מרבה נכסים מרבה דאגה ווער עש מערט נכסים מערט ער זיך פיל זארג ואמרו אונ נאך האבין זייא גיזאגט איזהו עשיר השמח בחלקו וועלכער מענטש הייסט איין עושר דער וואש ער פרייט זיך מיט זיין חלק וואש גאט האט אים גיגעבין ומהם אונ נאך פון די זאכין וואש עש איז גוט צו דעם וואש פר זיכערט זיך אן גאט כי הבוטח בה' ווארום דער וואש פר זיכערט זיך אן גאט לא ימנענו רב הממון מבטוח בה' וועט אים זיין פיל געלט ניט פר מיידין פון זיין בטחון וואש ער האט אויף גאט מפני שאינו סומך על הממון ווארום ער איז זיך ניט סומך אויף דעם געלט נאר זיין בטחון איז אלץ אויף גאט והוא בעיניו כפקדון אונ דאש געלט איז ביי אים נאר וויא מען האט עש אים גיגעבין צו בהאלטין צוה להשתמש בו על פנים מיוחדים אונ עש איז גלייך ביי אים וויא מען האט אים גיבאטין אז ער זאל מעגין ניצין דער מיט אויף איין שיין פירונג כלומר גלייך וויא מען האט אים גיהייסין ער זאל זיך דער מיט פירין שיין אונ ערליך דהיינו צדקה געבין אדער נאך אזוא אגלייכין ובענינים מיוחדים אונ מיט גוטע אונ שיינע ענינים לזמן קצוב אויף איין גיזעצטע צייט ואם יתמיד קיומו אצלו לא יבעט בעבורו אונ ווען עש וועט בייא אים דאש עשירות לאנג גיווערין

ווערט

ולא יזכור טובתו למי שצוה לתת לו ממנו ולא יבקש עליו גמול הודאה ושבח אבל הוא מודה לבוראו יתברך אשר שמהו סיבה לטובתו ואם יאבד הממון ממנו לא ידאג ולא יאבל לחסרונו אך הוא מודה לאלהיו בקחת פקדונו מאתו כאשר הודה בנתינתו לו וישמח בחלקו ואיננו מבקש היזק זולתו ולא יחמוד אדם בממונו כמ"ש החכם (משלי יג) צדיק אוכל לשובע נפשו :

אך תועלת הבטחון בעולם מהם מנוחת הלב מן הדאגות העולמיות והשלוה מנדנוד הנפש וצערה לחסרון תאוותיה הגופיות והוא בהשקט ובבטחה ובשלוה בעולם הזה כמו שכתוב (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה׳ והיה

וישמן ישורון ויבעט : למי שצוה לתת לו ממנו · ר"ל למי שצוה הש"י לתת מהונו דהיינו לעני ולאביון כו רק הוא מודה ומשבח להש"י אשר עשאו אפוטרופס על העניים כמ"ש אל תגזול דל כי דל הוא שהוא כמול רק הפי׳ די לך שהוא הדל ואתה העשיר ומה תעשה אם היה להפך א"כ למה תגזול את שלו שבידך ולכן אמרו בספ"ק דב"ב שהצדקה המעולה המעלת ממיתה מבונה שאין הנותן והמקבל יודעין זה את זה ע"ש : ואיננו מבקש היזק זולתו · שיהיה לחבירו היזק כי אין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו :

אך תועלת הבטחון בעולם . ר"ל לעוה"ז כנ"ל : מהם מנוחת הלב כו׳ · ומהם

וועט ער פון דעשט וועגין ניט ווידער שפעניגין אין גאט וואורום עש וועט זיך אים ניט דאכטין עש קומט אים שוין דאש עשירות אונ ער האט זיך דאש אלץ גינומען נאר ער ווייש אז השם יתברך האט עש אים גיגעבין ולא יזכור טובתו אונ ער וועט ניט גידיינקען זיין טובה וואש ער האט גיטאן למי שצוה לתת לו ממנו צו דעם וואש גאט האט גיבאטין ער זאל אים געבין פון זיין געלט מיינט מען צוא די ארומע לייט כלומר אז ער וועט געבין צו ארימע לייט צדקה אדר ער וועט טאן צו אמענטשין אטובה וועט ער זיך ניט בארימען דר מיט אונ וועט עש ניט גידיינקען צו יענעם ער זאל אים דווקא אפ טאן אטובה ולא יבקש עליו גמול הודאה ושבח אונ ער וועט ניט בגערין אז יענער זאל אים דער פר בצאלין אדער ער זאל אים דער פאר לויבין אבל הוא מודה לבוראו יתברך נאר ער וועט לויבין צו זיין בשעפער יתברך אשר שמהו סיבה לטובתו וואש ער האט אים גיטאן אז דורך אים זאל גיטאן ווערין זיין גוטש אם יאבד הממון ממנו אונ אז דאש געלט וועט פאר לארין ווערין פון אים לא ידאג ולא יאבל לחסרונו וועט ער ניט זארגין אונ וועט ניט טרויערין ווייל דאש געלט איז גימינערט גיווארין פון אים אך הוא מודה לאלהיו בקחתו פקדונו מאתו נייערט ער וועט לויבין צו גאט וואש ער האט צו גינומען זיין פקדון כלומר דאש געלט פון אים באשר הודה לו בנתינתו אזו וויא ער האט אים גילויבט אז ער האט עש אים גיגעבין וישמח בחלקו אונ ער וועט זיך פרייען מיט זיין חלק ואיננו מבקש היזק זולתו אונ ער וועט ניט בגערין אז דער אנדערער זאל שאדין האבין ולא יחמוד אדם בממונו אונ וועט ניט גילוסטין קיין מענטשין מיט זיין געלט כמו שאמר החכם אזו וויא דער חכם שלמה המלך האט גיזאגט צדיק אוכל לשובע נפשו איין צדיק עסט נאר אז זיין לייב זאל זאט זיין :

אך תועלת הבטחון בעולם נייערט וואש דער בטחון טוט העלפין צוא דער וועלט מהם מנוחת הלב מן הדאגות העולמיות פון דיא העלפונג איז דאש הארץ איז אפ גירועט פון דיא וועלטליכע זארג והשלוה מנדנוד הנפש וצערה לחסרון תאוותיה אונ איז בשלוה פון וואגלונג אונ צער פון דעם לייב וואש עש גייט אים אפ דאש גילוסטיקייט כלומר ער האט דער פון קיין צער ניט וואש ער האט ניט די תאוות עולם הזה והוא בהשקט ובבטחה ובשלוה בעולם הזה אונ ער לעבט דאך אויף דער וועלט מיט שטילקייט אונ מיט זיכערהייט אונ מיט שלוה אזוא וויא עש שטייט גישריבין אין (ירמיה) ברוך הגבר אשר יבטח בה׳ גיבענטשט איז דער מענטש וואש ער פר זיכרט זיך אויף

גאט

והיה ה' מבטחו ואמר (שם) והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו וגומר ומהם מנוחת הנפש מלכת בדרכים הרחוקים אשר היא מבלה הגופות וממהרת השלמת ימי החיים כמ"ש (תהלים קב) ענה בדרך כחי קצר ימי ונאמר על אחד מן הפרושים כי הלך אל ארץ רחוקה לבקש הטרף בתחלת פרישותו ופגע אדם אחד מעובדי גלולים בעיר אשר הלך אליה אמר לו הפרוש כמה אתה בתכלית העורון ומעוט ההבנה בעבודתכם לגלולים אמר לו האמגושי ומה אתה עובד אמר ליה הפרוש אני עובד הבורא היכול המכלכל האחד המטריף אשר אין כמוהו אמר לו האמגושי פעלך סותר את דבריך אמר ליה הפרוש והיאך אמר לו אילו היה מה שאמרת אמת היה מטריפך בעירך כמו שהטריפך הנה ולא היית טורח לבוא אל ארץ רחוקה כזאת ונפסקה טענת הפרוש ושב

ומהם מנוחת נפש מלכת בדרכים הרחוקים ר"ל לבקש פרנסתו במקומות הרחוקים מאוד מעירו שהוא בוודאי מחמת מיעוט בטחונו בה' ית' כמו שאמרו לפרוש הזה אבל בלא זה

גאט והיה ה' מבטחו וועט גאט זיין פר זיכערונג זיין אונ נאך האט ער גיזאגט והיה כעץ שתול על מים אונ ער וועט זיין אזו וויא א בוים וואש ער איז גיפלאנצט בייא וואשר ועל יובל ישלח שרשיו אונ בייא די וואשר בעך טוט ער אים שטרעקין זיינע ווארצלען ומהם אונ נאך אהילפונג איז צו דעם וואש האט בטחון מנוחת הנפש מלכת בדרכים רחוקים ער וועט האבין מנוחה פון צו גיין אין וועגין צוא זוכין זיך פרנסה אשר היא מכלה הגופות וואש דער וועג פר לענט די גופים פון דיא מענטשין וממהרת השלמת ימי החיים אונ דורך דעם וועג קאן זיך אים אויש לאזין זיין לעבין גיך פר דער צייט כלומר ווייל ער גייט אין ווייטין וועג קאן ער דארטין גיהרגת ווערין אדער אנדערע זאכין קאן זיך טרעפין אין וועג כמו שכתוב אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) ענה בדרך כחי ער האט גיפייניגט אויף דעם וועג מיין כח קצר ימי אונ האט דער קירצט מיינע טעג ונאמר על אחד מן הפרושים אונ עש איז גיזאגט גיווארין אויף איינעם פון די פרומע לייט כי הלך אל ארץ רחוקה לבקש הטרף וואש ער איז גיגאנגען אין איין ווייט לאנד זיין שפייז צו זוכין בתחלת פרישתו אין דעם אן הייב אז ער האט אן גיהויבין פרום צו ווערין ופגע אדם אחד מעובדי גלולים בעיר אשר הלך אליה האט ער בגעגינט איין מענטש פון די עבודת גלולים דינערש אין דר שטאט וואו ער איז אהין גיגאנגען אמר לו הפרוש האט דער פרוש גיזאגט צו אים כמה אתם בתכלית העורון וויא זייער בלינד זייט איר מיטין תכלית פון בלינדקייט כלומר איר זייט אזו בלינד ביז אין עק עש איז שוין קיין בלינדערע פון אייך ניט פר האנדין ומיעוט הבנה אונ ווייניג פאר שטאנד האט איר בעבודתכם לגלולים מיט דעם וואש איר דינט צו די עבודת גלולים אמר לו האמגושי האט אים גיזאגט דער גראבער מאן ומה אתה עובד אונ וואש דינשט דוא דען אמר לו הפרוש האט אים גיענטפערט דער פרומער אני עובד הבורא איך דין דעם בשעפער היכול המכלכל וואש ער קאן אלץ וואש ער שפייזט אלעמען האחד דער וואש איז איינציג המטריף אשר אין כמוהו דער איז איין שפייזער וואש איז ניט פר האנדין זיין גלייכין אמר לו האמגושי האט אים דר אמגושי גזאגט פעלך סותר את דבריך דיין ווערק איז סותר דיינע רייד אמר לו הפרוש והיאך האט אים דר פרוש גיזאגט וויא אזו אמר לו האט אים דער אמגושי גיזאגט אילו היה מה שאמרת אמת ווען עש וואלט גיוועו אמת דאש וואש דו האשט גיזאגט אז דו דינשט אזו אגאט וואש ער שפייזט אלעמען אונ קאן אלץ היה מטריפך בעירך וואלט ער דיך גישפייזט אין דיין שטאט כמו שהטריפך הנה אזו וויא ער וואלט דיר דא גישפייזט ולא היית טורח לבוא אל ארץ רחוקה אונ האשט דיך ניט בדארפט מטריח זיין צו קומען אין אזו איין ווייט לאנד אריין ונפסקה טענת הפרוש איז אפ גיהאקט גיווארן

דיא

ושב לארצו וקבל הפרישות מן העת ההיא ולא יצא מעירו אחר כך ומהם מנוחת הנפש והגוף מן המעשים הקשים והמלאכות המיגעות את הגופות והבוטח בה' תובע מסיבות הטרף מה שיש בו יותר מנוחה לגופו ושם טוב לו ופנאי ללבו ומה שהוא מפיק יותר לחובות תורתו עם יותר אמונתו כי הסיבה לא תוסיף לו בחוקו ולא תחסרהו ממנו מאומה אלא בגזרת האלהים יתברך כמו שכתוב (תה עה) כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים ואמר (תה כג) בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני ומהם מיעוט צער נפשו במסחר אם יעכב אצלו או פרקמטיא או

זה פירוש כמנהגו נוהג: במסחר· אם יתעכב אצלו סחורה שאינו יכול למכרה מכרה: או פרקמטיא · שהתחיל במו"מ ואינו יוכל לגמור בכל זה אינו מצטער ודואג עליו

די טענה פון דעם פרומען בלומר ער האט אים ניט גיוואוסט וואו צוא ענטפערין ושב לארצו אונ האט זיך אום גיקערט צו זיין לאנד וקבל הפרישות מן העת ההיא אונ האט פון דר צייט אויף זיך גינומען ער זאל רעכט פרום זיין ולא יצא מעירו אחר כך אונ איז שוין דער נאך ניט ארויש גיגאנגען פון זיין שטאט זוכין זיך פרנסה ומהם אונ פון זיי בלומר אונ נאך העלפט דער בטחון צו דעם וואש האט אבטחון אויף גאט מנוחת הנפש והגוף מן המעשים הקשים דער נפש מיטין גוף האבין מניחה פון שווערע ארבעט והמלאכות המגיעות את הגופות אונ נאך האט ער מנוחה פון אזעלכע מלאכות וואש זיי מאכין מיד דיא גופים ווארום ער גלויבט אז גאט וועט אים פון גרינגע ארבעט אויך שפייזין והבוטח בה' הוא תובע מסיבות הטרף אונ דער וואש פאר זיכערט זיך אויף גאט דער מאנט אזעלכע זאכין בלומר ער טוט אזעלכע זאכין וואש ער זאל דער פון גישפייזט ווערין מה שיש בו יותר מנוחה לגופו וואש ער קאן דורך דעם מער מנוחה האבין צו זיין גוף ושם טוב לו אונ ער זאל קריגן אגוטין שם דורך דעם ופנאי ללבו אונ זיין הארץ זאל זיין גירוט אונ צייט האבין צו טראכטין עבודת הבורא ומה שהוא מפיק יותר לחובות תורתו עם יותר אמונתו אונ ער זוכט אלץ אזו אשפייז וויא ארום ער קען מער אויש ציהען בלומר ער זאל גינוגין טאן דיא שולדיקייט פון זיין תורה מיט זיין אנדערע אמונה וואש ער גלויבט כי הסיבה לא תוסיף לו בחוקו ווארום די סיבות וואש ער וועט טאן צו זיין שפייז בלומר וואש ער וועט טאן אשווערע משא ומתן וועט דאש אים ניט מערין צו זיין שפייז וואש עש איז אים אפ גיזעצט גיווארין פון גאט ולא תחסרהו ממנו מאומה אונ זיא וועט אים ניט מינערין פון זיין שפייז בלומר אונ אז ער וועט טאן אגרינגין משא ומתן וועט זיין שפייז אים דורך דעם ניט גימינערט ווערין אלא בגזרת אלהים יתברך נייערט מיט דער גזירה פון גאט יתברך כמו שאמר אזו וויא דוד המלך האט גיזאגט אין (תהלים) כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים דען ניט פון מזרח זייט דארטין וואו דיא זון גייט ארויש אדער פון מערב זייט אונ אויך ניט פון וועגין דיא מדבריות וואש איר פארט אהין צו מערין געלט ווערט איר דר הויבין ווערין כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים נאר גאט ברוך הוא טוט משפטין דעם מאכט ער נידעריג אונ דעם דער הייבט ער ואמר אונ נאך האט דוד המלך גיזאגט בנאות דשא ירביצני אין איין וואונונג פון גראז וועט ער מיך מאכן הויערן על מי מנוחות ינהלני בייא די רועדיגע וואשער וועט ער מיך פירין ומהם אונ נאך העלפונג איז פר האנדין צוא דעם וואש פאר זיכערט זיך אויף גאט מעוט צער נפשו ער וועט ווייניג צער האבין במסחר אם יתעכב אצלו אז עש וועט בייא אים פאר האלטין ווערין סחורה ער וועט זיא ניט קאנען פאר קויפין או פרקמטיא אדער אז ער האט אן גיהויבין איין משא ומתן אונ קאן אים ניט גומר זיין וועט ער זיך ניט

או אם לא יוכל לגבות חובו או אם יפגעהו חולי בגופו מפני שהוא יודע כי הבורא
ית׳ מתקן ענינו יותר ממנו ובוהר לו טוב יותר ממה שהוא בוהר לעצמו כמ״ש (סם סב)
אך לאלהים דומי נפשי כי ממנו תקותי ומהם שמחתו בכל ענין שיעתיקהו אליו
ואם יהיה כנגד טבעו מפני בטחונו באלהים שלא יעשה לו אלא הטוב
לו בכל ענין כאשר תעשה האם החומלת לבנה ברחיצתו וחתולו וקשירתו
והתרתו על כרחו כמ״ש דוד ע״ה (סס קלא) אם לא שויתי ודוממתי נפשי
כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי וכיון שבארתי מתועלות הבטחון באלהים והנאותיו
בתורה ובעולם מה שנזדמן לי אבאר עתה מענין הבטחון שבעה דברים אחד מהם מה הוא
הבטחון

(וי״מ מפרשים כסיפך שיעתיקהו הכורח לאדם לדבר זה אפילו שיהיה כנגד טבעו)

נִיט זָארְגִין וָוארוּם עֶר פַר זִיכֶערְט זִיךְ אָן גָאט אַז עֶר וֶועט אִים בְּוַודַאי הֶעלְפִן אוּנ דָאשׁ אִיז פַאר
אִים אַיין טוֹבָה או אם לא יוכל לגבות חובו אָדֶר אַז עֶר וֶועט נִיט קָאנֶען אַיין מָאנֶען זַיינֶע חוֹבוֹת
או אם יפגעהו חולי בגופו אָדֶר אַז עֶשׁ וֶועט קוּמֶען אוֹיף זַיין גוּף חַס וְשָׁלוֹם אַיין קְרַאנְקְהַייט וֶועט
עֶר זִיךְ אִיבֶּר דֶעם אַלְץ נִיט מְצַעֵר זַיין מפני שהוא יודע וַוייל עֶר ווֵייסְ כי הבורא יתברך מתקן ענינו
יותר ממנו אַז דֶער בַּשֶׁעפֶער יִתְבָּרַךְ פַארִיכְט זַיינֶע זַאכִין בֶּעשֶׁער אֵיידֶער עֶר אַלֵיין ובוחר לו טוב
יותר ממה שהוא בוחר לעצמו אוּנ דֶער וֵוייְלְט אִים אוֹישׂ גוּטְשׂ בֶּעשֶׁער אֵיידֶער עֶר וָואלְט זִיךְ
אַלֵיין אוֹישׂ דֶר וֵויילְט אַזוֹ וִויא עֶשׂ שְׁטֵייט אִין (תהלים) אך לאלהים דומי נפשי נָאר צוּ גָאט הָאפְּט
מַיין לַייבּ כי ממנו תקותי וָוארוּם פוּן אִים אִיז מַיין הָאפוּנְג ומהם שמחתו בכל ענין שיעתיקהו אליו אוּנ נָאךְ
אִיז אַיין הֶעלְפוּנְג צוּם בַּעַל בִּטָחוֹן עֶר וֶועט זִיךְ מְשַׂמֵחַ זַיין אִין אַלֶע עִנְיָנִים וָואשׂ דֶער בַּשֶׁעפֶר
רוּקְט אִים צוּ דֶר צוּ כְּלוֹמַר וָואשׂ פַר אַזַאךְ גָאט אִיז גוֹזֵר אַז דֶר מֶענְטְשׁ זָאל עֶשׂ טָאן אוּנ זָאל
זִיךְ דָער פוּן שְׁפַּייזִין פְרֵייט עֶר זִיךְ דֶער מִיט ואם יהיה כנגד טבעו אוּנ וֶוען דִיא זַאךְ אִיז אֲפִילוּ
ווִידֶר זַיין טֶבַע פְרֵייט עֶר זִיךְ אַלְץ דֶר מִיט מפני בטחונו באלהים שלא יעשה לו אלא הטוב לו וַוייל
עֶר הָאט אַבִּטָחוֹן אוֹיף גָאט אַז עֶר וֶועט אִים אַנְדֶערְשׁ נִיט טָאן נָאר וָואשׂ עֶשׂ אִיז אִים צוּם
בֶּעשְׂטִן בכל ענין אִין אַלֶע עִנְיָנִים כאשר תעשה האם החומלת לבנה אַזוֹי וִוי אַיין מוּטֶער טוּט וָואשׂ זִיא
דֶער בַּארִימְט זִיךְ אִיבֶּר אִיר קִינְד ברחיצתו מִיט זַיין וַואשִׁין וחתולו אוּנ זַיין ווִיקְלִין וקשירתו והתרתו
על כרחו אוּנ מִיט זַיין צוּ בִּינְדִין אוּנ ווִידֶר אוֹיף בִּינְדִן מִיט גְיוַואלְד הָאטְשֶׁע דָאשׂ קִינְד אִיז דָאשׂ
נִיט גֶערִין טוּט זִיא עֶשׂ פָארְט וָוארוּם עֶשׂ אִיז אִים אַלְץ אַטוֹבָה כמו שאמר דוד ע״ה אַזוֹ וִויא דָוִד
הַמֶלֶךְ עָלָיו הַשָׁלוֹם הָאט גְיזָאגְט אִין (תהלים) אם לא שויתי ודוממתי נפשי הָאבּ אִיךְ מִיךְ דֶען נִיט
גִיגְלִיכִין כגמול עלי אמו אַזוֹ וִויא אַקִינְד וָואשׂ זֵייגְט בַּייא זַיין מוּטֶער כגמול אַזוֹ וִויא אַזֵייגֶעדִיגֶע
קִינְד עלי נפשי אִיז גִיוֶועזְן אִין מִיר מַיין לַייבּ אַנְטְקֶעגִין גָאט כְּלוֹמַר אַזוֹא וִויא אַזֵייגֶעדִיגֶע קִינְד
פַאר לָאזְט זִיךְ נָאר אוֹיף דִיא מוּטֶער אַזוֹא הָאבּ אִיךְ מִיךְ נָאר פַאר לָאזִין אוֹיף דִיר: זָאגְט
דֶער מְחַבֵּר פוּן דֶעם סֵפֶר וכיון שבארתי מתועלת הבטחון באלהים אוּנ וַוייל אִיךְ הָאבּ בַּשֵׁייד פוּן
דֶעם הֶעלְפוּנְג וָואשׂ עֶשׂ הֶעלְפְט דָאשׂ פַר זִיכְרוּנְג אִין גָאט צוּ דֶעם וָואשׂ פַר זִיכֶערְט זִיךְ אוֹיף
אִים והנאותיו בתורה ובעולם אוּנ דִיא הֲנָאוֹת וָואשׂ מֶען קָאן דֶער פוּן הָאבִּין אִין דֶער תּוֹרָה
אוּנ אִין עוֹלָם הַזֶה מה שנזדמן לי וָואשׂ עֶשׂ אִיז צוּ מִיר אָן גִיגְרֵייט גִיוָוארִין כְּלוֹמַר וִויא וַוייט אִיךְ
הָאבּ גִיקָאנְט הָאבּ אִיךְ בַּשֵׁייד אבאר עתה מענין הבטחון שבעה דברים וָועל אִיךְ הַיינְט בַּשֵׁיידִין
פוּן דֶעם עִנְיָן בִּטָחוֹן זִיבִּין זַאכִין אחד מהם אֵיינְשׂ פוּן דִי זִיבִּין זַאכִין אִיז מה הוא הבטחון וָואשׂ דֶער

הבטחון והשני בסבות הבטחון על הברואים והשלישי בבאור ההקדמות אשר בעבורם יתחייב הבטחון באלהים וחיוב העסק בסיבות והרביעי בבאור הדברים אשר בהם יהיה הבטחון וחיוב שבחו וגנותו בהם והחמישי בהפרש שיש בין עסק הבוטח באלהים בסבות הטרף ובין עסק מי שאינו בוטח באלהים בהם והששי בביאור אופני חיוב גנות דעת האומרים באריכות התאוות בעולם "ומיחלים נפשותם בקבלת עבודת האלהים כשיגיעו לחפצם בו והם בעלי המשכונות והז׳ במפסידי הבטחון באלהים וכל מה שצריך לדבר

(״וזאת באה תליא מחמת שהם מלפים שיאריכו ימים בעולם לכך יש להם הרבה דאגות שיגיעו לחפצ׳ בו אבל עת עיניהם מראות בשני אופנים)

עליו · בסבות הבטחון על הברואים וכמו שיתבאר בפ״ב ור״ל אם ימצאו אותן מדות שזכר שם אפילו באדם גם כן היה ראוי לבטוח בו כמו שיתבאר שם : וחיוב שבחו וגנותו בהם · כי יש מהבטחון שישובח האדם אם בוטח בה׳ דהיינו בעניני גופו ומחיתו ויש מהבטחון שהוא גנאי לבטוח על ה׳ דהיינו אם יבטח בשמירת המצות כי בזה הבחירה בידי האדם או שיבטח שראוי הוא לגמול טוב בעוה״ז או בעולם הבא מחמת מעשיו כמו שיתבאר כל זה בבירור חלק הו׳ והח׳ עיין שם : והששי חיוב גנות דעת כו׳ · איך ראוי לגנות דעת החושבים שיאריכו תאוותם בעולם ואחר כך יתחילו לפרוע חובות ה׳ ולעבוד עבודתו ושהם כת בעלי משכונות שתחלה רוצים ליקח משכון מהאל יתברך ואח״כ רוצים לשלמו בעבודתם כמו שיתבאר סוף פ״ה שמבאר פני טעותם משבע פנים ישרים עיין שם :

בְּטָחוֹן הֵיישְׂט והב׳ אוּנ דִיא אַנְדֶערֶע זַאךְ אִיז בסיבות הבטחון על הבריואים אוֹיבּ אִיךְ קָאן גִיפִינֶען בַּייא אַמֶענְטְשִׁין דִיא זַאכִין וָואשׁ בַּדַארְף זֵייא הָאבִּין דֶער וָואשׁ מֶען הָאט אוֹיף אִים אַבְּטָחוֹן מֶען זָאל אוֹיף דֶעם מֶענְטְשִׁין אוֹיךְ מֶעגִין אַבְּטָחוֹן הָאבִּין והשלישי אוּנ דָאשׁ דְרִיטֶע אִיז בביאור הקדמות אשר בעבורם יתחייב הבטחון באלהים אִין דֶעם בַּשֵׁיידִינֶעשׁ פוּן דִיא זַאכִין וָואשׁ מֶען מוּז פְּרֶיעֶר וִוישִׁין אַז פוּן וֶועגִין דִיא זֶעלְבִּיגֶע אִיז מֶען מְחוּיָב זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף גָאט צוּא שְׁטֶעלִין וחיוב העסק בסיבות אוּנ מֶען מוּז עוֹסֵק זַיין כְּלוֹמֶר הַאנְדֶלִין מִיט אַזַאךְ אוּנ דוּרְךְ דֶעם וֶועט אִים גָאט גֶעבִּין זַיין שְׁפַּייז אוּנ זָאל נִיט זָאגִין אִיךְ וֶועל גָאר נִישְׁט הַאנְדְלִין גָאט וֶועט מִיךְ אַזוֹא שְׁפֵּייזִין והרביעי אוּנ דָאשׁ פֶערְטֶע אִיז בביאור הדברים אשר בהם יהיה הבטחון צוּא בַּשֵׁיידִין בַּייא וָואשׁ פַאר אַזַאכִין דֶער בִּטָחוֹן קָאן זַיין וחיוב שבחו וגנותו בהם אוּנ אִין וָואשׁ פַר אַיין אוֹפֶן אִיז מֶען מְחוּיָב מֶען זָאל דֶעם בִּטָחוֹן לוֹיבִּין אָדֶער שֶׁענְדִין והחמישי אוּנ דָאשׁ פִינְפְטֶע אִיז בהפרש שיש בין עסק הבוטח באלהים בסיבות הטרף וָואשׁ דֶער הִילוּק אִיז צְווִישִׁין דֶעם מַשָּׂא וּמַתָּן פוּן דֶעם וָואשׁ עֶר שְׁטֶעלְט זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף גָאט אִין דִיא זַאכִין פוּן זַיין שְׁפַּייז ובין עסק מי שאינו בטוח באלהים בהם אוּנ צְווִישִׁין מַשָּׂא וּמַתָּן פוּן אַזֶעלְכִין וָואשׁ עֶר שְׁטֶעלְט נִיט אִין זֵייא זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף גָאט והששי אוּנ דָאשׁ זֶעקְסְטֶע אִיז בביאור אופני חיוב גנות דעת וֶועט בַּשֵׁייד וֶוערִין וִויא מֶען אִיז חַיָּיב מְגַנֶּה זַיין אוּנ פַאר מִיאוּסִין דִיא דֵעָה פוּן אַזֶעלְכֶע מֶענְטְשִׁין האומרים וָואשׁ זֵייא זָאגִין באריכות התאוות בעולם אַז זֵייעֶר וואוֹל טָאג וֶועט לַאנְג גִיוֶוערִין אוֹיף דֶער וֶועלְט ומיהלים נפשותם בקבלת עבודת אלהים אוּנ זֵייעֶרֶע לַייבֶּער הָאפִּין צוּא מְקַבֵּל זַיין דִיא דִינְשְׂט פוּן גָאט כשיגיעו לחפצם בו אַז זֵייא וֶועלִין גְרֵייכִין צוּ וָואשׁ זֵייא בַּגֶערִין אִין דֶער וֶועלְט כְּלוֹמֶר זֵייא זָאגִין אַז גָאט וֶועט אוּנז גֶעבִּין פִיל גוּטְשׁ מִיר זָאלִין זִיךְ נִיט בַּדַארְפִין זָארְגִין אוֹיף פַּרְנָסָה אוּנ קֵיין אַנְדֶערֶע זַאכִין וֶועלִין מִיר דֶענְשְׁטְמָאל דִינֶען גָאט והם בעלי המשכונות אוּנ זֵייא וֶוערִין אָן גִירוּפִין בַּעֲלֵי הַמַּשְׁכָּנוֹת וַוייל זֵייא ווִילִין נֶעמֶען אַיין מַשְׁכּוֹן בַּייא גָאט אַז עֶר וֶועט טָאן פְרִיעֶר פִיל גוּטְשׁ וֶועלִין זֵייא אִים דֶער נָאךְ דִינֶען והשביעי במפסירי הבטחון באלהים אוּנ דָאשׁ זִיבֶּעטֶע אִיז וִויא אַזוֹ מֶען קָאן אָן וֶוערִין דֶעם בִּטָחוֹן אָן גָאט כְּלוֹמֶר אַז דֶער בִּטָחוֹן אִיז יוֹא גוּט אֲפִילוּ צוּ דֶער וֶועלְט פַאר וָואשׁ אִיז פַאר הַאנְדִין אַטֵייל וָואשׁ זֵייא הָאבִּין נִיט קֵיין בִּטָחוֹן וֶועלִין מִיר וַוייטֶער עֶשׁ בַּשֵׁיידִין וכל מה שצריך לדבר

לדבר בענין הבטחון ולקצר בחלקיו :

פרק א **אך** מהות הבטחון היא מנוחת נפש הבוטח ושיהיה לבו סמוך על מי שיבטח עליו שיעשה הטוב והנכון לו בענין אשר יבטח עליו כפי יכלתו ודעתו במה שמפיק טובתו אבל העיקר אשר בעבורו יהיה הבטחון מן הבוטח ואם יפקד לא ימצא הבטחון הוא שיהיה לבו בטוח במי שיבטח בו שיקיים מה שאמר ויעשה מה שערב ויחשוב עליו הטוב במה שלא התנה לו ולא ערב עושהו שיעשה נדבה וחסד :

פרק ב **אך** הסיבות אשר בהן יתכן הבטחון מהבוטח (״השלוק שבין רחמים לחמלה תמצא לקמן פ״ג) על הברואים הן שבע. ״אחת מהן הרחמים והחמלה והאהבה

אך מהות הבטחון · מה הוא הבטחון ואומר שהוא מנוחת הנפש כו׳ · ודעתו במה שמפיק טובתו וגם מי שבוטחין בו יודע מה שהוא טוב לזה הבוטח · אבל העיקר כו׳ ואם יפקוד כו׳ · אם יחסר דבר זה אין בוטחין בו : הוא שיהיה כו׳ ר״ל שלא לבד שמקיים מה שהבטיחו אלא אף גם שיעשה עמו טובות אף שלא הבטיחו ולא היה חייב לו רק בחסדו וטובו דאל״כ יהיה לבו נוקפו תמיד שמא אינו ראוי לטובות ההם וניח מלבטוח עליו :

על הברואים · אם ימצאו השבעה מדות אלה בהם ראוי ג״כ לבטוח עליהם כמו

לדבר מענין הבטחון אונ אויך וועלין מיר בשיידין אלע זאכין וואש מען בדארף ריידן פון דעם בטחון ולקצר בחלקיו אונ מיר וועלין אין זיינע חלקים מקצר זיין :

אך נייערט מהות הבטחון דעם מהות פון דעם בטחון כלומר וואש דער בטחון איז היא מנוחת נפש הבוטח איז דאש אז ביא דעם בעל בטחון זאל זיין לייב זיין תמיד במנוחה ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו אונ זיין הארץ זאל זיך סומך זיין אויף דעם וואש ער פאר זיכערט זיך אויף אים שיעשה הטוב והנכון לו אז ער וועט אים טאן וואש איז גוט אונ רעכט צוא אים בענין אשר יבטח עליו אין דער זאך וואש ער וועט אויף אים האבין אבטחון וועט דער וואש מען האט אויף אים דעם בטחון דאש טאן כפי יכולתו ווערליג זיין יכולת איז ודעתו במה שמפיק טובתו אונ אויך דער וואש מען האט אויף אים דעם בטחון ווייסט מיט וואש ער זאל אויש ציהן זיין טובה כלומר ער ווייסט וואש עש איז איין טובה צו דעם בעל בטחון (מרפא לנפש) אבל העיק׳ אשר בעבורו יהיה הבטחון מן הבוטח אבער דער עיקר פון דר זאך איז וואש דורך דעם קאן זיין דער בטחון פון דעם וואש וויל זיין אבעל בטחון ואם יפקד לא ימצא הבטחון אונ אז די זאך וועט אפ גיין כלומר אז דר וואש וויל האבין בטחון ווייסט ניט גיוויש אויף דעם וואש ער איז זיך אויף אים סומך אויב ער האט דיא זאך גוויש אין זיך קאן ער אויף אים קיין בטחון ניט האבין הוא שיהיה לבו בטוח במי שיבטח בו דאש איז אז זיין הארץ זאל זיין בטוח אין דעם וואש ער איז זיך אויף אים סומך שיקיים מה שאמר אז ער וועט מקיים זיין וואש ער האט אים צוא גיזאגט ויעשה מה שערב אונ ער וועט אזו טאן ויחשוב עליו הטוב במה שלא התנה לו ולא ערב עושהו אונ ער זאל אויף אים טראכטין גוטש כלומר ער זאל אים נאך טאן גוטש אפילו וואש ער האט ניט צו גיזאגט אונ וואלט עש ניט בדארפט צוא טאן שיעשה נדבה וחסד נאר ער זאל עש אים טאן בתורת נדבה כלומר ער שיינקט עש אים מיט זיין גרויש חסד :

אך הסיבות אשר בהם יתכן הבטחון מהבוטח על הברואים נאר דיא זאכין וואש מען זאל זייא גיפינען ביא מענטשין וואלט רעכט גיוועזין מען זאל אויף זייא אויך מעגין אבטחון האבין הן שבעה זיינען זייא זיבין כלומר עש איז פאר האנדין זיבין זאכין אז דיא זיבין זאכין קאנען זיך גיפינען ביא אמענטשין מעג מען אויף אים אויך אבטחון האבין אחת מהן איינש פון די זאכין איז הרחמים והחמלה והאהבה דאש רחמנות אונ דר בארימקייט אונ דאש ליבשאפט כי האדם כשהוא

יודע

כמו שיתבאר ולא מתעצל בחפצו · וזה שבוטחין בו אינו מתעצל מה שחפץ זה הבוטח

והאהבה כי האדם כשהוא יודע בחבירו שהוא מרחם וחומל עליו יבטח בו ותנוח נפשו עליו בכל מה שיטריחהו מעניניו · והשנית שיהיה יודע בו עם אהבתו שאיננו מתעלם ממנו ולא מתעצל בחפצו אבל הוא יודע בו שהוא. משתדל ומסכים לעשותו כי אם לא יתברר לו ממנו כל זה לא יהיה בטחונו עליו שלם מפני שהוא יודע התעלמותו ורפיונו בחפצו וכאשר יתקבצו לבוטח ממי שבטח בו שתי מדות אלה גודל רחמנותו עליו ורוב השגחתו על עניניו יבטח בו מבלי ספק · והשלישית שיהיה חזק לא ינוצח כאשר הוא חפץ ומנעהו מונע מעשות בקשת הבוטח כי אם יהיה חלש לא ישלים הבטחון עליו אף על פי שנתברר שהוא מרחם ומשגיח מפני המנע דברים ממנו ברוב הענינים וכאשר יתקבצו בו שלש המדות האלה יהיה הבטחון עליו

יודע בחבירו וָוארום וָוען אַיין מֶענְטְשׁ-וֵוייש אִין זַיין חַבֵר שהוא מרחם וחומל עליו אַז עֶר דֶר בַּארֶמְט זִיךְ אִיבֶּער אִים יבטח בו קָאן עֶר זִיךְ פַאר זִיכֶערִין אוֹיף אִים ותנוח נפשו עליו בכל מה שיטריחהו מעניניו אונ זַיין לַייבּ מֶעג זַיין גִירוּט אוֹף אִים אִין אַלֶע זַאכִין וָואשׂ עֶר וָועט אִים מַטְרִיחַ זַיין והשנית שיהיה יודע בו עֶר זָאל וִוישִׂין אִין דֶעם וָואשׂ עֶר פַר זִיכֶערְט זִיךְ אוֹיף אִים עם אהבתו שאיננו מתעלם ממנו וַוייל עֶר הָאט אִים לִיבּ וָועט עֶר זִיךְ נִיט פַר הוֹילִין פוּן אִים ולא מתעצל בחפצו אונ וָועט זִיךְ נִיט פוּילִין צוּא טָאן וָואשׂ דֶער בּוֹטֵחַ בַּגֶערְט אבל הוא יודע בו נָאר עֶר וֵוייסְט אִין אִים שהוא משתדל ומסכים לעשותו אַז עֶר וָועט זִיךְ פְלַייסִין אונ וֶועט לוּסְט הָאבִּין צוּ טָאן דָאשׂ וִוילִין פוּן דֶעם וָואשׂ פַר זִיכֶרְט זִיךְ אוֹיף אִים כי אם לא יתברר לו ממנו כל זה וָוארוּם אַז עֶר וָועט דָאשׂ אַלֶץ פוּן אִים נִיט קְלָאר וִוישִׂין לא יהיה בטחונו עליו שלם קָאן זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף אִים נִיט זַיין אִין גַאנְצִין מפני שהוא יודע התעלמותו ורפיונו בחפצו וָוארוּם וַוייל עֶר וֵוייש פוּן זַיין פַר הוֹילוּנְג אונ פוּן זַיין פוֹילְקַייט אונ זַיין בַּגֶער וָואשׂ עֶר בַּגֶערְט פוּן אִים וכאשר יתקבצו לבוטח ממי שבטח בו שתי מדות אלה אונ אַז עֶשׂ וָועט זִיךְ צוּא הוֹיף זַאמְלֶען כְּלוֹמַר אַז דֶער וָואשׂ פַאר לָאזְט זִיךְ אוֹיף דֶעם אַנְדֶערִין וֵויישְׂט גִיוִוים אַז דֶער וָואשׂ עֶר פַאר לָאזְט זִיךְ אוֹיף אִים הָאט דִי צְוֵוייא מִדוֹת. אִין זִיךְ גודל רחמנותו עליו אַז עֶר הָאט גְרוֹישׂ רַחֲמָנוּת אוֹיף אִים ורוב השגחתו על עניניו אונ עֶר וָועט גְרוֹשׂ הַשְׁגָחָה הָאבִּן אוֹיף זַיינֶע זַאכִין יבטח בו מבלי ספק מֶעג עֶר זִיךְ אָן סָפֵק אוֹיף אִים פַאר זִיכֶערְן והשלישית שיהיה חזק לא ינוצח אונ דָאשׂ דְרִיטֶע אִיז אַז דֶער וָואשׂ מֶען פַאר זִיכֶערְט זִיךְ אוֹיף אִים זָאל זַיין גַאנְץ שְׁטַארְק אונ עֶר זָאל נִיט מְנוּצָח וָוערִן כְּלוֹמַר קֵיינֶער זָאל אִים נִיט קָאנֶען מְנַצֵחַ זַיין נָאר עֶשׂ מוּז זַיין כאשר הוא חפץ אַזוֹ וִויא עֶר וִויל ולא ימנעהו מונע מעשות בקשת הבוטח אונ עֶשׂ זָאל אִים נִיט קָאנֶן קֵיינֶר פַר מַיידִין פוּן צוּא טָאן דָאשׂ גִיבֶּעט וָואשׂ דֶער בּוֹטֵחַ בֶּעט פוּן אִים כי אם יהיה חלש וָוארוּם אַז דֶער וָואשׂ עֶר פַאר זִיכֶערְט זִיךְ אוֹיף אִים אִיז דְרִינֶען שְׁלַאף לא ישלם הבטחון עליו קָאן עֶר זִיךְ אִין גַאנְצִין אוֹיף אִים נִיט פַאר לָאזִין אע״פ שנתברר חָאטְשֶׁע עֶשׂ אִיז שׁוֹין אִים אוֹישׂ גִיקְלֶערְט כְּלוֹמַר הָאטְשֶׁע עֶר וֵויישׂ שׁוֹין גִיוִוישׂ שהוא מרחם ומשגיח אַז עֶר הָאט רַחֲמָנוּת אִיבֶּער אִים אונ נִיט אַכְטוּנְג אוֹיף זַיינֶע זַאכִין קָאן עֶר פָארְט זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף אִים נִיט שְׁטֶעלִין מפני המנע דברים ממנו ברוב ענינים וַוייל אִין פִיל עִנְיָנִים זַיינֶען דִיא זַאכִין פוּן אִים פַאר מִיטִין הָאטְשֶׁע עֶר וִויל וֵייא אָפּ טָאן קָאן עֶר אָבֶּר נִיט וכאשר יתקבצו בו אונ אַז עֶשׂ זַאמְלֶן זִיךְ אִין אִים אַיין שלש המדות האלה דִיא דָאזִיגֶע דְרַייא מִדוֹת דְהַיְינוּ עֶר אִיז אַיין מְרַחֵם אונ אַיין מַשְׁגִיחַ אונ אַשְׁטַארְקֶר וָואשׂ עֶר פְרֶעגְט אוֹיף קֵיינֶעם נִיט אונ וָואשׂ עֶר וִויל טָאן קָאן אִים קֵיינֶער נִיט פַאר מַיידִין יהיה הבטחון עליו

עליו יותר ראוי · והרביעית שיהיה יודע באופני תועלת הבוטח עליו ולא יעלם ממנו מה שהוא טוב לו בנסתר ובנראה ומה שייטב בו ענינו כי אם לא ידע כל זה לא תנוח נפש הבוטח עליו וכאשר יתקבצו לו בו דעתו בתועלותיו ויכלתו בהם ורוב השגחתו עליהם וחמלתו עליו יחזק בטחונו בו מבלי ספק. והחמישית שיהיה מתיחד בהנהגת הבוטח עליו מתחלת הויתו וגדולתו וינקותו ונערותו ובחרותו וישישותו וזקנתו עד תכלית ענינו וכשיתברר כל זה ממנו לבוטח יתחייב שתנוח נפשו עליו וישען עליו בעבור מה שקדם לו עליו מן הטובות העודפות והתועליות המתמידות ויהיה זה מחייב חזקת בטחונו בו . והששית שיהיה ענין הבוטח מסור

הבוטח עליו: והחמישית שיהיה מתיחד בהנהגת האדם כו' · ר"ל לומר שהוא יחיד בהנהגתו ואין עוד אחר שעשה עמו טובה מעולם רק זה שבוטח עליו: והששית שיהיה ענין כו' · כי אם לא יתברר לו שהוא בידו וברשותו לבדו אזי יהיה בטחונו על אחרים ג"כ מאחר שיש בידם להועילו ג"כ כמו שמבואר בפרק ג' בחמישית כי העבד כשיהיה לו יותר מאדון אחד כו' ע"ש : והשביעית

עליו יותר ראוי מֶעג מָען זיךְ נָאךְ מֶער אונ בֶּעשֶׂער אויף אִים פַאר זִיכָערִין והרביעית אונ דָאשׂ פֶּערְטֶע אִיז שיהיה יודע באופני תועלת הבוטח עליו עֶר זָאל ווִישִׂין דִיא אוֹפַנִים פוּן דֶעם הֶעלְפוּנְג פוּן דֶעם דָאזִיגִין וָואשׂ הָאט אַבִּטָחוֹן אויף אִים כְּלוֹמַר עֶר מוּז ווִישִׂין פוּן אַלֶעמָען וָואשׂ עֶשׂ אִיז אַטוֹבָה צוּ דֶעם וָואשׂ הָאט אַבִּטָחוֹן אויף אִים ולא יעלם ממנו אונ עֶשׂ זָאל פוּן אִים נִיט פַר הוֹילִין זַיין מה שהוא טוב לו וָואשׂ עֶשׂ אִיז גוּט צוּ דֶעם וָואשׂ פַר זִיכֶרְט זִיךְ אוּף אִים בנסתר ובנראה פוּן זַיין פַר בָּארְגְנָע זַאכִין אָדֶער אָן גִיזֶעהֶנָע זַאכִין ומה שייטב בו ענינו אונ וָואשׂ עֶשׂ קֶען נָאר אַיין טוֹבָה דֶר פוּן קוּמֶען צוּ אִים כי אם לא ידע בכל זה וָוארוּם אַז עֶר ווֵייסשׂ נִיט דָאשׂ אַלֶץ לא תנוח נפש הבוטח עליו קָאן נִיט גִירוּאָט זַיין דֶער מֶענְטְשׁ וָואשׂ פַאר זִיכֶערְט זִיךְ אויף אִים וכאשר יתקבצו לו בו אונ אַז עֶשׂ וֶועט זִיךְ אַיין זַאמְלִין אִין אִים כְּלוֹמַר אַז עֶר וֶועט הָאבִּין אַלֶע דִי פִיר מִדוֹת בַּיי אַנַנְדֶער דעתו בתועלותיו עֶר ווֵייסשׂ אִין זַיינֶע הֶעלְפוּנְג כְּלוֹמַר עֶר ווֵייסשׂ דִיא זַאכִין וָואשׂ אִיז גוּט צוּא דֶעם וָואשׂ פַאר זִיכֶערְט זִיךְ אויף אִים יכלתו בהם אונ עֶר הָאט יְכוֹלֶת עֶר זָאל עֶשׂ קֶענֶען טָאן ורוב השגחתו עליהם אונ נִיט פִיל הַשְׁגָחָה אויף זֵייא כְּלוֹמַר אויף דִיא זַאכִין וָואשׂ אִיז צוּא דֶעם בּוֹטֵחַ אַטוֹבָה וחמלתו עליו אונ זַיין דֶר בַּארִימְהֶקַייט אִיז אויף אִים יחזק בטחונו בו מבלי ספק קָאן מֶען שׁוֹין אִין דֶעם גְוִויש אַשְׁטַארְקִן בִּטָחוֹן הָאבִּן והחמישית אונ דָאשׂ פִינְפְטֶי אִיז שיהיה מתיחד בהנהגת האדם אַז עֶר זָאל זַיין אַיין יָחִיד אִין דֶער הַנְהָגָה פוּן דֶעם מֶענְטְשִׁין וָואשׂ פַאר זִיכֶערְט זִיךְ אויף אִים מתחלת הויתו פוּן דֶעם אָן הֵייבּ אַז עֶר אִיז גִיקוּמֶן אויף דֶר וָועלְט וגדולתו אונ ווִיא עֶר אִיז אויף גִיצוֹיגִין גִיוָוארִין וינקותו אונ ווִיא עֶר אִיז נָאךְ אַקִינְד גִיוֶוען ונערותו אונ פוּן זַיין יוּגִינְט ובחרותו אונ ווִי עֶר אִיז גִיוָוארִין אַיין גְרוֹישֶׂר קִינְד וישישותו אונ אַז עֶר אִיז גִיוֶוען אִין זַיינֶע מִיטִיל יָארִין וזקנתו אונ אויף זַיין עֶלְטָר עד תכלית ענינו בִּיז צוּם סוֹף פוּן זַיין פִירוּנְג הָאט מִיט אִים קֵיינֶער קַיין טוֹבָה נִיט גִטָאן נָאר דֶר וָואשׂ עֶר הָאט הַיינְט אַבִּטָחוֹן אויף אִים וכשיתברר כל זה ממנו לבוטח אונ. אַז עֶשׂ וֶועט אִים אוישׂ גִיקְלֶערְט ווֶערִין דִי אַלֶע זַאכִין צוּא דֶעם בּוֹטֵחַ כְּלוֹמַר אַז דֶר בּוֹטֵחַ ווֵייסְט אַז דִי אַלֶע זַאכִין גִיפִינֶן זִיךְ אִין דֶעם וָואשׂ עֶר הָאט אויף אִים אַבִּטָחוֹן יתחייב שתנוח נפשו עליו אִיז דָאשׂ מְחַייֵב אַז עֶשׂ זָאל זַיין גִירוּעֶט זַיין לַייבּ אויף אִים וישען עליו אונ מֶעג זִיךְ אויף אִים סוֹמֵךְ זַיין בעבור מה שקדם לו עליו מן הטובות העודפות ווַייל עֶר הָאט שׁוֹין פְרִיעֶר פוּן אִים פִיל טוֹבוֹת גִיהַאט והתועליות המתמידות אונ הָאט אִים שׁוֹין גִיטָאן זָעלְכֶע הִילְפוּנְג וָואשׂ זַיינֶן אויף תָמִיד ויהיה זה מחייב חזקת בטחונו בו אונ דָאשׂ אִיז מְחַייֵב אַז עֶר זָאל שְׁטַארְקִין זַיין בִּטָחוֹן אִין אִים כְּלוֹמַר גִיהֶער עֶר זִיךְ אויף אִים ווַייטֶר אויךְ פַר זִיכָרִין והששית אונ דָאשׂ זֶעקְסְטֶע אִיז שיהיה ענין הבוטח מסור

מסור בידו ולא יוכל אדם להזיקו ולהועילו ולא להטיב אליו ולא לדחות נזק מעליו "זולתו כעבד ("זולתו פי' זולת מזה שבוטח עליו) האסור אשר הוא בבית הבור ברשות אדוניו וכשיהיה הבוטח ברשות מי שבטח עליו על הענין הזה יהיה יותר ראוי לבטוח עליו · והשביעית שיהיה מי שבטח עליו בתכלית הנדיבות והחסד למי שראוי לו ולמי שאינו ראוי לו ותהיה נדיבותו מתמדת וחסדו נמשך לא יכרת ולא יפסק ומי שנתקבצו בו כל המדות האלה עם כל מה שזכרנו קודם לזה נשלמו תנאי הבטחון בו והתחייב היודע זה ממנו לבטוח בו ושתנוח נפשו עליו "בגלויו ובנסתריו ("כדברים שב"א רואים ונסתרים רואים) : בלבו ובאבריו ולהמסר אליו ולרצות בגזרותיו ולדון אותו לטוב בכל דיניו ·

והשביעית שיהיה כו' · דאל"כ יתיאש מטובות הבורא אם יתפתה שאם ראוי לזה וימעט בטחונו בה' יתברך ובזה יתרחק מה' ומתורתו רק יחשוב שה' מטיב לרעים ולטובים כמו שכתוב ורחמיו על כל מעשיו ובזה יתקרב אל ה' ויעשה תשובה שיהיה ראוי לטובה עיין בפרק ג' בהקדמה הרביעית שם מבואר דבר זה דהיינו שלא ימרוד במרד ובמעל ויבטח על ה' שזהו נגד השכל עיין שם : ומי שנקבצו כו' · עם כל מה שזכרנו קודם לזה בפרק א' ובהקדמה

מסור בידו אז דיא זאך פון דעם וואש האט זיך אויף אים פאר לאזט זאל זיין איבער גיענטפערט אין זיין האנט כלומר ער זאל עש האבין יכולת צוא טאן ולא יוכל אדם להזיקו ולהועילו אונ קיין מענטש זאל אים ניט קאנן קיין שאדין טאן אדר העלפין ולא הטיב אליו אונ זאל אים ניט קאנען קיין גוטש טאן ולא לדחות נזק מעליו אונ ניט אפ צוא שטויסין פון אים קיין שאדין זולתי נאר ער כלומר נאר דר וואש ער פר זיכערט זיך אויף אים ווארום אז אנאנדרר קאן אים אויך טובות טאן וועט ער האבין אויף יענם אויך אבטחון דרום מוז ער ווישן אז קיינר קאן אים קיין רעה אונ קיין טובה ניט טאן נאר דער וואש ער האט אויף אים אבטחון כעבד האסור אשר הוא בבית הבור אזוא וויא אקנעכט וואש ער איז אין דער תפיסה ברשות אדוניו מיט דעם רשות פון זיין הארין ושיהיה הבטוח ברשות מי שבטח עליו אונ אז דר בוטח וועט זיין אין רשות פון דעם וואש ער האט אבטחון אויף אים הענין הזה יהיה יותר ראוי לבטוח עליו אויב עש איז אויף דעם ענין איז נאך בעשר ראוי ער זאל זיך פר לאזין אויף אים והשביעית אונ דאש זיבטע איז שיהיה מי שבטח עליו בתכלית הנדיבות והחסד אז דער וואש מען שטעלט דעם בטחון אויף אים זאל ער זיין זייער מיט מולדיקייט אונ חסד למי שראוי לו ולמי שאינו ראוי לו סייא צו דעם וואש ער איז ווערט מען זאל אים טאן חסד אונ מילדיקייט אונ סייא צו דעם וואש ער איז אפילו ניט ווערט טוט ער אויך מיט אים גרוישע חסדים ותהיה נדיבותו מתמדת אונ זיין מולדיקייט זאל זיין תמיד וחסדו נמשך לא יכרת ולא יפסק אונ זיין חסד וואש ער טוט ציהט זיך אויף אייביג כלומר זיין חסד איז אלע צייט עש זאל קיין מאל ניט פאר שניטין ווערין אונ זאל ניט אוף הערן ומי שנקבצו בו כל המדות האלה אונ ביי דעם וואש זאמלן זיך אין אים אלע די דאזיגע מדות עם כל מה שזכרנו קודם לזה מיט דיא מדות וואש מיר האבין דא פריער גיזאגט נשלמו תנאי הבטחון בו בייא דעם זיינן דא אין גאנצין דיא תנאים וואש בדארפין זיין אין דעם וואש מען האט אבטחון אויף אים והתחייב היודע זה ממנו אונ דער וואש ווייסט אז ער האט אזעלכע זאכן פון זיך איז ער מחויב לבטוח בו ער זאל אין אים אבטחון האבין ושתנוח נפשו עליו אונ זיין לייב זאל זיין גירועט אויף אים בגלויו ובנסתריו אין זיינע אפענע זאכין אונ אין פאר בארגענע זאכין בלבו ואבריו אין זיין הארצין אונ אין זיינע גלידר זאל ער אלץ אבטחון האבין אויף אים ולהמסר אליו אונ מעג זיך איבר ענטפערן צו אים לרצות בגזירותיו אונ זאל מרוצה ווערין אין זיינע גזירות ולדון אותו לטוב בכל דיני ומפעליו אונ זאל אים הן זיין אין אלע זיינע גריכטין אונ אין זיינע מעשים וואש ער טוט אלץ צוא גוטען

וכאשר

(בין לטובה בין להפך ת"ו ידין אותו לטובה כי סוא בוודאי ג"כ טובה):

דיניו ומפעליו וכאשר נחקור על אלה השבעה תנאים לא נמצאם כלל בברואים ונמצאים כולם בבורא יתעלה שהוא מרחם על בריותיו כמו שכתוב (תהלים קג) רחום וחנון ה' וגומר ואמר (יונה ד) ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה וגו' ושאינו מתעלם כמו שכתוב (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ושהוא חכם ולא ינוצח כמו שכתוב (איוב ט) חכם לב ואמיץ כח מי הקשה אליו וישלם ואמר, ד"ה א כט) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד וגו' וכתיב (צפניה ג) וה' אלהיך בקרבך גבור יושיע ושהוא מתיחד בהנהגת האדם מתחלת ענינו והתחלת גדולתו כמ"ש (דברים לב) הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך ואמר (תהלים עא) עליך נסמכתי מבטן ממעי אמי אתה גוזי ואמר (איוב י) הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני ושאר הענין ושתועלתו והזיקו אינם ברשות אדם כי אם

והקדמה: ושהוא חכם לא ינוצח · והפשר שהוא ע"ש וצריך לומר שהוא חזק לא ינוצח: ושהוא מתיחד כו' · כאן חסר הראיה על הרביעי שיהיה יודע באופני תועלת כו' · ואפשר שמפני שדבר זה הוא מושכל שאין שום נברא יודע בתועלות חבירו בלתי הש"י לבדו א"צ לזה ראיה מהכתוב לקמן בפ"ג מביא ראיה לזה כמ"ש והשני כי הבורא ית' לא יעלמו וכו' והדין נותן זה כו' ע"ש ואפשר שגם כאן נשמט בהעתקה או בדפוס והר"ן כתב ושהוא חכם ולא ינוצח הם שני דברים הד' והג' ועל זה מביא ראיה על שניהם חכם לבב

וכאשר נחקור על אלה השבעה הנאים אונ אז מיר ועלין פארשטין נאך די זיבין תנאים וואש דער וואש מען האט אויף אים איין בטחון מוז זייא האבין לא נמצאם כלל בברואים וועלין מיר זייא גאר ניט גיפינען אין דיא באשעפעניש כלומר אין מענטשין ונמצאים כלם בבורא יתעלה נאר מיר וועלין זייא אלע גיפינען אין דעם באשעפער יתעלה שהוא מרחם על כל בריותיו דען ער דער בארעמט זיך איבער אלע זיינע באשעפעניש אזוא וויא עש שטייט אין (תהלים) רחום וחנון ה' גאט ברוך הוא איז איין רחום אונ איין חנון אונ גאט ברוך הוא האט גיזאגט צוא יונה הנביא ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אונ וויא זאל איך מיך ניט דר בארעמן אויף דער גרוישר שטאט נינוה ושאינו מתעלם אונ ער פאר הוילט זיך ניט נאר ער גיט אויף אלעמן אכטונג אזו ווי עש שטייט אין (תהלים) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ער דרעמלט ניט אונ שלאפט ניט דער היטער פון דיא ישראל ושהוא חזק לא ינוצח אונ ער איז זייער שטארק קיינער קאן אים ניט מנצח זיין (עיין בהג"ה) אזו וויא עש שטייט אין (איוב) חכם לב ואמיץ כח ער איז קלוג אין הארץ אונ האט שטארקן קראפט אונ אין (דברי הימים) שטייט לך ה' הגדולה והגבורה וגו' בייא דיר גאט איז דאש גרוישקייט אונ דאש שטארקייט אונ אין (צפניה) שטייט וה' אלהיך בקרבך גבור יושיע גאט דיין גאט איז צווישן דיר ער איז איין שטארקר ער וועט דיר העלפן ושהוא מתיחד בהנהגת האדם אונ אויך איז גאט ברוך הוא איין יחיד אין דעם פירונג פון דעם מענטשין מתחלת ענינו פון דעם אן הייב אז דר מענטש איז אויף דער וועלט גיקומן והתחלת גדולתו אונ ווי ער האט אן גיהויבין צו וואקסין האט אים קיינר ניט גהאלפען נאר גאט אזו וויא עש שטייט אין דער תורה הלוא הוא אביך קנך פר וואר גאט איז דיין פאטר ער האט דיך גינעסט הוא עשך ויכוננך ער האט דיך בשאפן אונ האט דיך אן גברייט אונ דוד המלך האט גיזאגט אין (תהלים) עליך נסמכתי מבטן אויף דיר האב איך מיך פאר לאזט נאך פון מיין מוטערש בויך כלומר איידער איך בין גיבארין גיווארין ממעי אמי אתה גוזי פון מיין מוטרש גדערים בישטו מיין אויש ציהר אונ איוב האט גזאגט הלא כחלב תתיכני פר וואר אזו ווי מילך האשטו מיך גמאכט צו גיין וכגבינה תקפיאני אונ אזו וויא קעז האשטו מיך גימאכט גליווערין ושתועלתו והיזקו אינם ברשות אדם אונ זיין הילפונג אונ זיין שאדין איז ניט אין דעם רשות פון

אמענטשין

אם ביד הבורא יתעלה לבדו כמו שנאמר (איכה ג) מי זה אמר ותהי ה' לא צוה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב ואמר (ישעיה מ) יבש חציר נבל ציין ודבר אלהינו יקום לעולם ואמר (שם) אכן הציר העם וכבר התברר הענין הזה במאמר השלישי מן הספר הזה במה שיש בו די ושנדיבתו כוללת וחסדו סובב כמ"ש (תהלים קמה) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ואמר (שם קלו) נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו ואמר (שם קמה) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון והשכל גוזר בהקבץ אלה השבעה ענינים בבורא יתעלה מבלתי הנבראים לכן הבאתי אלו הפסוקים מן הכתוב לזכרון בלבד וכאשר יתברר זה לאדם יתחזק הכרתו באמתת חסד הבורא יבטח בו וימסר אליו ויניח הנהגתו עליו ולא יחשדהו בדינו

לכל ואמין כת וגו': והשכל גוזר כו' לכן הבאתי אלו פסוקים · ר"ל מה שהבאתי אלו פסוקים ולא הבאתי עוד כמה וכמה פסוקים כאלה המורים שהמדות האלו נמצאים בבורא לבדו רק בא"ל להביאם כולם מפני שדבר זה הוא מושכל ואין צריכין כוס ראיה מהכתובים אך מה שהבאתי הפסוקים אלו הוא רק לזכרון דברים:

וכל

אַמֶענְטְשִׁין כי אם ביד הבורא יתעלה לבדו נָאר אִין דִיהֶענְט פוּן דֶעם בַּשֶׁעפֶּר יִתְעַלֶה אַלֵיין אַזוֹא וִויא עֶשׂ שְׁטֵייט אִין (איכה) מי זה אמר ותהי אדני לא צוה וֶוער הָאט גְזָאגְט אוּנ עֶשׂ זָאל טַאקִי אַזוֹ זַיין כְּלוֹמַר עֶשׂ זָאל מְקוּיָם וֶוערִין אַז גָאט בָּ"ה הָאט עֶשׂ נִיט גִיבָּאטִין אוּנ (ישעיה) הָאט גִיזָאגְט יבש חציר דָאשׂ גְרָאז וֶוערְט פַר דַארְט נבל ציץ דָאשׂ שְׁפְּרָאצוּנְג פַאלְט אַרָאפּ ודבר אלהינו יקום לעולם אָבֶּר דִי רֵייד פוּן אוּנְזֶער גָאט וֶועט בְּלֵייבִּין שְׁטֵיין אוֹיף אֵייבִּיג אוּנ וַוייטֶער זָאגְט עֶר אכן חציר העם פַר וָואר דָאשׂ גְרָאז וָואשׂ אִיךְ הָאבּ דָא גְזָאגְט מֵיין אִיךְ דָאשׂ פָאלְק וכבר התברר הענין הזה אוּנ עֶשׂ אִיז שׁוֹין לַאנְג בַּשֵׁייד גְוָוארִן דֶר עִנְיָן במאמר השלישי מן הספר הזה אִין דֶעם דְרִיטְן מַאֲמָר פוּן דֶעם סֵפֶר במה שיש בו די מִיט וָואשׂ עֶשׂ אִיז שׁוֹין גִינוּג כְּלוֹמַר עֶשׂ אִיז שׁוֹין לַאנְג בַּשֵׁייד גִיוָוארִין דֶער עִנְיָן גַאנְץ גְנוּג ושנדיבתו כוללת אוּנ זַיין מִילְדִיקַייט אִיז כּוֹלֵל אַלֶע מֶענְטְשִׁין וחסדו סובב אוּנ זַיין חֶסֶד גֵייט אַרוּם דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט סַייא צוּ גוּטֶע סַייא אֲפִילוּ צוּ שְׁלֶעכְטֶע אַזוֹ וִוי עֶשׂ שְׁטֵייט גְשְׁרִיבְּן אִין (תהלים) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו גָאט בָּ"ה אִיז גוּט צוּ אַלֶע מֶענְטְשִׁין אוּנ זַיין רַחֲמָנוּת אִיז אוֹיף אַלֶע זַיינֶע וֶוערְקִין אוּנ נָאךְ שְׁטֵייט אִין (תהלים) נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו עֶר גִיט שְׁפַּייז אוּנ בְּרוֹיט צוּ אַלֶע בַּשֶׁעפֶנִישׁ דֶען זַיין גִינָאד אִיז אוֹיף אֵייבִּיג והשכל גוזר בהקבץ אלה השבעה ענינים בבורא יתעלה אוּנ דֶר שֵׂכֶל בְּרֵיינְגְט אוֹיךְ מִיט אַז דִיא אַלֶע זִיבִּין זַאכִין וָואשׂ אוֹיבְּן אִיז גִישְׁטַאנֶען זַאמְלֶען זִיךְ נָאר אַיין בַּיי דֶעם בַּשֶׁעפֶּר כְּלוֹמַר מֶען קָאן זֵייא מֶער נִיט גִיפִינֶען נָאר בַּייא גָאט יִתְעַלֶה מבלתי הברואים אָבֶער נִיט אִין דִיא בַּשֶׁעפֶנִישׁ לכן הבאתי אלו הפסוקים מן הכתוב לזכרון בלבד דְרוּם הָאבּ אִיךְ נָאר גְבְּרַאכְט דִי פְּסוּקִים פוּן אַיין זִכָּרוֹן וֶועגִין אַלֵיין כְּלוֹמַר עֶשׂ אִיז נָאךְ דָא פִיל פְּסוּקִים רְאָיוֹת צוּ בְּרֵיינְגִין אַז דִי זִיבִּין זַאכְן גִיפִינֶען זִיךְ נָאר בַּייא דֶעם בּוֹרֵא אַלֵיין נָאר וַוייל דֶער שֵׂכֶל בְּרֵיינְגְט עֶשׂ אוֹיךְ מִיט בַּדַארְף מֶען דֶער צוּא קַיין פִיל רְאָיוֹת נִיט הָאבִּין פוּן פְּסוּקִים אוּנ דִיא פְּסוּקִים וָואשׂ אִיךְ הָאבּ יוֹא גִיבְּרַאכְט אִיז נָאר פוּן אַזִכָּרוֹן וֶועגִין וכאשר יתברר זה לאדם אוּנ אַז דָאשׂ וָואשׂ אוֹיבִּין אִיז גִישְׁטַאנֶען וֶוערְט אוֹישׂ גִיקְלֶערְט צוּם מֶענְטְשִׁין יתחזק הכרתו באמתת חסד הבורא וֶועט זִיךְ בַּייא אִים שְׁטַארְקִין אוּנ עֶשׂ וֶועט רֶעכְט בַּייא אִים דֶר קֶענְט וֶוערִין דָאשׂ וָואר הַאפְטִיקַייט פוּן דֶעם חֶסֶד פוּן דֶעם בַּשֶׁעפֶר יבטח בו וימסר אליו וֶועט עֶר זִיךְ פַר זִיכָערִין אִין אִים אוּנ וֶועט זִיךְ אִיבֶּר עֶנְטְפֶערִין צוּ אִים ויניח הנהגתו עליו אוּנ וֶועט לָאזִין זַיין פִירוּנְג אוֹיף אִים כְּלוֹמַר עֶר וֶועט זִיךְ מִיט אַלֶע זַאכִין פַאר לָאזִין אוֹיף גָאט ולא יחשדהו בדינו אוּנ וֶועט אִים נִיט חוֹשֵׁד זַיין אִין זַיין דִין צוּא זָאגִין עֶר טוּט אוּם רֶעכְט

חם

בדינו ולא יתקצף על בחירתו לו כמ"ש דוד ע"ה (שם קיו) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא ואמר (שם) צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא :

פרק ג **אך** ההקדמות אשר בברורן ואמתתן ישלם לאדם הבטחון באלהים הן חמש · אחת מהן שיאמין ויתברר אצלו התקבצות השבעה ענינים באלהים אשר בהתקבצם במי שבוטחין בו יתכן לבוטח לבטוח עליו וכבר זכרתים והעירותי עליהן במה שנזדמן לי מן הכתוב והם הראשון שהבורא יתברך מרחם על האדם יותר מכל מרחם וכל "רחמים וחמלה שיהיו מזולתו עליו כולם הם מרחמי האל וחמלתו כמ"ש הכתוב (דברים יג) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך והשני כי הבורא יתעלה לא יעלמו ממנו אופני תועלת האדם והדין נותן זה מפני שהוא אחד ממעשיו

וכל רחמים וחמלה כו' · להבין דבר זה עיין לקמן מ"ש בפ"ד : והשני כי הבורא ית' לא יעלמו כו' · היינו הרביעית הנזכר לעיל בפ"ב וכאן לא הזכירם כסדר דלעיל ואין מוקדם ומאוחר בדברים האלו : והם

") החילוק שבין רחמים וחמלה אמר רחמים על מי שיש לו דעת וצועק ומתפלל להש"י על צרתו ואמר חמלה על מי שאין לו דעת על זה וכהמון עם או הילד ואעפ"כ הוא חומל עליו).

הם ושלום ולא יתקצף על בחירתו לו אונ עש וועט אים ניט פארדריסין אויף קיין שום זאך וואש גאט האט אים אויש גיקליבין נאר וויא אזו גאט ב"ה פירט מיט אים איז בייא אים אלץ רעכט אזוא וויא דוד המלך האט גיזאגט כוס ישועות אשא דעם כוס פון הילף וועל איך אויף הייבין ובשם ה' אקרא אונ אין גאטש נאמען וועל איך אן רופין אונ נאך האט ער גיזאגט צרה ויגון אמצא אונ ווען מיר טוט גרייכין צרות אונ טרויעריקייט ובשם ה' אקרא רוף איך אלץ אן דעם נאמן פון גאט :

אך ההקדמות אשר בברורן ואמתתן ישלם לאדם הבטחון באלהים נייערט דיא זאכין וואש מען זאל ערשט מיט אמת אונ קלאר פאר שטיין וויא הורך דעם קאן דער מענטש ערשט קומען צוא האבין איין גאנצין בטחון אין גאט הן חמש זיינען דיא זאכין פינף : אחת מהן איינש פון זייא שיאמין ויתברר אצלו אז ער זאל גלויבין אונ עש זאל זיין בייא אים קלאר השבעה ענינים באלהים אז אלע זיבין זאכין וואש אויבין איז גישטאנען זיינען פאר האנדין אין גאט אשר בהתקבצם במי שבוטחין בו וואש אז דיא זיבין זאכין זאמלען זיך איין בייא אנאנד אין דעם וואש מען פאר זיכערט זיך אויף אים יתכן לבוטח לבטוח עליו איז רעכט צו דעם בוטח ער זאל איין בטחון האבין אויף אים וכבר זכרתים והעירותי עליהן במה שנזדמן לי מן הכתוב אונ איך האב שוין דער פון גירעדט אונ האב דער וועקט אויף זייא כלומר איך האב גיבראכט ראיות צוא זייא פון פסוקים וויא איך האב גיקאנט והם אונ דאש זיינען דיא זאכין וואש בייא גאט זיינען זייא דא אלע באנאנד אבער בייא איין מענטשין קאן מען זייא ניט גיפינען בייא אנאנד הראשון דער ערשטער איז שהבורא יתברך מרחם על האדם דער בשעפער יתברך דער בארעמט זיך אויף דעם מענטשין יותר מכל מרחם מער פון אלע מענטשין וואש דער בארעמען זיך וכל רחמים וחמלה שיהיו מזולתו עליו אונ אלע רחמנות אונ דער בארימקייט וואש עש וועלין קומען פון אנאנדערין אויף אים כלם הם מרחמי האל וחמלתו עליו דאש זיינען אלע אים צו גישיקט גיווארין דורך גאטש רחמנות אונ דורך זיין דער בארימקייט אזוא וויא דער פסוק זאגט ונתן לך רחמים ורחמך והרבך אונ גאט וועט דיר געבין דער בארימקייט אונ וועט זיך איבער דיר דער בארימען אונ וועט דיך מערין והשני אונ דאש אנדערע איז כי הבורא יתעלה לא יעלמו ממנו אופני תועלת האדם אז די אלע זאכין וואש איז איין הילף צום מענטשין זיינען פר דעם בשעפער יתעלה ניט פאר הוילין והדין נותן זה אונ דער שכל גיט עש מיט מפני שהוא אחד

ממעשיו ואין מי שיודע באופני תקנת העשוי והפסדו ובפגעים המשיגים אותו ובאופני מחלתו וארוכתו יותר מעושהו ואם יהיה זה נמצא בעושים מבני אדם אשר לא יחדשו במעשיהם זולתי צורה מקרית אך השורש והצורה עצמית אין להם בהם שום תחבולה ולא יכולת לחדשם ואשר חדש שרשי האדם וצורתו ותכונתו וסדר הבורו הוא החכם היודע בעניני תועלותיו ונזקיו והטוב לו בעולמו ואחריתו בלי ספק כמ״ש (ישעיה מח) אני ה׳ אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך ואמר (משלי ג) כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח וגו׳ והשלישי כי הבורא יתברך חזק מכל חזק ודברו

ואם יהיה נמצא זה בעושים מבני אדם כו׳ ר״ל אם בעל מלאכה מבני אדם יודע תקנת מלאכתו והפסדו אע״פ שלא יחדשו במעשיהם זולתי צורה מקרית שהנגר אם יש בידו עצים יוכל לעשות ממנו כסא ושלחן וכן כל שאר מלאכות אבל אם אין לו עצמות הדבר אין יכול לחדש אותו ועם כל זה יודע כל בעל מלאכה תקנת מלאכתו והפסדו: ואשר חדש שרשי האדם כו׳ · ועתה קה כ״ש וק״ו שהש״י שעשה חדש שרשי האדם וצורתו והכל יש

ממעשיו ווייל דער מענטש איז איינער פון זיינע ווערקין ואין מי שיודע באופני תקנות העשוי אונ עש איז ניט פר האנדין אזעלכער ער זאל ווישין דיא אופנים וואש איז צום בעסטין צוא דער זאך וואש איז גימאכט גיווארין והפסדו אדער וואש זיין הפסד איז ובפגעים המשיגים אותו אונ אין די פגעים וואש קאן אים גרייכין ובאופני מחלתו אונ וויא אזוא זיין קראנקהייט איז וארוכתו אונ ווידער צוא ווישין זיין רפואה קאן עש קיינער ניט ווישין יותר מעושהו בעסער פון זיין בשעפר וואש האט עש בשאפין ואם יהיה זה נמצא בעושים מבני אדם אונ ווען דאש ווערט גיפונען בייא אזעלכע זאכין וואש זיי ווערין גימאכט פון מענטשין כלומר ווען אז אמענטש מאכט אזאך ווייש ער וואש די זאך בדארף האבין אונ וואש איז יוא גוט צוא דער זאך אונ וואש ניט אשר לא יחדשו במעשיהם זולתי צורה מקרית וואש זייא האבין ניט קיין מאכט נייעש ארויש צוא ברייגגען אויף דער וועלט נאר זייא קאנען אין איין זאך וואש איז שוין דא אויף דער וועלט מאכין דרינען איין גישטאלט למשל ווען איינער מאכט איין טיש קאן ער דען בשאפן האלץ צום טיש נאר אז עש איז שוין דא האלץ מאכט ער אויש דעם האלץ אטיש אך השורש והצורה עצמית אבער זייא זאלין ברייגגען אויף דער וועלט איין נייע זאך מיטין שורש אונ מיט דער צורה אין להם בהם שום התבולה ולא יכולת לחדשם האבן זיי ניט קיין שום טראכטונג אונ קיין שום יכולת זיי זאלין עש בנייען אויף דער וועלט פון דעשט וועגין אין דיא זאכין וואש זיי מאכין ווייסין זיי וואש אין זיי גייט אפ אונ וואש צוא זייא איז גוט אונ וואש עש איז ניט גוט איז שוין איין כל שכן אז דער בשעפער יתברך ואשר חדש שרשי האדם וואש ער האט בנייעט דעם שורש פון דיא מענטשן וצורתו ותכונתו אונ מיט זיין צורה אינ זיין אן ברייטינג וסדר חבורו אונ דעם סדר וויא עש בהעפטין זיך צוא אנאנד דיא גלידער הוא החכם היודע בעניני תועלותיו איז דאך איין כל שכן אז ער איז דער חכם וואש ער ווייש וואש פאר אזאכין איז איין הילף צוא דעם מענטשין ונזקיו אונ זיין שאדין כלומר אונ וואש צו אים איז שלעכט והטוב לו בעולמו ואחריתו אונ וואש אים איז גוט אויף דער וועלט אונ צוא זיין סוף כלומר אויף עולם הבא ווייש ער עש בוודאי בלי ספק אזוא וויא עש שטייט אין (ישעיה) אני ה׳ אלהיך מלמדך להועיל איך בין גאט דיין גאט דער דיך לערינט צוא העלפין מדריכך בדרך תלך ער פירט דיך אויף דעם וועג וואו דו זאלשט גיין אונ אין (משלי) שטייט· כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח ווארום וועמען גאט האט ליב שטראפט ער אים אויף דער וועלט פאר זיינע עבירות כדי ער זאל האבין יענע וועלט והשלישי אונ דאש דריטע איז כי הבורא יתברך אז דער בשעפער יתברך חזק מכל חזק איז שטארקער

ודברו נגזר מכל דבר ואין משיב את דינו כמ"ש (תהלים קטו) כל אשר חפץ ה' עשה ואמר (ישעיה נה) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם וגו'. והד' כי הוא משגיח על הנהגת ב"א כלם לא יניחם ולא יתעלם מהם ולא יסתר ממנו דבר מהם מקטנם ועד גדולם ולא ישכיחהו דבר את דבר כמו שכתוב (שם מ) למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' ומאלהי משפטי יעבור ואמר (שם) הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו וההמישי שאין ביד אחד מהברואים להועיל את נפשו ולא להזיקה ולא לזולתו כי אם ברשות הבורא יתברך כי העבד כשיהיה לו יותר מאדון אחד ויהיה כל אחד מהם יכול להועילו לא יתכן לו לבטוח על אחד מהם מפני שמקוה התועלת מכל אחד מהם ואם יהיה אחד מהם יכול על הגדלתו יותר משאריתם יהיה.

ים מאינפפיטא שהוא החכם היודע בעניני תועלת כאדם כו': ודברו נגזר מכל דבר · גזירתו יותר חזק מכל דבר: והחמישי שאין ביד אחד מהברואים להועיל את נפשו · את עצמו: ולא להזיקה · להזיק עצמו: ולא לזולתו · וכן לא יוכל הוא להועיל ולהזיק לאחר כי אם ברשות הבורא יתברך: ואם יהיה אחד מהם יכול · ר"ל להועיל להעבד על הגדלתו מחמת גדולתו וחזקו יותר מאדון האחר בוודאי יהיה חוזק

שטארקער פון אלע שטארקע ודברו נגזר מכל דבר אונ זיין באפעל איז שטארקער פון אלע זאכין ואין משיב את דינו אונ קיינר קאן ניט מאכן אום קערן זיין דין אזוא וויא עש שטייט אין (תהלים) כל אשר הפץ ה' עשה וואש ער וויל דאש טוט ער אונ ישעיה האט גזאגט כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם אזו וועט זיין מיינע רייד וואש עש וועט ארויש גיין פון מיין מויל וועט זיך ניט ווידער קערין צו מיר ליידיג והרביעי אונ דאש פערטע איז כי הוא משגיח על הנהגת בני אדם כלם דאש ער גיט אכטונג אויף אלע פירונג פון מענטשין וויא זייא פירין זיך לא יניחם ער לאזט זיי ניט טאן וואש זייא ווילין ולא יתעלם מהם אונ טוט זיך ניט פר הולין פון זיי ולא יסתר ממנו דבר מהם מקטנם ועד גדולם אונ קיינערלייא זאך פון אלעמען וואש זייא טוען פון קליין ביז גרויש איז פון אים ניט פר בארגין ולא ישכיחהו דבר את דבר אונ קיין זאך מאכט אים ניט פר געסין דיא אנדערע זאך אזו וויא עש שטייט אין (ישעיה) למה תאמר יעקב פאר וואש זאלשטו זאגין יעקב ותדבר ישראל אונ זאלשט ריידין ישראל נסתרה דרכי מה' מיין וועג איז פאר בארגין פון גאט ומאלהי משפטי יעבור אונ פון מיין גאט וועט מיין משפט איבער פארין ואמר אונ נאך שטייט דארטין הלא ידעת אם לא שמעת וויישטו דען ניט האשטו דען ניט גיהערט אלהי עולם ה' אז גאט איז איין גאט פון אייביג בורא קצות הארץ ער האט בשאפין דיא עקין פון דער ערד לא ייעף ולא ייגע ער איז קיין מאל ניט מיד אין חקר לתבונתו עש איז ניט דא קיין פארשטונג צוא זיין פר שטאנד והחמישי אונ דאש פינפטע איז וואש ער זאל גלויבין שאין ביד אחד מהברואים להועיל את נפשו אז עש האט ניט קיינער פון דיא בשעפעניש מאכט ער זאל זיך אליין העלפין ולא להזיקה אונ ניט שאדן טאן ולא לזולתו אונ ניט צו דעם אנדערין כלומר דעם אנדערין קאן ער אויך ניט העלפין אונ ניט קיין שאדן טאן כי אם ברשות הבורא יתברך נאר מיט דעם רשות פון דעם בשעפר כלומר נאר אז גאט הייסט עש זאל אזוא זיין כי העבד כשיהיה לו יותר מאדון אחד ווארום אז עש זאל זיין צו איין קנעכט מער פון איין האר ויהיה כל אחד מהם יכול להועילו אונ איטליכער פון זייא זאל אים קאנען העלפין לא יתכן לו לבטוח על אחד מהם איז אים ניט רעכט אבטחון צוא האבין נאר אויף איינעם פון זיי מפני שמקוה התועלת מכל אחד מהם ווארום ער האפט זיין הילפונג זאל זיין פון איטליכין בזונדער אמאל פון דעם אמאל פון דעם אנדערין ואם יהיה אחד מהם יכול על הגדלתו יותר משאריתם אונ ווען איינער פון זייא קאן אים בעסער העלפין פון דיא איבעריגע

ווארום

יהיה חוזק בטחונו בו כפי יכלתו אע"פ שהוא בוטח בשאריתם ואם לא יוכל להועילו ולהזיקו כי אם אחד מהם בלבד על כרחו יבטח עליו לבדו מפני שאינו מקוה תועלת מזולתו וכן כשירגיש האדם שלא יועילנו ולא יזיקנו אחד מהנבראים אלא ברשות הבורא יתעלה ישוב לבו מיראתם ותקותם ויבטח על הבורא לבדו כמ"ש (תהלים קמו) אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו תשועה והששי שידע רב טוב האלהים על האדם ומה שהתחיל אותו בו מרוב החסד והטובה מבלי שיהיה ראוי אצלו לכך ולא לצורך שיהיה אליו אך נדבה וטובה וחסד כאשר ביארנו בשער הבחינה מן הספר הזה וכמו שאמר דוד ע"ה (תס מ) רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך אליך אגידה ואדברה עצמו מספר. והשביעי שיתברר אצלו כי יש לכל ההויות שבעוה"ז מעצם ומקרה גבול ידוע ולא יוסיף

הוזק בטחונו בו כו': והשני שידע האדם היא השביעית דפ"ב: והשביעית · היא החמישית דפ"ב: עצם ומקרה · כבר פרשתי אותם בשער היחוד גאר היטב שהם כוללים כל הבריות והיצירים שבעולם ואמר שיש להם גבול ידוע שנגזר על כל אחד שזה יהיה כך וזה יהיה כך והכל בהשגחה

ווארום ווייל ער איז גרעסר פון די איבריגע דרום קאן ער אים בעסר העלפן יהיה חוזק בטחונו בו כפי יכולתו קאן ער זיך אויף דעם זעלביגן פאר לאזין אזו ווייט וויא זיין מאכט טראגט אף על פי שהוא בבטוח בשאריתם האטשע ער האט דאך אבטחון אויף די אנדערע אויך האט ער פארט אויף דעם שטארקן הארן מער בטחון ואם לא יוכל להועילו ולהזיקו אונ אז עש ווער אים ניט קאנן העלפן אדר שאדן טאן כי אם אחד מהם בלבד נאר איינער פון זייא אליין אונ די איבריגע קאנן אים גאר ניט העלפין על כרחו יבטח עליו לבדו מוז ער נאר אבטחון האבן אויף אים אליין מפני שאינו מקוה תועלת מזולתו ווייל ער האפט דאך ניט קיין הילפונג פון אנאנדרן וכן כשירגיש האדם שלא יועילנו ולא יזיקנו אחד מהנבראים אונ אזו אויך אז דר מענטש ווער פילין כלומר ער ווערט פר שטיין אז קיין מענטש קאן אים ניט העלפין אונ ניט שאדין טאן אלא ברשות הבורא יתעלה נאר מיט דעם רשות פון דעם בשעפער יתעלה ישוב לבו מיראתם ותקותם ווערט ער אוועק פירן זיין הארץ פון זייער פארכט אונ פון זייער האפונג כלומר ווערט ער שוין קיין מורא ניט האבין פר זיי אונ ווערט ניט האפין צו זיי ויבטח על הבורא לבדו אונ ווערט אבטחון האבין אויף דעם בשעפר אליין אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) אל תבטחו בנדיבים איר זאלט זיך ניט פר זיכערין אין קיין גרוישין הערין בבן אדם שאין לו תשועה אין איין מענטשין וואש ער קאן ניט העלפין והששי אונ דאש זעקסטע איז שידע רב טוב אלהים על האדם ער זאל וויסין אונ דער קאנן דאש פיל גוטש וואש גאט האט דעם מענטשין גיטאן ומה שהתחיל אותו בו אונ וואש גאט האט אן גיהויבן מיט דעם מענטשין צו טאן האט ער נאר אן גיהויבין מרוב החסד והטובה מחמת פיל חסד אונ פיל גוטש מבלי שיהיה ראוי אצלו לכך ניט מחמת דער מענטש איז דאש ווערט אונ איז ראוי דר צוא ולא לצורך שיהיה אליו אונ ניט מחמת דער בשעפר בדארף עש נייטיג אך נדבה וטובה וחסד נאר ער טוט עש מחמת מילדיקייט אונ מחמת גוטש אונ מחמת גרוש חסד כאשר ביארנו בשער הבחינה אזו וויא מיר האבין בשייד אין שער הבחינה פון דעם ספר והשביעי אונ דאש זיבטע איז שיתברר אצלו עש זאל בייא אים אויש גיקלערט ווערין כי יש לכל ההויות שבעולם אז עש איז פר האנדין צו אלע בשעפעניש פון דר וועלט מעצם ומקרה סייא דיא זאך איז איין עצמיות כלומר דיא זאך איז אזו וויא זיא איז בשאפין גיווארין סייא דיא זאך איז איין מקרה כלומר זיא איז שוין מיט איין גישטאלט וואש אמענטש האט גימאכט אין איר האבין די זאכין אלין גבול ידוע איין גיוויסין

יוסיף ולא יגרע על מה שגזר הבורא יתעלה בכמותו ואיכותו וזמנו ומקומו אין מרבה למה שגזר במעוטו ולא ממעט ממה שגזר ברבותו ולא מאחר למה שגזר להקדימו ולא מקדים למה שגזר לאחרו "ומה שיהיה מן הדברים על הדרך הזה הוא הנגזר אשר קדם בתחלת הידיעה אלא שלכל הגזרות הקודמות בידיעת הבורא סיבות ולסיבות סיבות ומי שאינו מבין עניני העולם יחשוב כי הסיבה המתחדשת מחייב' שנוי הענינים

("ומה וכו' ר"ל כשיתחדשו דברים בעולם כשנראה נהם איחור מה שראוי ע"פ דרך הטבע שיוקדם וכן להפך קדימת האיחור הוא הנגזר וכו' · מגות הלבבות)

השגחה פרטית: בכמותו · רצה לומר כמה שנים יחיה: ואיכותו · איך יהיה קטן או ארוך וכדומה: וזמנו · ובאיזה זמן יהיה: ומקומו · ובאיזה מקום יהיה וכל הדומה לזה שהוא הכל בידי שמים חוץ מי"ש: אין מרבה · אין מי שיוכל להרבות להדבר שנגזר עליו להיות מועט הן בשני חייו או בפרנסתו או בכל עסקיו: ולא ממעט כו' · ולא מאחר למה שגזר להקדימו: אם נגזר שזה הדבר יהיה כך וכך תיכף היום או מחר והאדם רוצה לאחרו לזמן מרובה אין מי יוכל לשנות הגזירה וכן להפך ולא מקדים כו': ומה שיהיה מן הדברים על הדרך כו' · רצה לומר אם יראה האדם שיתחדשו ויתהוו דברים חדשים או זרים בעולם למשל שזה נתעשר וזה נעשה עני או כיוצא אל תתמה על החפץ ותאמר שבדרך מקרה הוא מחמת השתדלותו או רפיונו גרמה לזה כי הכל הוא גזירה מלפניו רק שיש הרבה שלוחים למקום והם הסיבות והמצוצים שהם ועל ידיהם נגמר כל דבר לקיים גזרות המלך הקב"ה אבל אין בסיבות שום כח להרבות או למעט כאשר נראה בגרגרים כשרוצה ה' להרבות זרעו של אחד תצמיח תבואתו בברכה מרובה ומגרגר אחד ימצא עברת אלפים גרגרים ומי שאינו שכל לו לא נעלם ממנו דבר זה שאין יכולת בגרגיר לצמוח כמו זה אלא בוודאי כשגזרת המלך הוא שיצמיח תבואתו כ"כ ימצא כך בגרגרים וכן בכל הדברים שבעולם אינם נגמרים רק על ידי הסיבות והם

גיוויסין גבול כלומר וויא דיא זאך איז ולא יוסיף ולא יגרע אונ עש קאן ניט גימערט אונ ניט גימינערט ווערין על מה שגזר הבורא יתברך אויף דעם וואש דער בשעפער האט גוזר גיוועזן וויא אזוא עש זאל זיין בכמותו אונ וויא פיל יאר עש זאל זיין ואיכותו אונ וויא אזוא עש זאל זיין ציא גרויש ציא קליין וזמנו אונ זיין צייט אין וואשר צייט עש זאל זיין ומקומו אונ וואשער ארט עש זאל זיין אין מרבה למה שגזר במעוטו עש איז ניט דא קיינר זאל קאנן מערין צו דער זאך וואש גאט האט גוזר גיוועזן עש זאל זיין ווייניג ולא ממעט למה שגזר ברבותו אונ קיינער קאן ניט ווינציגין צו דער זאך וואש גאט האט גוזר גיוועזן עש זאל זיין פיל ולא מאחר ממה שגזר להקדימו אונ קיינער קאן ניט שפעטין אזוא איין זאך וואש גאט האט גוזר גיוועזן עש זאל פריער זיין ולא מקדים למה שגזר לאחרו אונ אויך קאן מען ניט פעדערין צו דער זאך וואש גאט האט גוזר גיוועזן עש זאל זיין שפעטער ומה שיהיה מן הדברים על הדרך הזה אונ אז עש טרעפט זיך יוא אזו אזאך וואש קומט פריער אדער שפעטר כלומר מיטין דרך הטבע האט עש בדארפט קומען פריער אונ עש איז גקומן שפעטער אדער פר קערט הוא הנגזר אשר קדם בתחלת הידיעה איז דאש גאך נגזר גיווארין פריער אין דעם אן הויב אז גאט האט בשאפין די וועלט אלא שלכל הגזירות הקודמות בידיעת הבורא סיבות נאר צו די אלע גזירות וואש זיינען פריער נגזר גווארן מיט גאטש ידיעה האט ער בשאפן צו זיי סיבות כלומר מיטלען אונ שלוחים אונ די זעלביגע סיבות האבין ווידער אנדרע סיבות וויא ארום עש זאל מקוים ווערן דיא גזירה פון גאט ב"ה אונ דאש איז אלץ פון גאטש בשעפניש אונ ווען עש קומט איין פאר ענדערקייט דרויף איז דאש אלץ מיט גאטש ווילן ומי שאינו מבין עניני העולם אונ דער וואש פר שטייט ניט דאש פירונג פון דר וועלט יחשוב טוט ער טראכטן כי הסיבה המתחדשת אז די סיבה וואש זיא איז בנייעט גווארן מחייבת שינוי הענינים איז מחייב דאש פר ענדרונג פון די זאכן כלומר דורך דר סיבה איז פר ענדערט גיווארין די זאך למשל ווען ער האט גיהאנדילט איין משא ומתן אונ האט פר דינט אין אים ווייניג געלט אונ דר נאך האט ער גיהאנדילט אנאנדערן משא ומתן אונ האט פר דינט פיל געלט מיינט ער וייל דר אנדרר משא ומתן איז בעסער פון דעם ערשטן האט אים דאש גורם גיוועזן וואש ער

האט

הענינים והתהפכותם מענין אל ענין והסיבה חלושה ונקלה מהיות ממנה שנוי או חלוף בעצמה כאשר נראה הגרגיר האחד מן החטה מצמיח שלש מאות שבלים ובכל שבולת שלשים גרגיר ויהיה הגרגיר האחד סיבה לעשרת אלפים או קרוב להם היעלם כי כח הגרגיר הלוש מעשות כמות זה וכן שאר הגרגרים הנזרעים והנטועים וכן נאמר בהוית האדם ושאר החיים מטפת הזרע וכמו כן הוית הדג הגדול מביצת הדג עם קטנותה וטרדת הנפש להקדים מה שאיחר הבורא יתעלה ולאחר מה שהקדים ולהרבות מה שהמעיט ולהמעיט מה שהרבה מקניני העולם מבלי

והם השלוחים של השם יתברך ועיין לקמן בהקדמה התשיעית שם יתבאר כצורך אל הסיבות בטוב טעם ותבין היטב: וטרדת הנפש להקדים כו' ר"ל ולפי זאת ההנהגה נתבונן אם האדם טרוד להקדים כשרוצה להקדים פרנסתו ומחיתו או שאר דברים ורוצה לדחוק השעה ובאמת שעדיין איננו ראוי לזה עד בא עת דברו יתברך וגזירתו אז יביא מה שנגזר עליו ממילא בלא שום טרדה ותרעומות ומי שטרוד בזה בוודאי הוא מחמת חלישות הכרתו באמתת ידיעתו יתברך ואיננו מבין טובות הנהגת הש"י ושכבר היה בידיעת השם ית' שיהיה כן או לא

האט פר דינט מער אבער דער אמת איז והסיבה חלושה ונקלה דיא סיבה איז שלאף אונ גרינג מהיות ממנה שנוי עש זאל זיין דורך איר איין פר ענדרונג או חלוף בעצמה אדער די סיבה זאל אליין מאכן איין פר ביטונג דאש קאן גאר ניט זיין נאר אזו וויא דער בשעפר הייסט כלומר די ביידע משא ומתן זיינן טאקע גלייך נאר אין יענעם משא ומתן האט דער בשעפר גיהייסן אז דו זאלשט אין אים וויניגער פר דינען אונ אין דעם משא ומתן האט ער גיהייסן אז דו זאלשט אין אים מער פר דינן אונ ווען ער וואלט הייסן פר קערט וואלט גיוועז פר קערט כאשר נראה הגרגיר האחד מן החטה אזו וויא מען זייעט איין קערענדיל פון ווייץ מצמיח שלש מאות שבלים מאכט אויש שפראצין דרייא הונדערט זאנגען וכל שבולה שלשים גרגיר אונ אין איטליכער זאנג איז פאר האנדין דרייסיג קערנער ויהיה הגרגר האחד סיבה לעשרת אלפים או קרוב להם וועט זיין איין קערענדיל וואש מען זייעט איין סיבה עש זאל דער פון ארויש קומען צעהען טויזינט קערנער אדער נאהענט צו צעהען טויזינט כלומר אדער ניט במלואה צעהען טויזינט היעלם כי כח הגרגיר חלוש מעשות כמות זה איז דען דאש פאר הוילין אז דער כח פון דעם קערענדיל איז שלאף פון צוא טאן אזו פיל כלומר וויים מען דען ניט אז דאש כח פון דעם קערענדיל קאן אזוא פיל קערנער ניט ארויש ברייגען וכן שאר הגרגרים הנזרעים אונ אזוא איז אויך מיט אנדערע קערנער וואש זיי זיינען גיזייעט גיווארין והנטועים אונ גפלאנצט גיווארין וכן נאמר בהוית האדם אונ אזוא אויך וועלין מיר זאגין אין דעם בשעפעניש פון דעם מענטשין וכמו כן הוית הדג הגדול מביצת הדג עם קטנותה אונ אזו איז אויך דאש בשעפעניש פון איין גרויסין פיש וואש ער ווערט בשאפין פון איין איי כלומר פון ארויג פון איין פיש וועך עש איז גאנץ קליין ווערט פארט בשאפין דער פון אגרוישער פיש פר שטייט מען דאך אז דאש איז נאר די גזירות פון גאט ברוך הוא כלומר גאט ברוך הוא איז אלץ גוזר עש זאל אזו זיין נאר דאש קערנדיל אדער דר רויג איז די סיבה אונ דר שליח פון גאט עש זאל דורך דעם מקוים ווערין זיין גזירה וטרדת הנפש להקדים מה שאיחר הבורא יתעלה אונ דאש וואש דער מענטש מיעט זיך ער זאל פעדערן דאש וואש דער בשעפער יתעלה האט גוזר גיוועז עש זאל זיין שפעטער אונ ער איז דוחק את השעה ולאחר מה שהקדים אדער צו שפעטין דאש וואש דר בשעפר האט גוזר גוועזן עש זאל זיין פריער ולהרבות מה שהמעיט אדער צו מערין דאש וואש גאט ברוך הוא וויל עש זאל ווייניג זיין ולהמעיט מה שהרבה אונ צו ווייניגין וואש גאט ברוך הוא האט גימערט מקניני העולם אזעלכע זאכין וואש עש איז פון די קנינים פון דער וועלט פון דעם גוטיש וואש

מבלי

עש

מבלי סבב אל קיום מצות עבודתו וקבול תורתו הלישות ההכרה באמתת ידיעתו וסכלות מהבין טיבות הנהגתו וכבר רמז החכם אל הענין הזה במאמרו (קהלת ג) לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים ואח"כ זכר מהם כ"ח ענינים והוא מה שאמר עת ללדת ועת למות וגו' עד אמרו עת מלחמה ועת שלום ואמר (שם ט) כי עת ופגע יקרה את כלם ואמר (שם ה) כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם והליכות דיני הבורא יתעלה יותר נעלמות ועמוקי' ועליונות מהגיע אל ידיעת חלקיהם כ"ש כללם וכבר אמר הכתוב (ישעיה נה) כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם

לא יסיר: מבלי סבב אל קיום מצות כו' · ר"ל טעם ביודאי אם רוצה להקדים דבר לעבודתו תיכף ואם יהיה לא יעכבנו וכו' דבר שיסובב על ידו קיום מצוה ועבודת ה' אזי ראוי להקדים ולעבודתו תיכף כי בקיום המצות הבחירה ביד האדם ואין גוזרין עליו כמו שיתבאר אבל בשאר דברים מצרכי גופו ומחיתו אין ראוי להקדים ולאחר כו' · כמ"ש בפי' חלק ד': ואמר כי גבוה גו' · הוא ראיה שיש לכל הסיבות סבה עד שמגיע לסיבת כל הסיבות והוא השם יתברך: והליכות דיני הבורא כו' · ר"ל אין אתנו יודע עד מה כיצד מתנהג הש"י עם בריותיו בסיבותיו והם נעלמות מאתנו אפי' חלק אחד מה שנתהווה ונעשה דבר אחד לאדם איך נשתלשלו ומכ"ש לידע איך מתנהג בכללות העולם או לאומה א' כי אין אנו מבינים דרכיו ומחשבותיו כי אם היינו יודעים דרכיו ומחשבותיו יתברך היינו ג"כ כאלהים ובוראים ויוצרים כ"כ ר"ם בספר העקר:

והקדמה

עס איז פר האנדין אויף דער וועלט וויל ער פעדערין אדער שפעטיגין אזו וויא אויבין איז געשטאנין מבלי סבב אל קיום מצות עבודתו וקבול תורתו אונ עס איז ניט אזו אזאך וואס ער וויל מקיים זיין דיא מצות אונ די דינסט פון גאט אונ מקבל זיין זיין תורה כלומר אויב ער וויל פעדערין אזאך עס זאל דער פון ארויס קומען אמצוה מקיים זיין אדער תורה לערנן קען ער יוא צו פעדרין ווארום אנטקעגין מצות מקיים זיין אדר תורה לערנן איז די בחירה בייא דעם מענטשין בדארף ער עס בוודאי פעדרין נאר אז ער וויל פעדערין אין אזו אזאך וואס איז פון זיין פרנסה וועגין אדער אנדערע זאכין פון זיינט וועגן הלישות ההכרה באמתת ידיעתו איז נאר מחמת עס איז בייא אים שלאף דאס דר קענונג אין דעם אמת פון גאטש ווישין שאפט כלומר ער פר שטייט ניט רעכט דעם אמת אז וויא אזו גאט ברוך הוא וויל אזו מוז זיין אונ ניט ער קאן אליין עפיס טאן דרום האט ער קיין בטחון ניט אויף גאט וסכלות מהבין טיבות הנהגתו אונ ער איז ניט פר שטאנדיג אין דעם גוטין פירונג וויא גאט פירט וכבר רמז אל הענין הזה אונ דער חכם שלמה המלך האט שוין לאנג מרמז געוועזן אין קהלת פון דעם ענין לכל זמן צוא אלע זאכין איז דא איין צייט ועת לכל חפץ תחת השמים אונ עס איז פר האנדין אצייט צו אלין וואס מען בגערט אונטער דעם הימעל ואחר כך זכר מהם כ"ח ענינים אונ דער נאך האט ער דער מאנט פון זייא אכט אונ צוואנציג זאכין והוא מה שאמר עת ללדת אונ דאס איז וואס ער האט געזאגט עס איז פר האנדין איין צייט צו געווינען וגו' עד אמרו ביז צום לעצטין זאגט ער עת מלחמה ועת שלום עס איז איין צייט צוא מלחמה האלטין אונ אצייט פון פריד ואמר אונ נאך האט שלמה געזאגט כי עת ופגע יקרה את כולם דען איין צייט אונ איין בגעגעניש מיט טרעפין אלע והליכות דיני הבורא יתעלה אונ דאס פירונג פון דעם בשעפער וויא ער פירט זיך מיט זיינע בשעפעניש יותר נעלמות ועמוקית ועליונות דיא זאכין זיינען זייער פאר הוילין אונ טיף אונ הויך מהגיע אל ידיעת חלקיהם פון צוא גרייכין אפילו צוא פאר שטיין אין טייל פון זייא כלומר וואס ער טוט אפילו צו איין מענטשין קאנען מיר עס ניט פאר שטיין כל שכן כללם איז שוין איין כל שכן אז מען קאן ניט פאר שטיין וויא ער פירט דיא גאנצע וועלט וכבר אמר הכתוב אונ דער פסוק האט געזאגט אין (ישעיה) כי גבהו שמים מארץ גליך וויא דער הימעל איז העכער פון דער ערד כן

גבהו

מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם :

והקדמה השנית שידע ויתברר אצלו כי הבורא יתברך משקיף עליו ואין נעלם ממנו נגלהו ונסתרו וצפונו ונראהו ואם בטחונו באלהיו בלב שלם אם לא · כאשר אמר הכתוב (תהלים לד) ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל ואמר (משלי כד) הלא תוכן לבות הוא יבין ואמר (מלכים א ח) כי אתה ידעת לבדך את לבב כל ב"א וכשיתברר זה לבוטח אין ראוי לו לטעון שהוא בוטח באלהים יתעלה בדבורו מבלי שיבטח עליו בלבו ובמצפונו ויהיה במעלת מי שנאמר עליהם (ישעיה כט) בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני :

והקדמה

והקדמה השנית שידע כו' · וכשיתברר זה לבוטח שהש"י יודע האמת אם פיו ולבו שוים בבטחונו אין יטען ויאמר שהוא בוטח בה' ובאמת כשלבו בל עמו בבטחונו ואז גם ה' מסיר השגחתו ממנו כנ"ל בתחלת השער ואז הוא חילול השם ח"ו וככל התזון הזה ראוי לנו לשים עינינו ולבנו על הדברים שאנו מפינו בכל יום בתפלתנו שאנחנו טוענין ואומרים וכמה פעמים שאנחנו בוטחים בו יתברך ומתכים אליו באמרנו נפשנו חכתה לה' כי בשם קדשו בטחנו יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו נגילה כו' ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת ושים חלקנו כו' · כי בך בטחנו וזולתם עוד הרבה פעמים וראוי לכל אדם שישים עינו ולבו כל הימים אל דברי השער הזה אז לא נבוש ולא נכלם לא בעולם הזה ולא בעוה"ב :

והקדמה

נבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם אזוא זיינען מיינע וועגין העכער אז אייער וועג אונ מיינע גידאנקען זיינען העכער פון אייערע גידאנקען :

והקדמה השנית אונ דיא אנדערע הקדמה איז שידע ויתברר אצלו אז ער זאל וויסין אונ עש זאל ביא אים קלאר זיין כי הבורא יתברך משקיף עליו אז דער בשעפער יתברך גיט אכטונג אויף אים אונ אויף אלעמען וואש ער טוט ואין נעלם ממנו אונ עש איז פון אים ניט פאר הוילין נגלהו ונסתרו זיינע אנטפלעקט זאכין אונ זיינע פאר בארגענע זאכין כלומר וואש ער טוט קיינער זאל ניט זעהען וצפונו אונ וואש עש איז פאר בארגין אין זיין הארצין ונראהו אונ וואש עש קאן פון אים גיזעהן ווערין ואם בטחונו באלהיו בלב שלם אם לא אונ אויך ווייש גאט אויב דער מענטש שטעלט זיין בטחון אויף אים מיט זיין גאנצין הארצין אויב ניט אזוא וויא דער פסוק זאגט אין (תהלים) ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל גאט ווייש דיא מחשבות פון דעם מענטשין זייא זיינען נארעש אונ אין (משלי) שטייט הלא תוכן לבות הוא יבין פאר וואר דער וואש בריים אן דיא הערצער דער טוט זייא פרובין אונ אין (מלכים) שטייט כי אתה ידעת לבדך את לבב כל בני האדם דען דו אליין ווייסט די הערצר פון אלע מענטשין וכשיתברר זה לבוטח אונ אז עש וועט דאש אויש גיקלערט ווערין צוא דעם וואש ער פאר זיכערט זיך אויף גאט כלומר אז ער וועט פר שטיין דאש וואש מיר האבין דא פריער גזאגט אין ראוי לו לטעון שהוא בוטח באלהים יתעלה בדבורו איז ניט ראוי אז ער זאל זאגין מיט זיין מויל אז ער פאר זיכערט זיך אויף גאט מבלי שיבטח עליו בלבו ובמצפונו אונ אין זיין הארצין אונ אין זיינע מחשבות זאל ער קיין בטחון אויף אים ניט האבין כלומר ער זאל זאגין אז ער האט יוא אבטחון אויף גאט אונ מיטין הארצין אונ אין זיין מחשבה האט ער ניט קיין בטחון אויף גאט יתעלה ויהיה במעלת מי שנאמר עליו אונ ער זאל קומען אויף דער מעלה פון דעם וואש עש שטייט אויף אים אין (ישעיה) בפיו ובשפתיו כבדוני מיט זיין מויל אונ מיט זיינע לעפצין האבין זייא מיך ערליך גיהאלטין ולבו רחק ממני אונ זיין הארץ איז ווייט פון מיר זאל ער אזו ניט טאן נאר ער זאל זיך מיט זיין הארץ אויך פר זיכערין אויף גאט :

והקדמה

והקדמה השלישית שייחד אלהיו בבטחונו בו במה שהוא חייב לבטוח בו ואל ישתף זולתו עמו ויבטח עליו או על אחד מהברואים ויפסד בטחונו באלהיו בהשתתף זולתו עמו וכבר ידעת מה שנאמר באסא עם חסידותו עת שסמך על הרופאים דכתיב (ד"ה ב טו) ובחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים ונענש על זה ואמר הכתוב (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו ומן הידוע כי מי שימנה מבני אדם שני ממונים או יותר לעשות דבר מנויו מופסד מכל שכן מי שבטח על האלהים וזולתו שיסתר בטחונו ויהיה זה הסיבה ההזקה להמנע

והקדמה ג' שייחד כו' · שיבטח על ה' לבדו ואל ישתף שום דבר עמו ית"ש לבטוח עליו לומר שיש דבר בעולם שיכול להועיל או להזיק לפעמים ויסכח את ה' : מה שנאמר באסא · שהיה חסיד באלך מעשיו ובשביל שתלה בטחונו ברופאים לבד ו"א דרש את ה' לבקש מאתו יתברך שיצלח לו רפואה הן על ידי הרופא הן על ידי דברים אחרים שזה הוא מדת כל אדם הישר כמו שיתבאר והוא בטח ברופאים לבדם לכך נענש : ומן הידוע כי מי שימנה · שהפקיד שני פקידים או יותר לעשות לו שום דבר : מנויו מופסד · אין דבריו נעשין כהוגן כהדירה דבי שותפי שזה סומך על זה וכו' : אף על פי שניהם הם מגרפיו עושי רצונו כך כ"ש מי שבטח כו' : שיסתר בטחונו · מאחר שהוא בוטח על דבר אחר שמועילו גם כן סוף שבוודאי לא יועיל לו הדבר או אדם ההוא שהיה בוטח עליו כי אין לבטוח רק על ה' לבדו ולהבוט תמיד

והקדמה הג' אונ דיא דריטע הקדמה איז שייחד אלהיו בבטחונו בו ער זאל איינציגן גאט אין זיין בטחון וואש ער האט אויף אים במה שהוא חייב לבטוח עליו אין דער זאך וואש ער איז חייב אבטחון צו האבין אויף אים זאל ער אים איינציגן כלומר ער זאל זיך מער ניט פאר לאזין נאר אויף גאט ואל ישתף זולתו עמו ויבטח עליו או על אחד מהברואים אונ ער זאל ניט דר ביא נעמן אנאנדערין ער זאל זיך אויף יענעם אויך פאר לאזין אדער אויף איינם פון גאטש בשעפינעש כלומר ער זאל זיין בטחון וועלין שטעלין אויף גאט אונ אויף איין אנדערין אויך דאש טאר מען ניט ווארום אז ער וועט פאר לאזין זיך אויף אנאנדערין אויך יפסד בטחונו באלהיו בהשתתף זולתו עמו וועט ער פארלירן זיין בטחון וואש ער האט גיהאט אויף גאט ווארום ער מיינט דאך אז יענער קאן אים אויך העלפין האט ער קיין רעכטין בטחון ניט אויף גאט וכבר ידעת מה שנאמר באסא עם חסידותו אונ דו ווייסט דאך שוין וואש עש איז גיזאגט גיווארן אויף דעם מלך אסא חאטשע ער איז גיוועזן איין פרומער עת שסמך על הרופאים אין דער צייט אז ער האט זיך פאר לאזין אויף דיא דאקטורים ווייסטו דאך וואש אויף אים איז גיזאגט גיווארן אזו וויא עש שטייט אין (דברי הימים) בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים אין זיין קראנקייט האט ער ניט גיפארשט גאט כלומר ער האט ניט גיבעטין גאט אז ער זאל אים געבין איין רפואה אדער דורך דיא דאקטורים אדער דורך אנדערע זאכין נאר אין דיא דאקטורים אליין האט ער גיהאט אבטחון אז זייא וועלין אים היילין דרום איז ער גישטראפט גיווארן אויף דעם ואמר אונ ירמיה האט גיזאגט ברוך הגבר אשר יבטח בה' גילובט אונ גיבענטשט איז דער מענטש וואש פאר זיכערט זיך אויף גאט ומן הידוע אונ דאש איז דאך גוויש כי מי שימנה מבני אדם שני ממונים או יותר לעשות דבר אז ווען איינער שטעלט צווייא מענטשין אדער מער זייא זאלין אים טאן אזאך אדער אכטונג געבין אויף איין זאך מנויו מופסד דען ווערט אים דיא זאך פאר דארבין כלומר מען טוט עש ניט וויא רעכט ווארום איינער פאר לאזט זיך אויף דעם אנדערין כל שכן מי שבטח על האלהים וזולתו איז שוין אכל שכן אז ווער עש שטעלט זיין בטחון אויף גאט אונ אויף אנאנדערין כלומר ער פאר לאזט זיך אז גאט וועט אים העלפין אונ אויף אמענטשין פאר לאזט ער זיך אויך ער מיינט אז דער מענטש קאן אים אויך העלפין שיסתר בטחונו איז שוין אכל שכן אז זיין בטחון ווערט פאר דארבין אפילו דעם בטחון וואש ער האט גישטעלט אויף גאט ווערט אויך פאר דארבין ווארום ער האט דאך גימיינט אז דער מענטש קא

להמנע ממנו מה שבטח עליו בו כמ"ש (שם) ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו :

והקדמה הרביעית שתהיה השגחתו חזקה והשתדלותו גדולה לקיים מה שחייבו בו הבורא מעבודתו ולעשות מצותיו ולהזהר מאשר הזהירו ממנו כפי מה שהוא מבקש כדי שיהיה הבורא מסכים לו (ס"א כפי מה שהוא מבקש שיהיה הבורא לו) במה שהוא בוטח עליו בו כמ"ש רז"ל עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך ואמר הכתוב (תהלים לז) בטח בה' ועשה טוב שכן

תמיד . שהוא סיבת כל הסיבות והכל שלוחים אליו כמו שיתבאר לקמן בסוף הי' ח"א ע"ש : **והקדמה** הרביעית שתהיה השגחתו כו' . שאף ע"פ שהקב"ה מרחם על כל מעשיו אפילו על הרשעים כמו שנתבאר לעיל בשביל זה לא יתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי לעולם ויבטח בה' שיעשה לו כל טוב סלה בעודו ברשעו ואף שבעתו מגלית עכשיו אין מנוס מדיניו סוף שימלא ב"ה מקום וזמן לגבות חובו מתי שירצה אבל ראוי לו להשתדל לעשות כל מצות ה' : כפי מה שהוא מבקש . כמו שהש"י שואל מעמו לעשות מצותיו : כדי שיהיה הבורא מסכים לו . ואז גם ה' יסכים עמו למלאות חפצו כמה שהוא בוטח עליו כמשחז"ל עשה רצונו יתברך דהיינו מצותיו כרצונך כמו שאתה חפץ שימלא ה' כל משאלותיך : כדי שיעשה רצונך . כדי שיעשה ה' גם כן רצונך אם תעשה רצונו במצותיו : כרצונו . כי זה רצונו וחפצו יתברך להשפיע לכל אדם כל טוב רק שיהיה ראוי לזה : בטל רצונך מפני רצונו . רצה לומר בטל תאוותך ויצה"ר מפני רצון הש"י . כדי שיבטל רצון אחרים כו' . כמ"ש ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו וכן אמרו בספ"ב דקדושין כל שבא דבר עבירה לידו וניצול ממנו עושין לו נס וכביאו בה כמה מעשיות ע"ש הרי שמבטל הש"י רצון אחרים שלא כדרך הטבע מפני רצונו של זה והספ' הזה של

אִים אוֹיךְ הֶעלְפְן אִיז דָאךְ זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף גָאט נִיט גִיוָועזְן אִין גַאנְצִין ויהיה זה הסיבה החזקה להמנע ממנו מה שבטח עליו אונ דָאשׁ וָואשׁ עֶר הָאט זַיין בִּטָחוֹן גִישְׁטֶעלְט אוֹיף אַמֶענְטְשְׁן אוֹיךְ וָועט דָאשׁ זַיין דִיא שְׁטַארְקֶע סִיבָּה אַז עֶשׁ זָאל פוּן אִים פַאר מִיטְן וֶוערִין דָאשׁ וָואשׁ עֶר הָאט זִיךְ פַאר זִיכֶערְט אוֹיף גָאט אַז עֶר זָאל אִים דִיא זַאךְ גֶעבִּין וֶועט עֶר עֶשׁ אִים נִיט גֶעבִּין וַוייל עֶר הָאט זִיךְ אוֹיף אַמֶענְטְשְׁן אוֹיךְ פַאר זִיכֶערְט אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט גִישְׁרִיבְּן אִין (ירמיה) ארור הגבר וכו' :

והקדמה הרביעית אוּנ דִיא פֶערְטֶע הַקְדָמָה אִיז שתהיה השגחתו חזקה אַז זַיין הַשְׁגָחָה זָאל זַיין שְׁטַארְק כְּלוֹמַר עֶר זָאל גְרוֹשׁ הַשְׁגָחָה הָאבִּין והשתדלותו גדולה אוּנ זַיין פְלֵייסוּנְג זָאל זַיין גְרוֹישׁ כְּלוֹמַר עֶר זָאל זִיךְ זֵייעֶר פְלֵייסִין לקיים מה שחייבו בו הבורא מעבודתו עֶר זָאל מְקַיֵים זַיין וָואשׁ דֶער בַּשֶׁעפֶר הָאט אִים מְחַייֵב גִוָועזְן אַז עֶר זָאל אִים דִינֶען ולעשות מצותו אוּנ עֶר זָאל טָאן זַיינֶע מִצְוֹת ולהזהר מה שהזהירו ממנו אוּנ עֶר זָאל זִיךְ הִיטְן עֶר זָאל נִיט עוֹבֵר זַיין אוֹיף דֶעם וָואשׁ גָאט הָאט אִים פַאר בָּאטְן כפי מה שהוא מבקש אוּנ זָאל אַזוֹ טָאן אַזוֹ וִויא גָאט בַּגֶערְט פוּן אִים כְּלוֹמַר אַזוֹ וִויא גָאט וִויל אַז עֶר זָאל מְקַיֵים זַיין זַיינֶע מִצְוֹת אַזוֹ זָאל עֶר טָאן כדי שיהיה הבורא מסכים לו במה שהוא בוטח עליו אוּנ אַז עֶר וָועט אַזוֹ טָאן וָועט אִים דֶער בַּשֶׁעפֶר גֶעבִּין דָאשׁ וָואשׁ עֶר הָאט פוּן אִים פַאר לַאנְגְט אוּנ הָאט זִיךְ דְרִינֶן אִין אִים פַאר זִיכֶערְט אַזוֹ וִויא אוּנְזָערֶע חֲכָמִים הָאבִּין גִיזָאגְט עשה רצונו כרצונך טוּא זַיין ווִילִין כְּלוֹמַר טוּא גָאטְשׁ מִצְוֹת אַזוֹי וִויא דוּא ווִילְשְׁט אַז עֶר זָאל טָאן דַיין ווִילִין אוּנ דַיין בַּגֶער וָואשׁ דוּ בַּגֶערְשְׁט כדי שיעשה רצונך כְּדֵי גָאט זָאל טָאן דַיין ווִילִין כְּלוֹמַר דַיין בַּגֶער כרצונו אַזוֹ וִויא זַיין ווִילִין אִיז וָוארוּם גָאט בָּרוּךְ הוּא ווִייל זֵייעֶר אַז עֶר זָאל טָאן אַלֶץ גוּטְשׁ צוּ מֶענְטְשִׁין בטל רצונך זַייא מְבַטֵל דַיין ווִילִין כְּלוֹמַר דַיינֶע תַּאֲווֹת אוּנ דֶעם יֵצֶר הָרַע זַייא מְבַטֵל פוּן דִיר מפני רצונו פַאר זַיין ווִילִין כְּלוֹמַר כְּדֵי דוּ זָאלְשְׁט טָאן גָאטְשׁ רָצוֹן כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך כְּדֵי הַשֵׁם יִתְבָּרֵךְ זָאל מְבַטֵל זַיין דֶעם ווִילִין פוּן דַיינֶע פַיינְט פַאר דַיין ווִילִין אוּנ דֶער פָּסוּק זָאגְט אִין (תהלים) בטח בה' ועשה טוב פַאר זִיכֶער זִיךְ

שכן ארץ ורעה אמונה ואמר (איכה ג) טוב ה׳ לקויו לנפש תדרשנו אבל מי שיבטח על הבורא והוא ממרה אותו כמה הוא סכל וכמה דעתו חלושה והכרתו כי הוא רואה כי מי שנתמנה לו מבני אדם על דבר כשהוא מצוה אותו להתעסק בצורך מצרכיו או מזהיר אותו מדבר ויעבור על מצותיו ויגיע לממנה עברו על מצותו כי יהיה הסיבה החזקה להמנע ממנו להעשות מה שבטח עליו בו כ"ש מי שעבר על חקי האלהים ומצותיו אשר יעד והעיד עליהם שתהיה תוחלת הבוטח עליו נכזבה כשימרהו ולא יהיה ראוי להקרא בשם בוטח באלהים אך הוא כמ"ש הכתוב כי

של המחבר נכון מאוד במשנה: כי הוא רואה כי מי שנתמנה לו כו׳. ר"ל אם נמצא ונתפקד אדם אחד מחבירו למשל שמעון נתמנה ונפקד מראובן שיעשה לו איזה דבר או להתעסק בשבילו או מזהיר אותו כו׳ ושמעון בטח על ראובן שישלם לו ג"כ כגמולו ויעשה עמו טובה והנאה: ויעבור על מצותו. ושמעון זה עבר על מצות ראובן ולא עשה כאשר צוהו: ויגיע לממנה. רצה לומר ונמצא דבר זה לראובן הממנה אותו: עברו על מצותיו. שעבר שמעון על מצותו: כי יהיה הסיבה כו׳. בוודאי שמעתה לא יעשה ראובן לשמעון מה שהבטיחו ומה שבטח שמעון עליו: כל שכן. וק"ו מי שעבר על חוקי האלהים: אשר יעד והעיד. אשר יעד השם יתברך בכבודו ובעצמו. והעיד על ידי

זיך אין גָאט אונ טוּא גוּטְשׂ שכן ארץ ורעה אמונה דֶען וֶועשְׂטוּ רוּעֶן אִין לַאגֶר אוּנ וֶועשְׂט גְשְׁפַּייזְט וֶוערִין אִין דֶעם זְכוּת וָואשׂ דוּא הָאשְׂט גִיגְלוֹיבְּט אִין אִים אוּנ אִין (איכה) שְׂטֵייט טוב ה׳ לקויו לנפש תדרשנו גָאט אִיז גוּט צוּ דִי וָואשׂ הָאפִין צוּ אִים צוּ דֶעם לַייבּ וָואשׂ טוּט אִים פָּארְשְׂטֵין: אבל מי שיבטח על הבורא והוא ממרה אותו אָבֶּעֶר דֶער וָואשׂ פַּאר זִיכֶערְט זִיךְ אוֹיף דֶעם בַּשֶׁעפֶּער אוּנ ווִידֶער שְׁפֶּענִיגְט קֶעגִין אִים אוּנ דֶער צֶערִינְט אִים כמה הוא סכל וִויא נַארֶעשׁ מוּז עֶר זַיין וכמה דעתו חלושה והכרתו אוּנ וִויא זַיין וִוישְׂן שַׁאפְּט אוּנ זַיין פַר שְׂטַאנְד אִיז שְׁלַאף כי הוא רואה דֶען עֶר קָאן זִיךְ אַיין רַאְיָיה נֶעמֶען כי מי שנתמנה לו מבני אדם על דבר ווען אֵיינֶער אִיז אוֹיף גִינוּמֶען גִיוָוארִין פוּן מֶענְטְשְׂן-אוֹיף אַזַאךְ כשהוא מצוה אותו להתעסק בצורך מצרכיו אַז דֶער מֶענְטְשׁ גִיבִּיט אִים עֶר זָאל זִיךְ מִתְעַסֵק זַיין אִין אַיין זַאךְ פוּן זַיינֶע זַאכִין או מזהיר אותו מדבר אָדֶער וָוען אֵיינֶר זָאגְט דֶעם אַנְדֶערִין אָן אוֹיף אַזַאךְ עֶר זָאל דָאשׂ נִיט טָאן דְהַיְינוּ רְאוּבֵן אִיז מַזְהִיר צוּ שִׁמְעוֹן אַז עֶר זָאל דִיא זַאךְ נִיט טָאן אָדֶער עֶר גִיבִּיט צוּא שִׁמְעוֹן עֶר זָאל זִיךְ מִתְעַסֵק זַיין מִיט זַיינֶע זַאכִין אוּנ שִׁמְעוֹן הָאט אַבְּטָחוֹן אַז רְאוּבֵן וֶועט אִים דֶער פַאר בַּצָאלִין אוּנ עֶר וֶועט אִים אוֹיךְ טָאן טוֹבוֹת ויעבור על מצותו אוּנ שִׁמְעוֹן וֶועט עוֹבֵר זַיין אוֹיף דֶעם גִיבָּאט וָואשׂ רְאוּבֵן הָאט אִים גִיבָּאטִין ויגיע לממונה עברו על מצותו אוּנ עֶשׂ אִיז גִיגְרֵייכְט גִיוָוארִין צוּא דֶעם מְמוּנֶה אַז עֶר הָאט עוֹבֵר גִיוֶוען אוֹיף זַיין גִיבָּאט כְּלוֹמַר רְאוּבֵן אִיז גִיוָואר גִיוָוארִין אַז שִׁמְעוֹן הָאט עוֹבֵר גִוֶוען אוֹיף זַיין גִיבָּאט אִיז דָאךְ דָאשׂ גְוִוישׂ כי יהיה הסבה החזקה להמנע ממנו אַז דָאשׂ וָואשׂ עֶר הָאט אִים נִיט גִיפָאלְגְט וֶועט דָאשׂ זַיין דִיא שְׁטַארְקֶע סִיבָּה עֶשׂ זָאל פַאר מִיטְן וֶוערִין פוּן שִׁמְעוֹן להעשות מה שבטח עליו פוּן דֶעם אַז רְאוּבֵן זָאל אִים טָא. וָואשׂ עֶר הָאט צוּא שִׁמְעוֹן צוּ גִיזָאגְט אוּנ שִׁמְעוֹן הָאט זִיךְ אוֹיף אִים דְרִינֶע: פַאר זִיכֶערְט כְּלוֹמַר רְאוּבֵן וֶועט עֶשׂ אִים בְּוַודַאי נִיט טָאן כל שכן מי שעבר על חוקי האלהים ומצותיו אִיז שׁוֹין אַבָּל שְׂכֵּן דֶר וָואשׂ אִיז עוֹבֵר אוֹיף דִיא גִיזֶעץ אוּנ דִיא מִצְוֹת פוּן גָאט אשר יעד וָואשׂ גָאט הָאט אַלֵיין בַּצֵייגְט אוּנ מַתְרֶה גִיוֶוען והעיד עליהם אוּנ הָאט גִילָאזְט בַּצֵייגִין דוּרְךְ זַיינֶע נְבִיאִים שתהיה תוחלת הבוטח עליו נכזבה כשימרהו אִיז שׁוֹין אַפְּשִׁיטָא אַז עֶשׂ וֶועט פַאר לָאזִין זַיין דָאשׂ הָאפוּנְג פוּן דֶעם וָואשׂ הָאט זִיךְ פַאר זִיכֶערְט אוֹיף אִים אוּנ. וֶועט עֶשׂ נִיט קְרִיגְן אַז עֶר ווִידֶער שְׁפֶּענִיגְט אוּנ דֶער צֶערִינְט גָאט ולא יהיה ראוי להקרא בשם בוטח באלהים אוּנ עֶר אִיז נִיט וֶוערְט אַז עֶר זָאל אָן גִירוּפִין וֶוערִין דֶעם נָאמֶען פוּן בּוֹטֵחַ בֵּאלֹהִים אך הוא כמו שאמר הכתוב נַייעֶרְט עֶר אִיז גְלַייךְ אַזוֹ וִויא עֶשׂ שְׂטֵייט אִין (איוב) כי

(איוב כז) כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו הצעקתו ישמע אל ואמר (ירמיה ז) הגנוב רצוח ונאוף והשבע לשקר ואמר (שם) ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמר (שם) המערת פריצים היה הבית הזה אשר נקרא שמי עליו :

והקדמה החמישית שיתבאר אצלו כי השלמת הדברים המתחדשים בעולם הזה לאחר היצירה היא בשני דברים אחד מהם גזרות הבורא יתעלה והפצו ביציאתם אל גבול ההויה והשני סבות ומצועים · מהם קרובים ומהם רחוקים ומהם נגלים ומהם נסתרים וכלם

ידי נביאיו וחכמיו · למ"ה : כי יבצע · יגזול : כי ישל אלוה נפשו · שסופו כי ה' יוציא את נפשו · ישל יוציא כמו של נעלך : ואמר הגנוב רצוח ונאוף והשבע לשקר וקטר לבעל והלוך אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו למען עשות את כל התועבות האלה : המערת פריצים וגו' · ואמרתם נצלנו שנהיה נצולים אע"פ שעשינו כל התועבות האלה : המערת · במהיה וכי אלה תעשו ויועיל ההיכל לכם :

והקדמה החמישית שיתבאר · אצל הבוחן : כי השלמת הדברים · שיתחדשו עתה בעולם להיות שלמים בלי חסרון הם על שני דרכים אחד מהם גזירת הבורא יתברך שיגיעו כך תיכף אל גבול ההוייה ואינו צריך לשום סיוע מדבר אחר למשל שיש אדם שנתעשר על ידי מטמון או שנפל לו ירושה הרי נעשר זה בלא שום יגיעה וסיבות אחרות כי כך היה גזירת המקום ויש אדם שנגזר עליו שיתעשר על ידי כמה סיבות ומציאים שהוצרך לטרוח וליסע על ימים ודרכים רחוקים עד שיגיע למה שנגזר עליו אבל כולם

מה תקות חנף כי יבצע וואש איז דען דיא האפנונג פון איין פאלשן מאן דער דא רויבט כי ישל אלוה נפשו דען גאט ווערט זיין זייל ארויס ציהן הצעקתו ישמע אל ווערט דען גאט זיין גישרייא צו הערין אין ירמיה שטייט הגנוב רצוח ונאוף והשבע לשקר איז דען דאש רעכט וואש איר גנבת אונ הרגת מענטשין אונ זייט מזנה אונ שווערט פאלש אונ ווייטער שטייט ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו אונ איר קומט אונ שטעלט אייך פאר מיר אין דעם הויז וואש מיין נאמען ווערט דרויף גירופין אונ איר זאגט איך זאל אייך מציל זיין אונ ווייטר שטייט המערת פריצים היה הבית הזה איז דען איין הייל פון פריצים דאש הויז וואש מיין נאמען איז דרויף גירופין כלומר אז איר טוט פיל שלעכטץ ווערט אייך דען העלפין וואש איר גייט אריין אין מיין היכל :

והקדמה החמישית אונ דיא פינפטע הקדמה איז שיתבאר אצלו אז עש זאל בייא אים אויש גיקלערט ווערין כי השלמת הדברים המתחדשים בעוה"ז אז דאש גאנצקייט פון דיא זאכין וואש ווערט בנייעט איף דר וועלט לאחר היצירה נאך דער יצירה כלומר ווען עש ווערט היינט בנייעט אזאך אויף דער וועלט הוא בשני דברים דאש איז דורך צווייא עלייא זאכין אחד מהם איינש פון דיא צווייא זאכן איז גזירות הבורא יתעלה דורך דער גזרה פון דעם בשעפער יתעלה ער האט עש אזו גוזר גיוועזן והפצו אונ זיין ווילן איז ביציאתם אל גבול ההויה אז דיא זאכן זאלן אויש גיין אויף דער גביל צו זיין אויף דער וועלט כלומר דער בשעפער וויל אז די זאך זאל זיין אויף דר וועלט אן אשום הילף דר צו למשל עש איז פר האנדין איין מענטש ווערט רייך אן אשום מידיקייט דהיינו עש איז אים גיפאלין ירושה האט ער דאך גאר ניט גיהאט קיין שום מיא דער צו ווארום גאט ב"ה הוא האט אזו גוזר גיוועזן והשני אונ דיא אנדערע זאך איז סיבות ומצועים דורך סיבות אונ דורך מיטלן כלומר די זאך קאן אנדערש ניט ארויש קומן אויף דער וועלט סיידין דורך סיבות דאש הייסט שלוחים אונ דורך מיטלן מהם קרובים איין טייל פון דיא מיטלן זיינען נאהנט ומהם רחוקים אונ אטייל פון זייא זיינען וייט מהם נגלים אטייל פון זייא זיינען אנטפלעקט כלומר איטליכר קאן עש זעהן ומהם נסתרים אונ אטייל פון זייא זיינען פאר בארגין

וכלם רצים להשלים מה שנגזר הויתו והראותו בעזר האלהים להם על זה ודמיון הסיבות הקרובות כהוצאת המים ממעמקי הארץ בגלגל הכלים המעלים את המים מן הבאר וסבתו הרחוקה האדם שהוא קושר הבהמה אל הגלגל ומניעתו להעלות המים מתחתיות הבאר על פני הארץ אך הסיבות אשר בין האדם והכלים מצועים בין שני הדברים והם הבהמה והעגולים שמניע קצתם את קצתם והחבל ואם יקרה פגע לאחת מן הסיבות הנזכרות לא יגמר הענין המכוון בהם וכן שאר המעשים היוצאים אל גבול ההויה לא יתקבצו מן האדם וזולתו כי אם בגזרת האלהים

כולם רצים כדבר המלך: להשלים מה שנגזר · שילא אל גבול ההויה: והראותו · ושיתראה ויתגלה הדבר באיש הזה: ודמיון הסיבות הקרובות כהוצאת המים רצה לומר כשימצא האדם יש במוצא מים בלי שום טורח כי יש מקומות שעושין גלגלים המעלים את המים תמיד מן הבאר על ידי כלים ומלאכה והרוצה לשתות אין לו שום טורח ושותה ויש מקומות שצריך האדם לקשור בהמה וכו': ואם יקרה פגע כו' · ומזה ראיה שהכל מתוכן ע"י הסיבות ואם נגזר שלא ישלים זה המעשה אזי יקרה שום פגע בסיבה הממוצע ואז לא

בארגין וכלם רצים אין דיא אלע סיבות אונ מיטלן לופין בלומר אלע סיבות זיינען דער צוא נישיקט גיווארין להשלים מה שנגזר הויתו כדי צו גאנץ מאכין בלומר ארויש צוא ברייננען דאש דאזיגע וואש גאט ברוך הוא האט גוזר גיוועזן עש זאל זיין אויף דער וועלט והראותו אונ עש זאל גיזעהן ווערין ווערט עש נגמר דורך דיא סיבות בעזר האלהים להם על זה דורך דיא הילף פון גאט וואש ער העלפט זייא אויף דעם ודמיון הסיבות הקרובות אונ דאש גלייכינעש פון די סיבות וואש זיינען נאהנט כהוצאת המים ממעמקי הארץ אזוי וויא מען ציהט ארויש וואשר פון די טיפנש פון דער ערד בלומר פון דיא טיפע ברונן בגלגל הכלים המעלים את המים מן הבאר מיט איין ראד וואש מען ברייננט ארויף מיט איר וואשר אויש דעם ברונן גאר אן טירחא וסיבתו הרחוקה אונ דאש גלייכנעש פון דיא סיבות וואש זיינען ווייט האדם שהוא קושר בהמה אל הגלגל דאש איז דער מענטש וואש ער קניפט אן דיא בהמה צום ראד ומניעתו אונ זיא מאכט דאש ראד שאקלען אונ דרייען להעלות המים מתחתית הבאר על פני הארץ כדי זיא זאל קאנען דיא וואשער ארויף ברייננען פון אונטין אויש דעם ברונען ביז אויף דער ערד נמצא איז דער מענטש דיא ווייטע סיבה פון דעם ברונען אך הסיבות אשר בין האדם והכלים נאר דיא סיבות וואש זיינען צווישן דעם מענטשין אונ צווישין דיא כלים בלומר צווישן דעם עמער וואש ער שעפט אן דאש וואשער מצועים בין שני הדברים זיינען זייא מיטלן צווישן דיא צוויא זאכין והם אונ זייא זיינען הבהמה והעגולים דיא בהמה אונ דיא רעדער שמניע קצתם את קצתם והחבל וואש איינש מאכט דרייען דאש אנדערע אין דער שטריק נמצא איז דער מענטש אוייטע סיבה ווארום ער איז גאנץ ווייט פון דעם וואשער אונ דיא בהמה אונ דיא רעדער אונ דיא שטריק זיינען מיטלן צווישן דעם מענטשין אונ צווישן דיא כלים מיינט מען צווישן דעם עמער (פת לחם) האט דאך דער מענטש גרויש טירחא איידער ער נעמט ארויש וואשער ואם יקרה פגע לאחת מן הסיבות אונ ווען עש זאל זיך טרעפין איין שאדן צוא איינש פון דיא סיבות וואש מיר האבין דא דער מאנט דהיינו עש זאל איבער גיריסן ווערן דער שטריק אדער עש זאל צוא בראכין ווערין די ראד לא יגמר הענין המכוון בהם וואלט ניט גיקאנט נגמר ווערין דיא זאך וואש מען וויל פון זיי בלומר וואלט ער קיין וואשער ניט גיקאנט נעמען פון דעם ברונען וכן שאר המעשים היוצאים אל גבול ההוי׳ה אונ אזו אויך איז דיא איבריגע זאכין וואש קומן ארויש אויף דער וועלט לא יתקבצו מן האדם וזולתו קאנען זייא ניט איין גיזאמלט ווערין בלומר זייא קאנען ניט קומען דורך מענטשינש ווערק אדער דורך אימעצין אנדערש ווערק כי אם בגזרת האלהים והזכנתו נאר דורך

דיא

האלהים והזמנתו והסיבות אשר בהם הגמרם כמ"ש (שמואל א ב) ולו נתכנו עלילות ואמר (ירמיה לב) גדול העצה ורב העליליה ואמר (מלכים א ב') כי היתה סבה מעם ה' ואם תהיינה הסיבות נעדרות בכלל לא תגמר יציאת דבר מן הפעולות הטבעיות אל גדר ההויה וכאשר נסתכל בצורך האדם לסבב להתגולל לגמור עניניו נמצאהו בראות העין כי הצריך אל המזון כשיושם לפניו המאכל כראוי לו אם לא ית נלגל לאכלו בהגבהתו אל פיו ולעסו לא ישבר רעבונו וכן הצמא בצרכו אל המים וכ"ש אם ימנע המאכל ממנו עד שיתגלגל לתקנו בטחינה ולישה ואפיה והדומה לזה ויותר גלגול מזה וקשה אם יצטרך לקנותו ולתקנו ויותר מזה עוד אם לא יזדמנו לו הדמים שיקנה אותו בהם ויצטרך לגלגול ולסבוב גדול ממה שזכרנו קודם שישתכר בדמים או שימכור מה שהוא צריך לו מחפצים וקנינם וכיוצא

דיא בפעל פון גאט אונ דורך זיין אן בריימין והסיבות אשר בהם הגמרם אונ דורך דיא סיבות אונ מיטלן וואש דער בשעפער גרייט אן דער צו וואש דורך זייא ווערט דיא זאך נגמר כמו שאמר אזוי וויא שמואל הנביא האט גיזאגט ולו נתכנו עלילות אונ בייא אים זיינען אן גיברייט דיא ווערקין אונ ירמיה האט גיזאגט גדול העצה ורב העליליה זיינע ראט זיינן גרויש אונ זיינע ווערקין זיינען פיל ואם תהיינה הסיבות נעדרות בכלל אונ ווען דיא סיבות וואלטין אלע ניט גיווען אויף דר וועלט לא תגמור יציאת דבר מן הפעולות הטבעיות אל גדר ההויה וואלט קיין זאך פון דיא נאטורליכע מעשים ניט גיקאנט גיבראכט ווערין אויף דער וועלט בלומר וואלט ניט גיקאנט זיין אויף דר וועלט קיין שום זאך וואש בדארף זיין מיטן דרך הטבע וכאשר נסתכל בצורך האדם לסבב ולהתגלגל אונ אז מיר וועלין אכטונג געבין ווי דר מענטש בדארף האבין מיא אונ ארבעט לגמור עניניו צו גומר זיין זיינע ענינים בלומר אז מיר וועלין אכטונג געבין וואש פר אמיא אונ ארבעט דער מענטש בדארף האבין איידער ער איז גומר זיינע זאכין. נמצאהו כראות העין וועלין מיר עש גיפינען אונ אן זעהען מיט דיא אויגין בלומר איטליכער קאן עש זעהן גאר אפין. כי הצריך אל המזון ווארום ווען איינער בדארף עשין כשיושם לפניו המאכל כראוי לו אונ אז מען שטעלט שוין פאר אים דאש עסין וויא עש איז ראוי צו אים אם לא יתגלגל לאכול בהגבהרו אל פיו אז ער זאל זיך ניט מידן אויף צו הייבין דאש עסין אין מויל אריין לייגין ולעסו אונ צו קייען לא ישבר רעבונו קאן זיין הונגער ניט צו בראכין ווערין בלומר וועט ער טאקע זיין הונגריג וכן הצמא בצרכו אל המים אונ אזוי אויך אז איינער איז דארשטיג אונ בדארף נייטיג וואשער אז ער וועט ניט נעמען מיט דיא הענט דאש וואשער צום מויל וועט ער ניט קאנן טרינקען אונ וועט טאקע דארשטיג זיין וכל שכן אם ימנע המאכל ממנו אונ מכל שכן ווען דאש עסין זאל פון אים פר מיטן ווערין בלומר בכל שכן אז דש עסין איז ניט אן גיגרייט פר אים עד שיתגלגל לתקנו ביז וואנן ער זאל עש ערשט מתקן זיין בטחינה ולישה ואיפה מיט מאלין אונ קנעטין אונ באקען ובדומה לזה אונ נאך אזוי אנגלייכין ויותר גלגול מזה וקשה אם יצטרך לקנותו ולתקנו אונ וואש נאך איין גרעשערע אונ איין שווערע מיא איז פר האנדן אז ער בדארף קויפין אונ אן ברייטין שפייז ויותר מזה עוד אונ נאך איז פר האנדן נאך אגרעסרע אונ אשווערע מיא אם לא יזדמנו לו הדמים שיקנה אותו בהם אז ער האט נאך ניט קיין געלט ער זאל קויפין דאש שפייז ויצטרך לגלגל ולסבוב גדול ממה שזכרנו מוז ער נאך מער מידן זיך אונ מער ארבטן איידר מיר האבן פריער גיזאגט קודם שישתכר בדמים איידער ער פאר דינט דאש געלט או שימכור מה שהוא צריך לו מחפצים וקניניו אדער ער מוז

וכיוצא בהם והעילה אשר בעבורה חייב הבורא את האדם לחזור ולסבב על סיבות הטרף ושאר מה שהוא צריך אליו לשני פנים אחד מהם מפני שחייבה החכמה בחינת הנפש בעבודת האלהים ובהמרותו בחן אותה כמה שמראה זה ממנה והוא הצורך והחסרון אל מה שהוא חוץ לה ממאכל ומשתה ומלבוש ומעון ומשגל וצוה אותם לחזור עליהם להביאם בסבות המוכנות להם על פנים מיוחדים "ועתים ידועים ומה שגזר הבורא שיגמר לאדם מהם יגמר וישלם בהשלמת הזדמנות הסיבות ואשר

("או ר"ל שאינו צורך הנפש)

("ועתים ידועים זמן זריעה וזמן קצירה וכיוצא בזה כי היכי דלא לטרד כולי שתא בפרנסה :

לא יוכל להשלים ולגמור הדבר : והעילה אשר בעבורה כו' ר"ל והטעם בזה הדבר למה הוצרך האדם לטרוח בזיעת אפו לסבב להמה סיבות עד שמגיע לפרנסתו וצרכו ולמה לא נהיה הכל מוכן ומזומן לפני האדם כל מה שיצטרך ואמר שהוא מפני שני טעמים · הא' מפני שחייבה החכמה כו' · ר"ל כמו שאמר לעיל בפ"ע משער הפלישי שרצה הקב"ה לנסות הנשמה למעלה ממדרגתה ממה שהיתה קודם לכן וכל זמן שהיתה שם לא היתה יכולה להגיע למדרגה הרמה הזה עיין שם באורך ולכך כשבאה לעוה"ז אל הגוף הזה לבחון אותה באם תלך בעבודת ה' או בהמרותו בחן אותה בזה באופן והיינו · במה שמראה זה ממנו · הש"י מראה הבחירה מן הנפש בזה · והוא הצורך והחסרון · שיצטרך לחזור אחר חסרונה וצרכה : אל מה שחוץ לה · מה שאין בידה : וצוה הוא לבני אדם לחזור עליהם · על ידי הסבות שהכין הש"י בעולם זה בכה וזה בכה : על פנים מיוחדים · דהיינו שיעשה הכל על פי התורה וכמצוה כמו שצוה ה' את משה ומה שגזר הש"י שיגמר לאדם · יוכל האדם להגמר ולהשלים : בהשלמות הזדמנות הסיבות · כשהש"י משלים ומזמן לאדם הסיבות והמצועים יוכל להגמר ואם לא ירצה

מוז פַאר קויפִין וָואשׁ עֶר בַּדַארְף דְהַיינוּ כֵּלִים אָדֶער אַנְדֶערֶע קִנְיָנִים וכיוצא בהם אָדֶער נָאךְ אַזוֹ אַגְלַייכִין הָאט עֶר דָאךְ נָאךְ מֶער מִיא אִיז דָאךְ שׁוֹין גִידְרוּנְגֶען אַז אַלֶע זַאכִין קָאנֶען נִיט זַיין אָן סִיבּוֹת והעילה אשר בעבורה חייב הבורא את האדם אוּנ דֶער טַעַם פוּן דֶער זַאךְ פַאר וָואשׂ דֶער בַּשֶׁעפֶער הָאט מְחַיֵּיב גִיוָועזִין דֶעם מֶענְטְשִׁין לחזור ולסבב על סיבות הטרף אַז עֶר זָאל זִיךְ מוּזִין מִידִן אוּנ זָאל מוּזִין אַרְבָּטִין אֵיידֶער עֶר קוּמְט צוּ דֶעם שְׁפַּייז ושאר מה שהוא צריך אליו אוּנ צוּא דִיא אַנְדֶערֶע זַאכִין וָואשׂ עֶר בַּדַארְף עֶשׂ נֵייטִיג לשני פנים דָאשׂ אִיז פוּן צְוֵויא טַעְמִים וֶועגִין אחד מהם אֵיינְשׁ פוּן דִיא צְוֵויא מפני שחייבה החכמה בחינת הנפש בעבודת האלהים ובהמרותו וַוייל דִיא חָכְמָה פוּן גָאט הָאט פַאר שְׁטַאנֶען אוּנ הָאט גִיוָואלְט פְּרוּבִין דֶעם מֶענְטְשִׁין אויבּ עֶר וֶועט דִינֶען גָאט אוּנ אויבּ אִיר וֶועט אִים וִוידֶר שְׁפֶּענִיגִן בחן אותה הָאט עֶר זִיא גְפְּרוּבְט במה שמראה זה ממנה מִיט דֶעם אוֹפֶן דְהַיינוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וַוייזְט אוֹישׂ דוּרְךְ דֶעם אִיר בְּחִירָה כְּלוֹמַר דוּרְךְ דֶעם וֵוייש מֶען שׁוֹין אִין וָואשׂ פַאר אַדְרָךְ דֶר מֶענְטְשׁ גֵייט צִיא עֶר גֵייט אִין גָאטְשׁ וֶועג צִיא נַיין והוא אוּנ דָאשׂ אִיז דִי זַאךְ וָואשׂ דוּרְךְ דֶעם וֶוערְט עֶר גִיפְּרוּבְט הצורך והחסרון אל מה שהוא חוץ לה דֶער מֶענְטְשׁ זָאל בַּדַארְפִין זוּכִין אַזֶעלְכֶע זַאכִין וָואשׂ גִיהֶער נִיט צוּם נֶפֶשׁ ממאכל ומשתה גְלַייךְ אַז עֶשִׂין אוּנ טְרִינְקֶען ומלבוש ומעון ומשגל אוּנ קְלֵיידֶער אוּנ אַדִירָה אוֹיף צוּ ווֹאוֹנֶען אוּנ אַוַוייבּ נֶעמֶען וצוה אותם לחזור עליהם להביאם בסיבות המוכנות להם אוּנ עֶר הָאט זֵייא גִיהֵייסִין נָאךְ זוּכִין נָאךְ דִיא אַלֶע זַאכִין מֶען זָאל עֶשׂ בְּרֵיינְגֶען דוּרְךְ סִיבּוֹת וָואשׂ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הָאט אָן גִיגְרֵייט כְּלוֹמַר מֶען זָאל דֶער מִיט מִיא הָאבִּין אֵיידֶער מֶען זָאל דָאשׂ קָאנֶען קְרִיגְן דוּרְךְ דִיא סִיבּוֹת אוּנ מִיטְלֶן וָואשׂ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הָאט אָן גִיגְרֵייט דֶער צוּא על פנים מיוחדים ועתים ידועים דוּרְךְ אַזֶעלְכֶע אוֹפַנִים וָואשׂ זַיינֶען מְיוּחָד דֶער צוּ דְהַיינוּ עֶר זָאל אַלְץ טָאן עַל פִּי הַתּוֹרָה אוּנ דוּרְךְ גְוִוישֶׂע צֵייטִין דְהַיינוּ דֶער בַּשֶׁעפֶר הָאט גִיהֵייסִין אִין דֶר צַייט וָואשׂ מֶען בַּדַארְף אַקֶערִין זָאל מֶען אַקֶערִין אוּנ אִין דֶער צַייט פוּן שְׁנִיט זָאל מֶען שְׁנַיידִין אוּנ נָאךְ אַזוֹ אַגְלַייכִין אוּנ נִיט מֶען זָאל תָּמִיד דְרִינֶען עוֹסֵק זַיין ומה שגזר הבורא אוּנ וָואשׂ דֶר בַּשֶׁעפֶר הָאט גוֹזֵר גִיוֶועזְן שיוגמר לאדם מהם אַז עֶשׂ זָאל נִגְמַר וֶוערִין צוּ דֶעם מֶענְטְשִׁין פוּן דִי זַאכְן יגמר וישלם בהשלמת הזדמנות וֶוערְט עֶשׂ נִגְמַר ·

ואשר לא נזר לו להגמר בהם לא יגמר וימנעו ממנו הסיבו' ונתברר ממנו העבודה והעבירה בכונה ובבחירה לאחת מהנה מבלתי האחרת ויתחייב אח"ז הגמול והעונש ואפי' לא גמר בהם המעשים והשני כי אילו לא הוצרך האדם לטרוח ולחזור ולסבב להבאת טרפו היה בועט ורודף אחר העבירות ולא היה משגיח על מה שהוא חייב בו על טוב' האלהים

ירצה הבורא ית' שיגמר אינו מוזמן לאדם הסיבות שהם אין לו: ונתברר ממנו · מן הנפש ועי"ז נתברר מה שהיתה רוצה להכיר בין טוב בין רע אע"פ שלא היתה יכולה לגומרה כי מן השמים עכבוהו מטעם הכמוס אתו ית' כמו שכתו' בטעם השני ג"כ אבל האדם כבר היה מתעסק ורוצה שיוגמר לפי מחשבתו ולכן חייב אחרי זה בגמול והעונש ובזה תוכל לעלות אל המדרגה הרמה הנ"ל כי מלחמה גדולה לפניה בעולם הזה כמ"ש לעיל באורך ע"ש אבל אם היה הכל מוכן ומזומן לפני האדם היה דומה למלאכים ולא היה לו שום בחירה והיה עומד לעולם על מדרגה אחת כמלאכים ולא היה לו שכר ועונש ואין רצונו יתברך שיהיו הכל כמלאכים ועיין בפירוש חלק הד' ותבין הדבר היטב: והשני והטעם הב' למה הוצרך האדם לטרוח ולחזור אחר פרנסתו שלא יהיה לו פנאי

נגמר דורך דעם וואש גאט בשערט אונ ברייט אן דיא סיבות צום מענטשין וואש דער צוא גיהערין קאן דער מענטש די זאך גומר זיין ואשר לא גזר לו להגמר בהם אונ וואש פר אזאך דער בשעפר וויל ניט אז דער מענטש זאל עש גומר זיין לא יגמר קאן עש דער מענטש ניט גומר זיין וימנעו ממנו הסיבות אונ עש ווערין פון אים פאר מיטין דיא סיבות פלומר גאט ברוך הוא בשערט אים ניט די סיבות וואש דר צו גיהערין קאן ער שוין דיא זאך ניט גומר זיין אונ דורך דעם וואש ער מוו זיך ערשט מירן אונ מירחא האבן איידר ער קאן קומן צוא זיין בדערפינש ונתברר ממנו העבודה והעבירה בכוונה ווערט דר פון אויש גיקלערט ציא ער האט אין זיין מחשבה גאט צוא דינן אונ דאש וואש ער בדארף נייטיג האבין צוא זיין שפייז אדר אנדרע זאכין זוכט ער זיך עש מיט רעכטקייט אדר אויב מיט אום רעכט ויתחייב אחר זה הגמול והעונש גיהער שוין נאך דעם צוא זיין אדר שכר אדר עונש פלומר וועלכעש ער דער ווילט זיך אויש אזו גיהער מען אים צו בצאלין ואפילו לא גמר בהם המעשים חאטשע ער האט דאך ניט גומר גיוועזן דאש וואש ער האט גיוואלט טאן פון דעסט וועגין גיהער אים שוין קומן שכר אדר עונש ווארום זיין מחשבה איז דאך גיוועזן ער זאל דאש יוא גומר זיין נאר גאט ברוך הוא האט אים ניט בשערט די סיבות וויא ארום ער זאל עש גומר זיין דרום הייסט גלייך וויא ער האט עש גומר גיוועזן אבר ווען דר מענטש זאל ניט בדארפין האבין קיין מירחא אויף זיין שפייז אדר אויף אנדרע זאכין וואש ער בדארף נייטיג נאר עש זאל זיין אלץ פר אים אן גיגרייט וואלט ער דאך ניט בדארף קיין משא ומתן טאן וואלט ער קיין בחירה ניט גיהאט אונ וואלט גיוועזן אזו וויא א מלאך ער וואלט תמיד גישטאנן אויף איין מדריגה אונ עש וואלט אים ניט גיקומן קיין שכר אונ קיין עונש אונ דער בשעפר האט אבר גיוואלט דיא נשמה זאל יוא האבין שכר דרום האט גאט גיהייסין אז דר מענטש זאל מירחא האבין אויף זיין שפייז אונ אויף ודי זאכין וואש ער בדארף האבין נייטיג ווערט דער פון אויש גיקלערט ווערין אין) וואש פאר אדרך דער מענטש ווערט גיין אז ער ווערט זיך זוכין זיין בדערפינעש מיטן רעכטין וועג אונ ווערט לערנן תורה אונ דינן גאט אונ טאן זיינע מצות קומט אים שכר אונ אז ער ווערט גיין אין שלעכטין וועג קומט אים עונש דאש איז איין טעם והשני אונ דער אנדרער טעם איז כי אילו לא הוצרך האדם ווארום ווען א מענטש זאל ניט בדארפין לטרוח ולחזור ולסבב להבאת טרפו מירחא האבין אונ מירן זיך צו ברייננן זיין שפייז היה בועט ורודף אחר העבירות וואלט ער קענין גאט ווידר גישפעניגט אונ וואלט נאך גיאגט נאך עבירות ולא היה משגיח על מה שהוא חייב בו על

טובות

האלהים עליו כמ"ש (ישעיה ה) והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו ואמר (דברים לב) וישמן ישורון ויבעט שמנת עבית כשית ויטוש אלוה עשהו ואמרו ז"ל יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון וכל שכן מי שאין לו חלק באחת מהן ולא שם לבו על אחת מהן והיה מחמלת הבורא יתעלה על האדם שהטרידו בעניני עולמו ואחריתו להתעסק כל ימי חייו בזה ולא יבקש מה שאינו צריך לו ולא יוכל להשיגו בשכלו כמו עניני התחלה והתכלה כמו שאמר החכם (קהלת ג) גם

פנאי ולעשות כל תועבת ה' כיון שיהיה הכל מוכן לפניו וגם לא יהיה לבו אל התורה ואל העבודה: ולכן הטרידו שיהיה האדם טרוד או בעניני עוה"ז או לאחריתו שהוא לעולם הבא: כמו עניני התחלה והתכלה · הוא שאלת מה לפנים ומה לאחור

טובת האלהים עליו אונ וואלט ניט גיפרעגט אויף דעם וואש ער איז חייב צו גאט אויף די טובות וואש ער האט אים גיטאן כלומר ער וואלט ניט גיוואלט גידיינקן וואש ער איז גאט שולדיג אפ צו דינען ווייל ער האט אים גרויש טובות גיטאן אזוא וויא ישעיה הנביא האט גיזאגט והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם אונ עש וואר איין פויק אונ איין פידיל אונ איין שאלמיא אונ ויין איז זייער גיטראנק ואת פועל ה' לא יביטו אונ גאטש ווערק האבין זייא ניט גילוגט ומעשה ידיו לא ראו אונ דאש ווערק פון זיינע הענט האבין זיי ניט בגערט צו זעהען אין (דברים) שטייט וישמן ישורון ויבעט אונ ווייל די ישראל זיינען פר פעט גיווארין האט ער גיטרעטין אין גאט ברוך הוא כלומר זיי האבין אים ניט גיוואלט דינען שמנת עבית דו בישט פעט דו בישט בדעקט גיווארין מיט שמאלץ ויטוש אלוה עשהו דרום האשטו פאר לאזין דעם גאט וואש האט דיך בשאפין ואמרו ז"ל יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ אונ דיא חכמים ז"ל האבין גיזאגט עש איז גוט ווען תורה אונ דרך ארץ זיינען ביידע באנאנד כלומר ער לערינט תורה אונ טוט אמשא ומתן אויך שיגיעת שניהם משכחת עון ווארום ווייל ער טוט זיך מיהען אין די ביידע פר געסט ער עבירות צו טאן וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה אונ אזו איין תורה וואש איז צו איר ניט פר האנדין קיין מלאכה כלומר ווען איינר לערינט אונ טוט ניט קיין שום מלאכה וועט דער סוף זיין אז ער וועט דאש לערנען אוועק ווארפין ווארום ער וועט דאך ניט האבין קיין עסין וגוררת עון אונ שלעפט נאך עבירות צוא כלומר אונ עש קומט נאך דער פון זינד וכל שכן מי שאין לו חלק באחת מהן איז שוין אכל שכן דער וואש האט ניט קיין חלק אפילו איז איינש פון די צווייא ולא שם לבו אל אחת מהן אונ וויל ניט טאן זיין הארץ אונ לייגין דרויף זיין מחשבה אפילו טאן איינש פון זיי כלומר מה דאך אז מען לערינט תורה אונ מען טוט ניט קיין עסק מלאכה אדער משא ומתן קאן דאש קיין קיום ניט האבין אונ עש קומט דר פון זינד איז שוין אכל שכן דער וואש טוט ביידע ניט איז דאך בוודאי נאך ערגער דרום והיה מחמלת הבורא יתעלה על האדם האט זיך דער בשעפער גילויבט איז ער דער בארעמט איבר דעם מענטשין שהטרידו בעניני עולמו ואחריתו מיט דעם וואש ער האט אים טרוד גימאכט אז ער זאל זיך מיזין מידין אונ טירחא האבין אויף דעם ענין פון דר וועלט אונ יענע וועלט ולא יבקש מה שאינו צריך לו כלומר אז ער זאל האבין וואש ער בדארף נייטיג אונ זאל ניט בגערין וואש ער דארף ניט נייטיג ולא יוכל להשיגו בשכלו אונ אויך זאל ער ניט קלערן אזלכע זאכין וואש ער קאן עש ניט משיג זיין מיט זיין שכל טאר מען דאש ניט קלערן אונ ניט טראכטין כמו עניני אזו וויא די זאכין התחלה והתכלה וואש איז גיוועזן איידער דער בורא האט בשאפין דיא וועלט אונ וואש עש וועט זיין נאך דעם אז די וועלט וועט זיך

גם את העולם "נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף ואם הוא מגביר עבודת האלהים ובוחר ביראתו ובוטח בו בעניני תורתו ועולמו וסר מן הדברים המגונים וכוסף למדת הטובות לא יבעט במנוחה "ולא יטה אל השלוה לא ישיאהו היצר ולא יפת בכשפי העולם יסתלק מעליו טורח הגלגול והסבוב בהבאת טרפו מפני הסתלקות שני הפנים מעליו הבחינה והבעיטה

לאחור שאמרו חז"ל במשנה: גם את העולם נתן בלבם שיתעסקו בעולם מבלי אשר וגו': ואם הוא מגביר כו' ר"ל ואם יש צדיק שהוא מגביר עבודת האלהים כו': ולא יבעט במנוחה אף שהוא במנוחה לא יבעט כו' ולא יטה אל השלוה ליטב בשלוה: ולא יפת בכשפי העולם · לא יתפתה לבו אף שיש לו כל תענוגי עולם (י"ג בכשפי העולם): יסתלק מעליו כו' כשיש לו כל המדות הללו בוודאי זה אינו בכלל שילטרך לטרוח אחר פרנסתו מאחר שאין צורך להראות בו שני הטעמים שזכר: הבחינה והבעיטה

("או ר"ל נתן בלבם להבין מה שנמצא אחר בריאת העולם אבל מבלי אשר לא ימצא וכו' כן פי' ר"י):

("או ר"ל "ולא יטה לבו אל התענוגים ותאותו בעבור השלוה המגיע לו כענין וישמן ישורון ויבעט ר"כ):

אויש לאזין זאל ער דאש ניט פרעגין אונ ניט קלערין אזו וויא דער חכם שלמה המלך האט גיזאגט אין (קהלת) גם את העולם נתן בלבם גאט האט גיגעבין אין די הערצר פון די מענטשן זיי זאלין קאנען פר שטיין וואש איז אין דער וועלט כלומר זינט די וועלט איז בשאפין גיווארין מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה אלהים מראש ועד סוף אבר קיין מענטש קאן ניט פר שטיין וואש עש איז גיוועזן איידר די וועלט איז בשאפין גיווארין אונ וואש דר נאך וועט זיין ואם הוא מגביר עבודת האלהים אונ ווען עש איז פאר האנדן איין צדיק וואש ער שטארקט אויף זיך גאטש דינשט ובוחר ביראתו אונ דער ווייקט זיך אויש אין זיין פארכט כלומר אונ ער פארכט זיך פאר גאט ובוטח בו בעניני תורתו ועולמו אונ האט אבטחון אויף אים סייא אין די ענינים פון דער תורה אונ סייא אין די וועלטליכע זאכן וסר מן הדברים המגונים אונ ער טוט זיך אפ פון שענדליכע זאכן וכוסף למדות הטובות אונ גילוכט צו גוטע מדות לא יבעט טוט ער ניט ווידער שפעניגין קעגין גאט ווען אפילו ער איז במנוחה כלומר ווען עש גייט אים אפילו וואול ולא יטה אל השלוה אונ ער וועט זיך נים נייגין נאך תענוגים ווייל ער איז בשלוה כלומר האטשע עש גייט אים זייער גוט פון דעשט וועגין וועט ער ניט נאך גיין נאך תענוגים לא ישיאהו היצר דער יצר הרע וועט אים ניט קאנען איבר ריידין ולא יפת אונ ער וועט ניט ווערין איבר גירעט בכשפי העולם מיט די תענוגים פון דער וועלט כלומר האטשע ער האט כל התענוגי עולם וועט ער פארט ניט איבר גירעט ווערין פון דעם יצר הרע אז ער וועט זיין אזו איין צדיק אונ וועט אין זיך האבין דיא אלע מדות יסתלק מעליו טורח הגלגול והסיבוב בהבאת טרפו פון דעם וועט אפ גטאן ווערין די טירחא אונ די מיא אונ די ארבעט וויא אזו ער זאל זיך ברייננגן דאש שפייז נאר ער וועט דאש אלץ ניט בדארפין אונ זיין שפייז וועט אים אן קומען גרינג מפני הסתלקות שני הפנים מעליו ווייל דיא צווייא טעמים וואש מיר האבין אויבין גישריבן האבן זיך פון אים אפ גיטאן כלומר ער וועט ניט בדארפין נייטיג מידין זיך צום שפייז ווארום בייא אים גייען ניט אן ביידע טעמים וואש איז דער ערשטער טעם ווייל גאט האט דעם מענטשן די בחירה גיגעבין אז ער זאל דורך דעם קאנען טאן גוטש אדר שלעכטש כדי מען זאל אים דער נאך קאנן געבן שכר אדר עונש דרום טוט אים גאט מיט דעם פרובין אבער אזו אמענטש וואש האט אזעלכע מדות וו א מיר האבין גירעכינט בדארף מען אים שוין ניט פרובין אונ וואש איז דער אנדערער טעם גיוועזן כדי ער זאל אין גאט ניט מורד זיין ווען ער וועט אלץ האבין גאר אן טירחא אבר דער וואש האט זעלכע מדות וויא מיר האבין פריער גיזאגט ווען עש וועט אים אפילו גאנץ וואול גיין טוט ער אויך ניט

והבעיטה בטוב ויבואהו טרפו בלי טורח ובלי יגיעה כפי ספוקו ומזונו כמ"ש (משלי י) לא ירעיב ה' נפש צדיק · ואם יאמר האומר הנה אנחנו רואים מקצת צדיקים לא יזדמן להם טרפם אלא אחרי העמל והיגיעה ורבים מאנשי העבירות בשלוה והייהם בטוב ובנעימים נאמר כי כבר קדמו הנביאים והחסידים לחקור על זה הענין מהם מי שאמר (ירמיה יב) מדוע דרך רשעים צלחה ואמר האחר (חבקוק א) למה תראני און ועמל תביט ושוד וחמס לנגדי ויהי ריב ומדון ישא ואמר (שם) כי רשע מכתיר את הצדיק ואמר (שם) תחריש כבלע רשע צדיק ממנו ואמר אחר (תהלים עג) הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל ואמר (שם) אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי ואהי נגוע כל היום ותוכחתי לבקרים ואמר אחר על פי אנשי דורו (מלאכי ג) גם בחנו אלהים וימלטו והרבה כזה אך הניח הנביא התשובה בבאור עילת

והבעיטה בטוב · ויבא לו טרפו בלי טורח (וי"ג הבעיטה בטיבה): ואם יאמר האומר כו' : כי רשע מכתיר את הצדיק · מסבבו ורודפו כמו כתרו את בנימין : ואמר תחריש · למה תחריש כאשר הרשע בולע את הצדיק : אך הניח הנביא כו' . ר"ל בהנביא הקשה הקושיא הזאת והניח התשובה

נישט מורד זיין קענגן גאט גייט דאך דר טעם אויך בייא אים נישט אן ויביאהו טרפו בלי טורח ובלי יגיעה אונ עס וועט אים זיין שפייז צוא גישיקט ווערין גאר אן מיא אונ אן טירחא כפי ספוקו ומזונו אזו פיל ווי פיל ער וועט בדארפן אונ וועט אלע צייט גינוג האבן אזו ווי עס שטייט אין (משלי) לא ירעיב ה' נפש צדיק גאט וועט נישט לאזין ליידין דעם צדיק קיין הונגער ואם יאמר האומר הנה אנחנו רואים מקצת צדיקים לא יזדמן להם טרפם אונ ווען איינער וועט וועלין זאגין מיר זעהן דאך אטייל צדיקים קריגין נישט זייער שפייז אלא אחרי העמל והיגיעה נאר נאך גרויש מיא אונ גרויש ארבט ורבים מאנשי העבירות בשלוה אונ פיל רשעים לעבן בשלוה והיהם בטוב ובנעימים אונ זייער לעבין איז מיט גוטקייט אונ מיט זיסקייט נאמר וועלין מיר דרויף זאגין כי כבר קדמו הנביאים והחסידים לחקור על זה הענין אז נביאים אונ חסידים האבין שוין פריער נאך גיפארשט צו פר שטיין די זאך מהם אטייל פון זיי איז גיוועזן מי שאמר וואש ער האט גיזאגט מדוע דרך רשעים צלחה ווארום בגליקט דער וועג פון די רשעים ואמר האחר אונ דער אנדער נביא האט גיזאגט למה תראני און ווארום זאלסטו מיך לאזן זעהן אום רעכט אונ גזילות ועמל תביט אונ דאש אום רעכט זעהסטו אונ העלפשט מיר נישט ושוד וחמס לנגדי אונ ברעכעניש אונ רויב זעה איך קעגן מיר ויהי ריב ומדון ישא אונ דער וואש טראגט קריג אונ גזילה האט איין קיום נאך שטייט דארטין כי רשע מכתיר את הצדיק ווען דר רשע רינגילט ארום אונ יאגט נאך דעם צדיק אויך שטייט תחריש כבלע רשע צדיק ממנו ווארום שווייגשטו שטיל אז דער רשע שלינגט איין אזעלכין וואש איז גירעכטער פון אים אונ אין (תהלים) שטייט הנה נגן אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל די דאזיגע זיינען דאך רשעים אונ האבין גיגריישט קראפט אונ נאך שטייט אך ריק זכיתי לבבי נייערט אום זיסט האב איך גילייטערט מיין הארץ וארחץ בנקיון כפי אונ וואש איך האב גיוואשין מיינע טענער מיט ריינקייט איז דאש אום זיסט כלומר אז דיא רשעים וואש זיינען עובר אויף גאטש תורה האבין זיי גוטש אונ מיר האלטין יוא גאטש תורה האבין מיר שלעכטש האבן מיר דאך אום זיסט גיהיט גאטש מצות נמצא פרעגט דוד המלך אין (תהלים) אויך די קשיא ואמר אחר על פי אנשי דורו אונ איינער האט גיזאגט פון די לייט וואש זיינען גיוועזן אין זיין דור גם בחנו אלהים וימלטו אויך האבין זייא גאט גיפרובט אויב ער וועט זיי טאן שלעכטש פר זייערע בייזע מעשים אונ זיינען אנטרונען גיווארין כלומר אונ זייא האבין נישט גיהאט קיין שלעכטש והרבה כזה אונ נאך פיל פסוקים שטייט דארטין אזו אגלייכן אך הניח הנביא התשובה בביאור עילת זה נאר

פאר

עילת זה מפני שעילת כל אחד מן הצדיקים הנבחנים וכל אחד מן הרשעים שהם בטובה בעו"הז זולת עילת האחר לכן העיר על זה באמרו (דברים כט) הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו ואמר החכם בדומה לזה (קהלת ה) אם עושק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אל תתמה וגו' ואמר הכתוב (דברים לב) הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט ועם כל זה ראיתי לבאר בענין הזה מה שיהיה בו מעט הספקה ואומר

התשובה עליה שלא השיג כלום לגלות הטעם · והשאלה למה רשע וטוב לו וצדיק ורע לו : מפני שעילת כל א' כו'. זולת עילת האחר כו' · מפני שאין הטעם שוים לכל הרשעים שהם בטובה ולכל הצדיקים הנבחנים ורע להם כי כל אחד ואחד יש לו טעם וסיבה אחרת מה שאין לאחר לכן לא יוכל הנביא לפרש ולתת טעם לכל אחד בפרט לכן העיר על זה · והודיע לנו לומר על תתמה על החפץ כי דבר זה נסתר מנגד עינינו רק ה' לבדו יודע למה יעשה לזה כה ולזה כה ואל אמונה ואין עול : ואמר הנסתרות לה' וגו'. וקאי אתחלת הפרשה פן יש בכם וגו' · והתברך בלבבו וגו' לא יאבה ה' סלוח לו וגו' ומסיים הפרשה ואמר הנסתרות וגו' שלא תקשה שלפעמים אין העונש כפי רשעתו או להפך לכן אמר הנסתרות לה' וגו' שה' יודע מתי יענש ואיך ומה ולמה לכן אל תתמה : ועם כל זה כו' מעט הספקה · לתת קצת טעם וסיפוק להשקיט הלבבות

פר וואש האט גילאזט דער נביא די תשובה פון צו בשיידין דעם טעם כלומר פר וואש האט דער נביא דיא קשיא יוא גיפרעגט פאר וואש איז דעם רשע גוט אונ דעם צדיק איז אפט שלעכט אונ האט דרויף קיין טעם ניט בשייד מפני שעילת כל אחד מן הצדיקים הנבחנים וויל דעם טעם פון איטליכן צדיק דעם וואש אים גייט אויף דעם עולם שלעכט אונ ווערט פון גאט גיפרובט וכל אחד מן הרשעים שהם בטובה בעולם הזה אונ אזו אויך דער טעם פון איטליכן רשע וואש גייט אים וואול אויף דר וועלט זולת עילת האחר איז אנדרש איין טעם פון דעם אנדרין כלומר ווארום וויא פיל צדיקים עש איז פר האנדין אויף דר וועלט וואש עש גייט זיי שלעכט איז בייא איטליכן בזונדער פר האנדין אנאנדרע טעם אונ אזו אויך וויא פיל רשעים עש איז פר האנדן אויף דר וועלט וואש עש גייט זיי גוט איז אויך בייא איטליכן בזונדער פר האנדן אנאנדער טעם דרום האט דר נביא ניט גיקאנט געבין קיין טעם אויף צדיקים מיט רשעים פון גאר דער וועלט אונ אויף איטליכן בזונדר אנאנדער טעם לכן העיר על זה דרום האט ער דער וועקט אויף דעם כלומר ער האט אונז מרמז גיוועזן באמרו מיט דעם וואש ער האט גיזאגט הנסתרות לה' אלהינו דיא פר בארגענע זאכין זיינן בייא גאט אונזר גאט כלומר מיר ווייסין דאש ניט גיוויס נאר השי"ת וייש ער וועט בוודאי ניט טאן הס ושלום קיין עולה ואמר החכם בדומה לזה אונ דר חכם שלמה המלך האט אויך גיזאגט אין (קהלת) פון אזוא אגלייכין אם עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה ווען דו וועסט זעהן אין איין מדינה מען פאר צוקט דעם ארעמאן אונ מען גזלת אוועק דעם משפט כלומר מען משפט ניט אמת אונ זיי ווערין פארט ניט גישטראפט אל תתמה וגו' זאלשטו זיך ניט פאר וואונדרין אויף דעם אונ דער פסוק זאגט אין (דברים) הצור תמים פעלו דער בשעפער זיינען גאנץ זיינע ווערק כי כל דרכיו משפט ווארום אלע זיינע וועגין איז מיט משפט כלומר ער טוט אלץ רעכט דרום גיהער מען ניט צוא פרעגין פאר וואש עש איז פר האנדין אטייל צדיקים האבין שלעכטש אויף דר וועלט אונ רשעים האבין גוטש ווארום מיר קאנען דאש ניט פר שטיין נאר גאט ברוך הוא טוט בוודאי אלץ רעכט ועם כל זה ראיתי לבאר בענין הזה אונ פון דעשט וועגין האב איך גיזעהן איך זאל פון דעם ענין בשיידין מה שיהיה בו מעט הספקת וואש עש איז פאר האנדין אין דעם עש זאל קאנען אביסיל מספיק זיין כלומר איך וועל האטשע בשיידין מען זאל אביסיל פר שטיין אונ עש זאל זיין אביסיל גינונג צוא שטילין די הערצער וואש עש איז זיי פארט קשה דיא קשיא פר וואש דעם צדיק איז

אפט

ואומר כי הפנים אשר בעבורם ימנע מהצדיק הזדמנות טרפו עד שיטרח עליו ויבחן בו אפשר שיהיה עון שקדם לו התחייב להפרע ממנו עליו כמ"ש (משלי יא) הן צדיק בארץ ישולם ויש שיהיה על דרך התמורה בעוה"ב כמ"ש (דברים ח) להטיבך באחריתך ויש שיהיה להראות סבלו והסברתו הטובה בעבודת הבורא ית' כדי שילמדו ב"א ממנו כמו שידעת מענין איוב ויש שיהיה לרשע אנשי דורו ויבחנהו הבורא יתעלה בעוני ובריש ובחלאים "להראות חסידותו ועבודתו לאלהים מבלעדיהם

("אין זה כדי שילמדו בני אדם ממנו כמו ענין הראשון אלא כדי להראות צדקתו לאנשי העולם ולשון כענין הנסיונות באברהם אבינו שלא יאמרו כמו שבני דורו רשעים כן הוא רשע והנה בזה יבהנהו הבורא ומראה צדקתו ועבודתו שעובד לאלהים מבלעדי אנשי דורו עם שאינם מסכימים למנהגיו ויהיה לו יסורים מהם ע"כ (למ"ה)

הצבות: לעון שקדם לו התחייב להפרע ממנו · בעוה"ז כמ"ש חז"ל בפ"ק דקדושין כל שזכיותיו מרובין מעונותיו מריעין לו פירוש רש"י בעולם הזה לנכותו מעונותיו כדי שיטול שכר שלם בעוה"ב ודומה כמו ששרף כל התורה כולה ולא שייר ממנה אות אחת וכל שעונותיו מרובים מזכיותיו מטיבין לו לשלם לו שכר מצותיו בהיים כדי לטרדו כמו שקיים כל התורה כולה ולא חסר אות אחת ממנה עכ"ל וכתיב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם בפרעון אחת לאחת: ויש שיהיה ע"ד התמורה. בעוה"ב הן הן יסורין של אהבה שאינן תלויין בעבירה כמ"ש חז"ל בפ"ק דברכות פשפש ולא מצא שום עבירה שיתלה היסורין בהם בידוע שהן יסורין של אהבה שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח כדי להרבות שכרו בעוה"ב יות' מכדי זכיותיו: ויש שיהיה להראו' סבלו והסברתו הטובה כו'. שהוא מקבל הכל בסבר פנים יפות ואינו מבעט ביסורין כדי שילמדו ב"א ממנו ויראו ויבחנו בו שירצה האדם לעבוד את ה' אף שאין לו כל תאותיו ואף גם אם הוא בעוני ובריש וחלאים רעים כמו שמצינו באיוב ובחכמים הרבה שהיו ביסורין ולא נתבטלו מהתורה והעבודה וכמו שנודע מענין הלל שהיה עני ביותר וזולתם שהיו צריכין לעשות מלאכות לפרנסתם ולמדו התורה: ויש שתהיה לרשע אנשי דורו כו' ר"ל בשביל רשעת אנשי דורו לפעמים שולח הש"י יסורין על הצדיק לכפר על עון

אפט שלעכט אונ דעם רשע איז גוט ואומר וועל איך זאגן כי הפנים אשר בעבורם ימנע מהצדיק אז די טעמים וואש פון זייערט וועגין ווערט פר מיטן פון דעם צדיק הזדמנות טרפו דאש אן ברייטונג פון זיין שפייז כלומר וואש זיין שפייז איז אים ניט אן גיברייט עד שיטרח עליו ביז ער מוז טירחא האבין אויף דעם ויבחן בו אונ וואש ער ווערט דער מיט גיפרובט אפשר שיהיה לעון שקדם לו קאן דאש זיין ער האט אפשר פריער איין עבירה גיטאן התחייב להפרע ממנו עליו דרום איז ער מחויב גיווארין אז גאט ב"ה זאל אים בצאלין אויף דער וועלט מיט דעם אז זיין פרנסה זאל אים אן קומן מיט גרויש טירחא אזו וויא עש שטייט אין (משלי) הן צדיק בארץ ישולם פר וואר דר צדיק ווערט בצאלט פאר זיינע עבירות אויף דער וועלט כדי ער זאל ניט האבין קיין עונש אויף עולם הבא ויש שיהיה על דרך התמורה בעולם הבא אונ אפט מאל קאן עש זיין אויף דעם דרך פון פר ביטונג דהיינו גאט ב"ה שיקט דעם צדיק אויף דער וועלט יסורים כדי ער זאל אים דער פאר נאך מער עולם הבא געבין אזו וויא עש שטייט אין (דברים) להטיבך באחריתך ער זאל דיר בגיטיגין צוא דיין סוף מיינט מען אויף עולם הבא ויש שיהיה אונ אפט מאל קאן עש זיין וואש איין צדיק האט גרויש טירחא אויף זיין שפייז להראות סבלו ווארום גאט וויל ווייזן זיין ליידין וואש דער צדיק ליידט אויש והסברתו הטובה בעבודת האלהים אונ וויא ער איז דאש מקבל מיט זיין גוטין ווילין אונ מיט גרויש שמחה דינט ער צו השי"ת כדי שילמדו בני אדם ממנו טוט דאש גאט פון דעשט וועגין כדי לייט זאלין זיך פון אים אפ לערנען כמו שידעת מענין איוב אזו וויא דוא ווייסט וויא אזוא עש איז גיוועזן מיט איוב אז גאט האט אים דרום צוא גישיקט יסורים צוא ווייזן זיין צדקות אז ער וועט פון דעשט וועגן גאט דינען אונ וועט אן נעמן די יסורים באהבה ויש שיהיה אונ אפט טרעפט עש לרשע אנשי דורו ווייל דיא לייט פון זיין דור זיינען רשעים ויבחנהו הבורא יתעלה בעוני ובריש פרובט דער בשעפער דעם צדיק מיט פיין אונ מיט ארעמקייט ובחלאים אונ מיט קראנקייט להראות חסידותו ועבודתו לאלהים כדי ער זאל ווייזן זיין פרומקייט אונ וויא ער

דינט

מבלעדיהם כמ"ש (ישעיה נג) אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ויש שיהיה מפני שאיננו מקנא לאלהים לקחת הדין מאנשי דורו כמו שידעת מענין עלי ובניו שאמר בהם הכתוב (שמואל א ב) והיה כל הנותר בביתך יבא להשתחוות לו וגו' אבל טובות האל יתברך על הרשע יש שתהיה בעבור טובה שקדמה לו יגמלהו האלהים עליה בעולם הזה כמו שאמר (דברים ז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו ותרגמו בו הראשונים ומשלם לשנאוהי זכוון (ס"א טבון) דאינון עבדין קדמוהי בחייהון לאובדיהון ויש שתהיה על דרך הפקדון אצלו עד שיתן לו האל יתברך בן צדיק יהיה ראוי לה כמו שאמר (איוב יז) יכין וצדיק ילבש ואמר (קהלת ב) ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים

עון הדור ואין ספק שלא יקופח שכרו לעוה"ב וישלם לרשעי' כגמולם כמו שפרש"י על פסוק זה: ויש שיהיה מפני שאינו מק"א כו' · כמ"ש חז"ל מי שיש בידו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על אנשי ביתו באנשי עירו נתפס על אנשי עירו בכל העולם נתפס על כל העולם ואמרו וממקודשי תחלו שפורענות אלו ב"א אע"פ שקיימו התורה מא' עד תי"ו מהם תחל הנגף ולמה מפני שלא מיחו ברשעים : יבוא להשתחוות לו לאגורת כסף · בשביל גרה א' של כסף ישתחוה להשתכר אצל הכירו

דִינְט גָאט מבלעדיהם וָוען עֶשׁ אִיז הוּץ זַייא כְּלוֹמַר וָוען זַייא זַיינֶען אֲפִילוּ נִיט מְסַבִּים צוּא זַיין פִירוּנְג אוּנ הָאט פוּן זַייא יְסוּרִים פְרֶעגְט עֶר אוֹיף זֵיי נִיט אוּנ דְרוּם וַוייזְט עֶר זַיין פְרוּמְקַייט כְּדֵי מֶען זָאל נִיט זָאגִין אַז עֶר אִיז אוֹיךְ אַיין רָשָׁע וִויא זַייא אַזוֹא וִויא עֶר הָאט גִיפְּרוּבְט צוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ מִיט צֶעהֶען נִסְיוֹנוֹת צוּ וַוייזִין צוּ אַלֶע אוּמוֹת זַיין צִדְקוֹת אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (ישעיה) ויש שיהיה אוּנ אָפְּט מָאל קָאן דָאשׁ זַיין מפני שאיננו מקנא לאלהים וַוייל דֶער צַדִיק אִיז זִיךְ נִיט מְקַנֵא פוּן גָאטְשׁ וֶועגִין לקחת הדין מאנשי דורו צוּא שְׁטְרָאפִין דִיא לַייט פוּן זַיין דוֹר כמו שידעת מענין עלי ובניו אַזוֹ וִויא דוּא וַוייסְט פוּן דֶעם עִנְיָן פוּן עֵלִי מִיט זַיינֶע זִין וַוייל זֵייעֶר פָאטֶער עֵלִי הָאט זַייא נִיט גִישְׁטְרָאפְט הָאט דֶער פָסוּק גִיזָאגְט אוֹיף אִים אִין (שמואל א') והיה כל הנותר בביתך אוּנ עֶשׁ וֶועט זַיין דֶער וָואשׁ וֶועט אִיבֶּער בְּלַייבִּין אִין דַיין הוֹיז יבא להשתחות לו לאגורת כסף וֶועט עֶר זִיךְ בּוּקִין צוּ דֶעם כֹּהֵן וָואשׁ וֶועט זַיין פַאר אַיין זִילְבֶּערִין זֶעקְסֶערִיל כְּלוֹמַר זֵיי וֶועלִין זַיין אַזֶעלְכֶע אָרֶעמֶע לַייט אַז זַייא וֶועלִין זִיךְ בּוּקִין מֶען זָאל זַייא גֶעבִּין אַיין זֶעקְסְטִיל אבל טובות האל יתברך על הרשע אָבֶּר וָואשׁ גָאט בָּרוּךְ הוּא טוּט גוּטְשׁ מִיט דֶעם רָשָׁע יש שתהיה בעבור טובה שקדמה לו עֶשׁ אִיז גִימָאלְט דָאשׁ זָאל זַיין וַוייל דֶער רָשָׁע הָאט אַמָאל עֶפִּישׁ גוּטְשׁ גִיטָאן יגמלהו האלהים עליה בעולם הזה בַּצָאלְט אִים גָאט דֶער פַאר אוֹיף דֶער וֶועלְט אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (דברים) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו עֶר בַּצָאלְט זַיינֶע פַיינְט דָאשׁ גוּטְשׁ עֶר זָאל אִים מַאבִין פַאר לִירִין ותרגמו בו הראשונים הָאבִּין דִיא עֶרְשְׁטֶע חֲכָמִים אַזוֹא מְתַרְגֵם גִיוֶועזִין דֶעם פָסוּק ומשלם לשנאוהי אוּנ עֶר בַּצָאלְט צוּא זַיינֶע פַיינְט זכוון דאינון עבדין קדמוהי דִיא מִצְוֹת וָואשׁ זַייא הָאבִּין פַאר אִים גִיטָאן בַּצָאלְט עֶר זַייא עֶשׁ בחייהון בַּייא זֵייעֶר לֶעבִּין כְּלוֹמַר אוֹיף דֶער וֶועלְט לאובדיהון כְּדֵי עֶר זָאל זַייא מַאבִין פַאר לִירִין אוֹיף יֶענֶער וֶועלְט ויש שתהיה על דרך הפקדון אצלו אוּנ אָפְּט מָאל וֶוען דֶעם רָשָׁע גֵייט וואוֹל גִישֶׁעהְט עֶשׁ אוֹיף אַזוֹ אַיין דֶרֶךְ גָאט הָאט אִים דָאשׁ גֶעלְט גִיגֶעבִּין צוּא בַּהַאלְטִין עֶר זָאל עֶשׁ הִיטִין עד שיתן לו האל יתברך בן צדק יהיה ראוי לה בִּיז וַואנֶען גָאט יִתְבָּרַךְ וֶועט אִים גֶעבִּין אַיין זוּן וָואשׁ עֶר וֶועט זַיין אַיין צַדִיק אוּנ וֶועט וֶוערְט זַיין אַז עֶר זָאל הָאבִּין דָאשׁ גוּטְשׁ אַזוֹא וִויא אִין (איוב) שְׁטֵייט יכין וצדיק ילבש דֶער רָשָׁע וֶועט אָן גְרֵייטִין דָאשׁ קְלֵייד אוּנ דֶער צַדִיק וֶועט עֶשׁ אָן קְלֵיידִין אִין (קהלת) שְׁטֵייט ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס אוּנ צוּא דֶעם רָשָׁע הָאט עֶר גִילָאזְט אַיין פִירוּנְג אַז עֶר זָאל אַיין זַאמְלֶען דָאשׁ עֲשִׁירוּת לתת עֶר זָאל דָאשׁ דֶער נָאךְ אָפּ גֶעבִּין לטוב

האלהים ואפשר שתהיה הסיבה הגדולה שבסיבות מותו ורעתו כמו שכתוב (קה' ה) עושר שמור לבעליו לרעתו ואפשר שתהיה להאריך הבורא יתעלה לו עד שישוב ויהיה ראוי לה כמו שידעת מענין מנשה ויש שתהיה לחסד שקדם אביו והיה ראוי להטיב לבנו בעבורו כמ"ש ליהוא בן נמשי (מלכים ב) בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל ואמר (משלי כ) מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו ואמר (תהלים לז) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם ויש שתהיה לנסות אנשי התרמית והמצפונים הרעים כשהם רואים זה ממהרים לסור מעבודת הבורא וחשים להתרצות אל אנשי הרשע וללמוד ממעשיהם ויתברר הנבר לאלהים ויראה הנאמן .

הכירו מחמת עניותו : ויש שתהיה לנסות אנשי התרמית' ר"ל מה שהרשעים מצליחים לפעמים בעוה"ז שעי"ז מנסה הש"י את אנשי התרמית דהיינו הרמאים והצבועים שאינם מראים רשעתם בגלוי מחמת מורא או כיוצא בזה : כשהם רואים זה שהרשעים מצליחין ממהרים גם הם לסור מעבודת הבורא לעשות כמעשה הרשעי' אולי יצליחו גם הם : ויתברר הנבר לאלהים על ידי זה יתברר מי שהוא נבר טוב לב עם ה' והאמן בעבודתו אע"פ שמולטין עליו הרשעים ומכייסין אותו הוא סובל הכל ויודע שהעתם מצלחת ולא לעולם חוסן וסוף שימצא בעל חוב לגבות חובו ואינו לומד ממעשיהם ויקבל שכר מהבורא ית' ע"ז אבל אם היו מעניבין הרשעים תיכף ולצדיקים

לטוב לפני האלהים צוא דעם וואש איז גוט פאר גאט כלומר צום צדיק ואפשר שתהיה הסיבה הגדולה שבסיבות מותו אונ עש איז נאך גימאלט אז דאש געלט וואש ער האט זאל זיין דיא גרעשטע סיבה פון זיין טויט אונ פון זיין בייזקייט כלומר דורך דעם וואש ער האט געלט ווערט ער גיטייט דהיינו אפט הגנבים גזלנים איין מענטשין איבער דעם געלט ער זאל אבער קיין געלט ניט האבין וואלטין זייא אים ניט גיהרגת ואפשר שתהיה להאריך הבורא יתעלה לו עד שישוב אונ איין מאל איז גימאלט אז דרום האט דער רשע גוטש ווארום דער בשעפער יתעלה ווארט אים ביז ער וועט תשובה טאן ויהיה ראוי לה אונ וועט דאש עשירות ווערט זיין כמו שידעת מענין מנשה אזוא וויא דוא ווייסט פון דעם ענין פון מנשה המלך ויש שתהיה לחסד שקדם אביו אונ אפט איז ער דרום רייך ווייל ער גיניסט זיין פאטערש זכות ווייל זיין פאטער האט גיטאן גוטש והיה ראוי להטיב לבנו בעבורו אונ דער פאטר איז ווערט גוועזן מען זאל גוטש טאן צו זיין זון פון זיין זכות וועגין כמו שאמר ליהוא בן נמשי אזוא וויא גאט האט גיזאגט צוא יהוא דער זון פון נמשי בני רביעים ישבו לך על על כסא ישראל דיא קינדער וואש וועלין ארויש קומען פון דיר ביז אין פערטין גיבירד וועלין זייא זיין מלכים איבער דיא ישראל פון דיין זכות וועגין אונ אין (משלי) שטייט מתהלך בתומו צדיק איין צדיק וואש ער גייט אין זיין גאנצקייט אשרי בניו אחריו וועט וואול זיין זיינע קינדער נאך אים אין (תהלים) שטייט נער הייתי גם זקנתי איך בין גיוועזן יונג אונ איך בין שוין אלט גיווארין ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם אונ איך האב ניט גיזעהען איין צדיק זאל פאר לאזט ווערין אונ זיינע קינדער זאל ברויט בעטין ויש שתהיה אונ אפט מאל גישעהעט עש אז דרום האבין דיא רשעים הצלחה כדי לנסות אנשי התרמית צו פרובין דער מיט לייט וואש זייא זיינען רמאים כלומר זייא מאכין זיך זייא זיינען פרום אונ צום אמת זיינען זיי שלעכט והמצפונים הרעים אונ צוא פרובין דיא מענטשין וואש האבין בייזע מחשבות כשהם רואים זה אז דיא לייט זעהען דאש אז דיא רשעים האבין הצלחה ממהרים לסור מעבודת הבורא איילין זיי זיך אפ צו קערין פון גאטש דינשט וחשים להתרצות אל אנשי הרשע אונ איילין זיך צוא בווילגין צוא דיא שלעכטע מענטשין וללמוד ממעשיהם אונ אפ צו לערנען זיך פון זייערע מעשים כלומר ווייל זיי זעהען דיא רשעים האבין הצלחה טוען זייא אויך אזוא ויתברר הנבר לאלהים ווערט אויש גיקלערט דער וואש איז לויטער צוא גאט כלומר דורך דעם ווערט אויש גיקלערט ווער עש דינט גאט באמת ויראה הנאמן בעבודתו

הנאמן בעבודתו בסבלו עת ששולטין בו ומביישין אותו ויקבל שכרו מהבורא יתעלה על זה כמו שידעת מענין אליהו עם איזבל וירמיהו עם מלכי דורו · וכיון שהתברר חיוב הגלגול על הסיבות על ב"א נבאר עתה כי אין כל אדם חייב לחזור על כל סיבה מסיבות הטרף כי הסיבות רבות · מהן נקלות שטרחם מעט כסחורה בחנות או מלאכת יד שטרחה מעט כתפירה וכאחוי והספרות " ואצור המסחרים ושכיר האריסים והפועלים והשמשים בעבודת האדמה · ומהן סיבות יש בהן יגיעה וטורח כעבוד העורות והוצאת הברזל והנחושת מן מוצאיהם וזקוק הכסף בעופרת ונשוא המשאות הכבדות ולכת בדרכים רחוקים תמיד ועבודת האדמה והרישתה

(אלו ר"ל שנתמנה על אוגרות של סחורות לשמור אותם ר"ל :

ולצדיקים לגמול טוב תיקף היה הבחירה בטלה ושכר ועונש והיו כל ב"א רודפים לעשות טוב לקבל שכר מהר ויפחדו מעונש מהר וזהו מחכמת הבורא יתברך הנפלאה וכעין זה מצאתי בס' מנוה"מ בחתימת כר השלישי ע"ש ובמ"ס פי' בענין אחר והבוחר יבחר : כתפירה . התופר בגדים : וכאחוי · מלאכת הרקמה וי"א בהפך למ"ה : ואצור המסחרים · ולאצור סחורות הרבה ומכרם במדה גסה ובל' חז"ל נקרא סיטון : ושכיר האריסין כו' ולשכור פועלים ואריסין שהם מלאכות קלות : וזקוק הכסף בעופרת · כשצורפין כסף נותנים עופרת בכור ומועיל לצירוף

בעבודתו אונ מען וועט קאנען זעהן ווער עש איז גיטרייא אין גאטש דינשט בסבלו עת ששולטין בו ומביישין אותו אז ער וועט ליידין די צייט וואש די רשעים הערשין איבר אים אונ פר שעמען אים ווייל ער דינט גאט איז ער אלץ סובל פון גאטש וועגין ווייזט מען אז ער דינט גאט באמת יקבל שכר מהבורא על זה אונ דער פר וועט ער נעמען שכר פון דעם בשעפר יתעלה כמו שידעת מענין אליהו עם איזבל וירמיהו עם אנשי דורו אזו וויא דו ווייסט וויא עש איז גיגאנגען צו אליהו הנביא מיט איזבל וואש זיא האט אים גיוואלט הרגענן אונ וויא עש איז גיגאנגען צוא ירמיה מיט די לייט פון זיין דור האבין זיי אלץ גיליטין יסורים פון גאטש וועגין וכיון שהתברר חיוב הגלגול על סיבת בני אדם אונ וויל עש איז שוין אויש גיקלערט גיווארין אז איטליכר מענטש מוז טראכטין אונ זוכין נאך די סיבות פון זיין בדערפענש כלומר ער מוז טראכטין אונ זוכין אזו אזאך וויא ארום ער זאל האבין זיין שפייז נבאר עתה וועלין מיר איצונד בשיידין כי אין כל אדם חייב לחזור על כל סיבה מסיבות הטרף אז איטליכר מענטש איז ניט מחויב נאך צו זוכין אונ צו טראכטין אויף אלע סיבות וויא ארום ער זאל זיין שפייז קריגין כלומר א מענטש בדארף ניט פרובין אלע זאכן טאמער וועט ער האבן פון דער זאך זיין שפייז אדר טאמר פון אנאנדר זאך כי הסיבות רבות ווארום די סיבות זיינען פיל מהן נקלות שטרחם מעט אטייל פון זיי זיינען גרינג אונ זייער טירחא איז ווייניג כסחירה בחנות דהיינו אזו וויא איינער זיצט אין פאר קויפט סחורה אין קלייט או מלאכת יד שטרחה מעט אדר אזו איין מלאכה וואש מען טוט זיא מיט דער האנט וואש איז אין איר ווייניג טירחא כתפירה דהיינו אזוא וויא איין שניידער וואש ער נייט קליידער ואחוי אדר איין וועבער והספרות גאלין אדער שערין ואצור המסחרים אדר דער וואש איז גיזעצט איבער אוצרות פון סחורה ער זאל זיי בווארענען אונ היטין ושכיר האריסים אדער צו דינגען אריסים זייא זאלין אים אויש ארבעטין די פעלדר אונ ער גיט זיי דער פר האלב אדער איין שליש והפועלים והמשמשים בעבודת האדמה אדר צו דינגן פועלים אונ קנעכט זיי זאלין אים ארבעטין דאש פעלד איז דאש אלץ גרינגע ארבעט ומהן סיבות יש בהן יגיעה וטורח אונ איין טייל זאכן איז פר האנדין וואש מען האט מיט זיי מיא אונ טירחא כעבוד העורות דהיינו פעל אויש ארבעטין והוצאת הברזל והנחושת מן מוצאיהם אונ אויש ציהן אייזין אונ קופער פון דעם ארט וואש מען ציהעט עש אויש וזקוק הכסף בעופרת אונ זילבר לייטערין מיט בלייא ונשוא המשאות הכבדות אונ צו טראגין שווערע משאות ולכת בדרכים רחוקים תמיד אונ גיין אלע צייט אין ווייטע וועגין ועבודת האדמה וחרישתה

אונ

והרישתה וכיוצא בהם ומי שהוא מבני אדם חזק בגופו וחלש בהכרתו ראוי לו מהם מה שיש בו מן היגיעה כפי שיכול לסבול ומי שהוא חלש בגופו והכרתו חזקה אל יבקש מסיבות הטרף מה שמיגע גופו אך יטה אל מה שיהיה קל על גופו ויוכל להתמיד עליו ולכל אדם יש חפץ במלאכה או סחורה מבלתי זולתה כבר הטביע האל לה בטבעו אהבה וחבה וכן בשאר החיים כמו שהטביע בטבע החתול צידת העכברים ובטבע הנץ צידת מה שראוי לו מן העוף ובטבע האיל צידת הנחשים וכן יש מן העופות שיצודו הדגים לבד וכן בטבע מין ומין ממיני החיים נטיה ותאוה אל מין ממיני הצמחים והחיים הוטבע עליו להיות סיבה למזונו ותכונת גופו ואבריו ראויין לדבר ההוא כפה הארוך והשוק

אונ אויש צו ארבעטין די ערד אונ אקערין זיא וכיוצא בהם אונ נאך אזו אגלייכין אז ער ווערט גישפייזט דורך זעלבע זאכן דאש זיינן אלץ שווערע סיבות ומי שהוא מבני אדם חזק בגופו אונ ווער עש איז שטארק אין זיין גוף כלומר ער איז אבעל כח וחלש בהכרתו אונ איז שלאף אין זיין פר שטאנד ער קאן ניט לערנען ראוי לו מהם מה שיש בו מן היגיעה דר גיהער אזעלכע זאכן צו טאן פון זיין שפייז וועגין וואש איז אין דעם פאר האנדין מיא אונ ארבט כפי שיכול לסבול אזו וייט וויא זיין כח קאן ליידן ומי שהוא חלש בגופו אונ דער וואש איז שלאף אין זיין גוף והכרתו חזקה אונ זיין פר שטאנד איז שטארק ער איז אתלמיד חכם אל יבקש מסיבות הטרף זאל ער זיך ניט זוכין אזעלכע זאכין ער זאל דורך זייא האבין זיין שפייז מה שמיגע גופו וואש ער זאל זיין גוף מיט זייא מידין אך יטה אל מה שיהיה קל על גופו נאר ער זאל זיך נייגין צוא אזו אזאך וואש איז גרינג פאר זיין גוף ויוכל להתמיד עליו אונ ער וועט עש קאנען תמיד טאן אונ דער בשעפר וועט אים פון דר גרינגר ארבעט אויך שפייזין ווארום אז ער וועט זיך נעמן אשווערע ארבעט וועט ער עש דאך ניט קאנען תמיד טאן ולכל אדם יש חפץ במלאכה או סחורה מבלתי זולתה אונ צו איטליכן מענטשין איז פאר האנדין מער לושט צוא איין מלאכה אדער צו איין סחורה מער פון אנדרע כלומר עש איז פר האנדין איין מענטש גילושט זיך אים בעסיר דיא מלאכה אונ דעם אנדערין מענטשן גילושט זיך אנדרע מלאכה בעסר כבר הטביע האל לה בטבעו האהבה וחבה ווארום גאט ברוך הוא האט אים אין זיין טבע גיגעבין צו דער מלאכה ליבשאפט אונ לושט וכן בשאר החי׳ם אונ אזו אויך איז ביי דיא איבריגע בעלי חיים האט גאט אויך צוא איטליכן גיגעבין אליבשאפט צוא זיין זאך כמו שהטביע בטבע החתול צידת העכברים אזו וויא ער האט גיגעבין אין דער טבע פון אקאץ זיא זאל תאפין עכברים ובטבע הנץ צידת מה שראוי לו מן העופות אונ אין דער טבע פון איין שפארווער ער זאל תאפין אזעלכע עופות וואש זיינען פר אים גוט ובטבע האיל צידת הנחשים אונ ער האט גיגעבין אין דר טבע פון אאינד ער זאל תאפין שלאנגען וכן יש מן העופות שיצודו הדגים לבד אונ אויך איז פאר האנדין אזעלבע פייגלין וואש זייא טוען קיין שום זאך ניט תאפין נאר פיש וכן בטבע מין ומין ממיני החיים אונ אזו אויך האט ער גיגעבין אין דר טבע פון אזעלכע מינים פון בעלי חיים נטיה ותאוה אל מין ומין ממיני הצמחים והחיים איין נייגונג אונ איין גילוסטיקייט צוא איין מין סייא פון דיא מינים פון גראז וואש שפראצין אדר צו אנדרע לעבעדיגע בשעפינעש הוטבע עליו להיות סיבה למזונו האט אים דער בשעפר גיגעבין אין זיין טבע אז די זאך זאל זיין איין סיבה צו זיין שפייז כלומר אין איטליכין מין האט ער אריין גיגעבין אטבע ער זאל די זאך ליב האבין אונ דורך דעם זאל ער גישפייזט ווערין ותכונת גופו ואבריו ראויין לדבר ההוא אונ זיין אן בריייטונג פון זיין לייב אונ זיינע אברים

והשוק הארוך לעוף שהוא צד את הדגים וכשן והצפורן החזק לארי והקרנים לשור ולאיל ואשר תוכן מזונו מן הצמח לא נתן לו כלי הציד והטרף ועל הדמיון הזה תמצא מדות בני אדם וגופותם מוכנות לסחורות ולמלאכות ומי שמוצא במדותיו ובטבעו כוסף אל מלאכה מהמלאכות ויהיה גופו ראוי לה ויוכל לסבול את טורחה יחזור עליה וישים אותה סיבה להבאת מזונו ויסבול מתקה ומרירותה ואל יקוץ כשימנע ממנו הטרף בקצת העתים אך יבטח באלהים שיספיק לו טרפו כל ימי חייו ויכוין בטרדת לבו וגופו בסיבה מן הסיבות והסבוב עליה לעמוד

לצירוף כך פירש רש"י בירמיה ו': ויסבול מתקה ומרירותה · בין שהיא מתוקה לו והצליח במלאכתו וכמו"ש שבחר בו בין שהוא מר בעיניו שצריך להתייגע בה או שאין מצליח בה לפעמים אל יקוץ בה אך יבטח באלהים כו': ויכוין בטרדת לבו כו' · לחזור אחר איזה סיבה לפרנסתו: והסיבוב עליה · למה הוא מסבב עליה לעמוד

זיינן ראוי צו דר זאך כפה הארוך והשוק הארוך לעוף שהוא צד את הדגים אזו ווי דר פוגל וואש האפט די פיש האט אלאנגן מויל אונ לאנגע שענקיל וכשן והצפורן החזק לארי אונ דר לייב האט שטארקע ציין אונ שטארקע נעגיל והקרנים לשור ולאיל אונ הערנר האט ער גיגעבין צום אקס אונ צום אינד ואשר תוכן מזונו מן הצמח אונ צוא אזעלכע בעלי חיים וואש דאש אן ברייטונג פון זיין שפייז איז פון דעם וואש שפראצט אויש דער ערד לא נתן לו כלי הציד והטרף האט ער אים ניט גיגעבין זעלכע כלים ער זאל קאנען אנדערע בשעפינעש פאנגען אונ פאר צוקין ועל הדמיון הזה אונ אויף דעם גלייכינעש תמצא מדות בני אדם וועשטו אויך גיפינען ביי מענטשין וואש זייא האבין אין זיך אלערלייא מדות אונ נאטורין וגופותם מוכנות לסחורות ולמלאכות אונ זייערע לייבר זיינן אן גיברייט צוא סחורות אונ צו מלאכות כלומר עש איז פאר האנדין אזעלכע מענטשין וואש זייער נאטור איז גימאכט גיווארין ער זאל האבן לוסט צו אמלאכה אונ אטייל זאלן האבן לוסט צו סחורות ומי שמוצא במדותיו ובטבעו אונ ידער וואש גיפינט אין זיינע מדות אונ אין זיין טבע כוסף אל מלאכה מהמלאכות איין גילוסטיקייט צו איין מלאכה פון די מלאכות כלומר ער פר שטייט אז זיין טבע גילוסט אים צו טאן איין מלאכה פון דיא מלאכות דהיינו למשל ווען עש גילוסט זיך אים צו זיין איין גאלד שמיד אדער איין וועבר ויהיה גופו ראוי לה אונ זיין גוף איז ראוי דר צו ויוכל לסבול את טורחה אונ ער וועט קאנן אויש שטיין איר מיא אונ טירחא יחזור עליה זאל ער נאך זוכין די זעלביגע מלאכה צו טאן וישים אותה סיבה להבאת מזונו אונ ער זאל זיא טאן פאר איין סיבה אז דורך איר וועט ער זיך קאנן זיין שפייז ברייננגן ווארום ווען דער בשעפר האט אים גיגעבין צו דר מלאכה חשק האט ער גיוואלט ער זאל דורך דר מלאכה גישפייזט ווערין ויסבול מתקה ומרירותה אונ ער זאל ליידין איר זיסקייט אונ איר ביטערקייט כלומר סייא דיא מלאכה איז גוט פאר אים ער בדארף זיך ווייניג מידין איבער איר אונ ער איז מצליח אין איר סייא אז זיא איז ניט גוט אין זיינע אויגין ער מוז זיך זייער מידין איבער איר זאל ער עש ארץ ליידין ואל יקוץ כשימנע ממנו הטרף בקצת העתים אונ אז אין אטייל צייטין טרעפט זיך ער האט פון איר ווייניג פרנסה זאל ער זיא ניט פאר מיאוסין אונ נעמען זיך צוא אנאנדער מלאכה אך יבטח באלהים נאר ער זאל איין בטחון האבין אויף גאט שיספיק לו טרפו כל ימי חייו אז ער וועט אים גינוג טאן זיין שפייז וויא פיל ער וועט לעבין ויכוין בטרדות לבו וגופו בסיבה מן הסיבות אונ ער זאל זיך מכוין זיין אין דעם וואש ער איז איין טרוד מיט זיין הארץ אונ מיט דעם גוף אין דער זאך וואש ער טוט והסיבוב עליה אונ מיט דעם וואש ער זוכט נאך אויף דער זאך פון זיין שפייז וועגין זאל ער זיך אין דעם אלעמען

מכוין

לעמוד במצות הבורא שצוה האדם להתעסק בסיבות העולם בעבודת האדמה והרישתה וזריעתה כמו שכתוב (בראשית ג) ויקח ה׳ אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה ולהשתמש בשאר בעלי חיים בתועלותיו ומזוניו ובנין המדינות והכנת המזונות ולהשתמש בנשים ולבעול אותן להרבות הזרע ויהיה נשכר על כונתו בהם לאלהים בלבו ומצפונו בין שיוגמר לו חפצו בין שלא יוגמר לו חפצו כמ״ש (תהלים קכח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך וארז״ל וכל מעשיך יהיו לש״ש ויהיה בטחונו באלהים שלם ולא יזיקנו הסיבוב על הסיבות להבאת טרפו בהם מאומה כשהוא מכוין בהם בלבו ומצפונו לשם

לעמוד במצות הבורא · לקיים מצות ה׳ : שצוה את האדם להתעסק כו׳ · שלא לתוכו כראה לבבת ידים : ויהיה בטחונו באלהים שלם · רל״ל לומר אע״פ שמסבב לעשות מלאכה ומו״מ לטרפו לא יהיה לו זאת

מכוין זיין אז ער טוט עש דרום לעמוד במצות הבורא ער זאל מקיים זיין דאש גיבאט פון דעם בשעפער שצוה האדם להתעסק בסיבות העולם וואש ער האט גיבאטין מען זאל זיך מתעסק זיין אין די סיבות פון דר וועלט אז ער זאל זיך דער פון זוכין דאש שפייז בעבודת האדמה גלייך וויא גאט האט גיבאטין אז מען זאל אויש ארבעטין דיא ערד והרישתה וזריעתה אונ אקערין זיא אונ זייען זיא אזו וויא עש שטייט אין (בראשית) ויקח ה׳ אלהים את האדם אונ גאט דער האר האט גינומען דעם מענטשין ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה אונ האט אים גימאכט רוען אין גן עדן ער זאל ארבעטין אונ היטין עש ולהשתמש בשאר בעלי חיים אונ מען זאל זיך בדינן פון אנדערע לעבעדיגע בשעפעניש דהיינו מען זאל רייטין אויף פערד אדער נאך אגלייכין בתועלותיו ומזוניו צו זיין הילף אונ צוא זיין שפייז ובנין המדינות אונ לענדער בויען והכנת המזונות אונ שפייזין זיך אן צו גרייטין להשתמש בנשים ולבעול אותם להרבות הזרע אונ ווייבר צוא נעמען מען זאל מערין פון זייא קינדער ויהיה נשכר על כוונתו בהם לאלהים בלבו ומצפונו אונ אז ער וועט זיך אין דיא אלע זאכין מכוין זיין אין הארצין אונ אין זיינע מחשבות אז ער טוט עש פון גאטש וועגין ווייל גאט ברוך הוא האט גיהייסין אז איטליכער מענטש זאל זיך זוכין זיין שפייז דורך אזאך בין שיוגמר לו חפצו סייא עש וועט אים נגמר ווערין זיין ווילן וואש ער האט בגערט פון דער זאך בין שלא יוגמר לו חפצו סייא זיין ווילין וועט אים ניט נגמר ווערין וועט ער עש אלץ טאן פון גאטש וועגין וועט ער דר פר האבין שכר אזוא וויא עש שטייט אין (תהלים) יגיע כפיך כי תאכל אז דו וועשט עסין פון די מיא אונ ארבעט וואש דו האשט פאר ארבעט מיט דיינע הענער אשריך וטוב לך וועט דיר וואול זיין אויף דר וועלט אונ אויף יענער וועלט וארז״ל אונ אונזערע חכמים האבין גיזאגט וכל מעשיך יהיו לשם שמים אונ אלע דיינע מעשים זאל זיין פון גאטש וועגין ויהיה בטחונו באלהים שלם אונ זיין בטחון אויף גאט זאל זיין גאנץ ולא יזיקנו הסיבוב על הסיבות להבאת טרפו בהם מאומה אונ דאש וואש ער זוכט דיא סיבות וויא ארום ער זאל גישפייזט ווערין וועט עש אים גאר ניט שאדין טאן צו זיין בטחון וואש ער האט אויף גאט כלומר ער זאל ניט זאגין אז איך זוך נאך וויא ארום איך זאל גישפייזט ווערין האב איך דאך שוין ניט קיין בטחון אויף גאט זאל ער דאש ניט זאגן כשהוא מכוין בהם בלבו ומצפונו לשם שמים גאר בשעת אז ער זוכט די סיבות צו זיין שפייז אונ בשעת אז ער טוט די סיבות איז ער זיך מכוין אז ער טוט עש פון גאטש וועגין ווייל גאט האט גיהייסין אז א מענטש זאל גישפייזט ווערין דורך א סיבה טוט עש אים גאר ניט שאדין טאן צו זיין בטחון וואש ער האט אויף גאט

ואל

לשם שמים ואל יחשוב כי טרפו מעומד על סיבה ידועה ושאם תמנע הסיבה ההיא ממנו לא יבא בסיבה אחרת אבל יבטח על האלהים בטרפו וידע כי הסיבות כלן אצל הבורא שוות יטריפהו במה שירצה מהן ובעת שירצה מאיזה ענין שירצה כמ"ש (שמואל א׳ יד) כי אין לה׳ מעצר להושיע ברב או במעט ואמר (דברים ח) כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל ואמר (זכריה ד) לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה׳ צבאות:

זאת לזכרון בטחון בכסף ובלבד שיכוין לבו לשמים: כי אם ברוחי · ברצוני למעלה

פרק ד **אבל** הדברים שחייב המאמין לבטוח בהם על הבורא ית׳ כוללים אותם שני מינים אחד מהם דברי העו"הז והשני דברי העו"הב ודברי העו"הז יחלקו לשני הלקים אחד מהם עניני העולם לתועלת העו"הז והשני עניני העולם לתועלת העו"הב ועניני העולם לתועלת העוה"ז יחלקו לג׳ הלקים אחד מהם תועלת גופו בלבד והשני

ואל יחשוב אונ ער זאל ניט טראכטין כי טרפו מעומד על סיבה ידועה אז זיין שפייז איז גישטעלט גיווארין אויף איין גיוויסע סיבה ושאם תמנע הסיבה ההיא ממנו אונ אז דיא סיבה וואש ער ווערט דורך איר גישפייזט זאל פאר מיטין ווערין לא יבא בסיבה אחרת קאן אים ניט קומען דאש שפייז דורך אנאנדערע סיבה זאל ער דאש ניט טראכטין אבל יבטח על האלהים בטרפו נאר ער זאל איין בטחון האבין אויף גאט אין זיין שפייז אז ער וועט אים שפייזין וידע אונ ער זאל ווישן כי הסיבות כלן אצל הבורא שוות אז אלע סיבות זיינן ביי דעם בשעפער גלייך יטריפהו במה שירצה ער קאן אים שפייזין מיט וואש ער וויל ובעת שירצה אונ אין דער צייט וואש ער וויל מאיזה ענין שירצה אונ דורך וואש פר איין זאך ער וויל אזו וויא עש שטייט אין (שמואל) כי אין לה׳ מעצור להושיע ברב או במעט דען ביי גאט איז ניט פאר האנדין קיין אויף האלטונג אדער איין פר ענדרונג צו העלפין מיט פיל אדער ווייניג כלומר גאט קאן העלפין מיט ווייניג אזו ווי מיט פיל אין (דברים) שטייט כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל דען ער גיט דיר כח איין צו זאמלין דאש גוטש אין (זכריה) שטייט לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה׳ צבאות ניט דורך מאכט אונ קראפט וועט איר בויען דאש בית המקדש נאר דורך מיין ווילין אזו זאגט גאט וואש ער הערשט איבער אלע הערשאפט:

אבל הדברים שחייב המאמין לבטוח בהם על הבורא יתברך אבער די זאכין וואש דער מענטש וואש גלייבט אין גאט בדארף אין זייא שטעלין זיין בטחון אויף גאט יתברך כוללים שני מינים זיינן די זאכין כולל צוויא מינים כלומר אין דעם כלל הייסט דאש צווייא זאכין אבער איטליכע זאך איז אויך גיטיילט אויף חלקים אזו וויא ער זאגט ווייטער אחד מהם דברי העולם הזה איינש פון דיא זאכין איז זעלכע זאכין וואש קומען אים צוא ניץ אויף דער וועלט והשני דברי העולם הבא אונ דאש אנדערע איז וואש קומט אים צוא ניץ אויף עולם הבא ודברי העולם הזה יחלקו לשני חלקים אונ די זאכין פון דר וועלט ווערין צו טיילט אויף צוויי חלקים אחד מהם איין חלק פון די צווייא איז עניני העולם לתועלת העולם הזה אזעלכע ענינים וואש קומן אים צוא ניץ אויף דער וועלט והשני אונ די אנדערע זאך איז עניני העולם דיא ענינים פון דער וועלט לתועלת העולם הבא וואש עש קומט אים צו ניץ אויף עולם הבא ועניני העולם לתועלת העולם הזה אונ דיא זאכין וואש קומען אים צוא ניץ אויף דער וועלט יחלקו לשלשה הלקים ווערין זייא גיטיילט אויף דרייא חלקים אחד מהם איינש פון דיא דרייא איז תועלת גופו בלבד דאש העלפונג וואש גיהערט

צוא

והשני תועלת טרפו וסיבות הונו ומיני קניניו והשלישי תועלת בני ביתו ואשתו וקרוביו ואוהביו ואויביו ומי שהוא למעלה ממנו ולמטה ממנו מכתות בני אדם ועניני העולם לתועלות העולם הבא יחלקו לשני חלקים אחד מהם חובות הלבבות והאיברים שהוא מתיחד בהם לבדו ואין מעשהו יוצא בהם להנאת זולתו ולא להזיקו והחלק השני חובות האברים אשר לא יוכל לעשותם אלא בהשתתפות זולתו עמו בפעל ובהפעל כצדקה וגמילות חסדים ולמוד החכמה ולצוות בטוב ולהזהיר מן הרע ועניני העולם הבא יחלקו לשני חלקים אחד מהם הגמול הראוי והשני שהוא מחסד הבורא ית' על החסידים והנביאים לעו"הב והנה כל הדברים שבוטחין בהם על הבורא יתברך שבע' חלקים

למעלה ממנו · כמו הכוכבים וגדולים ממנו : כפעל ובהפעל · כמו אשר עושה הפעולה ואחרים מקבלים פעולתו : אשר

צוא זיין גוף אליין והשני אונ דאש אנדערע איז תועלת טרפו דאש העלפונג פון זיין שפייז וסיבות הונו ומיני קניניו אונ דיא סיבות פון זיין האב אונ זיין גוטש והשלישי אונ דאש דריטע איז תועלת בני ביתו ואשתו וקרוביו דאש העלפונג פלומר דאש פירונג וויא ער זאל זיך נוהג זיין מיט זיין הויז גיזינד אונ זיין ווייב אונ מיט זיינע נאהינטע פריינד ואוהביו ואויביו אונ מיט זיינע ליב האבער אונ מיט זיינע פיינד ומי שהוא למעלה ממנו ולמטה ממנו מכיתות בני אדם אונ וויא ער זאל זיך נוהג זיין מיט דיא מענטשין וואש זיינען העכער פון אים פלומר זייא זיינען איבער אים דהיינו מיט זיין· האר אדער זייא זיינען חשובר פון אים אונ מיט אזעלכע מענטשין וואש זיינען אונטער אים דהיינו מיט זיין קנעכט אדער מענטשין וואש זיינען ערגער פון אים ועניני העולם לתועלת העולם הבא אונ דיא זאכין פון דער וועלט וואש זייא קומען צוא ניץ אויף עולם הבא יחלקו לשני חלקים דיא ווערין גיטיילט אויף צווייא חלקים אחד מהם איינש פון דיא צווייא איז חובת הלבבות והאברים אזעלכע מצות וואש מען איז חייב זייא, צוא טאן מיט הארץ אונ מיט דיא גלידער שהוא מתייחד בהם לבדו וואש ער טוט זייא פאר זיך זעלבשט ואין מעשהו יוצא בהם להנאת זולתו לא להזיקו אונ דורך זיינע מעשים קומט ניט ארויש דעם אנדערין קיין הנאה אונ ניט קיין שאדין דהיינו אז איינער פאסט אדער ער דאבינט אדער ער זיצט אין סוכה קומט דעם אנדערין דר פון גאר ניט ארויש והחלק השני אונ דר אנדערער חלק איז חובות האברים אזעלכע מצות וואש מען איז חייב צוא טאן מיט דיא גלידער אשר לא יוכל לעשותם וואש ער קאן זיי אנדערש ניט טאן אלא בהשתתפות זולתו עמו נאר עש מוז נאך איינר צוא אים זיין בפעל מיט דעם וואש טוט דאש ווערק ובהפעל אונ מיט דעם וואש דאש ווערק ווערט אים גיטאן כצדקה וגמילות חסדים גלייך וויא צדקה אדער גמילות חסדים מוז דאך זיין איינער וואש גיט דיא צדקה אדר גמילות חסד אונ דער אנדערער וואש נעמט עש ולמוד החכמה אדר תורה לערנן ולצוות בטוב ולהזהיר מן הרע אדר איינער צו גיביטין ער זאל טאן גוטש אונ מזהיר צו זיין ער זאל קיין בייז ניט טאן מוזין דער צו אלץ זיין צווייא מענטשין ועניני העולם הבא יחלקו לשני חלקים אונ דיא זאכין פון עולם הבא ווערט גיטיילט אויף צווייא חלקים אחד מהם איינש פון דיא צווייא איז הגמול הראוי דעם שכר וואש איינער האט אויף עוה"ב ווייל ער איז דאש ווערט אונ האט דאש פאר דינט וחשני אונ דאש אנדערע איז שהוא מחסד הבורא על החסידים והנביאים דעם שכר וואש דער בשעפר גיט אויף עולם הבא צו די חסידים אונ צוא נביאים מיט זיין חסד והנה כל הדברים שבוטחים בהם על הבורא יתברך אונ דיא אלע זאכין וואש מען גיהער אין זייא שטעלין דעם בטחון אויף גאט שבעה חלקים ווערין זייא

אשר בהם יבטח על אלהים ועל זולתו · דהיינו אם מבינם היכם ולהמצאים בינו ובין הב"י ובהם באלוהים אשר יתבכן כמו שיתבאר

חלקים אחד מהם עניני גוף האדם בלבד והשני עניני הונו וסיבות טרפו והשלישי עניני אשתו ובניו וקרוביו ואוהביו ואויביו והרביעי חובות הלבבות והאברים שהוא מתיחד בתועלותם והזקתם והחמישי חובות האברים שתועלתם והזקתם מתעברות אל זולתו והששי גמול העוה"ב אשר יהיה כפי המעשה בעוה"ז השביעי גמול העה"ב אשר יהיה מהבורא יתברך ע"ד החסד על סגולתו כמ"ש (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלתה לחוסים בך נגד בני אדם וכיון שפירשתי ההקדמות אשר בעבורם יתכן הבטחון מן הבוטח באלהים ית' יש עלי לסמוך להן פירוש אופני יושר הבטחון בכל אחד מהשבעה דברים אשר בהם יבטח כל בוטח על אלהים ועל זולתו אחד

זייא גיטיילט אויף זיבן טייל אחד מהם איינס פון די זיבן איז עניני גוף האדם בלבד אזעלכע זאכין וואס גיהערין נאר צו דעם גוף פון מענטשן אליין והשני אונ דאס אנדערע איז עניני הונו וסיבות טרפו וואס עס גיהער צוא זיין גוטס אונ צוא זיין שפייז והשלישי אונ דאס דריטע איז עניני אשתו ובניו וקרוביו אין דיא ענינים פון זיין ווייב אונ קינדער אונ זיינע קרובים ואוהביו ואויביו אונ זיינע ליב האבער אונ זיינע פיינט והרביעי אונ דאס פערטע איז חובות הלבבות ואברים וואס ער איז היייב צוא טאן מיטין הארצין אונ מיט דיא גלידער שהוא מתיחד בתועלותם והזיקם וואס זייער הילף אדער שאדין וואס דער פון קומט גייט אים נאר אליין אן והחמישי אונ דאס פינפטע איז חובות האברים דיא מצות וואס מען איז הייב צוא טאן מיט דיא גלידער שתועלתם והזקתם מתעברות אל זולתו וואס זייער הילף אדער שאדין גייט אן צוא אנאנדערין כלומר מען קאן דער מיט אנאנדערין העלפין אדר שאדין טאן והששי אונ דאס זעקסטע איז גמול העוה"ב אשר יהיה כפי המעשה בעולם הזה דעם שכר פון עולם הבא וואס ער קריגט וועדליג זיינע מעשים וואס ער האט גיטאן אויף דער וועלט והשביעי אונ דאס זיבעטע איז גמול העולם הבא דער שכר פון עולם הבא אשר יהיה מהבורא יתברך על דרך החסד על סגולתו וואס דער בשעפר גיט עס צו זיינע גליבטע אויף דעם דרך פון חסד כלומר מחמת זיין גרויס חסד אזוא וויא עס שטייט אין (תהלים) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וויא גרויס איז דיין גוטס וואס דוא האסט פר בארגין צו דיא וואס פארכטין זיך פאר דיר כלומר וויא גרויס איז דער שכר וואס דוא וועסט געבין אויף עולם הבא צוא דיא וואס פארכטין זיך פאר דיר פעלת להוסים בך נגד בני אדם דו האסט גיווערקט צוא די וואס בשיצין זיך אין דיר קעגין די מענטשין וכיון שפירשתי הקדמות אונ וויל איך האב שוין בשייד דיא הקדמות אשר בעבורן יתכן הבטחון מן הבוטח באלהים וואס דורך זייא איז רעכט דער בטחון פון דעם וואס פאר זיכערט זיך אויף גאט כלומר וואס אז מען ווייס די אלע הקדמות גיהער מען זיך שוין פאר זיכערין אויף גאט יש עלי לסמוך להן בדארף איך נאך דער בייא שטעלין פירוש אופני יושר הבטחון בכל אחד מהשבעה דברים דאס בשיידונג פון דיא אופנים ווי דר רעכטער בטחון זאל זיין כלומר אין וואס פר איין אופן דער רעכטער בטחון זאל זיין אין איטליכס פון די זיבן זאכין וואס מיר האבין פריער גיזאגט אשר בהם יבטח כל בוטח וואס אין דיא זיבן זאכין קאן זיך פאר זיכערין איטליכער וואס וויל האבין בטחון על אלהים ועל זולתו אויף גאט אונ אויף אימצין אנדערש דהיינו אז ער מאכט דיא זאך וואס ער פאר זיכערט זיך אויף דעם פאר אשליה פון השם יתברך דהיינו למשל ווען ער פאר זיכערט זיך אויף אמלאכה אז ער וועט פון איר גישפייזט ווערין בדארף ער וויסין אז די מלאכה איז גישיקט

פון

אחד אחד · ואומר בפירוש החלק הראשון מהם והוא בעניני גוף האדם בלבד והם חייו ומותו וטרף מזונו לעצמו ומלבושו ודירתו ובריאותו וחלייו ומדותיו ואופני היושר בבטחון על אלהים בכל ענין מהם שישליך את נפשו בהם להליכות הגוזר אשר גזר לו הבורא מהם ותבטח נפשו באלהים יתברך וידע כי לא יגמר לו מהם אלא מה שקדם בדעת הבורא שהוא הנכון לעניניו בעוה״ז ובעוה״ב ויותר טוב לאחריתו ושהנהגת הבורא לו בכלם שוה אין לשום בריה בהם עצה ולא הנהגה אלא ברשותו וגזרתו ודינו וכמו שאין ביד הברואים חייו ומותו וחליו ובריאתו כן אין בידם טרף מזונו וספוקו ולבושו ושאר עניני גופו ועם בירור אמונתו

יתבאר: בפירוש החלק הא׳ · ומדותיו כמו השמחה והעצב כו׳ כאשר זכרה בש׳ יו״ד משער הזה ע״ש · : ועם ברור אמונתו כו׳ חייב להתגלגל לסיבות תועלתו ר״ל

פון הַשֵׁם יִתְבָּרַךְ אַז עֶר זָאל פוּן איר גִישְׁפַּייזְט וֶוערִין אוּנ אַז דִיא מְלָאכָה וֶועט נִיט אָן גֵיין אִים הַשֵׁם יִתְבָּרַךְ שְׁפַּייזִין דוּרְךְ אַנַאנְדֶער זַאךְ אָבֶּר עֶר זָאל נִיט זָאגִין אַז דִי מְלָאכָה וֶועט נִיט אָן גֵיין וֶועט עֶר שׁוֹין נִיט גִישְׁפַּייזְט וֶוערִין אוּנ אִיךְ וֶועל דָאשׁ אַלְץ בַּשֵׁיידִין אחד אחד אֵיינְצִיג וַויישׁ ואומר בפירוש חלק הראשון אוּנ אִיךְ וֶועל זָאגִין אִין דָעם בַּשֵׁיידִינְגעשׁ פוּן דֶעם עֶרְשְׁטִין חֵלֶק והיא אוּנ דָאשׁ אִיז בעניני גוף האדם בלבד אִין דִיא עִנְיָנִים וָואשׁ גֵייט נָאר אָן דֶעם מֶענְטְשִׁינְשׁ גוף אַלֵיין והם חייו ומותו אוּנ דִיא עִנְיָנִים זַיינֶען זַיין לֶעבִּין אוּנ זַיין טוֹיט וטרף מזונו לעצמו אוּנ זַיין שְׁפַּייז פַאר זִיךְ זֶעלְבְּשְׁט ומלבושו ודירתו אוּנ זַיין קְלֵיידוּנְג אוּנ זַיין וואוֹנוּנְג ובריאותו וחליו ומדותיו אוּנ זַיין גִיזוּנְדְהַייט אוּנ זַיין קְרַאנְקַייט אוּנ זַיינֶע נַאטוּרִין ואופני היושר הבטחון על אלהים בכל ענין מהם אוּנ דִיא אוֹפַנִים וִויא מֶען זָאל זִיךְ אִין אַלֶע דִיא זַאכִין פַאר זִיכֶערִין אוֹיף גָאט אִיז אַזוֹ שישליך את נפשו בהם עֶר זָאל אִין דִי אַלֶע זַאכִין וַוארְפִין זַיין לַייבּ כְּלוֹמַר עֶר זָאל זִיךְ אִיבֶּר עֶנְטְפֶערִין להליכות הגוזר אוֹיף דֶעם פִירוּנְג פוּן דֶעם גוזר מֵיינְט מֶען פוּן דֶעם בַּשֶׁעפֶּר אשר גזר לו הבורא מהם וִויא אַזוֹ דָער בַּשֶׁעפֶּער הָאט אוֹיף אִים גוֹזֵר גִיוֶועזִין פוּן דִיא אַלֶע זַאכִין כְּלוֹמַר וִויא אַזוֹ דֶער בַּשֶׁעפֶּר וֶועט אִים פִירִין אַזוֹ זָאל זַיין בַּייא אִים רֶעכְט ותבטח נפשו באלהים יתברך אוּנ זָאל זִיךְ פַאר לָאזִין אוֹיף גָאט יִתְבָּרַךְ וידע כי לא יוגמר לו מהם אוּנ זָאל וִוישִׁין אַז עֶשׁ קָאן אִים קֵיין שׁוּם זַאךְ פוּן דִי זַאכִין נִיט נִגְמַר וֶוערִין אלא מה שקדם בדעת הבורא נָאר וָואשׁ דֶער בַּשֶׁעפֶּר הָאט פְרִיעֶר גִיוואוּשְׁט אוּנ פַאר שְׁטַאנֶען שהוא הנכון לעניניו בעולם הזה ובעולם הבא וָואשׁ עֶשׁ אִיז פַאר אִים גוּט אוֹיף דֶער וֶועלְט אוּנ אוֹיף יֶיענֶער וֶועלְט ויותר טוב לאחריתו אוּנ עֶשׁ אִיז אִים צוּם בֶּעשְׁטִין צוּ זַיין סוֹף מֵיינְט מֶען עוֹלָם הַבָּא ושהנהגת הבורא לו בכלם שוה אוּנ אַז דֶער בַּשֶׁעפֶּער פִירְט אִים אִין דִיא אַלֶע זַאכִין גְלַייךְ כְּלוֹמַר אַזוֹ וִויא דָאשׁ אִיז דָאךְ גִוִוישׁ אַז אִין זַיין גִיזוּנְדְהַייט אוּנ קְרַאנְקַייט אוּנ אִין זַיין לֶעבִּין אָדֶער שְׁטַארְבִּין פִירְט אִים דָאךְ דְרִינֶען בְּוַודַאי נִיט קֵיינֶער נָאר דֶער בַּשֶׁעפֶּער אַזוֹ אוֹיךְ זָאל בַּייא אִים זַיין גְוִוישׁ אַז אִין אַלֶע זַאכִין פִירְט אִים אוֹיךְ דֶער בַּשֶׁעפֶּר אַזוֹ וִויא דֶער מְחַבֵּר אִיז מְפוֹרָשׁ אין לשום בריה בהם עצה ולא הנהגה אוּנ קֵיין שׁוּם בַּשֶׁעפִּינֶעשׁ קָאן אִים דְרִינֶען נִיט גֶעבִּין קֵיין עֵצָה אוּנ קֵיינֶער קָאן אִים דְרִינֶען נִיט פִירִין אלא ברשותו גָאר מִיט זַיין רְשׁוּת וגזירתו ודינו אוּנ מִיט זַיין בַּאפֶעל אוּנ מִיט זַיין דִין וכמו שאין ביד הברואים חייו ומותו וחליו ובריאותו אוּנ אַזוֹא וואוֹל וִויא זַיין לֶעבִּין אָדֶער זַיין טוֹיט אָדֶער זַיין קְרַאנְקַייט אוּנ זַיין גִיזוּנְד אִיז דָאךְ נִיט בַּייא קֵיין מֶענְטְשִׁין אִין דִי הֶענְט כן אין בידם טרף מזונו אַז אוֹיךְ הָאבִּין זֵייא נִיט אִין דִיא הֶענְט זַיין שְׁפַּייז וספוקו ולבושו אוּנ וָואשׁ עֶר בַּדַארְף אוּנ זַיין קְלֵיידוּנְג ושאר עניני גופו אוּנ דִיא אִיבֶּרִיגֶע זַאכִין וָואשׁ גִיהֶערִין צוּא זַיין גוּף ועם בירור אמונתו כי

עניננו

ר"ל אף ע"פ שאמונה זו ברור אצלו שכל עניניו ביד ה' הוא חייב לעשות את שלו להתעסק באיזה סיבה לטוב לו כמ"ש. למען יברכך ה' בכל אשר תעשה :
מפני

אמונתו כי ענינו מסור אל גזרות הבורא ית' ושבחירת הבורא לו היא הבחירה הטובה הוא חייב להתגלגל לסיבות תועלותיו ולבחור הטוב כנראה לו מן הענין והאלהים יעשה מה שקדמה בו גזרתו והדומה לזה כי אדם אע"פ שקצו ומדת ימיו קשורים בגזרת הבורא יתב' יש על האדם להתגלגל לסיבות החיים במאכל ובמשתה ומלבוש ובמעון כפי צרכו ולא יניח את זה על האלהים שיאמר אם קדם בגזרת הבורא שאהיה ישאר נפשי בגופי מבלי מזון כל ימי חיי ולא אטרה בבקשות הטרף ועמלו וכן אין ראוי לאדם להכנס בסכנות בבטחונו על גזירת הבורא וישתה סמי המות או שיסכן בעצמו להלחם עם הארי והחיות הרעות ללא דוחק או שישליך עצמו בים או באש והדומה לזה ממה שאין האדם בטוח בהן ויסכן בנפשו
וכבר

ענינו מסור אל גזירות הבורא יתברך אונ האטשע דאש גלייבונג איז שוין בייא אים קלאר כלומר האטשע ער גלייבט פאר גיוויש אז זיינע ענינים זיין איבער געענטפערט אין דעם בפעל פון דעם בשעפר יתברך ושבחירת הבורא לו היא הבחירה הטובה אונ וואש דר בשעפר האט אים אויש דער וויילט איז דאש פאר אים צום בעשטין הוא חייב להתגלגל וכו' פון דעסט וועגין בדארף ער זיך מידין אונ פלייסין נאך צוא זוכין דיא מיטלין וואש זיינען צוא זיין העלפונג ולבחור בטוב בנראה לו מן הענין אונ אויש צו דער וויילין וואש פאר אים גוט איז אזו וויא עש דאכט זיך אים והאלהים יעשה מה שקדמה בו גזירתו אונ ווייטער וועט גאט טאן וואש ער האט שוין פריער גוזר גיוועזן והדומה לזה אונ דאש גלייכנעש צו דעם איז כי האדם אע"פ שקיצו ומדת ימיו קשורים בגזרת הבורא אזוא וויא דער מענטש האטשע זיין ענד אונ זיין מאס פון זיינע טעג וויא לאנג ער זאל לעבין היינגט דאך דאש אלץ אן אין דער גזירה פון דעם בשעפר יתברך פון דעסט וועגין יש על האדם להתגלגל לסיבות החיים מוז דער מענטש טראכטין צוא אלע מיטלין וויא ארום ער זאל קאנען זיין לעבין דר האלטין במאכל ובמשתה ובמלבוש ובמעון דהיינו מיט עשין אונ טרינקען אונ קליידין אונ אדירה אויף צו וואוינען מוז ער עש אלץ טאן כפי צרכו ווערליג זיין בדערפינגש ולא יניח את זה על אלהים אונ זאל דאש ניט לאזין שטיין אויף גאט שיאמר אם קדם בגזירת הבורא שאהיה אז ער זאל זאגין ווען דער באשעפער האט שוין פריער גוזר גיוועזין אז איך זאל לעבין ישאיר נפשי בגופי מבלי מזון כל ימי חיי וועט ער איבער לאזין מיין נפש אין מיין גוף כלומר וועט ער מיך לאזין לעבין האטשע איך וועל שוין קיין מאל ניט עשין ולא אטרח בבקשת הטרף ועמלו אונ איך וועל מיך ניט מידין אונ ניט מטריח זיין נאך צוא זוכין מיין שפייז גיהער מען דאך בוודאי אזו ניט זאגין וכן אין ראוי לאדם להכנס בסכנות אונ אזו אויך גיהער אמענטש ניט גיין אין סכנות אריין בבטחונו על גזירות הבורא מיט דעם בטחון וואש ער האט אויף דער גזירה פון דעם בשעפער כלומר ער זאל זאגין ווען דער בשעפער האט פריער שוין גוזר גיוועזן אז איך זאל לעבין וועט איך לעבין אפילו ווען איך וועל גיין אין סכנה אריין וישתה סמי המות אונ זאל סם המות טרינקען או שיסכן בעצמו להלחם עם הארי אדער ער זאל זיך מסכן נפש זיין מלחמה צוא האלטין מיט אלייב אדער מיט אנדערע חיות רעות ללא דוחק ווען קיינער גייט אים דר צו גאר ניט או שישליך עצמו בים או באש אדר ער זאל זיך אריין ווארפין אין ים אריין אדער אין פייער אריין והדומה ממה שאין האדם בטוח בו אונ נאך אזו אגלייכין פון סכנות וואש דר מענטש איז ניט פאר זיכערט אז ער וועט דער פון בשלום ארויש גיין ויסכן עצמו אונ זאל ברייננגן זיך זעלבשט
אין

מפני שמשלו בזה · שלא תאמר בעל עצמו יוכל

וכבר הזהירנו הכתוב מזה במה שכתוב (דברים ו) לא תנסו את ה' אלהיכם וגו' כי איננו נמלט בזה מאחד משני דברים · או שימות ויהיה הוא הממית את עצמו והוא נתבע על זה כאילו המית זולתו מבני אדם אף על פי שמותו על הדרך ההוא בגזירת האלהים וברשותו וכבר הזהירנו שלא להמית שום אדם בשום גלגול באמרו (שמות כ) לא תרצח וכל אשר יהיה המומת קרוב אל הממית יהיה העונש יותר ראוי כמו שאמר (עמוס א) על רדפו בחרב אחיו ושחת רחמיו וגו' וכן מי שהמית את עצמו יהיה עונשו גדול בלי ספק מפני שמשלו בזה כעבד שצוהו אדוניו לשמור מקום לזמן ידוע והזהירו שלא יפרד ממנו עד שיבא שליח אדוניו אליו וכיון שראה שבושש השליח לבא נפרד מן המקום קודם בואו וקצף עליו אדוניו והענישו עונש גדול וכן הממית את עצמו יוצא

אין אסכנה ארייז וכבר הזהירנו הכתוב. כזה אונ דיא תורה האט אונז שוין פריער מזהיר גיוועז מיר זאלין אזעלכע זאכין ניט טאן גלייך וויא עס שטייט אין (דברים) לא תנסו את ה' אלהיכם איר זאלט ניט פרובין גאט אייער גאט כי איננו נמלט בזה מאחד משני דברים ווארום ער קאן ניט אנטרונען ווערין פון איינס פון דיא צווייא זאכין פלומר ווארום אז ער וועט זיך אליין איין סכנה ברייגגען מוז דאך זיין איינס פון צווייא או שימות ענטפער ער וועט שטארבין ויהיה הוא הממ'ת את עצמו דען וועט ער זיך זעלבסט האבין גיטייט והוא נתבע על זה כאילו המית זולתו מבני אדם אונ ער וועט דריבער גישטראפט ווערין גלייך וויא ער האט גיטייט אנאנדער מענטשין אע"פ שמותו על הדרך ההוא בגזירת האלהים וברשותו האטשע זיין טוט איז דאך מיט דער גזירה פון גאט אונ מיט זיין רשות אז ער זאל מיט אזו איין טויט גיטייט מערין ווערט ער פארט דרויף גישטראפט ווארום דיא בחירה איז דאך ביים אמענטשין וכבר הזהירנו שלא להמית שום אדם בש"ם גלגול אונ גאט האט אונז שוין נאך פריער מזהיר גיוועז אז מען זאל ניט טייטין קיין שום מענטשין דורך קיינערלייא זאך באמרו לא תרצח מיט דעם וואס גאט האט גיזאגט דוא זאלשט ניט זיין קיין רוצח היינו דוא זאלשט אים אליין ניט הרגינן אונ דוא זאלשט ניט טאן אזו אזאך אז ער זאל גיהרגת ווערין וכל אשר יהיה המומת קרוב אל הממית אונ דער וואס ווערט גיטייט איז מער נעהנטר פריינד צו דעם וואס טייט אים יהיה העונש יותר ראוי גיהער ער אלץ אגרעשרין עונש צו האבין אזו וויא עס שטייט אין (עמוס) על רדפו בחרב אחיו ושחת רחמיו ווייל ער האט נאך גיאגט זיין ברודער מיט אשווערד אונ האט פאר דארבין זיין רחמנות וואס איין ברודר גיהער צוא האבין אויף דעם אנדערן וכן מי שהמית את עצמו יהיה עונשו גדול בלי ספק אונ אזו אויך דער וואס טייט זיך זעלבסט וועט ער בודאי איין גרויסין עונש האבין ווארום אמענטש צו זיך אליין איז דאך נאך נעהנטר מפני שמשלו בזה ווייל ער איז דרינען גלייך כעבד שצוהו אדוניו לשמור מקום ידוע אזו וויא אקנעכט וואס זיין האר האט אים גיבאטין אז ער זאל היטן איין ארט אויף איין גיוויסע צייט והזהירו שלא יפרד ממנו אונ האט אים גיזאגט ער זאל זיך פון דעם ארט ניט אפ שיידין עד שיבא שליח אדוניו אליו ביז וואנען דער שליח פון זיין האר וועט צו אים קומען וכיון שראה שבושש השליח לבא אונ ווייל דער קנעכט האט גיזעהן אז דער שליח זאמט זיך פון צוא קומען נפרד מן המקום קודם בואו איז ער אוועק גיגאנגען פון דעם ארט איי דער שליח איז גיקומען ויקצף עליו אדוניו איז זיין האר אויף אים ברוגז גיווארין והענישו עונש גדול אונ האט אים גישטראפט מיט אגרוישין עונש וכן הממית את עצמו אונ אזו אויך איז דער וואס טייט זיך אליין

יוצא מעבודת האלהים אל המרותו בהכנסו בסכנת המות ועל כן אתה מוצא שמואל ע"ה אומר (שמואל א טז) איך אלך ושמע שאול והרגני ולא נחשב לו לחסרון בבטחונו על האלהים אך היתה התשובה מאלהים לו במה שמורה כי זריזותו בזה משובחת ואמר לו עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח לה' באתי ושאר הענין ואילו היה זה קצור בבטחונו היתה התשובה אליו אני אמית ואחיה וגו' או הדומה לו כמ"ש למשה ע"ה (שמות ד) עת שאמר לו כי כבד פה וכבד לשון אנכי מי שם פה לאדם וגו' ואם שמואל עם תום צדקתו לא הקל להכנס בסיבה קטנה מסיבות הסכנה אע"פ שהיה נכנס בה במצות הבורא יתברך כשאמר מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי

כל

יוכל למהול הר"ג: כי זריזותו בזה משובחת. שהיה שמואל זריז ונבהל לשאול מאתו יתברך איך יוכל מפני שאול היה לו לזריזות כי סבר שמואל לעשות איזה תחבולה שלא יהיה סכנה ולא יצטרך השם יתברך לעשות נס בהכנס הר"ג

יוצא מעבודת האלהים דער גייט ארויש פון גאטש דינסט אל המרותו צוא ווידער שפעניגין אים בהכנסו בסכנת המות מיט דעם וואש ער איז אריין גיגאנגען אין דער סכנה פון דעם טויט טוט ער אים ווידער שפעניגן אונ דער צערנען ועל כן אתה מוצא שמואל הנביא עליו השלום אומר דרום וועשטו גיפינען וויא שמואל הנביא עליו השלום האט גיזאגט בשעת אז גאט האט אים גישיקט ער זאל גיין זאלבין צוא דוד פאר אמלך איך אלך ושמע שאול והרגני וויא אזוא וועל איך גיין אים זאלבין פאר אמלך אונ שאול המלך וועט דר הערין וועט ער מיך הרגנען האט ער ניט גיוואלט אריין גיין אין אסכנה ולא נחשב לו לחסרון בבטחונו על אלהים אונ עש איז אים דאך ניט גרעכנט גווארין פאר קיין חס־ון אין זיין בטחון אויף גאט אך היתה התשובה מאלהים לו נייערט גאט האט אים גיענטפערט אזו איין תשובה במה שמורה כי זריזותו בזה משובחת וואש דיא תשובה ווייזט זיין זריזות וואש ער האט דרינען גיהאט איז גלויבט כלומר פון דער תשובה פאר שטייט מען אז ער האט גוט גיטאן וואש ער האט זיך ניט גיוואלט מסכן נפש זיין ואמר לו עגלת בקר תקח בידך אונ והא ראיה אז גאט האט אים גיענטפערט נעם מיט דיר איין יונגע רינד ואמרת לזבוח לה' באתי ושאר הענין אונ זאלשט זאגין איך בין גיקומען צו שעכטן איין קרבן צו גאט וויא נאך ווייטער שטייט ואילו היה זה קיצור בבטחונו אונ ווען דאש זאל זיין איין קירץ צו זיין בטחון כלומר ווען מיט דעם וואש ער האט זיך ניט גיוואלט מסכן זיין האט ער גיהאט איין קארגין בטחון היתה התשובה אליו וואלט דאך אים גאט גיקאנט ענטפערין אני אמית ואחיה וכו' איך קאן טייטין אונ לעבדיג מאכין או הדומה לזה אדער אנאנדער תירוץ פון אזוא אגלייכינעש כמו שאמר למשה ע"ה אזוא וויא גאט האט גיזאגט צוא משה רבינו עליו השלום עת שאמר לו כי כבד פה וכבד לשון אנכי אז משה האט אים גיזאגט דען איך האב איין שווער מויל אונ אשווער לשון כלומר איך קאן ניט רעכט רייהן וויא קאן איך גיין אין שליחות צוא פרעה האט אים גאט גיענטפערט מי שם פה לאדם ווער האט דען גימאכט איין מייל צוא אמענטשין וכו' אונ ווען ער האט צוא שמואל ניט אזו גיענטפערט איז גידרונגען אז שמואל האט גוט גיטאן וואש ער האט זיך ניט גיוואלט מסכן נפש זיין ואם שמואל עם תום צדקתו לא הקל אונ ווען שמואל וואש ער איז גיוועז אזו אצדיק האט ער עש ניט גיוואלט פאר גרינג האלטין להכנס בסיבה קטנה מסיבות הסכנה ער זאל אריין גיין אין דער קלענסטער סיבה פון אסכנה אע"פ שהיה נכנס בה במצות הבורא יתברך האטשע ער וואלט דאך אין דער סכנה אריין גיגאנגען מיט דעם בפעל פון דעם בשעפר יתברך כשאמר לו מלא קרנך שמן אז גאט האט אים גיזאגט דער פיל דיין הארין מיט אייל ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי אונ

גייא

כל שכן שיהיה זה מגונה מזולתו מבלתי מצות הבורא
ית׳ . או שינצל בעזרת הבורא יתב׳ לו ויאבדו זכיותיו
ויפסיד שכרו כמ״ש רז״ל בזה הענין לעולם אל יעמוד אדם
במקום סכנה ויאמר שעושין לו נס שמא אין עושין לו נס ואם עושין לו נס מנכין לו
מזכיותיו ואמר יעקב אבינו ע״ה (בראשית לב) קטנתי מכל החסדים ואמר המתרגם בפירושו
זעירין זכוותי מכל חסדין ומכל טבוון · וכמו שאמרנו בחיים ובמות כן נאמר בחיוב תביעת
סיבות הבריאות המזון והמלבוש והדירה והמדות הטובות ולהרחיק שכנגדם עם
בירור אמונתו כי הסיבות אין מועילות אותו בזה כלום אלא בגזרת הבורא יתברך
כאשר

כר״נ: או שינצל כו׳ · סוף אחד מספני דברים דאי שנכנס בסכנה או שימות כנ״ל

גייא איך ווער דיך שיקן צו ישי פון בית לחם אונ זאלשט דארטן זאלבין איינעם פון זיינע זין
מיר פאר א מלך האט ער פארט ניט גיוואלט אריין גיין אין אסכנה כל שכן שיה׳ה זה מגונה מזולתו
מבלתי מצות הבורא יתברך איז שוין אבל שכן אז דער איז ערגר פון דעם אנדערן מיט דעם וואש
ער גייט אריין אין אסכנה וואש דער בשעפער הייסט אים גאר ניט אונ שיקט אים גאר אהין
ניט כלומר ווארום ער מיינט דאך אז דער מיט וואש ער גייט אין אסכנה אריין האט ער דער
מיט אשטארקין בטחון אויף גאט אונ דער וואש האט מורא צו גיין אין דער סכנה אריין האט
ער ניט קיין רעכטין בטחון איז ער דאך נאך בעסר פון דעם אנדערין דרום זאגט דער מחבר
לא די וואש ער איז נישט גלייך צום אנדערין נאר ער איז נאך ערגער או שינצל דאש גייט
אויף דעם וואש דער מחבר האט אויבין גיזאגט אז דער וואש גייט אין דער סכנה אריין קאן
דאך אנדערש ניט זיין נאר איינש פון דיא צווייא האט ער פריער מפורש גיוועזן איינש
דהיינו אז ער וועט גיטייט ווערין וועט ער אויף דעם גישטראפט ווערין אונ היינט איז ער
מפורש דאש אנדערע או שינצל בעז״ת הבורא יתברך לו אדער דער בשעפער יתברך וועט אים
העלפין אונ ער וועט ניצול ווערין פון דער סכנה ויאבדו זכיותיו וועלין פאר לארין ווערין זיינע
זכיות ויפסיד שכרו אונ ער וועט אן ווערין זיין שכר וואש ער וואלט גיהאט פר דיא זכיות אזו וויא
אונזערע חכמים ז״ל האבין גיזאגט אין דעם ענין לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה אייביג גיהער
א מענטש ניט שטיין אויף אזו איין ארט וואו עש איז אסכנה שמא אין עושין לו נס ווארום טאמער
וועט אים גאט ניט טאן קיין נס וועט ער גיטייט ווערין ואם עושין לו אונ אז מען וועט אים יוא
טאן אנס אונ ער וועט ניט גיטייט ווערין מנכין לו מזכיותיו איז מען אים מנכה פון זיינע מצות אונ
יעקב אבינו עליו השלום האט גיזאגט קטנתי מכל החסדים איך בין גימינערט גיווארין פון אלע
חסדים ואמר המתרגם בפרושו מאכט דער מתרגם אויף דעם דאש פירוש זעירין זכותי מיינע זכיות
זיינען גימינערט גיווארן מכל חסדין ומכל טבוון איבער דיא אלע חסדים אונ גוטש וואש דוא האשט
מיט מיר גיטאן האב איך מורא דוא האשט מיר מנכה גיוועזן פון מיינע זכיות וכמו שאמרנו בחיים
ובמות אונ אזו אויך וויא מיר האבין גיזאגט פון לעבין אונ שטארבין כן נאמר בחיוב תביעת סיבות
הבריאות אזו אויך וועלין מיר זאגין אז דר מענטש איז מחויב צוא זוכין דיא מיטלין וואש זייא
גיהערין צוא זיין גזונדקייט והמזון והמלבוש והדירה והמדות הטובות אונ צום שפייז אונ קליידונג
אונ צום וואנונג אונ צו דיא גוטי מדות ולהרחיק שכנגדם אונ דאש אלץ וואש שאט צוא דיא
אלי זאכין זאל ער זייא דער ווייטערין עם בירור אמונתו כי הסיבות אינו מועילות אותו כלום חאטשי
דאש גלייבונג איז דאך גאנץ קלאר בייא אים אז דיא סיבות קאנין אים גאר ניט העלפין
אלא בגזירת הבורא יתברך נאר מיט דעם באפעל פון דעם בשעפער פון דעסט וועגין בדארף ער
פארט

כנ"ל או בינגל כו' : אם יזדמנו לו המים : ולס"א כגירסא אם לא יזדמנו לו הגשמים : ואמר אחד מן החסידים אני תמיה כו' . כי העשיר הוא אפוטרופוס של עני כמ"ש לעיל כמ"ש וחי אחיך עמך חייו ופרנסתו של אחיך העני עמך הוא כמו שיתבאר לפנינו

כאשר יש לבעל האדמה להרוש אותה ולנקותה מן הקוצים ולזרעה ולהשקותה אם (ס"א לא) יזדמנו לו המים (ס"א הגשמים) ויבטח על הבורא יתב' להפרותה ולשמרה מן הפגעים ותרבה תבואתה ויברך אותה הבורא ואין ראוי לו להניח האדמה מבלי עבודה וזריעה בבטחונו על גזירת הבורא שתצמיח האדמה בלתי זרע שקדם לו וכן בעלי המלאכה והסחורה והשכירות מצווין לחזור על הטרף בהם עם הבטחון באלהים כי הטרף בידו ורשותו ושהוא ערב בו לאדם ומשלימו לו באיזו סיבה שירצה ואל יחשוב כי הסיבה תועילהו או תזיקהו מאומה ואם יבא לו טרפו על פנים מאופני הסיבות אשר התעסק בהם ראוי לו שלא יבטח על הסיבה ההיא וישמח בה ויוסיף להחזיק בה ויטה לבו אליה כי יהלש בטחונו באלהיו אך אין ראוי

פארט נאך זוכין נאך דיא סיבות וואש העלפין אים צוא דיא אלי זאכין כאשר יש לבעל האדמה להרוש אותה אזוא וויא דער וואש האט פעלדער מוז ער דאך דאש פעלד אקערין ולנקותה מן הקוצים אונ אויש צוא ריינגען עש פון דיא דערנר ולזורעה ולהשקותה אונ זייען אונ אן טרינקן עש אם יזדמנו לו המים אז ער האט דער צוא וואשער ויבטח על הבורא יתברך אונ ער בדארף האבין אבטחון אויף דעם באשעפר יתברך להפרותה ולשמרה מן הפגעים אז ער זאל דאש פעלד פרוכפרין כלומר ער זאל מאכן שפראצין פירות דרינגן אונ צו היטן פון שאדין ותרבה תבואתה אונ איר תבואה זאל זיך מערין ויברך אותה הבורא אונ דער באשעפר זאל דרינען דיא ברכה אריין געבין ואין ראוי להניח האדמה מבלי עבודה וזריעה אונ ער גיהער ניט צוא לאזין שטיין דאש פעלד ער זאל גאר דרינען ניט ארבטן אונ ניט זייען בבטחונו על גזירת הבורא שתצמיח האדמה אונ זאל זיך פאר לאזין אויף גאט אז ער וועט אים דאש פעלד מאכין שפראצין בלתי זרע שקדם לו האטשי ער האט עש פריער ניט גיזייעט גיהער ער בוודאי אזו ניט טאן וכן בעלי המלאכה והסחורה והשכירות אונ אזו אויך דיא בעלי מלאכות אדער סוחרים אדר דיא וואש זיינען בייא דעם אנדרן פאר דונגין צוא ארבטן מצווין לחזור על הטרף בהם דיא בדארפין נאר צוא זוכין נאך זייער שפייז מיט דיא זאכין כלומר איטליכער מיט זיין זאך דער בעל מלאכה מיט דער מלאכה אונ דער סוחר מיט זיין סחורה עם הבטחון באלהים נאר זייא מוזין דער בייא האבין אבטחון אויף גאט כי הטרף בידו וברצותו ווארום דאש שפייזונג איז אין זיין מאכט אונ אין זיין רשות ושהוא ערב בו לאדם אונ אז ער האט ערב גיוועזן דער מיט דעם מענטשין אז ער וועט זיך פלייסין צוא טאן אזאך פון זיין שפייז וועט ער אים העלפין ומשלימו לו באיזה סיבה שירצה אונ וועט אים עש גומר זיין דורך וואש פאר אזאך ער וועט וועלין ואל יחשוב כי הסיבה תועילהו או תזיקהו מאומה אבער ער זאל ניט טראכטין אז דיא זאך וואש ער טוט קאן אים אליין יפים העלפין אדר שאדן טאן נאר ער זאל וויסין אז עש מוז אלץ זיין אזו וויא הש"י האט גוזר גיוועזן ואם יבא לו טרפו אונ אז זיין שפייז וועט אים קומן על פנים מאופני הסיבות אשר התעסק בהם דורך דיא אופנים פון דיא זאכין וואש ער האט זיך אין זייא מתעסק גיוועזין ראוי לו שלא יבטח על הסיבה ההיא איז ראוי צוא אים אז ער זאל זיך ניט פאר לאזין אויף דער דאזיגר זאך ער זאל מיינען אז דיא זאך האט אים זיין שפייז גיבראכט וישמח בה אונ זאל זיך דער מיט משמח זיין ויוסיף להחזיק בה אונ זאל נאך מערן צוא האלטין זיך אין איר ויטה לבו אליה אונ זאל זיין הארץ נייגין צו איר זאל ער אזו ניט טאן כי יחלש בטחונו באלהיו ווארום דורך דעם ווערט אים שלאף זיין דר בטחון

ראוי לו להשוב כי תועילנו יותר ממה שקדם בדעת הבורא ואל ישמח בהדבקו בה וסבובו עליה אך יודה הבורא אשר הטריפו אחר יגיעתו ולא שם עמלו וטרחו לריק כמ"ש (תהלים קכח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך ואמר אחד מן החסידים אני תמיה ממי שנותן לחבירו מה שגזר לו אצלו הבורא ואח"כ יזכיר לו טובתו עליו בו ויבקש להודות אותו עליו ויותר אני תמיה ממי שקבל טרפו ע"י אחר מוכרח לתתו לו ויכנע לו ויפייסהו וישבחהו

לשונו בפי' חלק השני : ויותר אני תמיה כו' מוכרח לתתו לו ויכנע לו כו' · ר"ל שאינו נותן שבח והודאה להש"י שהזמין פרנסתו ע"י ועשה אותו אפוטרופס עליו רק נכנע לאדם זה לבדו ומחניפו כאלו הוא נתן לו משלו ויתבאר דבר זה בפירוש חלק הג' באורך ומשם תבין ג"כ מה שאמר מוכרח לתתו לו שהוא קצת קשה שהרי בצדקה הוא מ"ע פתוח תפתח נתון תתן וכן כמה אזהרות של הצדקה איך נאמר שאדם מוכרח לתתו לו וכ"כ עוד לקמן בפי' ח"ב ואלו השכילו הבינו כי אין ביכולתם ולא בכחם לא לתת ולא למנוע למי שגזר הבורא אלא לא היו מקוים לזולתו כו' וכ"כ עוד כמה פעמים ובאמת דבר מבואר הוא שהאדם מושגח על כל עניניו ובפרט בענין פרנסתו וצרכו ולכאורה סותרים זה את זה וליישב הענינים האלה ג"כ הוא כפי מה שכתבתי בפ"ע משער השלישי ע"ש והוא כפי הנחת המחבר בכמה מקומות משער הזה ובפרט בפי' ח"ד ע"ש שהגמר של כל דבר אין ביד האדם רק הבחירה וההסכמה לדבר והש"י הוא הגומר והמשלים של כל הדברים א"כ נוכל לומר שכך היא המדה שהאדם מחויב לבחור ולהסכים ולהרוב מהונו לצדקה כפי נדבת לבו לתת לעניים או לעני זה וכאשר ירצה הבורא לפרנס זה העני מן הנדבן ההוא מזמין לסונדק א' ויתנה לזה ברצון הבורא בו ולפעמים לאחר כפי חכמתו ית' או אם אינו טוב לפניו מכשילו בב"א שאינם מהוגנים או באחר מניעות אבל העיקר שהוא יתחדל לעשות את שלו לתת צדקה ולגמול חסד ואם ימנע ממנו להשלים הוא עשה את שלו ויקבל שכרו משלם מעם ה' וכן הוא בכל המצות ובכל המעשים שבעולם כמו שהארכתי בזה בסוף פרק חלק השלישי ובכן משפטי ה' אמת צדקו יחדיו ובזה תבין מ"ש בריש פ"ג וכל רחמים וחמלה שיהיה לאדם כלם הם מרחמי הא-ל ע"כ שהש"י נותן בלב זה שיתן לזה ובזה נתבארו כמה דברים קשים בפרטי הנהגת הש"י בעולמו ולמי שמסתכל בה ובזה תבין רוב השער הזה בעזה"י :

כבכס

בִּטָחוֹן וָואשׂ עֶר הָאט אויף גָאט כְּלוֹמֶר אַז עֶר מֵיינְט אַז זַיין פְּלַייסוּנְג אִיז אִים אויךְ גוֹרֵם זַיין שְׁפַּייז הָאט עֶר דָאךְ נִיט קֵיין רֶעכְטֶען בִּטָחוֹן אויף גָאט אך אין ראוי לו להשוב נָאר עֶר גִיהֶער נִיט צוּא טְרַאכְטִין כי תועילנו יותר ממה שקדם בדעת הבורא אז דִיא סִיבָּה וֶועט אִים מֶער הֶעלְפִין פוּן דֶעם וָואשׂ דֶער בַּשֶׁעפֶּר הָאט שׁוֹין פְרִיעֶר גוֹזֵר גִיוֶועזִין ואל ישמח בהדבקו בה וסבובו עליה. אוּנ עֶר זָאל זִיךְ נִיט מְשַׂמֵחַ זַיין אִיבֶּער דֶעם וָואשׂ עֶר הָאט זִיךְ פִיר גִינוּמֶן דִי זַאךְ אוּנ הָאט זִיךְ מַטְרִיחַ גִיוֶועזִין בִּיז עֶר אִיז גִיקוּמֶן צוּא אִיר וָוארוּם גָאט קָאן אִים שְׁפַּייזִין פוּן אַנְדֶר זַאךְ אַזוֹ גוּט וִויא פוּן דֶער זַאךְ אך יודה הבורא נָאר עֶר זָאל לוֹיבִּין דֶעם בַּשֶׁעפֶּער אשר הטריפו אחר יגיעתו וָואשׂ עֶר הָאט אִים גִישְׁפַּייזְט נָאךְ זַיין מִידַקַייט וָואשׂ עֶר הָאט זִיךְ גְמִידְט ולא שם עמלו וטרחו לריק אוּנ עֶר הָאט נִיט גִיטָאן זַיין מִיא אוּנ זַיין טִירְחָא אוּם זִיסְט אַזוֹ וִויא עֶשׂ שְׁטֵייט אִין (תהלים) יגיע כפיך כי תאכל אַז דוּא וֶועשְׂט דַיין מִידַקַייט עֶסִין אשריך וטוב לך וֶועט דִיר וואוֹל זַיין אויף דֶער וֶועלְט אוּנ אויף יֶענֶר וֶועלְט ואמר אחד מן החסידים אוּנ אֵיינֶר פוּן דִיא חֲסִידִים הָאט גִיזָאגְט אני תמיה ממי שנותן לחבירו אִיךְ פַּאר וואוּנְדֶער מִיךְ פוּן אַזֶעלְכִין וָואשׂ עֶר גִיט צוּא זַיין חָבֵר מה שגזר לו אצלו הבורא דָאשׂ וָואשׂ דֶער בַּשֶׁעפֶּר הָאט גוֹזֵר גִיוֶועזִין אַז עֶר זָאל עֶשׂ אִים גֶעבִּין ואחר כך יזכיר לו טובתו עליו בו אוּנ דֶער נָאךְ זָאל עֶר אִים גְדֵיינְקִין דִיא טוֹבָה וָואשׂ עֶר הָאט אִים גִיטָאן אוּנ וִויל עֶר זָאל אִים דֶער פַאר אָפּ דַאנְקִין כְּלוֹמֶר אִיךְ פַאר וואוּנְדֶר מִיךְ אַז אֵיינֶר גִיט אַיין אָרוּם מַאן צְדָקָה הָאט דָאךְ דֶער בַּשֶׁעפֶּר אַזוֹ גוֹזֵר גִיוֶועזִין אַז דֶער מֶענְטְשׁ זָאל דֶעם אָרוּם מַאן אַזוֹ פִיל גֶעבִּין אוּנ דֶער נָאךְ וִויל עֶר אַז דֶער אָרוּם מַאן זָאל אִים אָפּ דַאנְקִין (עיין בהגיה שמתרץ כאן כמה קושיות וסתירות דברי המחבר) ויותר אני תמיה אוּנ נָאךְ מֶער פַר וואוּנְדֶר אִיךְ מִיךְ ממי שקבל טרפו על ידי אחר אויף דֶעם וָואשׂ עֶר הָאט גִיקְרִיגְן זַיין שְׁפַּייז דוּרְךְ אַנְאנְדֶרִין מוכרח לתתו לו וָואשׂ יֶיענֶער מוּז דָאשׂ אִים גֶעבִּין וָוארוּם הַשֵׁ"י הָאט אַזוֹ גוֹזֵר גִוֶועזִין ויכנע לו אוּנ עֶר הַאלְט זִיךְ אוּנְטֶער טֶענִיג פַאר אִים ויפייסהו וישבחהו אוּנ בֶּעט אִים תָּמִיד אִיבֶּער אוּנ לוֹיבְּט אִים

וישבחהו ואם לא יבואהו הטרף על הפנים אשר סבב עליהם אפשר שטרף יומו כבר קדם אצלו והוא ברשותו או שבא לו על פנים אחרים ועל איזה פנים שיהיה ראוי לו להתעסק בסבות ואל ירפה מחזור עליהם כשהם ראויו׳ למדותיו ולגופו כאשר קדמתי ויבטח עם זה על אלהיו שלא יעזבהו ולא ירפהו ולא יתעלם ממנו כמ״ש (נחום א) טוב ה׳ למעוז ביום צרה וגו׳ וכן נאמר בענין הבריאות והחולי כי על האדם לבטוח בבורא בזה ולהשתדל בהתמדת הבריאות בסיבות אשר מטבעם זה ולדחות המדוה כמו שנהגו לדחותו כמו שצוה הבורא יתעלה (שמות כא) ורפא ירפא מבלי שיבטח על סיבות הבריאות והחולי שהן

כשהם ראויים למדותיו · כמ״ש לעיל בפ״ג ומי שהוא מבני אדם חזק בגופו כו׳ ע״ש : בסיבות אשר מטבעם זה · ר״ל יבחדל להשביע רעבונו בדברים שהם בטבע משברים רעבון כלחם וכיוצא וכן לרפאות חולה בדברים שהם מרפאים כטבע ואל יצא ממנהגו של עולם ברפואות או במאכלות לעבות ספק הטבע והמנהג ולסמוך על נס אע״פ שלפעמים בעת הצורך

דער פאר אונ מיטן אמת וואלט ער בדארפט אונטער טעניג זיין צו השי״ת וואש ער גיט אים זיין שפייז דורך דעם מענטשן אבער צוא דעם מענטשין בדארף ער ניט זיין אונטער טעניג אונ ניט לויבין אים דער פר ווארום דר מענטש מוז אים שפייזין ווייל השי״ת האט אזו גוזר גיוועזן ואם לא יביאהו הטרף על הפנים אשר סבב עליה אונ ווען ער האט ניט גיקריגין זיין שפייז דורך דיא זאכין וואש ער האט גיזוכט אונ האט זיך גימיד איבער זייא אפשר שטרף יומו כבר קדם אצלו קאן דאש זיין אז זיין שפייז פון דעם טאג האט ער נאך גיקריגין פון פריער והוא ברשותו אונ דאש שפייז איז שוין אין זיין רשות כלומר פון דעם משא ומתן אדער פון דר מלאכה וואש ער האט פריער גיטאן האט ער שוין פאר דינט זיין שפייז אויף דעם טאג או שבא לו על פנים אחרים אדער זיין שפייז וועט אים קומן אויף אנדער אופן דהיינו השי״ת וועט אים צוא שיקן אנדער משא ומתן אדר אמלאכה וועט ער פון יענעם פאר דינען זיין שפייז ועל איזה פנים שיהיה אונ עש מעג זיין אין וואשער איין אופן עש איז כלומר וויא אזו מיט אים פירט זיך ראוי לו להתעסק בסיבות גיהער אלץ דער מענטש עוסק זיין אין אזעלכי זאכין ער זאל דורך זייא קאנען גישפייזט ווערין ואל ירפה מחזור אחריהם אונ זאל זיך ניט אפ לאזין פון נאך צוא זוכין נאך זייא כשהם ראויות למדותיו ולגופו נאר אז די זאכין זיינען ראוי צו זיינע נאטורין אונ צוא זיין גוף כלומר זיין גוף זאל קאנען זייא ליידן כאשר קדמתי אזו וויא איך האב אויבין גיזאגט אין דעם פינפטען פרק ויבטח עם זה על אלהיו שלא יעזבהו ולא ירפהו אונ דער בייא זאל ער אבטחון האבין אויף גאט אז ער וועט אים ניט פאר לאזין אונ וועט אים ניט שלאף מאכין ולא יתעלם ממנו אונ וועט זיך פון אים ניט פאר הוילן אזו וויא עש שטייט אין (נחום) טוב ה׳ למעוז ביום צרה גאט איז גוט צוא איין שטארקייט אין דעם טאג פון אצרה וכן נאמר בענין הבריאות והחולי אונ אזו אויך ווערן מיר זאגין אין דעם ענין פון גיזונדהייט אונ קראנקייט כי על האדם לבטוח בבורא בזה אז דער מענטש בדארף זיך דרינן אוף גאט פאר לאזין ולהשתדל בהתמדת הבריאות בסיבות אשר מטבעם זה אונ צוא זוכן זיך זיין גיזונדהייט אונטער האלטין דורך אזעלכע זאכן וואש זייער טבע ברייננגט עש מיט כלומר וואש מיטן דרך הטבע זיינן די זאכין גוט צו גיזונדהייט ולדחות המדוה כמה שנהגו לדחותו אונ דיא ווייא טאג פון זיך אוועק צו שטויסין כלומר דאש קראנקייט צו היילן דורך אזעלכע זאכין וואש דער דרך הטבע איז אז דיא זאכין היילן דאש קראנקייט כמו שצוה הבורא יתעלה אזוא וויא דער בשעפר יתעלה האט גבאטן אין דער תורה ורפא ירפא אונ ער זאל אים לאזין היילן מבלי שיבטח על סיבות הבריאות והחולי אבער ער זאל ניט אבטחון האבין אויף דיא זאכין פון גזונדקייט אדער שלאפקייט

שהן מועילות או מזיקות אלא ברשות הבורא וכאשר יבטח בבורא ירפאהו מחוליו בסיבה ובלתי סיבה כמ"ש (תהלים קז) ישלח דברו וירפאם וגו' ואפשר שירפאהו בדבר המזיק הרבה כמו שידעת מענין אלישע במים הרעים שריפא היזקם במלח וכן (שמות טו) ויורהו ה' עץ וישלך אל המים ואמרו הקדמונים שהיה עץ של הרדופני וכמוהו (ישעיה לח) ישאו דבלת תאנים וימרחו על השחין ויחי וכבר ידעת מה שהיה מענין אסא כשבטח על הרופאים והניח בטחונו באלהים בחליו ואמר הכתוב (איוב ה) כי הוא יכאיב ויחבש וגו':

הלוך וכביכולת כה' ירפאהו אפי' בדבר המזיק הרבה כו' אבל האדם בעצמו לא יעשה כן שהוא כסיל מתעבר ובוטח כנ"ל: עץ של הרדופני · תנחומא פ' בשלח:

ופירוש החלק השני הוא בעניני קניני האדם וסיבות טרפו ואופני עסקיו כמסחור ומלאכה והליכות הדרכים ומינוי ושכירות עבודת המלכים וגזברות וקבלנות ואמנה

ופירוש החלק השני ומינוי · נתמנה אלא ה' לעשות לו עניניו: ואמנה · מקבל סחורות או ממון בהלואה ובאחריי

שלאפקייט צו מיינן שהן מועילות או מזיקות אז דיא זאבין קאנן עפיש העלפין אדער שאדין טאן אלא ברשות הבורא נאר ער זאל וויסין אז דאש איז אלץ מיט דעם רשות פון דעם בשעפר וכאשר יבטח בבורא אונ אז ער וועט זיך פאר לאזין אויף גאט ירפאהו מחליו בסיבה ומבלתי סיבה קאן ער אים היילן זיין קראנקייט סייא דורך דער זאך וואש ער טוט דער צו כלומר סייא דורך דיא רפואות וואש ער נעמט צוא דעם קראנקייט סייא אפילו גאר אן רפואות קאן ער אים אויך היילן אזוא וויא עש שטייט אין (תהלים) ישלח דברו וירפאם ער וועט שיקן זיינע רייד אונ וועט זייא היילן ואפשר שירפאהו בדבר המזיק הרבה אונ עש קאן נאך זיין אז ער וועט אים היילן מיט אזו אזאך וואש עש שאט זייער כמו שידעת מענין אלשע במים הרעים שריפא היזקם בטלח אזו וויא דו ווייסט פון אלישע וואש ער האט גהיילט די שלעכטע וואסר מיט זאלץ אונ אזו שטייט אין (שמות) ויורהו ה' עין וישלך וכו' אונ גאט האט אים גיוויזן איין האלץ אונ ער האט אים ארין גוואריפן אין וואשר ארין זיינן דיא וואשר זיס גיווארין ואמרו הקדמונים שהיה עץ של הרדופני האבן דרוף אונזערי ערשטע חכמים גיזאגט דאש איז גיוועזן איין האלץ וואש האט גהייסן הירדופני אונ דאש האלץ איז ביטער אונ דער מיט זיינען די וואשרין זיס גווארין וכמוהו אונ אזו שטייט אין (ישעיה) ישאו דבלת תאנים לאזין זייא נעמן דארע פייגין וימרחו על השחין ויחי אונ לאזין זייא שמירן אויף דעם שחין וועט ער פאר היילט ווערין וכבר ידעת מה שהיה מענין אסא אונ דו ווייסט דאך שוין וויא עש איז גיוועזן מיט אסא המלך כשבטח על הרופאים והניח בטחונו באלהים בחליו אז ער האט אין זיין קראנקייט אבטחון גיהאט אויף דיא רופאים אונ האט אוועק גילאזין זיין בטחון אן גאט אונ דער פסוק זאגט אין (איוב) כי הוא יכאיב ויחבש דען ער שיקט איינעם וויא טאג אונ היילט אים ווידער:

ופירוש החלק השני הוא אונ דאש בשיידניש פון דעם אנדרן חלק איז בעניני קניני האדם אין דיא פירונג פון דעם גוטש וואש אמענטש האט זיין אייגניש וסיבות טרפו אונ פון די סיבות פון זיין שפייז ואופני עסקיו מסחורה ומלאכה אונ וואש פאר איין אויפן ער זאל נוהג זיין מיט זיינע עסקים פון סחורה אדר פון אמלאכה והליכות דרכים אדר ווען ער מוז גיין אין דיא וועגן כלומר ווען ער בדארף פארין מיט סחורה אין וועג ארין ומינוי אדער ווען ער איז גישטעלט גיווארין איבר אזאך ושכירות עבודת המלכים אדער די דינשט וואש איינער דארף טאן צו די מלכים וגזברות וקבלנות אדר ער איז איין גבאי אדער איין שאץ מיינשטער ואמנה אדער ווען ער נעמט סחורות

אויף

ובאשראי על נאמנות · ואם יגזור לו הבורא בתוספת על זה · רלה לומר יותר מכדי ספוקו : תבואהו מבלי טורח · בוודאי יבוא מה שנגזר לו אף אם לא יטרח כ"כ ולא יאמר שאין מתעשרין עד שיטריח הרבה וירבה לחזור אחר הסיבות כי אין לה' מעצור וגומר : כי לא יעברנו חקו · כי אין מעבירין ממנו חקו ופרנסתו ומה שנגזר לו אל זולתו לתת לאיש אחר כי אין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו : ולא יקדים כו' · ולא יבא לו מה שנגזר לו לא קודם ולא לאחר זמנו רק לכל זמן ועת לכל חפץ באותו שעה ובאותו מקום שנגזר ולא יעבור : ויש שמנהיג הבורא כו' · ור"ל וכן נמצא בעולם שמשים הש"י אדם אחד כמו אפוטרופס שעל ידו יזונו כמה ב"א לכהון לותו שהיא אם יתנהג

ואמנה וספרות ומינוי העבודות והליכות המדברות והימים והדומה לזה ממה שמתעסקין בו לקבץ ממון ולהרבות מותרי המחיה ואופני יושר הבטחון בהם על האלהים שיתעסק במה שזימן לו הבורא מהם לצורך ספוקו ומזונו ולהגיע אל מה שיש בו די מן העולם ואם יגזור לו הבור' בתוספות על זה תבואהו מבלי טורח ויגיעה כאשר יבטח על האלהים בה ולא ירבה להזור על הסיבות ולא יסמך עליהם בלבו ואם לא יגזרו לו יותר מן המזון אם היו משתדלים כל אשר בשמים ובארץ להוסיף עליו לא היו יכולים בשום פנים ולא בשום סיבה וכאשר יבטח באלהים ימצא מנוחת לבו ושלות נפשו כי לא יעברנו הקו אל זולתו ולא יקדים ולא יאחר מעתו הנגזר לו בו ויש שמנהיג הבורא טרפי רבים מבני אדם על יד איש אחד מהם

אויף בָּארְג אָדֶר עֶר לַייעֶט גֶעלְט וספרות אוּנ שְׁעְרִין אָדֶר שְׁרַייבְּן ומינוי העבודות אָדֶער אַנְדֶערֶע עֶרְלֵייא אַרְבֶּעט והליכות המדברות והימים אָדֶר צוּ גֵיין אִין מִדְבָּרִיות אוּנ אִיבֶּר יַמִּים והדומה לזה ממה שמתעסקין בו לקבץ ממון אוּנ נָאךְ אַזוֹ אַגְלַייכִין וָואשׁ מֶען אִיז דְרִינֶען עוֹסֵק אַיין צוּ זַאמְלֶן גֶעלְט ולהרבות מותרי המחיה אוּנ צוּא מֶערִין זִיךְ פִיל שְׁפַּייז כְּלוֹמֶר מֶער אֵיידֶער עֶר בַּדַארְף ואפני יושר הבטחון בהם על האלהים אוּנ דֶער אוֹפֶן וִויא מֶען גִיהֶער אִין דִיא אַלֶע זַאכִין שְׁטֶעלֶן זַיין בְּטָחוֹן אוֹיף גָאט שיתעסק במה שזימן לו הבורא וכו' עֶר זָאל זִיךְ מִתְעַסֵּק זַיין מִיט דֶעם וָואשׁ דֶר בַּשֶׁעפֶּר הָאט אִים בַּשֶׁערְט אַז עֶר זָאל דֶער פוּן הָאבִּין וָואשׁ עֶר בַּדַארְף נֵייטִיג צוּ זַיין שְׁפַּייז אוּנ צוּ זַיין בַּדֶרְפֶנִישׁ ולהגיע וכו' אוּנ עֶר זָאל גְרֵייכִין אַזוֹ פִיל וָואשׁ עֶר וֶועט אוֹיף דֶער וֶועלְט גִינוּג הָאבִּין כְּלוֹמֶר עֶר זָאל נִיט וֶועלִין דַוְקָא רַייךְ וֶוערִין נָאר עֶר זָאל הָאבִּין זַיין בַּדֶערְפֶנִישׁ ואם יגזור לו הבורא בתוספת על זה אוּנ וֶוען דֶער בַּשֶׁעפֶּר וֶועט גוֹזֵר זַיין אַז עֶר זָאל מֶער הָאבִּין פוּן זַיין בַּדֶערְפֶנִישׁ תבואהו מבלי טורח ויגיעה וֶועט עֶשׁ אִים ווּאול קוּמֶן אָן מִיא אוּנ אָן טִירְחָא כאשר יבטח על האלהים בה אַז עֶר וֶועט זִיךְ נָאר דְרִינֶן אוֹיף גָאט פַאר לָאזִין ולא ירבה לחזור על הסיבות אוּנ וֶועט נִיט מֶערִין נָאךְ זוּכִין נָאךְ דִיא סִיבּוֹת כְּלוֹמֶר עֶר וֶועט נִיט טָאן קַיין פִיל מַשָּׂא וּמַתָּן ולא יסמך עליהם בלבו אוּנ עֶר וֶועט זִיךְ אוֹיף דִיא סִיבּוֹת נִיט סוֹמֵךְ זַיין אִין זַיין הַארְץ כְּלוֹמֶר עֶר זָאל נִיט זָאגִן וַוייל אִיךְ טוּא פִיל מַשָּׂא וּמַתָּן וֶועל אִיךְ בְּוַודַאי רַייךְ וֶוערִין ואם לא יגזרו לו יותר מן המזון אוּנ וֶוען עֶשׁ אִיז אוֹיף אִים נִיט נִגְזַר גְוָוארְן מֶער פוּן זַיין שְׁפַּייז כְּלוֹמֶר עֶשׁ אִיז נִיט נִגְזַר גְוָוארְן עֶר זָאל פִיל פַאר דִינֶען אם היו משתדלים כל אשר בשמים ובארץ להוסיף עליו וֶוען זֵייא זָאלִין זִיךְ פְלַייסְן אַלֶע וָואשׁ אוֹיף דֶעם הִימֶעל אוּנ וָואשׁ אוֹיף דֶער עֶרְד זֵייא זָאלִין אִים עֶפִּישׁ מֶערְן לא היו יכולים בשום סיבה בשום פנים וָואלְטְן זֵייא עֶשׁ נִיט גְקָאנְט דוּרְךְ קֵיינֶרְלֵייא סִיבָּה אוּנ נִיט דוּרְךְ קֵיינֶרְלֵייא זַאךְ וכאשר יבטח באלהים אָבֶּער אַז עֶר וֶועט זִיךְ פַר לָאזִין אוֹיף גָאט ימצא מנוחת לבו ושלות נפשו וֶועט עֶר גְפִינֶן אַיין אָפּ רוּאוּנְג צוּ זַיין הַארְץ אוּנ זַיין לַייבּ וֶועט זַיין בְּשַׁלְוָה כי לא יעברנו חקו אל זולתו וָוארוּם זַיין שְׁפַּייז וָואשׁ אִיז אוֹיף אִים נִגְזַר גְיוָוארִין וֶועט מֶען עֶשׁ נִיט אַוֶועק גֶעבִּין צוּא אַנְדֶערִין ולא יקדים ולא יאחר אוּנ עֶשׁ וֶועט אִים נִיט קוּמֶען פְרִיעֶר אֶדֶר שְׁפֶּעטֶער פוּן דֶער צַייט וָואשׁ עֶשׁ אִיז נִגְזַר גְיוָוארִין אַז עֶשׁ זָאל צוּא אִים קוּמֶן ויש שמנהיג הבורא טרפי רבים מבני אדם על ידי

מהם להבחין בזה עבודתו לאלהים מהמרותו וישם את זה מן הסיבות החזקות שבסיבות הנסיון וההסתה לו כמלך שהוא מטריף חילו ועבדיו וכן השרים ורואי המלך והסגנים אשר סביבותיהם כתות מעבדיהם ושמשיהם ופקודיהם ונשים וקרובים ומשתדלים בעבורם לחזור על סיבת קבוין הממון מפני טובים ורעים והסכל מהם יטעה בשלשה פנים אחד מהם בקבצו הממון כי הוא לוקח מה שגזר לו הבורא לקחתו על פנים מגונים ורעים ואילו היה מבקש אותו על אופניו היה מגיע אל חפצו ורצונו והיה מתקיים בידו ענין תורתו ועולמו ולא היה חסר לו ממה שגזר הבור' מאומה והשני כי הוא חושב שכל מה שהגיע אליו מן הממון הוא טרף מזונו ולא יבין כי הטרף מתחלק לשלשה חלקים אחד מהם טרף

יתנהג בממונו כדת וכשורה או אם ימרה דבר ה' על ידי הממון ע"ד וישמן ישורון ויבעט שמנת עבית וגו': כי הוא לוקח. אותו הממון: מה שגזר לו הבורא לקחתו. פירושו · אבל הוא לוקח אותו על פנים מגונים ורעים על פנים מוסב על כי הוא לוקח והוא כמשל להאדם הנמצא במדבר כו' שהבית לפניו ובייך לכאן הר"ל: והשני כי הוא חושב כו' · הוא טרף מזונו ובשביל כך הוא קמצן ועינו רעה לתת פרוטה לשום אדם כי חושב תמיד שניתן לו לבדו: אחד מהם טרף מזונו והוא המוטבע כו' כי מאן דיהיב חיי

ידי איש אחד מהם אונ אפט מאל שיקט דער בשעפר דאש שפייז פון פיל מענטשן דורך איינעם פון זייא כלומר ער מאכט איינעם גלייך וויא אפוטרופס אז דורך אים זאלין גישפייזט ווערין כמה וכמה מענטשין להבחין בזה עבודתו לאלהים כדי ער זאל דעם מענטשין אויש פרובין אויב ער וועט דינען גאט מיט דעם געלט אונ וועט געבין צדקה מהמרותו אונ אויב ער וועט ווידר שפעניגען אנטקעגין גאט וישם את זה מהסיבות החזקות אונ ער וועט דאש דאזיגע טאן פון דיא שטארקי סיבות שבסיבות הנסיון פון דיא סיבות וואש מען פרובט דעם מענטשין אויב ער וועט דר מיט גאט דינען וההסתה לו אונ אויב ער וועט זיך לאזין אן רייצין צו בייז כלומר דאש וואש ער גיט אים פיל געלט פרובט ער אים אויב ער וועט זיך פירן אזו וויא מען בדארף דהיינו ער וועט געבן צדקה אונ אויב ער וועט דורך דעם געלט דער צארענן גאט ב"ה והסכל מהם יטעה בשלשה פנים אונ דער נאר וואש ער איז פון זייא כלומר פון די אפוטרופסים איז זיך טועה אין דרייא ערלייא זאכין אחד מהם איינש פון דיא זאכין איז ער זיך טועה בקבצו הממון אין זיין איין זאמלן דאש געלט כי הוא לוקח מה שגזר לו הבורא ווארום ער נעמט דאש געלט וואש דר בשעפר האט אויף אים גוזר גיוועז ער זאל דאש נעמן אבר ער נעמט.עש על פנים מגונים ורעים אויף איין שלעכטין אונ איין מיאסין דרך כלומר ער נעמט עש דורך עוולות ואילו היה מבקש אותו על אופניו אונ ווען ער וואלט דאש גיזוכט אויף ארעכטין דרך וויא עש גיהער צו זיין והיה מגיע אל חפצו ורצונו וואלט ער אלץ גיקריגן אונ גיגרייכט צוא זיין באגער אונ צוא זיין ווילן והיה מתקיים בידו ענין תורתו ועולמו אונ ער וואלט מקיים גיוועזן אזו וויא דיא תורה וויל האבין אונ וואלט דעם עולם אויך גיקאנט גינוגן טאן ולא היה חסר לו ממה שגזר הבורא מאומה אונ עש וואלט אים ניט אפ גיגאנגן קיין שום זאך פון דעם וואש דער בשעפער האט גוזר גיוועזן כלומר ער זאל גיין מיט ערליכקייט וואלט ער אויך דאש אייגנע געלט גהאט אזו וויא ער גייט מיט פאלשקייט אונ וואלט נאך מקיים גיוועזן דיא תורה והשני אונ דעם אנדערין טעות האט ער כי הוא חושב ווארום ער טראכט שכל מה שהגיע אליו מן הממון גאר דאש געלט וואש ער האט ביי אנאנדר גקריגן הוא טרף מזונו דאש גיהער אלץ צוא זיין שפייז דרום וויל ער ניט געבין קיין צדקה ולא יבין כי הטרף מתחלק לשלשה חלקים אונ ער פאר שטייט ניט אז דאש בדערפניש פון אמענטשין ווערט גיטיילט אויף דרייא חלקים כלומר עש איז פאר האנדין דרייא ערלייא בדערפניש אחד מהם

חיי יהיב מזונא: אלא לסגולה מהם · מי שהוא טוב בעיני אלהים מהם עושה אותו ממונה על אחרים: בתנאים מיוחדים · אם יש בו תנאים ידועים להש"י שראוי שהוא לכך: והוא שומר עליו · על הממון שניתן לו אבל אין לו הנאה ממנו: ולהורגו · כן אמתו

טרף מזונו והוא כלכלת גופו בלבד והוא המובטח מן האלהים לכל אשר בו רוח חיים עד תכלית ימיו והשני טרף מזון זולתו מאשה ובנים ועבדים ומשרתים והדומה להם ואיננו מובטח מן האלהים לכל הברואים אלא לסגולה מהם בתנאים מיוחדים והוא מקרה מזדמן בעת אחת ואין מזדמן בעת אחרת כפי שמחייבת הליכות דיני הבורא מן החסד והמשפט והשלישי טרף קנין והוא הממון אשר אין בו תועלת לאדם והוא שומר עליו ונוצר אותו עד אשר יורישנו לזולתו או שיאבד ממנו והסכל יחשוב כל אשר גזר לו הבורא מן הממון שהוא טרף מזונו וכלכלת גופו והוא ממהר אליו ומשתדל עליו ואפשר שיקבצנו לבעל אשתו אחריו ולחורגו (ס"א ולהורגו) וגדול שבשונאיו והשלישי שהוא נותן הטרפים לבעליהם כמו שגזר להם

טרף מזונו איינש פון זיי איז וואש צו זיין שפייז גיהער והוא כלכלת גופו בלבד אונ דאש איז דאש שפייז פון זיין גוף וועגין אליין והוא המובטח מאלהים לכל אשר בו רוח חיים אונ דאש שפייז איז מען פאר זיכרט פון גאט צו איטליכן וואש אין אים איז פר האנדין אלעבדיגן אטום איז ער אלץ פאר זיכערט אז גאט ב"ה וועט בוודאי שפייזין עד תכלית ימיו ביז אין סוף פון זיינע טע"ג כלומר ביז וואנן ער וועט לעבן והשני אונ דאש אנדערע איז טרף מזון זולתו דאש וואש ער מוז שפייזין איין אנדערין מאשה ובנים ועבדים ומשרתים והדומה להם דהיינו ער בדארף שפייזין אווייב אונ קינדר אדר קנעכט אונ בדינערס אדר נאך אזו אגלייכין ואיננו מובטח מאלהים לכל הברואים אונ דאש שפייז איז ניט פאר זיכערט פון גאט צו איטליכן מענטשין אז גאט זאל דאש אים בשערין אלא לסגולה מהם נאר צוא דיא פרומסטע לייט בתנאים מיוחדים אונ עש מוז נאך דר בייא זיין באזונדערליכע תנאים ענטפער פון זייער זכות וועגין אדר מחמת אנדרע טעמים וועגין זייען זייא זוכה אז השי"י גיט זייער שפייז פר זייער גאנצין הויז גיזינד והוא מקרה מזדמן בעת אחת ואין מזדמן בעת אחרת אונ עש טרעפט זיך אמאל אז ער האט צו שפייזין דאש גאנצע הויז גיזינד אונ אמאל ניט כפי שמחייבת הליכת דיני הבורא אזו וויא עש ברייננגט דאש פירונג אונ דאש גרעכט פון דעם בשעפר מן החסד פון דעם חסד כלומר ער טוט אפט מיט דעם מענטשין איין חסד האטשע ער האט עש ניט פר דינט והמשפט אונ אפט גייט ער מיט מענטשן מיט משפט ער גיט אים נאך זיין פר דינסט והשלישי אונ דאש דריטע איז טרף קנין והוא הממון אשר אין בו תועלת לאדם דאש געלט וואש דער מענטש האט דר פון ניט קיין שום הילף כלומר ער גיט דר פון קיין שום צדקה ניט אונ טוט דר מיט קיין גוטץ ניט והוא שומר עליו ונוצר אותו אונ ער איז נאר איין שומר דריבר אונ היט עש עד אשר יורישנו לזולתו ביז וואנן ער מאכט עש ירשינן צו אנדרין או שיאבד ממנו אדר ביז וואנען עש ווערט פון אים פר לארין והסכל יחשוב אונ דער נאר טוט טראכטן כל אשר גזר לו הבורא מן הממון אז דאש גאנצע געלט וואש דער בשעפר האט אים בשערט שהוא טרף מזונו וכלכלת גופו דאש גיהער אלץ צו זיין שפייז אונ זיין לייב דער מיט דער נערין והוא ממהר אליו ומשתדל עליו דרום איילט ער זיך דרויף אונ איז זייער פלייסיג אויף דעם כלומר ער וויל אלץ נאך מער געלט קריגין ער זאל האבין מער צוא שפייזין זיך ואפשר שיקבצנו לבעל אשתו אחריו אבער עש איז גימאלט ער זאל דאש געלט איין זאמלן כדי דער אנדרר מאן פון זיין ווייב זאל עש צו נעמן נאך אים ולחורגו ולגדול שבשונאיו אדר זיין שטיף זון זאל עש ירשנין אדער זיין גרעשטר שונא זאל עש צו נעמן והשלישי אונ דעם דריטן טעות האט דר נאר שהוא נותן הטרפים לבעליהם כמו שגזר להם

להם הבורא על ידו והוא זוכר טובתו להם בהם כאילו הוא הטריפם בהם וכלכל אותם והתחסד בם עליה' ורוצה שיודוהו וישבחוהו הרבה עליהם ושיעבדוהו בעבורם ויתגאה ויגבה וירום לבבו ויניח הודאתו עליהם ויחשוב שאם היה מונע אותם הבורא מהם היו נשארים אצלו וכי לולי הוא היו נפסקים טרפיהם והוא העני אשר ייגע לריק בעולם הזה ויפסיד שכרו לעו"הב והמשכיל נוהג בשלשה הפנים על הדרך הנכונה לתורתו ולעולמו ובטחונו במה שיש ביד האלהים מטרפו וקנינו יותר חזק מבטחונו במה

שיש

אמתו : ויניח הודאתו עליהם · רצה לומר שאינו מודה ומשבח להשם יתברך על כל הטובה שגמל אותו שעשהו סיבה להטיב לאחרים עיין מ"ה : ויחשוב שאם היה מונע אותם הבורא מהם כו' אפשר לפרש שהוא גם כן יודע שגזרת הבורא הוא שיתפרנסו אלו על ידו רק שחושב אלו לא היתה גזרת במקום שהוא יפרנס עניים היה הממון הרב שהוא נשאר אצלו אבל טעה בחזיונו שהעשיר הוא כמו מספך אם נשפך למטה שופכין בו למעלה ואם נסתם מלמטה פוסקים לשפוך מלמעלה ואפשר שטעות הוא וכצ"ל ויחשוב שאם היה מונע אותם (הטובות) מהם היו נשארים

אלא כו' · והמשכיל נוהג בשלשה הפנים ע"ד הנכונה · דהיינו שהוא מקבץ הממון בדרך טוב ויושר ואין אץ להעשיר וגם אם יהיה לו ממון יתלקם לכל מי שראוי לתלק והוא ותקן בממונו ואם נותן אינו מתגאה בזה ואינו רוצה שישבחוהו עליו והוא נותן שבח והודאה להש"י שעשה אותו לממונה על כמה אנשים :

ויב

להם הבורא על ידו ווען ער גיט שוין יוא דיא שפייז צו דיא זעלביגע וואש דער בשעפר האט גוזר גיוועזן זיי זאלין גישפייזט ווערין דורך אים איז ער עש מקיים אונ גיט זייא והוא זוכר טובתו להם אונ ער גידיינקט זייא אבר זיין טובה וואש ער האט זייא גיטאן בהם מיט זייא כלומר מיט דעם געלט וואש ער גיט זייא כאילו הוא הטריפם בהם גלייך וויא ער האט זייא דורך זיין אייגנם כח גישפייזט אונ דורך זיין ווילין האט ער זייא אויש גיהאלטין אונ ער ווייסט ניט אז גאט האט איר נאר גימאכט אזוא וויא אשליח אז זייא זאלין דורך אים גישפייזט ווערין נאר ער מיינט והתחסד בם עליהם ער אליין האט מיט דעם געלט צו זיי אחסד גטאן ורוצה שישבחוהו ושיודוהו הרבה עליהם אונ ער וויל אז זייא זאלין אים דר פאר זייער לויבין אונ פיל אפ דאנקן ושיעבדוהו בעבורם אונ דורך דעם זאלין זיי אים דינן ויתגאה ויגבה וירום לבבו אונ האלט זיך בעל גאוה אונ ער טוט דער הייבין אונ דר הייבין זיין הארץ ויניח הודאתו עליהם אונ לאזט אוועק זיין לויבין וואש ער בדארף פאר דעם לויבין גאט וואש ער האט אים גימאכט פאר אשליח ער זאל שפייזין אזו פיל מענטשין לאזט ער עש אוועק אונ לויבט אים ניט ויחשוב שאם היה מונע אותו היו נשארים אצלו אונ ער מיינט אז ער זאל זיי פר מיידן צו שפייזין וואלט דאש גוטש גיבליבין ביי אים (עיין מרפא לנפש) וכי לולא הוא אונ נאך ער מיינט אז ער זאל זייא ניט שפייזין היו נפסקים טרפיהם וואלט נפסק גיווארן זייער שפייז כלומר וואלטן זייא ניט גישפייזט גיווארין והוא העני אבער דר וואש מיינט דאש איז דער ארומר וואש ער איז ארום אין פר שטאנד אשר ייגע לריק בעולם הזה וואש ער מיד זיך אום זיסט אויף דר וועלט ויפסיד שכרו לעולם הבא אונ ווערט אן זיין שכר אויף יענער וועלט והמשכיל אבר דר וואש איז קלוג נוהג בשלשה הפנים על הדרך הנכונה פירט ער זיך אין דיא דרייא זאכין אויף דעם רעכטין וועג לתורתו ולעולמו וואש ער קאן מקיים זיין די תורה אונ דער וועלט גינוגין טאן דהיינו ער זאמילט איין דאש געלט מיט יושר אונ מיט אמת אונ איילט זיך ניט רייך צו ווערין אונ גיט צדקה אונ וויל ניט מען זאל אים דר פאר לויבין אונ גיט אפ איין שבח צו גאט וואש ער האט אים גמאכט פר אמטונה ער זאל שפייזין כמה מענטשין ובטחונו במה שיש ביד האלהים מטרפו וקנינו אונ זיין בטחון וואש ער האט אויף גאט וואש ער האט אין זיין מאכט אים צו שפייזין אונ צוא געבין גוטש יותר חזק מבטחונו במה שיש בידו מהם איז מער שטארקר פון דעם בטחון וואש ער האט אויף דם געלט וואש ער האט אין זיין אייגנע

מאכט

שיש בידו מהם מפני שאינו יודע אם הוא טרף מזון או טרף קנין ויגיע לכבוד העו"הז ואל הגמול הטוב בעוה"ב כמ"ש (תהלים קיב) במזמור הללויה אשרי איש ירא את ה' עד סופו:

ויש מבני אדם כתות שאינם משתדלים לקנות הממון ולהרבות ממנו אלא לאהבת הכבוד מבני אדם ולעשות להם שם ואין מספיק להם ממנו דבר וזה סכלות מהם בסיבת הכבוד בעולם הזה ובעולם הבא וגורם להם זה מה שרואים מכבוד עמי הארץ לאנשי הממון וכבודם להם לתקותם מה שיש אצלם ולמשוך מאשר בידם ואילו השכילו והבינו כי אין ביכולתם ולא בכחם לא לתת ולא למנוע למי שגזר לו הבורא אצלם לא

ויש מבני אדם כו' ואין מספיק להם ממנו דבר כשסוברין הם כל מה שיוסיף להם ממון יוסיפו להם כבוד: וזה סכלות מהם בסיבת הכבוד בעולם הזה ובעולם הבא. ר"ל זה הסכלות שרודפים אחר העושר מפני הכבוד בא להם שסוברין מי שיש לו ממון הרבה ראוי לו הכבוד והגדולה בעולם הזה ובעוה"ב ואלו השכילו שאין ראוי לכבוד אלא כו' כמו שמסיים ומ"ה פירש בענין אחר עיין שם: וגורם להם זה. שטעו בכך מה שרואים כו': לתקותם מה שיש אצלם. שיהנו מהם ולמשוך מהממון שיש בידם שיתנו להם מהונם וממונם: ואלו השכילו כו' לא לתת ולא למנוע כו'. אם נגזר לאיש הזה שלא יהיה פרנסתו מזה אין ביכולת זה העשיר לתת לו אע"פ שהבחירה ביד האדם הגמר אין ביד האדם כמ"ש לעיל באורך וכן אין בידו למנוע מזה אם נגזר שזה הממון היה שלא יסבב הש"י שיאבד ממנו או שאר סיבות שיבא הממון לידו זה או

מַאכְט כְּלוֹמֶר חָאטְשְׁע עֶר הָאט זַיין אֵייגִינְשׁ פִּיל גֶעלְט הָאט עֶר אוֹיף גָאט מֶער בִּטָּחוֹן אֵיידֶר אוֹיף זַיין גֶעלְט מפני שאינו יודע וַוייל עֶר וֵוייסְט נִיט אַז דָאשׁ וָואשׁ עֶר הָאט זַיין אֵייגִינְשׁ אם הוא טרף מזון אוֹיבּ עֶשׁ אִיז אִים גִיגֶעבְּן גִיוָוארִין אוֹיף שְׁפַּייז אוּ אָדֶר עֶשׁ אִיז אִים נָאר גִינֶעבִּין גְוָוארִין אוֹיף טרף קנין עֶר זָאל עֶשׁ נָאר הִיטְן אוּנ עֶשׁ מָאג זַיין אַנַאנְדֶרֶר זָאל דָאשׁ קְרִיגְן אוּנ וַוייל עֶר פַר שְׁטֵייט דָאשׁ אַלְץ ויגיע לכבוד העוה"ז ואל הגמול הטוב בעוה"ב וֶועט עֶר גְרֵייכְין צוּא הָאבִּין כָּבוֹד אוֹיף דֶר וֶועלְט אוּנ צוּ גוּטְין שְׂכַר אוֹיף יֶיענֶער וָועלְט אַזוֹ וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (תהלים) אִין קַאפִּיטִיל הללויה אשרי איש ירא את ה' בִּיז אִין סוֹף קַאפִּיטִיל:

ויש מבני האדם כתות אוּנ אוֹיךְ אִיז פַאר הַאנְדִין אַטֵייל מֶענְטְשִׁין שאינם משתדלים לקנות הממון ולהגות ממנו זֵייא פְלַייסִין זִיךְ נִיט מֵיין זֵייא זָאלִין הָאבִּין פִיל גֶעלְט אלא לאהבת הכבוד מבני אדם נָאר וַוייל זֵייא הָאבִּין לִיבּ אַז מֶענְטְשִׁין זָאלִין זֵייא כָּבוֹד אָן טָאן ולעשות להם שם אוּנ ווִילִין זִיךְ אַיין גְרוֹישִׁין שֵׁם מַאכִין ואין מספיק להם ממנו דבר אוּנ קַיין שׁוּם זַאךְ פוּן דֶעם גֶעלְט אוּנ כָּבוֹד אִיז זֵייא נִיט גִינוּג כְּלוֹמֶר וָואשׁ זֵייא הָאבִּין ווִילִין זֵייא אַלְץ נָאךְ מֶער וזה סכלות להם אוּנ דָאשׁ אִיז נַארִישְׁקַייט צוּ זֵייא כְּלוֹמֶר דוּרְךְ דֶעם ווִילִין זֵייא אַלְץ רַייךְ וָוערִין בסיבות הכבוד וַוייל זֵייא פַר לַאנְגֶן אַלְץ כָּבוֹד וָוארוּם זֵייא מֵיינֶען דֶער וָואשׁ הָאט פִיל גֶעלְט אִיז רָאוּי מֶען זָאל אִים גֶעבִּין כָּבוֹד בעולם הזה ובעולם הבא. וגורם להם זה אוּנ דָאשׁ אִיז זֵייא גוֹרֵם כְּלוֹמֶר דְרִיבֶּער הָאבִּין זֵייא דֶעם טָעוּת שרואים מכבוד עמי הארץ לאנשי הממון וַוייל זֵייא זֶעהֶן וָואשׁ פַאר אַכָּבוֹד דִיא גִימֵיינֶע לַייט טוּעֶן אָן דִי זֶעלְבִּיגֶע לַייט וָואשׁ הָאבִּין גֶעלְט וכבודם להם אוּנ דֶעם כָּבוֹד וָואשׁ זֵייא גִיבִּין אָפּ צוּ דִיא עֲשִׁירִים לתקותם מה שיש אצלם ולמשוך מאשר בידם וַוייל זֵייא הָאפִין צוּ נֶעמֶן פוּן זֵיי אוּנ צִיהֶן פוּן דֶעם וָואשׁ אִין זֵייעֶרֶע הֶענְט כְּלוֹמֶר וַוייל זֵיי הָאפִין דִי עֲשִׁירִים וֶועלִין זֵייא גֶעבִּין פוּן זֵייעֶר גֶעלְט אוּנ פוּן זֵייעֶר גוּטְשׁ ואילו השכילו והבינו אָבֶּער וָואלְטִין זֵייא שֵׂכֶל גִיהַאט אוּנ פַאר שְׁטַאנֶען כי אין ביכולתם ולא בכחם אַז דִיא עֲשִׁירִים הָאבְּן נִיט אִין זֵייעֶר יְכוֹלֶת אוּנ נִיט אִין זֵייעֶר מַאכְט לא לתת נִיט צוּא גֶעבִּין אֵיינֶם נָאר אַז גָאט הֵייסְט ולא למנוע למי שגזר לו הבורא אצלם אוּנ נִיט צוּ פַאר מַיידִין צוּ דֶעם וָואשׁ דֶער בַּשֶּׁעפֶר הָאט גוֹזֵר גִיוֶועזִין אַז עֶר זאל

לא היו מקוים לזולתו ולא היה ראוי אצלם לכבוד אלא למי שיהדהו הבורא במעלות משובחות ראוי בעבורן לכבוד הבורא יתעלה כמ"ש (שמואל א ב) כי מכבדי אכבד ומפני שסבלי עמי הארין מכבדים בעלי הממון בסיבת הכבוד הוסיף להם הבורא סבלות" בסיבות בקשותם ונפלו בהשתדלות גדולה ויגיעה רבה כל ימיהם והניחו מה שהיו חייבין להשתדל בו ולמהר אליו מהשלים חובות הבורא אשר עליהם ולהודות על טובותיו אצלם ותהיינה בקשותם יותר קרובות אליהם בדרך הזה בלי ספק כמ"ש הכתוב (משלי ג) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד ואמר (ד"ה א כט) והעושר והכבוד מלפניך וגו' ויש שימצא בכלל מבקשי הממון מי שיגיע ממנו אל תכלית תאותו בדרך הסיבות אשר זכרנו ומהם מי

*) בסיבות בקשותם פי' שלא ידעו ממי לבקש אם מה' אם מבני אדם כי הם סוברים שיש בכח בני אדם לעוזרם ג"כ ר"נ)

לו ימות כמ"ש בס"ת כמה מעטיות מכיולא בזה ע"ש : לא היו מקוים לזולתו · זולת הב"י : ומפני שסכלי ע"ה : וממה היא סבלותם : בסבות הכבוד · בסוברין שבעלי הממון ראויין לכבוד וכאילו אמר ומפני שסכלי ע"ה בסיבות הכבוד מכבדים בעלי הממון הוסיף להם כו' בסיבות בקשותם שישתדלו ביגיעה רבה אולי יגיעו גם כן לממון הרבה ויכבדו להם גם כן : ומהנה

זאל פון זייא יוא האבין (עיין בהג"ה) לא היו מקוים לזולתו וואלטין זייא ניט גיהאפט צוא איין אנדערין נאר צו גאט ב"ה ולא היה ראוי אצלם לכבוד אונ עש וואלט בייא זייא מער ניט ראוי גיוועזן זייא זאלין כבוד אן טאן אלא למי שייחדהו הבורא במעלות משובחות נאר צו דעם וואש דר בשעפר האט אים מיחד גיוועזן מיט גוטע מעלות ראוי בעבורן וואש פון וועגין די גוטע מעלות אונ מעשים טובים וואש ער האט אין זיך איז ער ראוי לכבוד הבורא יתעלה אז דער בשעפער יתעלה זאל אים געבין כבוד אזו וויא עש שטייט אין (שמואל) כי מכבדי אכבד דיא וואש האלטין מיך ערליך וועל איך זייא אויך ערליך האלטין ומפני שסכלי עמי הארץ מכבדים בעלי הממון בסיבות הכבוד אונ ווייל דיא גימיינע לייט זיינען נאריש אין דער סיבה פון כבוד זייא ווייסן ניט וועמן מען גיהער אן טאן כבוד אונ זייא זיינען מכבד דיא בעלי ממון הוסיף להם הבורא סבלות בסיבות בקשותם האט זייא נאך גימערט דער בורא נארישקייט אין זייער בקשות זייא זאלין ניט וויסין פון וועמין זייא זאלין זייער בדערפניש בעטן ווארום זיי מיינען אז איין עושר האט אויך יכולת זיי צו געבין אדר נעמין בעטין זייא פון אים זייער בדערפניש ונפלו בהשתדלות גדולה ויגיעה רבה כל ימיהם אונ זיינען ארייין גיפאלין אין אזו איין נארישקייט זייא זאלין זיך זייער פלייסין אונ פיל מידין ווייל זייער לעבין איז כדי זייא זאלין קריגין אויך געלט וועלין זייא אויך האבין כבוד אזוא מיינען זייא והניחו כל מה שהיו חייבים להשתדל בו אונ לאזין אוועק אלץ וואש זייא זיינן הייב זיך צו פלייסין דרינן אונ צוא איילין דער צו מהשלים חובות הבורא צוא בצאלן דיא שולד וואש דער בשעפער האט אויף זייא כלומר צוא טאן זיינע מצות אונ צוא דינען אים ולהודות על טוביתם אצלם אונ אפ צו דאנקן אים אויף די טובות וואש ער האט זייא גיטאן ותהיינה בקשותם יותר קרובות אליהם בדרך הזה אונ אז זיי וואלטין אזו גיטאן וואלטין זייא זייער באגער עשר אונ גיבער גיקריגין אן איין ספק כמו שאמר הכתוב אזו וויא עש שטייט אין (משלי) אורך ימים בימינה לאנג לעבין איז אויף איר רעכטע זייט פון דער תורה כלומר צו דעם וואש לערינט דיא תורה לשמה עושר וכבוד בשמאלה אונ אויף איר לינקע זייט איז עושר אונ כבוד אין (דברי הימים) שטייט והעושר והכבוד מלפניך אונ דאש רייכקייט אונ כבוד קומט פון פאר דיר ויש שימצא בכלל מבקשי הממון אונ אפט טרעפט זיך בייא די וואש בגערין פיל געלט מי שיגיע ממנו אל תכלית תאותו אזעלכר וואש ער גרייכט דורך דעם געלט צו דעם וואש ער האט גלוסט בדרך הסיבות אשר זכרנו

דור ך

מי שיגיע אליו בדרך הירושה והדומה לזה ויחשוב כי הסיבות חייבו לו את זה ולולי הם לא היה מגיע אליו ממנו ומשבח הסיבה מבלעדי המסבבה ובמה הוא דומה בזה לאדם שהוא במדבר הכביד עליו הצמא ומצא מים שאינם מתוקים בבור אחד ושמח בהם שמחה גדולה ורוה מהם וכאשר הלך מעט ומצא מעין נובע מים מתוקים ודאג על מה שקדם משתותו המים הראשונים ורוותו מהם וכן בעל הממון שהגיע אליו בסיבה ידועה אילו היתה נמנעת הסיבה ההיא ממנו היה משיג אותו בסיבה אחר׳ כאשר הקדמנו וכמ״ש (שמואל א יד) כי אין לה׳ מעצור להושיע ברב או במעט וממה שראוי לבוטח על האלהים בטרפו כשיתעכב ממנו הטרף

ומשבח הסיבה · מלאכתו או מו״מ שלו : מבלעדי המסבבה· כוא ה׳ שהוא מסבב כל הסיבות : ולמה הוא דומה בזה : ורוה מהם · שתה מהם לרכו כדי שבעו : ודאג על מה שקדם כו׳ ואילו הגיד לו אדם נאמן שימצא שם בוודאי מים מתוקים בוודאי לא היה סכל כ״כ לשתות מים הרעים וכן בעל הממון שהגיע לממון הרבה על ידי סיבה שאינו כהוגן למה לא יתן אל לבו אם נגזר לו שיהיה לו כ״כ ממון אין לשנות הגזרה כי כבר הוא מובטח שפרנסתו יבא לכל אדם כנ״ל ובא יבוא

דורך דיא סבות וואש מיר האבין דער מאנט כלומר זייא האבין זיך גימיט אונ האבין גיקריגין געלט אונ כבוד ומהם מי שיגיע אליו בדרך הירושה אונ פון זיי איז פר האנדין וואש קומן דער צוא דורך ירושה עש איז אים גיפאלין פיל געלט ירושה והדומה להם אדר נאך אזעלכע גלייכין ויחשוב כי הסיבות חייבו לו את זה טוט ער מיינען אז דיא סיבות האבין עש אים גיטאן כלומר וייל ער האט גיהאנדילט מיט דער סחורה דרום האט ער פיל געלט אונ כבוד ולולי הם לא היה מגיע אליו ממנו אונ אז דיא סיבות וואלט ניט זיין כלומר ווען ער וואלט ניט האנדלין מיט דעם משא ומתן אדער טאן די מלאכה וואלט ער ניט גיקאנט קומן צו דעם כבוד אונ געלט ומשבח הסיבה אונ ער לויבט די סיבה כלומר זיין משא ומתן אדער זיין מלאכה מבלעדי המסבבה אונ ניט דעם בשעפער וואש ער האט אים צו גישיקט דעם משא ומתן אדער דיא מלאכה ובמה הוא דומה בזה אונ צו וואש איז ער גלייך דער מיט וואש ער מיינט אזו לאדם שהוא במדבר צו אמענטשן וואש ער איז אין דר מדבר הכביד עליו הצמא איז אויף אים זייער שווער גווארין דיא דארשט כלומר ער איז גיווארין זייער דארשטיג ומצא מים שאינו מתוקים בבור אחד אונ האט גיפונן אין אגרוב ניט קיין זיסע וואשר ושמח בהם שמחה גדולה האט ער זיך מיט זייא גיפרייט אגרויש פרייד וואש ער האט גיפונען וואשער ורוה מהם אונ האט זיך אן גיזעט פון זייא כלומר ער האט זיך אן גיטרונקען וכאשר הלך מעט אונ אז ער איז פון דארטין אביסיל אוועק גיגאנגן ומצא מעין נובע מים מתוקים האט ער גיפונן אקוואל וואש קוועלט דער פון זיסע וואשער ודאג על מה שקדם משתותו המים הראשונים האט ער גיזארגט וואש ער האט פריער גיטרונקען דיא ערשטע וואשער וואש זיינען ניט זיס גיוועזן ורוותו מהם אונ וואש ער האט זיך אן גיזעט פון זייא וכן בעל הממון שהגיע אליו בסיבה ידועה אונ אזוא אויך דער וואש האט גיקריגין געלט דורך אסיבה כלומר דורך איין משא ומתן פון פאלשקייט אדער דורך אנאנדער זאך אלו היתה נמנעת הסיבה ההיא ממנו ווען עש וואלט גיוועזן פאר מיטין פון אים דיא דאזיגע סיבה כלומר ווען ער וואלט ניט טאן דעם משא ומתן היה משיג אותו בסיבה אחרת וואלט ער דאש איינגע גיגרייכט דורך אנאנדערין משא ומתן אונ מיט ערליכקייט כאשר הקדמנו אזוא וויא מיר האבין פריער גיזאגט אונ אזוא וויא עש שטייט אין (שמואל א׳) כי אין לה׳ מעצור להושיע ברב או במעט דען בייא גאט איז ניט פר האנדין קיין אויף האלטונג צו העלפין דורך פיל אדער דורך ווייניג וממה שראוי לבוטח על האלהים בטרפו אונ וואש עש איז נאך ראוי צו דעם וואש פאר זיכערט זיך אויף גאט מיט זיין שפייז כשיתעכב ממנו

הטרף יום מן הימים שיאמר בלבו כי אשר הוציאני אל העולם הזה בזמן ידוע ועת ידועה ולא הוציאני אליו לפניהם ולא לאחריהם הוא שמעכב ממני בו טרפי לעת ידוע ויום ידוע לדעתו מה שהוא טוב לי וכן כאשר יבואהו טרפו מצומצם לא יותר על מזונו מאומה ראוי לו לחשוב בלבו ולומר אשר הכין לי מזוני בשדי אמי התחלת עניני כפי צרכי ודי כלכלתי יום יום עד אשר המיר אותו לי בטוב ממנו ולא הזיק לי בואי בצמצום מאומה כן לא יזיק לי בו הטרף הזה אשר העתיק אותי אליו עתה בצמצום כפי צרכי עד תכלית ימי מאומה ויהיה נשכר על זה כמו שאמר הבורא על אבותינו במדבר (שמות טז) ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו ואמר (ירמיה ב) הלוך וקראת באזני ירושלים וגומר וכן אם יבואהו טרפו בסיבה מבלי סיבה ומקום מבלי מקום ועל ידי איש מבלתי איש אחר יאמר

יצא בפנים טובים: עד אשר המיר אותו לי בטוב ממנו · דהיינו במאכלים ובמשקים בלא יצטרך לינק עוד משדי אמו מ"ס: ואמר הלך וקראת וגו' · זכרתי לך חסד נעוריך וגומר לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה וגו': וכן אם יבואהו טרפו בסיבה מבלי סיבה כו' · והותה הסיבה או אותו האיש רע בעיניו ונחשב אליו לפחיתות כיגיע לו פרנסתו על ידיהם: מ"מ

ממנו הטרף יום או יומים אז עש ווערט פון אים פאר האלטין דאש שפייז אויף אטאג אדער צווייא טעג כלומר אז ער קאן ניט קריגין זיין שפייז אטאג אדר צווייא טעג איז ראוי שיאמר בלבו אז ער זאל זיך טראכטין אין זיין הארץ כי אשר הוציאני אל העולם הזה דער וואש האט מיך אויש גצוגין כלומר וואש האט מיך גיבראכט אויף דער וועלט בזמן ידוע ועת ידועה אין איין גיוויסע צייט ולא הוציאני אליו לפניהם ולא לאחריהם אונ האט מיך ניט גיבראכט אויף דער וועלט פריער אדער שפעטער הוא שמעכב ממני בו טרפי דער האט מיר מיין שפייז אויף גיהאלטין לעת ידוע ויום ידוע צו אגוויסער צייט כלומר ביז אין דער צייט וואש ער וייש אונ ביז דעם גיוויסין טאג לדעתו מה שהוא טוב לי ווייל ער וייש וואש צו מיר איז גוט כלומר ער וייש דאש וואש איך קאן ניט קריגין היינט דאש שפייז איז דאש מיר אטובה וכן כאשר יביאהו טרפו מצומצם אונ אזו אויך אז עש קומט אים אן זיין שפייז נאר בצמצום לא יותר על מזונו מאומה ער האט ניט מער פון זיין עשין שפייז ראוי לו לחשוב בלבו ולומר גיהער ער צו טראכטין אין זיין הארץ אונ צוא זאגין אשר הכין לי מזוני בשדי אמי בתחלת עניני דער וואש האט מיר אן גיגרייט מיין שפייז אין דעם אן הייב אז איך בין בשאפין גיווארין זאל איך גישפייזט ווערין דורך די ברוסט פון מיין מוטער כפי צרכי אזוא פיל וויא איך האב בדארפט וכדי כלכלתי יום יום אונ האט מיך גינוג גישפייזט אלע טאג עד אשר המיר אותו לי בטוב ממנו ביז וואנען איך בין אנטוואונט גיווארין האט ער מיר מיין שפייז פאר ביטין פאר בעשערש דר פון דהיינו מאכלים אונ משקים וואש עש איז בעשער פון דער מילך פון דער ברוסט ולא הזיק לי בואי בצמצום מאומה אונ עש האט מיר דאך ניט גישאט וואש מיין שפייז איז מיר נאר גיקומען בצמצום ניט מער נאר וואש איך האב בדארפט אלע טאג כן לא יזיק לי בו הטרף הזה אזוא וועט מיר אויך ניט שאטין דאש דאזיגע שפייז אשר העתיק אותי אליו עתה בצמצום וואש ער האט מיך צו גרוקט צו דעם שפייז איצונד אז איך זאל גאר האבין בצמצום כפי צרכי עד תכלית ימי אזו ווי מיין בארערפינש איז ביז אין סוף פון מיינע יארין וועט עש מיר ניט שאטין מאומה עפיש כלומר אפילו גאר ווייניג אויך ניט אונ אז ער וועט אזוא טאן אונ וועט זיך לאזין בנוגין מיט דעם וואש גאט האט אים בשערט ויהיה נשכר על זה וועט ער נאך האבן שכר אויף דעם כמו שאמר וגו' וכן אם יביאהו טרפו בסיבה מבלי סיבה ומקום מבלי מקום ועל ידי איש מבלתי איש אחר אונ אזו אויך דאש בדערפינש ווערט אים צו גישיקט דורך אזו אסיבה אדער דורך אזוא

איין

יאמר בלבו אשר יצרני על צורה ותבנית ותכונה ומדה מבלי שאר הצורות והתכונות והמדות לתקנת עניני הוא בחר לי שיבא טרפי על הפנים המפיקים לעניני מבלי שאר הפנים ואשר הוציאני אל העו"הז במקום ידוע וע"י שני אישים ידועים מבלי שאר אישי העולם הוא בחר לי בו טרפי בארץ ידועה ועל ידי איש ידוע שם אותו סיבה לטרפי לטוב לי כמו שאמר הכתוב (תהלים קמה) צדיק ה' בכל דרכיו :

אבל פירוש החלק השלישי והם עניני אשתו ובניו ובני ביתו וקרוביו ואוהביו ואויביו ומיודעיו ומכיריו ואשר למעלה ממנו ואשר למטה ממנו מכתות בני אדם אופני יושר הבטחון על האלהים בהם כאשר אספר והוא

מ"מ יאמר בלבו אשר יצרני · רצה לומר האלהים אשר יצר אותי כו' · צורה היא כלבן או שחור וכיוצא בזה ותבנית הוא התואר בחיתוך האברים · ותכונה הוא ענין המדות הנפשיות כגון הזכרון והמחשבה והחכמה והענוה והגאות וכל כיוצא בזה · ומדת אריכות וקצרות הגוף והאברים · ועל ידי ב' אישים ידועים · אבי ואמי לט"ה :

אבל פירוש החלק השלישי ואם יהיה נכרי יהיה צוותו באלהיו כו' :
רצה לומר שיחשוב בלבו שזה הוא תועלתו שאין לו קרובים ואוהבים שיוכל להתעצע עמהם וטוב לו שישים את אלהיו לחבר ולריע יבטח עליו לבדו מאחר שאין לו מי

איין ארט אדער דורך אמענטשין וואש דיא סיבה אדער דאש ארט אדער דער מענטש איז שלעכט אין זיינע אויגין כלומר עש איז אים אביזין אז ער זאל דורך אזוא אדרך גישפייזט ווערין יאמר בלבו זאל ער זאגן אין הארצין אשר יצרני על צורה דר גאט וואש האט מיך בשאפין אויף אזו אצורה דהיינו וייס אדער שווארץ ותבנית אונ מיט דעם גישטאלט דהיינו מיט הענט אונ פיס אונ אנדערע אברים ותכונה אונ דם אן ריכטונג דהיינו מיט דעם זכרון אונ די מחשבות אונ נאך אזו אגלייכין ומדה אונ מיט דר מאס דהיינו גרויש אדער קליין מבלי שאר הצורות והתכונות והמדות אונ ניט וויא אנדערע צורות אונ גישטאלטין אונ מאסין כלומר וואש ער האט מיך גימאכט ניט מיט אזו איין צורה וויא אנאנדערע האט ער גוויש גיטאן לתקנת עניני וויל ער וייש אז עש איז פון מיין תקנה ווענין הוא בחר לי שיבא טרפי על הפנים המפיקים לעניני דר גאט האט מיר אויש דער וויילט אז מיין שפייז זאל מיר קומען אויף אזוא איין אופן וואש איך זאל קאנען דער פון האבין מיין באדערפינעש מבלי שאר הפנים אונ ניט אין אנדערע אופנים ואשר הוציאני אל העולם הזה במקום ידוע אונ דער וואש האט מיך גיבראכט אויף דער וועלט אין איין גיוויש ארט וע"י שני אנשים ידועים אונ דורך צווייא גיווישע מענטשין דאש זיינען מיינע פאטער אונ מוטער מבלי שאר אישי העולם אונ ניט פאר אנדערע מענטשין פון דער וועלט הוא בחר לי טרפי בארץ ידועה דער האט מיר אויש דער וויילט מיין שפייז אין אגוויש לאנד ואיש ידוע אונ דורך אגווישן מענטשין כלומר דורך דעם מענטשין וואש ער ווייש שם אותו סיבה לטרפי האט ער גיטאן אונ גישטעלט דעם מענטשין פאר אסיבה צו מיין שפייז איך זאל דורך אים גישפייזט ווערין לטוב לי אונ דאש איז אלץ צו מיר אטובה אזוא וויא עש שטייט אין (תהלים) צדיק ה' בכל דרכיו גאט איז גירעכט אין אלע זיינע וועגין :

אבל פירוש חלק השלישי אבער דאש בשיידונג פון דעם דריטין חלק והם עניני אשתו ובניו דאש זיינען דיא ענינים פון זיין וייב אונ זיינע קינדר אונ זיין הויז גזינד אונ זיינע קרובים אונ פון זיין ליב האבר אונ זיינע פיינט ומיודעיו ומכיריו אונ זיינע בקענטע ואשר למעלה ממנו אונ דער וואש איז העכער פון אים ואשר למטה ממנו מכיתות בני אדם אונ פון אטייל לייט וואש זיינען נידריגר פון אים ואופני יושר הבטחון על אלהים בהם אונ דער יושר איז וויא אזוא מען זאל מיט דיא אלע זאבין זיין בטחון אויף גאט שטעלין כאשר אספר אזו וויא איך וועל דער ציילין כלומר אזוא

והוא שאין אדם נמלט מאחד משני דברים שיהיה נכרי או שיהיה בתוך משפחתו וקרוביו ואם יהיה נכרי יהיה צוותו באלהיו בעת השתממותו ויבטח עליו בגרותו ויעל' על לבו גרות הנפש בעוה"ז וכי אנשי הארץ כמו גרים בה כמ"ש הכתוב (ויקרא כה) כי גרים ותושבים אתם עמדי ויחשוב בלבו כי כל מי שיש לו קרובים בו עד זמן מועט ישוב נכרי בודד ולא יועילהו קרוב ולא בן ולא יתחבר עמו אחד מהם ויחשוב אח"כ בהסתלקות כובד משאם וחובותם מעליו ויחשוב זה טובה מטובות הבורא עליו מפני שאם יהיה רודף אחר עניני העולם וצרכיו תהיה יגיעתו יותר קלה עליו מבלי אשה ובנים והסרונם מנוחה לו וטובה ואם יהיה מבקש עניני אחריתו יהיה לבו יותר ריק ופנוי בעת התבודדותו מבלי ספק וע"כ

מי שיבטח עליו מחמת גרותו · לית לו חבר : ויעלה על לבו גרות הנפש כו' · שאל ישים אל לבו מה שהוא גר ונכרי שהרי כלנו גרים אנחנו שהנפש הוא חלק אלוה ממעל והיא בעולם הזה גר בארץ נכריה ובאמת עיקר האדם היא הנפש א"כ כל אנשי הארץ גרים כו' ולא עוד שבזמן מועט כשיסתלק מן העולם ואז בוודאי ישכב שם בדד בלא קרוב וגואל וכו' · ובידמה

אַזוֹ וִויא אִיךְ וֶועל וַוייטֶער שְׁרַייבִּין והוא שאין אדם נמלט מאחד משני דברים וָוארום דָאשׁ קָאן בַּייא אַיין מֶענְטְשִׁין נִיט פֶעלִין פוּן אֵיינְשׁ פוּן דִי צְווֵייא זַאכִין שיהיה נכרי או שיהיה בתוך משפחתו וקרוביו אָדֶער עֶר אִיז אִין דֶער שְׁטָאט וואוּ עֶר וואוּנְט גַאנְץ פְרֶעמְד אָדֶער עֶר אִיז צְווִישְׁן זַיין מִשְׁפָּחָה ואם יהיה נכרי אוּנ וֶוען עֶר אִיז פְרֶעמְד עֶר הָאט בַּיי זִיךְ נִיט קַיין שׁוּם פְרַיינְד יהיה צוותו באלהיו בעת השתממותו זָאל זַיין בַּהֶעפְטוּנְג אִין גָאט זַיין אִין דֶר צַייט פוּן זַיין וְוִיסְטִיקַייט כְּלוֹמֶר וַוייל עֶר אִיז עֶלִינְט ויבטח עליו בגרותו אוּנ זָאל זִיךְ פַר זִיכֶערְן אוֹיף גָאט מִיט זַיין פְרֶעמְדְקַייט כְּלוֹמֶר וַוייל עֶר אִיז פְרֶעמְד אוּנ הָאט דָא נִיט קַיין מִשְׁפָּחָה ויעלה על לבו גרות הנפש בעולם הזה אוּנ עֶשׁ זָאל אוֹיף גֵיין אוֹיף זַיין הַארְצְן אַז דֶער נֶפֶשׁ פוּן אִיטְלִיכְן מֶענְטְשְׁן אִיז אוֹיף דֶר וֶועלְט אוֹיךְ פְרֶעמְד וכל אנשי הארץ כמו הגרים בה אוּנ אַלֶע לַייט זַיינֶען אַזוֹ וִויא פְרֶעמְדֶע אוּנ דֶר עִיקָר מֶענְטְשׁ אִיז דָאךְ נָאר דֶער נֶפֶשׁ דְרוּם זַיינֶען אַלֶע פְרֶעמְדֶע אוֹיף דֶער וֶועלְט אַזוֹא וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין פָּסוּק כי גרים וגו' : ויחשוב בלבו אוּנ עֶר זָאל טְרַאכְטִין אִין זַיין הַארְץ כי כל מי שיש לו קרובים בו דֶען וֶוער עֶשׁ הָאט יוֹא קְרוֹבִים אוֹיף דֶער וֶועלְט עד זמן מועט ישוב נכרי בִּיז אַקְלֵיינֶע צַייט כְּלוֹמֶר נָאךְ דֶעם טוֹיט וֶועט עֶר וֶוערְן פְרֶעמְד בודד אוּנ אַלֵיין לא יועילהו קרוב ולא בן עֶשׁ וֶועט אִים שׁוֹין נִיט קָאנֶען הֶעלְפִין קַיין קָרוֹב אוּנ קַיין זוּן ולא יתחבר עמו אחד מהם אוּנ קֵיינֶר פוּן זֵיי וֶועט זִיךְ צוּא אִים נִיט בַּהֶעפְטִן ויחשוב אחר כך אוּנ דֶער נָאךְ זָאל עֶר טְרַאכְטְן בהסתלקות כובד משאם וחובותם מעליו אַז עֶשׁ הָאט זִיךְ פוּן אִים אָפּ גִיטָאן זֵייעֶרֶע שְׁוֶוערֶע מַשָּׂא אוּנ דֶער חִיוּב וָואשׁ עֶר וָואלְט חַיָּיב גִיוֶוען צוּ טָאן זַיינֶע קְרוֹבִים וֶוען עֶר וָואלְט מִיט זֵיי גִיוֶוען ויחשוב זה טובה מטובות הבורא עליו אוּנ זָאל דָאשׁ רֶעכֶענֶען פַר אַיין טוֹבָה פוּן דִי טוֹבוֹת וָואשׁ דֶער בַּשֶׁעפֶער הָאט אִים גִיטָאן מפני שאם יהיה רודף אחר עניני העולם וצרכיו וָוארוּם עֶר זָאל וֶועלְן נָאךְ יָאגְן נָאךְ וֶועלְטְלִיכֶע זַאכְן אוּנ נָאךְ זַיין בַּדֶערְפֶנֶשׁ תהיה יגיעתו יותר קלה עליו מבלי אשה ובנים וֶועט זַיין מִידִיקַייט גְרִינְגֶער זַיין וֶוען עֶר הָאט קַיין וַוייבּ אוּנ קִינְדֶר בַּייא זִיךְ נִיט והסרונם מנוחה לו וטובה אוּנ זֵייעֶר אָפּ גֵיין כְּלוֹמֶר אוּנ דָאשׁ וָואשׁ עֶר הָאט בַּייא זִיךְ קַיין וַוייבּ אוּנ קַיין קִינְדֶער נִישְׁט אִיז דָאשׁ צוּ אִים אַיין מְנוּחָה אוּנ אַטוֹבָה ואם היה מבקש עניני אחריתו אוּנ אַז עֶר וִויל טְרַאכְטִין אוֹיף זַיין סוֹף כְּלוֹמֶר אוֹיף יֶענֶער וֶועלְט יהיה לבו יותר ריק ופנוי בעת התבודדותו מבלי ספק וֶועט אָן סָפֵק זַיין הַארְץ אוּנ זַיין מַחֲשָׁבָה גַאנְץ לֵיידִיג אוּנ קְלָאר זַיין אִין דֶר צַייט פוּן זַיין אֵיינִיקַייט כְּלוֹמֶר אַז עֶר שֵׁייד זִיךְ אָפּ פוּן מֶענְטְשִׁין אוּנ זִיצְט אַלֵיין כְּדֵי עֶר זָאל קָאנֶען דִינֶען גָאט וֶועט זַיין מַחֲשָׁבָה בְּוַודַאי גָאר לֵיידִיג אוּנ קְלָאר

ושידמה עניינו על האדמה כעניינו תחתיה פירוש דומה לעבור כעוד בהיותו חי על האדמה

וע"כ היו הפרושים בורחים מקרוביהם ומבתיהם אל ההרים כדי שיפנו לבותם לעבודת אלהים וכן היו הנביאים בזמן הנבואה יוצאים ממעונותיהם ומתבודדים לחובות הבורא עליהם כמו שידעת מענין אליהו עם אלישע שנאמר עליו (מלכים א׳ יט) שנים עשר צמדים לפניו והוא בשנים העשר וכיון שרמז לו אליהו במעט רמז הבין אותו ואמר אשקה נא לאבי ולאמי ואלכה אחריך ואמר וילך אחרי אליהו וישרתהו ואמרו על אחד מהפרושים שנכנס למדינה אחת להורות את יושביה עבודת האלהים וימצאם לובשים צבע אחד במלבושיהם ותכשיטיהם וראה קבריהם אצל פתחי בתיהם ולא ראה ביניהם אשה ושאל אותם על זה ואמרו לו מה שאנו לובשים צבע אחד שלא יהיה ניכר בנו העני מן העשיר ושלא יבא העשיר להתגאות ולהתפאר בעשרו ויבא העני להתבזות אצל עצמו ושידמה עננו על האדמה כעננו תחתיה ונאמר
על

זיין וע"כ היו הפרושים בורחים מקרוביהם ומבתיהם אל ההרים דרום פלעגן די פרומע לייט אוועק צו לויפן פון זייער הויז געזינד אונ פון זייערע קרובים אונ זיינען געגאנגען נאך די בערג שיפנו לבותם לעבודת אלהים כדי זייא זאלין קערין זייערע הערצער אונ אויש ליידיגן זייא צו גאטש דינסט וכן היו הנביאים אונ אזו האבין דיא נביאים אויך גיטאן בזמן הנבואה יוצאים ממעונותיהם אין דער צייט וואש זייא האבין בדארפט הערין דיא נבואה פון גאט פלעגין זייא ארויש גיין פון זייער וואוינונג ומתבודדים אונ פלעגין זיין נאר אליין לחובות הבורא עליהם כדי זייא זאלין קאנען פאר ריכטין דאש שולד פון דעם באשעפער וואש איז אויף זייא׳ אדער כדי זיי זאלין קאנען פר ריכטין זייער געטליכע זאכין אזו וויא דוא ווייסט וויא עש האט זיך גיפירט מיט אליהו אונ אלישע שנאמר עליו וואש איז אויף אלישע גיזאגט גיווארין שנים עשר צמדים לפניו פאר דעם אלישע איז גיוועז צוועלף פאר אקסין והוא בשנים העשר אונ ער איז גיוועז אין דער צוועלפטער פאר וכיון שרמז לו אליהו במעט רמז אונ אז אליהו האט אים נאר מרמז גיוועז מיט אקליינעם רמז הבין אותו האט ער אים שוין פאר שטאנען ואמר אשקה נא לאבי ולאמי ואלכה אחריך. אונ האט גיזאגט איך וועל נאר קושין צו מיין פאטער אונ מוטער דער נאך וועל איך מיט דיר גיין אונ ווייטער שטייט וילך אחרי אליהו וישרתהו אונ ער איז גיגאנגען נאך אליהו אונ האט אים בדינט אונ האט אוועק גיווארפין די ארבעט מיט דיא אקסין ואמרו על אחד מהפרושים אונ זיי האבין גיזאגט אויף איינם פון די פרומע לייט שנכנס למדינה אחת להורות את יושביה עבודת האלהים וואש ער איז אריין גיגאנגען אין איין מדינה כדי ער זאל לערנען די לייט וואש זיצן אין דער מדינה וויא אזו זיי זאלין דינען גאט וימצאם לובשים צבע אחד במלבושיהם ותכשיטיהם האט ער זייא גפונען זיי זיינען גיגאנגען אן גיקליידט אלע פון איין פארב וראה קבריהם אצל פתחי בתיהם אונ נאך האט ער גיזעהן זייערע קברים זיינען בייא די טירין פון זייערע הייזער ולא ראה ביניהם אשה אונ ער האט ביי זייא ניט גיזעהן קיין אשה ושאל אותם על זה האט ער זיי גיפרעגט אויף די דאזיגע זאכין וואש דאש בטייט ואמרו לו מה שאנו לובשים צבע אחד האבין זיי צו אים גיזאגט דאש וואש מיר גייען אלע בקלייד פון איין פארב שלא יהיה ניכר בנו העני מן העשיר כדי עש זאל ביי אונז ניט דער קאנט ווערין וועלכער ארום איז אונ וועלכער רייך איז ושלא יבא העשיר להתגאות ולהתפאר בעשרו אונ דער עושר זאל זיך ניט בגאוה האלטין אונ בארימען מיט זיין עשירות ויבא העני להתבזות אצל עצמו אונ דער ארום מאן ווערט ביי זיך אליין מבוזה ווארום אז דער עושר בארימט זיך מיט זיין עשירות ווערט דער ארום מאן ביי זיך אליין פר שעמט ושידמה עניינו על האדמה -

על אחד מהמלכים שהיה מתערב בין עבדיו ולא היה ניכר ביניהם מפני שהיה נוהג מנהג השפלות בתכשיטיו ובמלבושיו ומה ששמנו קברות מתינו אצל פתחינו כדי שנווכח מהם ונהיה נכונים למות ונזמין לנו הצידה המגעת אותנו למקום המנוחה ומה שראית שפירשנו מן הנשים והבנים דע כי יתחדנו להם קריה קרובה מכאן כשיצטרך אחד ממנו על דבר מדבריהם ילך אליהם וישלים צרכו וישוב אלינו מפני שראינו במה שיכנס עליו מטרדת הלב ורוב ההפסד וגודל היגיעה והטורח בקרבתם והמנוחה מכל זה בהרחקתם לבחור בעניני העולם הבא ולמאוס בעניני העוה"ז וייטבו דבריהם בעיני הפרוש ויברך אותם ויאשרם בענינם ואם

האדמה בלא יתגאה בבגדים נאים כמו ביהיה ענינו כביכול התחיה תחת האדמה כי כם העני והעביר טייס · ונאמר על אחד מהמלכים כו' כל זה מתבונת האנשים בזיו

האדמה כעניגו תחתיה אונ עש זאל בייא דעם עושר גלייך זיין דאש פירונג אויף דער ערד גלייך וויא ער איז אין דער ערד כלומר אזו וויא נאך דעם טויט איז גלייך ארום אונ רייך אזוא בייא דעם לעבין זאל אויך גלייך זיין ארום אונ רייך דרום גייען מיר אלע קליידער פון איין פארב ונאמר על אחד מהשרים שהיה מתערב בין עבדיו ולא היה ניכר ביניהם אונ עש איז גיזאגט גיווארן אויף איין שר אז ער פלעגט צוא מישט ווערין צווישין זיינע קנעכט כלומר אז ער איז גיקומען צווישין זיינע קנעכט איז ער גאר ניט דער קענט גיווארין אויב ער איז איין שר מפני שהיה נוהג מנהג השפלות בתכשיטיו ובמלבושיו ווייל ער פלעגט זיך גאר נידעריג פירין מיט זיינע קליידער אונ מיט זיין צירונג ער פלעגט גיין אן גיקליידט גלייך מיט זיינע קנעכט ומה ששמנו קברות מתינו אצל פתחינו אונ דאש וואש מיר האבין גיטאן די קברים פון אונזרע מתים בייא אונזרע טירין כדי שנווכח מהם כדי מיר זאלין אונז אראיה נעמען פון זיי וואש דער סוף איז פון איין מענטשין ונהיה נכונים למות אונ מיר זאלין זיין אן גיברייט צו שטארבין ונזמין לנו הצידה המגעת אותנו למקום המנוחה ווערין מיר אן גרייטין די שפייז כלומר דיא גוטע מעשים וואש קאנען אונז ברייגגן צו דעם גוטין רוא ארט ומה שראית שפירשנו מן הנשים והבנים אונ וואש דו האשט גיזעהן מיר האבין זיך אפ גישייד פון דיא ווייבער אונ פון דיא קינדער דע כי יחדנו להם קריה קרובה מכאן זאלשטו ווישין מיר האבין זייא מייחד גיוועזן כלומר מיר האבין זייא אפ גיגעבין איין שטאט וואש זיא איז ניט ווייט פון דאנען זייא זאלין דארטין זיצין כשיצטרך אחד ממנו על דבר מדבריהם אונ אז איינער פון אינז בדארף זיין בייא זיי ילך אליהם וישלים צרכו וישוב אלינו גייט ער צו זייא אונ טוט דארטין וואש ער בדארף אונ קערט זיך אום ווידער צוא אונז אונ פר וואש האבין מיר עש אזו גיטאן מפני שראינו מה שנכנס עלינו מטרדת הלב ווייל מיר האבין גיזעהן אז עש גייט אונז ארויף גרויש טירחא פון דעם הארץ ורוב ההפסד וגודל היגיעה והטורח בקרבתם אונ פיל שאדין אונ גרויש מיא אונ ארבעט האבין מיר אז זייא זיינען בייא אונז והמנוחה מכל זה בהרחקתם אונ וואש פר איין מנוחה מיר האבין פון דעם אלעמן ווען זיי זיינען ווייט פון אונז כלומר ווען זייא זיינען ניט מיט אונז אין איינעם ולבחור בעניני העולם הבא ולמאוס בעניני עולם הזה דאש מיר קאנען אויש דער ווייליז אונ וואול בטראכטין די זאכין וואש גיהער צו עולם הבא אונ צו פר מיאוסין די זאכין אונ די תאוה וואש גיהער צו עולם הזה דרום זיינען מיר ניט מיט דיא ווייבער אין איינעם אזו האבין זייא גיענטפערט דעם פרומען מאן וייטבו דבריהם בעיני הפרוש אונ עש איז דעם פרומען מאן וואול גיפעלין זייערע רייד ויברך אותם אונ האט זיי גיבענטשט ויאשרם בענינם

און

ואם יהיה הבוטח באלהים בעל אשה וקרובים ואוהבים ואויבים יבטח באלהים בהצלתו מהם וישתדל לפרוע מה שחייב להם ולעשות חפציהם ולהיות לבו שלם עמהם וירף ידו מהזקתם ויסב על מה שיהיה טוב להם ויהיה נאמן בכל עניניהם ויורם אופני תועלותם בעניני התורה והעולם לעבודת הבורא כמו שכתוב (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך ואמר (שם) לא תשנא את אחיך בלבבך לא ליחל הגמול מהם ולא לקדם אצלם ולא מאהבתו בכבודם ושבחם ולא להשתרר עליהם אך לקיים מצות הבורא ולשמור בריתו ופקודיו עליהם כי מי שתהיה דעתו בעשותו חפציהם על אחד מהדברים שזכרנו תחלה לא

בהיו אוהבים לבע אחד: בהצלתו מהם · ביוכל להציל מהם במה שעושה להם כמוטל עליו · הר"נ: לא ליחל הגמול מהם · שאינו רוצה שיגמלוהו על טובתו: ולא לקדם אצלם · שהוא מקדים להם עתה טובות אולי יצטרך גם הוא לעזר ואז יעזרוהו על טובתו ואינו עושה לש"ש ועיין במ"ה

און האט זיי גילויבט מיט זייער פירונג ואם יהיה הבוטח באלהים בעל אשה וקרובים ואוהבים ואויבים און אז דער וואש פאר זיכערט זיך אין גאט האט יוא אווייב און קרובים און ליב האבער און פיינט יבטח באלהים בהצלתו מהם זאל ער זיך פאר לאזין אויף גאט אז ער וועט אים מציל זיין פון זיי אז עש וועט אים קיין בייז איבער זייא ניט קומען וישתדל לפרוע מה שחייב להם און ער זאל זיך פלייסין צו בצאלין כלומר צו טאן וואש ער איז חייב זייא צוא טאן ולעשות חפציהם און צוא טאן וואש זייא בגערין ולהיות לבו שלם עמהם און זיין הארץ זאל גאנץ זיין מיט זייא כלומר ער זאל זייא טאן טובות מיט גאנצין הארצן וירף ידו מהזקתם און זאל זיין האנט אפ לאזין פון זייער שאדין כלומר ער זאל זייא קיין שאדין ניט טאן ויסבב על מה שיהיה טוב להם און ער זאל מסבב זיין כלומר טראכטין נאך אזעלכע זאכין וואש צוא זייא איז גוט ויהיה נאמן בכל עניניהם און זאל זייא באמת גיטרייא זיין אין אלע זייערע זאכין ויורם אופני תועלתם בעניני התורה והעולם לעבודת הבורא און זאל זייא לערנען דיא אופנים וואש קאן זייא העלפין וויא ארום זייא זאלין קאנען דינען דעם בשעפער מיט דעם פירונג פון דער תורה און מיט דעם פירונג פון דער וועלט אזו וויא עש שטייט אין (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך דו זאלשט ליב האבין דיין חבר אזו וויא דיך אליין און נאך שטייט דארטין לא תשנא את אחיך בלבבך דו זאלשט דיין ברודר ניט פיינט האבין אין דיין הארצין לא ליחל הגמול מהם ניט דער פר זאלשטו זיי לערנען צו האפין אז זייא וועלין דיר תיכף צאלין ולא לקדם אצלם און ניט מחמת ער זאל פאדערין ביי זייא איין טובה כלומר ער זאל זיי ניט דריבער לערנען כדי זייא זאלין וויסין אז ער טוט זיי היינט א טובה און אז ער וועט אמאל בדארפין פון זיי איין טובה זאלין זייא אים אויך אפ טאן ולא מאהבתו בכבודם ושבחם און זאל עש ניט טאן מחמת ער האט ליב זיי זאלין אים כבוד אן טאן און זאלין אים לויבין ולא להשתרר עליהם און ניט כדי ער זאל איבער זייא הערשין זאל ער דאש אלץ ניט מיינען אך לקיים מצות הבורא נאר ער זאל מיינען מקיים צו זיין דאש גיבאט פון דעם בשעפער לשמור בריתו ופקודיו עליהם און צוא היטין גאטש ברית און זיין בפעל וואש ער האט גיהייסין אז ער זאל טאן אלערלייא טובות צוא זיינע פריינד כי מי שתהיה דעתו בעשותו חפציהם ווארום דער וואש זיין דיעה וועט זיין בשעת אז ער וועט טאן זייער ווילין כלומר פון דיא קרובים על אחד מהדברים שזכרנו אויף איינש פון דיא זאכין וואש מיר האבין דער מאנט פריער כלומר ער וועט דאש ניט טאן פון גאטש וועגין נאר ער וועט דאש טאן פון איינש פון דיא זאכין וועגין וואש פריער איז גישטאנען דהיינו פון כבוד וועגין אדער פון גיצאלט וועגן אדער מחמת אנדערע זאכין וואש

לא ישיג רצונו מהם בעולם הזה וייגע לריק ויפסיד שכרו לעולם הבא ואם הוא נוהג בזה לעבודת האלהים בלבד יעזרם האלהים לגמול אותו בעולם הזה וישים בפיהם שבחו ויגדל ענינו בעיניהם ויגיע אל הגמול הגדול בעולם הבא כמו שאמר האלהים לשלמה (מלכים א ג) וגם אשר לא שאלת נתתי לך וגו' אבל אופני בטחונו על אלהיו בעניני מי שהוא למעלה ממנו ומי שהוא למטה ממנו מכתות בני אדם הפנים הישרים לו כשיביא אותו הצורך לבקש חפץ ממי שהוא למעלה ממנו או למטה ממנו שיבטח בו על אלהיו וישימם סיבה בהשלמתו כאשר ישים עבודת הארץ וזריעתה סיבה לטרפו ואם ירצה להטריפו ממנה יצמח הזרע ויפרה וירבה ואין להודות הארץ על זה אך ההודאה לבורא לבדו ואם לא יחפוץ האלהים להטריפו ממנה לא תצמיח הארץ או

במ"ס : וישימם סיבה בהשלמתו · ויבים אותם בהם רק סיבה ושלוחים בהשלמת הדבר שנתנו לו כמו הארץ היא הסיבה למזונו כו' וכל הענין הזה יתבאר היטיב ע"ד מ"ש לעיל כמה טעמים מדרכי ה' ית'

וואש אויבן איז גישטאנען לא ישיג רצונו מהם בעולם הזה וועט ער ניט גרייכן פון זייא זיין ווילן אויף דער וועלט וייגע לריק אונ ער וועט זיך מידין אום זיסט כלומר זיי וועלין אים דווקא קיין כבוד ניט אפ געבין אונ אנדערע זאכין וואש ער וויל פון זייא וועט ער עש ניט קריגין ויפסיד שכרו לעולם הבא אונ ער וועט אן ווערין זיין שכר אויף יענער וועלט ואם הוא נוהג בזה לעבודת האלהים בלבד אבער אז דאש וואש ער וועט זייא לערנען וויא אזו גאט צוא דינען וועט ער עש נאר טאן פון גאטש דינשט וועגין אליין כדי זייא זאלין גאט דינען יעזרם אלהים לגמול אותו בעולם הזה וועט זיי גאט העלפין אז זייא וועלין עש אים בצאלין אויף דער וועלט וישים בפיהם שבחו אונ ער וועט טאן אין זייער מויל זיין לויב כלומר גאט וועט מאכין אז זייא זאלין אים לויבין ויגדל ענינו בעיניהם אונ זיין פאר ריכטין וועט זייער גיאכט זיין אין זייערע אויגין ויגיע אל הגמול הגדול בעולם הבא אונ וועט קומען צו דעם גרוישן שכר אויף יענער וועלט אזו וויא גאט האט גיזאגט צו שלמה המלך וגם אשר לא שאלת נתתי לך אונ אויך אפילו דאש וואש דו האשט פון מיר ניט גיבעטין האב איך דיר אויך גיגעבין אבל אופני בטחונו על אלהיו בעניני מי שהוא למעלה ממנו אבער די אופנים וויא מען זאל זיך אויף גאט פר לאזין מיט דעם וואש העכער פון אים איז ומי שהוא למטה ממנו אדער מיט אזעלכין וואש נידעריגער פון אים איז הפנים הישרים לו כשיביא אותו הצורך לבקש חפץ ממי שהוא למעלה ממנו דען איז דער בעשטער אונ דער גלייכשטער דרך פאר אים ווען איינעם ברייננגט דיא נויט אז ער בדארף בעטין איין זאך פון דעם וואש העכער פון אים איז אדער פון דעם וואש ער איז נידעריגער פון אים שיבטח בו על אלהיו זאל ער זיך דרינגען פר זיכערין אויף גאט וישימם סיבה בהשלמתו אונ זאל מאכין די מענטשין פאר איין סיבה כלומר פר שלוחים אז דורך זייא שיקט אים גאט צוא דיא זאך כאשר ישים עבודת הארץ וזריעתה סיבה לטרפו גלייך וויא ער מאכט דאש ארבעטין אונ זייען וואש מען זייעט אין דער ערד אז דאש איז איין סיבה צו זיין שפייז ואם ירצה להטריפו ממנה יצמח הזרע אונ אז גאט וועט וועלין אים שפייזין פון דער ערד וועט גאט מאכין שפראצין דיא זאמען ויפרה וירבה אונ עש וועט זיך פרוכפערין אונ מערין ואין להודות הארץ על זה אונ מען דארף דאך ניט לויבן די ערד אויף דעם כלומר ער זאל זאגין דיא ערד שפייזט אים אך ההודאה לבורא לבדו נאר מען בדארף דעם בשעפער אליין לויבין אונ דיא ערד איז נאר איין שליח אז דער מענטש זאל דורך איר גישפייזט ווערין ואם לא יחפוץ האלהים להטריפו ממנה אונ אז גאט וועט אים ניט וועלין שפייזין פון

או תצמיח ויקרה הצמח פגע ואין להאשים הארץ וכן כשיבקש מאחד מהם חפץ שיהיה אצלו החלש והחזק מהם שוה בעשותו ויבטח בהשלמתו על האלהים יתברך ואם ישלים על יד אחד מהם יודה הבורא יתברך אשר השלים חפצו ויודה למי שנעשה על ידו על לבו הטוב לו ושהבורא הביא תועלתו על ידו ובידוע שאין הבורא מגלגל טובה אלא על ידי הצדיקים ומעט הוא שמתגלגל הפסד על ידיהם כמ"ש חז"ל מגלגלין זכות ע"י זכאי והובה ע"י חייב ואמר הכתוב (משלי יב) לא יאונה לצדיק כל און ואם לא ישלם לו על ידיהם אל יאשימם ואל יתלה בהם קיצור אך יודה לאלהים אשר בחר לו הטוב בזה וישבחם כפי שידע מהשתדלם לעשות חפציו אע"פ שלא

פון דֶער עֶרְד לא תצמיח הארץ וֶועט דיא עֶרְד נִיט אַרוֹיס שְׁפְּרָאצִין קֵיין תְּבוּאָה או תצמיח ויקרה הצמח פגע אָדֶער אַז עֶס וֶועט יוא שְׁפְּרָאצִין אוּנ וַואקְסִין דִי תְּבוּאָה וֶועט קוֹמֶען אַיין פֶּגַע אוֹיף דֶער תְּבוּאָה דְהַיְינוּ אַיין הָאגִיל וֶועט זִיא אוֹיס שְׁלָאגִין אָדֶר אַיין הֵייִשְׁעֶרִיק אָדֶר אַנְדֶערֶע זַאכְן ואין להאשים הארץ אוּנ מֶען קָאן דֶער מִיט נִיט שׁוּלְדִיג מַאכִין דִי עֶרְד צוּא זָאגִין אַז דִיא עֶרְד הָאט עֶס גוֹרֵם גִיוֶועזְן נָאר עֶס אִיז בְּוַדַאי אַלְץ דִי גְזֵירָה פוּן גָאט בָּ"ה וכן כשיבקש מאחד מהם חפץ אוּנ אַזוֹ אוֹיךְ אַז אֵיינֶער פַאר לַאנְגְט אַיין זַאךְ פוּן דֶעם אַנְדֶערִין שיהיה אצלו החזק והחלש מהם שוה בעשותה זָאל בַּייא אִים אוֹיךְ גְלַייךְ זַיין דֶר שְׁטַארְקֶער אוּנ דֶר שְׁלַאפֶער אִין דֶעם טָאן פוּן דֶער זַאךְ ויבטח בהשלמתו על אלהים יתברך אוּנ עֶר זָאל זִיךְ פַאר לָאזִין אוֹיף דֶעם גְמַר פוּן דֶער זַאךְ אוֹיף גָאט כְּלוֹמֶר אַז גָאט וֶועט וֶועלִין וֶועט דִיא זַאךְ נִגְמַר וֶוערִין ואם ישלם על יד אחד מהם אוּנ אַז עֶס וֶועט אִים נִגְמַר וֶוערִין דִיא זַאךְ דוּרךְ אֵיינֶעם פוּן זֵיי יודה הבורא יתברך אשר השלים חפצו זָאל עֶר דֶעם בַּשֶׁעפֶר יִתְבָּרַךְ לוֹיבִּין אוּנ דַאנְקֶען פַאר דֶעם וָואס עֶר הָאט אִים גוֹמֵר גִיוֶועזְן זַיין בַּגֶער ויודה למי שנעשה על ידו אוּנ זָאל אוֹיךְ דַאנְקֶען צוּ דֶעם מֶענְטְשִׁין וָואס זַיין בַּגֶער אִיז דוּרְךְ אִים גִיטָאן גִיוָוארִין על לבו הטוב לו פַאר זַיין גוּט הַארְץ ושהבורא הביא תועלתו על ידו אוּנ וָואס דֶער בַּשֶׁעפֶר הָאט גִיבְּרַאכְט זַיין הֶעלְפוּנג כְּלוֹמֶר זַיין בַּגֶער דוּרְךְ דֶעם מֶענְטְשִׁין דְרוּם דַארְף עֶר אִים אוֹיךְ לוֹיבְּן וָואס עֶר אִיז דֶער שְׁלִיחַ ובידוע שאין הבורא מגלגל טובה אלא על ידי הצדיקים וָוארוּם דָאס ווייסְט מֶען דָאךְ אַז דֶר בַּשֶׁעפֶר שִׁיקְט נִיט קֵיין גוּטְס נָאר דוּרְךְ דִי צַדִיקִים ומעט הוא שמתגלגל הפסד על ידיהם אוּנ גָאר ווֵיינִיג שִׁיקְט עֶר אַיין שָׁאדְן דוּרְךְ זֵיי כמו שאמרו חז"ל אַזוֹ וִויא אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבִּין גִיזָאגְט מגלגלין זכות על ידי זכאי מֶען שִׁיקְט דָאס גוּטְס דוּרְךְ אַיין גוּטִין מֶענְטְשִׁין והובה על ידי חייב אוּנ בֵּייז שִׁיקְט מֶען דוּרְךְ אַיין שְׁלֶעכְטִן מֶענְטְשִׁין ואם לא ישלם לו על ידיהם אוּנ אַז עֶס וֶוערְט אִים נִיט נִשְׁלַם דִיא זַאךְ דוּרְךְ זֵיי כְּלוֹמֶר אוּנ וֶוען עֶר קְרִיגְט נִיט דִיא זַאךְ דוּרְךְ דִי מֶענְטְשִׁין וָואס עֶר הָאט פוּן זֵיי בַּגֶערְט אל יאשימם זָאל עֶר זֵיי נִיט שׁוּלְדִיג מַאכְן ואל יתלה בהם קיצור אוּנ עֶר זָאל אִין זֵיי נִיט אָן הֵיינְגֶען אַיין קִירְץ כְּלוֹמֶר זֵיי הָאבְּן גִיקִירְצְט אִין שְׁלִיחוּת דְהַיְינוּ וֶוען עֶר בֶּעט פוּן מֶענְטְשִׁין זֵיי זָאלִין אִים טָאן אַיין שְׁלִיחוּת אוּנ זָאלִין אִים נֶעמֶן אַזַאךְ אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין הָאבְּן נִיט גִיפוּעֶלְט זָאל עֶר זֵיי נִיט שׁוּלְדִיג מַאכְּן אוּנ זָאל נִיט אָן הֵיינְגֶען אִין זֵיי צוּ זָאגִין ווַייל זֵיי הָאבִּין דִי שְׁלִיחוּת נִיט גִיטָאן וִויא מֶען הָאט בַּדַארְפְט דְרוּם הָאבְּן זֵיי נִיט גִיפוּעֶלְט אך יודה לאלהים אשר בחר לו הטוב בזה נָאר עֶר זָאל לוֹיבְּן צוּ גָאט וָואס עֶר הָאט אִים אוֹיס דֶר ווֵיילְט צוּ גוּטִין מִיט דֶעם וָואס זֵיי הָאבִּין נִיט גִיפוּעֶלְט כְּלוֹמֶר דָאס אִיז אִים אוֹיךְ אַטוֹבָה וישבחם כפי שידע מהשתדלם לעשות חפציו אוּנ זָאל דִי לַייט לוֹיבִּין וֶועדְלִיג עֶר ווֵייסְט פון

שלא נשלם כרצונו וכרצונם לו וכן ינהג במיודעיו ואוהביו ובמי שנושא ונותן עמהם ושמשיו ושותפיו וכן אם יבקש ממנו מי שלמעלה ממנו או שלמטה ממנו חפץ יסבב לעשותו בכל לבו וישתדל להשלימו במצפונו אם יזדמן לו ויהיה מי שמבקשו ראוי להשתדל לו בו ואחר כך יבטח על האלהים בהשלמתה ואם ישלימהו על ידו וישימהו סיבה לטובת זולתו יודה על זה ואם ימנע ממנו ולא יזדמן לו לעשותו אל יאשים נפשו ויודיע את חברו שלא קצר אחר שיטרח וישתדל בו בעצמו אבל עניני אויביו וחומדיו ומבקשי רעתו יבטח בעניניהם על הבורא יתעלה ויסבול חרפתם ואל יגמול להם

יתברך מ"ש · ויהיה מי שמבקשו ראוי כו' פירוש אותו אדם שבקש ממך ראוי לעשות לו אותו טובה דאל"כ ימנע עצמך ממנו כמ"ש בסוף שער ע"ה ע"ש : אל יאשים נפשו כו' · לא יצטער על זה רק יתלה בזה שמא הוא שאינו ראוי שיגמור הדבר: ויסבול חרפתם כמ"ש חז"ל כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו כל פשעיו כ"ש עונות והטאים שהם קלים :
ופירוש

פון זייער פלייסין וויא זיי האבן זיך גיפלייסט צוא טאן זיין בגער אע"פ שלא נשלם כרצונו וכרצונם לו חאטשע עש איז אים ניט נגמר גיווארן אזו וויא זיין ווילין אונ וויא זייער ווילן איז גיוועזן אים די טובה צו טאן פון דעשט וועגין זאל ער זיי פארט לויבן ווארום זייער מחשבה איז דאך גוט גיוועזין וכן יתנהג במיודעיו ואוהביו אונ אזו אויך זאל ער זיך פירין מיט זיינע בקענטע אונ מיט זיין ליבע האבער ובמי שנושא ונותן עמהם אונ מיט די וואש ער האנדילט מיט זיי ושמשיו ושותפיו אונ זיינע בדינערש אונ מיט זיינע שותפים וכן אם יבקש ממנו מי שלמעלה ממנו או שלמטה ממנו חפץ אונ אזו אויך ווען דער וואש העכער פון אים איז אדר דער וואש נידעריג פון אים איז בעטן פון אים א זאך יסבב לעשותו בכל לבו זאל ער זעהן עש צו טאן מיט זיין גאנצן הארצין וישתדל להשלים במצפונו אונ זאל זיך פלייסין עש משלים זיין כלומר גומר זיין מיט זיינע מחשבות אם יזדמן לו אויב עש וועט זיך נאר אים מזדמן זיין ער זאל עש קאנען טאן זאל ער זיך משתדל זיין אונ זאל עש טאן ויהיה מי שבקשו ראוי להשתדל לו בו נאר דער מענטש וואש האט אים גיבעטין די טובה זאל ראוי זיין מען זאל אים טאן א טובה כלומר ער זאל זיין איין ערליכר מאן (עיין מרפא לנפש) ואחר כך יבטח על האלהים בהשלמתה אונ דער נאך זאל ער זיך פר לאזין אויף גאט אז ער וועט אים העלפין ער זאל קאנען גומר זיין די טובה ואם ישלימהו על ידו וישימהו סיבה לטובת זולתו אונ אז גאט וועט גומר זיין די טובה דורך זיין האנט אונ ער וועט אים מאכין פאר א שליח אז ער זאל דעם אנדערין טאן א טובה יודה על זה זאל ער דער פר גאט לויבין ואם ימנע ממנו ולא יזדמן לו לעשותו אונ אז ער וועט פון אים פאר מיידין דיא זאך אונ עש וועט אים ניט מזדמן זיין אז ער זאל קאנען יענעם טאן די טובה אל יאשים נפשו זאל ער זיך זעלבשט ניט שולדיג מאכין כלומר ער זאל זיך אויף דעם ניט מצער זיין ויודיע את חבירו שלא קצר אונ זאל מודיע זיין דעם חבר אז ער האט ניט גיקירצט אין זיין זאך כלומר אז ער האט אים ניט גיטאן מיט פאלשקייט אחר שיטריח וישתדל בו בעצמו נאך דם אז ער וועט זיך זעלבערט מטריח זיין אונ פלייסין צוא טאן אים דיא טובה כלומר פריער בדארף ער זיך זייער פלייסין וויא ווייט ער קאן אז ער זאל אים טאן דיא טובה אונ אז זיין פלייסין וועט ניט העלפין זאל ער אים מודיע זיין אז ער איז ניט שולדיג אין דעם אבל עניני אויביו וחומדיו ומבקשי רעתו אבער וויא ער זאל זיך נוהג זיין מיט זיינע פיינט אונ מיט דיא וואש גילוסטין זיין גוטש אונ וואש ווילין אים בייז טאן יבטח בעניניהם על הבורא יתעלה זאל ער זיך אין זייערע זאכין פאר זכערין אויף דעם באשעפר יתעלה ויסבול חרפתם אונ זאל ליידין זייער לעסטערונג כלומר ווען זיי זידלען אים זאל ער עש ליידין אונ זאל שווייגין
ואל

ופירוש החלק הרביעי והוא כי מעשה העבודה והעבירה לא יתכנו · לא יתכן לעשותם רק על ידי שלשה דברים אלו

להם כפעלם אך יגמלם חסד ויעשה להם כל מה שיוכל לעשותו מן הטוב ויזכור בלבו שתועלתו ונזקו ביד הבורא יתעלה ואם יהיה סיבה להזיקו יחשוב עליהם טוב ויחשוד את עצמו ומעשיו ברוע הקדמותיו אצל אלהיו ויתחנן אל האלהים ויבקש מלפניו לכפר עונותיו ואז ישובו אויביו לאהבתו כמו שאמר החכם (משלי טז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו :

ופירוש החלק הרביעי בעניני חובות הלבבות והאיברים שהאדם מתיחד בתועלותם ונזקם וזה כצום וכתפלה וכסוכה וכלולב וכציצית ושמירת השבת והמועדים והמנע מן העבירות וכל חובות הלבבות לא תעבורנה אל זולתו ותועלותם ונזקם מיוחדים בו מבלי שאר ב"א ואופני יושר הבטחון בכולם על האלהים יתברך מה שאני מבאר אותו ומאלהים

ואל יגמול להם כפעלם אונ זאל זייא ניט בצאלן אזוא וויא זייא האבין אים גיטאן אך יגמלם חסד נאר ער זאל זייא נאך גומל חסד זיין ויעשה להם כל מה שיוכל לעשותו מן הטוב אונ ער זאל זייא טאן גוטץ וויא ווייט ער וועט קאנן ויזכור בלבו שתועלתו ונזקו ביד הבורא יתעלה אונ זאל גידיינקען אין זיין הארץ אז זיין הילף אדר זיין שאדין איז אין דעם כח פון דעם בשעפר יתעלה ואם יהיה סיבה להזיקו אונ ווען זייא וועלין שוין אפילו זיין דיא סיבה כלומר שלוחים זייא זאלין אים שאדין טאן יחשוב עליהם טוב זאל ער אויף זייא טראכטין גוטש כלומר ער זאל זיי דן זיין לכף זכות ויחשוד את עצמו ומעשיו ברוע הקדמותיו אצל אלהיו אונ זאל זיך זעלבשט שולדיג מאכין אין זיינע מעשים וואש ער האט בווראי גיזינדיגט אנטקעגין גאט ויתחנן אל האלהים ויבקש לכפר עונותיו אונ זאל צו גאט בעטין אז ער זאל אים פאר געבין זיינע זינד ואז ישובו אויביו לאהבתו אונ אז גאט וועט אים מוחל זיין זיינע זינד וועלין זיך ווידער קערין זיין פיינד צוא זיין ליבשאפט אונ וועלין אים פריינד ווערין אזו וויא דער חכם שלמה המלך האט גיזאגט אין (משלי) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו אז דיא וועג פון דעם מענטשין איז פאר גאט באוויליגט וועלין זיינע פיינד אויך מיט אים שלום מאכן :

ופירוש החלק הרביעי אונ דאש בשיידונג פון דעם פערטין חלק איז בעניני חובות הלבבות והאברים אין דיא ענינים פון שולדיקייט פון דיא הערצער אונ פון דיא גלידער כלומר אזעלכע מצות וואש מען בדארף זייא טאן מיט כוונה פון דעם הארצין אונ מיט דיא אברים שהאדם מתיחד בתועלתם ונזקם וואש דער מענטש ווערט אין דעם גיאיינציגט אין זייער הילף אונ אין זייער שאדין כלומר עש קומט דעם אנדערין דער פון ניט ארויש נאר אים אליין שכר אדר עונש וזה אונ דאש זיינן די זאכן כצום וכתפלה וכסוכה וכלולב וכציצית ושמירת השבת גלייך וויא פאסטין אונ תפלה טאן אונ זיצין אין סוכה אונ לולב אונ ציצית אונ שבת אונ ימים טובים האלטין והמנע מן העבירות אונ פאר מיידין זיך מען זאל ניט טאן קיין עבירות וכל חובות הלבבות אונ אלץ וואש דער מענטש איז שולדיג צו טאן מיט זיין הארץ אונ מיט זיין מחשבה לא תעבורנה אל זולתו דאש גייט קיין אנדערין ניט אן ותועלתם ונזקם מיוחדים בו וכו' אונ דאש העלפונג כלומר דעם שכר וואש עש קומט אז מען איז מקיים דיא מצות אדר דער שאדין וואש קומט אז מען איז זייא ניט מקיים איז דאש נאר צו אים אליין אבער ניט צוא קיין אנדערין מענטשין ואופני יושר הבטחון בכלם על האלהים יתברך מה שאני מבאר אותו אונ דיא אופנים וויא דער יושר איז מען זאל זיך בייא דיא אלע זאכין אויף גאט פאר לאזין דאש

וע'ל

ומאלהים אשאל להורות. אותי האמת ברחמיו והוא כי מעשי העבודה והעבירה לא יתכנו לאדם כי אם בהקבץ שלשה דברים האחד הבחירה בלבו ומצפונו והשני הכוונה וההסכמה לעשות מה שבחר בו והשלישי שישתדל לגמור המעשה באיבריו הנראים ויוציאהו אל גדר המעשה ומה שאינו נעלם ממנו בהם בבחירת העבודה והעבירה והכוונה וההסכמה על המעשה. הבטחון על האלהים בזה טעות וסכלות כי הבורא יתברך הניח ברשותנו בחירת עבודתו והמרותו כמ"ש (דברים ל) ובחרת בחיים

אלו: הא' הבחירה בלבו · תחלה יבחר האדם בלבו בבירור בעלמא שראוי לעשות דבר זה: והב' הכוונה וההסכמה לעשות מה שבחר · שכבר התחיל להכין עצמו ולהתאמץ לעשות הדבר בפעולה ובהזמנה אך עדיין לא נגמר: והשלישי שישתדל לגמור המעשה כו' · ומה שאינו נמנע ונעלם ממנו דהיינו הבחירה וההסכמה בהם בוודאי ברשותנו: הבטחון כו' · ע"כ אם יבטח אדם על ה' לאמר הס' יתן בלבו שיבחר ויסכים לעשות מצותיו זה טעות וסכלות אם יחשוב כן שהרי השם יתברך כבר הניח ונתן ברשותנו לבחור במצותיו וכן שלא להמרותו כמ"ש בתורה ובחרת בחיים וכן כמה פסוקים כאלה: ולא

װעל איך װייטער בשיידין פלומר אין דיא זאכין װעט דער מחבר פון דעם ספר מפורש זיי אין װאש מען גיהער זיך פאר לאזין אויף גאט אין אלע זאכין אונ ביא װאש מען טאר זיך ניט פאר לאזין אויף גאט אזו װיא װייטר װעט שטיין זאגט דר מחבר ומאלהים אשאל להורות · אות האמת ברחמיו אונ פון גאט טוא איך בעטין ער זאל מיט זיין רחמנות מיך לערנן דעם אמת והוא כי מעשה העבודה והעבירה לא יתכנו לאדם אונ דאש איז װאש איך װעל מפורש זיין װארום סייא אמענטש זאל טאן אמצוה אונ גאט דינען אונ סייא איין עבירה קאן דאש ניט גיטאן װערן כי אם בהקבץ שלשה דברים נאר סידן אז עש מוזין זיך איין זאמלין ביא אננדר דיא דרייא זאכין האחד איין זאך איז הבחירה בלבו ומצפונו ער מוז אויש דער װיילין אין זיין הארץ אונ אין זיינע מחשבות װאש ער זאל טאן והשני אין דאש אנדערע איז הכונה וההסכמה לעשות מה שבחר בו עש מוז ביא אים שוין אזו בליבן אונ זיין כונה דרויף לייגין ער זאל שוין בוודאי טאן דאש װאש ער האט אויש דר װיילט והשלישי אונ דאש דריטע איז שישתדל לגמור המעשה באבריו הנראים ער זאל זיך פלייסין גומר זיין דיא זאך מיט זיינע אברים װאש איטליכר קאן עש זעהן ויוציאהו אל גדר העבודה אונ ער זאל אויש ציהן פלומר אזו צוא ברייננגען אז מען זאל שוין קאנן װישין אז ער האט דאש גיטאן: היינט איז ער מפורש ביא װעלכש מען גיהער זיך יוא פר לאזין אויף גאט אונ ביא װעלכין ניט ומה שאינו נעלם ממנו בהם אונ דאש װאש עש איז פון אונז ניט פר מיטין אונ פר הוילן פון דיא זאכין איז בבחירת העבודה והעבירה דהיינו דאש װאש מען זאל אויש דער װיילין אין הארצין דינן גאט אדר איין עבירה טאן דאש איז דאש ערשטע פון דיא דרייא זאכין װאש פריער איז גישטאנן והכוונה וההסכמה על המעשה אונ מען זאל אכוונה האבן אונ מסכים זיין אז מען זאל עש שוין בוודאי טאן דאש איז דאש אנדרע פון די דריי זאכין װאש פריער איז גישטאנען הבטחון על האלהים בזה דער װאש פאר לאזט זיך אויף גאט אין דיא צווייא זאכין פלומר ער זאל גאר אליין ניט אויש דר װיילן נאר ער פר לאזט זיך אז גאט װעט אים אין זיין מחשבה אריין געבין אז ער זאל טאן דיא מצות טעות וסכלות דאש איז איין טעות אונ איין נארישקייט כי הבורא יתברך הניח ברשותנו בחירת עבודתו והמרותו װארום דר באשעפר יתברך האט גילאזט דיא ברירה אין אונזר רשות אז מיר זאלין זיך אליין אויש קלייבין צו דינן אים אדער חס ושלום דער צארנן אים כמו שאמר אזו װיא עש שטייט אין דער תורה ובחרת בחיים דו זאלשט דיר אליין אויש דער װיילן אין דעם לעבין פלומר דוא זאלשט טאן מצות דורך דעם װעשטו

בחיים ולא הניח ברשותנו השלמת המעשה בעבודה ובעבירה אלא בסיבות שהם חוץ לנו מזדמנות בקצת העתים ונמנעות בקצתם ואם יבטח על האלהים בבחירת עבודתו ויאמר לא אבחר ולא אבוין לעשות כלום מעבודת הבורא עד שיבחר לי הטוב ממנה כבר תעה מדרך הישרה ומעדו רגליו מאופני הנכונה כי הבורא יתבר' כבר צוונו לבחור במעשה העבודה ולכוין אליה בהשתדלו' והסכמה ובלב שלם לשמו הגדול והודיענו שהוא אופני הנכונה לנו בעו"הז ובעוה"ב ואם יזדמנו הסיבות ויתכן גמר המעשה בעבודתו אשר קדמה בחירתנו בה יהיה לנו השכר הגדול על הבחירה בעבודה ועל הכוונה לעשותה ועל השלמת מעשיה באברים הנראים ואם ימנע מן האברים גמר המעשה יהיה לנו שכר

ולא הניח ברשותנו השלמת המעשה ולכן בזה ראוי לבטוח על ה' ויתחנן לו שיסייע לנו ויעזור שיוציא בחירתנו הטובה לידי גמר כמו שהתחנן דוד המלך ע"ה כמו שמסיים בסוף הענין מפני שגמר המעשה אינה בידינו מאחר שצריך לדבר אחר להשלמתו והם הסיבות ולפעמים מזמן השם יתברך הסיבות ויבא לידי גמר ולפעמים

לעבין ולא הניח ברשותנו השלמת המעשה בעבודה ובעבירה אונ דעם גמר פון דער מצוה אדער פון דער עבירה האט גאט ניט גילאזט בייא אונז אין דיא הענט אלא בסיבות שהם חוץ לנו נאר דער גמר מוז זיין דורך סיבות פלומר מיטלין וואש זייא זיינען ניט בייא אונז אין דיא הענט מזדמנות בקצת העתים ונמנעות בקצתם אין אטייל צייטין קאן מען זייא קריגן אונ צוא צייטין קאן מען זייא ניט קריגן מען קאן דיא מצוה אדר דיא עבירה ניט גומר זיין דרום אויף דעם גמר מוז מען יוא אבטחון האבין אויף גאט אונ מען מוז אים בעטין ער זאל אונז העלפין אז מיר זאלין קאנן דיא מצוה גומר זיין ואם יבטח על האלהים בבחירת עבודתו אבער אז ער וועט וועלין זיך פאר לאזין אויף גאט אויף דעם אויש דער ווייל'ן פון גאטש דינשט ויאמר לא אבחר ולא אבוין לעשות כלום מעבודת הבורא אונ וועט וועלין זאגין איך וועל גאר ניט אויש דער וויילין אונ וועל גאר קיין כוונה ניט האבין אז איך זאל עפיש טאן פון גאטש דינשט עד שיבחר לי הטוב ממנה ביז גאט וועט מיר אליין אויש דער ווייל'ן דאש בעשטע אונ וועט זיך אין דעם אויך פאר לאזין אויף גאט ככר תעה מדרך הישרה אז ער וועט אזו זאגין האט ער שון לאנג פר אירט פון דעם גלייכין אונ רעכט פארטיגין וועג ומעדו רגליו מאופני הנכונה אונ זיינע פיס האבין זיך אויש גיגליטשט פון דעם רעכטין וועג כי הבורא יתברך כבר צוונו לבחור במעשה העבודה ווארום דער בשעפר יתברך האט אונז שון לאנג גיבאטין מיר זאלין זיך אליין אויש דר וויילן צו טאן דיא דינשט פון גאט ולכוין אליה בהשתדלות והסכמה ובלב שלם לשמו הגדול אונ מיר זאלין אויף דער כוונה האבין מיט פלייסונג אונ מיטן גאנצין הארצין אונ מיר זאלין עש טאן פון זיין נאמען וועגין והודיענו אונ האט אונז מודיע גיוועזין שהוא אופני הנכונה לנו אז דאש איז דער רעכטער דרך פאר אונז אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט פלומר אז מיר וועלין זיינע מצות מקיים זיין וועט אונז גוט זיין אוף דר וועלט אונ אויף יענר וועלט ואם יזדמנו הסיבות אונ ווען מיר וועלין קריגן דיא מיטלין וואש גיהערין דער צו ויתכן גמר המעשה אונ עש וועט אן גיברייט זיין פלומר אז מיר וועלין קאנין אויש פירן דעם גמר פון דער מעשה בעבודתו אשר קדמה בחירתנו בה אין דער דינשט פון גאט וואש מיר האבין פריער אויש דער ווילט אין דעם יהיה לנו השכר הגדול על הבחירה בעבודה וועלין מיר גרויש שכר האבין ווייל מיר האבין אויש דער ווילט גאט צוא דינען ועל הכוונה לעשותה אונ ווייל מיר האבין דיא כוונה אויף דעם גיהאט מיר זאלין עש טאן ועל השלמת מעשיה באברים הנראים אונ אויף דעם וואש מיר האבין גומר גיוועזן דיא זאך דורך דיא גלידער וואש מען קען זעהען נמצא וועט מען האבין שכר אויף דרייא זאכין ואם ימנע מן האברים גמר המעשה אונ אויב

עש

שכר הבחירה והכוונה כאשר זכרנו במה שקדם וכן העונש על העבירה וההפרש שבין עבודת הבורא ושאר מעשי העולם בענין הבטחון באלהים יתבר' ששאר עניני העולם לא נגלו לנו אופני הטוב והרע בסיבה מן הסיבות מבלעדי שאריתם ולא אופני ההפסד והרע בקצתם בלתי קצתם כי לא עמדנו על איזה מלאכה מן המלאכות טובה לנו ויותר ראויה לבקשת הטרף והבריאות והטוב ולא באיזו סחורה ובאיזו דרך ובאיזה מעשה מן המעשים העולמים נצליח כשנתגלגל בהם ומן הדין עלינו שנבטח באלהים בבחירתנו והשלמתה לעזרנו

ולפעמים כשאין הגון יגמור לא יזדמנו הסיבות כמ"ש לעיל בפירוש ה"ג ונתברר ממנו העבודה והעבירה כו' ואפי' לא גמר בהם המעשה וכ"כ בספר הג' ספ"ט והוא ית' יגמלך על מה שהשקיף עליו אף אם נעלם מב"א ע"ש באורך וכמ"ש שם : והפרש שבין כו' בעבודת הבור' ית' הבחירה וההסכמה ברצותנו והפלגנו לבחור מה שיסבב למצות ה' ובעניני העולם דהיינו פרנסתנו ושאר צרכינו נתבאר בכל השער הזה שראוי לאדם לבטוח בה' בכל עניניו ובזה יבחר לו הטוב והנכון בכל דרכיו ועניניו וכמו שאמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים והאר כטעם בזה שאר עניני עולם לא נגלו לנו כו' ואנחנו לא נדע מה נעשה אם נתעסק במלאכה זו או במו"מ זה יהיה טוב לנו או באחרת : ומן הדין עלינו · ולכן הדין עלינו שנתפלל לה' שיעזור לבבנו לסיבה הטובה והראויה לנו והוא יעזור לנו בהצלחת במעשה ידינו ולהביאו לידי גמר לטוב לנו :

הכל

עש וועט אבער פאר מיטען ווערין פון דיא גלידער דער גמר פון דיא ווערקין כלומר אז ער וועט עש ניט קאנען גומר זיין יהיה לנו שכר הבחירה והכונה וועלין מיר האבין שכר פאר דער גוטע כוונה אונ פאר דעם אויש דער ווילין וואש מיר האבין אויש דער ווילט צוא דינען גאט כאשר זכרנו במה שקדם אזוא וויא מיר האבין פריער גיזאגט וכן · העונש על העבירה אונ אזוא איז אויך מיט דעם עונש אויף דער עבירה וההפרש שבין עבודת הבורא ושאר מעשה העולם בענין הבטחון באלהים יתברך אונ דער חילוק וואש איז צווישין גאטש דינשט אונ צווישין דיא וועלט זאכין אנטקעגין דעם בטחון אויף גאט יתברך כלומר פאר וואש אין גאטש דינשט טאר מען זיך נישט פאר לאזין אויף גאט אונ בייא וועלטליכע זאכין גיהער מען זיך יוא פאר לאזין אויף גאט ששאר עניני העולם ווארום די אנדרע זאכין וואש עש איז פון דער וועלט לא נגלו לנו אופני הטוב והרע בסיבות מן הסיבות מבלעדי שאריתם עש איז אונז ניט אנפלעקט גיווארין דיא אופנים פון דעם גוטין אדר בייז פון איין סיבה מער איידר אז דיא איבריגע כלומר מען האט אונז ניט גיזאגט וועלכע מלאכה אדער וועלכר משא ומתן איז בעסר פון דעם אנדרין ולא אופני ההפסד והרע בקצתם בלתי קצתם אונ אויך ווייסט מען ניט אויב אין אטייל זאכין איז פאר האנדין אזו אבייז אונ שאדן וואש אין דיא אנדערע זאכין איז דאש ניט פאר האנדין כי לא עמדנו על איזו מלאכה מן המלאכות טובה לנו ווארום מיר האבין עש ניט אויש גיקלערט אונ מיר קאנן עש ניט פאר שטיין וועלכע מלאכה עש איז בעסר פאר אונז ויותר ראוי לבקשת הטרף והבריאות והטוב אונ וועלכע מלאכה איז בעסר ראוי אז מיר זאלין פון איר קריגין אונזער שפייז אונ גיזונדקייט אונ גוטש ולא באיזה סחורה ובאיזה דרך ובאיזה מעשה מן המעשים העולמים אונ אויך ווייסין מיר ניט דורך וואש פאר אסחורה אונ דורך וואש פר איוועג אונ דורך וואש פר אווערק פון דיא וועלטליכע ווערקין נצליח כשנתגלגל בהם ווערין מיר באגליקין ווען מיר וואלטין מיט זייא גהאנדילט אדר גיגאנגן אין וועג כלומר מיר ווייסין ניט דורך וואש פר אסחורה אדר דורך וואש פאר אוועג מיר וועלין מצליח זיין כלומר מיר זאלין דיא סחורה האנדלין אדר אין דעם וועג גיין ווייסין מיר דאך ניט ומן הדין עלינו שנבטח באלהים דרום ברענגט דער שכל מיט אז מיך גיהערין זיך פאר לאזין אויף גאט בבחירתנו והשלמתה אין אונזר אויש דר ווילן אונ אין דעם

גמר

לעזרנו על מה שיש בו טובתנו אחר שנתגלגל עליהם ונתחנן אליו להעיר לבבנו לבחירה הטובה והראויה לנו מהם אבל עבודת הבורא יתברך איננה כן מפני שכבר הודיענו אופני הנכונה בה וצונו לבחור בה ויעד אותנו בגמול עליה ואם נתחנן אליו בבחירתה ונבטח עליו בהראותנו אופני הטוב לנו נהיה טועים בדברינו וסכלים בבטחוננו מפני שכבר קדמה הודעתה אותנו דרכי העבודה אשר יועילנו בעולם הזה ובבא כמו שאמר (דברים ו) ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה וגו' לטוב לנו כל הימים ואמר בגמול העולם הבא (שם) וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות ועוד כי עניני העולם יש שתשוב הסיבה המשובחת

אבל עבודת הבורא ית' כו' · כבר במעט ומסיני נצטווה לנו בכתבים כל מצותיו ותקיו גלוי וידוע לפניו במצותיו היא טוב לנו בעולם הזה כמ"ש ויצונו ה' וגו' לטוב לנו כל הימים בעוה"ז וצדקה תהיה לנו וגו' הוא בשכר העוה"ב וז"ל הרמב"ן על פסוק זה קרא גמול המצות צדקה כי העבד הקנוי לרבו הרי חייב לעבוד אותו אם יתן עוד שכר בעבודתו כו' עיין בס וכמ"ש המחבר כמה פעמים : ועוד כי עניני העול' כו' · ועוד איך נוכל להעמי' על דעתינו לבחור כמו"מ זה או כזאת המלאכה

גמר כלומר ער זאל אויש דער ווייל׳ן און זאל גומר זיין לעזרנו על מה שיש בו טובתנו אחר שנתגלגל עליהם אז ער זאל אונז העלפן אויף דעם וואש איז דארטין פאר האנדין אונזער גוטיק נאך דעם אז מיר וועלין זיך שוין מידין כלומר אז מיר טוען טירחא האבין אויף דעם משא ומתן בדארפן מיך זיך פאר לאזין אויף גאט אז ער וועט אונז העלפן אין דעם וואש מיר דער ווייל׳ן אויש דעם משא ומתן אונ אין דעם גמר אז עש זאל זיין צוא אונז צוא גוטין ונתחנן אליו להעיר לבבנו לבחירת הטובה והראויה לנו מהם א״נ מיר בדארפן אים צו בעטין אז ער זאל דער וועקין אונזערע הערצר מיר זאלין קאנן אויש דער ווייל׳ן וואש צוא אונז איז גוט אונ ראוי פון זייא כלומר פון דיא משא ומתן אדר פון די מלאכות אבל עבודת הבורא יתברך אבער דיא דינשט וואש מען זאל דינען דעם בשעפר יתברך איננה כן איז ניט אזו מפני שכבר הודיענו אופני הנכונה בה ווארום ער האט דאך אונז שוין מודיע גיוועזן די רעכטי וועגן וואש אין איר כלומר אין גאטש דינטש וצוונו לבחור בה אונ דאט שוין אונז גיבאטין מיר זאלין אויש דער ווייל׳ן אין זיין דינשט ויעד אותנו בגמול עליה אונ האט אונז צו גיזאגט שכר אויף דעם וואש מיר וועלן אויש דער ווייל׳ן אים צו דינן ואם נתחנן אליו בבחירתה אונ אז מיר וועלין אים בעטין אין דעם אויש דער ווייל׳ן כלומר אז ער זאל אונז אויש דער ווייל׳ן וואש גוט איז ונבטח עליו בהראותנו אופני הטוב לנו אונ אז מיר וועלין זיך אויף אים פאר לאזין אז ער זאל אונז ווייזין די אופנים וואש אונז גוט איז נהיה טועים בדברינו וועלין מיר זיך טועה זיין אין אונזערע רייד וסכלים בבטחוננו אונ מיר וועלן זיין נארין אין אונזער בטחון מפני שכבר קדמה הודעתה איתנו דרכי העבודה ווייל דיא תורה האט אונז שוין פריער מודיע גיוועזן דיא וועג פון גאטש דינשט אשר יועילונו בעולם הזה ובבא וועלכע עש וועלין אונז העלפין אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט דרום וואש האבן מיר אים צוא בעטן ער זאל אונז ווייזין דעם גוטין וועג עש זאל אונז גוט זיין אז ער האט אונז שוין מודיע גיוועזן אין דער תורה דעם גוטן וועג. אונ זיין דינשט וואש עש וועט אונז גוט זיין אויףביידע וועלטין אזו וויא עש שטייט אין (דברים) ויצונו ה׳ לעשות את כל ההוקים האלה אונ גאט האט אונז גבאטין צו טאן גאר די דאזיגי גיזעץ לטוב לנו כל הימים כדי עש זאל אונז זיין גוט אלע צייט אויף דם שכר פון עולם הבא שטייט ווייטער וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות עש וועט אונז גירעכינט זיין פאר אגירעכטיקייט אויף יענער וועלט אז מיר וועלין היטן גאטש מצות אונ מיר זאלין זייא טאן ועוד אונ נאך אטעם איז פר האנדן פאר וואש עש איז אהילוק אנטקעגין בטחון צו ווישין די וועלטליכע זאכין אונ צו ווישין גאטש דינסט כי עניני העולם ווארום דיא וועלטליכע זאכין יש שתשוב הסיבה המשובחת

מגונה והמגונה משובחת אף העבודה והעבירה אינם כן כי המגונה והמשובח מהם לא יעתק מעניננו ולא יתחלף אבל מה שראוי לבטוח עליו הוא גמר מעשה העבודה אחר בחירתה בלב שלם ונאמן וההסכמה והשתדלות בבר לבב וכונה לשמו הגדול ובזה אנחנו חייבין להתחנן אליו לעזור אותנו בו ולהורות אותנו עליו כמו שכתוב (תהלים קכה) הדריכני באמתך ולמדני ואמר (שם קיט) הדריכני בנתיב מצותיך וגו' ואמר (שם) דרך אמונה בחרתי וגו' ואמר (שם) דבקתי בעדותיך ה' אל תבישני ואמר (שם) ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד וגו' וכל זה ראיה שבחירתו היתה במעשה העבודה אך התפלל

המלאכה כי כמה פעמים נמצא שהא' נתעשר במלאכה זו או בסחורה זו המשובחה אצלו ושב' אין בידו מאומה מזאת המלאכה ומו"מ זה ומגונה אצלו א"כ אין אתנו יודע עד מה רק מה שה' נתן בלבנו לטוב לנו וכן נמצא כמה פסוקים המורים על זה כמ"ש רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום וכתיב משלי ט"ז לב אדם יחשב דרכו וה' יכין צעדו וכתיב גם כי מה' מצעדי גבר ואדם מה יבין דרכו וכן עוד כמה פסוקים · אבל מעשה העבודה מה שהוא טוב דהיינו עשיית המצו' הוא טוב לעול' ולא ישתנה וכן העבירות הם רעים לעול' כמו שמבואר : אבל מה שראוי לבטוח עליו הוא גמר המעשה שה' יעזור ויושיע אותנו להביא מחשבתנו הטובה לידי גמר ויורנו איך נוכל לקיימה כמ"ש הדריכני באמתך ולמדני וסיפא דקרא כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל היום א"כ בחרתי מעצמי אליך וקויתי אליך שתושיעני לעשות רצונך שכן הדריכני באמתך שאוכל לגמור ולהשלים בחירתי וכן כל הפסוקים שמביא סוף הסה"ק הוא פי' תחלת הפסוק כמ"ש דוק ותשכח וזה מה שכתוב וכל זה ראיה כו' אך התפלל כו :
אבל

מגונה איז פאר האנדרין אמאל זאל ווידר קערין דער בעשטער מו"מ אויף שלעכט והמגונה משובחת אונ איין שלעכטער מו"מ זאל ווערין גוט דרום קאנן מיר ניט ווישין וועלכש אין פאר אונז גוט דרום גיהער מען זיך יוא פאר לאזין אויף גאט אף העבודה ועבירה אבער דיא דינסט פון גאט אדער די עבירות אינם כן זיינען ניט אזו כי המגונה והמשובח מהם ווארום דאש גוטש פון זייא מיינט מען די דינסט פון גאט אונ דאש שלעכטץ פון זייא מיינט מען די עבירות לא יעתק מעניננו ולא יתחלף ווערט ניט אוועק גירוקט ווערין פון זיין ענין אונ עש ווערט ניט פר ביטן ווערין כלומר אז פאר אמצוה זאל מען האבין עונש אונ פאר איין עבירה שכר דאש ווערט שוין ניט זיין דרום ווייסין מיר דאך אליין וואש אויש צוא קלייבין טאר מען אויף דעם קיין בטחון ניט האבין אויף גאט אבל מה שראוי לבטוח עליו נאר ביא וואש גיהער מען זיך פאר לאזין אויף גאט הוא גמר מעשה העבודה מען זאל קאנען גומר זיין דיא מצות אחר בחירתה בלב שלם ונאמן נאך דעם אז דער מענטש דער וויילט אויש אז ער זאל טאן אמצוה אונ גאט דינען מיט זיין גאנצין הארצין וההסכמה והשתדלות בבר לבב וכוונה לשמו הגדול אונ עש בלייבט ביא אים שוין ער זאל שוין עש טאן אונ ער פלייסט זיך מיט איין קלאר הארץ אונ איז זיך מכוין פון זיין גרויסין נאמען וועגין ובזה אנחנו חייבים להתחנן אליו אונ דער נאך מען זאל עש קאנען גומר זיין דאש בדארפין מיר בעטין צוא אים לעזור אותנו בו ער זאל אונז העלפין דרינען ולהורות אותנו עליו אונ זאל אונז לערנען אויף דעם וויא אזו מיר זאלין עש קאנען גומר זיין אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) הדריכני באמתך ולמדני מאך מיך טרעטין אין דיין אמת אונ לערען מיך : אונ נאך שטייט דארט הדריכני בנתיב מצותיך מאך מיך טרעטין אין דער וועג פון דיין גיבאט אונ לערן מיך וויא אזוא איך זאל זייא קאנען טאן : אונ פריער שטייט דרך אמונה בחרתי דעם וואר האפטיג וועג האב איך אליין אויש דער וויילט : אונ נאך שטייט דארטן דבקתי בעדותיך ה' אל תבישני איך האב מיך בהעפט אין דיין בצייגינעש אונ דו גאט זאלשט מיך ניט פאר שעמען וכל זה ראיה שבחירתו היתה במעשה העבודה אונ פון דיא אלע פסוקים איז אראיה אז ער האט זיך אליין אויש דער וויילט צו טאן גאטש דינסט אך התפלל
אל

אבל פי' חלק הד' · ולהבינ האמנות להבינ ולבאר מה [illegible] האמנה והאפ[illegible]

התפלל אל האלהים על שני דברים אחד מהם ליחד לבבו ולחזק בחירתו בעבודתו בהרחקת טרדות העולם מלבו ועיניו כמו שאמר (שם פו) יחד לבבי ליראה שמך (שם קיט) גל עיני ואביטה וגו' (שם) העבר עיני וגו' (שם) הט לבי אל עדותיך וגו' והדומה להם והשני לחזק אבריו על השלמת המעשים בעבודתו והוא מה שאמר (שם) הדריכני בנתיב מצותיך (שם) סעדני ואושעה והרבה כמוהו ואני עתיד לבאר אופני מפסידי החלק הזה ואופני השלמתו והדרך הנכונה בו בעזרת השם :

אבל פירוש החלק החמישי והוא חובות האברים אשר תועלתם ונזקם מתעברים אל זולתו בצדקה והמעשר ולמוד החכמה וצוות בטוב והזהיר מהרע ולהשיב

אל האלהים על שני דברים נאר ער האט גבעטן צו גאט ער זאל אים העלפין אויף צוויא זאכין אחד מהם איינש פון דיא זאכין איז ליחד לבבו ולחזק בחירתו בעבודתו אז ער זאל אים זיין הארץ מייחד זיין אונ זאל אים שטארקין ער זאל קאנען אלע צייט אויש דער וויילין אין גאטש דינסט בהרחקת טרדות העולם מלבו ועיניו מיט דעם ער זאל דער ווייטערין דיא טירדות פון דער וועלט פון זיין הארץ אונ פון זיינע אויגין כלומר ניט ער האט גיבעטן אז גאט זאל אים אויש דער וויילין וואש גוט איז · נאר ער זאל פון אים דער ווייטערין דיא טירדות פון דער וועלט וועט ער שוין אליין זיך אויש דער וויילין דעם גוטין וועג אזו וויא ער האט גיזאגט אין (תהלים) יחד לבבי ליראה שמך זייא מייחד מיין הארץ פר דיין נאמען צוא פארכטין אונ פריער שטייט דארטין גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך אנטפלעק כלומר עפין מיינע אויגן וועל איך זעהן דיינע וואונדער פון דיין תורה אונ נאך פסוקים שטייען דארטין אזו איין גלייכינעש והשני אינ דאש אנדערע האט דוד המלך גיבעטין צוא גאט לחזק איבריו על השלמת המעשים בעבודתו אז ער זאל אים שטארקין זיינע גלידער כדי ער זאל קאנן גומר זיין דיא ווערק אין גאטש דינסט והוא מה שאמר אונ דאש איז וואש ער האט גיזאגט אין (תהלים) הדריכני בנתיב מצותיך מאך מיך טרעטין אין די שטעג פון דיין גיבאט סעדני ואושעה לעהן מיך אונטער וועל איך גיהאלפין ווערן אונ נאך פיל אזעלכע פסוקים האט ער גיזאגט האט ער גימיינט אז גאט זאל אים שטארקין זיין כח אונ זיינע גלידער ער זאל קאנען טאן פון זיינע מצות ואני עתיד לבאר אופני מפסידי החלק הזה אונ איך וועל ווייטער בשיידין דורך וואשערע זאכין קאן מען אן ווערן דאש וואש איך האב גשריבין אין דעם חלק כלומר מען זאל ניט מקיים זיין דאש וואש איך האב פריער גישריבין אין דעם חלק ואפני השלמתו אונ דורך וואש מען קאן עש יוא מקיים זיין אונ גומר זיין והדרך הנכונה בו אונ דעם רעכטין דרך דר פון וועל איך עש אלץ בשיידין מיט גאטש הילף :

אבל פירוש החלק החמישי אבער דאש בשיידונג פון דעם פינפטן חלק והוא אונ דער חלק וועט בשייד ווערין חובות האברים אשר תועלתם ונזקם דיא מצות וואש מען איז חייב זייא צוא טאן מיט דיא גלידער וואש זייער הילף כלומר דעם שכר וואש מען האט אז מען איז זייא מקיים אונ דעם שאדין וואש מען האט אז מען איז זייא ניט מקיים מתעברים אל זולתו אז אן אנאנדערין מענטשין קאן ער זייא ניט מקיים זיין כצדקה גלייך וויא צדקה מוז ער דיא צדקה געבין דעם ארומאן אבער אז ער האט ניט קיין ארומאן קאן ער זיא ניט מקיים זיין אדער מעשר אדער לערנען תורה אונ חכמה צוא אנדערע וצוות בטוב אונ צוא גיביטין גוטש צוא טאן והזהיר מהרע אונ אן צוא זאגין מען זאל ניט טאן

ולהשיב האמנות ולהסתיר הסוד ולדבר טוב ולעשות הטוב וכבוד אבות והשבת הרשעים אל האלהים והורות בני אדם דרכי טובתו ולחמול ענייניהם ולרחם עליהם ולסבול חרפתם כשמעיר אותם אל העבודה ומיחל אותם ומיראם בגמול ובעונש ואופני יושר הבטחון בזה שיהיה האדם צופן בלבבו כל המעשים האלה והדומה להם ויבחר עשותם ויסבב אליהם כפי מה שהקדמנו בחלק רביעי מחיוב הבחירה עלינו להתקרב אל האלהים בלבד לא לקנות שם וכבוד ביניהם ולא לקוות הגמול מהם ולא להשתרר עליהם ואח"כ יבטח על האלהים בהשלמות המעשה שכיון לעשותו מהם

כפי

ובאכזרי : והורות ב"א דרכי טובתו · דרכי ה' ית' הטובים והישרים כמ"ש בפתיחת שער ב' כי כמה טובות מגע בעלים נהגות מהם הסגון סכרתו אותם : ומיחל אותם ומיראם · אמר ומיחל ל' תוחלת על הגמול ומיראם על העונש למ"ש : צופן בלבבו · בלבו ובמצפונו יחשוב כל המעשים טובים תהלה

טָאן קֵיין בֵּייז ולהשיב האמנות אוּנ אוּם צוּא קֶערִין אוּנ אָפּ צוּא גֶעבִּין דָאשׁ וָואשׁ עֶר הָאט גִיבָּארְגְט ולהסתיר הסוד אוּנ אַיין סוֹד פַאר בָּארְגִין עֶר זָאל אִים נִיט זָאגִין פַאר קֵיינֶעם ולדבר טוב ולעשות הטוב אוּנ גוּטְשׁ צוּא רֵיידִין אוּנ גוּטְשׁ צוּא טָאן וכבוד אבות אוּנ זַיינֶע עֶלְטֶערִין עֶרְלִיךְ צוּא הַאלְטִין והשבת רשעים אל האלהים אוּנ דִיא רְשָׁעִים מַאכִין תְּשׁוּבָה צוּא טָאן צוּא גָאט והורות בני אדם דרכי טובותיו אוּנ צוּא לֶערְנֶען דִיא מֶענְטְשִׁין דֶעם גוּטִין וֶועג ולחמול ענייניהם ולרחם עליהם אוּנ זָאל זִיךְ דֶער בַּארֶעמֶן אִיבֶּער זֵייעֶרֶע עִנְיָנִים ולסבול חרפתם כשמעיר אותם אל העבודה אוּנ וֶוען זֵייא וֶועלִין אִים לֶעסְטֶערִין אַז עֶר דֶער וֶועקְט זֵייא צוּא גָאטְשׁ דִינְשְׁט זָאל עֶר עֶשׁ לַיידִין ומיחל אותם אוּנ זָאל זֵייא מַאכִין הָאפִין צוּ גוּטִין שְׂכַר כְּלוֹמַר עֶר זָאל זֵייא זָאגִין אַז זֵייא וֶועלִין גוּט זַיין וֶועלִין זֵייא הָאבִּין שְׂכַר אוֹיף עוֹלָם הַבָּא ומיראם בגמול ועונש אוּנ זָאל זֵייא מַאכִין פָארְכְטִין פַאר שְׁטְרָאף כְּלוֹמַר עֶר זָאל זֵייא זָאגִין אַז זֵייא וֶועלִן גָאט נִיט דִינֶען וֶועט עֶר זֵייא בַּאצָאלִין עוֹנֶשׁ אוֹיף עוֹלָם הַבָּא ואופני יושר הבטחון בהם אוּנ דָער בֶּעשְׁטֶער דֶרֶךְ וִויא מֶען זָאל זִיךְ אִין דִיא זַאבִין אוֹיף גָאט פַאר לָאזִין אִיז אַזוֹא שיהיה האדם צופן בלבבו כל המעשים האלה והדומה להם אַז דֶער מֶענְטְשׁ זָאל פְרִיעֶר טְרַאכְטִין אִין זַיינֶע מַחֲשָׁבוֹת אִין הַארְצִין דִיא אַלֶע מַעֲשִׂים אָדֶר נָאךְ אַזוֹ אַגְלַייכִין אַז עֶר וִויל זֵייא טָאן ויבחר עשותם אוּנ עֶר זָאל אוֹישׁ דֶר וֵויילִין צוּ טָאן זֵייא כְּלוֹמַר פְרִיעֶר זָאל עֶר טְרַאכְטִין אִין זַיין הַארְצִן אַז עֶר וִויל דִיא מִצְוֹת טָאן אוּנ דֶער נָאךְ זָאל שׁוֹין בַּייא אִים אַזוֹ בְּלַייבִּין אַז עֶר זָאל זֵייא בְּוַדַאי שׁוֹין טָאן ויסבב אליהם אוּנ דֶער נָאךְ זָאל עֶר זִיךְ פְלַייסִין אוּנ טִירְחָא הָאבִּין כְּדֵי עֶר זָאל זֵייא מְקַיֵּים זַיין אַזוֹ וִויא מִיר הָאבִּין פְרִיעֶר גִישְׁרִיבִּין אִין דֶעם פֶערְטִין חֵלֶק מחיוב הבחירה עלינו מִיר זַיינֶען מְחוּיָב אוֹיש צוּ דֶר וֵויילִין גוּטְשׁ צוּ טָאן מִיט דֶער מַחֲשָׁבָה אוּנ מִיט דֶעם הַארְצִין אוּנ דֶר נָאךְ זָאל מֶען שׁוֹין אוֹיף דֶעם הָאבִּין כַּוָּונָה אַז עֶשׁ זָאל שׁוֹין אַזוֹא בְּלַייבִּין אוּנ דֶער נָאךְ זָאל מֶען זִיךְ פְלַייסְן צוּא טָאן עֶשׁ מִיט טִירְחָא נָאר דֶער מִיט וָואשׁ מִיר וֶועלִין דִינֶען גָאט אוּנ מִצְוֹת טָאן וֶועלִין מִיר נָאר מֵיינֶען לחתקרב אל האלהים בלבד מִיר זָאלִין זִיךְ דֶר מִיט גִינֶעהֶענֶען צוּ גָאט לא לקנות שם וכבוד ביניהם אוּנ נִיט מֶען זָאל מֵיינֶן פוּן וֶועגִין צוּא קְרִיגִן אַשֵׁם אָדֶער כָּבוֹד פוּן לַייטִין ולא לקנות הגמול מהם אוּנ נִיט פוּן שְׂכַר וֶועגִין עֶר זָאל הָאפִין אַז עֶר וֶועט זַיין פְרוּם וֶועלִין אִים לַייט גֶעבִּין גֶעלְט ולא להשתרר עליהם אוּנ נִיט כְּדֵי עֶר זָאל הֶערְשִׁין אוֹיף זֵייא זָאל עֶר דָאשׁ אַלְץ נִיט מֵיינֶען נָאר עֶר זָאל עֶשׁ טָאן פוּן גָאטְשׁ וֶועגִין ואח"כ יבטח על האלהים אוּנ דֶער נָאךְ זָאל עֶר זִיךְ פַאר לָאזִין אוֹיף גָאט בהשלמות המעשה שכוון לעשות מהם אִין דֶער גְמַר פוּן דִיא מַעֲשִׂים וָואשׁ עֶר הָאט זִיךְ פִיר גִינוּמֶען צוּ טָאן פוּן זֵייא כְּלוֹמַר פוּן דִיא מִצְוֹת זָאל עֶר

זיך

כפי מה שהוא רוצה בו ממנו אחר שיסבב עליו ויזהר כפי יכולתו בכל זה להסתירו ממי שאין צריך לו להודיע כי בהיותו נסתר יהיה שכרו יותר גדול מה שיהיה אם יהיה נודע ומה שלא יוכל להסתירו יזכור בו השורש אשר הקדמנו כי התועלת והנזק לא יהיה מן הברואים כי אם ברשות הבורא ית' וכאשר יגלגל הבורא על ידו מצוה יחשוב בלבו כי הוא טובה מאת הבורא יתעלה שהטיב בה אליו ואל ישמח בשבח אותו בני אדם עליה ואל יחפוץ בכבודם בעבורה ויביאהו זה להתגאות במעשהו ויפסיד לבו וכוונתו. לאלהים ויפסיד מעשהו ויאבד שכרו ואני עתיד לבאר זה בשערו בעז"ה :

אבל

תחלה : כפי מה שהוא רוצה בו ממנו · כפי מה שהש"י רוצה מאתנו לעשות רצונו ומצותיו כניסיה בעזרתנו לסגלים בתורתנו: ומה שלא יוכל להסתירו · כמו תפלה בצבור וכיוצא כמו שיתבאר לקמן יזכור בו השורש כי התועלת כו' · ואם כן לשוא הוא מיפה עצמו לפניהם : ויאבד שכרו · מאחר שהיה לו הנאה ושבח על מעשיו כבר קבל שכרו בזה כמו שיתבאר לקמן :

אבל

זיך פַר לָאזִין אויף גָאט אַז עֶר זָאל זֵייא קָאנֶעֶ גִימֵר זַיין כפי מה שהוא רוצה בו ממנו אַזוֹא וְויא גָאט בָּרוּךְ הוּא וִויל פוּן אוּנְז אַז מִיר זָאלִין טָאן זַיין רָצוֹן אוּנ זַיינֶע מִצְוֹת אַזוֹא זָאל עֶר אוּנְז הֶעלְפִין אַז מִיר זָאלִין קָאנֶען גוֹמֵר זַיין אחר שיסבב עליו נָאךְ דֶעם אַז עֶר וֶועט טִירְחָא הָאבִּין אויף דֶר מִצְוָה בַּדַארְףְ עֶר בֶּעטְן גָאט אַז עֶר זָאל אִים הֶעלְפִין עֶשׂ גוֹמֵר זַיין ויזהר כפי יכלתו בכל זה להסתירו ממי שאין צריך לו להודיעו נָאר עֶר זָאל גְוָוארִינְט זַיין אוּנ זָאל זִיךְ הִיטְן מִיט גָאר זַיין מַאכְט אַז דָאשׂ גוּטְשׂ וָואשׂ עֶר טוּט זָאל עֶר פַאר בָּארְגִין פוּן אַזוֹ אַמֶענְטְשִׁין וָואשׂ עֶר בַּדַארְףְ עֶשׂ אִים נִיט נֵייטִיג מוֹדִיעַ זַיין כְּלוֹמַר עֶר זָאל דָאשׂ גוּטְשׂ נִיט טָאן בְּפַרְהֶסְיָא כְּדֵי אִיטְלִיכֶער זָאל זֶעהֶן כי בהיותו נסתר וָוארוּם אַז עֶר וֶועט זַיין פַאר בָּארְגִין מִיט זַיינֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים יהיה שכרו יותר גדול וֶועט זַיין שְׂכַר מֶער אוּנ גְרֶעסֶער זַיין ממה שיהיה אם יהיה נודע פוּן דֶעם שְׂכַר וָואשׂ עֶר וָואלְט גִיהַאט אַז עֶר וָואלְט גִימַאכְט וִוישְׂן זַיינֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים ומה שלא יוכל להסתירו אוּנ דִיא מִצְוָה וָואשׂ עֶר וֶועט עֶשׂ נִיט קֶענֶען פַאר בָּארְגִין יזכור בו השורש אשר הקדמנו זָאל עֶר זִיךְ דֶער מָאנֶען דֶעם שׁוֹרֶשׁ וָואשׂ מִיר הָאבִּין פְרִיעֶר גְשְׁרִיבִּן כי התועלת והנזק לא יהיה מן הברואים אַז קַיין הֶעלְפוּנְג אוּנ קַיין שָׁאדִין קָאן נִיט זַיין פוּן דִיא מֶענְטְשִׁין כי אם ברשות הבורא יתברך נָאר מִיט דֶעם רְשׁוּת פוּן דֶעם בַּשֶׁעפֶר יִתְבָּרַךְ דְרוּם נוּצְט אִים גָאר נִיט אַז מֶענְטְשִׁין זָאלִין אִים לוֹיבִּין וָוארוּם עֶר קָאן דָאךְ דוּרְךְ זֵייא קַיין שׁוּם הִילְף נִיט הָאבִּין נָאר סַיידִין דֶער בּוֹרֵא הֵייסְט וכאשר יגלגל הבורא על ידו מצוה אוּנ וֶוען דֶער בַּשֶׁעפֶר וֶועט מְגַלְגֵל זַיין אַז דוּרְךְ אִים זָאל גִיטָאן וֶוערִין אַמִצְוָה יחשוב בלבו כי הוא טובה מאת הבורא יתברך זָאל עֶר טְרַאכְטִין אִין זַיין הַארְץ אַז דֶער בַּשֶׁעפֶער יִתְבָּרַךְ הָאט אִים אַגְרוֹיסֶע טוֹבָה גִיטָאן דֶער מִיט ואל ישמח בשבח אותו בני אדם עליה אוּנ עֶר זָאל זִיךְ נִיט פְרֵייעֶן אַז דִי מֶענְטְשִׁן וֶועלִין אִים לוֹיבְּן פַאר דֶעם וָואשׂ עֶר הָאט גִיטָאן דִיא מִצְוָה ואל יחפוץ בכבודם בעבורה אוּנ עֶר זָאל נִיט בַּגֶערִין אִין זֵייעֶר כָּבוֹד כְּלוֹמַר עֶר זָאל נִיט בַּגֶערִין אַז זֵייא זָאלִין אִים מַחֲמַת דֶער מִצְוָה כָּבוֹד אָן טָאן וָוארוּם אַז עֶר וֶועט עֶשׂ יוֹא בַּאגֶערִין יבואהו זה להתגאות במעשהו וֶועט אִים דָאשׂ בְּרֵיינְגֶען אַז עֶר זָאל זִיךְ בַּעַל גַאֲוָה הַאלְטִין מִיט זַיינֶע מַעֲשִׂים ויפסיד לבו וכוונתו לאלהים אוּנ עֶר וֶועט פַאר לִירִין זַיין הַארְץ אוּנ זַיין כַּוָונָה וָואשׂ עֶר הָאט גִיהַאט פוּן גָאטְשׂ וֶועגִין ויפסיד מעשהו אוּנ עֶר וֶועט אָן וֶוערִין זַיינֶע מַעֲשִׂים ויאבד שכרו אוּנ וֶועט פַאר לִירִין זַיין שְׂכַר ואני עתיד לבאר זה בשערו בעז"ה אוּנ אִיךְ וֶועל נָאךְ דֶער פוּן מֶער בַּשֵׁיידִין אִין שַׁעַר יִחוּד הַמַּעֲשֶׂה מִיט גָאטְשׂ הִילְףְ :

אבל

אבל פירוש החלק הששי והוא בגמול העו"הז והעו"הב אשר יהיה האדם ראוי לו במעשה הטוב בעולם הוא שהגמול על שני פנים גמול בעולם הזה בלבד וגמול בעוה"ב בלבד ויש שיהיו ראויים שניהם על מעשה אחד ולא פירש לנו באור זה באר היטב אך ערב הבורא לעמו גמול כולל על מעשה הכולל ולא חלק הגמול על העבודות בעולם כמו שעשה בעונש על העבירות בעולם כמו שפירש המעשים שעושיהם חייבין סקילה שריפה הרג וחנק ומלקות ארבעים ומיתה וכרת ותשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה ונזק שור בור ושן אש ונותן מום באדם ושולחת יד במבושיו והמוציא שם רע והדומה לזה אבל גמול העוה"ב ועונשיו

אבל פירוש החלק הששי והוא בגמול העולם הזה והעולם הבא אשר יהיה האדם ראוי לו במעשה הטוב בעולם הוא שהגמול על שני פנים גמול בעולם הזה בלבד וגמול בעוה"ב בלבד ויש שיהיו ראויים שניהם על מעשה אחד ולא פירש לנו באור זה באר היטב אך ערב הבורא לעמו גמול כולל על מעשה הכולל ולא חלק הגמול על העבודות בעולם כמו שעשה בעונש על העבירות בעולם כמו שפירש המעשים שעושיהם היו חייבין סקילה שריפה הרג וחנק ומלקות ומיתה בידי שמים וכרת ונוקד:

אבל פירוש החלק הששי מהם כי צורות הנפש כו' רצה לומר שלא נוכל לצייר בדעתנו צורת הנפש בלא גוף כל שכן שלא נוכל לדעת במה תתענג הנפש לבדה כמו שלא נוכל לצייר לסומא מתיקות האור והנגונים הנפלאים ולעופות תענוג הדגים במים לכן נאמר עין לא ראתה:

אבל פירוש החלק הששי אבער דאש בשיידונג פון דעם זעקסטין חלק והוא אונ דער חלק ווערט בשייד ווערין בגמול העולם הזה והעולם הבא אשר יהיה האדם ראוי לו במעשה הטוב אין דעם שכר וואש אמענטשין איז ראוי מען זאל אים געבין פר זיינע מעשים טובים אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט ה"א שהגמול על שני פנים דאש מוז מען ווישין אז דער שכר איז אויף צווייא ערלייא אופנים גמול העולם הזה בלבד דאש איינע איז דער שכר פון דער וועלט אליין וגמול העולם הבא בלבד אונ דאש אנדערע איז דער שכר פון יענער וועלט אליין וש שיהיו ראוים שניהם על מעשה אחד אונ עש איז פאר האנדין אפט מאל מען זאל פאר דינען ביידע עולמות דורך איין מצוה ולא פירש לנו באור זה באר היטב אונ דאש בשיידונג דער פון וויא עש קומט האט מען אונז ניט רעכט בשייד אך ערב הבורא לעמו גמול כולל נייערט דער בשעפער האט אונז ערב געווען איין שכר כולל על מעשה הכולל אויף ווערק פון כולל כלומר ער האט אונז נאר גיזאגט בדרך כלל אז איר וועט גוט זיין אונ וועט מקיים זיין מיינע מצות וועל איך אייך געבין גוטין שכר ולא חלק הגמול על העבודות בעולם אבער ער האט ניט צוא טיילט דעם שכר אויף די מצות וואש מען זאל זייא טאן אויף דער וועלט כלומר ער האט ניט גיזאגט אז איר וועט טאן די מצוה וועט איר האבין אזו פיל שכר אונ אז איר וועט טאן איין אנדערע מצוה וועט איר האבין אזו פיל שכר כמו שעשה בעונש על העבירות בעולם אזוא וויא גאט האט גיטאן מיט דעם עונש וואש מען זאל האבין אויף דער וועלט פאר דיא עבירות כמו שפירש המעשים אזוא וויא ער האט ארויש גישטעלט אלערלייא שטראף אויף באזונדערע עבירות שעושיהם היו חייבין סקילה שריפה דער וואש טוט די עבירות כלומר עש איז פר האנדין אזעלכע עבירות וואש אז מען טוט זייא איז מען חייב סקילה אונ אזעלכע עבירות וואש מען איז חייב שריפה אדער הרג אדער חנק אדער פערציג מלקות אונ אזעלכע וואש מען איז חייב מיתה בידי שמים אדער כרת אונ דער וואש טוט איין גניבה מוז ער בצאלין טאפיל אונ אז ער גנבת איין אקס אונ האט אים גיקוילעט אדער פאר קויפט מוז ער בצאלין פינף אקסין אונ פר איין שאף מוז ער געבין פיר ונזק שור אונ ווען זיין אקס האט שאדין גיטאן ובור אדער ווען ער האט גילאזין זיין גרוב אויף גידעקט אונ איז עפיס דארטין ארייז גיפאלין ושן אדער ווען זיין אקס האט אפ גיגעסין תבואה פון איין פעלד מוז ער אלץ בצאלין ונותן מום באדם אונ ווען איינער מאכט איין מום אין דעם אנדערין מענטשין מוז ער אויך בצאלין פר דעם מום אונ ווען איין אשה שטרעקט אויש איר האנט אין דיא שעמהייט פון איין פרעמדין מאן אדער ווען איינער ברייננט איין שם רע אויף זיין חבר אדער נאך אזעלכע גלייכין שטייט

ועונשיו לא פירש מהם הנביא מאומה בספרו בעבור כמה פנים מהם· כי צורת הנפש בלעדי הגוף אינה ידועה אצלנו כ"ש מה שתתענג בו או· תצטער בענין ההוא אך פירש אותו למי שיהיה מבין הענין הזה כמ"ש ליהושע (זכריה ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה ולא יהיה זה בעוד נפשו קשורה בגופו אבל רמז למה שיהיה אחר המות שתשוב הנפש בצורת המלאכים בענין פשיטותה ודקותה ועזבה להשתמש בגופה כשתזדכך ותזהיר והיו מעשיה טובים בעולם הזה ומהם שגמול העולם הבא היה מקובל אצל עמי הארץ מהנביאים ומושכל אצל החכמים והניחו לזכרו בספר כמו

ראתה וגו' : ולא יהיה זה בעוד נפשו קשורה בגופו כו' שהרי נאמר שם ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו' שהיה הכל במראה הנבואית והעומדים שם הם בוודאי כוהנים ושיהלך ביניהם בודאי בלא גוף : כשתזדכך כו' כמ"ש שם אם בדרכי תלך וגומר : ומהם שגמול העולם הבא היה מקובל כו' · שהנביאים היו מודיעים אותם בע"פ כמו שרוב גופי תורה ופירושי המצות נאמרו בע"פ ולא בכתב מכמה טעמים נכונים וידועים לחכמים ועיין במ"ה באורך : ומושכל אצל החכמים · שבוודאי עיקר שכר ועונש הוא לעולם הבא שהרי בעוה"ז החיים קצרים ועונותיו אינם מתמידים ואין אדם בעולם שיתענג בשלימות שלו שלא יהיה לו שום עצב ודאגה ומורא המערבב עליו שמחתו א"כ מי שעושה רצון יוצר הכל בוודאי יגמלהו כפי יכולתו וטובו הגדול מה

אַלְץ דֶער בַּייא דֶער עוֹנֶשׁ דֶער פוּן אבל גמול העולם הבא ועונשיו אָבֶּער דֶעם שְׂכַר אוּנ דֶעם עוֹנֶשׁ פוּן עוֹלָם הַבָּא לא פירש מהם הנביא בספרו הָאט קֵיין נָבִיא דֶער פוּן נִיט מְפוֹרָשׁ גִיוָועןאִין זַיין סֵפֶר וִויא פִיל שְׂכַר מֶען וֶועט הָאבִּין פַר אַמִצְוָה אוּנ וָואשׂ פַאר אַיין שְׂכַר בעבור כמה פנים פוּן פִיל טַעְמִים וָועגִין מהם פוּן זֵייא כְּלוֹמֶר אֵיין טֵייל פוּן דִיא טַעְמִים זַיינֶען כי צורת הנפש בלעדי הגוף אינה ידועה אצלנו וָוארוּם דָאשׂ גִישְׁטַאלְט פוּן דֶעם נֶפֶשׁ אָן דֶעם גוּף וֵוייסִין מִיר נִיט וכל שכן מה שתתענג בו או תצטער בענין ההוא אִיז שׁוֹין אַכָּל שֶׁכֵּן פוּן דֶעם תַּעֲנוּג אָדֶער צַעַר וָואשׂ דָאשׂ נֶפֶשׁ וֶועט הָאבִּין אוֹיף יֶענֶער וֶועלְט קָאנֶען מִיר שׁוֹין בְּוַודַאי נִיט רֶעבְט וִוישִׁין אך פירש אותו למי שהיה מבין הענין הזה נָאר צוּ דֶעם וָואשׂ הָאט דִי זַאךְ פַר שְׁטַאנֶען הָאט גָאט אִים דֶער פוּן בַּשֵׁייד כמו שאמר ליהושע ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה אַזוֹ וִויא עֶר הָאט גִיזָאגְט צוּא יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָדוֹל אִין זְכַרְיָה אִיךְ וָועל דִיר גֶעבִּין אַיין אָרְט דוּ זָאלְשְׁט קָאנֶען גֵיין צְוִוישִׁין דִיא שְׁטֵייעֶנְדִיגֶע מַלְאָכִים ולא יהיה זה בעוד נפשו קשורה בגופו אָבֶּער דָאשׂ וֶועט נִיט זַיין כְּלוֹמֶר וָואשׂ גָאט הָאט אִים צוּ גִיזָאגְט אַז עֶר וֶועט קָאנֶען גֵיין צְווִישִׁין דִי מַלְאָכִים וֶועט דָאשׂ נִיט זַיין אִין דֶער צַייט אַז זַיין נְשָׁמָה אִיז נָאךְ צוּ גִיקְנִיפְּט אִין זַיין גוּף כְּלוֹמֶר אַז עֶר לֶעבְּט נָאךְ אבל רמז למה שיהיה אחר המות נָאר עֶר הָאט אִים מְרַמֵּז גִיוֶוען וִויא עֶשׂ וָועט מִיט אִים זַיין נָאךְ דֶעם טוֹיט שתשוב הנפש בצורת המלאכים דָאשׂ זַיין נֶפֶשׁ וֶועט קְרִיגִין דִיא צוּרָה פוּן דִיא מַלְאָכִים בענין פשיטותה פוּן וֶועגִין זִיא וֶועט זַיין אוֹישׂ גִיצוֹיגִין פוּן דֶעם גוּף ודקותה אוּנ אִיר קְלָארְקַייט כְּלוֹמֶר דָאשׂ נֶפֶשׁ וֶועט זַיין גַאנְץ קְלָאר פוּן עֲבֵירוֹת ועזבה להשתמש בגופה אוּנ זִיא וֶועט שׁוֹין פַר לָאזִין צוּ מְשַׁמֵּשׁ זַיין מִיט אִיר גוּף כשתזדכך ותזהיר אַז זִיא וֶועט לוֹיטֶער אוּנ רֵיין זַיין אוּנ וָועט אוֹיף דֶער וֶועלְט זִיךְ הִיטִן פוּן עֲבֵירוֹת צוּ טָאן והיו מעשיה טובים בעולם הזה אוּנ אִירֶע מַעֲשִׂים פוּן דֶר וֶועלְט וֶועלִין גוּט זַיין כְּלוֹמֶר זִיא וָועט טָאן אוֹיף דֶער וֶועלְט מַעֲשִׂים טוֹבִים דֶענְשְׂט מָאל וֶועט עֶר זוֹכֶה זַיין צוּ דֶעם וָואשׂ גָאט הָאט אִים צוּא גִיזָאגְט ומהם שגמול העולם הבא היה מקובל אצל עמי הארץ מהנביאים אוּנ אוֹיךְ אִיז דֶער שְׂכַר אוּנ דֶר עוֹנֶשׁ פוּן עוֹלָם הַבָּא גִיוֶועזִין בַּייא דֶעם פְּרָאסְטִין עוֹלָם בְּקַבָּלָה פוּן דִיא נְבִיאִים כְּלוֹמַר זֵייא הָאבִּין גִיהֶערְט פוּן דִיא נְבִיאִים אַז עֶשׂ אִיז פַר הַאנְדִין שְׂכַר אוּנ עוֹנֶשׁ אוֹיף עוֹלָם הַבָּא ומושכל אצל החכמים דִיא חֲכָמִים הָאבִּין דָאשׂ וואול פַאר שְׁטַאנֶען אַז דֶער עִיקָר שְׂכַר אוּנ עוֹנֶשׁ אִיז נָאר אוֹיף עוֹלָם הַבָּא והניחו לזכרו בספר נָאר זֵיי הָאבִּין נִיט גְשְׁרִיבִּן דער

כמו שהניחו לזכור הרבה מפירוש המצות והחובות מפני שסמכו על הקבלה ומהם שהעם היו מן הסכלות ומעוט ההבנה בענין שאיננו נעלם ממ"ש בתורה ונהג הבורא עמהם מנהג האב החומל על בנו הקטן כשהוא רוצה ליסרו בנחת ולאט כמ"ש (הושע יד) כי נער ישראל ואוהבהו והאב כשרוצה ללמד את בנו בנערותו החכמות אשר יעלה בהם אל המעלות העליונות אשר לא יבינם הנער בעת ההיא ואילו היה מפייס אותו עליהם ואומר לו סבול יגיעות המוסר והלמוד בעבור שתעלה בהם אל המעלות החמודות לא היה סובל את זה ולא שומע אליו מפני שאין מבין אותו וכאשר ייעדהו על זה במה שהוא ערב לו מיד ממאכל ומשתה ומלבוש נאה ומרכבת

מה שאין לניירו בעוה"ז ובוודאי הוא בעולם שכולו טוב ובולו ארוך ועיין בספר הישר לר"ת שהאריך בזה וכנ"ל: בענין שאיננו נעלם כו' · שאין הדבר הזה נעלם מאתנו שרוב העם שקבלו התורה היו בעת ההיא עדיין בסכלות ומעט ההבנה כמו שמבואר בתורה דכתיב ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה: וכאשר ייעדהו על זה · כאשר יבטיחהו בשביל זה במה שהוא ערב לו מיד כו'

דֶער פון אִין אַיין סֵפֶר כמו שהניחו לזכור הרבה מפירוש המצות והחובות גְלַייךְ וִויא זֵייא הָאבִּין פִּיל זַאכִין פון דִיא פֵּירוּשִׁים פון מִצְוֹת אונ פון אַזֶעלְכֶע זַאכִין וָואשׁ מֶען אִיז דָאשׁ חַייִב צוּא טָאן הָאבִּין זֵייא נִיט פַאר שְׁרִיבִּין מפני שסמכו על הקבלה וַוייל זֵייא הָאבִּין זִיךְ סוֹמֵךְ גִיוֶוען זֵייא ווֶעלִין עֶשׁ הָאבִּין אַקַבָּלָה אֵיינֶער פון דֶעם אַנְדֶערִין ומהם אונ נָאךְ אַטַעַם אִיז פַר הַאנְדִין פַאר וָואשׁ עֶר הָאט נִיט מְפוֹרָשׁ גִיוֶוען דֶעם שְׂכַר אונ עוֹנֶשׁ פון עוֹלָם הַבָּא שהעם היו מן הסכלות ומעוט ההבנה וַוייל דָאשׁ פָאלְק זַיינֶען גִיוֶוען נַארֶעשׁ אונ הָאבִּין וֵוייניג פַאר שְׁטַאנְד גִיהַאט אִין דֶעם שְׂכַר אָדֶר עוֹנֶשׁ אויף עוֹלָם הַבָּא בענין שאיננו נעלם מה שכתוב בתורה וָוארוּם עֶשׁ אִיז דָאךְ נִיט פַאר הוֹילִין וָואשׁ שְׁטֵייט אִין דֶער תּוֹרָה כְּלוֹמַר אִיטְלִיכֶער וֵוייסְט דָאךְ וָואשׁ שְׁטֵייט אִין דֶער תּוֹרָה וִויא זֵיי הָאבִּין ווִירֶער גִישְׁפֶּענִיגְט אַנְטְקֶעגִין גָאט אונ הָאבִּין גִיפְּרוּבְט גָאט כַּמָּה פְּעָמִים אונ הָאבִּין נִיט פַאר שְׁטַאנֶען זַיין גוֹטְשׁ ונהג הבורא עמהם מנהג האב החומל על בנו הקטן דְרוּם הָאט זִיךְ דֶער בַּשֶׁעפֶער מִיט זֵיי נוֹהֵג גִיוֶועזִין אַזוֹ וִויא אַיין פָאטֶער דֶער בַּארִימְט זִיךְ אִיבֶּער זַיין קְלֵיין קִינְד כשהוא רוצה ליסרו בנחת ולאט וֶוען עֶר וִויל אִים שְׁטְרָאפִין עֶר זָאל גוּט זַיין גֵייט עֶר מִיט אִים בְּנַחַת אונ מִיט בַּווִילִיקַייט אַזוֹא וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (הושע) כי נער ישראל ואוהבהו דֶען דִיא יִשְׂרָאֵל זַיינֶען אַזוֹא וִויא אַיין יוּנְג קִינְד אונ אִיךְ הָאבּ אִים לִיבּ והאב כשרוצה ללמוד את בנו בנערותו אונ אַיין פָאטֶער אַז עֶר וִויל לֶערְנֶען זַיין קִינְד אִין דֶער יוּגִינְט ההכמות אשר יעלה בהם אל המעלות העליונות אשר לא יבינם הנער בעת ההיא אַזֶעלְכֶע חָכְמוֹת וָואשׁ עֶר קָאן דוּרְךְ זֵייא קוּמֶען צוּ הוֹיכֶע מַעֲלוֹת וָואשׁ דֶער יוּנְג פַר שְׁטֵייט דִיא מַעֲלוֹת נָאךְ נִיט אִין דֶער צַייט וַוייל עֶר אִיז נָאךְ קְלֵיין ואילו היה מפייס אותו עליהם אונ וֶוען דֶער פָאטֶער זָאל אִים בֶּעטִין אַז עֶר זָאל דִיא חָכְמוֹת לֶערְנֶען ואומר לו סבול יגיעות המוסר והלמוד אונ זָאל אִים זָאגִין דוּא מוּזְט לַיידִין דִי מִיא וָואשׁ דוּא הָאשְׁט פון דֶעם לֶערְנֶען בעבור שתעלה בהם אל המעלות דחמודות פון וֶועגִין דוּא זָאלְשְׁט דוּרְךְ זֵייא קוּמֶען צוּא הוֹיכֶע אונ גִילוּסְטִיגֶע מַעֲלוֹת לא היה סובל את זה וָואלְט דָאשׁ קִינְד נִיט גִיוָואלְט לַיידִין דִיא מִיא פון דֶעם לֶערְנֶען ולא היה שומע אליו אונ וָואלְט דֶעם פָאטֶער נִיט צוּא גִיהֶערְט מפני שאיננו מבין אותו וַוייל עֶר פַאר שְׁטֵייט דִיא מַעֲלוֹת נִיט אונ וָואשׁ פַאר אַגוּטְקַייט עֶשׁ אִיז פַר הַאנְדִין אִין זֵיי וכאשר ייעדהו על זה במה שהוא ערב לו מיד אָבֶּער וֶוען דֶער פָאטֶער וָואלְט אִים מַבְטִיחַ גִיוֶוען פַאר דֶער מִיא פון דֶעם לֶערְנֶען אַז עֶר וֶועט אִים אַזֶעלְכֶע זַאכִין גֶעבִּין וָואשׁ זֵייא זַיינֶען תֵּיכֶּף זִיס אונ גוּט צוּ דֶעם קִינְד ממאכל ומשתה ומלבוש נאה דְהַיְינוּ

עֶר

ומרכבת נאה והדומה לזה ויועידהו במה שיצער אותו מיד
מרעב ועירום ומלקות והדומה להם ויישב דעתו על מה
שיבטח עליו מן הראיות והמורגשות והעדויות הגלויות
האמתיות יקל עליו לסבול יגיעת המוסר ולישא טרחו
וכאשר יגיע לימי הבחרות ויחזק שכלו יבין הענין המכוון
אליו במוסרו ויכוין אליו ותמעט בעיניו הערבות אשר
היה רץ אליה בתחילת ענינו והיה זה לחמלה עליו וכן
הבורא יתב׳ ייחל עמו ויפחידם בגמול ועונש ממהרים מפני שידע כי העם כאשר יתקנו
לעבודה תגל מעליהם סבלותם בגמול העולם ועונשו ויכוונו בעבודה אליו ויתנהגו בה עדיו
וכן

כו׳ : ויםב דעתו . וה״ב מיישב דעת
הכן : תגל מעליהם · תסור מעליהם
הסבלות מלבון ויגל את הלבן : ויכוונו
בעבודה אליו · רלה לומר לשם ה׳ יתברך :
עדיו · ל׳ אליו כמו עדיך כל בשר יבואו
ולכך אמרו חז״ל לעולם יעסוק אדם בתורה
ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא
לשמה והרמב״ם האריך בזה במשנת חלק :
ע״ש

ער וועט אים געבין גוטש צו עסין אונ צוא טרינקען אונ אשיינעם מלבוש אונ אשיינעם רייט
וואגין והדומה לזה אונ נאך אזו איין גלייכין ויועידהו במה שיצער אותו מיד אונ זאל אים ווידער
מבטיח זיין אז ער וועט אים ניט פאלגין וועט ער אים שטראפין מיט אזעלכע שטראף וואש
ער מוז תיכף ליידין מרעב ועירום ומלקות דהיינו ער וועט מוזין הונגער ליידין אונ וועט אים לאזין
נאקעט גיין אונ וועט אים שלאגין אונ נאך אזו איין גלייכין ויישב דעתו על מה שיבטח עליו אונ
דער פאטער זאל אים עש געבין צו פאר שטיין אויף דעם וואש ער האט אים צו גיזאגט מן
הראיות והמורגשות מיט ראיות אונ מיט אזעלכע זאכין וואש עש קאן גיפילט אונ גיזעהען ווערין
והעדויות הגלויות האמיתיות אונ מיט אזעלכע בצייגינעש וואש עש איז אנפלעקט אונ אמת אז
דאש גוטש וואש ער האט אים צוא גיזאגט וועט בוודאי זיין יקל עליו לסבול יגיעת המוסר
וועט בייא אים גרינג זיין צוא ליידין דיא מיא פון דעם שטראף כלומר דיא מיא פון לערנען
ולשאת טרחו אונ צו ליידין די טירחא פון דעם לערנען וכאשר יגיע לימי הבחרות אונ אז ער וועט
גרייכין צו די עלטערע טעג כלומר אז ער וועט עלטער ווערין ויחזק שכלו אונ זיין שכל וועט
שטארקער ווערין יבין הענין המכוון אליו במוסרו וועט ער פר שטיין דעם ענין פון וועשט וועגין
עש קומט אים צו ניץ דאש וואש זיין פאטער האט אים גילערינט ויכוין אליו אונ ער וועט
זיין כוונה דרויף שטעלין אז ער זאל לערנען דיא חכמות כדי ער זאל קאנען קומען צו דיא
גרויסע מעלות ותמעט בעיניו הערבות אשר היה רץ אליה בתחלת ענינו אונ עש וועט בייא אים מער
ניט גיאכט זיין דיא תענוגים וואש ער איז צום ערשטין נאך זיי נאך גילאפין והיה זה לחמלה
עליו אונ דאש וואש דער פאטער האט אים צו גיזאגט תיכף אקליינעם שכר איז דאש אלץ
איין דער בארעמונג צו אים גיוועז ווארום דורך דעם האט ער עש גיהאלטין אונ איז גיקומן צו
אגרוישין שכר וכן הבורא יתברך אונ אזו אויך דער בשעפער יתברך ייחל עמו ויפחידם בגמול ועונש
האט גימאכט האפין זיין פאלק צו איין שכר ווען זייא וועלין אים דינען אונ האט זיי גימאכט
פארכטין פר איין עונש ווען זיי וועלין אים ניט דינען ממהרים מיט אזוא איין שכר אדער עונש
וואש ווערט קומען באלד אויף דער וועלט מפני שידע כי העם כאשר יתקנו לעבודה ווייל ער האט
גיוואוסט דאש ווען דאש פאלק וועט זיך מתקן זיין אים צו דינען תגל מעליהם סבלותם וועט פון
זיי אפ גיטאן ווערין זייער נארישקייט בגמול העולם ועונשו פון וועגין צוא קריגין איין שכר אויף
דער וועלט אונ אדער פארכטין זיך פר איין עונש אויף דער וועלט וועלין זייא אזוא ניט טאן
ויכוונו בעבודה אליו נאר זיי וועלין זיך שוין מכוין זיין אין דעם גאטש דינשט פון זיינט וועגן
ויתנהגו בה אונ זייא וועלין זיך נוהג זיין אין דער דינשט עדיו צוא אים אדער פון זיינט וועגן
כלומר

וכן נאמר בכל מה שבספרים מהגשמת הבורא יתברך ומהם שגמול העולם הבא אין אדם ראוי לו במעשהו הטוב בלבד אך יהיה ראוי מן האלהים בשני דברים אחר המעשה הטוב האחד שיורה בני האדם עבודת הבורא יתעלה וינהיגם לעשות הטוב כמ"ש (דניאל יב) ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד ואמר (משלי כד) ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב וכאשר יתקבץ למשתדל גמול הצדקתו אל גמול צדקתו וגמול אמונת לבו וסבלו יהיה ראוי לגמול העולם הבא אצל הבורא והשני

ע"ש : וכן נאמר בכל מה שבספרים מהגשמת הבורא · ר"ל מה שהספרים מספרים כבוד אל במלות גשמיות כמו יד ה' ועיני ה' וכיוצא בוא ג"כ בעבור טעם זה כדי שידעו ויבינו כולם יחד ההמון והכסיל ש"ש להם יוצר ובורא והדון כמו שהאריך בזה בשער היחוד פרק י' : ומהם · ועוד טעם בהעלם היעודים הרוחניים : וכאשר יתקבץ למשתדל גמול הצדקתו · מה שמצדיק ומזכה את אחרים אל גמול צדקת עצמו זה שראוי לגמול בעוה"ב בלי ספק כמ"ש ולמוכיחים וגו' : והשני

כלומר פריער וועלין זייא אים דינען מחמת זייא זאלין האבין שכר אויף דער וועלט אונ דער נאך אז זייא וועלין שוין קליגער ווערין וועלין זייא זיך שוין מבוין זיין נאר פון גאטש וועגין אונ ניט מחמת שכר אדער עונש וכן נאמר אונ אזוא מוזין מיר זאגין בכל מה שבספרים איז אלץ וואש שטייט גישריבין אין ספרים מהגשמת הבורא וואש דיא ספרים לויבין אונ דער ציילין גאטש כבוד מיט אזעלכע ווערטער פון גשמיות חס ושלום דהיינו עש שטייט אמאל יד ה' עיני ה' גאטש האנט אדער גאטש אויגין אונ נאך אזוא איין גלייכין מוז מען אויך אזוא זאגין דיא ספרים ווילין אז אטליכער זאל פאר שטיין אפילו דער פראסטער עולם זאל קאנען עפיש פר שטיין אז עש איז פר האנדין צוא זייא איין בשעפער אונ איין האר דרום האט מען גימוזט שרייבין מיט אזו איין דרך מען זאל קאנען עפיש פר שטיין מיטין שכל אונ דאש אויער זאל קאנען הערין אבר מיטין אמת איז חלילה וחלילה צוא זאגין עפיש אויף גאט איין שום גשמיות (עיין שער היחוד פרק י' עיין רש"י פרשה ויקרא ויונעם לך) ומהם אונ נאך איז פאר האנדין איין טעם פאר וואש עש שטייט ניט ארויש דער שכר פון עולם הבא ביי איטליכע מצוה שגמול העולם הבא אין אדם ראוי לו במעשהו הטוב בלבד ווארום צוא דעם שכר פון עולם הבא איז איין מענטש ניט ראוי דורך זיינע מעשים טובים אליין וואש ער טוט אך יהיה ראוי מן האלהים בשני דברים אחר המעשה הטוב נאר נאך זיינע גוטע מעשים וואש ער האט גיטאן קאן ער דורך צוויא ערלייא זאכין דעם עולם הבא פר דינען פון השם יתברך האחד דאש איינע איז שיורה בני האדם עבודת הבורא יתעלה ער זאל לערנען אנדערע לייט וויא זיי זאלין דינען דעם בשעפער יתעלה וינהיגם לעשות הטוב אונ ער זאל זייא דער צוא ברייננען צוא טאן גוטש אזו וויא עש שטייט אין (דניאל) ומצדיקי הרבים אונ די וואש זיי מאכין פיל לייט גירעכט כלומר זייא לערנען זיי דעם גוטין וועג ככוכבים לעולם ועד די וועלין לייכטין אזוא וויא שטערין אימער אונ אייביג אין (משלי) שטייט ולמוכיחים אונ צוא דיא וואש שטראפין מענטשין זייא זאלין דינען גאט ינעם וועט ער זיסקייט געבין ועליהם תבוא ברכת טוב אונ עש וועט קומען אויף זיי גוטע ברכות וכאשר יתקבץ למשתדל אונ אז צו דעם וואש פלייסט זיך גאט צו דינען וועט זיך אויף זאמלען גמול הצדקתו דעם שכר וואש ער מאכט אנדערע לייט גירעכט אונ פרום אל גמול צדקתו צו דעם שכר וואש ער איז אליין אויך איין צדיק וגמול אמונת לבו אונ דער שכר וואש ער האט גיגלויבט אין גאט מיט זיין הארץ וסבלו אונ וואש ער האט אלץ גיליטין אונ אויש גישטאנען פון גאטש וועגין יהיה ראוי לגמול העולם הבא אצל הבורא דער וועט ווערט זיין ביי דעם בשעפער אז ער זאל אים געבין שכר אויף עולם הבא והשני אונ

דאש

והשני חסד מאלהים ונדבה וטובה' כמו שכתוב (תהלים סב) ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו והעילה בזה כי אם היה מעשה האדם כחול הים במספר לא יהיה שקול בטובה אחת מן הטובות הבורא יתברך עליו בעולם הזה כל שכן אם יהיה לו חטא ואם ידקדק הבורא עם האדם בתביעת הודאת הטובה יהיה כל מעשהו נכחד ונשקע בקטנה שבטובות הבורא עליו ומה שיהיה מגמול הבורא לו על מעשהו הוא מחסד הבורא עליו אך העונש בשני העולמים הוא באמת ובדין וחוב שהייב בו האדם אלא שחסד הבורא יתגבר עלינו

והשני מה שנותן הש"י גמול לעוה"ב הוא ע"ד החסד ונדבה כו' : כמו שאמר כי אתה תשלם לאיש · כאשר אתה משלם א"כ איך תוכל התורה לכתוב גמול העוה"ב כי לא נודע מי ומי ראוי לזה ולא רצה התורה להודיע כל הפרטים לידע ולהודיע כל זה ור"ל כתב לאיש כזה שהוא מירא את ב"א עבודת ה' כנ"ל לזה אין צריך לפרט גמול העולם הבא שהוא יודע כ"ז מעצמו : והעילה בזה כו' · והטעם למה אין ראוי לאדם לגמול על מעשיו הטובים : כי אם היה כו' · וכתב בשל"ה דף כ"ב ע"ב קח משל ממי שנשברה רגלו או נסמו עיניו ובא אדם א' רופא גדול ובחכמתו הרבה רפאו חנם ואף בשכר כלא זה אוהבו כל ימיו אהבה עזה בלי ערך ואין קשה בעיניו כל מה שיוטל עליו · והנה הש"י נתן לו ידיו ורגליו וכל רמ"ח אבריו וזן ומפרנס אותו ומשגיח עליו ונתן לו נשמה שיוכל לבא לידי נצחיות · ובבחינת דברים כאלה אלף פעמים ככה הטובות שעשה הש"י עמנו ואילו פינו מלא שירה כו' אין אנו מספיקים כו' ע"ש שהאריך וכבר כתב המחבר בשער הבחינה קצת מהטיבות שעושה הש"י עמנו מיום היותנו על האדמה עד היום ומי שיביט אותם תמיד לנגד עיניו אז יתלהב לבו אל ה' ית' : אך העונש כו' אלא שחסד הבורא יתגבר עלינו בשני העולמים · ר"ל מה שמקבל העונש בעוה"ז ביסורין קלים ואחת לאחת לא. כחמה בפוכה כמ"ש

דאש אנדערע איז וואש איינער קריגט עולם הבא חסד מאלהים ונדבה וטובה דורך דעם חסד פון גאט אונ מחמת זיין מילדיקייט אונ זיין גוטש גיט ער אים עולם הבא אזוא וויא עש שטייט אין (תהלים) ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו אונ ביא דיר גאט איז דער חסד וואש דוא בצאלשט איטליכן מענטשין נאך זיינע מעשים נאך והעילה בזה אונ דער טעם איז דרויף פאר וואש איז א מענטש ניט ווערט קיין עולם הבא אויף זיינע גוטע מעשים כי אם היה מעשה האדם כחול הים במספר ווארום דער מענטש זאל אזוא פיל גוטע מעשים טאן אזו וויא דיא צאל פון זאמד פון דעם ים לא יהיה שקול בטובה אחת וואלט דאש אלץ אזו פיל ניט ווערט גיוועזן פאר איין טובה מטובות הבורא פון די טובות וואש דער בשעפער טוט אים עליו בעולם הזה אויף דער וועלט כל שכן אם יהיה לו חטא איז שוין אבל שכן ווען דער מענטש האט נאך עפים גיזינדיגט האט שוין דער מענטש פשיטא ניט צוא מאנען צו השם יתברך עפים שכר ואם ידקדק הבורא עם האדם בתביעת הודאת הטובה אונ ווען דער בשעפער זאל מדקדק זיין מיט דעם מענטשן אונ זאל פון אים בגערין ער זאל אפ דאנקען פר דעם גוטש וואש ער האט אים גיטאן יהיה כל מעשהו נכחד ונשקע וואלטין גאר זיינע גוטע מעשים פאר מיטין גיווארין אונ עש וואלט איין גיזונקען גיווארין בקטנה שבטובות הבורא יתברך עליו פאר דער קלענשטער טובה פון דיא טובות וואש דער בשעפער האט אים גיטאן ומה שיהיה מגמול הבורא לו על מעשהו אונ וואש דער בשעפער וועט אים געבין שכר פאר זיינע מעשים טובים הוא מחסד הבורא עליו איז דאש נאר מחמת דער בשעפער טוט מיט אים חסד אונ דריבער האט דיא תורה ניט גישריבן דעם שכר פון עולם הבא פאר דיא מצות ווארום מיטין דין קומט דאך אים פר זיי נישט נאר וואש גאט גיט איז מיט זיינע חסדים קאן דאך דיא תורה ניט ארויש שרייבין אויף אלע מענטשין וואש זיינען אויף דער וועלט וויא אזוא השם יתברך וועט וועלין מיט זיי חסד טאן אך העונש בשני העולמים אבער ווען דער מענטש ווערט גישטראפט אויף דער וועלט אדער אויף יענער וועלט פאר זיינע עבירות הוא באמת ובדין איז דאש מיט אמת אונ מיטין דין וחוב שחייב בו האדם אונ פאר דעם שולד וואש דער מענטש האט זיך פר שולדיגט אלא שחסד הבורא יתגבר עלינו

עלינו בשני העולמים כמו שכתוב ולך אדני חסד (תהלים סב) והוא רחום יכפר עון וגו' ומהם כי המעשה הטוב מתחלק לשני חלקים ממנו נסתר אין משקיף עליו זולת הבורא כחובות הלבבות והדומה להם וממנו נראה על האברים איננו נסתר מן הברואים והם המצות הנראות על האברים והבורא יתברך גומל על המעשה הנראה על האברים בגמול נראה בעולם הזה וגומל על המעשה הצפון והנסתר בגמול נסתר והוא גמול העולם הבא ועל כן זכרו דוד עליו השלום במלה שמורה על הענין כמו שכתוב (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו' וכן דרך העונש הנראה והנסתר כדרך הגמול והראיה על זה כי האל יתעלה

ערב

כמ"ש רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה ע"כ אפקוד עליכם עונותיכם כפקידה על יד כמ"ש חז"ל דאם לא כן הלא אמרו כל האומר הקב"ה וותרן יותרו חייו אם לא על ידי תשובה וזה הוא ג"כ חסד אל שמקבל תשובתנו : כמ"ש מה רב טובך אשר צפנת ליראיך · ר"ל העובדים את ה' ביראה והסבה פנימית להם לצפות רב טובך לעולם הבא מעלת רב טובך ותיכף בעוה"ז לאותן החוסים בך נגד ב"א שב"א יודעים מצדקתו לכך פעלת להם גם כן הטוב כנגד ב"א שידעו גמולו ג"כ כנ"ל :

כנסתרות

עלינו בשני העולמים נאר דער חסד פון דעם באשעפער שטארקט זיך אויף אונז אין ביידע וועלטין כלומר ער שטראפט אונז צוא ביסליך אויף דער וועלט כדי מיר זאלין האבין יענע וועלט אזו וויא עס שטייט אין (תהלים) ולך אדני חסד ביא דיר גאט איז דער חסד והוא רחום יכפר עון אונ ער איז איין דער בארימיגער גאט דרום וועט ער פאר געבין דיא זינד ומהם אונ פון זייא כלומר אונ נאך איין טעם איז פר האנדין כי המעשה הטוב מתחלקת לשני חלקים ווארום די גוטע מעשים וואס אמענטש טוט ווערט צו טיילט אויף צווייא חלקים ממנו נסתר איין טייל פון די גוטע מעשים זיינען פאר בארגין אין משקיף עליו זולת הבורא עס זעהט עס קיינער ניט נאר דער באשעפער כחובות הלבבות והדומה להם דהיינו אזעלכע מצות וואס ער טראכט מיט דער מחשבה אונ מיטין הארצין אונ נאך אזעלכע גלייכין וממנו אונ אטייל פון זייא נראה על האברים ווערין גיזעהן מיט זיינע אברים איננו נסתר מן הברואים זייא זיינען ניט פאר בארגין פון דיא מענטשין והם המצות הנראות על האיברים אונ דאש זיינען אזעלכע מצות אז מען טוט זייא זעהט מען ארויש אויף דיא גלידער דהיינו לולב אדער סוכה זעהט איטליכער וויא ער איז מקיים דיא מצוה והבורא יתברך גומל על המעשה הנראה על האברים אונ דער באשעפער יתברך בצאלט פאר דיא מצות וואש זייא ווערין גיזעהן אויף דיא גלידער כלומר וואש איטליכער זעהעט וויא ער איז דיא מצוה מקיים בגמול נראה בצאלט ער עס מיט איין שכר וואש ווערט גיזעהן צו איטליכין מיינט מען בעולם הזה אויף דער וועלט וגומל על המעשה הצפון והנסתר אונ ער בצאלט אויף דיא מצות וואש דער מענטש טוט זייא פאר בארגענהייט בגמול נסתר מיט איין פאר בארגענעם שכר והוא אונ דאש מיינט מען גמול העולם הבא דעם שכר וואש ער בצאלט אויף יענער וועלט ועל כן זכרו דוד עליו השלום אונ דרום האט דוד המלך דער מאנט דעם שכר פון צדיקים במלה שמורה על הענין מיט אזעלכע ווערטער וואש ווייזט אויף דעם ענין כלומר פון שכר עולם הבא וואש קומט פון פר בארגנע מצות כמו שאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך אזו וויא ער האט גיזאגט וויא גרויש איז דיין גוטש וואש דו האשט פאר בארגין כלומר ער האט גימיינט אויף עולם הבא צוא דיא וואש פארכטין זיך פאר דיר אין זייער הארצין וכן דרך העונש הנראה והנסתר אונ אזו איז דער דרך פון עונש פאר דיא עבירות וואש בגלוי שטראפט ער אויף דער וועלט אונ פר דיא עבירות וואש בסתר שטראפט ער אים אויף יענער וועלט כדרך הגמול אזוא וויא ביא דעם שכר פון די מצות והראיה על זה אונ איין ראיה איז פר האנדין דער צו כי האל

יתעלה

ערב לעמו על העבודה הנראית על האיברים גמול נראה מהר בעולם הזה והוא המפור' בפרשת אם בחקותי וכן ערב להם על העבירות הנראות הגלויות עונש נראה מהר בעולם הזה לפי שאין להמון העם אלא מה שנראה מהמעשים לא מה שנסתר והוא מה שאמר (דברים כט) הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם ואמר (ויקרא כ) ואם העלם יעלימו עם הארץ וגו' ושמתי אני את פני באיש ההוא וגו' אך העבודות והעבירות הצפונות בלב דין גמולם על הבורא יתברך בעולם הזה ובעולם הבא על כן הניח הספר פירוש גמול העולם הבא ומהם כי הגמול והעונש הנזכרים בספר דבר הנביא בגמול העו"הז ועונשו לאנשי העולם ומפני שהיה יהושע בן

הנסתרות לה' אלהינו. לעו"ז ולפרוע הוא בעצמו והנגלות מה שאנו רואים מי שעושה מעשה רע לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו כך פי' רש"י: ואמר הכתוב ואם העלם יעלימו ע"ה וגו'. ר"ל כיון שיעלימו לענוש אם כן עבירה שלו נסתר לכך חייב כרת בידי שמים. שהוא אבדן הנפש ממקורה ונכרתה משם ואין לה חלק לעולם הבא אבל אם לא יעלימו ויענשו אותו במיתת ב"ד אזי יש לו חלק לעולם הבא כי כל המומתין בב"ד יש להם חלק לעוה"ב כמ"ש במשנה: ומהם כי הגמול כו'. ר"ל במתן תורה היו ב"י בעוה"ז היה ראוי להזהירם בגמול ובעונש העוה"ז כי אין אדם מתיירא מדבר שאינו מתדבק בו ומבין אותו. ומפני שהיה יהושע בן יהוצדק

יתעלה ערב לעמו וואָרום גאָט יתעלה האָט צוא גיזאָגט צוא זיין פאָלק על העבודה הנראית על האברים אויף דיא מצות וואָס מען זעהעט זייא ער טוט זייא מיט זיינע גלידער גמול נראה מהר בעוה"ז אזוא איין שכר וואָס ווערט באַלד גיזעהן אויף דער וועלט והוא המפורש בפרשת בחוקתי אונ דאָס איז דער שכר וואָס אין (בחוקתי) שטייט ער וועט געבין רעגין אונ זאַטקייט אונ נאָך פיל גוטס וואָס דאָרטין שטייט וכן ערב להם על העבירות הגלויות אונ אַזו האָט ער זייא צוא גיזאָגט אויף דיא אָפּענע עבירות עונש נראה מהר בעולם הזה אזוא איין עונש וואָס ווערט באַלד גיזעהן אויף דער וועלט לפי שאין להמון העם אלא מה שנראה מן המעשים וואָרום ווייל דאָס פאָלק קאָן מער ניט ווישן נאָר פון אַזו אַשכר אָדער עונש וואָס ווערט באַלד גיזעהן אויף דער וועלט לא מה שנסתר ניט וואָס פאַר באָרגין איז והוא מה שאמר אונ דאָס איז וואָס ער האָט גיזאָגט אין דער תורה הנסתרות לה' אלהינו דיא פאַר באָרגענע עבירות וואָס איינער טוט בסתר איז דאָס צוא גאָט אונזער גאָט כלומר גאָט אַליין וועט אים שטראָפין דער פאַר והנגלות לנו ולבנינו אונ וואָס אַנטפּלעקט איז כלומר דיא עבירות וואָס איינער טוט בגלוי באַדאַרפין מיר אים שטראָפין אונ אויס ראַמען דאָס בייז פון אונז אונ נאָך האָט גזאָגט דער פסוק ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם אונ ווען דאָס פאָלק פון דעם לאַנד וועלין זיך פאַר הוילין זייערע אויגין פון דעם מענטשין וואָס גיט פון זיינע קינדער צוא דער ע"ג מולך אונ וועלין אים ניט שטראָפין ושמתי אני את פני באיש ההוא וגו' וועל איך טאָן מיין רוגזה אין דעם מענטשין אונ וועל אים אַליין שטראָפין מיינט מען אויף יענער וועלט אך העבודות והעבירות הצפונות בלב אָבער דיא מצות אונ דיא עבירות וואָס היינגען אָן אין הארץ כלומר וואָס זיינען פאַר באָרגין אין האַרצין דין גמולם על הבורא יתברך איז דאָס ריכטיקייט אַז דער באַשעפער יתברך זאָל פאַר זייא באַצאָלין אויף דער וועלט אונ אויף יענער וועלט ע"כ הניח הספר פירוש גמול עולם הבא דרום האָט גילאָזט דער ספר כלומר דרום האָט דיא תורה ניט מפורש גיוועזין דאָס באַשיידונג פון דעם שכר פון ייענער וועלט ומהם אונ נאָך מער באַדאַרף מען צוא פאַר שטיין כי הגמול והעונש הנזכרים בספר אַז עס שטייט ערגיץ גישריבין פון שכר אָדער עונש-דבר הנביא בגמול העולם הזה ועונשו האָט דער נביא גירעט אין דעם שכר אָדער עונש וואָס דיא לייט וועלין האָבין אויף דער וועלט לאנשי העולם ווייל דיא מענטשין זיינען אויף דער וועלט ומפני שהיה יהושע

בן יהוצדק בעולם המלאכים אמר לו (זכריה ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה כי זה דרך היחול וההפחדה שיהיה כראוי לזמן ולמקום ואתה הבן ומהם שגמול העולם הבא אין תכליתו אלא להדבק באלהים ולהתקרב אל אורו העליון כמו שכתוב (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך ואמר (דניאל יב) והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע וגו' ואמר (איוב לג) לאור באור החיים ולא יגיע אליו אלא מי שרצה הבורא בו ורצון הבורא שורש הגמול כמה שכתוב (תהלים ל) כי רגע באפו חיים ברצונו ואמר בפרשת אם בחקותי רמזים שמורים על הרצון מאלהים והוא מה שאמר ולא תגעל נפשי אתכם ואמר ופניתי אליכם והייתי לכם לאלהים

יהוצדק בעולם המלאכים: כמ"ש בתחלת הענין ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו' ושאר הענין ומשמע בזה שהכל היה במראה הנבואה כאלו עמדו בעולם העליון ועיין במ"ה והיים כי אין מגלים לו לאדם אלא מה שהוא דבק בו או קרוב להדבק בו וזה מבואר מאוד בחכמת האמת שהיא חכמת הקבלה וזה אמרו ואתה הבן עכ"ל: ולא יגיע אליו אלא מי שרצה הבורא בו · רצה לומר כשיאהב ה' את האדם וירצה בו כאשר את בן ירצה וכאשר יאהב הבורא את האדם אין לך לשאול מה יהיה הגמול כי אין לך גמול גדול מזה כמו שהאריך בזה ר"ת בספר הישר שער התשיעי עיין שם וכמ"ש בהקדמה וכבר הבאתי לעיל דעת בעל של"ה ז"ל בענין השכר הנזכר בתורה שהם כולם יעודים רוחניים בעולמות העליונים והם נאמרים בלשון הקודש שהל' בא ממקום קדוש ושם נקראים בעל"ה כך והנהגו שואלין הל' לדברים גשמיים וליעודים גשמיים עיין שם באורך:

ובטחון

יהושע בן יהוצדק בעולם המלאכים אונ ווייל יְהוֹשֻׁעַ דער זון פון יְהוֹצָדָק איז דענְשְׁט מאל געווען אין דעם עוֹלָם פון דיא מַלְאָכִים אמר לו האט איהם גאט צו גזאגט ונתתי לך מהלכים אונ איך וועל דיר איין אָרט געבין אז דוא זָאלְשְׁט גיין בין העומדים האלה צווישן דיא מַלְאָכִים וואש שְׁטֵייען תָּמִיד כי זה דרך היחול וההפחדה ווארום אזו איז דער סֵדֶר אז איינער זאל האפן אויף גוטש אָדער ער זאָל זיך פָאַרְכְטִין פאר בייז שיהיה כראוי לזמן ולמקום מוז דאש זיך שיקין צוא דער צייט אונ צוא דעם אָרט וואו מען איז דארטין זאגט דער מְחַבֵּר ואתה הבן אונ דוא זאלְשְׁט עש פאַר שְׁטֵיין וואש איך האב דא גישריבין ומהם אונ נאך אטעם איז פאר האנדן פאר וואש שְׁטֵייט ניט גישריבן דער שְׂכַר אָדער דער עוֹנֶשׁ פון יענער וועלט שגמול העוה"ב אין תכליתו ווארום דער שְׂכַר פון עוה"ב איז דער תַּכְלִית דער פון מער ניט אלא להדבק באלהים נאר מען זאל זיך בהעפטן צוא גאט ולהתקרב אל אורו העליון אונ צוא גנהענען צו זיין אויבערשטי ליכט אזו וויא עש שְׁטֵייט אין (ישעיה) והלך לפניך צדקך אונ דייני צְדָקוֹת וועט גיין פאר דיר כבוד ה' יאספך דער כָּבוֹד פון גאט וועט דיך איין זאמלן צוא זיך אונ דָנִיאֵל האט גיזאגט והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע אונ דיא פאר שְׁטַאנְדִיגֶע ווערין לייכטין אזוא וויא דער גלאנץ פון דעם הימל אונ (איוב) האט גזאגט לאור באור החיים צוא לייכטין אין דעם ליכט פון לעבין ולא יגיע אליו אונ עש קאן קיינער ניט קומען דער צוא אז ער זאל זיך בהעפטין אין גאט אלא מי שרצה הבורא בו נאר דער וואש דער בַּשֶׁעפֶער וויל אים ורצון הבורא שורש הגמול אונ דר ווילן פון דעם בַּשֶׁעפֶער איז דער שׁוֹרֶשׁ פון דעם בצאלין כְּלוֹמַר דער בעסטער שְׂכַר איז אז דער בַּשֶׁעפֶער זאל אים וועלין אזו וויא עש שְׁטֵייט אין (תהלים) כי רגע באפו חיים ברצונו דען איין אויגן בליק גיווערט זיין צארין לעבין איז אין זיין ווילן ואמר בפרשת בחוקתי רמזים אינ אין דער פַּרְשָׁה בְּחוּקוֹתַי שְׁטֵייען אַזעלכע רְמָזִים כְּלוֹמַר פְּסוּקִים וואש זייא ווייזין אויך אויף דעם אז דער שְׂכַר וועט זיין דער ווילן פון גאט והוא מה שאמר ולא תגעל נפשי אתכם אונ דאש איז וואש ער האט גיזאגט מיין ווילין וועט אייך ניט פאר מיאסין אונ נאך האט ער גיזאגט ופניתי אליכם אונ איך וועל מיך קערין צוא אייך והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם אונ איך וועל זיין צוא אייך פאר אגאט אונ איר וועט זיין צו מיר פאר

לאלהים ואתם תהיו לי לעם והבטחון על האלהים במה שיעד בו הצדיקים מגמול העולם הזה והעולם הבא על העבודה שישלמהו למי שראוי לו וכן ישלם העונש למי שראוי לו מן הדין על המאמין ובטחונו על האלהים בזה מהשלמת האמונה באלהים כמ"ש (בראשית טו) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה ואמר (תהלים כז) לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים ואין ראוי לבטוח על מעשהו הטוב ויבטיח נפשו בגמול העולם הזה והעולם הבא על מעשהו אך יטרח וישתדל בהודאה לטובות הבורא התמידות עליו לא לתקות גמול עתיד שיתחייב לו במעשהו אך יבטח על האלהים בו אחר ההשתדלות לפרוע הודאות הבורא על גודל טובתו

והבטחון כו' · במה שיעד כו' · מן הדין על המאמין כו' · רצה לומר מי שיש לו אמונה שלמה בה' ראוי לו להאמין באמונה שלימה שהשם יתברך לא יקפח שכר שום בריה או בעולם הזה או בעולם הבא ומי שאינו מאמין כך או מסופק בזה אינו מכלל ישראל המאמינים בה' כמו שאמר באברהם שהאמין בה' מה שהבטיחו ששכרו הרבה מאוד ושיהיה לו זרע בזקנותו ויחשבה לו האמונה הזאת לזכות ולצדקה: ואמר דוד לולא האמנתי וגו': פי' רש"י אם לא שהאמנתי בהקב"ה כבר קמו בי עדי שקר וכלוני: לולא נקוד עליו למדרש שדרשו רבותינו (ברכות דף ד') יודע אני שאתה נותן שכר לצדיקים לעולם הבא אבל איני יודע אם יש לי חלק עמהם אם לאו שמא יגרום החטא ע"כ: ואין ראוי לבטוח על מעשהו כו' · כמ"ש לעיל בשער השלישי פ"ט באורך ע"ש ותבין:

אַיין פָּאלְק והבטחון על האלהים אוּנ מֶען זָאל אַבִּטָחוֹן הָאבִּין אוֹיף גָאט במה שיעד בו הצדיקים אִין דֶעם וָואשׂ עֶר הָאט צוּא גִיזָאגְט צוּא דִיא צַדִיקִים מגמול העולם הזה והעולם הבא עֶר זָאל זֵייא בַּצָאלִין שְׂכַר אוֹיף דֶער וֶועלְט אוּנ אוֹיף יֶיעֶנֶער וֶועלְט על העבודה פַאר דֶעם וָואשׂ זֵייא וֶועלְן אִים דִינֶען גִיהֶער מֶען צוּא גְלֵייבִּין שישלמהו למי שראוי לו אַז עֶר וֶועט עֶשׂ בְּוַודַאי בַּצָאלְן צוּא דֶעם וָואשׂ אִיז רָאוּי דֶער צוּא בְּלוֹמַר צוּ דִיא צַדִיקִים וכן ישלם העונש למי שראוי לו אוּנ אַזוֹ וֶועט עֶר בַּצָאלְן דֶעם עוֹנֶשׁ צוּ דֶעם וָואשׂ עֶר אִיז וֶוערְט כְּלוֹמַר צוּ דִי רְשָׁעִים אִיז דָאשׂ אַלְץ מן הדין על המאמין מִיטָען דִין אוֹיף דֶעם וָואשׂ גְלֵייבְּט אִין גָאט כְּלוֹמַר דֶער וָואשׂ הָאט אֱמוּנָה אִין גָאט גִיהֶער עֶר עֶשׂ צוּ גְלֵייבִּין אוּנ דֶער וָואשׂ גְלֵייבְּט עֶשׂ נִיט אִיז עֶר קֵיין מַאמִין אִין גָאט ובטחונו על האלהים בזה אוּנ דֶער וָואשׂ הָאט אִין דֶעם אַבִּטָחוֹן אוֹיף גָאט מהשלמת האמונה באלהים דֶער הָאט אַגַאנְצֶע אוּנ אַרֶכְטֶע אֱמוּנָה אִין גָאט אַזוֹ וִוי עֶשׂ שְׁטֵייט אִין דֶר תּוֹרָה והאמין בה' אוּנ אַבְרָהָם הָאט גְגְלֵייבְּט אִין גָאט אַז עֶר וֶועט אִים מְקַיֵים זַיין דָאשׂ וָואשׂ עֶר הָאט אִים צוּ גִיזָאגְט אִיךְ וֶועל דִיר גֶעבִּין פִיל שְׂכַר אוּנ קִינְדֶר ויחשבה לו צדקה הָאט גָאט אִים גִרֶעכְנְט דִיא אֱמוּנָה פַאר אַיין צְדָקָה ואין ראוי לבטוח על מעשהו הטוב אוּנ מֶען גְהֶער זִיךְ נִיט פַר לָאזִין אוֹיף זַיינֶע גוּטֶע מַעֲשִׂים ויבטיח נפשו בגמול העולם הזה והעולם הבא אוּנ עֶר זָאל זַיין לַייבּ מַבְטִיחַ זַיין אַז עֶר וֶועט הָאבִּין פַאר זַיינֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים שְׂכַר אוֹיף דֶער וֶועלְט אוּנ אוֹיף יֶיעֶנֶער וֶועלְט אך יטרח וישתדל בהודאה לטובות הבורא התמידות עליו נָאר עֶר זָאל זִיךְ מַטְרִיחַ זַיין אוּנ פְלַייסִין צוּא לוֹיבִּין דֶעם בַּשֶׁעפֶער פַאר דִיא טוֹבוֹת וָואשׂ עֶר טוּט אִים תָּמִיד לא לתקות גמול עתיד שיתחייב לו במעשהו אוּנ נִיט עֶר זָאל הָאפִין אַז עֶר זָאל אִים וַוייטֶער שׁוּלְדִיג זַיין שְׂכַר צוּ גֶעבִּין פַאר זַיינֶע מַעֲשִׂים טוֹבִים אך יבטח על האלהים בו נָאר עֶר זָאל דְרִינֶען זַיין בִּטָחוֹן שְׁטֶעלִין אוֹיף גָאט אחר ההשתדלות לפרוע הודאות הבורא על גודל טובתו נָאךְ דֶעם אַז עֶר וֶועט זִיךְ פְלַייסִין צוּא בַּצָאלִין דִיא לוֹיבּ וָואשׂ עֶר בַּדַארְף לוֹיבִּין אוּנ דַאנְקֶען דֶעם בַּשֶׁעפֶער אוֹיף זַיין גְרוֹישׂ גוּטְשׂ וָואשׂ עֶר טוּט תָּמִיד מִיט אִים · זָאל עֶר בִּטָחוֹן הָאבִּין אִין גָאט אַז עֶר וֶועט מִיט זַיין גְרוֹישׂ חֶסֶד אִים בְּוַודַאי גֶעבִּין שְׂכַר · אָבֶּער נִיט עֶר הָאט עֶשׂ פַאר דִינְט מִיט זַיינֶע מַעֲשִׂים

טובים

טובתו עליו כמו שאמרו רבותינו ז"ל אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם והיה אחד מן החסידים אומר לא יגיע האדם אל גמול העולם הבא במעשהו אם מדקדקים עמו בחשבון במה שהוא חייב לאלהים על טובותיו עליו אבל בחסד האלהים עליו על כן אל תבטחו במעשיכם ואמר דוד בזה (תה סב) ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו :

אבל פירוש החלק השביעי כו׳ ואופני יושר הבטחון על האלהים בו · רצה לומר מתי יוכל לבטוח בה׳ יתברך שיהיה לו רב טוב הצפון לצדיקים : שיתעסק בסיבות המגיעים אותו כו׳ · כשיעשה המעשים המביאים למדרגת החסידים היינו שינהג במדות אנשי הפרישות

אבל פירוש החלק השביעי והוא בחסד האלהים על בחיריו וסגולתו בעולם הבא ברוב הטובות אשר לא נוכל לספרם ואופני יושר הבטחון על האלהים בו שיתעסק בסיבות המגיעות אותו אל מדרגות החסידים הראוים לזה מאת האלהים יתברך בחסדו

טובים · ווארום דיא מעשים טובים זיינען פאר דיא טובות וואש גאט האט אים שוין גיטאן אונ טוט אים תמיד · אונ עולם הבא וועט ער אים געבין מחמת זיין חסד אזוא וויא אונזערע חכמים האבין גיזאגט אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס איר זאלט ניט זיין אזו וויא דיא קנעכט וואש דינען דעם הער אויף דעם תנאי ער זאל האבין דער פאר שכר אלא הוו כעבדים נאר איר זאלט זיין אזו וויא דיא קנעכט המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס וואש דינען דעם הער ניט פון שכר וועגן נאר פאר דיא טובות וואש ער האט זייא שוין גטאן והיה אחד מן החסידים אומר אונ איינער פון דיא חסידים האט גיזאגט לא יגיע אדם אל גמול העולם הבא במעשהו קיין שום מענטש קאן ניט קומען צוא דעם שכר פון עולם הבא דורך זיינע מעשים אם מדקדקים עמו בחשבון אז מען וועט מיט אים מדקדק זיין אין דעם חשבון במה שהוא חייב לאלהים על טובותיו עליו פון דעם וואש ער איז חייב צוא גאט פאר דיא טובות וואש ער האט אים גיטאן אבל בחסד האלהים עליו נאר וואש אצדיק האט עולם הבא איז דאש נאר דורך דעם חסד וואש גאט טוט מיט אים על כן אל תבטחו במעשיכם דרום זאלט איר זיך ניט פאר לאזין אויף אייערע מעשים צוא זאגין דורך אונזערע מעשים וועלין מיר האבין עולם הבא נאר דיא מעשים טובים זיינען פאר דיא טובות וואש גאט האט מיט איך גטאן אונ מחמת זיינע גרושע חסדים וועט ער איך געבין עולם הבא אונ דוד המלך האט דער פון גיזאגט ולך אדני חסד אונ בייא דיר גאט איז דער חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו אז דוא בצאלשט צוא איטליכין מענטשין אזוא וויא זיינע מעשים :

אבל פירוש החלק השביעי אבער דאש בשיידונג פון דעם זיבטן חלק והוא אונ אין דעם חלק וועט בשייד ווערן בחסד האלהים על בחיריו וסגולתו אין דעם חסד וואש גאט טוט מיט זיינע אויש דר ווילטע אונ מיט זיינע גליבטע אויף יענער וועלט ברוב הטובות אשר לא נוכל לספרם מיט פיל טובות וואש מיר קאנען עש ניט אויש דער ציילין ואופני יושר הבטחון על האלהים בו אונ דיא אופנים וויא דער מענטש זאל זיין בטחון אויף גאט שטעלין זאל ער אזו טאן שיתעסק בסיבות המגיעות אותו אל מדרגת החסידים ער זאל עוסק זיין כלומר ער זאל טאן אזעלכע מעשים טובים וואש זייא וועלין אים ברייננן צוא דיא מעלות פון דיא חסידים הראוים לזה מאת האלהים יתברך וואש זייא זיינען ראוי דר צו פון גאט יתברך אז ער זאל זייא געבין פאר דעם גוטש אויף

עולם

בחסדו והוא שינהיג במדות אנשי הפרישות המואסים בעולם הזה ולהוציא אהבתו ובחירתו מלבו וימיר זה באהבת הבורא יתברך ולהמסר אליו ולהשתעשע בו ולהשתומם מהעולם ויושביו ויתנהג במנהגי הנביאים והחסידים ויהיה לבו בטוח באלהים שיתחסד עמו במה שהתחסד בו עמם בעולם הבא אבל מי שיבטח על האלהים שיזכהו לזה מבלי מצוע מעשה הוא הכסיל והפתי והוא דומה למי שנאמר עליהם עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפינחס ומסימני אנשי המעלה הגדולה הזאת שיורו עבדי הבורא אל עבודת הבורא והסבל בעת הנסיון והצרה ושוקל בעיניהם כל דבר

הפרישות כו׳ · ולהמסר אליו כלו׳ בישליך כל עניניו על הליכות דיני הבורא יתברך : ולהשתעשע בו · רצה לומר כל שעשועיו ושמחתו יהיה באהבת ה׳ יתברך : ולהשתומם מהעולם ויושביו · שלא יהיה לו נחת רוח בהתחברו עם אנשי העולם רק יתרחק מביתם וממושבותם : ומסימני אנשי כו׳ שיורו כו׳ · כיון שהיא מזכה רבים זכות הרבים תלוי בו ורא[ו]י הוא לגמול העולם הבא כמ״ש לעיל בח״ו ומבואר ביותר בפ״ו משער האהבה ע״ש באורך : והסבל בעת הנסיון והצרה כו׳ · אם מגיע לו נסיון הן בגופו או בממונו ובאר צרות שהש״י מנסה את הצדיקים אם עומד באמונתו וטוב לבו בה׳ ובתורתו כמו

עולם הבא בחסדו מיט זיין חסד והוא אונ דאש זיינן דיא זאכין וואש ער זאל טאן שינהיג במדות אנשי הפרישות ער זאל זיך נוהג זיין מיט אזעלכי מדות וואש דיא פרומע לייט טוען המואסים בעולם הזה וואש זייא פאר מיאסין גאר דיא וועלט ולהוציא אהבתו ובחירתו מלבו אונ ער זאל אויש ציהען פון זיין הארץ אונ ארויש שלאגין פון זיין זין דאש ליבשאפט אונ דיא לושט פון דער וועלט וימיר זה באהבת הבורא יתברך אונ זאל דאש פאר בייטין פאר דעם ליבשאפט פון דעם בשעפער ולהמסר אליו אונ זאל זיך מיט זיינע אלע זאכין איבער ענטפערין צוא גאט אזוא וויא גאט וועט אים פירין זאל בייא אים אלץ רעכט זיין ולהשתעשע בו אונ זאל זיך משתעשע זיין מיט גאטש ליבשאפט ולהשתומם מהעולם ויושביו אונ זאל זיך אפ ווענדען פון דעם עולם מיט זיינע זיצערס כלומר ער זאל ניט קיין נחת האבין זיך מחבר זיין מיט מענטשין נאר ער זאל זיך דער ווייטערן פון זייערע שמועסין דברים בטלים אונ צוא זיצין מיט זייא ויתנהג במנהגי הנביאים והחסידים אונ זאל זיך נוהג זיין אזוא וויא דיא נביאים אונ חסידים זיינען זיך נוהג ויהיה לבו בטוח באלהים וועט שוין זיין הארץ מעגין זיין פאר זיכערט אין גאט שיתחסד עמו אז ער וועט מיט אים בוודאי חסד טאן אויף עולם הבא כמה שהתחסד בו עמם בעולם הבא אזו וויא ער האט מיט דיא נביאים גיטאן חסד אויף עולם הבא אבל מי שיבטח על האלהים אבער דער וואש פר זיכרט זיך אויף גאט שיזכהו לזה מבלי מצוע מעשה אז ער וועט אים מזכה זיין צוא עולם הבא אן מיטלע ווערק כלומר האטשע ער וועט ניט טאן קיין מעשים טובים הוא הכסיל והפתי דער איז איין נאר והוא דומה למי שנאמר עליהם אונ ער איז גלייך צוא דיא וואש אויף זייא ווערט גיזאגט עושים מעשה זמרי זייא טוען דיא מעשים פון זמרי ומבקשים שכר כפינחס אונ ווילין אזוא איין גוטין שכר אזוא וויא פנחס ומסימני אנשי המעלה הגדולה הזאת אונ דער סימן איז וויא מען קאן ווישין אז דיא לייט וועלין קומען צוא דער גרוישער מעלה אז גאט וועט מיט זיי גרויש חסד טאן אויף עולם הבא שיורו עבדי הבורא אל עבודת הבורא אז זייא וועלין לערנען דיא קנעכט פון דעם בשעפער צוא דעם דינשט פון דעם בשעפער כלומר זייא וועלן לערנען מענטשין זייא זאלין דינן גאט והסבל בעת הנסיון והצרה אונ אין דער צייט אז גאט פרובט זייא אונ שיקט אויף זייא א צרה סייא אין דעם גוף סייא אין דעם געלט אדער אנדערע צרות וואש השי״ת פרובט מיט זייא דיא צדיקים זאלין זייא עש ליידן ושוקל בעיניהם

דבר אצל קיום מצות הבורא יתברך כמו שידעת מן הענין (בראשית כב) והאלהים נסה את אברהם וענין חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש ודניאל בגוב האריות ועשרה הרוגי מלכות ומי שבחר במות בעבודת הבורא מן החיים בהמרותו והריש מן העושר והחולי מן הבריאות והצרה מן השלוה ונמסר לדין הבורא ורצה בגזרתו ראוי הוא לחסד הבורא עליו בנועם העו"הב אשר אמר עליו הכתו' (משלי ח) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיה' אמלא ואמר (ישעיה מד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו ואמר

כמו שעשה אברהם אבינו ע"ה והדומה לו בכל דור ודור: ומי שבחר במות · אם רוצים ח"ו להכריחו להמרות הבורא הוא בוחר יותר במות ולעמוד באמונתו ובעבודת ה' ואינו רוצה בחיים ולהמרות הבורא ח"ו וכן בוחר בריש יותר מעושר וכו': ראוי הוא לחסד הבורא עליו בנועם העוה"ב כו' · ונוכל לומר טעמו של דבר כי כל המצות שעושה האדם אינו ראוי לשכר כמ"ש בפ' השני ע"ש והעילה בזה כו' וכמ"ש חז"ל מי הקדימני ואשלם שתחלה עשה ה' כל טוב לאדם ואחר כך עושה המצות לגמלו אבל מי שמוסר נפשו וגופו וכל אשר לו על קדושת השם יתברך לאהבתו אם כן כל טוב העולם הזה וחייו אינו נחשב בעיניו כלום נגד אהבת השם יתברך אם כן איך לא יהיה ראוי לשכר טוב לצדיקים ולישרים והדברים ברורים · ואחר השבעה מיני הבטחון אלה בזכרם המחבר והעתיקם בספר ארחות צדיקים בשער השמחה בביאור קצת כתב אחר כך וז"ל הבטחון השמיני שיבטח שמלך המושל על כל ב"ה שיביא בימיו תשועה לישראל ויבנה ירושלים ויבנה ב"ה בימיו ובימים ההם יסור יצר הרע מלב עמו וכלם קטנים וגדולים ידעו את ה' והרבה הדעת כדכתיב כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים כו' עיין שם באריך ומה שלא הביא המחבר מזה דבר בכל הספר אין ספק שסמך בזה על ספרי רבינו סעדיה גאון ז"ל כמו שכתב בסוף ההקדמה והעיר להשיג אותו בקריאת ס' רס"ג שהמה מאירים השכל כו' · עיין שם ובספר האמונות לרס"ג מייחד שני מאמרים ארוכים ונפלאים אחד על תחיית המתים ואחד על הגאולה האחרונה שם ביאר כל הדברים האלה בסידור נפלא מאד וכל מה שאמרו חז"ל בזה הביא ראיות מהפסוקים עיין שם דברים נאוים וישרים למ"ד וכבר הבאתי קיצור מדבריו בספר זכירות שלי עיין שם וראוי ונכון להעתיק

בעיניהם כל דבר אונ עש זאל אין זייער אויגן אלע זאכין גרינג זיין אצל קיום מצות הבורא יתברך ווען זייא ווילן מקיים זיין דיא מצות פון דעם בשעפר אזוא וויא דוא ווייסט וואש שטייט פון אברהם אבינו עליו השלום אין דער תורה אז גאט האט אים גיפרובט ער זאל ברייננן יצחק אויף דער עקידה אונ אויך וויא עש איז גיגאנגין מיט (חנניה מישאל ועזריה) וויא מען האט זייא אריין גיווארפין אין קאלך אויבין אונ דעם דניאל האט מען אריין גיווארפין אין גרוב פון לייבין אונ האבין זיך אלין מוסר נפש גיוועזן פון גאטש וועגן אונ דיא צעהן תנאים וואש זיינען גיהרגית גיווארין פון גאטש וועגין ומי שבחר במות בעבודת הבורא אונ דער וואש וויל ליבער שטארבין אין גאטש דינשט מן החיים בהמרותו איידער לעבין אונ זיין ווידער שפעניקייט בקומר ווען מען גייט אים ער זאל ווידער שפעניגין חס ושלום דעם בשעפער וויל ער בעסר גיהרגת ווערין אונ זאל בלייבין ביא גאטש דינשט איידר צוא לעבין אונ ווידר שפעניגן גאט והריש כן העושר אונ וויל בעשר ארום זיין אונ גאט דינן איידר רייך זיין אונ אים ניט צו דינן והחולי מן הבריאות אונ וויל בעשר קראנק זיין אונ גאט דינען איידער ער זאל זיין גיזונד אונ אים ווידער שפעניגן והצרה מן השלוה אונ אויך בעשער צרות האבין פון גאטש וועגין איידר צוא זיצין בשלוה אונ דער צארנן גאט ונמסר לדין הבורא אונ ענטפערט זיך איבר צוא דעם דין פון דעם בשעפער ורצה בגזירתו אונ וויל אין זיין גזירה ראוי הוא לחסד הבורא עליו בנועם העולם הבא איז ער ווערט אז דער בשעפער זאל אים חסד טאן אין דעם זיסקייט פון עולם הבא אשר אמר עליו הכתוב וואש אויף אים זאגט דער פסוק להנחיל אוהבי יש עש איז פאר האנדין צוא מאכין ארבין מייני ליב האבער ואוצרותיהם אמלא אונ זייערע אוצרות ווער איך דער פילין אונ (ישעיה) האט גיזאגט עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו אונ קיין אויג האט עש ניט גיזעהען נאר דוא גאט אליין וואש ווער גיטאן ווערין צוא דיא וואש

ואמר (תהלים לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך :

פרק ה **אבל** ההפרש שבין הבוטח על האלהים וזולתו בענין התעסקו בסיבות הטרף אומר כי הבוטח באלהים יבדל מזולת הבוטח עליו בשבעה ענינים :

אחד מהם כי הבוטח באלהים רוצה בדינו בכל עניניו ומודה לו על הטובה ועל הרעה כמו שכתוב (שם קא) חסד ומשפט אשירה ואמרו רז"ל אם חסד אשירה ואם משפט אשירה ואמרו חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה ואשר איננו בוטח באלהים מתהלל על הטובה כמה שנאמר (שם י) כי הלל רשע על תאות נפשו וגו' ומתקצף על הרע כמו שנאמר

להעתיק דבריו בספר הזה והראנו גיבע האלהי' בהתלת הספר בעזהש"י ויונעם לך :

אבל ההפרש כו' · רלה לומר בהיהם מתעסקים בסיבות במלאכה או במו"מ ואף על פי כן יש הפרש גדול ביניהם :

אחד מהם חייב אדם לברך על הרעה · בשמחה כמו על הטובה : והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה · כראותו שאין בו ממש :

והשני

וואש האפין צוא אים אונ אין (תהלים) שטייט מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וויא גרויש אונ פיל איז דיין גוטש וואש דוא האשט בהאלטין צוא דיא וואס פארכטין זיך פאר דיר :

אבל ההפרש שיש בין הבוטח באלהים וזולתו אבער דער הפרש וואש איז פאר האנדין צווישין דעם וואש האט אבטחון אויף גאט אונ צווישין דער אנדערין וואש האט ניט קיין בטחון אויף גאט בענין התעסקו בסיבות הטרף אין דעם ענין וויא זייא זיינען עוסק אין דיא סיבות וויא זייא זאלין זיך זייער שפייז קריגין כלומר זייא זיינן טאקע ביידי עוסק אין אמשא ומתן אדער אין אמלאכה אונ פון דעשט וועגין וואש איז פארט דער חילוק צווישין זייא אומר וועל איך זאגין כי הבוטח באלהים אז דער וואש פאר לאזט זיך אויף גאט יבדל מזולת הבוטח עליו איז אפ גישייד פון דעם אנדערין וואש פאר לאזט זיך ניט אויף אים בשבעה דברים מיט זיבין ערלייא זאכין :

אחד מהם איינש פון דיא זאכין איז כי הבוטח באלהים ווארום דער וואש פאר לאזט זיך אויף גאט רוצה בדינו בכל עניניו דער איז צוא פרידין אין זייני דינים אין אלע ענינים כלומר סייא גאט שיקט אים צוא גוטש סייא חס ושלום שלעכץ איז דאש אלץ פאר אים רעכט ווארום ער ווייסט אז עש איז אים אלץ אטובה ומודה לו על הטובה ועל הרעה אונ ער לויבט גאט פאר דעם גוטין אונ פאר דעם בייז אזוא וויא עש שטייט אין (תהלים) חסד ומשפט אשירה פאר חסד אונ פאר משפט טוא איך גאט לויבין ואמרו רז"ל האבין אונזערע חכמים ז"ל גיזאגט אזוא האט דוד המלך גיזאגט אם חסד אם משפט סייא דוא טושט מיט מיר חסד אונ סייא דוא טושט מיט מיר משפט אונ שטראפשט מיך טוא איך דיך אלץ לויבין ווארום איך ווייש עש איז אלץ מיר לטובה ואמרו אונ נאך האבין זייא גיזאגט חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אמענטש איז חייב צוא לויבין גאט מיט שמחה פאר שלעכטש אזוא וויא פאר גוטש ואשר איננו בוטח באלהים אבער דער וואש פאר לאזט זיך ניט אויף גאט מתהלל בטובה דער בארימט זיך אז עש גייט אים גוט אזוא וויא עש שטייט אין (תהלים) כי הלל רשע על תאות נפשו דען דער רשע בארימט זיך וויל ער האט וואש אים גילוסט זיך ומתקצף על הרעה אונ ווען עש איז שלעכט צארינט ער אזו וויא עש שטייט אין.

שנא׳ (ישעיה ח) והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו וגו׳ :

והשני כי הבוטח באלהים נפשו במנוחה ולבו שליו מצד הגזרות לדעתו כי הבורא ינהיגם לטובתו בעולמו ואחריתו כמה שאמר דוד עליו השלום (תהלים סב) אך לאלהים דומי נפשי כי ממנו תקותי ואשר איננו בוטח באלהים הוא בטובה בצער תדיר ודאגה ארוכה ואבל ועצב להוסיף ולהרבות ולכנוס וברעה מפני שהוא קץ בה והוא כנגד תאותו וטבעו ומדותיו וכן אמר החכם (משלי טו) כל ימי עני רעים וגו׳ :

והשני ולבו שליו מצד הגזירות · לבו בשלום על כל מה שיגזרו עליו לדעתו · כי הוא יודע שכל מה דעביד רחמנא לטב עביד · הוא בטובה ואם הוא בטובה אע״פ כן הוא בצער כו׳ : וברעה · ואם רעה תבא עליו פשיטא שהוא בצער מפני שהוא קץ בה : כל ימי עני רעים · פירוש עני בדעת אינו בוטח בטובת ה׳ והשכל לטובתו : או פירוש מי שבדעתו עני ואינו שמח בחלקו כל ימיו רעים · למ״ה :

והשלישי

והשלישי כי הבוטח באלהים ואם יתעסק בסיבות לא יסמך בלבו עליהם ולא יקוה מהם תועלת ולא נזק מבלתי רצון האל אך מתעסק בהם לבחור בעבודת הבורא

אין (ישעיה) והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו אונ אז ער איז הונגעריג צארינט ער אונ ער שילט זיין מושל אונ זיין גאט :

והשני אונ דאש אנדרע איז כי הבוטח באלהים ווארום דער וואש האט אבטחון אויף גאט נפשו במנוחה איז זיין לייב מיט מנוחה כלומר ער לעבט תמיד בארוט ולבו שלו מצד הגזרות אונ זיין הארץ איז בשלוה אויף אלעמען וואש גאט איז אויף אים גוזר לדעתו ווייל ער ווייש כי הבורא ינהיג לטובתו בעולמו ואחריתו אז דער בשעפער פירט דאש אלץ פון זיין טובה וועגין כלומר כדי עש זאל ארויש קומן אים דער פון אטובה אויף דער וועלט אונ צוא זיין סוף מיינט מען אויף עולם הבא אזוא וויא דוד המלך האט גיזאגט אך לאלהים דומי נפשי נאר צוא גאט טוט האפין מיין לייב כי ממנו תקותי ווארום פון אים איז מיין האפונג ואשר איננו בוטח באלהים אבער דער וואש האט ניט קיין בטחון אויף גאט הוא בטובה בצער תדיר ווען עש גייט אים שוין גוט לעבט ער אויך תמיד בצער ודאגה ארוכה אונ מיט אלאנגע זארג ואבל ועצב אונ מיט טרויערקייט להוסיף ולהרבות ולכנוס ווייל ער וואלט גערין אלע צייט מוסיף צוא זיין נאך געלט אונ נאך צוא מערין איין צוא זאמלען גוטש וברעה אונ אז עש קומט אויף אים בייז איז ער בוודאי אין צער מפני שהוא קץ בה ווייל ער פאר מיאסט אין איר כלומר ווייל עש פאר דריסט אים ווייל ער האט שלעכץ והוא כנגד תאותו אונ עש איז קעגין זיין תאוה וטבעו ומדותיו אונ קעגין זיין טבע אונ זיינע מדות ווארום ער וואלט זיך גערין תמיד תענוגים אן טאן וכן אמר החכם אונ אויף אים האט גיזאגט דער חכם שלמה המלך כל ימי עני רעים אלע טעג פון דעם עני זיינען שלעכט האט ער גימיינט אזעלכען וואש איז ארום אין שכל :

והשלישי אונ דאש דריטע איז כי הבוטח באלהים ווארום דער וואש פאר לאזט זיך אויף גאט ואם יתעסק בסיבות ווען ער איז שוין עוסק אין דיא סיבות צוא זיין שפייז לא יסמך בלבו עליהם וועט ער אין הארצין קיין סמיכה אויף זייא ניט האבין ולא יקוה מהם תועלת ולא נזק אונ ער וועט ניט האפין פון זייא קיין הילף אונ ניט קיין שאדין בלתי רצון האל אן גאטש ווילן כלומר ער ווייסט אז דיא סיבה קאן אים אליין ניט העלפין אדער שאדן טאן נאר אז גאט הייסט אך מתעסק בהם נאר ער איז דרום אין זייא עוסק לבחור בעבודת הבורא

ער

והשלישי הבורא אשר צוה להתעסק בעולם ליישבו ולזיינו אם תגיעהו תועלת או ידחה מהם הנזק יודה האלהים לבדו על זה ולא יוסיף בהם אהבה והבה יתירה ולא תנוח נפשו עליהם יותר אך יחזק בטחונו באלהים ויסמוך לבו עליו מבלעדי הסיבות ואם לא יועילוהו הסיבות ידע כי יבואהו טרפו כשירצה ה׳ מאיזה ענין שירצה ולא ימאס בהם בעבור זה ולא יניח להתעסק בהם לעבודת הבורא ואשר איננו בוטה באלהים מתעסק בסיבות לבטחונו עליהן שהן מועילות אותו ודוחות הנזק מעליו ואם הן מועילות אותו ישבח אותן וישבח השתדלותו בהן ובחירתו אותן ולא יפנה אל

ליישבו ולזיינו: היה עוסק בעניני העולם הזה ליישבת העולם שהוא מצוה כמ״ש לעיל אי אפשר לעולם בלא בושם ובלא בורסקי: או ידחה מהם הנזק· כלו׳ על ידם על ידי הסיבות דחה את הנזק שבא עליו: על

ער וויל דער מיט אויש דער ווייל אין דעם דינשט פון דעם בשעפער אשר צוה להתעסק בעולם וואש ער האט גיבאטין מען זאל עוסק זיין מיט דיא ענינים פון דער וועלט ליישבו ולזיינו כדי דיא וועלט מאכין בזעצין כלומר כדי עש זאל זיין אישוב אויף דער וועלט אונ כדי ער זאל גישפייזט ווערין ואם תגיעהו תועלת או ידחה מהם הנזק אונ ווען עש איז אים שוין גיקומען אהילף פון דיא זאכין וואש ער איז עוסק אדער דורך דיא זאכין האט ער אוועק גישטויסין עפיש אשאדין יודה לאלהים לבדו על זה וועט ער גאט אליין דער פאר לויבין ולא יוסיף בהם אהבה וחיבה יתירה אונ וועט דרום ניט מער ליבשאפט האבין צו דיא זאכין וואש ער האט גיטאן ולא תנוח נפשו עליהם יותר אונ וועט פון דעשט וועגין ניט מער גירוט שטעלין זיין לייב אויף זייא כלומר ער וועט ניט מיינען אז דיא זאכין וואש ער האט עוסק גיוועין זיינען זייער גוט דרום האט ער פון זייא גיקריגין אהילף אונ וועט ניט האבין אויף זייא קיין בטחון אך יחזק בטחונו באלהים נאר ער וועט שטארקין זיין בטחון אויף גאט ויסמך לבו עליו אונ וועט זיין הארץ פאר לאזין אויף אים מבלעדי הסיבות אונ ניט אויף דיא סיבות כלומר ניט אין דיא זאכין וואש ער האט אין זייא עוסק גיוועין ואם לא יועילוהו הסיבות אונ ווען דיא זאכין וואש ער טוט ווערין אים ניט העלפין כלומר ער וועט דורך זייא ניט האבין זיין שפייז ידע כי יבואהו טרפו כשירצה ה׳ וועט ער ווישין אז ווען גאט וועט וועלין קאן אים קומען זיין שפייז מאיזה ענין שירצה דורך וואש פאר אזאך ער וויל ולא ימאס בהם בעבור זה אונ ער וועט פון דעשט וועגין ניט פאר מיאוסין אין דיא זאכין ולא יניח להתעסק בהם אונ ער וועט ניט אוועק לאזין פון עוסק זיין אין זייא לעבודת הבורא צוא דעם דינשט פון דעם בשעפער כלומר ווייל גאט ברוך הוא האט גיהייסין עוסק זיין מיט סיבות דרום וועט ער עוסק זיין אין זיי האטשע ער האט מיט זייא ניט פאר דינט ווארום ער ווייש אז גאט וועט וועלין קאן ער אים געבין פון דער זאך אזו וויא פון אנאנדערע ואשר איננו בוטח באלהים אבער דער וואש האט ניט קיין בטחון אויף גאט מתעסק בסיבות לבטחונו עליהן איז ער נאר עוסק אין דיא סיבות ווייל ער האט אויף זייא אבטחון שהן מועילות אותו אז דיא סיבות קאנען אים אליין העלפין ודוחות הנזק מעליו אונ זייא קאנען אוועק שטויסין דעם שאדין פון אים ואם הן מועילות אותו אונ אז זייא העלפין אים כלומר אז ער פאר דינט געלט דורך דער זאך וואש ער טוט ישבח אותן טוט ער לויבין דיא זאכין דהיינו אז ער איז עוסק אין איין משא ומתן אדער אמלאכה לויבט ער עש אונ זאגט דאש איז זייער אגוטע סחורה אדר אגוטע מלאכה וישבח השתדלותו בהן אונ לויבט זיין פליים וואש ער האט דער צוא גיטאן ובחירתו אותן אונ וואש ער האט דעם

משא

אל זולתו ואם אינן מועילות לו יניח אותן וימאסם וישוב חפצו מהן כמה שאמר הכתוב (חבקוק א) על כן יזבח לחרמו ויקטר למכמרתו :

והרביעי כי הבוטח באלהים כשיותר לו דבר על מזונו יוציאנו במה שמפיק רצון הבורא יתב׳ בנדיבות נפשו וטוב לבבו כמ״ש (ד״ה א כט) כי ממך הכל וגומר ומי שאיננו בוטח באלהים איננו רואה העולם וכל אשר בו די פרנסתו וסיפוק צרכו והוא חס על ממונו מהשלים חובות הבורא וחובות בנ״א ממנו ואינו מרגיש בו עד שיאבד ממנו ממונו וישאר זולתו כמ״ש החכם (משלי יא) יש מפזר ונוסף עוד וחושך מיושר אך למחסור :

והחמישי

על כן יזבח לחרמו. על אשר שהשטה משחקת לו כמו שהתרעם הנביא לפני זה כי רשע מכתיר את הצדיק עיין שם ולכן זובח לע״ג שלו וסיפא דקרא כי בהמה שמן חלקו ועל ידי ע״ג שלו בהם חלקו שמן ומאכלו בריאה טוב ושמן : במה שמפיק רצון הבורא כו׳ · רצה לומר לעשות מן ממונו צדקות וג״ח ובזה יפיק רצון הש׳ :

והרביעי כי ממך הכל ומידך נתנו לך · כמו נתנו לך ומוסב אדלעיל על הנדבה הגדולה והנפלאה שנדבו דוד המלך עליו השלום ושרי ישראל לבנין ב״ה עיין שם : וישאר זולתו ויבא: הוא זולת הממון :

והחמישי

מַשָּׂא וּמַתָּן אויש דֶער וֶוילְט ולא יפנה אל זולתו אונ קֶערְט זִיךְ שׁוֹין נִיט צוּ אַנְדֶערֶע זַאכִין ואם אינן מועילות לו אוּנ אַז דִיא זַאכִין הֶעלְפִין אִים נִיט עֶר פַר דִינְט אִין זֵיי נִיט יניחם אותן וימאסם טוּט עֶר זֵייא שֶׁענְדִין אוּנ פַאר מִיאוּסִין וישוב חפצו מהם אוּנ קֶערְט אַוֶועק זַיין וִוילִין פוּן זֵיי אַזוֹ וִויא חֲבַקוּק הַנָּבִיא הָאט גִיזָאגְט על כן יזבח לחרמו דְרוּם אַז עֶר נֶעמְט אַיין דִיא מִלְחָמָה טוּט עֶר שֶׁעכְטִין קָרְבָּנוֹת צוּא זַיין נֶעץ כְּלוֹמֶר צוּא זַיין עֲבוֹדַת אֱלִילִים ויקטר למכמרתו אוּנ רֶעמְפְּט צוּא זַיין נֶעץ וָוארוּם עֶר מֵיינְט אַז דִיא עֲבוֹדַת אֱלִילִים הָאט אִים גִיהָאלְפִין :

והרביעי אוּנ דָאשׁ פֶערְטֶע אִיז כי הבוטח באלהים וָוארוּם דֶער וָואשׁ הָאט אַבִּטָחוֹן אוֹיף גָאט כשיותר לו דבר על מזונו וֶוען עֶשׁ בְּלַייבְּט אִים עֶפֶּעשׁ אִיבֶּר פוּן דֶעם וָואשׁ עֶר בַּדַארְף נֵייטִיג צוּא זַיין שְׁפַּייז יוציאנו במה שמפיק רצון הבורא גִיט עֶר עֶשׁ אוֹישׁ אוֹיף זָעלְכֶע זַאכִין וָואשׁ צִיהֶט אוֹישׁ דֶעם וִוילִן פוּן דֶעם בַּשֶׁעפֶר כְּלוֹמֶר עֶר גִיט צְדָקָה אוּנ גְמִילוּת חֲסָדִים בנדיבות נפשו וטוב לבבו אוּנ דָאשׁ טוּט עֶר מִיט דֶעם מִילְדִיקַייט פוּן זַיין לַייבּ אוּנ מִיטִין גוּטִין הַארְצִין אַזוֹא וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (דברי הימים) כי ממך הכל וָוארוּם פוּן דִיר גָאט קוּמְט דָאךְ אַלְץ כְּלוֹמֶר דָאשׁ גַאנְצֶע גֶעלְט קוּמְט דָאךְ פוּן דִיר גָאט ומי שאיננו בוטח באלהים אָבֶּער דֶער וָואשׁ הָאט נִיט קַיין בִּטָחוֹן אוֹיף גָאט איננו רואה העולם וכל אשר בו די פרנסתו זֶעהֶט עֶר נִיט אַז דִיא וֶועלְט מִיט אַלֶעמֶען וָואשׁ אִיז דָא אִין אִיר צוּא גִינוּגִין אוֹיף זַיין פַּרְנָסָה כְּלוֹמֶר דִיא גַאנְצֶע וֶועלְט אִיז אִים נִיט גִינוּג אוֹיף זַיין פַּרְנָסָה וספק צרכו אוּנ אוֹיף צוּא גִינוּג הָאבִּין זַיין בַּאדֶערְפִינֶעשׁ והוא חס על ממונו אוּנ עֶר הָאט חַס אוֹיף זַיין גֶעלְט מהשלים חובות הבורא וחובות בני אדם ממנו פוּן צוּא בַּאצָאלִין דֶער פוּן דָאשׁ וָואשׁ עֶר אִיז חַיָּיב צוּא טָאן דֶעם בַּשֶׁעפֶער אוּנ וָואשׁ עֶר אִיז חַיָּיב צוּא דִיא לַייט כְּלוֹמֶר עֶר וָואלְט בַּדַארְפְט דֶער פוּן גֶעבִּין צְדָקָה אוּנ גְמִילוּת חֶסֶד טָאן הָאט עֶר אָבֶּער רַחֲמָנוֹת אוֹיף דֶעם גֶעלְט עֶר הָאט מוֹרָא עֶשׁ וֶועט אִים נִיט בְּלַייבִּין ואיננו מרגיש בו אוּנ עֶר פִילְט גָאר נִיט דְרִינֶען כְּלוֹמֶר עֶר פַאר שְׁטֵייט גָאר נִיט אַז עֶר טוּט שְׁלֶעכְט עד שיאבד ממנו ממונו בִּיז זַיין גֶעלְט וָוערְט פַאר לָארִין וישאר זולתו אוּנ עֶר וֶועט אִיבֶּער בְּלַייבִּין אָן דֶעם גֶעלְט אַזוֹא וִויא דֶעם חָכָם שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָאט גִיזָאגְט יש מפזר ונוסף עוד עֶשׁ אִיז פַאר הַאנְדִין אֵיינֶר פַאר שְׁפְּרֵייט זַיין גֶעלְט אוּנ גִיט צְדָקָה אוּנ קְרִיגְט נָאךְ מֶער גֶעלְט וחשך מיושר אך למחסור אָבֶּער דֶער וָואשׁ פַאר רֶעכְט פַאר מַייד זִיךְ פוּן פַארְטִיקַייט אוּנ גִיט קַיין צְדָקָה נִיט וֶוערְט זַיין גֶעלְט נָאךְ גִימִינֶערְט :

והחמישי סיפוק לבית מועדו. שיהיה לו סיפוקו לעולם הבא: ומה שיתברר כו' ועי"ז אמרו בנפשו בחכמתו יביא לחמו:

והששי מחמתו: מחמת הבוטח ובטחונו

והחמישי כי הבוטח באלהים הוא מתעסק בסיבות העולם להכין מהם צידה לאחריתו וסיפוק לבית מועדו ומה שיתברר לו בו הצלת תורתו ועולמו מתעסק בו ומה שיהיה בו שום הפסד בתורתו או מביא להמרות הבורא איננו מתעסק בו שלא יביא לעצמו מדוה תחת הארוכה ומי שאיננו בוטח באלהים בוטח על הסיבות ותנוח דעתו עליהן ולא ירחיק מדבר מהם ויתעסק במשובה ובמגונה מהם ולא יחשוב באחרית ענינו כמ"ש החכם בהם (כס יד) חכם ירא וסר מרע:

והששי כי הבוטח באלהים הוא אהוב לכל כתות בני אדם ודעתם נוחה עליו מפני שהם בטוחים מהזקתו ולבם שלם מחמתו ולא יפחדו ממנו על נשיהם ועל

והחמישי אונ דאש פינפטע איז כי הבוטח באלהים ווארום דער וואש האט אבטחון אויף גאט הוא מתעסק בסבות העולם דער איז דרום עוסק מיט סיבות פון דער וועלט להכין מהם צידה לאחריתו כדי ער זאל זיך דורך זייא קאנען אן ברייטין שפייז אויף זיין סוף וסיפוק לבית מועדו אונ ער זאל גינוג האבן אויף זיין וואונונג מיינט מען אויף עולם הבא ומה שיתברר לו בו הצלת תורתו ועולמו אונ וואש פאר איין זאך ער ווייסט קלאר אז ער וועט אין דער זאך עוסק זיין וועט עש אים העלפין צוא זיין תורה אונ אויף עולם הבא כלומר ער וועט צייט האבן צוא לערנען אונ גאט צוא דינען מתעסק בו איז ער עוסק אין דעם ומה שיהיה בו שום הפסד בתורתו אונ אזוא אזאך וואש ער ווייש אז עש וועט אים שאדין טאן צוא זיין תורה או מביא להמרות הבורא אדער דיא זאך וועט אים ברייננען דער צוא אז ער זאל חס ושלום גאט דער צערענען איננו מתעסק בו וועט ער ניט עוסק זיין אין איר שלא יביא לעצמו מדוה תחת הארוכה כדי ער זאל זיך ניט ברייננען ווייא טאג פאר דעם היילונג כלומר ער טוט דאך דעם משא ומתן כדי ער זאל האבין זיין שפייז וועט ער קאנען גאט דינען וועט דאש אים זיין אהיילונג אבער אז פון דעם משא ומתן קאן ער חס ושלום דער צערנען גאט ברייננט ער דאך זיך ווייא טאג פאר דעם היילונג ומי שאיננו בוטח באלהים אבער דער וואש האט ניט קיין בטחון אויף גאט בוטח על הסיבות האט ער אבטחון אויף דיא סיבות ותנוח דעתו עליהן אונ ער מאכט רוען זיין דיעה אויף זייא ולא ירחיק מדבר מהם אונ ער דער ווייטערט זיך ניט פון קיין שום זאך פון זיי כלומר וואש עש קומט אים צוא די הענט דאש האנדילט ער ויתעסק במשובח ובמגונה מהם אונ ער איז עוסק פון זייא סייא אין דיא גוטע זאכין אדר סייא אין דיא שלעכטע זאכין כלומר ער קלייבט גאר ניט איבר סייא דיא זאך וועט אים יוא שאדין טאן צוא גאטש דינסט סייא ניט ולא יחשוב באחרית ענינו אונ ער טוט ניט טראכטין אויף זיין סוף אזוא וויא דער חכם שלמה המלך האט גיזאגט אויף זייא חכם ירא וסר מרע איין קלוגער מאן פארכט זיך אונ קערט אפ פון בייז:

והששי אונ דאש זעקסטע איז כי הבוטח באלהים ווארום דער וואש האט אבטחון אויף גאט הוא אהוב לכל כתות ב"א איז ער גיליבט צו אלערלייא מענטשן ודעתם נוחה עליו אונ זייא האבין נחת פון אים מפני שהם בטוחים עליו מהזקתו ווייל זייא זיינען פאר זיכערט פון אים אז דורך אים וועט זייא קיין שאדין ניט קומען ולבם שלם מחמתו אונ זייער הארץ איז גאנץ אונ גירואט פון זיינט וועגין כלומר זייא באדארפין ניט טראכטין אין הארצין טאמער וועט ער זייא עפעש אין אזאך מכה מאכין ולא יפחדו ממנו על נשיהם ועל ממונם אונ זייא פארכטין זיך

וכענינו: יחשוב כי הוא מאתם · רל"ל לומר מחמת עונם הרעה עליו · הר"נ :

והשביעי

ועל ממונם והוא ג"כ בטוח מהם מפני שיודע שתועלתו ונזקו אינם ביד נברא ולא ביכולתו ועל כן איננו מפחד מהזקתם כאשר איננו מקוה הנאתם וכשהוא בטוח מהם והם בטוחים ממנו יאהבם ויאהבוהו כמה שכתוב (תהלים לב) והבוטח בה' חסד יסובבנו ומי שאיננו בוטח באלהים אין לו אוהב מפני שהוא בכל עת חומד אותם ומקנא בם וחושב כל טובה שהגיעה אליהם סרה ממנו ושטרפיהם לקוחים מטרפו וכל מה שנמנע ממנו מתאוותיו הוא בעבורם ובידם להגיעו אל תאוותיו ואם תבואהו רעה או פגע בממונו ובניו יחשוב כי הוא מאתם ושבידם להעביר הנזק ולדחות הרעה מעליו וכיון שקדמו אלה ההקדמות בנפשו יבוא בעבור זה למאוס אותם ולדבר בהם ולקללם ולשנוא אותם והוא הנמאס בשני העולמים

זיך ניט פאר אים פון וועגן זייערע ווייבער און זייער געלט והוא גם כן בטוח מהם און ער איז פון זייא אויך פאר זיכערט אז זייא וועלין אים אויך ניט קיין שאדין טאן מפני שיודע שתועלתו ונזקו אינם ביד נברא ווייל ער ווייש אז זיין הילף אדער זיין שאדין איז ניט אין דעם מאכט פון קיין שום באשעפעניש ולא ביכולתו און ניט אין זיין יכולת ועל כן איננו מפחד מהזקתם און דרום האט ער קיין מורא ניט פאר זייער שאדין כאשר איננו מקוה הנאתם אזוא וויא ער האפט ניט פון זיי הנאה צוא האבין וכשהוא בטוח מהם און אז ער איז פאר זיכערט פון זייא והם בטוחים ממנו און זייא זיינען פר זיכערט פון אים אז איינש דאש אנדרע וועט ניט טאן קיין שום שלעכץ יאהבם ויאהבוהו וועט ער זייא ליב האבן און זייא וועלין אים ליב האבן אזו וויא עש שטייט אין (תהלים) והבוטח בה' חסד יסובבנו און דער וואש פאר זיכערט זיך אן גאט וועט אים חסד ארום רינגלען ומי שאיננו בוטח באלהים אבער דר וואש פר זיכרט זיך ניט אויף גאט אין לו אוהב דר האט גאר ניט קיין ליב האבר מפני שהוא בכל עת חומד אותם ווייל ער גלוסט אלע צייט זייא כלומר ער גילוסט זייער געלט און זייער גוטש ומקנא בם און איז זיך מתקנא אין זייא וחושב כל טובה שהגיע עליהם און ער מיינט אז אלץ דאש גוטש וואש זיי האבן סרה ממנו האט זיך עש אפ גיקערט פון אים כלומר דאש האט מען בייא אים אוועק גינומען ושטרפיהם לקוחה מטרפו און זייער שפייז איז גינימען גיווארין פון זיין שפייז וכל מה שנמנע ממנו מתאיתו און אלץ וואש פון אים איז פאר מיטין פון דעם וואש אים גילוסט זיך הוא בעבורם דאש קומט אלץ דורך זייא ובידם להגיעו אל תאוותיו און זיי האבין אין זייער מאכט אז זיי זאלין אים מאכן גרייכין צו דעם וואש אים גילוסט זיך ואם תבואהו רעה או פגע בממונו ובניו און ווען עש קומט אים עפעש שלעכטש אדר עפעש אבאגעגעניש אין זיין געלט אדר אין זיינע קינדער יחשוב כי הוא מאתם טוט ער טראכטין אז דאש איז אלץ פון זייא ושבידם להעביר הנזק און עש איז אין זייער מאכט דעם שאדין אוועק צוא נעמען פון אים ולדחות הרעה מעליו און אוועק צוא שטויסין דאש בייז פון אויף אים נאר זייא ווילן אלץ גוטש וכיון שקדמו אלה הקדמות בנפשו און ווייל דיא הקדמות וואש מיר האבין דא גיזאגט האבין שוין גיפעדערט אין זיין לייב כלומר ווייל ער האט זיך שוין דיא אלע זאכין אזוא איין גירעט יבא בעבור זה למאוס אותם וועט ער איבער דעם דער צוא קומען אז ער זאל זייא פר מיאוסין ולדבר בהם ולקללם און צו ריידן פון זייא און צו שילטין זייא ולשנוא אותם און פיינד צוא האבין זייא והוא און ער איז הנמאס בשני עולמים וואש ער איז נמאס אויף ביידע וועלטין

העולמים והמגונה בשני המעונים כמה שכתוב (משלי יז) עקש לב לא ימצא טוב :

והשביעי כי הבוטח באלהים לא יאבל בהמנע בקשה ולא בהפקד אהוב ולא יאצור הנמצא ואיננו דורש (ס"א חושש) ליותר מטרף יומו ולא יעלה על לבו מה יהיה למחרתו מפני שאיננו יודע עת בוא קצו ובוטח באלהים להאריך לו בו ולהזמין טרפו ומזונו בו ואיננו שמח בעתיד ולא יאבל לו כמו שאמר הכתוב (שם כז) אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום ואמר בן סירא אל תצר לצרת מחר כי לא תדע מה ילד יום מחר יבא ואיננו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו אבל דאגתו ואבלו על מה שהוא מקצר בו

השביעי לא יאבל בהמנע בקשה כו' · אם נמנע ממנו מבוקשו וכן אם יחסר ממנו דבר שהיה אהוב מאוד אצלו אינו מתאבל : ולא יאצור הנמצא · דבר שהיה מצוי בעולם אינו אוצר אותו לגנזו : ואיננו שמח בעתיד · אם מבטיחין לו במה שעתיד להיות אינו שמח בזה וכן להפך אינו מתאבל במה שיהיה : כי לא תדע מה ילד יום · פירש רש"י אל תתפאר עכשיו בדבר שעתיד להיות ליום מחר כי לא תדע מה יארע היום שמא היום יולד בו רעה ויבטל מחשבות מחר : אל תצר כו' · מחר יבוא ואיננו · פירוש אולי ימות קודם שיבא מחר נמצא כיה מצטער היום על עולם שאינו

װעלטין והמגונה בשני המעונים אונ װערט פאר מיאוסת אין ביידע װאוגונג אין עולם הזה אונ עולם הבא אזוא װיא עס שטייט אין (משלי) עקש לב לא ימצא טוב דער װאס האט איין פאר קרימט הארץ דער װעט ניט גרייכן קיין גוטש :

והשביעי אונ דאש זיבעטע איז כי הבוטח באלהים װארום דער װאש האט אבטחון אויף גאט לא יאבל בהמנע בקשה דער איז ניט טרויעריג אז זיין באגער װערט פון אים פאר מיטין ולא בהפקד אהוב אונ אויך ניט אז עס גייט אים אפ װאש ער האט ליב ולא יאצור הנמצא אונ װעט ניט איין זאמלען אזוא אזאך װאש איז היינט מצוי ער זאל מורא האבין טאמער װעט ער עס ניט קריגין דער נאך ואיננו דורש ליותר מטרף יומו אונ װעט ניט מער פאר לאנגען פון שפייז מער װיא אויף דעם טאג אונ ער זארגט ניט פאר שפייז אויף דעם אנדערין טאג ולא יעלה על לבו מה יהיה למחרתו אונ עס טוט אים גאר ניט אויף גיין אויף זיין הארצן צו טראכטין װאש מארגין װעט זיין מפני שאינו יודע עת בא קצו װייל ער װייש ניט דיא צייט װען זיין סוף װעט קומען כלומר װען ער װעט שטארבין ובוטח באלהים להאריך לו בו אונ ער האט איין בטחון אויף גאט אז ער װעט אים זיין לעבן דער לייגגערין אויף דער װעלט ולהזמין טרפו ומזונו בו אונ װעט אים זיין שפייז אן ברייטין אין דר צייט װאש ער װעט לעבין ואיננו שמח בעתיד אונ ער פרייט זיך ניט אויף אגוטער זאך װי"ש װעט אמאל קומען ולא יאבל לו אונ איז אויך ניט טרויעריג אויף אשלעכטע זאך װאש װעט אמאל קומען װארום ער טראכט זיך װער װייש ציא װעל איך דענשטמאל לעבין אזוא װיא עס שטייט אין (משלי) אל תתהלל ביום מחר דוא זאלשט זיך ניט בארימען מיט דעם גוטש װאש דוא װעסט האבין מארגעדיגען טאג כי לא תדע מה ילד יום װארום דוא װייסט דאך ניט װאש היינט קאן נאך גישעהן אונ בן סירא האט גיזאגט אל תצר לצרת מחר דוא זאלשט ניט טרויערין איבער דיא צרות װאש װעט אויף דיר מארגין קומען כי לא תדע מה ילד יום װארום דוא װייסט ניט װאש היינט קאן נאך גישעהען מחר יבא ואיננו װארום טאמער אז מארגין װעט קומען װעט ער שוין ניט זיין ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו װערט גיפונען אז ער האט זיך מצער גיװען אויף אזוא איין װעלט װאש ניט זיין איז אבל דאגתו ואבלו נאר זיין זארג אונ זיין טרויערקייט איז נאר על מה שהוא מקצר בו מחובות הבורא װייל ער טוט ניט גינוג װאש ער איז שולדיג צוא טאן צוא דעם בשעפר ומשתדל

בו מחובות הבורא ומשתדל שיוכל לפרוע מה שיוכל לפרוע מהם בנראהו ובנסתרו מפני שהוא חושב במיתתו ובוא יום האסיפה ופחדו שיבואהו המות פתאום ביומו יוסיף לו השתדלות וזריזות להרבות לאחריתו ולא ירגיש על מה שיזמין לעולם הזה והוא מה שאמרו שוב יום אחד לפני מיתתך ופירשו בו ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה כדכתיב (קהלת ט) בכל עת יהיו בגדיך לבנים ואשר איננו בוטח באלהים ירבה אבלו להתמדת פגעי העולם עליו ויפקד אוהביו וימנעו ממנו בקשותיו ויזמין מהון העולם הרבה כאילו בטח מן החליפה וסרה מעליו אימת המות כאילו ימיו לא יתמו וחייו לא יכלו איננו זוכר אחריתו ומתעסק בעולמו איננו מעיין בענין תורתו וצידתו ובית מועדו

והיה

שאינו כלו כי איננו : ופחדו כו׳ יוסיף לו · רצה לומר מחמת הפחד שלא יבואהו המות פתאום וילכד לכך מוסיף השתדלות וזריזות להרבות לעולם הבא וגם אינו מרגיש מה שיזמין לעולם הזה כי כל ענייני בעולם הזה איננו שוה לו : ובית מועדו · י״ג ולבית מועדו :

והיה

משתדל לפרוע מה שיוכל לפרוע מהם אוּנ עֶר פְלַייסְט זִיךְ צוּא בַּאצָאלִין זֵייא וִויא וַוייט עֶר קָאן בנראהו ובנסתרו סַייא אִין דִיא אָן גִיזֶעהֶענֶע זַאכִין סַייא אִין דִיא פַאר בָּארְגֶענֶע זַאכִין מפני שהוא חושב במיתתו וַוייל עֶר טְרַאכְט אִין זַיין טוֹיט ובוא יום האסיפה אוּנ אַז עֶשׂ וֶועט קוּמֶען דֶער טָאג וָואשׂ עֶר וֶועט פוּן דֶער וֶועלְט אַוֶועק גִינוּמֶען וֶוערִין ופחדו שיבואהו המות פתאום ביומו אוּנ מַחֲמַת וָואשׂ עֶר פָארְכְט זִיךְ טָאמֶר וֶועט אוֹיף אִים פְּלוּצְלוּנְגְקוּמֶען דֶער טוֹיט יוסיף לו השתדלות וזריזות להרבות לאחריתו דְרוּם טוּט עֶר נָאךְ זִיךְ מֶערִין פְלַייסִין אוּנ מְזָרֵז זַיין אַז עֶר זָאל מֶערִין צוּ זַיין סוֹף כְּלוֹמַר אַז עֶר זָאל מֶער שְׂכַר הָאבִּין אוֹיף עוֹלָם הַבָּא אוּנ דָאשׂ בְּרֵיינְגְט אִים אוֹיךְ ולא ירגיש על מה שיזמין לעולם הזה אַז עֶר זָאל נִיט פִילְן כְּלוֹמַר עֶר זָאל נִיט טְרַאכְטִין אוֹיךְ אָן צוּא גְרֵייטִין זִיךְ אוֹיף דֶער וֶועלְט והוא מה שאמרו אוּנ דָאשׂ אִיז וָואשׂ אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים הָאבִּין גִיזָאגְט שוב יום אחד לפני מיתתך טוּא תְּשׁוּבָה אֵיין טָאג פַאר דַיין טוֹיט ופירשו בו הָאבִּין זֵייא עֶשׂ אַזוֹא בַּשֵׁייד ישוב היום שמא ימות למחר עֶר זָאל הַיינְט תְּשׁוּבָה טָאן וָוארוּם טָאמֶער וֶועט עֶר מָארְגִן שְׁטַארְבִּין ונמצא כל ימיו בתשובה וֶוערְט גִיפוּנֶען אַז עֶר וֶועט תָּמִיד תְּשׁוּבָה טָאן וָוארוּם אִיטְלֶעכִין טָאג הָאט עֶר מוֹרָא טָאמֶער וֶועט עֶר דֶעם אַנְדֶערִין טָאג שְׁטַארְבִּין בַּדַארְף עֶר הַיינְט תְּשׁוּבָה טָאן אַזוֹא וִויא עֶשׂ שְׁטֵייט אִין (קהלת) בכל עת יהיו בגדיך לבנים אַלֶע צַייט זָאלִין דַיינֶע קְלֵיידֶער וַוייס זַיין כְּלוֹמַר דוּא זָאלְשְׂט תָּמִיד תְּשׁוּבָה טָאן ואשר איננו בוטח באלהים אָבֶּער דֶער וָואשׂ הָאט נִיט קַיין בִּטָּחוֹן אוֹיף גָאט ירבה אבלו להתמדת פגעי העולם עליו דֶער טוּט זֵייעֶר טְרוֹיעֶרִיג זַיין וַוייל דִיא בֵּייזֶע בַּאגֶעגְנֶעשׁ פוּן דֶער וֶועלְט קוּמֶען אוֹיף אִים תָּמִיד ויפקד אוהביו אוּנ זַיינֶע פְרַיינְד וֶועלִין אִים גִימִינֶערְט וֶוערִין וימנע ממנו בקשותיו אוּנ עֶשׂ וֶוערְט פוּן אִים פַאר מִיטִין דָאשׂ וָואשׂ עֶר בַּאגֶערְט ויזמין מהון העולם הרבה אוּנ עֶר טוּט זִיךְ פוּן דֶעם גוּטְשׂ פוּן דֶער וֶועלְט אָן גְרֵייטִין גַאנְץ פִיל כאלו בטח מן החליפה גְלַייךְ וִויא עֶר אִיז פַר זִיכֶרְט פוּן פַר בַּייטוּנְג כְּלוֹמַר פוּן טוֹיט וסרה מעליו אימת המות אוּנ עֶשׂ הָאט זִיךְ פוּן אִים אָפּ גִיטָאן דִיא פָארְכְט פוּן דֶעם טוֹיט כאילו ימיו לא יתמו גְלַייךְ וִויא זַיינֶע טֶעג וֶועלִין זִיךְ קַיין מָאל גָאר נִיט אוֹישׂ לָאזִין וחייו לא יכלו אוּנ זַיין לֶעבִּין וֶועט גָאר נִיט פַאר לֶענְד וֶוערִין איננו זוכר אחריתו עֶר גְדֵיינְקְט נִיט זַיין סוֹף ומתעסק בעולמו אוּנ אִיז אַלְץ עוֹסֵק אִין דֶר וֶועלְט איננו מעיין בענין תורתו וצידתו ובית מועדו עֶר טְרַאכְט גָאר נִיט אוֹיף דִיא עִנְיָנִים פוּן דֶער תּוֹרָה אוּנ אוֹיף זַיין

שפייז

והיה בטחונו באריכות ימיו בעולם סיבה לאורך תאותו בעניניו וסיבה לקוצר תאותו בעניני אחריתו וכאשר יוכיחנו מוכיח ויורנו מורה ויאמר לו עד מתי אתה מתעלם מחשוב בצידתך ועניני בית מועדך יאמר עד שיהיה לי די פרנסתי וספוקי ולכל אשר אתי מאשה ובנים עד סוף ימינו תנוח נפשי מדאגות העולם ואפנה לפרוע חובתי לבורא ואחשוב בסיבות הצידה ליום המועד וראיתי להראות פני סכלותם וטעותם בדעת הזאת בשבעה ענינים אגלה בהם גודל טעותם ואם יאריכו דברינו בעבור שיש בזה מן הביוש והתוכחת לבעלי הדעה הזאת והם כת בעלי המשכונות ענינם בזה

והיה בטחונו באריכות ימיו בעולם · מחמת שסבר שיאריך ימים על האדמה לכך עוסק הרבה בעניני העולם ה"ה לאורך תאותו וסיבה עניני אחריתו : ואם יאריכו דברינו · אף שנצטרך להאריך קצת בזה אין לחוש כי במקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר : מפני שיש בזה מן הביוש כו' · והם כת בעלי המשכונות · רצה לומר שלוקח משכון מאתו יתברך מהון העולם כדי שיהיה בטוח אם שנים הרבה יחיה שיהיה לו די פרנסתו עד סוף ימיו כשיהיה בידו כל טוב אזי ישלם לה' ויתן עבודה מצות ומע"ט : באשראי

שפייז זיך אן צוא גרייטין אויף זיין וואונונג כלומר אויף עולם הבא והיה בטחונו באריכות ימיו בעולם הזה אונ וואש ער פאר לאזט זיך אז ער וועט לאנג לעבין אויף דער וועלט סיבה לאורך תאותו בעניניו איז דאש דיא סיבה כלומר דאש איז גורם אז ער זאל גרויש לוסט האבין צוא דיא וועלטליכע זאכין וסיבה לקוצר תאותו בעניני אחריתו אונ דאש איז ווידער דיא סיבה אז ער זאל ווייניג לושט האבין צוא דיא זאכין וואש ער באדארף אויף יענער וועלט כלומר וייל ער מיינט ער וועט זייער לאנג לעבין איז דאש אים גורם ער זאל זייער פיל עוסק זיין אין תאוות עולם הזה אונ פאר געסט גאר דיא ענינים פון זיין סוף · וכאשר יוכיחנו מוכיח ויורנו מורה אינ אז איינער זאל אים שטראפין אונ זאל אים לערנען ויאמר לו אונ זאל אים זאגין עד מתי אתה מתעלם מחשוב בצידתך וויא לאנג נאך וועסטו דיך פאר הוילין פון צוא טראכטין אויף דיין שפייז ועניני בית מועדך אונ אויף דיא זאכין וואש דוא בדארפשט אויף דיין וואונונג כלומר אויף עולם הבא ויאמר וועט ער אים ענטפערין עד שיהיה לי די פרנסתי וספוקי ביז וואנען איך וועל האבין גינוג פרנסה אונ דיא זאכין וואש איך באדארף נייטיג וכל אשר אתי מאשה ובנים אונ צוא אלע וואש זיינען מיט מיר דהיינו מיין ווייב אונ קינדער ווען איך וועל דאש אלץ פאר זארגין עד סוף ימינו אז איך זאל עש האבין ביז וואנען מיר וועלין לעבין תנוח נפשי מדאגות העולם וועט מיין לייב רוא האבין פון דיא דאגות פון דער וועלט ואפנה לבי לפרוע חובות הבורא דענשטמאל וועל איך מיין הארץ קערין צוא טראכטין צוא באצאלין דאש וואש איך בין שולדיג צום בשעפר ואחשוב בסיבות הצידה ליום המועד אונ איך וועל טראכטין וויא ארום איך זאל מיר אן גרייטין שפייז צו דעם גיזעצטין טאג כלומר אויף נאך דעם טויט אזוא וועט ער ענטפערין זאגט דער מחבר וראיתי להראות פני סכלותם וטעותם בדעת הזאת אונ איך האב גיזעהען אונ בטראכט דאש איך זאל זייער נארישקייט אונ זייער טעות פון דער דיעה באווייזין בשבעה ענינים אין זיבין ערלייא טעמים אגלה בהם גודל טעותם וועל איך זייער גרוישין טעות אנטפלעקין ואם יאריכו דברינו אונ אפילו אונזערע רייד וועלין לאנג זיין כלומר דער מחבר זאגט עש ווען מיר וועלין אפילו מאריך זיין אין דיא רייד פון דעשט וועגין הארט עש ניט ווארום דארטין וואו מען בדארף מאריך זיין טאר מען ניט מקצר זיין בעבור שיש בזה מן הביוש והתוכחת לבעלי הדעה הזאת ווייל דער מיט וועלין מיר פאר שעמען אונ שטראפין זעלכע וואש האבין אזוא איין דיעה והם כת בעלי המשכונות אונ דיא לייט

בזה כענין הסוחר שהוא מוכר באשראי למי שאינו מאמינו וימשכנהו בעת המכר מפני יראתו ממעוט אמונתו ושלא תמצא ידו לפרעו והראשון מאופני התשובה עליו שנאמר לו אתה האיש המסתפק בגזרת הבורא ·ושאיננו מאמין בגודל עצמותו אשר חשך אור שכלו וכבה נר תבונתו בגבור אפלת תאותו עליו הטוב לך לבקש משכון ולקחתו אלא מריעך וחבירך אשר אין לו רשות עליך ולא מצותו עוברת עליך אבל השכיר כשהוא משתכר אצל בני אדם אין טוב למשכן שוכרו בשכרו קודם עבודתו וכ״ש העבד שלא ימשכן אדוניו קודם עבודתו לו קל

באשראי · בהקפה ובהלואה: בגבור אפלת תאותו · הב׳ בחירק והג׳ בשו״א רצה לומר מחמת שגבר עליו אפלת תאוותו בעולם הזה ולכך חשך אור שכלו וכבה נר תבונתו באינו מבין אפילו מושכל ראשון שאין שום אדם יוכל להכחיש אותו: הטוב לך כו׳ · למ״ה מלת הטוב לך הה״א בפתח כלומר באמת זה הוא אמר טוב והגון לך לקחת משכון מרעיך כו׳ אבל השכיר כו׳ עכ״ל וזאת תמיהה קיימת

לייט ווערין אן גירופין אזעלכע מענטשין וואש זייא ווילין נעמען בייא גאט איין משכון אז ער וועט זייא פריער געבין פיל גוטש זייא זאלין האבין גינוג פרנסה ווייל זייא וועלן לעבין וועלין זייא אים ערשט דער נאך דינען עניגם בזה אונ זייא זיינען זיך דרינען נוהג כענין הסוחר שהוא מוכר באשראי אזוא וויא דער מנהג פון אסוחר וואש ער פאר קויפט סחורות אויף באר״ג למי שאינו מאמינו צוא אזוא איין מענטשין וואש ער גלייבט אים ניט וימשכנהו בעת המכר אונ בשעת דעם פאר קויפין מוז ער געבין אמשכון מפני יראתו ממעוט אמונתו ווייל דער סוחר פארכט זיך ווייל ער האט וויניג נאמנות וועט ער אים לייקנען דער נאך ושלא תמצא ידו לפורעו אונ טאמער וועט ער ניט פאר מאגין אים דער נאך צוא באצאלין דריבער וויל ער אים ניט בארגין סיידין ער גיט אים תיכף איין משכון אזוא אויך טוען דיא מענטשין זייא ווילן גאט אנדערש ניט דינען סיידין ער זאל זייא פריער געבין פיל גוטש זייא זאלין האבין גינוג אויף פרנסה ווייל זייא וועלין לעבין הייסט דאש זייא ווילן גאט זאל זייא פריער אמשכון געבין והראשון מאופני התשובה עליו אונ דיא ערשטע תשובה וואש מען קאן אזעלכין געבין שנאמר לו מען זאל צוא אים אזוא זאגין אתה האיש המסתפק בגזירת הבורא דוא ביסט דער מענטש וואש דוא בישט מסופק אין דער גזירה פון דעם באשעפער וואש ער האט גוזר גיוועזן ושאיננו מאמין בגודל עצמותו אונ ביסט דער וואש גלויבט ניט אין זיין גרויש שטארקייט אשר חשך אור שכלו אונ דאש טוט נאר אזעלכער וואש זיין ליכט פון דעם שכל איז פאר פינצטערט וכבה נר תבונתו אונ עש איז פר לאשין גיווארין דאש ליכט פון זיין פאר שטאנד בגבור אפלת תאיתו עליו ווייל דאש פינצטערניש פון זיין תאוה האט אויף אים גישטארקט דריבער איז זיין שכל פינשטער גיווארין אונ ער פאר שטייט ניט וואש ער רעט הטיב לך לבקש משכון ולקחתו ווייסטו בייא וועמען עש איז דיר גוט צוא באגערין איין משכון אלא מריעך והבירך אשר אין לו רשות עליך נאר פון דיין חבר וואש ער האט איבער דיר קיין רשות ניט ולא מצותו עיברת עליך אונ זיין גיבאט גייט ניט איבער דיר כלומר ער האט איבער דיר ניט צוא שאפין אבל השכיר כשהוא משתכר אצל בני אדם אבער ווען איינער פאר דינגט זיך בייא איין מענטשין אין טוב למשכן שוכרו בשכרו קודם עבודתו איז דאך ניט גוט אונ ניט שיין אז ער זאל וועלין בייא דעם וואש דאט אים גידונגען איין משכון פאר זיין שכר איידער ער האט נאך אים גיארבעט וכל שכן העבד שלא ימשכן אדוניו קודם עבודתו לו אונ מכל שכן אקנעכט גיהער ניט צוא משכנן זיין

קל וחומר הנוצר שלא ימשכן יוצרו קודם עבודתו לו ומן התימה כי עבודת העבד לאדוניו על מנת שיפרע לו שכרו אחר עבודתו גנאי הוא כמה שכתוב אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו' כל שכן שיעיז פניו לבקש משכון. בפרנסתו קודם עבודתו וכדומה לזה אמר הכתוב (דברים לב) הלה' תגמלו זאת וגומר והשני שכל המקבל משכון מחבירו יש לו קצבה ולבקשתו תכלה אך בעל הדעת הזאת אין קץ לבקשתו כי אינו יודע מה יספיק לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו ממזון ומותרים עד יום מותם ואילו היה לו ממון כפלי כפלים ממה שיספיק לו לא תנוח נפשו מפני שקיצם נעלם ומדת ימיהם אינה ידועה והוא סבל

קיימת: ומן התימה כי עבודת העבד כו' ע"מ לקבל פרס הוא גנאי כמ"ש חז"ל אל תהיו כעבדים כו'. נראה שדייק דבר זה מלשון המשנה שאפילו בעבדים דעלמא הוא גנאי אם עובד ע"מ לקבל פרס דאל"כ שכך הוא המדה לעבוד לאדון בשביל פרס. הל"ל אל תהיו כעבדים המשמשין כו' למה כפל לשונו לומר אלא הוו כעבדים וכו' להורות נא שגם בעבדים הוא גנאי אם עובד ע"מ לקבל פרס לכך אמר אם אל תהיו כאותן עבדים כו' והטעם הוא כמ"ש בפ"ו משער ע"ה באמר אחד מן החסידים אני מתבייש מאלהים שאעבדנו בעבור הגמול והעונש ואהיה כעבד הרע אם ירא ויקוה יעשה ואם לאו לא יעשה אבל אעבדנו למה שראוי לו עכ"ל רצה לומר בעבור רוממות וגדולתו. ובוודאי סוף הכבוד לבא כי אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר שום בריה כידוע ומעתה אם כך הוא בעבדים כל שכן וק"ו שלא יעיז האדם פניו לבקש משכון מהש"י לתת לו די ותותר ועדיין לא עבד לו כלום מפני שאין לו תכלית אלא ולא שיעור כי אין אדם מת וחצי תאוותו

זַיין הַאר אֵיידֶער עֶר הָאט נָאךְ אָן גִיהוֹיבִּין צוּא דִינֶען בַּייא אִים קל וחומר הנוצר שלא ימשכן יוצרו קודם עבודתו לו אִיז שׁוֹין אַיין קַל וָחוֹמֶר דֶער וָואשׁ אִיז פוּן גָאט בַּאשַׁאפִין גִיוָוארִין אִיז שׁוֹין אַפְּשִׁיטָא אַז עֶר גִיהֶער פוּן זַיין בַּאשֶׁעפֶער נִיט וָועלִין קַיין מַשְׁכּוֹן אֵיידֶער עֶר הָאט אִים נָאךְ גִידִינְט זָאגְט דֶער מְחַבֵּר ומן הת מה עֶס אִיז מִיר אַיין וואוּנְדֶער אוֹיף דִיא מֶענְטְשִׁין וָואשׁ ווִילִין בַּייא גָאט אַיין מַשְׁכּוֹן כי עבודת העבד לאדוניו ווָארוּם וָוען אֲפִילוּ אַקְנֶעכְט זָאל דִינֶען צוּ זַיין הַאר ע"מ שיפרע לו שכרו אחר עבודתו אוֹיף דֶעם תְּנַאי עֶר זָאל אִים גֶעבִּין שְׂכַר נָאךְ זַיין דִינְשְׁט גנאי הוא אִיז דָאשׁ אַיין שַׁאנְד כמו שאמרו אַזוֹא וִויא דִיא חֲכָמִים הָאבִּין גִיזָאגְט אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אִיר זָאלְט נִיט זַיין אַזוֹ וִויא דִיא קְנֶעכְט וָואשׁ דִינֶען דֶעם הַאר אוֹיף דֶעם תְּנַאי זֵיי זָאלִין נֶעמֶען דֶר פַאר גִיצָאלְט כל שכן שיעיז פניו לבקש משכון בפרנסתו קודם עבודתו מִכָּל שֶׁכֵּן עֶר זָאל נָאךְ אַזוֹא אַיין עַזוּת פָּנִים הָאבִּין אוּנ זָאל וֶועלִין אַמַשְׁכּוֹן פוּן גָאט עֶר זָאל אִים פְרִיעֶר גֶעבִּין גִינוּג אוֹיף פַּרְנָסָה נָאךְ אֵיידֶער עֶר דִינְט אִים דָאשׁ אִיז אַיין תְּשׁוּבָה והשני אוּנ דִי אַנְדֶערֶע תְּשׁוּבָה אִיז שכל המקבל משכון מחבירו וָוארוּם דֶער וָואשׁ נֶעמְט אַמַשְׁכּוֹן פוּן זַיין חַבֵר יש לו קצבה דָאשׁ הָאט אַיין צָאל ולבקשתו תכלה אוּנ צוּ זַיין בֶּגֶער אִיז דָא אַיין עֶק כְּלוֹמַר מֶען וַוייסְשׁ וִויא פִיל זַיין חוֹב בַּטְרֶעפְט גִיט עֶר אִים אוֹיף דֶעם אַמַשְׁכּוֹן אך בעל הדעת הזאת אָבֶּער דֶער וָואשׁ אִיז פוּן דֶר דֵיעָה וָואשׁ עֶר ווִיל גָאט זָאל אִים פְרִיעֶר גֶעבִּין גִינוּג עֶר זָאל הָאבִּין אוֹיף זַיין פַּרְנָסָה ווַייל עֶר ווֶעט לֶעבִּין אין קץ לבקשתו אִיז נִיט פַר הַאנְדִין קַיין עֶק צוּ מַיין בֶּגֶער כי אינו יודע מה יספ ק לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו וָוארוּם עֶר ווַיישְׁט זָאלְבְּשְׁט נִיט ווִיפִל עֶר ווֶעט גִנוּג הָאבִּין צוּ זַיין פַּרְנָסָה אוּנ צוּ דֶער פַּרְנָסָה פוּן זַיין הוֹיז גִיזִינְד ממזון ומותרים עד יום מותם פוּן שְׁפַּייז אוּנ פוּן דִיא אִיבֶּרִיגֶע זַאכִין בִּיז וַואנֶען זֵייא ווֶעלִין לֶעבִּין ואילו היה לו ממון כפלי כפלים ממה שיספיק לו אוּנ וָוען עֶר זָאל הָאבִּין פִיל טָאפֶּל גֶעלְט מֶער אֵיידֶער עֶר בַּדַארְף בִּיז זַיין לֶעבִּין וָועט זַיין לא תנוח נפשו וָועט דָאךְ זַיין לַייבּ נִיט גִירוּעֶט זַיין כְּלוֹמַר עֶר וֶועט זִיךְ נִיט לָאזִין בַּאנוּגִין מפני שקיצם נעלם ווַייל זֵייעֶר סוֹף אִיז פַאר הוֹילִין ומדת ימיהם אוּנ דִיא מָאס פוּן זֵייעֶרֶע טָעג אינה ידוע אִיז נִיט בַּקַאנְט כלומר

סכל במה שבקש מפני שאין לו תכלית אצלו ולא שיעור והשלישי שהממשכן את חבירו איננו ממשכן אותו אלא אם לא קדם לו עליו חוב שהוא חייב בו ואינו משה בו משאת מאומה והדין עמו. אבל אם קדמו לחבירו עליו הובות שהוא חייב בהם וידע שיש לו עליו חובות ראויות אין לו לבקש ממנו משכון בשום פנים ולא יהיה ראוי לקחתו ממנו אפילו אם יתנדב בו הממושכן כל שכן הבורא שיש לו על האדם מן החובות הראויות מה שאילו היו מקבצין מעשי כל בני אדם בכל ימות העולם לאיש אחד מהם לא היה מספיק הכל לגמור טובה אחת מטובות הבורא עליו ואיך לא יתבייש זה העז פנים לבקש מן הבורא שיקדים

האותו בידו אם כן אף אם יהיו לו כמה מאות אלפים לא יספיקו לו ואם כן תאות טענתו הוא סכלות גדול: והשלישי וכו׳ אלא אם לא קדם עליו חוב כו׳ למשל אם ראובן לוקח משכון משמעון בזמן שאין ראובן חייב לשמעון כלום ואין מאמינו אזי לוקח ממנו משכון אבל אם ראובן חייב לשמעון מקודם והיה מחויב לשלם לשמעון בלא שום טענה ועתה צריך שמעון להלוות ממנו דבר איך יעיז פניו לומר לשמעון שיתן לו משכון כלא הוא חייב לו ועדיין לא שילם לו: ואיך לא יתבייש זה כו׳ · שיתן לו השם יתברך טובות חדשות על הישנות ועל הישנות אנו בושים שעדיין לא שילם כלום להש״י והוא מבקש ובוא! מאתו יתברך טובות הרבים ויגדל ויכבד החיב עליו ולא

כלומר זייא ווייסין דאך ניט וויא לאנג זיי וועלן לעבן דריבר לאזין זיי זיך קיין מאל ניט בנוגין ווארום זייא טראכטן זיך טאמר וועלן זיי נאך זייער פיל לעבין איז דאש געלט נאך ווייניג והוא סכל במה שבקש אונ ער איז איין נאר אין דעם וואש ער בגערט כלומר ער פאר שטייט אליין ניט וואש ער בגערט אונ וויפיל ער בגערט מפני שאין לו תכלית אצלו ולא שיעור ווייל עש האט בייא אים קיין עק אונ קיין שיעור ניט: והשלישי אונ דאש דריטע איז שהממשכן את חבירו ווארום דער וואש נעמט אמשכון בייא זיין חבר אינו ממשכן אותו נעמט ער בייא אים אנדרש ניט קיין משכון אלא אם לא קדם לו חוב עליו נאר סיידין אז זיין חבר האט אויף אים ניט קיין חוב פון פריער ואינו משה בו משאת מאומה אונ דער חבר מאנט אים גאר קיין שום חוב ניט והדין עמו דריבער איז ער גירעכט וואש ער וויל אים ניט גיטרויען אן אמשכון אבל אם קדמו לחבירו עליו חובות שהוא חייב בהם אבער אז זיין חבר וואש ער נעמט בייא אים היינט סחורה אן געלט מאנט אים פון פריער נאך הובות וואש ער איז אים שולדיג וידע שיש עליו הובות ראויות אונ ער ווייסט אז עש קומט זיין חבר פון אים רעכטע הובות אין לו לבקש ממנו משכון בשום פנים גיהער ער דאך בוודאי ניט וועלין פון אים קיין משכון אין קיין שום אופן ולא יהיה ראוי לקחתו ממנו אפילו אם יתנדב הממושכן אונ ווען אפילו דר חבר זאל אים שוין וועלן געבן אמשכון מיטין גוטן ווילן גיהער ער ניט וועלן נעמן ביי אים ווארום ער איז דאך נאך דעם חבר פון פריער שולדיג כל שכן הבורא שיש לו על האדם מן החובות הראויות איז שוין אכל שכן דער בשעפער האט אזוא פיל חובות אויף דעם מענטשין וואש קומען אים מיט רעכטין מה שאילו היו מקבצין מעשי כל בני אדם וואש מען זאל איין זאמלען אלע מעשים טובים וואש מענטשין טוען בכל ימות העולם אזוא לאנג זינט דיא וועלט שטייט לאיש אחד מהם צוא איין מענטשין פון זייא כלומר ווען אפילו איין מענטש אליין זאל טאן אלע מעשים טובים וואש אלע מענטשין האבין גיטאן זינט דיא וועלט איז בשאפין גיווארין לא היה מספיק הכל וואלט דאש אלץ ניט גינוג גיוועזן לגמול טובה אחת מטובות הבורא עליו צוא באצאלין פאר איין טובה פון דיא טובות וואש דער בשעפער האט אים גיטאן ואיך לא יתבייש זה העז פנים לבקש מן הבורא אונ וויא אזוא זאל זיך דען ניט שעמען אזוא איין עזות פנים אז ער זאל פאר לאנגען צו באגערן פון דעם

ולא יוכל לכלם כ"כ ואפשר שלא יכלם כלום בעבור כלות ימיו: בחובות מחרת · בהעבדו היום על הטובות העתידות · הר"ן

שיקדים טובות גדולות על מה שקדם לו אצלו ויכבד החוב עליו ושמא לא ישלם לו מה שנדר לו מן העבודה בעבור כלות ימיו ויבא קצו והיה אחד מן החסידים אומר לבני אדם היתכן שיתבע אתכם הבורא בחובות מחרת ביום הזה וכן במה שאתם חייבין אחריו בשנה ושנים אמרו לו היאך יתכן שנהיה נתבעים בחובות ימים שאין אנו יודעין אם נחיה עד שנגיע אליהם ויחייבנו בהם אבל אנו חייבים עבודה ידועה בזמן ידוע וכאשר נגיע לזמן נתחייב בעבודה אמר להם וכן ערב לכם הבורא יתברך לכל זמן ידוע טרף ידוע ועליכם בו עבודה יתירה וכאשר איננו תובע אתכם בעבודה קודם חיוב עתה כן ראוי שיהיה בפניכם בושת ימנע אתכם מלבקש טרף שלא הגיע עתו ומדוע

דעם בעשעפער שיקדים טובות גדולות אז ער זאל אים נאך פעדערין גרויסע טובות על מה שקדם אצלו אויף דיא טובות וואס ער האט שוין אים פריער גיטאן אונ ער האט נאך פאר זייא ניט בצאלט זאל ער אים נאך פעדערין טובות טאן ויכבד החוב עליו אונ דער חוב זאל נאך שווערער ווערין אויף אים ושמא לא ישלם לו מה שנדר לו מן העבודה אונ טאמער וועט ער ניט קאנען בצאלין וואס ער האט אים צוא גיזאגט צוא דינען בעבור כלות ימיו וייל זיינע טעג וועלין פר לענד ווערין ויבא קצו אונ זיין עק וועט קומען כלומר ער זאגט דאך אז גאט וועט אים געבין אזו פיל גוטץ ער זאל האבין גינוג פרנסה וייל ער וועט לעבין וועט ער אים דער נאך דינען ווייסט ער דען אז ער וועט דער נאך לעבין טאמער וועט ער שטארבין וועט ער דאך אים שוין ניט קאנען דינען והיה אחד מן החסידים אומר לבני אדם אונ איינער פון דיא חסידים האט גיזאגט צום מענטשין בני אדם איר מענטשין דיינקט אייך היתכן שיתבע אתכם הבורא בחובות מחרת ביום הזה איז רעכט אז גאט זאל אייך היינט מאנען פאר דעם וואס איר זייט מארגין שולדיג צוא טאן כלומר פאר דיא טובות וואס גאט וועט אייך מארגין טאן וכן במה שאתם חייבין אחריו בשנה ושנים אונ אזו אויך ער זאל אייך היינט מאנען וואס איר זייט שולדיג צו טאן איבער איאר אדער איבער צווייא יאר אמרו לו האבין זייא צו אים גיזאגט איך יתכן שנהיה נתבעים בחובות ימים שאין אנו יודעים וויא אזו איז דאס רעכט אז מיר זאלין גימאנט ווערין איבער דיא שולד פון אזעלכע טעג וואס מיר ווייסין גאר ניט אם נחיה עד שנגיע אליהם וחייבנו בהם אויב מיר וועלין לעבין ביז דער צייט אז מיר זאלין עס שולדיג זיין צוא טאן אבל אנו חייבים עבודה ידועה בזמן ידוע נאר מיר זיינען הייב אויף איטליכע גיוויסע צייט כלומר אויף דער צייט וואס מיר לעבין גיווים זיינען מיר חייב איין גיוויסע דינסט צוא טאן צוא גאט ברוך הוא וכאשר נגיע לזמן נתחייב בעבודה אונ אז מיר וועלין גרייכין צוא יענער צייט וועלין מיר שולדיג זיין צו טאן דיא דינסט וואס פון יענער צייט אמר להם האט דער חסיד צוא זייא גיזאגט וכן ערב לכם הבורא יתברך לכל זמן ידוע טרף ידוע אונ אזוא אויך האט אייך דער בשעפער ערב גיוועזן אויף איטליכער גיוויסער צייט זיין שפייז ועליכם בו עבודה יתירה אונ איר זייט אים דער פאר חייב צו דינען אויף איטליכער צייט איין בזונדערע דינשט וכאשר איננו תובע אתכם בעבודה קודם חיוב עתה אונ אזוא וואול וויא ער מאנט אייך ניט פאר דער דינשט וואס דיא צייט איז נאך ניט גיקומען כן ראוי שיהיה בפניכם בושת אונ אזוא אויך איז ראוי איר זאלט האבין בושה ימנע אתכם מלבקש טרף שלא הגיע עתו אז די בושה זאל אייך פאר

ומדוע אני רואה אתכם מבקשים ממנו טרפי שנים באות אינכם יודעים אם ימיכם יגיעו אליהם ותבקשו להקדים לכם טרף מי שלא נברא עדיין מאשה ובנים ולא יספיק לכם המזון לבדו אלא שאתם מקדימים המזון ומותריו לזמנים שאינם ידועים ולא ערוכים לכם ולא די לכם שאינכם מקדימין לו עבודה לזמן עתיד אלא שאינכם מחשבים עם נפשותיכם במה שהתעלמתם מן העבודה במה שעברו מן הימים אשר לא התעלם מהשלים לכם טרפם בם והרביעי כי הממשכן את חבירו הוא ממשכן אותו לאחת משלש עילות אחת מהן שמא יעני ולא תשיג ידו והשנית שמא יקפוץ ידו על מה שיש לו אצלו ולא יוכל להפרע ממנו והשלישית מפני

הר"כ: ולא די לכם כו' אלא שאינכם כו' · שפעמים רבות שהייתם מתעלמים מלעבוד אותו כראוי ובכל זאת לא התעלם מכם ונתן לכם כל צרכיכם וטרפיכם : והרביעי כו' לאחת משלש עילות · סיבות וטעמים : תניא נפשי במשכון · הממשכן הוא במנוחה ובטוח על מעותיו מפני שהוא מקוה אם לא ישלם לו ישתמש במשכון

פַאר מַיידִין צוּא מָאנֶען אִים שְׁפַּייז אוֹיף אַצַייט וָואשׁ דוּא הָאשְׁט נָאךְ נִיט גִיגְרֵייכְט ומדוע אני רואה אתכם מבקשים ממנו אוּנ וָוארוּם זֶעה אִיךְ אַיךְ אַז אִיר בַּגֶערְט פוּן אִים עֶר זָאל אַייךְ גֶעבִּין טרפי שנים באות אינכם יודעים אם ימיכם יגיעו אליהם דָאשׁ שְׁפַּייז פוּן דִיא יָארִין וָואשׁ וֶועלִין עֶרְשְׁט קוּמֶען וָואשׁ אִיר וֵוייסְט נִיט אוֹיבּ אִיר וֶועט אַזוֹ לַאנְג לֶעבִּן אוּנ וֶועט גְרֵייכִין צוּא דִיא יָארִין ותבקשו להקדים לכם טרף מי שלא נברא אוּנ אִיר ווִילְט נָאךְ עֶר זָאל אַייךְ פֶערֶערִין שְׁפַּייז אוֹיף אַזֶעלְכִין וָואשׁ אִיז נָאךְ גָאר נִיט בַּשַׁאפִין גִיוָוארִין מאשה ובנים דְהַיְינוּ אַז פַאר וַוייבּ אוּנ קִינְדֶער ווִילְט אִיר שׁוֹין הָאבִּן שְׁפַּייז אוֹיף אַזֶעלְכֶע קִינְדֶער וָואשׁ אִיר הָאט זֵייא נָאךְ גָאר נִיט ולא יספיק המזון לבדו אוּנ אִיר זָאלְט אַייךְ נָאךְ נִיט בַּאנוּגִין מִיט דֶעם שְׁפַּייז אַלֵיין אלא שאתם מקדימין המזון ומותריו נָאר אִיר ווִילְט נָאךְ פֶעדֶרִין דָאשׁ שְׁפַּייז אוּנ מוֹתָרוֹת וָואשׁ אִיר בַּדַארְפְט עֶשׁ גָאר נִיט נֵייטִיג ווִילְט אִיר עֶשׁ פֶעדֶערִין לזמנים שאינם ידועים ולא ערוכים לכם אוֹיף אַזֶעלְכֶע צַייטִין וָואשׁ זַיינֶען נִיט אָן גִיבְּרֵייט פַר אַייךְ אוּנ נִיט גִיוִּוישׁ אוֹיבּ אִיר וֶועט דֶערְמָאלְט לֶעבִּין ולא די לכם שאינכם מקדימין לו עבודה אוּנ עֶשׁ אִיז נִיט גִינוּג צוּא אַייךְ אִיר פֶערֶערְט אִים נִיט צוּא דִינֶען לזמן עתיד פַאר דֶער צַייט וָואשׁ וֶועט זַיין אלא שאינכם מחשבין עם נפשותיכם נָאר אִיר בַּרֶעכִינְט זִיךְ אֶפִּילוּ נִיט מִיט אַייֶערֶע לַייבֶּער במה שהתעלמתם מן העבודה במה שעברו מן הימים מִיט דֶעם וָואשׁ אִיר הָאט פַאר הוֹילִין גָאט צוּ דִינֶען אִין דִי טֶעג וָואשׁ זַיינֶען שׁוֹין אַוֶועק גִיגַאנְגֶן אשר לא התעלם מהשלים לכם טרפם בם וָואשׁ גָאט בָּרוּךְ הוּא הָאט זִיךְ נִיט פַר הוֹילִן פוּן צוּא גֶעבִּין אַייךְ אַייֶער בַּדֶערְפֶענֶעשׁ אִין דִיא טֶעג אוּנ אִיר הָאט אִים פָארְט נִיט רֶעכְט גִדִינְט גִידֵיינְקְט אִיר אֶפִּילוּ דָאשׁ אוֹיךְ נִיט : והרביעי אוּנ דָאשׁ פֶערְטֶע אִיז כי הממשכן את חבירו וָוארוּם אַז אֵיינֶער נֶעמְט בַּייא זַיין חָבֵר אַמַשְׁכּוֹן הוא ממשכן אותו לאחת משלש עילות נֶעמְט עֶר דֶעם מַשְׁכּוֹן בַּייא אִים פוּן אֵיינְשׁ פוּן דִיא דְרַייא טַעְמִים וֶועגִין אחת מהן אֵיין טַעַם אִיז פוּן דִיא דְרַייא שמא יעני ולא תשיג ידו עֶר הָאט מוֹרָא טָאמֶער וֶועט עֶר אָרוּם וֶוערִין אוּנ וֶועט אִים נִיט פַאר מָאגִין אָפּ צוּא גֶעבִּין והשנית אוּנ דָאשׁ אַנְדֶערֶע אִיז שמא יקפוץ ידו טָאמֶער וֶועט עֶר פַאר שְׁלִיסִין זַיין הַאנְט על מה שיש אצלו אוֹיף דֶעם וָואשׁ עֶר הָאט בַּייא אִים כְּלוֹמַר עֶר וֶועט טַאקֶע הָאבִּין אִים צוּא צָאלִין נָאר טָאמֶער אִיז עֶר אַשְׁלֶעכְטֶער אוּנ וֶועט צוּא שְׁלִיסִין דִיא הֶענְט אוּנ וֶועט אִים נִיט וֶועלִין אָפּ גֶעבִּין ולא יוכל להפרע ממנו אוּנ עֶר וֶועט נִיט קָאנֶען פוּן אִים גִיצָאלְט וֶוערִין כְּלוֹמַר יֶיעֶנֶער אִיז אַתַּקִיף

וועט

מפני שהוא ירא שמא ימות או שלא ימצאהו והמשכן רפואות המדוים האלה בין בני אדם ואילו היו בטוחים בני אדם קצתם בקצתם מאלה השלש מרות היה גנאי להם למשכן מבלי ספק והבורא יתברך אשר לא יאותו לו אלו המדות יותר הוא גנאי גדול ומופלא שימשכנו אותו וכבר אמר הכתוב (חגי ב) לי הכסף ולי הזהב וגו' והחמישי כי הממשכן את חבירו תנוח נפשו במשכון מפני שהוא מקוה להפרע ממנו וליהנות בו או בתמורתו אבל מי שיחשוב כי כאשר יקדים לו הבורא די ספוקו תנוח נפשו מצד העולם טעותו שקר מפני שאיננו בטוח בהשאר הממון אצלו שאפשר שיקרהו פגע מן הפגעים המבדילים בינו לבינו כמ"ש

במשכון לו שימכרנו: אבל מי שיחשוב כו'. תנוח נפשו מצד העולם שיהיה לו מנוחה בעולם הזה על ידי הממון: טעותו שקר. כי אף על פי שהוא טעות ליקח משכון מהש"י כמו שנתבאר מכמה טעמים אף על פי כן אם היה נטוח שהממון ישאר אצלו ולעשות בו כל חפצו לא היה טעותו שקר למשל אם לוקח משכון מאדם נכבד ועשיר שאינו מכיר אותו אע"פ שטעה ולוקח ממנו המשכון אך מאחר שאינו מכירו אינו שקר כי על כל פנים הוא בטוח בהמשכון מכמה פגעים אבל זה שלקח משכון מהשם יתברך לא די שטעה בדעתו כנ"ל אלא אף גם לא הועיל כלום בטעותו כי עדיין איננו בטוח שישאר הממון אצלו לעת הצורך במה

ווערט ער אפילו מיט תקיפות אויך ביא אים ניט אפ נעמען: והשלישית דיא דריטע איז מפני שהוא ירא שמא ימות ווייל ער האט מורא טאמער ייענער וואש איז אים שולדיג געלט וועט שטארבין או שלא ימצאהו אדער ער וועט אים ניט קאנען געפינען והמשכון רפואות המדוים האלה בין בני אדם אונ דער משכון איז צווישין מענטשין ארפואה אויף דיא אלע ווייא טאג כלומר אז ער נעמט אבער אמשכון האט ער פאר דיא דרייא זאכין קיין מורא ניט ואילו היו בטוחים בני אדם קצתם בקצתם אונ ווען דיא מענטשין זאלין אבער איינער פון דעם אנדערין פאר זיכערט זיין מאלה השלש מרות פון דיא דרייא זאכין וואש אויבן איז געשטאנען היה גנאי להם למשכן מבלי ספק וואלט דאך אן ספק זייא אחרפה געוועזין איין משכון צו נעמן והבורא יתברך אשר לא יאותו לו אלו המדות אונ דער באשעפר יתברך וואש בייא אים זיינען דאך ניט שייך אונ עש גייט ניט אן דיא אלע דרייא זאכין יותר הוא גנאי גדול ומופלא איז עש דאך נאך אגרעשערע אונ אוואונדערליכע הרפה שימשכנו אותו אז מען זאל פון אים איין משכון בגערין אונ אין (חגי) שטייט דאך לי הכסף ולי הזהב צו מיר גאט געהער דאש זילבר אונ דאש גאלד והחמישי אונ דאש פינפטע איז כי הממשכן את חבירו ווארום דער וואש נעמט איין משכון בייא זיין חבר תנוח נפשו במשכון וועט זיין לייב בארוט זיין מיט דעם משכון כלומר דורך דעם משכון זיצט ער שוין בארוט פון דעם חוב מפני שהוא מקוה להפרע ממנו ווייל ער האפט ער זאל דער פון בצאלט ווערין וליהנות בו אדער אז ער וועט אים ניט צאלין וועט ער פון דעם משכון אליין הנאה האבין דהיינו ער וועט ניצין מיט אים או בתמורתו אדער פון זיין פאר בייטונג כלומר ער וועט אים פאר קויפין וועט ער האבין פאר זיין חוב אבל מי שיחשוב כי כאשר יקדים לו הבורא די ספוקו אבער דער וואש מיינט אז דער באשעפער וועט אים געבין פריער אלץ וואש ער בדארף תנוח נפשו מצד העולם וועט דריבער זיין לייב גירועט זיין פון דיא וועלטליכע זאכין כלומר דער וואש מיינט אז גאט וועט אים געבין פיל געלט וועט ער דרום האבין מנוחה אויף דער וועלט אונ וועט אים קאנען דער נאך דינען טעותו שקר איז זיין טעות פאלש מפני שאינו בטוח בהשאר הממון אצלו ווארום ווייל ער איז דאך ניט בטוח אז דאש געלט זאל איבער בלייבין בייא אים שאפשר שיקרהו פגע ווארום עש איז דאך מיגליך אז עש זאל זיך טרעפין אויף דעם געלט עפיש אבגענגעניש מן הפגעים המבדילים בינו לבינו פון אזעלכע

באגעגעניש

כמ"ש הכתוב (ירמיה יז) בחצי ימיו יעזבנו ומה שטענו ממנוחת נפשם בהגיעם אל חפצם מהון העולם כזב וסכלות מהם בבקשותם כי אפשר שיהיה סבה חזקה לטרדת לבם ולצער נפשם כמו שאמרו רז"ל מרבה נכסים מרבה דאגה . והששי כי המקבל משכון מחבירו אילו היה ברור לו שיפרעהו קודם זמנו ויגמלהו תחת המתנתו כפל מה שיש לו אצלו לחסד עליו לא היה ממשכן אותו בשום פנים והבורא יתברך אשר ידענו מנהגו הטוב עמנו וטובו הגדול עלינו חדשים גם ישנים ושהוא גומל על מעשה הצדקה והעבודה במה

במה יפגע להממון פגע שלא ישאר אצלו או כוא ימות בחצי ימיו כמו שיקרה בכל יום : ומה שטענו ממנוחת נפשם כו'. רצה לומר ואף אם נאמר שישאר הממון אצלו ולא יפרד ממנו עם כל זה אינו ידוע שיעכוד לנפשם יתברך על ידי הממון כי אולי יביאהו הממון לטירדא ולצער יותר ממה שהיה קודם לכן כי המרבה נכסים מרבה דאגה : ויגמלהו תחת המתנתו כו'. בשביל שימתין לו הוכו היא משלם לו כפל מחמת חסדו וטובו בוודאי לא לקח ממנו משכון והבורא ית' כו'. במה שאינו עולה בדעת שישלם כ"כ שכר טוב על

באגענעש וואש זייא וועלין צו שיידין צווישין אים אונ צווישן דאש געלט כלומר דאש געלט זאל ביי אים ניט בלייבין אזו וויא עש שטייט אין (ירמיה) בחצי ימיו יעזבנו אין העלפט פון זיינע טעג וועט אים דאש געלט פאר לאזין ער וועט עש שוין ניט האבין דרום איז זיין טעות פאלש כלומר ער זאל האמשי בטוח זיין אז ער וועט דאש געלט תמיד האבין אונ וועט האבין מהמת דעם מנוחה אונ וועט קאנען גאט דינען וואלט דאך דאש אויך גיוועזין א טעות צוא וועלין א משכון פון השם יתברך ער זאל אים פריער געלט געבין וועט ער אים דער נאך ערשט דינען ווארום ער וואלט גיקאנט האבין מנוחה אן דעם געלט אונ וואלט אים אן דעם אויך גיקאנט דינען נאר דער טעות וואלט ניט פאלש גיוועזן אז דאש געלט וואלט ביי אים שוין גיוועזן תמיד אונ ער וואלט דאך דורך דעם געלט אויך גיהאט מנוחה אונ ער וואלט דאך טאקע גיקאנט דינן צו הש"י אבער אז ער איז דאך מיט דעם געלט אויך ניט בווארינט עש קאן זיין דאש געלט זאל ביי אים ניט איבר בלייבין אונ זאל ניט האבן דורך דעם קיין מנוחה איז דאך זיין טעות נאך פאלש אויך ומה שטענו ממנוחת נפשם אונ וואש זייא זאגין אז זייא וועלין האבין מנוחה בהגיעם אל חפצם מהון העולם אז זייא וועלין גרייכין צוא דעם באגער פון דעם גוטש פון דר וועלט כזב וסכלות מהם בבקשותם דאש איז ליגין אונ נארישקייט פון זייא וואש בגערין דאש כי אפשר שיהיה סיבה חזקה לטרדת לבם דען דאש קאן נאך זיין אז דאש גוטש זאל זיין די שטארקע סיבה אז זייער הארץ זאל נאך טרוד זיין ולצער נפשם אונ צו כצער זיין זייער לייב אזו וויא דיא חכמים ז"ל האבין גיזאגט מרבה נכסים מרבה דאגה ווער עש מערט נכסים מערט ער זיך זארג : והששי אונ דאש זעקסטע איז כי המקבל משכון מחבירו ווארום דער וואש נעמט איין משכון פון זיין חבר אילו היה ברור לו ווען עש זאל ביי אים קלאר זיין שיפרעהו קודם זמנו אז ער וועט אים בצאלין פאר דער צייט ויגמלהו תחת המתנתו כפל מה שיש לו אצלו אונ וועט אים פאר זיין ווארטין וואש ער האט אים גיווארט טאפיל בצאלן אזו וויא ער איז אים שולדיג לחסד עליו מהמת זיין חסד וואש ער וועט אים טאן כלומר חאטשע דאש ווארטין איז דאך אזו פיל ניט ווערט נאר מהמת זיין חסד וועט ער אים בצאלין טאפיל פון וויפיל עש קומט לא היה ממשכן אותו בשום פנים וואלט ער דאך ביי אים בשום אופן קיין משכון ניט גנומן והבורא יתברך אונ דר בשעפר יתברך אשר ידענו מנהגו הטוב עמנו וואש מיר ווייסין זיין גוט פירונג וויא ער פירט זיך מיט אונז וטובו הגדול עלינו אונ זיין גרויש גוטקייט וואש ער טוט אונז חדשים גם ישנים נאייע אונ אלטע ושהוא גומל על מעשה הצדקה והעבודה אונ וואש ער באצאלט פאר

דעם

במה שאינו עולה בדעת כל שכן שיסופר כמו שכתוב (ישעי׳ סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו יותר הוא גנאי גדול שנמשכן אותו והשביעי כי הממשכן את חבירו אינו ממשכנו אלא אחר שהוא יכול למלאות מה שמשכנו בעבורו מהון העולם אבל הממשכן הבורא ית׳ בהקדמת הטובות אין לו יכולת לשלם העבודה עליה ולא מובטח לפרוע מה שיש עליו מן החובות הישנות כ״ש החדשות שהאדם הצדיק איננו פורע חובות טובת האלהים עליו אלא בעזר האלהים לו כמו שאמר אחד מן החסידים בתושבחותיו ואף המשכיל היודע אותך לא במעשהו יתהלל כ״א בשמך וברחמיך אשר הכינות את לבבו לדעת אותך

כי

על מניה אחת: אלא אחר שהוא יכול למלאות כו׳ דרך משל אם משכנו על מנת שילוה לו על משכון זה אלף זהובים לוקח המשכון ואם לאו לא יקח והאדם יודע שאין לו יכולת למלאות להשם יתברך עבודה וצדקה כנגד כל הטובות שמקבל מהשם יתברך ובפרט אם מגלה קצת הוא בעזרת ה׳ יתברך כמו שאחז״ל על פסוק מי הקדימני ואשלם מי עשה מזוזה אם לא נתתי לו בית וכן אפילו חכמתו ותהלותיו הוא מאתו יתברך: כמו שאמר אחד מן החסידים כו׳:

כן

דָעם וָואשׂ אֵיינֶער טוּט צְדָקָה אוּנ דִינְט אִים במה שאינו עולה על הדעת כל שכן שיסופר מִיט אַזוֹ פִיל שְׂכַר וָואשׂ מֶען קָאן עֶשׂ גָאר נִיט פַאר שְׂטֵיין אוּנ כִּכָל שֶׁכֵּן אַז מֶען קָאן עֶשׂ נִיט דֶער צֵיילִין אַזוֹא וִויא יְשַׁעְיָה הַנָבִיא הָאט גִיזָאגְט עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו דָאשׂ הָאט קֵיין אויג נִיט גִיזֶעהֶען נָאר דוּא גָאט אַלֵיין וָואשׂ וֶועט גִיטָאן וֶוערִין צוּ דִיא וָואשׂ הָאפִין צוּא דִיר יותר גנאי גדול שנמשכן אותו דְרוּם אִיז דָאךְ נָאךְ אַגְרֶעשֶׂערֶע חֶרְפָּה אַז מִיר זָאלִין פוּן אִים אַמַשְׁכּוֹן בַּגֶערִין: והשביעי אוּנ דָאשׂ זִיבֶּעטֶע אִיז כי הממשכן את חבירו וָוארוּם אַז אֵיינֶער נֶעמְט אַמַשְׁכּוֹן בַּייא זַיין חָבֵר אינו ממשכנו נֶעמְט עֶר אַנְדֶערְשׁ דֶעם מַשְׁכּוֹן נִיט אלא אחר שהוא יכול למלאות נָאר אַז עֶר וֵוייסְט עֶר וֶועט קָאנֶען יֶיעֶנֶעם דָער פִילֶען כְּלוֹמַר אַנְטְלַייעֶן אַזוֹ פִיל מה שמשכנו בעבורו וִויפִיל יֶיעֶנֶער וִויל אוֹיף דֶעם מַשְׁכּוֹן לַייעֶן אוּנ הָאט אִים פוּן דֶעסְט וֶועגִין גִילֵייגְט דֶעם מַשְׁכּוֹן מוּז עֶר וִויסֶען אַז עֶר הָאט עֶשׂ אִים צוּ לַייעֶן מהון העולם פוּן דֶעם גוּטְשׂ פוּן דֶער וֶועלְט לְמָשָׁל וֶוען רְאוּבֵן גִיט צוּא שִׁמְעוֹן אַמַשְׁכּוֹן עֶר זָאל לַייעֶן הוּנְדֶערְט גִילְדִין וֶועט דָאךְ בְּוַודַאי שִׁמְעוֹן אַנְדֶערְשׁ נִיט נֶעמֶען דֶעם מַשְׁכּוֹן נָאר אַז עֶר וֵוייסְט בַּייא זִיךְ אַז עֶר הָאט דִיא הוּנְדֶערְט גִילְדִין צוּא לַייעֶן אִים אבל הממשכן הבורא יתברך אָבֶּער דָער וָואשׂ נֶעמְט פוּן גָאט אַמַשְׁכּוֹן בהקדמת הטובות אין לו יכולת לשלם העבודה עליה הָאט עֶר דָאךְ קֵיין יְכוֹלֶת נִיט עֶר זָאל אָפּ דִינֶען פַאר דִיא טוֹבוֹת וָואשׂ גָאט הָאט אִים שׂוֹין פְרִיעֶר גִיטָאן ולא מובטח לפרוע מה שיש עליו מן החובות הישנות אוּנ עֶר אִיז נִיט פַאר זִיכֶערְט אַז עֶר וֶועט אִים קָאנֶען בַּצָאלִין דִיא אַלְטֶע הוֹבוֹת וָואשׂ עֶר הָאט אוֹיף אִים כל שכן החדשות אִיז שׂוֹין אַבָל שֶׁכֵּן דִי נַאיְיעֶ שהאדם הצדיק וָוארוּם דֶער מֶענְטְשׁ וָואשׂ אִיז שׂוֹין אֲפִילוּ אַצַדִיק אוּנ בַּצָאלְט שׂוֹין צוּא גָאט וָואשׂ עֶר אִיז אִים שׂוּלְדִיג פַאר דִיא טוֹבוֹת וָואשׂ עֶר הָאט אִים גִיטָאן איננו פורע חובות טובות האלהים עליו אלא בעזר האלהים לו בַּצָאלְט עֶר דָאךְ אוֹיךְ נִיט וָואשׂ עֶר אִיז שׂוּלְדִיג צוּא גָאט פַאר דִיא טוֹבוֹת נָאר אַז גָאט הֶעלְפְט אִים דֶער צוּ כמו שאמר אחד מן החסידים בתושבחותיו אַזוֹ וִויא אֵיינֶער פוּן דִיא חֲסִידִים הָאט גִיזָאגְט אִין זַיין לוֹיבּ וָואשׂ עֶר הָאט גִיגֶעבִּין צוּ גָאט-ואף המשכיל היודע אותך אוּנ אוֹיךְ אַיין קְלוּגֶער וָואשׂ עֶר וֵוייסְט דִיךְ כְּלוֹמַר עֶר וֵוייסְט אַז דוּא בִּיסְט אַיין גָאט אוּנ בִּיסְט אַגְרוֹיסֶער בַּעַל רַחֲמִים לא במעשהו יתהלל קָאן עֶר זִיךְ נִיט בַּארִימֶען מִיט זַיינֶע מַעֲשִׂים כי אם בשמך וברחמיך אשר הכינות את לבבו לדעת אותך נָאר מִיט דַיין נָאמֶען אוּנ מִיט דַיין רַחֲמָנוּת וָואשׂ דוּא הָאשְׂט זַיין הַארְץ אָן גִיבְּרֵייט אַז עֶר זָאל דִיךְ קֶענֶען

כי

כי בך יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל לאמר באלהים הללנו כל היום וגו' · וכיון שהשלמנו בשער הזה מה שהיה ראוי לו מן הדברים כפי השגתנו ראוי לנו עתה לבאר מפסידי הבטחון באלהים ואומר כי מפסידי השערים הקודמי' בספר הזה כלם מפסידים הבטחון וממפסידיו עוד הסכלות בענין הבורא ובמדותיו הטובות כי מי שאינו מבין רחמי הבורא על ברואיו והנהגתו עליהם והשגחתו ומשלו בהם ושהם קשורים באסוריו לא יניח ולא יסמוך עליו ומהם סכלותו במצות הבורא יתברך ר"ל תורתו אשר הזהיר בה לסמוך עליו ולבטוח בו כמה שאמר ובחנוני

כך יצדקו · רצה לומר בעזרתך יצדקו : ואומר כי מפסידי השערים הקודמים כו' · רצה לומר היחוד להאמין בבורא עולם כמו שנתבאר שם וכן הבחינה לבחון בבריותיו ולקבל עליו עבודת הבורא ית' כפי הראוי לו ומי שרחוק ממנו השערים האלה ונפל במפסידיהם כמו שנתבאר לעיל הוא בוודאי אינו בטוח בה' : וממפסידיו עוד · · ויש עוד מפסידים לבטחון : הסכלות בענין הבורא · שאינו מבין שהשם יתב"ך הוא מלך גדול ונורא ומלכותו בכל משלה : ובמדותיו הטובות · איך מתנהג עם בריותיו בחסד וברחמים ונותן להם כל צרכם תמיד : ושהם קשורים באסוריו · שכל הבריות קשורים בו יתברך ממש שהכל ביד ה' כל המאורעות שהאדם עושה הוא הכל בידו ואין מי שיוכל לשנות דבר חוץ מיראת שמים שנתן הבחירה בידו כל אדם : ומהם סכלות במצות הבורא כו' · שאינו לומד תורת ה' המלמדת לאדם דעת איך יבטח בה' :
כמה

כי בך וואָרום דורך דיר כלומר מיט דיין הילף יצדקו וועלין זייא גירעכט זיין ויתהללו כל זרע ישראל אונ בארימען זיך אלע קינדער פון די ישראל לאמר אזו צו זאגן באלהים הללנו כל היום מיט גאט וועלין מיך זיך בארימען דעם גאנצין טאג וכיון שהשלמנו בשער הזה אונ וייל מיר האבין שוין אויש גילאזין אין דעם דאזיגן שער מה שיהיה ראוי לו מן הדברים דיא זאכין וואש דער צו געהערן כפי השגתנו אזו וייט וויא אונזער פאר שטאנד גרייכט ראוי לנו עתה לבאר בדארפין מיר איצונד בשיידן מפסידי הבטחון באלהים דורך וואש איינער קאן זיין בטחון אין גאט פר לירין ואומר וועל איך זאגין כי מפסידי השערים הקודמים בספר הזה אז דיא מענטשין וואש ווערין אן די שערים וואש פריער איז גישטאנען אין דעם ספר כלומר דאש וואש עש שטייט אין דיא שערים מען זאל וויסין אז הש"י איז נאר איין גאט אונ מען זאל פאר שטיין פון זיינע באשעפענעש וואש פאר אגרוישער גאט ער איז אונ מען זאל אויף זיך מקבל זיין גאטש דינשט אבער דער וואש ווייסט עש ניט דער ווערט אן דעם בטחון אין גאט כלומר דער האט בוודאי קיין בטחון ניט אויף גאט ב"ה וממפסידיו עוד אונ וויא ארום נאך קאן מען דעם בטחון פאר לירין אונ פאר דארבין הסכלות בענין הבורא ובמדותיו הטובים דער וואש פאר שטייט ניט וואש דער באשעפער איז וויא ער איז זייער אגרוישער גאט אונ אפארכטיגר אונ זיינע גוטע מדות וויא אזו ער איז זיך נוהג מיט זיינע בשעפענעש מיט חסד אונ מיט רחמנות אונ גיט זייא תמיד זייער בדערפענעש כי מי שאינו מבין רחמי הבורא על ברואיו ווארום דער וואש פאר שטייט ניט דאש דער בארימקייט וואש דער בשעפער בווייזט אויף זיינע בשעפענעש והנהגתו עליהם אונ וויא ער פירט זיך מיט זייא והשגחתו אונ וויא ער גיט אכטונג אויף זייא ומשלו בהם אונ וויא ער גיוועלטיקט איבר זיי ושהם קשורים באסוריו אונ וויא זייא זיינען פאר קניפט מיט זיין בונד כלומר זייא זיינען אלע אין אים אן גיקניפט אזוא וויא ער וויל אזו טוט ער מיט זייא דער וואש פאר שטייט דאש אלץ ניט לא יניח ולא יסמוך עליו דער וועט זיך אויף אים ניט פאר לאזין אונ ניט ברוען כלומר ער וועט ניט זיצין ברועט ומהם אונ פון זייא כלומר נאך זאכן איז פאר האנדין וואש מען קאן דורך דעם פאר לירין דעם בטחון אין גאט סכלותו במצות הבורא יתברך ווען איינער פר שטייט ניט דיא מצות פון דעם בשעפער יתברך ר"ל תורתו דאש מיינט מען דיא תורה ער לערינט ניט דיא תורה אשר הזהיר בה לסמוך עליו ולבטוח וואש ער האט אין
איר

(מלאכי ג) ובחנוני נא בזאת ואמר (ישעיה כו) בטחו בה' עדי עד ומהם נטותו אל הסיבות הקרובות אשר הוא רואה אותם ולא ידע כי העילות כל אשר תקרבנה מהמעולל תמעט יכלתם להועיל למעולל ולהזיקו וכל אשר תרחקנה יהיה כח יכלתם להועילו ולהזיקו יותר חזק ונראה כמו המלך כשהוא רוצה לענות אחד מעבדיו מצוה משנהו לעשות והמשנה מצוה השר והשר מצוה השוטר והשוטר מצוה לסרדיוט והסרדיוט מצוה הנוגשים והנוגשים מקיימים המעשה בכלי מוכנים לו ואשר יכולתו מעוטה מכלם להקל מצערו ולהוסיף עליהם הם הכלים מפני שאין להם חפץ והנוגשים

כמה שאמר ובחנוני נא בזאת · וכל הפרשה שם על מעשר נאמר כמה שנאמר היקבע אדם אלהים (ל' גזילה) כי אתם קובעים אותי ואמרתם במה קבענוך המעשר והתרומה (שאתם גוזלים מן הכהנים והלוים היא גזלתי) במארה אתם נארים על עון זה שאני שולח קללה במעשה ידיכם ואף על פי כן ואותי אתם קובעים הגוי כלו הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי לת"ת ויראתי ה' שהם בית ה' ממש ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די וגו' כל הפרשה עיין שם ועיין מ"ש בשער ג' פ"י תועלת המעשר מכל אשר תתן ה' לאדם שהוא מצוה גדולה מאוד ושומר את הממון ומוסיפו עיין שם בספר יש נוחלין ומקל"ח: בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים · סלע וצור ומחסה עולמים: ומהם נטותו אל הסיבות הקרובות כו' · רצה לומר בזה הוא ממפסידי הבטחון כשהאדם מטה בטחונו אל הסיבה הקרובה לו מה שהוא רואה שממנו פרנסתו סבר שזה הדבר הוא נותן לו פרנסתו: ולא ידע כי העילות כו' · כי הדבר הקרוב אליו שממנו פרנסתו כחו מועט לתת לו פרנסתו מהדבר הרחוק ממנו שהוא עילה וסיבה לזה הדבר ודבר זה לדבר אחר עד שמגיע לאדם זה כל האמצעים שמאהו יסבבך נקראים עילות וסיבות והשי"ת הוא עילת כל העילות וסיבות כל הסיבות והאדם המקבל מכל העילות והוא נקרא מעולל

איר מַזְהִיר גִיוָועזִין אַז מֶען זָאל זִיךְ אוֹיף אִים סוֹמֵךְ זַיין אוּנ פַאר לָאזִין אַזוֹא וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (מלאכי) ובחנוני נא בזאת פְּרוּבְט מִיךְ דֶער מִיט אַז אִיר וָועט גֶעבִּין צְדָקָה אוּנ מַעֲשֵׂר אוֹיבּ אִיר וֶועט נִיט רַייךְ וָוערִין אוּנ (ישעיה) הָאט גִיזָאגְט בטחו ביי עדי עד פַאר זִיכֶערְט זִיךְ אִין גָאט בִּיז אֵייבִּיג ומהם נטותו אל הסיבות הקרובות אשר הוא רואה אותם אוּנ אוֹיךְ קָאן אֵיינֶר זַיין בִּטָחוֹן פַאר לִירִין וַוייל עֶר קֶערְט זִיךְ צוּא זָעלְכֶע זַאכִין וָואשׁ זֵיינֶען נָאהֶנְט בַּייא אִים וָואשׁ עֶר זָעהְט זֵייא פַאר זִיךְ כְּלוֹמַר עֶר זָעהְט אַז עֶר הָאט! פוּן דֶער זַאךְ פַּרְנָסָה שְׁטֶעלְט עֶר זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף דֶער זַאךְ אוּנ מֵיינְט אַז דִיא זַאךְ הֶעלְפְט אִים ולא ידע אוּנ עֶר וֵוייסְט נִיט כי העילות אַז דִיא וָוערְקִין וָואשׁ דוּרךְ זֵייא וָוערְט גִיטָאן דִיא זַאךְ אשר תקרבנה מהמעולל וִויא נֶעהֶנְטֶער זֵייא זֵיינֶען צוּ דֶעם וָואשׁ וָוערְט גִיוָוערְקְט פוּן זֵייא תמעט יכלתם להועיל למעולל ולהזיקו אִיז אַלְץ זֵייעֶר יְכוֹלֶת וֵוייניגֶער צוּא הֶעלְפִין אָדֶער שָׁאדִין טָאן צוּא דֶעם וָואשׁ וָוערְט פוּן זֵייא גִיוָוערְקְט וכל אשר תרחקנה אוּנ וָואשׁ דִיא זַאכִין זַיינֶען וַוייטֶער פוּן אִים יהיה כח יכלתם להועיל ולהזיקו יותר חזק ונראה וָועט אַלְץ זֵייעֶר כֹּחַ אוּנ יְכוֹלֶת וָואשׁ זֵייא הָאבִּין אִים שָׁאדִין צוּ טָאן אָדֶער הֶעלְפִין מֶער שְׁטַארְקֶער זַיין אוּנ עֶשׁ קָאן בֶּעשֶׁער גִיזָעהֶן וָוערִין כמו המלך כשהוא רוצה לענות אחד מעבדיו אַזוֹ וִויא אַמֶלֶךְ אַז עֶר וִויל שְׁטְרָאפִין אֵיינֶם פוּן זַיינֶע קְנֶעכְט מצוה משנהו גִיבִּיט עֶר עֶשׁ דֶעם שֵׁנִי לְמַלְכוּת אַז עֶר זָאל זָעהֶן מֶען זָאל אִים שְׁטְרָאפִין והמשנה מצוה השר אוּנ דֶער שֵׁנִי לְמֶלֶךְ גִבִּיט עֶשׁ דֶעם הַאר וָואשׁ אוּנְטֶער אִים אִיז והשר מצוה השוטר אוּנ דֶר הַאר גִיבִּיט עֶשׁ דֶעם שׁוֹטֵר והשוטר מצוה לסרדיוט אוּנ דֶער שׁוֹטֵר גִבִּיט עֶשׁ צוּא דֶעם וָואשׁ עֶר אִיז גִיזֶעצְט אִיבֶּר דִיא תַּלְיָינִים אוּנ עֶר גִבִּיט עֶשׁ וַוייטֶר דִי תַּלְיָינִים והנוגשים מקיימים המעשה בכלים מוכנים לו אוּנ דִיא תַּלְיָינִים זֵיינֶען דָאשׁ מְקַיֵים אוּנ שְׁטְרָאפִין יֶיעֶנֶם מִיט דִיא כֵּלִים וָואשׁ זַיינֶען דֶער צוּ אָן גִיבְּרֵייט ואשר יכולתו מעוטה מכלם להקל מצערו אוּנ דִיא זַאכִין וָואשׁ זֵייעֶר מַאכְט אִיז צוּם וֵוייניגְשְׁטִין אַז זֵיי זָאלִין אִים קָאנֶען גְרִינְגֶער מַאכִין פוּן זַיין צַעַר ולהוסיף עליהם אָדֶר צוּ מֶערִין אִים אוֹיף זַיין צַעַר הם הכלים דָאשׁ זֵיינֶען דִי כֵּלִים מפני שאין להם חפץ וַוייל זֵייא הָאבִּין נִיט קֵיין ווִילִין כְּלוֹמַר דִיא כֵּלִי הָאט דָאךְ קֵיין שכל

והנוגשים יותר יכולים מהכלים וכן הסרדיוט יותר מהנוגשים והשוטרים יותר מן הסרדיוט והשר יותר מן השוטר והמשנה יותר מהשר ומלך יותר מכלם מפני שאם ירצה ימחול לו וכבר נראה לך כי חלישות העילות והזקתם להועיל למעולל תהיינה כפי קרבתם ורחקם ממנו והבורא יתעלה אשר הוא תכלית העילות ברוחק מן המעוללים ראוי לבטוה בו ולסמוך עליו לחוזק יכולתו על תועלתם ונזקם כאשר קדמנו מן הדברים וכללו

שֵׂכֶל נִיט צוּ מֶערִין אָדֶר צוּ וֶוענִיגְן והנוגשים אוּנ דִיא תַּלְיָינִים וָואשׁ זַיינֶען שׁוין וַוייטֶר פוּן אִים הם יותר יכולים מהכלים הָאבְּן זֵייא מֶער יְכוֹלֶת פוּן דִיא כֵּלִים אִים עֶפִּיש צוּא הֶעלְפִין אָדֶר שָׁאדִין טָאן וכן הסרדיוט יותר מהנוגשים אוּנ דֶער וָואשׁ אִיז אִיבֶּר זֵייא גֶזֶעצְט וָואשׁ עֶר אִיז נָאךְ וַוייטֶר הָאט עֶר מֶער יְכוֹלֶת פוּן דִיא תַּלְיָינִים והשוטרים יותר מן הסרדיוט אוּנ דִיא שׁוֹטְרִים וָואשׁ זַיינֶען נָאךְ וַוייטֶר קָאנֶען אִים מֶער הֶעלְפִין פוּן דֶעם סַרְדְיוֹט והשר יותר מן השוטר אוּנ דֶער הַאר מֶער פוּן דֶעם שׁוֹטֵר והמשנה יותר מן השר אוּנ דֶער שֵׁנִי לְמֶלֶךְ וָואשׁ אִיז נָאךְ וַוייטֶער הָאט מֶער יְכוֹלֶת אִים צוּא הֶעלְפִין פוּן דֶעם הַאר וָואשׁ אִיז אוּנְטֶער אִים והמלך אוּנ דֶער מַלְכוּת וָואשׁ עֶר אִיז וַוייטֶער פוּן אַלֶע יותר מכלם קָאן אִים נָאךְ מֶער הֶעלְפִין פוּן אַלֶע מפני שאם ירצה ימחול לו וָוארוּם אַז עֶר וֶועט וֶועלִין קָאן עֶר אִים עֶשׁ גָאר מוֹחֵל זַיין וכבר נראה לך אִיז דָאךְ דִיר שׁוין גִיוָוארִין כְּלוֹמַר קָאנְשְׁטוּ דָאךְ דֶער פוּן שׁוין פַאר שְׁטֵיין כי חלישות העילות וחזקתם להועיל למעולל אַז דָאשׁ שְׁלַאפְקַייט אָדֶער שְׁטַארְקַייט פוּן דִיא זַאכִין צוּא הֶעלְפִין דֶעם וָואשׁ וֶוערְט פוּן אִיר גִיוָוערְקְט תהיינה כפי קרבתם ורחקתם דָאשׁ וֶוענְדְט זִיךְ אַלְץ וֶועדְלִיג זֵייעֶר נָאהִינְטְקַייט אוּנ זֵייעֶר וַוייטְקַייט כְּלוֹמַר אַז דִיא זַאךְ אִיז נָאהִינְט פוּן אִים הָאט זִיא וֶוענִיגֶער יְכוֹלֶת צוּא קָאנֶען אִים עֶפֶּעשׁ הֶעלְפִין אָדֶר שָׁאדִין טָאן אוּנ אַז דִיא זַאךְ אִיז וַוייטֶער פוּן אִים הָאט זִיא מֶער יְכוֹלֶת והבורא יתעלה אוּנ דֶער בַּשֶׁעפֶּר יִתְעַלֶּה אשר הוא תכלית העילות וָואשׁ עֶר אִיז דֶער תַּכְלִית פוּן דִיא עִילוֹת ברוחק מן המעוללים אִין דֶעם וַוייטְקַייט פוּן דִיא וָואשׁ וֶוערִין גִיוָוערְקְט כְּלוֹמַר עִילוֹת אָדֶר סִיבּוֹת וֶוערְט אָן גִירוּפִין דִיא זַאךְ וָואשׁ דוּרְךְ אִיר וֶוערְט גִיוָוערְקְט דִיא אַנְדֶערֶע זַאךְ אוּנ דִיא אַנְדֶערֶע זַאךְ וָואשׁ זִיא וֶוערְט גִיוָוערְקְט פוּן דֶער עֶרְשְׁטֶער וֶוערְט זִיא אָן גִירוּפִין מְעוֹלָל אִיז טַייטְשׁ זִיא אִיז גִיוָוערְקְט גִיוָוארִין לְמָשָׁל וֶוען אֵיינֶער אִיז בַּייא דֶעם אַנְדֶערִין אַנֶאֱמָן אוּנ עֶר צָאלְט אִים דֶער פַאר אַלֶע וָואךְ וֶוערְט דֶער בַּעַל הַבַּיִת אָן גִירוּפִין עִילָה כְּלוֹמַר עֶר וֶוערְקְט דֶעם נֶאֱמָן דֶער מִיט וָואשׁ עֶר צָאלְט אִים הָאט עֶר זַיין בַּדֶערְפִינֶעשׁ אוּנ דֶער נֶאֱמָן וֶוערְט אָן גִירוּפִין מְעוֹלָל עֶר וֶוערְט גִיוָוערְקְט פוּן דֶעם בַּעַל הַבַּיִת אַזוֹא אוֹיךְ זַיינֶען אַלֶע זַאכִין דֶער וָואשׁ גִיט אָדֶער וָואשׁ עֶר טוּט דִיא זַאךְ הֵיישְׁט עִילָה אוּנ דֶער וָואשׁ נֶעמְט אָדֶער דִיא זַאךְ וָואשׁ וֶוערְט גִיטָאן וֶוערִין אָן גִירוּפִין מְעוֹלָל אוּנ דֶער בַּשֶׁעפֶּער יִתְבָּרַךְ אִיז עִילַת על כל העילות כְּלוֹמַר עֶר אִיז דֶער עֶרְשְׁטֶער וֶוערְקֶער וָואשׁ הָאט גִימַאכְט אַלֶע זַאכִין אוּנ עֶר גִיט אַלְץ אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ אִיז אַגַאנְץ וַוייטֶער מְעוֹלָל פוּן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וָוארוּם עֶר גִיט דֶעם מֶענְטְשׁ זַיין בַּדֶערְפֶנֶעשׁ דוּרְךְ מִיטְלִין אוּנ דוּרְךְ שְׁלוּחִים אוּנ דִיא שְׁלוּחִים הָאבִּין וַוייטֶר שְׁלוּחִים אוּנ מִיטְלִין בִּיז עֶשׁ קוּמְט אָן צוּם מֶענְטְשִׁין אִיז דָאךְ דֶר שְׁלִיחַ אַנְטְקֶעגְן מֶענְטְשִׁין דֶער עִילָה אוּנ יֶיעֶנֶר שָׁלִיחַ אַנְטְקֶעגִין דֶעם דֶער עִילָה בִּיז וַואנֶען עֶשׁ קוּמְט צוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וָואשׁ עֶר אִיז דֶער עֶרְשְׁטֶער עִילָה ראוי לבטוח בו גִיהֶער מֶען דָאךְ זִיךְ בְּוַודַּאי פַאר זִיכֶערִין אוֹיף אִים ולסמוך עליו אוּנ מֶען זָאל זִיךְ אוֹיף אִים סוֹמֵךְ זַיין לחוזק יכלתו על תועלתם ונזקם וַוייל עֶר הָאט דִיא שְׁטַארְקֶע מַאכְט אוֹיף זֵייעֶר הִילְף אוּנ אוֹיף זֵייעֶר שָׁאדְן כאשר קדמנו מן הדברים אַזוֹא

וכללו של דבר בענין הבטחון כי יתרון הבטחון מהבוטחים באלהים כפי יתרון ידיעתם אותו ואמונתם בהגנתו עליהם ורוב השגחתו על טובתם :

והנה הילד בתחלת ענינו בוטח על שדי אמו כמ"ש (תהלים כב) מבטיחי על שדי אמי וכאשר יתחזק הכרתו משיב בטחונו על אמו לרוב השגחתה עליו כמ"ש (שם קלא) אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו וגו' ומשתחזק הכרתו עוד ורואה כי הנהגת אמו אל אביו משיב בטחונו אליו "למעלת הגנתו עליו וכאשר יחזק גופו ותתכן לו תחבולה במחייתו במלאכה או סחורה והדומה להם משיב בטחונו אל כחו ותחבולתו מפני סכלותו בכל אשר קדם בטובת הנהגת האלהים ואמר אחד מן החסידים שהיה לו שכן סופר מהיר והיה מתפרנס משכר ספרותו א"ל יום אחד היאך ענינך א"ל

מעולל ועתה תבין : וכללו של דבר כו' ורא"ה מוכחת ע"ז כות מה שאמר שהילד בתחלה בוטח על שדי אמו ואח"כ על אמו ואח"כ על אביו וכבן עד י' מדרגות בזכר ומזה נראה כי כל מי שיש לו ידיעה יתירה בה' ובהשגחתו עליו יש לו בטחון יותר זכה' ("מחמת שהוא מבין שטוב יותר לבטוח עליו) : ("תהגונה תסרון שלהם שאין המזון שלהם ונרכה גם כן אל

ווִיא מִיר הָאבִּין שׁוֹין פְרִיעֶר גִיזָאגְט וכללו של דבר בענין הבטחון אוּנ דֶער כְּלַל פוּן דֶעם בִּטָחוֹן אִיז כי יתרון הבטחון מהבוטחים באלהים דָאשׁ מֶערוּנְג פוּן בִּטָחוֹן פוּן דִיא וָואשׁ הָאבִּין בִּטָחוֹן קוּמְט עֶשׁ כפי יתרון ידיעתם אותו ואמונתם בהגנתו עליהם וֶועדְלִיג דֶעם מֶערוּנְג פוּן זֵייעֶר קֶענֶען וָואשׁ זֵייא קֶענֶען אִים פוּן זֵייעֶר גְלֵייבִּין וָואשׁ זֵיי גְלֵייבִּין אִין אִים אַז עֶר בַּשִׁיצְט אוֹיף זֵייא כְּלוֹמֶר וִויא מֶער זֵייא קֶענֶען גָאט אוּנ גְלֵייבִּין אִין אִים אַז עֶר בַּשִׁיצְט אוֹיף זֵייא ורוב השגחתו על טובותם אוּנ גִיט פִיל אַכְטוּנְג אוֹיף זֵייעֶר גוּטְשׁ אַז עֶשׁ זָאל זֵייא גוּט זַיין אַזוֹא פִיל גְרֶעשֶׁער אִיז דֶער בִּטָחוֹן וָואשׁ זֵייא הָאבִּין אוֹיף גָאט :

והנה הילד אוּנ נוּן נֶעם דִיר אַרַאְיָה פוּן אַקִינְד בתחלת ענינו אִין דֶעם אָן הֵייבּ אַז עֶר קוּמְט אוֹיף דֶער וֶועלְט בוטח על שדי אמו פַאר זִיכֶערְט עֶר זִיךְ אוֹיף דֶער בְּרוּשְׁט פוּן זַיין מוּטֶער אַז עֶר זָאל דוּרְךְ דֶער בְּרוּשְׁט גִישְׁפַּייזְט וֶוערִין אַזוֹא וִויא עֶשׁ שְׁטֵייט אִין (תהלים) מבטיחי על שדי אמי עֶר הָאט מִיךְ גִימַאכְט פַאר זִיכֶערִין אוֹיף דֶער בְּרוּשְׁט פוּן מַיין מוּטֶער וכאשר התחזק הכרתו אוּנ אַז זַיין פַאר שְׁטַאנְד וֶוערְט שְׁטַארְקֶער משיב בטחונו על אמו קֶערְט עֶר אוּם זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף דֶער מוּטֶער אַלֵיין לרוב השגחתה עליו וַוייל זִיא גִיט זֵייעֶר אַכְטוּנְג אוֹיף אִים ומשתחזק הכרתו עוד אוּנ אַז זַיין פַאר שְׁטַאנְד שְׁטַארְקְט זִיךְ נָאךְ מֶער ורואה כי הנהגת אמו אל אביו אוּנ זֶעהְט אַז זַיין מוּטֶער מוּז זִיךְ נוֹהֵג זַיין אַזוֹ וִויא זַיין פָאטֶער וִויל משיב בטחונו אליו קֶערְט עֶר אוּם זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף זַיין פָאטֶר למעלת הגנתו עליו וַוייל עֶר קָאן זִיךְ אוֹיף אִים בֶּעסֶער בַּשִׁיצִין וכאשר יחזק גופו אוּנ אַז זַיין גוּף וֶוערְט גִישְׁטַארְקְט ותתכן לו תחבולה במחיתו אוּנ עֶשׁ אִיז אִים שׁוֹין אָן גִיבְּרֵייט אַיין טְרַאכְטוּנְג כְּלוֹמֶר עֶר ווֵייש שׁוֹין אַלֵיין אוֹישׁ צוּא טְרַאכְטִין וִויא עֶר זָאל זִיךְ דֶער נֶערְין במלאכה או סחורה והדומה להם סַייא מִיט אַיין מְלָאכָה. אָדֶער מִיט אַסְחוֹרָה אָדֶר נָאךְ אַזֶעלְכֶע גְלַייכִין משיב בטחונו אל כחו ותחבולתו קֶערְט עֶר שׁוֹין אוּם זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף זַיין כֹּחַ אוּנ אוֹיף זַיין פַאר שְׁטַאנְד מפני סכלותו בכל אשר קדם בטובת הנהגת האלהים וַוייל עֶר אִיז נָאךְ נַארֶעשׁ אוּנ פַאר שְׁטֵייט נִיט דִיא טוֹבוֹת וָואשׁ גָאט הָאט אִים בִּיז אַהֶער גִיטָאן ואמר אחד מן החסידים אוּנ אֵיינֶער פוּן דִיא חֲסִידִים הָאט גִיזָאגְט שהיה לו שכן סופר מהיר וָואשׁ עֶר הָאט גִיהַאט אַשָׁכֵן עֶר אִיז גִיוֶועזְן אַיין גְשְׁווִינְטֶער שְׁרַייבֶּער והיה מתפרנס משכר ספרותו פְלֶעגְט עֶר זִיךְ מְפַרְנֵס זַיין פוּן דֶעם שְׂכַר וָואשׁ עֶר פְלֶעגְט נֶעמֶען פַאר דֶעם שְׁרַייבִּין אמר לו יום אחד היאך ענינך הָאט דֶער חָסִיד אַיין מָאל גִיזָאגְט צוּא זַיין שָׁכֵן וִויא גֵייט עֶשׁ דִיר

אמר

אמר לו בטוב בעוד ידי שלימה ולערב היום ההוא נגדעה ידו ולא כתב בה שאר ימיו והיה זה עונשו מהאל יתברך על אשר בטח על ידו ואם יתכן לו טרפו ע"י זולתו מן הבריות ישיב בטחונו אליהם ותנוח נפשו עליהם וכשתחזק הכרתו ויראה חסרונם וצרכם אל הבורא יתברך ישיב בטחונו אליו ויסמוך עליו בענינים שאין לו יכולת בהם ולא יוכל להמלט מהמסר בם אל גזירת הבורא כמו ירידת הגשמים בעת הזריעה והליכת הים והליכת המדברות מאין מים ובבא שטף ובנפול הדבר בחיים והדומה לזה מן הענינים אשר אין בהם לאדם שום תחבולה בשום פנים כמ"ש (ירמיה ב) ובעת רעתם יאמרו קומה והושיענו ואם תחזק הכרתו באלהים עוד יבטח בו ג"כ במה שיתכן לו בו קצת תחבולה כמו הבאת הטרף בסיבות המסוכנות והמלאכות

אמר לו בטוב בעוד ידי שלימה האט אים דער שכן גיענטפערט עס גייט מיר גוט אזוא לאנג אז מיין האנט איז גיזונט כלומר כל זמן אז מיין האנט איז גיזונט קאן איך מיך מפרנס זיין ולערב היום ההוא אונ צוא דער נאכט וואש איז גיוועזן נאך דעם טאג נגדעה ידו איז אים זיין האנט אפ גישניטן גיווארין ולא כתב בה שאר ימיו האט ער שוין מיט איר מער ניט גיקאנט שרייבין והיה זה עונשו מהאל יתברך איז דאש גיוועזן דריבר זיין עונש פון גאט יתברך על אשר בטח על ידו ווייל ער האט גישטעלט זיין בטחון אויף דער האנט אונ ניט אויף גאט וואש ער האט אים דורך דעם שרייבין גישפייזט ואם יתכן לו טרפו על ידי זולתו מן הבריות אונ אז זיין שפייז ווערט אים אן גיברייט דורך אנדערע מענטשין ישיב בטחונו אליהם קערט ער אום זיין בטחון צוא דיא לייט ותנוח נפשו עליהם אונ זיין לייב איז בערוט אויף זייא ווייל ער פאר דינט פון זייא זיין פרנסה וכשתחזק הכרתו אונ אז זיין פאר שטאנד ווערט שטארקער ויראה חסרונם אונ זעהט זייער חסרון אז דאש שפייזונג איז ניט פון זייא וצרכם אל הבורא יתברך אונ זייא בדארפין אויך צום בשעפער יתברך ישוב בטחונו אליו ויסמוך עליו וועט ער אום קערין זיין בטחון אויף גאט אונ וועט זיך אויף אים פאר לאזין בענינים שאין לו יכולת בהם אין אזעלכע ענינים וואש ער האט אין זייא קיין מאכט ניט ולא יוכל להמלט מהמסר בם אל גזירת הבורא אונ וועט ניט קאנען אנטרונען ווערין פון איבר צוא ענטפערין זיך אין זייא צוא דער גזירה פון דעם בשעפער כלומר אין אזעלכע זאכין וואש ער קאן אנדערש ניט טאן נאר ער מוז זיך אין זייא פאר לאזין אויף גאט כמו ירידת הגשמים בעת הזריעה גלייך עש זאל גיין רעגין ווען מען זייעט והליכת הים והליכת המדברות מאין מים אדר ווען איינר גייט איבר דעם ים אדר אין מדבריות וואו קיין וואשער איז ניט פאר האנדין קאן דאך אים קיינר ניט העלפין נאר גאט ובבא שטף ובנפול הדבר בחיים אדער ווען עש קומט איין פאר פלייצונג אדר אדבר חס ושלום אויף דיא לעבעדיגע בשעפינעש והדומה לזה מן הענינים אשר אין בהם לאדם שום תחבולה בשום פנים אונ נאך אזו איין גלייכינעש וואש איין מענטש האט צו זייא קיין שום פאר שטאנד ניט ער זאל זיך קאנען מציל זיין פון זייא מוז ער זיך אין דיא אלע זאכין פאר לאזין אויף גאט אזו וויא עש שטייט אין (ירמיה) ובעת רעתם יאמרו קומה והושיענו אונ אין דער צייט אז עש איז זייא שלעכט זאגין זייא צו גאט שטייא אויף אונ העלף אונז ואם תחזק הכרתו באלהים עוד אונ אז זיין פאר שטאנד שטארקט זיך אונ ער פאר שטייט נאך מער אין גאט יבטח בו גם כן במה שיתכן לו בו קצת תחבולה פאר לאזט ער זיך אויף אים אפילו אין אזעלכע זאכין וואש ער קאן עש אליין אביסל בטראכטין כמו הבאת הטרף בסיבות המסוכנות גלייך ווען ער זאל מוזין זיין בדערפעניש ברייננגען זיך דורך אזעלכע זאכין וואש זיינען מסוכן

והמלאכות המיגעות את הגופים ויניחם לבטחונו באלהים שיטריפהו במה שיהיה קל להתעסק בו יותר מהם ואם תהוק הכרתו באלהים יותר ישיב בטחונו אליו בכל הסיבות הקשה מהם והקלה ויכוין בהתעסקו בהם לעבודת האלהים ולשמור מצותיו וכאשר תחזק הכרתו יותר מזה בחמלת הבורא על ברואיו ירצה במה שיהיה מגזירת האלהים לו בלבו ובחושיו ובנראהו ובנסתרו וישמח בכל אשר עשה לו האלהים ממות וחיים ורש ועושר ובריאות וחולי לא יכסוף לזולת מה שבחר לו האלהים ולא ירצה אלא מה שרצה לו ונמסר אל האלהים והשליך נפשו וגופו אל דינו ולא יגביר ענין על ענין ולא יבחר על זולת מה שהוא בו מעניני

אל הסולה יתברך ר"ל : ולא יגביר ענין על ענין · לומר בזה הדבר הזק וטוב יותר לתת פרנסתו מדבר אחר רק מה שהוא בו עתה שממנו פרנסתו הוא טוב בעיניו ולא יתאוה לדבר אחר : ויתעצב

מְסוּכָּן והמלאכות המיגעות את הגופים אָדֶער דוּרְךְ אַזֶעלְכֶע מְלָאכוֹת וָואשׂ מִידִין דִי גוּפִים כְּלוֹמַר זַייְנֶען זַייעֶר שְׁוֶוערֶע מְלָאכוֹת ויניחם וֶועט עֶר זַייא אַוֶועק לָאזִין אוּנ וֶועט נִיט וֶועלִין גִישְׁפַּייזְט וֶוערִין דוּרְךְ אַזֶעלְכֶע שְׁוֶוערֶע זַאכִין לבטחונו באלהים וַוייל עֶר וֶועט הָאבִּין אַבִּטָחוֹן אוֹיף גָאט שיטריפהו במה שיהיה קל להתעסק בו יותר מהם אַז עֶר וֶועט אִים שְׁפַּייזִין דוּרְךְ אַזֶעלְכֶע זַאכִין וָואשׂ זַייְנֶען גְרִינְגֶער פַר אִים עוֹסֵק צוּ זַיין אִין זַייא ואם תחזק הכרתו באלהים יותר אוּנ אַז זַיין פַאר שְׁטַאנְד וֶועט זִיךְ נָאךְ מֶער שְׁטַארְקִין צוּ וִויסִין גָאטְשׂ מַאכְט ישיב בטחונו אליו בכל הסיבות הקשה מהם והקלה וֶועט עֶר זַיין בִּטָחוֹן אוֹיף גָאט שְׁטֶעלִין אִין אַלֶע זַאכִין סַאיי אִין דִיא שְׁוֶוערֶע אוּנ סַאיי אִין גְרִינְגֶע זַאכִין ויכוין בהתעסקו בהם אוּנ עֶר וֶועט זִיךְ מְכַוֵין זַיין בְּשַׁעַת אַז עֶר אִיז עוֹסֵק אִין דִיא זַאכִין פוּן זַיין שְׁפַּייז וֶועגִין לעבודת האלהים ולשמור מצותיו אַז עֶר טוּט עֶשׂ כְּדֵי עֶר זָאל קָאנֶען דִינֶען גָאט אוּנ צוּא הִיטִין זַיינֶע מִצְוֹת כְּלוֹמַר אַז עֶר וֶועט זִיךְ פַאר דִינֶען זַיין שְׁפַּייז וֶועט עֶר דֶער נָאךְ דִינֶען גָאט אוּנ וֶועט לֶערְנֶען אוּנ וֶועט הִיטִין זַיינֶע מִצְוֹת וכאשר תחזק הכרתו יותר מזה אוּנ אַז עֶר וֶועט נָאךְ מֶער פַאר שְׁטַאנְד קְרִיגִין בחמלת הבורא על ברואיו עֶר זָאל פַאר שְׁטֵיין וִויא דֶער בַּשֶׁעפֶּער דֶער בַּארֶעמְט זִיךְ אִיבֶּער זַיינֶע בַּשֶׁעפֶּענִישׂ ירצה במה שיהיה מגזירת האלהים לו וֶועט עֶר וֶועלִין אִין אַלֶעמֶען וָואשׂ גָאט וֶועט אִיבֶּר אִים גוֹזֵר זַיין אוּנ וֶועט עֶשׂ פַאר לִיבּ אָן נֶעמֶען בלבו ובחושיו מִיט זַיין הַארְץ אוּנ מִיט זַיינֶע אוֹישׂ וֵוייניגְסְטֶע חוּשִׁים ובנראהו ובנסתרו אוּנ מִיט זַייעֶע גִיזֶעהֶנֶע אֵיבְרִים אוּנ מִיט זַיינֶע פַאר בָּארְגֶענֶע מַחֲשָׁבוֹת וישמח בכל אשר עשה לו האלהים אוּנ עֶר וֶועט זִיךְ פְרֵייעֶן אִין אַלֶעמֶען וָואשׂ גָאט וֶועט אִים טָאן ממות והיים ורש ועושר סַייא פוּן טוֹיט אוּנ פוּן לֶעבִּין אוּנ פוּן אָרִימְקַייט אוּנ פוּן רַייכְקַייט ובריאות וחולי אוּנ פוּן גִיזוּנְדְקַייט אוּנ פוּן שְׁלַאפְקַייט כְּלוֹמַר וִויא אַזוֹ גָאט וֶועט אִים פִירִין סַאיי גוּט סַאיי חַס וְשָׁלוֹם נִיט גוּט וֶועט עֶר זִיךְ דֶער מִיט אַלִין פְרֵייעֶן וָוארוּם עֶר וֵוייסְ אַז דָאשׂ אִיז אִים אַלִין לְטוֹבָה לא יכסוף לזולת מה שבחר לו האלהים אוּנ עֶר וֶועט אַנְדֶערְשׁ נִיט גִילוּסְטִין נָאר אַזוֹ וִויא גָאט הָאט אִים אוֹישׂ דֶר וֵוייל‍ְט ולא ירצה אלא מה שרצה לו אוּנ עֶר וֶועט אַנְדֶערְשׁ נִיט וֶועלִין נָאר אַזוֹ וִויא גָאט הָאט גִיוָואלְט פוּן זַיינְט וֶועגִין ונמסר אל האלהים אוּנ וֶועט זִיךְ אִיבֶּר עֶנְטְפֶּערִין צוּ גָאט והשליך נפשו וגופו אל דינו אוּנ עֶר וֶועט וַוארְפִין זַיין לַייבּ אוּנ זַיין גוּף צוּ גָאטְשׂ דִין ולא יגביר ענין על ענין אוּנ עֶר וֶועט נִיט שְׁטַארְקִין אֵיין זַאךְ מֶער פוּן דֶער אַנְדֶערֶר כְּלוֹמַר עֶר וֶועט נִיט מֵיינֶען אַז דוּרְךְ דֶער סְחוֹרָה אָדֶער דֶער מְלָאכָה קָאן עֶר בֶּעסֶער גִישְׁפַּייזְט וֶוערִין אֵיידֶער דוּרְךְ דֶער אַנְדֶערֶר נָאר עֶר וֵוייסְ אַז גָאט בָּרוּךְ הוּא קָאן אִים שְׁפַּייזִין פוּן אַנַאנְדֶר זַאךְ אַזוֹ וִויא פוּן דֶער זַאךְ ולא יבחר על זולת מה שהוא בו מעניני עולמו אוּנ עֶר וֶועט נִיט אוֹישׂ דֶער וֵוייל‍ִין זִיךְ עֶר זאל

מעניני עולמו כמ"ש אחד מן הבוטחים לא הסכמתי מעולם בענין והתאויתי לזולתו וכאשר תחזק הכרתו באלהים יותר מזה וידע הענין המכוון אליו בבריאתו ויציאתו אל העולם הזה הכלה ויכיר מעלת העולם האחר הקיי' ימאס בעוה"ז ובסיבותיו ויברח במחשבתו ובנפשו וגופו אל האלהים ית' וישתעשע בזכרו "בבדידות "וישתומם מבלתי המחשבה בגדולתו ואם יהיה במקהלות לא יתאוה כי אם לרצונו ולא יכסוף כי אם לפגיעתו תטרידהו שמחתו באהבתו משמחת אנשי העולם בעולם ושמחת אנשי העולם הבא בעולם הבא וזאת העליונה שבמדרגת הבוטחים

("או רצה לומר בזכרו בבדידות הבורא יתעלה שהש"י הוא אחד ר"ל) :

("ויתמה על מי שאינו מחשב כמו יתב"ך) :

וישתעשע בזכרו בבדידות· כלו' וישתעשע אפילו יהיה בבדידות יהיה לו שעשוע ושמחה בזכרו יתברך : וישתומם מבלתי המחשבה בגדולתו · וישתומם ושותק אם יעלה על מחשבתו דבר שהוא בלתי מחשבות בגדולת הש"י אזי שותק ותוהה ומשליך מעליו כל המחשבות הזרות ומעלה על לבו רק גדולת הבורא יתברך לבד : לפגיעתו · שיפגעו בו שלוחי ה' ומלאכיו או שהוא לשון תפלה מל' אל תפגע בי שלא יכסוף כי אם שיתפלל לפניו : תטרידהו שמחתו באהבתו · הטרדה שהוא טרוד תמיד באהבת הש"י הוא לו לשמחה גדולה יותר ממה שמשמחים אנשי עוה"ז כשמשיגין תאותם ויותר ממה שמשמחים המתים בתענוגים בעולם הבא כי שמחתו באהבת

זאל האבין בעשר אויף דר וועלט וויא עש איז אים איצונד כמו שאמר אחד מן הבוטחים אזו וויא איינער פון דיא בעלי בטחון האט גיזאגט לא הסכמתי מעולם בענין והתאויתי לזולתו איך האב מיר קיין מאל ניט פיר גינומען אזאך אונ דער נאך זאל איך גילוסטין צוא אנאנדער זאך נאר די זאך וואש איך האב מיר פיר גינומען איך זאל פון איר גישפייזט ווערין האב איך מיך שוין גיהאלטין אין איר וכאשר תחזק הכרתו באלהים יותר מזה אונ אז ער וועט נאך מער פאר שטאנד קריגין וואש גאט איז וידע הענין המכוון אליו בבריאתי אונ וועט ווישין פון וועסט וועגין ער איז בשאפין גיווארין ויציאתו אל העולם הזה הכלה אונ פון וועסט וועגין ער איז ארויש גיגאנגען אויף דער וועלט וואש זיא וועט פאר לענט ווערין ויכיר מעלת העולם האחר הקיים אונ ער וועט דער קאנען די מעלה פון יענער וועלט וואש זיא בלייבט שטיין אייביג ימאס בעולם הזה ובסיבותיו וועט ער פאר מיאוסין דיא וועלט מיט אלע זיינע זאכין וויא ארום ער זאל קאנען קריגין דיא תאוות עולם הזה ויברח במחשבתו ובנפשו וגופו אונ ער וועט אנטלויפין מיט זיין מחשבה אונ מיט זיין לייב אונ מיט זיין גוף אל האלהים יתברך צו גאט יתברך וישתעשע בזכרו אונ ער וועט זיך משתעשע זיין אונ וועט האבין גרויש שמחה אז ער וועט זיך דער מאנען בבדידות אין זיין איינקייט כלומר אז גאט ברוך הוא איז נאר איין גאט אחד בבדידות אין דעם איינקייט פון דעם מענטשין כלומר אז ער וועט אפילו זיין נאר אליין וועט ער זיך אויך משמח זיין אז ער וועט דער מאנען זיין נאמן יתברך וישתומם מבלתי המחשבה בגדולתו אונ ער וועט זיך פאר וואונדערן אויף דעם וואש ער טראכט ניט אין זיין גרוישקייט ואם יהיה במקהלות אונ אז ער וועט זיין מיט איין איין זאמלונג פון לייט כלומר אונ ווען ער וועט זיין מיט לייט אין איינעם לא יתאוה כי אם לרצונו וועט ער ניט גילוסטין נאר צוא זיין ווילין ולא יכסוף כי אם לפגיעתו אונ ער וועט ניט גילוסטין נאר צוא זיין גיבעט כלומר נאר ער זאל מתפלל זיין פר אים ותטרידהו שמחתו באהבתו אונ דיא טירדה וואש ער וועט האבין מיט דעם ליבשאפט פון גאט וועט בייא אים מער שמחה זיין משמחת אנשי העולם בעולם איידר די שמחה פון די וואש זיינען זיך משמח מיט וועלטליכע זאכין אויף דער וועלט ושמחת אנשי העולם הבא בעולם הבא אונ מער איידער דיא שמחה פון די מתים וואש זיינען זיך משמח מיט דעם תענוג פון עולם הבא וזאת העליונה שבמדריגות הבוטחים אונ דאש איז דיא העכשטע מעלה פון דיא וואש האבין בטחון אויף גאט מהנביאים וחסידים פון די נביאים

הבוטחים מהנביאים והחסידים וסגולת האלהים הזכים והוא מה שאמר הכתוב (ישעיה כו) אף אורח משפטיך ה' קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפש ואמר (תהלים מב) צמאה נפשי לאלהים לאל חי אלה עשר מדרגות הבטחון אשר לא ימלט בוטח מאחת מהנה ומצאנו ענין הבטחון בלשון הקודש מליצים בעדו בעשר מלות כנגד עשר המדרגות האלה והם מבטח ומשען ותקוה ומחסה ותוחלת וחכוי וסמיכה וסבר ומסעד וכסל האלהים ישימנו מן הבוטחים עליו הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו אמן :

באהבת הש"י הוא יותר תענוג מכל תענוגי העולם הזה והעולם הבא כמו שאמרו חז"ל יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. ואלה עשר מדרגות מהילד עד נביאים והחסידים אשר לא ימלט כו'. וכתב לעיל בשער ע"ה. סוף פ"ד וז"ל ובזכרנו המדרגות האלה תועלת גדול למי שמבקש הדרך הישרה והוא כאשר תמצא בו מעלה שהוא קרוב אליה וידע מה שסמוכה לה מן המדרגות וישתדל התעלות שהוא קרוב אליה ויתבאר לו מה בינו ובין התכונה העליונה וישתדל לעלות מאליה מדרגה אחר מדרגה ויהיה יותר קל עליו עכ"ל : (וסבר) מל' שברו על ה' (וכסל) לשון אם שמתי זהב כסלי והאלהים ישימנו מן הבוטחים עליו הנמסרים לדינו בנראנו ובנסתרנו ברחמיו אמן :

נְבִיאִים אונ דיא חֲסִידִים וסגולת האלהים הזכים אונ פון דיא צַדִיקִים וָואשׁ זַיינֶען גִילִיבְּט פון גָאט איז דיא מַעֲלָה בַּייא זֵייא דיא העכשטע והוא כמו שאמר הכתוב אונ דָאשׁ איז אַזוֹא וויא עֶשׁ שְׁטֵייט אין (ישעיה) אף אורח משפטיך ה' קוינוך לשמך אויך אויף דֶעם וֶועג פון דַיין מִשְׁפָּט הָאבְּן מִיר פון דיר גָאט גיהָאפְט צוא דַיין נָאמֶען ולזכרך תאוות נפש אונ צוא גידֵיינְקֶען דיך הָאט מֵיין לַייבּ גילוּשְׁט אונ אין (תהלים) שְׁטֵייט צמאה נפשי לאלהים לאל חי מַיין לַייבּ איז דָארְשְׁטִיג צוא גָאט צוא דֶעם לֶעבֶּעדִיגְן גָאט זָאגְט דֶער מְחַבֵּר אלה עשר מדרגות הבטחון דָאשׁ זַיינֶען די צֶעהֶן מַדְרֵגוֹת אונ מַעֲלוֹת פון דֶעם בִּטָחוֹן אשר לא ימלט בוטח מאחת מהנה וָואשׁ דֶער בּוֹטֵחַ קָאן נִיט אַנְטְרוּנֶען וֶוערִין פון זֵייא פון אֵיינְשׁ כְּלוֹמַר עֶר מוּז גֵיין כְּסֵדֶר פְרִיעֶר מִיט דיא קְלֶענֶערֶע מַעֲלָה אונ דֶער נָאךְ דיא גְרֶעשֶׁערֶע בִּיז עֶר קָאן קוּמֶען צוא דֶער צֶעהֶענְטֶער וָואשׁ זִיא איז דיא הֶעכְשְׁטֶע ומצאנו ענין הבטחון בלשון הקודש מליצים בעדו בעשר מלות אונ מִיר הָאבִּין גִיפוּנֶען דֶעם עִנְיָן פון בִּטָחוֹן אין לְשׁוֹן הַקוֹדֶשׁ מִיט צֶעהֶן וֶוערְטֶער וָואשׁ זֵיי וַוייזִין אַלֶע אויף בִּטָחוֹן כנגד עשר מעלות קֶעגִין דיא צֶעהֶען מַעֲלוֹת והם אונ דָאשׁ זַיינֶען זֵייא מִבְטָח וכו' האלהים ישימנו מן הבוטחים עליו גָאט זָאל אוּנְז טָאן אַז מִיר זָאלְן אויך זַיין פון די וָואשׁ פַאר זִיכֶערְן זִיךְ אויף אִים הנמסרים לדינו אונ פון דיא וָואשׁ עֶנְטְפֶּערִין זִיךְ אִיבֶּער צוּ זַיין דִין בְּנִרְאֶה אונ בְּנִסְתָּר זָאל עֶר עֶשׁ אַלְץ טָאן ברחמיו מִיט זַיין גְרוֹישׁ רַחֲמָנוּת אָמֵן :

אמר בעל המחבר אחר זה השער הוצרכתי לכתוב בו מה שפירש החכם רבי אשר ז"ל במה שאמרו רז"ל אין מזל לישראל ומצאנו במקום אחר חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא · וצריך ליישב אלו הענינים כדי ליישר הלב ולהסיר טעות בני אדם הבוטחים על המזל לרוב בניהם ולעושרם ובאורך חייהם ואינם יראים מעונש הבורא ומרשיעים על זה · ובאמת הם טועים כי אינם נצולים במזל מפגעי העולם וכתבנו זה להראות חסרון דעתם וגנותם · רבי חנינא אומר מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל · רבי יוחנן אומר אין מזל לישראל · איכא דקשיא ליה הכא טובא היכי פליגי אמוראי בהא מילתא · שהרי דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ונחקר ונדרש היטב בראיה גמורה בשקול הדעת הברורה · כתוב בתורה והסירותי מחלה מקרבך ועוד כתיב והסיר ה' ממך כל חולי וגומר · וכתיב לא תהיה משכלה ועקרה בארצך · וכתיב כי לא יהיה בך אביון וגומר וכתיב רק אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך וגומר · הרי נתבאר מן התורה שהבריאות והחולי והעקור והתולדה · ומלאת הימים וחסרונם · והעושר והעוני · אינם תלוים כי אם בעבודת ה' ושמירת מצותיו ולא במזל · ושנוי בנביאים כמו שאמרה חנה בתפלתה כי אל דעות ה' ולו נתכנו עלילות · ואמר ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל · ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם · ועוד כתיב הנני יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה ומשולש בכתובים דכתיב יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה · ונמצא בשקול הדעת שאם אמת הוא שכל הדברים תלוים במזל · למה יתפלל אדם לפני בוראו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב ולתת מטר על פני האדמה · ואם כן רוב תפלתנו הם ללא תועלת ולא לצורך חלילה וחלילה לומר כדברים האלה ליראי ה' ולחושבי שמו · כי דבר ידוע הוא מן הכתוב ומן הקבלה ומן הנראה לעין כי יש אנשים שקוראים לה' והוא יענם ואם תשיב ותאמר כל מה שבא בתורה ובנביאים בענין הזה הוא בזמן שישראל יושבים על אדמתם ושכינה שורה בישראל · אבל אם חסרו שני הדברים האלה יש מחלוקת בדבר · אם כן היכי מייתי רבי יוחנן ראיה מהאי קרא כה אמר ה' כו' · והלא בזמן שאמר הנביא דבר זה לא חסר מישראל דבר משני הדברים האלה · ועוד רב היכי מייתי ראיה מאברהם והלא אברהם שלם היה בכל · ועוד הא רבי חנינא גופיה משמע דסבירא ליה אין מזל לישראל מדגרסינן בחולין בפרק ראשון האי אתתא דהוות מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעי דרבי חנינא אמר לה שקילי לא מסתייע מילתא אין עוד מלבדו כתיב · ומקשינן והא אמר רבי יוחנן למה נקרא שמם כשפים שמכחישין בפמליא של מעלה · ומשני שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה · אלמא ישראל דנפישי זכותייהו לא יזיקו להם כשפים אף על פי שיש להם כח גדול והוא הדין למזל דהא אין עוד כתיב · על כן אני אומר דמר אמר הדא ומר אמר חדא ולא פליגי · דרבי חנינא מיירי בישראל דלא נפישי זכותיה · ורבי יוחנן מיירי בישראל דנפישי זכותיה דומיא דאברהם · וקרא נמי בשומר תורה כתיב · וכי אמרינן אין מזל לישראל בישראל דנפישי זכותיה · הני מילי למעט מרעת המזל · אבל אין חסידותו מועלת ולא זכות מסייע שיהיה מי שנולד במערכת (מולדו) שלימה בשלטון · וראיה מכל דבר אברהם אבינו שלא זכה להרבות בנים משרה כמו שהרבה מקטורה · והיינו דקא אמר רבא במועד קטן חיי בני ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא · דהא רבה ורב חסדא תרוייהו צדיקי הוו · מר מצלי ואתא מטרא ומר מצלי ואתא מטרא · ועם כל זה לא הועיל לרבה להיות שלם בשלשת הדברים האלה כרב חסדא שהיה שלם בשלשתם · אבל הועילה לו זכות למלאת ימיו כפי מערכת מולדו כדכתיב את מספר ימיך אמלא · וכן הועילה לו זכותו להוליד ואם לא הרבה בנים וכי אמרינן שאין הזכות מועילה לבטל כח המזל לגמרי · הני מילי מזל כללי כמו מערכת מולדו כדאמרינן בתענית ניחא לך דאחריב עלמא והדר אברייה ואפשר דמתילדת בשעתא דמזוני · אבל מזל

פרטי

פרטי כמו המקדיים המתחדשים כמו החלאים ועצירת גשמים ומיתה בלא עתו ובלא יומו והדומה להם יש כח בזכות לבטל אותם · על כן אפילו הרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים והצדקה · ומדרב נחמן בר יצחק נמי אין מזל לישראל · ואימיה דרב נחמן בר יצחק אמרי לה כלדאי בריך גנבא להוי לא שבקתיה גלי רישיה אמרה ליה לא תגלי רישיך כי היכי דתהוי אימתא דשמיא עלך דהא קיימא לן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים · וליכא מאן דפליג בהא · ולא שהכשוי הראש גורם ליראת שמים · אלא נאות הוא להזהיר ולהזכיר ועוד שכסוי הראש מונע אותו מהביט לכל דבר . ואמר החכם אין חוצץ בפני התאוה כעצימת העינים :

סליק חלק הראשון מספר חובות הלבבות